

ST. MICHAEL'S
COLLEGE,
TORONTO

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

DIE GRIECHISCHEN
CHRISTLICHEN SCHRIFTSTELLER
DER
ERSTEN DREI JAHRHUNDERTE

HERAUSGEGEBEN VON DER KIRCHENVÄTER-COMMISSION
DER PREUSSISCHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN

EPIPHANIUS

ZWEITER BAND

LEIPZIG
J. C. HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG
1922

IN DER REIHENFOLGE DES ERSCHEINENS BAND 31

Druck von August Pries in Leipzig.

Germany

HERMANN UND ELISE GEB. HECKMANN
WENTZEL-STIFTUNG

EPIPHANIUS

(ANCORATUS UND PANARION)

HERAUSGEGEBEN

IM AUFTRAGE DER KIRCHENVÄTER-COMMISSION

DER PREUSSISCHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN

VON

D. DR. **KARL HOLL**

ZWEITER BAND

PANARION HAER. 34—64

LEIPZIG

J. C. HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG

1922

THE INSTITUTE OF MEDIAEVAL STUDIES
10 ELMSLEY PLACE
TORONTO 5, CANADA.

• DEC -9 1931

2367

Vorwort.

Nach langer Unterbrechung habe ich nun den zweiten Band dieser Ausgabe zu Ende führen können. Bogen 1—20 waren bereits im Juli 1916 abgesetzt. Ich habe die Aushängebogen mehrfach an Freunde verliehen; sie sind daher schon bisher in wissenschaftlichen Abhandlungen benützt worden. Ob ich das Werk im gleichen Stil wie seither, ob ich es überhaupt werde fortsetzen können, wird mit davon abhängen, wie die in diesen Tagen zur Verhandlung stehenden großen politischen Fragen entschieden werden.

Berlin, den 23. August 1922.

Karl Holl.

Sigelverzeichnis.

V = Vaticanus 503

M = Marcianus 125

U = Urbinas 17/18

Die übrigen Abkürzungen für benutzte Zeugen sind an Ort und Stelle erklärt

P am Rand bedeutet die Seitenzahlen von Petavius

D die von Dindorf

Ö die von Öhler

Im Apparat ist Corn. = Cornarius

Op. = Oporinus

Pet. = Petavius

Dind. = Dindorf

Öh. = Öhler

Jül. = A. Jülicher

Klosterm. = E. Klostermann

Die Verbesserungen des Herausgebers sind mit * bezeichnet

+ = fügt hinzu

† = Textverderbnis

< = läßt aus

[] = zu tilgen

* = Lücke

< > = einzusetzen

Τάδε ἔγρεστι καὶ ἐν τῷ τρίτῳ τόμῳ τοῦ πρώτου βιβλίου, ἐν ᾧ εἰσιν αἱρέσεις δεκατρεῖς. P229 D214 Ö424

λδ. Μαρκώσιοι. Μάρκος τις γεγένηται Κολορβάσου συμφοιτητής, 34, 1
 δύο ἀρχὰς καὶ αὐτὸς παρεισάγων. ἀθετεῖ δὲ νεκρῶν ἀνάστασιν, φαν-
 5 τασίας δέ τινας δι' ἐκπομάτων ἐξ ἐπαιδῆς εἰς κνάνεον χρῶμα καὶ
 πορφύρεον † μεταβαλὼν μυσταγωγεῖ τὰς ἀπατωμένας γυναῖκας. καὶ 2
 αὐτὸς δὲ τῶν εἰκοσιτεσσάρων στοιχείων βούλεται τὰ πάντα † ἡγεῖ-
 σθαι ὁμοίως Οὐαλεντίνῳ.

λε. Κολορβάσιοι. Καὶ οὗτος ὁ Κολόρβασος ὡσαύτως τὰ αὐτὰ 35
 10 διηγούμενος, κατὰ τι δὲ διαφερόμενος πρὸς τὰς ἄλλας αἱρέσεις, φημὶ
 δὲ πρὸς τοὺς περὶ Μάρκον καὶ Οὐαλεντίνον, τὰς προβολὰς καὶ ὀγδο-
 ἄδας ἐτέρως ἐδίδαξεν.

λς. Ἑρακλεωνῖται καὶ αὐτοὶ τῇ τῶν ὀγδοάδων φέρονται μυθο- 36, 1
 λογία, ἐτέρως δὲ παρὰ τὸν Μάρκον καὶ Πτολεμαῖον καὶ Οὐαλεντίνον
 15 καὶ τοὺς ἄλλους. ἀλλὰ καὶ πρὸς τῇ τελευτῇ τοὺς παρ' αὐτοῖς 2
 τελευτῶντας | ὁμοίως τῷ Μάρκῳ λυτροῦνται δι' ἐλαίου, ὀποβαλσάμου D215
 καὶ ὕδατος, ἐπικλήσεις τινὰς Ἑβραϊκαῖς λέξεσιν ἐπιλέγοντες ἐπὶ τῇ
 κεφαλῇ τοῦ δῆθεν λυτρουμένου.

V M anaceph. (die Nebenzeugen Joh. Dam. de haer. Migne 94, 700 Aff Doctr.
 patr. c. 34; S. 267 Diekamp sind nur ausnahmsweise berücksichtigt)

3 bei der Zählung ist in V M außer der durchlaufenden Nummer (λδ—μς),
 noch eine besondere für den 3. Tomos durchgeführt (ᾱ—ιγ); in der Regel stehen
 beide Zahlen am Rand. Nur die erstere rührt jedoch von Epiph. selbst her, vgl.
 S. 4, 10 | συμφοιτητής οι aus v V^{corr} συμφοιτητής M 6 † μεταβαλὼν (μετα-
 βάλλων anaceph.)] lies wohl μεταβαλλομένων <ἐνεργῶν> * | ἐμυσταγωγεί V M
 7f † ἡγεῖσθαι] lies etwa ἡρτῆσθαι * 9 am Rande β̄ u. λ̄ε V M 11 τοὺς] τὰς
 V M | vor τὰς ein πρὸς ausradiert V^{corr} 13 am Rande γ̄ u. λ̄ς V M 15f πρὸς
 τῇ — τελευτῶντας] ἐπὶ τῇ κεφαλῇ τῶν παρ' αὐτοῖς τελευτῶντων anaceph. 16 ὀπο-/-
 βαλσάμου, ο aus ω V^{corr} ὀποβαλσάμου M ἀπὸ βαλσάμου anaceph.

Epiphanius II.

1

B D

6 D S

67 E L

2

λξ. Ὁφῖται, οἱ τὸν ὄφιν δοξάζοντες καὶ τοῦτον Χριστὸν ἡγού- 37
μενοι, ἔχοντες δὲ φύσει ὄφιν τὸ ἐρπετὸν τοῦτο ἐν κίστῃ τινί.

λη. Καῖανοι ὁσαύτως ἅμα τοῖς πρότερον τὸν νόμον καὶ τὸν 38, 1
λαλήσαντα ἐν νόμῳ ἀθετοῦντες σαρκὸς τε ἀνάστασιν ἀρνούμενοι τὸν
5 Καῖν δοξάζουσι, λέγοντες αὐτὸν τῆς ἰσχυροτέρας εἶναι δυνάμεως.
ἅμα δὲ καὶ τὸν Ἰούδαν ἐκθειάζουσιν, ὁμοῦ τε καὶ τοὺς περὶ Κορὲ καὶ 2
Δαθὰν καὶ Ἀβειρώον, ἀλλὰ καὶ τοὺς Σοδομίτας. | P230

λθ. Σηθιανοί. οὗτοι πάλιν τὸν Σῆθ δοξάζουσι, φάσκοντες αὐ- 39, 1
τὸν εἶναι ἐκ τῆς ἄνω Μητρὸς, μεταμεληθείσης ἐφ' ᾧ τοὺς περὶ τὸν
10 Καῖν προεβάλετο, εἴτα συνελθούσης μετὰ τὸ τὸν Καῖν ἀποβληθῆναι
καὶ τὸν Ἀβελ ἀποκτανθῆναι τῷ ἄνω Πατρὶ καὶ καθαρὸν σπέρμα Ὡ426
τὸν Σῆθ ποιησάσης· ἐξ οὗπερ λοιπὸν κατήχθη τὸ πᾶν τῶν ἀνθρώ-
πων γένος. καὶ αὐτοὶ δὲ ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας καὶ ὅσα οἱ ἄλλοι 2
δογματίζουσιν ἐδογματίσαν.

15 μ. Ἀρχοντικοί. οὗτοι πάλιν εἰς πολλοὺς ἄρχοντας τὸ πᾶν ἀνα- 40, 1
γέρουσι καὶ τὰ γενόμενα ἐκ τούτων γεγενῆσθαι λέγουσιν· ἀλίσκονται
δὲ καὶ ἐπὶ αἰσχύρῳ τινί. σαρκὸς δὲ ἀνάστασιν ἀθετοῦσιν καὶ 2
παλαιὰν διαθήκην διαβέλλουσιν. κέχρηται δὲ καὶ παλαιᾷ καὶ νέᾳ
διαθήκῃ, ἐκάστην λέξιν εἰς τὸν ἑαυτῶν νοῦν μεθοδεύοντες.

20 μα. Κερδωνιανοί, οἱ ἀπὸ Κέρδωνος <τοῦ> ἀπὸ Ἡρακλείωνος δια- 41, 1
δεξαμένου τὴν μετοχὴν τῆς πλάνης, προσθέντος δὲ τῇ ἀπάτῃ· ὅς
ἀπὸ τῆς Συρίας εἰς Ῥώμην μεταναστὰς τὸ κήρυγμα αὐτοῦ ἐξέθετο
ἐν χρόνοις Ὑγίνου ἐπισκόπου. δύο δὲ ἀρχὰς κηρύττει οὗτος ἑναν- 2

V M anaceph.

1 δ u. λξ VM | Ὁφῖται + Ὁφῖται εἰσιν M nachgetrugen Vcorr 2 φύσει
ὄφιν < anaceph. | τοῦτο < VM 3 ε u. λη VM | Καῖανοι + καὶ Καῖανοι
M nachgetrugen Vcorr | τοῖς] ταῖς VM 5 εἶναι < anaceph. 6 καὶ² oben
drüber Vcorr | τοὺς] τοῖς M 7 Ἀβειρώον VM 8 ζ u. λθ VM 9 ἐκ τῆς
— μεταμεληθείσης] ἐκ μεταμελείας τῆς ἄνωθεν μητρὸς anaceph. | ἐφ' ᾧ *] ἐφ'
ῇ VM 9f ἐφ' ᾧ — προεβάλετο, εἴτα < anaceph. 10 συνελθούσης getilgt Vcorr
< M | τὸ < anaceph. | ἀποβληθῆναι < anaceph. 11 ἀποκτανθῆναι + συν-
ελθούσης M nachgetrugen Vcorr 12 πᾶν τῶν *] πάντων VM anaceph. 14 vor
ἐδογματίσαν + καὶ αὐτοὶ anaceph. 15 ξ u. μ VM | πολλὰς ἀρχὰς anaceph.
16 λέγουσιν < anaceph. 18 μεταβάλλουσι anaceph. | καὶ¹ < anaceph.
19 ἐκάστην λέξιν aus ἐκάστη λέξει V corr 20 ἡ u. μα VM | <τοῦ> ἀπὸ *] ἀπὸ VM
τοῦ statt ἀπὸ anaceph. | Ἡρακλείου VM 20f διαδεξαμένου Pet.] δεξάμενοι VM
διαδεξάμενοι anaceph. 21 προσθέντος — ἀπάτῃ < anaceph. | ὅς aus ὡς Vcorr
21f ὅς — ἐπισκόπου] ἀπὸ δὲ . . . μεταναστάντος καὶ . . . ἐκθεμένου anaceph.
23 Ὑγινοῦ M | δὲ oben drüber Vcorr

τίας ἀλλήλαις, μὴ | εἶναι δὲ τὸν Χριστὸν γεννητόν· ὁμοίως τε νεκρῶν D216
ἀνάστασιν ἀθετεῖ καὶ τὴν παλαιὰν διαθήκην.

μβ. Μαρκιωνισταί. Μαρκίων ὁ ἀπὸ Πόντου ὁρμώμενος ἐπισκό- 42, 1
που μὲν ἦν υἱός, φθείρας δὲ παρθέρον ἀπέδρα διὰ τὸ ἐξεῶσθαι ὑπὸ
5 τοῦ ἰδίου πατρὸς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, ἀνελθὼν τε εἰς Ῥώμην καὶ αἰ- 2
τήσας μετάνοιαν τοὺς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ * καὶ μὴ τυχόν, ἐπαρθεὶς
κατὰ τῆς πίστεως ἐδογματίσε, τρεῖς ἀρχὰς εἰσηγησόμενος, ἀγαθόν τε
καὶ δίκαιον καὶ φᾶνλον, εἶναί τε τὴν καινὴν διαθήκην ἄλλοτρίαν τῆς
παλαιᾶς καὶ τοῦ ἐν αὐτῇ λαλήσαντος. ἀνάστασιν σαρκὸς ἀθετεῖ, 3
10 βάπτισμα δίδωσιν οὐ μόνον ἐν, ἀλλὰ καὶ δύο καὶ τρία μετὰ τὸ παρα-
πεσεῖν· ὑπὲρ δὲ τῶν τεθνεώτων κατηχουμένων ἄλλοι παρ' αὐτοῖς
βαπτίζονται. ἀδεῶς δὲ καὶ γυναιξὶν ἐπιτρέπει δῆθεν λουτρὸν διδόναι.

μγ. Λουκιανισταί. Λουκιανός τις ἀρχαῖος, οὐχ ὁ νῦν ἐν χρόνοις 43
Κωνσταντίνου γενόμενος, πάντα κατὰ Μαρκίωνα ἐδογματίσεν, ἕτερα
15 δὲ παρὰ τὸν Μαρκίωνα καὶ αὐτὸς δῆθεν περισσοτέρως δογματίζει. | P231

μδ. Ἀπελληϊανοί. καὶ οὗτος ὁ Ἀπελλῆς τὰ ὅμοια Μαρκίوني καὶ 44, 1
Λουκιανῷ κακίζει τὴν πᾶσαν ποίησιν καὶ τὸν πεποιηκότα. οὐχ ὁμοίως 2
δὲ τούτοις τρεῖς ἀρχὰς εἰσηγήσατο, ἀλλὰ μίαν μὲν ἀρχὴν καὶ ἓνα θεόν,
ὄντα ἀνώτατον καὶ ἀκατονόμαστον, αὐτὸν δὲ τὸν ἓνα πεποιηκέναι
20 ἄλλον. καὶ οὗτος ὁ γεγονώς, πονηρὸς εὐρεθείς, ἐποίησεν ἐν τῇ αὐτοῦ
φανλότῃ τὸν κόσμον.

με. Σευηριανοί. Σευῆρος πάλιν τις τῷ Ἀπελλῇ συνεπόμενος | τὸν 45, 1
μὲν οἶνον ἀποβάλλεται καὶ τὴν ἄμπελον, ἐκ τε τοῦ δρακοντοειδοῦς
Σατανᾶ καὶ γῆς μυθολογῶν πεφνέειν, συνελθόντων ἀλλήλοις. τὴν 2
O428

V M anaceph.

1 ἀλλήλαις < anaceph. 2 ἀθετῶν anaceph. | καὶ + τὰ κατὰ V
3 9 u. μβ VM | ὁ] οὗτος anaceph. 5 τε] δὲ anaceph. | ἐν τῇ Ῥώμῃ anaceph.
6 * <πρεσβυτέρους> * 10 καὶ δύο < VM 11f ἄλλοι — βαπτίζονται] ἑτέρους
βαπτίζει anaceph. 12 δὲ < anaceph. | δῆθεν < anaceph. 13 ι u. μγ VM
14 κατὰ + τὸν anaceph. 14f ἕτερα δὲ] πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἕτερά τινα M πρὸς
δὲ τούτοις καὶ nachgetragen, τινὰ auf Rasur statt δὲ Vcorr 15 περισσώτερον
anaceph. 17 κακίζει] δογματίζει, κακίζων anaceph.; τὰ ὅμοια ist adverbial ge-
braucht, vgl. S. 4, 3 18 τρεῖς ἀρχὰς εἰσηγήσατο] δογματίζει καὶ τρεῖς ἀρχὰς
anaceph. | μὲν < anaceph. 19 ἀκατο||νόμαστον, ο aus ω Vcorr | τὸν ἓνα
< anaceph. 20 οὗτος ὁ γεγονώς] αὐτὸς ὁ γενόμενος anaceph.; lies viell. οὗτος ὁ
<δι' αὐτοῦ> γεγονώς * | ἐν < anaceph. | ἐαυτοῦ anaceph. 22 ιβ u. με VM |
τις πάλιν anaceph. 23 τε] δὲ anaceph. 24 Σατᾶν anaceph. | συνελθόντων
ἀλλήλοις < anaceph.

τε γυναῖκα παραιτεῖται. φάσκων ἀριστερᾶς δευτέρως αὐτὴν ἐπάρχειν.
ὁρομασίαις τε τινὰς ἐρχόντων καὶ βίβλους | τινὰς ἀποκρύφους παραιο- 3 D217
ἀγει. τὰ ὅμοια δὲ ταῖς ἄλλαις τὴν σαρκὸς ἀνάστασιν ἀθετεῖ καὶ
παλαιὰν διαθήκην.

5 $\overline{\mu\zeta}$. Τατιανοί. οὗτος συνήκμασεν Ἰουστίνῳ τῷ μάρτυρι τῷ ἁγίῳ, 46
τῷ καὶ φιλοσόφῳ. μετὰ δὲ τὴν τοῦ μάρτυρος καὶ φιλοσόφου Ἰου-
στίνου τελευτὴν προσεφθάρη τοῖς τοῦ Μαρκίωνος δόγμασιν μαθη-
τευθεῖς τῷ αὐτῷ, τὰ τε ἴσα αὐτῷ ἐδογματίσεν καὶ ἕτερα προσθεῖς
περ' ἐκείνου. ἐλέγετο δὲ ἀπὸ Μεσοποταμίας ὀρμᾶσθαι. | P232
Ö430

10 Ταῦτα τὰ κεφάλαια τοῦ πρώτου βιβλίου τῶν τριῶν τόμων τοῦ
κατὰ τεσσαράκοντα ἕξ αἱρέσεων.

V M anaceph.

1 τε < anaceph. | παραιτεῖται φάσκων < anaceph. 2 τε] δὲ anaceph.
| βιβλία τινὰ ἀπόκρυφα anaceph. 5 $\overline{\iota\gamma}$ u. $\overline{\mu\zeta}$ VM | Τατιανοὶ + Τατιανὸς
anaceph. | συνήκμασεν + μὲν anaceph. 6 τῷ καὶ φιλοσόφῳ < anaceph.
6f Ἰουστίνου τελευτὴν καὶ φιλοσόφον VM 7f μαθητευθεῖς + δὲ anaceph.
8 ἕτερα προσθεῖς] πάλιν ἕτερα VM 9 δὲ < M

Κατὰ Μαρκωσίων ιδ̄, τῆς δὲ ἀκολουθίας λδ̄.

Μάρκος δέ τις, ἀφ' οὗπερ οἱ Μαρκώσιοι καλούμενοι, ἀπὸ τού- 1, 1
των ὀρμώμενος καὶ ἕτερα παρὰ τούτους τολμήσας κατὰ τῷ κόσμῳ
ἐξήμεσε· τούτους γὰρ διαδέχεται τοὺς περὶ Σεκοῦνδον καὶ Ἐπιφάνη καὶ
5 Πτολεμαῖον καὶ Οὐαλεντίνον, εἰς περισσοτέραν δὲ ἀγρυπνίᾳ συνάθροισιν
ἐπήρθη. γύναια γὰρ καὶ ἄνδρας παρ' αὐτοῦ πεπλανημένα τε καὶ 2
πεπλανημένους ἐπηγάγετο, ὑποληφθεὶς ὁ ἐλεεινὸς διορθωτῆς εἶναι
τῶν προειρημένων ἀπατεώων, μαγικῆς ὑπάρχων κυβείας ἐμπειρότα-
τος. ἀπατήσας δὲ τοὺς προειρημένους πάντας καὶ τὰς προειρημένας 3
10 προσέχειν αὐτῷ ὥς γνωστικωτάτη καὶ δύναμιν τὴν μεγίστην ἀπὸ
τῶν ἀοράτων καὶ ἀκατονομάστων τόπων ἔχοντι, ὥς πρόδρομος ὄν
ἀληθῶς τοῦ Ἀντιχρίστου ἀποδέδεικται. τὰ γὰρ Ἀναξιλάου παίγνια 4
τῇ τῶν λεγομένων μάγων πανουργίᾳ συμμίζας, δι' αὐτῶν φαντάζων
τε καὶ μαγεύων, εἰς ἔκπληξιν τοὺς | ὀρῶντάς τε καὶ πειθομένους D218
15 αὐτῷ περιέβαλεν, ὥς καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ ἔτι καὶ εἰς δεῦρο τοῦτο ἐπι- P233
τελοῦσιν. οἱ δὲ τὰ ἀπὸ περιεργίας * ὀρῶντες δοκοῦσι δυνάμεις τινὰς 5
ἐν χερσὶν αὐτοῦ ἐπιτελεῖσθαι καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς ταῦτα ποιούντων.
τὸν γὰρ νοῦν καὶ αὐτοὶ ἀπολέσαντες οὐχ ὀρῶσι, μὴ γινώσκοντες δο- 6
κιμάσαι, ὅτι ἀπὸ μαγείας ἢ σύστασις τοῦ παρ' αὐτοῦ παιγνίου ὥς
20 ἔπος εἰπεῖν ἐπιτελεῖται. αὐτοὶ γὰρ ἐμβρόντητοι παντάπασιν γεγόναι-
σιν, ὑπαχθέντες κακῇ τινι ὑπονοίᾳ. φασὶ γὰρ τρία ποτήρια λευκῆς 7
ύἰλου παρ' αὐτοῖς ἐτοιμάζεσθαι κεκραμένα λευκῷ οἴνῳ καὶ ἐν τῇ
ἐπιτελουμένῃ παρ' αὐτοῦ ἐπὶ|δῆ, τῇ νομιζομένῃ εὐχαριστίᾳ, μετα- Ö432

V M 6—16 fast wörtlich nach Irenaeus adv. haer. I 13, 1; I 114f Harvey
(= lat.); vgl. auch Hippolyt refut. VI 39, 1; S. 170, 11—14 Wendland

1 Überschrift κατὰ Μαρκωσίων ιδ̄ ἢ καὶ τριακοστὴ τετάρτη VM 4 Ἐπι-
φανῆ///, ν wegradiert Vcorr 6 παρ' ὑπ' statt παρ' Vcorr ὑπ' M 8 vor μαγι-
κῆς + <ἄτε>? * 11 ἀκατο///νομάστων, ο aus ω Vcorr | ἔχοντι aus ἔχων τι
Vcorr 12 Ἀναξιλάου, α auf Rasur Vcorr 13 vor τῇ zwei Buchstaben aus-
radiert V 15 ἀπ' *] ὑπ' VM 16 * <ὀρμώμενα> *

βάλλεσθαι εὐθύς, τὸ μὲν ἐρυθρὸν * ὡς αἷμα, τὸ δὲ πορφυρεόν, τὸ δὲ κνάνεον.

Ἐγὼ τοίνυν ἵνα μὴ εἰς δεύτερον κάματον ἑαυτὸν ἐπιδῶ, ἀρχε- 8
σθῆναι διὲν ἡγησάμην τοῖς ἀπὸ τοῦ μακαριωτάτου καὶ ἁγιωτάτου
5 Εἰρηναίου κατ' αὐτοῦ τοῦ Μάρκου καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ ὁρμωμένων
πραγματευθεῖσιν. ἅτινα ἐνταῦθα πρὸς ἔπος ἐκθέσθαι ἐσπούδασα, καὶ
ἴστω τὰδε. φάσκει γὰρ αὐτὸς Εἰρηναῖος ὁ ἅγιος ἐν τῷ ὑποφαίνειν
τὰ ὑπ' αὐτῶν γερόμενα, λέγων οὕτως·

ΕΚ ΤΩΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ.

10 Ποτήρια οἶνω κεκραμένα προσποιούμενος εὐχαριστεῖν καὶ ἐπὶ πλέον 2, 1
ἐκτείνων τὸν λόγον τῆς ἐπικλήσεως πορφυρεὰ καὶ ἐρυθρὰ ἀναφαίνεσθαι
ποιεῖ, ὡς δοκεῖν τὴν ἀπὸ τῶν ὑπὲρ τὰ ὅλα Χάριν τὸ αἷμα τὸ ἑαυτῆς
στᾶζειν ἐν τῷ ἐκείνου ποτηρίῳ διὰ τῆς ἐπικλήσεως αὐτοῦ καὶ ὑπερμείρε-
σθαι τοὺς παρόντας ἐξ ἐκείνου γεύσασθαι τοῦ πόματος, ἵνα καὶ εἰς αὐτοὺς
15 ἐπομβρήσῃ ἢ διὰ τοῦ μάγου τούτου κληζομένη Χάρις. πάλιν δὲ γυ- 2
ναῖξιν ἐπιδοὺς ἐκπόματα κεκραμένα αὐτὰς εὐχαριστεῖν | ἐγκελεύεται παρε- D219
στώτος αὐτοῦ. καὶ τούτου γενομένου, αὐτὸς ἄλλο ποτήριον πολλῷ μείζον
ἐκείνου. οὗ ἢ ἐξηπατημένη ἡδύχαριστήσε, προσενεγκὼν καὶ μετακενώσας
ἀπὸ τοῦ μικροτέρου τοῦ ὑπὸ τῆς γυναικὸς ἡδύχαριστημένου εἰς τὸ ὑπ' αὐ-
20 τοῦ κεκομισμένον * ἐπιλέγων ἅμα οὕτως ἢ πρὸ τῶν ὅλων, ἢ ἀνεκνόητος 3
καὶ ἄρρητος Χάρις πληρῶσαι σου τὸν ἔσω ἄνθρωπον καὶ πληθύναι ἐν σοὶ
τὴν γνῶσιν αὐτῆς, ἐγκατασπείρουσα τὸν κόκκον τοῦ σινάπεως εἰς τὴν
ἀγαθὴν γῆν. | καὶ τοιαῦτά τινα εἰπὼν καὶ ἐξοιστρήσας τὴν ταλαίπωρον 4 P234
ἡκουματοποιὸς ἀνεψάγη, τοῦ μεγάλου πληρωθέντος ἐκ τοῦ μικροῦ ποτηρίου,
25 ὥστε καὶ ὑπερεκχεῖσθαι ἐξ αὐτοῦ. καὶ ἄλλα τινὰ τούτοις παραπλήσια
ποιῶν ἐξηπάτησε πολλοὺς καὶ ἀπαγέροχεν ὀπίσω αὐτοῦ.

22f vgl. Matth. 13, 31 u. 8

V M 9ff Irenaeus adv. haer. I 13, 2ff; I 115ff Harvey (= lat.), vgl. Hippolyt
refut. VI 39, 2ff; S. 170, 14ff Wendland

1 * <γινόμενον> * 4 δεῖν angefliekt V corr 7 αὐτὸς Pet.] αὐτοῖς V M
8 γερόμενα *] λεγόμενα V M 10 ποτήρια οἶνω κεκραμένα] *pro calice enim vino mixto* lat. 12 ποιεῖ Ausgg.] ποιεῖν V M 13 ἐκείνω V 13f ὑπερμείρεσθαι
Ausgg.] ὑπερομείρεσθαι, ειρ auf Rasur V corr ὑπερομείρεσθαι M 15 δὲ < lat.
19 εὐχαριστημένον V 20 κεκομισμένον Ausgg.] *κεκοσμημένον* V M *allatus* lat.
| *κεκομισμένον* + *multo maiorem* lat. | * alte Lücke; ergänze wohl <εὐχαρι-
στεῖ> * | ἅμα] *statim* lat. | ἡ² < Hipp. 23 τὴν ταλαίπωρον] *illam infelicem*
lat. 24 μεγάλου + *calix* lat. 26 ἀπαγέροχεν V M

Εἰκὸς δὲ αὐτὸν καὶ δαίμονά τινα πάρεδρον ἔχειν, δι' οὗ αὐτὸς τε 5
 προφητεύειν δοκεῖ καὶ ὅσας ἀξίας ἡγεῖται <γενέσθαι> μετόχους τῆς χάριτος
 αὐτοῦ προφητεύειν ποιεῖ. μάλιστα γὰρ περὶ γυναικας ἀσχολεῖται καὶ τού- 6
 των τὰς εὐπαρέμους καὶ περιπορέμους καὶ πλουσιωτάτας, ἃς πολλάκις
 5 ὑπάγεσθαι πειρώμενος, κολακεύων ψησὶν αὐταῖς »μεταδοῦναί σοι θέλω
 τῆς ἐμῆς Χάριτος, ἐπειδὴ ὁ πατήρ τῶν ὅλων τὸν ἄγγελόν σου διὰ παντὸς
 βλέπει πρὸ προσώπου αὐτοῦ. ὁ δὲ τόπος τοῦ Μεγέθους ἐν ἡμῖν ἐστί·
 δεῖ ἡμᾶς εἰς τὸ ἐν καταστῆναι. λάμβανε πρῶτον ἀπ' ἐμοῦ καὶ δι' ἐμοῦ 7
 τὴν Χάριν. εὐτρέπισον σεαυτὴν ὡς νόμφη ἐκδεχομένη τὸν νυμφίον ἑαυτῆς, Ö 434
 10 ἵνα ἔσῃ ὁ ἐγὼ καὶ ἐγὼ ὁ σύ. καθιδρύσον ἐν τῷ νυμφῶνί σου τὸ σπέρμα
 τοῦ φωτός. λάβε παρ' ἐμοῦ τὸν νυμφίον καὶ χώρησον αὐτὸν καὶ χωρή-
 θητι ἐν αὐτῷ. ἰδοὺ, ἡ Χάρις κατήλθεν ἐπὶ σέ· ἄνοιξον τὸ στόμα σου
 καὶ προφήτευσον«. τῆς δὲ γυναικὸς ἀποκρινομένης »οὐ προεφήτευσα 8
 πώποτε καὶ οὐκ οἶδα προφητεύειν«, ἐπικλήσεις τινὰς ποιούμενος ἐκ δευ-
 15 τέρου εἰς κατὰπληξιν τῆς ἀπατωμέ|νης ψησὶν αὐτῇ »ἄνοιξον τὸ στόμα σου D 220
 <καὶ> λάλησον ὅ τι δῆποτε καὶ προφητεύσεις«. ἡ δὲ χαυνωθείσα καὶ 9
 κεψωθείσα ὑπὸ τῶν προειρημένων, διαθερμανθεῖσα τὴν ψυχὴν ὑπὸ τῆς
 προσδοκίας τοῦ μέλλειν αὐτὴν προφητεύειν, τῆς καρδίας πλέον τοῦ δέοντος
 παλλούσης, ἀποτολμᾷ λαλεῖν ληρώδη καὶ τὰ τυχόντα, πάντα κενῶς καὶ 10
 20 τολμηρῶς, ἅτε ὑπὸ κενοῦ τεθερμαμμένη πνεύματος (καθὼς ὁ κρείσσων
 ἡμῶν ἔφη περὶ τῶν τοιούτων <προφητῶν>, ὅτι τολμηρὸν καὶ ἀναιδὲς ψυχὴ
 κενῷ ἀέρι θερμαινομένη) καὶ ἀπὸ τούτου λοιπὸν προφήτιδα ἑαυτὴν ὑπο- 11
 λαμβάνει καὶ εὐχαριστεῖ Μάρκῳ τῷ ἐπιδιδόντι τῆς ἰδίας χάριτος αὐτῇ καὶ
 ἀμείβεσθαι αὐτὸν πειρᾶται, οὐ μόνον κατὰ τὴν τῶν ὑπαρχόντων δόσιν
 25 (ᾧθεν καὶ χρημάτων πλῆθος πολὺ συναγύροχεν), ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν τοῦ

V M lat. (Hipp. bis Z. 3)

2 <γενέσθαι> *] *fieri* lat. 3f καὶ τούτων τὰς] *et hoc circa eas* lat. 4 περι-
 φορεῖν V M 5 μεταδοῦναί σοι] *participare te* lat. 6 τῆς ἐμῆς] *ex mea* lat.
 7 τοῦ μεγέθους] *tuae magnitudinis* lat. 8 δεῖ Ausgg.] δι' V M *oportet* lat. | εἰς
 τὸ ἐν καταστῆναι (καταντῆσαι? Jül.)*, vgl. S. 8, 2] *εἰς τὸ ἐγκαταστῆσαι* V M *in unum*
convenire lat. 10 ἔσῃ oben drüber V corr 13 προεφήτευσα, προε auf Rasur V corr
 16 <καὶ> *] *et* lat. 16f καὶ κεψωθείσα nachgetragen V corr 17 ὑπὸ¹ u. 2]
 lies ἀπὸ? * 18 καρδίας + *eius* lat. | πλέον] *multo plus* lat. 20 κενῶ
 < lat. 21 ἔφη] *exequitur* lat. | <προφητῶν> *] *prophetis* lat. | τολμηρὸν καὶ
 ἀναιδὲς] *audax et inverecunda est* lat.; lies viell. τολμηρὸν καὶ ἀναιδὲς <τι> *
 22 vor κενῷ + *quasi* lat. | ἀπὸ τούτου λοιπὸν] *exinde* lat. 22f ὑπολαμβάνει
 Pet.] μεταλαμβάνει V M *putat* lat. 24 πειρᾶται] *gestit* lat. | μόνο|||ν, ο aus ω
 V corr | τῶν ὑπαρχόντων] *substantiae suae* lat. 25 συναγύροχεν *] *synegirochen*
 V M *collegit* lat.

σώματος κοινωνίαν, κατὰ πάντα ἐνοῦσθαι αὐτῷ προθυμουμένη, ἵνα σὺν αὐτῷ κατέλθῃ εἰς τὸ ἔν.

- Ἦδη δὲ τῶν πιστοτέρων τινὲς γυναικῶν τῶν ἔχουσιν τὸν φόβον τοῦ 12 P235
 θεοῦ καὶ μὴ ἐξαπατηθαισῶν, ὡς ὁμοίως ταῖς λοιπαῖς ἐπετίδευσε παρ-
 5 πείθειν κελεύων αὐταῖς προφητεύειν. [καὶ] καταψύσασθαι καὶ καταθεμα-
 τίσασθαι αὐτὸν ἐχωρίσθησαν τοῦ τοιοῦτου † θιάσου, ἀκριβῶς εἰδυῖαι ὅτι 13
 προφητεύειν οὐχ ὑπὸ Μάρκου τοῦ μάγου ἐγγίνεται τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλ'
 οἷς ἂν ὁ θεὸς ἄνωθεν ἐπιπέμψῃ τὴν χάριν αὐτοῦ, οὗτοι θεόσδοτον ἔχουσι
 τὴν προφητείαν καὶ τότε λαλοῦσιν ἔνθα καὶ ὁπότε θεὸς βούλεται, ἀλλ'
 10 οὐχ ὅτε Μάρκος κελεύει. τὸ γὰρ κελεῖν τοῦ κελευομένου μεῖζόν τε καὶ 14
 κυριώτερον, ἐπεὶ τὸ μὲν προηγείται, τὸ δὲ ὑποτέτακται. εἰ οὖν Μάρκος
 μὲν κελεύει ἢ ἄλλος τις, ὥς εἰώθασιν ἐπὶ τοῖς δαίπνοις <ἀπὸ> τοῦ κλήρου
 οὔτοι πάντοτε παύειν καὶ ἀλλήλοις ἐγκελεύεσθαι τὸ προφητεύειν καὶ πρὸς
 τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας ἑαυτοῖς μηχανεύεσθαι, ἔσται ὁ κελεύων μεῖζων τε καὶ
 15 κυριώτερος τοῦ προφητικοῦ πνεύματος, ἀνθρωπίνος ὢν, ὅπερ ἀδύνατον. D221
 ἀλλὰ τοιαῦτα κελευόμενα ὑπ' αὐτῶν πνεύματα καὶ λαλοῦντα, ὁπότε βού- 15
 λονται αὐτοί, ἐπίγεια καὶ ἀδρανῆ ἐστί, τολμηρὰ δὲ καὶ ἀναιδῆ, ὑπὸ τοῦ
 Σατανᾶ ἐκπεμπόμενα πρὸς ἐξαπάτησιν καὶ ἀπώλειαν τῶν μὴ εὐτονον τὴν
 πίστιν ἢν ἀπ' ἀρχῆς διὰ τῆς ἐκκλησίας παρέλαβον φυλασσόντων. | Ö436
 20 3. Ὅτι δὲ φίλτρα καὶ ἀγώγιμα πρὸς τὸ καὶ τοῖς σώμασιν αὐτῶν ἐνυ- 3, 1
 βρίξιν ἐμποιεῖ οὗτος ὁ Μάρκος ἐνίαις τῶν γυναικῶν, εἰ καὶ μὴ πάσαις,
 αἷται πολλάκις ἐπιστρέψασαι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ ἐξωμολογήσαντο,
 καὶ κατὰ τὸ σῶμα ἠχρειώσθαι ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐρωτικῶς πᾶν αὐτὸν πεφι-
 ληέναι· ὥστε καὶ διάκονόν τινα τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ [τῶν] ἡμετέρων ὑπο- 2
 25 δεξάμενον αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ περιπεσεῖν ταύτῃ τῇ συμφορᾷ, τῆς
 γυναικὸς αὐτοῦ εὐειδοῦς ὑπαρχούσης καὶ τὴν γνώμην καὶ τὸ σῶμα δια-
 φθαρείσης ὑπὸ τοῦ μάγου τούτου καὶ ἐξακαλουθησάσης αὐτῷ πολλῷ χρόνῳ·

V M lat.

1 vor κατὰ + et lat. | προθυμουμένη] *cupit* lat.; lies ποθονμένη? * 3 πι-
 στοτέρων Ausgg.] προτέρων V M *fidelissimis* lat. 5 [καὶ] *] < lat. 6 θειά-
 σου, *ei aus* i V^{corr} | τοῦ τοιοῦτου † θιάσου] *ab huiusmodi insano, qui se divi-*
num spirare simulabat lat.; lies etwa ἀπὸ τοῦ τοιοῦτου γόητος, θεῖόν τι πνέειν
 προσποιουμένου * 12 <ἀπὸ> τοῦ κλήρου *] *sortibus* lat. 13 πάντοτε] *omnes*
 lat. 14 vor ἑαυτοῖς + *eos* lat. 16 τοιαῦτα + *quidem* lat. 17 ἐπίγεια *]
 ἐπίσαθρα, *saθρ* auf Rasur V^{corr} ἐπίσαθρα M *terreni* lat. 20 ὅτι δὲ] *adhuc*
etiam lat. | vor φίλτρα + et lat. | πρὸς τῷ V 21 ἐμποιεῖ] *efficit* lat. | οὗτος
 ὁ] *hic uilem* lat. 23 ἠχρειώσθαι . . . καὶ ἐρωτικῶς] *exterminatas . . . velut cupidine*
et inflammatas lat. 24 [τῶν] * 25 ταύτῃ τῇ] *huiusmodi* lat. | vor τῆς + *nam* lat.

ἔπειτα μετὰ πολλοῦ κόπου τῶν ἀδελφῶν ἐπιστρεψάντων αὐτήν, τὸν ἅπαντα 3
χρόνον ἐξομολογουμένη διετέλεσε, πενθοῦσα καὶ θρηνοῦσα ἐφ' ἧ ἔπαθεν
ὕπὸ τοῦ μάγου διαφθορᾶ.

Καὶ μαθηταὶ δὲ αὐτοῦ τινες περιπολίζοντες ἐν τοῖς αὐτοῖς, ἑξαπα- 4
5 τῶντες γυναικάρια πολλὰ διέφθειραν, τελείους ἑαυτοὺς ἀναγορεύοντες, ὡς
μηδενὸς δυνάμενου ἐξισωθῆναι τῷ μεγέθει τῆς γνώσεως αὐτῶν, | μηδ' ἂν P236
Παῦλον μηδ' ἂν Πέτρον εἴπῃς μηδ' ἄλλον τινὰ τῶν ἀποστόλων, ἀλλὰ 5
πλεῖω πάντων (ἑαυτοῦς) ἐγνωκέναι καὶ τὸ μέγεθος τῆς γνώσεως τῆς ἀρρή-
του δυνάμεως μόνους καταπεπωκέναι, εἰναί τε αὐτοὺς ἐν ὕψει ὑπὲρ πάσαν
10 δύνανιν. διὰ καὶ ἐλευθέρως πάντα πράττειν, μηδέν ἐν μηδενὶ φόβον 6
ἔχοντας. διὰ γὰρ τὴν ἀπολύτρωσιν ἀκρατήτους (τε) καὶ ἀοράτους γίνεσθαι
τῷ κριτῇ. εἰ δὲ καὶ ἐπιλάβοιτο αὐτῶν, παραστάντες αὐτῷ μετὰ τῆς ἀπο-
λυ|τρώσεως τάδε εἴποιεν· »ὦ πάρεδρε θεοῦ καὶ μυστικῆς πρὸ αἰώνων 7 D222
Σιγῆς, † ἣν τὰ Μεγέθη διὰ παντὸς βλέποντα τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς,
15 ὁδηγῶ σοι καὶ προσαγωγεῖ χρώμενα, ἀνασπῶσιν ἄνω τὰς αὐτῶν μορφάς,
ἃς ἡ μεγαλότολμος ἐκεῖνη φαντασιωθεῖσα διὰ τὸ ἀγαθὸν τοῦ Προπάτορος
προεβάλετο ἡμᾶς † τὰς εἰκόνας † τότε ἐνθύμιον τῶν ἄνω ὡς ἐνύπνιον ἔχουσα —
ἰδοὺ ὁ κριτὴς ἐγγὺς καὶ ὁ κῆρυξ με κελεύει ἀπολογεῖσθαι· σὺ δέ, ὡς ἐπι- 8
σταμένη τὰ ἀμφοτέρων, τὸν ὑπὲρ ἀμφοτέρων ἡμῶν λόγον ὡς ἓνα ὄντα τῇ
20 κριτῇ παράστησον«. ἡ δὲ Μήτηρ ταχέως ἀκούσασα τούτων τὴν Ὀμηρικὴν 9
Ἄϊδος κυρίην αὐταῖς περιέθηκε πρὸς τὸ ἀοράτως ἐκφυγεῖν τὸν κριτὴν καὶ
παρὰ χρῆμα ἀιασπᾶσασα αὐτοὺς εἰς τὸν νυμφῶνα εἰσήγαγε καὶ ἀπέδωκε
τοῖς ἑαυτῶν νυμφίοις.

Τοιαῦτα δὴ λέγοντες καὶ πράττοντες καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς κλίμασι 10
25 τῆς Ῥοδανουσίας πολλὰς ἐξηπατήκασι γυναικας, αἵτινες κεκαυτηριασμένοι
τὴν συνείδησιν αἱ μὲν καὶ εἰς φανερόν ἐξομολογοῦνται, αἱ δὲ δυσωπούμεναι

20 vgl. E 844 — 25f vgl. I Tim. 4, 2

V M lat.

3 διαφθορα////, ν wegradiert V corr 7 μηδ' ... μηδ'] aut ... vel lat.
8 (ἑαυτοῦς) Dind.] se lat. 9 δυνάμεως] δυναμένους M | τε] autem lat.
11 (τε) *] et ... et lat. 13 μυστικῆς + illius lat. | αἰώνων Ausgg.] αἰῶνος
VM aeonon lat. 14 † ἣν] quam lat.; alter Fehler für (δι') ἥς * 15 προσ-
αγωγεῖ, εἰ aus ἡ V corr προσαγωγῇ M | χρώμεθα V | ἀνασπῶσιν] abstrahunt lat.
16 φαντασιωθεῖσα, σιασθεῖ auf Rasur V corr 17 † τὰς εἰκόνας] imagines illo-
rum lat.; alter Fehler für κατ' εἰκόνα (αὐτῶν) *, vgl. Irenaeus adv. haer. I 4, 5;
I 41 Harvey (= Epiph. haer. 31, 17, 14; I 412, 20) | † τότε] tunc lat.; alter Fehler
für τό τε * 19 τὰ ἀμφοτέρων < lat.; lies τὰ ἀμφοτέρων (ἡμῶν)? * | ὑπὲρ
< lat. 23 ἑαυτοῦ aus ἐαντῶν V corr ἐαντοῦ M 24 δὴ] autem lat. 25 ῥο-
δανούσιας, η oben drüber V corr 26 δυσωπούμεναι + (μὲν)?, vgl. nachher δὲ

τοῦτο ἡσυχῇ δέ πως ἑαυτάς *, ἀπηλπικυῖαι τῆς ζωῆς τοῦ θεοῦ ἔναι· μὲν εἰς τὸ παντελὲς ἀπέστησαν, ἔναι δὲ ἐπαμφοτερίζουσι καὶ τὸ τῆς παροιμίας πεπόνθαι, μήτε ἐξω μήτε ἔσω | οὔσαι, ταύτην ἔχουσαι τὴν ἐπικαρπίαν Ὁ438 τοῦ σπέρματος τῶν τέκνων τῆς γνώσεως.

- 5 Οὗτος (οὖν ὁ) Μάρκος μήτρην καὶ ἐκδοχεῖον τῆς Κολορβάσου Σιγῆς 4, 1 αὐτὸν μονώτατον γεγονέναι λέγων, ὅτε μονογενὴς ὑπάρχων, αὐτὸ τὸ τοῦ Ὑστερήματος (σπέρμα) κατατεθὲν εἰς αὐτὸν ὥδ' ὡς ἀπεκύησεν. αὐτὴν 2 τὴν παννυπεριτάτην ἀπὸ τῶν ἀοράτων καὶ ἀκατονομάστων τόπων τετράδα κατελγλυθῆναι· σχήματι γυναικείῳ πρὸς αὐτὸν (ἐπειδὴ, φησί, τὸ ἄρρεν αὐ- 10 τῆς ὁ κόσμος φέρειν οὐκ ἔδύνατο) καὶ μηνῦσαι αὐτήν, τίς ἦν, καὶ τὴν τῶν πάντων γένεσιν, | ἣν οὐδενὶ πώποτε οὐδὲ θεῶν οὐδὲ ἀνθρώπων ἀπεκάλυψε, P237 τοῦτω μονωτάτῳ | διηγῆσασθαι οὕτως εἰποῦσαν· ὅτε τὸ πρῶτον ὁ Πα- 3 D223 τήρ. (οὗ οὐκ ἔστιν πατήρ) οὐδεὶς, ὁ ἀνεγνόητος καὶ ἀνοῦσιος, ὁ μήτε ἄρρεν μήτε θῆλυ, ἠθέλησεν αὐτοῦ τὸ ἄρρητον ῥητὸν γενέσθαι καὶ τὸ ἀόρατον 15 μορφωθῆναι, ἦνοιξε τὸ στόμα καὶ προήγατο λόγον ὅμοιον αὐτῷ· ὅς παρα- στάς ὑπέδειξεν αὐτῷ ὅ ἦν, αὐτὸς τοῦ ἀοράτου μορφὴ φανείς. ἡ δὲ ἐκ- 4 φώνησις τοῦ ὀνόματος ἐγένετο τοιαύτη· ἐλάλησε λόγον τὸν πρῶτον τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ἥτις ἦν ἀρχή, καὶ ἦν ἡ συλλαβὴ αὐτοῦ στοιχείων τεσσάρων. ἐπισυνῆψεν <τε> τὴν δευτέραν, καὶ ἦν καὶ αὐτὴ στοιχείων τεσσάρων. 20 ἐξῆς ἐλάλησε τὴν τρίτην, καὶ ἦν [καὶ] αὐτὴ στοιχείων δέκα. καὶ τὴν μετὰ ταῦτα ἐλάλησε καὶ ἦν [καὶ] αὐτὴ στοιχείων δεκαδύο. ἐγένετο οὖν ἡ ἐκφώνησις τοῦ ὅλου ὀνόματος στοιχείων μὲν τριάκοντα, συλλαβῶν

V M lat.; von Z. 8 an Hippolyt refut. VI 42, 3ff; S. 173, 25ff Wendland

1 τοῦτο] *hoc ipsum* lat. | ἡσυχῇ δέ πως] *in silentio sensim* lat. | δέ] γε Jül. | * etwa <ὑποσπῶσαι> *] *retrahunt* lat. 3 μήτε¹ nachgetragen V corr | *intus . . foris* lat. 5 οὕτως V | <οὖν ὁ> Ausgg.] *igitur* lat. 5f Σιγῆς αὐτὸν] *εἰσηγήσατο αὐτὸν* aus Σιγῆς αὐτὸν hergestellt V corr *εἰσηγήσατο αὐτὸν* M *silentii semet* lat. 6f αὐτὸ τὸ τοῦ Ὑστερήματος <lat. 7 <σπέρμα> Ausgg.] *semen* lat. | πως <lat. 8 τὴν παννυπεριτάτην ἀπὸ> *quae est a summis et ab* lat. | τόπων Ausgg.] *τούτων* V M *locis* lat. 9 γυναικείῳ Ausgg.] *γυναικείου* V M *muliebri* lat. 10 μηνῦσαι + *quoque* lat. | τίς ἦτις Hipp. 12 solo lat. μόνῳ Hipp. 13 <οὗ οὐκ ἔστιν πατήρ> οὐδεὶς *] *ᾧδινεν* V M *cuius pater nemo est* lat. αὐτοῦ Hipp. 14 ῥητὸν ausradiert V corr < M | γενέσθαι Hipp.] *γεννηθῆναι* V M *fieri* lat. | ἀόρατον + *sibi* lat. 16 ἐπέδειξεν Hipp. | αὐτῷ V M Hipp.] *ei* lat.; alter Fehler für αὐτὸ? * | αὐτὸς zu δ ἦν gezogen lat. 18 ἥτις <lat. | ἦν² <lat. 19 ἐπισυνῆψεν <τε> *] *coniunxit et* lat. ἔπειτα συνῆψε Hipp. | καὶ² <lat. 20 ἐξῆς ἐλάλησε] *ἐξελάλησε* Hipp. | ἐλάλησε + *et* lat. | καὶ¹] ἥτις Hipp. | [καὶ] *] <lat. Hipp. | αὐτὴ < Hipp. 21 μετὰ ταῦτα] *τετάρτην* Hipp. | [καὶ] *] <lat. (steht bei Hipp.) 22 τοῦ ὀνόματος ὅλου ἡ ἐκφώνησις Hipp. | μὲν <lat. Hipp.

- δὲ τεσσάρων. ἕκαστον δὲ τῶν στοιχείων ἴδια γράμματα καὶ ἴδιον χα- 5
ρακτῆρα καὶ ἰδίαν ἐκφώνησιν καὶ σχήματα καὶ εἰκόνας ἔχειν καὶ μηδὲν
αὐτῶν εἶναι, ὃ τὴν ἐκείνου καθορᾷ μορφήν, οὐπερ αὐτὸ στοιχεῖόν ἐστιν·
ἀλλὰ οὐδὲ γινώσκειν † αὐτόν, οὐδὲ μὴν τὴν τοῦ πλησίον αὐτοῦ ἕκαστον
5 ἐκφώνησιν γινώσκειν, ἀλλὰ ὃ † αὐτὸς ἐκφωνεῖ, ὡς τὸ πᾶν ἐκφωνοῦντα
τὸ ὅλον ἡγεῖσθαι ὀνομάζειν. ἕκαστον γὰρ αὐτῶν μέρος ὃν τοῦ ὅλου τὸν 6
ἴδιον ἦχον ὡς τὸ πᾶν ὀνομάζειν καὶ μὴ παύσασθαι ἡχοῦντα, μέχρις ὅτου | Ö440
ἐπὶ τὸ ἔσχατον γράμμα τοῦ ἐσχάτου στοιχείου μονογλωσσήσαντα καταν-
τήσαι. τότε δὲ καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ὅλων ἔφη γενέσθαι, ὅταν 7
10 τὰ πάντα κατελθόντα εἰς τὸ ἐν γράμμα μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐκφώνησιν
ἡχίρησιν· ἥς ἐκφωνήσεως εἰκόνα τὸ ἀμὴν ὁμοῦ λεγόντων ἡμῶν ὑπέθετο εἶναι.
τοὺς δὲ φθόγγους ὑπάρχειν τοὺς μορφοῦντας τὸν ἀνούσιον καὶ ἀγέννητον
Αἰῶνα· καὶ εἶναι τούτους μορφάς, ἃς ὁ κύριος ἀγγέλους εἴρηκε, τὰς διη-
νεκῶς βλεπούσας τὸ πρόσωπον τοῦ πατρός.
- 15 Τὰ δὲ ὀνόματα τῶν στοιχείων τὰ κοινὰ καὶ ῥητὰ | Αἰῶνας καὶ λόγους 8 D224
καὶ ῥίζας καὶ σπέρματα καὶ πληρώματα καὶ καρποὺς ὠνόμασε, τὰ δὲ
καθ' ἓνα αὐτῶν καὶ ἐκάστου ἴδια ἐν τῷ ὀνόματι τῆς ἐκκλησίας ἐμπερι-
εχόμενα νοεῖσθαι ἔφη. ὧν στοιχείων τοῦ <ἐσχάτου> στοιχείου τὸ ὕστερον 9
γράμμα φωνὴν προήκατο τὴν αὐτοῦ· | οὗ <ὁ> ἦχος ἐξελθὼν κατ' εἰκόνα P238
20 τῶν στοιχείων στοιχεῖα ἴδια ἐγέννησεν· ἐξ ὧν τὰ τε ἐνταῦθα διακεκοσμη-
σθαί φησι καὶ τὰ πρὸ τούτων γεγεννησθαι. τὸ μέντοι γράμμα αὐτό, οὗ 10
ὁ ἦχος ἦν συνεπακολουθῶν τῷ ἡχῷ κάτω, ὑπὸ τῆς συλλαβῆς τῆς ἐαυτοῦ

13 vgl. Matth. 18, 10

V M lat. Hipp.

3 οὐπερ αὐτὸ] *neque ipsum super* lat. | αὐτὸ Hipp.] αὐτὸς VM *ipsum* lat.
4 ἀλλὰ — αὐτόν < Hipp. | † αὐτόν] *eum* lat.; alter Fehler für αὐτό * 5 γινώ-
σκειν Hipp.] *πολιορκεῖ* VM *πλεονεκτεῖν* Epitome *scire* lat. | † αὐτὸς] *ipse* lat. αὐτὸς
Hipp.; alter Fehler für αὐτό * | ὡς] *ita* lat. | ἐκφωνοῦντα VM Hipp.] *quod enuntiat*
lat.; ἐκφωνοῦντα ist als neutr. plur. zu verstehen, ebenso wie ἡχοῦντα Z. 7
6 ἡγεῖσθαι < lat. | ὀνομάζειν + αὐτόν Hipp. | ὄντα Hipp. 7 ἡχοῦντα] *sonantia* lat.;
vgl. Z. 5 8 ἐσχάτου Hipp.] ἐκάστου VM *novissimi* lat. | μονογλωσσήσαντα]
singulariter enuntiata lat. 9 καὶ < Hipp. | γενέσθαι] *futuram* lat. 10 αὐ-
τὴν < M 11 ἥς] *τῆς τε* Hipp. | ὑπέθετο] *tradidit* lat. 12 φθόγγους < Hipp.
17f ἐμπεριεχόμενα νοεῖσθαι] *contineri et intelligi* lat. 18 ἔφη < Hipp. | <ἐσχα-
του> Hipp.] *novissimi* lat. | ὕστατον Hipp. 19 <ὁ> Hipp. 20 vor ἴδια ein
καὶ ausradiert V^{corr} 21 γεγεννησθαι *, vgl. S. 12, 13] *γεγεννησθαι* VM Hipp.
generata lat. | αὐτὸ + τὸ ἦχος τῷ ἡχει VM (in den Text gedrungene Grammatiker-
bemerkung, veranlaßt durch das ὁ ἦχος ... τῷ ἡχῷ) 22 ἡχει V | κάτω
Ausgg.] καὶ τῷ VM ebenso Hipp. *deorsum* lat.

ἀνελήφθαι ἄνω λέγει, εἰς ἀναπλήρωσιν τοῦ ὅλου· μεμενηγμέναι δὲ εἰς τὰ
κάτω τὸν ἦχον, ὥσπερ ἔξω ριφέντα. τὸ δὲ στοιχεῖον αὐτό, ἀφ' οὗ τὸ 11
γράμμα σὺν τῇ ἐκφωνήσει τῇ ἑαυτοῦ συγκατελήθε κάτω, [δ] γραμμάτων
εἶναι φησι τριάκοντα καὶ ἐν ἑκάστον τῶν τριάκοντα γραμμάτων ἐν ἑαυτῷ
5 ἔχειν ἕτερα γράμματα, δι' ὧν τὸ ὄνομα τοῦ γράμματος ὀνομάζεται· καὶ 12
αὐτὸ πάλιν τὰ ἕτερα δι' ἄλλων ὀνομάζεσθαι γραμμάτων καὶ τὰ ἄλλα δι'
ἄλλων, ὥς εἰς ἄπειρον ἐκπίπτειν τὸ πλῆθος τῶν γραμμάτων. οὕτω δ' ἂν
σφαιρότερον μάθοις τὸ λεγόμενον·

5. Τὸ δέλτα στοιχεῖον γράμματα ἐν ἑαυτῷ ἔχει πέντε, αὐτό τε τὸ 5, 1
10 δέλτα καὶ τὸ ε καὶ τὸ λάμβδα καὶ τὸ ταυ καὶ τὸ ἄλφα, καὶ ταῦτα πάλιν
τὰ γράμματα δι' ἄλλων γράφεται γραμμάτων καὶ τὰ ἄλλα δι' ἄλλων. εἰ οὖν 2
ἢ πᾶσα ὑπόστασις τοῦ δέλτα εἰς ἄπειρον ἐκπίπτει, ἅει ἄλλων ἄλλα γράμ-
ματα γεννῶντων καὶ διαδεχομένων ἀλλήλα, πόσῳ μᾶλλον ἐκείνου τοῦ
στοιχείου μεῖζον εἶναι τὸ πέλαγος τῶν γραμμάτων; καὶ εἰ τὸ ἐν γράμμα 3
15 οὕτως ἄπειρον, ὅρα ὅλου τοῦ ὀνόματος τὸν βυθὸν τῶν γραμμάτων, ἐξ ὧν Ὁ442
τὸν Προπάτορα ἢ Μάρκου Σιγῇ συνεστάναι ἐδογματίσει. διὸ καὶ τὸν Πατέρα 4
ἐπιστάμενον τὸ ἀχώρητον αὐτοῦ δεδωκέναι τοῖς στοιχείοις, ἃ καὶ Αἰῶνας
καλεῖ, ἐν ἑκάστῳ αὐτῶν τὴν | ἰδίαν ἐκφώνησιν ἐκβοᾶν, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι D225
ἓνα τὸ ὅλον ἐκφωνεῖν.

20 Ταῦτα δὲ σαφηνίσασαν αὐτῷ τὴν Τετρακτὸν εἶπεῖν· θέλω δὴ σοι καὶ 5
αὐτὴν ἐπιδείξαι τὴν Ἀλήθειαν. κατήγαγον γὰρ αὐτὴν ἐκ τῶν ὑπερθε-
νωμάτων. ἔν' ἐσίδῃς αὐτὴν γυμνὴν καὶ καταμάθῃς τὸ κάλλος αὐτῆς, ἀλλὰ
καὶ ἀκούσῃς αὐτῆς λαλούσης καὶ θαυμάσης τὸ φρόνιμον αὐτῆς. ὅρα 6

V M lat. Hipp.

1 λέγει Hipp.] λέγειν VM *dicat* lat. 3 *descendit* lat. κατελήθε Hipp. | [δ]
Ausgg.] < lat. Hipp. 4 εἶναι φησι] *ait esse* lat. φησὶν εἶναι Hipp. | τῶν τριάκοντα]
ex his XXX lat. 5 δι' ὧν Hipp.] δι' οὗ VM *per quas* lat. 6 αὐ] μὴν Hipp.
7 ὥς] ὥστε Hipp. | τῶν γραμμάτων] διὰ τῶν γραμμάτων γραφέντος Hipp.
8 μάθοις] μάθοι τις Hipp. 9 ἔχει ἐν ἑαυτῷ Hipp. *habet in se* lat. | αὐτό τε
< Hipp. | τε] δὲ M 10 τὸ ε] τὸ εἰ V, vgl. S. 13, 2 | λάβδα M | ταῦτα
πάλιν] αὐτὰ ταῦτα Hipp. 12 ἄει, ἄ auf Rasur Vcorr < lat. 14 τὸ πέλα-
γος] τὸν τόπον (l. πόντον) Hipp. | εἰ] εἰς M 15 ἄπειρον < οὕτως Hipp. |
ὀραται Hipp. 16 ἢ Μάρκον — ἐδογματίσει] ἢ Μάρκου φιλοπονία, μᾶλλον δὲ
ματαιοπονία βούλεται συνιστᾶν Hipp. 20 εἶπεῖν] *dedisse* lat. | θέλω δὴ σοι
Ausgg.] θεανόησοι VM *volo autem tibi* lat. θέλω δέ σοι Hipp. 22 ἵνα ἴδῃς Hipp.
| αὐτῆς τὸ κάλλος Hipp. 23 τὸ φρόνιμον] *sapientiam* lat. τὸ φρόνιμα Hipp.
23f ὅρα οὖν κεφαλὴν] *vide quid igitur in caput eius* lat.

οὖν κεφαλὴν ἄνω, τὸ α καὶ τὸ ω, τράχηλον δὲ β καὶ ψ, ὤμους ἄμα χερσὶν
 γ καὶ χ, στήθη δ καὶ φ, διάφραγμα ε καὶ υ, κοιλίαν ζ καὶ τ, αἰδοῖα η
 καὶ σ, μηροὺς θ καὶ ρ, γόνατα ι καὶ π, κνήμας κ καὶ ο, σφυρὰ λ καὶ ξ,
 πόδας μ καὶ ν. τοῦτό ἐστι τὸ σῶμα τῆς κατὰ τὸν μάγον Ἀληθείας,
 5 τοῦτο τὸ σχῆμα τοῦ στοιχείου, οὗτος ὁ χαρακτήρ τοῦ γράμματος. | καὶ 7 P239
 καλεῖ τὸ στοιχεῖον τοῦτο Ἀνθρωπον· εἶναί τε πηγὴν φησιν αὐτὸ παντὸς
 λόγου καὶ ἀρχὴν πάσης φωνῆς καὶ παντὸς ἀρρήτου ῥῆσιν καὶ τῆς σιωπω-
 μένης Σιγῆς στόμα. καὶ τοῦτο μὲν τὸ σῶμα αὐτῆς· σὺ δὲ μετάρσιον 8
 ἐγείρας <τὸ τῆς> διανοίας νόημα τὸν αὐτογεννήτορα καὶ πατροδότορα λόγον
 10 ἀπὸ στομάτων Ἀληθείας ἄκουε.

6. Ταῦτα δὲ ταύτης εἰπούσης, προσβλέψασαν αὐτῇ τὴν Ἀλήθειαν καὶ 6, 1
 ἀνοίξασαν τὸ στόμα λαλῆσαι λόγον· τὸν δὲ λόγον ὄνομα γενέσθαι καὶ τὸ
 ὄνομα τοῦτο εἶναι, ὃ γινώσκουμεν καὶ λαλοῦμεν, Χριστὸν Ἰησοῦν· ὃ καὶ
 ὀνομάσασαν αὐτὴν παραυτίκα σιωπῆσαι. προσδοκῶντος δὲ τοῦ Μάρκου 2
 15 πλεῖόν τι μέλλειν αὐτὴν λέγειν, πάλιν ἡ Τετρακτὺς παρελθοῦσα εἰς τὸ
 μέσον φησὶν· ὥς εὐκαταφρόνητον ἡγήσω τὸν λόγον, ὃν ἀπὸ στομάτων τῆς 3
 Ἀληθείας ἤκουσας. οὐ τοῦθ' ὅπερ οἶδας καὶ δοκεῖς <ἔχειν> πάλαι, ἐστὶν
 ὄνομα· φωνὴν γὰρ μόνον ἔχεις αὐτοῦ, τὴν δὲ δύναμιν ἀγνοεῖς. Ἰησοῦς 4
 μὲν γὰρ ἐστὶν ἐπίσημον ὄνομα ἐξ ἔχον γράμματα, ὑπὸ πάντων τῶν τῆς
 20 κλήσεως γινωσκόμενον· τὸ δὲ παρὰ τοῖς Αἰῶσι | τοῦ Πληρώματος, πολυ- D226

V M lat. Hipp.

1 κεφαλὴν + φησὶν Hipp. | vor τὸ α + *primum* lat. + τὸ πρῶτον Hipp. |
 τὸ α καὶ τὸ ω] A et Ω lat. ἄλφα ω Hipp.; ebenso im Folgenden das καὶ zwischen den
 beiden Buchstaben bei Hipp. ausgelassen | ἄμα χερσὶν < Hipp. 2 φράγμα Hipp.
 | κοιλίαν Hipp.] νῶτον V M *ventrem* lat. | αἰδοῖα Hipp.] κοιλίαν V M *verenda* lat.
 4 τοῦτ' Hipp. | μάγον] Μάρκον Hipp. 6 τε] *autem* lat. | αὐτὸ] *eum* lat.
 < Hipp. 8 μὲν < Hipp. 9 <τὸ τῆς> Hipp. | τὸν αὐτὸν γεννήτορα V
 τὸν γεννήτορα Hipp. | πατροδότορα] προπάτορα Hipp. 10 στομάτων] *ore* lat.
 12 λαλῆσαι] *locuta est* lat. 13 εἶναι τοῦτο Hipp. *esse hoc* lat. 14 παραυτίκα
 Hipp.] παρ' αὐτῇ καὶ V M *statim* lat. | σιωπῆσαι Hipp.] σιωπὴν V M *tacuit* lat.
 15 πλεῖον αὐτὴν μέλλειν τι Hipp. | λέγειν] *dicturam* lat. 16 ὥς εὐκαταφρόνη-
 τον] οὕτως εὐήθη Hipp. | λόγον + τοῦτον Hipp. | ὃν am Rande nachgetragen
 V corr < Hipp. | στομάτων] *ore* lat. 17 τοῦτο Hipp. | <ἔχειν> Hipp.] *habere*
 lat. | πάλαι Hipp.] παλαιὸν V M *olim* lat. | ἐστὶν] *tonitruum* Hipp. 18 ἔχεις
 μόνον Hipp. | hinter αὐτοῦ ein τὴν αὐτοῦ getilgt V corr 19 μὲν γὰρ]
autem lat. | ἐξ ἔχον Hipp.] ἐξ ὧν V ἐξ ὧν M *sex habens* lat. | τῶν
 < Hipp. 20 γινωσκόμενον] *cognitum* lat. ἐγκαλούμενα Hipp. | τοῖς
 + πέντε Hipp.

μερές τυγχάνον, ἄλλης ἐστὶν μορφῆς καὶ ἐτέρου τύπου, γινωσκόμενον ὑπ' ἐκείνων τῶν συγγενῶν, ὧν τὰ Μεγέθη παρ' αὐτῷ ἐστι διὰ παντός.

Ταῦτ' οὖν τὰ παρ' ὑμῖν εἰκοσιτέσσαρα | γράμματα ἀπορροίας ὑπάρχειν 5 ὅ444
γίνωσκε τῶν τριῶν δυνάμεων εἰκονικᾶς τῶν περιεχουσῶν τὸν ὅλον τῶν
5 ἄνω στοιχείων ἀριθμόν. τὰ μὲν γὰρ ἄφωνα γράμματα ἐννέα νόμισον 6
εἶναι τοῦ Πατρὸς καὶ τῆς Ἀληθείας διὰ τὸ ἀφώνους αὐτοὺς εἶναι τουτέστιν
ἄρρήτους καὶ ἀνεκλαλήτους· τὰ δὲ ἡμίφωνα, ὀκτὼ ὄντα, τοῦ Λόγου καὶ 7
τῆς Ζωῆς, διὰ τὸ μέσα ὥσπερ ὑπάρχειν τῶν τε ἀφώνων καὶ τῶν φωνη-
έντων καὶ ἀναδέχεσθαι τῶν μὲν ὑπερθεῖν τὴν ἀπόρροϊαν, τῶν δ' ὑπ' αὐτὰ
10 τὴν ἀναφοράν· τὰ δὲ φωνήεντα καὶ αὐτὰ ἐπτὰ ὄντα, τοῦ Ἀνθρώπου καὶ 8
τῆς Ἐκκλησίας, ἐπεὶ διὰ τοῦ Ἀνθρώπου <ῆ> φωνὴ προσελθοῦσα ἐμόρφωσε
τὰ ὅλα. ὁ γὰρ ἦχος τῆς φωνῆς μορφὴν αὐτοῖς περιποίησεν. ἔστιν <οὖν> 9
ὁ μὲν Λόγος ἔχων καὶ ἡ Ζωὴ τὰ ὀκτώ, ὁ δὲ Ἀνθρωπος καὶ ἡ Ἐκκλησία
τὰ ἐπτὰ, ὁ δὲ Πατὴρ καὶ ἡ Ἀλήθεια τὰ ἐννέα. ἐπὶ δὲ τοῦ ὑστερήσαντος 10
15 λόγου ὁ ἀφεδρασθεὶς ἐν τῷ Πατρὶ κατῆλθεν, ἐκπεμφθεὶς ἐπὶ τὸν ἀφ' οὗ
ἐχωρίσθη ἐπὶ διορθώσει τῶν πραχθέντων, | ἵνα ἡ τῶν πληρωμάτων ἐνότης P240
ἰσότητα ἔχουσα καρποφορῇ μίαν ἐν πᾶσι τὴν ἐκ πάντων δύναμιν. καὶ 11
οὕτως ὁ τῶν ἐπτὰ τὴν τῶν ὀκτὼ ἐκομίσατο δύναμιν καὶ ἐγένοντο οἱ
<τρεις> τόποι ὅμοιοι τοῖς ἀριθμοῖς, ὀγδοάδες ὄντες, οἵτινες τρεῖς ἐφ' ἑαυτοὺς
20 ἐλθόντες τὸν τῶν εἰκοσιτεσσάρων ἀνέδειξαν ἀριθμόν. τὰ μέντοι τρία 12
στοιχεῖα, ἃ φησὶν αὐτὸς τῶν τριῶν ἐν συζυγίᾳ δυνάμεων ὑπάρχειν, ἃ ἐστὶν
ἕξ, ἀφ' ὧν ἀπερρῦη τὰ εἰκοσιτέσσαρα στοιχεῖα, τετραπλασιασθέντα τῷ τῆς
ἄρρητου τετράδος λόγῳ τὸν αὐτὸν αὐτοῖς ἀριθμὸν ποιεῖ, ἅπερ φησὶν τοῦ

V M lat. Hipp.

2 συγγενῶν + eius lat. | παρ' αὐτῶν V 3 Ταῦτ' οὖν] ταῦτα Hipp. |
παρ' ὑμῖν] apud nos lat. 3f γίνωσκε ὑπάρχειν Hipp. 4 εἰκονικᾶς] καὶ
εἰκόνας Hipp. | ἐμπεριεχουσῶν Hipp. | ὅλον τῶν] ὅρον καὶ τῶν Hipp.
5 γὰρ < M 7 vor ἀρρήτους + et lat. 8 μέσας Hipp. 9 ἀναδεδέχθαι
Hipp. | ὑπερθε V | ἀπορίαν Hipp. | ὑπ' αὐτὰ Hipp.] ὑπὲρ αὐτήν VM
quae subsint lat. 10 ὄντα] esse lat. 11 διὰ] καὶ Hipp. | <ῆ> Hipp.
12 <οὖν> Hipp.] igitur lat. 13 μὲν < lat. | vor ἔχων + ὁ Hipp. | Ζωὴ
+ ἡ Hipp. 14 ἐπὶ δὲ Hipp.] ἐπειδὴ VM ex . . . autem lat. 15 ἀφεδρα-
σθεὶς ἐν τῷ] erat apud lat. | πεμφθεὶς V | ἐπὶ τὸν ἀφ' οὗ] illuc unde lat.
16 ἐνότης, ο auf Rasur V corr ἐνάτης M 17 ἰσότητα ἔχουσα] ἐν τῷ ἀγαθῷ οὐσα
Hipp. 18 ὁ τῶν ἐπτὰ] qui est numeri septem lat. | τῶν ὀκτὼ] τῷ νοητῷ Hipp.
19 <τρεις> Hipp.] tria lat. | τρεῖς *] τρεῖς VM Hipp. ter lat. | ἐφ'] ἀφ' Hipp.
20 ἀνεδέξαντο Hipp. | vor τὰ + et lat. 21 ἃ φησὶν Ausgg.] ἀφίησιν VM
quae dicit lat. φησὶν Hipp. | αὐτῶν Hipp. | συζυγία, v ausradiert V corr |
ἐστὶν] fiunt lat. 22f τῶν . . . λόγων Hipp. 23 αὐτοῖς] < lat. τοῖς Hipp.

ἀνονομάστου ὑπάρχειν. φορεῖσθαι δὲ | αὐτὰ ὑπὸ τῶν τριῶν δυνάμεων εἰς 13 D227
ὁμοιότητα τοῦ ἀοράτου, ὧν στοιχείων εἰκόνας εἰκόνων τὰ παρ' ἡμῖν διπλᾶ
γράμματα ὑπάρχειν, ἃ συναριθμοῦμενα τοῖς εἰκοσιτέσσαρσι στοιχείοις δυνά-
μει τῇ κατὰ ἀναλογίαν <τὸν> τῶν τριάκοντα ποιεῖ ἀριθμόν.

- 5 7. Τούτου τοῦ λόγου καὶ τῆς οἰκονομίας ταύτης καρπὸν φησιν ἐν 7, 1
ὁμοιώματι εἰκόνοσ πεφηνέναι ἐκεῖνον τὸν μετὰ τὰς ἡμέρας ἕξ τέταρτον
ἀναβάντα εἰς τὸ ὄρος καὶ γενόμενον ἕκτον, τὸν καταβάντα καὶ κρατηθέντα
ἐν τῇ ἐβδομάδι, ἐπίσημον ὁγδοᾶδα ὑπάρχοντα καὶ ἔχοντα ἐν ἑαυτῇ τὸν 2
ἅπαντα τῶν στοιχείων ἀριθμόν, <ὄν> ἐφανέρωσεν ἐλθόντος αὐτοῦ ἐπὶ τὸ
10 βάπτισμα ἢ τῆς περιστεῶς κἀθοδός, ἣτις ἐστὶν ὡ καὶ ᾠ· ὁ γὰρ ἀριθμὸς
αὐτῆς ἐν καὶ ὀκτακόσια· καὶ διὰ τοῦτο Μωυσέα ἐν τῇ ἕκτῃ τῶν ἡμε- 3
ρῶν εἰρηκέναι τὸν ἄνθρωπον γεγονέναι |, καὶ τὴν οἰκονομίαν δὲ * ἐν τῇ Ö446
ἕκτῃ τῶν ἡμερῶν * ἣτις ἐστὶ <ῆ> παρασκευή, τὸν ἔσχατον ἄνθρωπον εἰς
ἀναγέννησιν τοῦ πρώτου ἀνθρώπου πεφηνέναι, ἧς οἰκονομίας ἀρχὴν καὶ
15 τέλος καὶ τὴν ἕκτῃ ὥραν εἶναι, ἐν ᾗ προσηλώθη τῷ ξύλῳ. τὸν γὰρ 4
τέλειον Νοῦν, ἐπιστάμενον τὸν τῶν ἕξ ἀριθμόν, δύνανται ποιήσεως καὶ ἀνα-
γεννήσεως ἔχοντα, φανερώσαι τοῖς υἱοῖς τοῦ φωτὸς τὴν διὰ τοῦ φανέντος
ἐπισήμου εἰς αὐτὸν δι' αὐτοῦ γενομένην ἀναγέννησιν. ἐνθεν καὶ τὰ διπλᾶ
γράμματα τὸν ἀριθμὸν ἐπίσημον ἔχειν φησίν. ὁ γὰρ ἐπίσημος ἀριθμὸς

6 vgl. Matth. 17, 1 Mark. 9, 2 — 15 vgl. Matth. 27, 45 Mark. 15, 33

V M lat. Hipp.

1 ἀνο||νομάστον, ο aus ω V corr | τριῶν] ἕξ Hipp. 2 ἀοράτον Hipp. |
εἰκόνας, ε drüber V corr εἰκόνες M Hipp. | εἰκόνων + ὧν Hipp. | τὰ παρ' ἡμῖν]
ἕξ Hipp. 3 συναριθμοῦμενα] adnumerantes lat. 3f δυνάμει τῇ Ausgg.] δυν-
νάμει τῶν V M virtute quae est lat. δύνανται τὴν Hipp. 4 <τὸν> Hipp. | ποιεῖ-
ται Hipp. 5 οἰκονομίας] ἀναλογίας Hipp. | ταύτης < lat. 6 VI dies lat.
ἕξ ἡμέρας Hipp. 7 καταβάντα καὶ κρατηθέντα Hipp.] κρατηθέντα καὶ κατα-
βάντα V M descendit et detentus est lat. 8f τὸν ἀριθμὸν ἅπαντα τῶν στοιχείων
Hipp. 9 <ὄν> Hipp. quem lat. 10f ὁ γὰρ ἀριθμὸς αὐτῆς] δι' ἀριθμοῦ δηλου-
μένου Hipp. 11 ἐν καὶ ὀκτακόσια *] μία καὶ ὀκτακόσιαι V M unum et DCCC
lat. ὀκτακοσίῳ ἐνός Hipp. 11f ἕκτῃ τῶν ἡμερῶν] sexta die lat. τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ
Hipp. 12 εἰρηκέναι] dixisse lat. λέγειν Hipp. | *] alte Lücke; ergänze <τοῦ πάθους>
Hipp. 13 *] noch vor Hippolyt entstandene Lücke, ergänze <γεγονέναι· τῇ ἕκτῃ
γὰρ τῶν ἡμερῶν> * | <ῆ> παρασκευή Hipp.] in coena pura lat. | παρασκευή,
+ ῆ Hipp. 14 ἧς] ταύτης τῆς Hipp. 15 καὶ < lat. Hipp. [καὶ] Ausgg. | εἶναι
< lat. 17 διὰ τοῦ Hipp.] δι' αὐτοῦ V M per eum lat. 18 ἐπισήμου] ἐπιση-
μως Hipp. + ἀριθμοῦ (per eum qui . . . est insignis . . . numerum) lat. | εἰς αὐτὸν]
εἰς τὴν Hipp. in eum lat. | ἐπιγενομένην Hipp. 19 γράμματα] πράγματα Hipp.

συγκατασθῆναι τοῖς εἰκοσιτέσσαρσι στοιχείοις τὸ τριακονταγράμματον ὄνομα ἀπετέλεσεν.

- Κέχρηται δὲ διακόνῳ τῷ τῶν ἐπτὰ ἀριθμῶν μεγέθει, ὡς φησιν ἡ 5
 Μάρκου Σιγή, ἵνα τῆς αὐτοβουλήτου βουλῆς φανερωθῇ ὁ καρπός. τὸν
 5 μέντοι ἐπίσημον τοῦτον ἀριθμὸν ἐπὶ τοῦ παρόντος, φησί, τὸν ἐπὶ τοῦ ἐπι-
 σήμου μορφωθέντα νόησον | τὸν ὥσπερ μερισθέντα ἢ διχοτομηθέντα καὶ P241
 ἔξω μείναντα, ὅς τῃ ἐαυτοῦ δυνάμει τε καὶ φρονήσει διὰ τῆς ἀπ' αὐτοῦ
 προβλήτης τοῦτον | τὸν τῶν ἐπτὰ δυνάμεων κατὰ μίμησιν τῆς ἑβδομάδος D228
 δυνάμεως ἐψύχωσε κόσμον καὶ ψυχὴν ἔθετο εἶναι τοῦ ὁρωμένου παντός.
 10 κέχρηται μὲν οὖν καὶ αὐτὸς οὗτος τῷδε τῷ ἔργῳ ὡς αὐθαιρέτως ὑπ' αὐτοῦ 6
 γενομένῳ, τὰ δὲ διακονεῖ, μιμήματα ὄντα τῶν ἀμιμήτων, τὴν Ἐνθυμήσιν
 τῆς Μητρός. καὶ ὁ μὲν πρῶτος οὐρανὸς φθέγγεται τὸ α, ὁ δὲ μετὰ τοῦ- 7
 τον τὸ ε, ὁ δὲ τρίτος <τὸ> η, τέταρτος δὲ καὶ μέσος τῶν ἐπτὰ τὴν τοῦ
 ἰῶτα δυνάμιν ἐκφωνεῖ, ὁ δὲ πέμπτος τὸ ο, ἕκτος δὲ τὸ υ, ἑβδομος δὲ καὶ
 15 τέταρτος ἀπὸ τοῦ μέσου τὸ ω στοιχεῖον ἐκβοᾷ, καθὼς ἡ Μάρκου Σιγή ἡ
 πολλὰ μὲν φλυαροῦσα μηδὲν δὲ ἀληθὲς λέγουσα διαβεβαιοῦται. αἵτινες 8
 δυνάμεις ὁμοῦ, φησί, πᾶσαι εἰς ἀλλήλας συμπλακείσαι ἡχοῦσι καὶ δοξά-
 ζουσιν ἐκείνον ὑπ' οὗ προεβλήθησαν, ἡ δὲ δόξα τῆς ἡχῆς ἀναπέμπεται εἰς
 τὸν Προπάτορα. ταύτης μέντοι τῆς δοξολογίας τὸν ἦχον εἰς τὴν γῆν φερό-
 20 μενόν φησι πλάστην γενέσθαι καὶ γεννήτορα τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. τὴν δὲ 9
 ἀπόδειξιν φέρει ἀπὸ τῶν ἄρτι γεννωμένων βρεφῶν, ὧν ἡ ψυχὴ ἅμα τῷ ἐκ

V M lat. Hipp.

3f ὡς — Σιγή < Hipp. 4 βουλῆς < Hipp. | vor τὸν + et lat. 5 τοῦτον
 ἀριθμὸν < Hipp. | ἐπὶ²] ab lat. 6 ἢ διχοτομηθέντα < Hipp. | διχοτομηθέντα]
 praeicisus lat. 7 αὐτοῦ Hipp. | τε < lat. | ἀπ' αὐτοῦ] ἐαυτοῦ Hipp. 8 τοῦ-
 το||v, o aus ω V corr | τὸν] τὴν ζωνὴν Hipp. | κατὰ μίμησιν] μιμήσει Hipp. |
 ἑβδομάδος] ἑπταδυνάμου Hipp. 9 τοῦ] huius lat. 10 μὲν οὖν] autem lat. |
 αὐτὸς οὗτος] ipse lat. οὗτος Hipp. | τῷ < Hipp. 11 γερόμενα Hipp. | τὰ
 δὲ] reliqua vero lat. | τὰ δὲ διακονεῖ] τὰ δι' εἰκόνων Hipp. | ἀμιμήτων] imita-
 bilium lat. | τῆς Ἐνθυμήσεως Hipp. 12 τὸ ἄλφα Hipp. 13 τὸ εἰ Hipp. |
 <τὸ> Hipp. | ὁ δὲ τέταρτος καὶ ὁ μέσος Hipp. | τῶν ἐπτὰ] numeri VII lat.
 14 ἐκφωνεῖ < Hipp. | τὸ ο] τὸ οὗ Hipp. 15 ἀπὸ τοῦ μέσου Hipp.] ἀπὸ
 μέρους V < M a medio lat. 15f στοιχεῖον — διαβεβαιοῦται < Hipp. 16 αἵ-
 τινες] αἵτε Hipp. 17 ὁμοῦ, φησί, πᾶσαι] ait omnes simul lat. πᾶσαι Hipp. |
 εἰς ἀλλήλας] εἰς ἓν Hipp. 18 ἡχήσεως Hipp. | ἀνεπέμφθη] mittitur lat. Hipp.
 | εἰς] πρὸς Hipp. 19f φερόμενον] delatum lat. 20 γενέσθαι] factum lat.
 γίνεσθαι Hipp. | τὴν] τῶν Hipp. 21 φέρει] affert lat. < Hipp. | ἡ ψυχὴ
 Hipp.] ἡχὴ V M anima lat.

μήτρας προσελθεῖν ἐπιβοᾷ ἐνὸς ἐκάστου τῶν στοιχείων τούτων τὸν ἦχον. καθὼς οὖν αἱ ἐπτὰ, φησί, δυνάμεις δοξάζουσι τὸν Λόγον, οὕτως καὶ ἡ ψυχὴ ἐν τοῖς βρέφεσι κλαίονσα καὶ θρηγοῦσα * Μάρκον δοξάζει αὐτόν. διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὸν Δαυὶδ εἰρηκέναι »ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόν- 10
 5 των κατηρτίσω αἶνον«, καὶ πάλιν »οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν θεοῦ«· καὶ διὰ τοῦτο ἔν τε πόνοις καὶ ταλαιπωρίαις ψυχὴ γενομένη, εἰς διυλισμὸν αὐτῆς, ἐπιφωνεῖ τὸ ω | εἰς σημεῖον αἰνέσεως, ἵνα γνωρίσασα ἡ ἄνω ψυχὴ, Ὡ 448
 τὸ συγγενὲς αὐτῆς βοηθὸν αὐτῇ καταπέμψῃ.

8. Καὶ περὶ μὲν τοῦ παντὸς ὀνόματος, τριάκοντα ὄντος γραμμάτων 8, 1
 10 τούτου, καὶ τοῦ Βυθοῦ, τοῦ αὔξοντος ἐκ τῶν τούτου γραμμάτων, ἔτι τε (τοῦ) τῆς Ἀληθείας σώματος δωδεκαμελοῦς (ὄντος, ἐκάστου μέλους) ἐκ δύο γραμμάτων συνεστῶτος, καὶ τῆς φωνῆς αὐτῆς, ἣν (προσωμίλησε μὴ) προσ- D 229
 ομιλήσασα, καὶ περὶ τῆς ἐπιλύσεως τοῦ μὴ λαληθέντος ὀνόματος καὶ περὶ τῆς τοῦ κόσμου ψυχῆς καὶ ἀνθρώπου, καθὰ ἔχουσι τὴν κατ' εἰκόνα
 15 οἰκονομίαν, οὕτως ἐλήρησεν. ἔξῃς δὲ ὡς ἀπὸ τῶν ὀνομάτων ἰσάριθμον 2
 δύναμιν ἐπέδειξεν ἡ Τετρακτὺς αὐτῇ ἀπαγγελοῦμεν, ἵνα μηδὲν λάθῃ σε τῶν εἰς ἡμᾶς ὑπ' αὐτοῦ λεγομένων ἐλγλυθόντων, ἀγαπητέ, καθὼς πολλάκις ἀπήτησας παρ' ἡμῶν.

Οὕτως οὖν ἀπαγγέλλει ἡ πάνσοφος αὐτῶν Σιγὴ τὴν γένεσιν τῶν εἰκο- 3
 20 σιτεσσάρων στοιχείων· τῇ Μονότητι συνυπάρχειν Ἐνότητα, ἐξ ὧν δύο προβολαί, καθὰ προείρηται, Μονάς τε καὶ τὸ Ἐν, δις δύο οὖσαι τέσσαρες ἐγένοντο· δις γὰρ δύο τέσσαρες. καὶ πάλιν αἱ δύο καὶ τέσσαρες εἰς τὸ 4
 αὐτὸ συντεθεῖσαι τὸν τῶν ἑξ ἐφανέρωσαν ἀριθμὸν, οὔτοι δὲ οἱ ἑξ τετρα-
 πλασιασθέντες τὰς εἰκοσιτέσσαρας ἀπεκύησαν μορφάς. καὶ τὰ μὲν τῆς 5

4 Psal. 8, 3 — 5 Psal. 18, 2

V M lat. Hipp. (Z. 9—18 ausgelassen)

1 ἐπιβοᾷ + ὁμοίως Hipp. | τούτων] *hunc* lat. τοῦτον Hipp. 2 αἱ < Hipp.
 3 καὶ θρηγοῦσα—αὐτόν < Hipp. | * alte Lücke, ergänze <κατὰ τὸν> * 4 δὲ + φησί Hipp. 5 οὐρανοὶ + τῶν οὐρανῶν VM 5—7 καὶ²—γνωρίσασα] ἐπὶ
 δὲ ἐν πόνοις γένηται ἡ ψυχὴ, [ὡς] ἐπιβοᾷ οὐδὲν ἕτερον ἢ τὸ ω, ἐφ' ᾧ ἀνιᾶται ὀπίσω
 γνωρίσασα Hipp. 6 τε < lat. 7 τῷ ω M | αἰνέσεως] *laudationis* lat.; viell. alter
 Fehler für ἀνιάσεως (Grabe), vgl. ἐφ' ᾧ ἀνιᾶται Hipp. 10 vor τοῦ Βυθοῦ + *de* lat.
 11 vor τῆς Ἀληθείας + *de* lat.; <τοῦ> * | <ὄντος, ἐκάστου μέλους> Dind., Öh.] *quod est . . . , unoquoque membro* lat. 12 vor τῆς φωνῆς + *de* lat. | ἣν] ἣν M | <προσω-
 μίλησε μὴ> Ausgg.] *locuta est non locuta* lat. 16 αὐτῷ] *eorum* lat. 16/17 ἀγα-
 πητέ hinter λάθῃ σε lat. 17 ὑπ' αὐτοῦ] *ab iis* lat. 19f καὶ περὶ τούτων μὲν
 οὕτως. περὶ δὲ τῆς τῶν εἰκοσιτεσσάρων στοιχείων γενέσεως οὕτως λέγει Hipp.
 19 οὖν] *autem* lat. | ἀπαγγέλει M | αὐτῶν *] αὐτῷ VM *eorum* lat. 21 προβολαί
 + *sunt* lat. | καθὰ προείρηται < Hipp. | τε < lat. | δις δύο οὖσαι Hipp.] ἐπὶ
 δύο οὖσαι VM *quae duplicatae* lat. 22 τέσσαρες¹ Hipp.] τέσσαρα VM 24 ἀπε-
 κήνησεν μορφάς < Hipp. | τὰ] ταῦτα Hipp.

Epiphanius II.

πρώτης τετράδος ὀνόματα, ἅγια ἀγίων νοούμενα καὶ μὴ δυνάμενα λεχθῆναι, γινώσκεισθαι ὑπὸ μόνου τοῦ Υἱοῦ, ἃ ὁ Πατὴρ οἶδεν τίνα ἐστίν· τὰ δὲ σεμνῶς καὶ μετὰ πίστεως ὀνομαζόμενα παρ' αὐτῷ ἐστὶ ταῦτα· Ἄρρητος καὶ Σιγὴ, Πατὴρ τε καὶ Ἀλήθεια. ταύτης δὲ τῆς τετράδος ὁ σύμπαξ ἀριθ- 6
 5 μός ἐστι στοιχείων εἰκοσιτεσσάρων. τὸ γὰρ Ἄρρητος ὄνομα γράμματα ἔχει ἐν ἑαυτῷ ἑπτὰ, ἡ δὲ Σιγὴ πέντε καὶ ὁ Πατὴρ πέντε καὶ ἡ Ἀλήθεια ἑπτὰ, ἃ συντεθέντα ἐπὶ τὸ αὐτό, τὰ δις πέντε καὶ δις ἑπτὰ, τὸν τῶν εἰκοσιτεσσάρων ἀριθμὸν ἀνεπλήρωσεν. ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ δευτέρα τετράς, 7
 Λόγος καὶ Ζωή, Ἄνθρωπος καὶ Ἐκκλησία, τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν τῶν στοι-
 10 χείων ἀνέδειξαν. καὶ τὸ τοῦ σωτῆρος δὲ ῥητὸν ὄνομα Ἰησοῦς γραμμάτων 8
 ὑπάρχειν ἔξ, τὸ δὲ ἄρρητον αὐτοῦ γραμμάτων εἰκοσιτεσσάρων· υἱὸς Χρει-
 στὸς γραμμάτων δώδεκα, τὸ δὲ ἐν Χριστῷ ἄρρητον γραμμάτων τριάκοντα.
 καὶ διὰ τοῦτο φησιν αὐτὸν α καὶ ω, ἵνα | τὴν περιστερὰν μὲνύσῃ, τοῦτον D230
 ἔχοντος τὸν ἀριθμὸν τούτου τοῦ ὀρνέου. | Ö450
 15 9. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ταύτην ἔχει, φησί, τὴν ἄρρητον γένεσιν. ἀπὸ γὰρ 9, 1
 τῆς Μητρὸς τῶν ὅλων, τῆς πρώτης τετράδος, ἐν θυγατρὸς τόπῳ προήλθεν

V M lat. Hipp.

1 πρώτης < Hipp. | καὶ μὴ δυνάμενα] quae non possunt lat. 2 γινώσκε-
 σθαι + δὲ lat. Hipp. | τοῦ nachgetragen V corr | ἃ] ταῦτα Hipp. | οἶδεν]
 δὲ Hipp. | δὲ < Hipp. 3 σεμνῶς *] σεμνὰ V M cum gravitate lat. μετὰ
 σιωπῆς Hipp. | μετὰ πίστεως] cum . . honore et fide lat. μετὰ πίστεως Hipp.
 (beachte aber auch das vorausgehende μετὰ σιωπῆς); lies wohl μετὰ (τιμῆς καὶ)
 πίστεως * | τοιαῦτα M 4 τε < lat. Hipp. 5 τὸ *] ὁ V M Hipp. | ὄνομα
 < Hipp. 5f γράμματα ἔχει] ἔχει στοιχεῖα Hipp. 6 ἐν ἑαυτῷ < Hipp. | δὲ
 < Hipp. | σιγὴ V M | πέντε²] ē oben drüber V < M | ἡ² < Hipp. 7f ἃ
 συντεθέντα — ἀνεπλήρωσεν < Hipp. 7 ἐπὶ τὸ αὐτό] in se lat. 10 δὲ < Hipp.
 [Ἰησοῦς lat.] ἡ καὶ δέκα V M < Hipp. (doch vgl. Z. 11) 11 ὑπάρχειν] est lat.
 | τὸ Hipp.] τὸν V M | ἄρρητον] ῥητὸν Hipp. | γραμμάτων] ἐπ' ἀριθμῷ
 τῶν κατὰ ἐν γραμμάτων τουτέστι τὸν Ἰησοῦν στοιχείων ἐστὶν Hipp. | υἱὸς
 + δὲ Hipp. 12 γραμμάτων¹ < Hipp. | τὸ δὲ] τῷ δὲ Hipp. | τῷ Χριστῷ
 Hipp. | τριάκοντα + καὶ αὐτὸ τοῖς ἐν αὐτῷ γράμμασι κατὰ ἐν στοιχεῖον ἀριθμού-
 μενον (lies τῶν) στοιχείων ἀριθμουμένων). τὸ γὰρ Χριστός ἐστι στοιχείων ὀκτώ.
 τὸ μὲν γὰρ χρι (lies χει) τριῶν, τὸ δὲ ρ δύο καὶ τὸ ει δύο καὶ ι τεσσάρων, τὸ σ
 πέντε καὶ τὸ τ τριῶν, τὸ δὲ οὐ δύο καὶ τὸ ν (lies σαν) τριῶν. οὕτως τὸ ἐν τῷ
 Χριστῷ ἄρρητον γάσσουσι στοιχείων τριάκοντα Hipp. 13 τοῦτο + δὲ Hipp. |
 φασιν Hipp. | αὐτὸν + λέγειν Hipp. | α καὶ ω] ἐγὼ τὸ ἄλφα καὶ τὸ ω Hipp.
 13f ἵνα — ὀρνέου] ἐπιδεικνύντα τὴν περιστερὰν τοῦτον ἔχουσαν τὸν ἀριθμὸν, ὃ ἐστὶν
 ὀκταζόσια ἐν Hipp. 15 ταύτην + μὲν Hipp. | φησί < Hipp. 16 vor τῆς πρώ-
 της + id est lat. | τόπῳ *] τρόπῳ V M Hipp. locum lat. | προσήλθεν Hipp.

ἡ δευτέρα τετράς καὶ ἐγένετο ὀγδοάς, ἐξ ἧς προῖλθεν δεκάς. οὕτως
ἐγένετο δεκάς καὶ ὀγδοάς. ἡ οὖν δεκάς ἐπισυνελθοῦσα τῇ ὀγδοάδι καὶ 2
δεκαπλασίονα αὐτὴν ποιήσασα τὸν τῶν ὀγδοήκοντα προεβίβασεν ἀριθμὸν,
καὶ τὰ ὀγδοήκοντα πάλιν δεκαπλασιάσασα τὸν τῶν ὀκτακοσίων ἀριθμὸν
5 ἐγέννησεν, ὥστε εἶναι τὸν ἅπαντα | τῶν γραμμάτων ἀριθμὸν ἀπὸ ὀγδοάδος P 243
εἰς δεκάδα προσελθόντα ἡ καὶ π καὶ ω, ὃ ἐστὶν Ἰησοῦς. τὸ γὰρ Ἰησοῦς 3
ὄνομα κατὰ τὸν ἐν τοῖς γράμμασιν ἀριθμὸν ὀκτακόσιά ἐστὶν ὀγδοήκοντα
ὀκτώ. ἔχεις σαφῶς καὶ τὴν ὑπερουράνιον τοῦ Ἰησοῦ κατ' αὐτοὺς γένεσιν.
διὸ καὶ τὸν ἀλφάβητον τῶν Ἑλλήνων ἔχει μονάδας ὀκτώ καὶ δεκάδας 4
10 ὀκτώ καὶ ἑκατοντάδας ὀκτώ, τὴν τῶν ὀκτακοσίων ὀγδοήκοντα ὀκτώ ψῆφον
ἐπιδεικνύοντα, τουτέστι τὸν Ἰησοῦν, ἐκ [τῶν] πάντων συνεστῶτα τῶν ἀριθ-
μῶν. καὶ διὰ τοῦτο ἄλφα καὶ ω ὀνομάζεσθαι αὐτόν, τὴν ἐκ πάντων
γένεσιν σημαίνοντα. καὶ πάλιν οὕτως· τῆς πρώτης τετράδος κατὰ πρό- 5
βασιν ἀριθμοῦ εἰς αὐτὴν συντιθεμένης ὁ τῶν δέκα ἀνεψάνη ἀριθμός. μία
15 γὰρ καὶ δύο καὶ τρεῖς καὶ τέσσαρες ἐπὶ τὸ αὐτὸ συντεθεῖσαι δέκα γίνονται,
ὃ ἐστὶν ι, καὶ τοῦτ' εἶναι θέλουσι τὸν Ἰησοῦν. ἀλλὰ καὶ ὁ Χριστός, 6
φησί, γραμμάτων ὀκτώ ὧν τὴν πρώτην ὀγδοάδα σημαίνει, ἥτις τῷ ι συμ-
πλακεῖσα τὸν Ἰησοῦν ἀπεκύησε. λέγεται δέ, φησί, καὶ Ὑῖος Χριστός, 7
τουτέστιν ἡ δωδεκάς· τὸ γὰρ Ὑῖος ὄνομα γραμμάτων ἐστὶ τεσσάρων, τὸ

V M lat. Hipp. (Z. 13—S. 20, 11 ausgelassen)

1 vor δεκάς + ἡ Hipp. 2 δεκάς καὶ ὀγδοάς] XVIII lat. ἰῶτα εἶτα δεκαοκτώ Hipp.
| ἐπισυνελθοῦσα] ἔστη συνελθοῦσα Hipp. 3f προεβίβασεν — ὀγδοήκοντα < Hipp.
3 προεβίβασεν] fecit (confecit) lat. 4 πάλιν vor τὰ ὀγδοήκοντα lat. | τὰ ὀγδοή-
κοντα . . . δεκαπλασιάσασα] octuagies decies lat. <τὰ ὀγδοήκοντα> . . . δεκαπλασιά-
σαντα Hipp. 5 fecit lat. ἐγέννησαν Hipp. 6 προσελθόντα u. + εἶναι Hipp. 6f ἡ
καὶ — τὸν ἐν τοῖς am Rande nachgetragen V corr 6 Ἰησοῦς¹] δεκαοκτώ VM 7 ἐν
τοῖς γράμμασι] Graecarum literarum lat. | γράμμασιν ἀριθμὸν auf Rasur V corr
| ἐστὶν ὀκτακόσια Hipp. 8 ἔχεις — γένεσιν < Hipp. | ἔχεις Ausgg.] ἔχει VM
habes lat. | ὑπερουράνιον] supercoelestis (Genetiv) lat. | Ἰησοῦ Ausgg.] ἡσ
VM 9 διὸ — Ἑλλήνων] καὶ τὸ ἀλφάβητον δὲ τὸ Ἑλληνικὸν Hipp. 9 ἔχει
Hipp. 9f καὶ δεκάδας ὀκτώ < Hipp. 11 ἐπιδεικνύοντα Hipp.] ἔπειτα δεικνύοντα
VM ostendentia lat. | τὸν Ἰησοῦν Hipp.] τὸ εἰ h/// h, vor zweitem h ein ι aus-
radiert V corr τὸ εἰ ἡ M | [τῶν]*, < Hipp. | συνεστῶτα τῶν] τῶν συνεστότων
Hipp. 12 διὰ τοῦτο Hipp.] διὰ τοῦ VM propter hoc lat. | καὶ ω < Hipp.
13 γένεσιν + eius lat. 13f πρόβασιν Ausgg.] πρόσβασιν VM progressionem
lat. 15 ἐπὶ τὸ αὐτὸ] in semetipsa lat. 16 ὃ ἐστὶν ι] ὃ ἐστὶν δέκα, getilgt
V corr < M quod est lat. 17 ὧν] est ex quibus lat. | σημαίνει] significari
lat. | ι] δέκα V 18 τὸν Ἰησοῦν] DCCCLXXXVIII numerum lat.

δὲ Χριστὸς ὁκτώ· ἅτινα συντεθέντα τὸ τῆς δωδεκάδος ἐπέδειξαν μέγε-
θος. πρὶν μὲν οὖν, φησί, τούτου τοῦ ὀνόματος τὸ ἐπίσημον φανῆναι, 8
τούτέστιν τὸν Ἰησοῦν τὸν υἱόν, ἐν | ἀγνοίᾳ πολλῇ ὑπάρχον οἱ ἄνθρωποι D231
καὶ πλάνῃ· ὅτε δὲ ἐφανερώθη τὸ ἐξαγράμματον ὄνομα, ὃ σάρκα περιε- 9
5 βάλετο, ἵνα εἰς τὴν αἴσθησιν τοῦ ἀνθρώπου κατέλθῃ, ἔχον ἐν ἑαυτῷ αὐτὰ
τὰ ἕξ καὶ τὰ εἰκοσιτέσσαρα, τότε γνόντες † αὐτὸν ἐπαύσαντο τῆς ἀγνοίας,
ἐκ θανάτου δὲ εἰς ζωὴν ἀνῆλθον, τοῦ ὀνόματος αὐτοῖς ὁδοῦ γεννηθέντος
πρὸς τὸν Πατέρα τῆς ἀληθείας. τεθειληκέναι γὰρ τὸν Πατέρα τῶν ὅλων 10
λῦσαι τὴν ἀγνοίαν καὶ καθελεῖν τὸν θάνατον. ἀγνοίας δὲ λύσις ἡ ἐπί-
10 γνωσις αὐτοῦ ἐγένετο. καὶ διὰ τοῦτο ἐκλεχθῆναι τὸν κατὰ τὸ θέλημα
αὐτοῦ κατ' εἰκόνα τῆς ἄνω δυνάμεως οἰκονομηθέντα Ἄνθρωπον. | Ö452
10. Ἀπὸ τετραδὸς γὰρ * προῆλθον οἱ Αἰῶνες. ἦν δὲ ἐν τῇ τετραδί 10, 1
Ἄνθρωπος καὶ [ἡ] Ἐκκλησία, Λόγος καὶ Ζωή. ἀπὸ τούτων οὖν δυνάμεις,
φησὶν, ἀπορρυεῖσαι ἐγενεσιούργησαν τὸν ἐπὶ γῆς φανέντα Ἰησοῦν. καὶ τοῦ 2
15 μὲν Λόγου ἀναπεπληρωκέναι τὸν τόπον τὸν ἄγγελον Γαβριήλ, τῆς δὲ Ζωῆς
τὸ ἅγιον πνεῦμα, τοῦ δὲ Ἀνθρώπου | τὴν τοῦ ὑψίστου δύναμιν, τὸν δὲ τῆς P244
Ἐκκλησίας τόπον ἡ παρθένος ἐπέδειξεν. οὕτως τε ὁ κατ' οἰκονομίαν διὰ 3
τῆς Μαρίας γενεσιουργεῖται παρ' αὐτῷ ἄνθρωπος, ἐν ᾧ Πατὴρ τῶν ὅλων
διελθόντα διὰ μήτρας ἐξελέξατο διὰ Λόγου εἰς ἐπίγνωσιν αὐτοῦ. ἐλθόντος 4
20 δὲ αὐτοῦ εἰς τὸ ὕδωρ κατελθεῖν εἰς αὐτὸν ὡς περιστερὰν τὸν ἀναδραμόντα
ἄνω καὶ πληρώσαντα τὸν δωδέκατον ἀριθμόν, ἐν ᾧ ὑπάρχει τὸ σπέρμα

V M lat. Hipp. (von Z. 12 an)

1 Χριστὸς VM 2 μὲν οὖν] *autem* lat. 3 τὸν υἱὸν Ausgg.] *τοῖς υἱοῖς*
VM *filii* lat. 4 ὃ Ausgg.] *ὅς VM hoc, quod est* lat. | *σάρκα*] *secundum*
carnem lat. 5 ἔχον Ausgg.] *ἔχων VM* 5f *αὐτὰ τὰ*] *ipsum quoque* lat.
6 † αὐτὸν] *eum* lat.; alter Fehler für *αὐτό ** 7 . . δὲ] *et . .* lat. | *ὁδοῦ*] *ducatore* lat. | *γεννηθέντος VM* 8 γὰρ hineingeflickt Vcorr 9 κα-
θελεῖν, ελεῖν auf Rasur Vcorr 10 ἐκλεχθῆναι] *dictum* lat. | τὸν hinter
θέλημα αὐτοῦ (Z. 11) lat. | hinter τὸν 1—2 Buchstaben ausradiert V
12—14 *περὶ δὲ τῆς τούτου δημιουργίας οὕτως λέγει· ἀπὸ τῆς τετραδὸς τῆς δευ-*
τέρας δυνάμεις ἀπορρυεῖσας Hipp. 12 * alte Lücke, ergänze nach Hipp. *〈τῆς*
*δευτέρας〉 ** | *ἦν* auf Rasur Vcorr 13 [ἡ] Hipp. 14 *ἐγενεσιούργησαν*] *δεδη-*
μιουργηκέναι Hipp. | τὸν nachgetragen Vcorr; vor Ἰησοῦν kleine Rasur, τὸν ge-
tilgt? 15 μὲν < Hipp. | τὸν τόπον] *τοῦτον* u. vor *ἀναπεπληρωκέναι Hipp.*
16 τοῦ ὑψίστου Hipp.] τοῦ υἱοῦ VM *altissimi* lat. 16f τὸν δὲ — ἐπέδειξεν] *τῆς*
δὲ Ἐκκλησίας τὴν παρθένον Hipp. 17 τε < Hipp. 18 παρ' αὐτῶν Hipp.
18f ἐν ᾧ πατὴρ — αὐτοῦ < Hipp. 20 ἀναβαίνοντα Hipp. 21 ὑπάρχει] *ine-*
rat lat.

τούτων τῶν συσπαρέντων αὐτῷ καὶ συγκαταβάντων καὶ συναναβάντων. αὐτὴν δὲ τὴν δύναμιν τὴν κατελθοῦσαν σπέρμα φησὶν εἶναι τοῦ Πατρός, 5 ἔχον ἐν ἑαυτῷ καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, τὴν τε διὰ τούτων γνωσκομένην ἀνονόμαστον δύναμιν τῆς Σιγῆς καὶ τοὺς ἅπαντας Αἰῶνας. καὶ 6 5 τοῦτ' εἶναι τὸ πνεῦμα τὸ λαλήσαν διὰ τοῦ στόματος τοῦ Ἰησοῦ, τὸ ὁμολογῆσαι ἑαυτὸ Υἱὸν ἀνθρώπου καὶ φανερωῶσαν | τὸν Πατέρα· κατελθὼν μὲν<ται γε> D232 εἰς τὸν Ἰησοῦν ἡνώσθαι [δ'] αὐτῷ. καὶ καθεῖλε μὲν τὸν θάνατον, φησὶν, ὃ ἐκ τῆς οἰκονομίας σωτήρ <Ἰησοῦς>, ἐγνώρισε δὲ τὸν Πατέρα † Χριστόν. εἶναι οὖν † τὸν Ἰησοῦν ὄνομα μὲν τοῦ ἐκ τῆς οἰκονομίας ἀνθρώπου λέγει, 7 10 τεθεῖσθαι δὲ εἰς ἐξομοίωσιν καὶ μόρφωσιν τοῦ μέλλοντος εἰς αὐτὸν κατέρχεσθαι Ἀνθρώπου, ὃν χωρήσαντα αὐτὸν ἐσχηκέναι αὐτόν τε τὸν Ἀνθρωπον, αὐτόν τε τὸν Λόγον καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Ἀρρητον καὶ τὴν Σιγὴν καὶ τὴν Ἀλήθειαν καὶ Ἐκκλησίαν καὶ Ζωήν.

11. Ταῦτ' ἤδη ὑπὲρ τὸ ἰοῦ ἰοῦ καὶ τὸ φεῦ καὶ ὑπὲρ πᾶσαν τραγικὴν 11, 1 15 <ἐκ>φώνησιν καὶ σχετλιασμόν ἐστι. τίς γὰρ οὐκ ἂν μισήσειεν τὸν τηλικούτων ψευσμάτων † κακοσύνθετον ποιητήν, τὴν μὲν ἀλήθειαν ὁρῶν εἰδωλον ὑπὸ Μάρκου γεγονυῖαν καὶ τοῦτο τοῖς τοῦ ἀλφαβήτου γράμμασιν κατεστιγμένην. νεωστὶ πρὸς τὸ ἀπ' ἀρχῆς, τὸ δὲ λεγόμενον χθὲς καὶ 2 πρῶην, Ἑλληγες ὁμολογοῦσιν ἀπὸ Κᾶδμου πρῶτον ἐξ καὶ δέκα παρειλη-

V M lat. Hipp. (bis Z. 13)

1 συ///σπαρέντων, ν ausradiert V^{corr} συγκατασπαρέντων Hipp. 2 αὐτὴν ταύτην Hipp. | κατελθοῦσαν] καταβᾶσαν εἰς αὐτόν Hipp. | σπέρμα < Hipp. | πατρός] πληρώματος Hipp. 4 ἀνο///νόμαστον, ο aus ω V^{corr} 5 τοῦτ'] hunc lat. τοῦτον Hipp. | τὸ λαλήσαν — Ἰησοῦ] τὸ ἐν αὐτῷ ἔφασαν διὰ τοῦ στόματος τοῦ υἱοῦ Hipp. 6 ἑαυτὸ Ausgg.] ἑαυτόν V M Hipp. | φανερωῶσαν Hipp.] φανερώσαντα VM | μὲν<ται γε> *, nach Hipp.] μὲν VM quidem lat. 7 [δ'] * < Hipp. lat. | αὐτῷ < lat. | καὶ < Hipp. | φασιν Hipp. 8 τῆς < Hipp. | <Ἰησοῦς> *] Jesus lat. < Hipp. | † Χριστόν] Christum Jesum lat. Χριστόν Ἰησοῦν Hipp.; alter Fehler für <ὁ> Χριστός (Grabe) 9 † τὸν Ἰησοῦν] ον u. Ἰησοῦν auf Rasur V^{corr} τὸν Ἰησοῦν M Hipp. Jesum lat.; alter Fehler für τὸ Ἰησοῦς * 10 εἰς¹ < Hipp. 11 ὃν Hipp.] τὸν VM quem lat. | αὐτόν¹] < lat. hinter ἐσχηκέναι Hipp. | ἐσχηκέναι + δὲ M hineingeflickt V^{corr} | αὐτόν τε + εἶναι Hipp. 12 τε < Hipp. | καὶ¹] αὐτόν Hipp. | τὸν³ < Hipp. 14 ταῦτ' ἤδη Dind.] haec iam lat. ταύτη δὲ, η u. δὲ auf Rasur V^{corr} ταύτη δὲ M | ἰοῦ nur einmal V | vor τὸ φεῦ + super lat. | vor πᾶσαν + τὸ V 15 <ἐκ>φώνησιν Pet.] exclamationem lat. | σχήτλιατισμόν, ε oben drüber V^{corr} doloris vociferationem lat. | τὸν *] τῶν VM eum lat. 16 † κακοσύνθετον] malus compositor lat.; alter Fehler für κακοσυνθέτων *, vgl. I 422, 10 18 πρὸς τὸ] sicut quod est lat.; lies wohl πρὸς τῷ *

φέναι, εἴτα μετέπειτα προβαίνόντων τῶν χρόνων αὐτοὶ ἐξευρηκέναι ποτὲ
 μὲν τὰ δασέα, ποτὲ δὲ τὰ διπλᾶ, ἔσχατον δὲ πάντων Παλαμήδην φασὶ τὰ
 μακρὰ τούτοις προστεθεικέναι. πρὸ τοῦ οὖν | <παρ> "Ελλησι ταῦτα γενέσθαι 3 Ö 454
 οὐκ ἦν Ἀλήθεια· τὸ γὰρ σῶμα αὐτῆς κατὰ σέ, Μάρκε, μεταγενέστερον
 5 μὲν Κάδμου καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ, μεταγενέστερον δὲ τῶν τὰ λοιπὰ προστε-
 θεικότων στοιχείᾳ, μεταγενέστερον δὲ καὶ σαυτοῦ. | σὺ γὰρ μόνος <ὥς> P 245
 εἰδῶλον κατήγαγες τὴν ὑπὸ σοῦ λεγομένην Ἀλήθειαν.

Τίς δ' ἀνέξεται σου τὴν τοσαῦτα φλυαροῦσαν Σιγὴν, ἢ τὸν ἀνονό- 4
 μαστον ὀνομάζει καὶ τὸν ἄρρητον ἐξηγεῖται καὶ τὸν ἀνεξιχνίαστον ἐξιστορεῖ
 10 καὶ ἡγοιχέναι τὸ στόμα φησὶν αὐτόν, ὃν ἀσώματον καὶ ἀνείδεον λέγεις,
 καὶ προσενέγκασθαι Λόγον, ὥς ἔν τι τῶν συνθέτων ζώων· τὸν τε Λόγον 5
 αὐτοῦ, ὅμοιον ὄντα τῷ προβαλόντι καὶ | μορφὴν τοῦ ἀοράτου γεγονότα, D 233
 στοιχείων μὲν εἶναι τριάκοντα, συλλαβῶν δὲ τεσσάρων· ἔσται οὖν κατὰ
 τὴν ὁμοιότητα τοῦ Λόγου ὁ Πατὴρ τῶν πάντων, ὥς σὺ φῆς, στοιχείων
 15 μὲν τριάκοντα, συλλαβῶν δὲ τεσσάρων. ἢ πάλιν τίς ἀνέξεται σου εἰς 6
 σχήματα καὶ ἀριθμούς, ποτὲ μὲν τριάκοντα, ποτὲ δὲ εἰκοσιτέσσαρα, ποτὲ
 δὲ ἑξήκοντα, συγκλείοντος τὸν τῶν πάντων κτιστὴν καὶ δημιουργὸν καὶ
 ποιητὴν Λόγον τοῦ θεοῦ, κατακερματίζοντός <τε> αὐτόν εἰς συλλαβὰς μὲν
 τέσσαρας, στοιχεῖα δὲ τριάκοντα, καὶ τὸν μὲν πάντων κύριον, τὸν ἑσπερεω- 7
 20 κότα τοὺς οὐρανούς, εἰς ὧ π η κατάρχοντος ἀριθμόν, ὁμοίως τῷ ἀλφαβήτῳ,
 καὶ αὐτόν δὲ τὸν τὰ πάντα χωροῦντα Πατέρα, ἀχώρητον δὲ ὑπάρχοντα, εἰς
 τετράδα καὶ ὀγδοάδα καὶ δεκάδα καὶ δωδεκάδα ὑπομερίζοντος καὶ διὰ τῶν τοι-
 ούτων πολυπλασιασμῶν τὸ ἄρρητον καὶ ἀγεννόητον, ὥς σὺ φῆς, τοῦ Πατρὸς
 ἐκδιηγουμένου; καὶ ὃν ἀσώματον καὶ ἀνούσιον ὀνομάζεις, τὴν τούτου οὐσίαν 8
 25 καὶ τὴν ὑπόστασιν ἐκ πολλῶν γραμμάτων, ἐτέρων ἑξ ἐτέρων γεννωμένων,
 κατασκευάζεις, αὐτὸς Δαίδαλλος ψευδὴς καὶ τέκτων κακὸς γενόμενος τῆς

V M lat.

1 αὐτοὶ] *semetipsos* lat. | ἐξευρηκέναι] *adinvenisse* lat. 3 <παρ> *] *Ἐλλησι* *]
apud Graecos lat. 5f μεταγενέστερον — σαυτοῦ < M | προστεθεικότων
 στοιχεῖα + *temporis quam Palamedes* lat.; lies wohl <τουτέστιν τοῦ Παλαμήδους
 χρόνου> * 6 γὰρ] *autem* lat. | μόνος *] *μόνον* V M *solus* lat. | <ὥς> εἰδῶ-
 λον *] *in idolum* lat.; vgl. S. 12, 21 u. 21, 17 7 κατήγαγες] *deposuisti* lat. |
 λεγομένην] *quae . . . praedicatur* lat. 8 ἢ M | τὸν] *τὸ* M 8f ἀνο|||νόμα-
 στον, ο aus ω V corr ἀνονόμαστον M 9 καὶ!] *aeonem* lat. 12 ὄντα] *esse* lat.
 13—21 στοιχείων μὲν — καὶ αὐτόν γεγονότα < M 18 <τε> *] *et* lat. | μὲν
 getilgt V corr < lat. 21 αὐτόν δὲ τὸν τὰ *] αὐτόν γεγονότα V M *ipsum qui*
 lat. | ἀχώρητον . . ὑπάρχοντα] (*qui*) *a nullo . . capitur* lat. 22 καὶ δεκάδα
 < lat. 24 ἐκδιηγουμένον V 26 Δαίδαλλος, ai auf Rasur, ein λ getilgt V corr
 Δεδαλλὸς M

προπανυπερτάτου δυνάμεως· καὶ ἦν ἀμέριστον φῆς εἶναι <οὐσίαν>, εἰς 9
 ἀφώνους καὶ φωνήεντας καὶ ἡμιφώνους φθόγγους ὑπομερίζων, τὸ ἄφωνον
 αὐτῶν τῷ τῶν πάντων Πατρὶ καὶ τῇ τούτου Ἐννοίᾳ ἐπιψευδόμενος, εἰς
 τὴν ἀνωτάτω βλασφημίαν καὶ μεγίστην ἀσέβειαν ἐμβέβληκας ἅπαντας τοὺς
 5 σοὶ πειθομένους. διὸ <καὶ> δικαίως καὶ ἄρμοζόντως τῇ τοιαύτῃ σου 10
 τόλμῃ ὁ θεὸς πρεσβύτης καὶ κῆρυξ τῆς ἀληθείας ἐμμέτρως ἐπιβεβόηκέ
 σοι, εἰπὼν οὕτως·

	εἰδωλοποιὲ Μάρκε καὶ τερατοσκοπέ,	11
	ἀστρολογικῆς ἔμπειρε καὶ μαγικῆς τέχνης,	
10	δι' ὧν κρατύνεις τῆς πλάνης τὰ διδάγματα,	P 246
	σημεῖα δεικνὺς τοῖς ὑπὸ σοῦ πλανωμένοις,	Ö 456
	ἀποστατικῆς δυνάμεως ἐγχειρήματα,	D 234
	ἃ σοὶ χορηγεῖ σὸς πατὴρ Σατάν ἀεὶ	
	δι' ἀγγελικῆς δυνάμεως Ἀζαζήλ ποιεῖν,	
15	ἔχων σε πρόδρομον ἀντιθέου πανουργίας.	

καὶ ταῦτα μὲν ὁ θεοφιλὴς πρεσβύτης· ἡμεῖς δὲ τὰ λοιπὰ τῆς μυσταγωγίας 12
 αὐτῶν μακρὰ ὄντα πειρασόμεθα βραχέως διεξελεθεῖν καὶ τὰ πολλῶν χρόνων
 κεκρυμμένα εἰς φανερόν ἀγαγεῖν. οὕτω γὰρ ἂν γένοιτο εὐέλεγκτα πᾶσι.

12. Τὴν οὖν γένεσιν τῶν Αἰώνων αὐτῶν καὶ τὴν πλάνην τοῦ προβά- 12, 1
 20 του καὶ ἀνεύρεσιν ἐνώσαντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ μυστικώτερον ἐπιχειροῦσιν
 ἀπαγγέλλειν οὗτοι οἱ εἰς ἀριθμοὺς τὰ πάντα κατὰγοντες, ἐκ μονάδος καὶ
 δυάδος ψάσκοντες τὰ ὅλα συνεστηκέναι· καὶ ἀπὸ μονάδος ἕως τῶν τεσσά- 2
 ρων ἀριθμοῦντες οὕτω γεννῶσι τὴν δεκάδα. μία γὰρ καὶ δύο καὶ τρεῖς
 καὶ τέσσαρες συντεθεῖσαι ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὸν τῶν δέκα Αἰώνων ἀπεκύησαν
 25 ἀριθμόν. πάλιν δ' αὖ ἡ δυὰς ἀπ' αὐτῆς προελθοῦσα ἕως τοῦ ἐπισήμου,

V M lat. Hipp. (von Z. 21 an)

1 προπανυπερτάτου] *sublimissimae* lat. | <οὐσίαν>*)] *substantiam* lat. 2 ἀφώ-
 νους, ἃ vorgesetzt V corr φωνὰς M | ὑπομερίζων τὸ ἄφωνον, von ζων an auf Rasur
 V corr 3 αὐτῶν, ν angefleckt V corr *in his* lat. | τούτου Ausgg.] τοῦ υἱοῦ V M
huius lat. | ἐπιψευδόμενος] *mentiens* lat. 5 <καὶ> Ausgg.] *et* lat. 6 θεός]
divinae aspirationis lat. | ἐμμέτρως < lat. 13 σοὶ χορηγεῖ σὸς Ausgg.] σὺ
 χορηγεῖς ὡς V M *tibi praestat tuus* lat. | ἀεὶ < lat. 14 δυνάμεως + ἐγχειρή-
 ματα M ἐγχειρήματα am Rande nachgetragen V corr 18 εὐέλεγκτα] *ut facile argui*
et convinci possint lat. 19 αὐτῶν < lat. 21 οἱ < M | ἐκ μονάδος κτὲ eingeleitet
 mit λέγουσι γὰρ ταῦτα Hipp. 22 ψάσκοντες < Hipp. | συνεστάναι Hipp. |
 ἀπὸ + μὲν Hipp. | ἔων M 23—25 μία γὰρ — ἀριθμόν < Hipp. 23 μία]
unum lat. | καὶ² < M 24 τὸν, ν angefleckt V corr τῇ M 25 ἡ < Hipp. |
 ἀπ' αὐτῆς < Hipp.

οἶον δύο καὶ τέσσαρες καὶ ἑξ, τὴν δωδεκάδα ἐπέδειξεν. καὶ πάλιν ἀπὸ 3
 τῆς θαλάδος ὁμοίως ἀριθμούντων ἡμῶν ἕως τῶν δέκα ἢ τριακοντὰς ἀνε-
 δείχθη, ἐν ᾗ ὀγδοὰς καὶ δεκάς καὶ δωδεκάς. τὴν οὖν δωδεκάδα διὰ τὸ 4
 ἐπίσημον ἐσχηκέναι συνεπακολουθήσαν αὐτῇ τὸ ἐπίσημον πάθος λέγουσι,
 5 καὶ διὰ τοῦτο περὶ τὸν δωδέκατον ἀριθμὸν τοῦ σφάλματος γενομένου τὸ
 πρόβατον ἀποσκιρτήσαν πεπλανήσθαι. ἐπειδὴ τὴν ἀπόστασιν ἀπὸ δωδεκά-
 δος γεγενῆσθαι φάσκουσι. τῷ αὐτῷ τρόπῳ καὶ ἀπὸ τῆς † δωδεκάδος ἀπο- 5
 στάσαν μίαν δύναμιν ἀπολωλέναι μαντεύονται, καὶ ταύτην εἶναι τὴν γυναικα
 τὴν ἀπολέσασαν τὴν δραχμὴν καὶ ἄψασαν λύχνον καὶ εὐροῦσαν αὐτήν.
 10 οὕτως οὖν καὶ τοὺς ἀριθμοὺς τοὺς καταλειφθέντας — ἐπὶ μὲν τῆς δραχμῆς 6
 τοὺς ἐννέα, ἐπὶ δὲ τοῦ προβάτου τοὺς ἑνδεκα — ἐπιπλεκομένους ἀλλήλοις
 τὸν τῶν ἐνενήκοντα ἐννέα τίττειν | ἀριθμὸν, ἐπεὶ ἐννάκις τὰ ἑνδεκα ἐνενή- D235
 κοντα ἐννέα γίνεται. διὸ καὶ τὸ ἀμὴν τοῦτον λέγουσιν ἔχειν τὸν ἀριθμὸν.
 Οὐκ ὀκνήσω δέ σοι καὶ ἄλλως ἐξηγουμένων αὐτῶν ἀπαγγεῖλαι, ἵνα 7
 15 πανταχόθεν κατανοήσῃς τὸν καρπὸν αὐτῶν. τὸ γὰρ στοιχεῖον τὸ η σὺν
 μὲν τῷ ἐπισήμῳ ὀγδοάδα εἶναι θέλουσιν, ἀπὸ τοῦ ἄλφα ὀγδόῳ κείμενον Ö458
 τόπῳ· εἴτα πάλιν ἄνευ τοῦ ἐπισήμου ψηφίζοντες τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν τῶν
 στοιχείων | καὶ ἐπισυνθέντες μέχρι τοῦ ἦτα τὴν τριακοντάδα ἐπιδεικνύουσιν. P247
 ἀρξάμενος γὰρ (τις) ἀπὸ τοῦ ἄλφα καὶ τελευτῶν εἰς τὸ ἦτα τῷ ἀριθμῷ 8

8 vgl. Luk. 15, 4ff

V M lat. Hipp.

1 οἶον < lat. | τέσσαρα Hipp. 2 ὁμοίως < Hipp. | ἡ τριακοντὰς Hipp.
 Ausgg.] η λ θ VM XXX numerus lat. ἢ τριάκοντα Hipp. 3 ὀγδοὰς καὶ δεκάς
 καὶ δωδεκάς Hipp.] ὀκτωκαίδεκα καὶ δώδεκα VM ogdoas et decas et duodecas lat.
 διὰ τὸ] διὰ τὸν, aber vor [συν]εσχηκέναι noch einmal διὰ τὸ VM 4 ἐσχηκέναι
 Hipp.] συνεσχηκέναι VM habuisse lat. | συνεπακολουθήσασαν V συνεπηκολοῦθησεν
 Hipp. | τὸ ἐπίσημον] propter episemon lat. | λέγουσι < Hipp. 5 τοῦ σφάλματος]
 labes quaedam lat. 6f ἐπειδὴ — φάσκουσι < Hipp. 7—13 bei Hipp. frei wieder-
 gegeben 7 † δωδεκάδος] duodecade lat; alter Fehler für δεκάδος (Hipp.) 7f ἀποστᾶ-
 σαν Ausgg.] ἀπόστασιν VM abscedentem lat. 8 ἀπο||λωλέναι, o aus ω V corr 9 δραγ-
 μὴν VM 10 μὲν < lat. 11 ἐπισυμπλεκομένους Hipp. 12 ἐπεῖ, εἰ auf Rasur V corr
 14f οὐκ ὀκνήσω — αὐτῶν] ἄλλον δὲ ἀριθμὸν οὕτω λέγουσι Hipp. 15 τὸ γὰρ — η]
 τὸ ἦτα στοιχεῖον Hipp. 16 μὲν < lat. Hipp. | θέλουσιν < Hipp. | ἄλφα
 Hipp.] πρώτου VM alphabeta lat. 16f ὀγδόῳ . . . τόπῳ Hipp.] ὀγδόον . . . τόπου
 VM octavo . . . loco lat. 18 συντιθέντες Hipp. | τὴν τριακοντάδα] τὸν τριά-
 κοντα ἀριθμὸν Hipp. 19 (τις) Hipp.] quis lat. | καὶ τελευτῶν εἰς τὸ ἦτα] ἕως
 τοῦ ἦτα Hipp. | vor τῷ ein τὰ ausradiert V corr | τῷ ἀριθμῷ] per numeros lat.
 τὸν ἀριθμὸν Hipp.

τῶν στοιχείων, ὑπεξαιρούμενος δὲ τὸ ἐπίσημον καὶ ἐπισυντιθεῖς τὴν ἐπαύ-
 ξησιν τῶν γραμμάτων, εὐρήσει τὸν τῶν τριάκοντα ἀριθμόν. μέχρι γὰρ 9
 τοῦ ε στοιχείου πεντεκαίδεκα γίνονται· ἔπειτα προστεθεῖς αὐτοῖς ὁ τῶν
 ἐπτὰ ἀριθμὸς β καὶ ᾿ ἀπετέλεσε· προσελθὼν δὲ τούτοις τὸ η, ὃ ἐστίν
 5 ὀκτώ, τὴν θαυμασιωτάτην τριακοντάδα ἀνεπλήρωσεν. καὶ ἐντεῦθεν ἀπο-
 δεικνύουσι τὴν Ὀγδοάδα μητέρα τῶν τριάκοντα Αἰώνων. ἐπεὶ οὖν ἐκ 10
 τριῶν δυνάμεων ἴγνεται ὁ τῶν τριάκοντα ἀριθμὸς, τρεῖς αὐτὸς γενόμενος τὰ
 ἐνενήκοντα ἐποίησε· τρεῖς γὰρ τριάκοντα ἐνενήκοντα. καὶ αὐτὴ δὲ ἡ τριάς
 ἐφ' ἑαυτῆς συντεθεῖσα ἐννέα ἐγέννησεν. οὕτως τε ἡ ὀγδοάς τὸν τῶν ἐνε-
 15 νήκοντα ἐννέα παρ' αὐτοῖς ἀπεκύησεν ἀριθμόν. καὶ ἐπεὶ ὁ δωδέκατος 11
 Αἰὼν ἀποστάς κατέλειψε τοὺς ἄνω ἑνδεκα, κατάλληλον λέγουσι τὸν τύπον
 τῶν γραμμάτων τῷ σχήματι τοῦ † λόγου κεῖσθαι (ἐνδέκατον γὰρ τῶν
 γραμμάτων κεῖται τὸ λ, ὃ ἐστίν ἀριθμὸς τῶν τριάκοντα) καὶ κατ' εἰκόνα
 κεῖσθαι τῆς ἄνω οἰκονομίας, ἐπειδὴ ἀπὸ τοῦ ἄλφα, χωρὶς τοῦ ἐπισήμου,
 15 αὐτῶν τῶν γραμμάτων ὁ ἀριθμὸς ἕως τοῦ λ συντεθειμένος κατὰ τὴν
 παραύξησιν τῶν γραμμάτων σὺν αὐτῷ τῷ λ τὸν τῶν ἐνενήκοντα ἐννέα
 ποιεῖται ἀριθμόν. ὅτι δὲ τὸ λ ἐνδέκατον ὄν τῇ τάξει ἐπὶ τὴν τοῦ ὁμοίου 12 D236
 αὐτῷ κατῆλθεν ζήτησιν, ἵνα ἀναπληρώσῃ τὸν δωδέκατον ἀριθμόν, καὶ
 εὐρὸν † αὐτὸν ἐπληρώθῃ, φανερόν εἶναι ἐξ αὐτοῦ τοῦ σχήματος τοῦ στοι-

V M lat. Hipp.

1 ὑπεξαιρούμενος Hipp. | δὲ < Hipp. | τὸν ἐπίσημον Hipp. 1f καὶ ἐπι-
 συντιθεῖς — γραμμάτων < Hipp. 2 τὸν, ὃν auf Rasur Vcorr τὸν τῶν < Hipp.
 2—6 μέχρι γὰρ — αἰώνων < Hipp. 3 ε Ausg.] ⑥ VM E lat. 4 προσελθὼν
 VM cum ... appositum est lat. 5 ὀκτώ auf Rasur Vcorr 7 τριῶν] τριά-
 κοντα VM tribus lat. τῶν τριῶν Hipp. | τρεῖς < Hipp. 8 τρεῖς γὰρ — ἐνενή-
 κοντα < lat. 8f καὶ αὐτὴ δὲ — ἐγέννησεν < Hipp. 9 ἐφ' ἑαυτὴν Wendland
 | τε < lat. Hipp. 10 παρ' αὐτοῖς < lat. Hipp. | nach ἀριθμὸν hat Hipp. noch
 einen längeren Zusatz | καὶ ἐπεὶ] ἐπειδὴ δὲ Hipp. 11 ἀποστάς < Hipp. |
 καταλείψας Hipp. | ἄνω < Hipp. | ἑνδεκα + καὶ ἀποστάς κάτω ἐχώρησε Hipp. |
 κατάλληλον] consequenter lat. 11f κατάλληλον λέγουσι — κεῖσθαι] φάσκουσι
 κατάλληλον καὶ τοῦτο· ὁ γὰρ τύπος τῶν γραμμάτων διδάσκει Hipp. 12 τῷ
 σχήματι] in figura lat. | † λόγον] logi lat.; alter Fehler für λ (Grabe)
 13 κεῖται] esse lat. κεῖσθαι Hipp. 13f καὶ κατ' — κεῖσθαι] κεῖσθαι αὐτὸ κατ' εἰκόνα
 Hipp. 14 ἐπειδὴ, δὴ auf Rasur Vcorr 15 συντιθέμενος M | κατὰ < Hipp.
 16 τῶν² < Hipp. 17 ἐνδέκατον ὃν τῇ τάξει] quae est undecimo loco in ordine
 lat. ἐνδεκάτῳ κείμενον τόπῳ Hipp. 18 αὐτῷ Hipp.; vgl. S. 26, 1] αὐτοῦ VM
 eorum lat. 19 εὐρών Hipp. | † αὐτὸν (so auch Hipp.)] eum lat.; alter Fehler
 für αὐτὸ (sc. τὸ ὅμοιον αὐτῷ) *

χείου. τὸ γὰρ λ. ὥσπερ ἐπὶ τὴν τοῦ ὁμοίου αὐτῷ ζήτησιν παραγενόμενον 13
καὶ εὐρὸν καὶ εἰς ἑαυτὸ ἀρπάσαν † αὐτόν, τὴν τοῦ δωδεκάτου ἀνεπλήρω-
σαν χώραν, τοῦ Μ στοιχείου ἐκ δύο Α συγκειμένου. διὸ καὶ ψεύγειν αὐτοὺς 14
διὰ τῆς γνώσεως τὴν τῶν ἐνανήκοντα ἐννέα χώραν, τουτέστιν τὸ Ἰστέρημα,
5 τύπον ἀριστερᾶς χειρός. μεταδιώκειν δὲ τὸ ἐν, ὃ προστεθὲν τοῖς ἐνανήκοντα
ἐννέα εἰς τὴν δεξιάν αὐτοὺς χεῖρα μετέστησεν.

13. Σὺ μὲν ταῦτα διερχόμενος, ἀγαπητέ, εὖ οἶδα ὅτι γελάσεις πολλά 13, 1
* τὴν τοιαύτην αὐτῶν οἰησίσοφον μωρίαν. ἄξιοι δὲ πένθους οἱ τηλικαύτην Ὁ460
θεοσέβειαν καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀληθῶς ἀρρήτου δυνάμεως καὶ τὰς τοσαύ-
10 τας οἰκονομίας τοῦ θεοῦ διὰ τοῦ ἄλφα καὶ βῆτα καὶ δι' ἀριθμῶν οὕτως
ψυχρῶς καὶ βεβιασμένως διασύροντες. ὅσοι δὲ | ἀψίστανται τῆς ἐκκλη- 2 P248
σίας καὶ τοῦτοις τοῖς γραῶδεσι μύθοις πείθονται, ἀληθῶς <εἰσιν> αὐτο-
κατάκριτοι, οὓς ὁ Παῦλος ἐγκελεύεται ἡμῖν μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νου-
θεσίαν παραιτεῖσθαι. Ἰωάννης δέ, ὁ τοῦ κυρίου μαθητής, ἐπέτεινε τὴν 3
15 καταδίκην αὐτῶν, μηδὲ χαίρειν αὐτοῖς ὑφ' ἡμῶν λέγεσθαι βουλῆθεῖς· »ὁ
γὰρ λέγων αὐτοῖς« φησὶ »χαίρειν κοινωνεῖ τοῖς ἔργοις αὐτῶν τοῖς πονη-
ροῖς«. καὶ εἰκότως· »οὐκ ἔστι γὰρ χαίρειν τοῖς ἀσεβέσιν« λέγει κύριος. 4
ἀσεβεῖς δὲ ὑπὲρ πᾶσαν ἀσεβειαν οὗτοι οἱ τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς,
μόνον θεὸν παντοκράτορα, ὑπὲρ ὃν ἄλλος θεὸς οὐκ ἔστιν, ἐξ Ἰστερήματος
20 καὶ αὐτοῦ ἐξ ἄλλου Ἰστερήματος γεγονότος προβεβλήσθαι λέγοντες· ὥστε
κατ' αὐτοὺς εἶναι αὐτὸν προβολὴν τρίτου Ἰστερήματος. ἦν γνῶμην ὄντως 5
καταψυχήσαντας καὶ καταθεματίσαντας δέον πόρρω πρὸς <καὶ> μακρὰν
φυγεῖν ἀπ' αὐτῶν καὶ ἡ πλέον δυσχυρίζονται | καὶ χαίρουσιν ἐπὶ τοῖς D237
παρευρέμασιν αὐτῶν, ταύτῃ μᾶλλον εἰδέναι πλέον αὐτοὺς ἐνεργεῖσθαι ὑπὸ
25 τῆς ὀγδοάδος τῶν πονηρῶν πνευμάτων, καθάπερ οἱ εἰς φρενίτιδα διάθεσιν 6

12f vgl. Tit. 3, 10f — 15 II Joh. 11 — 17 Jes. 48, 22

V M lat. Hipp. (bis Z. 6)

2 καὶ εἰς ἑαυτὸ ἀρπάσαν αὐτόν] ἀναρπάσαν Hipp. | ἑαυτὸ Dind.] ἑαυτόν VM
| † αὐτόν] *ipsum* lat.; alter Fehler für αὐτό * 3 Α + καὶ η Hipp. | διὸ
+ δη Hipp. | αὐτοὺς Hipp.] αὐτοῦ VM *eos* lat. 6 αὐτοὺς Ausgg.] αὐτοῦ VM *eos*
lat. | μετέ > Schluß von Hipp. 7 γελάσης M 8 * alte Lücke; ergänze etwa
<ἀκούων> * 8 οἰησίσοφον, si auf Rasur V corr 9 ἀληθῶς Ausgg.] ἀληθείας
VM *vere* lat. 10 διὰ τοῦ ἄλφα καὶ βῆτα] *per A et B* lat.; lies wohl διὰ τοῦ
ἀλφαβήτου * 11 ψυχρῶς καὶ βεβιασμένως] *frigidus et vi extortus* lat. 12 <εἰ-
σιν> *] *sunt* lat. 14 δὲ] *enim* lat. | ἐπέτεινε] *superextendit* lat. 15 αὐτῶν]
in eos lat. 19 ὅ/r, o aus ω V corr 20f καὶ αὐτοῦ — Ἰστερήματος < M 20 ὥστε]
et sic iam lat. 21 ὄντως] *digne* (δεόντως) lat.; kaum richtiger 22 <καὶ> *]
et lat. 23 δυσχυρίζονται + *haec* lat. 24f ab Ogdoadis *nequissimis spiritalibus* lat.

- ἐμπεσόντες † ἢ πλεόν γελῶσι καὶ ἰσχύειν δοκοῦσιν καὶ ὡς ὑγιαίνοντες
πάντα πράττουσιν, ἔνια δὲ καὶ ὑπὲρ τὸ ὑγιαίνειν, ταύτῃ μᾶλλον κακῶς
ἔχουσιν. ὁμοίως δὲ καὶ οὗτοι ἢ μᾶλλον ὑπερφρονεῖν δοκοῦσι καὶ ἐκνευρί-
ζουσιν ἑαυτοὺς ὑπέρτονα τοξεύοντες, ταύτῃ μᾶλλον οὐ σωφρονοῦσιν.
- 5 ἐξεληθὲν γὰρ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα τῆς ἀνοίας, ἔπειτα σχολάζοντας αὐτοὺς 7
οὐ θεῶ, ἀλλὰ κοσμικαῖς ζητήσεσιν εὐρόν, προσπαρχαλὰβὸν ἕτερα πνεύματα
ἑπτὰ πονηρότερα ἑαυτοῦ καὶ χαυνῶσαν αὐτῶν τὴν γνώμην ὡς δυναμένων
τὰ ὑπὲρ τὸν θεὸν ἐννοεῖν καὶ ἐπιτίθειον εἰς ὑπερέκκρουσιν κατασκευάσαν,
τὴν ὀγδοάδα τῆς ἀνοίας τῶν πονηρῶν πνευμάτων εἰς αὐτοὺς ἐνεθήκωσεν.
- 10 14. Βούλομαι δέ σοι καὶ ὡς αὐτὴν τὴν κτίσιν κατ' εἰκόνα τῶν ἀορά- 14, 1
των ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ, ὡς ἀγνοοῦντος αὐτοῦ, κατασκευάσθαι διὰ τῆς
Μητρὸς λέγουσιν διηγῆσασθαι. πρῶτον μὲν τὰ τέσσαρα στοιχεῖα φασιν, 2
πῦρ ὕδωρ γῆν ἀέρα, εἰκόνα προβεβλήσθαι τῆς ἄνω πρώτης τετραδὸς,
τάς τε ἐνεργείας αὐτῶν συναριθμουμένας, οἷον θερμόν τε καὶ ψυχρόν,
15 ξηρόν τε καὶ ὑγρόν, ἀκριβῶς ἐξεικονίζειν τὴν ὀγδοάδα. ἐξῆς * δέκα 3
δυνάμεις οὕτως καταριθμοῦσιν· ἑπτὰ μὲν † σωματικὰ κυκλοειδῆ, ἃ καὶ οὐρα- P 249
νοὺς καλοῦσιν· ἔπειτα τὸν περιεκτικὸν αὐτῶν κύκλον, ὃν καὶ ὀγδοὸν οὐρα- Ö 462
νὸν ὀνομάζουσι· πρὸς δὲ τούτοις ἡλίον τε καὶ σελήνην. ταῦτα δέκα ὄντα
τὸν ἀριθμὸν εἰκόνας λέγουσιν εἶναι τῆς ἀοράτου δεκάδος, τῆς ἀπὸ Λόγου
20 καὶ Ζωῆς προελθούσης. τὴν δὲ δωδεκάδα μηνύεσθαι διὰ τοῦ ζωδιακοῦ 4
καλουμένου κύκλου. τὰ γὰρ δώδεκα ζώδια φανερώτατα τὴν τοῦ Ἀνθρώ-
που καὶ τῆς Ἐκκλησίας θυγατέρα δωδεκάδα σκιαγραφεῖν | λέγουσιν. καὶ 5 D 238

5 vgl. Matth. 12, 43ff

V M lat. Hipp. (von Z. 11 an)

1 † ἢ] aut lat.; alter Fehler, lies ἢ (Ausgg.) 2 ὑπὲρ τὸ ὑγιαίνειν] quasi
plus quam sani sunt lat. 3 ἢ M 3f καὶ ἐκνευρίζουσι] enervantes lat.
5 ἀνοίας] ignorantiae lat. | αὐτοὺς aus ἑαυτοὺς V corr 8 ἐννοεῖν] adinvenire
lat. | κατασκευάσαν] compositam lat. 9 ἀνοίας] ignorantiae lat. 10 καὶ ὡς]
quemadmodum et lat. 11 τοῦ nachgetragen V corr | mit < >σκευάσθαι beginnt
Hipp. 12 διηγῆσασθαι < Hipp. | στοιχεῖα + ἃ Hipp. | φησιν Hipp. 13 πρώ-
της < lat. Hipp. 14 τάς τε — συναριθμουμένας] τοῖς δὲ ἐνεργείοις αὐτῶ συνα-
ριθμοῦντες Hipp. 14f τε καὶ beide Male < Hipp. 15 ὑγρόν + λέγουσιν Hipp.
| ἐξῆς] ex qua lat. ἐξ ἧς Hipp. | * <δὲ> Hipp. Ausgg. 16 μὲν < Hipp. |
σωματικὰ] corporea lat.; alter Fehler für σώματα (Hipp.) | κυκλοειδῆ] circumlata lat.
18 vor ταῦτα + καὶ Hipp. | δέκα] μῆ Hipp. 20 προελθούσης < Hipp. | δὲ < Hipp.
| μηνύεσθαι < Hipp. 21 κύκλον καλουμένον Hipp. | τὰ] ταῦτα Hipp.
22 σκιαγραφεῖν] quasi per quandam umbram pinxisse lat. ἐπισκιάζειν Hipp.

ἔπει· ἀντεπεξεύχθη, φασί, τῇ τῶν ὄλων φορᾷ ὠκυτάτῃ ὑπαρχούσῃ ὁ ὑπερ-
 θεν οὐρανός· ὁ πρὸς αὐτῷ τῷ κύτει βαρύνων καὶ ἀντιταλαντεύων τὴν
 ἐκείνων ὠκύτητα τῇ ἐαυτοῦ βραδυτῇτι, ὥστε αὐτὸν ἐν τριάκοντα ἔτεσι τὴν
 περίοδον ἀπὸ σημείου ἐπὶ σημεῖον ποιεῖσθαι, εἰκόνα λέγουσιν αὐτὸν τοῦ
 5 "Ορου τοῦ τὴν τριακοντῶνυμον Μητέρα αὐτῶν περιέχοντος. τὴν σελήνην 6
 τε πάλιν τὸν ἐαυτῆς οὐρανὸν ἐμπεριερχομένην τριάκοντα ἡμέραις διὰ τῶν
 ἡμερῶν τὸν ἀριθμὸν τῶν τριάκοντα Αἰώνων ἐκτυποῦν. καὶ τὸν ἥλιον δὲ 7
 ἐν δεκαδύο μηνὶν περιερχόμενον καὶ τερματίζοντα τὴν κυκλικὴν αὐτοῦ
 ἀποκατάστασιν. διὰ τῶν δώδεκα μηνῶν τὴν δωδεκάδα φανεράν ποιεῖν, καὶ
 10 αὐτὰς δὲ τὰς ἡμέρας, δεκαδύο ὥρων τὸ μέτρον ἐχούσας, τύπον τῆς
 (οὐ) φαεινῆς δωδεκάδος εἶναι. ἀλλὰ μὲν καὶ τὴν ὥραν φασί, τὸ δωδέκατον 8
 τῆς ἡμέρας, ἐκ τριάκοντα μοιρῶν κεκοσμηθῆναι διὰ τὴν εἰκόνα τῆς τρια-
 κοντάδος. καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ ζῳδιακοῦ κύκλου τὴν περίμετρον εἶναι μοιρῶν 9
 τριακοσίων ἐξήκοντα· ἕκαστον γὰρ ζῳδίον μοίρας ἔχειν τριάκοντα. οὕτως
 15 δὲ καὶ διὰ τοῦ κύκλου τὴν εἰκόνα τῆς συναφείας τῶν δώδεκα πρὸς τὰ
 τριάκοντα τετηρηθῆναι λέγουσιν. ἔτι μὲν καὶ τὴν γῆν εἰς δώδεκα κλίματα 10
 διηρηθῆναι φάσκοντες καὶ καθ' ἕκαστον κλίμα <ἀνὰ μίαν> δύναμιν ἐκ τῶν
 οὐρανῶν κατὰ κάθετον ὑποδεχομένην καὶ ἰοικότα τίκτουςαν τέκνα τῇ
 καταπεμπούσῃ τὴν ἀπόρροϊαν δυνάμει τύπον εἶναι τῆς δωδεκάδος καὶ τῶν
 20 τέκνων αὐτῆς σαφέστατον διαβεβαιοῦνται.

V M lat. Hipp.

1 ἀντεπεξεύχθη Hipp. | φησιν M Hipp. | τῇ ... φορᾷ ὠκυτάτῃ ὑπαρχούσῃ
 Ausgg.] τὴν ... φορὰν ὠκυτάτην ὑπάρχουσαν VM *oneri cum sit velocissimum* lat.
 τῇ .. ἀναφορᾷ ὠκυτάτῃ ὑπαρχούσῃ Hipp. 1f ὁ ὑπερθεν οὐρανός Hipp.] οὐπερ
 ὁ χρόνος VM *quod superpositum est caelum* lat. 2 ἀντιταλαντίων V 3 ἐκεί-
 νου Hipp. | ὥστε αὐτὸν] ὡς Hipp. 6 ἐαυτῆς < Hipp. | ἐμπεριε(ρ)χομένην
 Ausgg.] ἐμπεριεχομένην VM *circumeuntem* lat. ἐνπεριεχόμενον Hipp. | vor τριά-
 κοντα + ἐν Hipp., vgl. Z. 8 7 τριάκοντα vor ἡμερῶν getilgt V corr | τριά-
 κοντα < Hipp. | ἐκτυποῦσαν Hipp. 8 περιεχόμενον VM ἐμπεριεχόμενον Hipp.
 9 διὰ τῶν δώδεκα μηνῶν < Hipp. | δωδεκάδα Hipp.] δωδεκάτην VM *duodecadem*
 lat. | φανεράν ποιεῖν] φανεροῦν Hipp. 9f καὶ αὐτὰς δὲ τὰς Hipp.] τὰς δὲ VM
et ipsos autem lat. 11 <οὐ> φαεινῆς vor δωδεκάδος *, nach lat. Hipp.] vor
 ἡμέρας (Z. 10) VM | <οὐ> φαεινῆς Ausgg.] *non apparentis* lat. κενῆς Hipp.
 11—12f ἀλλὰ μὲν — τῆς τριακοντάδος < Hipp. 11 μὲν < lat. 14 γὰρ
 < Hipp. | ἔχειν Hipp.] ἔχει VM *habere* lat. 15 δὲ Hipp.] δὲ VM < lat. |
 τῶν] τῆς Hipp. | τὰ < Hipp. 16 τετηρηθῆναι] μετρηθῆναι Hipp. | γῆν] αὐτὴν
 Hipp. 17 καθ' ἐν ἕκαστον Hipp. | <ἀνὰ μίαν> Hipp.] *unamquamque* lat.
 18 κατὰ κάθετον] καθ' ἕκαστον Hipp. | ἰοικότα] ὁμοίωμα Hipp. 19 vor τὴν
 ἀπόρροϊαν + κατὰ Hipp. | δυνάμει Ausgg.] δύναμιν VM Hipp. *virtuti* lat. | εἶναι
 < Hipp. | vor δωδεκάδος + ἄνω Hipp. 19f καὶ — διαβεβαιοῦνται < Hipp.

Πρὸς δὲ τούτοις θελήσαντά φασι τὸν Δημιουργὸν τῆς ἀνω Ὀγδοάδος 11
τὸ ἀπέραντον καὶ αἰώνιον καὶ ἀόριστον καὶ ἄχρονον μιμήσασθαι καὶ μὴ
δυναθέντα τὸ μόνιμον αὐτῆς καὶ αἰδῖον ἐκτυπῶσαι, διὰ τὸ καρπὸν <αὐτὸν>
εἶναι Ὑστερήματος, εἰς χρόνους καὶ καιροὺς, ἀριθμούς | τε πολυτεῖς τὸ Ὅ 161
5 αἰώνιον αὐτῆς κατατεθεῖσθαι, οἰόμενον | ἐν τῷ πλήθει τῶν χρόνων μιμή- D 239
σασθαι αὐτῆς τὸ | ἀπέραντον. ἐνταῦθά τε λέγουσιν, ἐκφυγούσης αὐτὸν 12 P 250
τῆς Ἀληθείας, ἐπηκολουθηκέναι τὸ ψεῦδος, καὶ διὰ τοῦτο κατάλυσιν πλη-
ρωθέντων τῶν χρόνων λαβεῖν αὐτοῦ τὸ ἔργον.

15. Καὶ περὶ μὲν τῆς κτίσεως τοιαῦτα λέγοντες, καθ' ἑκάστην ἡμέραν 15, 1
10 ἐπιγεννᾷ ἕκαστος αὐτῶν, καθὼς δύναται, καινότερόν <τι>. τέλειος γὰρ
οὐδεὶς ὁ μὴ μεγάλα ψεύσματα παρ' αὐτοῖς καρπαζορήσας. ἐκ δὲ τῶν 2
προφητικῶν ὅσα μεταμορφάζουσιν, ἀναγκαῖον μηνύσαντας τὸν ἑλεγχον
αὐτοῖς ἐπάγειν. ὁ γὰρ Μωυσῆς, φασίν, ἀρχόμενος τῆς κατὰ τὴν κτίσιν
πραγματείας, εὐθύς ἐν ἀρχῇ τὴν Μητέρα τῶν ὅλων ἐπέδειξεν εἰπὼν »ἐν
15 ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν«. τέσσαρα οὖν ταῦτα 3
ὀνομάσας, θεὸν καὶ ἀρχὴν, οὐρανὸν καὶ γῆν, τὴν τετρακτὺν αὐτῶν, ὡς
αὐτοὶ λέγουσι, διετύπωσεν. καὶ τὸ ἀόρατον δὲ καὶ ἀπόκρυφον αὐτῆς μη-
νύοντα εἶπεῖν »ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος«. τὴν <δὲ> 4
δευτέραν τετράδα, γέννημα πρώτης τετράδος, οὕτως αὐτὸν εἰρημέναι θέ-
20 λουσιν, ἄβυσσον ὀνομάζοντα καὶ σκότος ἐν σφίσιν αὐτοῖς καὶ ὕδωρ καὶ τὸ
ἐπιφερόμενον τῷ ὕδατι πνεῦμα. μεθ' ἣν τῆς δεκάδος μνημονεύοντα φῶς 5
λέγειν καὶ ἡμέραν καὶ νύκτα, στερέωμά τε καὶ ἐσπέραν καὶ ὃ καλεῖται
πρωῖ, ξηράν τε καὶ θάλασσαν, ἔτι τε βοτάνην καὶ δεκάτῳ τόπῳ τὸ ξύλον·
οὕτω τε διὰ τῶν δέκα ὀνομάτων τοὺς δέκα Αἰῶνας μεμνησκέναι. τῆς δὲ 6
25 δωδεκάδος οὕτως ἐξεικονίσθαι παρ' αὐτῷ τὴν δύναμιν· ἥλιον γὰρ λέγειν καὶ
σελήνην, ἀστέρας τε καὶ καιροὺς, ἐνιαυτούς τε καὶ κῆτη, <ἔτι τε> ἰχθυάς καὶ

14 Gen. 1, 1 — 18 Gen. 1, 2

V M lat. Hipp. (bis Z. 8)

1 φασὶ < Hipp. 3 μόνιμον] ἄμωμον Hipp. | τὸ αἰδῖον Hipp. | <αὐτὸν>
Hipp. 4 εἰς + τοῦτο Hipp. | χρόνους] *temporum spatia* lat. 4f vor τὸ
αἰώνιον + πρὸς Hipp. 5 τεθεῖσθαι Hipp. | οἰόμενον] *γενόμενον μὲν οὖν* Hipp.
6 ἀπέραντον] ἀόρατον Hipp. | τε] δὲ Hipp. < lat. 7 κατάλυσιν hinter χρό-
νων (Z. 8) Hipp. 10 <τι> Dind. Öh.] *aliquid* lat. 12 μηνύσαντας Dind.] μηνύ-
σαντα VM *manifestantes* lat. 13 ἐπάγει M | τῆς] τὴν M 15 οὖν < lat.
17 τὸ ἀόρατον Dind. Öh.] τὸν ἀόρατον VM *invisible* lat. | vor ἀπόκρυφον
+ τὸν V 18 <δὲ> Dind. Öh.] *autem* lat. 19 πρώτης] πρὸ τῆς M 20 ἐν
σφίσιν αὐτοῖς] *in quibus sunt* lat. 23 τε² hineingefleckt V corr 24 τε *] δὲ
VM *quoque* lat. 25 δωδεκάδος Dind.] *δωδεκάδος* V *δυοδεκάδος* M | παρ'
αὐτῷ] *apud eos* lat. 26 <ἔτι τε> *] *adhuc etiam* lat.

- ἐρπετά, πετεινά τε καὶ τετράποδα, θηρία τε καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις δωδέ-
κατον τὸν ἄνθρωπον. οὕτως ὑπὸ τοῦ πνεύματος τὴν τριακοντάδα διὰ
Μωυσέως εἰρησθαι διδάσκουσιν. ἀλλὰ μὲν καὶ τὸν πλαστὸν ἄνθρωπον 7
κατ' εἰκόνα τῆς | ἄνω δυνάμεως ἔχειν ἐν αὐτῷ τὴν ἀπὸ τῆς μιᾶς πηγῆς D240
5 δύνανται (ἰδρῦσθαι δὲ ταύτην ἐν τῷ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον τόπῳ), ἀφ' ἧς
ἀπορρεῖν δυνάμεις τέσσαρας κατ' εἰκόνα τῆς ἄνω τετράδος καλουμένας,
τὴν μὲν ὄρασιν, τὴν δὲ ἀκοήν, τὴν δὲ τρίτην ὁσφρησιν καὶ τὴν τετάρτην
γεῦσιν. τὴν δὲ ὀγδοάδα φασὶν μνηύεσθαι διὰ τοῦ ἀνθρώπου οὕτως· ἀκοᾶς 8
μὲν δύο ἔχοντος καὶ τοσαύτας ὁράσεις, ἔτι τε ὁσφρήσεις δύο καὶ διπλὴν
10 γεῦσιν, πικροῦ τε καὶ γλυκείας. ὅλον δὲ | τὸν ἄνθρωπον πᾶσαν τὴν εἰκόνα 9 Ö466
τῆς τριακοντάδος οὕτως ἔχειν διδάσκουσιν· ἐν μὲν ταῖς χερσὶ διὰ τῶν δακ- P251
τύλων τὴν δεκάδα βαστάζειν, ἐν ἑλῳ δὲ τῷ σώματι εἰς δώδεκα μέλη
διαιρουμένῳ τὴν δωδεκάδα. διαιροῦσι δὲ αὐτό, καθάπερ τὸ τῆς Ἀληθείας
διήρηται παρ' αὐτοῖς σῶμα, περὶ οὗ προειρήκαμεν. τήν τε οὖν ὀγδοάδα,
15 ἄρρητόν τε καὶ ἀόρατον οὖσαν, ἐν τοῖς σπλάγχνοις κρυβομένην νοεῖσθαι.
16. Ἦλιον δὲ πάλιν, τὸν μέγαν φωστῆρα, ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν ἡμερῶν 16, 1
γεγονέναι διὰ τὸν τῆς τετράδος ἀριθμὸν φάσκουσι. τῆς τε σκηνῆς τῆς ὑπὸ 2
Μωυσέως κατασκευασθείσης αἱ αὐλαὶ ἐκ βύσσου καὶ ὑακίνθου καὶ πορ-
φύρας καὶ κοκκίνου γεγονυῖαι τὴν αὐτὴν παρ' αὐτοῖς ἐπέδειξαν εἰκόνα.
- 20 τὸν τε τοῦ ἱερέως ποδῆρη, τέσσαρσι στοιχείοις λίθων πολυτελῶν κεκοσμη- 3
μένον, τὴν τετράδα σημαίνειν διορίζονται· καὶ εἴ τινα <ὅλως> τοιαῦτα κεῖται
ἐν ταῖς γραφαῖς εἰς τὸν τῶν τεσσάρων δυνάμενα ἄγεσθαι ἀριθμόν, διὰ τὴν
τετρακτὸν αὐτῶν φασὶ γεγονέναι. τὴν δὲ ὀγδοάδα πάλιν δείκνυσθαι 4
οὕτως· ἐν τῇ ὀγδῳῇ τῶν ἡμερῶν πεπλάσθαι λέγουσι τὸν ἄνθρωπον· ποτὲ
25 μὲν γὰρ αὐτὸν τῇ ἑκτῇ βούλονται γεγονέναι, ποτὲ δὲ <ἐν> τῇ ὀγδῳῇ, εἰ μή
τι τὸν μὲν χοῦκὸν ἐν τῇ ἑκτῇ τῶν ἡμερῶν ἐροῦσι πεπλάσθαι, τὸν δὲ σαρ-

17 vgl. Exod. 26, 1 — 20 Exod. 28, 17

V M lat.

1 τε¹ < V | ἐπὶ πᾶσι τούτοις Dind. Öh.] *πετεινά που τοῖς V M super haec omnia lat.* 1f *δωδέκατον*, ω aus o V corr *δωδέκατον* M 2 *τριακοντάδα* Ausgg.] *τριάκοντα* V M *triacontadem* lat. 3 lies *πλασθέντα*? *, vgl. S. 31, 4 4 *πηγῆς* Ausgg.] *πηγὴν* V *πηγὴν* M *fonte* lat. 7 δὲ² < lat. 9 *ἔχοντος* Ausgg.] *ἔχοντας* V M *habentem* lat. 12 *δεκαδύο* V M 14 *σῶμα* Ausgg.] *τοῖς σώμασιν* V M *corpus* lat. | *τε οἶν*] *autem* lat. 16 *μέγα**, ν angefliekt V corr *μέγα* M 20 *ποδῆρη*|||, ν wegradiert V | *στοιχείοις*] *ordinibus* lat.; lies *στοίχοις*? Pet. 21 <ὅλως> *] *omnino* lat. ἄλλα? Jül. 23 δὲ < lat. 24 *ὀγδῳῇ*, η auf Rasur, dahinter 1 Buchstabe wegradiert V 25 μὲν < lat. | *τῇ ἑκτῇ*] *sexto die* lat.; lies wohl <ἐν> *τῇ ἑκτῇ* * | <ἐν> *τῇ ὀγδῳῇ* *] *in octavo* lat. 26 τὸν¹] τὸ M | *ἐροῦσι*] *dicunt* lat.

κιόν ἐν τῇ ὁγδόῃ· διέσταλται γάρ ταῦτα παρ' αὐτοῖς. ἔνιοι δὲ <καὶ> ἄλλον 5
<εἶναι> θέλουσι τὸν κατ' εἰκόνα καὶ ὁμώωσιν θεοῦ γεγονότα | ἀρσενότηλυν D241
ἄνθρωπον καὶ τοῦτον εἶναι τὸν πνευματικόν, ἄλλον δὲ τὸν ἐκ τῆς γῆς
πλασθέντα.

- 5 Καὶ τὴν τῆς κιβωτοῦ δὲ οἰκονομίαν ἐν τῷ κατακλυσμῷ, ἐν ᾗ ὀκτὼ 6
ἄνθρωποι διεσώθησαν, φανερώτατά φασι τὴν σωτήριον ὁγδοάδα μνηύειν.
τὸ αὐτὸ δὲ καὶ τὸν Δαυίδ, ὁγδοον ὄντα τῇ γενέσει τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ,
σημαίνειν. ἔτι μὲν καὶ τὴν περιτομήν, ὀκταήμερον γινομένην, τὸ περίτμημα
τῆς ἄνω ὁγδοάδος δηλοῦν. καὶ ἀπλῶς ὅσα εὐρίσκεται ἐν ταῖς γραφαῖς 7
10 ὑπάγεσθαι δυνάμενα εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ὀκτὼ τὸ μυστήριον τῆς ὁγδοάδος
ἐκπληροῦν λέγουσιν. ἀλλὰ καὶ τὴν δεκάδα σημαίνεσθαι διὰ τῶν δέκα 8
ἔθνων, ὧν ἐπηγγείλατο ὁ θεὸς τῷ Ἀβραάμ εἰς κατάσχεσιν δοῦναι, λέγουσι.
καὶ τὴν <κατὰ> Σάρραν δὲ οἰκονομίαν, ὥς μετὰ ἔτη δέκα δίδωσιν αὐτῇ
τὴν ἑαυτῆς δούλην Ἄγαρ, ἵνα ἐξ αὐτῆς τεκνοποιήσῃται, τὸ αὐτὸ δηλοῦν.
15 καὶ ὁ δοῦλος δὲ ὁ <τῷ> Ἀβραάμ πεμφθεὶς ἐπὶ Ῥεβέκκῃ καὶ ἐπὶ τῷ φρέατι 9
διδούς αὐτῇ ψέλια χρυσῶν δέκα, | καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτῆς κατέχοντες αὐτὴν P252
ἐπὶ δέκα ἡμέρας, ἔτι τε Ῥοβοάμ ὁ τὰ δέκα σκήπτρα λαμβάνων καὶ τῆς
σκηνῆς αἱ δέκα αὐλαὶ καὶ οἱ στῦλοι οἱ δεκαπῆχεις καὶ οἱ δέκα υἱοὶ Ἰακώβ
ἐπὶ τὴν ὠνὴν τοῦ σίτου τὸ πρῶτον εἰς | Αἴγυπτον πεμφθέντες καὶ οἱ δέκα Ö468.
20 ἀπόστολοι, οἷς φανεροῦται μετὰ τὴν ἔγερσιν ὁ κύριος, τοῦ Θωμᾶ μὴ παρ-
όντος, τὴν ἀόρατον διετύπουν κατ' αὐτοὺς δεκάδα.

17. Τὴν δωδεκάδα δέ, περὶ ἣν καὶ τὸ μυστήριον τοῦ πάθους τοῦ 17, 1
ὑστερήματος γεγονέναι, ἐξ οὗ πάθους τὰ βλεπόμενα κατεσκευάσθαι θέ-
λουσιν, ἐπισήμως καὶ φανερώς πανταχῇ καῖσθαι λέγουσιν, ὥς τοὺς δώδεκα 2
25 υἱοὺς τοῦ Ἰακώβ, ἐξ ὧν καὶ <αἱ> δώδεκα φυλαί, καὶ τὸ λόγιον τὸ ποικιλτὸν
δώδεκα ἔχον λίθους καὶ τοὺς δώδεκα κώδωνας καὶ τοὺς ὑπὸ Μωυσέως
τεθέντας ὑπὸ τὸ ὄρος δώδεκα λίθους, ὡσαύτως δὲ καὶ τοὺς ὑπὸ | Ἰησοῦ D242.

5 vgl. Gen. 7, 23 I Pe. 3, 20 — 7 vgl. I Sam. 16, 11f — 11 vgl. Gen. 15, 19f
— 13 vgl. Gen. 16, 2f — 15 vgl. Gen. 24, 22 — 16 vgl. Gen. 24, 55 — 17 vgl.
I Kōn. 11, 31 — 17f vgl. Exod. 26, 1 — 18 vgl. Exod. 26, 15f — 18f vgl. Gen.
42, 3 — 19f vgl. Joh. 20, 24 — 24f vgl. Gen. 35, 22 — 25f vgl. Exod. 28, 15
u. 29 — 26f vgl. Exod. 24, 4 — 27f vgl. Jos. 4, 3

V M lat.

1 <καὶ> *] *et* lat. 2 <εἶναι> *] *esse* lat. 6 σωτήριον < lat. 7 τῶν
ἀδελφῶν αὐτοῦ] *inter fratres suos* lat. 13 <κατὰ> *] *secundum* lat.; <περὶ> Ausgg.
15 <τῷ> * 17 Jeroboam lat. 17f vor τῆς σκηνῆς + τὴν M 22 δωδεκάδα
Ausgg.] *duodecadem* lat. 24 φανερώς] *manifestissime* lat.
25 <αἱ> * | δεκαδύο VM

ἐν τῷ ποταμῷ καὶ ἄλλους εἰς τὸ πέραν, καὶ τοὺς βασιτάζοντας τὴν κιβωτὸν
 τῆς διαθήκης καὶ τοὺς ὑπὸ Ἡλία τεθειμένους ἐν τῇ ὀλοκαυτώσει τοῦ
 μόσχου καὶ τὸν ἀριθμὸν δὲ τῶν ἀποστόλων καὶ πάντα ἀπλῶς ὅσα τὸν
 δωδέκατον ἀριθμὸν διασφύζει τὴν δωδεκάδα αὐτῶν χαρακτηρίζειν λέγου-
 5 σι. τὴν δὲ τούτων πάντων ἐνωσιν ὀνομαζομένην τριακοντάδα διὰ τῆς 3
 τριάκοντα πηγῶν τὸ ὕψος ἐπὶ Νῶε κιβωτοῦ καὶ διὰ Σαμουὴλ κατακλίναν-
 τος τὸν Σαοὺλ ἐν τοῖς τριάκοντα κλητοῖς πρῶτον καὶ διὰ Δαυίδ, ὅτε ἐπὶ
 τριάκοντα ἡμέραις ἐκρύβετο ἐν τῷ ἀγρῷ, καὶ διὰ τῶν συνεισελθόντων αὐτῷ
 εἰς τὸ σπήλαιον λ' καὶ διὰ τοῦ τὸ μήκος γίνεσθαι τῆς ἀγίας σκηνῆς τριά-
 10 κοντα πηγῶν, καὶ εἴ τινα ἄλλα ἰσάριθμα τούτοις εὐρίσκουσι, τὴν τριακον-
 τάδα αὐτῶν διὰ τῶν τοιούτων ἐπιδεικνύναι φιλεριστοῦσιν.

18. Ἀναγκαῖον <δὲ> ἡγησάμην προσθεῖναι τούτοις καὶ ὅσα περὶ τοῦ 18, 1
 Προπάτορος αὐτῶν, ὃς ἄγνωστος ἦν τοῖς πᾶσι πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρου-
 σίας, ἐκλέγοντες ἐκ τῶν γραφῶν πείθειν ἐπιχειροῦσιν, ἵν' ἐπιδείξωσι τὸν
 15 κύριον ἡμῶν ἄλλον καταγγέλλοντα πατέρα παρὰ τὸν ποιητὴν τοῦδε τοῦ
 παντός, ὃν καθὼς προέφαμεν ἀσεβούντες Ἰστερήματος καρπὸν εἶναι | λέ- P253
 γουσι. τὸν γοῦν προφήτην Ἡσαΐαν εἰπόντα »Ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἔγνω καὶ 2
 ὁ λαός με οὐ συνῆκεν«, τὴν τοῦ ἀοράτου Βυθοῦ ἀγνωσίαν εἰρηκέναι μεθαρ-
 μόζουσι. καὶ διὰ Ὡσηὲ τὸ εἰρημένον »οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ἀλήθεια οὐδὲ 3
 20 ἐπίγνωσις θεοῦ« εἰς τὸ αὐτὸ συντείνειν βιάζονται, καὶ τὸ »οὐκ ἔστιν ὁ
 συνὼν ὃ ἐκζητῶν τὸν θεόν· πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἡχρειώθησαν« ἐπὶ τῆς
 τοῦ Βυθοῦ ἀγνωσίας τάττουσι. καὶ τὸ διὰ Μωυσέως δὲ εἰρημένον »οὐδεὶς 4
 ὄψεται τὸν θεὸν καὶ ζήσεται« εἰς ἐκεῖνον ἔχειν πείθουσι τὴν ἀναφοράν.
 τὸν μὲν γὰρ ποιητὴν ἐπιψευδόμενοι ὑπὸ τῶν προφητῶν ἐωρᾶσθαι λέγουσι,
 25 τὸ δὲ <γεγραμμένον> | »οὐδεὶς ὄψεται τὸν θεόν καὶ ζήσεται« περὶ τοῦ D243

1f vgl. Jos. 3, 12 — 2 vgl. I Kön. 18, 31 — 5f vgl. Gen. 6, 15 — 6f vgl. I Sam.
 9, 22 — 7f vgl. I Sam. 20, 5. 24 — 8 vgl. II Sam. 23, 13 — 9 vgl. Exod. 26, 8 —
 17 Jes. 1, 3 — 19 Hos. 4, 1 — 20 Psal. 13, 3 Röm. 3, 11 — 22 Exod. 33, 20

V M lat.

1 εἰς τὸ πέραν] *qui transpositi sunt* lat. 3 δὲ] *quoque* lat. 4 δωδέκατον]
duodecim lat.; lies wohl <τῶν> δώδεκα * | δωδεκάδα] *duodecadem* lat. 4f λέ-
 γουσι] *volunt* lat. 5 vor ὀνομαζομένην + <τὴν>? * 7 ἐν τοῖς — Δαυίδ < lat.
 | ὅτε] *qui* lat. 7f ἐπὶ τριάκοντα ἡμέραις] *triginta diebus* lat. 9 λ' < lat.
 | τοῦ τὸ] τοῦτο τὸ V 10 εὐρίσκουσι] *inveniuntur* lat. 11 ἐπιδεικνύναι φιλ-
 εριστοῦσιν] *ostendunt asseverationes* lat. 12 <δὲ> Dind.] *autem* lat. | προσ-
 θεῖναι, εἰ aus ἡ V corr προσθῆναι M 13 προπάτορος M 19 διὰ Ὡσηὲ] *in*
Osee lat. 20 τὸ αὐτὸ] *hoc idem* lat. | τὸ² < V 22 δὲ < M 24 μὲν γὰρ]
et . . quidem lat. | ἐπιψευδόμενοι < lat. | ἐο|||ραῖσθαι, ο aus ω V corr ἐοραῖσθαι M
 25 τὸ δὲ <γεγραμμένον> *] τὸ δ' V M *illud autem quod scriptum est* lat.

ἀοράτου μεγέθους καὶ ἀγνώστου τοῖς πᾶσιν εἰρῇσθαι θέλουσι. καὶ ὅτι 5 Ὁ470
μὲν περὶ τοῦ ἀοράτου πατὴρ καὶ ποιητοῦ τῶν ὅλων εἴρηται τό »οὐδεὶς
ὄψεται τὸν θεόν« πᾶσιν ἡμῖν φανερόν ἐστιν· ὅτι δὲ οὐ περὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ-
των παρεπινοουμένου Βυθοῦ, ἀλλὰ περὶ τοῦ Δημιουργοῦ καὶ αὐτός ἐστιν
5 ὁ ἀόρατος θεός, δειχθήσεται τοῦ λόγου προϊόντος. καὶ τὸν Δανιήλ δὲ τὸ 6
αὐτὸ τοῦτο σημαίνει ἐν τῷ ἐπερωτᾶν τὸν ἄγγελον τὰς ἐπιλύσεις τῶν παρα-
βολῶν, ὡς μὴ εἰδότες· ἀλλὰ καὶ τὸν ἄγγελον ἀποκρυπτόμενον ἀπ' αὐτοῦ
τὸ μέγα μυστήριον τοῦ Βυθοῦ εἰπεῖν αὐτῷ »ἀπότρεχε Δανιήλ· οἷτοι γὰρ
οἱ λόγοι ἐμπεφραγμένοι εἰσίν, ἕως οἱ συνιέντες συνιῶσι καὶ οἱ λευκοὶ λευ-
10 κανθῶσι« καὶ αὐτοὺς εἶναι τοὺς λευκοὺς καὶ [εὖ] συνιέντας αὐχοῦσιν.

Πρὸς δὲ τούτοις ἀμύθητον πλῆθος ἀποκρύφων καὶ νόθων γραφῶν, 7
ἃς αὐτοὶ ἐπλάσαν, παραφέρουσιν εἰς κατὰπληξιν τῶν ἀνοήτων καὶ τὰ τῆς
ἀληθείας μὴ ἐπισταμένων γράμματα. προσπαραλαμβάνουσι δὲ εἰς τοῦτο 8
καὶ κεῖνο τὸ ῥαδιούργημα, ὡς τοῦ κυρίου παιδὸς ὄντος καὶ μακθάνοντος τὰ
15 γράμματα, τοῦ διδασκάλου αὐτῷ φήσαντος, καθὼς ἔθος ἐστίν· εἰπὲ ἄλφα,
ἀποκρίνασθαι τὸ ἄλφα. πάλιν τε τὸ βῆτα τοῦ διδασκάλου κελεύοντος 9
εἰπεῖν, ἀποκρίνασθαι τὸν κύριον· σύ μοι πρότερον εἰπὲ τί ἐστὶ τὸ ἄλφα,
καὶ τότε σοὶ ἐρῶ τί ἐστὶ τὸ βῆτα. καὶ τοῦτο ἐξηγοῦνται, ὡς αὐτοῦ μόνου
τὸ ἀγνωστον ἐπισταμένου, ὃ ἐφάνέρωσεν ἐν τῷ τύπῳ τοῦ ἄλφα.

20 Ἐνια δὲ καὶ τῶν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ κειμένων εἰς τοῦτον τὸν χαρακτῆρα 10
μεθαρμόζουσιν, ὡς τὴν πρὸς τὴν μητέρα αὐτοῦ δωδεκαετοῦς ὄντος ἀπό-
κρισιν »οὐκ οἶδατε ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς μου δεῖ με εἶναι;« | ὃν οὐκ ᾔδει- P254
σαν, φασί, πατέρα κατήγγελλεν αὐτοῖς· καὶ διὰ τοῦτο | ἐκπέμψαι τοὺς D244
μαθητὰς εἰς τὰς δώδεκα φυλάς, κηρύσσοντας τὸν ἀγνωστον αὐτοῖς θεόν.
25 καὶ τῷ εἰπόντι αὐτῷ »διδάσκαλε ἀγαθὲ« τὸν ἀληθῶς ἀγαθὸν θεὸν ὡμο- 11
λογηκέναι εἰπόντα »τί με λέγεις ἀγαθόν; εἷς ἐστὶν ἀγαθός, ὁ πατὴρ ἐν
τοῖς οὐρανοῖς«· οὐρανοὺς δὲ νῦν τοὺς Αἰῶνας εἰρῇσθαι λέγουσι. καὶ διὰ 12

8 Dan. 12, 9f — 22 Luk. 2, 49 — 23f vgl. Matth. 10, 5f — 25 Mark.
10, 17f — 27ff vgl. Matth. 21, 23ff u. Par.

V M lat.

1 θέλουσιν] λέγουσι M 2 καὶ < lat. 3 δὲ oben drüber V^{corr} | οὐ
Dind.] οὐδὲ V M non lat. | τοῦ aus τῶν V^{corr} | ἐπὶ Ausgg.] ἐπὶ V M ab lat.
4 παρεπινοουμένου] *adinventus* lat. | vor αὐτὸς wohl einzusetzen (ὅτι) * 5 vor
τοῦ λόγου ein καὶ getilgt V^{corr} 10 [εὖ] Dind. < lat.; τοὺς? Jül. 14f παιδὸς
— γράμματα < V 15 τοῦ διδασκάλου Dind. Öh.] τὰ διὰ τοῦ διδασκάλου M ebenso V,
doch τὰ oben drüber V^{corr} 16 τε < lat. 18 σοι] *ego* lat. 19 ἐν τῷ τύπῳ] *in*
typum lat. 20 καὶ < lat. 21 ἀπόκρισιν + *dicens* lat. 25 nach καὶ Rasur
von 5 Buchstaben V 25f ὁμογηκέναι V ὁμολογηκέναι M 27f διὰ τοῦ]
propter hoc lat.

Epiphanius II.

τοῦ μὴ ἀποκριθῆναι τοῖς εἰποῦσιν αὐτῷ »ἐν ποίᾳ δυνάμει τοῦτο ποιεῖς«. ἀλλὰ τῇ ἀντεπερωτήσῃ ἀπορῆσαι αὐτοὺς τὸ ἄρρητον τοῦ Πατρὸς ἐν τῷ (μὴ) εἰπεῖν δεδειχέναι αὐτὸν ἐξηγοῦνται. ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ εἰρηκέναι »πολ- 13
 λάκις ἐπεθύμησα ἀκοῦσαι ἕνα τῶν λόγων τούτων, καὶ οὐκ ἔσχον τὸν
 5 ἐροῦντα« ἐμφαίνοντός φασιν εἶναι διὰ τοῦ »ἕνα« τὸν ἀληθῶς ἕνα θεόν, ὃν οὐκ ἐγνώκεισαν. ἔτι ἐν τῷ προσσχόντα | αὐτὸν τῇ Ἱερουσαλὴμ θαυρῶσαι 14 Ö472
 ἐπ' αὐτὴν καὶ εἰπεῖν »εἰ ἔγνως καὶ σὺ σήμερον τὰ πρὸς εἰρήνην; ἐκρύβη
 δὲ (ἀπὸ) σοῦ«, διὰ τοῦ »ἐκρύβη« ῥήματος τὸ ἀπόκρυφον τοῦ Βυθοῦ δεδη-
 λωκέναι. καὶ πάλιν εἰπόντα »δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ 15
 10 πεφορτισμένοι, καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ«, τὸν τῆς ἀληθείας πατέρα κατηγγελ-
 κέναι. ὁ γὰρ οὐκ ᾔδεισαν, φασί, τοῦτο αὐτοῖς ὑπέσχετο διδάξειν.

(Ἀπόδειξιν) δὲ τῶν ἀνωτάτω καὶ οἶοναι κορωνίδα τῆς ὑποθέσεως 16
 αὐτῶν φέρουσι ταῦτα »ἐξομολογοῦμαι σοι, πάτερ, κύριε τῶν οὐρανῶν καὶ
 τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας αὐτὰ ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν καὶ ἀπεκάλυψας
 15 αὐτὰ νηπίοις. οὐδ' ὁ πατήρ μου, ὅτι ἔμπροσθέν σου εὐδοκία [μοι] ἐγένετο.
 πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου, καὶ οὐδεὶς ἔγνω τὸν πατέρα,
 εἰ μὴ ὁ υἱός, καὶ τὸν υἱόν, εἰ μὴ ὁ πατήρ καὶ ὃ ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ«. ἐν
 τούτοις (γὰρ) διαρρήδην φασί δεδειχέναι αὐτόν, ὡς τὸν ὑπ' αὐτῶν παρ- 17
 εξευρημένον πατέρα ἀληθείας πρὸ τῆς παρουσίας αὐτοῦ μηδὲ ἐνὸς πώποτε
 20 ἐγνωκότος, καὶ κατασκευάζειν θέλουσιν, ὡς τοῦ ποιητοῦ καὶ | κτιστοῦ ἀεὶ D245
 ὑπὸ πάντων ἐγνωσμένου, καὶ ταῦτα τὸν κύριον εἰρηκέναι περὶ τοῦ ἀγνώ-
 στοῦ τοῖς πᾶσι πατρός, ὃν αὐτοὶ καταγγέλλουσι.

19. Τὴν δὲ τῆς ἀπολυτρώσεως (παρ') αὐτοῖς παράδοσιν συμβέβηκεν 19, 1

3f Agraphon, vgl. Resch Agrapha² S. 179 — 7 Luk. 19, 42 — 9 Matth. 11, 28f — 13 Matth. 11, 25—27

V M lat.

2 ἀντεπερωτήσῃ + sua lat. | ἀπορῆσαι, ein ρ getilgt V corr 3 (μὴ) Ausgg.] non lat. | vor δεδειχέναι + non lat. 4 vor τῶν λόγων + ex lat. 5 εἶναι zu δεῖν ver-
 ändert V corr δεῖν M | »ἕνα« *] ἐνὸς VM unum lat. 8 (ἀπὸ) Ausgg.] a lat. | διὰ τοῦ
 ἐκρύβη ῥήματος] per eum sermonem qui est absconditus lat. 10 καὶ < lat. 11 φησί
 aus φασί V corr φησί M 12 (ἀπόδειξιν) Ausgg.] ostensionem lat. 13 φέρουσιν] afferunt
 lat. | ἐξομολογοῦμαι *] ἐξομολογῆσομαι V M confiteor lat. | περ, ε auf Rasur V corr
 13f τῶν οὐρανῶν καὶ τῆς γῆς] terrae et coelorum lat. 14 τῆς < M 15 [μοι]
 Ausgg.] < lat. 16 μου < lat. 17 ἀποκαλύψει^h, h V corr ἀποκαλύψει M
 18 (γὰρ) Dind.] enim lat. 18f τὸν ὑπ' αὐτῶν παρεξευρημένον < lat. 19 μη-
 δενός V | πώποτε < lat. 20 vor ἐγνωκότος + manifeste lat. 21 καὶ] et lat.;
 (entweder zu streichen oder) mit auch zu übersetzen 23 (παρ') αὐτοῖς *] ip-
 sorum lat.

ἀόρατον εἶναι καὶ ἀκατάληπτον, ὅτε † τῶν ἀκρατήτων καὶ ἀοράτων Μη-
 τέρα ὑπάρχουσιν καὶ διὰ τοῦτο ἄστατον οὖσαν, οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ ἐνὶ
 λόγῳ ἀπαγγεῖλαι ἔστιν διὰ τὸ ἓνα ἕκαστον αὐτῶν, καθὼς αὐτοὶ βούλον-
 ται, παραδιδόναι αὐτήν. | ὅσοι γὰρ εἰσι ταύτης τῆς γνώμης μυσταγωγοί, P 255
 5 τοσαῦται καὶ ἀπολυτρώσεις. καὶ ὅτι μὲν εἰς ἐξάρνησιν τοῦ βάπτισματος 2
 τῆς εἰς θεὸν ἀναγεννήσεως καὶ πάσης τῆς πίστεως ἀπόθεις ὑποβέβληται
 τὸ εἶδος τοῦτο ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ, ἐλέγχοντες αὐτοὺς ἀπαγγελοῦμεν ἐν τῇ
 προσήκοντι τόπῳ.

Λέγουσι δὲ αὐτὴν ἀναγκαίαν εἶναι τοῖς τὴν τελείαν γνῶσιν εἰληφόσιν, 3
 10 ἵνα εἰς τὴν ὑπὲρ πάντα δύνανιν ὧσιν ἀναγεγεννημένοι. ἄλλως γὰρ ἀδύνα-
 τον <εἶναι> ἐντὸς Πληρώματος εἰσελθεῖν, ἐπειδὴ αὕτη ἐστὶν ἡ εἰς τὸ βάθος
 τοῦ Βυθοῦ κατάρχουσα κατ' αὐτούς. τὸ μὲν γὰρ βάπτισμα τοῦ φαινομένου 4
 Ἰησοῦ ἀφέσεως <εἶναι> ἀμαρτιῶν, τὴν δὲ ἀπολύτρωσιν τοῦ ἐν αὐτῷ κατ-
 ελθόντος Χριστοῦ εἰς τελείωσιν, καὶ τὸ μὲν ψυχικόν, τὴν δὲ πνευματικὴν
 15 εἶναι ὑφίστανται, καὶ τὸ μὲν βάπτισμα ὑπὸ Ἰωάννου κατηγγέλθαι εἰς
 μετάνοιαν, τὴν δὲ ἀπολύτρωσιν ὑπὸ | Χριστοῦ κεκομίσθαι εἰς τελείωσιν. Ö 474
 καὶ τοῦτ' εἶναι περὶ οὗ λέγει »καὶ ἄλλο βάπτισμα ἔχω βαπτισθῆναι, καὶ 5
 πᾶν ἐπείγομαι εἰς αὐτό«. ἀλλὰ καὶ τοῖς υἱοῖς Ζεβεδαίου, τῆς μητρὸς
 αὐτῶν αἰτουμένης τὸ καθίσαι αὐτοὺς ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ ἀριστερῶν μετ'
 20 αὐτοῦ εἰς τὴν βασιλείαν, ταύτην προσθεῖναι τὴν ἀπολύτρωσιν τὸν κύριον
 λέγουσιν, εἰπόντα »δύνασθε τὸ βάπτισμα βαπτισθῆναι, ὃ ἐγὼ μέλλω βαπ-
 τίζεσθαι;« καὶ τὸν Παῦλον ῥητῶς φάσκουσι τὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ | ἀπο- 6 D 246
 λύτρωσιν πολλάκις μεμηγυκέναι, καὶ εἶναι ταύτην τὴν ὑπ' αὐτῶν ποικίλως
 καὶ ἀσυμφώνως παραδιδομένην.

17 vgl. Luk. 12, 50 — 21 Matth. 20, 20

V M lat.

1f † τῶν ἀκρατήτων καὶ ἀοράτων Μητέρα] *incomprehensibilium et invisibilium mater* lat.; altes Verderbnis, lies <ἐκ> τῆς ἀκρατήτου καὶ ἀοράτου Μητρὸς *
 2 vor οὐχ ἀπλῶς wohl ausgefallen <διὸ>* 3 ἓνα Ausgg.] ἐν VM *unusquisque* lat.
 5 μὲν < lat. 6 ἀπόθεις] *destructionem* lat. | ὑποβέβληται] *remissa est* lat.
 8 προσήκοντι] *aptiori* lat. 9 εἰληφόσιν, ο aus ω V^{corr} εἰληφῶσιν M 10f ἀδύ-
 νατον + *nobis* lat. 11 <εἶναι> *] *esse* lat. | ἡ hineingeflickt V^{corr} 11f εἰς
 τὸ βάθος τοῦ βυθοῦ Ausgg.] εἰς τὸ βάθος V εἰς τὸ βάθος M *in profundum Bythi*
 lat. 12 μὲν γὰρ] *et . . quidem* lat. 13 ἀφέσεως] *in remissionem* lat. |
 <εἶναι> Ausgg.] *esse* lat. | ἀπολύτρωσιν + *esse* lat. 13f κατελθόντος Χρι-
 στοῦ *] Χριστοῦ κατελθόντος VM 14 Χριστοῦ] *spiritus* lat. 15 ὑπὸ aus
 ἀπὸ V^{corr} 16 ὑπὸ Χριστοῦ] *eius qui in eo est Christi* lat. 17 καὶ² < lat.
 19 τὸ καθίσαι] *ut sedere faceret* lat.

20. Οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν νυμφῶνα κατασκευάζουσι καὶ μυσταγωγίαν 20, 1
ἐπιτελοῦσι μετ' ἐπιρρήσεων τινῶν τοῖς τελουμένοις καὶ πνευματικὸν γάμον
φάσκουσιν εἶναι τὸ ὑπ' αὐτῶν γινόμενον κατὰ τὴν ὁμοιότητα τῶν ἄνω
συζυγιῶν. αἱ δὲ ἄγουσιν ἐφ' ὕδωρ καὶ βαπτίζοντες οὕτως ἐπιλέγουσιν 2
5 εἰς ὄνομα ἀγνώστου πατρὸς τῶν ὅλων, εἰς Ἀλήθειαν μητέρα <τῶν>
πάντων, εἰς τὸν κατελθόντα εἰς Ἰησοῦν εἰς ἔνωσην καὶ ἀπολύτρωσιν καὶ
κοινωνίαν τῶν δυνάμεων. ἄλλοι δὲ Ἑβραϊκά τινα ὀνόματα ἐπιλέγουσι 3
πρὸς τὸ μᾶλλον καταπλήξασθαι τοὺς τελουμένους, οὕτως· βασιμὰ χαμοσσὴ
ρακιανσορὰ μισταδία βουαδὰ κουστὰ βιβροφόρ καλαχθεῖ. τούτων δ' ἡ ἐρ-
10 μηεῖα ἐστὶ τοιαύτη· ὑπὲρ πᾶσαν δύναμιν τοῦ Πατρὸς ἐπικαλοῦμαι * φῶς
ἀρμαζόμενον καὶ πνεῦμα ἀγαθὸν καὶ ζωή, ὅτι ἐν σώματι ἐρξάμενος.
ἄλλοι δὲ πάλιν τὴν λύτρωσιν * ἐπιλέγουσιν οὕτως· τὸ ὄνομα τὸ | ἀποκε- 4 P256
κρυμμένον ἀπὸ πάσης θεότητος καὶ κυριότητος καὶ ἀληθείας, ὃ ἐνεδύσατο
Ἰησοῦς ὁ Ναζαρηνὸς ἐν ταῖς ζώναις τοῦ φωτὸς τοῦ Χριστοῦ, Χριστοῦ
15 ζῶντος διὰ πνεύματος ἁγίου, εἰς λύτρωσιν ἀγγελικὴν. ὄνομα τὸ τῆς ἀπο-
καταστάσεως· Μεσσία οὐφαρέγνα μεμψαί μὲν χαλ δαίαν μοσομὴ δαέα 5
ἀκφαρ νεψευ οὐα Ἰησοῦ Ναζαρία. καὶ τούτων δὲ ἡ ἐρμηεῖα ἐστὶν
τοιαύτη· οὐ διαίρω τὸ πνεῦμα, τὴν καρδίαν καὶ τὴν υπερουράνιον δύναμιν
τὴν οἰκτιρμονα· ὀναίμην τοῦ ὀνόματός σου, σωτὴρ ἀληθείας. καὶ ταῦτα 6
20 μὲν ἐπιλέγουσιν αὐτοὶ οἱ τελούντες, ὁ δὲ τετελεσμένος ἀποκρίνεται· ἐστήριγ-
μι καὶ λελύτρωμαι καὶ λυτροῦμαι τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ τοῦ αἰῶνος τούτου
καὶ πάντων τῶν παρ' αὐτοῦ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰαῶ, ὃς ἐλυτρώσατο τὴν

V M lat. 1—8 (bis τελουμένους) Eusebius h. e. IV 11, 5; S. 322, 18—25
Schwartz 16f = S. 46, 3f

1 νυμφῶνα + quoddam lat. | μυσταγωγίαν] *quasi mysticum* lat. 2 ἐπιρ-
ρήσεων] *profanis dictionibus* lat.; vgl. S. 37, 6 | τελουμένοις Eus., vgl. Z. 20]
τελειουμένοις VM *uis qui sacrantur* lat. 4 ἐπιλέγουσιν] *dicunt* lat. 5 *in veritate*
lat. clarom. | <τῶν> Eus. 6 εἰς² <lat. clarom. | τὸν Ἰησοῦν Eus. 6f εἰς ἔνωσην
— δυνάμεων <Eus. 6 καὶ ἀπολύτρωσιν <lat. clarom. 7 vor Ἑβραϊκὰ + et lat. |
τινὰ <lat. Eus. 8 πρὸς τὸ μᾶλλον καταπλήξασθαι] *ut stupori sint vel deterreant*
lat. | τελειουμένους VM; vgl. Z. 2 8f *basyma cacabasa eanaairra umistadia*
rhada caicta bayobor camelanthi lat.; über die verschiedenen Wiederherstellungsver-
suche vgl. H. Großmann ZNW 1915 10 vor ὑπὲρ + *hoc quod est* lat. | * alte
Lücke, ergänze wohl <οὐ τὸν> * 11 ἀγαθὸν <lat. 12 * alte Lücke, ergänze
<ἐπιτελοῦντες> * 14 ζώναις *] *ζωαῖς VM xonis* lat. | τοῦ Χριστοῦ <lat. | Χρι-
στοῦ²] *Christus dominus* lat.; lies wohl τοῦ *, vgl. S. 37, 1 16f *messia usfar*
magno in seenchaldia mosome daea achafare nepseha Jesu Nazarene lat. 16 μεσία
S. 46, 3 | μὲν VM | δαίαν] *δαία* S. 46, 3 | νοσομὴ S. 46, 3 (V) 17 νεψευ]
ναιψευ (ναι auf Rasur V) VM *ἀνεψευ* S. 46, 4 | οὐσα M 17 δὲ <lat. | ἡ <M
18 vor οὐ διαίρω + *Christi* lat.

ψυχὴν αὐτοῦ εἰς ἀπολύτρωσιν ἐν | τῷ Χριστῷ τῷ ζῶντι. εἴτ' ἐπιλέγουσιν 7 D247
οἱ παρόντες· εἰρήνη πᾶσιν, ἐφ' οὓς τὸ ὄνομα τοῦτο ἐπαναπέπαυται. ἔπειτα
μυρίζουσι τὸν τετελεσμένον τῷ ὁπῶ τῷ ἀπὸ βαλσάμου. τὸ γὰρ μύρον
τοῦτο τύπον τῆς | ὑπὲρ τὰ ὅλα εὐωδίας εἶναι λέγουσιν. Ü476

- 5 Ἐνιοὶ δ' αὐτῶν τὸ μὲν ἄγειν ἐπὶ τὸ ὕδωρ περισσὸν εἶναι φάσκουσι, 8
μίξαντες δὲ ἔλαιον καὶ ὕδωρ ἐπὶ τὸ αὐτὸ μετ' ἐπιρρήσεών <τινῶν> ὁμοιο-
τρόπων αἷς προειρήκαμεν ἐπιβάλλουσι τῇ κεφαλῇ τῶν τελουμένων, καὶ
τοῦτ' εἶναι τὴν ἀπολύτρωσιν θέλουσι. μυρίζουσι δὲ καὶ αὐτοὶ τῷ βαλσάμῳ.
ἄλλοι δὲ ταῦτα πάντα παραιτητάμενοι φάσκουσι μὴ δεῖν τὸ τῆς ἀρρήτου 9
10 καὶ ἀοράτου δυνάμεως μυστήριον δι' ὁρατῶν καὶ φθαρτῶν ἐπιτελεῖσθαι
κτισμάτων, καὶ τῶν ἀνεγνωσίων καὶ ἀσωμάτων δι' αἰσθητῶν καὶ σωματι-
κῶν. εἶναι δὲ τὴν τελείαν ἀπολύτρωσιν αὐτὴν τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ ἀρρήτου 10
Μεγέθους· ὑπ' ἀγνοίας γὰρ Ὑστερήματος καὶ πάθους γεγονότων διὰ γνώ-
σεως καταλύεσθαι πᾶσαν τὴν ἐκ τῆς ἀγνοίας σύστασιν, ὥστ' εἶναι τὴν
15 γνῶσιν ἀπολύτρωσιν τοῦ ἔνδον ἀνθρώπου. καὶ μήτε σωματικὴν ὑπάρχειν 11
αὐτὴν (φθαρτὴν γὰρ τὸ σῶμα) μήτε ψυχικὴν, ἐπεὶ καὶ ἡ ψυχὴ ἐξ Ὑστερή-
ματός <ἐστι> καὶ ἔστι τοῦ πνεύματος ὥσπερ οἰκητήριον· πνευματικὴν οὖν δεῖν
καὶ τὴν λύτρωσιν ὑπάρχειν. λυτροῦσθαι γὰρ διὰ γνώσεως τὸν ἔσω ἄν- 12
θρωπον τὸν πνευματικὸν καὶ ἀρκεῖσθαι αὐτοὺς τῇ τῶν ὅλων ἐπιγνώσει.
20 καὶ ταύτην εἶναι λύτρωσιν ἀληθῆ. | P257

ΕΩΣ ΩΔΕ ΤΑ ΑΠΟ ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ.

21. Ταύτην τὴν πᾶσαν ἀκριβῆ ἔρευναν ὁ μακάριος προεσβύτης 21, 1
Εἰρηναῖος ἐποιήσατο, καθ' εἰρμὸν πάντα ἐκθέμενος τῆς αὐτῶν πάσης
παραπεποιημένης διδασκαλίας. διόπερ δὴ, ὥς καὶ ἤδη μοι προοδη-

V M lat. (bis Z. 20)

1 αὐτοῦ] eius lat.; lies wohl εἰς αὐτοῦ * 2 εἰρήνη////, ν wegradiert V 3 τῷ²] τοῦ
aus τὸ V corr τὸ M | opobalsamo lat. 6 μίξαντες] admiscentes lat. | ἐπιρρήσεων]
prophanis dictionibus lat.; vgl. S. 36, 2 | <τινῶν> *] quibusdam lat. 7 τελουμένων *,
vgl. S. 36, 2] τελειουμένων VM 8 βαλσάμῳ] opobalsamo lat. 10 /// φθαρτῶν,
α vorn wegradiert V 11 τῶν ἀνεγνωσίων καὶ ἀσωμάτων] ea quae mente concipere
non possunt et incorporalia et insensibilia lat.; lies wohl <τὰ> τῶν ἀνεγνωσίων καὶ
ἀσωμάτων <καὶ ἀναισθητῶν> * 12 δὲ, ἐ auf Rasur V corr 13 ἐπ'] de lat.; lies
ἀπ' ? * | .. γεγονότων] ea .. quae sunt .. facta lat. 14 ἐκ < lat. 17 <ἐστι> *]
est lat. | καὶ ἔστι < lat. | πνεύματος Ausgg.] πατρὸς VM spiritus lat. | δεῖν
Ausgg.] δεῖ VM oportere lat. 18 γνώσεως Ausgg.] Μωνσέως VM agnitionem
lat. | ἔσω M 19 ἀρκεῖσθαι αὐτοὺς τῇ ... ἐπιγνώσει] sufficere eis ... agni-
tionem lat. 21 Unterschrift ἕως ὧδε τὰ ὑπὸ (ὑπὸ aus ἀπὸ V corr) Εἰρηναίου VM;
in M folgt darauf die Überschrift κατὰ Μαρκασίων 23 ἐκθέμενος *] ἐνθἐ-
μενος VM 24 διόπερ δὴ am Rande nachgetragen V corr | ὥς auf Rasur V corr

λωται, [ὅτι] τοῖς ἑπ' αὐτοῦ ἐσπουδασμένοις ἀρκεσθέντες πάντα | πρὸς D248
 ἔπος, ὡς παρ' αὐτῷ ἐμφέρεται, παρεθήκαμεν. ἀνατραπήσονται δὲ 2
 ἐξ αὐτῶν τῶν παρὰ τοῦ ἁγίου ἀνδρὸς εἰς ἀντίθεσιν τῆς αὐτῶν μοχ-
 θηρίας ὑπομένων. ἡμεῖς γὰρ πιστεύομεν, ὡς πάντῃ ἢ ἀλήθεια
 5 ὑποφαίνεται καὶ ὁ εὐλογος λογισμὸς ὑποτίθεται καὶ τῷ τῆς εὐσεβείας
 κατόντι συμπεφύνηται τῷ τε νόμῳ καὶ τοῖς προφήταις καὶ τοῖς ἀπὸ
 τῶν ἀνέκαθεν πατριάρχαις κατὰ ἀκολουθίαν τῇ τε αὐτοῦ τοῦ σωτῆ-
 ρος διδαχῇ, <τοῦ κυρίου> καὶ τῶν αὐτοῦ ἀποστόλων σαφῶς ἡμᾶς 3
 διδασκόντων ἐνα ὁμολογεῖν θεὸν πατέρα, παντοκράτορα τῶν ὅλων,
 10 καὶ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα,
 μίαν ἁγίαν τριάδα ἄκτιστον, τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐξ οὐκ ὄντων
 γενομένων μετὰ πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα. τούτων δὲ 4
 παρὰ πάντων τῶν προειρημένων ἁγίων προφητῶν τε καὶ εὐαγγελι-
 στῶν καὶ ἀποστόλων σαφῶς ὁμολογημένων καὶ πεπιστευμένων, οὐκ
 15 ἂν δυνηθεῖη κυβευτική τις ἐπίνοια ἀντισχεῖν πρὸς τὴν | ἀκτίνα τῆς Ö478
 ἀληθείας, ὥς γε ἡμῖν πολλάκις κατὰ πλάτος εἴρηται ἐν τῇ πρὸς
 ἐκάστην αἴρεσιν ἀντιθέσει· ὡς ἐξ ἅπαντος φωρᾶσθαι καὶ τοῦτον τὸν 5
 ἀγύρτην καὶ θανατοποιὸν ἰσοτύπως ταῖς προειρημέναις ἐπιδείξεως
 χάριν καὶ περιεργίας τὰ μεγάλα ταῦτα καττύσαντά τε καὶ μηχα-
 20 νησάμενον.

22. Παρελθόντες δὲ καὶ τοῦτον τὴν μοχθηρίαν καὶ τῶν ἀπ' 22, 1
 αὐτοῦ Μαρκωσίων λεγομένων ἐπὶ τὰς ἐξῆς σπεύσωμεν, ὃ ἐπιπόθητοι,
 τὰς αὐτῶν ῥίζας πάλιν ἀνερευνῶντες καὶ τῶν καρπῶν αὐτῶν τὴν
 πικρίαν ἀφανίζοντες, τὴν τε ἀνατροπὴν καὶ τὰ κατ' αὐτοὺς πάντα
 25 ἐπιδεικνύντες, οὐχὶ εἰς βλάβην τῶν ἐντυγχανόντων, ἀλλὰ εἰς ἀποτρο- 2
 πὴν, πρὸς τὸ μὴ πλησιάζειν μιᾷ τῶν προειρημένων αἱρέσεων ἢ τῶν
 μετέπειτα, ἀλλὰ ἀναγνόντας τὰ γεγραμμένα παρ' αὐτοῖς καὶ γνόντας
 τὰ ῥέδόμενα καὶ καταγνόντας τῆς ἐκάστης αὐτῶν πλάνης τε καὶ D249
 ἐρπετώδους μοχθηρίας ἀποφεύγειν τε | καὶ ὡς εἶπον μὴ πλησιάζειν. P258
 30 διψάδα γὰρ τινα ἔχιδνάν φασιν οἱ ἱστορήσαντες, ἢ οὕτως ἔοικεν 3
 λύμην τοιάνδε ἐμποιεῖν· ἐν τόποις γὰρ τισιν, ὅπου πύελοι ἐν ταῖς
 πέτραις ἢ λιβάδες εἰσὶ μικραὶ ἀπὸ πετρῶν χεόμεναι εἰς ὑποδοχὴν τινα,

V M 4—16 Joh. Cyparissiota VIII 10; Migne 152, 920

1 [ὅτι] Dind. ἄτε Öh. 2 συνετάξαμεν hinter παρεθήκαμεν getilgt V corr
 δὲ *] γὰρ auf Rasur V corr γὰρ M 4 vor πιστεύομεν + <οὕτως>? * | πάντῃ
 ὡς Joh. Cyp. 6 τε < M 8 <τοῦ κυρίου> * 9 θεὸν am Rande nachgetragen
 V corr 12 τούτων δὲ *] οὕτως τε VM 16 κατὰ πλάτος Oporinus] κατὰ πλά-
 τους VM 17 ἀντιθέσει *] ὑποθέσει V M 25 οὐχί, ἰ angefliekt V corr 30 οὐ-
 τος aus οὕτως V corr οὗτος M

ἡ αὐτὴ διψᾷς ὕδωρ εὐρίσκουσα καὶ πιούσα τὸν ἰὸν ἐμβάλλει μετὰ τὸ
 πιεῖν εἰς τὰς προειρημένους στάσεις τῶν ὑδάτων, ὥστε πᾶν ζῶον
 πλησιάσαν καὶ ποτοῦ κορεσθὲν δοκεῖν μὲν ὠφελεῖσθαι ἐκ τοῦ μετα-
 λαβεῖν, εὐθὺς δὲ παρὰ τὸν ὑποδόχον τῶν ὑδάτων ἐκ τοῦ ἰοῦ τῆς
 5 διψήδος ὑποδεξιόμενον καταπίπτειν καὶ θνήσκειν. ἀλλὰ καὶ εἴ τινα 4
 πλήξειεν ἡ αὐτὴ διψᾷς, ἀπὸ τοῦ περισσοτέρως ἐν αὐτῇ καυστικοῦ
 ἰοῦ ἐπὶ ὄρεξιν δίψης καὶ πόματος προτρέπει τὸ πάθος τῆς ἀλγηδό-
 νος προσφέρεσθαι τε αἰεὶ καὶ πίνειν ἐρεθίζει. νομίζει δέ τι ὠφελεί- 5
 σθαι πρὸς τὴν λύμην ὁ πληγείς, ὁσάκις τῆς τοιαύτης θανατηφόρου
 10 ἀλγηδόνης * λαμβάνει. ἀλλὰ ἐν αὐτῷ τῷ πότῳ πληρωθείσης τῆς
 γαστρὸς καὶ μηκέτι <τι> ὑποδεχομένης ὕστερον σὺν τῷ πόματι τὸ
 πνεῦμα ἀφήσιν. οὕτως καὶ οὕτως ἀπὸ πόματος τὸν θάνατον τοῖς 6
 παρ' αὐτοῦ ἡπατημένοις ἐξεργάζεται, οὐπερ ἰοῦ ἐν δυνάμει θεοῦ
 ὄνσθέντες ἐπὶ τὰς ἐξῆς ἴωμεν.

15

Κατὰ Κολορβασίων ιε, τῆς δὲ ἀκολουθίας λε.

1. Κολόρβασος τούτοις ἔπεται ἀπὸ τῆς τοῦ προειρημένου Μάρ- 1, 1
 κου γοητείας τὸν ἔρανον ποιησάμενος, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ Πτο-
 λεμαίου ῥίξης σχολόπων δίκην ἀναφύσας· ἕτερα <δὲ> πάλιν παρὰ
 τούτους ἐνοχλεῖν τῷ κόσμῳ κέντρων δίκην ἐπενόησε, δῆθεν μεῖζονα
 20 ἐμπειρίαν, ὡς ἄνωθεν ἦκων, μηχανώμενος. καὶ τὰ μὲν πρῶτα | 2 D250
 σὺν τῷ Μάρκῳ ὑπέρ χων ὁμοιογνώμονι αὐτῷ, δίκην δικεφάλου ὄφεως 0480
 ὑπαρχούσης τῆς αὐτῶν αἰρέσεως, ὕστερον δὲ ὡς κεφαλὴ ἀπὸ σώμα-
 τος ἐρπετοῦ τμηθεῖσα καὶ ἔτι ἐμπνέουσα πολλοὺς ἀφανίσας ἠδίκησεν,
 ὡς δῆθεν μεῖζόν τι καὶ ἐμπειρότερον παρὰ τοὺς σὺν αὐτῷ καὶ τοὺς
 25 πρῶτους δεικνύς.

V M von Z. 24 an Irenaeus adv. haer. I 12, 3; I 111 Harvey (= lat.); vgl. auch
 Tertullian adv. Valent. 36. 39

3 πλησιάσαν, σαν auf Rasur V^{corr} 4 τὸν ὑποδόχον] τὸ ὑπ. aus
 τὸν ὑπ. V^{corr} τὸ ὑποδόχον M 5 εἴ auf Rasur V^{corr} 7 προτρέ-
 ποι VM 8 ἐρεθίζειν aus ἐρεθίζει V^{corr} ἐρεθίζειν M 9 ὁ πληγείς auf
 Rasur, ὁσάκις am Zeilenende angeflickt V^{corr} 10 * etwa <αἰσθόμενος (oder
 ἐμπειροσύνης) ὕδατος μετα> λαμβάνει * | πότῳ] τόπῳ V 11 <τι> * | ὕστερον
 angeflickt V^{corr} 12 ἀπὸ *] ὑπὸ VM 14 Unterschrift κατὰ Μαρκωσίων V
 15 Überschrift κατὰ Κολορβασίων (Κολοβαρσίων V) πεντεκαιδεκάτη ἡ καὶ λε VM
 16 Κολόρβασος, βα auf Rasur V^{corr} 18 <δὲ> * 19 τούτοις M 20 ἐμ-
 πειρίαν] φαντασίαν ἐμπειρίαν, ἐμπειρίαν getilgt V^{corr} nur φαντασίαν M; vgl. Z. 24
 23 ἀφανίσας, ανι auf Rasur V^{corr} ἀφανίσας M 24f vgl. qui autem prudentiores
 illorum putantur illorum esse lat. 24 παρὰ τοὺς Corn.] παρὰ τῶν VM

λέγει γάρ τὴν πρώτην ὁγδοάδα οὐ καθ' ὑπόβασιν ἄλλον ὑπὸ ἄλλου 3
 Αἰῶνα προβαλῆσθαι. ἀλλ' ὁμοῦ καὶ εἰς ἅπαξ τὴν τῶν ἐξ Αἰώνων προβο-
 λὴν ὑπὸ τοῦ Προπάτορος καὶ τῆς | Ἐννοίας αὐτοῦ τετέχθαι, ὡς αὐτὸς P259
 μαιωσάμενος διαβραχιοῦται. καὶ οὐκέτι ἐκ Λόγου καὶ Ζωῆς Ἄνθρωπον
 5 καὶ Ἐκκλησίαν, ὡς οἱ ἄλλοι. ἀλλ' ἐξ Ἀνθρώπου καὶ Ἐκκλησίας Λόγον
 καὶ Ζωὴν φασὶ τετέχθαι αὐτὸς καὶ οἱ αὐτοῦ. ἀλλὰ καὶ ἐτέρῳ τρόπῳ 4
 τοῦτο λέγουσιν, ὅτι ὅτε ἐνενοήθη προβαλεῖν ὁ Προπάτωρ, τοῦτο Πατὴρ
 ἐκλήθη· ἐπειδὴ δὲ ὁ προεβάλετο ἀλήθεια ἦν, τοῦτο Ἀλήθεια ὠνομάσθη.
 ὅτε δὲ ἠθέλησεν ἑαυτὸν ἐπιδείξαι, τοῦτο Ἄνθρωπος ἐλέχθη. οὗς δὲ
 10 προελογίστατο ὅτε προέβαλεν, τοῦτο Ἐκκλησία ὠνομάσθη· † καὶ ὁ Ἄνθρω-
 πος τὸν Λόγον· οὗτός ἐστιν ὁ πρωτότοκος υἱός. ἐπακολουθεῖ δὲ τῷ Λόγῳ
 καὶ ἡ Ζωή. καὶ οὕτως πρώτη ὁγδοάς συνετελέσθη.

πολλή δὲ μάχη παρ' αὐτοῖς καὶ περὶ τοῦ Σωτῆρος. οἱ μὲν γὰρ αὐτὸν 5
 ἐκ πάντων γεγονέναι λέγουσι, διὸ καὶ εὐδοκητὸν καλεῖσθαι, ὅτι πᾶν τὸ
 15 πλήρωμα ἠυδόκησεν δι' αὐτοῦ δοξάσαι τὸν Πατέρα· οἱ δὲ ἐκ μόνων τῶν
 δέκα αἰώνων τῶν ἀπὸ Λόγου καὶ Ζωῆς προβεβλημένων [αὐτὸν λέγουσι,
 (καὶ διὰ τοῦτο Λόγον καὶ Ζωὴν αὐτὸν λέγεσθαι), τὰ προγονικὰ ὀνό-
 ματα [τὰ] διασφύζοντα· οἱ δὲ ἐκ τῶν δώδεκα Αἰώνων τῶν ἐκ τοῦ Ἀν- 6
 θρώπου καὶ Ἐκκλησίας γενομένων. καὶ διὰ τοῦτο υἱὸν ἀνθρώπου (ἑαυτὸν)
 20 ὁμολογεῖν, ὥσανεὶ ἀπόγονον Ἀνθρώπου· οἱ δὲ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ
 ἁγίου πνεύματος (τῶν) εἰς στήριγμα τοῦ πληρώματος (προβεβλημένων)

V M lat. Tert.

2 ἐξ < lat. 3f τετέχθαι ὡς αὐτὸς μαιωσάμενος διαβραχιοῦται] *cum crea-*
rentur ipsi obstetricasse se affirmant lat. 5 ὡς οἱ ἄλλοι, ἀλλ' ἐξ Ἀνθρώπου καὶ
 Ἐκκλησίας Ausgg.] καὶ ἐξ Ἀνθρώπου ὡς οἱ ἄλλοι καὶ Ἐκκλησίας VM *sed ex An-*
thropo et Ecclesia (< ὡς οἱ ἄλλοι) lat. 6 αὐτὸς καὶ οἱ αὐτοῦ < lat. 6f ἀλλὰ
 καὶ (καὶ < V) ἐτέρῳ τρόπῳ τοῦτο λέγουσιν] *in hunc modum dicentes* lat. 7 ὅτε*,
 vgl. Z. 9] ὅπερ VM *quando* lat. *cum* Tert. | *vor προβαλεῖν + aliquid* lat. < Tert.
 8 8] *quae* lat. | ἀλήθεια] *vera* lat. *vero* Tert.; lies ἀληθεία? * 9 δὲ¹ *] οὖν VM *autem*
 lat. < Tert. | ἑαυτὸν Ausgg.] αὐτὸν VM *semetipsum* lat. Tert. 10 τοῦτο] *tunc* (τότε)
 Tert. | † καὶ] *locutus est* lat. *sonuit* Tert.; lies etwa (προῖεται) * | ὁ < M
 12 καὶ¹ < lat. 14 γεγονέναι] *generatum* lat. | καὶ < lat. 15 δι' αὐτοῦ δοξάσαι
 τὸν πατέρα] *durchgestrichen* V corr < M 16 τῶν] τὸν M | *προβεβλημένων* *]
προβεβλησθαι VM *qui sunt...emissi* lat. *quos...protulerunt* Tert. | [αὐτὸν λέγουσι] *
 < lat. 17 (καὶ διὰ τοῦτο λόγον καὶ ζωὴν αὐτὸν λέγεσθαι) Ausgg.] *et propter hoc*
Logon et Zoen dici eum lat. 18 [τὰ] Ausgg. 19 Ἐκκλησίας Ausgg.] Ζωῆς VM
Ecclesia lat. Tert. | (ἑαυτὸν) Ausgg.] *se* lat. 20 ὁμολογεῖν *] ὁμολογεῖ VM *confiteri*
 lat. 21 (τῶν) ... (προβεβλημένων) Ausgg.] *is qui...emissi sunt* lat. *provisis* Tert.

γεγονέναι λέγουσιν αὐτόν, καὶ διὰ τοῦτο Χριστὸν λέγεσθαι αὐτόν, τὴν τοῦ Πατρὸς ἀφ' οὗ προεβλήθη διασφύζοντα προσηγορίαν. ἄλλοι δέ, ὡς εἰπεῖν, 7 D251
τινὲς ἐξ αὐτῶν βραψυδοί, τὸν Προπάτορα τῶν ὅλων καὶ Προαρχὴν καὶ Προανεννόητον Ἄνθρωπον λέγουσι καλεῖσθαι. καὶ τοῦτ' εἶναι τὸ μέγα καὶ
5 ἀπόκρυφον μυστήριον, ὅτι ἡ ὑπὲρ τὰ ὅλα δύναμις καὶ ἐμπεριεκτικὴ τῶν πάντων Ἄνθρωπος καλεῖται· καὶ διὰ τοῦτο υἱὸν Ἀνθρώπου ἑαυτὸν λέγειν τὸν σωτῆρα.

2. Αὕτη καὶ ἡ τοῦ Κολορβάσου μάταιος τῷ βίῳ καὶ φαντασιώ- 2, 1
δης διὰ ψοφημάτων κενοφωνία· ἥν ἐὰν καταμάθοι τις, εἴσεται ἐκ
10 τῶν πρὸ αὐτοῦ ὡς φιλοτιμία ἐστὶ τῆς ἐκάστου τούτων ὑπονοίας
<αἰτία>. κενοδοξῶν | γὰρ ἕκαστος καὶ βουλόμενος ἑαυτῷ συνάγειν 2 Ü 152
ἄθροισμα ὥστε αὐτῷ ἔπεσθαι, ἃ ὑπεισῆλθεν τὴν αὐτοῦ ἔννοιαν
ἐψευδολόγησεν, οὔτε | κατὰ προφητείαν φθεγγόμενος (οὐ γὰρ πνεῦμα P260
ἅγιον ἐλάλησεν ἐν αὐτοῖς) οὔτε ἀπὸ τῆς τῶν προφητῶν καὶ εὐαγγε-
15 λίων ἀληθείας καὶ μίαν πρόφασιν ἐσχηκόως. ἀνατροπὴ δὲ τούτων 3
πάντων τῆς ψευδωνύμου γνώσεως ὁ αὐτὸς τῆς ἀληθείας κατὰ τῶν
πρώτων ῥηθεὶς λόγος. τῆς γὰρ Οὐδαλεντίνου σχολῆς καὶ τῶν πρὸ
αὐτοῦ οὗτοι πάντες ὑπάρχοντες καὶ τὸν νοῦν ἐκείνου ἄλλως ἄλλος
ἐξηγησάμενοι, τὴν ἴσην αὐτοῖς ὀφλήσουσιν αἰσχύνην. μεγάλην γὰρ 4
20 ἡμῖν ἀπίστην κενοφωνίας καὶ οὗτος ὁ Κολόρβάσος ἤκεν φέρον. ἐπέ-
θετο γὰρ ἡμῖν ποιητευσάμενος τῷ ἀκαταλήπτῳ καὶ ἀοράτῳ καὶ ἀγίῳ
θεῷ τῷ πατρὶ τῶν ὅλων ὄνομα Ἄνθρωπος, ἵνα συξείξη τῇ ἑαυτοῦ
πλάνῃ τὸν τοῦ σωτῆρος λόγον φάσκοντος ἑαυτὸν υἱὸν Ἀνθρώπου
καὶ μεταγάγῃ τὴν διάνοιαν τῶν αὐτῷ χρησαμένων ἀπὸ τῆς ἀληθινῆς
25 καὶ ἐναργεστάτης τοῦ Χριστοῦ περὶ αὐτοῦ ὁμολογίας εἰς ἀμηχανίαν
καὶ εἰς κενοφωνίαν † τοῦ ζητεῖν, ὑπολαμβάνοντας ἐν τοῖς ἐπουρα-

V M lat. Tert. (bis Z. 7)

1 αὐτόν² + dicunt lat. 2 πατὸς + sui lat. 2f ὡς εἰπεῖν — βραψυδοί
< lat. 3 vor τὸν Προπάτορα + ipsum lat. 8 βίῳ + <ἀναφνεῖσα>? *
9 καινοφωνία M 10 τῶν πρὸ αὐτοῦ] zum Sinn vgl. Z. 17 11 <αἰ-
τία> * | συνάγειν, v oben angefliekt Vcorr 12 τῇ . . . ἐννοία aus τὴν
ἐννοιαν Vcorr τῇ . . . ἐννοία M 13 φθεγγόμενος] καὶ προφητεύσας getilgt
u. dafür φθεγγόμενος an den Rand geschrieben Vcorr 14f lies εὐαγγελιστῶν? *
18 ἐκείνου Pet.] ἐκεῖνον V ἐκεῖ M 19 ὀφλήσουσιν auf Rasur Vcorr
20f ἐπέθετο *] ἐξέθετο, ξ auf Rasur Vcorr ἐξέθετο M; doch vgl. I 235, 9
u. a. St. 21 ἀκαταλήπτῳ, μ getilgt Vcorr 22 συ///ξείξη, v ausradiert
Vcorr 24 χρησαμένων ist nicht in πειθομένων zu ändern, vgl. S. 50, 18
25 ἐναργεστάτης, α auf Rasur Vcorr 26f † τοῦ ζητεῖν ὑπολαμβάνοντας . . .
εἶναι ὃ μὴ ἔστι] auf Rasur u. hinter ἔστι noch τῆς μὴ οὔσης getilgt Vcorr; lies etwa
τῶν ζητήσεων περὶ ὁγδοάδος ὡς ὑπαρχούσης ἐν τοῖς ἐπουρανίοις τῆς μὴ οὔσης *

ρίοις εἶναι ὃ μὴ ἔστι. δῶμεν γὰρ αὐτὸν διὰ τὸ τὸν ἄνω πον αὐτοῦ 5
 πατέρα Ἄνθρωπον καλεῖσθαι υἱὸν Ἄνθρώπου ἑαυτὸν ὀνομάζειν (καὶ
 οὐκ ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἢς ἔλαβεν ἀπὸ παρθενικῆς | μήτρας τουτέστιν D252
 ἀπὸ Μαρίας τῆς ἁγίας γεννηθεὶς διὰ πνεύματος ἁγίου) κατὰ τὸν τοῦ
 5 ἑλενίου Κολομβάσου τοῦτου λόγον. — τί ἂν εἴποι περὶ οὗ ὃ αὐτὸς 6
 κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς φησιν. ὡς τοῖς Ἰουδαίοις ἔλεγεν «νῦν
 δέ με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα,
 ἢν ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρὸς μου»· καὶ οὐκέτι ἐνταῦθα εἶπεν, τοῦ 7
 ἀνθρώπου πατρὸς μου, ἀλλὰ περὶ μὲν πατρὸς ὁμολογῶν θεὸν τὸν
 10 τῶν ὅλων ἐσήμενεν, περὶ δὲ ἑαυτοῦ, ὅτι ἐνηνθρώπησεν ἐν ἀληθείᾳ,
 ἄνθρωπον ἑαυτὸν ἔφασκεν· ὡς καὶ οἱ ἀπόστολοι φασιν, ἵνα ἡ 8
 ἀλήθεια πανταχόθεν συσταθῇ καὶ γνωσθῇ πόθεν ἐστὶν τὰ τῷ κυρίῳ
 ὀνόματα συναφθέντα «Ἰησοῦν ἄνδρα ἀποδεδειγμένον εἰς ἡμᾶς σημείοις
 καὶ τέρασιν καὶ τὰ ἐξῆς. τί τοίνυν πρὸς ταῦτα φαίης ἂν. ὃ πάντων 9
 15 ἀνθρώπων ἐλεεινότατε, ἐπειδὴ ἄνωθεν ἦκεις φέρων ἡμῖν καινὰς
 ὀνομασίας καὶ σεμνύνη ἐφ' οἷς τὸ τοῦ ἀνθρώπου ὄνομα αὐτῷ τῷ
 πάντων δεσπότῃ καὶ πατρὶ τῶν ὅλων προσάψαι ἐτόλμησας, ὡς ἐκ
 τοῦτου καλεῖσθαι τὸν κύριον υἱὸν Ἄνθρώπου διὰ τὸ τὸν πατέρα
 Ἄνθρωπον καλεῖσθαι. εἴρῃ ἡμῖν καὶ τινα ἄλλην προσηγορίαν τῷ 10
 20 πατρὶ ἐρμύζουσιν (κατὰ) τὸ «ἄνδρα ἀποδεδειγμένον»· ἀλλ' οὐκ ἂν P261
 εὔροις ποτέ, εἰ γὰρ καὶ ἀνὴρ ἀνθρωπὸς ἐστὶ καὶ πρὸς ἀντιδιαστολὴν
 τῆς γυναικὸς τὸν ἄνθρωπον ἄνδρα καλοῦμεν, ὅμως οὐκ ἂν καὶ ἐν
 τούτῳ μηχανήσασθαι τι δυνήθεις. ἄνευ γὰρ σχημάτων καὶ μελῶν 11
 ζῶντων τε καὶ ὁρατῶν ἀνὴρ οὐ δυνήσεται καλεῖσθαι. λέγομεν γὰρ
 25 καὶ τὴν γυναῖκα ἄνθρωπον, | ἀλλ' οὐκ ἄνδρα. διὸ καὶ ὁ ἄνθρωπος Ö484
 λέγομεν καὶ ἡ ἄνθρωπος. διαιροῦντες δὲ τὸ γένος ἰδιαζόντως τὴν 12
 μὲν θήλειαν γυναῖκα καλοῦμεν, τὸν δὲ ἄρρενα ἄνδρα. αὕτη γὰρ διά-
 κρισίς ἐστὶ τοῦ γένους ἄρρενος καὶ θηλείας, τὸ ἀνὴρ καὶ γυνή.
 διαιρουμένης τῆς τῶν γενῶν σχέσεως. ὁμω νεμικῶς δὲ ἄνθρωπος καὶ D253
 30 ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνή καλεῖται.

3. Τοῦτων τοίνυν οὕτως ἐχόντων ἦκετέ μοι πάντες θεοῦ δοῦ- 3, 1
 λοι, οἱ τῆς ἀληθείας ἑρασταί, καὶ γελάσατε τὸν ἀπατεῶνα καὶ ἀγύρ-

6 Joh. 8, 40 — 13 Act. 2, 22

V M

1 δῶμεν γὰρ M ναι γὰρ ausgestrichen, hierauf auf Rasur δῶμεν wohl aus
 εἴπωμεν hergestellt u. γὰρ darübersetzt V^{corr} · | διὰ τὸ τὸν ἄνω πον *] διὰ
 τὸ τὸν ἄνω aus διὰ πον τὸν ἄνω hergestellt V^{corr} διὰ τὸ τὸν ἄνω M 7 ἀποκτεῖ-
 ραι am Rande nachgetragen V^{corr} < M 16 ὀνομασίας] ἀνομίας M | τῷ] τῶν V
 20 <κατὰ> *

την Κολόρβασον, μᾶλλον δὲ πενθήσατε τοὺς ἀπατηθέντας καὶ ἐαυ-
 τοὺς καὶ πολλοὺς ἀπολέσαντας. αὐτοὶ δὲ θεῷ εὐχαριστήσωμεν. ὥς 2
 διὰ μικρῶν καὶ ἀπλῶν λόγων ἡ ἀλήθεια τοὺς αὐτῆς εἰδόντες εἰς ὁδὸν
 εὐθείαν ὁδηγεῖν εἴωθεν καὶ τὰ σκέτλια καὶ πολύκομπα, διὰ πολλῆς
 5 μηχανῆς καλλωπισθέντα, διασκεδάννυσιν ἀνατρέπει τε καὶ ἀφανίζει.
 ἡσυχῇ βαίνουσα, ὥς σαφῶς ἔστιν ἰδεῖν ἀπὸ τοῦ προφητικοῦ λόγου.
 ἐγκαλῶν γὰρ ὁ προφήτης τοῖς τὰ δεινὰ περιεργαζομένοις καὶ πολύ- 3
 φθημα ἐπινοοῦσιν εἰς ἑαυτῶν ἀπάτην ἔλεγεν »διὰ τὸ μὴ θέλειν ὑμᾶς
 τὸ ὕδωρ τοῦ Σιλωὰμ τὸ πορευόμενον ἡσυχῇ, ἀνάγει ἐφ' ὑμᾶς κύριος
 10 τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ, τὸν βασιλέα τῶν Ἀσσυρίων«. ὕδωρ γὰρ Σι- 4
 λωὰμ ἐστὶν διδασκαλία τοῦ ἀπεσταλμένου. τίς δ' ἂν εἴη οὗτος ἀλλ'
 ἢ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς, ὁ ἀπὸ τοῦ θεοῦ πατὴρ αὐτοῦ ἀπεσταλ-
 μένος; ἡσυχῇ δὲ διὰ τὸ μηδὲν κενόφωνον μηδὲ ἐπιπλαστον *, ἀλλὰ
 ἐν ἀληθείᾳ * τὴν ἀγίαν αὐτοῦ νύμφην, τὴν παρ' αὐτῷ περιστερὰν
 15 καλουμένην διὰ τὸ ἄκακον καὶ ἡμερον καὶ καθαρώτατον τοῦ ζῆφου
 ἐν τοῖς ἁσμάσι τοῦ Σολομῶνος. καὶ ἔστι θαυμάσαι <ὥς> τὰς μὲν 5
 ἄλλας μὴ οὖσας αὐτοῦ, ἐπὶ δὲ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἑαυτὰς κεκληκυίας,
 παλλακίδας ὀνόμασε καὶ βασιλίσσας διὰ τὸ βασιλεῦον ὄνομα, ὃ ἐκά-
 στη Χριστὸν ἐπιγραφομένη ἑαυτῇ σεμνύνεται. ἀλλ' εἰ καὶ ὀγδοήκοντά 6
 20 εἰσι παλλακαί, αἵτινές εἰσιν αἱ αἰρέσεις, ἔπειτα δὲ | νεάνιδες ὧν οὐκ P262
 ἔστιν ἀριθμός, φησί »μία ἐστὶ περισσότερά μου, τελεία μου« τουτέστιν
 αὐτὴ ἡ ἀγία νύμφη καὶ καθολικὴ ἐκκλησία· περισσότερὰ μὲν ὥς ἔφην
 διὰ τὸ ἡμερον καὶ ἄκακον καὶ καθαρὸν τοῦ ζῆφου, | τελεία δὲ διὰ τὸ D254
 τὴν τελείαν ἐκ θεοῦ λαβεῖν χάριν καὶ γινῶσιν παρ' αὐτοῦ τοῦ σωτῆ-
 25 ρος διὰ πνεύματος ἁγίου. αὐτὸς οὖν ὁ νυμφίος, ὁ ἀπεσταλμένος 7
 ἐρμηνευόμενος τουτέστιν Σιλωὰμ, ὕδωρ ἔχει πορευόμενον ἡσυχῇ τουτ-
 ἐστὶν διδασκαλίαν ἄδουπον καὶ ἀψοφοποιὸν καὶ ἀφαντασίαστον καὶ
 ἀκόμπαστον. ἡ δὲ αὐτοῦ νύμφη καὶ αὐτὴ ἡσυχὸς περισσότερά, μήτε 8
 ἰὸν ἔχουσα μήτε μυλοστομίδας μήτε κέντρα, ὥς οὗτοι πάντες οἱ

8 Jes. 8, 6 — 10f vgl. Joh. 9, 7 — 14f vgl. Hohelied 2, 10. 14; 5, 2
 — 16ff vgl. Panarion Prooem. I 1, 3ff; I 155, 8ff u. Schlußabschnitt περὶ πίστεως
 c. 19, 1 — 19f vgl. Hohelied 6, 7 — 21 Hohelied 6, 8

V M

2 εὐχαριστήσωμεν, ὠμεν auf Rasur V corr 10 ἀσσυρίων, σ oben drüber
 V corr | γὰρ hineingeflickt V corr 13 ἡσυχῇ δὲ + <πορευόμενος>? * | και-
 νόφωνον VM | μήτε V | * <ἐπεισάγειν> * 14 * <τρηεῖν> * 16 <ὥς>
 Pet. 20 εἰσι¹ auf Rasur V corr 21 vor φησὶ + <ὁμως>? *

ἰσπετόμοργοι καὶ ἰὸν ἀναβλυστάροντες. ἕκαστος φιλοτιμησάμενος
 δηλητήριον τι τῷ κόσμῳ κατασκευάσαι καὶ λυμήνασθαι τοὺς αὐτῷ
 πισθύντας· ὧν | καὶ οὗτος εἰς ὧν τυγχάνει ὁ ἑρταῦθά μοι σπουδα- 9 Ὠ486
 σθαις φωραθῆναι διὰ θείου λόγον καὶ βοηθείας τῆς ἄνωθεν καὶ
 5 συντριβῆναι δίκην φελαγγίου τετραγνάθου ἑρπετοῦ καλουμένου ἢ ὡς
 ἀπὸ ἀμφισβείνης τῆς δικεσάλου ἐχίδνης τμηθεῖσα κεφαλὴ ἐν συντο-
 μίᾳ κατακλασθῆναι. παρελθὼν δὲ τοῦτον πάλιν τὰς ἐξῆς διασκο- 10
 πήσω καὶ ταύτας διεξιὼν δι' εὐχῆς αἰτήσω τὰ μὲν κατ' αὐτὰς κατὰ
 ἀλήθειαν ἐξιπεῖν, μηδένα δὲ βλάψαι ἢ αὐτὸς βλαβῆναι.

11 Κατὰ Ἡρακλεωνιτῶν ις, τῆς δὲ ἀκολουθίας λς.

1. Ἡρακλέων τις τοῦτον τὸν Κολόρβασον διαδέχεται, ἀφ' οὗπερ 1, 1
 οἱ Ἡρακλεωνῖται καλούμενοι. οὐδὲν ἦττον τῆς παρὰ τούτοις κενοφω-
 νίας * ἠσχημένος. καὶ ὅσα μὲν ἐκεῖνοι λέγουσι καὶ οὗτος ὀρίζεται 2
 κατὰ πάντα τρόπον, οἷα δὴ ἐξ αὐτῶν ὁρμώμενος καὶ παρ' αὐτῶν
 15 τὸν ἰὸν ἀπομαξάμενος· περισσότερον δὲ διῆθεν ὑπὲρ ἐκείνους ἐν ἑαυτῷ
 ἀνατυπώσάμενός τινα βούλεται ἐκείνους ὑπεραίρειν, ἵνα καὶ ἑαυτῷ
 συναγωγὴν ποιήσῃται τῶν ἡπατημένων. οὗτοι γὰρ πάντες εἰς 3
 ἑκατοντάκεφαλον | ἑαυτοῦ· ἀνατυπώσαντες σῶμα ἢ ἑκατοντάχειρον, D255
 τὸν ποτε μυθενόμενον παρὰ τοῖς τῶν Ἑλλήνων ποιηταῖς ἐμιμήσαντο
 20 Κόπτον ἢ Βριάρεων ὃν καὶ Αἰγαίωνα καλοῦσιν ἢ Γύην ἢ τὸν καλού-
 μενον Ἄργον | τὸν πολυόφθαλμον. οἷους ἐκεῖνοι ἐν ταῖς ἑαυτῶν 4 P263
 φανερδαίαις τετρατεύονται. ποιητευόμενοι καὶ λέγοντες ἔχειν τὸν μὲν

10 ff zu Herakleon vgl. Irenaeus adv. haer. II 4, 1; I 259 Harvey Tertullian adv. Valent. 4 Hippolyt refut. VI 4; S. 134, 12 Wendland VI 29, 1; S. 155, 19 VI 35, 6; S. 165, 6 Ps. Tertullian adv. omn. haer. 4 — 13 ff vgl. Pseudo-Tertullian adv. omn. haer. 4 *exitit praeterea Heracleon alter haereticus, qui cum Valentino paria sentit, sed novitate quadam pronuntiationis vult videri alia sentire*

V M

1 ἀναβλυσθάνοντες V 9 Unterschrift κατὰ Κολορβασίων VM 10 Überschrift κατὰ Ἡρακλεωνιτῶν ἐξ καὶ δεκάτῃ ἢ καὶ τριακοστῇ ἑκτῇ VM 12 τοῦτοις *] τοῦτων VM τοῦτω Dind., aber vgl. Z. 13 ἐκεῖνοι 12f κενοφωνίας aus καινοφωνίας V corr καινοφωνίας M 13 * etwa <φλυαρία> * 18 ἢ ἑκατοντάχειρον am Rande nachgetragen V corr 19 ἐμιμήσαντο am Zeilenende angefliekt V corr 20 Γύην Dind.] Γύπην VM

ἐκατὸν χεῖρας καὶ ποτὲ μὲν πεντήκοντα κεφαλὰς ποτὲ δὲ ἐκατόν, τὸν δὲ ἐκατὸν ὀφθαλμούς — καὶ τούτου ἕνεκα φασὶ τὸν Ἑρμῆν καλεῖσθαι Ἀργειφόντην, ὡς τὸν Ἀργον τὸν πολυὸφθαλμον πεγορευζότα —, οὕτω καὶ τούτων ἕκαστος βουλόμενος ἑαυτῷ ἀρχὴν προσθήσασθαι 5 κεφαλὴν ἑαυτὸν ὠνόμασεν, ἕτερα ὑπείσφερων παρὰ τὴν τῶν διδασκάλων αὐτοῦ ματαιοπονίαν καὶ μαριώδη διδασκαλίαν. ἵνα δὲ μὴ εἰς πολὺ μῆκος ἐλάσω τοῦ προοιμίου τὴν σύνταξιν, ἐλεύσομαι εἰς τὸ προκείμενον.

2. Ἡρακλέων τοίνυν οὗτος καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ Ἡρακλεωνῖται ὡς 2, 1
10 προεῖπον ὁμοίως Μάρκῳ καὶ τισι τῶν πρὸ αὐτοῦ περὶ τῶν Ὑγδοάδων φάσκει, τῆς ἄνω φημί καὶ τῆς κάτω· ἔπειτα δὲ καὶ τὰς συζυγίας τῶν τριάκοντα Αἰώνων ἴσως δοξάζει. ἄνθρωπον δὲ καὶ αὐτὸς φά- 2 σκει εἶναι τὸν ἄνω τῶν ὅλων Πατέρα, ὃν καὶ Βυθὸν προσηγόρευσεν. βούλεται δὲ καὶ αὐτὸς αὐτὸν λέγειν μήτε ἄρρεν μήτε θῆλυ, ἐξ αὐτοῦ
15 δὲ εἶναι τὴν τῶν ὅλων Μητέρα, ἣν καὶ Σιγὴν ὀνομάζει καὶ Ἀλήθειαν. ἀπ' αὐτῆς δὲ εἶναι τὴν δευτέραν Μητέρα τὴν ἐν λήθῃ γενομένην, ἣν 3 καὶ Ἀχαμῶθ καὶ αὐτὸς καλεῖ. ἐξ ἧς λοιπὸν τὰ πάντα ἐν ὑστερήματι | κατέστη. βούλεται δὲ πλείονα τῶν πρὸ αὐτοῦ καὶ οὗτος 4 Ö488 λέγειν, ἅτινά ἐστι τάδε· τοὺς τελευτῶντας ἀπ' αὐτῶν καὶ ἐπὶ αὐτὴν
20 τὴν ἕξοδον φθάνοντας, ἀπὸ τοῦ προειρημένου Μάρκου τὰς προσφάσεις εὐληφὸς οὐκέτι κατ' ἐκείνον λυτροῦται, ἀλλὰ ἄλλως οὗτος μεταχειρίζεται, λυτρούμενος δῆθεν πρὸς τῇ τελευτῇ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ἀπατηθέντας. ποτὲ γάρ τινες ἐξ | αὐτῶν ἔλαιον ὕδατι μίξαντες ἐπιβάλλουσι τῇ 5 D256 κεφαλῇ τοῦ ἐξελθόντος; οἱ δὲ μύρον τὸ λεγόμενον ὀποβάλαμον καὶ ὕδωρ,

19—23 vgl. Irenaeus adv. haer. I 21, 5; I 186 *alii sunt qui mortuos redimunt ad finem defunctionis*. Epiphanius scheint den Unterschied zwischen Marcus u. Herakleon darin zu finden, daß Marcus den Lebenden, Herakleon erst den Sterbenden das Sakrament spendete. Woher er jedoch das Recht nimmt, die *alii* des Irenaeus gerade auf Herakleon zu beziehen, bleibt dunkel. Die Unklarheit, ob genauer ein Sakrament für die Sterbenden oder eine Totenweihe gemeint ist, ist allen Zeugen gemeinsam, vgl. Z. 22 πρὸς τῇ τελευτῇ mit Z. 24 τοῦ ἐξελθόντος; ebenso Theodoret haer. fab. I 11; Migne 83, 361 A μετὰ τὴν ἀποβίωσιν u. daneben ταῖς τῶν τελευτώντων κεφαλαῖς

V M 23—S. 46, 19 vgl. Irenaeus adv. haer. I 21, 5; I 186ff Harvey (= lat.)

2 τὸν δὲ ἐκατὸν ὀφθαλμούς vor καὶ ποτὲ (Z. 1) Pet. 9 τοίνυν am Rande nachgetragen V^{corr} 13 προηγόρευσεν M 14 αὐτὸν καὶ αὐτὸς V 18 δὲ oben drüber V^{corr} | οὗτος U] οὕτως VM 24 οἱ δὲ] sive lat. | τὸ λεγόμενον ὀποβάλαμον] *praedictum unguentum* lat. | ἀποβάλαμον M

τὴν μέντοι ἐπικλήσιν κοινὴν ἔχοντες. ὥς δὲ καὶ ὁ πρὸ αὐτοῦ Μάρ-
κος ἐποίητο, μετὰ προσθήκης τινῶν ὀνομάτων. ἡ δὲ ἐπικλήσις
ἐστὶν αὕτη· Μεσσία οὐρανόθεν μεμψαὶ μεν χαλ δαιαν μουσομὴ δαέα 6
ἀκφαρ ρεψεν οὐα Ἰησοῦ Ναζαρία. τοῦτο δὲ ποιοῦσιν, ἵνα δῆθεν οἱ 7
5 λαμβάνοντες ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ ταύτας τὰς ἐπικλήσεις τὰς μετὰ τοῦ ὕδα-
τος καὶ ἑλαίου ἦτοι μύρου ἀναμεμιγμένων ἀκράτητοι γένωνται καὶ
ἀόρατοι ταῖς ἄνω ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις, εἰς τὸ ὑπερβῆναι ἀοράτως τὸν ἔσω
αὐτῶν ἄνθρωπον, φασίν, ὥς τῶν σωμάτων τούτων ἐν τῇ κτίσει καταλιμπι- 8 P264
νυμένων, τῆς δὲ ψυχῆς αὐτῶν παρισταμένης τῷ Δημιουργῷ ἄνω τῷ ἐν
10 Ὑστερήματι γεγονότι, ὥστε καὶ ἐκεῖσε καταμένειν παρ' αὐτῷ, ὑπερ-
αναβαίνειν δέ, ὥς ἔφην. τὸν ἔσω ἄνθρωπον, (τὸν) ἐσώτερον ψυχῆς
καὶ σώματος· ὃν δὲ θέλουσι [λέγειν] ἐκ τοῦ ἄνωθεν Πληρώματος
κατεληλυθέναι.

3. Ἐγκαλεύονται δὲ τοῖς οὕτω παρ' αὐτοῖς ἐμπειριγμένοις, ὅτι, 3, 1
15 φησὶν, ἐὰν ἔλθῃς ἐπὶ τὰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας, ἔχε ἐν μνήμῃ τάδε εἰπεῖν
μετὰ τὴν ἐπεῖθεν τελευτῇ· »ἐγὼ υἱὸς ἀπὸ Πατρὸς, Πατὴρ πρόντος. 2
υἱὸς δὲ ἐν τῷ παρόντι· ἦλθον (δὲ) πάντα ἰδεῖν τὰ ἴδια καὶ τὰ ἀλ-
λότρια, καὶ οὐκ ἀλλότρια δὲ παντελῶς, ἀλλὰ τῆς Ἀχαμώθ, ἥτις ἐστὶν
θῆλεια καὶ ταῦτα ἐκυτῇ ἐποίησεν. κατὰ γὰρ τὸ γένος ἐκ τοῦ προόντος
20 καὶ πορεύομαι πάλιν εἰς τὰ ἴδια, ὅθεν ἐλήλυθα«. καὶ ταῦτα εἰπόντα 3
διαφεύγειν τὰς ἐξουσίας, ἔρχεσθαι δὲ ἐπὶ τοὺς περὶ τὸν Δημιουργὸν ἄνω
περὶ τὴν πρώτην ὁδοῦδα· βούλονται γὰρ καὶ αὐτοὶ μετὰ τὸν Δη-
μιουργὸν κάτω εἶναι ἐβδομάδα. αὐτὸν δὲ εἶναι ἐν τῷ ἐβδόμῳ (οὐρα-
νῷ) ὁδοῶν. ἐν ὕστερήματι δὲ καὶ ἐν ἀγνωσίᾳ· καὶ λέγειν τὸν ἐκ 4
25 τοῦ βίου ἐξελθόντα τοῖς περὶ τὸν Δημιουργὸν »σκευὸς εἰμι | ἐντιμον D257

3 vgl. S. 36, 16 — 21ff vgl. Irenaeus adv. haer. I 5, 2; I 44 Harvey (= Pana-
rion haer. 31, 18, 7; I 413, 23ff)

V M lat.

1—6 *et cum supradictis invocationibus* lat. 7 ἄνω < lat. | vor εἰς τὸ
+ *et* lat. | ἀοράτως] *super invisibilia* lat. 8 φασίν < lat. | τῶν σωμάτων
τούτων] *corpus quidem ipsorum* lat. | κτίσει + *mundi* lat. 9 αὐτῶν < lat. |
παρισταμένης] *proiciatur* lat. 9—13 < lat. 11 (τὸν) Öh. 12 [λέγειν] *
16 τελευτῇ] lies ἀπαλλαγὴν? * 17 παρόντι] *in eo qui ante fuit* lat.; darnach
παρόντι Hilgenfeld (unwahrscheinlich) | δὲ] *] *autem* lat. 17f ἴδια ... ἀλλό-
τρια *] ἀλλότρια ... ἴδια VM *mea . . aliena* lat. 18 καὶ οὐκ] *non autem* lat. |
ἀλλὰ + *sunt* lat. 19 κατὰ γὰρ δὲ] *deducit enim* lat. 21 διαφεύγειν] *evadere et*
effugere lat. | ἐξουσίας + *dicunt* lat. | δὲ] *quoque* lat. 21—24 ἄνω περὶ
— ἀγνωσίᾳ < lat. 22 πρώτην] lies wohl κάτω * 23f (οὐρανῷ) * 24 τὸν
ἐκ *] ἐκ τῶν VM

μᾶλλον παρὰ τὴν θήλειαν τὴν ποιήσασαν ὑμᾶς. εἰ ἡ Μήτηρ ὑμῶν ἀγνοεῖ
τὴν ἑαυτῆς ῥίζαν, ἐγὼ οἶδα ἑμαυτὸν καὶ γινώσκω ὅθεν εἰμι καὶ ἐπι-
καλοῦμαι τὴν ἀφθαρτον Σοφίαν, ἥτις ἐστὶν ἐν τῷ Πατρὶ, μήτηρ δὲ τῆς
Μητρὸς ὑμῶν τῆς μὴ ἐχούσης πατέρα, ἀλλ' οὔτε σύζυγον ἄρρενα· θήλεια 5
5 δὲ ὑπὸ θηλείας γενομένη ἐποίησεν ὑμᾶς, ἀγνοοῦσα καὶ τὴν μητέρα αὐτῆς
καὶ δοκοῦσα ἑαυτὴν εἶναι μόνην. ἐγὼ δὲ ἐπικαλοῦμαι αὐτῆς τὴν μητέρα.
ταῦτα | δὲ τοὺς περὶ τὸν Δημιουργὸν ἀκούσαντας σφόδρα ταραχθῆναι καὶ 6 Ö 490
καταγινῶναι αὐτῶν τῆς ῥίζης καὶ τοῦ γένους τῆς Μητρὸς, αὐτὸν δὲ πορευ-
θῆναι εἰς τὰ ἴδια ῥίψαντα τὸν δεσμὸν αὐτοῦ καὶ τὸν ἄγγελον τουτέστιν
10 <τὴν> ψυχὴν. οἴονται μὲν γὰρ μετὰ σῶμα καὶ ψυχὴν εἶναι τι καὶ
ἕτερον ἐν ἀνθρώπῳ. καὶ περὶ μὲν τῆς ἀπολυτρώσεως ταῦτά ἐστιν ὅσα
εἰς ἡμᾶς [συν]ελήλυθεν.

4. Οἱ δὲ συνετοὶ κατακούσαντες τῆς περισσοτέρας αὐτῶν χλεύης 4, 1
καταγελάσαιεν τῆς μιμολογίας, ὡς ἕκαστος αὐτῶν ἕτερα παρὰ τὸν
15 ἕτερον νομοθετεῖ ὡς βούλεται καὶ τῆς τόλμης | ἑαυτοῦ οὐκ ἀνακόπτει- P 265
ται, ἀλλὰ ὅσαπερ δύναται ἕκαστος ἐπινοεῖ. καὶ τῶν ἔτι εἰς δεῦρο 2
γεννωμένων παρ' αὐτοῖς καὶ ἐπιφνομένων, οἱ καθ' ἡμέραν εὐρίσκουσιν
τι καινὸν εἰπεῖν καὶ φαντάσαι τοὺς ἐπαγομένους, χαλεπὸν ἐστὶ πάντα
τὰ τούτων * ζῆτῆσαι ἢ ἐξειπεῖν. ὅθεν ἀρκεσθήσομαι πάλιν τοῖς καὶ
20 περὶ ταύτης τῆς αἰρέσεως εἰρημένους, ἅτινα καὶ εἰς ἡμᾶς ἦλθεν
ὑποδείξας. ἡ δὲ τοιαύτη διδασκαλία τίνι οὐκ ἂν σαφὴς εἴη ὡς 3
μῦθος ἐστὶ καὶ χλεύη τὸ πᾶν; πόθεν γάρ, ὃ οὗτος σὺ ἢ οἱ πρὸ σοῦ,
τὸ σῶμα εἰλήφατε; τὴν δὲ ψυχὴν πόθεν; τὸν δὲ ἐσώτατόν σου ἄν-
θρωπον πόθεν; καὶ εἰ μὲν ἄνωθεν ἀπὸ τοῦ ἄνω πνευματικοῦ, 4

13—19 frei nach Irenaeus I 31, 5; I 188 Harvey *cum autem discrepent ab invicem et doctrina et traditione et qui recentiores eorum agnoscuntur affectant per singulos dies novum aliquid adinvenire et fructificare quod numquam quisquam excogitavit, durum est omnium describere sententias*

V M lat. (bis Z. 19)

2 ἐγὼ + *autem* lat. 4 πατέρα Ausgg.] μητέρα VM *patrem* lat. | ἀλλ' < lat. | σύζυγον, v wegradiert Vcorr 5 ὑπὸ θηλείας γενομένη] *a femina nata* lat.; lies wohl ἀπὸ * | ὑμᾶς Ausgg.] ἡμᾶς VM *vos* lat. 7 ταῦτα Dind.] *τούτους* VM *haec* lat. 8 αὐτὸν] *ipsos* lat. 9 ῥίψαντα] *proicientes* lat. | τὸν δεσμὸν αὐτοῦ καὶ τὸν ἄγγελον] *nodos ipsorum* lat. 10 <τὴν> U 10f οἴονται μὲν — ἐν ἀνθρώπῳ < lat. 11 ἕτερον] lies ἐσώτερον? * | ἀπολυτρώσεως + *ipsorum* lat. 12 [συν]ελήλυθεν *] *venerunt* lat. 17 γενομένων M | οἱ] δ M 19 * *sententias* lat.; ergänze etwa <δόγματα> * 21 ὑποδείξας *] *ὑποδεῖξαι* VM 24 ἄνω πνευματικοῦ, ἄνω πνεῦμα auf Rasur Vcorr; vgl. S. 48, 3f

ὅς λέγεις δραματοποιῶν καὶ ἐπαγγελία ἐλπίδος κερφόσας τοὺς ὑπὸ
 σοῦ ἡπατημένους. ἴνα σκοπῶ τιμι | ἐπαρθέντες ὑποσυνῶσι τῇ σῇ D258
 γεροιστεμένοι δραματοποιία, λέγε, τίς ἡ κοινογία τοῦ ἄνω πνευμα-
 τικοῦ πρὸς τὸ ἕλικόν; τίς δὲ ἡ τοῦ ἕλικου πρὸς τὸ ψυχικόν; πῶς 5
 5 δὲ ὁ Δημιουργὸς τὰ μὴ ἑαυτοῦ ἐδημιούργει; πῶς δὲ ὁ ἄνω πνευμα-
 τικὸς τὴν περὶ αὐτοῦ δύναμιν πνευματικὴν παρέσχεν τῷ μὴ καλῶς
 ἐργασμένῳ Δημιουργῷ; πόθεν δὲ ὁ Δημιουργὸς ἀναμίξας τὸ ἑαυτοῦ
 ψυχικὸν μετὰ τοῦ ἕλικου τῇ ὕλῃ μᾶλλον ἡθέλησεν ἐγκαταδοῆσαι τὴν
 ἑαυτοῦ δύναμιν; εἰ δὲ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν βούλεται ἐγκαταμίξει, οὐκ 6
 10 ἄρα ἄλλοτρία ἡ ὕλη. εἰ δὲ καὶ ἔστιν ἄλλοτρία, τίς αὐτῷ τῆς ὕλης
 παρίσχε τὴν ἐξουσίαν; καὶ πρῶτον λέγε μοι, ὦ ἄπατεών, πότερον 7
 μισῶν τὴν ψυχὴν κατέδωκεν αὐτὴν τῇ ὕλῃ ἢ ἀγροῶν τὸ ἐσόμενον;
 ἀλλ' οἶδα ὅτι οὐδέτερον τούτων ἐρεῖς. ὕλην γὰρ οὐ λέγομεν τὸ 8
 σῶμα, μὴ γένοιτο, οὐδὲ τὰς τοῦ θεοῦ κτίσεις· ἀλλὰ ὕλην τινα οἶδεν
 15 ἡ γραφὴ μετὰ ταύτην τὴν φανύλην εἰς δὲ κατασκευὰς ἐκάστη τέχνη
 καὶ ἐργασία προκειμένην, ἄλλην τινα, λέγω δὲ τὴν ἐκ διαφορίας φρο-
 νήν (ὑπερὰν ἐνθύμησιν καὶ τοὺς) βορβορώδεις λογισμοὺς τῆς
 ἀμερτίας. φύονται γὰρ ὥς ἀπὸ πηλοῦ δυσοδμία τε καὶ ἀκάθαρτος 9
 ἀποφορὰ λοιμώδεις τε καὶ βορβορώδεις *, ὥς ὁ μακάριος Δαυὶδ διω-
 20 κόμετος καὶ διαβαλλόμετος [ὥς] ὑπὸ πονηρῶν ἀνθρώπων ἔλεγεν Ü492
 ἔνεπαρην εἰς ὕλην βυθοῦ καὶ τὰ ἐξῆς.

5. Ἐπειδὴ δέ σοι δοκεῖ, Ἡρακλέων, τοῦτο λέγεσθαι ὕλην, τῶν 5, 1
 ἀνθρώπων τὰ σώματα καὶ τὸν ἐνθάδε κόσμον ἅπαντα, ἐπὶ ποίῳ
 σκοπῷ τὴν ἑαυτοῦ | ψυχὴν ὁ Δημιουργὸς τῇ ὕλῃ ἐγκατέμιξεν; εἰ 2 P266
 25 μὲν τὸ πονηρὸν ἀγροῶν, οὐ δύναται δημιουργεῖν ὁ μὴ γινώσκων ὁ
 βούλεται δημιουργῆσαι. οὔτε γὰρ ἡμεῖς τι πράττομεν καθ' ἐκάστην
 τέχνην, ἐργαζόμενοι ὅπερ οὐ νοοῦμεν, καὶ προεπθυμούμεθα γὰρ ὁ
 ἐπιτελεῖν βουλόμεθα καὶ οἶδαμεν πρὶν ποιῆσαι ὁ ἐπιτελέσαι προηγή-
 μεθα, καίτοι γε ἡμεῖς | ἀσθενεῖς ὄντες καὶ πολλὰ ἀποδέοντες τῆς 3 D259
 31 τοῦ θεοῦ δυνάμεως, διὰ δὲ τῆς ὑπ' αὐτοῦ κεχαρισμένης συνέσεως τοῖς
 ἀνθρώποις οἶδαμεν καὶ νοοῦμεν, συμβέβηκεν δέ σοι, ὦ Ἡρακλέων,

21 Psal. 68, 3

V M

1 κεφφώσας, π oben drüber Vcorr 5f (πνευματικός) * 8 ἐγκαταδοῆσαι,
 ἡ auf Rasur Vcorr 16 προκειμένην, v auf Rasur Vcorr προκειμένη M 17 (τοὺς) *
 19 λοιμώδεις . . βορβορώδεις *] λοιμώδης . . βορβορώδης VM | * etwa (λο-
 γισμοὶ ἐκ τῆς πονηρᾶς καρδίας * 20 [ὥς] Dind. Öh. 25 δημιουργεῖν ὁ, εἰν ὁ
 auf Rasur Vcorr 28 προηγούμεθα, erstes η auf Rasur Vcorr προηγούμεθα M

- ἢ ἐκ θεοῦ σύνεσις εἰς βλάβην, ὅτι μὴ κατὰ θεὸν αὐτὴν πραγματεύη,
ἀλλὰ κατὰ πονηρὰν ἐπιτήδευσιν. ἔτι δὲ πάλιν ἐρῶ, πόθεν ἢ τοῦ 4
πνευματικοῦ μῆξις τῷ ψυχικῷ τε καὶ ὑλικῷ, ὃ δὴ λέγεται παρὰ σοὶ
ἔσω ἄνθρωπος τῷ δευτέρῳ καὶ τρίτῳ ἔσω ἄνθρώπῳ συνημμένοι,
5 φημὶ δὴ ψυχῇ καὶ σώματι; καὶ εἰ μὲν ἐκ βουλήματος τῆς ἄνω δυνά- 5
μεως τοῦ τῶν ὅλων Πατρὸς, φημὶ δὲ τοῦ κατὰ σὲ Βυθοῦ, ἄρα γε
οὐκ ἀκοινώνητος τοῖς ἄνω (ὡς ἔφη) ἢ ἐνταῦθα περὶ ἡμᾶς κτίσις
συγκαταμικνυμένη, διὰ τῆς τοῦ Πατρὸς ἄνω εὐδοκίας [καὶ] τοῦ ἄνω-
θεν παρ' αὐτοῦ καταπεμφθέντος σπινθήρος, ὃ ἐστὶν ὁ πνευματικὸς
10 κατὰ σὲ καὶ ἐσώτατος ἄνθρωπος. εἰ δὲ λέγεις τὸν Δημιουργὸν τὸν 6
ἐν ἐλαττώματι καὶ ὑστερήματι ἢ τὴν Μητέρα ἢν λέγεις Ἀχαμῶθ εἰλη-
φέναι ἄνωθεν δύναμιν τουτέστιν τὸ πνευματικόν, οὐκέτι ἐν ὑστερή-
ματι καὶ ἀγνοίᾳ ἐστὶν ὁ Δημιουργὸς οὔτε ἢ κατὰ σὲ Μήτηρ καλουμένη.
πῶς γὰρ ἂν τις ἐν ἀγνοίᾳ εἴη τούτου οὐ ἐπιθυμεῖ; εἰ γὰρ ὅλως τοῦ
15 κρείττονος ὁρέγεται. οἶδεν τὸ καλὸν καὶ τὸ ἀγαθόν· καὶ ὁ τὸ ἀγα-
θὸν ἐπιστάμενος καὶ μὴ στεγῶν τοῦτο ἀλλὰ ὁρεγόμενος, οὐκ ἔστιν
ἀλλότριος τοῦ ἀγαθοῦ.
6. Καὶ ἵνα μὴ κατατρίβωμαι περὶ τὰς μηχανὰς τοῦ ἀγύρτου 6, 1
ἀσχολούμενος, τούτοις ἀρκεσθήσομαι. πᾶσα γὰρ αὐτοῦ ἔπεσεν ἢ
20 ληροφδία ἀπὸ τοῦ τὸν πάντων δεσπότην πᾶσιν σαφῶς ὁμολογηθῆναι
ἀγαθὸν ὄντα καὶ προγινώσκοντα καὶ δυνάμενον τὰ πάντα ποιεῖν,
καὶ ὡς ὑπ' αὐτοῦ πᾶσα φύσις ἢ ὑπάρχουσα κτιστὴ καλῶς γεγένηται.
οὔτε γὰρ δυνατόν ἄνευ τοῦ θεοῦ τι εἶναι, ἀλλ' ἢ μόνον ἢ ἁμαρτία 2
οὐκ ἔχουσα ἀρχὴν ῥίζης οὐδὲ εἰς τέλος μένουσα, ἐν ἡμῖν δὲ ἐπιστάτως P267
25 γινομένη | καὶ | ἀφ' ἡμῶν πάλιν πανομένη· ὡς καὶ πανταχοῦ κατὰ D260
πασῶν τῶν αἰρέσεων ποιούμενος τὸν λόγον ἀπέδειξα, ὅτι εἰς ἐστὶν Ö494
3 ὁ θεὸς ὁ τὰ πάντα ποιήσας καὶ δημιουργήσας, ὁ πατὴρ τοῦ κυρίου
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ εἰς ὁ μονογενὴς αὐτοῦ [καὶ] παῖς, ὁ κύριος
ἡμῶν καὶ σωτὴρ καὶ θεός, καὶ ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ πνεῦμα, μία τριάς 4
30 ἁγία καὶ ὁμοούσιος, ἐξ ἧς τὰ πάντα καλῶς ἐκτισμένα, οὐ πονηρά
τινα ἀλλὰ ἀγαθὰ, κατὰ τὴν οὕτως εὐδοκήσασαν ἀγαθότητα ἐξ οὐκ
ὄντων κεκλημένα εἰς τὸ εἶναι. ᾧ θεῷ δόξα καὶ τιμὴ καὶ κράτος 5

22 vgl. Gen. 1, 31 — 23ff vgl. Panarion haer. 24, 6, 2ff; I 263, 5ff

V M

4 vor ἔσω + (ὁ) Öh. | συνημμένος *] συνημμένω VM 8 [καὶ] * 14 οὐ
oben drüber Vcorr 20 τὸν *] τῶν VM | πᾶσιν < M 21 vor δυνάμενον
ein μὴ getilgt Vcorr 22 καλῶς, ὡς auf Rasur Vcorr 27 τὰ < V getilgt M
28 [καὶ] U 30 ///εκτισμένα, κ vorn wegradiert Vcorr; lies wohl ἐκτισται *
Epiphanius II. 4

πατρὶ ἐν υἱῷ, υἱῷ ἐν πατρὶ σὺν ἁγίῳ πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Ταύτης δὲ πάλιν ποιησάμενος τὴν ἀνατροπὴν διὰ βραχέων, ἐπὶ 6
τὰς ἐξῆς βαδιοῦμαι, τὸν πρὸς ἐκάστην κατὰ δύναμιν ποιούμενος
5 ἔλεγχον καὶ οὕτως ἐπιτελῶν τὴν ἀνατροπὴν τῆς αὐτῶν λυμαντικῆς
μοχθηρίας. σὴν γὰρ οὗτος ἂν λέγοιτο δικαίως, ὃ οὐκ ὄφρις, ἀλλ' 7
ὥς φασὶ χαλκία πῶς ἐστι, τετράπουν ἐρπετόν, ἀσκαλαβώτῃ ἑοικός.
οὗ ἡ μὲν τοῦ δῆγματος βλάβη εἰς οὐδὲν λογίζεται, τὸ δὲ πτύσμα ἢ
ἐν βοῳματι ἢ ἐν ποτῷ ἀχορτισθὲν θάνατον εὐθὺς τοῖς μεταλαμβάνον-
10 σιν ἐργάζεται· οἷα καὶ ἡ τοῦτον διδασκαλία. ἀλλὰ καὶ τοῦτον τὸν 8
ἰὸν φωράσαντες καὶ τῇ τοῦ κυρίου δυνάμει ἀπὸ φαρύγγων ἢ χειλέων
τῶν μελλόντων βλάπτεσθαι ἀπομάζαντες τὰς ἐξῆς διέλθωμεν, ὥς
προεῖπον, τῆς αὐτῶν βλάβης ποιῶντες τὸν ἔλεγχον.

Κατὰ Ὀφριτῶν ιϛ, τῆς δὲ ἀκολουθίας λϛ.

15 1. Ὡς οὖν τῇ τοῦ θεοῦ δυνάμει ἐπαγγειλάμενοι, θεοῦ βοηθοῦν- 1, 1
τος καὶ τὴν ἐξῆς ταύτῃ ὑφηγησόμεθα ταῖς | πρότερον ἀκολουθήσασαν D261
ματαιοσυστάσεως αἴρεσιν Ὀφριτῶν, τὰ μὲν κατὰ τὰ αὐτὰ φερομένην
τὰ δὲ διηλλαγμένην, λέγω δὲ τοῖς ἡθεσι καὶ σχήμασι τῶν χρωμένων
αὐτῇ, ἵνα ἀπὸ τῆς μετεώρου πλάνης τῆς τούτων διαφωνίας παντί
20 τῷ δήλῳ ἔσῃται ὅτι πλάνη ἄγονται καὶ οὐκ ἀληθεῖς. φωραθήσεται
δὲ νῦν τῷ λόγῳ καὶ ἐλεγχθήσεται ἢ κατ' αὐτοὺς ἄνοια. | P26S

Οἱ Ὀφῖται μὲν γάρ, ὥς προεῖπον, τὰς προφάσεις εἰλήφασιν ἀπὸ 2
τῆς τοῦ Νικολάου καὶ Γνωστικῶν καὶ τῶν πρὸ τούτων αἱρέσεων.
Ὀφῖται δὲ καλοῦνται δι' ὃν δοξάζουσιν ὄφιν. ἄτοπα γὰρ καὶ οὗτοι

14 vgl. zur Darstellung des Epiph. insbes. Ps. Tertullian adv. omn. haer. 2
Filastrius haer. 1; S. 2, 9ff Marx Irenaeus adv. haer. I 30, 1ff; I 226ff Harvey
Hippolyt refut. V 16ff; S. 111, 6ff Wendland

V M

6 ὄφρις Pet.] ὀφθεῖς VM 7 πῶς *] ὅς VM | τετράπουν Corn.] τετραπλοῦν
VM | ἑοικώς VM 9f μεταλαβοῦσιν V 11 φαρύγγων, erstes γ aus-
radiert V^{corr} φαρύγων M 13 Unterschrift κατὰ Ἡρακλεωνιτῶν VM 14 Über-
schrift κατὰ Ὀφριτῶν (Ὀφριτῶν, φ ausradiert V^{corr}) ἐπτακαίδεκάτῃ ἢ καὶ τριακοστὶ
ἐβδόμῃ VM 15 δυνάμει + (ἐσμὲν)? * 16 τὴν Ὀh. Dind.] τῇ VM |
πρό||τερον, ο aus ω V^{corr} 17 Ὀφριτῶν, erstes φ durchgestrichen V^{corr}
18 χρωμένων M 22 ὀ||φῖται, φ ausradiert V^{corr} 24 ὀ||φῖται, φ aus-
radiert V^{corr}

ἐρεύνονται, ὡς ἀπὸ τῆς προειρημένης βρώσεως τῆς δυσσοδείας ἐμ- 496
 πεπλησμένοι, καὶ ὡς καινὰ δαιμόνια ἀπατηθέντες οὗτοι τὸν ὄφιν
 ὡς προείπον δοξάζουσι. καὶ ὅρα εἰς ὅσῃν προέβη κακομηχανίαν ὁ 3
 τούτους ἀπατήσας ὄφεις. καθάπερ γὰρ ἐξ ὑπαρχῆς τοὺς περὶ Εὐάν
 5 καὶ τὸν Ἀδὰμ ἠπάτησεν, οὕτω καὶ νῦν, κρύπτων ἑαυτὸν ἐν τε τῷ
 παρόντι καὶ ἐν τῷ χρόνῳ τῶν Ἰουδαίων ἄχρι τῆς τοῦ Χριστοῦ
 παρουσίας. εἶτα καὶ προβαινόντων τῶν χρόνων λίχνους ὄντας τοὺς 4
 ἀνθρώπους τῇ δι' αὐτοῦ ἐκ τῆς παρακοῆς ληφθείσῃ βρώσει ἔτι ὑπο-
 νοθεύων καὶ ἐρεθίζων εἰς περισσοτέραν ἀπάτην ἀπὸ τοῦ ὄντος θεοῦ
 10 ἀφίστησι, πολλὰ μὲν ὑπισχνούμενος αἰεὶ, ὡς καὶ ἐξ ἀρχῆς· καὶ γὰρ
 καὶ τότε ἠπάτησεν λέγων »ἔσεσθε ὡς θεοί«, εἶτα προϊόντων τῶν
 χρόνων τὴν πολύμορφον καὶ τερατώδη φαντασίαν αὐτοῖς ἐξεργάσατο.
 ἀπὸ γὰρ τοῦ ἑνὸς καὶ ἀληθινοῦ θεοῦ ἀποστήσας αὐτοὺς ἐνεκίσθησε 5
 πάσαι τὴν τῆς εἰδωλολατρείας καὶ πολυθεΐας βλάβημον κενοφωνίαν.
 15 οὐ γὰρ ἦσαν θεοί, ὥσπερ οὐδέ εἰσιν, ἀλλὰ <μόνος> ὁ θεός· προεκίσσα
 δὲ τὴν εἰδωλομανίαν καὶ πολυθεΐαν καὶ ἀπατηλὴν διάνοιαν. οὐκ 6
 ἦν δὲ αἴτιος μόνος ὁ φαινόμενος τότε ὄφεις, ἀλλὰ ὁ ἐν τῷ ὄφει ὄφεις
 λαλήσας (φημί δὲ <ὁ> διάβολος) καὶ τὴν ἀκοήν τοῦ ἀνθρώπου | ταρα- D262
 ξας διὰ τῆς γυναικός. καὶ οὐδὲ τὸ ξύλον ἦν ἁμαρτία (θεὸς γὰρ οὐδὲν 7
 20 πονηρὸν φυτεύει), γινώσκιν δὲ ἐνεποίησε τὸ ξύλον τοῦ εἰδέναι ἀγαθόν
 τε καὶ φαῦλον. καὶ οὐχὶ διὰ τὸ εἰδέναι ὁ θάνατος, ἀλλὰ διὰ τὴν 8
 παρακοήν. καὶ γὰρ ἡ πᾶσα τοῦ ἐχθροῦ τότε συσκευὴ οὐχ ἔνεκεν τοῦ
 βρώματος γέγονεν, ἀλλὰ ἔνεκεν τοῦ ἐργάσασθαι αὐτοῖς τὴν παρακοήν.
 ὅθεν παρακούσαντες τότε τοῦ μὲν παραδείσου ἔξωθεν γίνονται, ἐπι- 9
 25 τιμηθέντες δικαιοτάτα, οὐ κατὰ μῖσος ἀλλὰ κατὰ ἐπιμέλειαν τοῦ
 θεοῦ. φησὶ γὰρ πρὸς αὐτοὺς ὁ κύριος »γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃς.
 ἔδει γὰρ τὸν ὄντως ὄντα τεχνίτην κεραμέως δίκην ἐπιμελόμενον τοῦ 10

11 Gen. 3, 5 — 19f vgl. Gen. 2, 9; 3, 5 — 26 Gen. 3, 19 — 27ff vgl.
 Jerem. 18, 2ff u. Methodius de resurr. I 43, 2ff; S. 143, 19ff Bonwetsch

V M

2 καὶ hineingeflickt V^{corr} | κενὰ aus καινὰ V^{corr} κενὰ M | vor ἀπατη-
 θέντες + <οί>? * 5 vor οὕτω Rasur von 2—3 Buchstaben V 8 δι'] δ' M
 | ληφθείση ganz auf Rasur V^{corr} 10 αἰεὶ ὡς καὶ ἐξ ἀρχῆς ganz auf Rasur,
 nach ἀρχῆς noch durchgestrichen μενος ἀποστῆσαι V^{corr}; vielleicht ursprünglich
 <τῆς δὲ ἀληθείας αὐτοὺς βουλό>μενος ἀποστῆσαι * 13 ἐνεκίσθησε, σ oben drüber
 V^{corr} 15 οὐ] οὐδέποτε M δέποτε zu οὐ nachgetragen V^{corr} | θεοί + <οί
 νομιζόμενοι θεοί>? * | <μόνος> * | ὁ nachgetragen V^{corr} | προεκίσσα]
 προ<εν>εκίσσα? * 18 <ὁ> * 25 δικαιοτάτα M

ιδίου διὰ χειρῶν πεπλασμένον αὐτοῦ πλάσματός τε καὶ ἄγγους, τοῦτο ὕστερον ἐν ἐλαττώματι γεγονὸς διὰ τῆς παρακοῆς | καὶ ὡς εἰπεῖν, P269
 ἔτι πηλοῦ ὄντος καὶ ὡς ὑπὸ ῥαγάδος ἀπόρριμμα γεγονότος τοῦ
 ἄγγους, μὴ ἐᾶσαι οὕτως ἀλλὰ μεταβαλεῖν εἰς τὸ ἀρχαῖον φύραμα, ἵνα 11
 5 αὐθις ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ ἀνασκευάσῃ τὸ ἄγγος ἐν τῇ ἀναστάσει εἰς
 τὴν ἀρχαίαν φειδρότητα καὶ ἔτι περιττότερον, τουτέστιν * τὰ σώ- 12
 ματα τῶν τὰ ἀδικώτατα πραξάντων καὶ μετανοησάντων καὶ ἀπο-
 σιάντων τῶν ἰδίων σφαλμάτων καὶ ἐν τῇ γνώσει τοῦ κυρίου ἡμῶν
 Ἰησοῦ Χριστοῦ τελειωθέντων, ἵνα γένηται τοῦ σώματος ἡ ἀνάστασις
 10 ἐκ τῆς γῆς, ὡς τὸ φύραμα μαλαχθὲν παρὰ τοῦ τεχνίτου [καὶ] αὐθις
 εἰς τὴν ἀρχαίαν καὶ ἔτι βελτίω ἀνατύπωσιν κατασκευάζεται. | Ö498

2. Τοιαύτη μὲν ἦν ἡ ἐπιβουλὴ τοῦ ὄφεως πρὸς τὴν Εὐαν. ἐξ ἀρχῆς 2, 1
 γὰρ λίγρος ἡ ἀνθρωπεία φύσις καὶ ὑπαγομένη αἰὲν τοῖς τῆς κενοφω-
 νίας δόγμασι καὶ κεναῖς ὑποσχέσεσι. καὶ πάλαι μὲν κρυπταζόμενος 2
 15 ὁ αὐτὸς οὐκ ἐδήλου τῆς αὐτοῦ ἰοβολίας τὸ πέρας, ὕστερον δὲ μετὰ
 τὴν Ἰνσαρχον Χριστοῦ παρουσίαν ἐξήμεσέν τε καὶ ἀπέπτυσε τὴν
 πᾶσαν αὐτοῦ ἰώδη καὶ μοχθηρὰν ἐπίνοιαν | τῆς κακονοίας· οὗτος D263
 γὰρ προεβάλετο ἑαυτὸν ἐν τῇ τῶν ἡπατημένων διανοίᾳ δοξάζεσθαι
 ὡς θεὸς καὶ προσκυνεῖσθαι. γινώσκεται δὲ ὁ αὐτὸς ὄφεις διὰ τε 3
 20 τῆς αὐτοῦ σχολῆς ταύτης καὶ δι' ὄφεως τοῦ αἰσθητοῦ τὴν ἀπάτην
 ἐμποιοῦν. ὄφιν δὲ δῆθεν ἡ θεία γραφὴ καλεῖ τὸν διάβολον, οὐ πάν-
 τως ὄντα τοιοῦτον τῇ μορφῇ, ἀλλὰ διὰ τὸ φαίνεσθαι τοῖς ἀνθρώ-
 ποις σκολιώτατον καὶ τὸ ἐν πρώτοις ἐν ὄφει ἐνεργηθὲν τῆς ἀπάτης
 σκευώρημα. παρὰ τοῖς τοίνυν τὴν ἀλήθειαν ἐπιγινώσκουσι κατα- 4
 25 γέλαστον τοῦτο τὸ δόγμα καὶ οἱ αὐτῷ προσανέχοντες, τὸν ὄφιν ὡς
 θεὸν δοξάζοντες. μηκέτι γὰρ δυνάμενος ὁ διάβολος τὴν ἀνδρείαν
 διάνοιαν τὴν ἀπὸ τοῦ κυρίου λαβοῦσαν τὴν δύναμιν τῆς ἀληθείας
 ἀπατᾶν τρέπεται ἐπὶ τὸ θῆλυ τουτέστιν τὴν τῶν ἀνθρώπων ἄνοιαν
 καὶ πείθει τοὺς ἐν τῇ ἀγνοίᾳ, ἐπειδὴ οὐ δύναται τὸν στερεὸν λογι-
 30 σμὸν ἀπατῆσαι. θηλυκοῖς γὰρ αἰὲν διανοήμασι προσπελάζει, ἡδονῇ τε 5

V M

1 τούτου M 2 γεγονὸς/||ς, ὁ aus ὡ V corr γεγονώς M | διὰ hineingeflickt
 V corr 3 ῥαγάδος *] ῥαγάδα VM | ἀπόρριμμα *] ἀπόρριμμα aus ἀπόρριμμα
 V corr ἀπόρριμμα M 6 * (ἀνανεώση) * 9 σώματος *] φνράματος VM 10 [καὶ] *
 11 κατασκευάζεται *] κατασκευασθῇ VM 12 ἐπιβουλῇ] ἐπὶ M 14 κεναῖς
 aus καιναῖς V corr 15 ἰοβολίας ganz auf Rasur V corr 17 καὶ < M | οὗτος]
 τέλος? * 21 καλεῖ||/, ν wegradiert V 22 φαίνεσθαι *] φαινόμενον VM
 23 σκολιώτατον, ὡ aus ὁ V corr 25 τοῦτο *] τούτου VM 26 ὁ διάβολος
 hineingeflickt V corr 27 τοῦ hineingeflickt V corr 29 στερεὸν, ο aus ω V corr

- καὶ ἐπιθυμία τουτέστι τῇ ἀγνοίᾳ τῇ ἐν ἀνθρώποις θηλυνομένη καὶ οὐχὶ τῷ στερεῷ λογισμῷ τῷ εὐλόγως τὰ πάντα νοοῦντι καὶ θεὸν ἀπὸ τοῦ κατὰ φύσιν νόμου ἐπιγινώσκοντι. λέγει γὰρ ἑαυτὸν εἶναι 6 Χριστὸν ὁ παρ' αὐτοῖς ὄφει, | μᾶλλον δὲ οὐκ αὐτός (οὐ γὰρ δύναται P270
 5 φθέγγασθαι), ἀλλὰ ὁ τὴν αὐτῶν ἔννοιαν οὕτω φρονεῖν παρασκευάσας διάβολος. τίς τοίνυν ἰδὼν τὸν ὄφιν οὐκ ἐπιγινώσεται τὸν ἐχθρὸν 7 καὶ φεύξεται; τούτου γὰρ ἔνεκεν καὶ ὁ κύριος αὐτὸν τοῦτον τὸν ὄφιν εἰς ἐχθρίαν κατέστησε τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους, ἐπειδὴ ὅλως σκεῦος διαβόλου γέγονεν κτήνος ὢν καὶ δι' αὐτοῦ ἠπάτησεν ὁ διά-
 10 βολος τὸν ἀνθρώπον ἐν τῷ παραδείσῳ, ἵνα ἰδόντες τὴν τούτου ἐχθρίαν τοῦ αἰσθητοῦ ὄψεως ἀποδιδράσκωσι τῆς ἀπάτης τὴν ἐπιβου-
 λὴν καὶ μισήσωσιν ὡς εἰπεῖν θεάσασθαι καὶ τὸ εἶδος.
 3. Ἀποδιδῶσι δὲ καὶ οὗτοι οἱ Ὀφῖται καλούμενοι τούτῳ τῷ 3, 1 ὄφει τὴν πᾶσαν γνῶσιν, λέγοντες ὅτι | οὗτος ἀρχὴ γνῶσεως γέγονεν D264
 15 τοῖς ἀνθρώποις, μυθωδῶς παρεισφέροντες τὰ παρ' αὐτοῖς νομιζόμενα μυστήρια, μιμολογήματα δὲ ὄντα καὶ χλεύης ἔμπλεα καὶ ματαιοφρο-
 σύνης. μῦθοι γὰρ ὡς ἀληθῶς οὗτοι· φάσκουσι γὰρ ἀπὸ τοῦ ἄνω 2

7 vgl. Gen. 3, 15 — 13 ff vgl. Irenaeus adv. haer. I 30, 5; I 241 Harvey (= Theodoret haer. fab. I 14; Migne 83, 368A) τινὲς δὲ αὐτὸν τὸν ὄφιν τῇ Σοφίᾳ συνεῖναι φασὶ καὶ ὡς ἐναντίῳ θεῷ τῷ ποιητῇ πολεμοῦντα τὸν Ἀδὰμ ἐξαπατῆσαι καὶ δεδωκέναι τὴν γνῶσιν καὶ τούτου χάριν εἰρησθαι φρονημώτατον εἶναι πάντων τὸν ὄφιν Ps. Tertullian adv. omn. haer. 2 serpentem magnificent in tantum, ut illum etiam ipsi Christo praeferant. ipse enim, inquiunt, scientiae nobis boni et mali originem dedit Hippolyt refut. V, 16, 8; S. 112, 18f Wendland ὁ καθολικὸς ὄφει, φησὶν, οὗτός ἐστιν ὁ σοφὸς τῆς Εὐας λόγος u. 12; S. 113, 10f οὗτός ἐστιν ἡ μεγάλη ἀρχή, περὶ ἧς γέγραπται Filastrius haer. 1; S. 2, 9f Marx isti serpentem id est colubrem venerantur, dicentes quod hic prior initium nobis scientiae boni et mali adtulerit — 17—S. 54, 13 vgl. Ps. Tertullian adv. omn. haer. 2 dicunt enim de illo summo primario Aeone complures alios Aeones extitisse inferiores, omnibus tamen istis Aeonem antestare cuius sit nomen Jaldabaoth. hunc autem conceptum esse ex altero Aeone Aeonibus inferioribus permixto seque postea cum in superiora voluisset eniti, gravitate materiae permixta sibi non potuisse ad superna pervenire, in medietate relictum extendisse se totum et fecisse sic caelum Irenaeus adv. haer. I 30, 3; I 228f Harvey virtutem autem quae superebulliit ex foemina (= dem spiritus sanctus) . . . decidisse deorsum docent . . . , quam et Sinistram et Prunicon et Sophiam et

V M

11 ἀποδιδράσκουσι M 12 θεάσασθαι, θεάσ auf Rasur V corr 14 ὄφει
 Corn.] ἔθει V M | γέγονεν γνῶσεως M

Αἰὼρος προβεβλήσθαι Αἰὼνας καὶ κατώτερον γεγενῆσθαι τὸν Ἰαλδα- 500
 βαώθ· τοῦτον δὲ προβεβλήσθαι κατὰ ἀδράνειαν καὶ ἄγνοιαν τῆς
 ἰδίας μητρὸς τοιτέστι τῆς ἄνω Προυνίξου. ταύτην γὰρ φασι τὴν 3
 Προυνίξου κατεληλυθῆναι εἰς τὰ ὕδατα καὶ μιχθῆναι αὐτοῖς καὶ μὴ
 5 δεδνηθῆσθαι εἰς τὰ ἄνω χωρεῖν διὰ τὸ μεμῖχθαι τῷ βάρει τῆς ὕλης·
 ἐπιμεμῖχθαι γὰρ αὐτὴν τοῖς ὕδασι καὶ τῇ ὕλῃ καὶ μηκέτι δυνηθῆναι
 ἀναχωρεῖν. ἐπῆρεν δὲ ἑαυτὴν κατὰ βίαν εἰς τὰ ἀνώτερα καὶ ἐξέ- 4
 τεινεν ἑαυτὴν καὶ οὕτως γέγονεν ὁ ἀνώτερος οὐρανός. καὶ ὡς
 παγείσα ἠῤῥηται, μηκέτι δυναμένη μήτε ἄνω ἀναβῆναι μήτε κάτω
 10 κατελθεῖν, ἀλλὰ εἰς τὸ μεσαίτατον παγείσά τε καὶ ἐκτεταμένη ἔμεινε.
 κάτω μὲν γὰρ κατενεχθῆναι οὐκ ἠδύνατο. ὅτι οὐκ ἦν συγγενής· 5
 ἄνω δὲ οὐκ ἠδύνατο χωρεῖν. διὰ τὸ βαρεῖσθαι ἐκ τῆς ὕλης ἧς προσ-
 ἔλαβεν. κατὰ δὲ τὴν αὐτῆς ἄγνοιαν προβληθεὶς ὁ Ἰαλδαβαώθ 6
 ἦλθεν εἰς τὰ κατώτατα καὶ ἐποίησεν ἑαυτῷ ἑπτὰ υἱούς, οἵτινες ἑαν-

*masculofœminam vocant. et descendantem simpliciter in aquas, cum essent immo-
 biles et morisse quoque eas . . . et assumpsisse ex eis corpus . . . deligatam igitur
 hanc a corpore quod erat a materia et valde gravatam resipuisse aliquando et
 conatam esse fugere aquas et ascendere ad matrem, non potuisse autem propter
 gravedinem circumpositi corporis . . . et cum virtutem accepisset ab humectatione
 eius quod erat secundum eam lumen resiliit et in sublimitatem elata est et facta in
 alto dilatarit et cooperuit et fecit coelum hoc quod apparet a corpore eius. et re-
 mansit sub coelo quod fecit adhuc habens aquatilis corporis typum*

3 zu Προυνίξος vgl. Panarion haer. 21, 2, 4f; I 240, 5ff u. haer. 25, 3, 2; I 269,
 24ff — 13—S. 55, 4 vgl. Ps. Tertullian adv. omn. haer. 2 Jaldabaoth tamen inferius
 descendisse et fecisse sibi filios septem: quem occlusisse superiora dilatatione, ut,
 quia angeli quae superiora essent scire non possent, ipsum solum deum putarent
 Irenaeus adv. haer. I 30, 4; I 229f Harvey et filium eius (sc. der Sophia) dicunt
 habuisse et ipsum aspirationem quandam in se incorruptelae . . . et potens factus
 emisit et ipse ut dicunt ab aquis filium sine matre: neque enim cognovisse matrem
 eum volunt. et filium eius secundum patris imitationem alterum emisisse filium.
 hic quoque tertius quartum generavit et quartus et ipse generavit filium. de quinto
 sextum filium generatum dicunt et sextus septimum generavit. sic quoque hebdomas
 perfecta est apud eos, octavum matre habente locum

V M

1 γεγενῆσθαι, γεγενῆσ auf Rasur Vcorr | τὸν Pet.] ὁ VM 3 Προυνίξου,
 ει aus ι Vcorr 4 Προυνίξου, ει aus ι Vcorr 6 γὰρ *] δὲ VM 8 <ὁ> *
 10 μεσαίτατον. τα hineingeflickt Vcorr 11 κάτω] καὶ τῷ M 12f προέλαβεν,
 σ oben hinein Vcorr 14f ἑαυτοῖς *] ἑαυτοῖς VM

τοῖς οὐρανοῦς ἐπὶ ἐποίησαν. αὐτὸς δὲ ἀποκλείσας τὰ ὑπὲρ αὐ-
τὸν ἀπέκρυπτεν, ἵνα οἱ ὑπ' αὐτοῦ υἱοὶ προβληθέντες ἐπὶ μὴ γινώ-
σκωσι τὰ ὑπὲρ αὐτόν, κατώτεροι ὄντες αὐτοῦ, ἀλλ' αὐτὸν μονωτά-
τως. καὶ οὗτός ἐστι, φασίν, ὁ θεὸς τῶν Ἰουδαίων ὁ Ἰαλδαβαώθ.
5 ἀλλ' οὐκ ἔστιν οὕτως, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ μέλλει κρίνειν αὐτοὺς ὁ θεὸς 7
ὁ παντοκράτωρ, θεὸς ὢν καὶ Ἰουδαίων καὶ Χριστιανῶν καὶ πέν- P271
των, καὶ οὐ Ἰαλδαβαώθ τις ὢν κατὰ τὴν αὐτῶν ληρώδη μυθολογίαν.

4. Εἴτα, φασίν, ἀποκεκλεισμένων τῶν ἄνω διὰ τῆς τοῦ Ἰαλδα- 4, 1
βαώθ ἐπινοίας οὗτοι οἱ ἀπ' αὐτοῦ γεγεννημένοι ἐπὶ υἱοὶ ἦτοι D265
10 Αἰῶνες ἦτοι θεοὶ ἦτοι ἄγγελοι (καλοῦνται γὰρ παρ' αὐτοῖς ὀνόμασι
διαφόροις) κατὰ τὴν ἰδέαν τοῦ αὐτῶν πατρὸς Ἰαλδαβαώθ ἐπλασαν
τὸν ἄνθρωπον, οὐ ῥαδίως οὐδὲ ταχέως, ἀλλὰ τῷ αὐτῷ τρόπῳ ᾧ
καὶ αἱ πρότεραι αἰρέσεις ἐμηχανήσαντο ἐν τῇ αὐτῶν κενοφωνίᾳ. φασὶ
γὰρ καὶ οὗτοι ἦν ἐρπετὸν ὁ ἄνθρωπος ὥς σκώληξ, μὴ δυνάμενος
15 μήτε ἀνακύφειν μήτε ὀρθοῦσθαι. πρὸς ἐπιβουλὴν δὲ τοῦ Ἰαλδα- 2
βαώθ ἡ ἄνω Μήτηρ ἡ καλουμένη Προύνικος, βουλομένη κενῶσαι τὸν
Ἰαλδαβαώθ ἀπὸ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως ἧς ἐξ αὐτῆς μετέσχευ, ἐνήργη-
σεν ἐν αὐτῷ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸν ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτοῦ πεπλασ-

8—15 vgl. Ps. Tert. adv. omn. haer. 2 *virtutes igitur illas et angelos inferiores hominem fecisse et quia ab infirmioribus et mediocribus virtutibus institutus fuisset, quasi vermem iacuisse reptantem* Irenaeus adv. haer. I 30, 6; I 232 Harvey *sex autem virtutes ... convenientes formaverunt hominem immensum latitudine et longitudine: scarizante autem eo tantum advexerunt eum patri suo* — 13f vgl. Panarion haer. 23, 1, 8; I 249, 6ff — 15—S. 56, 5 vgl. Ps. Tertullian adv. omn. haer. 2 *illum vero Aeonem ex quo Jaldabaoth processisset, invidia commotum scintillam quandam iacenti homini immisisse, qua excitatus per prudentiam saperet et intellegere posset superiora* Irenaeus adv. haer. I 30, 6; I 232f *scarizante autem eo tantum advexerunt eum patri suo et hoc Sophia operante uti et illum evacuet ab humectatione luminis, uti non posset erigi adversus eos qui sursum sunt habens virtutem. illo autem insufflante in hominem spiritum vitae latenter evacuat eum a virtute dicunt; hominem autem inde habuisse Nun et Enthymesin . . et statim gratias agere eum Primo Homini relictis fabricatoribus*

V M

2 ὑπ' αὐτόν M 2f γινώσκωσιν, ω aus ου V^{corr} 3f μονωτάτως, ω aus
o V^{corr} 5 zwischen ἀλλὰ u. μέλλει Rasur von 1—2 Buchstaben V 7 οὐ
Corn.] ὁ VM 9 vor ἐπὶ + οἱ M 13 ἐμηχανήσαντο ist nicht zu ändern, vgl.
z. B. II 38, 19 | καινοφωνία M 14 ἦν] ἦν M 16 Προύνεικος, ει aus ι V^{corr}
17 αὐτοῦ *, vgl. S. 56, 1] αὐτῆς VM

μέρον. κενῶσαι τὴν αὐτοῦ δύναμιν καὶ ἀποστεῖλαι ἀπ' αὐτοῦ σπιν-
θῆρα ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον (τὴν ψυχὴν δῆθεν) διανοομένην. καὶ τότε, 3
φησὶν. ἔσται ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τοὺς πόδας καὶ ὑπερβέβηκε τῇ διανοίᾳ
τοὺς ὀκτὼ οὐρανούς καὶ ἐπέγνω καὶ ἤνεσε τὸν ἄνω Πατέρα τὸν
5 ἐπάνω τοῦ Ἰαλδαβαώθ. καὶ τότε ὁ Ἰαλδαβαώθ πόνῳ φερόμενος 4
διὰ τὸ ἐπιγνωσθῆναι τὰ ἀνώτατα αὐτοῦ. ἐπέβλεψε κάτω ἐν πικρίᾳ
πρὸς τὴν ὑποστάθμην τῆς ὑλῆς καὶ γεγέννηκε δύναμιν ὀφειόμορφον
ιδεῖν ἔχουσαν, ὃν καὶ εἶδεν αὐτοῦ καλοῦσι. | καὶ οὕτως οὗτος, φησὶν. 5 Ὡς
ἀπεισιτάλη καὶ ἠπάτησε τὴν Εὐάν. ἡ δὲ ἤκουσεν αὐτοῦ καὶ ἐπέισθη
10 ὥς εἶπεν θεοῦ καὶ πεισθεῖσα ἔφαγεν ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως.

5. Εἴτα ὅταν ταύτην τὴν μωρίαν διηγῶνται καὶ τὸ γελοῖον 5, 1
τῆς ἐπιτηδεύσεως ταύτης. τὴν τραγικὴν ὥς εἰπεῖν ποιησάμενοι ὑπό-
θεσιν καὶ τὸ κωμικὸν τοῦτο δρᾶμα, ἄρχονται τινα ἡμῖν ὑποφαίνειν
εἰς παράστασιν τῶν παρ' αὐτοῖς λεγομένων ψευδῶν θεῶν ὅτι οὐχὶ
15 καὶ τὰ ἔγκατα ἡμῶν, δι' ὧν ζῶμεν καὶ τρεφόμεθα, ὀφιοειδῆ ὑπάρχει·

5—8 Ps. Tert. adv. omn. haer. 2 sic rursum Jaldabaoth istum in indigna-
tionem conversum ex semetipso edidisse virtutem et similitudinem serpentis; anders
angeknüpft bei Irenaeus adv. haer. I 30, 5; I 232 Harvey propter quae contri-
statum Jaldabaoth et desperantem conspexisse in subiacentem faciem materiae et
consolidasse concupiscentiam suam in eam, unde natum Filium dicunt — 8—10 Ps.
Tertullian adv. omn. haer. 2 et hanc fuisse virtutem in paradiso, id est istum
fuisse serpentem cui Eva quasi filio dei crediderat. decerpit, inquiunt, de fructu
arboris atque ideo generi humano scientiam bonorum et malorum contribuit; anders
gewendet bei Irenaeus adv. haer. I 30, 7; I 234 Harvey mater autem ipsorum argumentata
est per serpentem seducere Evam et Adam, supergredi praeceptum Jaldabaoth; Eva
autem quasi a Filio dei hoc audiens facile credidit et Adam suasit manducare de
arbore, de qua dixerat deus non manducare. manducantes autem eos cognovisse
eam quae est super omnia virtutem dicunt et abscessisse ab his qui fecerant eos —
14f vgl. Irenaeus adv. haer. I 30, 15; I 241 Harvey propter positionem intesti-
norum nostrorum per quae esca inferitur, eo quod talem figuram habeant, osten-
dentem absconsam generatricem serpentis figurae substantiam in nobis; anders bei
Hippolyt refut. V 17, 11; S. 116, 1ff Wendland πρὸς ταύτην τὴν ἀπόδειξιν φέρουσι
τὴν τοῦ ἐγκεφάλου ἀνατομὴν, αὐτὸν μὲν τὸν ἐγκέφαλον ἀπεικονίζοντες τῷ Πατρὶ
διὰ τὸ ἀκίνητον, τὴν δὲ παρεγκεφαλίδα τῷ εἶπεν διὰ τε τὸ κινεῖσθαι καὶ δρακον-
τοειδῆ ὑπάρχειν

V M

2 διανοομένη Corn. Pet.] διανοούμενοι VM 8 ἰδέαν, ἰ aus εἰ V corr εἰδέαν M
10 τῆς nachgetragen V corr 12 ταύτης *] ταύτην VM 13 vor δρᾶμα + προσ-
θέντες? *

ἄλλα δὲ ὅσα τοῖς ἡπατημένοις παρεισφέρουσιν εἰς τὴν ἑαυτῶν πλάνην 2
 καὶ ληρώδη ὑπόνοιαν. διὰ | τοιαύτην δὲ αἰτίαν, φασί, τὸν ὄφιν D266
 δοξάζομεν. ὅτι ὁ ὄφιν αἴτιος τῆς γνώσεως γεγένηται τῷ πλήθει. ὁ 3
 δὲ Ἰαλδαβαώθ, φασίν, οὐκ ἠθέλεν μνησθῆναι τὴν ἄνω Μητέρα | οὔτε P272
 5 τὸν Πατέρα τοῖς ἀνθρώποις. ἔπεισε δὲ ὁ ὄφιν καὶ γνώσιν ἡνεγκεν,
 ἐδίδαξεν τε τὸν ἀνθρώπον καὶ τὴν γυναῖκα τῶν ἄνω μυστηρίων τὸ
 πᾶν τῆς γνώσεως. διὸ ὁ πατήρ ὀργισθεὶς, τουτέστιν ὁ Ἰαλδαβαώθ, 4
 δι' ἣν ὑπέδειξεν τοῖς ἀνθρώποις γνώσιν, κατέβαλεν αὐτὸν ἀπ' οὐρα-
 νοῦ. καὶ ἔνθεν βασιλέα τὸν ὄφιν ἀπ' οὐρανοῦ λέγουσιν οἱ τὴν 5
 10 μερίδα τοῦ ὄφεως καὶ οὐδὲν ἕτερον κεκτημένοι. δοξάζουσιν οὖν
 αὐτὸν διὰ τὴν τοιαύτην, φασί, γνώσιν καὶ ἄρτον αὐτῷ προσφέρου-
 σιν. ἔχουσι γὰρ φύσει ὄφιν τρέφοντες ἐν κίστῃ τινί, ὃν πρὸς τὴν 6
 ὥραν τῶν αὐτῶν μυστηρίων τοῦ φωλεοῦ προσφέροντες καὶ σιτιάζον-
 τες ἐπὶ τραπέζῃς ἄρτους προσκαλοῦνται τὸν αὐτὸν ὄφιν· ἀνοιχθέν-
 15 τος δὲ τοῦ φωλεοῦ πρόεισι. καὶ οὕτως ἀνελθὼν κατὰ τὴν αὐτοῦ
 φρόνησιν ὁ ὄφιν καὶ πανουργίαν, ἥδη γνώσκων τὴν αὐτῶν μωρίαν
 ἄνεισιν ἐπὶ τὴν τράπεζαν καὶ ἐνδίδεται τοῖς ἄρτοις. καὶ ταύτην
 φασίν εἶναι τελείαν θυσίαν. ὅθεν καί, ὡς ἀπὸ τινος ἀκήκοα, οὐ 7
 μόνον κλώσι τοὺς ἄρτους ἐν οἷς ὁ αὐτὸς ὄφιν εἰλήθη καὶ ἐπιδιδόασι
 20 τοῖς λαμβάνουσιν, ἀλλὰ καὶ ἕκαστος ἀσπάζεται τὸν ὄφιν ἐκ στόματος,
 ἥτοι γοιητεία τινὶ ἐπασθέντος τοῦ ὄφεως εἰς ἡμερότητα ἢ ἐξ ἑτέρας

2—9 vgl. Filastrius haer. 1; S. 2, 10ff Marx *isti serpentem id est colubrem
 venerantur dicentes quod hic prior initium nobis scientiae boni et mali adtulerit.
 unde ei deum invidisse adserunt, quia scientiam inquit primus detulit mulieri
 bonae rei atque malae perque illam ita ad genus omne hominum permanerit;
 propter quod et de caelo primo deiectus est, inquit, in alterum* Irenaeus adv.
 haer. I 30, 8; I 235 Harvey *sed et serpentem adversus Patrem operantem deiectum
 ab eo in deorsum mundum* — 9f vgl. Hippolyt refut. V 16, 14; S. 113, 18ff Wend-
 land εἴ τινας, φησίν, οἱ ὀφθαλμοὶ μακάριοι, οὗτος ὄψεται ἀναβλέψας εἰς τὸν
 οὐρανὸν τοῦ ὄφεως τὴν καλὴν εἰκόνα ἐν τῇ μεγάλῃ ἀρχῇ τοῦ οὐρανοῦ στρεφομέ-
 νην καὶ γινομένην ἀρχὴν πάσης κινήσεως πᾶσι τοῖς γινομένοις (καὶ) γνώσεται ὅτι
 χωρὶς αὐτοῦ (οὐδὲν) οὔτε τῶν οὐρανίων οὔτε τῶν ἐπιγείων οὔτε τῶν καταχθονίων
 συνέστηκεν — 12ff vgl. E. Küster, Die Schlange in der griechischen Kunst u. Re-
 ligion S. 146ff — 18 zu τελεία θυσία vgl. die τελεία ἀγάπη bei den Simonianern
 Hippolyt refut. VI 19, 5; S. 146, 13 Wendland

V M

3 ὄφιν *] θεός VM 4 μνησθῆναι] lies wohl γνωσθῆναι * 11 φησίν M
 21 εἴτε nach ἥτοι ausradiert V corr

ἐπιγείας διαβόλου πρὸς ἀπάτην τούτων ὑποκοριζομένου τοῦ ζήλου. προσκυνοῦσι δὲ τὸν τοιοῦτον καὶ εὐχαριστίαν ταύτην ἐπιφημίζουσι 8
τὴν δι' αὐτοῦ ἐκτελεσθέντος γεγεννημένην καὶ αὐτῷ δι' αὐτοῦ, ὡς
φασί, τῷ ἄνω Πατρὶ ὑμῶν ἀναπέμποντες οὕτως τὰ μυστήρια αὐτῶν
5 ἐπιτελοῦσι.

6. Μωρίαν δὲ εἶποι τις ἂν καὶ χλεύης ἔμπλεον <τοῦτο>· καὶ 6, 1
οὔτε ἀνατροπῆς ἀπὸ θείας γραφῆς ἐπιζητουμένης δεήσει τοῦτο, ἀλλ'
αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τῷ τὸν τοῦν ἔχοντι | ἐρρωμένον κατὰ θεὸν γελοιῶδες D267
δειχθήσεται. εὐθὺς γὰρ πᾶσα ἡ αὐτῶν κενοφωνία ληρώδης τις εὐρε-
10 θήσεται. εἰ γὰρ Προύνικόν φασιν εἶναι, πῶς ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ὀνό- 2 Ö504
ματος οὐ τὸ σαθρὸν τῆς διανοίας αὐτῶν φωραθήσεται, ὡς ἤδη
προεῖπον; πᾶν γὰρ τὸ προυνικεζόμενον ἄχρηστον· εἰ δὲ ἄχρηστον,
οὐκ ἐν τοῖς προκριτέοις τακτέον. καὶ πῶς ἐπαινετὸν εἶη τὸ ἄχρη-
στον; πῶς δὲ οὐχὶ μυθῶδες τὸ λέγειν ὅτι ἡ Προύνικος τὸν Ἰαλ- 3
15 δαβαῶθ ἐκένωσε καὶ ὁ σπινθήρ εἰς τὰ κάτω κατῆλθεν ἀπὸ τοῦ
κενωθέντος, ἐν δὲ τῷ ἀνθρώπῳ γεγονὼς ἐπέγνω τὸν ἀνώτερον τοῦ P273
κεκνωμένου; καὶ θαῦμα μέγιστον, ὡς ὁ ἄνθρωπος, ἐν ᾧ ὁ ἐλάχιστος 4
σπινθήρ, ἐπιγινώσκει ὑπὲρ τοὺς πεπλακώτας ἀγγέλους. οἱ γὰρ πε-
ποιηκότες τὸν ἄνθρωπον ἄγγελοι εἶπουν υἱοὶ τοῦ Ἰαλδαβαῶθ οὐκ
20 ἐπέγνωσαν τὰ ἐπάνω τοῦ αλδαβαῶθ, ὁ δὲ ὑπ' αὐτῶν γεγεννημένος
διὰ τοῦ σπινθήρος ἐπέγνω. αὐτοὶ τοίνυν ἑαυτοὺς ἀνατρέπουσι διὰ 5
τῶν ἰδίων δογμάτων, πῇ μὲν τὸν ὄφιν δοξάζοντες, πῇ δὲ ἀπατηλὸν
αὐτὸν πρὸς τὴν Εὐάν γεγεννημένον φέσκοντες ἐν τῷ εἰπεῖν ἠπάτησε
τὴν Εὐάν· καὶ πῇ μὲν Χριστὸν αὐτὸν καταγγέλλουσι, πῇ δὲ υἱὸν 6
25 τοῦ ἀνωτέρου Ἰαλδαβαῶθ τοῦ τοὺς υἱοὺς ἀδικήσαντος ἐν τῷ ἀπο-
κλείσθαι ἀπ' αὐτῶν τὴν <τῶν> ἄνω γνωστὴν καὶ τὴν Μητέρα ἀθετή-
σαντος καὶ τὸν ἄνω Πατέρα, εἰς τὸ μὴ εἶναι δοξάζειν τοὺς ὑπ'
αὐτοῦ γεγεννημένους υἱοὺς τὸν ἀνώτερον αὐτοῦ Πατέρα. πῶς οὖν 7
βασιλεὺς ἐπουράνιος ὁ ὄφιν, εἶπερ κατὰ τοῦ Πατρὸς ἐγγίγεται; πῶς

10 ff vgl. Panarion haer. 25, 4, 1f; I 271, 6ff — 23 vgl. Gen. 3, 13 II Kor. 11, 3

V M

3 δι' α] δ' M | γεγεν//ημένην, ν ausradiert V 6 ἔμπλεων, ω aus ο V corr
ἔμπλεων M | <τοῦτο> * 7 δεήσει *] εἰς VM δεῖ Öh. 9 καινοφωνία aus
κενοφωνία V corr καινοφωνία M 10 Προύνεικον, ει aus ι V corr 12 προυνει-
κεζόμενον, ει aus ι V corr | δὲ statt ursprünglichem γε V corr 14 Προύνεικος, ει aus
ι V corr 16 ἀνθρώπῳ zu ἄνω geändert V corr ἄνω M | γεγονὼς VM 19 ἦτον
VM 20 ὑπ' αὐτῶν *] ὑπ' αὐτοῦ VM 26 <τῶν> * | τὴν² nachgetragen V corr

δὲ εἰ τὴν γνῶσιν δίδωσιν, ἐν ἀπάτῃ καταγγέλλεται ἡπατηκεῖναι τὴν Εὐάν; ὁ δὲ δι' ἀπάτης γνῶσιν ἐντιθεὶς οὐκέτι γνῶσιν δίδωσιν, ἀλλὰ ἀντὶ γνώσεως ἀγνωσίαν, ὡς καὶ ἀληθῶς ἔστιν ἰδεῖν ὅτι τοῦτο ἐν αὐτοῖς τελειοῦται. ἀγνωσίαν γὰρ ἔχοντες γνῶσιν ταύτην νομίζουσιν.
 5 ἐν τούτῳ ἀληθεύοντες ἐν τῷ τὴν ἐαυτῶν γνῶσιν ἀπάτην καὶ ἀγνω-
 σίαν λέγειν. |

D 268

7. Φέρουσι δὲ καὶ ἄλλας μαρτυρίας λέγοντες ὅτι καὶ Μωυσῆς ἐν 7, 1
 τῇ ἐρήμῳ τὸν ὄφιν τὸν χαλκοῦν ὕψωσε προστησάμενος, ἵνα ἱάμα τοῖς
 ὑπὸ ὄφεως δακνομένοις γένηται. εἶναι γὰρ τοῦτο τὸ εἶδος ἰατρικόν
 10 τοῦ δῆγματος λέγουσι. πάλιν δὲ καθ' ἐαυτῶν ταῦτα ὀρίζονται. 2
 εἰ γὰρ ὄφεων ἦν τὰ δῆγματα, βλαβερά δὲ ταῦτα, ἄρα ὁ ὄφης οὐκ ἀγα-
 θός. τὸ δὲ ὕψωθ' ἐν ὑπὸ Μωυσέως τότε διὰ τῆς θεωρίας τὴν ἱάσιν
 ἐποιεῖτο, οὐ διὰ τὴν τοῦ ὄφεως φύσιν ἀλλὰ τὴν τοῦ θεοῦ εὐδοκίαν,
 δι' ὄφεως ὥσπερ ἀντίδοτον τοῖς τότε δεδηγμένοις ἐργαζομένον. οὐδὲν 3
 15 δὲ θαυμαστόν ἐστι δι' ὧν τις ἐβλάβη, διὰ τούτων θεραπείας ἔτυχεν.
 καὶ μή τις | κακιζέτω τὴν τοῦ θεοῦ κτίσιν, ὡς ἄλλοι πλανώμενοι Ö 506
 πάλιν λέγουσι. προετυποῦτο δὲ τοῦτο τοῖς ἐν τῇ ἐρήμῳ διὰ τὴν 4
 αἰτίαν, ἣν ἐλθὼν ὁ κύριος λέγει ἐν τῷ | εὐαγγελίῳ ὅτι »ὡς ὕψωσε P 274
 Μωυσῆς τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως ὕψωθῆναι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ
 20 ἀνθρώπου«, ὃ καὶ γέγονεν. δίκην γὰρ ὄφεως ἀτιμάσαντες τὸν σω- 5
 τῆρα ἀπὸ ἐπιβουλῆς τῆς τοῦ ὄφεως ἡδικοῦντο, φημὶ δὲ τοῦ διαβόλου.
 καὶ καθάπερ ἐν τῷ ὑψώματι τοῦ ὄφεως ἱάσις ἐγίνετο τοῖς δεδηγμέ-
 νοις, οὕτως ἐπὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ σταυρώσει λύτρα γέγονε ταῖς ἡμῶν
 ψυχαῖς ἀπὸ τῶν ἐν ἡμῖν γενομένων δηγμάτων τῆς ἀμαρτίας. φέ- 6

7 ff vgl. Hippolyt refut. V 16, 7 ff; S. 112, 6 ff Wendland δακνομένοις οὖν, φησὶν, ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ ἐπέδειξε Μωυσῆς τὸν ἀληθινὸν ὄφιν τὸν τέλειον, εἰς ὃν οἱ πιστεύοντες οὐκ ἐδάκνοντο ἐν τῇ ἐρήμῳ τουτέστιν ὑπὸ τῶν δυνάμεων. οὐδεὶς οὖν, φησὶν, ὁ δυνάμενος σῶσαι καὶ ῥύσασθαι τοὺς ἐκπορευομένους ἐκ τῆς Αἰγύπτου, τουτέστιν ἐκ σώματος καὶ ἐκ τοῦδε τοῦ κόσμου, εἰ μὴ μόνος ὁ τέλειος, ὁ πλήρης τῶν πληρῶν ὄφης. ἐπὶ τοῦτον, φησὶν, ὁ ἐλπίσας ὑπὸ τῶν ὄφεων τῆς ἐρήμου οὐ διαφθείρεται τουτέστι τῶν θεῶν τῆς γενέσεως — 7 vgl. Num. 21, 8 — 18 Joh. 3, 14

V M

1 εἰ auf Rasur V corr εἰς M 2 ἐνθεις V 3 ἀληθῶς Dind.] ἀληθές V M
 5 f γνῶσιν ἀπάτην καὶ ἀγνωσίαν *] ἀπάτην καὶ ἀγνωσίαν γνῶσιν V M | [καὶ
 ἀγνωσίαν]? * 9 εἶναι] εἰ M 10 δῆγματος aus δείγματος V corr 13 οὐ
 nachgetragen V corr 14 δι' nachgetragen V corr 15 θαυμαστῶν M | εἰ
 δι' ὧν aus ἰδίῳ V corr 22 ἐγίνετο V

ροῦσι δὲ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ ῥητὸν πρὸς μαρτυρίαν οἱ αὐτοὶ λέγοντες
ὅτι οὐκ ὄφῃς ὡς εἶπεν ὁ σωτήρ, ὅν τρόπον ὑψώσε Μωυσῆς τὸν ὄφιν
ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως ὑψωθῆναι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; καὶ διὰ
τοῦτο καὶ ἐν ἄλλῳ τόπῳ, φασί, λέγει ὅτι ἡγίνεσθε φρόνιμοι ὡς ὁ
5 ὄφις καὶ ἀκέραιοι ὡς ἡ περιστερά, καὶ τὰ εἰς σύμβολα διδασκαλίας
ἡμῶν ἐκ θεοῦ καλῶς τεταγμένα οὗτοι εἰς τὴν ἑαυτῶν ἐπίνοιαν τὴν
ἡπατημένην φέρουσιν.

8. Ὁ γὰρ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ θεὸς Λόγος, ὁ ἐκ 8, 1
πατρὸς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἀνάρχως | καὶ ἀχρόνως γεννηθείς, D269
10 οὐκ ὄφης (μὴ γένοιτο), ἀλλὰ κατὰ τοῦ ὄφεως αὐτὸς ἦλθεν. ἐὰν δὲ 2
εἶπῃ ἡγίνεσθε φρόνιμοι ὡς ὁ ὄφις καὶ ἀκέραιοι ὡς ἡ περιστερά, δεῖ
ἡμᾶς ἐρωτᾶν καὶ γινώσκειν διὰ τί τὰ δύο ταῦτα πρόσσωπα ἡμῶν εἰς
διδασκαλίαν παρεσιήγαγεν, τῆς τε περιστερᾶς καὶ τοῦ ὄφεως. οὐδὲν 3
δὲ ἐν τῷ ὄφει φρόνιμον, πλὴν (τῶν) δύο τούτων, ὅτι ἐν τῷ διω-
15 κέσθαι γινώσκων ὅτι ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ ἡ πᾶσα ζωὴ αὐτοῦ τυγχά-
νει καὶ δεδιὼς τὴν ἀνωτέρω πρὸς αὐτὸν εἰρημένην ἀπὸ τοῦ θεοῦ
διὰ τὸν ἀνθρώπον προσταγὴν ὅτι φυλάξεις αὐτοῦ κεφαλὴν, αὐτὸς
δέ σου πτέρναν, ὅλον τὸ σῶμα ἐνείλησας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ
κρίπτει μὲν τὸ κρανίον ἑαυτοῦ, παραδίδωσι δὲ τὸ ἄλλο σῶμα ἐν
20 ὑπερβολῇ παρουργίας, οὕτω θέλει ἡμᾶς ὁ μονογενὴς θεὸς ὁ ἐκ πατρὸς 4
προελθὼν ἐν καιρῷ διωγμοῦ καὶ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ τὰ πάντα ἡμῶν
παραδιδόναι μαχαίρᾳ τε καὶ πυρί, φυλάττειν δὲ ἑαυτῶν τὴν κεφαλὴν,
τουτέστιν Χριστὸν μὴ ἀρνεῖσθαι, ἐπειδήπερ ἡ κεφαλὴ παντὸς ἀνθρώ-
που Χριστός, κεφαλὴ δὲ γυναικὸς ὁ ἀνὴρ, κεφαλὴ δὲ Χριστοῦ ὁ θεός.

4 Matth. 10, 16 — 11 Matth. 10, 16 — 14ff vgl. Physiologus c. 11; S. 243, 34ff
Lauchert τετάρτη φύσις τοῦ ὄφεως· ὅταν ἐπέλθῃ αὐτῷ ἄνθρωπος, θέλων αὐτὸν
ἀποκτεῖναι, τὸ σῶμα αὐτοῦ ὅλον εἰς θάνατον παραδίδωσιν, τὴν κεφαλὴν μόνην
φυλάσσων. ὀφείλομεν οὖν καὶ ἡμεῖς ἐν καιρῷ διωγμοῦ ὅλον τὸ σῶμα εἰς θάνα-
τον παραδιδόναι, τὴν δὲ κεφαλὴν ἥτοι τὴν πίστιν φυλάττειν, τουτέστι μὴ ἀρνού-
μενοι Χριστόν. ὅπερ ἐποίησαν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι καὶ πάντες μάρτυρες· παντὸς
γὰρ ἀνδρὸς ἡ κεφαλὴ ὁ Χριστός ἐστιν — 17 Gen. 3, 15 — 23 I Kor. 11, 3

V M

1 vor πρὸς 2 Buchstaben ausradiert V 2 οὐχ aus οὐκ Vcorr 4 λέγει
φασιν V 5 ἡ περιστερά aus αἱ περιστεραὶ Vcorr, vgl. Z. 13 u. S. 61, 9
10f ἐὰν δὲ εἶπῃ aus ἐὰν εἶπει δὲ Vcorr 11 ἡ περιστερά aus αἱ περιστεραὶ
Vcorr 14 <τῶν> * 16 ἀνωτέρω *] ἀνωτέραν VM 23 μὴ ἀρνεῖσθαι nach-
getragen Vcorr

κατὰ τὸν ἀπόστολον. ἕτερον πάλιν ἔχει φρονιμότητος ὁ ὄφεις, ὥς 5
 φασιν οἱ φυσιολόγοι περὶ τούτου τοῦ ζώου. ὅταν γὰρ διψήσας ἀπὸ
 τοῦ φωλεοῦ προέλθοι ἐπὶ τι ὕδωρ ἵνα πίῃ, οὐ συμπαραλαμβάνει τὸν P275
 ἰὸν μεθ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ ἐν τῷ φωλεῷ καταλιμπάνει καὶ οὕτως ἐλθὼν
 5 λαμβάνει τὸ πόμα τῶν ὑδάτων. καὶ αὐτοὶ οὖν τοῦτο μιμησώμεθα, 6
 ἵνα, ὅταν ἐρχώμεθα ἐπὶ τὴν ἀγίαν τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν ἢ εἰς εὐχὴν
 ἢ εἰς τὰ τοῦ θεοῦ μυστήρια, | μὴ φέρωμεν μεθ' ἑαυτῶν κακίαν ἢ Ö508
 ἡδονὴν ἢ ἐπιθυμίαν ἢ ἔχθραν ἢ τι ἕτερον ἐν ταῖς διανοαῖς αὐτῶν.
 ἐπεὶ πῶς ἂν καὶ τὴν περισσότερὰν μιμήσασθαι δυνηθείημεν, μὴ ἐκτὸς 7
 10 γινόμενοι κακίας, καίτοι γε τοῦ γένους τῆς περισσεύσεως ἐν πολλοῖς
 πράγμασιν οὐκ ἐπαινουμένον; ἀκόλαστον γὰρ γένος περισσεύσεως καὶ 8
 πολυμιξίας μὴ ἀγαθοπτόμενον, λάγνον τε καὶ καθ' ὅραν ἡδονῇ προσ- D270
 ανακείμενον, πρὸς δὲ τούτοις ἄτονον καὶ βληχρόν. διὰ δὲ τὸ ἄκακον 9
 καὶ μακρόθυμον καὶ ἀμνησικάκον τοῦ ζώου, ἔτι μὴν καὶ διὰ τὸ ἐν
 15 εἶδει περισσεύσεως πεφάνθαι τὸ ἅγιον πνεῦμα, μιμήσασθαι ἡμᾶς βού-
 λεται ὁ θεὸς λόγος τοῦ ἁγίου πνεύματος τὴν βούλησιν καὶ τῆς ἀκά-
 κου περισσεύσεως τὴν ἀκακίαν. ὄντας μὲν ἡμᾶς φρονίμους εἰς τὸ ἀγα-
 θόν, ἀκεραίους δὲ εἰς τὸ κακόν. καὶ λέλυται ἡ τούτων πᾶσα δραμα-
 τουργία. εὐθύς γὰρ ὁ ἅγιος ἀπόστολος κατ' ἄλλον τινὸς τὸ παροῦργον 10
 20 καὶ ἐπίβουλον οὐχ ὀρίζεται περισσοτέρως ἀλλὰ κατὰ τοῦ διαβόλου
 καὶ τοῦ ὄφeos, λέγων »φοβοῦμαι δὲ μή πως ὡς ὁ ὄφεις ἠπάτησεν
 Ἐῶν ἐν τῇ παροργίᾳ αὐτοῦ. φθαρῇ τὰ νοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῆς
 ἀπλότητος καὶ ἀγνείας Χριστοῦ καὶ δικαιοσύνης«. ὁρῶς ὡς φθορὰν 11
 ἀπέφηνεν ὁ ἀπόστολος καὶ παροργίαν δεινὴν καὶ ἀπάτην τὰ ὑπὸ
 25 τοῦ ὄφeos πρὸς τὴν Ἐῶν πεπραγματευμένα καὶ οὐκ ἐπαινετόν τι
 παρὰ τοῦ αὐτοῦ γεγεννημένον ὑπέδειξε.

1 ff vgl. Physiologus c. 11; S. 242, 16 ff Lauchert δευτέρα φύσις τοῦ ὄφeos· ὅταν
 ἔλθῃ ὁ ὄφεις πιεῖν ὕδωρ εἰς τὸν ποταμόν, οὐ φέρει τὸν ἰὸν μεθ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἐν
 τῷ φωλεῷ αὐτὸν ἀφήσιν· ὀφείλομεν οὖν καὶ ἡμεῖς οἱ σπεύδοντες ἐπὶ τὸ ὕδωρ τὸ
 ἁένναον καὶ ἁδολον τὸ γέμον τῶν θείων καὶ ἐπουρανίων φρικτῶν μυστηρίων τοῦ
 θεοῦ, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ μὴ φέρειν τὸν ἰὸν τῆς μνησικακίας μεθ' ἑαυτῶν,
 ἀλλὰ διαλλαττόμενοι καὶ εἰρηνεύοντες οὕτως προσερχώμεθα· ὁ γὰρ μὴ οὕτως
 ποιῶν κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει κατὰ τὸ θεῖον λόγιον — 17 f vgl. Röm. 16, 19
 — 21 II Kor. 11, 3

V M

1 ἕτερον + <τι>? * 5 μιμησώμεθα, ω aus o V corr 6 ἵνα + οὖν V |
 ἐρχώμεθα, ω aus o V corr ἐρχώμεθα M 9 f μὴ ἐκτὸς — κακίας am Rande nach-
 getragen V corr 10 γινόμενοι M 11 περισσεύσεως Dind. (Verschlechterung)
 12 ἡδονῇ, ν wegradiert V 18 κακόν] ἄκακον M 20 περισσοτέρως, ο aus ω
 V corr 21 ὁ < M 23 ἀπλό|||τητος, ο aus ω V corr | ἀγνείας, ει aus ι V corr

9. Πανταχόθεν τοίνυν φωρατὴ καὶ ἐκδηλὸς ἡ τούτων ἀνομιὰ ἐστὶ 9, 1
 παρτὶ τῷ βουλομένῳ εἰδέναι τὴν τῆς ἀληθείας διδασκαλίαν καὶ πνεύ-
 ματος ἁγίου γινώσκιν. ἵνα δὲ μὴ ἀταλίσκω χρόνον, καὶ ταύτην δια- 2
 πλενόμενος τὴν χαλεπὴν καὶ δύσπλουν τοῦ πελάγους ξάλην ἐπὶ τὰς
 5 ἱτίρας θαλαττίους πορτοπορείας τὸ σκάφος ὀπλίσσομαι. ἐπιμελῶς τοὺς
 εὐχένας κρατῶν ἐν τῇ τοῦ θεοῦ δυνάμει καὶ εὐχαίς ἁγίων, ὅπως 3
 παραπλέοντες κατοπτεύσωμεν τῶν ἁγρίων κυμάτων τὴν κύρτωσιν
 καὶ τῶν ἐν τοῖς πελάγεσι θηρίων λοβόλων τὰς μορφάς, ἀπληκτοὶ δὲ
 ἀπὸ σμυραινῶδους τοῦ καὶ τρυγόνοιο καὶ δρακαίνης καὶ καρχαρίου καὶ
 10 σκορπαίνης περᾶσαι καὶ τοῦ ἐνδίου τῆς ἀληθείας λιμένος δι' εὐχῆς
 καὶ ἰευσίας ἐπιτυχεῖν δυνηθείμεν, πληρουμένου καὶ ἐν ἡμῖν | τοῦ 4 P276
 ὁητοῦ τοῦ σοῖ | καταβαίνοντες εἰς τὴν θάλασσαν τὰς ἀρετὰς τοῦ κυρίου D271
 διηγῆσονται. ἐφ' ἑτέραν τοίνυν ταύτης καθεξῆς τὴν πορείαν ποιή-
 σομαι πρὸς διήγησιν.

15 Κατὰ Καϊανῶν ιη, τῆς δὲ ἀκολουθίας λη.

1. Καϊανοὶ τινες ὀνομάζονται ἀπὸ τοῦ Κάιν εἰληφότες τὴν ἐπω- 1, 1
 γνίαν τῆς αἰρέσεως. οὗτοι γὰρ τὸν Κάιν ἐπαινοῦσι καὶ πατέρα
 ἑαυτῶν τοῦτον τάττουσι, καὶ αὐτοὶ ὥς εἰπεῖν ὥς ἀπὸ διαφορᾶς
 ἑκταστάσεως κυμάτων ὀρμώμενοι. οὐκ ἔξω ὄντες τοῦ αὐτοῦ σάλου Ὡ510
 20 καὶ κλύδωνος, καὶ ὥς ἀπὸ ἀκανθῶδους ὕλης προκύψαντες, οὐκ ἐκτὸς
 ὄντες παντὸς τοῦ σωροῦ τῶν ἀκανθῶν. εἰ καὶ διάφοροι τῷ ὀνόματι
 εἰσιν. ἀκανθῶν μὲν γὰρ γένη πολλά, ὅμως ἐν ἅπασιν τὸ μοχθηρὸν
 τῆς κεντρῶδους ἀδικίας ἔνεστιν.

Οὗτοι φασὶ τὸν Κάιν ἐκ τῆς ἰσχυροτέρας δυνάμεως ὑπάρχειν καὶ 2

12 Psal. 106, 23f — 15ff zur Darstellung des Epiph. vgl. Irenaeus adv. haer.
 I 31, 1f; I 241f Harvey Ps. Tertullian adv. omn. haer. 2 Filastrius haer. 2;
 S. 2, 19ff Marx; benutzt ist Epiph. von Michael Glykas ann. II; Migne 158, 237 Af
 — 24—S. 63, 4 vgl. Irenaeus adv. haer. I 31, 1 (= Theodoret haeret. fab. I 15;
 Migne 83, 368B) ἄλλοι δὲ οὕς Καϊνοὺς ὀνομάζουσι καὶ τὸν Κάιν φασὶν ἐκ τῆς

V M

1 πανταχόθεν, ο aus ω V corr 3f διαπλενόμενος *] διασεισόμενος V M
 5 ὀπλίσσομεν M 6 τῇ] ἡ M 9 σμυραινῶδους, αι auf Rasur, ω aus ο V corr
 13 ταύτης *] ταύτην V M | πορείαν, ει aus ι V corr 14 Unterschrift κατὰ
 Ὁ φητῶν, φ ausradiert V corr κατὰ Ὁφητῶν M 15 Überschrift κατὰ Καϊανῶν
 δκτωκαιδεκάτη ἡ καὶ λη V M 22 εἰσιν, σιν auf Rasur, nachher Rasur von
 2 Buchstaben V corr | ὅμως] ὁμοίως M

τῆς ἄνωθεν ἀθθεντίας, ἀλλὰ καὶ τὸν Ἡσαῦ καὶ τοὺς περὶ Κορὲ καὶ
 τοὺς Σοδομίτας. τὸν δὲ Ἀβελ ἐκ τῆς ἀσθενεστεράας δυνάμεως εἶναι·
 * δὲ τούτους πάντας παρ' αὐτοῖς ἐπαινετοὺς καὶ τῆς αὐτῶν συγγε- 3
 νείας. σεμνύνονται γὰρ συγγενεῖς εἶναι τοῦ Κάιν καὶ τῶν Σοδομιτῶν
 5 καὶ Ἡσαῦ καὶ Κορὲ. καὶ οὗτοι, φασίν, εἰσὶ τῆς τελείας καὶ ἄνωθεν
 γνώσεως. διὸ καὶ τὸν ποιητὴν τοῦ κόσμου τούτου φασὶ περὶ τὴν 4
 τούτων ἀνάλωσιν ἐσχολακότα μηδὲν δεδυνῆσθαι αὐτοὺς βλάψαι.
 ἐκρύβησαν γὰρ ἀπ' αὐτοῦ καὶ μετεβλήθησαν εἰς τὸν ἄνω αἰῶνα, ὅθεν
 ἡ ἰσχυρὰ δύναμις ἐστι. πρὸς ἑαυτὴν γὰρ ἡ Σοφία αὐτοὺς προσήκατο.
 10 ἰδίους αὐτῆς ὄντας. καὶ τούτου ἕνεκεν τὸν Ἰούδαν ἀκριβῶς τὰ 5
 περὶ τούτων ἐπεγνώκεναι λέγουσι. καὶ τοῦτον γὰρ θέλουσιν | εἶναι D272
 συγγενῇ ἑαυτῶν καὶ ἐν γνώσεως ὑπερβολῇ τὸν αὐτὸν καταριθμοῦσιν,
 ὥστε καὶ συνταγματίον τι φέρειν ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ, ὃ εὐαγγέλιον
 τοῦ Ἰούδα καλοῦσι. καὶ ἄλλα τινὰ συγγράμματα ὁσαύτως πλάττον- 6
 15 ται κατὰ τῆς Ὑστέρας, ἣν Ὑστέραν τὸν ποιητὴν τοῦ παντὸς τούτου

ἄνωθεν ἀθθεντίας λελυτῶσθαι καὶ τὸν Ἡσαῦ καὶ τὸν Κορὲ καὶ τοὺς Σοδομίτας
 καὶ πάντας δὲ τοὺς τοιοῦτους συγγενεῖς ἰδίους ὁμολογοῦσι Ps. Tertullian adv.
 omn. haer. 2 et ipsi enim magnificant Cain, quasi ex quadam potenti virtute con-
 ceptum quae operata sit in ipso. nam Abel ex inferiore virtute conceptum pro-
 creatum et ideo inferiorem repertum

6—10 vgl. Irenaeus adv. haer. I 31, 1; I 241 Harvey καὶ τούτους ὑπὸ μὲν τοῦ ποιη-
 τοῦ μισηθῆναι, μηδεμίαν δὲ βλάβην εἰσδέξασθαι· ἡ γὰρ Σοφία ὅπερ εἶχεν ἐν αὐτοῖς
 ἀνήρπασεν ἐξ αὐτῶν — 10—S. 64, 3 vgl. Irenaeus adv. haer. I 31, 1; I 242 Harvey καὶ
 τὸν προδότην δὲ Ἰούδαν μόνον ἐκ πάντων τῶν ἀποστόλων ταύτην ἐσχχέναι τὴν γνῶ-
 σίν φασι καὶ διὰ τοῦτο τὸ τῆς προδοσίας ἐνεργῆσαι μυστήριον, per quem et terrena et
 coelestia omnia dissoluta dicunt. et confinctionem afferunt huiusmodi, Judae evan-
 gelium illud vocantes. iam autem et collegi eorum conscriptiones, in quibus dissol-
 vere opera Hysterae adhortantur (Hysteram autem fabricatorem coeli et terrae vo-
 cant); nec enim aliter salvari eos nisi per omnia eant, quemadmodum et Carpocrates
 dixit Ps. Tertullian adv. omn. haer. 2 hi qui hoc adserunt etiam Judam prodi-
 torem defendunt, admirabilem illum et magnum esse memorantes propter utilitates
 quas humano generi contulisse iactatur. quidam enim ipsorum gratiarum actionem
 Judae propter hanc causam reddendam putant. animadvertens enim, inquiunt, Judas
 quod Christus vellet veritatem subvertere, tradidit illum, ne subverti veritas posset

V M

3 * <ὁμολογοῦσι> Irenaeus, vielleicht besser <ἔχουσι> * 5 ἄνωθεν M 9 ἐστι
 hineingeflickt V^{corr} 9 αὐτοὺς, οὓς auf Rasur V^{corr} 11 τούτων] τοῦτον M
 14f πλάττονται, ται auf Rasur V^{corr}

ζήτους οὐρανοῦ τε καὶ γῆς καλοῦσι, καὶ μὴ δύνανθαι φασὶ ἄλλως
σωθῆναι τινες, ἐὰν μὴ διὰ πάντων χωρήσωσιν, ὡς καὶ ὁ Καρπο-
κράτης λέγει. |

P277

2. Ἐκαστος γὰρ αὐτῶν δῆθεν, διὰ τὴν πρόφασιν ταύτην ἄρρητο- 2, 1
5 ποιῶν καὶ αἰσχρονομίας ἐπιτελῶν ἁμαρτήματά τε ὅσα ἔστιν πράττων,
ἐπικαλεῖται ἑκάστου ἀγγέλου ὄνομα. τῶν τε ὄντων ἀγγέλων καὶ τῶν
παρ' αὐτοῖς πλάστως λεγομένων· καὶ ἑκάστω τούτων προσάπτει τι
ἔργον ἀθεμίτου τῶν ἐπὶ γῆς ἁμαρτημάτων, τὴν προᾶξιν τὴν ἰδίαν εἰς
ὄνομα οὗ βούλεται ἀγγέλου ἀναφέρειν. καὶ ὅταν ταῦτα πράττωσιν, 2
10 οὕτως λέγουσιν * ὁ θεῖνα ἄγγελε, καταχρῶμαί σου τὸ ἔργον· ἡ θεῖνα
ἐξουσία, πράττω σου τὴν προᾶξιν. καὶ τοῦτο γνώσις τελεία παρ' αὐτοῖς 3
ἔστι λεγόμενον, ἐπειδὴ ἀδεῶς ἐπὶ τὰς ἀθεμίτους αἰσχρονομίας ὁρμᾶν
τὰς προφάσεις δῆθεν ἀπὸ τῶν προειρημένων μητέρων καὶ πατέρων
αἰρέσεων, γρημί (δὲ) Γνωστικῶν καὶ Νικολάου καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς
15 Οὐαλεντίνου τε καὶ Καρποκράτους, ἐσχήκασιν.

- Ἡδὴ δὲ ἦλθεν εἰς ἡμᾶς καὶ βιβλίον ἐν ᾧ ἐπλάσαντο ῥήματά τινα 4
ἀνομίας πλήρη, οὕτως περιέχον. ὅτι, φησὶν, οὗτός ἐστιν ὁ ἄγγελος ὁ
τὸν Μωυσέα τοῦλώσας καὶ οὗτοί εἰσιν οἱ ἄγγελοι οἱ τοὺς περὶ Κορὲ καὶ
Δαθὰν καὶ Ἀβερὼν κρύψαντες καὶ μεταστήσαντες. | πάλιν δὲ ἄλλο 5 Ö512
20 συνταγματίον ἄλλοι πλάττουσιν ἐξ ὀνόματος Παύλου τοῦ ἀποστόλου,
ἄρρητονομίας ἔμπλεον, ᾧ καὶ οἱ Γνωστικοὶ λεγόμενοι χρῶνται, ὃ
Ἀραβητικὸν Παύλου καλοῦσι. τὴν πρόφασιν εὐρόντες ἀπὸ τοῦ λέγειν
τὸν ἀπὸστολον ἀραβεβηκέναι ἕως τρίτου οὐρανοῦ καὶ ἀκηκοέναι | D273
ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι. καὶ ταῦτα, φασὶν,

3—13 vgl. Irenaeus adv. haer. I 31, 2; I 242 Harvey et in unoquoque peccatorum et turpium operationum angelum assistere et operantem audire audaciam et immunditiam inferre, id quod inest ei operationi angeli nomine dicere: O tu angele, abutor opere tuo; o tu illa potestas, perficio tuam operationem. et hoc esse scientiam perfectam sine tremore in tales abire operationes, quas ne nominare quidem fas est
— 22 aus Epiph. schöpft auch hierin Michael Glykas ann. II; Migne 15S, 237 B
— 23 vgl. II Kor. 12, 2f

V M

1 ἄλλως *] ἀλλὰ durchgestrichen V^{corr} < M aliter Iren. 4f ἄρρητα ποιῶν
aus ἄρρητοποιῶν V^{corr} ἄρρητα ποιῶν M 7 ἑκάστω Pet.] ἑκάστου VM
7 προσάπτει] πτει M 13 τὰς προφάσεις nachgetragen V^{corr} | πατέρων
+ <τῶν>? * 14 <δὲ> Dind. 16 δὲ ἦλθεν *] δι᾿ἦλθεν VM 17 περιέχον am
Rande nachgetragen V^{corr} 19 Ἀβερὼν VM 20 ἄλλοι durchgestrichen V^{corr}
< M 21 ἔμπλεον M 24 λαλῆσαι] ἀκούειν, durchgestrichen u. am Rande
λαλῆσαι gesetzt V^{corr}

ἐστὶ τὰ ἄρρητα ῥήματα. διδάσκουσι δὲ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα, τοὺς 6
 πονηροὺς τιμῶντες καὶ τοὺς ἀγαθοὺς ἀπαγορεύοντες. εἶναι γὰρ (φασίν),
 ὡς προείπον, τὸν Κάιν τῆς ἰσχυροτέρας δυνάμεως καὶ τὸν Ἀβελ τῆς
 ἀσθενεστεράς. ταύτας δὲ τὰς δυνάμεις τῇ Εὐᾶ προσπλακείσας γεγεν-
 5 νηκέναι τὸν Κάιν καὶ τὸν Ἀβελ. καὶ εἶναι τῆς μὲν τὸν Κάιν τῆς δὲ τὸν
 Ἀβελ· εἶναι δὲ (καὶ) τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὐᾶν ἀπὸ τῶν τοιούτων 7
 δυνάμεων εἴπον ἀγγέλων γεγεννημένους· καὶ τοὺς γεννηθέντας παῖ-
 δας. Κάιν τέ φημι καὶ Ἀβελ, ἐρίσαι πρὸς ἀλλήλους καὶ τὸν γεγεννη-
 μένον ἀπὸ ἰσχυρᾶς δυνάμεως πεφορευκέναι τὸν ἀπὸ τῆς ἥττονος
 10 δυνάμεως καὶ ἀσθενεστεράς. |

P278

3. Τὰ δὲ αὐτὰ μυθώδη καὶ οὗτοι παραπλέκουσι τῇ περὶ τῶν 3, 1
 αὐτῶν δηλητηρίων τῆς ἀγνοίας δόσει, τοῖς πειθομένοις ἐπιβουλεύ-
 οντες ὅτι δεῖ πάντα ἄνθρωπον ἑαυτῷ ἐλέσθαι τὴν ἰσχυροτέραν δύ-
 ναμιν καὶ τῆς ἥττονος καὶ ἀτόνου ἀποχωρίζεσθαι, τουτέστιν τῆς
 15 τὸν οὐρανὸν ποιησάσης καὶ τὴν σάρκα καὶ τὸν κόσμον, καὶ ὑπερ-
 βαίνειν εἰς τὰ ἀνώτατα διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ σταυρώσεως. διὰ γὰρ 2
 τοῦτο, φασίν, ἦλθεν ἄνωθεν, ἵνα ἐν αὐτῷ ἐνεργηθῇ δύναμις ἰσχυρά,
 κατὰ τῆς ἀσθενεστεράς δυνάμεως τὸ τρόπαιον λαβοῦσα καὶ τὸ σῶμα
 παραδοῦσα. καὶ οἱ μὲν αὐτῶν τοῦτο λέγουσιν, ἄλλοι δὲ ἄλλα. οἱ 3
 20 μὲν γὰρ λέγουσι διὰ τὸ πονηρὸν εἶναι τὸν Χριστὸν παραδοθῆναι
 αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Ἰούδα. βουλόμενον διαστρέφειν τὰ κατὰ τὸν νόμον.
 ἐπαινοῦσι γὰρ τὸν Κάιν καὶ τὸν Ἰούδαν, ὡς ἔφην, καὶ λέγουσι· τού-

2 ff vgl. Filastrius haer. 2; S. 2, 20 ff Marx dicentes ex altera virtute i. e. dia-
 boli Cain factum, ex altera autem Abel beatissimum natum et virtutem maiorem
 quae erat in ipso Cain invaluisse, inquit, ut suum interficeret fratrem —
 19—S. 66, 9 vgl. Ps. Tertullian adv. omn. haer. 2 quidam enim ipsorum gratiarum
 actionem Judae propter hanc causam reddendam putant. animadvertens enim in-
 quiunt Judas, quod Christus vellet veritatem subvertere, tradidit illum, ne subverti
 veritas posset. et alii sic contra disputant et dicunt: quia potestates huius mundi
 nolebant pati Christum ne humano generi per mortem ipsius salus pararetur, sa-
 luti consulens generis humani tradidit Christum, ut salus, quae impediabatur per
 virtutes quae obsistebant ne pateretur Christus, impediri omnino non posset et ideo
 per passionem Christi non posset salus humani generis retardari

V M

2 <φασίν> * 5 τῆς beidemale auf Rasur Vcorr 6 <καὶ> * 7 τοὺς]
 τούτους M 7 lies wohl γεγεννημένους * 14 καὶ² hineingeflickt Vcorr 15f ὑπερ-
 βαίνειν^{ειν}, ein drüber geschrieben Vcorr 17 ἐνεργηθῇ] ἐπιτελεσθῇ ἐνεργηθῇ, ἐνε-
 γηθῇ durchgestrichen Vcorr ἐπιτελεσθῇ M | δύναμις ἰσχυρά aus δυνάμεις ἰσχυραὶ
 Vcorr 22 γὰρ auf Rasur Vcorr | ὡς ἔφην nachgetragen Vcorr

Epiphanius II.

5

- τον ἔνεκεν παραδέδωκεν αὐτόν. ἐπειδὴ ἠβούλετο καταλύειν τὰ καλῶς διδιδασγμένα. ἄλλοι δὲ τῶν αὐτῶν οὐχί. φασίν, ἀλλὰ ἀγαθὸν 4 αὐτὸν ὅντα παρέδωκεν κατὰ τὴν ἐπουράνιον γνῶσιν. ἔγνωσαν γάρ, φασίν, οἱ ἄρχοντες | ὅτι ἐὰν ὁ Χριστὸς παραδοθῇ σταυρῷ κερνοῦται D 274
- 5 αὐτῶν ἢ ἀσθενῆς δυνάμει. καὶ τοῦτο, φησί, γινούς ὁ Ἰούδας ἔσπευ- 5 σεν καὶ πάντα ἐκίνησεν ὥστε παραδοῦναι αὐτόν. ἀγαθὸν ἔργον ποιήσας ἡμῖν εἰς σωτηρίαν. καὶ δεῖ ἡμᾶς ἐπαινεῖν καὶ ἀποδιδόναι αὐτῷ τὸν ἔπαινον, ὅτι δι' αὐτοῦ κατεσκευάσθη ἡμῖν ἡ τοῦ σταυροῦ σωτηρία καὶ ἡ διὰ τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως τῶν ἄνω ἀποκάλυψις.
- 10 Κατὰ πάντα δὲ τρόπον οὗτοι ὑπάτηνται, οὐκ ἀγαθὸν τινα τι- 6 μῶντες ἢ ἐπαινοῦντες. δῆλον δὲ ὅτι ἐκ τοῦ διαβόλου αὐτοῖς ταῦτα ἐπέσπαρται. τὰ τῆς ἀγνοίας λέγω καὶ ἀπάτης. πληροῦται δὲ ἐπ' 7 αὐτοῖς τὸ γεγραμμένον οὐαὶ τοῖς λέγουσι τὸ καλὸν | πονηρὸν καὶ Ὡ514 τὸ πονηρὸν ἀγαθόν. οἱ τιθέντες τὸ σκότος φῶς καὶ τὸ φῶς σκότος.
- 15 οἱ λέγοντες τὸ γλυκὺ πικρὸν καὶ τὸ πικρὸν γλυκύν. πάντῃ γὰρ 8 ἐκφωρεῖ παλαιὰ καὶ καινὴ διαθήκη τοῦ ΚΑΪΝ τὴν ἀσέβειαν ἐπικηρυ- ζενομένην. οὗτοι δὲ τοῦναντίον, τοῦ σκότους ὄντες ἐρασταὶ καὶ τῶν κακοποιῶν μιμηταί. τὸν Ἀβελ μισοῦσι, τὸν δὲ ΚΑΪΝ ἀγαπῶσι καὶ τῷ Ἰούδᾳ τὸν ἔπαινον διδόασιν. φθορισματὰν δὲ γνῶσιν (σχηματί)ζονται. 9
- 20 δύο τέττοντες δυνάμεις, ἀσθενεστέραν τε καὶ δυνατωτέραν, ἀντι- 10 μαχομένας [δὲ] πρὸς ἀλλήλας, ποιούσας δὲ ἐν τῷ κόσμῳ οὐ γνώμης ἀλλοίωσιν. | ἀλλὰ τῶν γεγεννημένων τοὺς μὲν κατὰ φύσιν ἀπὸ κακίας P 279 τὴν οὐσίαν ἔχειν. τοὺς δὲ ἀπὸ ἀγαθότητος. οὐδένα δὲ κατὰ γνώμην ἀγαθὸν ἢ φαῦλον εἶναι λέγουσιν, ἀλλὰ κατὰ φύσιν.
- 25 4. Καὶ πρῶτον ἴδωμεν περὶ τοῦ ΚΑΪΝ, ὥς ἡ μὲν παλαιὰ διαθήκη 4, 1 φησὶν »ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ τῆς γῆς, ἣτις ἔχανε τὸ στόμα αὐτῆς δέξασθαι τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου ἐκ χειρός σου» καὶ πάλιν »ἐπι- 11 κατάρατος σὺ ἐν τοῖς ἔργοις σου. καὶ ἔση στένων καὶ τρέμων ἐπὶ τῆς γῆς». συνφθὰ δὲ τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ ὁ κύριος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ 2
- 30 περὶ τούτου λέγει. ὅτε Ἰουδαῖοι ἔλεγον »ἡμεῖς πατέρα ἔχομεν τὸν 12 θεόν». ὁ δὲ κύριος πρὸς αὐτοὺς | ἔφη »ὑμεῖς υἱοὶ ἐστε τοῦ πατρὸς D 275

13 Jes. 5, 20 — 18 vgl. Röm. 9, 13 — 26 Gen. 4, 11 — 27 Gen. 4, 12
— 30 Joh. 8, 41 — 31 Joh. 8, 44

V M

11 τοῦ nachgetragen V corr 12 τὰ nachgetragen V corr 17 δὲ τοῦναν-
τίον] γὰρ τουναντίον, τοῦναντίον durchgestrichen u. γὰρ durch δὲ ersetzt V corr
δὲ M 18f τὸν Ἰούδα M 19 [σχηματί)ζονται *] ἔχουσι auf einer größeren Rasur,
nachher ζονται durchgestrichen V corr ἔχουσι M 20 δυνατωτέραν Corn.] δυνατω-
τέραν V M 21 [δὲ] *

ὑμῶν τοῦ διαβόλου, ὅτι ψεύστης ἐστίν, ὅτι ὁ πατήρ αὐτοῦ ψεύστης
 ἦν. ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐκ ἔμεινεν· ὅταν
 λαλήῃ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ. ὅτι καὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ ψεύστης
 ἦν«. ὅθεν καὶ αἱ ἄλλαι αἰρέσεις ἀκούουσai τὸ ῥῆμα τοῦτο πατέρα 3
 5 μὲν τῶν Ἰουδαίων φάσκουσιν εἶναι τὸν διάβολον, ἔχειν δὲ πατέρα
 ἄλλον καὶ τὸν αὐτοῦ πατέρα πάλιν πατέρα. ἀλλὰ ἀθυρογλώττως 4
 φθέγγονται, τὴν διάνοιαν τυφλώττοντες. καὶ γὰρ ἐπὶ τὸν πάντων
 δεσπότην, θεὸν Ἰουδαίων καὶ Χριστιανῶν καὶ πάντων, τὴν συγγέ-
 νειαν ἐκείνῳ ἀνάγουσι, τοῦτον πατέρα τοῦ ἐκείνου πατρὸς εἶναι λέ-
 10 γοντες. τὸν νομοθετήσαντα διὰ Μωυσέως καὶ τοσαῦτα θαυμάσια
 πεποιηκότα. οὐκ ἔστιν δὲ τοῦτο, ὃ ἀγαπητοί. αὐτὸς γὰρ εὐθύς 5
 [φησιν] ὁ κύριος, ἐν ἅσιν ἡμῶν τὴν ἐπιμέλειαν ποιούμενος, ἵνα μὴ
 ἐν παρεκβάσει γενώμεθα τοῦ προκειμένου ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων σοφισό-
 μενοι καὶ διανοούμενοι, λέγων πατέρα αὐτῶν εἶναι τὸν διάβολον
 15 Ἰούδαν *, ὃν καὶ Σατανᾶν κέκληκεν καὶ διάβολον λέγων πρὸς τοὺς 6
 μαθητάς »οὐχὶ τοὺς δώδεκα ὑμᾶς ἐξελεξάμην καὶ εἰς ἐξ ὑμῶν διά-
 βολος;« οὐχὶ διάβολον λέγων φύσει. ἀλλὰ κατὰ τὴν γνώμην. πάλιν 7
 δὲ ἐν ἑτέρῳ τόπῳ λέγει »πάτερ κύριε οὐρανοῦ καὶ γῆς. τήρησον τού-
 τους οὓς δέδωκάς μοι. ὅτε ἡμῖν μετ' αὐτῶν, ἐφύλαξαι αὐτούς, καὶ
 20 οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλετο εἰ μὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας«. πάλιν ἄλλοτε 8
 λέγει ὅτι »δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παραδοθῆναι κατὰ τὸ γεγραμ-
 μένον περὶ αὐτοῦ, οὐαὶ δὲ δι' οὗ παραδοθήσεται. συνέφερεν γὰρ αὐτῷ
 εἰ οὐκ ἐγεννήθη«, καὶ τὰ ἐξῆς. | ἄρα γοῦν ἐξ ἅπαντος ἔγνωμεν P280
 ὡς περὶ τοῦ Ἰούδα ἔλεγεν τοῖς Ἰουδαίοις· »ὃ γὰρ τις ἡττηται, τούτῳ 9 Ö516
 25 καὶ δεδοῦλωται«, καὶ ὃ τις πείθεται, τοῦτον πατέρα ἔσχηκεν καὶ
 ἀρχηγὸν τῆς αὐτοῦ πειθοῦς. φησὶν οὖν ὁ κύριος »ὑμεῖς υἱοὶ τοῦ 10
 πατρὸς | ὑμῶν τοῦ διαβόλου ἐστέ«. ἐπειδὴ ἀντὶ τοῦ Χριστοῦ τῷ Ἰούδᾳ D276
 ἐπείσθησαν, καθάπερ ἀπὸ θεοῦ ἐκκλίνας ἡ Εὐὰ τῷ ὄφει ἐξ ἀρχῆς
 ἐπείσθη. ἔπειτα ὅτι καὶ ψεύστης ἦν οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ κλέπτῃς 11
 30 κατὰ τὸ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ εἰρημένον. διὸ καὶ αὐτῷ παρέδωκε τὸ

4 vgl. unten haer. 40, 5, 5; II 85, 28ff — 16 Joh. 6, 70 — 18 Joh. 17, 11f
 — 21 Matth. 26, 24 — 24 II Petr. 2, 19 — 26 Joh. 8, 44 — 29f vgl. Joh. 12, 6

V M

3 ἐκ τῶν auf Rasur V corr 7 τὸν aus τῶν V corr 12 [φησιν] * 14 λέ-
 γων *] λέγει V M | αὐτῶν U] ἐαυτῶν V M 15 * <ἐσήμενε> * 17 διάβολον *]
 διάβολος V M 19 ἐφύλασσα V M 22 οὐαὶ δὲ] οὐδὲ M | γὰρ] δὲ, durch-
 gestrichen u. γὰρ auf Rasur gesetzt V corr 23 εἰ auf Rasur V corr 27 ὑμῶν nach-
 getragen V corr 29 nach ὅτι ein Wort von 2—3 Buchstaben ausradiert V corr |
 vor ψεύστης + ὁ M; lies wohl οὐ ψεύστης ἦν μόνον * 30 τὸ¹ aus τῷ V corr

- γλωσσόχομον, ἵνα ἀναπολόγητος ἦ διὰ φιλαργυρίαν τὸν ἴδιον δεσπότην παραδοὺς εἰς χεῖρας ἀνθρώπων. τίς οὖν ὁ τοῦτου πατήρ, ὁ 12
 πρὸ αὐτοῦ ψεύστης ὑπάρχων, ἀλλ' ἢ ὁ Κάιν, οὗ μίμητις ὁ Ἰούδας;
 ἐκεῖνος γάρ, ψευδόμενος τῷ ἀδελφῷ ὡς ἐν φιλαδελφίᾳ, ἠπάτησε καὶ
 5 παρέπεισεν διὰ τοῦ ψεύδους καὶ ἐξαγαγὼν αὐτὸν ἐν τῷ πεδίῳ ἐπάρας
 τὴν χεῖρα ἀπέκτεινεν. οὕτω καὶ ὁ Ἰούδας »τί θέλετέ μοι« φησί 13
 »δοῦναι, καὶ ἐγὼ αὐτὸν παραδώσω ὑμῖν;« καὶ »ὃν ἂν φιλήσω, αὐτός
 ἐστι, κρατῆσατε αὐτόν«. καὶ ἐλθὼν ὁ προδότης »χαῖρε Ῥαββί« ἔλεγε,
 τοῖς χεῖλεσι τιμῶν, καρδίαν δὲ πόρρω ἀπέχουσιν θεοῦ κεκτημένους.
- 10 5. Ἄρα γοῦν οὗτος ὁ Ἰούδας, πατήρ αὐτῶν γενόμενος κατὰ τὴν 5, 1
 ἀρησιθεΐαν καὶ προδοσίαν, Σατανᾶς ὑπέρξας καὶ διάβολος οὐ τῇ
 φύσει, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ, υἱὸς γεγένηται οὗτος κατὰ μίμησιν τοῦ Κάιν
 τοῦ ἀνθρωποκτόνου τοῦ ψεύστου, ἐπειδὴ καὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ πρὸ
 αὐτοῦ ψεύστης ἦν, οὐχὶ ὁ Ἀδὰμ ἀλλ' ὁ διάβολος, οὗ τὴν μίμησιν 2
 15 ἔσχεν ἐν τῇ ἀδελφοκτονίᾳ καὶ μίσει καὶ ψεύδει καὶ πρὸς θεὸν ἀντι-
 λογίᾳ, τῷ λέγειν, »μὴ φύλαξ εἰμὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου; οὐκ οἶδα ποῦ
 ἐστίν;« οὕτω καὶ ὁ διάβολος τῷ κυρίῳ φησί »μὴ δωρεὰν σέβεται
 Ἰωβ τὸν θεόν;« ἐπειδὴ γὰρ αὐτός ὁ διάβολος τῷ ψεύδει ἀπατᾷ τὴν 3
 20 Ἐύαν καὶ τὸν Ἀδάμ. ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων λέγων καὶ φίλιαν προσποι-
 20 ητῇν ἐνδείκνυμενος, ὅτι »ἔσεσθε ὡς θεοί, καὶ οὐκ ἀποθανεῖσθε«, τοῦ-
 του μιμούμενος ὁ Κάιν προσχήματι φιλαδελφίας ἠπάτα τὸν ἀδελφὸν
 λέγων »διέλθωμεν εἰς τὸ πεδίον«. διὰ τοῦτο | καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης 4 D277
 εἶπεν »ὁ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, | οὗτος οὐ τετελείωται ἐν τῇ P281
 ἀγάπῃ, ἀλλὰ ἐκ τοῦ Κάιν ἐστίν, ὃς ἀπέκτεινε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ.
- 25 καὶ διὰ τί αὐτὸν ἀπέκτεινεν; ὅτι ἦν πονηρὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ ἐξη-
 λωσε τὰ ἔργα αὐτοῦ, ὅτι ἦν καλᾶς, οὕτω καὶ οὗτοι μᾶλλον φθο- 5
 νοῦντες τῷ Ἀβελ τῷ καλᾷ ἔργα ἔχοντι, τὸν δὲ Κάιν τιμῶντες, πῶς
 οὐκ ἐλέγχονται, διαρρήδην τοῦ σωτῆρος λέγοντος καὶ ἀπότομον ἀπό-
 φασιν ὁρίζοντος αὐτοῖς ὅτι »ξηγηθήσεται ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης πᾶν
 30 αἷμα δίκαιον ἀπὸ Ἀβελ τοῦ δικαίου τὸ ἀπ' ἀρχῆς ἐκκεχυμένον ἕως

4 vgl. Gen. 4, 8 — 6 Matth. 26, 15 — 7 Matth. 26, 48 — 8 Matth. 26, 49
 — 9 vgl. Matth. 15, 8 (Jes. 29, 13) — 16 Gen. 4, 9 — 17 Hiob 1, 9 — 20 Gen.
 3, 5. 4 — 22 Gen. 4, 8 — 23 ff vgl. I Joh. 3, 15; 4, 18; 3, 12 — 29 Matth. 23, 35

V M

3 δ² < M 4 ἐκεῖνος Corn.] ἐκεῖ V M 5 τοῦ nachgetragen V corr |
 ἐξαγαγὼν αὐτόν nachgetragen V corr 10 vor πατήρ ein Buchstabe (ό?) aus-
 radiert V corr 15 vor ψεύδει + τῷ M nachgetragen V corr 21 προ||σχήματι,
 σ ausradiert V corr 24 δς *) ὅτι V M

Ζαχαρίου τοῦ προφήτου, οὐ̅ ἀπεκτείνετε μέσον τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ
 θυσιαστηρίου· καὶ τὰ ἐξῆς; |

Ö518

6. Οὐ̅κ ἄρα τοίνυν ὥς οὗτοί φασι διὰ γνῶσιν ὁ Ἰούδας παρέδωκε 6, 1
 τὸν σωτῆρα οὐδὲ οἱ Ἰουδαῖοι μισθὸν ἔχουσι σταυρώσαντες τὸν κύριον.
 5 καίτοι γε διὰ σταυροῦ ἐχόντων ἡμῶν τὴν σωτηρίαν. οὔτε γὰρ παρέ- 2
 δωκεν αὐτὸν Ἰούδας, ἵνα γένηται ἡμῖν εἰς σωτηρίαν, ἀλλὰ κατὰ ἄγνοιαν
 καὶ ζῆλον καὶ φιλαργυρίαν ἀρνησιθείας. καὶν τε γὰρ εἴποι ἡ γραφή 3
 τὸν Χριστὸν μέλλοντα σταυρῶ παραδίδοσθαι ἢ καὶν εἴπη ἡ θεία
 γραφή τὰ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν δι' ἡμῶν ἐπιτελούμενα ἀτοπή-
 10 ματα, οὐ πάντως εὗροι ἂν τις ἡμῶν τῶν τὰ παράνομα πραττόντων
 ἀπολογίαν, τὴν τῆς γραφῆς μαρτυρίαν προφέρων προθεσπιζούσης
 ταῦτα ἔσεσθαι. οὐ γὰρ ὅτι εἶπεν ἡ γραφή ποιούμεν, ἀλλ' ὅτι ἐμέλ- 4
 λομεν ποιεῖν προεῖπεν ἡ γραφή. διὰ τὴν τοῦ θεοῦ πρόγνωσιν καὶ
 ἵνα θεὸς ἀγαθὸς ὑπάρχων, ἐπιφέρων δὲ τὴν ὀργὴν κατὰ τῶν ἁμαρτα-
 15 νόντων μὴ ὑποληφθῇ πάθει συνεχόμενος. ἡ γὰρ καθ' ἐκάστου τῶν 5
 ἁμαρτανόντων παρὰ θεοῦ ὀργὴ οὐκ ἀπὸ πάθους ὀρμαῖται· ἀπαθὲς
 γὰρ τὸ θεῖον, ἐπιφέρει δὲ τὴν ὀργὴν κατὰ ἀνθρώπων οὐ πάθει
 ληφθὲν ἀγανακτήσεως οὐδὲ ὀργῇ ἠττηθὲν καὶ κρατούμενον. | δείκνυσιν D278
 γὰρ τὸ ἀπαθὲς ὁ θεός, προειπὼν ἡμῖν τὴν ἐσομένην κρίσιν καὶ τὴν
 20 δικαίαν παρ' αὐτοῦ τιμωρίαν γινομένην, ἵνα τὸ ἀπαθὲς σημάνῃ τῆς
 θεότητος. προεῖπεν τοίνυν ἡ γραφή κατὰ πρόγνωσιν προασφαλιζο- 6
 μένη καὶ διδάσκουσα, ἵνα μὴ ἐμπέσωμεν εἰς ὀργὴν ἀνήκεστον θεοῦ,
 τὴν οὐ πάθει ὀρισθεῖσαν οὐδὲ συμβαίνουσαν ἀπὸ ἡττης, ἀλλὰ
 δικαιοτάτα τοῖς τὴν ἁμαρτίαν | ἐκτελοῦσιν ἀνθρώποις προετοιμασθεῖ- P282
 25 σαν καὶ μὴ μετανοοῦσιν ἐξ ἀληθείας.

7. Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, οὐ̅κ ὅτι εἶπεν ἡ θεία γραφή, 7, 1
 ἐσταύρωσαν Ἰουδαῖοι καὶ παρέδωκεν Ἰούδας τὸν σωτῆρα, ἀλλ' ὅτι
 ἐμελλεν παραδιδόναι Ἰούδας καὶ Ἰουδαῖοι σταυροῦν, τούτου ἕνεκα
 προεῖπεν ἡ θεία γραφή ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ καὶ ὁ κύριος ἐν τῷ
 30 εὐαγγελίῳ. ὥστε οὖν οὐ̅κ ἐν γνώσει τῆς ἐσομένης εὐεργεσίας τῷ 2
 κόσμῳ παραδέδωκε τὸν κύριον Ἰούδας, ὥς ἐκεῖνοι λέγουσιν, ἀλλ' εἰδὼς
 μὲν ὅτι ὁ αὐτοῦ δεσπότης ὑπῆρχεν, ἀγνοῶν δὲ ὅτι σωτηρία ἔσται τῷ

14 vgl. Röm. 3, 5

V M

2 τὰ hineingeflickt V corr 4 οἱ < M 15f καθ' ἕκαστον τῶν ἁμαρ-
 τανόντων nachgetragen V corr 15 ἐκάστου *] ἕκαστον V M 17 ἀνθρώπων
 Pet.] ἀνθρώπων V M 20 σημαίνῃ M 21f προασφαλιζομένη, προ vorgesetzt
 V corr 29 ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ nachgetragen V corr

κόσμος. πῶς γὰρ ἂν εἴη σωτηρίας ἀνθρώπων ἐπιμελόμενος ὁ παρ' 3
αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος ἀκούων ἡ ἀπολείας υἱός; καὶ τό συμφέρει αὐτῷ,
εἰ οὐκ ἐγεννήθη καὶ τό ἔταίρει. ἐφ' ὃ πάρει καὶ τό εἰς ἐξ ὑμῶν
παραδώσει με καὶ τό ὁ ἐσθίων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον ἐπῆρεν κατ'
5 ἐμοῦ πτερισμόν; ὥς ἔχει τὸ εὐαγγέλιον ἐκ προαγοῦσης μαρτυρίας
τοῦ ψαλτηρίου | καὶ (τό) οὐαὶ δι' οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παρα- 520
δίδοται; αὐτὸς γὰρ ὁ Ἰούδας περὶ ἑαυτοῦ τὸ πᾶν ὑπέφηνεν καὶ 4
τὴν τῶν ἐπαινούντων αὐτὸν ἄνοιαν καὶ (ἀφ') ἑαυτοῦ ἠλεγξεν, εἰ καὶ
ἄκων ἀλλ' ὅμως μετὰ τὸ λαβεῖν τὸ τίμημα τὰ τριάκοντα ἀργύρια
10 ὕστερον μεταμελήθεις καὶ ἀποστρέψας τὰ ἀργύρια, ὥς κακὸν τι πε-
πραχώς. κακὸν μὲν ἑαυτῷ κακὸν δὲ καὶ τοῖς σταυρώσασιν. ὁ δὲ 5
κύριος ἀγαθὸν δι' ἑαυτοῦ ἐπιτελῶν ἡμῖν τε καὶ τῷ κόσμῳ ἑαυτὸν
παραδέδωκεν, ἵνα γένηται | ἡμῖν σωτηρία. ἄρα οὖν οὐχὶ τῷ Ἰούδᾳ 6 D279
τῷ προδότῃ ὁμολογοῦμεν τὴν χάριν. ἀλλὰ τῷ ἐλεήμονι σωτῆρι. τῷ
15 τὴν ψυχὴν θέντι ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἰδίων αὐτοῦ προβάτων, καθὼς
αὐτὸς εἶπε. πῶς γὰρ ὁ νομίσας ἀγαθὸν ἐπιτελέσαι ὕστερον λέγει ὅτι 7
ἡμεταμεμέλημαι παραδεδωκώς αἷμα ἀθῶν καὶ ἀπέστρεψε τὰ ἀργύ-
ρια. καθὼς ἦν περὶ αὐτοῦ γεγραμμένον ἐν τοῖς προφήταις καὶ ἀπέ-
στρεψε τοὺς τριάκοντα ἀργυροῦς, τὴν τιμὴν τοῦ τιμημένου παρὰ
20 τῶν υἱῶν Ἰσραήλ, καὶ πάλιν ἐν ἄλλῳ προφῆτῃ καὶ δίκαιόν ἐστιν
ὑμῖν. δότε τὸν μισθὸν μου ἢ ἀπειπάσθε, καὶ πάλιν ἐν ἄλλῳ προ- 8
φῆτῃ καὶ ἔδωκεν τὸ ἀργύριον τὴν τιμὴν τοῦ τιμημένου, καὶ εἶπεν,
κάθεξ αὐτὸ εἰς τὸ χωνευτήριον καὶ ἴδε εἰ δόκιμόν ἐστιν, ὥς ἐδοκι-
μάσθην ἀπὸ τῶν υἱῶν Ἰσραήλ. | P283

25 Σ. Καὶ πόσα ἐστὶν ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς συλλέγειν περὶ τῶν 8, 1
τελειωθέντων ἐν τῷ κυρίῳ ἡμῶν, οὐ κατὰ τὴν Ἰούδα πρὸς τὸ ἀγα-
θὸν ἐνέργειαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν καὶ κυρίου Ἰησοῦ
Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν (οὐ κατὰ ἀνάγκην ἀλλὰ ἐκ
προαιρέσεως ἑαυτοῦ) παράδοσιν καὶ οἰκονομίαν τοῦ σταυροῦ ὑπὲρ τῆς
30 ἡμῶν σωτηρίας. οἶδα δὲ εἰς πολλὸν ὄγκον ἄγων τὰς μαρτυρίας, 2

2 vgl. Joh. 17, 12 — Matth. 26, 24 — 3 Matth. 26, 50 — Matth. 26, 21 —
4 Joh. 13, 18 — 5 vgl. Psal. 40, 10 — 6 Matth. 26, 24 — 9 vgl. Matth. 27, 3ff —
15 vgl. Joh. 10, 11 — 17 Matth. 27, 4, 3 — 18 vgl. Matth. 27, 9 — 20 Sach.
11, 12^a — 22 Sach. 11, 12^b, 13

V M

3 ἐξ nachgetragen V^{corr} 6 (τό) * 8 τῶν ἐπαινούντων αὐτὸν an Stelle
von etwas anderem V^{corr} | (ἀφ') * 14 σωτῆρι nachgetragen V^{corr} 16 ὕστε-
ρον + δέ, durchgestrichen V^{corr} 19 ἀργυροῦς, ι ausradiert V^{corr}

ὥς λέγει πάλιν ἄλλος προφήτης »γενέσθω ἡ ἔπαυλις αὐτοῦ ἔρημος
καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λαβέτω ἕτερος*», ὅς »πρηνὴς γενόμενος 3
ἐλάκησε μέσος καὶ ἐξεχίθη πάντα τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ» καὶ τὸ πέρας
ἀγχόνη χρησάμενος † ἔδειξεν τὸ πᾶν τῆς αὐτοῦ σωτηρίας διολέσας.
5 τῷ διαπεσεῖν τῆς ἐλπίδος κατὰ τὴν αὐτοῦ ἄτακτον καὶ προπετῇ
κατὰ τοῦ δεσπότου αὐτοῦ ἐπιβουλὴν καὶ ἕνεκεν φιλαργυρίας ἐπ' ἀρ-
ρησιθεΐαν*. ὥς καὶ οἱ ἀπόστολοι ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὸν αὐτῶν ἀριθμὸν 4
Ματθίαν κατέστησαν, λέγοντες »ἄφ' οὗ παρέβη Ἰούδας ἀπελθεῖν εἰς
τὸν τόπον τὸν ἴδιον». ποῖον δὲ τοῦτον ἀλλ' ἢ ὃν ἀπεφώνηται αὐτῷ 5
10 ὁ σωτὴρ | λέγων ὅτι ἐστὶν υἱὸς ἀπωλείας; οὗτος γὰρ ἀφωρίσθη αὐτῷ D280
τόπος ὁ τῆς ἀπωλείας, ἔνθα ἔσχεν ἀντὶ μερίδος μερίδα καὶ ἀντὶ
ἐπισκοπῆς ἀποστολικῆς τὸν τόπον τῆς ἀπωλείας.
Περὶ τούτου δὲ ἱκανῶς ἔχειν τὰ εἰρημένα νομίσαντες καθ' ἑξῆς 6
πάλιν ἐφ' ἑτέραν ἴωμεν, ὃ ἀγαπητοί, τὰ σχολιὰ πάλιν καὶ θηριώδη | Ö522
15 καὶ ἰοβόλα διδάγματα ἀποκαλύπτοντες τῶν παρὰ ταῖς λοιπαῖς ἐξ
ἐπιπλάστου διαβολικῆς ἐπιπνοίας τῷ κόσμῳ λύμης ἕνεκα ἐμβεβροντη-
μένων. τῶν γὰρ τοιούτων τὴν γνώμην τῶν τοῦ χείρονος ὀρεγομέ- 7
νων, ἐρκαῖαν τῷ γένει τοῦ βουπρήστου κανθάρου, ἀποκαλύψαντες
οὐσάν τε ἐπιβλαβῇ ἐν τῇ τοῦ θεοῦ δυνάμει καταθλάσαντες, ἐπὶ τὴν
20 τῶν ἄλλων ἔρευναν τὸν νοῦν ἐμβαλόμενοι τὸν θεὸν ἀρωγὸν ἐπι-
καλεσώμεθα, ὃ Χριστοῦ παῖδες. | P284

Κατὰ Σηθιανῶν 19, τῆς δὲ ἀκολουθίας 29.

1. Σηθιανοὶ πάλιν αἴρεσις ἑτέρα ἐστὶν οὕτω καλουμένη, οὗ παντα- 1, 1
χοῦ δὲ αὕτη εὐρίσκεται οὔτε ἡ πρὸ ταύτης ἡ τῶν Καϊανῶν λεγομένη.

1 Act. 1, 20 (Psal. 68, 26; 108, 8) — 2 Act. 1, 18 — 8 Act. 1, 25 — 22 ff vgl.
mit der Darstellung des Epiph. Ps. Tertullian adv. omn. haer. 2 Filastrius haer. 3
(schöpft aus Epiph.); Hippolyt refut. V 19—22 steht ferner

V M

2 * wohl etwas ausgefallen, wie <σημαίνων ὅτι ἀπέθανεν κακῷ θανάτῳ ὁ
Ἰούδας> * | δς aus ὡς V corr ὡς M 4 † ἔδειξεν] lies wohl ἐφαίνετο (oder
ἐαντόν) . . . διολέσαντα) * 5 τῷ] τὸ M 7 * etwa <ὀρμήν> * | ἀντ' auf
Rasur V corr | εἰς τὸν auf Rasur V corr | αὐτῶν U] αὐτόν V M 10 οὗτος U]
οὕτως V M 11 vor ἔνθα ein οὗ durchgestrichen V corr 12 τὸν nachgetragen
V corr 13 lies τούτων? * 15 διδάγματα] δήγματα, δή auf Rasur V corr
16 ἐπιπνοίας*] ἐπινοίας V M 21 Unterschrift κατὰ Καϊανῶν V M 22 Über-
schrift κατὰ Σηθιανῶν ἐννεακαίδεκάτῃ ἡ καὶ 29 V M 24 δὲ nachgetragen V corr |
ταύτης ἡ τῶν angefliekt V corr

τάχα δὲ ἤδη καὶ αἱ πλείους τούτων ἐξεροζώθησαν ἐκ τοῦ κόσμου.
 τὸ γὰρ οὐκ ἐκ θεοῦ ὄν οὐ σταθήσεται, ἀλλὰ καιρῷ μὲν ἀκμάζει, εἰς
 τὸ παντελὲς δὲ διαρκῶς οὐκ ἐμπαράμενει. τάχα δὲ οἶμαι ἐν τῇ 2
 τῶν Αἰγυπτίων χώρα συντετυχηκέναι καὶ ταύτῃ τῇ αἰρέσει (οὐ γὰρ
 5 ἀκριβῶς τὴν χώραν μέμνημαι, ἐν ἣ αὐτοῖς συνέτυχον)· καὶ τὰ μὲν
 κατὰ ἱστορίαν φύσει αὐτοψία περὶ ταύτης ἔγνωμεν. τὰ δὲ ἐκ συγ-
 γραμμάτων περὶ αὐτῆς ἐμάθομεν.

Οὗτοι γὰρ οἱ Σηθιανοὶ ἀπὸ Σήθ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀδὰμ σεμνύνονται 3
 τὸ γένος κατὰγειν αὐτόν τε δοξάζουσιν καὶ εἰς αὐτόν πάντα ὅσαπερ D281
 10 ἀρετῆς εἶναι * ἀναφέρουσι, τὰ τε τῆς ἀρετῆς τεκμήρια καὶ δικαιοσύ-
 νης καὶ ὅσα τοιαῦτα ὑπάρχει. οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ Χριστὸν αὐτόν
 ὀνομάζουσι καὶ αὐτόν εἶναι τὸν Ἰησοῦν διαβεβαιοῦνται. διδάσκουσι 4
 δὲ αὐτῶν τὴν διδασκαλίαν οὕτω, ὅτι. φησὶν, ἐξ ἀγγέλων γεγένηται τὰ
 πάντα καὶ οὐκ ἐκ τῆς ἄνω δυνάμεως.
 15 2. Οὗτοι γὰρ συνφθὰ λέγουσι τῇ πρώτῃ αἰρέσει τῶν Καϊανῶν 2, 1
 κατὰ τοῦτο τὸ μέρος· γεγενῆσθαι ἐξ ὑπαρχῆς εὐθὺς δύο ἀνθρώπους
 καὶ ἐκ τῶν δύο εἶναι τὸν Κάϊν καὶ τὸν Ἀβελ, περὶ τούτων τε στα-
 σιάσαντας τοὺς ἀγγέλους εἰς <πόλεμον πρὸς> ἀλλήλους ἤκειν, οὕτω
 τε πεποιηκέναι ἀποκτανθῆναι τὸν Ἀβελ ὑπὸ τοῦ Κάϊν· ἦν γὰρ ἡ στά- 2
 20 σις τοῖς ἀγγέλοις ἀγωνιζομένοις περὶ τῶν γενῶν τῶν ἀνθρώπων, *
 τούτων τῶν δύο, τοῦ γεγεννηκότος τὸν Κάϊν καὶ τοῦ γεγεννηκότος
 τὸν Ἀβελ. κεκρατηκέναι δὲ τὴν ἄνω δύναμιν, ἣν Μητέρα φάσκουσι 3
 καὶ Θήλειαν· δοκεῖ γὰρ αὐτοῖς εἶναι καὶ μητέρας ἄνω καὶ θηλείας καὶ
 ἄρρενας, ὀλίγον δὲ δεῖ καὶ συγγενείας καὶ πατριαρχίας λέγειν.

8ff vgl. unten c. 3, 5; S. 74, 15ff u. Ps. Tertullian adv. omn. haer. 2 *de Christo autem sic sentiunt, ut dicant illum tantummodo Seth et pro ipso Seth ipsum fuisse* — 15 vgl. haer. 38, 2, 6f; II 65, 1ff — 16—24 vgl. Ps. Tertullian a. a. O. *huius perversitatis doctrina haec est: duos homines ab angelis constitutos, Cain et Abel. propter hos magnas inter angelos contentiones et discordias extitisse* Filastrius haer. 3; S. 2, 28ff Marx *quod duobus creatis hominibus initio et angelis in dissensione constitutis tenuit virtus in coelo feminea; apud eos enim masculi et feminae, dii deaeque esse putantur* — 23 zu Θήλειαν vgl. Hippolyt refut. V 19, 14; S. 119, 5 Wendland γέννημα Θηλείας

V M

7 περὶ αὐτῆς ἐμάθομεν durchgestrichen V corr < M 9^{τε} *] δὲ VM 10 * etwa <δοκεῖ> Pet. 18 <πόλεμον πρὸς> * 19 nach ὑπὸ τοῦ Κάϊν + ἀποκτανθῆναι τὸν Κάϊν μόνον, durchgestrichen V corr 20 * etwa <στασιαζόντων> * 24 ἄρ-
 σενας V | δεῖ *] δεῖν VM

ἐπεὶ οὖν κεκράτηκε, φασίν, ἡ Μήτηρ καὶ Θήλεια καλουμένη, γνοῦσα ὅτι 4
 ἀπέκτανται Ἀβελ, ἐνθυμηθεῖσα ἐποίησε γεννηθῆναι τὸν Σήθ καὶ ἐν
 τούτῳ ἔθετο τὴν αὐτῆς δύναμιν, [καὶ] καταβαλοῦσα ἐν αὐτῷ σπέρμα Ö524
P285
 τῆς ἄνωθεν δυνάμεως καὶ τὸν σπινθήρα τὸν ἄνωθεν πεμφθέντα εἰς
 5 πρῶτην καταβολὴν τοῦ σπέρματος καὶ συστάσεως. καὶ εἶναι ταύτην 5
 σύστασιν τῆς δικαιοσύνης καὶ ἐκλογὴν σπέρματος καὶ γένους, ὅπως
 διὰ τῆς τ(οι)αύτης συστάσεως καὶ τούτου τοῦ σπέρματος καθαιρεθῶσιν
 αἱ δυνάμεις τῶν ἀγγέλων τῶν τὸν κόσμον πεποιηκότων καὶ τοὺς
 δύο ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρώπους. διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν καὶ τὸ γένος 6
 10 τοῦ Σήθ ἀφορισθὲν ἐντεῦθεν κατάγεται, ἐκλογῆς ὃν καὶ διακεκριμέ-
 νον τοῦ ἄλλου γένους. προβαινόντων γὰρ τῶν καιρῶν, φασί, καὶ | 7 D282
 ὁμοῦ ὄντων τῶν δύο γενῶν, τοῦ τε Κάιν καὶ τοῦ Ἀβελ, εἰς τὸ αὐτό
 (τε) συνελθόντων διὰ κακίαν πολλὴν καὶ ὁμοῦ μιχθέντων, ἀποβλέ-
 ψασα ἡ πάντων Μήτηρ καθαρὸν τὸ σπέρμα τῶν ἀνθρώπων ἤβου-
 15 λήθη ἀπεργάσασθαι, ὡς προεῖπον, διὰ τὸ τὸν Ἀβελ ἀπεκτάνθαι, καὶ
 τοῦτον τὸν Σήθ ἐξελέξατο καὶ καθαρὸν ἔδειξεν καὶ ἐν τούτῳ τὸ
 σπέρμα μόνον τῆς αὐτῆς δυνάμεως καὶ καθαρότητος κατέθετο.

3. Ἰδοῦσα δὲ πάλιν πολλὴν ἐπιμιξίαν καὶ ἄτακτον ὁρμὴν τῶν 3, 1
 ἀγγέλων καὶ τῶν ἀνθρώπων, εἰς μῆξιν τῶν δύο γενῶν ἐλθόντων,
 20 καὶ συστάσεις τινὰς γενῶν τὴν αὐτῶν ἀταξίαν ἐμποιήσασαν, πορευ-
 θεῖσα πάλιν ἡ αὐτὴ Μήτηρ τε καὶ Θήλεια κατακλυσμὸν ἤνεγκε καὶ
 ἀπώλεσε πᾶσαν στίαν ἀνθρώπου παντός (τε) γένους ἐναντίου, ἵνα

1—11 vgl. Ps. Tertullian adv. omn. haer. 2 ob hanc causam illam virtutem quae
 super omnes virtutes esset quam matrem pronuntiant, dum Abel interfectum dicerent,
 voluisse concipi et nasci hunc Seth loco Abelis, ut evacuarentur angeli illi qui duos
 priores illos homines condidissent, dum hoc semen mundum oritur et nascitur
 Filastrius haer. 3; S. 3, 3ff Marx quod pervidens inquit mater, quia occisus est Abel
 iustus, cogitavit ut pareret iustum Seth, in quem et collocavit magnae virtutis
 spiritum, ut possint destrui, inquit, virtutes inimicae — 4 zu σπινθήρ vgl. Hip-
 polyt refut. V 19, 6; S. 117, 16 Wendland u. V 19, 14; S. 119, 5ff — 18—S. 74, 3 Ps.
 Tertullian a. a. O. permixtiones enim dicunt angelorum et hominum iniquas fuisse,
 ob quam causam illam virtutem, quam sicut diximus pronuntiant matrem, ad
 vindictam etiam cataclysmum inducere, ut et illud permixtionis semen tolleretur et
 hoc solum semen quod esset purum integrum custodiretur

V M

3 [καὶ] * | καταβαλοῦσα Corn.] καταλαβοῦσα V M | αὐτῷ *] αὐτῇ V M
 7 τ(οι)αύτης * 10 ἐντεῦθεν < M 11 γὰρ *] δὲ V M 13 (τε) * 17 σπέρμα *,
 vgl. Z. 3] γένος V M spiritum Filastrius | καθαθαρότητος V 22 lies ἀνθρώ-
 πων?, vgl. S. 77, 16 | (τε) *

διῆθεν τὸ καθαρὸν γένος τὸ ἀπὸ τοῦ Σήθ καὶ δίκαιον μόνον μείνη
 ἐν κόσμῳ, εἰς οὕτωςαι τοῦ ἄνωθεν γένους τε καὶ σπινθηρος τῆς
 δικαιοσύνης. ἔλαθον δὲ αὐτὴν πάλιν οἱ ἄγγελοι καὶ εἰσέδυσαν τὸν 2
 Χάμ εἰς τὴν κιβωτόν, ὄντα τοῦ αὐτῶν σπέρματος. ὅκτω γὰρ ψυχῶν
 5 σωθεισῶν ἐν τῇ τότε λάρακι τοῦ Νῶε ἐπὶ μὲν εἶναι τοῦ καθαροῦ
 γένους φασί, τὸν δὲ εἶνα εἶναι τὸν Χάμ τῆς ἄλλης θυγάμεως ὑπάρ-
 χοντα, ὃν εἰσδῦναι λαθόντα τὴν ἄνω Μητέρα. ὑπὸ τῶν ἀγγέλων 3
 δὲ τὸ τοιοῦτο συσκευασθὲν οὕτως ἀποτελεσθῆναι· ἐπειδὴ γάρ, φασίν,
 ἔγνωσαν οἱ ἄγγελοι ὅτι μέλλει πᾶν τὸ σπέρμα αὐτῶν ἀπαλείφεσθαι
 10 ἐν τῷ κατακλυσμῷ, πανουργία τινὶ τὸν προειρημένον Χάμ εἰς δια-
 τήρησιν τοῦ ὑπ' αὐτῶν κτισθέντος γένους τῆς κακίας παρεισέβαλον.
 καὶ ἐκ τούτου λήθη καὶ πλάνη περὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἄτακτοι 4
 φθοαὶ ἀμαρτημάτων καὶ πολυμιξία κακίας ἐν τῷ κόσμῳ γεγέννηται.
 καὶ οὕτως ὁ κόσμος εἰς τὸ ἀρχαῖον τῆς ἀταξίας | αὐθις ἀνέκαμψεν P286
 15 καὶ ἐρεπλήσθη κακῶν ὡς ἐξ ἀρχῆς πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ. ἀπὸ δὲ 5
 τοῦ Σήθ κατὰ | σπέρμα καὶ κατὰ διαδοχὴν γένους ὁ Χριστὸς ἦλθεν D283
 αὐτὸς Ἰησοῦς, οὐχὶ κατὰ γέννησιν ἀλλὰ θαυμαστῶς ἐν τῷ κόσμῳ
 πεφηνώς. ὅς ἐστιν αὐτὸς ὁ Σήθ ὁ τότε καὶ [Χριστὸς] νῦν ἐπιφοιτή-
 σας τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ τῆς Μητρὸς ἄνωθεν ἀπεσταλ-
 20 μένος.

4. Ταῦτα πάντα οὕτω γεγενῆσθαι φασιν ἐκεῖνοι. μωρὰ δὲ καὶ | 4,1 Ö526
 ἀδρανῆ καὶ κενοφρονίας ἔμπλεα τὰ τοιαῦτα κηρύγματα, ὡς παντὶ τῷ
 δηλόν ἐστιν. οὐ γὰρ δύο ἄνθρωποι ἐπλάσθησαν, ἀλλὰ εἷς ὁ Ἀδὰμ 2
 καὶ ἐκ τοῦ Ἀδὰμ ὁ τε Κάϊν καὶ Ἀβελ καὶ Σήθ· καὶ οὐκέτι ἐκ δύο
 25 ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐξ ἑνὸς * ἕως τοῦ κατακλυσμοῦ, τῶν γενῶν ὅλων

3—11 Ps. Tertullian adv. omn. haer. 2 *sed enim illos qui seminis illos prioris
 instituissent, occulte et latenter et ignorante illa matre virtute cum illis octo ani-
 mabus in arcam misisse etiam semen Cham, quo semen malitiae non periret, sed
 cum ceteris conservatum et post cataclysmum terris redditum exemplo ceterorum
 excresceret et effunderetur et totum orbem et impleret et occuparet* — 4 vgl. I Petr. 3, 20
 — 15 ff vgl. zu 1, 4; S. 72, 11 ff u. Filastrius adv. haer. 3, 3; S. 3, 6 ff Marx *de Seth
 autem ipso Christum deum genus deducere aiunt. quidam autem ex eis non solum
 genus de eo deducere, sed etiam ipsum Christum esse adserunt atque opinantur* —
 18 vgl. den Gedanken des wiederkehrenden Christus bei den Ebionäern haer.
 30, 3, 5; I 337, 1 ff

V M

5 μὲν auf Rasur V corr 17 vor κατὰ + τὰ M 18 [Χριστὸς] * 25 * etwa
 (τὰ γέννη τῶν ἀνθρώπων) * 25 f τῶν γενῶν — κατακλυσμοῦ < M

〈ἐκ〉 τοῦ Ἀδὰμ ἐχόντων τὰς ἑαυτῶν συστάσεις ἐν τῷ κόσμῳ. ἀπὸ δὲ 3
τοῦ κατακλυσμοῦ ἐκ τοῦ Νῶε πάλιν, τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου, καὶ οὐκ
ἐκ διαφόρων ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἀπὸ ἐνὸς τοῦ Νῶε τοῦ κατὰ διαδοχὴν
ἐκ σπέρματος τοῦ Σήθ πᾶν γένος τῶν ἀνθρώπων, οὐκ εἰς δύο διαι-
5 ρούμενον, ἀλλὰ εἰς ἓν γένος. ἀφ' οὗπερ καὶ Νῶε καὶ ἡ αὐτοῦ γυνή 4
καὶ Σήμ, Χάμ καὶ Ἰάφεθ, οἱ τούτου παῖδες, καὶ τρεῖς γυναῖκες τῶν
αὐτοῦ παίδων ἀπὸ τοῦ Σήθ τὸ γένος κατάγουσι πάντες καὶ οὐχὶ ἀπὸ
δύο ἀνθρώπων τῶν μὴ γενομένων κατὰ τὴν τούτων μυθοποιάν.

5. Βίβλους δὲ τινὰς συγγράφοντες ἐξ ὀνόματος μεγάλων ἀνδρῶν, 5, 1
10 ἐξ ὀνόματος μὲν Σήθ ἐπὶ λέγουσιν εἶναι βίβλους, ἄλλας δὲ βίβλους
ἐτέρας Ἀλλογενεῖς οὕτω καλοῦσιν, ἄλλην δὲ ἐξ ὀνόματος Ἀβραάμ,
ἣν καὶ ἀποκάλυψιν φάσκουσιν εἶναι, πάσης κακίας ἔμπλεον, ἐτέρας
δὲ ἐξ ὀνόματος τοῦ Μωυσέως καὶ ἄλλας ἄλλων. εἰς μωρίαν δὲ 2
πολλὴν τὸν νοῦν ἑαυτῶν κατάγοντες γυναῖκά τινα Ὠραίαν λέγουσιν
15 εἶναι τοῦ Σήθ. ὅρα δέ μοι, ἀγαπητέ, τὴν τούτων ἄνοιαν, ἵνα κατὰ
πάντα τρόπον καταγνῶς τῆς αὐτῶν δραματοποιίας καὶ μυθώδους
ματαιοφροσύνης καὶ ἐπιπλάστου ληρολογίας. εἰσὶ μὲν | γὰρ ἄλλαι 3 D284
τινὲς αἰρέσεις, αἵτινες δύνανται τινα εἶναι λέγουσιν, ἣν καλοῦσιν ὀνο-
μα(σ)τικῶς Ὠραίαν· τὴν παρ' ἄλλοις τοίνυν νομιζομένην δύναμιν
20 Ὠραίαν τε καλουμένην οὗτοι γυναῖκα τοῦ Σήθ λέγουσιν. ὅθεν δυνά- 4

9—13 Bücher auf den Namen des Seth vgl. bei den »Gnostikern« haer. 26, 8, 1; I 284, 13 u. haer. 40, 7, 4 Hippolyt refut. V 22; S. 124, 28 Wendland εἰ δέ τις ὄλην τὴν κατ' αὐτοὺς πραγματείαν βούλεται μαθεῖν, ἐντυχέτω βιβλίῳ ἐπιγραφομένῳ Παράφρασις Σήθ — zu Ἀλλογενεῖς vgl. haer. 40, 2, 2; S. 82, 13; Erklärung des Namens haer. 40, 7, 1 u. 4; dazu auch Porphyrius vita Plot. c. 16 ἀποκαλύψεις τε προφέροντες . . . Ἀλλογενοῦς — ἀποκάλυψις Ἀβραάμ wohl nicht zusammenfallend mit der slavisch erhaltenen Abrahamapokalypse, vgl. Schürer, Gesch. d. jüd. Volkes⁴ III 336f — über Mosesbücher vgl. Schürer, Gesch. d. jüd. Volkes⁴ III 302 — 14 Ὠραία vermutlich Schreibfehler für Νωρέα, vgl. Irenaeus adv. haer. I 30, 9; I 236 Harvey (Ophiten) post quos — Kain u. Abel — secundum providentiam Prunici dicunt generatum Seth, post Noream; ex quibus reliquam multitudinem hominum generatam dicunt u. die nachfolgende Bemerkung über die anderen Häresien (gemeint ist dabei wohl die Νωρία der »Gnostiker« haer. 26, 1, 3ff; I 275, 15. 18 u. 276, 9ff)

V M

1 〈ἐκ〉 * 2 τοῦ³ nachgetragen V corr 10 μὲν] δὲ M | λέγουσιν *]
λέγοντες VM 11 ἐτέρας wohl verderbt; lies vielleicht ἐπὶ *, nach haer. 40, 7, 4;
S. 88, 11f 12 ἔμπλεον, ω aus ο V corr 14 nach γυναῖκα Rasur von 2—3 Buch-
staben V 18f ὀνομα(σ)τικῶς Dind. 20 οὗτοι] οὕτω V

μεθά τε ἀποδείξαι, ὥς ἴστε, ἀγαπητοί, καὶ φύσει ἄνθρωπον τὸν Σήθ
καὶ οὐχὶ ἄνωθ' ἐν τι | παρηλλαχμένον λαβόντα, ἀδελφόν τε ὄντα φύσει P287
τοῦ Κάιν καὶ Ἀβελ ἐξ ἐνὸς πατρὸς καὶ μιᾶς μητρός. »ἔγνω γάρ 5
φύσιν Ἀδὰμ ἔσαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε τὸν
5 Κάιν, καὶ ἐπέθετο αὐτῷ ὄνομα Κάιν, ὅπερ ἐρμηνεύεται κτῆσις, λέγων
»ἐκτισάμην υἱὸν διὰ κυρίου θεοῦ, καὶ πάλιν (κατὰ) τὸν Ἀβελ »ἔγνω 6
Ἀδὰμ ἔσαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκεν υἱὸν καὶ ἐκά-
λεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἀβελ, καὶ μετὰ πολλὰ μετὰ τὸ ἀποθανεῖν 7
τὸν Ἀβελ »καὶ ἔγνω Ἀδὰμ ἔσαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ συλλαβοῦσα
10 ἔτεκεν υἱόν, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σήθ, ὅπερ ἐρμηνεύεται
ἀνταλλαγή· ἀνέστησεν γάρ μοι ὁ θεὸς σπέρμα ἀντὶ Ἀβελ, ὃν ἀπέ-
κτισσε Κάιν, τὸ δὲ »ἐκτισάμην διὰ θεοῦ καὶ ἀνέστησέν μοι ὁ 8
θεός· ἔνα θεὸν δείκνυσιν τὸν πάντων ποιητὴν καὶ δότην τῶν γεγεν-
νημένων. ὅτι δὲ οὗτοι ἔσχον γυναῖκας, ὁ τε | Κάιν καὶ ὁ Σήθ, 9 Ö528
15 δῆλον· ὁ γὰρ Ἀβελ νεώτερος ἀπεκτάνθη, μηδέπω γήμας.

6. Ὡς δὲ ἐν τοῖς Ἰωβηλαίοις ἐνρίσκεται, τῇ καὶ λεπτῇ Γενέσει 6, 1
καλουμένη, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν γυναικῶν τοῦ τε Κάιν καὶ τοῦ Σήθ
ἢ βιβλὸς περιέχει, ἵνα κατὰ πάντα τρόπον οὗτοι κατασχυνθῶσιν οἱ
τοὺς μύθους τῷ βίῳ ὁραφώδησαντες. τοῦ γὰρ Ἀδὰμ γεννήσαντος 2
20 υἱὸς καὶ θυγατέρας ἀνάγκη γέγονε κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἀδελφαῖς ταῖς
ἰδίαις συνασθῆναι τοὺς παῖδας· οὐ γὰρ ἦν παράνομον τὸ τοιοῦτον,
ἐπεὶ μηδὲν ἕτερον γένος ἦν. καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ὥς ἔπος εἰπεῖν ὁ 3
Ἀδὰμ τῇ ἰδίᾳ θυγατρὶ σχεδὸν τῇ ἐκ τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ | ὁστέων D285
πλασθείσῃ συνήσθη, κατὰ συζγίαν αὐτῷ ἐκ θεοῦ πεπλασμένη, καὶ
25 οὐκ ἦν παράνομον. οἱ τε τούτου υἱοὶ συνήσθησαν, ὁ μὲν Κάιν τῇ 4
ἀδελφῇ τῇ μείζονι Σανὴ οὕτω καλουμένη, ὁ δὲ Σήθ τρίτος υἱὸς μετὰ
τὸν Ἀβελ γεννηθεὶς τῇ λεγομένῃ αὐτοῦ ἀδελφῇ Ἀζουρᾷ. γεγόνاسι 5
δὲ τῷ Ἀδὰμ καὶ ἄλλοι υἱοί, ὥς ἡ λεπτὴ Γένεσις περιέχει, ἐννέα μετὰ
τοὺς τρεῖς τούτους, ὥς εἶναι αὐτῷ δύο μὲν θυγατέρας, ἄρρενας δὲ

3 Gen. 4, 1 — 6f vgl. Gen. 4, 2 — 9 Gen. 4, 25 — 16ff vgl. lib. Jub.
4, 9ff Littmann — 25f vgl. lib. Jub. 4, 9 u. 11 Littmann (Σανὴ heißt hier Awan)
— 27ff vgl. lib. Jub. 4, 10 Littmann

V M

1 τε] lies δὲ? * | ἀγαπητοί am Rande nachgetragen Vcorr 2 τε] δὲ V
5 κτῆσις *] κτίσις VM 6 (κατὰ) * 9 nach Ἀβελ ein kleines Wort aus-
radiert V 13 δείκνυσιν Corn.] δείκνύουσι VM 13f γεγεννημένων Dind. Öh.]
γεγεννημένων VM 16 λεπτογενέσει V 22 ἐπεὶ — γένος ἦν am Rande nach-
getragen Vcorr 29 δὲ oben drüber Vcorr

δώδεκα, ἓνα μὲν ἀποκτανθέντα, ἑνδεκα δὲ περιλειφθέντας τῷ βίῳ. ἔχεις δὲ καὶ τούτων τὴν ἔμφασιν ἐν τῇ Γενέσει τοῦ κόσμου καὶ πρῶ- 6
 τη βίβλῳ παρὰ Μωϋσῆ, οὕτω φασκούσῃ »καὶ ἔζησεν Ἀδὰμ ἔτη ἑννα-
 κόσια τριάκοντα, καὶ ἐγέννησεν υἱοὺς καὶ θυγατέρας, καὶ ἀπέθανεν«. | P288
 5 7. Πλατυνθέντων δὲ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς γενεᾶς τοῦ Ἀδὰμ 7, 1
 ἐπεκτεινομένης ἢ ἀκρίβεια ἢ κατὰ τὸν γάμον τὸν σεμνὸν ἐπλατύνετο
 καθεξῆς προβαίνουσα. καὶ ἐπέπερ γεγόναι παῖδες τῷ Ἀδὰμ καὶ 2
 παῖδες παίδων, θυγατέρες δὲ ἐκ τούτων κατὰ διαδοχὴν γένους ἐγεν-
 νήθησαν, λοιπὸν οὐκέτι τὰς ἑαυτῶν ἀδελφὰς πρὸς γάμον ἤγοντο,
 10 ἀλλὰ εἰς εὐνομίαν κατέστη καὶ πρὸ τοῦ διὰ Μωυσέως ἐγγράφου νό-
 μου ὁ κατὰ τὸν σεμνὸν γάμον θεσμὸς καὶ ἐκ τῶν πατραδέλφων
 αὐτῶν τὰς γαμετὰς ἑαυτῶν ἤγοντο. καὶ οὕτως πλατυνομένων ἄρτι 3
 τῶν ἀνθρώπων συνεμίγη τὰ δύο γένη, τοῦ τε Κάιν πρὸς τὸ γένος
 τοῦ Σήθ καὶ τοῦ Σήθ πρὸς θάτερον, καὶ τὰ ἄλλα τῶν υἱῶν τοῦ
 15 Ἀδὰμ γένη. ἐντεῦθεν λοιπὸν τοῦ κατακλυσμοῦ ἄρδην τὸ πᾶν τῆς 4
 στάσεως τῶν ἀνθρώπων ἀπολέσαντος διαπεφύλακται μόνος Νῶε
 εὐρὼν χάριν παρὰ τῷ θεῷ, δίκαιος εὐρεθεὶς ἐν τῇ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ
 γενεῇ. λάρνακα δὲ κατὰ τὰ ἤδη πρότερον ἡμῖν εἰρημένα κατεσκεύασεν 5
 ἐαυτῷ ἐκ προστάγματος θεοῦ, ὡς ἔχουσιν αἱ ἀληθινὰ γραφαί, ἐν ἣ
 20 διασεσῶσθαι ἢ αὐτὴ φάσκει τῆς ἀληθείας βίβλος αὐτόν τε καὶ τὰς | D286
 προειρημένας ἅμα αὐτῷ ἑπτὰ ψυχάς, φημὶ δὲ τὴν τε ἰδίαν σύζυγον
 καὶ τοὺς τρεῖς υἱοὺς γυναικᾶς τε τούτων ὁμοίως τρεῖς. ἐκ τούτου 6
 δὲ λείψανα γεγενῆσθαι τῆς κατὰ τὸν ἄνθρωπον συστάσεως ἐν κόσμῳ
 πάλιν ἢ ἀλήθεια συνίστησιν. ὅθεν κατὰ γε|νεὰν προβαινόντων * καὶ Ö 530
 25 κατὰ διαδοχὴν υἱοῦ πατέρα διαδεχομένου εἰς γενεὰς πέντε ὁ αἰὼν
 ἐλήλακεν.

8. Καὶ γέγονεν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἢ τῆς Βαβυλῶνος κτίσις ἐν 8, 1
 τῇ τῶν Ἀσσυρίων γῇ καὶ ὁ ὑπ' αὐτῶν οἰκοδομηθεὶς τότε πύργος.
 ἦσαν δὲ κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν, ὡς ἦδη ἐν ταῖς πρότερον αἰρέσεσι 2
 30 διηγησάμεν κατὰ τὸν εἰρὸν τῶν ἄνω μοι γεγεῶν πραγματευθεισῶν,
 οἱ πάντες ἐβδομήκοντα δύο ἄνδρες τὸν ἀριθμόν, ἀρχηγοὶ τε καὶ κεφα-

3 vgl. Gen. 5, 3—5 — 18ff vgl. Gen. 6, 14; 7, 7 — 20f vgl. I Petr. 3, 20 —
 27ff vgl. haer. 2, 8; I 175, 13ff u. die weiteren dort angeführten Stellen

V M

1 δεκαδύο V 12 ἄρτι auf Rasur V corr 13 συνεμίγη] συν durchgestrichen V corr
 ἐμίγη M 16 συστάσεως M; vgl. S. 73, 22 20 διασεσῶσθαι aus διασέσωσται V corr
 21 ἅμα αὐτῷ *] αὐτῷ ἅμα V M | δὲ Corn.] τε V M | σύ///ζυγον, ν ausradiert
 V corr 22 ὁμοίως τρεῖς am Rande nachgetragen V corr 24 * <τῶν καιρῶν> *

λαιωταί, τοῦ μὲν Χάμ γένους τριάκοντα δύο καὶ τοῦ Ἰάφεθ δεκα-
 πέντε, τοῦ δὲ Σὴμ εἰκοσιπέντε. καὶ οὕτως ὁ πύργος καὶ ἡ Βαβυλὼν
 ἐγένετο. ἐκ τούτου διεσπάσθησαν ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν φυλαί τε καὶ 3
 γλώσσαι. καὶ ἐπέπερ οἱ ἐβδομήκοντα δύο (οἱ) τότε τὸν πύργον
 5 οἰκοδομοῦντες ταῖς γλώσσαις διεσκεδάσθησαν, συγχυθέντες καὶ ἀπὸ
 μιᾶς ἥς ἤδυσαν *. ἐμπνευσθέντες ἐκ θεοῦ βουλήσεως ἄλλος ἄλλην
 ἐσχίσαν. ἐξ ὧν περ καὶ μέχρ' ὁ δεῦρο ἡ σύστασις τῶν λαλιῶν ἐνέ- 4
 στηκεν. ὥστε (τῶ) βουλομένῳ | ἔνεστιν εὐρεῖν ἕκαστον ἀρχηγὸν P289
 ἑκάστης γλώσσης, ὡς Ἰων[ρ]ὰν μὲν τὴν Ἑλληνίδα ἔσχεν, ἐξ οὗ περ καὶ 5
 10 Ἰωνες κέκληται, οἱ τὴν παλαιὰν γλῶσσαν τῶν Ἑλλήνων ἔχοντες,
 Θήρας δὲ (τὴν) τῶν Θρακῶν, Μοσὸχ τὴν Μοσσυνοίκων γλῶσσαν,
 Θωβέλ τὴν τῶν Θετταλῶν, Λοῦδ τὴν Λυδῶν, Γεφάρ τὴν Γασσηνῶν,
 Μιστρὲμ τὴν τῶν Αἰγυπτίων. Ψοῦς τὴν τῶν Ἀξωμιτῶν, Ἀρμῶτ
 τὴν τῶν Ἀράβων, καὶ τῶν λοιπῶν ἕκαστος, ἵνα μὴ καθ' ἓνα λέγω,
 15 ἰδίαν ἐναπνεύσθη γλῶσσαν. καὶ οὕτως ἑκάστης γλώσσης ἡ διαδοχὴ
 ἐν τῷ κόσμῳ πεπλάτυνται.

9. Πόθεν τοίνυν οὗτοι ἐψευδηγόρησαν αὐτῶν τὰ | ῥήματα, παρεν- 9,1 D287
 θέντες τὴν ἑαυτῶν μυθοποιάν, φανταζόμενοι καὶ ὀνειροπολοῦντες τὰ μὴ
 ὄντα ὡς ὄντα καὶ τὰ ὄντα τῆς ἑαυτῶν διανοίας διασκεδαννύντες; ἀλλὰ
 20 τὸ πᾶν τοῦ διαβόλου βούλημα ὃ ἐνεκίσσησε ταῖς τῶν ἀνθρώπων
 ψυχαῖς. ἔστιν δὲ ἰδεῖν καὶ θαυμάσαι ὡς ἐν πολλοῖς μὲν ἀτοπήμασι 2
 τὸν ἀνθρώπον ἠπάτησε καὶ εἰς παρανομίαν κατέσπασεν, εἰς τε πορ-

1f vgl. Ancoratus c. 113, 3; I 138, 6 c. 113, 5; I 140, 1 c. 113, 1; I 137, 7 —
 9 Ἰωνὰρ Hippolyt Chronik § 60; S. 50 Bauer Refut. X 31, 4; S. 287, 23 Wendland;
 vgl. Panarion Anaceph. von Tom. 1 3, 7; I 164, 5ff — 11 Θήρας Hippolyt Chronik
 § 63; S. 52 Bauer Μοσὸχ Hippolyt Chronik § 169; S. 88 Bauer — 12 Θωβέλ Hip-
 polyt Chronik § 61; S. 52 Bauer Λοῦδ Hippolyt Chronik § 111; S. 68 Bauer Γεφάρ
 (Γαθάρ) Hippolyt Chronik § 168; S. 88 Bauer — 13 Μιστρὲμ Hippolyt Chronik
 § 95; S. 66 Bauer Ψοῦς Hippolyt Chronik § 94; S. 66 Bauer; vgl. Panarion
 haer. 2, 13; I 176, 14 Ἀρμῶτ (Αράμ) Hippolyt Chronik § 178; S. 90 Bauer

V M

1f Ἰάφεθ . . . Σὴμ Pet.] Σὴμ . . . Ἰάφεθ VM 3 ἐκ τούτου *] ἐκ τού-
 των VM 4 οἱ * 6 * etwa <ἀπαλλοτριωθέντες> * 7 μέχρ' auf
 Rasur Vcorr 8 <τῶ> * 9 Ἰων[ρ]ὰν Dind. 11 <τὴν> Dind. | Μοσσυνοίκων,
 σ drüber, οι auf Rasur Vcorr 12 Λοῦδ *] Ἐλοῦδ VM | τὴν³ zweimal ge-
 schrieben M 13 Ἀξωμιτῶν VM 18 τὴν hineingeflickt Vcorr | μυθοποιάν
 aus μυθοποιεῖα Vcorr 20 τοῦ] lies <τοῦτο> τοῦ? *, vgl. das in VM nachher
 folgende τοῦτο | βούλημα] wohl verderbt, lies etwa νόημα * | ὁ *] τοῦτο VM
 22 κατέσπασεν] κατέστησεν M

νείας καὶ μοιχείας καὶ ἀσελγείας, εἰδωλομανίας τε καὶ γοητείας καὶ αἵματεκχνσίας, ἀρπαγὰς τε καὶ ἀπληστίας, κυβείας τε καὶ ἀδηφαγίας καὶ ὅσα τοιαῦτα, οὐδαμοῦ δὲ πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἐτόλμησεν εἰς τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην φθέγγασθαι βλάβοις τινα λόγον
 5 ἢ ἄνταρσιν ἐννοῆσαι. ἀνέμενεν γὰρ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, ὡς 3 λέγει »περὶ σοῦ γέγραπται ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ καὶ ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσί σε«. ἤκουεν γὰρ αἱ τῶν προφητῶν καταγ- 4 γελλόντων τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, λύτρωσιν <τε> ἐσομένην τῶν ἀμαρτησάντων καὶ διὰ Χριστοῦ μετανοούντων, ἐνόμιζεν τε τεύξασθαι 10 τινος ἐλέους. ὅτε δὲ εἶδεν ὁ τάλας τὸν Χριστὸν μὴ δεξάμενον αὐτοῦ 5 τὴν περὶ σωτηρίας ἐπιστροφὴν, ἀνοίξας τὸ στόμα κατὰ τοῦ ἰδίου 532 δεσπότην τὴν βλασφημίαν ἐξήμεσε, τοῖς ἀνθρώποις ὑπόνοιαν ἐμβαλὼν ἀρνεῖσθαι μὲν τὸν ὄντα, τὸν δὲ μὴ ὄντα ζητεῖν. οὕτως τοίνυν 6 καὶ οὗτοι ἐλεγχθήσονται κατὰ πάντα τρόπον ἡπατημένοι. ὁ γὰρ 15 Σὴθ τέθνηκε καὶ τὰ ἔτη αὐτοῦ ἀναγέγραπται. βιώσας γὰρ ἔτη ἐννα- κόσια δεκαδύο τὸ χρεὼν ἀπέδωκε, γεννήσας υἱοὺς καὶ θυγατέρας, ὡς φησὶν ἡ θεία γραφή. κατὰ διαδοχὴν δὲ ὁ τούτου παῖς, | Ἐνώς δὲ ἦν 7 P290 τούτῳ ὄνομα, καὶ αὐτὸς βιώσας ἔτη ἐννακόσια πέντε ὑπήλλαξε τὸν καθ' ἡμᾶς βίον, γεννήσας υἱοὺς καὶ θυγατέρας, ὡς ἔχει ἡ αὐτὴ βίβλος 20 τῆς ἀληθείας.

10. Πόθεν τοίνυν ὁ Σὴθ ὁ τότε τελευτήσας, οὗ καὶ υἱοὶ κατὰ 10, 1 διαδοχὴν βιώσαντες τοῦ βίου ἐπαύσαντο, | εὐρεθῆσεται κύριος ὁ ἀπὸ D288 Μαρίας γεννηθεὶς τῆς αἰιπαρθένου εὐδοκήσας ἐπὶ ζωῇ τῶν ἀνθρώπων, ὁ γεννηθεὶς ἀχρόνως, ὁ ὢν πρὸς τὸν πατέρα αἰεί, ἐνυπόστα- 25 τος θεὸς λόγος, ἐλθὼν δὲ ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν καὶ εἰς ἑαυτὸν 2

3 ff vgl. Irenaeus adv. haer. V 26, 2; II 396f Harvey καλῶς ὁ Ἰουστῖνος ἔφη ὅτι πρὸ μὲν τῆς τοῦ κυρίου παρουσίας οὐδέποτε ἐτόλμησεν ὁ σατανᾶς βλασφημεῖν τὸν θεόν, ἅτε μηδέπω εἰδὼς αὐτοῦ τὴν κατάκρισιν διὰ τὸ ἐν παραβολαῖς καὶ ἀλληγορίαις κεῖσθαι. μετὰ δὲ τὴν παρουσίαν τοῦ κυρίου ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων μαθὼν ἀναφανδόν, ὅτι πῦρ αἰώνιον αὐτῷ ἡτοιμάσται κατ' ἰδίαν γνώμην ἀποστάντι τοῦ θεοῦ καὶ πᾶσι τοῖς ἀμετανοήτως παραμείνασι ἐν τῇ ἀποστασίᾳ, διὰ τῶν τοιούτων ἀνθρώπων βλασφημεῖ τὸν τὴν κρίσιν ἐπάγοντα κύριον — 6 Matth. 4, 6 — 15 vgl. Gen. 5, 8. 7 — 18 vgl. Gen. 5, 11. 10

V M

2 ἀπληστίας aus ἀπληστείας V corr ἀπληστείας M 4 ἐρίσαι hinter φθέγγασθαι durchgestrichen V corr 7 ἤκουσεν M 8 τοῦ < V | <τε> * 12 ἐμβαλὼν wohl aus ἀναλαβὼν V corr 13 nach ὄντα¹ ein Wort (θεόν?) ausradiert V corr 21 τότε] πότε M 24 ὁ¹ + <ἐκ πατρὸς>? * 25 ἐσχάτου, ου aus ων V corr

δὲ ἀναπλασάμενος ἀπὸ μήτρας παρθενικῆς σάρκα καὶ ψυχὴν τὴν
 ἀνθρωπείαν εἰληφὼς οὕτως ἐνανθρωπήσας τελειότατα, κηρύξας ἡμῖν 3
 ζωῆς τὰ μυστήρια, δικαιοσύνης τε ἐργάτας τοὺς αὐτοῦ μαθητάς κατα-
 στήσας καὶ τὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν δι' ἐαυτοῦ τε καὶ δι' αὐτῶν παι-
 5 δεύσας τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, οὐ τὰ τῶν Σηθιανῶν ἀποκαλύψας
 οὐδὲ Σὴθ ἐαυτὸν ὀνομάσας, ὥς οὗτοι ληροῦντες καὶ μέθῃ τινὶ συνε-
 χόμενοι ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἐκπεπτώκασι;

Τὰ δὲ νῦν συντόμου οὔσης τῆς * αἰρέσεως, οὐκ ἐνδεηθεὶς ἐπεκτεῖ- 4
 ραι τὸν κατ' αὐτῆς ἔλεγχον ἀρκοῦμαι τοῖς παροῦσι λόγοις. εὐτρωτος
 10 γὰρ ἡ τούτων ἄνοια καὶ ἐαυτὴν δυναμένη τε ἐλέγξει καὶ φωρᾶσαι,
 οὐ μόνον περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀγωγῆς καὶ σεσυκοφαντημένης δι-
 δασκαλίας τοῦ τὸν Σὴθ αὐτὸν νομίζειν τε καὶ διαβεβαιοῦσθαι εἶναι,
 ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν περὶ τῶν δύο ἀνθρώπων ὑπόθεσιν. εἰ γὰρ αἱ 5
 δυνάμεις ἄνωθεν ἐσχήκασι τὴν ἀρχήν, οὐκ ἂν ἄνευ τῆς μιᾶς, ἣν δὴ
 15 καὶ Μητέρα φάσκουσι τῶν ὅλων εἶναι, ἐγένετό τε καὶ ἐπράχθη τὰ
 ὑπὸ τῶν δύο πραχθέντα. εὐρίσκεται γὰρ ἡ μία αἰτία τῶν δύο δυνά-
 μεων, καὶ ἄνευ αὐτῆς μηδὲν τῶν γενομένων γεγονέναι. καὶ ἀναδρα- 6
 μοῦνται πάλιν ἐπὶ τὸ ὁμολογεῖν ἓνα εἶναι δεσπότην τῶν πάντων
 καὶ δημιουργὸν καὶ κτιστὴν τῶν ὅλων, ἅπαξ μιᾶς δεικνυμένης ἀρ-
 20 χῆς. ἀλλὰ καὶ περὶ ταύτης τῆς αἰρέσεως ταῦτα φήσαντες καὶ ἀπο- 7
 καλύψαντες τὸν λόγον τῆς | ἐρπετώδους αὐτῶν ἐκ γένους ἀσπίδων
 γονῆς, ἐφ' ἑτέραν πάλιν ἴωμεν, ἀγαπητοί, τῇ αὐτῇ ἀκολουθίᾳ τῆς
 πραγματείας. |

P291
D289

Κατὰ Ἀρχοντικῶν κ, τῆς δὲ ἀκολουθίας μ.

25 1. Ἀρχοντικῶν τις αἴρεσις τούτοις ἔπεται, οὐκ ἐν πολλοῖς δὲ 1.1
 τόποις αὕτη φέρεται ἢ μόνον ἐν τῇ Παλαιστινῶν ἐπαρχίᾳ· μετήνεγκαν
 δὲ τὸν αὐτῶν λόγον ἤδη πού καὶ εἰς τὴν μεγάλην Ἀρμενίαν, ἀλλὰ καὶ
 ἐν τῇ μικρᾷ Ἀρμενίᾳ τοῦτο τὸ ζιζάνιον ἤδη ἔσπαρται ὑπὸ ἀνδρός 2
 τινος ἐπιδημήσαντος τῇ Παλαιστινῶν γῇ ἀπὸ Ἀρμενίας ἐν χρόνοις
 30 Κωνσταντίου περὶ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν, Εὐτάκτου ὀνόματι, μᾶλλον
 δὲ ἀτάκτου τὸν τρόπον καὶ μαθόντος τὴν κακοδιδασκαλίαν ταύτην,

V M

2 καὶ ἐλθὼν nach εἰληφὼς durchgestrichen Vcorr < M | ἐνανθρωπήσας *]
 ἐνανθρωπήσεν VM | τελειότητα M 8 * (ἀνατροπῆς τῆς) * 14 ἦν δὴ U]
 ἦδη V ἦν δὴ M 23 Unterschrift κατὰ Σηθιανῶν VM 24 κατὰ Ἀρχοντικῶν
 εἰκοστὴ ἡ καὶ μ VM 27 αὐτῶν aus αὐτὸν Vcorr 30 Κωνσταντίου, v aus-
 radiert Vcorr

εἶτα ἐπανελθόντος εἰς τὰ οἰκεία καὶ διδάξαντος. μετέλαβεν δέ, **3**
 ὡς ἔφην, ἐν Παλαιστίνῃ ὡς ἀπὸ ἀσπίδος ἰὼν ἀπὸ Πέτρου τινὸς γέ-
 ροντος, ἀναξίως Πέτρου καλουμένου, ὃς κατόκει ἐν τῇ τῆς Ἐλευ-
 θεροπόλεως <καὶ> Ἱερουσαλήμ ἐνορία, ἐπέκεινα τῆς Χεβρὼν σημεῖοις
5 τρισί· Καφαρβαριχὰ τὴν κώμην καλοῦσιν. οὗτος ὁ γέρον τὰ πρῶτα **4**
 ἔνδυμα εἶχεν ἑκπληκτον, ὑποκρίσεως γέμον· ἔξωθεν μὲν γὰρ ἀληθῶς
 κώδιον προβάτου ἡμφίεστο, ἡγνοεῖτο δὲ ἔνδοθεν λύκος ὑπάρχων
 ἄρπαξ. ἀναχωρητῆς γὰρ ἐδόκει εἶναι, ἐν σπηλαίῳ τινὶ καθεζόμενος,
 ὃς πολλοὺς δῆθεν συνήγαγεν εἰς ἀπόταξιν καὶ πατὴρ δῆθεν διὰ τε
10 τὸ γῆρας καὶ τὸ σχῆμα ἐκαλεῖτο, τὰ τε αὐτοῦ ὑπάρχοντα πτωχοῖς
 διένειμεν καὶ καθ' ἡμέραν ἐλεημοσύνας ἐποίει. ἐν δὲ τῇ πρώτῃ ἡλικίᾳ **5**
 αὐτοῦ ἐν πολλαῖς αἰρέσεσιν ἐξητάσθη, ἐπὶ Ἀετίου δὲ τοῦ ἐπισκόπου
 κατηγορηθεὶς καὶ ἐλεγχθεὶς τότε τὴν τῶν Γνωστικῶν μετιὼν αἴρεσιν
 καθηρέθη ἀπὸ τοῦ πρεσβυτερίου (ἦν γὰρ κατασταθεὶς ποτε πρεσβύ-
15 τερος), τοῦ τε τόπου μετὰ τὸν ἔλεγχον ὑπὸ Ἀετίου ἐδιώχθη καὶ
 ἀπελθὼν κατόκησεν ἐν τῇ Ἀραβίᾳ ἐν Κωκάβῃ, ἐνθα αἱ τῶν Ἐβιωναίων
 τε καὶ Ναζωραίων ῥίζαι ἐνήρξαντο, ὡς καὶ ἐν πολλαῖς αἰρέσεσι | D290
 περὶ τοῦ τόπου τούτου ἐσήμανα. ὕστερον δὲ ὡς σωφρονισθεὶς πρὸς **6**
 τὸ γῆρας πάλιν ἐπανῆλθε, φέρον ἐαυτῷ ταύτην τὴν ἰοβολίαν κρύβδην
20 καὶ παρὰ πᾶσιν ἀγνοούμενος, ἕως ὅτε εἰς ἔσχατον ἀφ' ὧν εἰς ὧτά
 τινων ἐψιθύρισε ῥημάτων ἐλεγχθεὶς τοιοῦτος ὑφ' ἡμῶν ἀνεθεματίσθη
 καὶ ἐλήλεγκται διὰ τῆς ἡμῶν βραχύτητος. καὶ ἐκάθισεν ἐν τῷ σπη- **7**
 λαίῳ λοιπόν, βδελυχθεὶς ὑπὸ πάντων καὶ μονωθεὶς ἀπὸ τῆς ἀδελφό-
 τητος | καὶ ἀπὸ πλείστων τῶν τῆς ζωῆς ἐαυτῶν ἐπιμελομένων. P292
25 πρὸς τοῦτον τὸν γέροντα καταχθεὶς ὁ προειρημένος Εὐτακτος, εἴ γε **8**
 Εὐτακτος, ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου διερχόμενος καὶ μεταλαβὼν τῆς τοῦ Ὡ536
 γέροντος κακοδιδασκαλίας, ὡς μεγάλην ἐμπορίαν τὸ δηλητήριον τοῦτο

2 vgl. haer. 23, 7, 2; I 255, 21 ἀσπίς παρ ἐχίδνης ἰὼν δανειζομένη — **6f** vgl. Matth. 7, 15 — **16** vgl. haer. 29, 7, 7; I 330, 4ff u. die andern dort angeführten Stellen

V M

2 ἰὼν + <δεχόμενος, τὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν>? * **3f** Ἐλευθερο///πόλεως, v
 ausradiert V corr **4** <καὶ> Pet. **5** κα///φαρβαριχὰ, 1 Buchstabe ausradiert V
7 κώδιον V | ἔνδο///θεν, o aus ω V corr **15** nach ὑπὸ 3 Buchstaben ausradiert V
16 Κωκάβη*] Κωχάβη V M | αἱ drübergeschrieben V corr **21** ὑφ', v auf
 Rasur V corr **23** βδελλυχθεὶς, erstes λ durchgestrichen V corr | ὑπὸ, v auf
 Rasur V corr **24** ἐπιμελο///μένων, v ausradiert V corr ἐπιμελουμένων M **25f** εἶγε
 Εὐτακτος nachgetragen V corr **26** Ἀτακτος M | ἐρχόμενος M
 Epiphanius II.

λαβὼν εἰς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα ἀπεκόμισεν· ἦν γὰρ ἀπὸ τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας ὡς ἔφη ὁρμώμενος, τῶν Σατάλης πλησίον τόπων. ἐπαν- 9
ελθὼν γοῦν εἰς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα πολλοὺς ἔχρανε τῆς αὐτῆς
μικρᾶς Ἀρμενίας, προσφθαρεῖς τισι πλουσίοις συγκλητικῇ τέτινι καὶ
5 ἄλλοις περιβλέπτοις, δι' ὧν διαφανῶν ἀνδρῶν πολλοὺς ἐκέισε ἀπώ-
λεσε. τέχιοι δὲ αὐτὸν ὁ κύριος τοῦ βίου ἐξήλειψεν, πλὴν ὅτι ἔσπειρε
τὸ ἑαυτοῦ ζιζάνιον.

2. Καὶ οὗτοι δὲ ὁμοίως βίβλους ἑαυτοῖς ἐπλαστογράφησάν τινας 2, 1
ἀποκρύφους, ὧν τὰ ὀνόματά ἐστι ταῦτα· τὸ μὲν γὰρ Συμφωνίαν
10 μικρὰν δῆθεν βιβλίον καλοῦσι, τὸ δὲ μεγάλην Συμφωνίαν. ἀλλὰ καὶ
ἄλλα τινὰ βιβλία ἑαυτοῖς ἐπισωρεύουσιν * οἷς ἐὰν συντύχωσιν, ἵνα
δόξωσι τὴν ἑαυτῶν πλάνην διὰ πολλῶν βεβαιῶν, ἐπισυνεισφέρεσθαι.
ἤδη δὲ καὶ τοῖς Ἀλλογενέσι καλουμένοις κέχρηται· βίβλοι γὰρ εἰσιν 2
οὕτω καλούμεναι. λαμβάνουσι δὲ λαβὰς ἀπὸ τοῦ Ἀναβατικοῦ Ἠσαΐα,
15 ἔτι δὲ καὶ ἄλλων τινῶν ἀποκρύφων. τὸ δὲ πᾶν ἐκ τοῦ Συμφωνία 3
καλουμένου βιβλίου *. ἐν ᾧ ὀγδοάδα τινὰ λέγουσιν εἶναι οὐρανῶν
καὶ ἑβδομάδα, εἶναι δὲ καθ' ἕκαστον οὐρανὸν | ἄρχοντας· καὶ τοὺς μὲν D291
εἶναι εἰς τοὺς ἑπτὰ οὐρανοὺς, καθ' ἕνα οὐρανὸν ἕνα ἄρχοντα, τάξεις
δὲ εἶναι ἐκάστῳ ἄρχοντι, καὶ τὴν Μητέρα τὴν φωτεινὴν ἀνωτάτω
20 ἐν τῷ ὀγδόῳ εἶναι. καθάπερ αἱ ἄλλαι αἰρέσεις. καὶ τινὲς μὲν αὐτῶν 4
κατὰ τὰ σώματα κεχραμμένοι ἀσελγείᾳ τυγχάνουσιν, ἄλλοι δὲ δῆθεν
προσποιητὴν νηστείαν ὑποκρίνονται ἀπατῶσί τε τοὺς ἀφελεστεροὺς
ἀνθρώπους, προσχήματι μοναζόντων ἀποταξίαν τινὰ σεμνυνόμενοι.
φασὶ δὲ εἶναι καθ' ἕκαστον οὐρανόν, ὡς προείπον, ἀρχὴν καὶ ἕξου- 5
25 σίαν καὶ ἀγγελικὰς τινὰς ὑπηρεσίας, ἐκάστου ἄρχοντος ἑαυτῷ γεγεν-
νηκότος καὶ πεποιηκότος ὑπηρεσίαν· μὴ εἶναι δὲ σαρκὸς ἀνάστασιν,
ἀλλὰ μόνον ψυχῆς. ἀναθεματίζουσιν τε τὸ λουτρόν, καὶν τε εἰέν 6
τινες ἐν αὐτοῖς προειλημμένοι καὶ βεβαπτισμένοι. τὴν τε τῶν μυστη-
ρίων μετοχὴν καὶ ἀγαθότητα ἀθετοῦσιν ὡς ἄλλοτρίαν οὔσαν καὶ εἰς

13 Ἀλλογενεῖς vgl. haer. 39, 5, 1 u. unten c. 7, 1 u. 4 — 14 Ἀναβατικὸν
Ἠσαΐα vgl. haer. 67, 3, 4 — 15 ff vgl. Bousset, Hauptprobleme S. 15 ff

V M

2 πλησίον M 8 ὁμοίως *] ὁμῶς VM 10 μικρὰν *] μικρὸν VM | δὲ]
δὴ V | μεγάλην *] μέγα VM 11 * etwa <ἅπερ εἰώθασι> * 16 * etwa
<περὶ τῆς αὐτῶν αἰρέσεως ἔστιν ἰδεῖν> * | ᾧ oben drüber V corr 17 οὐρανῶν
nachgetragen V corr 20 αἰρέσεις + <δογματίζουσιν>? * | αὐτῶν Corn.] αἱ τῶν
VM 22 τε *] δὲ VM 28 προηλειμμένοι aus προειλημμένοι V corr προει-
λειμμένοι M; προειλημμένοι καὶ βεβαπτισμένοι = vorher getauft

ὄνομα | Σαβαώθ γεγεννημένην· αὐτὸν γὰρ θέλουσιν εἶναι κατὰ τινὰς P293
 τῶν ἄλλων αἰρέσεων ἐν τῷ ἐβδόμῳ οὐρανῷ τυραννοῦντα καὶ κατὰ
 τῶν ἄλλων κατισχύοντα. βρωμα δὲ λέγουσιν εἶναι ἀρχῶν καὶ ἐξου- 7
 σιῶν τὴν ψυχὴν, ἄνευ δὲ αὐτῆς μὴ δύνασθαι αὐτοὺς ζῆν, διὰ τὸ ἀπὸ
 5 τῆς ἄνωθεν ἰκμάδος αὐτὴν εἶναι καὶ δύναμιν αὐτοῖς παρέχειν. ἐν 8
 γνώσει δὲ ταύτην γενομένην καὶ φυγοῦσαν τὸ βάπτισμα τῆς ἐκκλησίας
 καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Σαβαώθ τοῦ τὸν νόμον δεδοκότος ἀνίεναι καθ'
 ἑκαστον οὐρανὸν καὶ | ἀπολογία διδόναι ἑκάστη ἐξουσία καὶ οὕτως Ö538
 ὑπερβαίνειν πρὸς τὴν ἄνωτέραν Μητέρα καὶ Πατέρα τῶν ὅλων, ὅθεν
 10 δὴ κατῆλθεν εἰς τόνδε τὸν κόσμον. ἤδη δὲ εἶπον ὡς ἀναθεματί- 9
 ζουσι τὸ βάπτισμα, ὡς »μυῖαι θανατοῦσαι σαπριοῦσαι σκευασίαν ἐλαίου
 ἡδύσματος«, ὡς ἐπὶ τούτων καὶ τῶν ὁμοίων αὐτοῖς ἢ παραβολῇ τῷ
 Ἐκκλησιαστῇ εἴρηται. μυῖαι γὰρ εἰσιν ὡς ἀληθῶς θανατοῦσαι καὶ
 θάνατον ἐμποιοῦσαι καὶ σαπρίζουσαι τὸ μυρεψικὸν ἔλαιον τοῦ ἡδύσ-
 15 ματος, τὰ ἅγια | τοῦ θεοῦ μυστήρια τὰ ἐν τῷ λουτρῷ ἡμῖν εἰς ἄφεσιν D292
 ἁμαρτιῶν κεχαρισμένα.

3. Θανατώσεις δ' ἂν τις εὐρὼν καὶ παρὰ τοῖς φυσιολόγοις τινὰ 3, 1
 ὠφελείας ἐμπλεα, ἀπεικασθεὶς τῇ τῆς μελίττης συνέσει, τῆς ἐφ' ἅπαντα.
 μὲν τὰ βλαστήματα ἐφιζανούσης, τὰ χρήσιμα δὲ ἐαυτῇ ἐπισυναγούσης
 20 ὁ γὰρ συνετὸς ἄνθρωπος οὐδαμῶθεν ζημιοῦται, ἀλλ' ἢ πανταχόθεν 2
 κερδαίνει, ἀσύνητος δὲ ζημιωθήσεται, ὡς καὶ ὁ ἅγιος προφήτης λέγει
 »τίς συνετὸς καὶ συνήσει ταῦτα; καὶ ὃ λόγος κυρίου ἐστί, καὶ γνώ-
 σεται αὐτά, ὅτι εὐθελίαι αἱ ὁδοὶ κυρίου, ἀσεβεῖς δὲ ἀσθενήσουσιν ἐν
 αὐταῖς;« εὐρομεν γὰρ καὶ παρὰ τοῖς καλουμένοις φυσιολόγοις, 3
 25 μᾶλλον δὲ ἡμεῖς αὐτοὶ ὁρῶμεν, ὡς τὸ τῶν κανθάρων γένος τὸ παρὰ
 τισι βυλάρων καλούμενον, συνήθειαν ἔχει ἐν τῇ δυσωδίᾳ καὶ κόπρῳ
 ἀνακυλίεσθαι· καὶ αὕτη αὐτοῖς τροφή τε καὶ ἐργασία, ἄλλοις δὲ τὴν
 αὐτὴν τούτων βορβορώδη τροφήν εἰς μὲν ἐπάχθειαν καὶ δυσωδίαν *.
 καὶ μελίσσαις μὲν αὕτη ἡ κόπρος καὶ δυσωδία θάνατος, βυλάροις δὲ 4
 30 ἐστὶν ἐργασία καὶ τροφή καὶ πραγματεία. ταῖς δὲ μελίσσαις τοῦ-
 ναντίον ἢ εὐδομία καὶ τὰ ἄνθη καὶ τὰ μύρα εἰς ἀναψυχὴν, κτῆσιν

1 vgl. haer. 25, 2, 2f; I 269, 4ff u. haer. 26, 10, 3; I 287, 7f — 3 vgl.
 haer. 26, 10, 8; I 288, 8 — 11 vgl. Pred. 10, 1 — 22 Hos. 14, 10

V M

1 αὐτὸν *] ταὐτὸν VM; τοῦτον Pet. 3 κατισχύοντας, s angefliekt Vcorr
 κατισχύοντα aus ἐνισχύοντα M 8 διδόναι aus δεδωκέναι Vcorr 11 θανα-
 τ///οῦσαι, ι getilgt M | σαπριοῦσαι] lies wohl σαπριοῦσι * 13 θανατ///οῦσαι, ι
 getilgt Vcorr 28 δυσωσμίαν M | * etwa <γίνεσθαι δῆλον> * 30 καὶ² < V
 31 κτῆσιν *] κτίσιν VM

- τε καὶ ἐδωδὴν, εἰς ἐργασίαν τε καὶ πραγματείαν, τοῖς δὲ κανθάρους
τοῖς προειρημένοις εἴτ' οὖν βυλάρους ἐναντία τὰ τοιαῦτα. | ὁ γὰρ βου- 5 P 294
λόμενος τούτους δοκιμάσαι, ὥς φασιν οἱ φυσιολόγοι, ἀπὸ μύρου (φημί
δὲ ὀποβαλσάμον ἢ νάρδου) λαβὼν καὶ προσενέγκας τοῖς κανθάρους
5 θάνατον αὐτοῖς ἐμποιεῖ· εὐθὺς γὰρ τελευτῶσι, μὴ φέροντες τὴν
εὐωδίαν. οὕτω καὶ οὕτοι τῆς μὲν λαγνείας καὶ πορνείας καὶ κακίας 6
ὀρεγόμενοι εἰς τὰ πονηρὰ ἔχουσι τὴν ἑαυτῶν ἐλπίδα, πλησιύσαντες
δὲ τῷ ἁγίῳ λουτρῷ καὶ τῇ εὐδομίᾳ ἀποθνήσκουσιν, εἰς τὸν θεὸν
βλασφημοῦντες καὶ τὴν αὐτοῦ κυριότητα ἀθετοῦντες. | D 293
- 10 4. Ἐκ μιᾶς δὲ ἢ δύο μαρτυριῶν αὐτοὺς ἀνατρέφωμεν. εἰ γὰρ καὶ 4, 1
ἄρχαι καὶ ἐξουσίαι εἰσὶ καλούμεναι, οὐκ ἐκτὸς θεοῦ αὐταὶ γεγόνασιν,
μάλιστα ἐν τοῖς οὐρανοῖς. οἶδεν γὰρ ἡ γραφὴ λέγειν ἀγγέλους καὶ 2
ἄρχαγγέλους, οὐκ εἰς ἐναντιότητα τεταγμένους, ἀλλὰ »λειτουργικὰ
πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονο-
15 μεῖν σωτηρίαν«. καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς καθ' ἑκάστην βασιλείαν 3
πολλὰ ἄρχαι, ἀλλὰ ὑπὸ ἓνα βασιλέα. »αἱ γὰρ οὐσαι ἐξουσίαι ἐκ θεοῦ
τεταγμέναι | εἰσίν«, ὥς λέγει ὁ ἀπόστολος· »ὥστε οὖν ὁ ἀνθιστάμενος 5
τῇ ἐξουσίᾳ τῇ τοῦ θεοῦ διαταγῇ ἀνθέστηκεν. οἱ γὰρ ἄρχοντες οὐκ 4
εἰσὶ κατὰ τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλὰ ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ οὐκ εἰσὶ κατὰ τῆς
20 ἀληθείας, ἀλλὰ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας. θέλεις δέ, φησί, τὴν ἐξουσίαν μὴ
φοβεῖσθαι; τὸ καλὸν ποίει καὶ ἕξεις ἔπαινον ἐξ αὐτῆς. οὐ γὰρ εἰκὴ
τὴν μάχαιραν φορεῖ· διάκονος γὰρ ἐστὶν εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐκ θεοῦ
τεταγμένος τῷ τὸ κακὸν πράττοντι«. καὶ ὅρῳ ὥς ἡ ἐξουσία αὕτη 5
ἡ κοσμικὴ ἐκ θεοῦ τέτακται, καὶ μαχαίρας ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν· οὐκ
25 ἀλλαχόθεν δὲ ποθεν, ἀλλὰ ἐκ θεοῦ εἰς ἐκδίκησιν. καὶ οὐ δυνάμεθα
λέγειν διὰ τὸ εἶναι ἄρχας καὶ ἐξουσίας ἐν κόσμῳ τὸν βασιλέα τούτων
μὴ εἶναι βασιλέα, ἀλλὰ εἶναι (μὲν) τὰς ἄρχας καὶ τὰς ἐξουσίας, εἶναι
δὲ καὶ τὸν τούτων βασιλέα. ὥς οὖν ἐπὶ γῆς ὁρῶμεν (δέδεικται 6
γάρ) οὐκ ἐναντίας τὰς ἄρχας τῷ βασιλεῖ, ἀλλ' ὑποτεταγμένας εἰς

3 vgl. Aelian de nat. an. 138 — 9 vgl. Judas 8 — 10f vgl. I Kor. 8, 5 Röm.
13, 1 — 13 Hebr. 1, 14 — 16—23 Röm. 13, 1—4

V M

3 τούτους aus τοιούτους Vcorr 3f φημί δὲ nachgetragen Vcorr 4 ὀπο-
βαλσάμον, ὁ aus ἁ Vcorr ἀπὸ βαλσάμον M 6 λαγνείας auf Rasur Vcorr γαλή-
νης M 7 πλησιύσαντες, πλησια auf Rasur Vcorr 8 τῷ ἁγίῳ λουτρῷ aus τὸ
ἅγιον λουτρὸν Vcorr | τῇ εὐδομίᾳ aus τὴν εὐδομίαν Vcorr 9 αὐτοῦ *] αὐτῶν
V M 11 αὐταὶ aus αἱ αὐταὶ Vcorr 16 αἱ γὰρ auf Rasur Vcorr 21 ἐξ
nachgetragen Vcorr 25 ἀλλ' M 27 <μὲν> * 28 δὲ hineingeflickt Vcorr
29 γὰρ hineingeflickt Vcorr < M

διοίκησιν παντὸς τοῦ βασιλείου καὶ εἰς εὐταξίαν γῆς, ἔνθα φόνοι καὶ
 μάχαι, ἄγνοιαί τε καὶ διδασκαλῖαι, εὐνομίαι τε καὶ παρανομίαι. καὶ
 τούτου χάριν εἰσὶν ἔξουσίαι, ἵνα εἰς εὐτακτον σύνταξιν τῆς τοῦ παν-
 τὸς κόσμου διοικήσεως τὰ πάντα ἐκ θεοῦ καλῶς καταταχθῇ καὶ
 5 οἰκονομηθῇ, — οὕτω καὶ ἐν οὐρανῷ, μάλιστα δὲ ἔξαιρέτως ἐκεῖ, ἔνθα 7
 οὐ φθόνος οὐ ζῆλος οὐ παρανομία οὐκ ἐναντιότης οὐ στάσις οὐχ
 ὄρκος | οὐχ ἀρ|παγὴ οὐδέ τι ἕτερον τῶν τοιούτων, ἔξουσίαι τεταγμέναι D 294
 εἰσὶ δι' ἄλλην πραγματείαν. ποίαν δέ φημι, ἀλλ' ἢ διὰ τὸν ῥυθμὸν 8 P 295
 τοῦ ὕμνου, διὰ τὴν ἄνω ἀκήρατον δοξολογίαν, δι' ἣν ἠθέλησεν ὁ
 10 ἄφθονος ἡμῶν θεὸς καὶ βασιλεὺς χαρίσασθαι ἐκάστῳ τῶν ὑπ' αὐτοῦ
 γεγεννημένων δόξαν προσήκουσαν, ἵνα τῆς αὐτοῦ βασιλείας τὸ φαιδρὸν
 καὶ ἀκατάληπτον καὶ ἔκπληκτον ἀεὶ δοξάζεται. σαφῶς τοίνυν ἐκεῖνοι
 πεπλάνηνται, τὴν χάριν τοῦ θεοῦ ἀγνοήσαντες.

5. Φασὶ δὲ οὗτοι, ὡς καὶ ἄνω μοι προεδήλωται, τὸν διάβολον 5, 1
 15 εἶναι υἱὸν τῆς ἐβδόμης ἐξουσίας τουτέστι τοῦ Σαβαώθ. εἶναι δὲ τὸν
 Σαβαώθ θεὸν τῶν Ἰουδαίων, τὸν δὲ διάβολον πονηρὸν αὐτοῦ υἱόν,
 ὄντα δὲ ἐπὶ τῆς γῆς ἐναντιοῦσθαι τῷ ἰδίῳ πατρί. καὶ τὸν αὐτοῦ 2
 πατέρα μήτε τοιοῦτον εἶναι μήτε πάλιν εἶναι τὸν ἀκατάληπτον θεόν,
 ὃν Πατέρα φασίν, ἀλλὰ ἀριστερᾶς εἶναι ἐξουσίας. ἕτερον δὲ πάλιν 3
 20 μῦθον λέγουσιν οἱ τοιοῦτοι, ὅτι, φησίν, ὁ διάβολος ἐλθὼν πρὸς τὴν
 Εὐὰν συνήφθη αὐτῇ ὡς ἀνὴρ γυναικὶ καὶ ἐγέννησεν ἐξ αὐτῆς τὸν τε
 Κάϊν καὶ τὸν Ἀβελ. διὸ ἐπανεστῇ ὁ εἰς τῷ ἐνί, διὰ ζῆλον ὃν εἶχον 4
 πρὸς ἀλλήλους, | οὐχὶ διὰ τό πως εὐηρεστηκέναι τὸν Ἀβελ θεῷ, ὡς 542
 ἔχει ἡ ἀλήθεια, ἀλλὰ ἕτερον πλαζόμενοι λόγον λέγουσιν· ἐπειδὴ, φησίν,
 25 ἐρῶντες ἦσαν ἀμφοτέρω τῆς ἀδελφῆς τῆς ἰδίας αὐτῶν, τούτου χάριν
 ἐπανεστῇ ὁ Κάϊν τῷ Ἀβελ καὶ ἀπέκτεινεν αὐτόν. φύσει γὰρ αὐτοὺς
 φασιν ἐκ τοῦ σπέρματος τοῦ διαβόλου ὡς προεῖπον γεγενῆσθαι.

φέρουσι δὲ μαρτυρίας, ὅταν θελήσωσιν ἀπατᾶν τινας, ἀπὸ τῶν 5
 θείων βιβλίων, ὡς καὶ ἐν ἄλλῃ μοι αἰρέσει τοῦτο εἴρηται, <ὅτι> ὁ
 30 σωτὴρ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἔλεγεν »ὑμεῖς ἐκ τοῦ Σατανᾶ ἐστε« καὶ
 »ὅταν λαλῇ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ, ὅτι καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ
 ψεύστης ἦν«· ἵνα δῇθεν εἰπωσιν <ἐκ> τοῦ διαβόλου εἶναι | τὸν Κάϊν, 6 D 295

14 vgl. haer. 25, 5, 3; I 273, 5 u. haer. 37, 4, 4; II 56, 5ff — 29 vgl.
 haer. 38, 4, 2; II 66, 31ff — 30 Joh. 8, 44

V M

6 οὐχ aus οὐκ V corr 7 οὐχ aus οὐκ V corr 12 ἀκατάληπτον, μ aus-
 radiert V 21 αὐτῆς *] αὐτοῦ VM 23 πως *] ὡς VM 24 πλαζόμενοι *] πλα-
 ζόμενον VM 29 <ὅτι> * 32 <ἐκ> τοῦ διαβόλου *] τὸν διάβολον VM

ἐπειδὴ εἶρηκεν ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποτόμος ἦν καὶ *, ἵνα δείξῃ 7
πατέρα μὲν αὐτοῦ εἶναι τὸν διάβολον, τοῦ δὲ διαβόλου εἶναι πατέρα
τὸν ἄρχοντα τὸν ψεύστην, ὃν βλασφημοῦντες κατὰ τῆς ἑαυτῶν κεφα-
λῆς φασιν αὐτὸν εἶναι τὸν Σαβαώθ οἱ ἀνόητοι, νομίζοντες ὄνομα 8
10 εἶναι [τοῦ] θεοῦ τινός· τὸ Σαβαώθ, ὡς ἤδη καὶ ἐν ταῖς πρότερον
αἰρέσεσι διὰ πλάτους ἡμῶν πεπραγμάτευται περὶ ἐρμηνείας τοῦ Σαβαώθ
καὶ ἄλλων ὀνομασιῶν, τοῦ τε Ἥλι καὶ τοῦ Ἐλωείμ, | τοῦ τε Ἥλ καὶ P296
τοῦ Σαδδαὶ τοῦ τε Ἑλλιών τοῦ τε Ῥαββωνὶ τοῦ τε Ἰὰ τοῦ τε Ἀδω-
ναὶ τοῦ τε Ἰαβέ, ὡς ὀνομασίαι εἰσὶ δοξολογιῶν ἅπασαι ἐρμηνευόμεναι 9
10 καὶ οὐκ ὀνόματά ἐστι θετὰ ὡς εἰπεῖν τῇ θεότητι, ἅτινα καὶ ἐνταν-
θοῖ σπουδασθήσονται ἐρμηνευθέντα κείσθαι· τὸ Ἥλ θεός, τὸ 10
Ἐλωείμ θεός αἰεί, τὸ Ἥλι θεός μου, τὸ Σαδδαὶ ὁ ἱκανός, τὸ Ῥαββωνὶ
ὁ κύριος, τὸ Ἰὰ κύριος, τὸ Ἀδωναὶ ὁ ὢν κύριος, τὸ Ἰαβέ ὃς ἦν καὶ
ἔστιν ὁ αἰὲς ὢν, ὡς ἐρμηνεύει τῷ Μωϋσῇ ὁ ὢν ἀπέσταλκέ με, ἔρεῖς
15 πρὸς αὐτούς*, καὶ τὸ Ἑλλιών ὑψιστος, καὶ τὸ Σαβαώθ δυνάμεων
ἐρμηνεύεται, κύριος οὖν Σαβαώθ κύριος τῶν δυνάμεων, πάντη γὰρ 11
(κύριος) πρὸσκειται ὅπου τοῦ Σαβαώθ ὄνομα λέγει ἢ γραφή· (ἢ γὰρ
γραφὴ) οὐ μόνον ἐκφωνεῖ λέγουσα· εἰπέ μοι Σαβαώθ ἢ ἐλάλησε Σα-
βαώθ*, ἀλλὰ εὐθὺς λέγει κύριος Σαβαώθ, οὕτως γὰρ ἢ Ἑβραῖς φά-
20 σκει ὡς Ἀδωναὶ Σαβαώθ*, ὅπερ ἐρμηνεύεται κύριος τῶν δυνάμεων.

6. Καὶ μάτην παρ' αὐτοῖς τε καὶ τοῖς ὁμοίοις κατὰ τὴν τύφλω- 6, 1
σιν τῆς διανοίας αὐτῶν τὰ καλῶς εἰρημένα σκοφαντεῖται, οὔτε γὰρ 2
περὶ διαβόλου τῷ σωτῆρι ἐν τῷ πρὸς Ἰουδαίους λόγῳ εἶρηται, ὡς
παντί τῷ σαφές εὐρίσκεται τῷ τῇ ἀληθείᾳ ἀκολουθοῦντι, ἀλλὰ διὰ
25 τὸν Ἰούδα αὐτοῖς ἔλεγε τὸ ῥῆμα, οὐκ ἦσαν γὰρ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, 3
τοῦ αὐτὸν ὑποδεξαμένου ὑπὸ τὴν δοῦν τῆς Μαμβρῆ πρὸ τῆς ἐνσάρ-
κου αὐτοῦ παρουσίας, | ἀλλὰ υἱὸς ἑαυτοῦς κατεδίκασαν γενέσθαι τῆς D296
τοῦ Ἰούδα προδοσίας, τοῦ ὑπὸ τοῦ κυρίου σατανᾶ καὶ διαβόλου

1 Joh. 8, 44 — 5 vgl. haer. 26, 10, 11ff; I 288, 18ff — 14f Exod. 3, 14 —
22 vgl. haer. 38, 4, 9; II 67, 23ff

V M

1 * <ὅτι ψεύστης ἦν, ὅτι ὁ πατὴρ αὐτοῦ ψεύστης ἦν> *, vgl. Z. 3 τὸν ψεύστην
u. S. 67, 1 5 [τοῦ] * | τινός Pet.] τινές VM | τὸ *] τὸν VM 7 τοῦ τε¹]
τοῦτο M | Ἐλωείμ *, vgl. Z. 12] Ἐλωί VM 9 Ἰανέ M | nach ὀνομασίαι noch
einmal ὡς, durchgestrichen V corr 13 Ἰανέ M 14 ὁ¹ *] καὶ VM 16 vor
οὖν + ὁ M | πάντη Pet.] παντί VM 17 <κύριος> * 17f <ἢ γὰρ γραφή> *
21 μάτην Pet.] μετὰ τὴν VM 24 τω aus τὸ V corr τὸ M 26 τῆς¹ *, vgl.
I 216, 23] τὴν VM | Μαμβρὶ M 28 προδο|||σίας, ο aus ω V corr

ὠνομασμένον, ὡς λέγει »οὐχὶ δώδεκα ὑμᾶς ἐξελεξάμην, καὶ εἷς ἐξ ὧν ἔστιν διάβολος;« καὶ τούτου ἕνεκα τὰ τῆς αὐτοῦ κακοτροπίας 4
 ὁ κύριος ἐρμηνεύων ἔλεγεν ὅτι »ὅταν λαλῇ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων
 λαλεῖ«, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τὸ εὐαγγέλιον λέγει ὅτι »κλέπτῃς ἦν καὶ τὸ
 5 γλωσσόκομον αὐτὸς ἐβάσταζεν«. οὗτος οὖν ὁ διάβολος κληθεὶς 5
 Ἰούδας πατέρα ἔσχε τὸν Κάϊν, διὰ ψεύδους ἀπατήσαντα τὸν ἀδελφὸν
 αὐτοῦ Ἀβελ καὶ ἀποκτείναντα, ὡς καὶ ἐρωτώμενος ὑπὸ τοῦ κυρίου
 »ποῦ Ἀβελ ὁ ἀδελφός σου;« ψευδόμενος ἔλεγεν »οὐκ οἶδα«. εἰκότως 6
 οὖν καὶ οὗτος τὸν φύσει διάβολον μιμησάμενος τοῖς τρόποις υἱὸς
 10 αὐτοῦ κατ' ἀξίαν ἀνηγόρευται ὑπὸ τοῦ σωτῆρος. »ὅ γὰρ ἡττηταί
 τις, τούτῳ καὶ δεδούλωται,« καὶ ἡμῶν δὲ ἕκαστος ὅτιοῦν ἂν ἐπι-
 τελέσῃ, τοὺς τοῦτο προτετελεχότας πατέρας ἔξει μιμησάμενος. σαφῶς 7 P297
 τοίνυν ἐφράσθη ἢ παρὰ τοῦ κυρίου λεχθεῖσα ῥῆσις ὅτι »ὑμεῖς τέκνα
 ἐστὲ τοῦ διαβόλου« καὶ πάλιν »ὅταν λαλῇ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων
 15 λαλεῖ, ὅτι ὁ πατὴρ αὐτοῦ ψεύστης ἐστίν«, ἵνα εἴπῃ Ἰούδαν καὶ Κάϊν·
 εἶτα »καὶ γὰρ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ψεύστης ἦν«, ἵνα εἴπῃ αὐτὸν τὸν διά- 8
 βολον, διὰ τὰ ὁμοίως πεπραγματευμένα ἐκάστω τούτων. ἐμπνεύσας
 γὰρ ἐν στόματι τοῦ ὄφeos ψευδῇ πάντα λελάληκεν ὁ διάβολος καὶ
 οὕτως τότε ἐξηπάτησε τὴν Εὐαν. καὶ ἀνήρηται παρὰ τούτοις ἢ 9
 20 πεπλανημένη μυθοποιία, καὶ λέγῃ ἢ γραφῇ »ὡς ὁ Κάϊν ἀπέκτεινε
 τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ὅτι ἐκ τοῦ διαβόλου ἦν«. ἐδείχθη γὰρ παντάπα-
 σιν, <ὅτι> οὐχὶ διὰ τὸ τὴν Εὐαν, ἐκ τοῦ σπέρματος τοῦ διαβόλου
 συλλαβοῦσαν ὡς κατὰ συζυγίαν γάμου καὶ συνάφειαν σωμάτων, γε-
 γεννηκέναι τὸν Κάϊν καὶ τὸν Ἀβελ, ὡς τούτοις ἔδοξεν, ἀλλὰ διὰ τὸ
 25 ὁμότροπον καὶ μίμημα τῆς τοῦ διαβόλου κακοτροπίας υἱὸς αὐτοῦ
 ἦκουσε. | D297

7. Πάλιν δὲ λέγουσιν οἱ αὐτοὶ τὸν Ἀδὰμ συναφθέντα τῇ Εὐᾶ 7, 1
 τῇ ἰδίᾳ γαμετῇ γεγεννηκέναι τὸν Σήθ, φύσει ἴδιον αὐτοῦ υἱόν. καὶ
 τότε φασὶ τὴν ἄνω δύναμιν σὺν τοῖς ὑπουργοῖς τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ
 30 ἀγγέλοις καταβεβηκέναι καὶ ἡρπακέναι αὐτὸν τὸν Σήθ, ὃν καὶ Ἀλ- 2
 λογενῇ καλοῦσι, καὶ ἀνενηνοχέναι ἄνω πον καὶ ἀναθρέψαι χρόνον

1 Joh. 6, 70 — 3 Joh. 8, 44 — 4 Joh. 12, 6 — 8 Gen. 4, 9 — 10 II Petr.
 2, 19 — 13—16 Joh. 8, 44 — 20f vgl. I Joh. 3, 11

V M

5 εἶχεν hinter ἐβάσταζεν durchgestrichen Vcorr 8 εἰκότως M 14 ἐκ
 nachgetragen Vcorr 15 πῶς nach ὅτι durchgestrichen Vcorr 22 <ὅτι> *
 24 ἔδειξεν M 25 τῆς auf Rasur Vcorr 25f υἱὸς αὐτοῦ ἦκουσεν nach-
 getragen Vcorr 28 φύσει + <όντα>? *

ἰκανῶ, ἵνα μὴ ἀποκτανθῇ, καὶ μετὰ χρόνον πολλὸν πάλιν κατενηνο-
 χῆναι εἰς τόνδε τὸν κόσμον καὶ πνευματικὸν ἀπεργάσασθαι αὐτὸν καὶ
 † σωματικόν, εἰς τὸ μὴ κατισχύειν τὸν τε (δημιουργόν) κατ' αὐτοῦ καὶ
 τὰς ἄλλας ἐξουσίας καὶ ἀρχὰς τοῦ κοσμοποιοῦ θεοῦ. μηκέτι δὲ αὐτόν 3
 5 φασὶ λελατρευκέναι τῷ τε ποιητῇ καὶ δημιουργῷ. ἐπεγνωκέναι δὲ τὴν
 ἀκατορόμαστον δύναμιν καὶ τὸν ἄνω ἀγαθὸν θεόν, τούτῳ (τε) λελα-
 τρευκέναι καὶ κατὰ τοῦ ποιητοῦ τοῦ κόσμου καὶ ἀρχῶν καὶ ἐξουσιῶν
 πολλὰ ἀποκεκαλυφέναι. † ὃ δὲ καὶ | βίβλους τινὰς ἐξετίπωσαν εἰς ὄνομα 4 Ö546
 αὐτοῦ τοῦ Σὴθ γεγραμμένας, παρ' αὐτοῦ αὐτὰς δεδόσθαι λέγοντες,
 10 ἄλλας δὲ εἰς ὄνομα αὐτοῦ καὶ τῶν ἐπὶ τὰ νύκτων αὐτοῦ. φασὶ γὰρ αὐτόν 5
 ἐπὶ τὰ γεγεννηκέναι (νιούς) Ἀλλογενεῖς καλουμένους, ὡς καὶ ἐν ἄλλαις
 αἱρέσεσιν εἰρήκαμεν, Γνωστικῶν γημι καὶ Σηθιανῶν. οὗτοι δὲ καὶ 6
 ἄλλους προφήτας φασὶν εἶναι. Μαρσιάδην τινὰ καὶ Μαρσιανόν, ἀρπα-
 γέντας εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ διὰ ἡμερῶν τριῶν καταβεβηκότας. καὶ 7
 15 πολλὰ ἔστιν ἃ μυθοποιοῦντες πλαστῶς ἐκτυποῦσι, βλάσφημὰ τε P298
 πλείοντες κατὰ τοῦ ὄντος θεοῦ παντοκράτορος, πατρὸς τοῦ κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς ἄρχοντος ὄντος καὶ πονηρίας εὔρετοῦ, ὡς
 ἀπ' αὐτῶν τῶν παρ' αὐτοῖς λόγων ἀλίσκονται.
 Εἰ γὰρ πονηρῶν ἔστιν εὔρετής καὶ κακοποιός, πῶς εὐθὺς οὐκ 8
 20 ἀγαθὸς εὔρεθείη, ὡς καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις αἱρέσεσιν εἴπαμεν, κατὰ
 πορνείας καὶ μοιχείας καὶ ἀρπαγῆς καὶ πλεονεξίας νομοθετήσας; θεὸν
 γὰρ αὐτόν | τῶν Ἰουδαίων καὶ αὐτοὶ λέγουσι· τοῖς Ἰουδαίοις δὲ τὸν D298
 νόμον ἔδωκεν, ἐν ᾧ πάντα ταῦτα ἀπηγόρευσεν ὧν εὔρετὴν αὐτὸν
 λέγουσιν εἶναι. πῶς δὲ πατὴρ τοῦ Σατανᾶ κληθείη ὁ κατ' αὐτοῦ τὰ
 25 τοσαῦτα ὑποδείξας; καὶ εἰ ἀλλότριός ἐστι τοῦ ἄνω παρ' αὐτοῖς λεγο- 9
 μένου θεοῦ καὶ οὐκ αὐτός ἐστιν ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ βασιλεὺς
 καὶ κύριος ἡμῶν, ὁ ἐν νόμῳ καὶ ἐν προφήταις καὶ ἐν εὐαγγελίοις καὶ
 ἀποστόλοις (κηρυσσόμενος), αὐτὸς θεὸς κύριος, πατὴρ δὲ τοῦ κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, πῶς αὐτὸς σαφῶς ἡμᾶς διδάσκει ὁ κύριος ἐν

11f vgl. haer. 26, 8, 1; I 284, 12f u. haer. 39, 5, 1; II 75, 10 — 13f zu Μαρ-
 σιανός vgl. den Marsanes in Unbek. altgnost. Werk c. 7; S. 341, 36 Schmidt (dazu
 C. Schmidt, Gnostische Schriften in kopt. Sprache. Leipzig 1892. S. 602) — 20 vgl.
 haer. 28, 2, 1ff; I 314, 14ff

V M

3 † σωματικόν] lies ἀόρατον oder σωματικόν (φαινόμενον), vgl. S. 89, 6f *
 | (δημιουργόν) * 6 ἀκατο//νόμαστον, ἀ vorgesetzt, ο aus ω Vcorr | (τε) *
 8 † ὃ] lies ὁθεν * οἱ Jül. 11 (νιούς) * 13 Μαρσιάδην Nicet. Chon.
 16 ὄντος, ο aus ω Vcorr 27 κύριος] θεός M 28 (κηρυσσόμενος) *

εὐαγγελίῳ λέγων »εὐχαριστῶ σοι, πάτερ, κύριε οὐρανοῦ καὶ γῆς«, ἵνα δείξῃ τὸν αὐτοῦ πατέρα θεὸν τῶν πάντων.

8. Καὶ περὶ νεκρῶν ἀναστάσεως ὑποφαίνων ἔσεσθαι πάλιν φησὶν 8, 1
 ὁ ἐξ αὐτοῦ υἱὸς »λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις
 5 ἐγερῶ αὐτόν· ναὸν δὲ ἔλεγε τὸ ἴδιον σῶμα, λυόμενον μὲν διὰ χειρῶν
 ἀνθρώπων τουτέστιν ἀποκτεινόμενον. τὸ δὲ μὴ ὂν σῶμα, ἀλλὰ 2
 δοκῇσει φαινόμενον, ὡς οὗτοι πάλιν λέγουσιν, οὐκ ἂν ἠδύνατο εἰς
 χεῖρας ἔρχεσθαι ἐγείρεσθαι τε τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καθὼς ἐπηγγείλατο.
 δέδεικται τοίνυν σαφῶς διὰ τῆς τοιαύτης οἰκονομίας ἀναντίρροτος ἡ 3
 10 τῶν νεκρῶν ἀνάστασις καὶ ὅτι οὐτε χρεία ἐστὶν ἀπολογίας τῇ ψυχῇ.
 ἵνα λαλήσῃ πρὸς ἐκάστην ἐξουσίαν (πλάττονται γὰρ καὶ τοῦτο, ὡς
 εἴρηται), ἀλλὰ τῆς τοῦ κυρίου εὐεργεσίας τῆς διὰ τῶν ἔργων καὶ τῆς
 πίστεως συνισταμένης, ὡς λέγει ὁ ἀγιώτατος Παῦλος, γράφων τῷ 4
 Τιμοθέῳ διὰ τούτων τῶν λόγων »ὅπως γινώσκεις πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ
 15 κυρίου περιπατεῖν, ἥτις ἐστὶν ἐκκλησία θεοῦ ζῶντος, στῦλος καὶ
 ἐδραίωμα τῆς ἀληθείας«, »ἦν οἱ πολλοὶ ἀφέντες εἰς μύθους καὶ εἰς
 μωρολογίας ἐξετράπησαν«, »μὴ νοοῦντες μήτε ἅ λέγουσι μήτε περὶ
 τίνων διαβεβαιοῦνται· ὧν ἐστι Φύγελος καὶ Ἑρμογένης«. ἀλλὰ 5
 καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐπιστολῇ Ὑμέναιον καὶ Φιλητὸν | περὶ τὴν ἀλή- Ö 548
 20 θειαν | ἡστοχηκέναι λέγει, οἵτινες καὶ αὐτοὶ ταύτῃ τῇ αἰρέσει ἐξη- D 299
 κολούθησαν, ἄλλον θεὸν καταγγέλλοντες καὶ γενεαλογίας ἀπερῶντους, P 299
 καὶ πλάνην ἐπισπεύροντες τοῖς ἀνθρώποις καὶ λέγοντες μὴ ἐκ θεοῦ 6
 γεγενῆσθαι τὸν κόσμον, ἀλλὰ ὑπὸ ἀρχῶν καὶ ἐξουσιῶν, τὴν δὲ ἀνά-
 στασιν ἤδη γεγενῆσθαι διὰ τῶν γεννωμένων τέκνων ὑπὸ ἐκάστου
 25 τῶν γεννώντων, τὴν δὲ τῶν νεκρῶν οὐ λέγουσιν ἔσεσθαι. καὶ
 ὁρᾶτε, ἀδελφοί, τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀληθείας καὶ τὸν ἔλεγχον τῆς
 τούτων παρανομίας.

- Ὑπολαμβάνω δὲ καὶ περὶ τούτων ἱκανῶς εἰρησθαι· ὅθεν ταύτην 7
 παραλιπὼν ἐπὶ τὰς ἐξῆς τὴν πορείαν ποιήσομαι, ἐκεῖνο μόνον εἰπὼν,
 30 ὡς πάνν φαίνεται ἰοικυῖα αὕτη διὰ τῆς πολυνύμου ἀρχοντικῆς ὀνο-

1 Matth. 11, 25 — 4 Joh. 2, 19 — 11f vgl. S. 83, 8 — 14 I Tim. 3, 15 —
 16 II Tim. 4, 4 — 17 I Tim. 1, 7 — 18 II Tim. 1, 15 — 19 vgl. II Tim. 2, 17 —
 21 vgl. I Tim. 1, 4 — 23f vgl. II Tim. 2, 18

V M

4 ὁ ἐξ αὐτοῦ υἱὸς durchgestrichen Vcorr < M 8 ἐγείρεσθαι τε, εσθαι τε
 auf Rasur Vcorr 10 <ὅτι> * 13 συνισταμένης M 16 εἰς² durch-
 gestrichen Vcorr < M 18 Φύγελος, λ drüber Vcorr Φύγελλος M 23 ἀλλ' M
 24 γεγεννησθαι, zweites ν durchgestrichen Vcorr 25 γενόντων M

μασίας τῇ πολυπλόκῳ ἱρπετῶν κακοηθείᾳ. τρόπον γάρ τινα ἐκ 8
πολλῶν ἱρπετῶν ἀναμῖξ τῆς αὐτῶν πλάνης συνηγμένη ἐστὶν ἡ ἰοβολία,
οἷον τὸ θρασὺ ἔχουσα τοῦ δράκοντος, τὸ δολερὸν τοῦ φυσάλου, τὴν
ἀνθέλκυσιν τῆς προῆς τοῦ βαί[τ]ωρος, τὸ γαῦρον τοῦ ἀκοντίου, τὸ
5 προπετὲς τοῦ ὀστρακίτου. τούτων δὲ πάντων τὴν κεφαλὴν κατα- 9
πατήσαντες τῇ τῆς ἀληθείας ὑποθέσει ἐπὶ τὰς λοιπὰς διέλθωμεν,
ἐπιπόθητοι, τὴν ἐκάστης πλάνην ἀποκαλύψαι ἐν θεῷ πειρούμενοι.

Κατὰ Κερδωνιανῶν $\overline{\kappa\alpha}$, τῆς δὲ ἀκολουθίας $\overline{\mu\alpha}$.

1. Κέρδων τις τούτους καὶ τὸν Ἡρακλέωνα διαδέχεται ἐκ τῆς 1, 1
10 αὐτῆς ὢν σχολῆς, ἀπὸ Σίμωνός τε καὶ Σατορνίλου λαβὼν τὰς προ-
τάσεις. οὗτος μετανάστης γίνεται ἀπὸ τῆς Συρίας καὶ ἐπὶ τὴν
Ῥώμην ἐλθὼν λιμεῶν τις πέσνηεν ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς αὐτῷ πειθο-
μένοις. ὁ ἐλεεινότατος. ἐλεεινὴ γὰρ ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων, | ὅταν 2 D 300
καταλείψασα τὴν τοῦ θεοῦ ὁδὸν πλανᾶται, καὶ ἀπόλωλεν ἀπὸ τῆς
15 τοῦ θεοῦ κλήσεως ἑαυτὴν ἀφορίσασα. συμβέβηκε γὰρ τοῖς τοιούτοις 3
ἢ τοῦ κυρὸς παροιμία. ὅς τῇ σκιᾷ προσέχων οὐ κατεῖχεν ἐν τῷ στό-
ματι *, ἐμβλέπων εἰς ὕδωρ καὶ νομίσας τὴν ἐν τῷ ὕδατι σκιὰν
μείζονα εἶναι τῆς ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ ἐδωδῆς, ἀνοίξας τὸ στόμα
καὶ τὴν οὖσαν ἀπώλεσεν. οὕτω καὶ οὗτοι τὴν ὁδὸν εὐρόντες καὶ 4
20 βουλόμενοι σκιᾶς περιγενέσθαι τῆς ἐν τῇ ὑπονοίᾳ αὐτῶν γενομένης
τὴν οὖσαν ἐν τῷ στόματι αὐτῶν | ὥς εἰπεῖν ἐκ θεοῦ τροφὴν κεχα- P 300
ρισμένην οὐ μόνον ἀπώλεσαν, ἀλλὰ καὶ ὄλεθρον ἑαυτοῖς ἐπεσπά-
σαντο.

9—12 vgl. Irenaeus adv. haer. I 27, 1; I 214 Harvey *Κέρδων δέ τις ἀπὸ τῶν*
περὶ τὸν Σίμωνα τὰς ἀφορμὰς λαβὼν καὶ ἐπιδημήσας ἐν τῇ Ῥώμῃ κτῆ Hippolyt
refut. VII 37, 1; S. 223, 12f Wendland *Κέρδων δέ τις καὶ αὐτὸς ἀφορμὰς ὁμοίως*
παρὰ τοῦτων λαβὼν καὶ Σίμωνος Filastrius haer. 44; S. 23, 8f Marx *Cerdon*
autem quidem surrexit post hos . . . , qui cum venisset Romam de Syria —
15 ff vgl. Irenaeus adv. haer. II 11, 1; I 275 Harvey (von den Valentinianern) *similes*
Aesopi cani ei qui panem quidem reliquit, in umbram autem eius impetum fecit
et perdidit escam

V M

2 ἡ < M 4 βαί[τ]ωρος * 7 ἐκάστην M | Unterschrift κατὰ Ἀρχον-
τικῶν VM 8 Überschrift κατὰ Κερδωνιανῶν $\overline{\kappa\alpha}$ ἢ καὶ $\overline{\mu\alpha}$ VM 9 τούτοις M
14 καταλείψασα, ασα Vcorr | ὁδὸν πλανᾶται καὶ ἀπόλωλεν auf Rasur, πλανᾶται
hinter ἀφορίσασα (Z. 15) durchgestrichen Vcorr 17 * <βρώματος> * 21 κεχα-
ρισμένην, μένην auf Rasur Vcorr

Οὗτος τοίνυν ὁ Κέρδων ἐν χρόνοις Ὑγίνου γέγονεν ἐπισκόπου, 5 ὅ 550
τοῦ ἑνατοῦ κληρῶν ἄγοντος ἀπὸ τῆς τῶν περὶ Ἰάκωβον καὶ Πέτρον
καὶ Παῦλον ἀποστόλων διαδοχῆς. τὸ δὲ κήρυγμα αὐτοῦ τῆς τῶν
προειρημένων αἰρεσιαρχῶν φλυαρίας μετέχον τὸ αὐτὸ μὲν εἶναι δοκεῖ,
5 παρήλλακται δὲ παρ' αὐτῷ τοῦτον ἔχον τὸν τρόπον·

Δύο καὶ οὗτος ἀρχὰς κεκήρυχεν τῷ βίῳ καὶ δύο δῆθεν θεοὺς, ἕνα 6
ἀγαθὸν καὶ [ἕνα] ἄγνωστον τοῖς ἄπασιν, ὃν καὶ πατέρα τοῦ Ἰησοῦ
κέκληκεν, καὶ ἕνα τὸν Δημιουργόν, πονηρὸν ὄντα καὶ γνωστόν, λαλή-
σαντα ἐν τῷ νόμῳ καὶ [ἐν] τοῖς προφήταις φανέντα καὶ ὁρατὸν πολ-
10 λάκις γενόμενον. μὴ εἶναι δὲ τὸν Χριστὸν γεγεννημένον ἐκ Μα- 7
ρίας μηδὲ ἐν σαρκὶ πεφηνέναι, ἀλλὰ δοκῆσει ὄντα καὶ δοκῆσει πεφι-
νότα, δοκῆσει δὲ τὰ ὅλα πεποιηκότα. καὶ αὐτὸς δὲ σαρκὸς ἀνάστασιν
ἀπωθεῖται, παλαιὰν δὲ ἀπαγορεύει διαθήκην τήν [τε] διὰ Μωυσέως
καὶ τῶν προφητῶν, ὡς ἀλλοτρίαν οὖσαν θεοῦ. ἐληλυθέναι δὲ τὸν 8

1—3 vgl. Irenaeus adv. haer. I 27, 1; I 214f Harvey Κέρδων δέ τις . . . ἐπιδημήσας
ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπὶ Ὑγίνου ἑνατοῦ κληρῶν τῆς ἐπισκοπικῆς διαδοχῆς ἀπὸ τῶν ἀποστόλων
ἔχοντος, dazu III 4, 3; II 17 Harvey Κέρδων δὲ ὁ πρὸ Μαρκίωνος καὶ αὐτὸς ἐπὶ Ὑγίνου,
ὃς ἦν ἑνατος (octavus lat.) ἐπίσκοπος, εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐλθὼν — zu ἑνατος vgl.
haer. 42, 1, 7 u. 2, 3 u. refut. 24 — 6—10 vgl. Irenaeus I 27, 1; I 215 Harvey (mit un-
bedeutenden Abweichungen = Hippolyt refut. VII 37, 1; S. 223, 13f Wendland)
ἐδίδαξε τὸν ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ προφητῶν κεκηρυγμένον θεὸν μὴ εἶναι πατέρα τοῦ
κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· τὸν μὲν γὰρ γνωρίζεσθαι, τὸν δὲ ἀγνώτα εἶναι καὶ
τὸν μὲν δίκαιον, τὸν δὲ ἀγαθὸν ὑπάρχειν Ps. Tertullian adv. omn. haer. 6 *hic*
introducitur initia duo, id est duos deos, unum bonum et alterum saevum, bonum
superiorem, saevum hunc mundi creatorem Filastrius haer. 44, 1; S. 23, 9ff Marx
ausus est dicere duo esse principia id est unum deum bonum et unum malum et
deum quidem bonum bona facere et malum mala — 10—14 vgl. Ps. Tertullian
adv. omn. haer. 6 *hic prophetias et legem repudiat, deo creatori renuntiat, superioris*
dei filium Christum venisse tractat, hunc in substantia carnis negat, in phantas-
mate solo fuisse pronuntiat nec omnino passum, sed quasi passum, nec ex virgine
natum, sed omnino nec natum. resurrectionem animae tantummodo probat, cor-
poris negat Filastrius haer. 44, 2; S. 23, 12ff *Jesum autem salvatorem non na-*
tum adserit de virgine nec apparuisse in carne nec de coelo descendisse, sed putative
visum fuisse hominibus, qui non videbatur inquit vere, sed erat umbra: unde et
putabatur quibusdam pati, non tamen vere patiebatur

V M

3 αὐτοῦ aus αὐτῶν V corr 4 τὸ αὐτὸ, τὸ auf Rasur, ν an αὐτὸ wegradiert
V corr 7 [ἕνα] Dind. 9 [ἐν] * 11f πεφηνό//τα, ο aus ω V corr 13 [τε]
Pet. 14 ἐληλυθέναι wohl aus ἐληλυθότα V corr

Χριστὸν ἀπὸ τῶν ἄνωθεν ἐκ τοῦ ἀγνώστου πατρὸς, εἰς ἀθέτησιν τῆς τοῦ κοσμοποιοῦ καὶ δημιουργοῦ ἐνταῦθα, φησὶν, ἀρχῆς καὶ τυραννίδος, ὥστερ' ἀμέλει καὶ πολλὰ τῶν αἰρέσεων ἐξεῖπαν. ὀλίγω δὲ τῷ 9 χρόνῳ οὗτος | ἐν Ῥώμῃ γενόμενος μεταδέδωκεν αὐτοῦ τὸν ἰὸν Μαρ- D 301
5 κίωνι· διόπερ τοῦτον ὁ Μαρκίων διεδέξατο.

2. Τῆς δὲ αἰρέσεως ὡσαύτως φωρατῆς οὔσης ἐν συντόμῳ περὶ 2, 1 ταύτης ἡμῖν ἔσται ὁ λόγος. ἀρξόμεθα δὲ πάλιν τῆς κατ' αὐτοῦ ἀνατροπῆς ἀπ' αὐτῶν τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων. ὅτι μὲν γὰρ 2 δύο ἀρχὰς ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον. δῆλον. ἢ γὰρ αἱ δύο ἐκ
10 μιᾶς εἰσὶ τινος ἢ ἡ μὲν ἐστὶ δευτέρα ἢ δὲ τῆς δευτέρας αἰτία καὶ ἀρχή. ζητηθήσεται οὖν ἥτοι αἰτία τῶν δύο ἢ ὁποτέρᾳ τούτων ἀρχὴ οὔσα τῆς ἑτέρας *, ὥς ἔφην. καὶ οὕτως ἐκ παντὸς τρόπου ἐπὶ τὴν 3 μίαν ἀνακτεῖν τὴν διάνοιαν, τὴν εὐρίσκομένην πρώτην, ἐξ ἧς καὶ ἡ δευτέρα ἥτοι ἀμφοτέραι, καθὼς δέδεικται, [ὥς ἔφην]. ἐπὶ τὸ αὐτὸ 4
15 δὲ ἀδύνατον τὰς δύο ἀρχὰς ὑπάρχειν, ἀλλ' οὐδὲ διαφέρεισθαι τὴν μίαν πρὸς τὴν ἄλλην δυνατόν. εἰ γὰρ διαφέρονται, εἰδὼ μὲν δύο, τῷ δὲ δύο ἀριθμῷ εὐρίσκεσθαι τὸν ἕνα ἀριθμὸν ὑπερβεβήκασιν· τοῦ δὲ ἑνὸς καὶ πρώτου ἀριθμοῦ ζητουμένου | αἱ δύο τῷ ἐνὶ ἀριθμῷ καὶ P 301
ἀνωτέρῳ ὑπόκεινται, τῷ αἰτίῳ τῶν δύο ὄντι. οὐ γὰρ αἱ δύο, αἱ 5
20 μετὰ τὸν ἕνα ἀριθμὸν ἢ τὴν μίαν ἀρχὴν καὶ πρώτην, αἰτίαι ἐαυτῶν δύνανται εἶναι, τοῦ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ καὶ ἀνωτάτου ἀεὶ ζητουμένου.
εἰ γὰρ αἱ δύο εὐρεθήσονται μιᾶς οὔσαι συμφωνίας καὶ συγχαίρουσαι 6 καὶ συμφωνοῦσαι ἀλλήλαις, ἐν τῷ τὴν μὲν μίαν παραμένειν τῆς ἑτέρας εὐδοκούσης καὶ τῆς ἄλλης δὲ χαιρούσης τῇ τῆς ἑτέρας συζυγίᾳ, ἢ
25 στάσις τίς ἐστὶν ἀνὰ μέσον ἀμφοτέρων; εἰ δὲ στασιάζουσιν καὶ ἰσχύουσιν 7
αἱ ἀμφοτέραι πρὸς ἀλλήλας ἐπ' ἴσης, | οὐκέτι Χριστὸς ὁ ἐλθὼν διὰ Ö 552 τὴν ἀθέτησιν τῆς μιᾶς δυνήσεται καταλῦσαι τὴν ταύτης τυραννίδα, αὐτῆς ἀντεχοῦσης καὶ δυναμένης πρὸς τὴν ἄνω ἀόρατον καὶ ἀκατονόμαστον ἀγωνίζεσθαι ἀντέχειν τε καὶ μηδέποτε δυναμένης καταλύεσθαι. | D 302

3—5 vgl. Irenaeus adv. haer. I 27, 2; I 216 Harvey διαδεξάμενος δὲ αὐτὸν Μαρκίων ὁ Ποντικός III 4, 3; II 18 Harvey *Marcion autem illi succedens*

V M

8 γὰρ < M 12 * <αἰτία τυγχάνει> * 13 ἀκτεῖον M 14 [ὥς ἔφην] *
17 εὐρίσκεσθαι *] εὐρίσκόμεναι VM 22 εἰ] ἢ auf Rasur Vcorr | οὐ-
σαι *] οὔσης VM 24 συ||ζυγία, ν ausradiert Vcorr | ἢ] ἢ M 27 ταύ-
της] αὐτῆς M 28 ἀκατο||νόμαστον, ο aus ω Vcorr 29 δυναμένης *] δύνα-
σθαι VM

3. Λέγει δὲ ὁ ἡλίθιος καὶ τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας τῆς 3, 1
φράυλης καὶ ἐναντίας εἶναι ἀρχῆς, τὸν δὲ Χριστὸν τῆς ἀγαθῆς. πόθεν 2
οὖν οἱ προφῆται τὰ εἰς Χριστὸν τετυπωμένα προανεφώνησαν, εἰ μὴ
μία ἦν καὶ ἡ αὐτὴ δύναμις ἡ λαλήσασα ἐν νόμῳ καὶ ἐν προφήταις
5 καὶ εὐαγγελίοις; καθάπερ λέγει »ὁ λαλῶν ἐν τοῖς προφήταις ἰδοὺ
πάρεμι« καὶ τὰ ἐξῆς. πόθεν δὲ καὶ ὁ κύριος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ † προ- 3
ανεφώνει λέγων »εἰ Μωυσοῦ ἐπιστεύετε, καὶ ἐμοὶ ἂν ἐπιστεύετε. ἐκεῖνος
γὰρ περὶ ἐμοῦ ἔγραψε«.

καὶ πολλὰ μοι ἔστι περὶ μαρτυριῶν λέγειν, καθὼς συναγείρας 4
10 σχολὴν ἐαυτῷ ἐποίησεν ὁ ἐπὶ συγκυρήματι πονηρῷ τῷ κόσμῳ ἐπιβλα-
στήσας καὶ πλανήσας τοὺς ὑπ' αὐτοῦ πεπλανημένους. παρελεύσο- 5
μαι δὲ καὶ ταύτην, ὥσεὶ βέμβικος καὶ πεμφρηδόνομος τῶν ὀδυνοποιῶν
ἐκ πετεινῶν κνωδάλων ὁρωμένων ὑπὸ μίαν θῆξιν ἐκπετασθέντων
τὴν ἀνάλωσιν ποιησάμενος διὰ τῆς τοῦ θεοῦ ἐναργεστάτης πίστεώς
15 τε καὶ σωτηριώδους διδασκαλίας τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ 6
τοῦ εἰπόντος »βλέπετε μὴ πλανηθῆτε· πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ψευ-
δοπροφῆται« καὶ τοῦ ἀποστόλου <τοῦ> περὶ τῶν αὐτῶν ψευδοχρί-
στων καὶ ψευδοδιδασκάλων καὶ ψευδαδελφῶν φήσαντος καὶ ἡμᾶς
ἀσφαλισαμένου· ἐπὶ τὰς ἐξῆς <τε> κατὰ τὴν ἀκολουθίαν προβαίνων
20 τῶν ἄλλων ποιήσομαι τὴν ὑφήγησιν. | P302

Κατὰ Μαρκιωνιστῶν $\overline{\kappa\beta}$, τῆς δὲ ἀκολουθίας $\overline{\mu\beta}$.

1. Μαρκίων, ἀφ' οὗπερ οἱ Μαρκιωνισταί, ἐκ τούτου τοῦ προειρη- 1, 1
μένου Κέρδωνος τὴν πρόφασιν εἰληφὼς καὶ αὐτὸς μέγας ὄφεις προ-
ῆλθεν τῷ βίῳ, πολὺν δὲ πλῆθος ἐξαπατήσας ἔτι εἰς δεῦρο εἰς πολλοὺς

5 Agraphon, vgl. Resch, Agrapha² S. 207 — 7 Joh. 5, 46 — 16 Luk. 21, 8
(Matth. 24, 24) — 17 vgl. (Matth. 24, 24) II Kor. 11, 26 Gal. 2, 4 u. die Pastoralbriefe
— 22—S. 94, 1 vgl. Irenaeus adv. haer. I 27, 2; I 216 Harvey διαδεξάμενος δὲ αὐτὸν
Μαρκίων ὁ Ποντικός ηὔξησε τὸ διδασκαλεῖον; die Anknüpfung an Cerdon außerdem
adv. haer. III 4, 3; II 17f Harvey Hippolyt refut. X 19 Tertullian adv. Marc. I 2. 22
IV 17 Ps. Tertullian adv. omn. haer. 6 Filastrius haer. 45, 1; S. 23, 18 Marx

V M

3 τετυπομένα V 6f † προανεφώνει] lies wohl ἐξεφώνει * 10 συγκυρή-
ματι] συγκυρήματι M 12 βέμβικος aus etwas anderem hergestellt Vcorr | ὀδυνο-
ποιῶν, 2 Buchstaben hinter ὁ ausradiert Vcorr 13 πετηνῶν, η statt ει Vcorr
| θίξιν M 14 ἐναργεστάτης *] ἐνεργεστάτης VM 17 <τοῦ> * 19 ἀσφαλι-
σαμένου, ου aus ων Vcorr | <τε> * 20 Unterschrift κατὰ Κερδωνιανῶν V
21 Überschrift κατὰ Μαρκιωνιστῶν εἰκοστὴ δευτέρα, ἡ καὶ $\overline{\mu\beta}$ VM

τρούπους¹ προσεστήσατο διδασκαλεῖον. ἡ δὲ αἵρεσις ἔτι καὶ νῦν ἐν τε **2** D 303
 Ῥώμῃ καὶ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, ἐν Αἰγύπτῳ τε καὶ ἐν Παλαιστίνῃ, ἐν Ἀραβίᾳ
 τε καὶ ἐν τῇ Συρίᾳ, ἐν Κύπρῳ τε καὶ Θηβαΐδι, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν
 τῇ Περσίᾳ καὶ ἐν ἄλλοις τόποις εὐρίσκεται. μεγάλως γὰρ ὁ πονηρὸς
 ἐν αὐτῷ κατίσχυσε τὴν ἀπάτην.

Οὗτος τὸ γένος Ποντικὸς ὑπῆρχεν, Ἐλενοπόντου δέ φημι, Σινώ- **3**
 πης δὲ πόλεως, ὥς πολὺς περὶ αὐτοῦ ἄδεται λόγος. τὸν δὲ πρῶ- **4**
 τον αὐτοῦ βίον παρθενίαν δῆθεν ἥσκει· μονάζων γὰρ | ὑπῆρχεν καὶ **Ö554**
 εἰδὼς ἐπισκόπου τῆς ἡμετέρας ἀγίας καθολικῆς ἐκκλησίας. χρόνου δὲ
 10 προΐοντος προσφθείρεται παρθένῳ τινὶ καὶ ἐξαπατήσας τὴν παρθέ-
 ρον ἀπὸ τῆς ἐλπίδος αὐτὴν τε καὶ ἑαυτὸν κατέσπασε καὶ τὴν φθορὰν
 ἀπεργασάμενος ἐξεοῦται τῆς ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ ἰδίου πατρός. ἦν γὰρ **5**
 αὐτοῦ ὁ πατήρ δι' ὑπερβολὴν εὐλαβείας τῶν διαφανῶν καὶ σφόδρα
 [τὰ] τῆς ἐκκλησίας ἐπιμελομένων, διαπρέπων ἐν τῇ τῆς ἐπισκοπῆς
 15 λειτουργίᾳ. πολλὰ δὲ δῆθεν ὁ Μαρκίων καθικετεύσας καὶ αἰτήσας **6**
 μετάνοιαν οὐκ εἴληφε παρὰ τοῦ ἰδίου πατρός. πόνος γὰρ εἶχε τὸν
 ἀξιόλογον γέροντα καὶ ἐπίσκοπον, ὅτι οὐ μόνον ἐξέπεσεν ἐκεῖνος,
 ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτῷ τὸ αἰσχος ἔφερεν. ὥς τοίνυν οὐκ ἔτυχε παρ' **7**
 αὐτοῦ διὰ τῆς χολακείας ὧν ἐδέετο, μὴ φέρων τὴν ἀπὸ τῶν πολλῶν
 20 χλεύην ἀποδιδράσκει τῆς πόλεως τῆς αὐτοῦ καὶ ἄνεισιν εἰς τὴν Ῥώ-
 μην αὐτὴν, μετὰ τὸ τελευτῆσαι Ὑγῖνον τὸν ἐπίσκοπον Ῥώμης (οὗτος

6f Ποντικὸς vgl. Justin apol. I 26, 5 u. 58, 1 Irenaeus adv. haer. I 27, 2;
 I 216 Harvey Hippolyt refut. VII 28, 1; S. 210, 5 Wendland Tertullian de
 praeser. 30 adv. Marc. I 1 III 6 Ps. Tertullian adv. omn. haer. 6 Filastrius
 haer. 45; S. 23, 18 Marx — Σινώπη sonst nur noch genannt bei dem von Epiph.
 abhängigen Filastrius haer. 45; S. 23, 19 Marx — **10—12** vgl. Ps. Tertullian adv.
 omn. haer. 6 *episcopi filius propter stuprum cuiusdam virginis ab ecclesiae com-
 municatione abiectus*; ein Auszug aus Epiph. bei Eznik, Wider die Sekten IV 16;
 S. 204, 994 Schmid *dieser Marcion stammte aus der Provinz Pontus ab, als der Sohn
 eines Bischofs. Und nachdem er eine Jungfrau entehrt hatte, ging er flüchtig wegen
 seiner Ausstoßung aus der Kirche durch seinen eigenen Vater* (gegen die Glaub-
 würdigkeit der Erzählung spricht das Schweigen Tertullians u. insbes. das *sanctis-
 simus* de praeser. 30) — **21** μετὰ τὸ τελευτῆσαι Ὑγῖνον] ungenaue Wiedergabe
 von Irenaeus adv. haer. III 4, 3; II 17 Harvey *Κέρδων δὲ ὁ πρὸ Μαρκίωνος καὶ
 αὐτὸς ἐπὶ Ὑγῖνον, ὃς ἦν ἑνατος ἐπίσκοπος . . . Marcion autem illi succedens in-
 valuit sub Aniceto*; vgl. auch haer. 41, 1, 5 — die gleiche Ungenauigkeit bei Ps.
 Tertullian carm. adv. Marc. III 297 *sub quo* (sc. Aniceto) *Marcion hic veniens*

V M

1 διδασκαλεῖον, εἷ aus ι V corr **6** οἷτος + γὰρ M **6f** Σινώπης M
12 ἐξεοῦται, εο auf Rasur V corr **14** [τὰ] * | ἐκκλησίας] ἀληθείας V

δὲ ἕνατος ἦν ἀπὸ Πέτρου καὶ Παύλου τῶν ἀποστόλων), καὶ τοῖς ἔτι
 πρεσβύταις περιοῦσι καὶ ἀπὸ τῶν μαθητῶν τῶν ἀποστόλων ὁρμω-
 μένοις συμβαλὼν ἥτιι συναχθῆναι καὶ οὐδείς αὐτῷ συγκεχώρηκε.
 ζήλω λοιπὸν ἐπαρθείς, ὥς οὐκ ἀπείληφε τὴν προεδρίαν τε καὶ τὴν 8
 5 εἰσοδῶσιν τῆς ἐκκλησίας, | ἐπινοεῖ ἑαυτῷ καὶ προσφεύγει τῇ τοῦ ἀπα- P 303
 τεῶνος Κέρδωνος αἰρέσει. | D 304

2. Καὶ ἄρχεται ὥς εἰπεῖν ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς καὶ ὥς ἀπὸ θυρῶν 2, 1
 τῶν ζητημάτων προτείνειν τοῖς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ πρεσβυτέροις
 τοῦτο τὸ ζήτημα λέγων »εἶπατέ μοι, τί ἐστι τό· οὐ βάλλουσιν οἶνον

1 ff aus Epiph. schöpft Eznik, Wider die Sekten IV 16; S. 204, 997 ff Schmid Und
 als er nach Rom ging, um Buße zu erlangen in jener Zeit u. sie nicht erlangen konnte,
 wütete er gegen den Glauben; zur Sache vgl. Tertullian de praescr. 30 constat illos . . . in
 catholicae primo doctrinam credidisse apud ecclesiam Romanensem . . . donec ob in-
 quietam semper curiositatem qua fratres quoque vitiabant semel et iterum eieci Marc-
 ion quidem cum ducentis sestertiis quae ecclesiae intulerat adv. Marc. IV 4 in primo
 calore fidei — 4 τὴν προεδρίαν] vgl. die ähnliche Bemerkung Tertullians über Valen-
 tin adv. Valent. 4 speraverat episcopatum Valentinus, quia et ingenio poterat et eloquio.
 sed alium ex martyrii praerogativa loci potitum indignatus de ecclesia authenticae
 regulae abrupt — 8 ff vgl. Tertullian adv. Marc. III 15 quomodo denique docet
 novam plagulam non adsui veteri vestimento nec vinum novum veteribus utribus
 credi IV 11 nam et vinum novum is non committit in veteres utres qui et veteres
 utres (non) habuerit et novum additamentum nemo inicit veteri vestimento nisi cui
 non defuerit et vetus vestimentum, dazu Adamantius de recta in deum fide II 16;
 S. 90, 5 ff van de Sande Bakhuyzen — etwas anders Ps. Tertullian adv. omn. haer. 6
 hic ex occasione qua dictum sit: omnis arbor bona bonos fructus facit, mala autem
 malos, haeresim Cerdonis approbare conatus est; vgl. Hippolyt refut. X 19 διὸ καὶ
 ταῖς παραβολαῖς ταῖς εὐαγγελικαῖς οὕτως χρῶνται λέγοντες· οὐ δύναται δένδρον
 καλὸν καρποὺς πονηροὺς ποιεῖν καὶ τὰ ἐξῆς Tertullian adv. Marc. I 2 — beides
 verbunden bei Filastrius haer. 45, 1f: S. 23, 20 ff Marx interrogans presbyteros
 sanctos ecclesiae catholicae sensus sui eis errores mortiferi proponebat, dicens ita:
 quid est, inquit, quod in evangelio dicente domino scriptum est, nemo pannum
 rudem mittet in vestimentum vetus neque vinum novum in utres veteres, alioquin
 rumpuntur utres et effunditur vinum? et iterum: non est arbor bona quae facit
 malum fructum neque arbor mala quae faciat bonum fructum? deque hoc acci-
 piens interpretationem a sanctis presbyteris non adquiescebat veritati, sed magis
 Cerdonis sui doctoris firmabat mendacium — 9 vgl. Matth. 9, 16f

V M

1 ἕνατος M

εἶναι εἰς ἀσχοῦς παλαιοῦς οὐδὲ ἐπιβλημα ῥάκους ἀγνάφου ἐπὶ ἱματίῳ
 παλαιῷ· εἰ δὲ μὴ γε, καὶ τὸ πλήρωμα αἶρει καὶ τῷ παλαιῷ οὐ συμ-
 φωνήσῃ. μεῖζον γὰρ σχίσμα γενήσεται. καὶ ὡς τοῦτο ἤκουσαν 2
 οἱ ἐπιεικεῖς καὶ πατάριοι τῆς ἀγίας τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας πρεσβύτεροι
 5 καὶ διδάσκαλοι, τὸν τῆς ἀκολουθίας τε καὶ ἁρμονίας ἀποδιδόντες
 λόγον καὶ γράζοντες αὐτῷ μετὰ ἐπιεικείας ἔλεγον· τέκνον, τοῦτό 3
 ἐστὶν ἀσχοὶ παλαιοί, αἱ τῶν Φαρισαίων καρδίαι καὶ γραμματέων,
 παλαιωθεῖσαι ἐν ἁμαρτίαις καὶ μὴ δεξάμεναι τὸ κήρυγμα τοῦ εὐαγ-
 γελίου· καὶ τὸ ἱμάτιον τὸ παλαιόν, ὡς ὁ Ἰούδας παλαιωθεὶς ἐν φι- 4
 10 λαργυρίᾳ οὐκ ἐδέξατο τοῦ καινοῦ καὶ ἀγίου καὶ ἐπουρανίου μυστηρίου
 τὸ τῆς ἐλπίδος κήρυγμα, καίτοι συναφθεὶς τοῖς ἑνδεκα ἀποστόλοις
 καὶ κληθεὶς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κυρίου, περισσότερον σχίσμα ἔσχε δι' 5
 ἑαυτοῦ, μηδενὸς αἰτίου αὐτῷ γενομένου, ἐπειδὴ ἡ διάνοια αὐτοῦ οὐ
 συμπεφώνηκε τῇ ἄνω ἐλπίδι καὶ ἐπουρανίῳ κλήσει τῶν μελλόντων
 15 ἀγαθῶν ἐντὶ τῶν ἐνταῦθα χρημάτων τε καὶ κόμπου καὶ φιλίας
 παρερχομένης ἐλπίδος τε καὶ ἡδονῆς.
 Ὁ δέ· οὐχ οὕτως, φησὶν, ἀλλὰ ἄλλα ἐστὶ παρὰ ταῦτα, ἀντιλέγων 6
 ὁ Μαρτίων. ἐπειδὴ (δὲ) μὴ ἠθέλησαν αὐτὸν δέξασθαι, (διὰ) τοῦτο
 οὖν φανερώς αὐτοῖς ἔλεγε· τί μὴ ἠθέλησατέ με ὑποδέξασθαι; τῶν 7
 20 δὲ λεγόντων ὅτι | οὐ δυνάμεθα ἄνευ τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ τιμίου πα- 0556
 τρός σου τοῦτο ποιῆσαι· μία γάρ ἐστιν ἡ πίστις καὶ μία ἡ ὁμόνοια
 καὶ οὐ δυνάμεθα ἐναντιωθῆναι τῷ καλῷ συλλειτουργῷ πατρὶ δὲ σῶ,
 ζηλώσας λοιπὸν καὶ εἰς μέγαν ἄρθεις θυμὸν καὶ ὑπερηφανίαν τὸ 8
 σχίσμα ἐργάζεται ὁ | τοιοῦτος, ἑαυτῷ τὴν αἴρεσιν προστιθεσάμενος καὶ D305
 25 εἰπὼν ὅτι ἐγὼ σχίσω τὴν ἐκκλησίαν ὑμῶν καὶ βαλῶ σχίσμα ἐν
 αὐτῇ εἰς τὸν αἰῶνα, ὡς τὰ ἀληθῆ μὲν σχίσμα ἔβαλεν οὐ μικρόν,
 οὐ τὴν ἐκκλησίαν σχίσας ἀλλ' ἑαυτὸν καὶ τοὺς αὐτῷ πεισθέντας.

3. Ἐλαβε δὲ τὴν πρόφασιν παρὰ τοῦ προειρημένου Κέρδωνος, 3, 1
 γόητος καὶ ἀπατηλοῦ. καὶ αὐτὸς μὲν γὰρ δύο κηρύττει ἀρχάς, προσ-

19 vgl. conc. Nic. can. 5 κρατεῖτω ἡ γνώμη κατὰ τὸν κανόνα τὸν διαγο-
 ρεύοντα τοὺς ὑφ' ἐτέρων ἀποβληθέντας ὑφ' ἐτέρων μὴ προσίεσθαι

V M

1 ῥάκους, erstes x durchgestrichen Vcorr 11 χώρημα hinter κήρυγμα
 durchgestrichen Vcorr 12 περισσότερον + (δὲ)? * 13 αὐτῷ am Rande zuge-
 setzt Vcorr 18 (δὲ) * | (διὰ) * 22 συλλειτουργῷ aus συνλειτουργῷ Vcorr
 25 ὅτι < M 26 ὡς] ὡς? * 29 nach γὰρ noch einmal καὶ αὐτὸς, durch-
 gestrichen Vcorr

Θεὶς | δὲ πάλιν ἐκεῖνον, φημὶ τῷ Κέρδωνι, ἕτερόν τι παρ' ἐκεῖνον P 304
δείκνυσι, λέγων τρεῖς εἶναι ἀρχάς, μίαν μὲν τὴν ἄνω ἀκατονόμαστον
καὶ ἀόρατον, ἣν καὶ ἀγαθὸν θεὸν βούλεται λέγειν, μηδὲν δὲ τῶν ἐν
τῷ κόσμῳ κτίσασαν· ἄλλον δὲ εἶναι ὁρατὸν θεὸν καὶ κτιστὴν καὶ 2
5 δημιουργόν· διάβολον δὲ τρίτον ὡς εἰπεῖν καὶ μέσον τῶν δύο τοῦ-
των, τοῦ τε ὁρατοῦ καὶ τοῦ ἀοράτου. τὸν δὲ κτιστὴν καὶ δημιουρ-
γὸν καὶ ὁρατὸν θεὸν εἶναι τῶν Ἰουδαίων, εἶναι δὲ αὐτὸν κριτὴν.
παρ' αὐτῷ δὲ τῷ Μαρκίῳ καὶ παρθενία κηρύσσεται, νηστείαν δὲ 3

2 ff zu den τρεῖς ἀρχαὶ vgl. haer. 65, 8, 6 u. Rhodon bei Eusebius V 13, 4; S. 456, 5 ff
Schwartz ἄλλοι δὲ πάλιν ἀπ' αὐτῶν ἐπὶ τὸ χειρὸν ἐξοκείλαντες οὐ μόνον δύο, ἀλλὰ
καὶ τρεῖς ὑποτίθενται φύσεις· ὧν ἐστὶν ἀρχηγὸς καὶ προστάτης Συνέρωτος, καθὼς οἱ
τὸ διδασκαλεῖον αὐτοῦ προβαλλόμενοι λέγουσιν Hippolyt refut. VII 31, 1f; S. 216, 16 f
Wendland ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις νῦν καινότερόν τι ἐπεχείρησε Μαρκιωνιστῆς
τις Πρέπων Ἀσσύριος . . . τρίτην φάσκων δίκαιον εἶναι ἀρχὴν καὶ μέσην ἀγαθοῦ
καὶ κακοῦ τεταγμένην X 19, 1; S. 279, 21 ff Μαρκίων δὲ ὁ Ποντικὸς καὶ Κέρδων . . .
ὀρίζουσιν εἶναι τρεῖς τὰς τοῦ παντός ἀρχάς, ἀγαθὸν δίκαιον ὕλην· τινὲς δὲ τούτων
μαθηταὶ προστιθέασι λέγοντες ἀγαθὸν δίκαιον πονηρὸν ὕλην Dionysius Rom. bei
Athanasius de decr. Nic. syn. 26; Migne 25, 464 A Adamantius de recta in deum
fide 1, 2; S. 4, 16 van de Sande Bakhuyzen τρεῖς ἀρχάς, θεὸν τὸν πατέρα τοῦ Χριστοῦ
ἀγαθὸν καὶ ἄλλον τὸν δημιουργὸν καὶ ἕτερον τὸν πονηρὸν Cyrillus Hieros. cat. XVI 4
u. 7; Migne 33, 921 A u. 928 A Ephrem Syrus II 444 Assemani Eznik, Wider die Sekten
IV 16; S. 204, 1000 Schmid (aus Epiphanius) er stellt drei Prinzipien auf u. lehrt das des
Guten u. des Gerechten u. das vom Bösen, dazu I 28; S. 87, 2012 drei Wurzeln . . . , die
des Guten u. des Gerechten u. des Bösen IV 1; S. 172, 1 ff eine »Fremdheit« gegen-
über dem Gott der Gesetze, neben ihm auch die Materie . . . ; der Fremde . . . der
Gott der Gesetze . . . die Materie — 8 f vgl. Tertullian adv. Marc. I 29 non tingitur
apud illum caro, nisi virgo nisi vidua nisi caelebs nisi divortio baptisma mercata
u. ebenda I 14 ut apocarteresi probes te Marcionitam Hippolyt refut. VII 30, 3;
S. 216, 5 Wendland πωλείεις γαμεῖν, τεκνοῦν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων X 19, 4; S. 280, 14 f
γάμον δὲ φθορὰν εἶναι λέγων κυνικωτέρῳ βίῳ προσάγει τοὺς μαθητάς, ἐν τούτοις
νομίζων λυπεῖν τὸν δημιουργόν, εἰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ γεγονότων ἢ ὠρισμένων ἀπέ-
χοιτο Clemens Al. strom. III 12, 1f; II 200, 30 f Stählin οἱ μὲν ἀπὸ Μαρκίωνος . . .
μὴ βουλόμενοι τὸν κόσμον τὸν ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ γεγόμενον συμπληροῦν ἀπέχε-
σθαι γάμον βούλονται u. ebenda III 25, 2; II 207, 8 ff γίνεται δὲ αὐτῷ τῆς ἐγκρα-
τείας αἷτιος . . . αὐτὸς ὁ δημιουργός, πρὸς ὃν ὁ θεομάχος οὗτος γίγας ἀνθεστάναι
οἰόμενος ἄκων ἐστὶν ἐγκρατῆς, κατατρέχων καὶ τῆς κτίσεως καὶ τοῦ πλάσματος

V M

2 ἀκατο//νόμαστον, ο aus ω V corr 4 ὁρατὸν aus ἀόρατον V corr ἀόρατον M
Epiphanius II. 7

κατὰ τὸ σάββατον κηρύττει. μυστήρια δὲ δῆθεν παρ' αὐτῷ ἐπιτε-
 λείται τῶν κατηγουμένων ὁρώντων· ὕδατι δὲ οὗτος ἐν τοῖς μυστη-
 ρίοις χρῆται. τὸ δὲ σάββατον νηστεύειν διὰ τοιαύτην αἰτίαν φάσκει· **4**
 ἐπειδὴ φησί, τοῦ θεοῦ τῶν Ἰουδαίων ἐστὶν ἡ ἀγάπαις τοῦ πεποιη-
5 κότες τὸν κόσμον καὶ ἐν τῇ ἐβδόμῃ ἡμέρᾳ ἀναπαυσαμένου, ἡμεῖς
 νηστεύσωμεν ταύτην. ἵνα μὴ τὸ καθῆκον τοῦ θεοῦ τῶν Ἰουδαίων
 ἐργασώμεθα. τὴν τῆς σαρκὸς δὲ ἀθετεῖ ἀγάστασιν, καθάπερ πολλὰ **5**
 τῶν αἰρέσεων· ψυχῆς δὲ ἀγάστασιν εἶναι λέγει καὶ ζωὴν καὶ σωτη-
 ρίαν μόνης. οὐ μόνον δὲ παρ' αὐτῷ ἐν λουτρὸν δίδοται, ἀλλὰ **6**
10 καὶ ἕως τριῶν λουτρῶν καὶ ἐπέκεινα ἔξεστι δίδόναι παρ' αὐτοῖς τῷ
 βουλομένῳ, ὥς παρὰ πολλῶν ἀκήχοα. συμβέβηκε δὲ τοῦτο γενέσθαι **7**
 αὐτῷ τὸ ἐγείσθαι τρία ἢ καὶ πλείω λουτρὰ δίδοσθαι, δι' ἣν ὑπείχεν
 χλεῖν παρὰ τῶν αὐτὸν ἐγνωκότων μαθητῶν αὐτοῦ ἐκ παραπτώ- **D306**
 ματός τε καὶ φθορᾶς τῆς εἰς τὴν παρθένον γεγενημένης. ἐπειδὴ **8**
15 φθείρας ἐν τῇ ἑαυτοῦ πόλει τὴν παρθένον καὶ ἀποδράσας μὲν ἐν
 παραπτώματι μεγάλῳ ἐρέθῃ, ἐπενόησεν ὁ ἀγύρτης ἑαυτῷ δεύτερον
 λουτρὸν, φήσας ὅτι ἔξεστιν ἕως τριῶν λουτρῶν τουτέστιν τριῶν
 βαπτισμῶν εἰς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν δίδοσθαι, ἵν' εἴ τις παρέπεσεν
 εἰς τὸ πρῶτον, λάβῃ δεύτερον μετανοήσας καὶ τρίτον ὡσαύτως, ἐὰν
20 ἐν παραπτώματι μετὰ τὸ δεύτερον γένηται. φέρει δὲ δῆθεν, ἵνα **9**
 τὴν ἑαυτοῦ χλεῖν ἀνασώσῃ, εἰς παράστασιν αὐτοῦ ὅτι [τὸ] μετὰ τὸ

1f vgl. Tertullian de praescr. 41 *inprimis, quis catechumenus quis fidelis, incertum est; pariter adeunt, pariter audiunt, pariter orant* Hieronymus zu Gal. VI 6; Migne 26, 429B *Marcion hunc locum ita interpretatus est, ut putaret fide/es et catechumenos simul orare debere et magistrum communicare in oratione discipulis* — zum Abendmahl mit Wasser vgl. haer. 30, 16, 1; I 353, 11ff; beachte auch das Schweigen Tertullians über etwaigen Weingebrauch adv. Marc. I 14; S. 308, 19ff Kroymann — **3** vgl. Tertullian adv. Marc. IV 12 — **4f** vgl. Gen. 2, 2 — **7—9** vgl. Irenaeus adv. haer. I 27, 3; I 218 Harvey *salutem autem solum animarum esse futuram, earum quae eius doctrinam didicissent; corpus autem videlicet quoniam a terra sit sumptum, impossibile esse participare salutem* Hippolyt refut. X 19, 3; S. 280, 10f Tertullian adv. Marc. V 10. 15 de resurr. carn. 2 Adamantius de recta in deum fide 7; S. 70, 10 van de Sande Bakhuyzen Eznik, Wider die Sekten IV 16; S. 204, 1003 Schmid — **9ff** vgl. Eznik, Wider die Sekten IV 16; S. 204, 1004f (aus Epiphanius) *die Taufe erteilt er nicht nur einmal, sondern dreimal nach dem Sündigen* V M **3—7** Nicephorus adv. Epiph. XXIII 94; Pitra spic. Solesm. IV 364, 32ff

3 νηστεύειν Niceph.] νηστεύει V M | διὰ τοιαύτας αἰτίας Niceph. | φάσκει durchgestrichen Vcorr < M **4** ἡ < Niceph. **5** ἀναπαυσαμένου + ἀπὸ τῶν ἔργων Niceph. **6** νηστεύσωμεν, ω aus ο Vcorr νηστεύομεν Niceph. | καθῆκοι] βούλημα Niceph. **7** ἐργασώμεθα Niceph. **16** μεγάλῳ auf Rasur Vcorr **18** lies βαπτισμάτων? * **21** [τὸ] *

αὐτοῦ παράπτωμα πάλιν ἐκαθαρίσθῃ καὶ λοιπὸν ἐν ἀθρόοις ὑπάρχει, μαρτυρίαν περὶ τούτου ψευδηγορῶν ὡς πιθανήν, δυναμένην ἑξαπα-
τῆσαι οὐ | τοῦτο δὲ σημαίνουσιν ὁ αὐτὸς λέγει· ὅτι, φησί, βαπτισθεὶς 10 ὁ κύριος ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ἔλεγε τοῖς μαθηταῖς· »βάπτισμα ἔχω βαпти-
5 σθῆναι, καὶ τί θέλω εἰ ἤδη τετέλεκα αὐτό;« | καὶ πάλιν »ποτήριον P 305
ἔχω πιεῖν, καὶ τί θέλω εἰ ἤδη πληρώσω αὐτό;« καὶ οὕτω τὸ διδόναι
πλείω βαπτίσματα ἐδογμάτισεν.

4. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὸν νόμον ἀποβάλλει καὶ πάν- 4, 1
τας προφήτας, λέγων ἐκ τοῦ ἄρχοντος τοῦ τὸν κόσμον πεποιηκότος
10 τοὺς τοιούτους πεπροφητευκέναι. Χριστὸν δὲ λέγει ἄνωθεν ἀπὸ 2
τοῦ ἀοράτου καὶ ἀκατονομάστου πατρὸς καταβεβηκέναι ἐπὶ σωτηρίᾳ
τῶν ψυχῶν καὶ ἐπὶ ἐλέγχῳ τοῦ θεοῦ τῶν Ἰουδαίων καὶ νόμου καὶ
προφητῶν καὶ τῶν τοιούτων. καὶ ἄχρι Αἰδου καταβεβηκέναι τὸν 3
κύριον, ἵνα σώσῃ τοὺς περὶ Κάϊν καὶ Κορὲ καὶ Λαθὰν καὶ Ἀβειρών,
15 Ἡσαΰ τε καὶ πάντα τὰ ἔθνη τὰ μὴ ἐγνωκότα τὸν θεὸν τῶν Ἰου-
δαίων· τοὺς δὲ περὶ Ἀβελ καὶ Ἐνώχ καὶ Νῶε καὶ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ 4

4 Luk. 12, 50 (Mark. 10, 38) — 5 vgl. Mark. 10, 38 Matth. 20, 22 — 8—10 vgl.
Ps. Tertullian adv. omn. haer. 6 (von Cerdon) *hic prophetias et legem repudiat*
Tertullian adv. Marc. I 19; S. 314, 22 Kroymann *separatio legis et evangelii pro-*
prium et principale opus est Marcionis IV 34; S. 538, 5 Kroymann *immo, inquit,*
nostri dei monela de caelo non Moysen et prophetas iussit audiri, sed Christum —
10—13 vgl. Irenaeus adv. haer. I 27, 2; I 216f Harvey *Jesum autem ab eo Patre,*
qui est super mundi fabricatorem deum, . . . in hominis forma manifestatum . . .
dissolventem prophetas et legem et omnia opera eius dei qui mundum fecit —
13ff vgl. Irenaeus adv. haer. I 27, 3; I 218f Harvey *Cain et eos qui similes sunt*
ei et Sodomitas et Aegyptios et similes eis et omnes omnino gentes, quae in omni
permixtione malignitatis ambulaverunt, salvatas esse a domino, cum descendisset
ad inferos et accurrissent ei, et in suum assumpsisse regnum; Abel autem et Enoch
et Noe et reliquos iustos et eos qui sunt erga Abraham patriarchas cum omnibus pro-
phetis et his qui placuerunt deo non participasse salutem qui in Marcione fuit
serpens praeconavit. quoniam enim sciebant, inquit, deum suum semper tentantem
eos et tunc tentare eum suspicati non accurrerunt ei neque crediderunt annuntiationi
eius; et propterea remansisse animas ipsorum apud inferos dixit

V M

1 ἐκαθ^αρίσθῃ, α drüber V corr · 5f καὶ πάλιν — αὐτό < M 10 προπεφη-
τευκέναι aus πεπροφητευκέναι V corr προφητευκέναι M 11 ἀκατο||νομάστον, ο
aus ω V corr 12 ἐλέγχῳ Corn.] ἐλέγχον VM 14 Ἀβηρώ V Ἀβηρών M
16 Ἀβελ anstatt eines durchgestrichenen Κάϊν V corr

καὶ Ἰακώβ καὶ Μωυσία, Δαυὶδ τε καὶ Σολομῶντα ἐκεῖ καταλελοιπέναι, διότι ἐπέγνωσαν, φησί, τὸν θεὸν τῶν Ἰουδαίων, ὄντα ποιητὴν καὶ κτιστὴν, καὶ τὰ καθήκοντα αὐτοῦ πεποιήκασιν καὶ οὐχὶ τῷ θεῷ τῷ D 307 ἀοράτῳ ἑαυτοὺς προσανέθεοντο. δίδωσι καὶ ἐπιτροπὴν γυναιξὶ 5 βάπτισμα διδόναι. παρ' αὐτοῖς γὰρ πάντα χλεύης ἔμπλεα καὶ οὐδὲν ἕτερον, ὅποτε καὶ τὰ μυστήρια ἐνώπιον κατηγουμένων ἐπιτελεῖν τολμῶσιν. ἀνάστασιν δὲ ὡς εἶπον οὗτος λέγει οὐχὶ σωμάτων, ἀλλὰ 6 ψυχῶν καὶ σωτηρίαν ταύταις ὁρίζεται, οὐχὶ τοῖς σώμασιν. καὶ μεταγγισμοὺς ὁμοίως τῶν ψυχῶν καὶ μετενσωματώσεις ἀπὸ σωμάτων 10 εἰς σώματα φάσκει.

5. Παρταχόθεν δὲ πίπτει ἡ αὐτοῦ ματαιὰ κενοφωνία, ὡς ἤδη 5, 1 μοι ἐν ἄλλαις αἰρέσεσι πεπραγματεύεται. πῶς γὰρ ἀναστήσεται ἡ μὴ πεπτωκυῖα ψυχὴ; ἀνάστασις δὲ πῶς αὐτῆς κληθήσεται, τῆς μὴ πεσοῦσης ψυχῆς; πᾶν γὰρ τὸ πίπτον ἀναστήσεως δεῖται· πίπτει δὲ οὐχὶ 2 15 ψυχῇ, ἀλλὰ σῶμα. ὅθεν καὶ δικαίως πτώμα αὐτὸ ἡ συνήθεια εἶωθεν καλεῖν καὶ αὐτὸς ὁ κύριος εἰπὼν ὅτι ὅπου τὸ πτώμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἄετοί. καὶ γὰρ ἐν τοῖς μνήμασιν οὐ κατακλειόμεν ψυχάς, 3 ἀλλὰ σώματα κατατιθέμεν ἐν γῇ καταχώσαντες, ὧν ἡ ἀνάστασις εἰς ἐλπίδα ἔχει τὸ κήρυγμα, καθάπερ ὁ τοῦ σίτου κόκκος· ὡς καὶ ὁ ἅγιος 4 20 ἀπόστολος τὴν μαρτυρίαν ἠνεγκεν περὶ τοῦ κόκκου τοῦ σίτου καὶ τῶν ἄλλων σπερμάτων καὶ αὐτὸς δὲ ὁ κύριος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ὅτι ἔξάν μὴ πεσὼν ὁ κόκκος τοῦ σίτου ἀποθάνῃ, μόνος μένει. | ὁ δὲ 5 P 306 ἅγιος ἀπόστολός φησιν ἄφρων (ἄφρονα γὰρ καλεῖ τὸν ἄπιστον τὸν ὅλως ἀμφιβάλλοντα καὶ λέγοντα πῶς ἡ ἀνάστασις γίνεται; ποίῳ

4 ff vgl. Tertullian de praescr. 41 *ipsae mulieres haereticae quam procaces! quae audeant docere, contendere, exorcismos agere, curationes repromittere, forsitan et tingere*; aus Epiph. schöpft Eznik, Wider die Sekten IV 16; S. 204, 1007f Schmid so verwegen ist er, daß er den Weibern befiehlt, die Taufe zu spenden — 7 ff vgl. oben S. 98, 7 — 8 ff vgl. Hippolyt refut. VII 30, 4; S. 216, 8ff Wendland τὰ βρώματα παραιτεῖσθαι τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς διδάσκεις, ἵνα μὴ φάγωσι σῶμα τι λείψανον ψυχῆς ἐπὶ τοῦ δημιουργοῦ νεκρολασμένης, s. auch unten refut. 24 — 11 ff vgl. Ancoratus c. 86; I 106, 10ff — 16 Matth. 24, 28 — 19 vgl. I Kor. 15, 37 — 22 Joh. 12, 24 — 23 I Kor. 15, 36 — 24 I Kor. 15, 35

V M

1 καὶ vor Δαυὶδ durchgestrichen V^{corr} + καὶ M | Σολομῶντα*] Σαλομῶνα V M 11 κενοφωνία, ai drüber V^{corr} καινοφωνία M 15 ἡ vor ψυχῇ ausradiert V^{corr} 21 εὐαγγελίῳ + (λέγων)? * 23 ἄφρο//ν, o aus ω V^{corr} ἄφρον M | ἄφρο//να, o aus ω V^{corr}

- δὲ σώματι ἔρχονται; καὶ εὐθὺς πρὸς τοὺς τοιούτους φησὶν) ἄφρων, σὺ δ' οὐ σπείρεις οὐ ζωογονεῖται, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ. καὶ ἔδειξεν ἔξ 6 Ö 560 ἅπαντος ἢ γραφὴ τοῦ πεπτωκότος κόκκου τουτέστιν τοῦ σώματος τοῦ θάπτομένου καὶ οὐ ψυχῆς τὴν ἀνάστασιν γίνεσθαι. πῶς δὲ 7
 5 ψυχὴ ἐλεύσεται μόνη; πῶς δὲ βασιλεύσει μόνη ἢ ὁμοῦ σὺν σώματι ἐργασαμένη τὸ δίκαιον ἢ τὸ φαῦλον; ἔσται γὰρ ἐναντία καὶ οὐ δικαία D 308 ἢ κρίσις.
6. Πῶς δὲ συσταθήσεται ὁ παρ' αὐτῶ τῷ Μαρκίῳ τριῶν ἀρχῶν 6, 1 λόγος; πῶς δὲ [ὁ] ἀγαθὸς εὐρεθήσεται <ὁ> ἐν τοῖς τοῦ φαύλου μέρε-
 10 σιν ἔργον ἐπιτελῶν ἢ σωτηρίας ἢ τῶν ἄλλων; εἰ γὰρ οὐκ αὐτοῦ 2 τυγχάνει ὁ κόσμος, ἀπέστειλεν δὲ αὐτοῦ τὸν μονογενῆ εἰς τὸν κόσμον λαβεῖν ἐκ τοῦ κόσμου τοῦ ἀλλοτρίου ἅ μὴ αὐτὸς ἔσπειρεν μηδὲ ἐποίησεν, εὐρεθήσεται ἢ τῶν ἀλλοτρίων ἐφιέμενος ἢ πενίαν ὑφιστά-
 15 μενος καὶ ἴδια μὴ ἔχων, ἐπὶ τὰ ἀλλότρια ἐαυτὸν ἐπιδιδούς, ὅπως ἐαυτῷ προσπορίσῃται ἅ μὴ πρότερον ἔχει. πῶς δὲ κριτῆς ἀνὰ μέ- 3 σον ἀμφοτέρων γενήσεται ὁ δημιουργός; εἴτα τίνας ἔχει κρίναι; εἰ γὰρ τῶν ἀπὸ τοῦ ἄνω σκευῶν δικαστῆς προκαθέζεται, ἰσχύει ὑπὲρ τὸν ἄνω, ἐπειδὴ φέρει εἰς μέσον τῶν αὐτοῦ κριτηρίων τὰ τοῦ ἄνω ὑπάρχοντα, ὡς τῷ Μαρκίῳ ἔδοξε. καὶ εἰ ὅλως κριτῆς τυγχάνει, 4
 20 δίκαιός ἐστι. δεῖξομεν δὲ ἀπὸ τοῦ δικαίου ὀνόματος ὅτι ταυτόν ἐστι τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ δίκαιον. πᾶν γὰρ ὁ δίκαιός ἐστι, τοῦτο καὶ ἀγαθόν. ἀπὸ 5 γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ εἶναι τὸ ἀγαθὸν χαρίζεται δικαίως μετὰ ἀληθείας τῷ ἀγαθὰ δρᾶσαντι καὶ οὐκέτι ἔσται πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐναντίος τῷ ἀγαθῷ, κατὰ δικαιοσύνην τὸ ἀγαθὸν τῷ ἀγαθῷ παρέχων καὶ τῷ φαύλῳ τὴν
 25 ἐπιτιμίαν τῆς τιμωρίας. οὐδὲ πάλιν ἀγαθὸς ἂν εἴη ὁ τῷ πονηρῷ τὸν 6 ἀγαθὸν μισθὸν ἐπὶ τῷ τέλει ἀποδιδούς μὴ μετανοοῦντι, εἰ καὶ ἐν τῷ παρόντι ἀνατέλλοι αὐτοῦ τὸν ἥλιον ἐπὶ ἀγαθοὺς καὶ φαύλους καὶ τὸν ὑετὸν αὐτοῦ παρέχοι διὰ τὸ νῦν ἀντεξούσιον τοῖς τε πονηροῖς καὶ ἀγαθοῖς ἀνθρώποις. ἀγαθὴ γὰρ οὐκέτι ἔσται φύσις καὶ δικαία 7
 30 τοῦ τῷ πονηρῷ μισθὸν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι σωτηρίας παρέχοντος καὶ οὐ μᾶλλον μισοῦντος τὸ πονηρὸν καὶ φαῦλον. ὁ δὲ τρίτος 8 P 307

4 ff vgl. Ancoratus c. 87, 3 ff; I 108, 4 ff Panarion haer. 64, 71, 6 ff — 20 ff vgl. Irenaeus adv. haer. III 25, 3; II 134 f Harvey u. Panarion haer. 33, 10, 3; I 461, 11 ff — 27 vgl. Matth. 5, 45

V M

1 ἄφρο||/ν, ο aus ω V corr ἄφρον M 5 βασιλεύσει, ει auf Rasur V corr
 6 ἢ τὸ] ἦτοι V 9 [ὁ] * | <ὁ> * 18 τὸν] τῶν M | τοῦ nachgetragen V corr
 19 ἔδειξεν V 22 ἀγαθόν¹] ἀγαθοῦ M 23 τῷ ἀγαθῷ aus τῶν ἀγαθῶν V corr

εὐρισκόμενος παρ' αὐτῷ πονηρός. | εἰ ἔχει τὴν ἐξουσίαν τὰ πονηρὰ D309
 ἐργάζεσθαι καὶ κατισχύειν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἢ τῶν ἄνωθεν ἀγαθῶν
 ἢ τοῦ μέσου δικαίου, εὐρεθήσεται ἰσχυρότερος οὗτος τῶν δύο θεῶν
 τῶν παρὰ Μαρτίῳ λεγομένων, ἐπειδὴ ἐξουσιάζει ἀρπάζειν τὰ ἀλλό-
 5 τρια· καὶ ἀδρανεῖ· λοιπὸν καταψηφισθήσονται οἱ δύο παρὰ τὸν ἕνα 9
 πονηρός, οἱ μὴ δυνάμενοι ἀντέχειν καὶ ῥέεσθαι ἀπὸ τοῦ ἀρπάζοντος
 τὰ αὐτῶν ὄντα καὶ εἰς πονηρίαν μεταβάλλοντος. 7. ἄλλως δὲ 7, 1
 πάλιν νοήσωμεν, ἵνα τὴν χλεύην τοῦ ἀγέρτου φωράσωμεν τῆς ματαιο- 0562
 προσύνης. εἰ γὰρ ὅλως ὁ πονηρός πονηρός ὑπάρχει, ἀρπάζει δὲ τοὺς
 10 ἀγαθοὺς ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοὺς δικαίους ἀπὸ τοῦ δικαίου, ἰδίους
 δὲ οὐχ ἀρπάζει μόνους, εὐρεθήσεται ὁ πονηρός οὐκέτι πονηρός, τῶν
 ἀγαθῶν ὀρεγόμενος καὶ ἐπιδικαζόμενος ὡς βελτιόνων. εἰ δὲ καὶ 2
 τοὺς ἰδίους κρίνει τιμωρίαν τε τοὺς ἀδικήσαντας ἀπαιτεῖ, οὐκέτι πονηρός
 ἔσται ὁ πονηρῶν δικαστὴς ὑπάρχων. καὶ εὐρεθήσεται κατὰ πάντα
 15 τρόπον ἢ αὐτοῦ ὑπόθεσις ἑαυτὴν ἀνατρέπουσα.
 Πόθεν δὲ εἰλήφασιν τὸ εἶναι αἱ τρεῖς ἀρχαί, πάλιν λέγε. τίς δὲ ὁ 3
 ταύταις ὁρισμὸν συστησάμενος; εἰ μὲν γὰρ ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ
 περιορίζεται, οὐκέτι τέλεια τὰ τρία εὐρεθήσεται ὀριζόμενα ἐν τισι
 περιεκτικοῖς τόποις. εὐρεθήσεται δὲ τὸ ἑκάστου περιεκτικὸν μεῖζον
 20 τοῦ περιεχομένου καὶ οὐκέτι τὸ περιεχόμενον θεὸς ἂν κληθεῖη, ἀλλὰ
 μᾶλλον ἢ περιεκτικὴ ὁροθεσία. εἰ δὲ καὶ εἰς ταῦτόν ἀλλήλοις γε- 4
 νόμενοι ἕκαστος κατὰ θέσιν τὸν ἴδιον ἐκληρώθη τόπον καὶ ἕκαστος
 ἐν τῷ ἰδίῳ ὧν τῷ ἑτέρῳ οὐκ ἐντρίβεται οὐδὲ ἐπέρχεται. οὐκέτι αἱ
 ἀρχαὶ ἀλλήλαις ἐναντίαι οὐδέ τις αὐτῶν φάυλη εὐρεθήσεται, διὰ τὸ
 25 κατὰ τὸ δίκαιον καὶ ἥσυχον καὶ εὐσταθὲς τῶν ἰδίων ἐπιμέλεσθαι καὶ
 μὴ περαιτέρω βαίνειν ἐπιβάλλεσθαι. εἰ δὲ ὁ μὲν πονηρός ὑπὸ τοῦ 5
 ἄνω κατισχύεται καὶ βιάζεται καὶ καταπονεῖται, μεμερισμένος | ὧν D310
 καὶ ἐν ἰδίῳ τόπῳ ὑπάρχων, οὗ τόπου τῷ ἄνω ἀγαθῷ οὐδὲν προσήκει,
 οὐδέ τι ὑπ' αὐτοῦ κέκτισται τῶν ἐνταῦθα (λέγω ἐν τῷ τοῦ πονηροῦ
 30 τόπῳ). τυραννικώτερος μᾶλλον εὐρεθήσεται ὁ ἄνω καὶ οὐκέτι ἀγαθός,
 τὸν ἴδιον νῖδον εἶτ' οὖν Χριστὸν ἀποστείλας, ἵνα τὰ ἀλλότρια λάβῃ.
 καὶ ποῦ | ὁ ὅρος ὁ διορίζων τὰς τρεῖς ἀρχὰς κατὰ τὸν τοῦ ἀγύρ- 6 P308

V M

8 νοήσωμεν M 10 ἰδίους] ἰουδαίους M 11 οὐχ, χ auf Rasur Vcorr
 οὐκέτι πονηρός < M 19 ἑκάστου *] ἑκάστης, durchgestrichen Vcorr < M
 20 περιεχομένου Vcorr] προεχομένου V M 22 τόπον angeflickt Vcorr 26 ἐπι-
 βαλλόμενον aus ἐπιβάλλεσθαι Vcorr ἐπιβαλλόμενον M | ἐπὶ statt ἐκ Vcorr ἀπὸ M
 28 οὗ τόπου τῷ] οὗ, ου u. τῷ auf Rasur Vcorr 29 κέκτισται *] κεκτίσθαι V M
 λέγω + <δὲ>? * 30 τόπῳ Corn.] τίπῳ V M

του τῆς ὑποθέσεως λόγον; ζητηθήσεται γὰρ τέταρτός τις ἐπεικίστα-
τος καὶ τῶν τριῶν σοφώτερος, ὁριογνώμων τε καὶ ἐπιστήμων, ὃς τὰ
μέτρα ἐκάστω δένειμέν τε καὶ τοὺς τρεῖς εἰρηνοποιήσεν. ἵνα μὴ στασιά-
σαιεν πρὸς ἀλλήλους μηδὲ εἰς τὰ ἄλλον ἄλλος ἀποστέλλοι. καὶ οὕτως 7
5 μὲν πείσας τὰς τρεῖς ἀρχὰς εὐρεθήσεται τέταρτος καὶ σοφώτερος καὶ
ἐπεικίστερος. καὶ αὐτὸς δὲ ἐν ἰδίῳ τόπῳ πάλιν ζητηθήσεται, ἀφ'
οὐπερ εἰς μέσον ἦλθεν τῶν τριῶν καὶ ἐκάστω τὸ μέρος σοφῶς διώ-
ρισεν, ἵνα μὴ ἀλλήλους ἀδικοῖεν. εἰ δὲ ἐν τοῖς τοῦ ἐνός, λέγω δὴ 8
τοῦ δημιουργοῦ αἱ δύο ἀρχαὶ εἶσιν ἐμπολιτευόμεναι, ὃ τε πονηρὸς ἐν
10 τοῖς τοῦ δημιουργοῦ † χώραις τε καὶ χώροις καὶ ὁ τοῦ ἀγαθοῦ Χρι-
στὸς ἐπιδημήσας. οὐκέτι ἄρα κριτῆς καὶ δημιουργὸς μόνον ὁ κριτῆς
εὐρεθήσεται. ἀλλὰ καὶ ἀγαθός, συγχωρῶν τοῖς δυὸν εἰς τὰ ἴδια ποιεῖν
ὃ βούλονται· ἢ ἀδρανὴς εὐρεθήσεται καὶ μὴ ἰσχύων κωλύσαι τῶν
ιδίῳν τοὺς ἀλλοτρίους ἄρπαγας. εἰ δὲ | καὶ ἥσσων τῇ δυνάμει 9 Ö564
15 ἐστίν, οὐκέτι εὐρεθήσεται ἡ δημιουργία συνεστῶσα, ἀλλ' ἐξέλιπεν ἔκ-
παλαι, ἀναρπαζομένη καθ' ἐκάστην ἡμέραν ὑπὸ τε τοῦ πονηροῦ εἰς
τὸ ἴδιον μέρος καὶ ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ εἰς τὰ ἄνω. καὶ πῶς ἔτι ἡ δη-
μιουργία σταθήσεται; εἰ δὲ ὅτι χρόνῳ λήξει λέγεις καὶ δυνατόν ταύ- 10
την ὅλως λήγειν διὰ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ ἐπιμελείας, οὐκοῦν ὁ ἀγαθὸς
20 αἴτιος τῆς βλάβης ἔσται ὁ μὴ πάλαι ποιήσας, ὅπερ ὕστερον ἀγαθὸν
ἔδοξεν ἐπιτελεῖν, μήτε μὴν πεποιηκὼς ἀπὸ τῶν ἀνέκαθεν, πρὶν | ἢ D311
τοὺς πλείους ἀδικηθῆναι καὶ ἐν καθέξει αὐτοὺς γενέσθαι τοῦ κριτοῦ
καὶ κάτω μεμενηκέναι;

8. Πάλιν δὲ τὰ τῆς θείας γραφῆς οὐκ ὀρθῶς νοῶν προφέρει καὶ 8, 1
25 τοὺς ἀκεραίους ἐξαπατᾷ διαστρέφων τὸ τοῦ ἀποστόλου ῥητόν. ὅτι
»Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, γενόμενος
ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα« καὶ φησιν· εἰ ἡμεν αὐτοῦ, οὐκ ἂν τὸ ἐαυτοῦ
ἡγόραζεν· ἀγοράσας δὲ εἰς ἀλλότριον κόσμον ἦλθεν ἡμᾶς ἐξαγοράσαι 2
τοὺς οὐκ ὄντας αὐτοῦ. ποίημα γὰρ ἡμεν ἑτέρου καὶ διὰ τοῦτο ἡμᾶς
30 αὐτὸς ἡγόραζεν εἰς τὴν ἐαυτοῦ ζωὴν. ἀγροεῖ δὲ ὅλως ὁ ἡλίθιος 3
ὅτι οὐτε Χριστὸς κατάρα γεγένηται (μὴ γένοιτο), ἀλλὰ τὴν κατάραν
τὴν διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν | ἀφείλεν, ἐαυτὸν σταυρώσας καὶ γενόμε- P309

26 Gal. 3, 13 — 26 ff vgl. Adamantius de recta in deum fide I 26; S. 52, 10 ff
van de Sande Bakhuizen δηλον ὅν ὅτι ἀλλοτρίους· ἰδίους γὰρ οὐδεὶς ποτε ἀγο-
ράζει· ἀγοράζει γὰρ ἀλλοτρίους οὐκ ἰδίους

V M

2 ὁριογνώμων, v ausradiert V corr ὁριογνώμων M 3 ἵνα μὴ Dind.] εἰ
δὲ μὴ VM 4 ἀποστέλλοι Dind.] ἀποστέλλει VM 5 lies wohl <ὁ> πείσας u. τέ-
ταρτος εὐρεθήσεται * 10 † χώραις τε καὶ χώροις] etwa ἀεὶ ἐνεργῶν χώροις *
17 πῶς *] ποῦ VM 18 ὅτι nachgetragen V corr 22 ἐγκαθέξει, γ auf Rasur
statt v V corr ἐγκαθέξει M 30 ὅλως < V 32 τὰς *] τῆς VM; vgl. S. 104, 1

ρος θάνατος θανάτω [διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν] καὶ κατάρρα αὐτὸς τῇ
 κατάρρα γενόμενος. διὸ οὐκ ἔστι Χριστὸς κατάρρα, ἀλλὰ τῆς κατάρρας
 λίσσις. εὐλογία δὲ πᾶσι τοῖς εἰς αὐτὸν ἀληθῶς πεπιστευκόσιν. οὕτω 4
 καὶ τὸ «ἐξηγόρασεν» *. οὐκ εἶπεν «ἡγόρασεν»· οὔτε γὰρ εἰς ἀλλότριον
 5 ἦλθεν ἐρπύσαι ἢ ἀγοράσαι. εἰ γὰρ ἡγόρασεν, μὴ ἔχων ἡγόρασε καὶ
 ὡς πτωχὸς ἃ μὴ εἶχεν ἐκτίσαστο. καὶ εἰ ὁ κεκτημένος ἡμᾶς πέπρακεν, 5
 ἀπορήσας πέπρακεν. ἀπὸ τινος ἄρα δανειστοῦ ἐλαυνόμενος. ἀλλ' οὐκ
 ἔχει οὕτως. οὔτε γὰρ εἶπεν «ἡγόρασεν», ἀλλ' «ἐξηγόρασεν». ὁμοιον 6
 δὲ τούτῳ ὁ αὐτὸς ἅγιος ἀπόστολὸς φησιν «ἐξαγοραζόμενοι τὸν και-
 10 ρόν, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραὶ εἰσι». καὶ οὐκ ἡμέρας ἀγοράζομεν, οὐδὲ
 τιμὴν ἡμερῶν δίδομεν, ἀλλὰ τὸ δι' ὑπομονὴν * καὶ τὸ μελλητικὸν
 τῆς μακροθυμίας σημαίνων τοῦτο ἔφη. ὥστε τὸ ἐξηγόρασε τὴν ὑπό- 7
 θεσιν ἐπέφηεν τῆς ὑπὲρ ἡμῶν ἀναδοχῆς ἐν κόσμῳ ἐνσάρκου παρου-
 σίας (δι') ἧς ἀνεδέξατο ὑπὲρ ἡμῶν παθεῖν ὁ ἀπαθὴς ὢν θεός, μένων ἐν
 15 τῇ ἰδίᾳ ἀπαθείᾳ τῆς αὐτοῦ θεότητος καὶ * αὐτὸ ὁ ἀνεδέξατο ὑπὲρ
 ἡμῶν παθεῖν. οὐκ ἀγοράζων ἡμᾶς ἀπ' ἀλλοτρίων, ἀλλὰ τὴν | ὑπό-
 θεσιν ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ σταυροῦ ἀναδεξάμενος. προαιρέσει καὶ οὐ μετ'
 ἀνάγκης. ὅθεν ἐλλήλεγκται κατὰ πάντα τοῦ Μαρκίωνος ὁ λόγος. καὶ 8
 πολλὰ ἔστι τὰ πρὸς ἀνατροπὴν τῆς τούτου μηχανῆς καὶ τραγωδίας
 20 ἐξ εὐσεβοῦς λογισμοῦ καὶ εὐλόγου ὁρμώμενα ἐμφάσεως ἐν τῇ πρὸς
 αὐτὸν ἀντιρρήσει.

9. Ἐλεύσομαι δὲ εἰς τὰ ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένα, μᾶλλον δὲ ἔρρα- 9, 1
 διουργημένα. οὗτος γὰρ ἔχει εὐαγγέλιον μόνον τὸ κατὰ Λουκᾶν,
 περιχεχομμένον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς διὰ τὴν τοῦ σωτῆρος σύλληψιν καὶ
 25 τὴν ἐνσάρκον αὐτοῦ παρουσίαν. οὐ μόνον δὲ τὴν ἀρχὴν ἀπέτεμεν 2

9 Ephes. 5, 16 — 23 ff vgl. Irenaeus adv. haer. adv. I 27, 2; I 217 Harvey et
*super haec id quod est secundum Lucam evangelium circumcidens et omnia quae
 sunt de generatione domini conscripta auferens et de doctrina sermonum domini
 multa auferens* Tertullian adv. Marc. IV Ps. Tertullian adv. omn. haer. 6 (von
 Cerdon) *solum evangelium Lucae nec tamen totum recipit* Filastrius haer. 45, 5;
 S. 24, 7f Marx *cata Lucan autem euangelium solum accipit, non alia evangelia* —
 Lukas stand jedoch nicht im Titel, vgl. unten c. 10, 2; S. 106, 11 Tertullian adv. Marc. IV 2
 Adamantius de recta in deum fide I 5; S. 32 ff van de Sande Bakhuyzen I 5; S. 16, 3

V M

1 [διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν] *, vgl. S. 103, 32 4 * etwa <νοητέον> * 6 εἰ
 < V 7 ἀπορήσας πέπρακεν < M 11 * lies wohl δι' ὑπομονῆς <καρτερικόν> *
 12 τῆς *] τε VM | τῷ lies τῷ? * 13 ἐπέφηεν *] ἀπέφηεν VM | ἀναδοχῆς. ἀνα auf
 Rasur V corr | ἀναδοχῆς + <τῆς> * 14 <δι> * 15 * etwa <ἐλλογῶν εἰς ἑαυτὸν> *
 22 f ἐρραδιουργημένα ans ῥεραδιουργημένα V corr 25 ἀπέτεμεν, ἀ auf Rasur V corr

- ὁ λυμηνάμενος ἑαυτὸν <μᾶλλον> ἤπερ τὸ εὐαγγέλιον, ἀλλὰ καὶ τοῦ
τέλους καὶ τῶν μέσων πολλὰ περιέκοψε τῶν τῆς ἀληθείας λόγων,
ἀλλὰ δὲ παρὰ τὰ γεγραμμένα προστέθεικεν, μόνῳ δὲ κέχρηται τούτῳ
τῷ χαρακτηρῶν, τῷ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίῳ. ἔχει δὲ καὶ ἐπιστολὰς 3
5 παρ' αὐτῷ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου δέκα, αἷς μόναις κέχρηται, οὐ πᾶσι
δὲ τοῖς ἐν αὐταῖς γεγραμμένοις, ἀλλὰ τινὰ αὐτῶν περιτέμνων, τινὰ
δὲ ἀλλοιῶσας κεφάλαια. ταύταις δὲ ταῖς δυοῖ βίβλοις κέχρηται· ἀλλὰ
δὲ συντάγματα ἅφ' ἑαυτοῦ συνέταξε τοῖς ὑπ' αὐτοῦ πλανωμένοις. P 310
αἱ δὲ ἐπιστολαὶ αἱ παρ' αὐτῷ λεγόμεναί εἰσι· πρώτη μὲν πρὸς Γαλά- 4
10 τας, δευτέρα δὲ πρὸς Κορινθίους, τρίτη πρὸς Κορινθίους δευτέρα,
τετάρτη πρὸς Ῥωμαίους, πέμπτη πρὸς Θεσσαλονικεῖς, ἕκτη πρὸς Θεσ-
σαλονικεῖς δευτέρα, ἑβδόμη πρὸς Ἐφεσίους, ὀγδόη πρὸς Κολασσαεῖς,
ἐνάτη πρὸς Φιλήμονα, δεκάτη πρὸς Φιλιππησίους· ἔχει δὲ καὶ τῆς
πρὸς Λαοδικεῖας λεγομένης μέρος. ἔξ οὗπερ χαρακτηρῶς τοῦ παρ' 5
15 αὐτῷ σφραγισμένου, τοῦ τε εὐαγγελίου καὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἀπο-
στόλου, δεῖξαι αὐτὸν σὺν θεῷ ἔχομεν ἀπατεῶνα καὶ πεπλανημένον
καὶ ἀκρότατα διελέγξαι. ἔξ αὐτῶν γὰρ ἀναμφιβόλως τῶν παρ' αὐτοῦ 6
ὁμολογουμένων ἀνατραπήσεται. ἐκ γὰρ τῶν αὐτῶν ἔτι | παρ' αὐτῷ D 313
λειψάνων τοῦ τε εὐαγγελίου καὶ τῶν ἐπιστολῶν εὐρισκομένων δειχθή-
20 σεται ὁ Χριστὸς τοῖς συνετοῖς μὴ ἀλλότριος εἶναι παλαιᾶς διαθήκης
καὶ οἱ προφῆται οὖν οὐκ ἀλλότριοι ὄντες τῆς τοῦ κυρίου ἐνδημίας

4 ff vgl. Irenaeus adv. haer. I 27, 2; I 218 Harvey *similiter autem et apostoli Pauli epistolas abscidit, auferens quaecunque manifeste dicta sunt ab apostolo de eo deo qui mundum fecit, quoniam hic pater domini nostri Jesu Christi* Ps. Tertullian adv. omn. haer. 6 (von Cerdo) *apostoli Pauli neque omnes neque totas epistolas sumit. Acta apostolorum et Apocalypsim quasi falsa reicit* u. (von Apelles) *solo utitur et apostolo, sed Marcionis, id est non toto* Filastrius haer. 45, 5; S. 24, 8f Marx (*accipit*) *nec epistolas beati Pauli apostoli, nisi ad Timotheum et Titum* — 7 f gemeint sind wohl die Antithesen — 9 ff vgl. damit die Angaben S. 123, 18ff. Tertullians Aufzählung (adv. Marc. V 2ff) stimmt mit der des Epiph. überein, nur daß Tertullian den Epheser- als Laodicenserbrief gibt u. den Philemon- hinter den Philipperbrief stellt

V M

1 <μᾶλλον> * 2 περιέκοψε, erstes ~~κ~~ durchgestrichen V corr 3 προστέ-
θεικεν, ει aus η, nach dem Wort Rasur von 2—3 Buchstaben V corr | δὲ² < M
6 περιτέμνων, ων auf Rasur V corr 8 ὑπ' ἄπ' V 12 Κολοσσαεῖς, ο aus α
V corr Κολοσσαεῖς M 13 ἐνάτη M 14 Λαοδικεῖας V M 16 αὐτὸν, α u. ν auf
Rasur V corr | σὺν *] ἐν V M 18 αὐτῷ Dind.] αὐτοῦ aus αὐτῶν V corr αὐτῶν M
19 ἐπιστολῶν Corn.] ἀποστόλων V M 21 οὖν] lies δὲ? *

καὶ ὅτι ἀνάστασιν σαρκὸς ὁ ἀποστόλος κηρύττει καὶ δικαίους τοὺς 7
 προφήτας ὀνομάζει καὶ ἐν σαρκουμένοις ὑπάρχοντας τοὺς περὶ Ἀβραάμ
 καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ καὶ πάντα ὅσα ἐστὶ τῆς ἀγίας τοῦ θεοῦ
 ἐκκλησίας σωτήριά τε καὶ ἅγια καὶ ἐκ θεοῦ ἐστηρογμένα ἐν τε τῇ
 5 πίστει καὶ ἐν τῇ γνώσει καὶ ἐν ἐλπίδι καὶ διδασκαλίᾳ.

10. Παραθήσομαι δὲ καὶ ἡν ἐποίησάμην κατ' αὐτοῦ πραγματείαν 10, 1
 πρὶν τοῦ ταύτην μου τὴν σύνταξιν ἐκπονεσθῆναι διὰ τῆς ὑμῶν τῶν
 ἀδελφῶν προτροπῆς ποιήσασθαι. ἀπὸ ἐτῶν ἱκανῶν, ἀνερευνῶν τὴν 2
 τοῦτον τοῦ Μαρξίου ἐπιμενημένην ψευδηγορίαν καὶ ληρώδη δι- 568
 10 δασκαλίαν, αὐτὰς δὴ τὰς τοῦ προειρημένου βίβλους ἃς † κέκτιται μετὰ
 χεῖρας λαβών, τό τε παρ' αὐτῷ λεγόμενον εὐαγγέλιον καὶ (τὸ) ἀπο-
 στολικὸν καλούμενον παρ' αὐτῷ ἐξανθισάμενος καὶ ἀναλεξάμενος καθ'
 εἰρμὸν ἀπὸ τῶν προειρημένων δύο βιβλίων τὰ ἐλέγξει αὐτὸν δυνά-
 μενα, ἐδάξιόν τι συντάξειως ἐποίησάμην, ἀκολουθῶς τάξας κεφάλαια
 15 καὶ ἐπιγράψας ἐκάστη ῥήσει α̅ β̅ γ̅. καὶ οὕτως ἕως τέλους διεξῆλθον, 3
 ἐν οἷς γράφεται ἡλιθίως καθ' ἑαυτοῦ ἔτι ταύτας τὰς παραμεινύσας
 τοῦ τε σωτῆρος καὶ τοῦ ἀποστόλου λέξεις γυλάπτων. αἱ μὲν γὰρ 4
 αὐτῶν παρηλλαγμένως ὑπ' αὐτοῦ ἐρροδιουργήθησαν | καὶ ὥς οὐκ εἶχεν P311
 τοῦ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίου τὸ ἀντίγραφον οὔτε ἡ τοῦ ἀποστολικοῦ
 20 χροακτῆρος ἔμφασις· ἀλλὰ δὲ γύσει ὥς ἔχει καὶ τὸ εὐαγγέλιον καὶ ὁ 5
 ἀπόστολος, μὴ ἀλλάγента ὑπ' αὐτοῦ, δυνάμενα δὲ αὐτὸν διελέγχειν,
 δι' ὧν δείκνυται (ἡ) παλαιὰ διαθήκη συμφωνοῦσα πρὸς τὴν νέαν καὶ
 ἡ | καινὴ πρὸς τὴν παλαιὰν διαθήκην· ἀλλὰ δὲ πάλιν λέξεις τῶν 6 D314
 αὐτῶν βιβλίων ὑποφαίνουσαι Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθῆναι καὶ ἐν
 25 ἡμῖν τελείως ἐνηθρονηθῆναι· ἀλλὰ καὶ ἄλλαι πάλιν ὁμολογοῦσαι 7
 τὴν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν καὶ τὸν θεὸν ἕνα ὄντα κύριον πάντων

6 ff vgl. Zahn, Gesch. d. neutest. Kan. II 2, 409 ff (doch übertreibt Zahn eine richtige Beobachtung, wenn er behauptet, daß Epiph. bei der erneuten Vorführung der Texte in der refutatio S. 125, 1 ff seine früheren Aufzeichnungen selbst vielfach mißverstanden und sogar den Text seiner Scholien schlechter wiedergegeben hätte. Die Fälle, in denen Epiph. sich selbst mißverstehet, sind ganz vereinzelt und die Abweichungen zwischen dem ersten u. zweiten Text erklären sich überall einfach als Abschreiberfehler)

V M

8 ἐτῶν + (γὰρ)? * 10 τοῦ προειρημένου] προειρημένως Zahn | † κέκτιται] lies wohl περιέχεται Jül. 11 αὐτῷ Corn.] αὐτῶν V M | (τὸ) * 15 α̅ β̅ γ̅ *]
 πρῶτην δευτέραν τρίτην V M 16 ἔτι Corn.] ἐπὶ V M 18 παρηλλαγμένως + ὥς M
 ἐρροδιουργήθησαν, v drüber V corr | εἶχεν] lies ἔχει? * 19 τοῦ Corn.] τὸ V M
 21 ὑπ' αὐτοῦ + παρελείφθη)? * 22 (ἡ) * 24 ὑποφαίνουσαι *] ἐποφαίνουσι V M

παντοκράτορα, αὐτὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ πάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς γενομένων, καὶ οὔτε παραχαράσσειν τοῦ εὐαγγελίου τὴν κλήσιν οὔτε μὴν ἀρνούμεναι τὸν ποιητὴν καὶ δημιουργὸν τῶν πάντων, ἀλλὰ δηλοῦσαι τὸν σαφῶς ὁμολογημένον ὑπὸ τοῦ χαρακτῆρος 5 τοῦ ἀποστολικοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος. καὶ ἔστιν τὰ 8 ἡμῖν πεπραγματευμένα ἐν ὑποκειμένοις παρατιθέμενα, ἅτινά ἐστι τάδε·

Προοίμιον τῆς περὶ τῶν Μαρκίωνος βιβλίων ὑποθέσεώς τε καὶ ἐλέγχου.

11. Ὅτῳ φίλον ἐστὶ τὰς τοῦ ἀπατηλοῦ Μαρκίωνος νόθους ἐπι- 11, 1
10 νοίας ἀκριβοῦν καὶ τὰς ἐπιπλάστους τοῦ αὐτοῦ βουλήματος μηχανὰς διαγινώσκειν, τούτῳ τῷ συλλελεγμένῳ πονήματι ἐντυχεῖν μὴ κατοκνεῖτω. ἐκ γὰρ τοῦ παρ' αὐτῷ εὐαγγελίου τὰ πρὸς ἀντίρρησην τῆς 2 παρούργου αὐτοῦ ῥαδιουργίας σπουδάσαντες παρεθέμεθα. ἵν' οἱ τῷ πονήματι ἐντυχεῖν ἐθέλοντες ἔχωσι τοῦτο γεμνέσιον ὀξύτητος, πρὸς 15 ἔλεγχον τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐπινενοημένων ξενολεξιῶν. ὁ μὲν γὰρ χα- 3 ρακτὴρ τοῦ κατὰ Λουκᾶν † σημαίνει τὸ εὐαγγέλιον· ὡς δὲ ἡκρωτηρίασται μήτε ἀρχὴν ἔχον μήτε μέσα μήτε τέλος, ἱματίου βεβρωμένου ὑπὸ πολλῶν σπητῶν ἐπέχει | τὸν τρόπον. εὐθὺς μὲν γὰρ ἐν τῇ ἀρχῇ 4 ὅ570 πάντα τὰ ἀπ' ἀρχῆς τῷ Λουκᾷ πεπραγματευμένα τουτέστιν ὡς λέγει 20 »ἐπειδὴ περ πολλοὶ ἐπεχείρησαν« καὶ τὰ ἐξῆς καὶ τὰ περὶ τῆς Ἐλισάβετ καὶ τοῦ ἀγγέλου εὐαγγελιζομένου | Μαρίαν τὴν παρθένον, Ἰωάννου D315 τε καὶ Ζαχαρίου καὶ τῆς ἐν | Βηθλεὲμ γεννήσεως, γενεαλογίας καὶ P312 τῆς τοῦ βαπτίσματος ὑποθέσεως — ταῦτα πάντα περικόψας ἀπεπήδησεν 5 καὶ ἀρχὴν τοῦ εὐαγγελίου ἔταξε ταύτην »ἐν τῷ πεντεκαδεκάτῳ ἔτει

9 ff vgl. den Eingang von de mens. ac pond. S. 152, 1 ff Lagarde — 20 Luk. 1, 1 — 24 Luk. 3, 1; vgl. Irenaeus adv. haer. I 27, 2; I 216 Harvey *venientem in Iudaeam temporibus Pontii Pilati praesidis qui fuit procurator Tiberii Caesaris* Hippolyt refut. VII 31, 5; S. 217, 8f Wendland *χωρὶς γενέσεως ἔτει πεντεκαδεκάτῳ τῆς ἡγεμονίας Τιβερίου Καίσαρος κατεληλυθότα αὐτὸν ἄνωθεν . . . διδάσκειν ἐν ταῖς συναγωγαῖς* Tertullian adv. Marc. I 19 *anno XV Tiberii Christus Jesus de caelo manare dignatus est* IV 7 *anno XV principatus Tiberiani proponit eum descendisse in civitatem Galilaeae Capharnaum* Adamantius de recta in deum fide II 3; S. 64, 14f van de Sande Bakhuyzen II 19; S. 102, 23

V M

9 ὅ||τω aus οὕτω V corr 11 συλλελεγμένῳ, erstes λ auf Rasur V corr 12 αὐτῷ Dind.] αὐτοῦ VM 16 † σημαίνει τὸ εὐαγγέλιον] lies wohl εὐαγγελίου σημαίνει τὸν τύπον *, vgl. S. 123, 19 16f περιέσπασται hinter ἡκρωτηρίασται durchgestrichen V corr 17 ἔχων V 21 Μαρίαν τὴν *] τὴν Μαρίαν VM 22 ἐμβηθλεὲμ M | vor γενεαλογίας + <τῆς>? *

Τελερίον Καίσαρος· καὶ τὰ ἐξῆς. ἐντεῦθεν οὖν οὗτος ἄρχεται καὶ 6
οὐ καθ' εἰρημὸν πάλιν ἐπιμένει, ἀλλὰ τὰ μὲν ὡς προσείπον παρακόπτει,
τὰ δὲ προστίθισιν ἄνω κάτω, οὐκ ὀρθῶς βαδίζων ἀλλὰ ἐρραδιουργη-
μένως τὰ πάντα περινοστεύων, καὶ ἔστιν·

5 α. Ἀπελθὼν δειξὼν σεαυτὸν τῷ ἱερεὶ καὶ προσέειπε περὶ τοῦ
καθαρισμοῦ σου, καθὼς προσέταξε Μωϋσῆς· ἵνα ἡ μαρτύριον τοῦτο
ὑμῖν· ἀνθ' οὗ εἶπεν ὁ σωτὴρ εἰς μαρτύριον αὐτοῖς·.

β. Ἰνα δὲ εἰδῇτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀφιναι
ἁμαρτίας ἐπὶ τῆς γῆς·.

10 γ. Κίνηός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου·.

δ. Ἰούδας Ἰσκαριώτην, ὃς ἐγένετο προδότης·. ἀντὶ δὲ τοῦ κατέβη
μετ' αὐτῶν· ἔχει κατέβη ἐν αὐτοῖς·.

ε. Καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐζήτει ἅπτεσθαι αὐτοῦ. καὶ αὐτὸς ἐπάρας
τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ· καὶ τὰ ἐξῆς·.

15 ζ. Κατὰ τὰ αὐτὰ ἐποίουν τοῖς προσήταις οἱ πατέρες ὑμῶν·.

ξ. Λέγω δὲ ὑμῖν, τοσαύτην πίστιν οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ εὔρου·.

η. Παρηλλαγμένον τό μακάριος ὃς οὐ μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί·
εἶχε γὰρ ὡς πρὸς Ἰωάννην·.

θ. Αὐτός ἐστι περὶ οὗ γέγραπται· ἰδοὺ, ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν
20 μου πρὸ προσώπου σου·.

5 Luk. 5, 14; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 9 *vade ostende te sacerdoti et offer munus quod praecepit Moyses . . . ut sit vobis in testimonium* — 8 Luk. 5, 24 — 10 Luk. 6, 5 — 11 Luk. 6, 16f — 13 Luk. 6, 19a. 20a — 15 Luk. 6, 23c; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 15 *secundum haec . . . faciebant prophetis patres eorum* — 16 Luk. 7, 9b; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 18 *professus est talem se fidem nec in Israël invenisse* — 17 Luk. 7, 23. Trotz Zahn S. 463 meint Epiph. nur, daß Marcion das Wort verkehrt gedeutet habe: *er hatte es* (= *er nahm es*) *als gegen Johannes gerichtet*. In der refut. S. 127, 5 hat Epiph. seine eigene Bemerkung nicht mehr verstanden. — Wie Marcion die Beziehung auf Johannes deutlich machte, ob durch Streichung von v. 22b oder durch Voranstellung von v. 23 vor 22b, bleibt dunkel. — 19 Luk. 7, 27; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 18 *ingerens etiam scriptum super illo: ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam* Ada-

V M 5—20 vgl. S. 125, 2ff. 19f. 25f 126, 1f. 12f. 19f. 25f 127, 3f. 20f

3f ἐρραδιουργημένος aus ῥεραδιουργημένως V^{corr} 4 τὰ < V 5 προσ-
έειπε aus προσενέγκαι V^{corr} 7 ἀνθ' οὗ — αὐτοῖς < S. 125, 4 11 Ἰσκαριώτην
S. 126, 1. 3] Ἰσκαριώθ VM | ἀντὶ δὲ τοῦ S. 126, 1f] ἀντὶ τοῦ δὲ VM 12 ἔχει <
S. 126, 2 13 mit καὶ αὐτὸς ἐπάρας beginnen VM schon das *ζεγάλαιον* ζ, anders
S. 126, 12ff 14 καὶ τὰ ἐξῆς S. 126, 13] < VM 16 δὲ < S. 126, 25 | *τοιαύτην*
Zahn, nach S. 126, 25] 17 οὐ μὴ *, nach S. 127, 3] ἐὰν μὴ VM 19f ἰδοὺ —
προσώπου als *ζεγάλαιον* i gezählt VM; richtig S. 127, 20

ι. »Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Φαρισαίου κατεκλίθη. ἡ δὲ γυνὴ σταῖσα ὀπίσω ἢ ἁμαρτωλὸς παρὰ τοὺς πόδας ἔβρεξε τοῖς δάκρυσι τοὺς πόδας καὶ ἤλειψεν καὶ κατεφίλει«. | D316

ια. Καὶ πάλιν »αὕτη τοῖς δάκρυσιν ἔβρεξεν τοὺς πόδας μου καὶ 5 ἤλειψεν καὶ κατεφίλει«.

ιβ. Οὐκ εἶχεν »ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ«, ἀλλὰ μόνον »ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου«.

ιγ. »Πλεόντων αὐτῶν ἀφύπνωσεν· ὁ δὲ ἐγερθεὶς ἐπετίμησε τῷ ἀνέμῳ καὶ τῇ θαλάσῃ«. | P313

10 ιδ. »Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ὑπάγειν αὐτοῦς, συνέπνιγον αὐτὸν οἱ ὄχλοι. | καὶ γυνὴ ἁψαμένη αὐτοῦ ἰάθη τοῦ αἵματος· καὶ εἶπεν ὁ κύριος· Ὁ 572 τίς μου ἥψατο;« καὶ πάλιν· »ἥψατό μου τις. καὶ γὰρ ἔγνωον δύναμιν ἐξελθοῦσαν ἀπ' ἐμοῦ«.

ιε. »Ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν ἐλόγησεν ἐπ' αὐτούς«.

15 ις. »Λέγων, δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν καὶ ἀποκτανθῆναι καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγερθῆναι«.

ιζ. »Καὶ ἰδοὺ δύο ἄνδρες συνελάλουν αὐτῷ, Ἥλλιας καὶ Μωυσῆς ἐν δόξῃ«.

mantius de recta in deum fide II 18; S. 98, 11 van de Sande Bakhuyzen οὕτως ἐστὶ περὶ οὗ γέγραπται· ἰδοὺ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου

1 Luk. 7, 36b. 38 — 4 Luk. 7, 44b — 6 Luk. 8, 19a u. 20a — 8 Luk. 8, 23a. 24b — 10 Luk. 8, 42b. 43a. 44. 45a. 46a; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 20 *tangitur a femina quae sanguine fluitabat et nescirit a qua. quis me, inquit, tetigit? . . . Tetigit me aliquis . . . sensi enim virtutem ex me profectam* — 14 Luk. 9, 16; vgl. Adamantius de recta in deum fide II 20; S. 108, 24 van de Sande Bakhuyzen ὁ κύριος ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν ἐχαριστεῖ — 15 Luk. 9, 22; (vgl. Tertullian adv. Marc. IV 21 *quia oporteret filium hominis multa pati et reprobari a presbyteris et scribis et sacerdotibus et interfici et post tertium diem resurgere*) — 17 Luk. 9, 30; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 22 *nam et hoc vel maxime erubescere debuisti, quod illum cum Moyse et Helia in secessu montis conspici pateris, quorum destructor advenerat u. nam etsi Marcion noluit eum (sc. Moysen) colloquentem domino ostensum, sed stantem*

V M S. 1—19 vgl. S. 128, 4ff. 12f. 22f 129, 20f 130, 1ff. 12f. 17f. 27f

1 ια VM, richtig S. 128, 4; vgl. zu S. 108, 19. Von hier bis ιε (S. 112, 1) sind die Zahlen in V M um eine Nummer zu hoch 3 τοὺς πόδας < S. 128, 6 4 τοὺς πόδας μου *, nach S. 128, 12f] μου τοὺς πόδας V M 10 δὲ < S. 130, 1 | αὐτούς *, vgl. S. 130, 5] αὐτὸν V M u. S. 130, 1 14 τοὺς οὐρανούς S. 130, 12 | ἐπ' < S. 130, 12; vgl. aber 130, 14 15 λέγω S. 130, 17 V | δεῖ δὲ hier u. S. 130, 17 V 17 δύο < S. 130, 27 | αὐτῷ///, ein Buchstabe wegradiert Vcorr

17. Ἐκ τῆς μεγάλης φωνῆ· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός.

18. Ἐδείχθη τῶν μαθητῶν σου. εἶχε δὲ παρὰ τὸ οὐκ ἠδυνή-
θηναι ἐκβαλεῖν αὐτόν· καὶ πρὸς αὐτούς· ὦ γενεὰ ἄπιστος, ὥς πότε
ἀνέξομαι ὑμῶν;

5 19. Ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας
ἀνθρώπων.

20. Οὐδὲ τοῦτο ἀνέγνωτε, τί ἐποίησε Δαβὶδ· εἰσῆλθεν εἰς τὸν
οἶκον τοῦ θεοῦ.

21. Ἐχάριστόν σοι, κύριε τοῦ οὐρανοῦ. οὐκ εἶχεν δὲ καὶ τῆς
10 γῆς, οὔτε πατέρα εἶχεν. ἐλέγχεται δέ· κάτω γὰρ εἶχεν πατέρα, ὁ
πατήρ.

22. Εἶπεν τῷ ρομικῷ ἐν τῷ νόμῳ τί γέγραπται; καὶ ἀποκρι-
θεὶς μετὰ τὴν ἀπόκρισιν τοῦ ρομικοῦ εἶπεν ὁρθῶς εἶπες. τοῦτο
ποίει, καὶ ζήσῃ. |

D 317

15 23. Καὶ εἶπεν τίς ἐξ ὑμῶν ἔξει φίλον, καὶ πορεύσεται πρὸς αὐ-
τὸν μεσομνηστὴν, αἰτῶν τρεῖς ἄρτους; καὶ λοιπὸν αἰτεῖται καὶ δοθή-
σεται. τίνα γὰρ ἐξ ὑμῶν τὸν πατέρα υἱὸς αἰτήσῃ ἰχθὺν καὶ ἀντὶ
ἰχθύος ὅσῳ ἐπιδώσει αὐτῷ ἢ ἀντὶ ὅου σκορπίον; εἰ οὖν ὑμεῖς πονη-
ροὶ οἴδατε δόματα ἀγαθὰ, πόσῳ μᾶλλον ὁ πατήρ;

20 24. Παραζέχεται τὸ περὶ Ἰωῖᾶ τοῦ προφήτου. εἶχεν γὰρ ἡ
γενεὰ αὕτη. σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ. οὐκ εἶχεν δὲ περὶ Νινευῆ
καὶ βασιλείας νότου καὶ Σαλομῶνος.

25. Ἀντὶ τοῦ παρόρχεσθε τὴν κρίσιν τοῦ θεοῦ εἶχεν παρόρχεσθε
τὴν κλήσιν τοῦ θεοῦ.

1 Luk. 9, 35; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 22 *hoc scilicet intelligi voluit vox illa de caelo: hic est filius meus dilectus, hunc audite; id est non Moysen iam et Heliam* — 2 Luk. 9, 40. 41; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 23 *stet Christus Marcionis et exclamet: o genitura incredula, quousque ero apud vos, quousque sustinebo vos?* — 5 Luk. 9, 44b — 7 Luk. 6, 3; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 12 *quasi de exemplo David introgressi sabbatis templum* — 9 Luk. 10, 21; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 25 *gratias enim, inquit, ago et confiteor, domine caeli, quod ea quae erant abscondita sapientibus et prudentibus revelaveris parvulis* — 12 Luk. 10, 26. 28 — 15 Luk. 11, 5. 9a. 11. 12. 13; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 26 — 20 Luk. 11, 29. 30. 31 — 23 Luk. 11, 42; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 27 *vocationem et dilectionem dei praelereuntes*

V M 1—24 vgl. S. 131, 18f. 27f 132, 1f. 6f. 14ff. 25ff 133, 6ff 135, 4ff. 21f

7 ἀνέγνωτε, τε auf Rasur V corr 17 αἰτήσας S. 133, 8 18 ἦ καὶ S. 133, 9 20 πα-
ραζέχεται S. 135, 4] περιζέχεται VM 21f Νινευὶ καὶ < S. 135, 6 23 παρόρχεσθαι
beidomal VM ebenso S. 135, 21f | θεοῦ nachgetragen V corr | εἶχεν < S. 135, 21

κζ. »Οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι οἰκοδομεῖτε τὰ μνήματα τῶν προφητῶν καὶ οἱ πατέρες ὑμῶν ἀπέκτειναν αὐτούς».

κη. Οὐκ εἶχεν »διὰ τοῦτο εἶπεν ἡ σοφία τοῦ θεοῦ· ἀποστέλλω εἰς αὐτούς προφήτας» καὶ περὶ αἵματος Ζαχαρίου καὶ Ἀβελ καὶ τῶν
5 προφητῶν | ὅτι ἐκζητηθήσεται ἐκ τῆς γενεᾶς ταύτης. P314

κθ. »Λέγω τοῖς φίλοις μου· μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόν-
των τὸ σῶμα, φοβήθητε δὲ τὸν μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι ἔχοντα ἐξου-
σίαν | βαλεῖν εἰς γέενναν». οὐκ εἶχεν δέ »οὐχὶ πέντε στρουθία ἄσσα-
9 ρίων δύο πωλοῦνται καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἐπιλελιγμένον ἐνώπιον
10 τοῦ θεοῦ».

λ. Ἀντὶ τοῦ »ὁμολογήσει ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ» ἐνώ-
πιον τοῦ θεοῦ λέγει.

λα. Οὐκ ἔχει τό »ὁ θεὸς ἀμφιέννυσι τὸν χόρτον».

λβ. »Ὑμῶν δὲ ὁ πατὴρ οἶδεν ὅτι χορῆζετε τούτων», τῶν σαρκι-
15 κῶν δὴ.

λγ. »Ζητεῖτε δὲ τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ καὶ ταῦτα πάντα προσ-
τεθήσεται ὑμῖν».

λδ. Ἀντὶ τοῦ »ὁ πατὴρ ὑμῶν» »ὁ πατήρ» εἶχεν. | D318

1 Luk. 11, 47; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 27 *vae audiunt etiam quod aedi-
ficarent prophetis monimenta interemptis a patribus eorum* — 3 Luk. 11, 49. 51. 50
— 6 Luk. 12, 4a. 5b. 6; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 28 *dehinc conversus ad disci-
pulos: dico autem, inquit, vobis amicis, nolite terreri ab eis qui vos so'ummodo
occidere possunt nec post hoc ullam in vobis habent potestatem* — 11 Luk. 12, 8;
vgl. Tertullian adv. Marc. IV 28 *dico enim vobis, omnis qui confitebitur in me coram
hominibus, confitebor in illo coram deo* — 13 Luk. 12, 28; vgl. Tertullian adv. Marc.
IV 29 *si quasi derogator creatoris non vult de eiusmodi frivolis cogitari de quibus
nec corvi nec lilia laborent . . . paulo post parebit. interim, cur illos modicae fidei
incusat* — 14 Luk. 12, 30b; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 29 *scit autem pater opus
esse haec vobis* — 16 Luk. 12, 31; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 29 *quaerite enim
inquit, regnum dei et haec vobis adicientur* — 18 Luk. 12, 32

V M 1—18 vgl. S. 136, 8f 137, 1ff. 9ff 138, 14f. 20. 26f 139, 1f. 14

1 μνημεῖα S. 136, 8 3 ἀποστελ|||ῶ, λ ausradiert V corr ἀποστελῶ M 5 ἐκ]
ἀπὸ S. 137, 3 6 λέγω + δὲ S. 137, 9, aber vgl. S. 137, 14; + ἐγὼ S. 137, 14
6f ἀποκτενόντων, ν darüber V corr 7 ἀποκτεῖναι] ἀποθανεῖν, durchgestrichen
u. ἀποκτεῖναι am Rand gesetzt S. 137, 10 V corr 7f vor ἐξουσίαν + τὴν V
S. 137, 11 9 πωλεῖται S. 137, 12 | καὶ < VM 11 lies ὁμολογήσω Zahn |
τοῦ θεοῦ < S. 138, 14f 11f ἐνώπιον] ἐκεῖνος S. 138, 15 15 δὴ < S. 138, 27
16 δὲ < S. 139, 1

λϵ. Ἀντὶ τοῦ δευτέρου ἢ τρίτου φυλακῇ εἶχεν ἐσπερινῇ φυλακῇ.
 λς. Ἦξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου καὶ διχοτομήσει αὐτὸν
 καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων θήσει.

λς. Μὴ ποτε κατασύρῃ σε πρὸς τὸν κριτὴν καὶ ὁ κριτὴς παρα-
 5 δώσει σε τῷ πράκτορι.

λη. Ἦν παρακεκομμένον ἀπὸ τοῦ ἡλθόν τινες ἀναγγέλλοντες
 αὐτῷ περὶ τῶν Γαλιλαίων, ὧν τὸ αἷμα συνέμιξε Πιλάτος μετὰ τῶν
 θυνσιῶν αὐτῶν· ἕως ὅπου λέγει περὶ τῶν ἐν τῷ Σιλωὰμ δεκαοκτὸ
 ἀποθανόντων ἐν τῷ πύργῳ, καὶ τὸ ἐὰν μὴ μετανόησιν καὶ <τὰ
 10 ἐξῆς> ἕως τῆς παραβολῆς τῆς συκῆς, περὶ ἧς εἶπεν ὁ γεωργὸς ὅτι
 »σκάπτω καὶ βάλλω κόπρια καὶ ἐὰν μὴ ποιήσῃ, ἔκκοπον».

λθ. Ταύτην δὲ θυγατέρα Ἀβραάμ, ἣν ἔδωκεν ὁ Σατανᾶς.

μ. Παρέκοψε πάλιν τὸ »τότε ὅψεσθε Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰα-
 κώβ καὶ πάντας τοὺς προφήτας ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ· ἀντὶ δὲ
 15 τούτου ἐποίησεν »ὅτε πάντας τοὺς δικαίους ἴδῃτε ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ
 θεοῦ. ὑμεῖς δὲ ἐκβαλλομένους» — ἐποίησε δὲ »κρατουμένους» — »ἔξω»,
 »ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων».

μα. Παρέκοψε πάλιν τὸ »ἥξουσιν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ
 ἀνακληθήσονται ἐν τῇ βασιλείᾳ» καὶ τὸ »οἱ ἔσχατοι ἔσονται πρῶτοι»
 20 καὶ τὸ »προσῆλθον οἱ Φαρισαῖοι λέγοντες, ἔξελθε καὶ πορεύου, ὅτι
 Ἡρώδης σε θέλει ἀποκτείνει» καὶ τὸ »εἶπεν· πορευθέντες εἶπατε
 τῇ | ἀλώπει καὶ ταύτῃ» ἕως ὅπου εἶπεν »οὐκ ἐνδέχεται προφήτην ἀπο- P315
 λέσθαι ἔξω Ἱερουσαλὴμ» καὶ τὸ »Ἱερουσαλὴμ, Ἱερουσαλὴμ, ἡ ἀποκτέ-

1 Luk. 12, 38 — 2 Luk. 12, 46; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 29 *reverso domino
 qua die non putaverit, hora qua non scierit, . . . segregabitur et pars eius cum infidelibus
 ponetur* — 4 Luk. 12, 58b; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 29 *nam et iudicem, qui
 mittit in carcerem . . . in persona creatoris obtreccionis nomine disserunt* —
 6—11 Luk. 13, 1—9 — 12 Luk. 13, 16 — 13—17 Luk. 13, 28; vgl. Tertullian
 adv. Marc. IV 30 *ergo erit poena . . . , cum videbunt iustos introeuntes in regnum dei,
 se vero detineri foris* — 18—S. 113, 4 Luk. 13, 29—35

V M 1—23 vgl. S. 139, 18f. 25f 140, 5f. 14ff. 29f 141, 3ff. 28ff

1 keine Ziffer VM; daher von Z. 2 an die Zählung wieder in Ordnung |
 ἐσπερινῇ φυλακῇ S. 139, 18f] ἐσπερινὴν φυλακὴν VM 4 κατασύρῃ] κατακρίνει
 S. 140, 5 9 τὸ *] ὅτι VM 9f <τὰ ἐξῆς> * 11 vor σκάπτω + καὶ VM
 12 ἦν S. 140, 29] < VM 13 τὸ S. 141, 3] < VM 15 ὅτε Corn. viell. besser
 ὅταν Jül.] ὅτι VM ebenso S. 141, 5 17 vor ἐκεῖ + καὶ VM | ἐκεῖ am Rande
 nachgetragen Vcorr | ἔσται S. 141, 7] ἔστιν VM 19 βασιλεία + μον M 20 οἱ
 < S. 141, 30 21 εἶπεν < S. 142, 1 22 ὅπου S. 142, 2] ὅπου VM 23f ἀπο-
 κτείνουσα erstes ν auf Rasur Vcorr

νοῦσα τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους· καὶ τό
 »πολλάκις ἠθέλησα ἐπισυνάξαι ὡς ὄρνις τὰ τέκνα σου· | καὶ τό D 319
 »ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν· καὶ τό »οὐ μὴ ἴδῃτέ με, ἕως οὗ εἴπητε·
 εὐλογημένος·. |

Ö 576

5 $\overline{\mu\beta}$. Πάλιν παρέκοψε πᾶσαν τὴν παραβολὴν τῶν δύο νιῶν, τοῦ
 εἰληφότος τὸ μέρος τῶν ὑπαρχόντων καὶ ἀσώτως δαπανήσαντος καὶ
 τοῦ ἄλλου.

$\overline{\mu\gamma}$. »Ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου καὶ πᾶς εἰς αὐτὴν
 βιάζεται·.

10 $\overline{\mu\delta}$. Περὶ τοῦ πλουσίου καὶ Λαζάρου τοῦ πτωχοῦ, ὅτι ἀπηνέχθη
 ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραάμ.

$\overline{\mu\epsilon}$. »Νῦν δὲ ὁδε παρακαλεῖται ὁ αὐτὸς Λάζαρος.

$\overline{\mu\zeta}$. Εἶπεν Ἀβραάμ »ἔχουσι Μωυσέα καὶ τοὺς προφήτας, ἀκουσά-
 τωσαν αὐτῶν, ἐπεὶ οὐδὲ τοῦ ἐγειρομένου ἐκ νεκρῶν ἀκούουσιν·.

15 $\overline{\mu\eta}$. Παρέκοψε τό »λέγετε ὅτι ἀχρεῖοι δοῦλοί ἐσμεν· ὁ ὠφείλομεν
 ποιῆσαι πεποιήκαμεν·.

$\overline{\mu\theta}$. Ὅτε συνήντησαν οἱ δέκα λεπροί. ἀπέκοψε δὲ πολλὰ καὶ
 ἐποίησεν »ἀπέστειλεν αὐτοὺς λέγων, δείξατε ἑαυτοὺς τοῖς ἱερεῦσι·
 καὶ ἄλλα ἀντὶ ἄλλων ἐποίησε, λέγων ὅτι »πολλοὶ λεπροὶ ἦσαν ἐν

5 Luk. 15, 11ff — 8 Luk. 16, 16; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 33 *lex et prophetae usque ad Joannem, ex quo regnum dei adnuntiatur* — 10 Luk. 16, 22; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 34 *subsequens argumentum divitis apud inferos dolentis et pauperis in sinu Abrahae requiescentis* Adamantius de recta in deum fide II 10; S. 76, 14ff van de Sande Bakhuyzen — 12 Luk. 16, 25b; vgl. Adamantius a. a. O. S. 76, 30f *νῦν δὲ ὁδε παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾶσαι* — 13 Luk. 16, 29. 31; vgl. Tertullian a. a. O. IV 34 *habent illie Moysen et prophetas, illos audiant* Adamantius a. a. O. S. 78, 2ff *ἔχουσι Μωσέα καὶ τοὺς προφήτας, ἀκουσάτωσαν αὐτῶν . . . εἰ Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἤκουσαν, οὐδ' ἂν τις ἐκ νεκρῶν ἀπέλθῃ, ἀκούουσιν αὐτοῦ* — 15 Luk. 17, 10 — 17 Luk. 17, 12. 14 u. 4, 27; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 35; S. 539, 21ff Kroymann *etiam in curatione decem leprosum quos tantummodo ire iussos ut se ostenderent sacerdotibus . . . nunc etsi praefatus est multos tunc fuisse leprosos apud Israhalem in diebus Helisei prophetae et neminem eorum purgatum nisi Neeman Syrum*

V M 5—19 vgl. S. 142, 13ff. 19f. 25f 143, 3. 6f. 19f. 26ff

3 οὗ S. 142, 7] < VM 5 παρέκοψε S. 142, 13] ἀπέκοψε VM | πᾶσαν
 τὴν παραβολὴν S. 142, 13] τὴν παραβολὴν πᾶσαν VM 6 καὶ ἀσώτως δαπανήσαντος
 S. 142, 14f] < VM 12 ὁδε Zahn] ὥδε VM ebenso S. 143, 3 14 ἐκ] ἀπὸ
 S. 143, 7 | ἀκούουσιν S. 143, 8 V] ἀκούουσιν VM 15 ὅτι < S. 143, 19

Epiphanius II.

8

ἡμέραις Ἐλισσαίου τοῦ προφήτου καὶ οὐκ ἐκαθαρίσθη εἰ μὴ Νεεμὰν ὁ Σύρος.

μθ. Ὁ ἐλεύσονται ἡμέραι, ὅταν ἐπιθυμήσητε ἰδεῖν μίαν τῶν ἡμερῶν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

ν. Ἐλπίε τις πρὸς αὐτόν· διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω; ὁ δὲ· μὴ με λέγε ἀγαθόν. εἰς ἐστὶν ἀγαθός ὁ θεός· προσέθετο ἐκεῖνος ὁ πατήρ· καὶ ἀντὶ τοῦ ὅτι ἐντολὰς οἶδας· λέγει ὅτι ἐντολὰς οἶδας.

να. Ὁ ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἐγγίζειν αὐτόν τῇ Ἱερικῷ τυφλὸς ἐβόα· Ἰησοῦ υἱὲ Δαβὶδ, ἐλέησόν με. καὶ ὅτε ἰάθη, φησὶν· ἡ πίστις σου σέσωκέν σε. |

D 320

νβ. Παρέκοψε τὸ παραλαβὼν τοὺς δώδεκα ἔλεγεν· ἰδοὺ, ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ τελεσθήσεται πάντα τὰ γεγραμμένα ἐν τοῖς προφήταις περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. παραδοθήσεται γὰρ καὶ ἀποκτανθήσεται καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται· ὅλα ταῦτα παρέκοψε.

νγ. Παρέκοψεν τὸ κεφάλαιον τὸ περὶ τῆς ὄνου καὶ Βηθθαγῆ καὶ τὸ περὶ τῆς πόλεως καὶ τοῦ ἱεροῦ, | ὅτι γεγραμμένον ἦν ὅτι P 316

3 Luk. 17, 22 — 5 Luk. 18, 18. 19. 20; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 36; S. 544, 16 Kroymann *interrogatus ab illo quodam, praeceptor optime, quid faciens vitam aeternam possidebo . . .* S. 544, 10 *sed quis optimus nisi unus, inquit, deus* Hippolyt refut. VII 31, 6; S. 217, 15f Wendland ὡς αὐτὸς ὁμολογεῖ· τί με λέγετε ἀγαθόν; εἰς ἐστὶν ἀγαθός Origenes de princ. II 5, 1 u. 5, 4; S. 133, 13 u. 138, 11 Köttschau *nemo bonus nisi unus deus pater* Adamantius de recta in deum fide II 17; S. 92, 24ff van de Sande Bakhuyzen — 9 Luk. 18, 35. 38. 42; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 36; S. 545, 24ff Kroymann *cum igitur praetereuntem illum caecus audisset, cur exclamavit: Jesu, fili David, miserere mei? . . . fides, inquit, tua te salvum fecit* Adamantius de recta in deum fide IV 14; S. 200, 22ff van de Sande Bakhuyzen ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἐγγίζειν αὐτόν εἰς Ἱερικὴν, καὶ τις τυφλὸς ἐπαίτων ἐκάθητο . . . καὶ ἐβόησε λέγων· Ἰησοῦ, υἱὲ Δαβὶδ, ἐλέησόν με — 12 Luk. 18, 31—33 — 17 Luk. 19, 29ff. 46

V M 3—17 vgl. S. 144, 5f. 11ff. 22ff 145, 1ff. 10ff

1 εἰ μὴ am Rande nachgetragen V corr | Νεεμὰν aus Νεαιμὰν V corr
3 ἰδεῖν < S. 144, 5 6 ὁ δὲ S. 144, 12] < V M | λέγε S. 144, 12] λέγετε aus λέγεται V corr λέγετε M 6f ὁ θεός S. 144, 13] < V M 7 προσέθετο S. 144, 13] προσέθηκε V M | ἐκεῖνος S. 144, 13] τὸ ὅτι V M 9 αὐτόν S. 144, 22] < V M | Ἱερικὴν, i aus ει V corr 14 γὰρ καὶ S. 145, 4] < V M 15 ἀναστήσεται] ἐγερούθησεται S. 145, 4 17 τὸ περὶ S. 145, 10] < V M 18 ὅτι] διότι S. 145, 11

οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται, καὶ ποιεῖτε αὐτὸν σπήλαιον
ληστῶν».

νδ. »Καὶ ἐξήτησαν ἐπιβαλεῖν ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας καὶ ἐφο-
βήθησαν».

5 νε. Πάλιν ἀπέκοψε τὰ περὶ τοῦ ἀμπελῶνος τοῦ ἐκδεδομένου
γεωργοῖς καὶ τό »τί οὖν ἐστι τό· λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδο-
μοῦντες;»

νε. Ἀπέκοψε τό »ὅτι δὲ ἐγείρονται οἱ νεκροὶ Μωυσῆς ἐμήνυσε | Ö578
ἐπὶ τῆς βάτου, καθὼς λέγει κύριον τὸν θεὸν Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ
10 Ἰακώβ. θεὸς δέ ἐστι ζώντων καὶ οὐχὶ νεκρῶν».

νε. Οὐκ εἶχε ταῦτα »ὅτι δὲ ἐγείρονται οἱ νεκροὶ καὶ Μωυσῆς
ἐμήνυσε λέγων θεὸν Ἀβραὰμ καὶ θεὸν Ἰσαὰκ καὶ θεὸν Ἰακώβ θεὸν
ζώντων».

νη. Πάλιν παρέκοψε τό »θρῖξ ἐκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν οὐ μὴ
15 ἀπόληται».

νη. Πάλιν παρέκοψε ταῦτα »τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν
εἰς τὰ ὄρη» καὶ τὰ ἐξῆς, διὰ τὰ ἐπιφερόμενα ἐν τῷ ῥήτῳ »ἕως πλη-
ρωθῇ πάντα τὰ γεγραμμένα».

ξ. »Συνελάλησε τοῖς στρατηγοῖς τὸ πῶς αὐτὸν παραδῶ αὐτοῖς».

20 ξα. »Καὶ εἶπεν τῷ Πέτρῳ καὶ τοῖς λοιποῖς· ἀπελθόντες ἐτοι-
μάσατε ἵνα φάγωμεν τὸ Πάσχα».

ξβ. »Καὶ ἀνέπεσε, καὶ οἱ δώδεκα ἀπόστολοι σὺν αὐτῷ καὶ εἶπεν·
ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ Πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν πρὸ τοῦ με
παθεῖν».

25 ξγ. Παρέκοψε τό »λέγω γὰρ ὑμῖν, οὐ μὴ φάγω αὐτὸ ἀπάρτι, ἕως
ἂν πληρωθῇ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ».

D321

3 Luk. 20, 19 — 5 Luk. 20, 9ff. 17 — 8 Luk. 20, 37f — 11 Luk. 20, 37f
(die Wiederholung sucht Epiph. in der refut. 47 vergeblich zu begründen) —
14 Luk. 21, 18 — 16 Luk. 21, 21f — 19 Luk. 22, 4 — 20 Luk. 22, 8 —
22 Luk. 22, 14f; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 40 *concupiscentia concupivi pascha
edere vobiscum, antequam patiar* — 25 Luk. 22, 16

V M 3—26 vgl. S. 145, 31f 146, 3ff. 10ff. 24ff 147, 1f. 5ff. 19f 148, 17f 149, 16ff 150, 3f

1 nach προσευχῆς nochmals μου, durchgestrichen V^{corr} | ποιεῖτε aus ποιῇ-
ται V^{corr} ποιῇτε M 5 τὰ περὶ S. 146, 3] τὴν VM 6 οὖν < M 8 vor
Μωυσῆς + ὁ M 9 ἐπὶ *] περὶ VM ebenso S. 146, 11 | καθὼς] ὡς S. 146, 11 |
κύριον] ὁ κύριος S. 146, 11 12f θεὸν ζώντων S. 146, 26] θεὸς ζώντων VM
17 τὰ ἐπιφερόμενα ἐν τῷ ῥήτῳ S. 147, 6] τὸ ἐπιφερόμενον, < ἐν τῷ ῥήτῳ VM
18 πάντα < S. 147, 7 19 vor τὸ + καὶ VM 25 γὰρ < S. 150, 3 26 ἂν
S. 150, 4] < VM

ξδ. Παρέκοψε τό »ὅτε ἀπέστειλα ὑμᾶς, μή τινας ὑστερήσατε;« καὶ τὰ ἐξῆς. διὰ τό »καὶ τοῦτο τὸ γεγραμμένον δεῖ τελεσθῆναι, τό· καὶ μετὰ ἀνόμων συνελογίσθη».

ξε. »Ἀπεσπάσθη ἀπ' αὐτῶν ὥσεί λίθου βολὴν καὶ θεῖς τὰ γό-
5 νата προσηύχετο».

ξζ. »Καὶ ἤγγισε καταφιλῆσαι αὐτὸν Ἰούδας καὶ εἶπεν».

ξζ. Παρέκοψεν ὃ ἐποίησε Πέτρος. ὅτε ἐπάταξε καὶ ἀφείλετο τὸ οὗς τοῦ δούλου τοῦ ἀρχιερέως.

ξη. »Οἱ συνέχοντες ἐνέπαιζον δέροντες καὶ τύπτοντες καὶ λέ-
10 γοντες· προφήτευσον τίς ἐστίν ὁ παῖδας σε;»

ξθ. Προσέθετο μετὰ τό »τοῦτον εἵρομεν διαστρέφοντα τὸ ἔθνος« »καὶ καταλύοντα τὸν νόμον καὶ τοὺς προφῆτας«. | P317

ο. Προσθήκη μετὰ τό »κελεύοντα φόρους μὴ δοῦναι« »καὶ ἀπο-
στρέφοντα τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα».

15 οα. »Καὶ ἐλθόντες εἰς τόπον λεγόμενον Κρανίου τόπος ἐσταύ-
ρωσαν αὐτὸν καὶ διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος».

οβ. Παρέκοψε τό »σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ».

ογ. »Καὶ φωνήσας φωνῇ μεγάλη ἐξέπνευσεν».

οδ. »Καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ὀνόματι Ἰωσήφ, καθελὼν τὸ σῶμα ἐνετύλιξε
20 σινδόνι καὶ ἔθηκεν ἐν μνήματι λαξευτῷ».

οε. »Καὶ ὑποστρέψασαι αἱ γυναῖκες ἡσύχασαν τὸ σάββατον κατὰ
τὸν νόμον«. | Ö580

1 Luk. 22, 35. 37 — 4 Luk. 22, 41 — 6 Luk. 22, 47f — 7 Luk. 22, 50 —
9 Luk. 22, 63f — 11 Luk. 23, 2 — 13 Luk. 23, 2 — 15 Luk. 23, 33a. 34b. 44;
vgl. Tertullian adv. Marc. IV 42; S. 563, 25ff Kroymann *sed et duo scelesti circum-
figuntur illi . . . vestitum plane eius a militibus divisum, partim sorte concessum
Marcion abstulit . . . caeterum adversario laeso caelum luminibus floruisse* —
17 Luk. 23, 43 — 18 Luk. 23, 46; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 42; S. 564, 22
Kroymann *vociferatur ad patrem ut et moriens ultima voce prophetas adimpleret
hoc dicto expiravit* — 19 Luk. 23, 50. 53; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 42;
S. 565, 10 Kroymann *de Pilato postulat, . . de patibulo detractum, . . sindone
involutum, . . sepulcro novo conditum* — 21 Luk. 23, 56

V M 1—22 vgl. S. 150, 14ff. 20f. 29 151, 3f. 11f. 18f 152, 1f. 15ff 153, 1ff. 7. 12f. 19f

2 τό¹ < M 4 βολή V 6 Ἰούδας S. 150, 29] < V M 7 δ S. 151, 3]
τὸ V M 8 τοῦ δούλου τοῦ ἀρχιερέως S. 151, 4] < V M 9 καὶ² S. 151, 12]
< V M 11 τό *] τοῦτο V M, ebenso S. 151, 18 13 μετὰ < S. 152, 1 | καὶ]
τὸ S. 152, 2 16 αὐτοῦ S. 152, 16] < V M 19 καὶ < S. 153, 12 20 σινδόνι
S. 153, 13] < V M 21 αἱ γυναῖκες S. 153, 19] < V M

οἱ. »Εἶπαν οἱ ἐν ἐσθῇτι λαμπρῶ· τί ζητεῖτε τὸν ζῶντα μετὰ τῶν νεκρῶν; ἡγέρθη, μνήσθητε ὅσα ἐλάλησεν ἔτι ὢν μεθ' ὑμῶν. ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παθεῖν καὶ παραδοθῆναι«. |

D 322

οἱ. Παρέκοψε τὸ εἰρημένον πρὸς Κλεόπαν καὶ τὸν ἄλλον, ὅτε 5 συνήντησεν αὐτοῖς, τό »ὦ ἀνόητοι καὶ βραδεῖς τοῦ πιστεύειν πᾶσιν, οἷς ἐλάλησαν οἱ προφηταὶ· οὐχὶ ταῦτα ἔδει παθεῖν;« καὶ ἀντὶ δὲ τοῦ »ἐφ' οἷς ἐλάλησαν οἱ προφηταὶ« ἐποίησεν »ἐφ' οἷς ἐλάλησα ὑμῖν«. ἐλέγχεται δὲ ὅτι »ὅτε ἔκλασε τὸν ἄρτον, ἡνεόχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἐπέγνωσαν αὐτόν».

10 ὁη. »Τί τεταραγμένοι ἐστέ; ἴδετε τὰς χεῖράς μου καὶ τοὺς πόδας μου, ὅτι πνεῦμα ὁστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα».

»Ετι δὲ καὶ ταῦτα συνάπτομεν κατὰ τοῦ προειρημένου ἀρεσμάρχου 7 ταύτῃ τῇ <παρ'> ἡμῶν κατ' αὐτοῦ πεπραγματευμένη σχέσει, ἅτινα παρ' αὐτῷ πάλιν ἐφεύρομεν, ὡς ἐν ἐθελοδοκῇσει τῶν τοῦ ἀποστόλου 15 Παύλου ἐπιστολῶν, οὐχ ὅλων ἀλλ' ἐνίων (ὧν ἐν τῷ τέλει τῆς πάσης πραγματείας αἱ ὀνομασίαι ὑφ' ἡμῶν ἐνετάχθησαν, ὡς παρ' αὐτῷ τὸ ἀποστολικὸν ἐμφέρεται) καὶ αὐτῶν δὲ ἡκρωτηριασμένων συνήθως τῇ 8 αὐτοῦ ῥαδιουργίᾳ, *, ὡς καὶ ἐν τῷ προταχθέντι ὀνόματι εὐαγγελίῳ

1 Luk. 24, 5—7; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 43; S. 566, 27 Kroymann *angeli ad mulieres: rememoramini quae locutus sit vobis in Galilaea dicens, quod oportet tradi filium hominis et crucifigi et tertia die resurgere* — 4 Luk. 24, 25. 31; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 43; S. 566, 25 Kroymann *o insensati et tardi corde in non credendo omnibus quae locutus est ad vos* Adamantius de recta in deum fide V 12; S. 198, 5 van de Sande Bakhuyzen ὦ ἀνόητοι καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ τοῦ πιστεύειν ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐλάλησα πρὸς ὑμᾶς — 10 Luk. 24, 38a. 39; Tertullian adv. Marc. IV 43; S. 567, 11ff Kroymann *quid turbati estis . . . videte manus meas et pedes quia ego ipse sum, quoniam spiritus ossa non habet, sicut me videtis habere* Adamantius de recta in deum fide V 12; S. 198, 18ff τί τεταραγμένοι ἐστέ; . . . ἴδετε τὰς χεῖράς μου καὶ τοὺς πόδας μου ὅτι ἐγὼ εἰμι αὐτός, ὅτι πνεῦμα ὁστέα καὶ σάρκα οὐκ ἔχει καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα — 15f vgl. S. 123, 19ff

V M 1—11 vgl. S. 153, 27ff 154, 9ff 155, 8ff

1 ζητεῖτε, τε oben drüber V corr 2 μεθ' ὑμῶν S. 153, 28f] < V M 3 vor παθεῖν + πολλὰ S. 153, 29, aber vgl. S. 154, 8 5 πᾶσιν < M 6 δὲ < S. 154, 12 7 ἐποίησεν S. 154, 12] < V M 8 ἡνοιχθησαν S. 154, 13 | αὐτῶν S. 154, 14] < V M 9 αὐτόν S. 154, 14] < V M 10 μου S. 155, 7] < V M 11 μου S. 155, 8] < V M | ὁστέ S. 155, 8 13 <παρ'> * | μετ' αὐτοῦ M 18 * etwa <λείψανα ἔτι τῆς ἀληθείας ἐν αὐταῖς σφζόμενα> *

λείψαντα μὲν τοῦ ἀληθινοῦ εὐαγγελίου *, εἰ δεῖ τὰ ἀληθῆ λέγειν, ὁμοῦς
δὲ τὰ πάντα δεινῶς μηχανευσάμενος ἐνόθευσεν. |

P 318

Τῆς πρὸς Ῥωμαίους. παρ' αὐτῷ δ, ἐν δὲ τῷ ἀποστολικῷ α̅.

α̅ (ζη). *Ὅσοι ἀνόμους ἤμαρτον, ἀνόμους καὶ ἀπολοῦνται, καὶ ὅσοι
5 ἐν νόμῳ ἤμαρτον, διὰ νόμον κριθήσονται. οὐ γὰρ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ
νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιωθή-
σονται.

β̅ (ζθ). *Περιτομὴ μὲν γὰρ ὠφελεῖ. ἐὰν νόμον πράσσης· ἐὰν δὲ
παραβάτης νόμον ᾖ, ἡ περιτομή σου ἀκροβυστία γέγονεν. |

D 323

10 γ̅ (λ). *Ἐχοντα τὴν μόρφωσιν τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀληθείας ἐν
τῷ νόμῳ.

δ̅ (λα). *Ἔτι γὰρ Χριστὸς ὄντων ἡμῶν ἀσθενῶν ἔτι κατὰ καιρὸν
ὑπὲρ ἀσεβῶν ἀπέθανεν.

ε̅ (λβ). *Ὡστε ὁ μὲν νόμος ἅγιος καὶ ἡ ἐντολὴ ἀγία καὶ δικαία
15 καὶ ἀγαθή.

ζ̅ (λγ). *Ἰνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν. |

Ö 582

ξ̅ (λδ). *Τέλος γὰρ νόμου Χριστὸς εἰς δικαιοσύνην παντὶ τῷ
πιστεύοντι.

ῆ̅ (λε). *Ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὸν πλησίον νόμον πεπλήρωκε.

4 Röm. 2, 12f — 8 Röm. 2, 25; vgl. Origenes comment. in ep. ad Rom. l. II; VI 136f Lommatzsch *Marcion sane cui per allegoriam nihil placet intelligi, quomodo exponat quod dicit apostolus circumcisionem prodesse, omnino non inveniet* —
10 Röm. 2, 20b — 12 Röm. 5, 6 — 14 Röm. 7, 12; vgl. Tertullian adv. Marc. V 13; S. 622, 7 Kroymann *lex sancta et praeceptum eius iustum et bonum* Adamantius de recta in deum fide II 20; S. 108, 7 van de Sande Bakhuizen — 16 Röm. 8, 4 — 17 Röm. 10, 4; vgl. Tertullian adv. Marc. V 14; S. 624, 12 Kroymann *finis etenim legis Christus in iustitiam omni credenti* — 19 Röm. 13, 8b; vgl. Tertullian adv. Marc. V 14; S. 626, 15 Kroymann *diliges proximum tanquam te. hoc legis supplementum . . . si vero evangelium Christi hoc praecepto adimpletur*

V M 4—19 vgl. S. 175, 26ff 176, 16ff. 28f 177, 5f. 14f. 26f 178, 1f. 11f

1 * <εὐρίσκεται> * 4 die zweite, in Klammern beigefügte Zahl, in V M einfach neben die erste gesetzt, bezieht sich auf die Reihenfolge innerhalb von Marcions ἀποστολικόν 5 ἐνόμους V 6 τοῦ < S. 175, 28

Πρὸς Θεσσαλονικεῖς $\bar{\alpha}$, <παρ' αὐτῶ $\bar{\epsilon}$ >, παρ' ἡμῖν δὲ $\bar{\eta}$.

Πρὸς Θεσσαλονικεῖς $\bar{\beta}$, <παρ' αὐτῶ $\bar{\zeta}$ >, παρ' ἡμῖν δὲ $\bar{\theta}$.

Τῆς πρὸς Ἐφεσίους, <παρ' αὐτῶ> $\bar{\zeta}$, παρ' ἡμῖν δὲ $\bar{\epsilon}$.

$\bar{\alpha}$ ($\bar{\lambda}\zeta$). »Μνημονεύοντες ὑμεῖς ποτε τὰ ἔθνη, οἱ λεγόμενοι ἀκρο-
5 βυστία ὑπὸ τῆς λεγομένης περιτομῆς ἐν σαρκὶ χειροποιήτου, ὅτι ἦτε
τῶ καιρῷ ἐκείνῳ χωρὶς Χριστοῦ, ἀπηλλοτριωμένοι τῆς πολιτείας
τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ξένοι τῶν διαθηκῶν τῆς ἐπαγγελίας, ἐλπίδα μὴ
ἔχοντες καὶ ἄθροι ἐν τῷ κόσμῳ· νυνὶ δὲ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ὑμεῖς οἱ
ποτὲ ὄντες μακρὰν ἐγενήθητε ἐγγὺς ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ. αὐτὸς γάρ
10 ἔστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἐν« καὶ τὰ ἐξῆς.

$\bar{\beta}$ ($\bar{\lambda}\zeta$). »Διὸ λέγει· ἔγειρε ὁ καθεύδων καὶ ἀνάστα ἐκ νεκρῶν <καὶ>
ἐπιφάνσει σοὶ ὁ Χριστός«.

$\bar{\gamma}$ ($\bar{\lambda}\eta$). »Ἀντὶ τούτου καταλείπει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ
καὶ τὴν μητέρα καὶ κολληθήσεται τῇ γυναικὶ καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς
15 σάρκα μίαν· παρὰ τό »τῇ γυναικί«. | |

P 319
D 324

<Τῆς> πρὸς Κολασσαεῖς, <παρ' αὐτῶ> $\bar{\eta}$, παρ' ἡμῖν δὲ $\bar{\zeta}$.

$\bar{\alpha}$ ($\bar{\lambda}\theta$). »Μὴ οὖν τις ὑμᾶς κρινέτω ἐν βρώσει ἢ ἐν πόσει ἢ ἐν
μέρει ἑορτῆς ἢ νεομηνίας καὶ σαββάτων, ὃ ἔστι σκιά τῶν μελλόντων«.

4—10 Ephes. 2, 11—14; vgl. Tertullian adv. Marc. V 17; S. 636, 2ff Kroy-
mann *memores vos aliquando nationes in carne, qui appellamini praeputium ab ea*
quae dicitur circumcisio in carne manu facta, quod essetis illo in tempore sine
Christo, alienati a conversatione Israhelis et peregrini testamentorum et promissionis
eorum, spem non habentes et sine deo in mundo . . . at nunc, inquit, in Christo vos
qui eratis longe facti estis prope in sanguine eius . . . ipse est, inquit, pax nostra,
qui fecit duo unum Adamantius de recta in deum fide II 18; S. 96, 24ff van de
Sande Bakhuyzen — 11 Ephes. 5, 14 — 13 Ephes. 5, 31; vgl. Tertullian adv. Marc.
V 18; S. 641, 7 Kroymann *propter hanc relinquet homo patrem et matrem et erunt*
duo in carne una — 17 Kol. 2, 16; vgl. Tertullian adv. Marc. V 19; S. 645, 27 Kroy-
mann *nemo vos iudicet in cibo et potu et in parte diei festi et neomeniae et sabbati,*
quae est umbra futurorum

V M 4—18 vgl. S. 178, 28ff 179, 25 180, 22ff 181, 9ff

1 <παρ' αὐτῶ $\bar{\epsilon}$ > * 2 <παρ' αὐτῶ $\bar{\zeta}$ > * 3 Τῆς *] ἡ VM | <παρ' αὐτῶ> *
4 μνημονεύετε S. 178, 28 | μνημονεύοντες + <ὅτι>? Zahn 5 ὅτι S. 179, 1]
< VM 9 ἐν < S. 179, 4, aber vgl. Z. 17 u. 23 11 καὶ ἀνάστα ἐκ νεκρῶν
S. 179, 25f] < VM | <καὶ> * 13 τούτου] τοῦ S. 180, 22 16 <Τῆς> * | παρ'
αὐτῶ> * 18 ἐν ἑορτῇ ἢ ἐν νεομηνίᾳ καὶ σαββάτῳ S. 181, 10, aber vgl. Z. 18

Πρὸς Φιλήμονα, <παρ' αὐτῶ> ᾠ, παρ' ἡμῖν δὲ ιγ ἢ καὶ ιδ.

Πρὸς Φιλιππησίους, <παρ' αὐτῶ> ι, παρ' ἡμῖν δὲ ζ.

<Τῆς> πρὸς Λαοδικεῖς <παρ' αὐτῶ> ια.

ᾱ <μ>. »Εἷς κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα, εἷς θεὸς καὶ πατὴρ
5 πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων καὶ διὰ πάντων καὶ ἐν παῖσιν.

Ἀπὸ τῆς πρὸς Γαλάτας, <παρ' αὐτῶ> ᾱ, παρ' ἡμῖν δὲ ᾠ.

ᾱ. »Μάθετε ὅτι ὁ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται. ὅσοι γὰρ ὑπὸ νό-
μον, ὑπὸ κατάραν εἰσὶν· ὁ δὲ ποιήσας αὐτὰ ζήσεται ἐν αὐτοῖς.

β. »Επικατάρατος πᾶς ὁ κρεμᾶμενος ἐπὶ ξύλον. »ὁ δὲ ἐκ τῆς
10 ἐπαγγελίας, διὰ τῆς ἐλευθέρας. |

Ö584

γ. »Μαρτύρομαι δὲ πάλιν ὅτι ἄνθρωπος περιτετμημένος ὀφειλέ-
της ἐστὶν ὅλον τὸν νόμον πληρῶσαι.

<δ>. Ἀντὶ τοῦ »μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ ἐποίησε
»δολοῖ.

15 <ε>. »Ὁ γὰρ πᾶς νόμος ὑμῖν πεπλήρωται· ἀγαπήσεις τὸν πλη-
σίον σου ὡς σεαυτόν.

<ζ>. »Φανερὰ δὲ ἐστὶ τὰ ἔργα τῆς σαρκός, ἅτινά ἐστι πορνεία
ἀκαθαρσία ἀσέλγεια εἰδωλολατρεία φαρμακεία ἔχθραι ἔρεις ζῆλοι
θυμοὶ ἐριθείαι διχοστασίαι αἰρέσεις φθόνοι μέθαι κῶμοι, ἃ προ-
20 λέγω ὑμῖν. καθὼς καὶ προείπον, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες βασι-
λείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν. |

D 325

4 = Ephes. 4, 5f; vgl. Adamantius de recta in deum fide II 19; S. 104, 14. 105, 12
van de Sande Bakhuyzen — 7 Gal. 3, 11b. 10a. 12b; vgl. Tertullian adv. Marc. V 3;
S. 577, 10f Kroymann *fides in qua vivet iustus . . . si in lege maledictio est* —
9 Gal. 3, 13b; 4, 23b; vgl. Tertullian adv. Marc. V 3; S. 577, 19 Kroymann *ma-
ledictus omnis in ligno suspensus* V 4; S. 581, 15 *qui vero ex libera, per repromissionem*
— 11 Gal. 5, 3 — 13 Gal. 5, 9 — 15 Gal. 5, 14; vgl. Tertullian adv. Marc. V 4;
S. 583, 6ff Kroymann *tota enim, inquit, lex in vobis adimpleta est: diliges proxi-
mum tuum tanquam te* — 17—21 Gal. 5, 19—21

V M 4—21 vgl. S. 182, 13f 156, 2ff. 13f. 21f 157, 1f. 9f. 17ff

1 <παρ' αὐτῶ> * 2 <παρ' αὐτῶ> * 3 <Τῆς> * | <παρ' αὐτῶ> * 4 <μ> *,
vgl. S. 182, 13 | hinter βάπτισμα + εἷς Χριστός S. 182, 13, aber vgl. Z. 22
6 <παρ' αὐτῶ> * | δ] τετάρτης καὶ πρώτης (ᾱ M) V M; die an die Spitze von
Z. 7 gehörige Zahl ᾱ ist hierher heraufgerutscht 7 ὅτι ὁ S. 156, 2] διότι, < ὁ
V M 10 ἐλευθέρας S. 156, 14 V] ἐλευθερίας V M u. S. 156, 14 M 11 περι-
τεμνόμενος S. 156, 21 18 εἰδωλολατρεῖται S. 157, 18 | φαρμακεῖται S. 157, 18
19 φθόνοι S. 157, 19] φόνοι V M 19f ἃ προλέγω ὑμῖν < S. 157, 20

ζ. »Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις».

η. »Οὐδὲ γὰρ οἱ περιτεμνόμενοι αὐτοὶ νόμον φυλάσσουσιν». | P 320

〈Τῆς〉 πρὸς Κορινθίους α, παρ' αὐτῷ δὲ Μαρκίῳ β καὶ παρ' ἡμῖν β.

5 α (θ). »Γέγραπται γάρ· ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω».

β (ι). »Ἰνα, καθὼς γέγραπται, ὁ καυχώμενος ἐν κυρίῳ καυχάσθω».

γ (ια). »Τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν καταργουμένων».

δ (ιβ). »Γέγραπται γάρ· ὁ δρασόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ παν-
10 ουργίᾳ αὐτῶν. καὶ πάλιν· κύριος γινώσκει τοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὅτι εἰσὶ μάταιοι».

ε (ιγ). »Καὶ γὰρ τὸ Πάσχα ἡμῶν ἐτύθη Χριστός».

ζ (ιδ). »Οὐκ οἴδατε ὅτι ὁ κολλώμενος τῇ πόρνῃ ἐν σῶμά ἐστιν; ἔσονται γάρ, φησὶν, οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν».

15 ξ (ιε). Μετηλλαγμένως· ἀντὶ γὰρ τοῦ »ἐν τῷ νόμῳ« λέγει »ἐν τῷ Μωυσέως νόμῳ«. λέγει δὲ πρὸ τούτου· »ἢ καὶ ὁ νόμος ταῦτα οὐ λέγει;».

1 Gal. 5, 24 — 3 Gal. 6, 13a — 5 I Kor. 1, 19; vgl. Tertullian adv. Marc. V 5; S. 585, 13 Kroymann *scriptum est enim: perdam sapientiam sapientium et prudentiam prudentium inritam faciam* — 7 I Kor. 1, 31; vgl. Tertullian adv. Marc. V 5; S. 587, 24 Kroymann *ut, quemadmodum scriptum est, qui gloriatur in deo gloriatur* — 8 I Kor. 2, 6b — 9—11 I Kor. 3, 19b. 20; vgl. Tertullian adv. Marc. V 6; S. 592, 2 Kroymann *scriptum est enim: deprehendens sapientes in nequitia illorum; et rursus: dominus scit cogitationes sapientium quod sint supervacuae* — 12 I Kor. 5, 7a; vgl. Tertullian adv. Marc. V 7; S. 593, 10 Kroymann *sic et pascha nostrum immolatus est Christus* Adamantius de recta in deum fide II 18; S. 100, 1 — 13 I Kor. 6, 16 — 15 I Kor. 9, 9. 8 (Epiph. hat sich hier versehen: das angeblich von Marcion eingeschobene Μωυσέως enthält auch der kirchliche Text; daß es aber bei Marcion wirklich stand, zeigt Adamantius de recta in deum fide I 22; S. 42, 20 van de Sande Bakhuyzen οἶδας ὅτι Μωσέως νόμον εἶπεν, οὐ τοῦ θεοῦ)

V M 1—17 vgl. S. 158, 22f 159, 3f. 20f. 26f 160, 7f 161, 5ff. 14. 27f 162, 4ff

3 οὐτε VM 4 〈Τῆς〉 * 6 τῶν συνετῶν] αὐτῶν M 7 vor ἵνα + καὶ S. 159, 26 14 φησὶν < S. 161, 28 15 μετηλλαγμένως S. 162, 4] μετηλλαγμένος VM 15—17 ἀντὶ γὰρ τοῦ »ἐν τῷ — ταῦτα οὐ λέγει« S. 162, 4ff; vgl. Z. 8ff] ἀντὶ γὰρ τοῦ »καὶ ὁ νόμος ταῦτα οὐ λέγει« φησὶν ἐκεῖνος »εἰ καὶ ὁ νόμος Μωυσέως ταῦτα οὐ λέγει« VM; die hier gebotene Form ist wohl der Versuch eines Abschreibers, das dem Epiphanius zugestoßene Versehen zu verbessern 16 ἢ Zahn] εἰ VM ebenso S. 162, 5 17 οὐ < M

ἡ (ιζ). »Μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ θεῷ;«

θ (ιζ). »Οὐ θέλω γὰρ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι οἱ πατέρες ὑμῶν ὑπὸ τῇ ρεφέλῃ ἦσαν καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διηλθον καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πνευματικὸν ἔφαγον βοῶμα καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πνευματικὸν ἔπιον πόμα. ἔπιον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας· ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός. ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν ἡ ἐδόκησε. ταῦτα δὲ τύποι ἡμῶν ἐγενήθησαν, πρὸς τὸ μὴ εἶναι ὑμᾶς ἐπιθυμητὰς κακῶν. | καθὼς καὶ ἐκεῖνοι ἐπεθύμησαν, μηδὲ εἰδωλόλατραι γίνεσθε, καθὼς τινες αὐτῶν, ὡς γέγραπται· ἐκάθισεν ὁ λαὸς φαγεῖν καὶ πίνειν καὶ ἀνέστησαν παίζειν. μηδὲ ἐκπειράζωμεν τὸν Χριστόν. ὥς ὅπου λέγει »ταῦτα δὲ τυπικῶς συνέβαινεν ἐκεῖνοις, ἐγράφη δὲ ὑμῖν καὶ τὰ ἑξῆς.

ι (ιη). »Τί οὖν γημι; ὅτι ἱερόθυτον τί ἐστίν ἢ εἰδωλόθυτον τί ἐστίν; ἀλλ' ὅτι ἃ θύουσι, δαιμονίοις καὶ οὐ θεῷ. προσέθετο δὲ ὁ Μαρκίων τὸ ἱερόθυτον.

ια (ιθ). »Ἀνὴρ οὐκ ὀφείλει κομᾶν, δόξα καὶ εἰκὼν θεοῦ ὑπάρχων.

ιβ (κ). »Ἀλλὰ ὁ θεὸς συνεκέρασε τὸ σῶμα.

ιγ (κα). Πεπλανημένως ὁ Μαρκίων <μετὰ τὸ> »ἀλλὰ ἐν ἐκκλησίᾳ θέλω πάντε λόγους τῷ τοῖ μου λαλῆσαι« προσέθετο »διὰ τὸν νόμον«. | ἰδ (κβ). »Ἐν τῷ νόμῳ γέγραπται ὅτι ἐν ἑτερογλώσσοις καὶ ἐν χεῖλεσιν ἑτέροις λαλήσω πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον.

1 I Kor. 9, 9; vgl. Tertullian adv. Marc. V 7; S. 595, 16 Kroymann *numquid de bubus pertinet ad dominum* — 2—12 I Kor. 10, 1—9a. 11; vgl. Tertullian adv. Marc. V 7; S. 595, 25ff Kroymann *in petram offendit . . . , de qua bibebant in solitudine patres nostri. si enim petra illa Christus fuit . . . haec autem exempla nobis sunt facta . . . hanc autem quemadmodum creverunt illis, scripta sunt ad nos commonendos, in quos fines accurrunt decurrerunt* Adamantius de recta in deum fide II 18; S. 98, 23ff u. 94, 9f — 13 I Kor. 10, 19f — 16 I Kor. 11, 7 (15); vgl. Tertullian adv. Marc. V 8; S. 597, 4 Kroymann *vir enim non debet caput velare cum sit dei imago* Adamantius de recta in deum fide V 23; S. 224, 1 van de Sande Bakhuyzen — 17 I Kor. 12, 24; vgl. Adamantius de recta in deum fide II 19; S. 104, 29 van de Sande Bakhuyzen — 18 I Kor. 14, 19 — 20 I Kor. 14, 21; vgl. Tertullian adv. Marc. V 8; S. 600, 3 Kroymann *et si quod in lege scriptum esset commemorat, in aliis linguis et in aliis labiis locuturum*

V M 1—21 vgl. S. 163, 24. 28ff 165, 15ff 166, 1. 8ff 170, 12f

1 μέλλει, λ ausradiert V corr μέλλει M 3 ὑμῶν S. 163, 29 4f καὶ πάντες—πόμα S. 164, 1f] < VM 6 ἀλλὰ VM 8 καὶ ἐκεῖνοι S. 164, 5 9 ὡς] καθὼς S. 164, 6 11 ἐκεῖνοις, ἐγράφη δὲ S. 164, 9] < VM 13 ἢ εἰδωλόθυτον τί ἐστίν < M 14f προσέθετο δὲ—ἱερόθυτον S. 165, 17] < VM 18 ὁ Μαρκίων S. 168, 8] < VM | <μετὰ τὸ> * 19 προσέθετο *, vgl. S. 169, 23f] ἐτέρω S. 168, 9 20 ἐν³ < S. 170, 13

ι̅ε (κ̅γ). »Αἱ γυναῖκες ἐν ἐκκλησίᾳ σιγάτωσαν· οὐ γὰρ ἐπιτέ-
τραπται αὐταῖς λαλεῖν· ἀλλ' ὑποτασσέσθωσαν, καθὼς καὶ ὁ νόμος
λέγει».

ι̅ς (κ̅δ). Περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν· »γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ
5 εὐαγγέλιον, ὃ εὐηγγελισάμην ὑμῖν». καὶ ὅτι »εἰ Χριστὸς οὐκ
ἐγήγερται, μάταιον» καὶ τὰ ἐξῆς. »οὕτως κηρύσσομεν καὶ οὕτως
ἐπιστεύσατε», »ὅτι Χριστὸς ἀπέθανε καὶ ἐτάφη καὶ ἐγήγερται τῇ
τρίτῃ ἡμέρᾳ». »ὅταν δὲ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσῃται ἀθανασίαν, τότε
γενήσεται ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος· κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νῖκος».

10 Τῆς πρὸς Κορινθίους β̅, παρ' αὐτῷ δὲ καὶ παρ' ἡμῖν γ̅.

α̅ (κ̅ε). »Ὅσαι γὰρ ἐπαγγελίαι θεοῦ, ἐν αὐτῷ τὸ ναί· διὸ καὶ δι'
αὐτοῦ τὸ ἀμὴν τῷ θεῷ».

β̅ (κ̅ς). »Οὐ γὰρ ἑαυτοὺς κηρύσσομεν, ἀλλὰ Χριστὸν | Ἰησοῦν κύ- D327
ριον, ἑαυτοὺς δὲ δούλους ὑμῶν διὰ Ἰησοῦ, ὅτι ὁ θεὸς ὁ εἰπὼν ἐκ
15 σκότους φῶς λάμψει».

γ̅ (κ̅ς). »Ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως καὶ ἡμεῖς πι-
στεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν». ἐξέκοψεν δὲ τό »κατὰ τὸ γεγραμμένον».

Αὕτη ἡ νενοθευμένη τοῦ Μαρκίωνος σύνταξις, ἔχουσα μὲν χα- 9
ρακτῆρα καὶ τύπον τοῦ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίου, καὶ Παύλου τοῦ
20 ἀποστόλου οὐχ ὅλον, οὐ πασῶν τῶν αὐτοῦ ἐπιστολῶν, ἀλλὰ μόνον 10
τῆς πρὸς Ῥωμαίους καὶ τῆς πρὸς Ἐφεσίους καὶ <τῆς> πρὸς Κολασ-
σαιεῖς καὶ τῆς πρὸς Λαοδικεῖς καὶ [ἀπὸ] τῆς πρὸς Γαλάτας καὶ τῆς
πρὸς Κορινθίους πρώτης καὶ δευτέρας καὶ τῆς πρὸς Θεσσαλονικεῖς
πρώτης καὶ δευτέρας καὶ τῆς πρὸς Φιλήμονα καὶ <τῆς> πρὸς Φιλιπ-

1 I Kor. 14, 34; vgl. Tertullian adv. Marc. V 8; S. 600, 8 Kroymann *praescribens silentium mulieribus in ecclesia . . . ex lege accipit subiciendae feminae auctoritatem* Adamantius de recta in deum fide II 18; S. 96, 12 van de Sande Bakhuyzen — 4—9 I Kor. 15, 1. 17. 11. 3f. 54f — 11 II Kor. 1, 20; vgl. Adamantius de recta in deum fide II 18; S. 98, 6 van de Sande Bakhuyzen — 13 II Kor. 4, 5. 6a; vgl. Tertullian adv. Marc. V 11; S. 613, 23 Kroymann *quoniam deus qui dixit ex tenebris lucem lucescere* Adamantius de recta in deum fide II 19; S. 102, 12 van de Sande Bakhuyzen — 16 II Kor. 4, 13 — 20 vgl. die Aufzählung S. 105, 9ff

V M 1—17 vgl. S. 170, 26ff 171, 14ff 173, 11f 174, 3ff 175, 1ff

1 ἐκκλησία S. 170, 26] ταῖς ἐκκλησίαις V M 1f ἐπιτρέπεται S. 170, 27
2 ἀλλὰ S. 170, 27 9 εἰς νῖκος < S. 171, 20 11 ὅσαι γὰρ] πᾶσαι γὰρ αἱ
S. 173, 11 14 δ¹ < S. 174, 4 17 διὸ S. 175, 2] < V M 21 <τῆς> *
21f Κολασσαιεῖς V 22 [ἀπὸ] * 24 <τῆς> * | πρὸς² < M

πρώτους· καὶ τῆς πρὸς Τιμόθεον πρώτης καὶ δευτέρας καὶ (τῆς) πρὸς 11
 Τίτον καὶ τῆς πρὸς Ἑβραίους * τῶν ἐμφερομένων παρ' αὐτῶ, ὡς οὐ
 πληροστέτων οὐσῶν, ἀλλὰ ὡς ἐν παραχεράξει. πανταχόθεν δὲ 12
 τὴν αὐτὴν σύνταξιν * ἐρραδιουργημένην | καὶ ἐν τισὶ λέξεσιν ἐπι- 0588
 5 ποιήτως προσθήκη ἐχούσαν, οὐκ εἰς ὁφέλειαν, ἀλλὰ εἰς ἡσόναν καὶ
 ἐπιβλαβὲς ξενολεξίας κατὰ τῆς ὑγιоῦς πίστεως ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐμβε-
 ροντημένου νοῦ † βοσκήματος. | P 322

Ταῦτα δὲ ἡμῖν πεπλόνηται καὶ πεπολυπραγμύνηται ἐκ τῆς παρ' 13
 αὐτῶ προελεγμένης γραφῆς, ἀποστόλου τε καὶ τοῦ κατὰ Λουκᾶν
 10 εὐαγγελίου, (ὅπως) εἰδέται ἔχοιεν πάντες οἱ πειρώμενοι ἀντιλέγειν τῇ
 αὐτοῦ πλάνῃ, ὅτι τὰ μὲν παρηλλαγμένα ῥήματα κατὰ ῥαδιουργίαν
 ἐντέτακται, ὅσα δὲ οὐκ ἐμφέρεται ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις συληθέντα 14
 ἐπάρχει ὑπὸ τῆς αὐτοῦ τόλμης· ταῦτα γὰρ ἐδόκει ὁ κτηνώδης μόνα
 ἐναντία εἶναι [ἀντιλέγειν] τῇ αὐτοῦ ἐπιπλάστῳ διανοίᾳ.

15 Ἔστιν δὲ τρίτον ἡμῶν τῆς φιλοκαλίας * τὸ συναγαγεῖν ὅσα παρ' 15
 αὐτῶ τε καὶ παρ' ἡμῖν ἠρῶνται συνάδοντα καὶ ἔχοντα ἔμφασιν ἐν- D 328
 σάρκον παρουσίας τῆς τοῦ σωτῆρος καὶ μαρτυρίας συμφωνίας τῆς
 καινῆς πρὸς παλαιὰν διαθήκην καὶ ὁμολογίας τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἐν
 τῷ εὐαγγελίῳ ὁμολογοῦντος τὸν θεὸν ποιητὴν οὐρανοῦ τε καὶ γῆς.
 20 αὐτόν τε λαλήσαντα ἐν νόμῳ καὶ ἐν προφήταις, ἴδιον δὲ τοῦτον εἶναι
 πατέρα αὐτοῦ. καὶ αὕτη μὲν τῆς προειρημένης ἡμῶν ὑποθέσεως ἡ 16
 σχολιωποιηθεῖσα σύντομος ὑπομνηματικὴ ἐξ ἀντιγραφῶν τοῦ Μαρ-
 κίου συντάξις πρὸς ἔπος ὡς ἐδάξιον ἡμῖν γεγραμμένη. ἵνα δὲ μὴ 17
 τὰ ἐν αὐτῇ δυσνόητα παρὰ τισὶ σκοτεινῶς ἀγροούμενα ἐμφέρεται,
 25 αὐθις πάλιν τοὺς ἀριθμοὺς τῶν ἐπιγραφῶν, πρώτου φημὶ καὶ δευ-
 τέρου καὶ τρίτου κεφαλαίου, καθ' εἰρμόν ἐπιλύσω, δι' ἣν αἰτίαν
 ἐκάστη λέξις ἀνελέχθη καὶ ἐνταῦθα μετεβλήθη. ἄρξομαι δὲ τοῦ λέ-
 γειν οὕτως·

V M

1 καὶ τῆς] lies wohl τῆς δὲ * | (τῆς)² * 2 * ergänze etwa <ὅπως οὐκ
 ἐμφερομένων παρ' αὐτῶ, ἠκρωτηριασμένων δὲ καὶ * 4 * <εὔρομεν> * | ἐρραδιουρ-
 γημένην, ρ drüber V^{corr} 5 οὐκ εἰς, κ u. εἰ auf Rasur V^{corr} | ἡσόναν, ἡσ auf
 Rasur V^{corr} 7 † βοσκήματος] lies etwa <πεποιητευμένα> βοσκήματα * 8 πε-
 πολυ//πραγμύνηται, πε ausradiert V^{corr} 10 <ὅπως> *, <ἵνα> Pet. | ἔχοιεν M
 14 [ἀντιλέγειν] * 15 τῆς + γὰρ; nach ἡμῶν Punkt V | φιλοκαλίας] φιλο-
 νεικίας, aber getilgt u. φιλοκαλίας am Rand gesetzt V^{corr} | * <ἔργον> *
 17 συμφωνίας τῆς nachgetragen V^{corr} 19 vor γῆς + τῆς V 21 ὑμῶν V
 22 ὑπομνημαστικὴ V 23 προσέπω M

Σχόλιον <α> ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου τοῦ παρ' αὐτῷ τῷ Μαρκίῳ.

[α.] »Ἀπελθὼν δείξον σεαυτὸν τῷ ἱερεῖ καὶ προσένεγκε περὶ τοῦ καθαρισμοῦ σου, καθὼς προσέταξε Μωυσῆς· ἵνα ἡ μαρτύριον τοῦτο ὑμῖν» ἀνθ' οὗ εἶπεν ὁ σωτὴρ »εἰς μαρτύριον αὐτοῖς».

- 5 »Ελεγχος α. Πῶς ἡδύνατο ὁ κύριος ὁ κατὰ τοῦ νόμου καὶ κατὰ α τοῦ θεοῦ τοῦ νόμου ἔχων τὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν, ὡς σὺ γῆς, λέγειν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ θεραπευομένοις. φημὶ δὲ τῷ λεπρῷ· »ἀπελθὼν δείξον σεαυτὸν τῷ ἱερεῖ»; »ἱερεῖ» γὰρ λέγων οὐκ ἄθετεῖ τὴν τοῦ νόμου ἱερωσύνην· »καὶ προσένεγκε περὶ τοῦ καθαρισμοῦ σου» καὶ τε ἀποκόψης b
10 »τὸ δῶρον», φανήσεται ἐκ τοῦ προσένεγκε ὅτι περὶ δώρου λέγει· | P³²³
»περὶ | τοῦ καθαρισμοῦ σου, καθὼς προσέταξε Μωυσῆς· εἰ γὰρ τοῦ e Ὡς
Μωυσέως τὸ πρόσταγμα συμβουλεύει γενέσθαι, οὐκ ἄθετεῖ οὐδὲ βλασφημεῖ τὸν θεὸν τοῦ νόμου, ἀλλὰ ὁμολογεῖ καὶ | ἑαυτὸν καὶ τὸν αὐ- D³²⁹
τοῦ πατέρα θεὸν τὸν νόμον τῷ Μωυσῇ δεδωκέναι. διέστρεψας δὲ d
15 τὸ ῥητόν, ὃ Μαρκίῳ. ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν »εἰς μαρτύριον αὐτοῖς» »μαρ-
τύριον» λέγων »ὑμῖν». καὶ τοῦτο σαφῶς ἐψεύσω κατὰ τῆς σαυτοῦ
ζεφαλῆς. εἰ γὰρ μαρτύριον ὑμῖν ἔλεγεν, ἐμάρτυρον αὐτὸν ἐποίει ὅτι
»οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφῆτας, ἀλλὰ πληρῶσαι».

- Σχόλιον β. »Ἰνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώ-
20 που ἀφιέναι ἁμαρτίας ἐπὶ τῆς γῆς».

»Ελεγχος β. Εἰ οὖν υἱὸν ἀνθρώπου ἑαυτὸν καλεῖ, οὐκ ἀρνεῖται τὴν ἐνανθρωπήσιν ὁ μονογενὴς καὶ μάλιστα παρὰ σοὶ ἄδεται τὸ δοκῆσαι πεφηνέναι. καὶ εἰ ἔχει ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς γῆς, οὐκ ἄλλοτρία ἢ γῆ τῶν αὐτοῦ ποιημάτων καὶ τοῦ αὐτοῦ πατρός.

- 25 Σχόλιον γ. »Κυρίου ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαβ-
βάτου».

- »Ελεγχος γ. Δύο εὐθὺς ἐν ταύτῃ, καὶ υἱὸν ἀνθρώπου καὶ κύριον σαββάτου ἑαυτὸν ὁ σωτὴρ ὁμολογεῖ διδάσκων, ἵνα μὴ τὸ σάββατον ἀλλότριον τῆς αὐτοῦ ποιήσεως * νομίζεται, καὶ τε <τὸ> ἔσχατον υἱὸς
30 ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας κληθῇ.

2 Luk. 5, 14 — 18 Matth. 5, 17 — 19 Luk. 5, 24 — 25 Luk. 6, 5

V M 2—4 vgl. S. 108, 5f 19f vgl. S. 108, 8f 25f vgl. S. 108, 10

1 <α> * 2 [α] * 4 ἀνθ' οὗ — αὐτοῖς S. 108, 7f] < V M 5 α ἔλεγχος V 13 αὐτὸν aus ἑαυτὸν V corr αὐτὸν M 16 αὐτοῦ M 29 ἀλλότριον, τριον auf Rasur V corr | * vielleicht <μήτε αὐτὸς τῆς τοῦ πατρὸς θεότητος ἀλλότριος> * | <τὸ> *

Σχόλιον δ. Ἰούδαν Ἰσκαριώτην, ὃς ἐγένετο προδότης. ἀντὶ
δὲ τοῦ κατέβη μετ' αὐτῶν· ἔχει κατέβη ἐν αὐτοῖς.

Ἐλεγχος δ. Ἰούδας Ἰσκαριώτης, ὃς ἐγένετο προδότης. τίνος, **a**
λέγει. πάντως τοῦ συλληφθέντος, καὶ μὴν καὶ ἐσταυρωμένου καὶ
5 πολλὰ πεπονητότος. πῶς οὖν συλληφθεὶς σταυροῦται ὁ μὴ ἐπὶ ἀγῆν **b**
ἐπιπίπτων κατὰ τὸν σὸν λόγον. ὁ Μαρκίων· δόκησιν γὰρ εἶναι
λέγει. ἐλεγχθήσεται δὲ ἡ ἐπόροιά σου ἀπὸ τοῦ γεγρόσθαι Ἰούδαν **c**
προδότην. προέδωκε γὰρ καὶ παρέδωκεν εἰς χεῖρας ἀνθρώπων τὸν
ἑαυτοῦ δεσπότην. οὐδὲν δέ σε ὥνησε τὸ κατέβη ἐν αὐτοῖς· λέγειν **d**
11 ἀντὶ τοῦ | μετ' αὐτῶν. οὐ γὰρ δύνασαι φαντασίαν ὀρίζειν τὸν **D330**
παρὰ σοὶ καὶ ἀκοντὶ ὑστερον ἐπὶ ἀγῆν πίπτοντα δεικνύμενον. | **P324**

Σχόλιον ε. Καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐξήτει ἅπτεσθαι αὐτοῦ. καὶ αὐ-
τὸς ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ καὶ τὰ ἐξῆς.

Ἐλεγχος ε. Πῶς πάλιν ὁ ὄχλος ἠδύνατο ἅψασθαι τοῦ ἀγῆν μὴ
13 ἔχοντος; ποίους δὲ ὀφθαλμοὺς ἐπῆρεν εἰς οὐρανούς, ὁ ἐκ σαρκὸς μὴ
ἡρμοσμένος; ἀλλ' ἵνα δείξῃ ὅτι μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἀνθρω-
πος | Χριστὸς Ἰησοῦς. ἔχων τὰ ἀμφοτέρω. ἐξ ἀνθρώπων μὲν τὴν **Ö592**
σάρκα, ἐκ δὲ θεοῦ πατρὸς τὴν ἀόρατον οὐσίαν.

Σχόλιον ζ. Κατὰ τὰ αὐτὰ ἐποίουν τοῖς προφήταις οἱ πα-
20 τέρες ὑμῶν.

Ἐλεγχος ζ. Εἰ προφητῶν μέμνηται, οὐκ ἀρνεῖται προφήτας·
εἰ ἐκδικεῖ τὸν τῶν προφητῶν φόνον καὶ ὀνειδίζει τοὺς πεφονευκώτας
τε καὶ διώξαντας. οὐκ ἀλλότριος προφητῶν τυγχάνει. ἀλλὰ θεὸς αὐ-
τῶν ὑπάρχει, ὁ τὴν σύστασιν αὐτῶν ποιούμενος.

Σχόλιον ζ. Ἀέγω δὲ ὑμῖν, τοσαύτην πίστιν οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ
ἡῦρον.

Ἐλεγχος ζ. Εἰ οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοιαύτην πίστιν εὔρεν ὥς
ἐν τῷ ἀπὸ ἐθνῶν ἐλθόντι ἐκατοντάρχῃ. ἄρα οὐ φέγει τὴν τοῦ Ἰσραὴλ

1 Luk. 6, 16f — 12 Luk. 6, 19a. 20a — 16 vgl. I Tim. 2, 5 — 19 Luk. 6, 23c
— 25 Luk. 7, 9b

V M 1f vgl. S. 108, 11f 12f vgl. S. 108, 13f 19f vgl. S. 108, 15
25f vgl. S. 108, 16

1 Ἰσκαριώθ S. 108, 11 1f ἀντὶ τοῦ δὲ S. 108, 11 2 ἔχει S. 108, 12] < V M
3 lies Ἰούδαν Ἰσκαριώτην? * 4 πάντος M 5 συλληφθεὶς M 7 ἀπὸ *] ἀντὶ V M
11 καὶ ἀκοντὶ zu κακόν τι verändert, dann getilgt Vcorr κακόν τι M 13 καὶ
τὰ ἐξῆς < S. 108, 14 14 ὄχλος] ἔλεγχος u. + οὕτω εὔρον M 16 εἰρμοσμένος
V M 25 δὲ S. 108, 16] < V M | τοσαύτην] anders Z. 27

πίστιν. εἰ γὰρ ἄλλοτρίου θεοῦ ὑπῆρχεν καὶ οὐκ αὐτοῦ [καὶ] τοῦ αὐτοῦ πατρός, οὐκ ἂν ταύτης ἐποιεῖτο τὸν ἔπαινον.

Σχόλιον ἦ. Παρηλλαγμένον τὸ »μακάριος ὃς οὐ μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί«· εἶχε γὰρ ὡς πρὸς Ἰωάννην.

- 5 Ἐλεγχος ἦ. Κἂν τε πρὸς Ἰωάννην ἔχοι, κἂν τε πρὸς αὐτὸν α τὸν σωτήρα, μακαρίζει τοὺς μὴ σκανδαλιζομένους, ἥτοι ἐν αὐτῷ ἥτοι ἐν Ἰωάννῃ, ἵνα μὴ ἂ μὴ ἀκούωσι παρ' αὐτοῦ ἑαυτοῖς πλάσσονται. ἔχει δὲ μείζονα θεωρίαν, δι' ἣν φύσει εἶρηκεν ὁ σωτήρ· ἵνα μὴ | τις b D331 τὸν μείζονα ἐν γεννητοῖς γυναικῶν ὑπ' αὐτοῦ ταχθέντα Ἰωάννην, 10 καὶ αὐτοῦ τοῦ σωτήρος μείζονα νομίσῃ διὰ τὸ καὶ αὐτὸν ἐκ γυναικὸς γεγεννησθαι. ἀσφαλιζεται καὶ λέγει τό »καὶ μακάριος ὃς ἂν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί«. ὅθεν λέγει »ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ μείζων c αὐτοῦ ἐστιν«. ἦν γὰρ ὁ σωτήρ τῷ χρόνῳ κατὰ τὴν ἀπὸ σαρκὸς γέννησιν μικρότερος αὐτοῦ ἑξαμηνιαίῳ χρόνῳ, μείζων δὲ ἐν τῇ βασι- 15 λείᾳ, δηλὸν ὡς θεὸς αὐτοῦ. οὐδὲν γὰρ ἦλθεν ὁ μονογενὴς ἐν κορυφῇ d λαλῆσαι ἢ καταψεύσασθαι τι τοῦ ἰδίου κηρύγματος. φάσκει | γὰρ ὅτι P325 »οὐκ ἐν κορυφῇ λελάληκα, ἀλλὰ μετὰ παρηρσίας«. ἀλήθεια γὰρ ἐστιν, ὡς λέγει »ἐγὼ ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια«. οὐδὲ τοίνυν ἡ ὁδὸς πλάνην ἔχει οὔτε ἡ ἀλήθεια κρύπτουσα ἑαυτὴν λαλεῖ τὸ ψεῦδος.

- 20 Σχόλιον θ. »Αὐτός ἐστι περὶ οὗ γέγραπται· ἰδοὺ, ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου«.

- Ἐλεγχος θ. Εἰ ἐπιγινώσκει ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ τὸν a Ἰωάννην καὶ προγινώσκει, προγινώσκων δὲ ὑποδείκνυσιν τοῖς βουλο- μένοις εἰδέναι τὴν ἀλήθειαν ὅτι οὗτός ἐστι περὶ οὗ γέγραπται »ἀπο- 25 στέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου«, ἄρα ὁ γράψας καὶ εἰ- b πὼν »ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου«, ὁ θεὸς ὁ Ὡ594 αἰώνιος, ὁ ἐν τοῖς προφήταις λαλήσας καὶ ἐν νόμῳ, οὐκ ἄλλότριος ἦν τοῦ ἰδίου υἱοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. ἀποστέλλει γὰρ αὐτοῦ τὸν ἄγγελον c

3 Luk. 7, 23 — 5f Epiph. hat hier den Sinn seines εἶχον πρὸς selbst nicht mehr verstanden; vgl. zu S. 108, 17 — 8 vgl. haer. 26, 7, 5f; I 284, 1ff — 9 vgl. Luk. 7, 28 — 12 Luk. 7, 28 — 17 vgl. Joh. 18, 20 — 18 Joh. 14, 6 — 20 Luk. 7, 27 — 26 Mal. 3, 1

V M 3f vgl. S. 108, 17f 13—15 in lat. Übersetzung bei Corderius, Catena in Luk. S. 209 20f vgl. S. 108, 19f

1 ὑπῆρχεν] sc. ἡ πίστις τοῦ Ἰσραὴλ | [καὶ] * 3 παρηλλαγμένον M | οὐ μὴ] ἂν μὴ Z. 11 u. S. 108, 17 7 ἂ μὴ < M 8 φύσει *] φησὶν V M; vielleicht noch einzuschalten <εἰς ἑαυτὸν> * 11 γεγεννησθαι *] γεγενῆσθαι V M 14 ἑξαμηναιῶ M 15 vor οὐδὲν vielleicht etwas ausgefallen; etwa <ἀσφαλιζόμενος οὖν ἡμᾶς ταῦτα ἔλεγεν ὁ σωτήρ> * 25f ἄρα ὁ — προσώπου σου < M

πρὸ προσώπου αὐτοῦ, πρὸ προσώπου υἱοῦ ἐκ πατρὸς τιμωμένου. οὐ γὰρ ἀπέστειλλε τὸν αὐτοῦ ἄγγελον ἄλλοτριῶ ἐξυπηρετησόμενον, ὥπερ καὶ ἀντίθετος ἦν [αὐτῷ] κατὰ τὸν σοῦ, ὦ Μαρκίων, λόγον.

Σχόλιον ι. »Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Φαρισαίου κατε-
5 κλίθη. ἡ δὲ γυνὴ στήσα ὀπίσω ἡ ἁμαρτωλὸς παρὰ τοὺς πόδας ἔβρεξε
τοῖς δάκρυσι τοὺς πόδας, καὶ ἤλειπεν καὶ κατεφίλει. | D 332

Ἐλεγχος ι. Τὸ »εἰσελθὼν« σῶμα δείκνυσιν· οἶκον γὰρ δείκνυσιν καὶ μέτρον σώματος. καὶ τὸ κατακλιθῆναι οὐδενός ἐστιν ἀλλ' ἢ σῶμα ἔχοντος· ὀγκηρὸν τὸ κατακείμενον· καὶ τὸ τὴν γυναῖκα βρέξαι τοῖς
10 δάκρυσι τοὺς πόδας οὐ φαντασίας πόδας, οὐδὲ δοκήσεως· ἤλειψε γὰρ καὶ ἔβρεξε καὶ κατεφίλει, τῆς ἀφῆς τοῦ σώματος αἰσθανομένη.

Σχόλιον ια. Καὶ πάλιν· »αὕτη τοῖς δάκρυσιν ἔβρεξε τοὺς πόδας μου καὶ ἤλειψε καὶ κατεφίλει.

Ἐλεγχος ια. Ἵνα μὴ νομίσης, ὦ Μαρκίων, μόνον νομίζεσθαι
15 παρὰ ἀνθρώποις τὴν ἁμαρτωλὸν γυναῖκα τοὺς πόδας τοῦ σωτῆρος βρέξαι τε καὶ ἀλείψαι καὶ καταπεφιληκῆναι, αὐτὸς ὁ σωτὴρ ἐπιβεβαίω, οὐ κατὰ δόκησιν ταῦτα γεγενῆσθαι διδάσκων, ἀλλὰ ἐξ ἀληθείας, πρὸς ἔλεγχον τοῦ Φαρισαίου καὶ σοῦ τοῦ Μαρκιωνος καὶ τῶν κατὰ σέ, δυσχεριζόμενος καὶ λέγων »αὕτη τοὺς πόδας μου ἤλειψε καὶ κατε-
20 φίλει. πόδας δὲ ποίους ἀλλὰ τοὺς ἐκ σαρκὸς καὶ ὀστέων καὶ τῶν ἄλλων ὑπάρχοντας;

Σχόλιον ιβ. Οὐκ εἶχεν »ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ«, ἀλλὰ μόνον »ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου«. | P 326

Ἐλεγχος ιβ. Κἂν τε ἀνωτέρω παρακόψης, ὦ Μαρκίων, τὸ ῥη- a
25 τὸν τοῦ εὐαγγελίου. Ἵνα ποιήσης τὸν εὐαγγελιστὴν μὴ συντιθέμενον τῇ ὑπό τινων ῥηθείᾳ λέξει ὅτι »ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου«, οὐ δύνασαι ὑπερβαίνειν τὴν ἀλήθειαν. διὰ τί γὰρ μὴ πολλὰς ἐκάλεσε b
μητέρας; διὰ τί μὴ πολλὰς εἶπε πατρίδας; πόσοι πόσα λέγουσι περὶ Ὀμήρου; ἄλλοι μὲν Αἰγύπτιον φάσκοντες, ἄλλοι δὲ Χίον, ἄλλοι Κολο-
30 φώνιον. ἄλλοι Φρύγα, ἄλλοι Σμυρναῖον, Μέλητος καὶ Κριθηίδος.

4 Luk. 7, 36b. 38 — 12 Luk. 7, 44b — 22 Luk. 8, 19a. 20a — 29 vgl. Anthologia graeca XVI 295. 296. 297. 298, dazu E. Rohde, Kl. Schr. I 1ff

V M 4—6 vgl. S. 109, 1ff 12f vgl. S. 109, 4ff 22f vgl. S. 109, 6ff

2 ὥπερ *] εἴπερ, aber vorher ὦ getilgt V corr εἴπερ M 3 καὶ getilgt V corr | [αὐτῷ] * 6 τοὺς πόδας S. 109, 3] < V M 7 εἰσελθὼν, ω aus o V corr εἰσελθὼν M 9 <ἔχοντος> * 10 δάκρυσι + <δείκνυσιν>? * 12f μου τοὺς πόδας S. 109, 4 15 ἁμαρτωλὸν aus ἁμαρτωλὴν V corr ἁμαρτωλῶν M 16 βρέξαι τε, αι τε auf Rasur V corr 30 Κριθηίδος + <υἱόν>? *

- Ἰσθηταῖον δὲ αὐτὸν οἱ περὶ Ἰσθιαρχον ἀπεφήσαντο· ἄλλοι δὲ Ἀνδὸν
Μαίονος, ἄλλοι δὲ Κύπριον Προποδιάδος περιουζίδος τῆς Σαλαμινίων
περιμέτρον, καίτοι γε ἄν|θρωπον. διὰ δὲ τὸ ἐν πολλαῖς πατρίσι D333
γεγενῆσθαι πολλοὺς εἰς διάφορον ὑφήγησιν ἐλήλακεν. ὥδε δὲ περὶ e
5 θεοῦ λέγοντες καὶ Χριστοῦ οὐ πολλὰς ὑπέλαβον μητέρας, ἀλλὰ τὴν
μίαν τὴν ὄντως αὐτὸν γεγεννηκυῖαν, καὶ οὐ πολλοὺς ἀδελφοὺς, ἀλλὰ
τοὺς υἱοὺς Ἰωσήφ ἐκ τῆς ὄντως αὐτοῦ ἄλλης γυναικός· καὶ οὐ δύνα-
σαι κατὰ τῆς ἀληθείας ὀπλίζεσθαι. καὶ μὴ σε πλανάτω ὁ λόγος, | d Ö596
ὃν εἶπεν ὁ κύριος »τίς μου ἢ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοί;« οὐ γὰρ ἀρνού-
10 μενος τὴν μητέρα ταῦτ' ἔφη, ἀλλὰ τὸ ἄκαιρον ἀνατρέπων τοῦ εἰ-
πόντος, τοσοῦτον ὄχλου περιεστῶτος καὶ τῆς αὐτοῦ σωτηριώδους
διδασκαλίας προχεομένης καὶ αὐτοῦ ἐπὶ τὰς λύσεις καὶ τὸ κήρυγμα
ἀσχολουμένου· ἀπασχόλησις γὰρ ἐδόκει εἶναι τὸ τὸν εἰπόντα ἐκκόψαι
αὐτὸν διὰ τοῦ εἰπεῖν »ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου«. καὶ εἰ e
15 μὴ ὅτι διὰ χαρᾶς ἔσχεν (οὐχ ὡς ἀγνοῶν ὅτι ἦκασι πρὸ τοῦ ἀκηκοέναι,
ἀλλὰ προγινώσκων ὅτι ἔξω ἐστήκασιν), ἐπεὶ ἂν μετ' ἐπιτιμίας τὴν
ἄκαιρον τοῦ εἰπόντος φωνὴν ἀνέτρεψεν, ὡς καὶ τῷ Πέτρῳ ποτὲ
ἔφη »ἀπόστα ἀπ' ἐμοῦ, Σατανᾶ, ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ
τὰ τῶν ἀνθρώπων».
- 20 Σχόλιον ιγ. »Πλεόντων αὐτῶν ἀφύπνωσεν· ὁ δὲ ἐγερθεὶς ἐπε-
τίμησε τῷ ἀνέμῳ καὶ τῇ θαλάσῃ».
- Ἐλεγχος ιγ. Τίς ὑπνωσεν, λέγε. περὶ τῆς θεότητος οὐ τολμή- a
σεις λέγειν· εἰ δὲ καὶ εἰποις, κατὰ τῆς σαντοῦ κεφαλῆς, θεήλατε,
βλασφημήσεις. παντὶ δέ τῳ δῆλόν ἐστιν ὅτι ὁ ἐν ἀληθείᾳ ἐνανθρω-
25 πῆσας ὑπνῶν χρηζὼν διὰ τὸ σωματικὸν ὑπνωσεν. οἱ γὰρ αὐτὸν δι- b
πρίσαντες οὐ δόκησιν εἶδον, ἀλλὰ ἐνανθρωπῶπῃσιν ἀληθινήν. | ἀμέλει P327
χερσὶ κινοῦντες καὶ φωνήσαντες μαρτυροῦσιν ὅτι ἡγειραν. »ἀναστὰς e
γάρ», φησὶν, ὁ κοιμηθεὶς θεὸς σαρκοφόρος, ὁ ἀπ' οὐρανοῦ κατελθὼν
καὶ σάρκα δι' ἡμᾶς ἀμφιασάμενος. »ἡγέρθη« μὲν ὡς ἄνθρωπος, »ἐπε-
30 τίμησε« δὲ ὡς θεὸς τῇ θαλάσῃ καὶ ἐποίησεν <γαλήνην>. | D334

9 Matth. 12, 48 — 14 Matth. 12, 47 — 18 Mark. 8, 33 — 20 Luk. 8, 23a. 24b

V M 20f vgl. S. 109, 8f

2 Προποδιάδος ist nicht zu ändern, vgl. Πρόπους bei Polyb. IV 11, 6 3 διὰ
δὲ τὸ aus διὰ τὸ δὲ Vcorr; lies wohl διὰ γὰρ τὸ * 5f τὴν μίαν nachgetragen
Vcorr 12 προχεομένης M 13 ἀπασχόλησις, ις auf Rasur Vcorr 14 διὰ
τοῦ||||, 2 Buchstaben ausradiert Vcorr 26 ἀμα¹¹¹ vor ἀλλὰ durchgestrichen Vcorr
30 <γαλήνην> *

Epiphanius II.

Σχόλιον ιδ. »Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἐπάγειν αὐτούς, συνέπνιγον αὐτὸν οἱ ὄχλοι, καὶ γυνὴ ἀψαμένη αὐτοῦ ἰάθη τοῦ αἵματος, καὶ εἶπεν ὁ κύριος, τίς μου ἦψατο;» καὶ πάλιν »ἦψατό μου τις, καὶ γὰρ ἔγνων δύναμιν ἐξελθοῦσαν ἀπ' ἐμοῦ».

5 »Ἐλεγχος ιδ. »Ἐν τῷ ἐπάγειν αὐτούς», καὶ οὐκ εἶπεν »ἐν τῷ α ἐπάγειν αὐτόν», ἵνα μὴ ἐτέρως αὐτὸν σχηματίσῃ παρὰ τὴν τῶν ὁδοιπορούντων ἀκολουθίαν. τὸ δὲ »συνέπνιγον αὐτὸν οἱ ὄχλοι», πνεῦμα οὐκ ἰδύνατο συμπίγειν οἱ ὄχλοι. γυνὴ δὲ ἀψαμένη καὶ ἰαθεῖσα οὐκ αἶρος ἦψατο, ἀλλὰ ἀσῆς ἀνθρωπείας. ἵνα γὰρ δείξῃ ὅτι οὐχὶ δοκῇσει
11 μόνον ἡ ἀσὴ τοῦ σώματος αὐτοῦ ὑπὸ τῆς γυναικὸς γεγένηται, διδάσκει λέγων »τίς μου ἦψατο; καὶ γὰρ ἔγνων δύναμιν ἐξελθοῦσαν ἀπ' ἐμοῦ».

Σχόλιον τε. »Ἀναβλέψας εἰς τοὺς οὐρανούς, ἠυλόγησεν ἐπ' αὐτούς». |

Ö598

»Ἐλεγχος τε. Εἰ ἀνέβλεψεν εἰς οὐρανούς, καὶ ἠυλόγησεν ἐπ' αὐτούς, οὐ δοκῇσει εἶχε τῶν τε ὀφθαλμῶν καὶ τῶν ἄλλων μελῶν τὰ σχήματα.

Σχόλιον ις. »Λέγων, δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν καὶ ἀποκτανθῆναι καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγερθῆναι».

»Ἐλεγχος ις. Εἰ υἱὸν ἀνθρώπου καὶ παθεῖν καὶ ἀποκτανθῆναι α
20 * ἑαυτὸν ὁμολογεῖ ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ, κατὰ σοῦ ἀξίνη ἐστὶν αὕτη ἐκτέμνουσά σου πᾶσαν τὴν ῥίζαν, ὃ ἔξ ἀκανθῶν γεγεννημένε Μαρκίων καὶ νεφέλη ἀνδρε, δένδρον τε ἄκαρπον καὶ φθινοπωρινόν. καὶ γὰρ φησι πάλιν »καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγερθῆναι». τί δὲ τὸ
ἐγερθέν, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ πεπονθὸς καὶ ταφέν ἐν τῷ μνημείῳ; δόκησις
25 δὲ ἢ ἄνεμος ἢ πνεῦμα ἢ φαντασία κηδείαν καὶ ταφὴν οὐκ ἐνεδέχετο καὶ ἀνάστασιν. |

D325

Σχόλιον ις. »Καὶ ἰδοὺ, δύο ἄνδρες συνελάλουν αὐτῷ, Ἡλίας καὶ Μωυσῆς ἐν δόξῃ».

»Ἐλεγχος ις. Τάχα, οἶμαι, διὰ τῶν λόγων τούτων τὸ παρὰ τῷ α
30 ἁγίῳ Ζαχαρίᾳ δρέπανον κατὰ σοῦ, ὃ Μαρκίων, ἀνατετύπεται | ἐκ- P32S

1—4 Luk. 8, 42b. 43a. 44. 45a. 46a — 12 Luk. 9, 16 — 17 Luk. 9, 22 —
22 vgl. Jud. 12 — 27 Luk. 9, 30 — 30 vgl. Sach. 5, 1

V M 1—4 vgl. S. 109, 10—13 12f vgl. S. 109, 14 17f vgl. S. 109, 15f
27f vgl. S. 109, 17f

1 δὲ S. 109, 10] < VM | αὐτούς *, vgl. Z. 5f] αὐτὸν VM u. S. 109, 10
8 συνέπνιγειν VM 12 τὸν οὐρανὸν S. 109, 14 | ἐπ' S. 109, 14, vgl. Z. 14] < VM
15 μελῶν am Rande nachgetragen V corr 17 λέγων δεῖ] λέγω δὲ V 20 * <μέλ-
λοντα> * 21 γεγεννημένῃ, ε aus οι V corr 24 ἐγερθέν Dind.] ἐγερθῆναι VM
27 δύο S. 109, 17] < VM 29 τὸ U] τῷ VM 30f ἐκτέμνων M

τέμνον σου πᾶσαν τὴν κατὰ νόμον καὶ προφητῶν ἐπιανενομήνην
 ψευδηγορίαν. ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλες ἀθετεῖν νόμον καὶ προφήτας, ἄλλοι- **b**
 τριους αὐτοὺς φάσκων τοῦ σωτῆρος καὶ τῆς αὐτοῦ δόξης καὶ τῆς
 αὐτοῦ ἐνθέου διδασκαλίας, ἀμφοτέρους ἤγαγεν μεθ' ἑαυτοῦ ἐν τῇ
 5 ἰδίᾳ αὐτοῦ δόξῃ καὶ ἔδειξε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, καὶ οἱ μαθηταὶ ἡμῖν
 καὶ τῷ κόσμῳ τοντέστιν παντὶ ἀνθρώπῳ βουλομένῳ ζῆν, ἵνα διὰ
 μὲν τοῦ πρώτου ὡς ἐν ἀξίῳ σου τέμῃ τὰς ῥίζας, διὰ δὲ τοῦ δευτέρου
 ὡς διὰ δρεπάνου τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας ἐκτέμῃ σου τοὺς κλάδους,
 τοὺς τὸ κώνειον καὶ θανάσιμον τοῖς ἀνθρώποις ἐκποιοῦντας, γλοιώδη
 10 ὁπὸν βλασφημίας. εἰ γὰρ ἀλλότριος ἦν Μωυσῆς ὁ ὑπὸ τοῦ Χρι- **c**
 στοῦ πάσαι πιστευθεὶς τὸν νόμον καὶ οἱ προφηταὶ ἦσαν ἀλλότριοι.
 οὐκ ἂν αὐτοὺς σὺν αὐτῷ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ δόξῃ ἀπεκάλυπτεν. βλέπε **d**
 γὰρ τὸ θαῦμα, ὅτι οὐδὲ ἐν τῷ μνήματι τούτους ἔδειξεν οὐδὲ παρὰ
 τὸν σταυρόν, ἀλλὰ ὅτε τὸ μέρος τῆς αὐτοῦ δόξης ὡς εἰς ἄρραβῶνα
 15 ἡμῖν ἀπεκάλυπτε, τότε τοὺς ἁγίους, Μωυσέα τέ φημι καὶ Ἡλίαν, ἅμα
 αὐτῷ ἤγαγεν, ὅπως συγκληρονόμους τῆς αὐτοῦ βασιλείας τοὺς αὐτοὺς
 ὑποδείξῃ.

Σχόλιον ιη. »Ἐκ τῆς νεφέλης φωνή· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου
 ὁ ἀγαπητός«.

20 »Ἐλεγχος ιη. Παντί τῷ δηλόν ἐστιν ὅτι ἡ νεφέλη οὐκ ἔστιν **a**
 ἀνωτάτη οὔτε ὑπὲρ οὐρανὸν ὑπάρχει, ἀλλὰ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς κτίσει,
 ὅθεν ἡ φωνὴ πρὸς τὸν σωτῆρα ἠνέχθη. εἰ τοίνυν ὁ πατὴρ καὶ ἐν **b**
 νεφέλῃ λαλεῖ, ὑποδεικνύων τοῖς μαθηταῖς τὸν αὐτοῦ υἱόν, οὐκ ἄλλος
 ἐστὶν ὁ δημιουργὸς, ἀλλὰ ὁ αὐτός, ὁ καὶ διὰ νεφέλης | τῷ ἰδίῳ υἱῷ Ö 600
D 336
 25 μαρτυρήσας καὶ οὐ τῶν ὑπὲρ οὐρανὸν μόνων δεσπόζων, ὡς αὐτὸς
 φάσκεις.

Σχόλιον ιθ. »Ἐδεήθην τῶν μαθητῶν σου«. εἶχε δὲ παρὰ τό
 »οὐκ ἠδυνήθησαν ἐκβαλεῖν αὐτό« καὶ πρὸς αὐτούς· ὡ γενεὰ ἄπιστος,
 ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν;

30 »Ἐλεγχος ιθ. Τό »ἕως πότε« ἐνσάρκου παρουσίας χρόνου ἐστὶν
 σημαντικὸν καὶ τό »ὡ γενεὰ ἄπιστος«, ὡς τῶν προφητῶν ἐπὶ τῷ
 ὀνόματι αὐτοῦ θεοσήμεια ἐργασαμένων καὶ πεπιστευκότων, ὡς ὁ
 Ἡλίας εὐρίσκεται ποιῶν καὶ Ἐλισσαῖος καὶ οἱ ἄλλοι.

18 Luk. 9, 35 — 27 Luk. 9, 40. 41

V M 18f vgl. S. 110, 1 — 27—29 vgl. S. 110, 2—4

6 ζῆν aus ζωὴν Vcorr 16 τοὺς getilgt Vcorr < M 21 οὐρανὸν] ἀν-
 θρωπον M 22 ὅτι hinter τοίνυν getilgt Vcorr

Σχόλιον ζ. »Ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων. |

P 329

Ἐλεγχος ζ. Υἱοῦ ἀνθρώπου καὶ παραδοθησομένου εἰς χεῖρας ἀνθρώπων οὐ δοκῆσεως ἢ ἔμφασις οὐδὲ φαντασίας, ἀλλὰ σώματος
5 καὶ μελῶν θεωρία.

Σχόλιον κα. »Οὐδὲ τοῦτο ἀνέγνωτε. τί ἐποίησε Δαβὶδ; εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ.

Ἐλεγχος κα. Εἰ οἶκον θεοῦ φάσκει τὸν οἶκον τῆς παρὰ Μωυ-
σεως γενομένης σκηνοπηγίας, οὐκ ἀθετεῖ τὸν νόμον οὐδὲ τὸν θεὸν
10 τὸν λαλήσαντα ἐν τῷ νόμῳ. θεὸν γὰρ αὐτὸν φάσκει, ὅς ἐστιν αὐτοῦ
πατήρ, * ἢ αὐτὸς ὁ μονογενής. εἶωθεν γὰρ τριάς, πατήρ καὶ υἱὸς
καὶ ἅγιον πνεῦμα, ἐνεργεῖν ἐν τε νόμῳ καὶ προφήταις καὶ εὐαγγελίοις
καὶ ἐν ἀποστόλοις.

Σχόλιον κβ. »Εὐχαριστῶ σοι, κύριε τοῦ οὐρανοῦ«. οὐκ εἶχε δέ
15 καὶ τῆς γῆς οὔτε »πάτερ« εἶχεν. ἐλέγχεται δέ· κάτω γὰρ εἶχεν
»ναί, ὁ πατήρ«.

Ἐλεγχος κβ. Εὐχαριστεῖ κυρίῳ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ περιέλης <τό> a
»καὶ> τῆς γῆς καὶ <τε> παρακώψης τό »πάτερ«, ἵνα μὴ πατέρα αὐτοῦ
ὑποδείξῃς, Μαρκίων, τὸν Χριστὸν λέγοντα τὸν δημιουργόν. μένει
20 γὰρ τῆς ἀληθείας τὰ μέλη ζῶντα. ὥσπερ γὰρ ἐν λειψάνῳ κατὰ λή- b
θην εἶσας, ὃ Μαρκίων, τό »ναί, ὁ πατήρ«, *. ἀποδέδεικται τοίνυν
ἐξ | ἅπαντος τῷ ἰδίῳ πατρὶ εὐχαριστεῖν τὸν Χριστὸν καὶ οὐρανοῦ D337
κύριον αὐτὸν ὀνομάζειν. καὶ πολλή σου φρενοβλάβεια, μὴ κατανοοῦσα
τῆς ἀληθείας τὴν ὁδοιορίαν.

25 Σχόλιον κγ. Εἶπεν τῷ νομικῷ »ἐν τῷ νόμῳ τί γέγραπται;«
καὶ ἀποκριθεὶς μετὰ τὴν ἀπόκρισιν τοῦ νομικοῦ εἶπεν »ὀρθῶς εἶπες.
τοῦτο ποιεῖ, καὶ ζήσῃ«. |

Ö 602

Ἐλεγχος κγ. Ἀλήθεια ὃν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ οὐδένα ἐπλάνα τῶν a
περὶ ζωῆς ἐρωτώντων· διὰ γὰρ τὴν τῶν ἀνθρώπων ζωὴν ἐλήλυθεν.
30 ζωῆς τοίνυν ἐπιμελομένου αὐτοῦ καὶ ὑποδεικνύντος τὸν νόμον τῷ
φυλάττοντι [ποιήσαντι] ζωὴν ὑπάρχειν καὶ τῷ κατὰ νόμον ἀποκρι-

1 Luk. 9, 44b — 6 Luk. 6, 3 — 14 Luk. 10, 21 — 25—27 Luk. 10, 26. 28

1f vgl. S. 110, 5f 6f vgl. S. 110, 7f 14—16 vgl. S. 110, 9—11
25—27 vgl. S. 110, 12—14

9 γενομένης < M 10 δς] δ M 11 * etwa <ἐλάλησεν δὲ ἐν τῷ νόμῳ διὰ
τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ὁ πατήρ> * 17 <τό> * 18 <καὶ> * | <τε> *
21 * ergänze etwa nach S. 131, 21f <οὕτως καὶ ὁ οὐρανός, οὗ κύριον αὐτὸν ὁμολογεῖς,
τῆς καθ' ἡμᾶς κτίσεως ὑπάρχει> * 31 [ποιήσαντι] * | ὑπάρχειν] lies wohl παρέχειν *

θέντι φήσαντος ὁρθῶς λελαληκέναι καὶ »οὕτως ποίει καὶ ζήσῃ«, τίς **b**
οὕτως ἐμβρόντητος ἂν εἴη ὥς πεῖθεσθαι μὲν τῷ Μαρκίῳ. βλασφη-
μοῦντι εἰς τὸν θεὸν τὸν καὶ τὸν νόμον καὶ τὴν χάριν τοῦ εὐαγγελίου
τοῖς ἀνθρώποις κεχαρισμένον, αὐτῷ δὲ συναπάγεσθαι τῷ μήτε **ε**
5 νόμου μήτε ἀπὸ πνεύματος ἁγίου ἔχοντί τι τῆς διδασκαλίας. | P 330

Σχόλιον κδ. Καὶ εἶπεν »τίς ἐξ ὑμῶν ἔξει φίλον, καὶ πορεύσεται
πρὸς αὐτὸν μεσονυχτίου. αἰτῶν τρεῖς ἄρτους;« καὶ λοιπὸν »αἰτεῖτε,
καὶ δοθήσεται. τίνα γὰρ ἐξ ὑμῶν τὸν πατέρα υἱὸς αἰτήσῃ ἰχθὺν
καὶ ἀντὶ ἰχθύος ὅφιν ἐπιδώσει αὐτῷ ἢ ἀντὶ ὄρου σκορπίου; εἰ οὖν
10 ὑμεῖς πονηροὶ οἴδατε δόματα ἀγαθὰ, πόσῳ μᾶλλον ὁ πατήρ;«

Ἐλεγχος κδ. Ἐλήλεγκται δὲ τοῦ ἀπατηλοῦ ἡ ἐθελοθρονησκέα **a**
τῆς πολιτείας ἀπὸ τούτου τοῦ ῥητοῦ. οὐ γὰρ παρ' αὐτῷ δι' ἐγκρά-
τειαν ἡ πολιτεία οὐδὲ διὰ μισθὸν ἀγαθὸν καὶ ἐλπίδα ἀγῶνος, ἀλλὰ
διὰ ἀσέβειαν καὶ κακοτροπίαν κακῆς ὑπονοίας. διδάσκει γὰρ οὗτος **b**
15 ἐμψύχων μὴ μεταλαμβάνειν, φάσκων ἐνόχους εἶναι τῇ κρίσει τοὺς
τῶν κρεῶν μεταλήπτορας, ὥς ἂν ψυχὰς ἐσθίωντας. ἡλίθιον | δέ **c** D 338
ἔστι τὸ πᾶν. οὐ γὰρ τὰ κρέα ἡ ψυχὴ ἀλλ' ἐν τοῖς κρέασιν ἡ ψυχὴ,
καὶ οὔτε ψυχὴν φάμεν εἶναι τὴν ἐν τοῖς ζώοις ὥς τὴν τῶν ἀνθρώ-
πων τιμίαν, ἀλλὰ ψυχὴν εἰς τὸ ζῆν μόνον τὸ ζῶον. νομίζει δὲ ὁ
20 ἑλεεινὸς οὗτος ἅμα τοῖς οὕτω φρονοῦσιν ὅτι ἡ αὐτὴ ψυχὴ ἐν τοῖς
ἀνθρώποις καὶ ζώοις ὑπάρχει. τοῦτο γὰρ παρὰ πολλαῖς τῶν πε- **d**
πλανημένων αἰρέσεων μάτην ὑπολαμβάνεται. καὶ γὰρ καὶ Οὐαλεντίνος
καὶ Κολόρβασος, Γνωστικοί τε πάντες καὶ Μανιχαῖοι καὶ μεταγρισμὸν
εἶναι ψυχῶν φάσκουσι καὶ μετενσωματοῦσθαι τῆς ψυχῆς τῶν ἐν ἀγνωσίᾳ
25 ἀνθρώπων, ὥς αὐτοὶ φασιν κατὰ τινὰ μυθοποιίαν· ταύτην φασὶν
ἐπιστρέφειν καὶ μετενσωματοῦσθαι εἰς ἕκαστον τῶν ζώων, ἕως ἂν
ἐπιγνῶ καὶ οὕτω καθαρθεῖσα καὶ ἀναλυθεῖσα μεταστῇ εἰς τὰ ἐπουράνια.

Καὶ πρῶτον μὲν ἐλήλεγκται αὐτοῦ ἡ μάταιος πᾶσα τοῦ μύθου **e**
κατασκευή. τούτων γὰρ τὴν ἀκρίβειαν οὐδεὶς ἄλλος δύναται εἰδέναι

6—10 Luk. 11, 5. 9a. 11. 12. 13 — 14 ff vgl. oben 4, 6; S. 100, 7 ff — 22 f bei Valentin
u. Kolorbasos hat Epiph. nichts derartiges erwähnt, dagegen bei den Gnostikern
(haer. 26, 9, 4 ff; I 285, 24 ff), bei den Karpokratianern (haer. 27, 4, 4 u. 5, 4 ff;
I 305, 5 ff u. 306, 18 ff) u. bei den Manichäern (haer. 66, 28, 1 ff u. 55, 1 ff)

V M 6—10 vgl. S. 110, 15—19

5 τι < M . 8 αἰτήσῃ S. 110, 18] αἰτήσας V M 9 ἢ S. 110, 18] καὶ V M
11 ἐλήλεγκται aus λέλεκται V corr 19 μόνον + <ἔχειν>? * 20 οὕτω] αὐτῷ M
25 κατὰ — φασὶν < M | ταύτην *] ταύτας V M

ἐπὶ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν ἐλθόντα διὰ τὸ πρό-
βλεπτον τὸ πεπλατυμένον τουτέστιν διὰ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων·

ὅς τῶν αὐτῶν ἐπιμελόμενος ἐθεράπευσεν σωματικῶς καὶ ψυχικῶς, f
(ὥς) σώματος τε καὶ ψυχῆς δεσπόζων καὶ | τῆς ἐνταῦθα ζωῆς παρεκ- Ö604
τιζὸς ὢν καὶ τῆς μελλούσης· τοὺς μὲν τελευτήσαντας, φημὶ δὲ Λά-
ζαρον καὶ τὸν υἱὸν τῆς χήρας καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ ἀρχισυναγώγου
ἀπὸ νεκρῶν ἐγείρας, οὐκ εἰς πονηρὸν αὐτοὺς γέγων, ὥς αὐτοὶ τὸ
σῶμα φυλακὴν εἶναι δογματίζουσιν, ἀλλὰ ἀγαθὸν ποιῶν | καὶ γινώ- P331
σκων ὅτι καὶ ἡ ἐνταῦθα ἐν σαρκὶ παραμονὴ ὑπ' αὐτοῦ ὄρισται καὶ
10 ἡ μέλλουσα σαρκὸς καὶ ψυχῆς ἀνάστασις. καὶ εἰ πάλιν ᾗδει ὅτι g
μία ψυχὴ ἐστὶν ἡ ἐν ζῴοις καὶ ἐν ἀνθρώποις, ψυχῆς δὲ ἦλθεν
ποιήσεσθαι τὴν σωτηρίαν, οὐκ ἔδει αὐτόν, ἵνα καθαρίσαντα δαιμο-
ριῶντα (λέγω δὴ τὸν ἀπὸ τῶν μνημείων | ἐξερχόμενον) κελεῦσαι τοῖς D339
δαίμοσιν ἀπελθεῖν καὶ ἀποκτεῖναι δισχιλίους χοίρους, εἰ ἴσαι ἦσαν αἱ
15 ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν χοίρων. πῶς γὰρ μιᾷ ἐπιμελόμενος
δισχιλίων ἐποίει ὄλεθρον; εἰ δὲ πάλιν ὥς ὅφεις σχολιεύῃ, μηχανώ- h
μενος καὶ λέγων ὅτι ἔλυσεν αὐτὰς ἀπὸ τῶν σωμάτων, ἵνα ἀνέλθωσιν,
ἔδει τὸν Λάζαρον λυθέντα τοῦ σώματος μὴ ἐπιστρέψαι πάλιν εἰς τὸ
σῶμα, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸν τὸν δαιμοριῶντα λῦσαι τοῦ δεσμοῦ τοῦ
20 σώματος. ἀλλ' οὐκ ἐποίησεν οὕτως· προενόει δὲ μᾶλλον οὕτω τοῦ
σώματος εἰδὼς τὸ συμφέρον.

Διέπεισεν ὁ περὶ ψυχῆς σου λόγος, ὃ Μαρκίων, καὶ τῶν ἀπὸ σοῦ i
καὶ τῶν ἄλλων αἰρέσεων ὁρμωμένων, καὶ περὶ τῆς προσποιητῆς σου
πολιτείας αὐθις ἐρῶ, διὰ τὸ λέγειν σε πονηρὸν εἶναι καὶ ἀθέμιτον
25 τὸ σαρκῶν μεταλαμβάνειν. ἐλέγχει δέ σε ὁ σωτήρ, πλέον σου ἐπι- k
στάμενος καὶ διδάσκων τὸ κάλλιον ἀπὸ τοῦ τοιούτου ῥητοῦ· λέγει
γάρ· τίνα ὁ υἱὸς αἰτήσῃ ἰχθύν, μὴ ὅφιν αὐτῷ ἐπιδώσει ἢ ἀντὶ φῶς
σκορπίου; καὶ ὕστερόν φησιν· εἰ οὖν ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες οἴδατε
δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον ὁ πατήρ

5f vgl. Joh. 11, 1ff Luk. 7, 11ff Mark. 5, 22ff — 13 vgl. Mark. 5, 1ff —
13f vgl. Mark. 5, 13 — 27 Luk. 11, 11f — 28 Luk. 11, 13

V M

4 (ὥς) * 5 τοὺς μὲν τελευτήσαντας Pet.] τοῦ μὲν τελευτήσαντος V M
12f δαιμονιῶντα, ι ausradiert V corr 13 λέγω δὴ τὸν nachgetragen V corr |
ἐξερχόμενο/ν, ο aus ω V corr 16 σχολιεύῃ, η aus ει V corr σχολιεύῃ M 19 δαιμο-
νιῶντα, ι ausradiert V corr | τοῦ δεσμοῦ *] τοὺς δεσμοὺς V M 22 καὶ τῶν
ἀπὸ σοῦ am Rande nachgetragen V corr

ἑμῶν ὁ ἔπουράνιος; εἰ τοίνυν δόματα ἀγαθὰ κέκληκεν ἰχθὺν καὶ ἰ
ὄρν, οὐ πονηρὸν τὸ μετὰ εὐχαριστίας ἐκ θεοῦ χαρισθὲν μεταλαμβα-
νόμενον, καὶ ἐλήλεγκται σου πανταχόθεν ἡ κακοτροπία.

Σχόλιον κ̅ε. Παρακέκοπται τὸ περὶ Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου. εἶχεν
5 γὰρ »ἡ γενεὰ αὕτη, σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ«. οὐκ εἶχεν δὲ περὶ
Νινευὴ καὶ βασιλίσσης νότου καὶ Σαλομῶνος.

Ἐλεγχος κ̅ε. Καὶ ἐν αὐτοῖς οἷς δοκεῖς παρακόπτειν οὐ δύνασαι, α
ὦ Μαρκίων, λαθεῖν τὴν ἀλήθειαν. κὰν ἀφέλῃς γὰρ <τὸ> περὶ Ἰωνᾶ
τοῦ προφήτου, ὃ τὴν οἰκονομίαν σημαίνει τοῦ σωτήρος, ἀφέλῃς δὲ
10 καὶ τὸ περὶ τῆς | βασιλίσσης τοῦ νότου καὶ Σαλομῶνος καὶ τῆς Νι- D340
νευὴ τὴν σωτηριώδη ὑπόθεσιν καὶ τοῦ Ἰωνᾶ τὸ κήρυγμα, αὐτὸς ὁ
προκείμενος | λόγος τοῦ σωτήρος <σε> ἐλέγχει. | λέγει γὰρ »ἡ γενεὰ b Ὀ 606
αὕτη σημεῖον αἰτεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ«, ὡς τῶν πρὸ P332
ταύτης τῆς γενεᾶς καταξιωθεισῶν σημείων παρὰ θεοῦ ἀπ' οὐρανοῦ.
15 ὡς ὁ μὲν Ἥλιος σημεῖον ἐποίει διὰ τοῦ ἀπ' οὐρανοῦ πυρὸς καταβε- c
βηκότος καὶ λαβόντος τὴν θυσίαν, καὶ Μωσῆς τέμνει τὴν θάλασσαν
καὶ τὴν πέτραν νύσσει καὶ προχέει ὕδωρ καὶ μάννα ἀπ' οὐρανοῦ
φέρει, καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ ἴστησι τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην.
καὶ κατὰ πάντα τρόπον, κὰν κρύψῃ τὰ γεγραμμένα ὁ ἀπατεῶν, οὐδὲν
20 βλάβει τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ ἐαυτὸν ἀπαλλοτριοῖ τῆς ἀληθείας.

Σχόλιον κ̅ς. Ἀντὶ τοῦ »παρέρχεσθε τὴν κρίσιν τοῦ θεοῦ« εἶχεν
»παρέρχεσθε τὴν κλῆσιν τοῦ θεοῦ«.

Ἐλεγχος κ̅ς. Πόθεν οὐκ ἐλέγχει, πόθεν δὲ <οὐ> κατὰ σοῦ συν- a
αχθῇ ἡ μαρτυρία; τὰ πρῶτα γὰρ συνάδει τοῖς μετέπειτα, ἐλεγχομέ-
25 νης τῆς παρὰ σοῦ ῥαδιουργίας. ἐὰν γὰρ εἶπῃ »κατέχετε τὰς παραδό- b
σεις τῶν πρεσβυτέρων ὑμῶν καὶ παρέρχεσθε τὸ ἔλεος καὶ τὴν κρίσιν
τοῦ θεοῦ«, μάθε ἀπὸ ποίου χρόνου αἰτιᾶται αὐτοὺς τοῦτο ἐπιτελοῦν-

2 vgl. I Tim. 4, 3 — 4 Luk. 11, 29 vgl. 30. 31 — 12 Luk. 11, 29 —
15 vgl. I Kōn. 18, 38 — 16f vgl. Exod. 14, 21; 17, 6; 16, 13ff — 18 vgl. Jos.
10, 12f — 21 Luk. 11, 42 — 25 vgl. Luk. 11, 42 (Matth. 23, 23)

V M 4—6 vgl. S. 110, 20—22 21f vgl. S. 110, 23f

2 εὐχαριστίας + <ὡς>? * 4 περικέκοπται S. 110, 20 6 Νινευὴ καὶ
S. 110, 21] < V M | Σαλομῶνος, ο aus a Vcorr 8 <τὸ> * 9 ἀφέλῃ V M
10 Σαλομῶνος V M 12 <σε> * 14 ταύτης Jül. Klosterm.] αὐτῆς V M 16 λα-
βόντος] φαγόντος? * 21 u. 22 παρέρχεσθαι V M 21 εἶχεν S. 110, 23] < V M
23 οὐκ aus οὐχ Vcorr | <οὐ> Pet. 25 τῆς] τοῖς M | παρὰ σοῦ] παρὰ σοὶ? * |
κατέχετε aus κατέχεται Vcorr 26 παρέρχεσθε aus παρέρχεσθαι Vcorr

τας. τότε δὲ ἡ παράδοσις αὐτοῖς γέγονε τῶν πρεσβυτέρων, καὶ εὐρή- e
σαι· ὅτι τοῦ μὲν Ἀδδᾶ μετὰ τὴν ἐκ Βαβυλωνίων ἀίχμαλωσιῶν γεγέννηται, τῶν δὲ
Ἀκίβα καὶ πρὸ τῶν Βαβυλωνικῶν αἰχμαλωσιῶν γεγέννηται, τῶν δὲ
τῶν Ἀσαμωναίου ἐν χρόνοις Ἀλεξάνδρου καὶ Ἀντιόχου, πρὸ τῆς
5 τοῦ Χριστοῦ ἐνδημίας· ἑκατὸν ἐνεγέχοντα ἔτισιν. ἄρα γοῦν καὶ ἐκ- d
ταῖς διὰ νόμον ἦν ἡ κρίσις καὶ διὰ προφητῶν τὸ ἔλεος, καὶ παντα-
χόθεν ἐκπίπτει ὁ ἀγνοτώδης σου λόγος.

Σχόλιον κζ. »Οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι οἰκοδομεῖτε τὰ μνημεῖα τῶν προ-
φητῶν, καὶ οἱ πατέρες ὑμῶν ἀπέκτειναν αὐτούς«. |

D341

- 10 Ἐλεγχος κζ. Εἰ τῶν προφητῶν ποιεῖται τὴν γροντίδα, τοὺς a
ἀποκτείναντας ὀνειδίζων, οὐκ ἀλλότριοι αὐτοῦ ἦσαν οἱ προφῆται,
ἀλλὰ δοῦλοι καὶ ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος
προαποσταλέντες προετοιμασθαι τῇ ἐνσάρκῳ αὐτοῦ παρουσίας, οἱ
καὶ ἐμαρτύρησαν τῇ καιρῇ διαθήκῃ· Μωυσῆς μὲν λέγων »προσῆτην b
15 ὑμῖν ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὃς ἐμέ, καὶ
πρὸ αὐτοῦ Ἰακώβ λέγων »ἐκ βλαστοῦ νιέ μου Ἰούδα ἀνέβης, ἀνα-
πεσὼν ἐκοιμήθης· οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα« καὶ μετ' ὀλίγα
»ἔως ἔλθῃ ᾧ τὰ ἀποκείμενα, καὶ αὐτὸς προσδοκία ἔθνων, καὶ ἐπ'
αὐτὸν ἔθνη ἐλπιούσιν« | . Ἡσαίας δὲ »ἰδοὺ, ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει«, c P333
20 Ἰηρεμίας δέ »καὶ ἄνθρωπός ἐστιν, καὶ τίς γνώσεται αὐτόν;«, Μιχαίας
»καὶ σὺ Βηθλέεμ καὶ μεθ' ἕτερα »ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται ἡγούμενος«
καὶ τὰ ἑξῆς, ὁ δὲ Μαλαχίας »ἐξαίφνης εἰς τὸν ναὸν ἥξει κύριος«, ὁ
δὲ Δαβὶδ »εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου« καὶ
τὰ ἑξῆς, καὶ πολλὰ ἔστιν | λέγειν, καὶ αὐτοῦ λέγοντος τοῦ σωτῆρος d Ö608
25 »εἰ Μωυσῆς ἐπιστεύετε, ἐπιστεύετε ἂν καὶ ἐμοί. ἐκεῖτος γὰρ περὶ ἐμοῦ
ἔγραψεν«.

2—5 vgl. zu haer. 15, 2, 1; I 209, 29ff. Das πρὸ τῶν Βαβυλωνικῶν αἰχμαλω-
σιῶν für Akiba stimmt mit den Angaben der beiden früheren Stellen insofern über-
ein, als die dortige Aufzählung offenbar im Sinn einer zeitlichen Aufeinanderfolge
gemeint ist — 8 Luk. 11, 47 — 14 Deut. 18, 15 — 16 Gen. 49, 9f — 18 Gen.
49, 10 — 19 Jes. 7, 14 — 20 Jerem. 17, 9 — 21 Mich. 5, 2 — 22 Mal. 3, 1
23 Psal. 109, 1 — 25 Joh. 5, 46

V M 8f vgl. S. 111, 1f

1f εὐρήσεις Pet.] εὐρεσις VM 2 Ἀδδᾶ *, vgl. I 210, 3 u. S. 459, 28] Ἀδδ
VM 6 κρίσις *] κλησις VM 8 μνήματα S. 111, 1 12 δοῦλοι καὶ + προη-
τοιμάσται VM, vgl. Z. 13 13 προητοιμάσται aus προετοιμάσται V corr προη-
τοιμάσται M 14 ἐμαρτύρησαν *] μαρτυρήσαντες VM 20 Ἰηρεμίας, η auf
Rasur V 23 κάθου — μου < V

Σχόλιον κη. Οὐκ εἶχεν »διὰ τοῦτο εἶπεν ἡ σοφία τοῦ θεοῦ, ἀποστελλῶ εἰς αὐτοὺς προφήτας« καὶ περὶ αἵματος Ζαχαρίου καὶ Ἀβελ καὶ τῶν προφητῶν ὅτι ἐκζητηθήσεται ἐκ τῆς γενεᾶς ταύτης.

Ἐλεγχος κη. Καὶ ἐν τούτῳ σοι πολλὴ αἰσχύνη, ὦ Μαρκίων, 5 τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἀληθείας σφριζομένου καὶ τῆς παρεκτομῆς τῶν κλεμμάτων σου εὐρισκομένης ἀπὸ τοῦ ἀντιγράφου τοῦ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίου, τῶν τόπων εὐρισκομένων καὶ τῶν παρὰ σοῦ ἀφαιρεθέντων ἐλεγχομένων.

Σχόλιον κθ. »Λέγω τοῖς φίλοις μου, μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν 10 ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, φοβήθητε δὲ | τὸν μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι D342 ἔχοντα ἐξουσίαν βαλεῖν εἰς γέενναν«. οὐκ εἶχεν δέ »οὐχὶ πέντε στρουθία ἄσσαρίων δύο πωλεῖται, καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἐπιλεησμένον ἐνώπιον τοῦ θεοῦ;«

Ἐλεγχος κθ. Τό »λέγω [ἐγὼ] τοῖς φίλοις μου, μὴ φοβηθῆτε a 15 ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, φοβήθητε δὲ τὸν ἔχοντα ἐξουσίαν τοῦ μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι τὸ σῶμα τὴν ψυχὴν βαλεῖν εἰς γέενναν« ἀναγκάζει σε, ὦ Μαρκίων, καὶ τὰ ἑξῆς τῆς παραβολῆς ὁμολογῆσαι. ἄνευ γὰρ τοῦ θεοῦ οὐδὲν γίνεται, καὶ ἀπάρης τὸ περὶ τῶν στρουθίων. ἀπολόγησαι οὖν περὶ τῶν ἐν τῷ ῥητῷ καταλειφθέντων b 20 ὑπὸ σοῦ, ὦ Μαρκίων, καὶ ἀποκρίναι ἡμῖν τί διανοῇ περὶ τοῦ ἐξουσίαν ἔχοντος. εἰ γὰρ φαίης αὐτὸν εἶναι τὸν πατέρα τοῦ Χριστοῦ, τὸν παρὰ σοὶ ἀγαθὸν λεγόμενον θεόν, εἰ καὶ κακῶς διαιρεῖς, ὅμως, ἐπειδὴ ἔχει τὴν ἐξουσίαν, δέδωκας αὐτὸν κριτὴν ὄντα καὶ ἐκάστῳ νέμοντα τὸ κατ' ἀξίαν. εἰ δὲ οὐ τοῦτον λέγεις, ἀλλὰ τὸν δημιουργὸν τὸν c 25 παρὰ σοὶ φύσει κριτὴν ἀδόμενον, λέγε μοι τίς τούτῳ δέδωκε τὴν

1 Luk. 11, 49 vgl. 51. 50 — 9 Luk. 12, 4a. 5b. 6

V M 1—3 vgl. S. 111, 3—5 9—13 vgl. S. 111, 6—10

1 δὲ hinter εἶχεν getilgt V^{corr} 3 ἐκ S. 111, 5] ἀπὸ VM 6 εὐρισκο-
μένης] lies ἐλεγχομένης? * 7f ἀφαιρεθέντων////, ἐντων auf Rasur u. nachher
noch Rasur von 6 Buchstaben V^{corr}; lies wohl ἀφαιρεθεισῶν μαρτυριῶν *
9 λέγω + δὲ VM < S. 111, 6; vgl. Z. 14 10f τὸν μετὰ τὸ — βαλεῖν εἰς
γέενναν] τὸν ἔχοντα ἐξουσίαν τὸ μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι τὸ σῶμα τὴν ψυχὴν βαλεῖν
εἰς γέενναν M 10 ἀποκτεῖναι] ἀποθανεῖν, getilgt u. dafür ἀποκτεῖναι am Rand
gesetzt V^{corr} 11 vor ἐξουσίαν + τὴν V 12 πωλοῦνται S. 111, 9 14 [ἐγὼ] *
15 ἀποκτενόντων, ν oben drüber V^{corr} 16 τοῦ *] τὸν V τὸ M | γέενναν,
ν oben drüber V^{corr} 18 ἀπάρης *] ἐπάρης VM 19 καταλήφθέντων, εἰ
V^{corr} 20 ἀπόκρινε V ἀποκρίνεται M 22 vor παρὰ + καὶ M nachgetragen
V^{corr} 24 τοῦτον *] τοῦτο VM

ἐξουσίαν· εἰ γὰρ ἄν' ἑαυτοῦ ἔχει, ἄρα μέγας ἐστὶ καὶ ἐξουσίαν ἔχει·
 εἰ δὲ τοῦ κρίνειν ἐξουσίαν ἔχει, καὶ τοῦ σφύζειν. ὁ γὰρ δυνάμενος
 κρίνειν δύναται καὶ ἀπολύειν. καὶ | ἄλλως· εἰ τοῦ κριτοῦ βάλλον- d P334
 τος τὰς ψυχὰς εἰς γέενναν ὁ θεὸς ὁ ἀγαθὸς οὐ ῥύεται αὐτάς, ὁ παν-
 5 ταχόθεν τῶν αὐτῶν ἐπιμελούμενος ψυχῶν, πῶς ἂν εἴη ἀγαθός; ἢ γὰρ
 ὅτι ἰσχυρότερος αὐτοῦ ἐστὶ καὶ οὐ δύναται ἐκ χειρὸς αὐτοῦ ῥύεσθαι,
 ἢ ὅτι δύναται μὲν, οὐ βούλεται δέ· καὶ ποῦ ἡ ἀγαθότης; εἰ δέ, ἐπειδὴ e
 αὐτὸς ἔκτισεν, ἐξουσίαν ἔχει καὶ κρίνειν, πῶς ὁ ἄνω θεὸς ὁ ὑπὸ σοῦ
 μνηνόμενος τινας μερικῶς σφύζει; εἰ μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων
 10 λαμβάνων σφύζει, πλεονεκτεῖ ἀλλοτρίων ἐρῶν· εἰ δὲ οὐ φάσκεαι πλεο-
 νεξίαν εἶναι διὰ τὸ εἰς ἀγαθὸν τὸ ἔργον γίνεσθαι | καὶ σωτήριον, ὅ610
 προσωπολήπτην αὐτὸν | ποιεῖς, μὴ τὸ ἀγαθὸν ἴσως πᾶσιν, ἀλλὰ D343
 μερικῶς ποιοῦντα.

Σχόλιον λ. Ἀντὶ τοῦ ὁμολογήσει ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ
 15 θεοῦ· ἐνώπιον τοῦ θεοῦ λέγει.

Ἐλεγχος λ. Πανταχόθεν ἐλέγχεται μὴ κατὰ θεὸν πορευόμενος,
 κἂν τε ἐν βραχυτάτῳ λόγῳ παραλλάξῃ τὴν ἀλήθειαν. ὁ τολμῶν
 γὰρ τι παραλλάσσειν τῶν γεγραμμένων ἀπ' ἀρχῆς οὐκ ἐν ὁδῷ ἀλη-
 θείας ἴσταιται.

20 Σχόλιον λα. Οὐκ ἔχει τό »ὁ θεὸς ἀμφιέννυσι τὸν χόρτον«.

Ἐλεγχος λα. Εἰ καὶ μὴ ἔας τὰ γεγραμμένα, ὥς εἶχεν ὑπὸ τοῦ
 σωτῆρος εἰρημένα, ἀλλ' οὖν γε σφύζονται οἱ τόποι ἐν τῷ εὐαγγε-
 λίῳ τῆς ἀγίας ἐκκλησίας, κἂν ἀρνήσῃ σὺ τὸν θεὸν τὸν πάντα πε-
 ποιηκότα καὶ πάντων ἐπιμελούμενον τῷ λόγῳ αὐτοῦ ἄχρι καὶ τοῦ
 25 χόρτου καὶ ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ὁμολογούμενον.

Σχόλιον λβ. Ὑμῶν δὲ ὁ πατὴρ οἶδεν ὅτι χρήξετε τούτων, τῶν
 σαρκικῶν δῆ.

Ἐλεγχος λβ. Οἶδεν ὁ πατὴρ ὅτι χρήζουσιν οἱ μαθηταὶ τῶν σαρ-
 κικῶν χρειῶν καὶ προνοεῖ τῶν τοιούτων. προνοεῖ δὲ οὐκ ἐν ἄλλῳ
 30 αἰῶνι ἀλλ' ἐνταῦθα, οὐκ ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις τὴν πρόνοιαν τῶν ἑαν-
 τοῦ δούλων ποιούμενος ἀλλὰ ἐν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ ἐκτισμένοις.

14f Luk. 12, 8 — 20 Luk. 12, 28 — 26f Luk. 12, 30b

V M 14f vgl. S. 111, 11f 20 vgl. S. 111, 13 26f vgl. S. 111, 14f

4 γέεναν V 5 ἐπιμελούμενος VM 8 πῶς, π auf Rasur Vcorr 10 ἐρῶν
 aus αἰρῶν Vcorr 14 lies ὁμολογήσω Zahn 14f τοῦ θεοῦ S. 111, 11] < VM
 15 ἐνώπιον S. 111, 11] ἐκεῖνος VM 21 ἐᾶσ///, 1—2 Buchstaben wegradiert
 Vcorr 24 ἐπιμελό///μενον, v ausradiert Vcorr 25 ὑπὸ nachgetragen Vcorr
 27 δῆ S. 111, 15] < VM 31 ///εκτισμένοις, κ vorn wegradiert Vcorr

Σχόλιον λγ. »Ζητεῖτε δὲ τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν«.

Ἔλεγχος λγ. Εἰ τῶν ἄλλου τρεφόμεθα καὶ ἄλλος θεὸς τῆς βα- ^a
σιλείας τῶν οὐρανῶν ὑπάρχει, πῶς ἔτι ὁ λόγος συμφωνήσῃ; ἢ γὰρ
5 αὐτοῦ ἐστὶ τὰ ἐνταῦθα καὶ αὐτοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία· διὸ προστίθῃσι
πάντα | τὰ ἐνταῦθα, ὄντα αὐτοῦ, διὰ τὸν κάματον τοῦ πόθου τῆς ^{P 335}
αὐτοῦ βασιλείας· ἢ αὐτοῦ μὲν ἡ βασιλεία καὶ ὁ ἐκεῖ αἰὼν, τοῦ δὲ ^b
δημιουργοῦ τὰ ἐνταῦθα, καὶ συνευδοκεῖ ὁ δημιουργὸς τῇ τοῦ ἄνω
βασιλείᾳ, ἀντιλαμβανόμενος τῶν τὴν δικαιοσύνην τοῦ ἄνω καὶ βασι- ^{D 344}
10 λείαν ζητούντων. μιᾶς δὲ οὐσης εὐδοκίας καὶ οὐχὶ διαφερομένης ^c
οὐκέτι δύο ἄρχαι ἢ τρεῖς· τῷ γὰρ ὄντι εἷς ἐστὶν ὁ θεός, ὁ τὰ πάντα
ποιήσας, ποιήσας δὲ καλῶς καὶ οὐκ ἐναντίως. ἡμῶν δὲ ἐστὶ τὸ ἁμαρ-
τάνειν καὶ σφάλλεσθαι ἐν τῷ θέλειν καὶ ἐν τῷ μὴ θέλειν.

Σχόλιον λδ. Ἀντὶ τοῦ »ὁ πατὴρ ὑμῶν« »ὁ πατήρ« εἶχεν.

15 Ἔλεγχος λδ. Καὶ ἐν τούτῳ οὐδὲν ἡμᾶς ἀδικήσεις, ἀλλὰ ἔτι ἐπι-
βεβαιοώσεις. τὸν γὰρ αὐτοῦ πατέρα προνοεῖν τῶν ἐνταῦθα ὡμολόγη- ^{Ö 612}
σας τὸν σωτήρα εἰρηκέναι.

Σχόλιον λε. Ἀντὶ τοῦ »δευτέρᾳ ἢ τρίτῃ φυλακῇ« εἶχεν »ἐσπερινῇ
φυλακῇ«.

20 Ἔλεγχος λε. Ἐλήλεγκται ὁ κτηνώδης μεταστρέψας τοὺς θείους
λόγους ἀνοήτως πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ὑπόνοιαν. οὐ γὰρ ἡμεριναὶ γίνον-
ται φυλακαὶ ἀλλὰ νυκτεριναί, ἀπὸ ἐσπέρας εἰς τὴν πρώτην τὴν προκοπὴν
[φυλακὴν] τῆς ἐπεκτάσεως ἔχουσαι καὶ οὐκ ἀπὸ τῆς ἑω εἰς τὴν ἐσπέ-
ραν, ὥς οὗτος ἀλίσκεται ῥαδιουργήσας.

25 Σχόλιον λς. »Ἡξεῖ ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου καὶ διχοτομήσῃ
αὐτὸν καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων θήσῃ«.

Ἔλεγχος λς. Τίς ὁ διχοτομῶν τὸν δοῦλον; λέγε. εἰ μὲν ὁ δη- ^a
μιουργὸς καὶ κριτὴς παρὰ σοῦ λεγόμενος θεός ἐστὶν ὁ τοῦτο μέλλων
πράσσειν, ἄρα αὐτοῦ εἰσὶν οἱ πιστοί· ἐπιτιμῶν γὰρ τῷ μὴ καλῶς
30 πράττοντι δούλῳ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων τίθῃσιν. εἰ δὲ ^b
ὁ πατὴρ τοῦ Χριστοῦ ἐστὶν ἢ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ὁ μέλλων τοῦτο ἐπι-

1 Luk. 12, 31 — 14 Luk. 12, 32 — 18f Luk. 12, 38 — 25 Luk. 12, 46

V M 1f vgl. S. 111, 16 14 vgl. S. 111, 18 18f vgl. S. 112, 1 25f vgl.
S. 112, 2f

1 δὲ S. 111, 16] < V M 18 ἐσπερινὴν φυλακὴν S. 112, 1 20 ἐλέλεγκται,
η drüber V corr 22 τὴν πρώτην] ergänze ὥραν 22 προκόπτῃ M 23 [φυ-
λακὴν] *

τελείω, σαφὲς τὴν μαρτυρίαν παρὰ αὐτῷ φυλάττεις κατὰ σοῦ οὐσαν. ὁμολογῶν γὰρ ἢ Χριστὸν ἢ τὸν αὐτοῦ πατέρα τοῦτο πράττειν μέλλοντα ἀναμφισβόλως ὁμολογήσας τὸν αὐτὸν κριτὴν τὸν αὐτὸν ἀγαθὸν καὶ ἴσα ὄντα (τὸν) τῶν ὧδε καὶ τῶν ἐκεῖ προνοούμενον. | D 345

5 Σχόλιον λζ. »Μὴ ποτε κατασύρῃ σε πρὸς τὸν κριτὴν καὶ ὁ κριτὴς παραδώσει σε τῷ πράκτορι. | P 336

Ἐλεγχος λζ. Κριτὴν λέγεις τὸν δημιουργόν, πράκτορα δὲ ἕκα- a
στον τῶν αὐτοῦ ἀγγέλων, μέλλοντες ἀπαιτεῖν τοὺς ἁμαρτωλοὺς τὰ
πληρωμένα. ποῖα δὲ ἄλλ' ἢ τὰ σφάλματα καὶ ἁμαρτήματα. ἃ καὶ ὁ
10 Ἰησοῦς βδελύσσεται. ἃ καὶ σὺ ἀπαγορεύειν λέγεις; εἰ τοίνυν ἃ ὁ ἀγα- b
θὸς θεὸς βδελύσσεται. καὶ ὁ κριτὴς καὶ δημιουργὸς τὰ αὐτὰ βδελύσ-
σεται, εἰς ἔστι καὶ ὁ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ ἔργου δεικνύμενος καὶ τῆς μιᾶς
εὐδοξίας.

Σχόλιον λη. Ἦν παρεκεκομμένον ἀπὸ τοῦ »ἤλθόν τινες ἀναγ-
15 γέλλοντες αὐτῷ περὶ τῶν Γαλιλαίων. ὧν τὸ αἷμα συνέμιξε Πιλάτος
μετὰ τῶν θυσιῶν αὐτῶν· ἕως ὅπου λέγει περὶ τῶν ἐν τῷ Σιλωὰμ
δέξα καὶ ὀκτιὼ ἀποθαρόντων ἐν τῷ πύργῳ. καὶ τὸ »ἐὰν μὴ μετανόη-
σητε· καὶ (τὰ ἐξῆς) ἕως τῆς παραβολῆς τῆς συκῆς, περὶ ἧς εἶπεν ὁ
γεωργὸς ὅτι »σκάπτω καὶ βάλλω κόπρια καὶ ἐὰν μὴ ποιήσῃ, ἔκκοψον».·

20 Ἐλεγχος λη. Τούτων πάντων ἐποιήσατο τὴν ἀφαίρεσιν ὁ συλη- a
τῆς, κρύψας ἅψ' ἑαυτοῦ τὴν ἀλήθειαν, διὰ τὸ τὸν κύριον συμπεσω-
ρηκεῖναι τῷ καλῶς δικάσαντι τοὺς τοιούτους Πιλάτῳ καὶ ὅτι καλῶς
οἱ ἐν τῷ Σιλωὰμ ἀπέθανον ἁμαρτωλοὶ ὄντες καὶ ὑπὸ θεοῦ οὕτως
τιμωρηθέντες. ὅταν δὲ ὑπεδιονογήσωσιν τινες βασιλικὰ προστάγματα, b
25 ἀπὸ τῶν | ἀρχαίων τὰ ἀντίγραφα προσφερόμενα ἡσφαλισμένως ἔχοντα 0614
ἐλέγχει τοὺς ἄφρονας. οὕτως καὶ ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τουτέστιν
τῆς ἀγίας τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας προσφερόμενον τὸ εὐαγγέλιον ἐλέγχει
τοὺς ἀφανιστάς τῶν καλῶν ἐνδυμάτων μύας.

Σχόλιον λθ. »Ταύτην δὲ θυγατέρα Ἀβραάμ. ἣν ἔδησεν ὁ Σα-
30 τανᾶς.·

Ἐλεγχος λθ. Εἰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἀβραάμ ἐπιμελεῖται ἐλθὼν
ὁ κύριος. οὐκ ἀλλότριος αὐτοῦ ἔστιν ὁ | Ἀβραάμ. ὁμολογεῖ γὰρ D 346

5f Luk. 12, 58b — 14 Luk. 13, 1—9 — 29f Luk. 13, 16

V M 5f vgl. S. 112, 4f 14—19 vgl. S. 112, 6—11 29 vgl. S. 112, 12

3 vor τὸν αὐτὸν² + καὶ M hineingeflickt Vcorr 4 (τὸν) * 5 κατασύρῃ
S. 112, 4] κατακρίνη VM | πρὸς τὸν auf Rasur Vcorr 11 vor δημιουργὸς + ὁ V
17 τό *] δι V M 18 (τὰ ἐξῆς) * 19 vor σκάπτω + καὶ S. 112, 11
25 ἀρχαίων Pet.] ἀρχαίων VM (vgl. Zahn zu Ign. ad Philad. S. 2) 29 ἢ < S. 112, 12

αὐτὸν αὐτῷ εὐηρεστηκέναι. οἶκτον εἰς τὴν αὐτοῦ θυγατέρα ἐνδει-
κνύμενος.

Σχόλιον $\bar{\mu}$. Παρέκοψε πάλιν τό »τότε ὄψεσθε Ἀβραὰμ καὶ
Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ καὶ πάντας τοὺς προφήτας ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ
5 θεοῦ«. ἀντὶ δὲ τούτου ἐποίησεν »ὅτε πάντας τοὺς δικαίους ἴδῃτε ἐν
τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ. ὑμᾶς δὲ ἐκβαλλομένους« — ἐποίησε δὲ »κρατου-
μένους« — »ἔξω«, »ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὁδόν-
των«. |

P 337

Ἐλεγχος $\bar{\mu}$. Πῶς τὰ ἔκρη τῆς ἀληθείας φαίνεται. οὐ γάρ τις a
10 ὁδὸν δύναται ἀποκρῦψαι. πλανῆσαι μὲν γὰρ ἀνθρώπους δύναται ἐξ
αὐτῆς καὶ ἀποκρῦψαι αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἀγνοούντων. ἀπὸ δὲ τῶν ἐν
πειρᾷ αὐτῆς γεγονότων ἀδύνατον. οὐ γὰρ δύναται τὴν γῆν, ἐνθα ἦν b
ἡ ὁδός, ἀφανίσει. καὶν τε αὐτὴν ἀμαυρώσει, τοῦ δὲ τόπον παραμέ-
νοντος τῆς ὁδοῦ ὑπὸ τῶν γινωσκόντων ἐλέγχεται ὁ τὴν ὁδὸν ῥα-
15 διουργήσας. ὄρα δὴ τὰ ἔκρη τῆς ἀκολουθίας. τὸν γὰρ λόγον τοῦ- c
τον πρὸς τίνα ἔλεγεν ἀλλ' ἢ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους; καὶ εἰ πρὸς τοὺς
Ἰουδαίους, ἥδη ἔδειξεν αὐτοὺς ἐνδον καὶ ἐκβαλλομένους ἀπὸ τῶν
δικαίων. τίνες δ' ἂν εἶεν <οὔτοι> ἀλλ' ἢ οἱ αὐτῶν πατέρες, Ἀβραὰμ d
καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ καὶ οἱ προφῆται; οὐ γὰρ εἶπεν »ὄψεσθε δικαίους
20 εἰσερχομένους καὶ ὑμᾶς μὴ εἰσερχομένους«, ἀλλὰ »ὄψεσθε τοὺς δικαίους
ἐν τῇ βασιλείᾳ, ὑμᾶς δὲ ἐκβαλλομένους«. καὶ περὶ μὲν τοῦ »ἐκβαλλο- e
μένους« μελλητικῶς ἀπεφῆνατο, τοὺς δὲ δικαίους ἥδη ὄντας
ἀπέδειξεν οὐκ ἄλλοτρίους τούτων κατὰ τὴν σάρκα οὐδὲ κατὰ τὴν
κλησίαν, ἀλλὰ μετὰ τούτων κληθέντας, ἥδη δὲ δεδικαιωμένους πρὸ
25 τῆς ἐνσάρκου αὐτοῦ παρουσίας. εἰ δὲ καὶ ἔξω μένοντας *, ὥς τῶν f
πατέρων ἔσω ὄντων· πόθεν δὲ βρυγμὸς ὁδόντων γίνεται ἐν τῇ κρίσει.
ὦ ἡλίθιε, ἐὰν μὴ ἀνάστασις σωμάτων γένηται;

Σχόλιον $\bar{\mu}\alpha$. Παρέκοψε πάλιν τό »ἥξουσιν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ D 347
δυσμῶν καὶ ἀνακληθήσονται ἐν τῇ βασιλείᾳ καὶ τό »οἱ ἔσχατοι
30 ἔσονται πρῶτοι« καὶ τό »προσῆλθον οἱ Φαρισαῖοι λέγοντες, ἔξελθε

3—8 Luk. 13, 28 — 28 Luk. 13, 29—35

V M 3—8 vgl. S. 112, 13—17 28—S. 142, 7 vgl. S. 112, 18—113, 4

1 εὐηρεστηκέναι, η auf Rasur V corr εὐαρεστηκέναι M 3 τό < S. 112, 13
5 ὅτε Corn., viell. besser ὅταν Jül.] ὅτι VM ebenso S. 112, 15 6 ἐποίησε durch-
gestrichen u. dafür προσέθηκεν am Rand gesetzt V corr προσέθηκεν M 7 vor
ἐκεῖ + καὶ S. 112, 16 | ἔστιν S. 112, 17 13 δὲ *] τε VM 16f καὶ εἰ —
Ἰουδαίους < M 17 αὐτοὺς + <γεγεννημένους>? * 18 <οὔτοι> * 19 καὶ < M
20 ἀλλ' M 24 ἥδη δὲ *] τοὺς ἥδη VM 25 * ergänze etwa <τοὺς Ἰουδαίους
ἐσήμανεν, ἀλλ' οὖν γε οὐ πάντας> * 30 οἱ S. 112, 19] < VM

καὶ πορεύου. ὅτι Ἠρώδης σε θέλει ἀποκτείνει· καὶ τό· εἶπεν· πορευ-
 θήντες εἰπατε τῇ ἐλώπει ταύτῃ· ἕως ὅπου εἶπεν οὐκ ἐνδέχεται
 προφήτην | ἀπολέσθαι ἔξω Ἱερουσαλήμ· καὶ τό· Ἱερουσαλήμ. Ἱερου- 0616
 σαλήμ· ἡ ἀποκτενοῦσα τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπε-
 σταλμένους· καὶ τό· πολλάκις ἠθέλησα ἐπισυνάξει ὡς ὄρνις τὰ τέκνα
 σου· καὶ τό· ἀγρίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν· καὶ τό· οὐ μὴ ἴδῃτέ με.
 ἕως οὗ εἶπητε, εὐλογημένος·.

Ἐλεγχος μα. Ὅρα τὴν τοσαύτην τόλμαν· πόσῃν ποιεῖται ἀφαι-
 ρεῖν τοῦ εὐαγγελίου; ὡς εἰ τις λάβῃ ζῶον καὶ ἐκτέμῃ αὐτοῦ τὸ
 1) ἡμῖν τοῦ σώματος καὶ ἐν τῷ ἡμίσει τοὺς ἀγνοοῦντας πειράσεται
 πείθειν, τοιοῦτο εἶναι τὸ ζῶον λέγων καὶ μηδὲν ἀπ' αὐτοῦ ἀφαι-
 ρεῖσθαι. |

P 338

Σχόλιον μβ. Πάλιν παρέκοψε πᾶσαν τὴν παραβολὴν τῶν δύο
 υἱῶν, τοῦ εἰληφότου τὸ μέρος τῶν ὑπαρχόντων καὶ ἀσώτως δαπανή-
 15 σαντος καὶ τοῦ ἄλλου.

Ἐλεγχος μβ. Οὐδὲν διοίσει τὸ ἀκόλουθον τῆς ῥεδιουργίας ἀπὸ
 τῶν πρότερον ἐαυτῷ τετολμημένων· ἐαυτῷ δὲ τὸ ἐπιζήμιον ἐπάγε-
 ται, μενούσης τῆς κατὰ θεὸν ἀληθείας.

Σχόλιον μγ. Ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου καὶ πᾶς
 20 εἰς αὐτὴν βιάζεται·.

Ἐλεγχος μγ. Εἰ νόμον τέσσει καὶ προφήτας ἀποκαλεῖ καὶ οὐκ
 ἀνομίαν δηλοῖ τὸν νόμον οὐδὲ ψευδοπροφήτας φάσκει τοὺς προφή-
 τας, σαφῶς ὁμολογεῖται μεμαρτυρηγένην τὸν σωτῆρα τοῖς προφήταις
 καὶ δέδεικται ὡς περὶ αὐτοῦ προεφήτευσαν.

Σχόλιον μδ. Περὶ τοῦ πλουσίου καὶ Λαζάρου τοῦ πτωχοῦ, ὅτι
 ἀπηγέχθη ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραάμ. |

D 348

Ἐλεγχος μδ. Ἰδοὺ, καὶ ἐν ζῶσι καὶ μακαριζομένοις καὶ ἐν κλη- a
 ρονομίᾳ ἀναπαύσεως ὁ Ἀβραάμ ὑπὸ τοῦ κυρίου ἐγκατελέχθη καὶ Λά-
 ζαρος ἐν κόλποις αὐτοῦ κατηξίωται. μηκέτι τοίνυν, Μαρκίων, τὸν b
 25 Ἀβραάμ βλασφήμει, τὸν ἐπιγνόντα τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην καὶ εἰπόντα
 αὐτῷ· κύριε ὁ κρίνων πᾶσαν τὴν γῆν·. ἰδοὺ γὰρ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ

13—15 Luk. 15, 11ff — 19 Luk. 16, 16 — 25f Luk. 16, 22 — 31 Gen. 18, 25

V M 13—15 vgl. S. 113, 5—7 19f vgl. S. 113, 8f 25f vgl. S. 113, 10f

1 εἶπεν 112, 21] < V M 2 ὅπου] ὅπου S. 112, 22 3 καὶ τό < M
 4 ἀποκτενοῦσα, v drüber V corr 6 ὑμῶν + ἔρημος M 7 οὐ < S. 113, 3
 13 ἀπέκοψε S. 113, 5 | τὴν παραβολὴν πᾶσαν S. 113, 5 14f καὶ ἀσώτως δα-
 πανήσαντος < S. 113, 6 17 ἐαυτῷ¹] αὐτῷ Jül. 28 ὁ hineingefickt V corr |
 ἐγκατελέχθη M

κυρίου μαρτυρήθη εἶναι δίκαιος καὶ οὐκ ἄλλότριος τῆς παρὰ τοῦ σωτῆρος ἐπαινουμένης ζωῆς.

Σχόλιος $\overline{\mu\epsilon}$. »Νῦν δὲ ὅδε παρακαλεῖται« ὁ αὐτὸς Ἀάξαρος.

Ἔλεγχον $\overline{\mu\epsilon}$. Εἰ παρακαλεῖται Ἀάξαρος ἐν κόλποις Ἀβραάμ. οὐκ
5 ἐκτὸς τῆς παρακλήσεως τῆς ζωῆς ὑπάρχει ὁ Ἀβραάμ.

Σχόλιον $\overline{\mu\zeta}$. Εἶπεν Ἀβραάμ »ἔχουσι Μωυσέα καὶ τοὺς προφή-
τας, ἀκουσάτωσαν αὐτῶν, ἐπεὶ οὐδὲ τοῦ ἐγειρομένου ἐκ νεκρῶν
ἀκούουσιν«.

Ἔλεγχος $\overline{\mu\zeta}$. Οὐκ ὥς ἔτι ἐν τῷ κόσμῳ ὢν καὶ ὥς ἡπατημένος a Ö618
10 Ἀβραάμ μαρτυρεῖ τῷ νόμῳ Μωυσέως καὶ τοῖς προφήταις οὐδὲ ὥς
οὐκ εἰδὼς τὰ ἐκ τούτων ἀποβησόμενα, ἀλλὰ μετὰ τὸ ἐν πείρᾳ γενέ-
σθαι τῆς ἐκεῖ ἀναπαύσεως. μετὰ γὰρ τελευτὴν μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ b
σωτῆρος ἐν τῇ παραβολῇ τοῖς τοῦ νόμου δόγμασι καὶ προφητῶν τὴν
σωτηρίαν κτησάμενος καὶ ταῦτα πρὸ τοῦ νόμου πράξας. ὁμοίως c P339
15 δὲ καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα τὸν νόμον φυλάξαντας καὶ προφήταις ὑπα-
κούσαντας εἰς τὸν κόλπον αὐτοῦ εἶναι καὶ εἰς τὴν ζωὴν μετ' αὐτοῦ
ἀπιέναι· ὧν εἷς ἦν Ἀάξαρος, ὁ διὰ νόμον καὶ προφητῶν καταξιωθείς
ζωτικῷ κόλπῳ τῆς τοῦ Ἀβραάμ μακαριότητος.

Σχόλιον $\overline{\mu\zeta}$. Παρέκοψε τό »λέγετε ὅτι ἀχρεῖοι δοῦλοὶ ἐσμεν· ὁ
20 ὠφείλομεν ποιῆσαι πεποιήκαμεν«.

Ἔλεγχος $\overline{\mu\zeta}$. Καὶ τὸ ἀσφαλὲς τῆς τοῦ κυρίου διδασκαλίας οὐ
παραδέχεται. ἐπασφαλιζόμενος γὰρ τοὺς | ἐαυτοῦ μαθητάς, ἵνα μὴ D349
διὰ τῆς ὑπερηφανίας ἀπολέσωσι τὸν μισθὸν τοῦ ἔργου, ταπεινοφρο-
νεῖν ἐνουθέτει. οὗτος δὲ οὐ παραδέχεται· τύφῳ γὰρ κατὰ πάντα
25 ἐπῆρθη καὶ οὐκ ἀληθείᾳ.

Σχόλιον $\overline{\mu\eta}$. Ὅτε συνήντησαν οἱ δέκα λεπροί. ἀπέκοψε δὲ
πολλὰ καὶ ἐποίησεν »ἀπέστειλεν αὐτοὺς λέγων, δείξατε ἐαυτοὺς τοῖς
ἱερεῦσι« καὶ ἄλλα ἀντὶ ἄλλων ἐποίησε, λέγων ὅτι »πολλοὶ λεπροὶ
ἦσαν ἐν ἡμέραις Ἑλισσαίου τοῦ προφήτου καὶ οὐκ ἐκαθαρίσθη εἰ μὴ
30 Νεεμὰν ὁ Σύρος«.

3 Luk. 16, 25b — 6 Luk. 16, 29. 31 — 19 Luk. 17, 10 — 26 Luk. 17, 12. 14
vgl. Luk. 4, 27

V M 3 vgl. S. 113, 12f 6—8 vgl. S. 113, 13f 19f vgl. S. 113, 15f
26—30 vgl. S. 113, 17—114, 2

3 ὅδε Zahn] ὥδε VM ebenso S. 113, 12 7 ἐκ S. 113, 14] ἀπὸ VM
8 ἀκούουσιν M u. S. 113, 14 9 καὶ ὥς auf Rasur V corr 11 οὐκ aus οὐχ
V corr 13 προφητῶν *] προφήταις VM; προφήταις <ὑπακούσας> Jül. 19 ὅτι
S. 113, 15] < VM | δ] ὦ V 29 ἐκαθα||ρίσθη||/, α||/ aus ai, am Schluß wohl
σαν wegradiert V corr

Ἐλεγχος μῆ. Καὶ ἐνταῦθα προφήτην τὸν Ἑλισσαῖον καλεῖ ὁ κύριος καὶ αὐτὸν πληροῦντα τὰ ἰσοτύπως παρ' ἐκείνου προγεγεννημένα. ἵνα ἐδείξῃ Μαρζίωνα καὶ πάντας τοὺς ἀθετοῦντας θεοῦ προφήτας.

5 Σχόλιον μθ. Ἐλεύσονται ἡμέραι. ὅταν ἐπιθυμήσητε ἰδεῖν μίαν τῶν ἡμερῶν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐλεγχος μθ. Εἰ ἡμέρας ἀριθμεῖ καὶ χρόνον σημαίνει καὶ υἱὸν ἀνθρώπου λέγει αὐτόν. ἄρα καὶ μέτρον ἡλικίας ἐπέδειξε καὶ ἡμερῶν τοῦ κηρύγματος † ἐπόδειγμα. οὐκ ἄσαρκος οὖν ὁ Λόγος, ἀλλ' ἐν σώ-
10 ματι ἢ εὐδοκία.

Σχόλιον ρ. Ἐἵπεν τις πρὸς αὐτόν· διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω; ὁ δέ· μή με λέγε ἀγαθόν· εἰς ἐστὶν ἀγαθὸς ὁ θεός. προσέθετο ἐκεῖνος »ὁ πατήρ« καὶ ἀντὶ τοῦ »τὰς ἐντολὰς οἶδας« λέγει »τὰς ἐντολὰς οἶδας».

15 Ἐλεγχος ρ. Ἴνα μὴ δείξῃ τὰς ἐντολὰς ἥδη προγεγραμμένας, λέγει | »τὰς ἐντολὰς οἶδας«. τὸ δὲ ὅλον κεφάλαιον φανερόν ἐπ' ἀρχῇ ὅ620 ἀπὸ τῆς ἀκολουθίας. καὶ εἰ πατέρα ἀγαθὸν φάσκει καὶ θεὸν ὀνομάζει. καλῶς ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ διδάσκει τὸν βουλόμενον τὴν ζωὴν | κληρονομήσαι καὶ οὐκ ἀθετεῖ οὐδὲ ἀπωθεῖται. ἀλλὰ P340
20 μᾶλλον ἐπιμαρτυρεῖ τοὺς ἐν νόμῳ πολιτευομένους ζωὴν αἰώνιον D350 κεκληρονομηκέναι, Μωυσέα τε καὶ τοὺς ἄλλους προφήτας.

Σχόλιον ρα. Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἐγγίξειν αὐτὸν τῇ Ἱεριχὼ τυφλὸς ἐβόα· Ἰησοῦ υἱὲ Δαβὶδ, ἐλέησόν με. καὶ ὅτε ἰάθη, φησὶν· ἢ πίστις σου σέσωκέν σε.

25 Ἐλεγχος ρα. Ἐν πίστει οὐκ ἔνι ψεῦδος· εἰ γὰρ ψεύδεται, οὐ αἰσθάνεται. λέγει γοῦν· υἱὲ Δαβὶδ. καὶ ἐπαινεῖται καὶ κομίζεται τὸ αἵτημα ὃ τὸ ὄνομα ὁμολογήσας καὶ οὐκ ἐπετιμήθη ὡς ψεύστης, ἀλλὰ ὡς πιστὸς ἐμακαρίσθη. οὐκ ἄρα ἄσαρκος ὁ διὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ὀνόματος χαρισάμενος τῷ τυφλῷ τὸ βλέπειν. ἀληθινῶς γὰρ ἦν καὶ οὐ
30 δοκῆσαι, ἐκ τοῦ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα ἀπὸ Μαρίας τῆς ἁγίας παρθένου καὶ διὰ πνεύματος ἁγίου γεγεννημένος.

5 Luk. 17, 22 — 11 Luk. 18, 18. 19. 20 — 22 Luk. 18, 35. 38. 42

V M 5f vgl. S. 114, 3f 11—14 vgl. S. 114, 5—9 22—24 vgl. S. 114, 9—11

5 ἰδεῖν S. 114, 3] < V M 8 αὐτόν, ἐ vorgesetzt Vcorr 9 † ἐπόδειγμα] lies etwa ὅρον * 10 ἢ auf Rasur Vcorr 12 ὁ δὲ angefliekt Vcorr < S. 114, 6 | λέγετε S. 114, 6 13 ὁ θεός < S. 114, 6f | προσέθηκε S. 114, 7 | ἐκεῖνος] τὸ ὅτι S. 114, 7 15 [μῆ]? * (Sinn: „als ob Marcion selbst beweisen wollte . . , läßt er ihn sagen“) 22 αὐτόν < S. 114, 9 31 [καί]? *

Σχόλιον νβ. Παρέκοψε τό »παραλαβὸν τοὺς δώδεκα ἔλεγεν·
ιδού, ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ τελεσθήσεται πάντα τὰ γεγραμ-
μένα ἐν τοῖς προφήταις περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. παραδοθήσεται
γὰρ καὶ ἀποκτανθήσεται καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται». ὅλα ταῦτα
5 παρέκοψεν.

Ἐλεγχος νβ. Ἵνα ἐν μηδενὶ ὀρθοποδήσῃ, μὴ ὀρθοποδῶν δὲ
ἐλέγχῃται ῥαδιουργῶν κατὰ πάντα τρόπον. ἔκρυψε γὰρ τὰ ῥητά, ἵνα
δῇθεν τὰ περὶ τοῦ πάθους ἀρνήσῃται. ὕστερον δὲ ὁμολογοῦντι αὐ-
τὸν ἐσταυρῶσθαι εἰς μάταιον αὐτῷ ὁ πόνος τῆς ῥαδιουργίας ἔσται.

10 Σχόλιον νγ. Παρέκοψεν τὸ κεφάλαιον τὸ περὶ τῆς ὄνου καὶ
Βηθφαγῆ καὶ τὸ περὶ τῆς πόλεως καὶ τοῦ ἱεροῦ, διότι γεγραμμένον
ἦν »ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται, καὶ ποιεῖτε αὐτὸν σπή-
λαιον ληστῶν».

Ἐλεγχος νγ. Τὸν ἔλεγχον ἐαυτῆς ἡ κακία οὐχ ὀρᾷ, τυφλόττει a
15 γάρ. οἶεται δὲ δύνασθαι ἀποκρύπτειν τὴν τῆς ἀληθείας ὁδόν, ὅπερ
ἐστὶν ἀδύνατον. εὐθὺς γὰρ | ἀνεπήδησε, παραλιπὼν ὅλα τὰ κεφά- b D351
λαια τὰ προειρημένα διὰ τὸν μαρτυρηθέντα τόπον τοῦ ναοῦ ὄντα
αὐτοῦ ἴδιον καὶ εἰς ὄνομα αὐτοῦ ὀκοδομημένον καὶ ἀπὸ τῆς Ἱεριχὼ c
καταλιπὼν πᾶσαν τὴν ἀκολουθίαν τῆς ὁδοιπορίας, πῶς τε ἦλθεν εἰς
20 Βηθφαγῆ· φύσει γὰρ λεωφόρος ἦν παλαιά, ἄγουσα εἰς Ἱερουσαλὴμ
διὰ τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν, | οὐκ ἄγνωστος οὖσα τοῖς καὶ τὸν τό- P341
πον | ἱστοροῦσιν. Ἵνα δὲ ἐλεγχθῇ ἀπὸ τοῦ ἰδίου στόματος, γησίιν d Ö622
»ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν διδάσκοντος αὐτοῦ ἐν τῷ ἱερῷ, ἐξήτη-
σαν ἐπιβαλεῖν ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας καὶ ἐφοβήθησαν», ὡς ἔχει τὸ
25 μετὰ τοῦτο κεφάλαιον νδ. πῶς οὖν ἀπὸ Ἱεριχὼ ἐγένετο ἐν τῷ ἱερῷ, e
ἀπὸ τῆς αὐτῆς ὁδοιπορίας γνωσθήσεται καὶ τοῦ τῆς ὁδοῦ διαστή-
ματος· ἀλλὰ ἵνα ὁφθῇ ὁ ῥαδιουργὸς παρακρύψας τὰ ἐν τῇ ὁδῷ
γενόμενα καὶ ἐν τῷ ἱερῷ ῥηθέντα ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος πρὸ τού-
του τοῦ λόγου, λέγω δὴ <τό> »ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται»
30 καὶ τὰ ἐξῆς ὡς ἔχει ἡ προφητεία.

Σχόλιον νδ. »Καὶ ἐξήτησαν ἐπιβαλεῖν ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας
καὶ ἐφοβήθησαν».

1 Luk. 18, 31—33 — 10 Luk. 19, 29ff. 46 — 23 u. 31 Luk. 20, 19

V M 1—5 vgl. S. 114, 12—16 10—13 vgl. S. 114, 17—115, 2 31f vgl. S. 115, 3f

4 γὰρ καὶ < S. 114, 14 | ἀναστήσεται S. 114, 15] ἐγεροθήσεται VM 10 τὸ
περὶ < S. 114, 17 11 διότι] ὅτι S. 114, 18 19 ἦλθον V 20f λεωφόρος —
οὐκ am Rande nachgetragenen Vcorr 29 <τό> *

Epiphanius II.

10

Ἐλεγχος $\overline{\nu\delta}$. Ἐθεωρήθη καὶ ἡρμηνεύθη ἐν τῷ πρὸ τούτου ἐλέγχῳ σὺν τῇ γραφῇ μετ' ἐπιτομῆς τῆς προσηκούσης.

Σχόλιον $\overline{\nu\epsilon}$. Πάλιν ἀπέκοψε τὰ περὶ τοῦ ἀμπελῶνος τοῦ ἐκδομένου γεωργοῖς καὶ τό ὅτι οὖν ἐστὶ τό· λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες;

Ἐλεγχος $\overline{\nu\epsilon}$. Οὐδὲν ἡμᾶς ἀδικήσει τοῦτο. καὶν τε γὰρ αὐτὸ περιζήσῃ, οὐκ ἂν ἡμῶν ἀπέκοψεν, ἀλλὰ ἑαυτὸν καὶ τοὺς αὐτοῦ ἐξημίωσεν· ἰκανὸς γὰρ ὁ κατ' αὐτοῦ ἔλεγχος ἐστὶ διὰ πλείονων μαρτυριῶν.

10 Σχόλιον $\overline{\nu\epsilon}$. Ἀπέκοψε τό ὅτι δὲ ἐγείρονται οἱ νεκροί, Μωυσῆς ἐμήνυσεν ἐπὶ τῆς βάρβης, καθὼς λέγει | κύριον τὸν θεὸν Ἀβραὰμ καὶ D352 Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ. θεὸς δέ ἐστι ζώντων καὶ οὐχὶ νεκρῶν.

Ἐλεγχος $\overline{\nu\epsilon}$. Θαυμάσαι ἔστιν ἐπὶ τῇ ἀνοίᾳ τοῦ ματαιόστροφου. a πῶς οὐχὶ νοεῖ ὅτι ἴση αὕτη ἡ μαρτυρία τυγχάνει τῇ τοῦ Αἰζάρου 15 τοῦ πτωχοῦ καὶ τῇ παραβολῇ τῶν μὴ συγχωρουμένων εἰς τὴν βασιλείαν εἰσελθεῖν· ὃν παραβολῶν τὰ λείψανα εἶασεν καὶ οὐ παρέκοψεν, ἀλλὰ ἐπὶ τῇ αὐτοῦ αἰσχύρῃ καταλέλοιπεν τό ὅτι ἐστὶ ὁ κλανθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. δακτύλου δὲ ἐμβρεχομένου εἰς ὕδωρ b μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀπαλλαγὴν καὶ γλώσσης καταψυχομένης ὕδατι. ὥς 20 ὁ πλούσιος ἔφη τῷ Ἀβραὰμ διὰ τὸν Αἰζάρου, καὶ βρυγμοῦ ὀδόντων καὶ κλανθμοῦ γινόμενον, ἀναστάσεως σωμάτων ἐστὶ σημεῖον. καὶν παρακόντῃ ὁ κτηνώδης τὰ ὑπὸ κυρίου περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἀληθῶς εἰρημένα. | P342

Σχόλιον $\overline{\nu\zeta}$. Οὐκ εἶχε ταῦτα ὅτι δὲ ἐγείρονται οἱ νεκροί καὶ 25 Μωυσῆς ἐμήνυσεν λέγων θεὸν Ἀβραὰμ καὶ θεὸν Ἰσαὰκ καὶ θεὸν Ἰακώβ θεὸν ζώντων.

Ἐλεγχος $\overline{\nu\zeta}$. Διὰ τὸ δευτερώσαι τὸν σωτήρα τὴν παραβολὴν, διτιπῶς παρ' ἡμῶν ἐντέτακται. ἵνα μὴ ἀπεικασόμενοι τῷ ἀγύρῳ Μαρκίῳ | ἡμεῖς παραλείπωμέν τι τῶν γεγραμμένων. ἤδη (δὲ) ἐν τῷ 0624 30 ἀνωτέρῳ ἐλέγχῳ γεγένηται ἡ κατὰ τῆς αὐτοῦ ῥαδιουργίας ἀντίρρησις.

3 Luk. 20, 9ff. 17 — 10 Luk. 20, 37f — 17 vgl. S. 141, 7f — 24 Luk. 20, 37f

V M 3—5 vgl. S. 115, 5—7 10—12 vgl. S. 115, 8—10 24—26 vgl. S. 115, 11—13

1 ἡρμηνεύθη, ἡ auf Rasur Vcorr 3 τὰ περὶ] τὴν S. 115, 5 3f ἐκδεδω-
μένον M 11 ἐπὶ *] περὶ VM ebenso S. 115, 9 | καθὼς S. 115, 9] ὡς VM
| κύριον S. 115, 9] ὁ κύριος VM 18 ἐνβρεχομένου V 26 θεὸς ζώντων
S. 115, 12f 29 ἤδη zweimal geschrieben V, das erste getilgt Vcorr | δὲ) *

Σχόλιον ν̄η. Πάλιν παρέκοψε τό »θριξ ἐκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν οὐ μὴ ἀπόληται«.

⟨"Ελεγχος ν̄η.⟩

5 Σχόλιον ν̄θ. Πάλιν παρέκοψε ταῦτα »τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη« καὶ τὰ ἐξῆς, διὰ τὰ ἐπιφερόμενα ἐν τῷ ῥητῷ »ἕως πληρωθῇ πάντα τὰ γεγραμμένα«.

"Ελεγχος ν̄θ. Δοκεῖ λήθην κεκτημένος τοὺς ἅπαντας ἴσως αὐτῷ a
ἀνοήτους εἶναι καὶ οὐκ οἶδεν ὅτι καὶ | μικρὸν ῥητὸν ὑπ' αὐτοῦ κατα- D 353
10 λειφθῇ, ἔλεγχον ποιεῖται καὶ πολλῶν ἑκαστον ῥητῶν ὑπ' αὐτοῦ παρακοπέντων. οὐδὲν τοίνυν κωλύσει τὸν βουλόμενον ἀντιπα-
θεῖναι ταύταις ταῖς παρακεκοιμέναις μαρτυρίαις τὰ παρ' αὐτοῦ
ὁμολογηθέντα. δειχθήσεται γὰρ σύμφωνα ὄντα τούτοις τοῖς ὑπ' b
ἐκείνου περικοπεῖσιν * ἐν οἷς ἔλεγεν ὁ Ἀβραὰμ μετὰ τὴν τελευτήν,
15 ὅτι »ἔχουσι Μωυσέα καὶ τοὺς προφῆτας, ἀκουσάτωσαν αὐτῶν«. ἃ
ἔλεγον γὰρ οἱ προφῆται καὶ Μωυσῆς, ἐκ θεοῦ πατρός ἦν καὶ ἐξ αὐ-
τοῦ τοῦ κυρίου υἱοῦ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἃ ἔδει γε-
γραμμένα ὄντα πληροῦσθαι.

Σχόλιον ξ̄. »Συνελάλησε τοῖς στρατηγοῖς τὸ πῶς αὐτὸν πα-
20 ραδῶ αὐτοῖς«.

"Ελεγχος ξ̄. Ὡ φρενοβλάβεια τοῦ Μαρκίωνος. »συνελάλησεν«, τίς a
ἀλλ' ἢ Ἰούδας; τὸ τί ποιῆσαι ἀλλ' ἢ παραδοῦναι τὸν σωτῆρα; παρα-
διδόμενου δὲ τοῦ σωτῆρος οὐκέτι δόκησις ὁ παραδιδόμενος, ἀλλὰ
ἀλήθεια. εἰ γὰρ πνεῦμα ἦν μόνον, σαρκικοῖς ἀνθρώποις οὐ παρεδί-
25 δοτο· ἀλλὰ ἄνθρωπος ὢν ὑπὸ ἄφῃν γέγονεν, σάρκα <τε> ἐνδυσάμενος εἰς
χεῖρας ἀνθρωπίνης φύσεως ἑαυτὸν ἐκὼν παρεδίδου. τὰναντία δὲ b
ἑαυτοῖς ὑπὸ ἀνοίας φθέγγονται. καὶ γὰρ καί ποτε διαλεγόμενός τις
τῶν αὐτοῦ μαθη|τῶν Μαρκιωνιστῇ τινι καὶ λέγων ὥς ἐν τῷ εὐαγ- P 343

1 Luk. 21, 18 — 5 Luk. 21, 21f — 15 Luk. 16, 29 — 19 Luk. 22, 4

V M 1f vgl. S. 115, 14f 5—7 vgl. S. 115, 16—18 19f vgl. S. 115, 19

3 in V kein Anzeichen einer Lücke; in M 3—4 Linien freigelassen 6 τὸ ἐπιφερόμενον u. < ἐν τῷ ῥητῷ S. 115, 17 7 πάντα S. 115, 18] < V M

8 ἴσως *] ἴσους V M 9 ῥητὸν μικρὸν, die Zahlen drüber V corr 9f κατα-
ληφθῇ M 10 ποιεῖται + πόσω μᾶλλον M nachgetragen V corr | ἑκαστον ge-
tilgt V corr < M 14 * <τὰ περιλειφθέντα> * | ὁ < V | μετὰ τὴν τελευτήν
vgl. S. 143, 9 15 ὅτι *] τὸ V M 19 vor τὸ πῶς + καὶ S. 115, 19
24f παρεδίδετο, ο drüber V corr 25 ἄνθρωπος *] θεός V M | <τε> * 27 δια-
λεγόμενοι M

γελῶ ἔχει ὅτι παρέλαβεν αὐτὸν τὸ πνεῦμα εἰς τὴν ἔρημον πειρασθῆ-
 ναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου. ἤκουσα παρ' αὐτοῦ ὅτι πῶς ἠδύνατο <ὁ> Σατα-
 νᾶς | τὸν ὄντα θεὸν καὶ μείζονα αὐτοῦ ὑπάρχοντα καὶ κύριον αὐτοῦ ὁ626
 (ὡς ὑμεῖς λέγετε) πειράσαι, τὸν Ἰησοῦν τὸν αὐτοῦ δεσπότην; ἐγὼ δὲ e
 5 ἐν τῇ τοῦ θεοῦ βοηθείᾳ ἐξ ὑπογύνου λαβὼν σύρεσιν ἀπεκρινάμην
 αὐτῷ λέγων· οὐ πιστεύετε ὅτι ἐσταυρώθη ὁ Χριστός; ὁ δὲ ἔφη· ναί,
 καὶ οὐκ ἠρνήσατο. τίνας οὖν αὐτὸν ἐσταύρωσαν; ὁ δὲ ἔφη· ἄνθρω-
 ποι. εἶτα ἔφη· αὐτῷ· τίς δυνατώτερος, ἄνθρωποι ἢ ὁ διάβολος; ὁ d
 δὲ | ἔφη· ὁ διάβολος. ὅτε δὲ τοῦτο εἶπεν, ἀπεκρινάμην· εἰ ὁ διάβολος D354
 10 ἰσχυρότερος ἀνθρώπων ὑπάρχει, ἄνθρωποι δὲ οἱ ἀσθενέστεροι Χρι-
 στὸν ἐσταύρωσαν, οὐ θαῦμα εἰ καὶ ὑπὸ τοῦ διαβόλου ἐπειρώσθῃ.
 πάντα γὰρ θέλων καὶ οὐ μετὰ ἀνάγκης ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν δέδωκεν e
 ὁ Χριστός, πάσχων ἐν ἀληθείᾳ, οὐ κατὰ ἀσθένειαν ἀλλὰ κατὰ προ-
 αίρεσιν, εἰς ὑπογραμμὸν ἡμῶν καὶ τὰ πρὸς τὸν διάβολον [καὶ] εἰς
 15 σωτηρίαν ἡμῶν ἐν τῷ πάθει τοῦ σταυροῦ *. εἰς κατάκρισιν ἁμαρτίας
 καὶ ἀθέτησιν τοῦ θανάτου.

Σχόλιον ξα. »Καὶ εἶπεν τῷ Πέτρῳ καὶ τοῖς λοιποῖς· ἀπελ-
 θόντες ἐτοιμάσατε ἵνα φάγωμεν τὸ Πάσχα.

Ἐλεγχος ξα. Νέφος βελῶν κατὰ σοῦ ἐν μιᾷ μαρτυρίᾳ τὸ ῥητὸν a
 20 περιέχει, ὃ Μαρκίων. εἰ γὰρ προστάσσει ἐτοιμάζεσθαι αὐτῷ φαγεῖν
 τὸ Πάσχα. Πάσχα δὲ πρὸ τοῦ παθεῖν τὸν Χριστὸν ἐπετελεῖτο, πάν-
 τως ὅτι ἀπὸ νόμου τὴν σύστασιν εἶχεν. κατὰ νόμον δὲ τοῦ Χριστοῦ b
 πολιτευομένου σαφές ἦν ὅτι οὐ νόμον ἦλθεν καταλῦσαι, ἀλλὰ πλη-
 ρῶσαι. εἰ δὲ νόμον βασιλεὺς οὐ καταλύει, οὐκ ἀκαθοσιώτος ἢ ἐν τῷ
 25 νόμῳ διάταξις οὐδὲ τῷ βασιλεῖ ἀπειρημένη. εὐκαθοσιώτου δὲ ὄντος e
 τοῦ νόμου καὶ τῆς διατάξεως ὁμολογουμένης, εἴ τι προσθείη βασιλεὺς
 τῇ διατάξει ἐπὶ μείζονι δωρεᾷ, κατ' ἐξουσίαν ἢ φαιδρότης γίνεται
 τῆς προσθήκης. ἐνὸς δὲ καὶ τοῦ αὐτοῦ τῆς νομοθεσίας οὐσης
 καὶ τῆς κατὰ προσθήκην δωρεᾶς, παντί τῳ δῆλόν ἐστι καὶ σαφές ὡς
 30 οὐκ ἐναντιοῦται τῷ νόμῳ ὁ τὴν προσθήκην ποιησάμενος. ἀποδέ- d
 δεικται τοίνυν οὐκ ἐναντία τις οὐσα ἢ παλαιὰ διαθήκη τοῦ εὐαγγε- P344

1f vgl. Matth. 4, 1 — 17 Luk. 22, 8 — 23 vgl. Matth. 5, 17

V M 17f vgl. S. 115, 20f

2 <ὁ> * 6 δ¹ nachgetragen Vcorr 8 ἄνθρωποι *] ἄνθρωπος VM 10 οἱ
 oben hinein Vcorr 13 πάσχω Pet.] πάσχειν VM 14 τὰ oben hinein Vcorr |
 [καὶ] * 15 * <ἀναπληρῶν> * 21f πάντος M 24 οὐκ ἀκαθοσιώτος] οὐκαθο-
 σιώτος M 26 εἴ τι auf Rasur Vcorr

λίον οὐδὲ τῆς τῶν προφητῶν ἀκολουθίας. κατὰ σαντοῦ δέ, ὃ Μαρκίων, ἐπήγαγε πολυτρόπως τὸν ἑλεγχον, μᾶλλον δὲ ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας ἀναγκαζόμενος. Πάσχα γὰρ τὸ παλαιὸν οὐδὲν ἦν ἀλλὰ ε
προβάτου θῦμα καὶ κρεῶν ἐδωδή, ἐμψύχον τε μετὰ ληψις μετὰ ἀζύ- D 355
5 μων. καὶ τίς σε ἠνάγκασεν μὴ ἀφανίσειν τέλος τὸν κατὰ σοῦ ἑλεγχον
ἢ (ὡς εἶπον) αὐτὴ ἡ ἀλήθεια; | ἦν γὰρ σὺ βδελύττη σαρκοφαγίαν, ὃ Ὁ 628
κύριος Ἰησοῦς μετὰ τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν βέβρωκεν, ἐπιτελῶν τὸ
Πάσχα τὸ κατὰ νόμον. καὶ μὴ λέγε ὅτι ὃ ἔμελλε μυστήριον ἐπι- f
τελεῖν, τοῦτο προωνόμαζε λέγων· θέλω μεθ' ὑμῶν φαγεῖν τὸ Πάσχα.
10 ἵνα γὰρ κατὰ πάντα τρόπον κατασχύνῃ σε ἡ ἀλήθεια, οὐκ ἐν τῇ
ἀρχῇ ποιεῖ τὸ μυστήριον, ἵνα μὴ ἀρνήσῃ, ἀλλὰ φησί· μετὰ τὸ δει-
πνῆσαι λαβὼν τάδε καὶ τάδε, [καὶ] εἶπεν, τοῦτό ἐστι τάδε καὶ τάδε,
καὶ οὐκ εἶασεν οὐ<δένα> τόπον τῇ ῥαδιουργίᾳ. ἔδειξε γὰρ ὅτι μετὰ
τὸ βεβρωκέναι τὸ Πάσχα τὸ κατὰ τοὺς Ἰουδαίους τουτέστιν μετὰ τὸ
15 δειπνῆσαι, ἦκεν ἐπὶ τὸ μυστήριον.

Σχόλιον ξβ. »Καὶ ἀνέπεσε καὶ οἱ δώδεκα ἀπόστολοι σὺν αὐτῷ,
καὶ εἶπεν· ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ Πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν
πρὸ τοῦ με παθεῖν«.

Ἐλεγχος ξβ. Ἀνέπεσεν ὁ σωτήρ, ὃ Μαρκίων, καὶ οἱ δώδεκα a
20 ἀπόστολοι μετ' αὐτοῦ. εἰ ἀνέπεσε καὶ συνανέπεσον, οὐ δύναται μία
λέξις τὴν σημασίαν ἔχειν ἑτέραν καὶ ἑτέραν, καὶ τε τῇ ἀξίᾳ καὶ τῷ
τρόπῳ ἔχοι τὴν διαφοράν. ἢ γὰρ δώσεις καὶ τοὺς δώδεκα δοκήσει
ἀναπεπτωκέναι ἢ καὶ αὐτὸν ἀληθείᾳ σάρκα ἔχοντα ἀληθινῶς ἀνα-
πεπτωκέναι. καὶ »ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ Πάσχα φαγεῖν b
25 μεθ' ὑμῶν πρὸ τοῦ με παθεῖν«, ἵνα δείξῃ Πάσχα πρὸ τοῦ πάθους
αὐτοῦ ἐν τῷ νόμῳ προτυπούμενον καὶ γινόμενον τὸ βέβαιον αὐτοῦ
τοῦ πάθους καὶ ἐντελέστερον προσκαλούμενον· καὶ ὑποδεικνύων, ὡς
καὶ ὁ ἅγιος ἀπόστολός φησί <ὅτι> »παιδαγωγὸς ἡμῖν γέγονεν ὁ νόμος

11 vgl. Luk. 22, 19f I Kor. 11, 24f — 16 Luk. 22, 14f — 28 Gal. 3, 24

V M 1—5 u. 6—15 Concil. Nymphaeae hab. Mansi XXIII 303 B (Lemma: *Idem in eodem contra Marcionitas in redargutione LXV de littera evangelii, quae redargutio sic incipit: Nubem sagittarum contra te*) 16—18 vgl. S. 115, 22—24 *

1 σαντοῦ δέ aus σοῦ τοῦδε V corr * 3 ἀλλὰ] ἀλλ' ἢ M V corr 4 ἐμψύχων M
12 [καὶ] *, < Conc. Nymph. 13 οὐ<δένα> *, < Conc. Nymph. 14 τουτέστιν]
et Conc. Nymph. 20 συνανέπεσον, συν vorn angefleckt V corr 21 ἑτέραν καὶ
ἑτέραν, r beidemale angefleckt u. hinter zweitem ἑτέραν Rasur v. 6—7 Buchst. V corr;
lies vielleicht ἑτέρα καὶ ἑτέρα ληπτέαν * 26 [γινόμενον]? * 27 ὑπο-
δεικνύω||ν, o aus ω V corr 28 <ὅτι> *

εἰς Χριστόν. εἰ δὲ παιδαγωγὸς ὁ νόμος εἰς Χριστόν. οὐκ ἀλλότριος Χριστοῦ ὁ νόμος.

Σχόλιον ξγ. Παρέκωψε τό *λέγω γὰρ ὑμῖν, οὐ μὴ γάγω αὐτὸ ἀπόρτι. ἕως ἂν πληρωθῇ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ. | |

P 345
D 356

5 Ἐλεγχος ξγ. Τοῦτο περιεῖλεν καὶ ἐροαδιούργησεν, ἵνα δῇθην μὴ **a**
ποιήσῃ ἐν βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ βρωτὰ ἢ ποτὰ. οὐκ εἰδὼς ὁ κτηνώδης
ὅτι ἀντιμίμημα τῶν ἐπιγείων δύναται εἶναι πνευματικὰ καὶ ἐπουράνια,
μεταλαμβάνόμενα ὥς ἡμεῖς οὐκ οἶδαμεν· μαρτυρεῖ γὰρ πάλιν ὁ σωτὴρ **b**
καὶ λέγει ὅτι *καθίσσεσθε ἐπὶ τῆς τραπέζης μου, ἐσθιόντες καὶ πίνον-
10 τες ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. ἢ παρέκωψε πάλιν ταῦτα, ἵνα **c**
δῇθην ποιήσῃ τὰ ἐν τῷ νόμῳ μὴ ἔχοντα τόπον ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν
οὐρανῶν. πόθεν οὖν Ἡλίας καὶ Μωυσῆς ὥφθησαν μετ' αὐτοῦ ἐν τῷ
ὄρει ἐν δόξῃ; ἀλλ' οὐδὲν δυνήσεται τις πρὸς τὴν ἀλήθειαν. |

Ü 630

Σχόλιον ξδ. Παρέκωψε τό *ὅτε ἀπέστειλα ὑμᾶς, μή τις οὐτε-
15 ρήσατε; καὶ τὰ ἐξῆς διὰ τό *καὶ τοῦτο τὸ γεγραμμένον δεῖ τελεσθῆ-
ναι, τό· καὶ μετὰ ἀνόμων συνελογίσθη.

Ἐλεγχος ξδ. Ἐν παρακώψῃ τὰ ῥήματα. ἀπὸ τοῦ ἔργου φαί-
ρονται αὐτῶν οἱ τόποι, προάγοντος τοῦ νόμου καὶ προκηρυττόντων
τῶν προφητῶν καὶ κυρίου πληροῦντος.

20 Σχόλιον ξε. Ἀπεσπάσθη ἀπ' αὐτῶν ὥσει λίθον βολὴν καὶ θεῖς
τὰ γόνατα προσηύχεται.

Ἐλεγχος ξε. Θεὸς τὰ γόνατα ὁρατῶς ἔθηκε καὶ αἰσθητῶς ἐπε- **a**
τέλεσεν. εἰ δὲ αἰσθητῶς, κατὰ τὸ εἶδος * τὸ ἔργον ἐποίησε τῆς γονυ-
κλισίας· οὐκ ἄρα ἄνευ σαρκὸς ἐνεδήμησεν ὁ μονογενής. αὐτῷ γὰρ **b**
25 *κάμψει πᾶν γόνυ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, ἐπου-
ρανίων πνευματικῶς, ἐπιγείων αἰσθητῶς, καταχθονίων τῷ ἰδίῳ εἶδει.
ὧδε δὲ τὰ πάντα ἐν ἀληθείᾳ ἐπετέλει. ὁρώμενος καὶ ὑπὸ ἀφῆν τοῖς
μαθηταῖς εὐρισκόμενος καὶ μὴ φαντάζων.

Σχόλιον ξς. *Καὶ ἤγγισε καταγαλῆσαι αὐτὸν Ἰούδας καὶ εἶπεν. D 357

3 Luk. 22, 16 — 9 Agraphon vgl. Matth. 19, 28 Luk. 22, 30 — 13 vgl. II Kor.
13, 8 — 14 Luk. 22, 35. 37 — 20 Luk. 22, 41 — 25 Phil. 2, 10 — 29 Luk. 22, 47f

V M 3f vgl. S. 115, 25f 14—16 vgl. S. 116, 1—3 20f vgl. S. 116, 4f
29 vgl. S. 116, 6

3 γὰρ S. 115, 25] < VM 4 ἂν < S. 115, 26 5 ἐροαδιούργησεν, ρ oben
drüber Vcorr 7 ἀντιμίμημα, ἀντι vorn zugesetzt Vcorr 9 καθίσσεσθε VM
23 εἰ δὲ] ἢ δὲ M | * (ἐνθρόπινον) * 26 πνευματικῶς *] πνευματικῶν VM |
αἰσθητῶς *] αἰσθητῶν VM 28 φαντάζων Corn.] φαντάζου VM 29 Ἰούδας
< S. 116, 6

Ἐλεγχος ξς. Ἦγγισε σαρκὶ ὄντι δεσπότη καὶ θεῷ σῶμα λαβόντι, καταφιλήσαι ἀληθινὰ χεῖλη καὶ οὐ δοκῇσει ὄντα καὶ φαντάζοντα.

Σχόλιον ξς. Παρέκρυψεν ὃ ἐποίησε Πέτρος, ὅτε ἐπάταξε καὶ ἀφείλετο τὸ οὗς τοῦ δούλου τοῦ ἀρχιερέως. |

P346

5 Ἐλεγχος ξς. Δοκῶν εἰς τιμὴν Πέτρου ὃ ἀπατεὼν κρύπτειν τὸ α ἐν ἀληθείᾳ γενόμενον τῆς δοξολογίας τοῦ σωτῆρος τὸ ρητὸν τεμῶν, ἀπέκρυψεν. ἀλλὰ οὐδὲν ὠφελήσκει· κἂν τε γὰρ αὐτὸς ἀποκόψη, ἡμεῖς b οἶδαμεν τὰ θεοσήμεια. μετὰ γὰρ τὸ ἀποκόψαι τὸ ὀπίον ὃ κύριος πάλιν λαβὼν ἰάσατο, ἵνα ἀποδειχθῇ ὅτι θεός ἐστι καὶ θεοῦ ἔργον
10 ἐπετέλεσεν.

Σχόλιον ξη. »Οἱ συνέχοντες ἐνέπαιζον δέροντες καὶ τύποντες καὶ λέγοντες· προφήτευσον, τίς ἐστὶν ὃ παῖσας σε;«

Ἐλεγχος ξη. Ὅτι τὸ συνέχοντες καὶ τὸ ἐνέπαιζον καὶ τὸ δεῖραι καὶ τὸ τύψαι καὶ τὸ προφήτευσον τίς ἐστὶν ὃ παῖσας σε, τοῦτο οὐ
15 δόκησις ἦν, ἀλλὰ ἀφῆς ἐστὶ σωματικῆς καὶ ἐνσάρκου ὑποστάσεως δηλωτικόν, καὶ παντί τῳ δῆλόν ἐστι, κἂν τε σὺ τυφλωθεῖς, Μαρκίων, μὴ θέλοις ὁμολογεῖν τὴν ἐναργῆ θεοῦ ἀλήθειαν. |

Ö632

Σχόλιον ξθ. Προσέθετο μετὰ τό »τοῦτον ἡῦραμεν διαστρέφοντα τὸ ἔθνος« καὶ καταλύοντα τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας.

20 Ἐλεγχος ξθ. Πόθεν οὐ φωραθήσῃ, πόθεν οὐκ ἐλεγχθήσῃ διαστρέφων τὴν ὁδὸν κυρίου; ὅταν γὰρ ἐνταῦθα προσθείης τὸ μὴ γεγραμμένον, συκοφαντῶν σεαυτὸν — οὐ γὰρ ἂν εἴποιμι τὸν κύριον — <καὶ> λέγων ὅτι τοῦτον ἡῦραμεν καταλύοντα τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας, τὸ ἀντίζυγον τούτου ἐλέγξει σε, ὃ ματαιόπονε, αὐτοῦ τοῦ σω-
25 τῆρος λέγοντος »οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας, ἀλλὰ πληρῶσαι«. οὐ δύναται τοίνυν ὃ αὐτὸς <ὁ> λέγων »οὐκ ἦλθον b καταλῦσαι« διὰ τὸ καταλύειν | κατηγορεῖσθαι. οὐ γὰρ εἶχεν οὕτως D358 τὸ ρητόν, ἀλλά· »ἡῦρομεν τοῦτον διαστρέφοντα τὸν λαόν, λέγοντα ἑαυτὸν Χριστὸν βασιλέα«.

3 Luk. 22, 50 — 11 Luk. 22, 63f — 18 Luk. 23, 2 — 20f vgl. Act. 13, 10 — 25 Matth. 5, 17

V M 3f vgl. S. 116, 7f 11f vgl. S. 116, 9f 18f vgl. S. 116, 11f

3 δ] τὸ S. 116, 7 | ἀφείλε M 4 τοῦ δούλου τοῦ ἀρχιερέως < S. 116, 8
12 καὶ < S. 116, 9 15 vor σωματικῆς + καὶ V 15f δηλωτικόν M 16 καὶ
getilgt V^{corr} | τυφθεῖς M 18 τό *] τοῦτο VM ebenso S. 116, 11 22 <καὶ> *
26 <ὁ> *

Σχόλιον ὁ. Προσθήκη μετὰ τὸ »κελεύοντα φόρους μὴ δοῦναι«
καὶ ἀποστρέφοντα τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα».

Ἐλεγχος ὁ. Τίς αὐτῷ χρημνὸν περιποιεῖ, πληρῶν τὸ γεγραμ- **a**
μένον, τὸ· »ὁ ἑαυτῷ πονηρὸς τίνι ἀγαθὸς ἔσται;« πείσης γὰρ τόλμης
5 καὶ πονηρίας ὑπόδειγμά ἐστι καὶ κινδυνώδους ὁδοιπορίας τὸ τὰ μὲν
γεγραμμένα παραζόπτειν, ἃ δὲ μὴ γέγραπται προστιθέναι, μάλιστα
ἐν εὐαγγελίῳ ἀκαταλύτῳ ὄντι εἰς τοὺς αἰῶνας. καὶ αὐτὰ δὲ τὰ τῆς **b** P347
προσθήκης οὔτε τόπον ἔχει οὔτε αἰνιγμα. οὐ γὰρ ἀπέστρεψεν Ἰησοῦς
γυναῖκας ἢ τέκνα· αὐτὸς γὰρ ἔφη »τίμα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα«
10 καὶ »ἃ ὁ θεὸς συνέθευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω«. ἀλλὰ καὶ εἶπη **c**
»ἐὰν μὴ τις καταλείψῃ πατέρα καὶ μητέρα καὶ ἀδελφούς καὶ γυναῖκα
καὶ τέκνα καὶ τὰ ἑξῆς, οὐκ ἔστι μου μαθητής«, οὐχ ἵνα μισῶμεν πα-
τέρας, ἀλλ' ἵνα μὴ ὑπαγώμεθα πατέρων καὶ μητέρων ἐπιταγῇ * ἑτέ-
ρας πίστεως ἢ τρόπῳ παρὰ τὴν τοῦ σωτῆρος διδασκαλίαν.

15 Σχόλιον ὁα. »Καὶ ἐλθόντες εἰς τόπον λεγόμενον Κρανίου τόπος
ἑσταύρωσαν αὐτὸν καὶ διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ ἐσκοτίσθῃ
ὁ ἥλιος».

Ἐλεγχος ὁα. Δόξα τῷ ἐλεήμονι θεῷ, τῷ συνδήσαντί σου τὰ **a**
ἄρματα, ὃ Φαραὼ Μαρκίων, καὶ βουλομένον σου ἀποδρᾶσαι κατα-
20 ποντώσαντι αὐτὰ ἐν τῇ θαλάσῃ. προφασίζόμενος γὰρ τὰ πάντα οὐχ
ἔξεις ἐνταῦθα οὐδεμίαν πρόφασιν. ὁ γὰρ μὴ σάρκα ἔχων οὔτε σταυ-
ρωθῆναι δύναται. πῶς οὐκ ἔφυγες τὸ μέγα τοῦτο ῥητόν; πῶς οὐκ **b**
ἐπεχείρησας κρύψαι τὴν μεγάλην ταύτην πραγματείαν, τὴν λύσασάν **Ö**634
σου πᾶσαν τὴν ἐξ ἀρχῆς μεμηχανημένην κακοτροπίαν; εἰ γὰρ ὅλως **c**
25 ἐσταυρώθῃ, πῶς οὐ βλέπεις τὸν ἐσταυρωμένον ἀφὴν ἔχοντα καὶ
ἥλοις | τὰς χεῖρας πηγνύμενον καὶ πόδας; οὐκ ἂν δὲ ἡδύνατο δόκησις **D**359
τοῦτο εἶναι ἢ φάντασμα, ὥς σὺ λέγεις. ἀλλὰ σῶμα ἀληθῶς, ὃ ἐκ
Μαρίας ἐλλήφεν ὁ κύριος (σάρκα φύσει τὴν ἡμετέραν καὶ ὁστέα καὶ
τὰ ἄλλα), ἐπειδὴ ὁμολογεῖται καὶ παρὰ σοὶ σταυρῷ προσπαγεῖς ὁ
30 κύριος.

1 Luk. 23, 2 — 4 Sir. 14, 5 — 9 Matth. 15, 4 — 10 Matth. 19, 6 — 11 Luk.
14, 26 — 15 Luk. 23, 33a. 34b. 44 — 18f vgl. Ex. (14, 25) 15, 4f

V M 1f vgl. S. 116, 13f 15—17 vgl. S. 116, 15f

1 μετὰ S. 116, 13] < V M 2 καὶ¹ S. 116, 13] τὸ M τὸ auf Rasur V corr
4 ὁ oben drüber V corr 13 ἐπιταγῇ Dind. Öh.] ἐπιταγὴν VM | * etwa [εἰς τὸ
ἀπολυνθεῖν διδασκῇ] * 16 αὐτοῦ < S. 116, 16 19f καταποντώσαντι *] κατε-
πόντωσεν VM 24 τὴν < M 26 ἥλους M

Σχόλιον $\overline{\alpha\beta}$. Παρέκοψε τό »σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔση ἐν τῷ παραδείσῳ«.

Ἔλεγχος $\overline{\alpha\beta}$. Καλῶς τοῦτο καὶ ἀρμοδίως παρέκοψας, ὃ Μαρκίων· ἀπῆρες γὰρ ἀπὸ σεαυτοῦ τὴν εἴσοδον τοῦ παραδείσου. οὔτε
5 γὰρ σὺ εἰσελεύσῃ οὔτε τοὺς σὺν σοὶ ἑάσεις. φύσει γὰρ τῷ ὄντι μισοῦσι τὸ ἀγαθὸν οἱ πλανῶντες καὶ πεπλανημένοι.

Σχόλιον $\overline{\alpha\gamma}$. »Καὶ φωνήσας φωνῇ μεγάλῃ ἐξέπνευσεν«.

Ἔλεγχος $\overline{\alpha\gamma}$. Εἰ ἐξέπνευσεν, ὃ Μαρκίων, καὶ φωνὴν μεγάλην ἀπέδωκεν, πόθεν ἐξέπνευσεν ἢ τί τὸ ἐκπνεόν; ὁῦλον δέ ἐστι, καὶ σὺ
10 μὴ λέγῃς· ψυχὴ σὺν τῇ θεότητι ἀπὸ σώματος ἐκπορευθεῖσα, τοῦ σώματος ἄπνου μέιναντος, ὡς ἔχει ἡ ἀλήθεια.

Σχόλιον $\overline{\alpha\delta}$. »Καὶ ἰδοὺ, ἀνὴρ ὀνόματι Ἰωσήφ καθελὼν τὸ σῶμα ἐνετύλιξε σινδόνι καὶ ἔθηκεν ἐν μνήματι λαξευτῷ«.

Ἔλεγχος $\overline{\alpha\delta}$. Εἰ τὸ καθελὼν καὶ ἐντυλίξας καὶ τὸ θεῖναι ἐν
15 μνήματι λαξευτῷ οὐ πείθει σέ, ὃ Μαρκίων, τίς σου ἡλιθιώτερος; τί δὲ ἄλλο σαφέστερον ἢ γραφὴ εἶχεν δεῖξαι, ὅποτε καὶ τὸ μνήμα καὶ τὸν τόπον καὶ τὸ εἶδος ἔδειξε καὶ τοῦ σώματος τὴν θέσιν τὴν τρίμερον καὶ τὸ εἶλημα τῆς σινδόνης, ἵνα δείξῃ τὴν πᾶσαν ἀλήθειαν;

Σχόλιον $\overline{\alpha\epsilon}$. »Καὶ ὑποστρέψασαι αἱ γυναῖκες ἡσύχασαν τὸ σάβ-
20 βατον κατὰ τὸν νόμον«.

Ἔλεγχος $\overline{\alpha\epsilon}$. Πόθεν ὑπέστρεψαν αἱ γυναῖκες; διὰ τί δὲ καὶ τὸ α
ἡσύχασαν γέγραπται, ἀλλ' ἵνα δείξῃ ἡ γραφὴ τὴν αὐτῶν μαρτυρίαν, ἐλέγχουσάν σου τὴν ἄνοιαν, | ὃ Μαρκίων; ἰδοὺ γὰρ καὶ γυναῖκες μαρ- b D360
τυροῦσι καὶ ἀπόστολοι καὶ Ἰουδαῖοι καὶ ἄγγελοι καὶ Ἰωσήφ, ὁ ψη-
25 λαφητὸν ὄντως σῶμα καθελὼν καὶ ἐνείλησας. τίς δὲ κοσμήσει τὸν αὐτοκατακρίτως ἑαυτὸν διαστρέφοντα ὡς ἔστι γεγραμμένον.

Σχόλιον $\overline{\alpha\zeta}$. »Εἶπαν οἱ ἐν ἐσθῇτι λαμπρᾷ· τί ζητεῖτε τὸν ζῶντα
| μετὰ τῶν νεκρῶν; ἡγέρθη, μνήσθητε ὅσα ἐλάλησεν ἔτι ὢν μεθ' ὧ
ὅμων, ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παθεῖν καὶ παραδοθῆναι«.

1 Luk. 23, 43 — 4f vgl. Matth. 23, 13 — 7 Luk. 23, 46 — 12 Luk. 23, 50, 53
— 19 Luk. 23, 56 — 25f vgl. Pred. 1, 15 (Tit. 3, 11) — 27 Luk. 24, 5—7

V M 1f vgl. S. 116, 17 7 vgl. S. 116, 18 12f vgl. S. 116, 19f 19f vgl.
S. 116, 21f 27—29 vgl. S. 117, 1—3

4 ἀπῆρες *] ἐπῆρες VM 5 ἑάσεις + <εἰσελθεῖν>? * 10 τοῦ angeflückt
Vcorr 12 καὶ S. 116, 19] < VM 13 σινδόνι < S. 116, 20; am Rande nach-
getragen Vcorr 15 ἡλιθιώτερος VM 18 εἶλημα, zweites μ durchgestrichen
Vcorr εἶλημα M 19 αἱ γυναῖκες < S. 116, 21 28f μεθ' ὧμων < S. 117, 2 ;
am Rande nachgetragen Vcorr 29 vor παθεῖν + πολλὰ VM, < S. 117, 3 vgl.
S. 154, 8

Ἐλεγχος ὁς. Οὐδὲ οὐτοί σε πείθουσιν οἱ ἅγιοι ἄγγελοι, ὧς Μαρκ- a
 ζίων, ὁμολογοῦντες μὲν αὐτὸν τὸ τριήμερον μεταξὺ νεκρῶν γεγενῆ-
 σθαι, ζῶντα δὲ λοιπὸν καὶ οὐκέτι νεκρόν, ἀεὶ μὲν ζῶντα ἐν τῇ θεό-
 τητι καὶ μηδ' ὅλως νεκρωθέντα, νεκρωθέντα δὲ κατὰ σάρκα τὸ
 5 τριήμερον καὶ πάλιν ζῶντα. λέγουσι γὰρ αὐταῖς· »ἀνέστη, οὐκ ἔστιν b
 ὁδὸς. τὸ δὲ ἀνέστη τί ἐστιν. εἰ μὴ ὅτι καὶ ἐκοιμήθη; σαφέστερον
 γὰρ αὐτὸ δηλοῦνται· »μνήσθητε γὰρ, φησὶν, ὅτι ἔτι περιῶν ταῦτα
 ἔλεγεν ὑμῖν, ὅτι δεῖ παθεῖν τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.

Σχόλιον ὁς. Παρέκοψε τὸ εἰρημένον πρὸς Κλεόπαν καὶ τὸν
 10 ἄλλον. ὅτε συνήντησεν αὐτοῖς, τό »ὧς ἀνόητοι καὶ βραδεῖς τοῦ πι-
 στεύειν πᾶσιν οἷς ἐλάλησαν οἱ προφηταί· οὐχὶ ταῦτα ἴδαι παθεῖν;»
 καὶ ἀντὶ δὲ τοῦ »ἐφ' οἷς ἐλάλησαν οἱ προφηταί» ἐποίησεν »ἐφ' οἷς P349
 ἐλάλησα ὑμῖν». ἐλέγχεται δὲ ὅτι »ὅτε ἔκλασε τὸν ἄρτον, ἡνοίχθησαν
 αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἐπέγνωσαν αὐτόν».

15 Ἐλεγχος ὁς. Πόθεν ἡ κλάσις τοῦ ἄρτου ἐγένετο; λέγε, ὧς Μαρκ- a
 ζίων. ἀπὸ φαντασίας ἢ ἀπὸ σώματος ἐνεργοῦντος ὀγκηροῦ κατὰ
 ἀλήθειαν; ἀναστὰς γὰρ ἐκ τῶν νεκρῶν ἐν αὐτῷ τῷ ἁγίῳ σώματι
 ἀνέστη ἐν ἀληθείᾳ. ἐποίησας δέ, ὧς Μαρκίων, ἀντὶ τοῦ »οὐ ταῦτά b
 ἔστιν ἃ ἐλάλησαν οἱ προφηταί;» »οὐ ταῦτά ἐστιν ἃ ἐλάλησα ὑμῖν;»
 20 εἰ δὲ εἶπεν αὐτοῖς »ἐλάλησα ὑμῖν», πάντῃ | ἐγίνωσκον αὐτὸν ἂν ἀπὸ c D361
 τοῦ λόγον τοῦ »ἐλάλησα ὑμῖν». πῶς οὖν ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου λέγει
 »ἡνοίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἐπέγνωσαν αὐτόν καὶ ἄφαντος
 ἐγένετο»; ἔπρεπεν γὰρ αὐτῷ θεῷ ὄντι καὶ μεταβάλλοντι αὐτοῦ τὸ d
 σῶμα εἰς πνευματικὸν δεικνύναι μὲν αὐτὸ σῶμα ἀληθινόν, ἀφαντοῦ-
 25 σθαι δὲ ὅτε ἐβούλετο, ὅτι πάντα αὐτῷ δυνατά. καὶ γὰρ καὶ Ἐλισ- e
 σαῖος, προφήτης ὢν καὶ ἐκ θεοῦ λαβὼν τὴν χάριν, ἤτησε παρὰ θεοῦ

5 Luk. 24, 6 — 9 Luk. 24, 25. 31 — 25 vgl. Matth. 19, 26 — 25 f vgl. II Kön. 6, 18

V M 9—14 vgl. S. 117, 4—9 15—17 Anastasius Sinaita Hodegos c. 13;
 Migne 89, 212 A 15—18 Laterankonzil von 649 Mansi XI 1105 A (= Conc.);
 Lemma: Τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου ἐπισκόπου Κωνσταντίας τῆς Κύπρου ἐκ τοῦ κατὰ
 Μαρκίωνος ἐλέγχου κεφαλαίου ὁς

2 τὸ///, ν wegradiert V corr 12 δὲ S. 117, 6] < VM | ἐποίησεν < S. 117, 7
 13 ἡνώχθησαν S. 117, 8 14 αὐτῶν < S. 117, 8 | αὐτόν < S. 117, 9
 15 vor πόθεν (bez. πῶς) + εἰπὲ Μαρκίων, dafür Z. 15f λέγε ὧς Μαρκίων < Anast.
 Sin. | πόθεν] quomodo πῶς Conc. Anast. Sin. | perficitur γίνεται Conc. γέγονεν
 Anast. Sin. | λέγε < Conc. 16 per phantasiam κατὰ φαντασίαν Conc. ἐν φαν-
 τασίᾳ Anast. Sin. | ἀπὸ² < Conc. Anast. Sin. 16f secundum veritatem ἀληθείᾳ
 Conc. 20 πάντι M

τοὺς αὐτὸν ζητοῦντας παταχθῆναι ἀορασίᾳ, καὶ ἐπατάχθησαν καὶ οὐκ ἔβλεπον αὐτὸν τοιοῦτον ὄντα οἷος ἦν. ἀλλὰ καὶ ἐν Σοδόμοις **f** τὴν θύραν τοῦ Αὐτῷ ἀπέκρουσαν οἱ ἄγγελοι καὶ οὐκ ἔβλεπον αὐτὴν οἱ Σοδομίται. μὴ καὶ ἡ θύρα τοῦ Αὐτῷ δόκησις ἦν, ὃ Μαρκίων; οὐχ **5** ὑπολείπεται δέ σοι ἀντιλογία οὐδεμία. ἔκλασε γὰρ τὸν ἄρτον σαφῶς καὶ διέδωκε τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς. | Ö 638

Σχόλιον **οῦ**. »Τί τεταραγμένοι ἐστέ; ἴδετε τὰς χεῖράς μου καὶ τοὺς πόδας μου, ὅτι πνεῦμα ὁστᾶ οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα». **10** Ἐλεγχος **οῦ**. Τίς οὐκ ἂν καταγελάσῃ τοῦ λήρου, ἐν ἀφροσύνῃ **a** ξαντὸν καὶ ἐτέρων ψυχὰς κατασπάσαντος εἰς Αἶδην; εἰ μὲν γὰρ οὐχ ὁμολόγητο παρ' αὐτοῦ ταῦτα, πιθανὴ ἦν αὐτοῦ ἡ πλάνη καὶ συγγνώμην εἶχον οἱ ὑπ' αὐτοῦ ἡπατημένοι· νῦν δὲ ἐπειδὴ ἐκεῖνος ὁμολόγησε **b** καὶ οὐ περιῆρε τὰ ῥητὰ ταῦτα, ἀναγινώσκουσι δὲ αὐτὰ καὶ οἱ **15** αὐτοῦ, ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ καὶ αὐτῶν μένει, καὶ ἀπαραίτητον τὸ αὐτοῦ καὶ τὸ αὐτῶν πῦρ ἀναπολογήτοις οὖσι, σαφῶς τοῦ σωτήρος διδάξαντος (ὅτι) καὶ μετὰ ἀνάστασιν ὁστᾶ καὶ σάρκα ἔχει, ὡς αὐτὸς ἑμαρτύρησε λέγων »ὥς ἐμὲ ὁρᾶτε ἔχοντα».

12. Αὕτη ἐστὶν ἡ κατ' αὐτοῦ ἀπὸ τῶν λειψάνων τῶν παρ' αὐτῷ **12, 1** **20** σφριζομένων ἐκ τοῦ εὐαγγελίου | ὑπόθεσις τῆς ἡμῶν πεποιημένης δι' **P 350** αὐτὸν πραγματείας, ὡς γε νομίζω ἱκανῶς ἐχούσης πρὸς ἀντίθεσιν τῆς αὐτοῦ ἀπάτης. | ἐλεύσομαι δὲ καὶ εἰς τὰ ἐξῆς τῶν ἀποστολικῶν ῥητῶν **2 D 362** παρ' αὐτῷ ἔτι σφριζομένων καὶ δι' ἡμῶν πάλιν οὕτως ἀναλελεγμένων, ἐν πρώτοις δὲ ἡμῖν καὶ καθ' εἰρμὸν δι' ὅλου οὕτως προταχθέντων (τῶν) **25** ἀπὸ τῆς πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῆς· αὕτη γὰρ παρ' αὐτῷ πρώτη κεῖται. ἡμεῖς δὲ τὴν ἀναλογίην τότε ἐποιησάμεθα οὐχ ὡς παρ' αὐτῷ (κεῖται) **3** ἀλλὰ ὡς ἔχει τὸ ἀποστολικόν, τὴν πρὸς Ῥωμαίους τάξαντες πρώτην· ὥδε δὲ κατὰ τὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα οὕτως παρατιθέμεθα.

2f vgl. Gen. 19, 11 — **5f** frei wiedergegeben Laterankonzil von 649 Mansi XI 1105A *propterea et panem confregit secundum veritatem* (διὸ καὶ τὸν ἄρτον ἔκλασεν ἐν ἀληθείᾳ) — **7** Luk. 24, 38a. 39 — **15** vgl. Joh. 9, 41

V M 7—9 vgl. S. 117, 10f

7f μου beidemale < S. 117, 10. 11 **8** ὁστᾶ S. 117, 11; vgl. aber Z. 17
10 καταγελάσει, η oben drüber Vcorr **11** οὐχ, χ auf Rasur Vcorr **14** περιῆρε] περιεῖλε Dind. **17** <ὅτι> Dind. **20** vor ἡμῶν + <παρ'>? * **21** ὡς γε aus ὡς καὶ Vcorr | ἐχούσης *] ἔχειν VM **23** παρ' αὐτῷ], ν wegradiert Vcorr **24** καὶ hineingeflickt Vcorr | προσταχθέντων M **24** <τῶν> * **26** <κεῖται> *

⟨Ἀπὸ τῆς πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῆς⟩.

Σχόλιον α. Μάθετε ὅτι ὁ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται. ὅσοι γὰρ ὑπὸ νόμον, ὑπὸ κατάραν εἰσὶν· ὁ δὲ ποιήσας αὐτὰ ζήσεται ἐν αὐτοῖς.

- 5 Ἐλεγχος α. Τὸ «μάθετε ὅτι ὁ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται» κατὰ α
τὰ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου εἰρημένα γραφῆς παλαιᾶς ἐστὶ δεικτικά, ἅτινά
ἐστὶ παρὰ τοῦ ἀποστόλου εἰς ἡμετέραν ζωὴν * ἀπὸ τοῦ νόμου καὶ
τῶν προφητῶν εἰρημένα περὶ καινῆς διαθήκης καὶ σύζυγα ὄντα τῆς
ἡμῶν ἐλπίδος. καὶ τὸ «ὑπὸ κατάραν εἰσὶν» γησὶν ὅτι ἐν τῷ νόμῳ b
10 ἀπειλὴ ἐτύγχανε κατὰ τῆς τοῦ Ἀδὰμ παρακοῆς, ἕως ὅτε ἦλθεν ὁ
ἄνωθεν ἐλθὼν καὶ ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ φυχάματος σῶμα ἀμφιάσας
μετέβαλε τὴν κατάραν εἰς εὐλογίαν.

Σχόλιον β. Ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κρεμᾶμενος ἐπὶ ξύλῳ. * ὁ δὲ
ἐκ τῆς ἐπαγγελίας, διὰ τῆς ἐλευθέρως. |

Ö 640

- 15 Ἐλεγχος β. Δεικνὺς πάλιν ὁ ἅγιος ἀπόστολος τὴν οἰκονομίαν
τῆς ἐνσάρκου παρουσίας καὶ τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τῇ λύσει τῆς κατάρως
γινομένην. ταύτην δὲ προγεγράφθαι ἐν τῷ νόμῳ καὶ πεπροφητεῦσθαι
(ὥς) ἐσομένην. εἴτα τελεσθεῖσαν ἐπὶ τῷ σωτῇρι, ἐπέδειξε σαφῶς ὅτι
οὐκ ἄλλότριος ὁ νόμος τοῦ σωτῆρος. ἐπροφήτευσεν γὰρ καὶ ἑμαρ-
20 τύρησε τοῖς ὑπ' αὐτοῦ μέλλουσι γίνεσθαι. |

P 351

Σχόλιον γ. Μαρτύρομαι δὲ πάλιν ὅτι ἄνθρωπος περιτετμη-
μένος ὀφειλέτης ἐστὶν ὅλον τὸν νόμον πληρῶσαι. |

D 363

- Ἐλεγχος γ. Τὸ «ὀφειλέτης ἐστὶν» οὐκέτι ὥς περὶ ἀπειρημένον
λέγει. ἀλλὰ περὶ βαρυτέρου φορτίου δυναμένον ἐλαφρυνθῆναι, ἐνὸς
25 δὲ ὄντος δεσπότου, δυναμένον καὶ βαρύνειν καὶ ἐλαφρύνειν διὰ τῆς
προαιρέσεως τῶν μὴ παραιτησαμένων καταδέξασθαι τὴν διὰ τῆς χά-
ριτος αὐτοῦ ἐν τῇ ἐνσάρκῳ αὐτοῦ παρουσίᾳ σωτηρίαν.

2 Gal. 3, 11b. 10a. 12b — 13 Gal. 3, 13b; 4, 23b — 21 Gal. 5, 3

V M 2—4 vgl. S. 120, 7f 13f vgl. S. 120, 9f 21f vgl. S. 120, 11f

1 ⟨Ἀπὸ τῆς πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῆς⟩ * 2 ὅτι ὁ] διότι, <ὁ S. 120, 7 7 * etwa
⟨μεταληφθέντα ὥς⟩ * 14 ἐλευθερίας M u. S. 120, 10 17 ταύτην δὲ προγε-
γράφθαι [Corn.] ταύτη δὲ προσγέγραπται V M | προπεφητεῦσθαι aus πεπροφη-
τεῦσθαι V corr προπεφητεῦσθαι M 18 (ὥς) * 19 προεφίτευσεν aus ἐπροφίτευσεν
V corr προεφίτευσεν M 21f περιτετμημένος S. 120, 11] περιτεμνόμενος V M
25 [δὲ]? * 26 παραιτησαμένων] παραιτησαμένων φιλονικησάντων, φιλονι-
κησάντων durchgestrichen V corr nur παραιτησαμένων M

Σχόλιον δ. Ἀντὶ τοῦ »μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ« ἐποίησεν »δολοῖ«.

Ἐλεγχος δ. Ἰνα μηδὲν ἀληθὲς παρ' αὐτῷ εὐρεθῇ. οὐδαμοῦ σχεδὸν ἄνευ ῥαδιουργίας ταῖς γραφαῖς προσενήνεκται. ἀλλὰ ἀπ' αὐ-
 5 τῆς τῆς ἀκολουθίας ἡ φανέρωσις τοῦ λόγον γίνεται· ἡ γὰρ ζύμη τὸ εἶδος φυράματος ἔργον καὶ ἀπὸ τοῦ φυράματος τὸ ζυμοῦσθαι, καὶ οὐκ ἂν ἐν τοῖς πρωτοτύποις τὸ εἶδος ἠφάνιζεν ὁ συνετῶς τὴν παρα-
 βολὴν τοῦ αἰνίγματος ποιησάμενος.

Σχόλιον ε. »Ὁ γὰρ πᾶς νόμος ὑμῖν πεπλήρωται· ἀγαπήσεις
 10 τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν«.

Ἐλεγχος ε. Τίς ἐστι χρεία τῷ ἀγίῳ ἀποστόλῳ νόμῳ χρῆσθαι, εἰ ἀπηλλοτριώτο ἡ καινὴ διαθήκη τῆς παλαιᾶς νομοθεσίας; ἀλλ' ἵνα δείξῃ ὅτι τοῦ ἐνὸς θεοῦ αἱ δύο διαθήκαι καὶ ἡ συμφωνία (κατὰ) τὸ πληρωτικὸν τοῦ νόμου διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ πλησίον ἰσορρόπως ἐν
 15 ταῖς δύο διαθήκαις γνωρίζεται, τὸ τέλε(ι)ον ἐργαζομένης [τὸ] ἀγαθόν, νόμου τελείωσιν εἶπεν εἶναι τὴν ἀγάπην.

Σχόλιον ζ. »Φανερὰ δέ ἐστι τὰ ἔργα τῆς σαρκός, ἅτινά ἐστι πορνεία ἀκαθαρσία ἀσέλγεια εἰδωλολατρεία φαρμακεία ἔχθραι ἔρι-
 20 ζῆλοι θυμοὶ ἐριθείαι διχοστασίαι αἰρέσεις φθόνοι | μέθαι κῶμοι, ὧς 642 ἃ προλέγω ὑμῖν καθὼς καὶ προεἶπον, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν«.

Ἐλεγχος ζ. Ὡς θαυμασίων μυστηρίων καὶ ἀντιθέτων * | θεοῦ a D364 ὑποδειγμάτων. τῇ γὰρ σαρκὶ περιῆψε τὰ πάντα δεινά. ἡ σὰρξ δὲ οὐκ αἰεὶ ἦν, ἀλλὰ ἐν τῇ ἑκτῇ ἡμέρᾳ τῆς κοσμοποιίας, τοῦ Ἀδάμ πλα-
 25 σθέντος, <ἐγένετο> ἡ σὰρξ· ἔκτοτε ἔσχε τὴν ἀρχήν, φημὶ <ἀπὸ> τῆς πλάσεως, ἵνα ἐλεγχθῶσιν οἱ λέγοντες αἰεὶ καὶ ἐξ ἀρχῆς εἶναι τὸ κακόν. καὶ γὰρ οὔτε ἐξότε ἐπλάσθη ἡ σὰρξ ἡμαρτεν, ἵνα μὴ ὁ πλάστης αἰ- b
 τιος νομισθῇ ἁμαρτίας, πλάσας σάρκα ἁμαρτωλήν, οὔτε προὔπηρχε τοῦ πλάσματος τὸ κακόν. μετὰ χρόνον | δὲ ἐν παρακοῇ ὁ Ἀδάμ γε- P352

1f Gal. 5, 9 — 9f Gal. 5, 14 — 17—21 Gal. 5, 19—21

V M 1f vgl. S. 120, 13f 9f vgl. S. 120, 15f 17—21 vgl. S. 120, 17—21

5f <κατὰ> τὸ εἶδος? * 7 συνετὸς M 12 εἰ ἀπηλλοτριώτο, εἰ u. ἀ auf Rasur V corr 13 <κατὰ> * 15 τέλε(ι)ον Schmidt | ἐργαζομένης Dind.] ἐργα-
 ζομένον V M | [τὸ] * 18 εἰδωλολατρεία S. 120, 18] εἰδωλολατρεῖαι V M | φαρμακεία S. 120, 18] φαρμακεῖαι V M 19 φθόνοι S. 120, 19 20 ἃ προλέγω ὑμῖν S. 120, 19f] < V M 22 * ergänze etwa <τῇ πλάνῃ τοῦ ἀγύρτου τοῦ ἀπο-
 στόλου τοῦ> * 25 <ἐγένετο> * | <ἀπὸ> * 27 ἡ hineingeflickt V M | πλά-
 στης] πλάσας M 29 τοῦ πλάσματος aus τὸ πλάσμα V corr

χορῶς. ὥς ἔχων τὸ ἀντιξοῦσιον προκαλέσει ἰδίᾳ ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν
 ἁμαρτίαν εἰς ἑαυτὸν διανοηθεὶς ἔπραξε. φημὶ δὲ τὴν ἀθέτησιν τοῦ
 αὐτοῦ δεσπότην διὰ τῆς παρακοῆς ποιησάμενος. ποῦ τοίνυν ἦν τὸ **c**
 κακόν, πρὶν ἢ τὴν σάρκα εἶναι; πῶς δὲ εὐθὺς πλασθεῖσα οὐ τὸ κα-
 5 κόν εἰργάσατο, ἀλλὰ χρόνον μετέπειτα; ἄρα γοῦν ἀνήρηται ὁ περὶ τῆς
 κακίας ἀρχῆς λόγος. οὐ γὰρ δύναται ἀρχαίσειν, ἐπειδὴ ἐν τῇ σαρκὶ
 τῇ μεταγενεστέρῃ τὸ γίνεσθαι ἔχει ἢ κακία ἢ μὴ γίνεσθαι καὶ οὔτε
 ἢ σὰρξ πάλιν ἀκληρονομιότης ἐστὶ τῶν ἐπουρανίων. καὶ μὴ τις **d**
 λάβηται τοῦ ἀγίου ἀποστόλου εἰπόντος »σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν
 10 θεοῦ οὐ κληρονομῶσιν«. οὐ γὰρ πᾶσαν σάρκα αἰτιᾶται. πῶς γὰρ
 αἰτιαθήσεται σὰρξ ἢ μὴ πράξασα τὰ προειρημένα; καὶ ἐξ ἑτέρων δὲ **e**
 ἀποδείξεων παραστήσω τὸ ζητούμενον. »τίς, γάρ φησιν, ἐγκαλέσει
 κατὰ ἐκλεκτῶν θεοῦ;« πῶς οὐ κληρονομῶσει Μαρία ἢ ἁγία μετὰ σαρκὸς
 τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἢ μὴ πορνεύσασα μὴ ἀσελγήσασα μὴ
 15 μοιχευθεῖσα μηδέ τι τῶν ἀνηκέστων σαρκὸς ἔργων ἐργασαμένη, ἀλλὰ
 ἄχραντος μένσας; οὐκ ἄρα τοίνυν περὶ σαρκὸς λέγει μὴ κληρονομεῖν **f**
 βασιλείαν οὐρανῶν, ἀλλὰ περὶ σαρκικῶν ἀνθρώπων τῶν τὰ φανῶλα
 διὰ τῆς σαρκὸς πραττόντων, ἅτινά ἐστι πορνεία, εἰδωλολατρεία καὶ
 τὰ τοῦτοις ὅμοια. καὶ ἐξ ἅπαντος ἐλήλεγκται σου ἡ σκευωρία, ὅ **g**
 20 Μαρκίων πεπλανημένε, τῆς | ἀληθείας πάντη προλαβοῦσης καὶ τὸ D365
 στερεὸν τοῦ κηρύγματος τῆς ζωῆς ἀσφαλιζομένης.

Σχόλιον ζ. »Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς
 παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις«.

Ἐλεγχος ζ. Εἰ ἐσταύρωσαν καὶ τὴν σάρκα οἱ τοῦ Χριστοῦ, ὅ **a**
 25 Μαρκίων, δηλὸν οὖν ὅτι οἱ τοῦ Χριστοῦ δοῦλοι σὺν ταῖς ἐπιθυμίαις
 καὶ τοῖς παθήμασι καθαρὰν τὴν σάρκα ἀπέδειξαν καὶ ἐμιμήσαντο τὸν
 Χριστόν, δείξαντες αὐτὸν σάρκα ἐσταυρωκέναι. διὸ καὶ αὐτοὶ τὰ ἴσα
 τῷ δεσπότη αὐτῶν φρονήσαντες τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν. καὶ εἰ τὴν **b**
 σάρκα | ἐσταύρωσαν, ἀνένδεκτον τὴν σάρκα ὑπὲρ Χριστοῦ παθοῦσαν **Ö644**
 30 μὴ σὺν Χριστῷ βασιλεύειν, καθὼς καὶ ἐν ἄλλῳ ῥητῷ δείκνυσιν ὁ

9 I Kor. 15, 50 — 12 Röm. 8, 33 — 22 f Gal. 5, 24

V M 22f vgl. S. 121, 1f

1 <ὥς> * 9 βασιλείαν] κληρονομίαν M 15 μηδέ *] μηδέν VM 18 διὰ
 oben drüber Vcorr 19 τούτων M | ἐλήλεγκται M 20 παντι M | προλαβον
 επιφανούσης, επιφανον durchgestrichen, αβον auf Rasur Vcorr προλαβούσης M;
 lies vielleicht προδήλον φαινομένης * 24 καὶ getilgt Vcorr < M | οἱ durch-
 gestrichen Vcorr < M 25 δηλὸν οὖν *] δηλὸν ἦν V δηλὸν οὖν ἦν M

ἅγιος ἀπόστολος λέγων ὅτι »καθάπερ κοινωνοὶ ἐστε τῶν παθημάτων τοῦ Χριστοῦ, οὕτως καὶ τῆς δόξης«.

Σχόλιον ἦ. »Οὐδὲ γὰρ οἱ περιτεμνόμενοι αὐτοὶ νόμον φυλάσσουν· |

P 353

- 5 Ἐλεγχος ἦ. Οὐκ ἀπηγόρευτο τοίνυν ἡ προτέρα περιτομὴ ἐν τῷ α
ιδίῳ καιρῷ, εἰ νόμον ἐφύλαξε. νόμος δὲ Χριστὸν κατήγγελλεν ἐρχό-
μενον νόμον ἐλευθερίας παρασχέσθαι, καὶ οὐκέτι ἡ περιτομὴ ἐν σαρκὶ
τῷ χρόνῳ τοῦ Χριστοῦ ἐξυπηρετήσκειν· ἦλθεν γὰρ ἡ διὰ Χριστοῦ
ἀληθινή, ἧς τύπος ἐκείνη ἦν. οἱ δὲ ἔτι ἐν ἐκείνῃ σφραγιζόμενοι, καὶ b
10 τε πάντα τὸν νόμον φυλάξουσιν, οὐκέτι αὐτοῖς λογισθήσεται νόμον
φύλαξις· ἐπειδὴ γὰρ ὁ νόμος ἔλεγεν περὶ Χριστοῦ ὅτι »προφήτην
ἐγερεῖ ὑμῖν κύριος ὁ θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν μου ὡς ἐμέ, αὐτοῦ ἀκού-
σετε«. αὐτῶν δὲ τοῦ Χριστοῦ μὴ ἀκουνάντων, »ἡ περιτομὴ ἀκροβυ-
στία αὐτοῖς γίνεται« καὶ ἡ φύλαξις τοῦ νόμου οὐκέτι φύλαξις. καλὸς c
15 τοίνυν ὁ νόμος καὶ καλὴ ἡ περιτομή, ἀφ' οὗ καὶ ἀφ' ἧς ἔγνωμεν
Χριστὸν καὶ τὸν ἐντελέστερον αὐτοῦ νόμον καὶ τὴν ἐντελεστέραν αὐ-
τοῦ περιτομήν. |

D 366

Ἀπὸ τῆς πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς <α>· αὕτη γὰρ παρ' αὐτοῖς δευ-
τέρα καὶ παρ' ἡμῖν.

- 20 α καὶ θ σχόλιον. »Γέγραπται γάρ· ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν
σοφῶν καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω«.

- α καὶ θ ἔλεγχος. Εἰ ἀπὸ τῶν γεγραμμένων ἐν τοῖς προφήταις
ἀναλέγεται ὁ ἀπόστολος μαρτυρίας εἰς παράστασιν ἀληθείας καὶ ἀγα-
θῆς διδασκαλίας, οὐκ ἀλλότριοι οἱ προφῆται τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ
25 ἀγαθοῦ θεοῦ καὶ τῆς ἀγαθῆς αὐτοῦ διδασκαλίας.

β καὶ ι σχόλιον. »Ἰνα, καθὼς γέγραπται, ὁ καυχώμενος ἐν κυ-
ρίῳ καυχάσθω«.

β καὶ ι ἔλεγχος. Εἰ ἐπαινετὸς ὑπάρχει ὁ καυχώμενος ἐν κυρίῳ a
παρὰ τῷ προφήτῃ, κύριον δὲ οἶδεν τὸν θεὸν τοῦ νόμου τὸν παρὰ

1 II Kor. 1, 7 — 3 Gal. 6, 13a — 11 Deut. 18, 15 — 13 Röm. 2, 25 —
14f vgl. Röm. 7, 16 (Röm. 7, 12) — 20 I Kor. 1, 19 — 26 I Kor. 1, 31

V M 3f vgl. S. 121, 3 20f vgl. S. 121, 5f 26f vgl. S. 121, 7

3 οὔτε V M 14 καλὸς aus καλῶς V corr 18—20 α καὶ θ σχόλιον auf
besonderer Linie; dann ἀπὸ τῆς πρὸς — παρ' ἡμῖν· γέγραπται γὰρ κτέ. V M
18 <α> * 26 vor Ἰνα + καὶ V M < S. 121, 7 26 καυχώμενος M 29 τοῖς
προφήταις aus τῷ προφήτῃ V corr τοῖς προφήταις M

σοί, ὃ Μαρκίων, καὶ κριτὴν καὶ δημιουργὸν καὶ δίκαιον καλούμενον, οὐκ ἄλλος ἐστὶν οὗτος παρὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ πατέρα. οὐ μαθητὴς ὑπάρχει Παῦλος· ἐπειδήπερ ἀπὸ τῆς τοῦ προφήτου διδασκαλίας ὁ δι- **b**
 δέσκαλος κατασταθεὶς τῶν ἐθνῶν ὑπὸ Χριστοῦ Παῦλος ἀπὸ τῶν
 5 ὁμοίων καὶ τῶν αὐτῶν διδασκαλιῶν ἀνιμώμενος ὡς καθαρὸν ὕδωρ
 ἀρδεύει ἦν πεπίστευται ἐκκλησίαν.

γ καὶ τὰ σχόλια. * Τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν
 καταργουμένων. |

P 354
 Ö 646

γ καὶ τὰ ἔλεγχος. Εἰ ἀρχοντες τοῦ αἰῶνος τούτου πολλοί, **a**
 10 καταργοῦνται δὲ οἱ τοιοῦτοι, ἀναγκασθήσῃ, ὃ Μαρκίων, οὐκέτι τριῶν
 ἀρχῶν ζητεῖν τὰς ρίζας, ἀλλὰ ἐρευνῆσαι σαντῶ ἄλλον μῦθον πολ-
 λῶν ἀρχῶν καὶ πολλῶν ριζῶν καὶ πολλῆς τραγωδίας. καὶ ὅταν συ- **b**
 νοσαντῶν πλάσῃς (οὐ γὰρ εὔροις), συναντήσῃ σοι τό »καταργουμένων«·
 ἐξ δὲ τοῦ λόγου τοῦ λέγοντος »καταργουμένων« ἀναιρεθήσεται ἡ **D 367**
 15 παρὰ σοῦ φανταζομένη ἀναρχος τῶν ἀρχῶν ρίζα. πᾶν γὰρ τὸ λῆγον
 οὐκ αἰδίων ὑπάρχει, ἀλλὰ εἰ ἀρχὴν ἔσχε τοῦ εἶναι, καὶ τέλος ὑφείξει.
 ἀδύνατον γὰρ τὸ ἀρχὴν ἐσχηκὸς διαιωνίζειν αἰδίως, εἰ μὴ τι ἂν θέλοι **c**
 τὸ ὄν, αἴτιον γενόμενον τοῦ μὴ ποτὲ ὄντος, ἀρξάμενον δὲ τοῦ εἶναι.
 τὸ δὲ ὄν ἐστὶν πατήρ καὶ υἱὸς καὶ ἅγιον πνεῦμα· τὸ δὲ μὴ ὄν ἐστὶ
 20 πάντα τὰ κεκτισμένα, ἀρχὴν ἐσχηκὸτα τοῦ εἶναι, ἐν οἷς καὶ τὸ λεγό-
 μενον κακὸν καὶ ὄν κακόν, ἀπὸ ἀνθρώπων ἀρξάμενον τῶν γενομέ-
 νων οὐκ ὄντων ποτέ· ἀρχὴν δὲ τοῦ κακοῦ ἐσχηκὸτος, ἐξότε καὶ ὁ
 ἄνθρωπος ὁ οὐκ ὄν ποτε * οὐκέτι ἔσται τὸ κακόν. ἀναμφιβόλως **d**
 γὰρ ἀναιρεθήσεται, διὰ τὸ μὴ συνέυδοκεῖν τὸν ὄντα τῶ ἀρχὴν ἐσχη-
 25 κότι καὶ ἐν φάυλοις ἐαυτὸν καταστήσαντι· πανθήσεται γὰρ μετὰ τὴν
 ἀνάστασιν, οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ νόμου κηρύξεως καὶ πρὸ
 τοῦ δὲ νόμου ἀπὸ πολλῶν τῶν κατὰ τὸν φυσικὸν νόμον πεπολιτευ-
 μένων καὶ ἔτι γε περισσοτέρως ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐνσάρκου παρ-
 ουσίας, τελειότατα δὲ ἀπὸ τῆς τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως, ἐπειδὴ **e**
 30 »σπεύονται ἐν φθορᾷ, ἐγείρονται ἐν ἀφθαρσίᾳ«, μηκέτι τὸ κακὸν
 ἐργαζόμενοι. μηκέτι ἀποθνήσκοντες. καὶ ὅτι δὲ πανθήσεται, μαρτυ- **f**

4 vgl. I Tim. 2, 7 — 7 I Kor. 2, 6b — 30 I Kor. 15, 42

V M 7f vgl. S. 121, 8

4 vor ἀπὸ + (ὡς)? * 11 ἀρχόντων M | ἐρευνῆσαι Dind. Öh.] ἐρευνήσας
 V M | σαντῶ *] αὐτῶ V M (das ergänzte σ steckt in dem vorhergehenden ἐρε-
 νήσας) 13 συναντήσαι aus συναντήσῃ V corr συναντήσαι M 17 ἐσχηκὸς, o
 aus ω V corr 18 ὄν ausradiert V | μὴ ποτέ] μήτε M 20 κεκτισμένα Dind. Öh.]
 κεκτημένα V M 23 ὁ < M | * (ἐγένετο, καὶ ποτέ) * 24 τῶ] τὸ M

ρήσει ὁ αὐτὸς λόγος τοῦ ἀποστόλου γάσκων »τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν καταργουμένων«. καὶ ἀνήρηται πανταχόθεν ἢ κατὰ σέ, ὦ Μαρκίων, ὑπόθεσις, φαντασιώδης τις οὕσα καὶ ψευδὴς καὶ ἄστατος καὶ ἄλογος.

5 ὁ καὶ ιβ' σχόλιον. »Γέγραπται γάρ· ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν. | καὶ πάλιν· κύριος γινώσκει τοὺς διαλογισμοὺς P355 τῶν ἀνθρώπων, ὅτι εἰσὶ μάταιοι«.

ὁ καὶ ιβ' ἔλεγχος. Τό »γέγραπται« εἰς χρῆσιν προφερόμενον καὶ τό | »γινώσκει κύριος« ὁμολογούμενον, οὐκ ἀλλότριον ὑπάρχει τῷ Ö648
10 ἀναλεξαμένῳ τὸ ῥητὸν τοῦ λόγου, | φημὶ δὲ τῷ ἀγίῳ ἀποστόλῳ, παρ' D368
ὃ ἢ χρῆσις ἐμφέρεται. ἐξ ἧς χρήσεως ὁ χαρακτήρ φανεῖται οὐκ ἀλλότριος τοῦ κηρύγματος τοῦ ἀποστόλου ἀπὸ τῆς παλαιᾶς διαθήκης, ὅθεν αὐτῷ ἡ μαρτυρία συνέστη.

ε' καὶ ιγ' σχόλιον. »Καὶ γὰρ τὸ Πάσχα ἡμῶν ἐτύθη Χριστός«. 15
ε' καὶ ιγ' ἔλεγχος. Εἰ Πάσχα ὁ ἀπόστολος ὁμολογεῖ καὶ τυθέντα a
τὸν Χριστὸν οὐκ ἀρνεῖται, οὐκ ἀλλότριον τὸ Πάσχα τοῦ Χριστοῦ, τοῦ κατὰ νόμον Πάσχα πρόβατον θύοντος ἀληθινῶς καὶ οὐ δοκήσει, οὐ προβάτου τύπος ἦν ὁ οὐ δοκήσει θνύμενος Χριστὸς οὐδὲ ἄνευ σαρκὸς πάσχων. πῶς γὰρ ἡδύνατο πνεῦμα θύεσθαι; δῆλον <ὅτι> οὐκ b
20 ἡδύνατο. μὴ δυναμένου δὲ ἄνευ σαρκὸς τυθῆναι, τυθέντος δὲ ἐν ἀληθείᾳ, ὡς ὁμολογεῖται διὰ τῆς τοῦ ἀποστόλου ἀναμφιλέκτου μαρτυρίας, *. οὐκοῦν ἐκ παντὸς σαφῶς ἀποδέδεικται οὐκ ἀλλότριος ὁ c
νόμος, τύπῳ φερόμενος χρόνῳ ἄχρι τοῦ ἐντελεστέρου καὶ ἐναργοῦς προβάτου τυθέντος ἐν ἀληθείᾳ Χριστοῦ, οὗ προῆγεν ἐν τοῖς παλαιοῖς
25 χρόνοις [ἄλλοις] θνύμενον τὸ πρόβατον τὸ αἰσθητόν. »ἡμῶν δὲ τὸ Πάσχα ἐτύθη Χριστός«.

ζ' καὶ ιδ' σχόλιον. »Οὐκ οἶδατε ὅτι ὁ κολλώμενος τῇ πόρῃ ἐν σῶμά ἐστιν; ἔσονται γάρ, φησὶν, οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν«.

ζ' καὶ ιδ' ἔλεγχος. Εἰ οὐκ ἀληθὴς ὁ νόμος, τίτι τῷ λόγῳ οἱ ἀλη- 30
θεῖς τὰς μαρτυρίας ἀπὸ τοῦ νόμου λαμβάνουσιν; ὧν εἰς ὑπάρχει ὁ

5 I Kor. 3, 19b. 20 — 14 I Kor. 5, 7a — 27 I Kor. 6, 16

V M 5—7 vgl. S. 121, 9—11 14 vgl. S. 121, 12 27f vgl. S. 121, 13f

9 κύριος < M 10 τοῦ λόγου aus τῷ λόγῳ V corr 11f ἀλλότριος *] ἄλλο-
τριόν VM 18 οὐ — δοκήσει < M | οὐ Corn.] οὐ V | οὐ ausradiert V
19 <ὅτι> * 21 ὡς < M | μαρτυρίας ὁμολογίας VM * 22 * etwa <δὴλεν ὅτι
σάρκα ἡμφέεστο> * | οὐκοῦν am Rande nachgetragen V corr 25 [ἄλλοις] *;
ob aus ἄλλο? Jül. 27 κολλώμενος M 28 φησὶν S. 121, 14] < V M
Epiphanius II. 11

ἅγιος θεοῦ ἀπόστολος Παῦλος· ὁ τὴν μαρτυρίαν ταύτην μετὰ καὶ πολλῶν ἄλλων λαβὼν εἰς ἐναργῆ παράστασιν ἀληθείας καὶ κηρύγματος τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ.

ζ καὶ ἡ σφόδρα. Μετηλλαγμένως· ἀντὶ γὰρ τοῦ »ἐν τῷ νόμῳ«
5 λέγει »ἐν τῷ Μωυσέως νόμῳ«. λέγει δὲ πρὸς τοῦτου »ἢ καὶ ὁ νόμος ταῦτα οὐ λέγει».

ζ καὶ ἡ ἐλεγχον. Καὶν τε ἐν τῇ δευτέρᾳ ἀποφάσει | ἀλλάξῃς a D369
τὸ εἶδος. Ὁ Μαρκίων, καὶ νομίσης ἀπὸ τοῦ πεποιηκέναι σε »ἐν τῷ
νόμῳ Μωυσέως« ἀπαλλοτριοῦν διὰ τοῦ »Μωυσέως« θεοῦ τὸν
10 νόμον, ἄνωθεν ὁ σύνδεσμος ἐλέγχει σου τὴν ἀφροσύνην, τό »ἢ
καὶ ὁ νόμος ταῦτα οὐ λέγει |· ἐν γὰρ τῷ νόμῳ γέγραπται· οὐ φι- P356
μύσεις βοῦν ἐλοῶντας. οὐδὲν δὲ ἡμᾶς ἠδίκησας, καὶν τε προσθείης b
τὸ ὄνομα Μωυσέως. ἀλλὰ ἡμᾶς μὲν ὠφέλησας, κατὰ σαντοῦ δὲ τὴν
μαρτυρίαν ἰσχυρίζας παρταχόμεν τε ὁμολόγησας ἄγνοῶν, τοῦ θεοῦ Ö 650
15 εἶναι τὸν Μωυσέως νόμον ἀπὸ τοῦ »ἐν τῷ νόμῳ Μωυσέως« καὶ »ὁ
νόμος λέγει«. ἐπακολουθεῖ γὰρ ὁ ἀπόστολος συντιθέμενος ἐν τῷ c
μετέπειτα εἰρηκέναι »μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ θεῷ; ἢ πάντως δι' ἡμᾶς
εἰρηκεν«. εἰ δὲ διὰ τοὺς ἀποστόλους εἰρηκεν ὁ νόμος, καὶ ὁ ἐν τῷ
νόμῳ θεὸς λαλήσας ἐπιμελεῖται ἄρα τῶν ἀποστόλων τοῦ Χριστοῦ
20 ἐν τῷ μὴ φιμοῦν αὐτοὺς παρακελεύεσθαι, ἥτοι τοῦ λαλεῖν τὴν τοῦ
Χριστοῦ αὐτοῦ διδασκαλίαν ἥτοι τὴν ἐφήμερον τροφὴν παρὰ τῶν
λαῶν ἀνενδεῶς αὐτοὺς ἔχειν. οὐκ ἄρα ἄλλοτριους τοὺς ἀποστόλους
ἐκείνου τῆς θεότητος οἶδεν οὐδὲ οἱ ἀπόστολοι ἄλλότριον αὐτὸν θεὸν
ἡγοῦνται. ἐξ ἧς περὶ ὑπὲρ πάντων μαρτυρίαν ὁ ἅγιος ἀπόστολος d
25 ἀποδέδωκε γήσας »μὴ περὶ τῶν βοῶν μέλει τῷ θεῷ; ἀλλὰ διὰ τοὺς
ἀποστόλους εἰρηκεν«. καὶ εἰ διὰ τοὺς ἀποστόλους εἰρηκε, κτιστῆς
δὲ ἐστὶν ἀνθρώπων καὶ κτηνῶν, ἐξ ὧν βόες τε καὶ στρουθοί, ἐρπετά
τε καὶ κνώδαλα, ἐνάλιά τε καὶ τὰ ἄλλα, ἄρα μέλει αὐτῷ περὶ πάν-

4 I Kor. 9, 9. 8 — 11 I Kor. 9, 8f — 17 I Kor. 9, 9f

V M 4—6 vgl. S. 121, 15—17

2 ἐναργῆ M 4—6 ἀντὶ γὰρ τοῦ — οὐ λέγει] ἀντὶ γὰρ τοῦ »καὶ ὁ νόμος
ταῦτα οὐ λέγει« φησὶν ἐκεῖνος »εἰ καὶ ὁ νόμος Μωυσέως ταῦτα οὐ λέγει«
S. 121, 15—17 5 ἢ Zahn] εἰ V M ebenso S. 121, 17 9 διὰ τοῦ »Μωυσέως« *]
διὰ τὸν Μωυσέα V M | vor θεοῦ + (ἀπὸ)? * 10 τό *] ὅτι V M | ἢ] εἰ V M
11 f φιμώσης V φειμώσης M 14 τε *] δὲ V M 16 συντιθέμενος + (τῷ
νόμῳ)? * 17 μέλλει M 23 αὐτοῦ M 24 ἐξ ἧς περ] ergänze μαρτυρίας =
von welchem Zeugnis aus, vgl. das ἀφ' οὗπερ S. 169, 13 | μαρτυρίαν *] μαρτυ-
ρίας V M 25 μέλει aus μέλλειν V corr μέλλειν V M 26 καὶ + (γὰρ)? *

των κατὰ τὴν ἐκάστου ἀναλογίαν. καὶ μέλει μὲν αὐτῷ περὶ πάντων **e**
 ἐν τῷ λέγειν »ἀνθρώπους καὶ κτήνη σώσεις, κύριε καὶ ἐν τῷ εἰρη-
 κέναι »τίς δέδωκε κόρακι βοράν;« καὶ »νεοσσοὶ κοράκων πρὸς κύριον
 κεκράγασι. τὰ σῖτα ζητοῦντες« καὶ »δώσεις τὴν τροφήν εὐκαιρον τοῖς
 5 **πᾶσιν**«. ἀλλὰ οὐκ ἐν τῷ ἀλοῶν τοὺς βοῦς παρεκελεύετο μὴ φιμοῦν
 βοῦν ἀλοῶντα, ἔπει ἐδείκνυνεν | ἂν μὴ δύνασθαι τὸν θεὸν τρέφειν **D370**
 αὐτοῦ τὴν κτίσιν ἄλλως εἰ [καὶ] μὴ διὰ τῆς <ὑπὸ> τῶν ἀνθρώπων
 τοῖς κτήνεσιν ἐπικουρουμένης τροφῆς. ἔδειξε δὲ ὁ ἅγιος ἀπόστολος **f**
 οὐ δι' ἀπορίαν τροφῆς τὸν θεὸν διὰ τοῦ ἀλοητοῦ ἐπιμέλεσθαι βοῶν
 10 ἐν τῷ παρεκελεύεσθαι μὴ φιμοῦν τοὺς τοιούτους, ἀλλὰ διὰ τοῦ αἰ-
 νίγματος περὶ τῶν ἀποστόλων σημαίνεσθαι τὴν σχέσιν. † τῶν γὰρ **g**
 κατὰ τὸ αἰσθητὸν πάντων ποιεῖται τὴν πρόνοιαν καὶ ὁμοίως μέλει
 αὐτῷ περὶ πάντων. οὐ γὰρ ἀντιθέτως ὁ ἀπόστολος πρὸς τὸν σω-
 τῆρα ἔγραφεν, ἵνα οὕτως προφασίσωνται οἱ πολλοί. μικρότερα γὰρ **h**
 15 τῶν βοῶν τὰ στρουθία, περὶ ὧν ὁ σωτὴρ ἔλεγεν ὅτι »πέντε στρου-
 θία πωλεῖται ἄσσαρίων δύο« καὶ πάλιν »οὐχὶ δύο | στρουθία πωλεῖ- **P357**
 ται ἄσσαρίου ἐνός;«. εἰ οὖν δύο στρουθία πωλεῖται ἄσσαρίου ἐνός καὶ
 ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται εἰς παγίδα ἄνευ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν
 τοῖς οὐρανοῖς, ὁμοῦ μὲν πάντων προνοεῖ, τῶν δὲ μειζόνων ἐπιμελεῖ-
 20 ται κατὰ τὸ μειζον εἶδος τῆς πνευματικῆς ἀκολουθίας. ὥστ' οὖν ἐκ **i**
 παντὸς ὁμολογεῖται τὸν αὐτὸν ποιητὴν καὶ δημιουργὸν καὶ νομοθέ-
 την παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης ὄντα, θεὸν ἀγαθὸν τε καὶ δίκαιον
 καὶ τῶν πάντων κύριον. | **Ö652**

Ἧ καὶ ις σχόλιον. »Μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ θεῷ;«
 25 ἦ καὶ ις ἔλεγχος. Ἦδη διαπεπραγμάτευται καὶ διὰ πλάτους
 ἡρμήνευται ἐν τῷ πρὸ αὐτοῦ ῥητῷ. διὸ περιττὸν ἡγησάμενος αὐθις
 περὶ αὐτοῦ λέγειν ἡρκέσθην τοῖς προειρημένοις.

Θ καὶ ις σχόλιον. »Οὐ θέλω γὰρ ὑμᾶς ἄγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι
 οἱ πατέρες ἡμῶν ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσ-

2 Psal. 35, 7 — 3 Hiob 38, 41a — Hiob 38, 41b — 4 Psal. 144, 15 — 15 Matth.
 10, 29 — 24 I Kor. 9, 9 — 28 I Kor. 10, 1—9a. 11

V M 24 vgl. S. 122, 1 28—S. 164, 9 vgl. S. 122, 2—12

1 κατὰ τὴν — περὶ πάντων < M 3 τίς δέδωκεναι vor τίς δέδωκεν durch-
 gestrichen V^{corr} | βο||ράν, ρ ausradiert V^{corr} 7 ἄλλως *] ἀλλὰ VM | [καὶ] *
 | <ὑπὸ> * 11 † τῶν] lies wohl (καὶ oder) ἀληθῶς * 12 κατὰ τὸ αἰσθητὸν
 aus κατὰ τῶν αἰσθητῶν V^{corr} κατὰ τῶν αἰσθητῶν M; κάτω αἰσθητῶν Pet., falsch:
 κατὰ τὸ αἰσθητὸν bildet den Gegensatz zu dem vorausgehenden διὰ τοῦ αἰνίγματος
 26 ἡρμήνευται, ἡ auf Rasur V^{corr} | περιττὸν U] περιττῶς VM 29 ἡμῶν
 S. 122, 3] ὑμῶν VM

- ως διήλθον καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πνευματικὸν ἔφαγον βρωμα καὶ
 πάντες τὸ αὐτὸ πνευματικὸν ἔπιον πόμα. ἔπιον γὰρ ἐκ πνευματικῆς
 ἀκολουθοῦσης πέτρας· ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός. ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς
 πλείστοις αὐτῶν ἠνέδοκιν. ταῦτα δὲ τύποι ἡμῶν | ἐγενήθησαν, πρὸς D371
 5 τὸ μὴ εἶναι ἡμᾶς ἐπιθυμητὰς κακῶν, καθὼς καὶ ἐκεῖνοι ἐπεθύμησαν.
 μηδὲ εἰδωλολάτραι γίνεσθαι, καθὼς τινες αὐτῶν, ὡς γέγραπται· ἐκά-
 θισεν ὁ λαὸς φαγεῖν καὶ πιεῖν καὶ ἀνέστησαν παίζειν. μηδὲ ἐκπειρά-
 ζομεν τὸν Χριστόν· ὥς ὅπου λέγει ταῦτα δὲ τυπικῶς συνέβαινεν
 ἐκεῖνοις, ἐγράφη δὲ ἡμῖν καὶ τὰ ἐξῆς.
- 10 θ καὶ ἡ ἐλεγχος. Ὡς πολλῆς φρενοβλαβείας. τίς ἔχων ὀφθαλ- a
 μοὺς ἡλίον ἀνατέλλοντος ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ φωτός πλανήσει; εἰ γὰρ
 πατέρας ἑαυτοῦ τοὺς τότε λέγει ὁ ἅγιος ἀπόστολος καὶ ὑπὸ νεφέλῃν
 καὶ διὰ θαλάσσης διεληλυθέναι καὶ πνευματικὸν βρωμα καὶ πόμα
 εἶναι. βεβρωκέναι δὲ καὶ πεπωκέναι ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθοῦσης
 15 πέτρας. Χριστὸν δὲ εἶναι τὴν πέτραν γάσκει. τίς πεισθήσεται Μαρκ- b
 κίως τῇ ἀνοίᾳ, τοῦ σκοτίζοντος ἑαυτοῦ τὸν νοῦν καὶ τῶν ἀκονόν-
 των αὐτοῦ, ἀλλότριον γάσκειν τὸν Χριστὸν τῶν ἐν νόμῳ γενομένων.
 ὁμολογουμένων δὲ παρὰ τοῦ ἀποστόλου ἐν ἀληθείᾳ καὶ οὐκ ἐν δο-
 κίᾳ· γάσκει δὲ ὁ ἀπόστολος μὴ ἐν τοῖς πλείστοις τὸν | Χριστὸν c P358
 20 ἠνέδοκιν, πάντως διὰ παράνομον προᾶξιν τῶν αὐτῶν. εἰ δὲ οὐκ
 ἠνέδοκιν ἐν τοῖς κατὰ τὸν νόμον παράνομαι ἐργασαμένοις. ἄρα ἀγα-
 ραζτεῖ πρὸς τοὺς τοιοῦτους, ὡς αὐτοῦ δεδοκός τὸν νόμον, καὶ δι-
 δάσκει ἑαυτοῦ τὸν νόμον ὑπάρχειν, καιρῶ δοθέντα καὶ δικαίως ἐξυπ-
 ηρετηθέντα ἅχρι τῆς ἐνδόρκου αὐτοῦ παρουσίας. πρέπον γὰρ ἐστίν
 25 οἰκοδεσπότη καθ' ἑκάστον καιρὸν ἀρμοδίως ἐπιτάσσειν τοῖς ἑαυτοῦ
 οἰκέταις τὰ πρέποντα. εὐθὺς δὲ ἐπιφέρει λέγων «ταῦτα δὲ τύποι d
 ἡμῶν ἐγενήθησαν, πρὸς τὸ μὴ εἶναι ἡμᾶς ἐπιθυμητὰς κακῶν, καθὼς
 ἐκεῖνοι ἐπεθύμησαν, μηδὲ εἰδωλολάτραι γίνεσθαι, καθὼς τινες αὐ-
 τῶν· οὐκ κατὰ πάντων τὴν ψῆφον διεξιόν. καὶ πόθεν οἶδας e
 30 ταῦτα. ὦ ἀπόστολε; ἐπιφέρει «ὡς γέγραπται» γήσας «ἐκάθισεν ὁ λαὸς
 φαγεῖν καὶ πιεῖν καὶ ἀνέστησαν | παίζειν». ἄρα γοῦν ἀληθὴς ἡ γραφή, D372
 ἐξ ἧς καὶ τὸν ἐλεγχον κατὰ τῶν ἀνόμων ὁ ἀπόστολος λαμβάνει.
 εἶτα πάλιν | «μηδὲ πειράζομεν τὸν κύριον». ὁ δὲ Μαρκίον ἀντὶ τοῦ f Ö654

V M

1 f καὶ πάντες — πόμα < S. 122, 4f 5 ἐκεῖνοι S. 122, 8 6 ὡς S. 122, 9]
 καθὼς VM 8 ὥς ὅπου] ὅπου aus ὥς ὅπου V corr ὅπου M 9 ἐκεῖνοις,
 ἐγράφη δὲ < S. 122, 11 12 νεφέλῃν *] νεφέλης VM 17 τὸν U] τῶν VM
 25 ἑκάστον, καστον auf Rasur V corr 32 ἐξῆς M 33 πειράζομεν, ω aus o
 V corr πειράζομεν M

- κύριον» Χριστὸν ἐποίησε. κύριος δὲ καὶ Χριστὸς ταῦτ' ὅν ἐπάσχει, καὶ μὴ δοκοῖν τῷ Μαρκίῳ. προῦποτεταγμένης τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐπωνυμίας ἐν τῷ εἰπεῖν »ἡ πέτρα ἣν ὁ Χριστός· καὶ οὐκ ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν ἠνέδοκ' ἔσθαι. διεξιὼν δὲ πάλιν ὁ ἅγιος ἀπόστολος πᾶσαν τὴν 5 τοῦ κεφαλαίου ἐπόθεσιν φησιν »ταῦτα δὲ τυπικῶς συνέβαινεν ἐκείνοις. ἐγράφη δὲ ἡμῖν εἰς νοουθεσίαν«. εἰ τοίνυν τὰ τυπικῶς ἐκείνοις συμβεβηκότα ἐγράφη ἡμῖν εἰς νοουθεσίαν, ὁ γράψας τὰ γεγονότα τότε εἰς νοουθεσίαν ἡμῶν ἐπεμελεῖτο ὧν καὶ τὴν νοουθεσίαν ἐποιεῖτο. τὸ μὴ γίνεσθαι ἡμᾶς ἐπιθυμητὰς κακῶν. ὁ δὲ μὴ θέλων κακῶν ἐπιθυ- 10 μητὰς ἡμᾶς εἶναι ἄρα ἀγαθὸς ἐπάσχει καὶ οὐ κακός. ἐν οἷς γὰρ ἐπάσχει, ἐν τούτοις προτρέπεται ἡμᾶς εἶναι, ὁ αὐτὸς ἀγαθὸς θεὸς ὧν καὶ δίκαιος, ὁ τῶν προγραφέντων θεὸς καὶ τῶν μετέπειτα νοουθετουμένων, κτιστὴς ὧν τῶν πάντων καὶ δημιουργὸς καὶ νομοθέτης καὶ δορητικὸς τῶν εὐαγγελίων καὶ καθοδηγὸς τῶν ἀποστόλων.
- 15 ἰ καὶ ἱη σχόλιον. »Τί οὖν φημι; ὅτι ἱερόθυτον τί ἐστιν ἢ εἰδωλόθυτον τί ἐστιν; ἀλλ' ὅτι ἃ θύουσιν, δαιμονίοις καὶ οὐ θεῷ«. προσέθετο δὲ ὁ Μαρκίων τὸ ἱερόθυτον.
- ἰ καὶ ἱη ἔλεγχος. »Τί οὖν φημι; εἰδωλόθυτον | τί ἐστιν; ἀλλ' 20 ὅτι ἃ θύουσιν, δαιμονίοις θύουσιν καὶ οὐ θεῷ«. οὐκ ἀπηγόρευσε τὸν παλαιὸν τῶν πατέρων χρόνον ὁ ἀπόστολος ἕως αὐτοῦ καὶ ἕως ἐνέστηκεν Ἰερουσαλὴμ ἀπὸ τοῦ εἰπεῖν τοὺς εἰς τὰ εἰδώλα θύοντας δαιμονίοις θύειν καὶ οὐ θεῷ. οὐκ ἄρα κατέκρινε τῶν θεῶν θυσάντων, 25 ὅτε χρεῖα θυσιῶν ἦν. κατακρίνει δὲ τοὺς θύοντας εἰδώλοις, οὐ διὰ τὸ θύειν ἀλλὰ διὰ τὸ ἀντὶ | θεοῦ εἰδώλοις θύειν. οὔτε γὰρ θύουσιν, 30 ἵνα τροφήν ἑαυτοῖς ἐκ θεοῦ κεχαρισμένην εἰς μετάληψιν ἐργάσωνται. ἀλλὰ δαίμοσι θύοντες καὶ ματαιοφροσύνῃ *. σὺ δέ, ὦ Μαρκίων, προσέθηκας τὸ ἱερόθυτον, νομίσας ἀπὸ τοῦ μεμίχθαι τὰ δύο ὀνόματα, ἱεροῦ τε καὶ εἰδώλου, συνάπτεσθαι τῶν δύο τρόπων τὴν σχέσιν. καὶ οὐκ ἔστιν τοῦτο. εἰ μὲν γὰρ μετὰ τὸ ἐλθεῖν τὴν καινὴν διαθήκην 30 ἐθύετο τῷ Χριστῷ κατ' ἰδίαν καὶ εἰς ὄνομα αὐτοῦ ζῶν ἀνεφέρετο, πιθανὸν ἂν σοι ἠνέδοκ' ἔσθαι τὸ τῆς συκοφαντίας ψεῦδος, ὥς τῶν νῦν

15 I Kor. 10, 19 f

V M 15—17 vgl. S. 122, 13—15

1 κύριος δὲ καὶ Χριστός] Χριστὸν δὲ καὶ κύριον V | ἐπάσχειν V 7 δὲ hinter ἐγράφη getilgt V 7f ὁ γράψας — νοουθεσίαν¹ < M 7 τὰ γεγονότα τότε am Rande nachgetragen V corr 8 τὸ] lies τοῦ? * 15 ἱερόθυτον, ἱερο auf Rasur statt εἰδωλο V corr 17 προσέθετο — ἱερόθυτον < S. 122, 14f 21 ἀπὸ] διὰ? Jül. 23 ὅτε] ὅτι M 24 θεοῦ Pet.] θεῷ VM 26 * <δουλεύουσιν> *

- θεῶ θυνόντων Χριστῶ θυνόντων, τῶν δὲ τότε θυνόντων ἐν τῷ ἱερῷ
 Ἱεροσολύμων καὶ τῶν τοῖς εἰδώλοις θυνόντων ὁμοῦ συναπτομένων
 καὶ δαίμοσι θυνόντων καὶ οὐχὶ θεῶ, μηδενὸς δὲ θύσαντος ζῶα Χριστῶ
 ἀπὸ τῆς Χριστοῦ ἐνδομίας καὶ καινῆς διαθήκης, φανερά ἢ παρὰ σοὶ
 5 προσθήκη. | εἰ δὲ καὶ φύσει ἔκειτο ἡ λέξις ἐν τῷ ἀποστόλῳ περὶ e 0656
 ἱεροθύτου καὶ εἰδωλοθύτου, ὅμως ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἐκρίνετο παρὰ τοῖς
 τὸν εὐλογον λογισμὸν κερτιμένοις, καταχρηστικῶς λεγομένης τῆς
 λέξεως ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων συνήθειαν τῶν
 αἰ τὸ εἰδωλον ἱερὸν καλούντων.
- 10 Καὶ παραχόθεν διέπεσέ σου ἡ ψευδήγορος διάνοια, ἀποδειχθείσης f
 τῆς ἀληθείας, ὅτι οἱ θύοντες εἰδώλοις (ἦτοι κατὰ τὸν αὐτῶν λόγον
 ἱερόθυτον ὃ ἐποιοῦν ἢ ποιοῦσι *) ψεῦδος ἐργαζόμενοι δαιμονίοις
 θύουσι καὶ οὐχὶ θεῶ· ἀλλ' οὐχ οἱ ποτε κατὰ νόμον θύσαντες δι-
 καιότατα. νῦν δὲ μηκέτι τοῦτον γενομένου, αὐτοῦ θέλοντος, ὥς g
 15 καὶ ἀπὸ τῶν ἀνέκαθεν διὰ Ἱερემίου τοῦ προφήτου ἔλεγεν »ἵνα τί
 μοι λίβανον ἐκ Σαβᾶ φέρεις καὶ κινέωμον ἐκ γῆς μακρόθεν;« καὶ
 πάλιν »αἱ θυσίαι σου οὐχ ἡδυνάν μοι« | καὶ ἄλλοτε »ἔρόν σου τὰς P360
 θυσίας, Ἰσραήλ, καὶ θάγετε κρέα. οὐ γὰρ ἐνετειλάμην τοῖς πατράσιν
 ὑμῶν ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου τῆς | χειρὸς αὐτῶν ἐξαγαγεῖν αὐ- D374
 20 τοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου περὶ θυσιῶν, ἀλλὰ τοῦτο ἐνετειλάμην αὐτοῖς,
 ἕκαστον ποιεῖν δικαιοσύνην πρὸς τὸν πλησίον· αὐτοῦ δὲ λέγοντος h
 ὅτι οὐκ ἐνετειλάμην καὶ αὐτοῦ ἐν τῷ νόμῳ λέγοντος τῷ Μωσῇ ὅτι
 »ἕκαστος τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐὰν προσενέγκῃ θυσίαν ἐκ βοῶν ἢ προ-
 βάτων, ἄρσεν ἄμωμον προσφερέτω« καὶ πάλιν »ἐὰν τις ἀμάρτη καὶ
 25 γένηται ἐν τινι πλημμελείᾳ, προσαγάγῃ πρόβατον« καὶ πάλιν »ἐὰν
 ἀμάρτη ὁ λαός, προσενέγκῃ μόσχον«, ἔδειξε μὲν εὐπροσδέκτως αὐτὸν
 κομίζεσθαι τὰς ὑπὲρ σωτηρίας τοῦ λαοῦ ποτε τελεσθείσας θυσίας,

15 Jerem. 6, 20a — 17 Jerem. 6, 20c — 17—21 Jerem. 7, 21ff — 23 vgl.
 Lev. 22, 18f — 24 vgl. Lev. 5, 17f — 25f vgl. Lev. 4, 13f

V M

3 δαίμοσι θυνόντων Corn.] δημοσιενόντων VM 6 ὅμως *) ὁμοῦ VM |
 ἐκρίνετο Pet.] ἔκρινε VM 12 ὃ ἐποιοῦν ἢ ποιοῦσι ψεῦδος am Rande nach-
 getragen Vcorr | ἦ] lies καὶ? * | * ergänze etwa <καλεῖται ἢ εἰδωλόθυτον,
 ὅμως> * 13 οὐχὶ] οὐ M | ἀλλ' οὐχ οἱ am Rande nachgetragen Vcorr | θύ-
 σαντες auf Rasur Vcorr 13f nach δικαιότατα Rasur von 6 Buchstaben V
 14 νῦν δὲ auf Rasur Vcorr | νῦν δὲ — γενομένου] ein Nachsatz fehlt | αὐτοῦ]
 τοῦ Θεοῦ? * 15 Ἱερემίου, ηρεμι auf Rasur Vcorr 17 θυσίαι σου οὐχ] θυσίαις
 οὐχ M | οὐχ, γ auf Rasur Vcorr 27 ποτε am Rande nachgetragen Vcorr
 | ποτε τελεσθείσας] ὑποτελεσθείσας M

- οὐκ αὐτοῦ ἐπιδομένον τούτων οὐδὲ θέλοντος ταῦτα, ἀλλὰ συγκατα-
βαίνοντος αὐτῶν τῇ ἀσθενείᾳ καὶ τῇ τῆς ἀνθρωπότητος προλήψει,
ἵνα ἀπὸ τῆς πολυθείας εἰς τὴν περὶ τοῦ ἑνὸς θεοῦ γνῶσιν μετενέγκῃ
τὴν τῶν ἀνθρώπων διάνοιαν. ἔπειδὴ γὰρ ἰσχυρῶς ἐτεθεμελίωτο ⁱ
5 ἡ διάνοια αὐτῶν ἐν τῇ θυσίᾳ ὡς ἐν εὐσεβείᾳ, τῇ ὑπὲρ ἰλασμῶν ξαν-
τῶν καὶ σωτηρίας εἰδώλοις προσφερομένη, εἰς δὲ τὸ μὴ ἅπαξ χαλε-
πῶς φέρειν διὰ τὴν συνήθειαν, τοῦ ἀποστρέψαι * τοῦτο ποιεῖν ἕως
καιροῦ εἰς αὐτοῦ ὄνομα ἀπὸ τῆς πολυθείου φαντασίας, ἡθέλησε τὰ
κατ' ἔθος αὐτοῖς γινόμενα εἰς αὐτὸν μεταλλάξαι, ἵνα λοιπὸν γνόντες
10 τὸν ἕνα καὶ πιστεύσαντες ἀσφαλῶς τῷ ἐνὶ παρ' αὐτοῦ ἀκούσωσιν
»μὴ φάγομαι κρέα τάρον ἢ αἷμα τράγων πίομαι;« καὶ »μὴ τεσσαρά-
κοντα ἔτη θυσίαν προσηνέγκατέ μοι ἐν τῇ ἐρήμῳ, οἶκος Ἰσραήλ;«. ^k ὁ δὲ
καίτοι γε πολλῶν θυσιῶν τότε προσ|ενεχθεισῶν, ἵνα δείξῃ ὅτι οὐκ ^{Ö 658}
αὐτῷ προσέφερον, καίτοι γε αὐτοῦ δεχομένου καὶ εἰς ὄνομα αὐτοῦ
15 αὐτῶν προσφερόντων, ἀλλὰ διὰ τὴν αὐτῶν ἐν τοῖς τοιούτοις ἀνα-
χθεῖσαν συνήθειαν, ἕως μεταλλεύσῃ καθελκύσας ἀπὸ συνηθείας πολ-
λῶν εἰς τὸν ἕνα καὶ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς λοιπὸν μάθῶσιν ὅτι οὔτε ἔχρηξεν
οὔτε χρήζει καὶ λοιπὸν ἀποκόψῃ διὰ τῆς ἐνσάρχου παρουσίας τῆς | ^{1 D375}
τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ τὸ πᾶν τῆς ὑποθέσεως τῶν θυσιῶν, τῆς μιᾶς
20 θυσίας τελειωσάσης τὰς προὑπαρξάσας πάσας, ἥτις ἐστὶ θυσία Χρι-
στοῦ, ὅτι »τὸ Πάσχα ἡμῶν ἐτύθη Χριστός« κατὰ τὸ γεγραμμένον·
ἦς θυσίας καὶ Πάσχα καὶ διδασκαλίας παιδαγωγὸς ἐγένετο ὁ νόμος, | ^{P361}
ὁδηγῶν διὰ τὸν τύπον καὶ ἀποκαθιστῶν εἰς τὴν ἐντελεστέραν διδα-
σκαλίαν.
- 25 ^{τᾶ} καὶ ^{τῷ} σχόλιον. »Ἄνθρω οὐκ ὀφείλει κομᾶν, δόξα καὶ εἰκόνη
θεοῦ ὑπάρχωνε.

^{τᾶ} καὶ ^{τῷ} ἔλεγχος. Εἰκόνα οὐ μόνον τὸν ἄνθρωπον θεοῦ ὀρί-
ζεται ὁ ἀπόστολος, ἀλλὰ καὶ δόξαν. τὴν κόμην δὲ ὑποτιθέμενος
σωματικὴν, οὕσαν κατ' ἰδίαν ἐν σώματι καὶ οὐκ ἐν ψυχῇ, οὐκ ἀλλό-
30 τριον ἄρα θεοῦ τὸ ποίημα ὀρίζεται τοῦ ἀγαθοῦ διὰ τοῦ ὁμολογεῖν
αὐτὸν τὰ ἀπὸ παλαιᾶς ἐν καινῇ πληρούμενα διαθήκῃ.

11 Psal. 49, 13 — 11f Amos 5, 25 — 21 I Kor. 5, 7 — 22 vgl. Gal. 3, 24 —
25 I Kor. 11, 7 (15)

V M 25f vgl. S. 122, 16

5 ἐν² < V | ὑπὲρ] περὶ V 7 * ergänze etwa <ἕνεκα αὐτοῦς διὰ τοῦ συγγω-
ρῆσαι> * 9 ἔθος *] ἔτος VM 10 ἀκούσωσιν *] ἀκούσωμεν VM 11 πίο||μαι,
ο aus ω V corr 16 lies μεταλλάξῃ? Öh.; wohl nicht nötig 23 διὰ τοῦ
τύπου? Jül. | τὴν < M 31 διαθήκης M

ιβ καὶ κ̄ σχόλιον. Ἀλλὰ ὁ θεὸς συνεκέρασε τὸ σῶμα.

ιβ καὶ κ̄ ἔλεγχος. Εἰ ὁ θεὸς συνεκέρασε τὸ σῶμα, οὐκ ἄλλον δὲ θεὸν ὁ ἀπόστολος κηρύσσει ἀλλὰ τὸν ὄντα, ὁμολογεῖ δὲ τὸν θεὸν τὸ σῶμα τοῖς μέλεσι κεκερασμέναι, οὐκ ἄλλον οἶδεν θεὸν ἀλλ' ἢ τὸν
5 δημιουργόν, αὐτὸν ἀγαθὸν καὶ χριστὴν καὶ δίκαιον, πάντων ποιητὴν, ἐξ ὧν πάντων ἐν ἔργον ὑπάρχει ὁ ἄνθρωπος, ὁ τοῖς μέλεσιν ὑπ' αὐτοῦ καλῶς κεκερασμένος.

ιγ καὶ κα σχόλιον. Πεπλαρημένως ὁ Μαρκίων (μετὰ τό) »ἀλλὰ ἐν ἐκκλησίᾳ θέλω πέντε λόγους τῷ νοῦ μου λαλῆσαι, προσέθετο
10 ὁδία τὸν νόμον.

ιγ καὶ κα ἔλεγχος. Ἄρα καὶ αἱ γλώσσαι ἐκ τοῦ χαρίσματος τοῦ α
πνεύματος εἰσι. γλώσσας δὲ ὁποίας λέγει ὁ ἀπόστολος; * ὅπως γινώ-
(σιν οἱ) τὰς φωνὰς τὰς Ἑβραϊκὰς τὰς διαφόρους καὶ ποικίλως ἐν
ἐκάστη λέξει καλῶς μετὰ σοφίας ποικιλιθείσας, ἀλλὰ καὶ τὴν κομπώδη
15 γλώσσαν τῶν Ἑλλήνων ἀνχοῦντες. τὸ ἀπικίλιν καὶ αἰολίζιν καὶ
Δωρικῶς φθέγγεσθαι, * τινὲς τῶν παρὰ τοῖς | Κορινθίοις τὰς πτύρ- D376
σεις καὶ στάσεις | ἐργασαμένων, οἷς ἡ ἐπιστολὴ ἐπεστελλέτο. καὶ ὁμο- b Ö660
λόγησε μὲν χάρισμα εἶναι πνευματικὸν τὸ ταῖς Ἑβραϊκαῖς λέξεσι κε-
χρησθῆναι τε καὶ τὸν νόμον διδάσκειν, οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα κομ-
20 πώδη καθελὼν τῆς τῶν Ἑλλήνων γλώσσης ἔφησεν μᾶλλον γλώσσαις
αὐτὸν αὐτῶν λαλοῦντα διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν Ἑβραῖον ἐξ Ἑβραίων,
παρὰ τοὺς πόδας Γαμαλιὴλ ἀνατεθραμμένον, ὧν Ἑβραίων τὰ γράμ-
ματα ἐν ἐπαίνοις τίθησι καὶ τῆς τοῦ πνεύματος δωρεᾶς ὄντα χα-
ρίσματα * διὸ καὶ περὶ τῶν αὐτῶν [καὶ] Τιμοθέῳ γράφων ἔλεγεν P362
25 ὅτι ἀπὸ νεότητος ἱερὰ γράμματα ἔμαθες. ἔτι δὲ προστιθεὶς (πρὸς) c

1 I Kor. 12, 24 — 8 I Kor. 14, 19 — 12 zum Sinn vgl. haer. 69, 68, 4 ὅπως καθελοὶ (τὸν τῆγον) τῶν ἀνχοῦντων τὴν Ἑβραϊκὰ καὶ καταξιώση καὶ ἑτέρας γλώσσας εἰς πληρῶσιν τῶν περὶ αὐτοῦ ῥητῶν — 21 f vgl. Phil. 3, 5 Act. 22, 3 — 25 II Tim. 3, 15

V M 1 vgl. S. 122, 17 8—10 vgl. S. 122, 18 f

5 καὶ vor πάντων ausradiert V corr 7 κερασάμενος M 8 ὁ Μαρκίων < S. 122, 18 | (μετὰ τό) * 9 προσέθετο *, vgl. S. 169, 23 f] ἑτέρως δὲ V M u. S. 122, 19 12 * (>ἐν ἐκκλησίᾳ< λέγει ὁ ἀπόστολος,) * 12 f γινώ(σιν οἱ) *] γινῶ οὐ VM 14 f τὴν κομπώδη γλώσσαν, v δη an auf Rasur V corr 16 διορι-
κῶς V διοριστικῶς M | * ergänze etwa (ὅτι οὐ μίαν μόνον γλώσσαν προσίεται ὁ
θεὸς ἐν ἐκκλησίᾳ, ὡς ἐνόμιζον *, vgl. haer. 69, 68, 4 17 ἐργασαμένων, ἐρων auf
Rasur V corr 17 f ὁμολόγησε M 22 Ἑβραίοις aus Ἑβραίων V corr Ἑβραίοις M
24 * (ὑποδείκνυσιν) * | καὶ¹ < V | [καὶ] * 25 ἔτι Dind.] ὅτι V M | (πρὸς) *

τοὺς ἀπὸ Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ ῥητόρων ὁρμωμένους τὰ ἴσα φάσκων
 ὁμοίως ἔφη »πάντων πλέον ὑμῶν λαλῶ γλώσσαις«. ἵνα δείξῃ καὶ
 τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας αὐτὸν ἐν πείρᾳ ὑπερβαλλόντως γεγενῆσθαι.
 καὶ γὰρ καὶ ὁ χαρακτήρ αὐτοῦ σημαίνει αὐτὸν ὑπάρχειν ἐν προπαι- d
 5 δείᾳ, οὗ * οὐκ ἠδυνήθησαν Ἐπικούρειοι καὶ Στωϊκοὶ ἀντιστῆναι. ἀνα-
 τρεπόμενοι διὰ τῆς λογίως παρ' αὐτοῦ ἀναγνωσθείσης τοῦ βομοῦ
 ἐπιγραφῆς τῆς ἐπιγεγραμμένης »τῷ θεῷ ἀγνώστῳ«, ῥητῶς ἀναγνω-
 σθείσης παρ' αὐτοῦ καὶ εὐθὺς μεταφραστικῶς ῥηθείσης »ὃν ἀγνοοῦντες
 εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν«, καὶ πάλιν φήσαντος »εἰπέν e
 10 τις ἴδιος αὐτῶν προφήτης·

Κοῖτες αἰὲ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀρχαί«,
 ἵνα τὸν Ἐπιμενίδην δείξῃ. ἀρχαῖον ὄντα φιλόσοφον καὶ κτιστὴν τοῦ
 παρὰ Κορησὶν εἰδώλου· ἀφ' οὗπερ καὶ Καλλίμαχος ὁ Λίβυς τὴν μαρ-
 τυρίαν εἰς ἑαυτὸν συνανέτεινε, ψευδῶς περὶ Διὸς λέγων·

15 Κοῖτες αἰὲ ψεῦσται· καὶ γὰρ τάφον, ὃ ἄνα, σεῖο

Κοῖτες ἔτεκτῆναντο, σὺ δ' οὐ θάνες· ἐσὶ γὰρ αἰεὶ.

καὶ ὅρῳ πῶς διηγεῖται περὶ γλωσσῶν ὁ ἅγιος ἀποστόλος, »ἀλλὰ θέ- f
 λω πέντε λόγους ἐν ἐκκλησίᾳ τῷ νοῖ | μου« τουτέστιν διὰ τῆς ἐρμηνείας D 377
 »φράσαι«. ὡς ὁ προφήτης ἐν πνεύματι ἀγίῳ εἰς τὸν νοῦν προκεχωρη-
 20 γημένα φέρον εἰς φῶς διὰ τῆς προφητείας ὡφελεῖ τοὺς ἀκούοντας, οὕτως
 καὶ γὰρ <θέλω>, φησί, λαλῆσαι εἰς ἀκοήν τῆς ἐκκλησίας καὶ οἰκοδομὴν
 καὶ μὴ διὰ τοῦ κόμπου Ἑλληνίδος τε καὶ Ἑβραϊδος ἑαυτὸν οἰκοδομεῖν
 τὸν εἰδότα καὶ οὐχὶ τὴν ἐκκλησίαν δι' ἧς ἐπίσταται γλώσσης. σὺ g
 δὲ προσέθηκας, ὃ Μαρκίων, τό »διὰ τὸν νόμον«, ὡς τοῦ ἀποστόλου
 25 λέγοντος »θέλω πέντε λόγους ἐν ἐκκλησίᾳ <λαλῆσαι> διὰ τὸν νόμον«.
 αἰδέσθητι, | Βαβυλὸν δευτέρα καὶ καινὴ Σοδόμων πολυμιξία. ἕως Ö 662
 πότε συγχεῖς τὰς γλώσσας; ἕως πότε τολμᾷς κατὰ τῶν ὑπὸ σοῦ

5 vgl. Act. 17, 18ff (6, 10) — 9ff Tit. 1, 12 — 11f vgl. Diels, Vorsokratiker³
 68B 1 u. A 1; II 188, 31ff u. 186, 1ff. 13ff — 15 Hymn. in Jov. 8f (vgl. Clemens
 Al. protr. 37, 4; I 28, 9f Stählin u. Hieron. ep. 70, 2, 2; S. 701, 9ff Hilberg)

V M

5 * etwa <τῇ σοφίᾳ κηρύσσοντος τὸ εὐαγγέλιον ἐν Ἀθήναις> *, vgl. Z. 9
 φήσαντος 7 τῆς ἐπιγεγραμμένης τῷ θεῷ ἀγνώστῳ Dind.] τῆς ἀντὶ ἀγνώστῳ ἐπι-
 γεγραμμένης τῷ θεῷ ἀγνώστῳ VM | ῥητῶς *] ῥητορικῶς VM 8 αὐτοῦ + θεῷ
 VM (vgl. Z. 7) 12 κτιστὴν *, nach Diog. I 112 u. 115, vgl. Diels, Vorsokratiker³ II
 186, 1. 13] μίθρα VM (θ auf Rasur V corr) 14 ψευδῶς] sofern er selbst Zeus für
 unsterblich erklärt, vgl. cat. in Tit. VII 90, 8ff Cramer (Klosterm.) 19 ἀγίῳ +
 <τὰ>? * | προκεχωρῆμένα, γῆ V corr 21 <θέλω> * 25 <λαλῆσαι> * 26f ἕως —
 γλώσσας am Rande nachgetragen V corr 27 συνέχεις M

μηδὲν ἀδικουμένων; ζητεῖς γὰρ βιάσασθαι ἐγγελικὰς δυνάμεις, ἐκβαλὼν τοὺς λόγους τῆς ἀληθείας ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας | θάσκων τῷ Λὼτ τῷ P 363 ἁγίῳ »ἐξάγαγε τοὺς ἄνδρας«. καὶ ὁ ἐπιχειρεῖς κατὰ σεαυτοῦ ἐπιχει- h ρεῖς. τοὺς δὲ λόγους τῆς ἀληθείας οὐκ ἐκβαλεῖς, ἀλλὰ σεαυτὸν πα- 5 τάσσεις ἐν ἀορασίᾳ καὶ ἐν νυκτὶ ἐξοφωμένη διαίτῃ, ψηλαφῶν τὴν θύραν καὶ μὴ εὐρίσκων ἕως ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος καὶ ἴδῃς τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως· ἐν ἣ καὶ τὸ πῦρ ἀπαντήσεται τῇ σῇ ψευδηγορίᾳ. τοῦτο γὰρ σε ἐκδέχεται, ὡς ὁρᾷς. οὔτε γὰρ κεῖται παρὰ τῷ ἀποστόλῳ <τό> i »διὰ τὸν νόμον« καὶ παρὰ σοῦ τοῦτο πεποιήτενται. εἰ δὲ καὶ ἔλεγεν 10 ὁ ἀπόστολος »διὰ τὸν νόμον«, συναδόντως ἔλεγεν τῷ ἑαυτοῦ κυρίῳ, οὐχ ἵνα καταλύσῃ τὸν νόμον, ἀλλ' ἵνα πληρώσῃ.

ιδ καὶ κβ σχόλιον. »Ἐν τῷ νόμῳ γέγραπται ὅτι ἐν ἑτερογλώσ- σοις καὶ ἐν χεῖλεσιν ἑτέροις λαλήσω πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον«.

ιδ καὶ κβ ἔλεγχος. Εἰ μὴ ἐπλήρωσε κύριος τὰ ἐν τῷ νόμῳ a 15 προειρημένα. τίς ἦν χρεία τὸν ἀπόστολον ὑπομνησαί τὰ ἀπὸ νόμου ἐν καινῇ διαθήκῃ πληροῦμενα; ὡς καὶ ὁ σωτὴρ ἔδειξεν ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ καὶ τότε | ἐν νόμῳ λαλήσας καὶ κατὰ ἀπειλὴν ὁρίσας αὐτοῖς λέγων D 378 »διὸ προσώχθισα τῇ γενεᾷ ταύτῃ καὶ εἶπον, ἀεὶ πλανῶνται τῇ καρδίᾳ, καὶ ὥμοσα εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπανσίν μου«· διὸ καὶ ἐν ἑτερο- 20 γλώσσοις ἐπηγγείλατο λαλήσαι αὐτοῖς, ὡς καὶ ἐλάλησε, καὶ οὐκ εἰσῆλ- θον. τοῦτο γὰρ εὐρίσκεται λέγων τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς »ὑμῖν δέδοται b τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας, ἐκείνοις δὲ ἐν παραβολαῖς, ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσι« καὶ τὰ ἐξῆς. πανταχοῦ τοίνυν ἐν τῇ καινῇ τὰ ἀπὸ πα- λαιᾶς πληροῦμενα παντὶ τῷ σαφές ἐστιν ὅτι οὐχ ἑτέρου θεοῦ καὶ 25 ἑτέρου θεοῦ, ἀλλὰ τοῦ αὐτοῦ αἱ δύο διαθήκαι συνίστανται.

ιε καὶ κγ σχόλιον. »Αἱ γυναῖκες ἐν ἐκκλησίᾳ σιγάτωσαν· οὐ γὰρ ἐπιτέτραπται αὐταῖς λαλεῖν, ἀλλὰ ὑποτασσέσθωσαν, καθὼς καὶ ὁ νόμος λέγει«.

ιε καὶ κγ ἔλεγχος. Εἰ κατὰ τὸν νόμον διατάσσεται ὁ ἅγιος τοῦ a 30 θεοῦ ἀπόστολος τὴν εὐταξίαν τῇ ἀγίᾳ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ, οὐκ ἄτακτος ὁ νόμος, ἀφ' οὗπερ τὴν εὐταξίαν μετακομίζεται οὐδὲ ἀλλοτρίου θεοῦ

3 Gen. 19, 5 — 4ff vgl. Gen. 19, 11 — 11 vgl. Matth. 5, 17 — 12 I Kor. 14, 21 — 18 Psal. 94, 10f — 19f vgl. I Kor. 14, 21 (Deut. 28, 49 Jes. 28, 11f) — 21 Mark. 4, 11f — 26 I Kor. 14, 34

V M 12f vgl. S. 122, 20f 26—28 vgl. S. 123, 1—3

3 vor κατὰ + καὶ M 3f κατὰ — ἐπιχειρεῖς am Rande nachgetragen V corr 8 <τό> * 9 σοῦ *] σοὶ VM 13 ἐν S. 122, 20] < VM 23f lies wohl τῶν ... πληρουμένων * 26 ἐν ταῖς ἐκκλησίαις S. 123, 1 27 ἐπιτέτραπται S. 123, 1f] ἐπιτρέπεται VM

ὑπάρχει ὁ νόμος, τὴν γυναῖκα καθυποτάξας τῷ ἀνδρί. συναρτέσκει
 γὰρ καὶ τῷ ἀποστόλῳ τοῦτο ἐν τῇ τῆς ἐκκλησίας νομοθεσίᾳ, ὡς
 φησί· | »καθὼς καὶ ὁ νόμος λέγει«. τοῦ δὲ εἶπεν ὁ νόμος ἀλλὰ ἐν **h** P 364
 τῷ εἰπεῖν τὸν θεὸν πρὸς τὴν Εὐάν εὐθύς »πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἢ
 5 ἀποστροφῇ σου καὶ αὐτός σου κυριεύσει»; εἰ γὰρ καὶ ἐν ἄλλοις τό-
 ποις, ἀλλὰ ἐν|τεῦθεν ἢ ἀρχή. εἰ τοίνυν ἀπὸ τότε ἢ γυνὴ ὑπετάγη **e** Ö 664
 ἐκ προστάγματος θεοῦ τῷ ἀνδρὶ καὶ ἀκολούθως ὁ ἀπόστολος καθυ-
 ποτάσσει ταύτην, οὐκ ἀντιθέτως τῷ ποιήσαντι τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν
 γυναῖκα θεῷ καὶ αὐτὸς κελεύων δείκνυσιν ἐξ ἅπαντος ὅτι τοῦ αὐτοῦ
 10 [θεοῦ] ὑπάρχει ὁ ἀπόστολος νομοθέτης θεοῦ, οὗ καὶ ὁ νόμος ἦν καὶ
 ἡ πᾶσα παλαιὰ διαθήκη, καὶ τοῦ αὐτοῦ ἡ καινὴ διαθήκη, τουτέστιν
 αἱ δύο διαθήκαι, αἱ | τὴν γυναῖκα τότε καὶ νῦν καθυποτάξασαι τῷ **D** 379
 ἀνδρὶ δι' εὐσεβῆ καὶ ἀντίρροπον εὐταξίαν.

ἰς καὶ κῶ σχόλιον. Περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν· »γνωρίζω δὲ
 15 ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ εὐαγγέλιον, ὃ εὐηγγελισάμην ὑμῖν«. καὶ ὅτι »εἰ
 Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, μάταιον« καὶ τὰ ἐξῆς. »οὕτως κηρύσσομεν
 καὶ οὕτως ἐπιστεύσατε«, »ὅτι Χριστὸς ἀπέθανεν καὶ ἐτάφη καὶ ἐγή-
 γερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ«. »ὅταν δὲ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσῃται ἀθα-
 νασίαν, τότε γενήσεται ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος· κατεπόθη ὁ θάνατος
 20 εἰς νῖκος«.

ἰς καὶ κῶ ἔλεγχος. »Γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ εὐαγγέλιον, **a**
 ὃ εὐηγγελισάμην ὑμῖν«. εἰ εὐηγγελίσατο καὶ αὐτὸ πάλιν γνωρίζει,
 οὐκ ἄλλο τι εὐαγγέλιον οὔτε ἄλλη γνώσις μετὰ τὴν μίαν καὶ τὸ ἐν,
 ὅπερ ἐν τυγχάνει διὰ τῶν τεσσάρων εὐαγγελίων καὶ τῶν ἀποστόλων,
 25 ἵνα ἐλέγξῃ τὸν Μαρκίωνα τὸν μετὰ τοσαῦτα ἔτη ἥκοντα, μετὰ χρό-
 νους τοῦ καλουμένου Ὑγίνου, τοῦ Ῥωμαίων ἐπισκόπου τοῦ κατὰ
 διαδοχὴν ἐνάτου γενομένου ἀπὸ τῆς τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ

4 Gen. 3, 16 — 14 I Kor. 15, 1. 17. 11. 3f. 54f — 25ff vgl. haer. 27, 6, 7;
 I 310, 5ff haer. 41, 1, 5; II 91, 1f haer. 42, 1, 7; II 94, 21f u. Irenaeus adv. haer.
 I 27, 1; I 214f Harvey Κέρδων . . . ἐπιδημήσας ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ Ὑγίνου ἑνατον κλη-
 ρον τῆς ἐπισκοπικῆς διαδοχῆς ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἔχοντας III 4, 2f; II 17f Harvey
 Κέρδων δὲ ὁ πρὸ Μαρκίωνος καὶ αὐτὸς ἐπὶ Ὑγίνου ὃς ἦν ἑνατος ἐπίσκοπος . . . Mar-
 cionem autem illi succedens invaluit sub Aniceto, decimum locum episcopatus continente

V M 14—20 vgl. S. 123, 4—9

10 [θεοῦ] * | ὑπάρχει] ἢ καινὴ ἔχει **M** 20 εἰς νῖκος S. 123, 9] < **V M**
 23 ἄλλο τι *] ἄλλοθεν **V M** 24 ὅπερ aus ὅπερ **V** corr ὅπερ **M** | ἐν τυγχάνει
 Pet.] ἐντυγχάνει **V M** 26 Ὑγίνου *, vgl. oben S. 94, 21 μετὰ τὸ τελευτῆσαι
 Ὑγίνου . . . οὗτος δὲ ἑνατος ἦν ἀπὸ Πέτρου καὶ Παύλου] Ἀνικήτου **VM** 27 ἐ|||νά-
 του, ν ausradiert **V** corr | ἀπὸ τῆς τῶν am Rande nachgetragen **V** corr

Παύλον τελειώσεως· διὸ ἐπισφαλίζόμενος ὁ αὐτὸς ἀπόστολος ἔλεγεν **b**
 «καὶ τε ἡμεῖς ἢ ἄγγελος εὐαγγελίσηται ὑμῖν παρ' ὃ παρελάβετε,
 ἀγάθημα ἔστω», γινώσκων πνεύματι ἄγιω ὅτι μέλλει Μαρτίων καὶ οἱ
 κατ' αὐτὸν διαστρέφειν τὴν ὁδὸν τὴν καλῶς ἡδραιωμένην. ὅθεν **c**
 5 οὐκέτι εἶπεν «εὐαγγελίζομαι ὑμῖν», ἀλλὰ «γνωρίζω ὑμῖν τὸ εὐαγγέλιον»,
 οὐκ ἄλλο ὄν. ἀλλὰ «ὃ ἤδη εὐηγγελισάμην ὑμῖν», οὗ τὴν ἐπόμνησιν ὑμῖν
 ποιοῦμαι. γνωρίζω ὑμῖν τίνι λόγῳ εὐηγγελισάμην ὑμῖν. | εἰ κατέχετε, P 365
 ἔχτες· εἰ μὴ εἰκὴ ἐπιστεύσατε. εἰ μὴ γὰρ κατέχετε, ὥς ἐκλήρουσα ὑμῖν.
 χωρὶς αὐτοῦ εἰκὴ ἐπιστεύσατε. «εὐηγγελισάμην γὰρ ὑμῖν ὅτι Χριστὸς **d**
 10 ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν κατὰ τὰς γραφὰς καὶ ὅτι τῇ
 τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγήγερται. κατὰ τὰς γραφὰς» καὶ οὐ κατὰ μῦθον καὶ οὐδὲ
 κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν μελόντων ἀφ' ἑαυτῶν λαλεῖν ἃ μὴ γέ- D 380
 γραπται· οἱ μὲν γὰρ Ἰουδαῖοι ἀφ' ἑαυτῶν λέγουσι μὴ ἐγηγέρθαι. Μαρ-
 τίων δὲ καὶ οἱ ἄλλοι λέγουσιν ἀφ' ἑαυτῶν δοκῆσαι πεπορθέναι καὶ
 15 τετέφθαι. ἐγὼ δὲ κατὰ τὰς γραφὰς ἀσφαλίζομαι ὑμῶν. εὐθύς γὰρ **e**
 ἐπιφέρει λέγων «οὕτως κηρύσσομεν καὶ οὕτως ἐπιστεύσατε, ὅτι Χρι-
 στὸς ἀπέθανεν καὶ ἐτάφη καὶ ἐγήγερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ» καὶ εὐθύς
 «εἰ νεκροὶ | οὐκ ἐγείρονται, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται καὶ εἰ Χριστὸς **f**
 οὐκ ἐγήγερται, μάταιον τὸ κήρυγμα ἡμῶν», καὶ μετὰ ταῦτα πάντα **f**
 20 «δεῖ γὰρ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν, καὶ τὸ φθαρτὸν
 τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν». καὶ οὐκ εἶπεν τὸ θνητὸν τοῦτο χω-
 ρῆσαι τὴν ἀθανασίαν ἢ τὸ φθαρτὸν τοῦτο χωρῆσαι τὴν ἀφθαρσίαν,
 ἀλλὰ τὸ θνητὸν καὶ φθαρτὸν ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν καὶ ἀφθαρσίαν.
 ποῖον δὲ ἐστὶ θνητὸν ἀλλὰ τὸ σῶμα τὸ οὐ χωρῆσαν ἐν αὐτῷ μόνον **g**
 25 ἀθανασίαν, ἀλλὰ καὶ οἰκειῶσαν καὶ μέλλον ἐνδύσασθαι τὴν ἀθανασίαν,
 οὐ τοῦ σώματος ἀποβαλλομένου καὶ τῆς ψυχῆς τῆς μὴ ἀποθνησκοῦ-
 σης ἐνδυνόμενης ἀθανασίαν, ἀλλὰ τοῦ θνητοῦ ἐνδυνόμενου ἀθανασίαν
 καὶ τοῦ φθαρτοῦ ἀφθαρσίαν· τουτέστιν τοῦ σώματος; αὐτοῦ γὰρ καὶ
 θάνατός ἐστι καὶ φθορὰ πρόσκαιρος, διὰ τὴν λύσιν τὴν ἐπενεχθεῖσαν
 30 αὐτῷ διὰ τῆς τοῦ Ἀδὰμ παρακοῆς. ὅτι δὲ περὶ τῶν μελλουσῶν γησιν **h**
 ἐν αὐτῷ τελειοῦσθαι εὐεργεσιῶν, διὰ τῆς ἐποσχέσεως τὸ πληροῦσθαι

2 Gal. 1, 8 — 7 I Kor. 15, 1a. 2 — 16 I Kor. 15, 11. 3 — 18 I Kor. 15, 16. 14
 20 I Kor. 15, 53

V M

4 ἑδραιωμένην aus ἡδραιωμένην V^{corr} ἑδραιωμένην M 14 ἀφ', ἀ auf Rasur
 V^{corr} 15 τετέφθαι, φθ auf Rasur V^{corr} τεθάφθαι M 23 ἀλλὰ — ἀφθαρσίαν
 < M | φθαρτὸν] ἄφθαρτον V 24 ἐν < M 25 οἰκειῶσαν *) οἰκῆσαν VM
 27 τοῦ θνητοῦ ἐνδυνόμενον ἀθανασίαν am Rande nachgetragen V^{corr} 28 ἀφ-
 θάρτον hinter φθαρτοῦ getilgt V^{corr} 31 ἐν αὐτῷ] ἐαυτῷ M

μέ<λλον> σημαίνει λέγων »τότε γενήσεται ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος. κατε-
πόθη ὁ θάνατος εἰς νίκος«, ἵνα σημάνη τὴν τότε μέλλουσαν ἔσθαι
νεκρῶν ἀνάστασιν· ἐπειδὴ κατεπόθη ὁ θάνατος ἀπὸ μέρους ἐν τῇ
τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσει καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἀναστάντων (»ἀνέστη
5 γὰρ πολλὰ σώματα τῶν ἁγίων, ὡς φησὶ τὸ εὐαγγέλιον, καὶ συνεισῆλ-
θον αὐτῷ εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν«), τότε δὲ εἰς νίκος καταπίνεται, ὅτε
ἀπὸ πάντων καθολικῶς ἀφαντοῦται. |

P 366
D 381

Τῆς πρὸς Κορινθίους β'. αὕτη δὲ τρίτη κεῖται παρὰ τῷ Μαρκίῳ.
μετηλλαγμένως δὲ διὰ τὸ πρῶτην παρ' αὐτῷ τετάχθαι τὴν πρὸς
10 Γαλάτας.

α καὶ κε σχόλιον. »Ὅσαι γὰρ ἐπαγγελίαι θεοῦ ἐν αὐτῷ τὸ ναί·
διὸ καὶ δι' αὐτοῦ τὸ ἀμὴν τῷ θεῷ«.

α καὶ κε ἔλεγχος. Διάνοιξον τοὺς ὀφθαλμούς σου καὶ σῶθητι, α
ὁ Μαρκίων. εἰ δὲ σὺ οὐκέτι δύνασαι (τετελεύτηκας γάρ), οἱ ἐπὶ σοῦ
15 ἀπατηθέντες ἀνοιξάτωσαν τοὺς ὀφθαλμούς αὐτῶν καὶ φυγέτωσαν
ἀπὸ σοῦ ὡς ἀπὸ ἐρπετοῦ δεινοῦ καὶ λυμαινομένου τοὺς ἐγγίζοντας.
εἰ γὰρ »Ὅσαι ἐπαγγελίαι θεοῦ, ἐν αὐτῷ τὸ ναί«, ἐπαγγελίας δὲ θεοῦ b
οἶδεν ὁ ἀπόστολος διὰ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, ἄρα γε ἐν
Χριστῷ τὸ ναὶ τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ πληρώματος ἐβεβαιούτο. οὐκ c
20 ἀλλότριος οὖν ὁ Χριστὸς τοῦ παλαιοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν,
οὐδὲ τοῦ θεοῦ τοῦ λαλήσαντος ἐν τῷ νόμῳ καὶ ἐν Χριστῷ τὰς αὐτοῦ
ἐπαγγελίας πεπληρωκότος. ἀλλ' οὐδὲ ἀντίθετος ὁ Χριστὸς τῷ θεῷ Ö668
τῷ δεδοκῶτι νόμον καὶ προφήτας. διὰ γὰρ τὸ ἐν αὐτῷ τὰς ἐπαγγελ- d
θεύσας ὑποσχέσεις ναὶ γίνεσθαι, διὰ τοῦτο, φησί, καὶ δι' αὐτοῦ τὸ
25 ἀμὴν τῷ θεῷ· θεοῦ μὲν πατρὸς ἐπαγγελιαμένου, Χριστοῦ δὲ [τοῦ]
καὶ βεβαιουῦντος καὶ † κυρίου τὸ ἀμὴν περιποιουμένου δι' αὐτοῦ ἐν
τοῖς δι' αὐτοῦ τῇ ἐπαγγελίᾳ βεβαιωθεῖσιν καὶ ἐπεγνωκόσιν τὸν πα-
τέρα αὐτοῦ ἐν νόμῳ λελαληκότα καὶ ἐν εὐαγγελίῳ τοῖς πεπιστευκόσι

1 I Kor. 15, 54 — 4 Matth. 27, 52f — 11 II Kor. 1, 20

V M 11f vgl. S. 123, 11f

1 μέ<λλον> Pet.] με VM 11 ὅσαι γὰρ S. 123, 11 vgl. Z. 17] πᾶσαι γὰρ
αἱ VM | vor θεοῦ + τοῦ M 12 δι' oben drüber Vcorr 14 ἐπὶ] ἀπὸ V
15 ἀποτηθέντες M 17 ὅσαι VM | vor θεοῦ + τοῦ M 18 vor διὰ + <τὰς>? *
19 lies τοῦ πληρώματος τῶν ἐπαγγελιῶν? * 24 ναὶ Öh.] εἶναι VM 25 διὰ vor
τοῦ durchgestrichen Vcorr | [τοῦ] * 26 † κυρίου] lies wohl κυρίως oder <ὡς>
κυρίου <τοῦ πνεύματος> * | τὸ aus τω, θῶ (vor ἀμὴν) durchgestrichen Vcorr; viel-
1 leicht τῷ θεῷ vor τὸ ἀμὴν einzusetzen * 27 ἐπεγνωκόσιν *] ἐπιγνωθεῖσιν VM

δεδωρημένον τὰ σωτήρια, τοῖς λέγουσιν δι' αὐτοῦ λέγοντος Χριστοῦ,
καὶ ὁ πατήρ, ὅτι οὕτως ἐγένετο ἡ εὐδοκία ἐνώπιόν σου.

β καὶ πζ σχόλιον. »Οὐ γὰρ ἑαυτοὺς κηρύσσομεν, ἀλλὰ Χριστὸν
Ἰησοῦν κύριον, ἑαυτοὺς δὲ δούλους ὑμῶν διὰ Ἰησοῦ, ὅτι ὁ θεὸς ὁ εἰ-
5 πὼν· ἐκ σκότους φῶς λάμψει. |

D 382

β καὶ πζ ἔλεγχος. Οὐ κηρύσσουσιν ἑαυτοὺς οἱ ἀπόστολοι, ἀλλὰ **a**
Χριστὸν Ἰησοῦν κύριον. διὸ οὐκ ἐν αἵρεσις οὐδὲ ἐκκλησία εἰς ὄνομα
ἀποστόλων ἀνηγορευμένη. οὐδέποτε γὰρ ἠκούσαμεν ἢ Πετρίους ἢ
Παυλίους ἢ Βαρθολομαίους ἢ Θαδδαίους, ἀλλὰ ἀπ' ἀρχῆς ἐν κήρυγμα
10 πάντων τῶν ἀποστόλων, οὐκ αὐτοὺς κηρύσσουν ἀλλὰ | Χριστὸν Ἰησοῦν **b** P 367
κύριον. διὸ καὶ ὄνομα τῆς ἐκκλησίας οἱ πάντες ἐν ἐπέθεντο, οὐχ
ἑαυτῶν ἀλλὰ τοῦ κυρίου αὐτῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ Ἀντιοχείας ἀρ-
ξαμένων Χριστιανῶν καλεῖσθαι· ὅπερ ἐστὶν ἡ μόνη καθολικὴ ἐκκλη-
σία. οὐκ ἄλλο τι ἔχουσα (ὄνομα) ἀλλὰ Χριστοῦ, Χριστιανῶν οὐσα
15 ἐκκλησία, οὐ Χριστῶν ἀλλὰ Χριστιανῶν, τοῦ μὲν ἐνὸς ὑπάρχοντος,
τῶν δὲ ἀπὸ τοῦ ἐνὸς Χριστιανῶν καλουμένων. μετὰ ταύτην δὲ καὶ **c**
τοὺς αὐτῆς κήρυκας πᾶσαι *, οὐκέτι τοῦ αὐτοῦ χαρακτήρος * φαινό-
μεναι διὰ τῶν ἐπιθέτων ὀνομάτων Μανιχαίων καὶ Σιμωνιανῶν καὶ
Οὐαλεντίνων καὶ Ἐβιοναίων· ὧν εἷς καὶ σύ, Μαρκίων, ὑπάρχεις, καὶ
20 σοῦ τὸ ὄνομα ἐπικέκληται οἱ ὑπὸ σοῦ ἠπατημένοι, ὡς σεαυτὸν κη-
ρύξαντος καὶ οὐχὶ Χριστόν. εἰτά φησιν »ὅτι ὁ θεὸς ὁ εἰπὼν· ἐκ **d**
σκότους φῶς λάμψει. ὁ θεὸς δὲ ποῖος ἀλλ' ὁ εἷς ὁ ἐν τῷ προφήτῃ
δείξας ἐκ σκότους φῶς, τουτέστιν ἀπὸ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀπιστίας
καὶ ἀγνωσίας φῶς καὶ γινῶσιν ἐν Χριστῷ λάμπαν ἐν ταῖς καρδίαις
25 ἡμῶν τῶν ποτε ἐθνῶν εἰδωλολατρούντων, νῦν δὲ θεὸν (ἐπεγνωκό-
των) τὸν τότε ἐν τῷ προφήτῃ προεπαγγελλόμενον τὸ φῶς ἑαυτοῦ
ἐν τῷ κόσμῳ λάμπαι, ὡς οὐκ ἀλλοτρίου ὄντος παλαιᾶς καὶ καινῆς
διαθήκης· ὡς ἡμῖν ἔθος γέγονε | πείθειν σε, ὦ Μαρκίων, ἀφ' ὧν ἔχεις **Ö 670**
γεγραμμένων λειψάνων τοῦ εὐαγγελίου, καὶ μὴ ὑπὸ σοῦ ἀπατᾶσθαι.

2 Matth. 11, 26 — 3 II Kor. 4, 5. 6a — 12f vgl. Act. 11, 26

V M 3—5 vgl. S. 123, 13—15

1 τοῖς λέγουσιν *] τῶν λεγόντων V M 2 ὅτι οὕτως ὁ πατήρ vor ὅτι οὕ-
τως durchgestrichen V corr | ἡ < M 4 κύριον < V | δ¹ S. 123, 14] < V M
9 Βαρθολομῖους, α oben drüber V corr 10 κηρύσσων V 14 (ὄνομα) *
17 * etwa (αἱ αἱρέσεις ἀνεφύησαν) * | * etwa (ὑπάρχονσαι, ἀλλότριοι δὲ) *
21 φησιν *] φασιν V M 22 λάμψει *] λάμπαι V M 23 φῶς am Rande
nachgetragen V corr 25f (ἐπεγνωκότων) * 26 προεπαγγελλόμενον M

γ καὶ κς σχόλιον. »ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν«. ἐξέκοψεν δὲ τό »κατὰ τὸ γεγραμμένον«. |

D383

γ καὶ κς ἔλεγχος. Οὐ δοθήσεται σοι τόπος ἐν οἷς ἂν τολμή- a
5 σειας. καὶν τε γὰρ ἐκκόψης τό »κατὰ τὸ γεγραμμένον«, φαίνεται ἡ
τῆς προγεγραμμένης λέξεως ἀκολουθία. ἀπὸ τοῦ γὰρ »ἐπίστευσα, διὸ b
καὶ ἐλάλησα« εὐθὺς τὰ ἴσα ἐπενέγκας ὁ ἀπόστολος ἔφη »ἔχοντες τὸ
αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν«.
παντὶ δὲ τῷ σαφές ἐστι τοῦτο, ὅτι ἐν τῷ ἑκατοσιῷ πεντεκαιδεκάτῳ c
10 ψαλμῷ ἐν τῷ τὴν ἐπιγραφὴν Ἀλληλουία ἔχοντι, τῆς δὲ τοῦ Δαβὶδ
βίβλου ὄντι καὶ ὑπ' αὐτοῦ προπεφητευμένῳ, ὁ λόγος τοῦ »ἐπίστευσα«
ἐστὶ γεγραμμένος. ὅθεν καὶ ὁ ἀπόστολος ἔλαβε τὸ ῥητὸν καὶ ὁμοίως d
ἔφη τό | »διὸ καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν καὶ λαλοῦμεν«, εἰς ὃν τοῦ ἀριθμοῦ P365
τῶν ἀποστόλων· ὅθεν οὐ λέγει »διὸ καὶ ἐπίστευσα καὶ ἐλάλησα«, ἀλλὰ
15 »ἡμεῖς πιστεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν«, ἵνα ἑαυτὸν μετὰ τῶν ἄλλων
ἀποστόλων συνάψῃ. καὶ φησιν »ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα«, ἵνα e
δείξῃ τὸ ἐν τῷ Δαβὶδ λαλῆσαν πνεῦμα τὸ αὐτὸ ὃν πνεῦμα καὶ ἐν τοῖς
ἀποστόλοις ἀφ' οὗτερ τότε ἐκεῖνος προφητεύων ἐπίστευεν, ἐν
ᾧ πνεύματι καὶ αὐτοὶ ὄντες πιστεύουσι καὶ λαλοῦσι. πολλὴ δὲ f
20 ἀδικία καὶ πλεονεξία ὥς εἶπεν * διανοημάτων. τοῦ γὰρ ἀποστόλου
ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα φάσκοντος, πῶς ἢ τοῦ Μαρκίωνος ἄνοια, ὁμο-
λογοῦσα τοῦτον τὸν λόγον τὸν ἅγιον ἀπόστολον εἰρηκέναι, τολμᾷ
λέγειν ἄλλο εἶναι τότε τὸ πνεῦμα καὶ ἄλλο τὸ ἐν τοῖς ἀποστόλοις;

Τῆς πρὸς Ῥωμαίους δ' ἐπιστολῆς· οὕτως γὰρ ἐστὶ παρὰ τῷ Μαρκίῳ
25 κειμένη, ἵνα μηδὲν ὀρθὸν παρ' αὐτῷ εἴῃ.

α καὶ κη σχόλιον. Ὅσοι ἀνόμως ἥμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπο-
λοῦνται, καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἥμαρτον, διὰ νόμου κριθήσονται. οὐ γὰρ
οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου | δίκαιοι παρὰ τῷ θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ D384
νόμου δικαιωθήσονται«.

30 α καὶ κη ἔλεγχος. Εἰ ὅσοι ἀνόμως ἥμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπο- a
λοῦνται, σωτηρίας ὁ νόμος παραίτιος φυλαττόμενος καὶ μὴ ἔων τοὺς

1 II Kor. 4, 13 — 11 vgl. Psal. 115, 1 — 26 Röm. 2, 12f

V M 1—3 vgl. S. 123, 16f 26—29 vgl. S. 118, 4—7

2 διὸ nachgetragen V corr, < S. 123, 17 11 προφ^{πε}ητευμένῳ, πε oben drüber
V corr 16 ἀποστόλων < M 17 τὸ¹ U] τῷ VM 20 * etwa <τῶν τοῦ
ἀγίου> * 23 τὸ²] τε M 28 τοῦ¹ < V | ἀλλὰ V | τοῦ² S. 118, 6] < VM
30 α] ια VM, ι von späterer Hand durchgestrichen V

φιλάντορας ἀπόλλυσθαι. καὶ εἰ οἱ διὰ νόμον ἐμαρτήσαντες διὰ νόμον κριθήσονται, ἄρα κριτὴς τῶν παραβάσεων ὁ νόμος, οὐκ ἀπολείας | ὢν ἀλλὰ δικαιοκρισίας. ὁσίως κρίνων τοὺς παραβεβη- 672
 5 5 ποιτὰ νόμον δικαιωθήσονται. εἰ δὲ ποιούμενος ὁ νόμος δικαιοῖ τὸν ποιῶντα, οὐκ ἄδικος ὁ νόμος οὔτε φανῶς, δι' ὃν οἱ τελοῦντες τὸν νόμον δίκαιοι καθίστανται. ἐκ δὲ τοῦ νόμου ἐστὶ καὶ ἡ εἰς c
 Χριστὸν προφητεομένη πίστις. χωρὶς οὗ οὐ δικαιωθήσεται οὐδεὶς καὶ ἐν ᾧ πιστεύσας παρὰ τὴν (ἐπὶ) τοῦ νόμου προφητεομένην
 10 μαρτυρίαν οὐ δύναται πάλιν δικαιωθῆναι οὐδεὶς, ὥς πληρώματος ὅτος τοῦ Χριστοῦ τοῦ νόμου κατὰ τὸ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ εἰρημένον ὅτι «πλήρωμα νόμου Χριστὸς | εἰς δικαιοσύνην», δεικνύντι ὅτι ἄνευ P 369
 νόμου καὶ Χριστοῦ οὐκ ἔστι δικαιοσύνη. οὔτε γὰρ Ἰουδαῖοι ἄνευ Χρι- d
 στοῦ δικαιωθήσονται μὴ λαβόντες Χριστὸν οὔτε οὐ, Μαρκίων, δικαιο-
 15 θήσῃ ἀπαρνούμενος τὸν νόμον.

β καὶ γθ σχόλιον. »Περιτομὴ μὲν γὰρ ὠφελεῖ, ἐὰν νόμον πράσ-
 σῃ· ἐὰν δὲ παραβάτης νόμον ᾖ, ἡ περιτομή σου ἀκροβυστία γέ-
 γονεν.

β καὶ γθ ἔλεγχος. Εἰ ἀποφαίνεται ὁ ἅγιος ἀπόστολος τὴν a
 20 περιτομὴν ὠφελήσειν, τίς ἐν τοῖς ὠφελοῦσι μῶμον θήσειεν, ἀλλὰ εἰ ἄρα ὁμοίως τῷ ὄφει γενήσεται; ἔοικας γὰρ τούτῳ, ὃ Μαρκίων· κά-
 κεινος γὰρ ἀντιστρέφων τὰ παρὰ θεοῦ εἰρημένα παρέπειθε τὴν Εὐαν
 λέγων «οὐ θανάτῳ ἀποθανεῖσθε». νόμον γὰρ τῇ περιτομῇ συνέδησε b
 καὶ τὴν περιτομὴν τῷ νόμῳ συμπρέπουσαν | ἀπέδειξε καὶ τοῦ αὐτοῦ D 385
 25 θεοῦ τὸ πρόσταγμα ἐπέρχειν ἐπέφηεν τοῦ τὴν περιτομὴν ποτε δε-
 δωκότος καὶ νόμον εἰς βοήθειαν δεδωκότος, ἀφ' οὗπερ Χριστὸς πι-
 στενόμενος τὰ τέλεια τοῖς πιστεύουσιν λαλεῖν τε καὶ ποιεῖν παρέχεται.

γ καὶ λ σχόλιον. »Ἐχοντα τὴν μόρφωσιν τῆς γνώσεως καὶ
 τῆς ἀληθείας ἐν τῷ νόμῳ.

30 γ καὶ λ ἔλεγχος. Εἰ ἡ γνῶσις μόρφωσιν ἔχει, ἀπὸ δὲ τῆς μορ- a
 φώσεως τὸ εἶδος φαίνεται, οἱ δὲ τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν
 ἔχοντες ἀπόστολοι καὶ οἱ τούτων μαθηταὶ οἶδασιν ἀπὸ τῆς μορφώ-

12 Röm. 10, 4 — 16 Röm. 2, 25 — 23 Gen. 3, 4 — 28 Röm. 2, 20b

V M 16—18 S. 118, 8f 28f S. 118, 10f

8 χωρὶς οὗ sc. Χριστοῦ 9 <ἐπὶ> * 10 οὐδεὶς *] ὁ καὶ V M | ὡς]
 εἰς M 20 ὠφελήσειν, ἦσει auf Rasur V corr 26 καὶ νόμον — δεδωκότος < M |
 ἀφ' οὗπερ + <καὶ>? *

σεως τοῦ νόμου τὸ εἶδος κεκτηῖσθαι, τουτέστιν τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν, οὐκ ἄρα ἀλλότριος ὁ νόμος τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀληθείας. διὰ γὰρ τῆς ἐν αὐτῷ μορφώσεως ἐπέγνωσαν οἱ κήρυκες τῆς ἀληθείας τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν.

5 δ καὶ λα σχόλιον. »Ἐτι γὰρ Χριστὸς ὄντων ἡμῶν ἀσθενῶν ἔτι κατὰ καιρὸν ὑπὲρ ἀσεβῶν ἀπέθανεν«.

δ καὶ λα ἔλεγχος. Τό »ἔτι« καὶ <τό> »ἀπέθανεν« οὐ δοκίσεως a ἀλλὰ ἀληθείας ἐστὶ σημαντικόν. εἰ γὰρ δόκησις ἦν, τίς χρεία τοῦ »ἔτι« λέγεσθαι, δυναμένου τοῦ Χριστοῦ πάντοτε καὶ τότε καὶ νῦν ὅ 674 δοκήσει φαίνεσθαι καὶ μὴ λέγεσθαι »ἔτι ὄντων ἡμῶν ἀσθενῶν«; ἀπὸ τοῦ γὰρ »ἔτι« τὸ τότε θανεῖν * ἀπέδωκε καὶ ἐδικαίωσε τῷ θανά- b τῳ, ἵνα μηκέτι χρείαν ἔχη θανεῖν ὁ ὑπὲρ ἁμαρτωλῶν ἅπαξ ἀποθανὼν καὶ δι' ἑαυτὸν μηκέτι ἀποθνήσκων. | P 370

15 ε καὶ λβ σχόλιον. »Ὡστε ὁ μὲν νόμος ἅγιος καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία καὶ δικαία καὶ ἀγαθή«.

ε καὶ λβ ἔλεγχος. Συντίθεται τῷ νόμῳ τῷ ἁγίον αὐτὸν εἶναι a καὶ τῇ ἐν αὐτῷ ἐντολῇ γενομένῃ, τρισὶ μαρτυρίαις ἀσφαλισάμενος ταύτην, ἁγίαν αὐτὴν λέγων καὶ δικαίαν καὶ ἀγαθὴν, ἵνα ἐλέγξῃ σέ, Μαρκίων, καὶ ἡμᾶς διδάξῃ τοῦ ἁγίου εἶναι τὸν νόμον, οὗ καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία, καὶ αὐτὸν τὸν ἅγιον εἶναι καὶ ἀγαθόν. διὸ ἀγαθοῦ | οὕσα b D 386 ἐντολὴ ἀγαθὴ καλεῖται καὶ ἁγίου οὕσα ἁγία ἐστὶν καὶ δικαίου ὑπάρχουσα δικαία ἐντολὴ καλεῖται, ἐνὸς ὄντος τοῦ τότε καὶ νῦν * , τοῦ ὄντος ἁγίου καὶ δικαίου καὶ ἀγαθοῦ. διὸ καὶ ἡ αὐτοῦ ἐντολὴ ἡ ἀπὸ τότε καὶ νῦν ἐν νόμῳ καὶ ἐν καινῇ διαθήκῃ ἁγία ὑπάρχει καὶ δικαία καὶ ἀγαθή.

ζ καὶ λγ σχόλιον. »Ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν«.

ζ καὶ λγ ἔλεγχος. Εἰ ἐν τοῖς ἀποστόλοις καὶ ἐν ἡμῖν τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληροῦται, πῶς σὺ, ὦ Μαρκίων, τολμᾷς λέγειν 30 τὸν νόμον ἀλλότριον τῶν κατὰ τὸ πλήρωμα τοῦ νόμου δικαιουμένων ἀποστόλων τοῦ θεοῦ;

5 Röm. 5, 6 — 12 vgl. Röm. 6, 10 — 14 Röm. 7, 12 — 26 Röm. 8, 4

V M 5f vgl. S. 118, 12f 14f vgl. S. 118, 14f 26f vgl. S. 118, 16

2 τῆς γνώσεως Corn.] τοῦ νόμου VM 7 <τό> * 11 * etwa <φαίνεται, δι' οὗ ἅπαξ τὸ ὄφλημα ὑπὲρ ἡμῶν> * 13 ἑαυτὸν aus ἑαυτῶν V corr 16 τῷ² *]
τὸ VM 22 * etwa <κηρύσσοντος> *

Epiphanius II.

12

ζ καὶ λδ σχόλιον. »Τέλος γὰρ νόμον Χριστὸς εἰς δικαιοσύνην παντὶ τῷ πιστεύοντι«-

ζ καὶ λδ ἔλεγχος. Εἰ εἰς δικαιοσύνην Χριστὸς ἐλήλυθεν παντὶ α
τῷ πιστεύοντι, οὐ τοῦ νόμου τελειούμενον, εἰ μὴ Χριστὸς τελειώσῃ
5 τῇ ἑαυτοῦ παρουσίᾳ, οὐκ ἄρα τελειωθήσεσθε, ὡς Ἰουδαῖοι, ἐν νόμῳ
μένοντες, ἐὰν μὴ Χριστὸν ἐνδημήσαντα πιστεύσαντες ὑποδέξησθε.
ἀλλὰ οὐδὲ σύ, Μαρκίων, διηγήσῃ σωθῆναι ἐν Χριστῷ, τὴν ἀρχὴν τοῦ b
κηνύματος καὶ τὴν ῥίξαν ἀποβαλλόμενος, ὅπερ ἐστὶ νόμος, ἀφ'
οὗπερ Χριστὸς γνωσκόμενος τελειοῖ τὸν μὴ τὸν νόμον βδελυσσόμε-
10 νον ὡς ἀλλότριον Χριστοῦ ὑπάρχοντα.

η καὶ λε σχόλιον. »Ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὸν πλησίον νόμον πεπλή-
ρωκεν«.

η καὶ λε ἔλεγχος. Εἰ διὰ τοῦ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον νόμος πλη-
ροῦται, οὐκ ἀλλότριος Χριστοῦ καὶ θεοῦ πατρὸς τοῦ κυρίου ἡμῶν
15 Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ θεοῦ ὁ νόμος, ὁ κελεύων ἀγαπᾶν τὸν πλησίον·
διότι ὁ | θεὸς ἀγάπη ἐστὶν καὶ πάντα τὰ ὑπ' αὐτοῦ κηρυττόμενα Ö676
ὁμοίως αἰὲ κηρύττεται, καὶ τότε καὶ νῦν, καὶ ἐν παλαιᾷ καὶ καινῇ
διαθήκῃ. | P371
D387

Τῆς πρὸς Θεσσαλονικεῖς (α), πέμπτης ἐπιστολῆς (οὕτω γὰρ κει-
20 ται ἐν τῷ Μαρκίωνι), ὀγδόης δὲ οὔσης παρὰ τῷ ἀποστόλῳ, τὰ πάντα
τοῦ Μαρκίωνος διαστραμμένως ἀπ' αὐτῆς ἔχοντος οὐδὲν ἐξ αὐτῆς
παρεθέμεθα.

Τῆς πρὸς Θεσσαλονικεῖς δευτέρας, ἑκτῆς [δὲ] κειμένης παρὰ τῷ
Μαρκίωνι. ἐνάτης δὲ οὔσης παρὰ τῷ ἀποστόλῳ, ὁμοίως διαστραφεί-
25 σης ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Μαρκίωνος, πάλιν οὐδὲν ἐξεθέμεθα.

Τῆς πρὸς Ἐφεσίους, ζ οὔσης παρὰ τῷ Μαρκίωνι, ε δὲ παρὰ τῷ
ἀποστόλῳ κειμένης, τάδε·

α καὶ λζ σχόλιον. »Μνημονεύοντες ὑμεῖς ποτε τὰ ἔθνη,
οἱ λεγόμενοι ἀκροβυστία ὑπὸ τῆς λεγομένης περιτομῆς ἐν σαρκὶ

1 Röm. 10,4 — 11 Röm. 13, 8b — 16 I Joh. 4, 8 — 28 Eph. 2, 11—14

V M 1f vgl. S. 118, 17f 11f vgl. S. 118, 19 28—S. 179, 6 vgl. S. 119, 4—10

4 τελειούμενη M 8 ἀποβαλλόμενος, λ ausradiert V corr 23 [δὲ] *
24 ἐ//νάτης, ν ausradiert V corr ἐνάτης M 28 μνημονεύοντες S. 119, 4] μνη-
μονεύετε VM

χειροποιήτου, ὅτι ἦτε τῷ καιρῷ ἐκείνῳ χωρὶς Χριστοῦ, ἀπηλλοτριω-
 μένοι τῆς πολιτείας τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ξένοι τῶν διαθηκῶν τῆς ἐπαγ-
 γελίας. ἐλπίδα μὴ ἔχοντες καὶ ἄθροι ἐν τῷ κόσμῳ· νυνὶ δὲ ἐν Χριστῷ
 5 αὐτοῦ. αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἐν
 καὶ τὰ ἐξῆς.

α καὶ λξ ἔλεγχος. Τό »μνημονεύοντες« καιροῦ σημαίνει τὸ εἶδος ■
 καὶ <τό> »οἱ λεγόμενοι ὑπὸ τῆς λεγομένης« τῶν πραγμάτων τοὺς τύπους
 σημαίνει καὶ τό »ἐν σαρκί«, ἵνα δείξῃ τὸν τύπον τὸν ἐν τῇ σαρκὶ
 10 ἀπεκδεχόμενον τὸν τοῦ πνεύματος καιρόν, ἵνα τὰ ἐντελέστερα ἀπὸ
 τοῦ τύπου δείξῃ. χωρὶς γὰρ Χριστοῦ τῆς πολιτείας τοῦ Ἰσραὴλ ἡ b
 ἀκροβυστία ἀπηλλοτριώτο, ἀπηλλοτριωμένη δὲ ξένη ἦν ἐπαγγελίας
 καὶ διαθήκης, καὶ οἱ ἀπὸ ταύτης ὀρμώμενοι ἐλπίδα οὐκ εἶχον, ἀλλ'
 ἄθροι ἦσαν ἐν τῷ κόσμῳ, ὡς ἀποδέδεικται ἀπὸ τῶν τοῦ ἀποστόλου
 15 ῥημάτων. ἀλλὰ σύ, Μαρκίων, οὔτε ὀρθῶς οὔτε ἀκούεις, ἐπεὶ ἂν ἐνόεις c
 πόσων ἀγαθῶν παρὰ τὸν νόμον | φάσκει ὁ ἅγιος ἀπόστολος D388
 τοῖς ἐν τῷ νόμῳ πρὸς τὸν τότε καιρὸν πεπολιτευμένοις· »ἐν γὰρ
 Χριστῷ Ἰησοῦ οἱ ποτὲ μακρὰν νῦν <ἐγενήθητε> ἐγγὺς ἐν τῷ αἵματι
 αὐτοῦ. αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἐν.«
 20 εἰ δὲ τὰ ἀμφότερα ἐποίησεν ἐν καὶ οὐ τὸ μὲν ἀνείλεν τὸ δὲ ἕτερον d
 συνεστήσατο, ἄρα γε οὐδὲ τὸ πρότερον ἀλλότριον αὐτοῦ | οὐδὲ τὸ P 372
 δεύτερον διεῖλεν ἀπὸ τοῦ πρώτου, ἀλλὰ τὰ ἀμφότερα εἰς ἐν συνή-
 γαγεν, οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ δοκῆσει, ἀλλὰ ἐναργῶς ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ,
 ὡς ἡ ἀσφαλὴς τοῦ ἀποστόλου ὑποδείκνυσιν διδασκαλία. | Ö 678
 25 β καὶ λξ σχόλιον. »Διὸ λέγει· ἔγειρε ὁ καθεύδων καὶ ἀνάστα
 ἐκ τῶν νεκρῶν καὶ ἐπιφάνουσι σοι ὁ Χριστός«.

β καὶ λξ ἔλεγχος. Πόθεν τῷ ἀποστόλῳ τό »διὸ λέγει« ἀλλὰ a

25 Eph. 5, 14

V M 25f vgl. S. 119, 11f

1 δι $\leq$ S. 119, 5 2 τοῦ Ἰσραὴλ am Rand nachgetragen Vcorr 4 ἐν
 S. 119, 9] $\leq$ VM, aber vgl. Z. 18 u. 23 7 μνημονεύετε VM 8 <τό> Klostern. |
 ἀπὸ VM 9 καὶ ἐν σαρκὶ hinter καὶ τό ἐν σαρκὶ durchgestrichen Vcorr 17 τοῖς
 ... πεπολιτευμένοις *] τῶν ... πεπολιτευμένων (πεπολιτευμένον M) VM 18 <ἐγε-
 νήθητε> * 23 lies vielleicht ἐνεργῶς * 25f καὶ ἀνάστα ἐκ νεκρῶν $\leq$ S. 119, 11
 26 καὶ $\leq$ S. 119, 11 27 hinter διὸ + καὶ M ausradiert Vcorr

ἀπὸ τῆς παλαιᾶς δὴλον διαθήκης; τοῦτο δὲ ἐμφέρεται παρὰ τῷ Ἠλίᾳ. πόθεν δὲ ὁρμᾶτο ὁ Ἠλίας; ἀλλὰ εἰς ἣν τῶν προφητῶν τῶν κατὰ νόμον πεπολιτευμένων. ἀπὸ νόμου καὶ προφητῶν ὁρμώμενος. εἰ δὲ ἐν Χριστῷ ἐπροφήτευσεν τὸ «ἔγειρε ὁ καθεύδων καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν καὶ ἐπιφανέσθαι σοι ὁ Χριστός», ἄρα γε τὸ πρωτότυπον διὰ Λαζάρου καὶ τῶν ἄλλων ἐπεπλήρωτο, περὶ οὗ οἱ αὐτοὶ ἀμφέβαλλον, Μάρθα καὶ Μαρία λέγουσαι «ἤδη ὄζει, τεταρταῖός ἐστι» καὶ τῶν τοῦ ἀρχισυνεργῶν λεγόντων «μηκέτι σκύλλετε τὸν διδάσκαλον» καὶ αὐτοῦ λέγοντος «μὴ φοβεῖσθε· οὐ γὰρ ἀπέθανεν, ἀλλὰ καθεύδει». σαφῶς γὰρ ἔκτοτε τὸ κήρυγμα ἐκάλει ἀνάστασιν διὰ Χριστοῦ ἵσασθαι καὶ τὸ ἐξουσιαστικὸν τῆς εὐχερείας ὑπεδείκνυνεν, ἵνα τὸ δυνατόν τοῦ Χριστοῦ ὑποδείξῃ, ὅτι ὡς τῷ ἀνθρώπῳ εὐχερὲς οὐ τὸν ἀποθανόντα ἀλλὰ τὸν καθεύδοντα διὰ φωνῆς ἐγείρει, οὕτως καὶ τῷ Χριστῷ ἦν ἐτοιμώτατα τὸ εἰπεῖν· «Λάζαρε, δεῦρο ἕξω» καὶ τὸ «κουμὶ κουμὶ ταλιθά» τουτέστιν ἀνάστηθι ἡ παῖς. δι' ὧν * καὶ ἐναργῶν | ἀποδείξεων ἐσήμανεν ὁ λόγος τὴν ἡμῶν κλήσιν ἀπὸ νεκρῶν ἔργων καὶ ὕπνου βαρέος ἡμῶν τῶν ποτε καθευδόντων, ἀνεγείροντά (τε) τὸν Χριστὸν καὶ διὰ τῆς κλήσεως φωτίζοντα ἡμᾶς· ἥτις γέγονε δευτέρα αὕτη σχέσις. τὸ δὲ τέλειον καὶ καθολικὸν προσδοκώμενον, ὅταν ὁ αὐτὸς ὁ λέγων «ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις», πάντας καλέσῃ καὶ ἐγείρῃ σώματι καὶ ψυχῇ καὶ φωτίσῃ ἐν τῇ αὐτοῦ μελλούσῃ παρουσίᾳ. γ καὶ λη σχόλιον. Ἀντὶ τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν

2 Hippolyt (in Dan. IV 56; S. 328, 7 Bonwetsch vgl. de antichristo 65; S. 45, 11 Achelis u. refut. V 7, 33; S. 87, 3 Wendland) schreibt das Wort dem Jesaias (vgl. 26, 19, zu; Euthalius u. Syncellus dem Jeremias, vgl. Zahn, Gesch. d. neutest. Kan. II 2, 804 Schürer, Gesch. d. jüd. Volkes⁴ III 365. Ob Epiphanius wirklich die Elias-apokalypse meint, erscheint fraglich. Da er ausdrücklich sagt, daß der Spruch ἀπὸ τῆς παλαιᾶς διαθήκης herstamme und mit dem εἰς τῶν προφητῶν doch wohl auf einen der kanonischen Propheten anspielt, ist es gewiß richtiger, bei ihm Ἠλίας in Ἡσαίας. anstatt bei Hippolyt Ἡσαίας in Ἠλίας zu verbessern — 7 Joh. 11, 39 — 8 Luk. 8, 49 — 9 Luk. 8, 50. 52 — 14 Joh. 11, 43 — 15 Mark. 5, 41 — 15ff vgl. haer. 46, 5, 10 — 16f vgl. Hebr. 6, 1 — 20 Joh. 11, 25 — 22 Eph. 5, 31

V M 22—S. 181, 2 vgl. S. 119, 13—15

2 ὁρμᾶται V 3 vor νόμου + τοῦ M 4 προεφήτευσεν aus ἐπροφήτευσεν Vcorr προεφήτευσεν M 6 περὶ οὗ *] περὶ ὧν VM 15 * etwa <σαφῶν> * 17 βαρέος aus βαρέως Vcorr βαρέως M 18 <τε> * 22 τούτου S. 119, 13] τοῦ VM

πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ κολληθήσεται τῇ γυναικί, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν, παρὰ τό »τῇ γυναικί«.

γ καὶ λη ἔλεγχος. Ἀποδέδεικται πολλάκις μὴ ἀλλότρια εἶναι τὰ ἐν τῷ νόμῳ τοῖς ὑπὸ | τοῦ ἀποστόλου διδασκομένοις, καὶ τε σύ, P373
5 ὁ Μαρκίων, παρακόψης τό »〈τῇ〉 γυναικί«. ἀπὸ τοῦ γὰρ »ἔσονται εἰς σάρκα μίαν« δῆλη σου ἔσται ἡ πᾶσα ῥαδιουργία.

Τῆς πρὸς Κολοσσαεῖς, ἡ παρὰ τῷ Μαρκίῳ κειμένης, παρὰ δὲ τῷ ἀποστόλῳ ζ κειμένης.

α καὶ λθ σχόλιον. »Μὴ οὖν τις ὑμᾶς κρινέτω ἐν βρώσει ἢ ἐν
10 πόσει ἢ ἐν μέρει ἑορτῆς ἢ νεομηνίας καὶ σαββάτων ὃ ἔστιν σκιά τῶν Ὁ680
μελλόντων«.

α καὶ λθ ἔλεγχος. Οὐδαμόθεν ὑποπίπτει σκιά, ὁ Μαρκίων, a
ἀλλ' ἡ ἀπὸ σώματος καὶ σῶμα οὐ δύναται εἶναι, σκιᾶς ἀπ' αὐτοῦ μὴ
φαινομένης. ὅθεν πεισθῆναι ὀφείλουσιν οἱ ἀπὸ σοῦ ἡπατημένοι διὰ b
15 τῶν ἔτι παρὰ σοῦ φυλαττομένων τῆς ἀληθείας τῶν θείων γραφῶν
λειψάνων, ὅτι μελλόντων ἀγαθῶν ἀποκαλύπτεσθαι οὐκ ἀλλότρια ἦν
τὰ τότε δικαιώματα, προσκαίρως προστεταγμένα περὶ βρώσεως καὶ
πόσεως καὶ μέρους ἑορτῶν καὶ νεομηνιῶν καὶ σαββάτων· ὧν ἀγαθῶν c
σκιαὶ ἦσαν | τὰ προειρημένα, δι' ὧν σκιῶν τὸ σῶμα κατειλήφραμεν D390
20 τῶν ἐνεστώτων ἀγαθῶν, ἐν νόμῳ μὲν σκιαγραφηθέντων ἐν Χριστῷ
δὲ τελειωθέντων.

Πρὸς Φιλήμονα θ.

οὕτως γὰρ παρὰ τῷ Μαρκίῳ κεῖται, παρὰ δὲ τῷ ἀποστόλῳ a
ἐσχάτῃ κεῖται· ἐν τισιν δὲ ἀντιγράφοις τρισκαιδεκάτῃ πρὸ τῆς πρὸς
25 Ἑβραίους τεσσαρεσκαιδεκάτης τέτακται, ἀλλὰ δὲ ἀντίγραφα ἔχει τὴν
πρὸς Ἑβραίους δεκάτῃν πρὸ τῶν δύο πρὸς Τιμόθεον καὶ Τίτον καὶ
Φιλήμονα. πάντα δὲ τὰ ἀντίγραφα τὰ σῶα καὶ ἀληθῆ τὴν πρὸς b
Ῥωμαίους ἔχουσι πρώτην, οὐχ ὡς σύ, Μαρκίων, τὴν πρὸς Γαλάτας

9 Kol. 2, 16

V M 9—11 vgl. S. 119, 17f

4 ἀπὸ aus ὑπὸ V cor ἀπὸ M 7 Κολοσσαεῖς V M 10 ἐν μέρει ἑορτῆς ἢ
νεομηνίας καὶ σαββάτων S. 119, 18 vgl. Z. 18] ἐν ἑορτῇ ἢ ἐν νεομηνίᾳ καὶ σαββά-
τω V M 13 ἀλλ' ἢ aus ἀλλὰ Vcorr 20 σκιογράφ^{ηθ}έντων, ηθ Vcorr 24 τισιν
Ausgg.] τρισὶν V M, am Rand von 1. Hd. οὕτως εὗρον M 25 τεσσαρεσκαιδε-
κάτης M 26 vor πρὸς² + τῶν V

ἔταξας πρώτην. ὅμως ἀπὸ ταύτης τῆς πρὸς Φιλήμονα οὐδὲν παρε-
θέμεθα. διὰ τὸ ὁλοσχερῶς αὐτὴν ἐνδιαστρόφως παρ' αὐτῷ κείσθαι.

Πρὸς Φιλιππησίους ι'

οὕτως γὰρ παρὰ τῷ Μαρκίῳ κείται ἐσχάτη | καὶ δεκάτη, παρὰ P374
5 δὲ τῷ ἀποστόλῳ ἔκτι. ὥσαύτως οὐδὲ ἀπ' αὐτῆς. διὰ τὸ διαστρό-
φως παρ' αὐτῷ κείσθαι, οὐδὲν ἐξελεξάμεθα.

Αὕτη πεπλήρωται ἡ τοῦ Μαρκίωνος σύνταξις (τῆς τῶν) ἀπὸ
τοῦ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίου καὶ τοῦ ἀποστόλου σφριζομένων λειψά-
νων λόγων τε ὑποθέσεως· ἀφ' ἧς ἀναλεξάμενοι τὰ κατ' αὐτοῦ ἀπὸ
10 τῶν παρ' αὐτοῦ σφριζομένων τοὺς ἐλέγχους παρεθέμεθα.

προσέθετο δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ ἀποστολικῷ καλουμένῳ καὶ τῆς καλου-
μένης πρὸς Λαοδικέας

α καὶ μ σχόλιον. »Εἰς κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα, εἰς D391
θεὸς καὶ πατὴρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων καὶ διὰ πάντων καὶ ἐν πᾶσιν«.

15 α καὶ μ ἐλέγχος. Συνεδόντως μὲν τῇ πρὸς Ἐφεσίους, ὃ Μαρκί- a
κίων, καὶ ταύτας τὰς κατὰ σοῦ μαρτυρίας ἀπὸ τῆς λεγομένης πρὸς
Λαοδικέας συνήγαγες, ἵνα ἐπὶ τῷ τέλει τοῦ | συντάγματος μάθωμεν ὅ682
ἀναγνόντες τὰ παρὰ σοὶ καὶ γρόντες τὰ κατὰ σὲ καταγνώμεν τῶν
διὰ σοῦ ἀλλοτριῶς ἐπινενοημένων τριῶν ἀνάρχων ἀρχῶν διαφορὰς
20 πρὸς ἀλλήλας ἔχουσῶν. οὐχ οὕτως γὰρ ἔχει ἡ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου b
ὑπόθεσις καὶ ἡσφαλισμένον κήρυγμα, ἀλλὰ ἄλλως παρὰ τὸ σὸν
ποιήτευμα. σαφῶς γὰρ ἔφη »Ἐνα κύριον, μίαν πίστιν, ἐν βάπτισμα, c
ἕνα θεὸν τὸν αὐτὸν πατέρα πάντων, τὸν αὐτὸν ἐπὶ πάντων, τὸν
αὐτὸν διὰ πάντων καὶ ἐν πᾶσι«, διὰ τε νόμου καὶ προφητῶν καὶ ἐν
25 πᾶσιν ἀποστόλοις καὶ ἐν τοῖς καθεξῆς.

Αὕτη μὲν ἡμῶν ἡ προθεωρηθεῖσα ἐν τοῖς προειρημένοις (σύν- 13, 1
ταξις), ἀναλεχθεῖσιν ἀπὸ τῆς παρ' αὐτῷ τῷ Μαρκίῳ ἔτι σφριζομένης

4f vgl. oben zu S. 105, 9ff — 13 vgl. Eph. 4, 4

V M 13f vgl. S. 120, 4f

7 (τῆς τῶν) * 13 βάπτισμα + εἰς Χριστός VM, < S. 120, 4 u. Z. 22f
17 hinter συνήγαγες noch einmal κατὰ σοῦ μαρτυρίας V | συντάγματος *] σφρα-
γίσματος VM 26f (σύνταξις) *

γραφῆς, ἥς τὴν ἀνάλεξιν σκοπήσας τις ἐκπλαγείη τὰς <τοῦ> μεγαλο-
 δόρου θεοῦ οἰκονομίας. ἐκάστου γὰρ πράγματος διὰ τριῶν μαρτυ- 2
 ριῶν ἐπιβεβαιουμένον καὶ συνισταμένον, ὡς ἐνταῦθα ψιλῶς ὁ θεὸς
 ἐχαρίσατο συνάψαι (ὡς ἔφην) ἡμᾶς κατὰ οἰκονομίαν ἐβδομήκοντα μὲν
 5 ὀκτὼ μαρτυρίας ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου, τεσσαράκοντα δὲ ἀπὸ τοῦ
 ἀποστόλου; καὶ ταύτας παρ' αὐτῷ εἰς ἔτι καὶ δεῦρο σφρζομένας τε 3
 καὶ <οὐκ> ἀμφιβαλλομένας, ὡς εἶναι τὰς πάσας ἑκατὸν δεκαοκτώ,
 ἀντιλεγούσας δὲ πάσας τῇ αὐτοῦ Μαρκίῳτος γνώμῃ, ὡς ἀπὸ προσώ-
 που ὀνόματος κυρίου διὰ τῶν δεκαοκτὼ καὶ τῆς αὐτοῦ ἐνδεξίου
 10 εὐλογίας διὰ τῶν ἑκατόν. ἀλλὰ καὶ ἐπ' ἄλλης περισσῆς πρὸς ἐπὶ 4
 τούτοις * ἐκτὸς τοῦ εὐαγγελίου | καὶ τοῦ ἀποστόλου· οὐ γὰρ ἔδοξε τῷ P 375
 ἐλεεινοτάτῳ Μαρκίῳνι ἀπὸ τῆς πρὸς Ἐφεσίους ταύτην τὴν | μαρτυ- D 392
 ρίαν λέγειν, ἀλλὰ τῆς πρὸς Λαοδικέας, τῆς μὴ οὕσης ἐν τῷ ἀποστό-
 λῳ. αἷς μὴ ἐντυγχάνων ἡλιθίως ὁ κτηνώδης καὶ ἐν πολλοῖς πεσὼν 5
 15 ὁ τάλας οὐχ ὀρᾷ τὴν κατ' αὐτοῦ ἀνατροπὴν καθ' ἐκάστην ἡμέραν
 ὁμολογουμένην. καὶ μηδεὶς θαυμάζετω περὶ τούτου. πῶς γὰρ 6
 ἡδύνατο οὗτος, ἐπαγγειλάμενος ἔχειν τι τοῦ εὐαγγελίου καὶ τοῦ
 ἀποστόλου, μὴ οὐχὶ καὶ ὀλίγα τῆς γραφῆς σφρζεῖν ῥήματα; ὅλου γὰρ 7
 τοῦ σώματος ζῶντος ὡς εἰπεῖν τῆς θείας γραφῆς, ποῖον ἠῤῥισκε
 20 μέλος νεκρὸν κατὰ τὴν αὐτοῦ γνώμην, ἵνα παρειαγάγῃ ψεῦδος κατὰ
 τῆς ἀληθείας; ἀλλ' ὡς εἰπεῖν ἐλώβησε καὶ ἀκροτηριάσας παρέκουφε 8
 πολλὰ τῶν μελῶν, κατέσχευεν δὲ ἐνὶά τινα παρ' ἑαυτῷ. καὶ αὐτὰ δὲ
 τὰ κατασχεθέντα ἔτι ζῶντα | οὐ δύναται νεκροῦσθαι, ἀλλ' ἔχει μὲν Ö 684
 τὸ ζωτικὸν τῆς ἐμφάσεως, καὶ τε μυρίως παρ' αὐτῷ κατὰ λεπτὸν
 25 ἀποτμηθείη.

14. Ἔτι δὲ μετὰ ταῦτα πάντα ἐπεμνήσθημεν ὡς τινὲς ἀπὸ τῶν 14, 1
 αὐτῶν Μαρκιωνιστῶν, εἰς βυθὸν βλασφημίας παραπεπτωκότες καὶ
 ἀπὸ τῆς ἑαυτῶν δαιμονιώδους διδασκαλίας ἐμβρόντητοι παντάπασι
 γεγονότες καὶ οὐ ἔδόκουν κυρίου μόνον καὶ δι' ὀνόματος μνημονεῖν

2f vgl. Deut. 19, 15 Matth. 18, 16 II Kor. 13, 1 — 8ff gemeint ist $\overline{\eta}$ = Ἰησοῦς
 u. $\overline{\rho}$ = ἀμήν. Letzteres ergibt jedoch genau gerechnet nur 99; daher die Be-
 merkung wegen des „überschüssigen“ Zeugnisses

V M

1 ἥς Pet.] εἰς VM | <τοῦ> μεγαλοδόρου *] μεγαλοδόρους VM; aber in V
 vorher Rasur, vielleicht τοῦ ausradiert 7 <οὐκ> Pet. 11 * etwa <ἐλέγχε-
 ται τῆς> * 14 αἷς (sc. μαρτυρίαις) *] οἷς VM 16 τούτῳ M 19 ζῶντος
 Corn.] σώζοντος VM 21 ἀλλ' ὡς Corn.] ἀλλοίως VM | ἀκροτηριάσας M
 23 ἔχει Pet.] ἐκεῖ VM 26 πάντα < M

- καὶ αὐτοῦ ἀθυρογλώσσως ἐτίρω· τὴν αὐτοῦ θεότητα ἀποστρέφοντες,
τὸ ὄνομα τῆς ἄνωθεν γεννήσεως κακίζειν οὐκ ἐντρέπονται. **2**
γὰρ αὐτῶν τετολμήκασιν, ὥς ἔφην, αὐτὸν τὸν κύριον εἶναι υἱὸν τοῦ
πονηροῦ λέγειν οὐκ αἰσχυρόμενοι, ἄλλοι δὲ οὐχί, ἀλλὰ τοῦ κριτοῦ τε
5 καὶ δημιουργοῦ· εὐπλάγχυνότερον (δὲ) γεγονότα καὶ ἀγαθὸν ὄντα **3**
καταλείπει μὲν τὸν ἴδιον αὐτοῦ πατέρα κάτω (πῇ μὲν λεγόντων τὸν
δημιουργόν, ἄλλων δὲ τὸν πονηρόν), ἄνω δὲ ἀναδεδραμηκέναι πρὸς
τὸν ἐν ἀκατονομάστοις τόποις ἀγαθὸν θεὸν καὶ αὐτῷ προσκεκολλη-
σθαι· πεμφθέντα δὲ ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον καὶ πρὸς ἀντιδικίαν **4**
10 τοῦ ἰδίου πατρὸς ἐλθόντα τὸν | Χριστὸν [καὶ] καταλῦσαι αὐτοῦ τὰ **D393**
πάντα ὅσα ὁ κατὰ φύσιν πατήρ αὐτοῦ ἐνομοθέτει, ἥτοι ὁ λαλήσας
ἐν τῷ νόμῳ ἥτοι ὁ τῆς κακίας θεὸς ὁ παρ' αὐτῶν ἐν τῇ τρίτῃ ἀρχῇ
ταπτόμενος. ἄλλως γὰρ καὶ ἄλλως ἐκτίθενται ὥς ἔφην, ἄλλος μὲν
τὸν δημιουργὸν λέγων, ἄλλος δὲ τὸν πονηρόν. | **P 376**
- 15** 15. Ταῦτα δὲ δηλὰ παντί τῳ σύνεσιν κεκτημένῳ ὑπάρχει, ὅτι **15, 1**
ἀκαθάρτου πνεύματος ἐστὶν ἡ φρόνησις καὶ ἡ διδασκαλία καὶ οὔτε
χρεία ἦν περὶ ταύτης τῆς ὑποθέσεως ἀπολογεῖσθαι ἢ ἔλεγχον παρι-
στῆν κατανατικρὺ Μαρκίωνος τοῦ ἑαυτοῦ κατὰ πάντα τὴν ἐπιλησμο-
νὴν τῆς ζωῆς ποιησαμένου. φωραθήσεται γὰρ παρὰ πᾶσι τοῖς συνε- **2**
20 τοῖς τὸ βλάβοςημον αὐτοῦ κενοφώνημα καὶ τολμηρὸν τῆς ἀπωλείας
ἐνέργημα. ἀλλ' ἐπειδὴ εἰσώθαμεν μὴ ἔαν ἀκανθῶν τόπον, ἀλλὰ **3**
ἐκτέμνειν τῇ τοῦ θεοῦ μαχαίρᾳ, »τῇ ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον
(τομωτέρῳ) καὶ δικνουμένην ἄχρι μερισμῶν ψυχῆς καὶ πνεύματος,
ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν» κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὀλίγα καὶ εἰς τοῦτο
25 εἰπεῖν οὐκ ἀποκνήσομεν.
16. Πρῶτον μὲν γὰρ ὅτι εἰ ἀγαθὸς ἐκ πονηροῦ γεγένηται, οὐκέτι **16, 1**
τῶν ἀρχῶν σταθήσεται ὁ λόγος. δύναται γὰρ καὶ ὁ αὐτοῦ πατήρ,
εἰ πονηρὸς ὑπάρχει (ὅπερ μὴ γένοιτο, ἀλλὰ ἀγαθὸς ἐστι), μεταβλη-
θῆναι τὴν γνώμην, ὥσπερ ὁ ὑπ' αὐτοῦ γεγεννημένος μεταβέβληται.
30 τὸ δὲ ἕτερον· εἰ ὅλως ἤλθεν ὁ μονογενὴς ἀνθρώπου· σῶσαι καὶ **2** **Ö686**
ληστὴν εἰσαγαγεῖν εἰς παράδεισον καὶ τελώνην καλέσαι ἀπὸ τελωνίου

3 war im Bisherigen noch nicht erwähnt — **22** Hebr. 4, 12 — **31** vgl.
Luk. 23, 43 — vgl. Matth. 9, 9ff

V M

1 [καὶ]? * | [αὐτοῦ²]? * **5** (δὲ) * **8** ἀκατονομάστοις, ο aus ω V corr
10 [καὶ] καταλῦσαι *] καὶ καταλύοντα VM | τὰ über der Linie nachgetragen V corr
22 τῇ ... μαχαίρᾳ aus τὴν ... μάχαιραν V corr **23** <τομωτέρῳ> * **25** ἀπο-
κνήσομεν, ο aus ω V corr ἀκνήσομαι M

εἰς μετάνοιαν καὶ πόρνην ἀλείφουσιν αὐτοῦ τοὺς πόδας ἰάσασθαι
ἀπὸ πορνείας, ἔτι δὲ καὶ <ἄλλα> ἀγαθὰ πράττει, διότι ἀγαθὸς ἐπάρ-
χει καὶ εὐσπλαγχνὸς καὶ ἐλεήμων, πολλῶ οὖν μᾶλλον ἔδει ἐπὶ τὸν 3
ἴδιον αὐτοῦ πατέρα τὸν οἶκτον αὐτοῦ ἀναλαβεῖν καὶ αὐτὸν πρῶτον
5 μεταθεῖναι εἰς τὸ σωτηριῶδες, ἵνα πρῶτον τὸν πατέρα αὐτοῦ μετα-
βαλὼν τελείως | ἐνδείξῃται τὴν τελείαν ἀγαθότητα, τὸν πατέρα αὐτοῦ D 394
οἰκτεῖρας, ὡς καὶ γέγραπται »ποιεῖν τὸ ἀγαθὸν πρῶτον εἰς τοὺς
οἰκτεῖρας τῆς πίστεως«, πόσῳ γε μᾶλλον ἐλεᾷν τοὺς ἑαυτῶν πατέρας.
Τὸ δὲ ἕτερον ἔτι προστέθεικα τῇ φράσει καὶ τῷ ἐλέγχῳ τῷ 4
10 πρὸς τὸν Μαρκίωνα, ὅτι εἰ μὲν τοῦ ἐνὸς ἐστὶν υἱὸς καὶ πρὸς τὸν
ἕτερον προσέφυγεν, οὐ πιστὸς παραδεχθήσεται παρὰ τῷ ἑτέρῳ. ὁ 5
γὰρ συνείδησιν εἰς τὸν ἴδιον αὐτοῦ πατέρα μὴ φυλάξας οὐδὲ παρὰ
τῷ ἑτέρῳ πιστευθήσεται ἀπὸ τῶν παρ' αὐτοῦ προαγόντως πεπραγ-
μένων. ἀλλὰ καὶ ἄλλως πάλιν· ἄρα γε τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ κατη- 6
15 γορήσει(ς) πάλιν, ὃ Μαρκίων, δι' ἀπορίαν τοῦ πεμπομένου μὴ δυνη-
θέντος σῶσαι τοὺς παρ' αὐτοῦ σφριζομένους | καὶ παρ' αὐτοῦ διὰ P 377
Χριστοῦ ἐλεηθέντας; εἰ μὴ γὰρ ἀπέφυγε κατὰ τὸν τοῦ Μαρκίωνος 7
λόγον ὁ Χριστὸς πρὸς τὸν ἄνω θεόν, οὐκ ἠῦπόρει ὁ ἀγαθὸς θεὸς
τινα ἀποστεῖλαι, εἰ μὴ ἐν προσκρούσει ὁ τοῦ Χριστοῦ πατήρ, ὡς ὁ
20 Μαρκίων λέγει, πρὸς τὸν ἴδιον αὐτοῦ υἱὸν γεγένηται. καὶ ἄλλως 8
δέ· εἰ τοῦ δημιουργοῦ υἱὸς ἐστὶν, ἀντίκειται δὲ τῇ δημιουργίᾳ καὶ
τῷ τοῦ πατρὸς ἔργῳ, πρῶτον μὲν ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον τοὺς
ἀνθρώπους [πρῶτον] εἶχεν ἐξολοθρεῦσαι, ἵνα ἀφανίσῃ τὸ ἔργον τὸ
ἀπὸ τοῦ ἰδίου πατρὸς δεδημιουργημένον, ὡς ἀντίδικος γενόμενος τῆς
25 τοῦ πατρὸς διαθέσεως· ἢ πάλιν λαβὼν δύναμιν ἰάσεως καὶ θεραπείας 9
καὶ σωτηρίας ὤφειλεν ἐνδείξασθαι εἰς τὸν ἴδιον αὐτοῦ πατέρα πρὸ
πάντων τὴν τῆς φιλανθρωπίας ἐργασίαν καὶ πρῶτον πεῖσαι τὸν
πατέρα αὐτοῦ κατ' αὐτὸν γενέσθαι, ἵνα γενόμενος αὐτῷ τε καὶ τῷ
αὐτοῦ πατρὶ ἀγαθὸς τῆς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους σωτηρίας <αἰτία> ἢ
30 μία καὶ ἡ αὐτὴ ἀγαθότης γένηται. ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔχει ὡς ὁ 10
τούτου κενοφωνούμενος μυθώδης λόγος *. οὔτε γὰρ τρεῖς ἀρχαὶ οὔτε

1 vgl. Luk. 7, 37ff — 7 Gal. 6, 10

V M

2 πορνείας] πορνείας V | <ἄλλα> * | διότι *] θεός VM 7 ὡς nach-
getragen V corr 9 προστέθεικα aus προστέθηκα V corr 14f κατηγορήσει(ς) *
16 δυνηθέντος + <ἄλλως>? * | παρ' αὐτῶ¹ VM 17 κατὰ τὸν am Rand nach-
getragen V corr 23 [πρῶτον] * 29 <αἰτία> * 31 * etwa <περιέχει> *

ἄλλος πατήρ Χριστοῦ οὐδὲ κακίας ἐστὶ γέννημα· | μὴ γένοιτο. φησὶ 11 D395
 γὰρ λέγει ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐμοίς. καὶ εἰ μὲν νόθως
 λέγει πατέρα ἔχειν, οὐ δύναται αὐτοῦ ὁ νόθος πατήρ καλούμενος ἐν
 αὐτῷ εἶναι οὐδὲ αὐτὸς ἐν τῷ πατρὶ. ὁ δὲ κατὰ φύσιν αὐτοῦ πατέρα 12
 αἰ ἀγαθὸν καὶ θεὸν αἰ καὶ πάντων δημιουργόν, ἐν αὐτῷ δὲ ὄντα
 καὶ σὺν αὐτῷ ὑπάρχοντα διδάσκων καὶ ἀληθεύων, κατὰ τοῦ Μαρκίου
 τὴν | ἀπειλὴν διεξέρχεται λέγων »ὁ μὴ τιμῶν τὸν υἱὸν ὡς ὅ 688
 τιμᾷ τὸν πατέρα, ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ ἐπ' αὐτὸν μένει«. ἦδη δὲ ἐν 13
 πολλαῖς μαρτυρίαις ἐδείξαμεν τὸν ἕνα ὄντα θεόν, τὸν πατέρα τοῦ
 10 κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀγαθὸν ὄντα καὶ ἀγαθὸν γεννήσαντα,
 ἀγάπην ὄντα καὶ ἀγάπην γεννήσαντα, πηγὴν ὄντα ζωῆς καὶ ζωῆς
 πηγὴν γεννήσαντα (»παρὰ σοὶ γὰρ πηγὴ ζωῆς« φησὶν ἡ γραφή),
 ἀλήθειαν ὄντα καὶ ἀλήθειαν γεννήσαντα, φῶς ὄντα καὶ φῶς γεν-
 νήσαντα, ζῶν ὄντα καὶ ζῶν γεννήσαντα ἀνάρχως καὶ αἰδίως καὶ
 15 ἀχρότως. καὶ ἐλέγχεται κατὰ πάντα ἡ τοῦ Μαρκίου πλάνη.

Τούτων τοίνυν οὕτως ἐχόντων καὶ τῆς κατὰ τοῦ ἀπατεῶνος 14
 ἐνατροπῆς διὰ πολλῆς καὶ ἀληθινῆς συστάσεως ἐν θεῷ ἡμῖν κατερι- P378
 γασμένης πάλιν ἐπὶ τὰς ἐξῆς, ταύτης τῆς νυνὶ ὡς μεγάλης ἀσπίδος
 καταπατηθείσης διὰ τοῦ ἀψευδοῦς λόγου τοῦ σωτῆρος τοῦ εἰπόντος
 20 »δέδωκα ὑμῖν πατεῖν ἐπὶ ὄφεις καὶ σκορπίους καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν
 δύναμιν τοῦ ἀντικειμένου«, ἴωμεν καὶ τὰς τῶν ἄλλων ματαιοφροσύ-
 νας διασκοπεῖν τε καὶ διελέγχειν ἐπιβαλόμεθα, θεὸν βοηθὸν ἐν ᾗ πᾶσιν
 ἐπικαλούμενοι. | D 396

Κατὰ Λουκιανιστῶν κγ, τῆς δὲ ἀκολουθίας μγ.

25 1. Λουκιανός τις ἀρχαῖος, οὐχ ὁ νῦν ἐν χρόνοις Κωνσταντίνου 1, 1
 γεγονὼς τοῦ γέροντος, ὃν δῆθεν οἱ Ἀρειανοὶ ἐν μάρτυσιν ἐπιψηφί-

2 Joh. 14, 10 — 7 vgl. Joh. 5, 23; Joh. 3, 36 — 12 Psal. 35, 10 — 20 Luk.
 10, 19 — 24 ff zu Lucianus (Lucanus) vgl. Tertullian de resurr. carn. 2 Hippolyt
 refut. VII 11; S. 190, 16f Wendland VII 37, 2; S. 223, 18 Origenes c. Cels. II 27;
 I 156, 7 Kötschau Ps. Tertullian adv. omn. haer. 6 Filastrius haer. 46; S. 24, 16f
 Marx — 26 vgl. das sog. syrische Martyrologium zum 7. Januar

V M

5 ἐν αὐτῷ] ἐαυτῷ V 7 λέγων Pet.] τοῦ λέγοντος VM 9 μαρτυρίαις]
 lies wohl αἰρέσεις * 11f πηγὴν ὄντα—ἡ γραφὴ am Rande nachgetragen Vcorr
 11 ζωῆς¹ < V 15 ἐλέγχεται aus ἐλέλεκται Vcorr 18 τὰς *] τὰ VM 21 ἔχρον(!)
 über ἀντικειμένου geschrieben Vcorr ἐχθροῦ M 22 ἐπιβαλούμενοι aus ἐπιβαλώ-
 μεθα Vcorr ἐπιβαλλόμενοι M 23 Unterschrift κατὰ Μαρκίωνα VM 24 Über-
 schrift: κατὰ Λουκιανιστῶν εἰκοστὴ τρίτη ἡ καὶ μγ VM

ζονται· ἦν γὰρ καὶ οὗτος ὁ Λουκιανός, ὁ πρόσφατός φημι, προσαν-
 έχων τῇ τῶν Ἀρειανῶν αἵρέσει, περὶ οὗ ὕστερον ἐν τῇ κατ' αὐτῶν
 ἀνατροπῇ λέξομεν· νῦν δὲ πρὸς τὸν προειρημένον ἀρχαῖον Λουκιανὸν
 ἀποτείνεται ὁ λόγος. οὗτος γὰρ συνεπόμενος τῷ προειρημένῳ Μαρκί- 2
 5 κίῳν καὶ ἀπὸ τούτου ἀποσχίσας καὶ αὐτὸς ἄθροισμα ἐαυτῷ ποιησά-
 μενος αἵρέσεως προέστη, ἀφ' οὗπερ οἱ Λουκιανισταὶ οἱ ἀρχαῖοι
 καλούμενοι. κατὰ πάντα μὲν οὖν κατὰ τὸν Μαρκίωνα δογματίζει, 3
 κέχρηται δὲ ὡς ὁ εἰς ἡμᾶς ἐλθὼν λόγος καὶ ἡ περὶ αὐτοῦ ἔμφασις *.
 ἀρχαίων γὰρ τούτων ὄντων καὶ θᾶπτον κατασβεσθέντων δυσχερὲς
 10 γεγένηται ἡμῖν, ὡς ἀληθῶς ἔστιν εἰπεῖν, ἡ κατ' αὐτοὺς ἔρευνα. ἃ
 δὲ ἀπὸ μέρους ἔγνωμεν τῶν αὐτοῦ ἔστι τάδε·
 μετὰ τὸ συστήναι δῆθεν ἕτερον μὲν τὸν δημιουργὸν καὶ κριτὴν 4
 καὶ δίκαιον, ἕτερον δὲ τὸν ἀγαθὸν ὁσαύτως καὶ ἕτερον τὸν πονηρόν,
 βούλεται χρῆσθαι καὶ μαρτυρίαις τισὶ κατὰ τὸν Μαρκίωνα κατὰ τὴν
 15 αὐτοῦ ὑπόνοιαν ἀπὸ τῆς τῶν προφητῶν γραφῆς, φημὶ δὲ τῷ »μά-
 ταιος ὁ δουλεύων κυρίῳ« καὶ τῷ εἰρημένῳ »ἀντέστησαν θεῷ καὶ
 ἐσώθησαν«. τέλος δὲ οὗτος παρὰ τὴν τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ 5 0690
 διδασκαλίαν ἀπαρνέεται τὸν γάμον καὶ ἀγνείαν ἀσκεῖ, οὐ δὲ ἀγνείαν
 ἀλλ' ἵνα ἀθετήσῃ τὰ ἔργα τοῦ δημιουργοῦ, διδάσκων μὴ συνάπτεσθαι
 20 γάμῳ — »ἂφ' οὗ γάμος, εὐθηνία« φησὶ »διὰ τῆς παιδοποιίας ἐν κόσμῳ
 τῷ δημιουργῷ γίνεται« — πρὸς ἀντίθεσιν τῆς τοῦ δημιουργοῦ καὶ
 κτιστοῦ διὰ τῆς παιδοποιίας ἐν τῷ κόσμῳ | εὐθηνίας. φωραθή- 6 P379

4 ff vgl. Hippolyt refut. VII 11; S. 190, 16 Wendland Λουκιανός, μαθητὴς
 γενόμενος Μαρκίωνος, ἀπηρνηθρίασεν ὁμοίως τὸν θεὸν βλασφημηῆσαι, ähnlich
 VII 37, 2; S. 223, 18 Ps. Tertullian adv. omn. haer. 6 *extitit post hunc Lucanus*
quidam nomine, Marcionis sectator atque discipulus, et hic per eadem vadens
blasphemiae genera eadem docet, quae Marcion et Cerdon docuerant Filastrius
 haer. 46; S. 24, 16 Marx *Lucanus quidam post istum similia Marcioni statuens*
ac decernens, ut ille doctor ipsius Marcion — 15 Mal. 3, 14 — 16 Mal. 3, 15 —
 17 vgl. über Marcion selbst Tertullian adv. Marc. I 29 *non tingitur apud illum*
caro, nisi virgo nisi vidua nisi caelebs nisi divortio baptisma mercata Hippolyt
 refut. VII 30, 3; S. 216, 5 Wendland κωλύεις γαμεῖν, τεκνοῦν; vgl. zu S. 97, 8 f

V M.

1 [καὶ]? * 2 κατ' αὐτόν M 3 λέξο///μεν, ο aus ω V corr 8 * etwa
 <περιέχει, μόνον τῇ καινῇ διαθήκῃ· οὐκ οἶδα δέ, εἰ καὶ τὸ εὐαγγέλιον ὁμοίως τῷ
 Μαρκίῳνι ῥαδιουργεῖ> *, vgl. S. 188, 3f 9 δυσχερὲς *] δυσχερὲς VM 10 εἰ-
 πεῖν *] ἰδεῖν VM 11 ἔγνωμεν τῶν αὐτοῦ am Zeilenende nachgetragen V corr
 14 κατὰ²] εἰς? * 15f τῷ ... τῷ εἰρημένῳ *] τὸ ... τὸ εἰρημένον VM 19—21 δι-
 δάσκων μὴ—γίνεται am Rande nachgetragen V corr 20 γάμος *] γάμον VM

σεται δὲ ὁ | τοιοῦτος καὶ διελεγχθήσεται ἀπὸ μὲν τῆς ἡδὴ πρὸς τὸν D397
αὐτοῦ ἐπιστάτην ἀντιθέσεως, διὰ πολλῶν ποιησαμένων ἡμῶν τὴν
πρὸς αὐτὸν ἀντιλογία τε καὶ ἀνατροπὴν, ἐν ὁποίαις τε καὶ ὁπόσαις
συνέδει τὸ εὐαγγέλιον τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ, καὶ ὡς αὐτὸς ὁ κύριος 7
5 ἡμῶν ὁμολογεῖ τὸ ποίημα τοῦ κόσμου εἶναι ἴδιον καὶ αὐτοῦ, καὶ τοῦ
πατρὸς εἶναι τὴν κτίσιν, ὥς γε μάλιστα συνελόντι φράσαι κορυφαί-
οτατόν τι ῥῆμα παρὰ τῷ ἁγίῳ Ἰωάννῃ εἰρημένον, τὸ »ἐν ἀρχῇ ἦν
ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. πάντα
δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονε» καὶ
10 τὰ ἐξῆς.

2. Ἀλλὰ γε ὁ τοιοῦτος εὐθύς ἀνατραπήσεται. εἰ γὰρ καὶ βού- 2, 1
λοῖτο λέγειν ὅτι ἀντιθέσεως χάριν καὶ καθαιρέσεως τῶν ὑπὸ τοῦ
δημιουργοῦ ἐνταῦθα γενομένων ἢ τοῦ γάμου αὐτῷ συνάφεια ἀθετεῖ-
ται. ἵνα μὴ τῷ δημιουργῷ συμπράξειεν, ὥστε ἀπέχεσθαι παντάπασι
15 τοῦ ἔργου τοῦ δημιουργοῦ, πῶς οὐχὶ ἄλογος αὐτῷ ἢ ὑπόνοια καὶ
φωρατὴ καὶ εὐθυέλεγκτος; ἰδοὺ γὰρ ἀπὸ τῆς κτίσεως καὶ τῆς τοῦ 2
δημιουργοῦ δημιουργίας καὶ τῶν ἐδωδῶν καὶ τῶν ἀμφίων [καὶ] τὴν
χρησιν πομάτων τε καὶ βρωμάτων μέτεισιν ὁ γόης καὶ ὁ ἀγύρτης
καὶ ἄλλως οὐ δυήσεται ἐκφυγεῖν καὶ μὴ οὐχὶ τούτοις χρῆσθαι. θεὸς 3
20 γὰρ ὁ πάντων δεσπότης καὶ δημιουργὸς πάντων ἐπιμελόμενος καὶ
ἐπὶ τοὺς πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς ἀνατέλλει αὐτοῦ τὸν ἥλιον, καὶ ἐπὶ
τοὺς αὐτὸν βλασφημοῦντας καὶ ἐπὶ τοὺς αὐτὸν δοξάζοντας πέμπει
αὐτοῦ τὸν ἑστὸν καὶ πάντας τρέφει, οὐκ ἄλόγῳ τινὶ καὶ ἀναισθήτῳ 4
ὁρισμῷ. ἀλλὰ ἐκδικίᾳ τῇ παρ' αὐτοῦ ὁρισθείσῃ ἐν τῇ μελλούσῃ κρίσει
25 μακροθυμῶν καὶ ὁρισμοῖς ἰδίοις καὶ σοφίᾳ τὰ πάντα διοικῶν, ὡς
ἔστι πρόπον τῇ αὐτοῦ εἰς πάντας ὠφελείᾳ, ἢν' οἱ μετανοήσαντες τῆς
παρ' αὐτοῦ ἀμνηστίας τυχόντες τὸ σωτήριον | κτήσονται· εἰ δὲ ἐπι- 5 D398
μένονεν ταῖς αὐτῶν βλασφημίαις ὑπονοίαις καὶ ματαιοφροσύναις ταῖς
μὴ ἐκ θεοῦ αὐτοῖς δοθείσαις, τὸ τηρικαῦτα μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀπαλ-
30 λαγὴν. τοῦ ἀντεξουσίου μηκέτι αὐτοῖς συμπαραμένοντος, * ἀλλὰ οὔτε
διὰ θυμὸν αὐτοῖς τὴν τότε ἐσομένην κρίσιν οὔτε ὡς ἐν ὀργῇ ἐπιφέ-
ρων τὰ ἐσόμενα *, — ὅλα γὰρ προεθέσπισε | διὰ τὴν οὐκ εἴσω παθῶν 6 P380
Ö692

7 Joh. 1, 1. 2b — 20 vgl. Matth. 5, 45

V M

2 ἐπιστάτην + (γενόμενης)? * 5 [καὶ]? * 13 γενομένων *] λεγομένων VM
17 [καὶ] * 17f τὴν χρῆσιν *] τῆς χρήσεως VM (χρήσεως aus κρίσεως V corr κρί-
σεως M) 26 πρόπον U] πρόπων VM 27 ἀμνηστίας VM 28 βλασφημίαις
30 * etwa (δικαίως αὐτοὺς ἐκδικήσει) * 32 * etwa (κολαστήρια) *

περιεχομένην αὐτοῦ θεότητα —, ἀλλὰ δι' ἣν ἕκαστος τῶν * ἐπὶ βλάβῃ
 ἑαυτοῦ τι ἐργαζόμενος ἑαυτῷ παραίτιος γεγένηται *, τοῦ θεοῦ ἀναι-
 τίου ὄντος τῆς καθ' ἡμᾶς παρεκτροπῆς τε καὶ τῆς ἐκ ταύτης καθ'
 ἡμῶν μελλούσης ἔσεσθαι καταδίκης.

- 5 Ἐν ἅπασιν οὖν καὶ οὗτος φωραθήσεται, ταῖς πρότερον καὶ μετέ- 7
 πειτα ἐγκαταμιχθεὶς αἰρέσεσιν, ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ »τῶν τῆς ἀπωλείας
 τέκνων« ὑπάρχων, δηλούσης τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ φωτός τοῦ εὐ-
 αγγελίου, φωτεινῶς τὴν πᾶσαν οἰκουμένην καταναγάζοντος καὶ σφύ-
 ζοντος τοὺς υἱοὺς τῆς ἀληθινῆς πίστεως ἐν ἀληθείᾳ. ὥς οὖν ἐκ 8
 10 συντόμου † σκοποῦ ὅφιν παρακύψαντα διὰ μικροῦ τινος σκεύους
 ἀνελόντες θανατωθεῖσάν <τε> ταύτην καταλελοιπότες ἐπὶ τὰς ἐξῆς
 ἴωμεν κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν, τὴν τοῦ θεοῦ συμπαραλαβόντες βοήθειαν
 εἰς τὸ παραστῆσαι τὴν αὐτοῦ ἀλήθειαν.

Κατὰ Ἀπελληϊανῶν $\overline{\kappa\delta}$, τῆς δὲ ἀκολουθίας $\overline{\mu\delta}$.

- 15 1. Τοῦτον τὸν προειρημένον Λουκιανὸν διαδέχεται Ἀπελλῆς, οὐχ 1, 1
 ὁ ἅγιος ἐκεῖνος ὁ ὑπὸ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου συνιστάμενος, ἀλλ' ἕτε-
 ρος ἐξ οὗπερ Ἀπελληϊανοί, ὧν καὶ αὐτὸς συσχολαστὴς αὐτοῦ Λου-
 κIANO καὶ μαθητὴς τοῦ προειρημένου Μαρκίωνος, ὥς ἐκ μιᾶς ῥίζης
 πολλῶν ἀκανθῶν ὑλομανήσασαι παραφυσάδες. ἕτερα | δὲ οὗτος 2 D 399

6 vgl. Joh. 17, 12 — 15ff zur Darstellung des Epiph. vgl. insbesondere
 Rhodon bei Eusebius h. e. V 13, 2 u. 5ff; S. 454, 22ff u. 456, 11ff Schwartz Tertul-
 lian de praescr. 30. 33. 34 adv. Marc. III 11 IV 17 de carne Chr. 1. 6—8. 24 de
 resurr. carn. 2. 5 de anima 23. 36. Hippolyt refut. VII 38; S. 224, 1ff Wendland
 u. X 20; S. 280, 17ff Ps. Tertullian adv. omn. haer. 6 Filastrius haer. 47 — 16 vgl.
 Röm. 16, 10 — 19ff vgl. Tertullian adv. Marc. IV 17 *Marcionis de discipulo emen-
 dator* de carne Chr. 1 *Apelles discipulus et postea desertor ipsius* und Filastrius
 haer. 47, 1f; S. 24, 21ff Marx *interrogatus a quibusdam quomodo de fide sentiret,
 respondit: non mihi opus est di(s) cere a Marcione, ut duo principia adseram coaeterna;
 ego enim unum principium esse praedico* Apelles bei Anthimus v. Nikomedien
 (studi e testi V 98) *ψεύδεται Μαρκίων λέγων εἶναι ἀρχὰς δύο· ἐγὼ δὲ φημι
 μίαν, ἥτις ἐποίησε δευτέραν ἀρχήν*

V M

1 * <ἀδίκων> * 2 * etwa <καταδίκης πονηρίαν> * 6 ἐγκαταμιχθεὶς aus
 ἐγκαταμειχθῆς V 7 δηλούσης + <τοῦτο>? * 8f καὶ σφύζοντος < M 10 † σκο-
 ποῦ] lies wohl ἐκ τῆς ὁπῆς * 11 <τε> * 13 Unterschrift κατὰ Λουκιανιστῶν
 VM 14 κατὰ Ἀπελληϊανῶν, εἰκοστὴ τετάρτη ἡ καὶ $\overline{\mu\delta}$ VM 16 συνιστάμενος M

- παρὰ τοὺς ἄλλους βούλεται δογματίζειν καὶ κατὰ μὲν τοῦ ἑαυτοῦ
 διδασχάλον ὀπλισάμενος ἑαυτὸν καὶ κατὰ τῆς ἀληθείας, εἰς τὸ συνα-
 γείρειν ἑαυτῷ καὶ αὐτὸς σχολὴν πεπλανημένων ἀνθρώπων, τὰ τοιαῦτα
 βούλεται δογματίζειν, γάσκων μὲν ὅτι οὐχ οὕτως, φησί, γεγένηται, 3
 5 ἀλλὰ πεπλάνηται Μαρκίων, ἵνα πανταχόθεν ἑαυτὴν ἐλέγχουσά τε ἡ
 ἀνομία καὶ ἡ ἀνομία ἐν ἑαυτῇ συντριβομένη φανήσεται καὶ καθ' ἑαυτῆς
 τὴν ἀνατροπὴν ἐπεγείρουσα, τῆς ἀληθείας ἀεὶ ἐδραίας οὔσης καὶ μὴ
 χρεῖαν ἔχούσης βοηθείας, ἀλλὰ αὐτοσυστάτου οὔσης καὶ παρὰ θεῶ
 τῷ ὄντως (ὄντι) ἀεὶ συνιστωμένης. | P381
- 10 Φάσκει γοῦν οὗτος ὁ προειρημένος Ἀπελλῆς καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ 4
 ὅτι οὐκ εἰσὶ τρεῖς ἀρχαὶ οὔτε δύο, ὡς τοῖς περὶ Λουκιανὸν καὶ Μαρκίωνα
 ἔδοξεν. ἀλλὰ, φησὶν, εἷς ἐστὶν ἀγαθὸς θεὸς καὶ μία ἀρχὴ καὶ
 μία δύναμις ἀκατονόμαστος· ᾧ ἐνὶ θεῷ ἡγουν μὴ ἀρχῇ οὐδὲν μεμέ-

10ff vgl. Rhodon bei Eusebius h. e. V 13, 2; S. 454, 23 Schwartz Ἀπελλῆς
 μὲν ... μίαν ἀρχὴν ὁμολογεῖ Tertullian de praescr. 34 *donec ... Apelles creatorem angelum nescio quem gloriosum superioris dei faceret deum legis et Israelis illum igneum affirmans* de carne Chr. 8 *angelum quendam inclitum nominant qui mundum hunc instituerit et instituto eo paenitentiam admiserit* de anima 23 *ab igneo angelo, deo Israelis et nostro* Ps. Tertullian adv. omn. haer. 6 *hic introducit unum deum (in) infinitis superioribus partibus. hunc potestates multas angelosque fecisse; praeterea et aliam virtutem quam dici dominum dicit, sed angelum ponit. ab hoc vult videri mundum institutum ad imitationem mundi superioris; cui mundo permiscuisse paenitentiam, quia non illum tam perfecte fecisset, quam ille superior mundus institutus fuisset* Filastrius haer. 47, 2f; S. 24, 23ff Marx *ego enim unum principium esse praedico, quem deum cognosco; qui deus fecit angelos, fecit etiam alteram virtutem, quem deum scio esse secundum, qui et virtus dei est, quae fecit mundum. hic autem deus qui fecit mundum non est inquit bonus, ut ille qui fecit eum: subiectus autem est deo illi a quo et factus est iste* — verwickelter, aber deshalb nicht richtiger bei Hippolyt refut. VII, 38, 1; S. 224, 1ff Wendland εἶναι τινα θεὸν ἀγαθόν, καθὼς καὶ Μαρκίων ἐπέθετο· τὸν δὲ πάντα κτίσαντα εἶναι δίκαιον, ὃς τὰ γερόμενα ἐδημιούργησε, καὶ τρίτον τὸν Μωσεῖ λαλήσαντα — πύρινον δὲ τοῦτον εἶναι —, εἶναι δὲ καὶ τέταρτον ἕτερον, κακῶν αἵτιον· τούτους δὲ ἀγγέλους ὀνομάζει ebenso X 20, 1; S. 280, 17ff

V M

3 αὐτοσχολὴν V 5 ἑαυτὴν] ἑαυτῷ V 7 ἐγείρουσα M 8f παρὰ θεῷ
 τῷ ὄντως aus παρὰ θεοῦ τοῦ ὄντος V corr 9 (ὄντι) * 13 ἀκατο|||νόμαστος,
 ο aus ω V corr

λιγται τῶν ἐνταῦθα ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ γεγενημένων. ἀλλὰ ὁ αὐτὸς 5
 ἅγιος ἄνωθεν θεὸς καὶ ἀγαθὸς ἐποίησεν ἕνα ἄλλον θεόν· ὁ δὲ γενό- 0694
 μενος ἄλλος θεὸς ἔκτισε τὰ πάντα, οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ πάντα τὰ
 ἐν τῷ κόσμῳ. ἀπέβη δὲ οὐκ ἀγαθὸς καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ γεγόμενα. 6
 5 φησὶν, οὐκ ἀγαθῶς εἰργασμένα, ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτοῦ γαίλην διάνοιαν
 τὰ ὑπ' αὐτοῦ * ἔκτισται.

Τίς δὲ ἀνέξεται τῶν τοιούτων λόγων καὶ οὐ μᾶλλον καταγελά- 7
 σσει τῆς τοιαύτης ματαιοπορίας; κατὰ γὰρ δύο τρόπους εὐρεθήσεται
 οὐκ ἁρμοδίως πράττων, χρώμενος τῇ τοιαύτῃ ὑπονοίᾳ. καὶ διὰ 8
 10 τοῦτο πρὸς αὐτὸν ὡς πρὸς παρόντα ἔρω· λέγε μοι, ὦ οὔτος. δώ-
 σεις γὰρ, ὦ Ἀπελλῇ, ἢ τὸν θεὸν ἄγνωστον τῶν μελλόντων πεποι-
 ηκότα θεὸν ὃν γάσκεις τὰ ποιήματα κακῶς δεδημιουργημένα, ἢ
 προγινώσκοντα μὲν ὅτι τοιοῦτος ὁ ὑπ' αὐτοῦ κτισζόμενος θεὸς ἀπο-
 βήσεται. τούτου | χάριν αὐτὸν πεποιημένα, ἵνα μὴ αἷτιος γένηται D400
 15 τῶν κακῶς ὑπ' αὐτοῦ δεδημιουργημένων. καὶ ἔσται ἐξ ἅπαντος ὁ 9
 ἄνω θεὸς αὐτὸς δημιουργός, ποιήσας τὸν ἕνα τὸν τὰ πάντα πεποι-
 ηκότα, καὶ ἔσται οὐκέτι αἷτιος ὁ τὰς κτίσεις πεποιηκώς, ἀλλὰ ὁ ἄνω
 θεὸς ὁ τὸν κτιστὴν ποιήσας καὶ ὢν αὐτὸς τῶν πάντων δημιουργός.

Χριστὸν δὲ ἡκεῖν φησὶν ἐπ' ἐσχάτων τῶν καιρῶν, υἱὸν ὄντα 2, 1
 20 τοῦ ἄνω ἀγαθοῦ θεοῦ, καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα ὡσαύτως ἐπὶ
 σωτηρίᾳ τῶν εἰς γνῶσιν αὐτοῦ ἐρχομένων, καὶ ἐλθόντα οὐ δοκῇ 2

21—S. 192, 12 vgl. Tertullian de carne Chr. 1 *admissa carne nativitate*
negare 6 *de sideribus, inquit, et de substantiis superioris mundi mutuatus est*
carnem 8 *de sideribus illi substantiam competisse* Hippolyt refut. VII 38, 3;
 S. 224, 9ff Wendland τὸν δὲ Χριστὸν ἐκ τῆς ὑπερθεῖν δυνάμεως κατεληλυθῆναι
 τουτέστι τοῦ ἀγαθοῦ, κακείνον αὐτὸν εἶναι υἱόν· τοῦτον δὲ οὐκ ἐκ παρθένου γεγε-
 νῆσθαι οὐδὲ ἄσαρκον εἶναι φανέντα λέγει, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ παντός οὐσίας
 μεταλαμβάνοντα μερῶν σῶμα πεποιημένα, τουτέστι θερμοῦ καὶ ψυχροῦ καὶ ὑγροῦ
 καὶ ξηροῦ, καὶ ἐν τούτῳ τῷ σώματι λαθόντα τὰς κοσμικὰς ἐξουσίας βεβιωκέναι
 ὃν ἐβίωσε χρόνον ἐν κόσμῳ X 20, 2; S. 280, 24ff Ps. Tertullian adv. omn. haer. 6
Christum neque in phantasmate dicit fuisse sicut Marcion neque in substantia veri
corporis ut evangelium docet, sed in eo quo de superioribus partibus descenderit,
ipso descensu sideream sibi carnem et aëream contexuisse Filastrius haer. 47, 4f;
 S. 25, 5ff Marx *dicit autem Christum in carne apparuisse, non tamen sicut Valen-*

V M

6 * <γεγόμενα κακῶς> * 7f καταγελάσαιεν V 9 οὐχ aus οὐκ Vcorr
 12 κακῶς Pet.] καλῶς VM 14 μὴ ausradiert Vcorr | γένηται aus γεγένηται
 Vcorr 19 φησὶν *] φῆς VM | καιρῶν aus καλῶν Vcorr καλῶν M

πεφηνέναι. ἀλλὰ ἐν ἀληθείᾳ σάρκα εἰληγέναι. οὐκ ἀπὸ Μαρίας τῆς
 παρθένου. ἀλλὰ ἀληθινὴν μὲν ἐσχηκέναι τὴν σάρκα καὶ σῶμα, οὔτε
 (δὲ) ἀπὸ σπέρματος ἀνδρὸς οὔτε ἀπὸ γυναικὸς παρθένου. ἀλλὰ 3
 ἔσχειν μὲν σάρκα ἀληθινήν, τοῦτο (δὲ) τῷ τρόπῳ· καί, φησὶν, ἐν
 5 τῷ ἔρχεσθαι ἀπὸ τῶν ἐπουρανίων ἦλθεν εἰς τὴν γῆν καὶ συνήγαγεν
 ἑαυτῷ ἀπὸ τῶν τεσσάρων στοιχείων σῶμα. καὶ πῶς καὶ οὗτος 4
 οὐκ ἐπείγεται εἰς τὸ φωραθῆναι | αὐτοῦ τὴν ἀνομίαν ἀκολουθοῦσαν P382
 ταῖς τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων ποιητῶν περὶ τῆς κενοφρονίας ταύτης
 δόξαις; φάσκει γὰρ καὶ οὗτος, ὥς ἐκείνοι καὶ ἔτι ψυχροτέρως παρ'
 10 ἐκείνους λέγων, τὸν σωτῆρα ἑαυτῷ ὑποστήσασθαι τὸ σῶμα. ἀπὸ 5
 γὰρ τοῦ ξηροῦ τὸ ξηρὸν καὶ ἀπὸ τοῦ θερμοῦ τὸ θερμὸν καὶ ἀπὸ
 τοῦ ὑγροῦ τὸ ὑγρὸν καὶ ἀπὸ τοῦ ψυχροῦ τὸ ψυχρὸν (λαβῶν) καὶ
 οὕτως πλάσας ἑαυτῷ σῶμα ἀληθινῶς πέφηνεν ἐν κόσμῳ καὶ ἐδίδαξεν
 ἡμᾶς τὴν ἄνω γυνῶσιν, καταφρονεῖν τε τοῦ δημιουργοῦ καὶ ἀρνείεσθαι 6
 15 αὐτοῦ τὰ ἔργα, ὑποδείξας ἡμῖν ἐν ποίᾳ γραφῇ ποῖά ἐστι τὰ φύσει
 ἐξ αὐτοῦ εἰρημμένα καὶ ποῖά ἐστι τὰ ἀπὸ τοῦ δημιουργοῦ. οὕτως
 γάρ, φησὶν, ἔφη ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, γίνεσθε ὁκέτοι τραπεζίται· χρῶμαι
 γάρ, φησὶν, ἀπὸ πάσης γραφῆς ἀναλέγων τὰ χρήσιμα.

*tinus de caelo carnem deposuisse . . . sed de quattuor elementis id est de sicco calido
 umido et frigido accepisse* beachte jedoch, daß Tertull. u. Pseudotertull. einer-
 seits, Hipp. Epiph. Filastr. andererseits sich nicht decken; die letzteren nehmen an,
 daß der wunderbare Leib auf der Erde bereitet wurde, vgl. insbes. bei Hipp.
 S. 224, 18 *σάρκα . . . δείξας ἀπέδωκε γῇ ἐξ ἧσπερ ἦν οὐσίας*). — Eine ähnliche
 Vorstellung wie die erstere *ascensio Jesaiae* 10, 7ff ep. apost. c. 13; S. 46, 1ff u.
 47, 1ff Schmidt und bei Simon Magus Panarion haer. 21, 2, 4; I 240, 3ff

15—18 vgl. Hippolyt refut. VII 38, 2; S. 224, 5ff Wendland *νόμον δὲ καὶ
 προφήτας δυσφημεῖ, ἀνθρώπινα καὶ ψευδῆ φάσκων εἶναι τὰ γεγραμμένα, τῶν δὲ
 εὐαγγελίων ἢ τοῦ ἀποστόλου τὰ ἀρέσκοντα αὐτῷ αἰρεῖται* — über seine Bestrei-
 tung des A. T. vgl. Rhodon bei Eusebius h. e. V 13, 2; S. 454, 25 Schwartz
 Hippolyt refut. X 20, 2; S. 281, 1ff Wendland Ps. Tertullian adv. omn. haer. 6
 Origenes c. Cels. V 54; II 55, 2 Kötschau; dazu die Bruchstücke aus den Syllö-
 gismen bei Origenes in Gen. hom. II 2; VIII 134ff Lommatzsch u. Ambrosius
 de paradiso V 28; S. 284, 18 Schenkl VI 30ff; S. 286, 23ff VII 35; S. 292, 5ff
 VIII 38ff; S. 294, 9ff — 17 Agraphon, vgl. Resch, Agrapha² S. 112ff

V M

3 (δὲ) * 4 hinter τοῦτω Rasur von 2 Buchstaben Vcorr | (δὲ) * 7 ἀνομίαν]
 lies wohl ἄνοιαν * 10 ἐκείνους aus ἐκείνοις Vcorr 12 (λαβῶν) *. 14 τὴν
 (τῶν) ἄνω? * 15 ἐν auf Rasur Vcorr 15f τὰ φύσει—ποῖά ἐστι am Rande
 nachgetragen Vcorr

εἶτα, φησὶν, ἴδωκεν ὁ Χριστὸς ἑαυτὸν παθεῖν ἐν αὐτῷ τῷ σώματι καὶ 7 D401
 ἑσταυρώθη ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἐτάφη ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἀνέστη ἐν ἀλη-
 θείᾳ καὶ ἔδειξεν αὐτὴν | τὴν σάρκα τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς. καὶ 8 Ö696
 ἀναλύσας, φησὶν, αὐτὴν τὴν ἐνανθρωπήσιν ἑαυτοῦ ἀπεμέρισε πάλιν
 5 ἐκάστω τῶν στοιχείων τὸ ἴδιον ἀποδούς, τὸ θερμὸν τῷ θερμῷ, τὸ
 ψυχρὸν τῷ ψυχρῷ, τὸ ξηρὸν τῷ ξηρῷ, τὸ ὑγρὸν τῷ ὑγρῷ· καὶ οὕτως
 διαλύσας ἀπ' αὐτοῦ πάλιν τὸ ἑνσαρκον σῶμα ἀνέπτυε εἰς τὸν οὐρα-
 νόν, ὅθεν καὶ ἦκε.

3. Καὶ ὁ πολλῆς δραματοποιίας τῶν τὰ τοιαῦτα λεγόντων, ὡς 3, 1
 10 παντὶ τῷ σαφὲς εἶη μίμων μᾶλλον ἐργαστήριον ἢ περ ἐπαγγελίας
 ζωῆς ἢ συνέσεως χαρακτῆρα κεκτημένων. εἰ γὰρ ὅλως ἔλυσεν αὐτὸ 2
 τὸ σῶμα ὅπερ εἴληφε, τίμι τῷ λόγῳ ἀπ' ἀρχῆς αὐτὸ ἑαυτῷ κατε-
 σκεύαζεν; εἰ δὲ κατεσκεύαζε διὰ τινὰ χρῆσιν, ἀπετέλεσε δὲ τὸ 3
 ἔργον τῆς χρήσεως, ἔδει καταλείπειν αὐτὸ ἐν τῇ γῇ, μάλιστα καθ'
 15 ὑμᾶς <τοῦ> τῆς κατὰ τὴν ἀνάστασιν τῆς σαρκὸς ἐλπίδος ἐίδους μὴ
 χρεῖαν ἔχοντος τελειωθῆναι. ἀλλὰ ἀνέστησεν αὐτὸ πάλιν, ἵνα εἰς 4
 κάματον ἑαυτὸν μείζονα ἐμβάλοι, ἵνα μηδὲν ὀφελήσῃ, κατασκευάζων
 καὶ ἐν μνήματι ἀποτιθέμενος καὶ διαλύων καὶ μερίζων ἐκάστω τῶν
 στοιχείων ὅπερ παρ' αὐτοῦ εἴληφεν. ὡς εὐγνώμων χρεωφειλέτης.

1 ff vgl. Hippolyt refut. VII 38, 4; S. 224, 15ff Wendland αὐθις δὲ ὑπὸ Ἰου-
 daίων ἀνασκολοπισθέντα θανεῖν καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγεγόντα φανῆναι τοῖς
 μαθηταῖς δείξαντα τοὺς τύπους τῶν ἡλίων καὶ τῆς πλευρᾶς, πείθοντα ὅτι αὐτὸς
 εἶη καὶ οὐ φάντασμα, ἀλλὰ ἑνσαρκος ἦν — 3 vgl. Joh. 20, 25 Luk. 24, 39 —
 3—8 vgl. Hippolyt refut. VII 38, 5; S. 224, 18ff Wendland σάρκα, φησὶν, δείξας
 ἀπέδωκε γῇ ἐξ ἧς ἦπερ ἦν οὐσίας, μὴδὲν ἀλλότριον πλεονεκτῶν, ἀλλὰ πρὸς καιρὸν
 χρησάμενος ἐκάστοις τὰ ἴδια ἀπέδωκε, λύσας πάλιν τὸν δεσμὸν τοῦ σώματος, θερ-
 μῷ τὸ θερμόν, ψυχρῷ τὸ ψυχρόν, ὑγρῷ τὸ ὑγρόν, ξηρῷ τὸ ξηρόν, καὶ οὕτως
 ἐπορεύθη πρὸς τὸν ἀγαθὸν πατέρα, καταλιπὼν τὸ τῆς ζωῆς σπέρμα εἰς τὸν κόσμον
 διὰ τῶν μαθητῶν τοῖς πιστεύουσι Ps. Tertullian adv. omn. haer. 6 *hunc in*
resurrectione singulis quibusque elementis quae in descensu suo mutuatus fuisset
in ascensu reddidisse et sic dispersis quibusque corporis sui partibus in caelum
spiritum tantum reddidisse Filastrius haer. 47, 6; S. 25, 9ff Marx *in resur-*
rectione iterum reddidisse elementis quae de mundo acceperat eaque in terram
dimisisse, ipsum autem in caelum sine carne ascendisse adserit

V M

10 τῷ] τὸ M 11 ζωῆς über der Linie nachgetragen Vcorr | ἔλυσεν M

15 <τοῦ> * 19 χρεοοφειλέτης, ο aus ω Vcorr χρεοφειλέτης M

Epiphanius II.

13

καὶ εἰ ὅλως ἑκάστω (τὸ ἴδιον) ἀπεδίδου, τουτέστιν τὸ ψυχρὸν τῷ 5
 ψυχρῷ καὶ τὸ θερμὸν τῷ θερμῷ, ἠδύνατο ταῦτα μὴ ὁρᾶσθαι τοῖς
 μεθηταις τοῖς αὐτοῦ, ἀλλ' οὐ μὴν τὸ σῶμα τὸ ξηρὸν. πάντως γὰρ 6 P383
 τὸ ξηρὸν σῶμά ἐστι, σὰρξ καὶ ὀστέα, καὶ τὸ ὑγρὸν πάντως ἰχώρῃς
 5 εἶσι καὶ σὰρξ εἰς ὑγρότητα διαλυομένη· ἅτινα πάντως τοῖς ἀποστό-
 λοις φανερώτατα ἀποτιθέμενος ἐσήμανεν, ὥς καὶ τὸ πρῶτον ὅτε 7
 ἐθάπτετο τὸ αὐτοῦ σῶμα κατηξιούτο Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας
 ἐντυλίξαι αὐτὸ ἐν σινδόνι καὶ ἀποθέσθαι ἐν μνήματι. ἅμα δὲ καὶ αἱ 8
 γυναῖκες εἶχον ἰδεῖν τοῦ κατελείφθαι τὰ λείψανα, ἵνα αὐτὰ τιμήσωσι
 10 διὰ μέρων καὶ | ἁρώμάτων, ὥς τὸ πρῶτον. ἀλλ' οὐδαμοῦ τὸ ψεῦδος 9 D402
 ἡμῶν τοῦτο δεδήλωται, ὃ Ἀπελλήμανοι, ἀπὸ ἐνὸς τῶν ἀγίων ἀπο-
 στόλων· οὐ γὰρ ἔστιν, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἁοράτους ὁρατῶς εἶδον δύο
 ἄνδρας καὶ αὐτὸν εἰς οὐρανὸν ἀνερχόμενον καὶ ὑπὸ νεφέλῃς φωτει-
 νῇς ὑπολαμβανόμενον, λείψανον δὲ αὐτοῦ οὐδαμοῦ καταλελειμμένον·
 15 οὐ γὰρ ἔχρην οὐδὲ ἐνεδέχετο. καὶ ψεύδεται Ἀπελλῆς καὶ οἱ ἀπ'
 αὐτοῦ Ἀπελλήμανοι.

4. Τὰ ὅμοια δὲ τῷ ἑαυτοῦ ἐπιστάτῃ Μαρκίῳνι περὶ τε τῆς ἄλλης 4, 1
 σαρκὸς καὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως ἐδογματίσεν, θάσκειν μὴ εἶναι ἀνέ-
 στασιν νεκρῶν, καὶ τὰ ἄλλα ὅσαπερ * ἐπὶ τῆς γῆς, ἔδοξεν ὁμοίως δο-
 20 γματίζειν. ἀνατραπήσεται δὲ ὁ αὐτοῦ λογισμὸς λῆρός τις ὢν καὶ 2
 κατὰ πάντα τρόπον πεπλανημένος, οὔτε γὰρ ἰσχύσει σκότος εἶναι
 τὸ φῶς παραφαίνεται οὔτε τὸ ψεῦδος σταθήσεται * οὔσης τῆς ἀληθείας.
 εἰ γὰρ ὅλως κέχρησαι ταῖς γραφαῖς, ὃ Ἀπελλῆ καὶ οἱ ἀπὸ σοῦ 3
 Ἀπελλήμανοι, ἐξ | αὐτῶν τῶν γραφῶν εὔρεθήσεσθε ἐλεγχόμενοι· Ὀ698

7 vgl. Matth. 27, 57ff — 8ff vgl. Mark. 16, 1ff — 12 vgl. Acta 1, 10. 9 —
 18 vgl. Tertullian de carne Chr. 8 *Apelleiaci carnis ignominiam praetendunt ma-
 xime, quam volunt ab igneo illo praeside mali sollicitatis animabus adstructam
 de anima 23 Apelles sollicitatas refert animas terrenis escis de supercaelestibus
 sedibus ab igneo angelo, deo Israelis et nostro, qui exinde illis peccatricem circum-
 finxerit carnem* ebenda 36 *Apelles . . . ante corpora constituens animas viriles ac
 muliebres* Hippolyt refut. X 20, 2; S. 281, 3 Wendland *σάρκα τε ἀπόλλυσθαι
 ὁμοίως Μαρκίῳνι λέγει* Ps. Tertullian adv. omn. haer. 6 *hic carnis resurrectionem negat . . . animarum solarum dicit salutem*

V M

1 (τὸ ἴδιον) * 2ff Sinn: zwar das ψυχρὸν und θερμὸν ist kein σῶμα und
 war darum möglicherweise unsichtbar; aber das ξηρὸν und ὑγρὸν ist jedenfalls ein
 solches und mußte deshalb von den Jüngern gesehen werden, falls er es bei der
 Himmelfahrt ablegte 10 ἀλλὰ M 11 ὃ aus ὥς V corr 19 * etwa ἐδίδασκε
 κακίζων τὰ) * 22 * etwa (φανερῶς) *

4 πρωτον μὲν, ὅτι κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρω-
 πον, ὁ δὲ ποιήσας ἔφη »ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν
 καὶ καθ' ὁμοίωσιν«. ὥς εἰ τις ἀπὸ τῆς σου πεπλανημένης αἰρέσεως
 ἐπιστρέψει πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ὥς ἀπὸ σκότους ἀποδράσας καὶ ἀπὸ
 5 νυκτὸς ἀναστὰς εὔροι ἂν τὸ φῶς αὐτῷ ἀνατεῖλαν τῆς τοῦ θεοῦ
 γνώσεως ἡλίου δίκην καὶ ὑπὲρ ἥλιον. φανήσεται γὰρ παντί τῳ
 τὸν εὐλογον λογισμὸν κεκτημένῳ ὅτι ὁ εἰπὼν »ποιήσωμεν ἄνθρω-
 πον« ὁ θεὸς ἐστίν ὁ τῶν ὅλων πατήρ· συγκαλεῖται δὲ μεθ' ἑαυτοῦ
 τὸν αἰὶ ὄντα σὺν αὐτῷ θεὸν Λόγον υἱὸν μονογενῆ, ἐξ αὐτοῦ ἀνάρ-
 10 χως καὶ ἀχρόνως γεγεννημένον, ἅμα δὲ καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα
 τὸ οὐκ ἀλλότριον αὐτοῦ | οὐδὲ τοῦ αὐτοῦ ἰδίου υἱοῦ. εἰ γὰρ ἄλλος 6 P 354
 ἦν ὁ πλάσας τὸν ἄνθρωπον τουτέστιν καὶ τὸν κόσμον κτίσας, ἄλλος
 δὲ ὁ ἄνω | ἀγαθὸς θεὸς παρ' οὗ κατηλθεν ὁ Χριστός, οὐκ ἂν ὁ D 403
 Χριστὸς ἐλάμβανεν ἑαυτῷ σῶμα καὶ ἔπλασε, τὴν εἰκόνα τοῦ δημι-
 15 ουργοῦ εἰς ἑαυτὸν ἀνατυπῶν. ἀλλὰ δῆλον ὅτι αὐτὸς ἐστίν ὁ δημι- 7
 ουργὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου, ὃ εἶπεν ὁ πατήρ »ποιήσωμεν
 ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν«. ἀπὸ δὲ τοῦ 8
 ἑνὸς ἔργου συσταθήσεται φανερὸς γινόμενος ὁ τεχνίτης ὅτι οὗτός
 ἐστίν ὁ τότε τὸν ἄνθρωπον πεποιηκώς, πλάσας τε ἐκ γῆς τὸ τοῦ
 20 Ἀδὰμ σῶμα καὶ ποιήσας αὐτὸ εἰς ψυχὴν ζῶσαν. διὸ καὶ ἐμαρτύ- 9
 ρησεν ὁ ἅγιος Ἰωάννης ἐν τῷ ἀγίῳ εὐαγγελίῳ λέγων ὅτι »ἐν ἀρχῇ
 ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ Λόγος.
 οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν· πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς
 αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν« καὶ τὰ ἑξῆς. εἰ δὲ <πάντα> ἐν αὐτῷ ἐγένετο 10
 25 καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐγένετο, αὐτὸς τότε τὸν Ἀδὰμ ἔπλασε καὶ αὐτὸς πάλιν
 τὸ σῶμα ἀπὸ Μαρίας τῆς παρθένου εἰς ἑαυτὸν ἀνεπλάσατο καὶ τε-
 λείως τὴν πᾶσαν αὐτοῦ ἐνανθρώπησιν συνήνωσε τὴν ὑπ' αὐτοῦ τότε
 πλασθεῖσαν καὶ νῦν ἐν ἑαυτῷ συνενωθεῖσαν. εἰ δὲ ἄλλοτριαν ἐργα- 11
 σίαν εἰς ἑαυτὸν ἔλαβε τοῦ κακῶς τὴν πλάσιν πλάσαντος καὶ κακοῦ
 30 ἐπάρχοντος κατὰ τὴν σοῦ διδασκαλίαν, καὶ εἰ ὅλως κέχρηται τοῖς
 κακοῖς ποιήμασιν οἷς ὁ κατὰ σὲ κακὸς ποιητὴς εἰργάσατο, ἄρα ἐπε-
 μίγη τῇ κακίᾳ τοῦ ποιητοῦ χρήσει τε καὶ εὐεργεσίᾳ καὶ τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ
 εἰκόνι. ἀλλὰ οὐκ ἐνδέχεται. εἰ γὰρ ἐνηνθρώπησεν, οὐ μόνον σάρκα 12

2 Gen. 1, 26 — 8 vgl. Ancor. 15, 7; I 24, 4ff Panarion haer. 23, 5, 2; I 253, 11
 — 16 Gen. 1, 26 — 20 vgl. Gen. 2, 7 — 21—24 Joh. 1, 1—3

V M

18 φανερός aus φανερώς V^{corr} 19 πεποιηκώς, ω aus ο V^{corr} 24 <πάν-
 τα> * 28 πλασθεῖσαν, εἰ und αν auf Rasur V^{corr} | συνενωθεῖσαν, αν auf
 Rasur V^{corr}

εἰλημένην ἀλλὰ καὶ ψυχὴν. δῆλον γὰρ ἔσται τοῦτο· ἐπεὶ πόθεν ἔλεγεν
 ἡμετέρας ἔχω λαβεῖν τὴν ψυχὴν μου καὶ θεῖναι αὐτήν; τὴν πᾶσαν 13
 τοίνυν πραγματείαν ἀναδεξάμενος, τὴν ὀηθείσαν ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ
 εἰδόντα, πᾶσαν ἡ πραγματείαν ἀνεδέξατο, ἐν τῷ σώματι καὶ ψυχῇ
 5 ἔλθων ὁ λόγος καὶ ἐν ὁποίοις ἅπασιν ἔστιν ὁ ἄνθρωπος. τούτων 14
 δὲ οὕτως τελεσθέντων ἐξ ἁπαντοῦς ἡμαύρωταί σου τὸ δηλητήριον, D404
 καὶ ἵπυσιν σου ἡ σιτάσις ἡ ἀθμεμελίωτος, μὴ ἔχουσα πῆξιν ἐδραιώμα-
 τος ἀληθείας.

5. Εἰ δὲ καὶ ἃ βούλει λαμβάνεις ἀπὸ τῆς | θείας γραφῆς καὶ ἃ 5,1 P385
 10 βούλει καταλιμπάνεις, ἄρα γοῦν κριτῆς προεκάθισας, οὐχ ἑρμηνευτῆς Ὁ 700
 τῶν νόμων ἀλλὰ ἐκλογεὺς τῶν οὐ κατὰ τὸν νοῦν σου γραφέντων,
 ἀλλὰ ὄντων μὲν ἀληθινῶν παρὰ σοὶ δὲ μεταποιηθέντων ψευδῶς κατὰ
 τὸν νοῦν τῆς σοῦ ἀπάτης καὶ τῶν ὑπὸ σοῦ ἡπατημένων. εἰ δὲ 2
 καὶ ὅλως κακὸς ποιητῆς τὰ ἐνταῦθα εἰργάσατο, φημὶ δὲ τὸν κόσμον,
 15 τίς ποτε ἔνεκα ἦλθεν ὁ ἀπὸ ἀγαθοῦ πατρός εἰς τόνδε τὸν αἰῶνα; καὶ
 εἰ μὲν ἵνα σώσῃ ἀνθρώπους, ἄρα τῶν ἰδίων ἐπεμελήσατο καὶ οὐκέτι
 ἄλλος εἶη ὁ δημιουργός· εἰ δὲ οὐ τῶν ἰδίων προενόει, βούλεται δὲ 3
 ἐν τοῖς ἄλλοτρίοις ἐπεμβαίνειν καὶ τὰ οὐκ ὄντα αὐτοῦ διασφῆξιν, ἢ
 κόλαξ ἔστι τοῖς ἄλλοτρίοις προσλιπαρῶν ἢ κενόδοξος, ἵνα κρείττων
 20 τοῦ κτιστοῦ φανῇ πρὸς τὰ ἄλλότρια ἃ διασφῆξιν πειρᾶται, τῶν μὴ
 ἰδίων ἐφιέμενος, καὶ οὐκέτι ἔσται ἀληθινός· ἢ ὅτι μέτριός ἐστι κατὰ 4
 σέ, ὃ ἀγύρτα, καὶ μὴ ἔχων κτίσιν ἑαυτοῦ, τὰ ἄλλότρια ἐπιθυμῶν
 ταῦτα συλᾶν πειρᾶται, ἀπὸ τῶν ἄλλοτρίων ἑαυτῷ περιποιούμενος
 ψυχὰς τὰς οὐκ οὔσας αὐτοῦ καὶ τοῦ αὐτοῦ πατρός. εἰ δὲ αὐτοῦ 5
 25 μὲν εἰσιν αἱ ψυχαὶ καὶ ἄνωθεν ἐλθοῦσαι φαίνονται, ἄρα εἰς ἀγαθὸν
 κόσμον ἀπεστάλησαν παρὰ τοῦ ἄνωθεν κατὰ σέ ἀγαθοῦ θεοῦ καὶ οὐκ
 εἰς πονηρὸν ἔργον. εἰ δὲ ἀπεστάλησαν διὰ τινα μὲν χρῆσιν ἦν τάχα 6
 μνηστοποιεῖς, εἰσελθοῦσαι δὲ μετέπεσον εἰς ἑτέραν, τουτέστιν ἵνα δι-
 καιὸν τι πράξωσι, πονηρὸν δὲ εἰργάσαντο, ὀφθήσεται ὁ ἀποστείλας

2 Joh. 10, 18 — 7f vgl. I Tim. 3, 15 — 9 vgl. c. 2, 6; S. 192, 15ff

V M

3 ἀναδεξάμενος *] ἀναλεξάμενος V M 4 † πραγματείαν] ἐνανθρώπησιν * |
 εντας vor ἐν τῷ getilgt V corr 5 ὁ² oben drüber V corr 10 προεκάθισας V |
 οὐχ aus οὐκ V corr 13 σῆς aus σοῦ¹ V corr σῆς M 15 πατρός + (υἱός)? *
 18 αὐτοῦ *] αὐτῷ V M 20 πειρᾶται + (ἐπεκτεινόμενος)? * 20f μὴ ἰδίων *]
 ἰδίων μὴ V M 21 μέτριος] lies μέσος? * 28 nach τουτέστιν ist dem Sinne
 nach ἀπεστάλησαν zu ergänzen

αὐτὰς πρόγνωσιν ἂν μὴ ἔχων· ἐπειδὴ γὰρ ἀπέστειλεν αὐτὰς δι' ἕτερον
καὶ ἕτερόν τι εὐρέθησαν ἐργασάμεναι. ἢ πάλιν ἔαν εἴπῃς ὅτι οὐ
κατὰ τὴν αὐτοῦ βούλησιν ἐληλύθασιν ἀλλὰ κατὰ τυραννίδα τοῦ ἀφαρ-
πάζοντος, ἄρα ἰσχυρός ἐστιν | ὁ κτισθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ πονη- D405
5 ρὸς δημιουργὸς παρὰ τὸν ἀγαθὸν θεόν, ὅτι τὰ αὐτοῦ ὑπάρχοντα
ἀφαρπάξας ἐχρήσατο.
πόθεν δὲ οὐ διελεγχθήσῃ, αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος φάσκοντος ὅτι 8
»ἔξουσίαν ἔχω τὴν ψυχὴν μου θεῖναι καὶ λαβεῖν αὐτήν«, ὥς αὐτοῦ
μὲν ψυχὴν εἰληφότος καὶ θέντος καὶ πάλιν λαβόντος, ὥς οὐκ ἄλλο-
10 τρίαν εἶναι τὴν ψυχὴν καὶ ἕτερον δημιουργοῦ. πάλιν δὲ εὐρέθη- 9
σεται ἀγαθὸν σῶμα φορῶν. οὐ γὰρ ἂν πεισθῇσεται ἀγαθὸς τις χοῖ-
σθαι πονηρῷ | ἔργῳ, ἵνα μὴ ἀπὸ τοῦ μετέχειν μέρους τοῦ πονηροῦ P386
καὶ αὐτὸς χρανθήσεται τῇ τῆς ἐπιμίξεως πονηρίᾳ. εἰ δὲ καὶ αὐτὸ 10
ἀνέστησε, λέγε μοι, τί ἵνα ποιήσῃ μετὰ ἀνάστασιν καὶ αὐτὸ πάλιν
15 καταλέλοιπεν μερίδας τοῖς τέσσαρσι στοιχείοις, τῷ θερμῷ τὸ θερμὸν
καὶ τῷ ψυχρῷ τὸ ψυχρὸν καὶ τῷ ξηρῷ τὸ ξηρὸν καὶ τῷ ὑγρῷ τὸ
ὑγρὸν; εἰ γὰρ ἡγείρεν αὐτὸ ἵνα πάλιν αὐτὸ λύσῃ, ἄρα δραματουργίας 11
τὸ ἔργον τοῦτο εἶη καὶ οὐκ ἀληθείας. ἡγείρεν δὲ αὐτὸ ὁ κύριος ἡμῶν
Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς καὶ συμπαρέλαβεν ἑαυτῷ ὅπερ ἀνεπλάσαστο εἰς
20 ἑαυτόν, σῶμα σὺν ψυχῇ καὶ πάσῃ τῇ ἐνανθρωπήσει | τελειοτάτως· Ὡ702
ἐπειδὴ γὰρ συνεκάθισε κατὰ τὸν ἀποστολικὸν λόγον ὅτι »ὁ θεὸς 12
ἡγείρε καὶ συνεκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις«, ὥς μαρτυροῦσιν οἱ δύο
οἱ ἐν ἐσθῇτι λαμπροὶ ὀφθέντες τοῖς ἀποστόλοις, ὥς λέγουσιν »ἄνδρες
Γαλιλαῖοι, τί ἐστήκατε ἀτενίζοντες εἰς τὸν οὐρανόν; οὗτος ὁ Ἰησοῦς
25 ὁ ἀφ' ὑμῶν ἀναληφθεὶς εἰς τὸν οὐρανὸν οὕτως ἐλεύσεται ὃν τρόπον
ἐθεάσασθε αὐτὸν ἀναλαμβανόμενον«. 6, καὶ ἵνα μὴ πάλιν δοθῇ 6, 1
σοι πρόφασις πονηρίας κατὰ τῆς ἀληθείας, μετὰ χρόνον πολὺν τῆς
τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀναλήψεως Στέφανος ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ μάρτυς
λιθαζόμενος ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἀπεκρίνατο λέγων »ἰδοὺ, ὁρῶ τὸν
30 οὐρανὸν ἡνεωγμένον καὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐστῶτα ἐκ δεξιῶν
τοῦ πατρός«, ἵνα δείξῃ | αὐτὸ τὸ σῶμα ἐν ἀληθείᾳ εἰς πνευματικὸν 2 D406
ἀναστὰν σὺν τῇ θεότητι τοῦ μονογενοῦς ὅλον εἰς πνευματικὸν ἐνω-
θὲν καὶ εἰς θεότητα συνηνωμένον. ἄνω δὲ αὐτὸ τὸ ἅγιον σῶμα σὺν 3

2 vgl. zu c. 4, 1; S. 194, 18 — 8 Joh. 10, 18 — 21 Eph. 2, 6 — 23 Act. 1, 11
— 29 Act. 7, 56

V M

3 αὐτοῦ oben nachgetragen Vcorr | ἐληλύθασιν aus ἐλήλυθαν Vcorr 13 αὐτὸ]
αὐτὸς M 16 καὶ¹ u. 2 < M 25 εἰς τὸν οὐρανὸν nachgetragen Vcorr
28 ἀναλήψῃς, μ ausradiert Vcorr | τοῦ² nachgetragen Vcorr 33 ἄνω δὲ +
(ἀναληφθὲν)? *

- τῇ θεότητι ὅλος θεός, εἷς υἱός, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ καθεζόμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, ὡς ἔχει καὶ τὸ τοῦ Μάρκου εὐαγγέλιον καὶ τῶν ἄλλων εὐαγγελιστῶν καὶ ἀνῆλθεν εἰς οὐρανοὺς καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, καὶ παρταχόμενος διαπεσείται σου καὶ τῶν ὑπὸ σοῦ πεπλανημένων ὁ ἀγύρτης λόγος.
- καὶ περὶ γεγραμῶν ἀναστάσεως ἄκουε τοῦ ἀποστόλου λέγοντος ὅτι 4
 «δεῖ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν». εἰ μὴ γὰρ ἔμελλε τὸ θνητὸν ἐνδύσασθαι 5
 ἀθανασίαν καὶ τὸ φθαρτὸν ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, οὐκ ἂν ὁ ἀθάνα-
 10 τος θανεῖν ἤλθεν, ἵνα ἐν αὐτῷ πάθῃ καὶ κοιμηθῇς τὸ τρίήμερον P387
 ἀναστῇ καὶ συνανενέγκῃ ἐν αὐτῷ συνηνωμένον τῇ θεότητι καὶ τῇ αὐτοῦ δόξῃ. ἵνα ἐκ τῆς αὐτοῦ ἀγαθῆς πρὸς ἡμᾶς ἐνδημίας τὴν πᾶσαν ἐλπίδα κατὰσχῶμεν ἐν ἀληθείᾳ, ὑποδεικνύων ἑαυτὸν τύπον ἡμῖν καὶ ἀρραβῶνα εἰς ἐλπίδα τῆς πάσης ζωῆς πραγματείας.
- 15 7. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων καὶ ῥηθέντων, τίς ἔτι μοι χρεία 7, 1
 ἐστὶ κατατρίβεσθαι περὶ τούτου τοῦ ζωπύρου σφηκίου καὶ οὐδενὸς ὄντος, ἀνατροπῆς ἕνεκα ἢ ἄλλης τινὸς πραγματείας; ἀφ' ἑαυτοῦ γὰρ τὸ κέντρον ἀπώλεσε καὶ † ἀπαράλλακτον αὐτοῦ τὸ τῆς πλάνης πα-
 20 ραπεποιημένον δόγμα καὶ ἀγρυπῶδες δέδεικται. φασὶ γὰρ τὸ ὁδυ- 2
 νηρὸν σφηκίον, ὃ ζώπυρόν τινες κεκλήκασιν, ἔχειν μὲν κέντρον ἰοβό-
 λον βραχύ, περιωδυνίαν πολλὴν οὐ κεκτημένον, ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτοῦ δύναμιν ἰοβόλον ὄν. ἐπὰν δέ τις διερχόμενος τὸν αὐτοῦ φωλεὸν ἢ 3
 καλιὰν καθέλοι — ἐν γὰρ θάμνοις βοτανῶν ποιεῖται καὶ κηρίου δίκην ἑαυτῷ | σίμβλους τινάς, ἐν οἷς σίμβλοις ἐγκατατίθεται τὴν αὐτοῦ Ὡ704
 25 γονὴν καὶ ποιεῖται ἑαυτῷ τὰ | γεννήματα — εἰ δέ τις διερχόμενος D407
 ῥάβδῳ ἢ ξύλῳ νύξας τὸ κηρίον ὡς ἔφην καταβάλοι, ἐξέροχεται θυμού-
 μενον αὐτὸ δὴ τὸ δεινὸν μὲν βληχρὸν δὲ σφηκίον· καὶ ἐὰν εὖρη 4
 πέτραν πλησίον ἢ ξύλον, ἀπὸ τοῦ ἐμπλήσαντος αὐτὸ θυμοῦ ῥοίζῳ
 30 οὐδὲν ἀδικεῖ ἀλλὰ οὔτε τὸ ξύλον οὔτε μὴν τὸν ἄνθρωπον, καὶν τε

3 Mark. 16, 19 (Luk. 24, 51) — 7 I Kor. 15, 53

V M

7 ἐν τούτῳ hinter φθαρτὸν getilgt V corr 13 ὑποδεικνύς aus ὑποδεικ-
 νύων V corr ὑποδεικνύς M; lies ὑποδεικνύοντος? * 14 πάσης] περὶ? * 16 ζω-
 πύρου/// 1 Buchstabe wegradiert V corr 18 † ἀπαράλλακτον] lies wohl ἀύστα-
 τον * 21 βραχύν VM | περιωδυνίαν, ω aus ο V corr 23 κα///λιὰν, λ aus-
 radiert V corr 28 αὐτὸ *] αὐτὸν VM

δάκοι, ἀλλὰ πρὸς ὁδύνην ὀλίγην· οὐδὲν δὲ ἀδικεῖ μάλιστα τὴν πέτραν, 5
ἀλλὰ τὸ μὲν κέντρον ἀπόλλυσι καὶ οὕτω φθείρεται, ἡ δὲ πέτρα οὐδὲν
ἀδικηθήσεται ὑπὸ τοῦ τοιούτου. οὕτω καὶ αὕτη ἡ σφηκιώδης ζω- 6
πύρου δίκην μικρὰν ἔχουσα τὴν περιωδυνίαν ἀνατραπήσεται, τῇ πέτρᾳ
5 συντυχοῦσα τουτέστιν τῇ ἀληθείᾳ καὶ τὸ κέντρον ἀπολέσασα. ταύ- 7
την δὲ διελθὼν ἐπὶ τὰς ἑτέρας πάλιν βαδιοῦμαι, κατὰ τὴν τοῦ θεοῦ
ἐλπίδα πιστεύων ὅτι τὸ ἐπάγγελμα ἐν θεῷ πληρωθήσεται. | P388

Κατὰ Σευηριανῶν κε, τῆς δὲ ἀκολουθίας με.

1. Τοῦτων καθεξῆς <Σευῆρος> ἔπεται, ἥτοι. σύγχρονος ἥτοι περὶ 1, 1
10 τὸν χρόνον *· οὐκ ἔχω γὰρ περὶ τοῦ χρόνου αὐτοῦ ἀσφαλῶς λέγειν.
πλὴν σύνεργε ἀλλήλων ἦσαν. ὅμως δὲ τὰ εἰς ἡμᾶς ἐλθόντα διηγῆ-
σομαι.
Σευῆρός τις ἀνέστη, ἐξ οὗπερ οἱ Σευηριανοὶ καλούμενοι, καθεξῆς 2
συνεπόμενος τῷ προειρημένῳ Ἀπελλῇ. τὰ δὲ παρ' αὐτῷ μυθολογῇ-
15 ματα ταῦτά ἐστιν ἅτινα μέλλω λέγειν. βούλεται δὲ καὶ αὐτὸς 3
ἀρχαῖς τε καὶ ἑξουσίαις προσάπτειν τὴν καθ' ἡμᾶς κτίσιν, εἶναί τε ἐν
ἀκατονομάστῳ τινὶ ἀνωτάτῳ τε οὐρανῷ καὶ αἰῶνι ἀγαθόν τινα
θεόν. τὸν δὲ διάβολον υἱὸν εἶναι φάσκει τοῦ μεγάλου ἄρχοντος 4
τῆς τῶν ἑξουσιῶν τάξεως, ᾧ ὄνομα | τίθεται πῇ μὲν Ἰαλδαβαώθ, πῇ D408
20 δὲ Σαβαώθ· τοῦτον δὲ γεννηθέντα ἐξ αὐτοῦ εἶναι ὄφιν. ἀπὸ δὲ τῆς 5

9ff Severus und die Severianer sonst nur noch bei Eusebius h. e. IV 29, 4ff;
S. 390, 21ff Schwartz (und nach ihm bei Theodoret haer. fab. I 21 und Hierony-
mus de vir. ill. 29) erwähnt; bei Eusebius fehlt jedoch der gnostische Hinter-
grund völlig — 18ff der schlangenförmige διάβολος als Sohn des Jaldabaoth
bei den Ophiten Panarion haer. 37, 4, 4; II 56, 5ff, als Sohn des Sabaoth bei den
Archontikern haer. 40, 5, 1ff; II 85, 14ff; vgl. auch Hippolyt bei den Peraten
refut. V 17, 2; S. 114, 17ff Wendland καθεξέται οὖν μέσος τῆς ὕλης καὶ τοῦ Πα-
τρὸς ὁ υἱός, ὁ λόγος, ὁ ὄφιν — 19 zum Schwanken über Jaldabaoth und Sabaoth
vgl. auch Panarion haer. 25, 2, 2; I 269, 4f und haer. 26, 10, 3; I 287, 7f —
20ff vgl. bei den Ophiten Panarion haer. 37, 5, 4; II 57, 7ff

V (bis Z. 4 ἔχουσα, dann Blattaussfall; daher ersatzweise bis S. 201, 2 δηλητήρια U) M

1 ὀλίγην aus ὀλίγον V^{corr} 3 σφηκιώδης + <αἵρεσις>? * 7 Unterschrift
κατὰ Ἀπελληριανῶν M 8 Überschrift κατὰ Σευηριανῶν εἰκοστή πέμπτη, ἡ καὶ
με M U 9 τοῦτων *] τοῦτον V M | <Σευῆρος> Dind. | σύγχρονοι M | περὶ *]
παρὰ M U 10 * <αὐτῶν γενόμενος> * 11 ὅμως *] ὡς M U 14 Ἀπελλῇ
Corn.] Ἀπελληριανῶ M U 15 δὲ Öh.] τε M U 19f πῇ δὲ Σαβαώθ < M 20 vor
γεννηθέντα + <τὸν>? *

ἄνω δυνάμειος καταβεβλήσθαι εἰς τὴν γῆν καὶ κατεληλυθότα ὄφι-
 εἶκελον ὄντα εἰς οἶστρον ἐληλακέναι καὶ τῇ γῇ μεμίχθαι ὥσπερ γυν-
 ραίκι, καὶ ἀπ' αὐτοῦ τὸ σπέρμα ἀποσπερματίσαντος τῆς γονῆς τὴν
 ἄμπελον βεβλαστηκέναι. διὸ δὴ μυθολογῶν εἰς παράστασιν τῆς 6
 5 αὐτῶν ληρωδίας τὸ ὄφειεκελον τῆς ἀμπέλου περιφερὲς <βούλεται>
 ἐκτετατοῖν, λέγων διὰ τὸ σκαληρὸν τοῦ φυτοῦ εἶναι αὐτὸ ὄφρεως δίκην· Ὡ 706
 καὶ τὴν μὲν λευκὴν εἶναι ὡς ὄφιν, τὴν δὲ μέλαιναν ὡς δράκοντα.
 εἶναι δὲ καὶ τοὺς ῥᾶγας τῆς ἀμπέλου ὥσπερ ἰοῦ ῥαθάμιγγας εἴτουν 7
 σταγόνας, διὰ τὸ κυκλοειδὲς ἢ τὸ μείουρον καὶ διαμφὲς ἐκάστου ῥω-
 10 γὸς στρογγυλώσεως. τὸν δὲ οἶνον ἐκ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ὄντα 8
 τὸν νοῦν θολοῦν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ πῇ μὲν εἰς θέλξιν ἀφρο-
 δισίωσιν ἄγειν, πῇ δὲ εἰς οἶστρον ἐγείρειν, ἡδ' αὖ πάλιν ὀργὴν ἐμποιεῖν
 διὰ τὸ κερπουῖσθαι τὸ σῶμα ἐκ τῆς ἀπὸ τοῦ οἴνου δυνάμεως καὶ τοῦ
 ἰοῦ τοῦ προειρημένου δράκοντος. ὅθεν ἀπέχονται οἶνον παντελῶς
 15 οἱ τοιοῦτοι.

2. Φάσκουσι δὲ καὶ τὴν γυναῖκα εἶναι ἔργον τοῦ Σατανᾶ, καθά- 2, 1
 περ καὶ οἱ Ἀρχοντικοὶ τοῦτο ἔφασαν. διὸ τοὺς γάμους πλησιάζοντας P 389
 τοῦ Σατανᾶ τὸ ἔργον πληροῦν λέγουσιν. ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀνθρώπου 2
 τὸ μὲν ἡμῖν εἶναι τοῦ θεοῦ, τὸ δὲ ἡμῖν τοῦ διαβόλου. ἀπ' ὁμφα-
 20 λοῦ γὰρ καὶ ἀνωτάτω εἶναι τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως λέγει τὴν πλά-
 σιν, ἀπὸ δὲ ὁμφαλοῦ καὶ κατωτάτω τῆς πονηρᾶς ἐξουσίας τὴν πλάσιν.
 διόπερ φησὶ πάντα τὰ καθ' ἡδονὴν καὶ οἶστρον καὶ ἐπιθυμίαν ἀπ' 3
 ὁμφαλοῦ καὶ κατωτάτω γίνεσθαι. ἀλλὰ καὶ αἱ ἄλλαι αἰρέσεις τοῦτο
 ἔφασαν εἶναι.

2 vgl. Plutarch de Is. et Os. c. 6; 353B ἐξ ὧν (sc. τῶν πολεμησάντων ποτὲ
 τοῖς θεοῖς) οἴονται πεσόντων καὶ τῇ γῇ συμμιγέντων ἀμπέλους γενέσθαι· διὸ καὶ
 τὸ μεθεῖν ἐκφρονας ποιεῖν καὶ παραπλήγας, ἅτε δὴ τῶν προγόνων τοῦ αἵματος
 ἐμπιπλάμενους, auch Hippolyt über die Sethianer refut. V 19, 13ff; S. 118, 25ff
 Wendland insbes. S. 120, 8ff Epiphanius bei den Nikolaiten Panarion haer. 25, 5, 3;
 I 273, 5ff (auch bei den Archontikern haer. 40, 5, 3; II 85, 19ff), dazu Bousset,
 Hauptprobleme der Gnosis S. 103ff — 16ff nach Panarion haer. 40, 5, 3f; II 85, 19ff
 haben die Archontiker nur gesagt, daß der Satan sich mit Eva vermischt und
 aus ihr den Kain und Abel erzeugt hätte

M U

1f ὄφειεκελλον U 3 τὸ σπέρμα Öh.] τοῦ σπέρματος MU 5 αὐτῶν wohl
 nicht in αὐτοῦ zu ändern, vgl. den Wechsel von λέγει und λέγουσιν in Z. 18 u. 20 |
 <βούλεται> * 7 μέλαινα U 8 zu τοὺς ῥᾶγας vgl. Usener, der h. Tychon S. 51
 13 κερπουῖσθαι M κερπουῖσθαι U 19 εἶναι τοῦ—ἡμῖν² < M 21 κατωτάτου M

3. Ὅθεν καὶ οὗτος ἀλίσκεται κατὰ πάντα τρόπον τοῖς ἄλλοις 3, 1
ἐπακολουθῶν ἀγύρταις τοῖς τὰ δηλητήρια τῷ | βίῳ κατασκευάσασιν. D409
ἀνατραπήσεται γὰρ ῥαδίως· οὐ γὰρ παμπόλλου ἐπιδηθήσεται καμάτου
ἢ πρὸς αὐτὸν ἀνατροπή. ὅλον γὰρ τὸ σῶμα συγκεκρασμένον τοῖς 2
5 καλῶς ἐν αὐτῷ γεγονόσιν ἐκ θεοῦ, φημί δὲ ὁρέξεισιν οὐ δι' ἄτοπίαν
ἐκ θεοῦ γενομέναις ἀλλὰ διὰ χοῆσιν ἀγαθὴν καὶ ἀναγκαίης χρείας
τάξιν (λέγω δὲ τὸ ὁρέγεσθαι ὕπνου βρωτῶν πόματος ἐνδύσεως καὶ
τῶν ἄλλων πάντων τῶν εἰς τὰ ἴδια καὶ θεῶ εὐάρεστα ἡμῖν συμ-
βαινόντων), ὥς καὶ αὐτὴν τὴν ὁρεξιν τῆς κατὰ τὸ σῶμα ἐπιθυμίας
10 οὐκ ἄτοπον οὕσαν παραστήσαιμ' ἄν. ἔστιν γὰρ πρὸς παιδοποιίαν ἐν 3
σεμνότητι δοθεῖσα καὶ εἰς δόξαν τοῦ ποιήσαντος τὰ πάντα, καθάπερ
τῇ γῇ τὰ σπέρματα εἰς ἐπίχυσιν πλήθους τῶν ὑπὸ θεοῦ κεκτισμένων
καλῶν γεννημάτων, * δέ φημι καὶ ἀκροδρύνειν, οὕτως καὶ τῇ ἀνθρω-
πότητι εἰς τὸ πληρῶσαι τό »αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώ-
15 σατε τὴν γῆν«. 4
4. Κέχρηται δὲ οἱ τοιοῦτοι καὶ ἀποκρύφοις τισίν, ὥς καὶ ἀκη- 4, 1
κόαμεν, ἀλλὰ καὶ ἐν μέρει ταῖς ῥήταις βίβλοις, λεξιθηροῦντες ἐκεῖνα
μόνα, ἅτινα κατὰ τὸν νοῦν αὐτῶν παραπλέκοντες ἑτέρως μεταχειρί-
ζονται. οὔτε γὰρ ἡ ἄμπελος ἐκ διαβόλου πεφύτευται οὔτε ἐξ 2
20 ὄφεως ἔσχε τὴν σποράν, ὥς παντί τῳ δῆλόν ἐστι. πῶς γὰρ εἴη
τοῦτο. αὐτοῦ τοῦ κυρίου ἐπιμαρτυροῦντος καὶ λέγοντος ὅτι »οὐ μὴ
πίω [αὐτὸ] ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου ταύτης, ἕως ἂν πίω αὐτὸ
καινὸν μεθ' ὑμῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν | οὐρανῶν«; καὶ ἐπειδὴ ἡ 3 Ö708
ἀλήθεια τὰς ἑαυτῆς ἀκτῖνας ἀποστίλβουσα εἰς τὸ παντελὲς κατὰ πρό-
25 γνωσιν θεοῦ τῶν ἐπιφερομένων κακῶν εἰς ἔλεγχον προετύπου τοῦς
αὐτῆς λόγους, πανταχοῦ | προεθέσπισε τὸ θεῖον γράμμα τὴν ἀναίρεσιν P390
τῶν μελλόντων κατὰ τῆς ἀληθείας ἐπεγεύρεσθαι· ὥς διαρρήδην αὐτός 4

14 Gen. 1, 28 — 16ff vgl. Eusebius h. e. IV 29, 5; S. 390, 24ff Schwartz
χωρῶνται μὲν οὖν οὗτοι νόμοι καὶ προφῆταις καὶ εὐαγγελίοις, ἰδίως ἐρμηνεύοντες
τῶν ἱερῶν τὰ νοήματα γραφῶν· βλασφημοῦντες δὲ Παῦλον τὸν ἀπόστολον ἄθε-
τοῦσιν αὐτοῦ τὰς ἐπιστολάς, μηδὲ τὰς πράξεις τῶν ἀποστόλων καταδεχόμενοι —
21 Matth. 26, 29

M U (bis Z. 2 δηλητήρια; von da an V)

4 συγ^{κε}κεκρασμένον, γ statt ν und das oben drüber gesetzte, überschüssige
κε Vcorr 8f συμβαινόντων *] συμβαίνοντα VM 12 //εκτισμένων, κ weg-
radiert Vcorr κεκτισμένων M 13 γεννημάτων VM | * etwa <βοτανῶν> * |
δέ *] τε VM 17 λεξιθηρῶντες aus λεξηθηροῦντες Vcorr λεξιθηρῶντες M
22 [αὐτὸ] * | γενήματος VM

που ὁ κύριος εἰς ἔλεγχον τοῦ ἐλεεινοῦ καὶ πεπλανημένου Σενήρου
 γάσκει, αὐτὸς ἑαυτὸν τὴν ἄμπελον λέγων »ἐγὼ | εἰμι ἢ ἄμπελος ἢ D410
 ἀληθινή». εἰ δὲ ὅλως ψευτὸν ἦν τὸ τῆς ἀμπέλου ὄνομα, οὐκ ἂν τοῦ
 ὀνόματος εἰς ἑαυτὸν ἐποιεῖτο τὴν ὁμοιότητα. ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπό- 5
 5 στολοὶ γασιν ἐν τῇ διατάξει τῇ καλουμένῃ ὅτι »φυτεία θεοῦ καὶ ἀμ-
 πελῶν ἢ καθολικὴ ἐκκλησία». ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ κύριος πάλιν ἐν τῷ 6
 εὐαγγελίῳ ποιούμενος τὴν τοῦ ἀμπελῶνος παραβολήν, ὅτι »ἀνὴρ τις
 οἰκοδεσπότης εἶχεν ἀμπελῶνα καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς καὶ ἐπεμψε
 10 10 ζητῶν καρπὸν καὶ οὐκ ἔδωκαν». ἀλλὰ καὶ πάλιν »ἀνὴρ τις οἰκοδε- 7
 8 σπότης ἔχων ἀμπελῶνα ἐξῆλθε ζητῶν ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα καὶ
 περὶ τρίτην ὥραν καὶ ἕκτην καὶ ἑνῆτην καὶ ἑνδεκάτην». ὡς ἐξ ἅπαν- 8
 9 τος τὸ τῆς ἐπιτηδεύσεως σκευώρημα καὶ τούτου τοῦ ἀπατεῶνος
 πανταχόθεν ἔχειν τὸ τιτρώσκεσθαι λόγῳ τῆς ἀληθείας. καὶν τε γὰρ
 ἐπιφαίνεται τὸ σκότος φωτὸς μὴ παρόντος, δι' ὀλίγου σπινθῆρος ἢ
 15 15 αὐτοῦ ἀφάντωσις τῆς ἀνατροπῆς γενήσεται. συντόμως δὲ κέχρη- 9
 10 μαι τῇ αἰρέσει διὰ τὸ ἤδη ἐξειπεῖν ὅτι εὐάλωτος ὑπάρχουσα οὐ πολ-
 λῆς δεῖται ἐργασίας πρὸς σύστασιν τῆς κατ' αὐτῆς ἀληθείας· μάλιστα
 δὲ ὅτι τάχα οἶμαι καὶ μηκέτι ἐκ ταύτης ὑπάρχειν τινάς, ἀλλ' ἢ ἄρα
 σπανίους ἐν τοῖς ἀνωτάτω μέρεσιν.
 20 20 Ἀπὸ ταύτης δὲ παρελθόντες, ὥσπερ σκορπίον δεινὸν καταπατή- 10
 σάντες ἀθρόως, τὰς ἐξῆς διασκοπήσωμεν. θεοῦ τὴν δύναμιν ἐπικαλού-
 μενοι εἰς βοήθειαν τοῦ τε τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν καὶ τοῦ αὐτὸν ἐμὲ μὴ
 βλάπτεσθαι, μάλιστα περὶ τῆς τοιαύτης δεινῆς καὶ ὀλετηρίου τῶν
 δογμάτων μέλλοντα ὑποφαίνειν κακοτροπίας. | D411

25 Κατὰ Τατιανῶν κς, τῆς δὲ ἀκολουθίας μς.

1. Τατιανὸς τις ἀνέστη τούτους διαδεξάμενος ἦτοι κατὰ τοὺς 1, 1
 αὐτῶν χρόνους ὧν ἢ μετ' | αὐτοὺς πάλιν τὴν ἑαυτοῦ τῆς κενοφρονίας P 391

2 Joh. 15, 1 — 5 vgl. Didaskalia 1, 1; S. 2, 5 Funk (S. 1, 5 Flemming-Ache-
 lis) — 7 vgl. Matth. 21, 33ff u. Par. — 9 vgl. Matth. 20, 1ff — 26ff vgl. mit der
 Darstellung des Epiph. Irenaeus adv. haer. I 28, 1; I 220 Harvey Hippolyt refut.
 VIII 16; S. 236, 6ff Wendland X 18; S. 279, 16 Ps. Tertullian adv. omn. haer. 7
 Filastrius haer. 48; S. 25, 14ff Marx Clemens Al. strom. III 81, 1ff; II 232, 22ff

V M

7 παραβολήν + <φησίν>? * 10 ἐξῆλθε—ἀμπελῶνα² < M 11 ἐννάτην M
 18 ἢ *] εἰ V M 19 σπανίους *] σπανίως V M 21 διασκοπήσωμεν V 24 Unter-
 schrift κατὰ Σενηριανῶν V M 25 Überschrift κατὰ Τατιανῶν εἰκοστὴ ἕκτη ἢ
 καὶ μς V M 27 ὧν ἢ μετ' αὐτοὺς angefliekt V corr

- διδασκαλίαν προστησάμενος. καὶ τὰ μὲν πρῶτα, οἷα δὴ ἀπὸ 2
 Ἑλλήνων ὁρμώμενος καὶ τῆς τῶν Ἑλλήνων παιδείας ὑπάρχων,
 συνακμάζει Ἰουστίνῳ τῷ φιλοσόφῳ, ἀνδρὶ ἁγίῳ καὶ φίλῳ θεοῦ.
 τῷ ἀπὸ Σαμαρειτῶν εἰς Χριστὸν πεπιστευκότι. οὗτος | γὰρ 3 ὅτι
 5 ὁ Ἰουστίνος Σαμαρείτης ἦν τὸ γένος. εἰς Χριστὸν <δὲ> πεπιστευκῶς
 καὶ μεγάλως ἐξασκηθεὶς ἀρετῆς τε βίον ἐνδειξάμενος τὸ τέλος
 ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρήσας τελείου στεφάνου καταξιοῦται ἐπὶ τῆς
 Ῥωμαίων ἐπὶ Ῥωστικοῦ ἡγεμόνος καὶ Ἀδριανοῦ βασιλέως, ἐτῶν
 τριάκοντα ὑπάρχων ἐν καθεστῶσῃ ἡλικίᾳ. τούτῳ ὁ προειρημένος 4
 10 Τατιανὸς συνακμάσας τὰ πρῶτα καλῶς φερόμενος καὶ τῇ πίστει
 ἐρρωμένος ἐτύγγαλεν, ὅσον ἦν σὺν τῷ ἁγίῳ Ἰουστίνῳ τῷ μάρτυρι.
 ὅτε δὲ ἐτελεύτα Ἰουστίνος ὁ ἅγιος, ὥσπερ τυφλὸς χειραγωγούμενος 5

Stählin Eusebius—Hieronimus Chronik z. Jahr 172; S. 206, 13 Helm h. e. IV
 29, 1ff; S. 390, 1ff Schwartz Theodoret haeret. fab. I 20

1f vgl. Tatian or. c. 42; S. 43, 10 Schwartz ταῦθ' ἑμῖν, ἄνδρες Ἕλληνες, ...
 Τατιανὸς συνέταξα ..., παιδευθεὶς ... πρῶτον μὲν τὰ ὑμέτερα c. 1; S. 2, 9, dazu
 Eusebius h. e. IV 16, 7; S. 358, 2ff Schwartz Τατιανός, ἀνὴρ τὸν πρῶτον αὐτοῦ
 βίον σοφιστεύσας ἐν τοῖς Ἑλλήνων μαθήμασιν καὶ δόξαν οὐ σμικρὰν ἐν αὐτοῖς
 ἀπενηργημένος — 3 vgl. Irenaeus adv. haer. I 28, 1; I 220 Harvey Ἰουστίνου ἀκροα-
 τῆς γεγονώς Hippolyt refut. VIII 16; S. 236, 6 Wendland γενόμενος μαθητῆς Ἰου-
 στίνου τοῦ μάρτυρος Ps. Tertullian adv. omn. haer. 7 *hic Iustini martyris disci-
 pulus fuit* Theodoret haeret. fab. I 20 Τατιανὸς δὲ ὁ Σύρος σοφιστῆς ἐγγέγονε τὸ
 πρῶτον, ἔπειτα δὲ καὶ τοῦ Θεσπεσίου Ἰουστίνου τοῦ μάρτυρος ἐγένετο φοιτητής —
 5 zu Σαμαρείτης vgl. Justin dial. c. 120 — 8f Rusticus, bestätigt durch die Mär-
 tyrerakten, vgl. dazu Zahn Forsch. VI 14 A. — ἐπὶ Ἀδριανοῦ βασιλέως und τριάκοντα
 ἐτῶν ὑπάρχων ist beides unmöglich: Harnack, altchr. Lit.-Gesch. II 1, 283 möchte
 die 30 Jahre als Mißverständnis einer Quellenangabe über das christliche
 Lebensalter Justins, d. h. über die Zeit von der Bekehrung Justins ab, verstehen;
 eher könnte man, da das ἐπὶ Ἀδριανοῦ βασιλέως und ἐτῶν τριάκοντα ὑπάρχων ἐν
 καθεστῶσῃ ἡλικίᾳ unter sich zusammenpaßt, vermuten, daß die Angabe sich ur-
 sprünglich auf das Lebensalter bezog, in dem Justin zum Christentum übertrat
 — 10ff vgl. Irenaeus adv. haer. I 28, 1; I 220 Harvey ἐφόσον μὲν συνῆν ἐκείνῳ
 οὐδὲν ἐξέφηνε τοιοῦτον· μετὰ δὲ τὴν ἐκείνου μαρτυρίαν ἀποστὰς τῆς ἐκκλησίας
 Ps. Tertullian adv. omn. haer. 7 *post hunc diversa sentire coepit* Theodoret haeret.
 fab. I 20 μετὰ δὲ τὴν τοῦ διδασκάλου τελείωσιν ἐπόθησε γενέσθαι προστάτης αἰρέσεως

V M

2 ὑπάρχων] μετέχων? * 4 τῷ ... πεπιστευκότι aus τοῦ ... πεπιστευκό-
 τος V corr τοῦ ... πεπιστευκότος M 5 ὁ nachgetragen V corr | <δὲ> * Klosterm.
 8 Ῥωστικοῦ V

ὅς) ἐπὶ τοῦ χειραγωγοῦ καταλειφθεὶς καὶ καταλειφθεὶς ἐπὶ ζοημὸν
 λατὸν ἐκδοὺς διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτῷ τέφλωσιν καταφέρεται ἀνε-
 πισχέτως, ἕως εἰς θάνατον κατενεχθείη, οὕτω καὶ αὐτός.

Καὶ ἦν μὲν Σύρος τὸ γένος, ὡς ἡ εἰς ἡμᾶς ἐλθοῦσα γυνῶσις περι- 6
 5 ἔχει· τὸ δὲ αὐτοῦ διδασκαλεῖον προσεστήσατο ἀπ' ἀρχῆς μὲν ἐν τῇ
 Μέσῃ τῶν ποταμῶν, ὡς περὶ τὸ δωδέκατον ἔτος Ἀντωνίνου τοῦ
 εὐσεβοῦς Καίσαρος ἐπιζληθέντος. ἀπὸ Ῥώμης γὰρ μετὰ τὴν τοῦ 7
 ἁγίου Ἰουστίνου τελείωσιν διελθὼν ἐπὶ τὰ τῆς ἀνατολῆς μέρη καὶ
 ἐξεῖσε διατρίβων, κακῇ διανοίᾳ περιπεσὼν αἰῶνάς τινας κατὰ τοὺς
 10 μέθους Οὐαλεντίνου καὶ ἐρχάς τινας καὶ προβολὰς καὶ αὐτὸς εἰση-
 γήσατο. τὸ δὲ | πλείστον τοῦ αὐτοῦ κηρύγματος ἀπὸ Ἀντιοχείας τῆς 8 D412
 πρὸς Λέσβον καὶ ἐπὶ τὰ τῶν Κιλικίων μέρη, ἐπὶ πλείον δὲ ἐν τῇ
 Πισιδίᾳ ἐκράτειρεν· ἀπὸ τούτου γὰρ κατὰ διαδοχὴν οἱ Ἐγκρατῖται
 λεγόμενοι τοῦ ἰοῦ μετεσχηκότες ὑπάρχουσι. λέγεται δὲ τὸ διὰ 9

4 Σύρος (oben S. 4, 9 hieß es ἀπὸ Μεσοποταμίας), ebenso Clemens Al. strom.
 III 81, 1; II 232, 22 Stählin Theodoret haer. fab. I 20, dazu Zahn, Forsch. II 294;
 Tatian selbst nennt sich or. 42 γεννηθεὶς . . . ἐν τῇ τῶν Ἀσσυρίων γῇ — 5 zu
 διδασκαλεῖον vgl. Irenaeus adv. haer. I 28, 1; I 220 Harvey οἴηματι διδασκάλον
 ἐπαρθεὶς . . . ἴδιον χαρακτῆρα διδασκαλείου συνεστήσατο; Zahns Auffassung von
 διδασκαλεῖον (Forsch. I 284 A. 2) = Lehre ist schon sprachlich unmöglich —
 5—6 ἐν τῇ Μέσῃ τῶν ποταμῶν nur durch Epiph. überliefert — 6 περὶ τὸ δωδέ-
 κατον ἔτος Ἀντωνίνου τοῦ εὐσεβοῦς Καίσαρος ἐπιζληθέντος von Zahn (Forsch. I 282)
 mit der Angabe des Eusebius zum 12. Jahr des Mark Aurel (Chronik S. 206, 13
 Helm *Tatianus haereticus agnoscitur*) zusammengestellt und dadurch Antoninus
 Pius als Irrtum statt Mark Aurel erwiesen — 9 ff vgl. Irenaeus adv. haer. I 28, 1;
 I 220 Harvey αἰῶνάς τινας ἀοράτους ὁμοίως τοῖς ἀπὸ Οὐαλεντίνου μυθολογήσας,
 wörtlich ebenso Hippolyt refut. VIII 16; S. 236, 8f Wendland Ps. Tertullian adv.
 omn. haer. 7 *totus enim secundum Valentinum sapit*; vgl. Clemens Al. strom.
 III 92, 1; II 238, 22 von Tatian ὁ δ' ἐκ τῆς Οὐαλεντίνου ἐξεφοίτησε σχολῆς —
 11 ff vgl. haer. 47, 1, 3; S. 215, 10, dazu Macarius Magnes III 43; S. 151 Blondel
 τοιαύτας αἰρέσεις ἢ τῶν Πισιδίων ἔχει καὶ τῶν Ἰσαύρων χώρα, Κιλικία τε καὶ
 Λυκαονία καὶ πᾶσα Γαλατία, ὧν καὶ τὰς ἐπωνυμίας ἐργῶδες ἀπαγγεῖλαι· Ἐγκρα-
 τηταὶ γὰρ καὶ Ἀποτακτῖται καὶ Ἐρημίται καλοῦνται

V M

1 (ὅς) Öh. | καταλειφθεὶς M 10 καὶ προβολὰς nachgetragen Vcorr

τεσσάρων εὐαγγέλιον ὑπ' αὐτοῦ γεγενῆσθαι, ὅπερ κατὰ Ἑβραίους τινὲς καλοῦσι.

2. Τὰ αὐτὰ δὲ ταῖς παλαιαῖς αἰρέσεσι καὶ οὗτος δογματίζει. καὶ 2, 1
 5 προῶτον μὲν φάσκει μὴ σφύζεσθαι τὸν Ἀδάμ. ἐγκράτειαν δὲ οὗτος
 διαλλάττειν πορνείας τὸν γάμον, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ εἶναι. ὅθεν ἐν τῷ 2
 προσχίματι τῆς | ἐγκρατείας καὶ τοῦ ἐγκρατητικοῦ ἡθους κυβευτικήν P 392
 ἔσχε τὴν ἀγωγήν, ὡς λύκος ἄρπαξ ἐνδυνόμενος προβάτου κώδιον καὶ
 πλανῶν τῷ προσκαίρῳ προσχίματι τοὺς ἀπατωμένους. μυστηρίοις 3
 10 δὲ ὁσαύτως κέχρηται κατὰ μίμησιν τῆς ἀγίας ἐκκλησίας, ὕδατι δὲ
 μόνῳ χρώμενος ἐν τοῖς αὐτοῖς μυστηρίοις.

1 vgl. Eusebius h. e. IV 29, 6; S. 392, 2ff Schwartz ὁ Τατιανὸς συνάφειάν τινα καὶ συναγωγὴν οὐκ οἶδ' ὅπως τῶν εὐαγγελίων συνθεῖς Τὸ διὰ τεσσάρων τοῦτο προσω- νόμασεν, ὃ καὶ παρὰ τισιν εἰς ἔτι νῦν φέρεται Theodoret haeret. fab. I 20 οὗτος καὶ τὸ Διὰ τεσσάρων καλούμενον συντέθεικεν εὐαγγέλιον, τάς τε γενεαλογίας περι- κόπας καὶ τὰ ἄλλα ὅσα ἐκ σπέρματος Δαυὶδ κατὰ σάρκα γεγεννημένον τὸν κύριον δείκνυσιν, dazu Zahn Forsch. I 1ff — Der Titel Hebräerevangelium außer hier nur noch haer. 30, 3, 7; I 337, 11f von Epiph. erwähnt; die an unserer Stelle vor- liegende Verwechslung wird verständlicher, wenn das Diatessaron syrisch ab- gefaßt war, vgl. Zahn Forsch. I 20ff — 3f vgl. Irenaeus adv. haer. I 28, 1; I 220 Harvey von den Enkratiten ἀντιλέγουσί τε τῇ τοῦ πρωτοπλάστου σωτηρίᾳ, von Tatian τῇ δὲ τοῦ Ἀδὰμ σωτηρίᾳ παρ' ἑαυτοῦ τὴν ἀντιλογίαν ποιησάμενος III 23, 8; II 130 Hippolyt refut. VIII 16; S. 236, 10 Wendland τὸν δὲ Ἀδὰμ φάσκει μὴ σφύ- ζεσθαι διὰ τὸ ἀρχηγὸν παρακοῆς γεγονέναι Ps. Tertullian adv. omn. haer. 7 — 5 vgl. Irenaeus adv. haer. I 28, 1; I 220 Harvey τὸν γάμον τε φθορὰν καὶ πορνείαν παραπλησίως Μαρκίῳ καὶ Σατορνίνῳ ἀναγορεύσας ebenso Hippolyt refut. VIII 16; S. 236, 9 Wendland Theodoret haer. fab. I 20 Hieronymus adv. Jovin. I 3 u. II 16; Migne 23, 212B u. 309D; dazu die Anführung aus περὶ τοῦ κατὰ τὸν σωτῆρα καταρ- τισμοῦ bei Clemens Al. strom. III 81, 1f; II 232, 24ff Stählin — 8 vgl. Matth. 7, 15 — 9 zum Abendmahl mit Wasser vgl. zu haer. 30, 16, 1; III 353, 11; außerdem Theodoret haeret. fab. I 20 τοῦτον ἔχουσιν ἐρχηγὸν οἱ λεγόμενοι Ὑδροπαραστάται καὶ Ἐγκρατῖται Ὑδροπαραστάται δὲ ὀνομάζονται, ὡς ὕδωρ ἀντὶ οἴνου προσφέ- ροντες, Ἐγκρατῖται δέ, ὡς μήτε οἶνον πίνοντες μήτε τῶν ἐμψύχων μεταλαμβάνοντες und Hieronymus zu Amos 2, 12; Migne 25, 1010C de hoc loco haeresim suam Tatianus Encratarum princeps struere nititur, vinum asserens non bibendum

V M

5 φάσκει, ων auf Rasur V corr 6 διαλλάττειν U] διαλλάττων VM 9 προ||/- σχήματι, σ ausradiert V corr

Περαιτάι δὲ καὶ οὗτος κατὰ πάντα τρόπον, αὐτίστατον ἔχων τὸ 4
 κήρυγμα (ἤδη δὲ καὶ οὗτος κατασβεσθεὶς οἶμαι ἔληξε καὶ τὸ αὐτοῦ
 διδασκαλεῖον). πόθεν γὰρ οὐκ ἐλεγχθήσεται ὁ τοιοῦτος; πρῶτον 5
 μὲν γὰρ κατὰ τὰ ἄνω ἡμῖν προδηλωμένα καὶ πρὸς τὰς οὕτω φαν-
 5 κούσας αἰρέσεις *, ὅτι ἀδύνατον εἶναι πολλὰς ἀρχὰς γεννητικὰς τῶν
 κατὰ διαδοχὴν γεννωμένων. αἱ γὰρ οὔσαι πολλαὶ καὶ μία, (ἅτε) ἐκ 6
 τῆς μιᾶς ἐπάρχουσαι [ἐκ] τῆς οὔσης [μιᾶς τῆς] αἰτίας τῶν | πασῶν, Ö712
 εὑρεθήσονται· καὶ οὐκέτι πολλὰ ἀρχαὶ ἀλλ' ἢ μία ἡ τούτων αἰτία
 γεγονυῖα. καὶ ἀναχθήσεται τὰ πάντα εἰς τὴν μίαν μοναρχίαν καὶ
 10 διέπεσεν ἡ τοῦ τοιοῦτου πιθανολογία * καὶ οὐκ ἀλήθεια, οὐδὲ τὴν
 πιθανολογίαν δυναμένη ἔχειν. μωρὸν γὰρ τὸ ὅλον κήρυγμα. καὶ 7
 εἰ ὁ Ἀδὰμ οὐ σφύζεται, τὸ φύραμα, οὐδέ τι (τῶν ἀπὸ) τοῦ φυράμα-
 τος σφύζεται. εἰ γὰρ ὁ πρωτόπλαστος | καὶ ἐξ ἀθήκτου γῆς γενόμενος D413
 σωτηρίας οὐ μεθέξει. πῶς τὰ ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένα ἔξει σωτηρίαν;
 15 3. Κατὰ γὰρ δύο τρόπους εὑρεθήσεται καθ' ἑαυτοῦ λέγων. φάσκει 3, 1
 γὰρ τὸν γάμον εἶναι οὐκ ἐκ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ πορνείαν εἶναι αὐτὸν
 καὶ μύσος· καὶ ἑαυτὸν ἀπὸ γάμου ἐπάρχοντα καὶ ἐκ γυναικὸς γεγεν-
 νημένον καὶ ἐκ σπορᾶς ἀνδρὸς ἡγεῖται σφύζεσθαι. ἄρα οὖν πάλιν 2
 ἀνέλυσεν τὴν αὐτοῦ κατὰ τοῦ γάμου βλασφημίαν. εἰ γὰρ οὗτος ἐκ
 20 γάμου ἐπάρχων σωτηρίαν ἔξει, ἄρα οὐ βδέλυγμα ὁ γάμος, ὁ γεννῶν
 τοὺς τῆς σωτηρίας μετέχοντας, οἷον δὲν θέλοι τρόπῳ λέγειν. εἰ 3
 δὲ συσταίῃ ὁ κατ' αὐτὸν λόγος ὅτι ἀθέμιτός ἐστιν ὁ γάμος, ἄρα μάλ-
 λον ὁ Ἀδὰμ σωθήσεται, μὴ ἀπὸ γάμου ὀρμώμενος, ἀλλὰ ἐν χειρὶ
 πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος πεπλασμένος κατὰ τὸ εἰρημέ-
 25 ρον ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἁγίου πατρὸς πρὸς τὸν υἱὸν ὅτι »ποιήσωμεν
 ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν«. πῶς δὲ οὐ σφύ- 4
 ζεται ὁ Ἀδὰμ ὁ παρὰ σοὶ ἀπελπιζόμενος, | ὅποτε αὐτὸς ὁ κύριος ἡμῶν P393
 Ἰησοῦς Χριστὸς ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον νεκροὺς μετὰ τὴν τελευτήν
 ἐγείρει ἐν αὐτῷ τῷ σώματι, ὥς τὸν Λάζαρον καὶ τὸν υἱὸν τῆς χήρας

11f vgl. Röm. 11, 16 — 12 vgl. Ps. Tertullian adv. omn. haer. 7 *quasi non
 si rami salvi fiunt, et radix salva sit* — 25 Gen. 1, 26 — 29f vgl. Joh. 11, 17ff
 Luc. 7, 11ff Matth. 9, 23 ff

V M

2 ἔληξε aus ἐλήλεγκται V corr 5 * etwa (ῥηθέντα καὶ πρὸς τοῦτον ῥη-
 τέον) * | γεννητικὰς aus γεννικὰς V corr 6 γεννωμένων M 6—7 (ἅτε) ...
 [ἐκ] ... [μιᾶς τῆς] * 7 πασῶν Öh.] παθῶν V ἀγαθῶν M 8 ἀλλ' aus ἀλλὰ
 V corr 10 * etwa (ψεῦδος οὔσα) * | οὔτε M 12 (τῶν ἀπὸ) * vgl. S. 207, 20
 14 γεγεννημένα V 18 ἀνδρὸς *] ἀνδρῶν V M 19 οὗτος] αὐτός? * 20 γά-
 μου *] γάμων V M 24f εἰρημένον Corn.] γεγραμμένον V M

καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ ἀρχισυναγώγου; καὶ εἰ αὐτὸς οὐκ ἦν ὁ τὸν 5
 Ἀδὰμ πλάσας ἐκ χοῦς ἀπ' ἀρχῆς, πῶς πτύσας χαμαὶ ἐποίησε πηλὸν
 καὶ ἐπέθετο ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ τοῦ ἐκ γεννητῆς καὶ
 ἐποίησεν αὐτὸν βλέπειν, ἵνα δείξῃ ἑαυτὸν μὲν εἶναι τὸν πλάστην σὺν 6
 5 τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, καὶ τὸ ἐλλιπὲς μέρος ἐν τῷ ἀπὸ
 γεννητῆς γεγεννημένῳ τυφλῷ διὰ τοῦ πηλοῦ προστιθεὶς τῷ λείποντι
 τόπῳ; διορθώσεως γὰρ ἔνεκεν τοῦ λείποντος μέρους φαίνεται τοῦτο
 πεποιηκέναι. εἰ δὲ πάλιν αὐτός ἐστιν ὁ κύριος ὁ τὸν Ἀδὰμ πλά- 7
 σας καὶ αὐτὸς τὸν πρωτόπλαστον ἀπολλύει, τοὺς δὲ ἄλλους σφάζει,
 10 ὃ πολλή σου ματαιοφροσύνη, Τατιανέ. ἀδυναμίαν γὰρ | τῷ κυρίῳ 8 D414
 κατὰ δύνανιν προσάπτεις τῷ μὴ δυναμένῳ τὸν πρωτόπλαστον αὐτοῦ,
 διὰ μίαν παρακοὴν ἐκβεβλημένον τοῦ παραδείσου καὶ παιδείας οὐ τῆς
 τυχούσης μετασχόντα, ἐν ἰδρωτί καὶ καμάτῳ διατετελεχότα καὶ κατέ- 11
 ναντι τοῦ παραδείσου κατορηκότα, ὅπως μνημονεύοι τῆς ἀγαθῆς *, διὰ
 15 τῆς εἰς μνήμην μετανοίας σφάζειν. ἢ * δυναμένῳ μὲν, μὴ ἐλεοῦντι 9
 δέ. δι' ἣν τοίνυν αἰτίαν ἄχρι τῶν καταχθονίων Χριστὸς κατήλθεν,
 τίνι τῷ λόγῳ τὸ τριήμερον κοιμηθεὶς πεπονθὼς ἀνέστη; πῶς δὲ
 πληροῦται <τό> »ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ»; ποίων δὲ
 ζώντων καὶ νεκρῶν ἀλλ' ἢ τῶν χρηζόντων τῆς αὐτοῦ ἄνω καὶ κάτω
 20 ἐπικουρίας; πῶς δὲ ἔσται τὰ ἀπὸ τοῦ φυχράματος ἅγια, εἰ αὐτὸ 10
 τὸ φύραμα οὐκ ἔστιν ἅγιον, ὥς καὶ παρὰ τῷ ἁγίῳ ἀποστόλῳ ἐμφέ-
 ρεται; φάσκει γὰρ καὶ περὶ Εὐᾶς ὁ αὐτὸς ἀπόστολος ὅτι »σωθήσεται
 διὰ τῆς τεκνογονίας, ἔὰν μείνωσιν ἐν πίστει καὶ δικαιοσύνῃ».

4. Καὶ πολλὰ ἔστι περὶ τούτων λέγειν, ὥς παντί τῳ σύνεσιν 4, 1
 25 κεκτημένῳ φανήσεται ἡ πρόχειρος βλασφημία καὶ ἐσκοτωμένη διάνοια
 τοῦ Τατιανοῦ καὶ τῶν ἀπ' αὐτοῦ Τατιανῶν καλουμένων. περὶ ὧν 2
 συντόμως διεξελθόντες τὰ κατ' αὐτοὺς βλαβερά καὶ κωνώπων δίκην

2 vgl. Joh. 9, 6 — 4 vgl. Ps. Tertullian carm. adv. Marc. II 207ff *caeci a
 germine nati lumina quae nondum dederat cernendo peregit . . . ipse novi factor,
 veteris bonus ipse rector . . . quae defuerunt supplens* — 12f vgl. Gen. 3, 19, 23f —
 18 Röm. 14, 9 — 20 vgl. Röm. 11, 16 — 22 I Tim. 2, 15

V M

5 der Satz καὶ τὸ—τόπῳ gehört zu δείξῃ: er zeigt es, indem er auch das noch
 Fehlende ergänzt | ἁγίῳ am Rande nachgetragen V corr 6 γενετῆς VM (anders
 Z. 4) | τῷ] τὸ VM 9 αὐτὸς * Jül.] αὐτὸν VM 10 ἀφροσύνη M 14 *
 etwa <ἐκέισε ζωῆς> * 15 εἰς μνήμην] wohl verderbt, lies etwa κατὰ μνήμην
 oder εἰς τέλος * | * etwa <σκληρότητα τῷ κυρίῳ προσάπτεις> * | ἐλεοῦντι
 aus ἐλεῶντι V corr 17 τίνι + <δὲ>? * 18 <τό> * 25 προ hinter φανήσεται
 ausradiert V corr

δήματα, ἐλάϊον ἰζυμάδα τῆς τοῦ κυρίου διδασκαλίας τοῖς δεδηγμένοις
 ὑπὸ τῶν Τατιανοῦ λόγων ἐπιθέμενοι ἰασάμεθα διὰ τῆς τοῦ κυρίου P 394
 ἀληθείας καὶ δυνάμεως, αὐτοῦ λέγοντος ὅτι οὐκ ἦλθον εἰ μὴ διὰ τὸ
 πρόβατον τὸ πεπλανημένον οἶκον Ἰσραήλ. διὸ καὶ ἐν παραβολαῖς 3
 5 ἔλεγεν ὅτι ἄνθρωπος τις κατέβαιεν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἱεριχὼ, ὃν
 δὴ καὶ λησταὶ περιπεσεῖν διηγείτο, ἵνα δείξῃ τὸ πρόβατον καὶ τὸν
 ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ καταβεβηκότα, τὸν ἀπὸ τῆς δόξης τῆς μεζονος εἰς
 ἐλάττωσιν κατενεχθέντα καὶ τὸν ἀπὸ τῆς μιᾶς ἐντολῆς τοῦ ἰδίου
 ποιμένος ἀποσπασθέντα καὶ πεπλανημένον. ὅθεν καὶ | τὸν ἅγιον 4 D415
 10 Ἀδὰμ τὸν πατέρα (ἡμῶν) ἐν ζῶσι πεπιστεύκαμεν· δι' ὃν καὶ τοὺς
 ἀπ' αὐτοῦ ἡμᾶς πάντας Χριστὸς ἦλθεν, τοῖς μὲν πάλαι αὐτὸν γι-
 νώσκουσι καὶ μὴ πλανηθεῖσιν ἀπὸ τῆς αὐτοῦ θεότητος ἐνεκεν δὲ
 σφαλμάτων ἐν Αἰδῇ κατεσχημένοις ἀμνηστίαν χαρίσασθαι, τοῖς μὲν
 ἔτι ἐν κόσμῳ διὰ μετανοίας, τοῖς δὲ ἐν Αἰδῇ δι' ἐλέους καὶ σωτηρίας.
 15 5. Διὸ καὶ θαυμάσαι ἔστι τὸν εἰδότα, ὥς καὶ ἐν βιβλοῖς ἠρώκα- 5, 1
 μεν, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν τῷ Γολγοθᾷ ἐσταυρωθῆναι.
 οὐκ ἄλλη πον ἀλλ' ἢ ἔνθα ἔκειτο τὸ τοῦ Ἀδὰμ σῶμα. ἐξελθὼν γὰρ 2
 ἐκ τοῦ παραδείσου καὶ κατωκηχὼς κατέναντι αὐτοῦ πολλῶ τῷ χρόνῳ
 καὶ διὰ πολλῶν τῶν ἡμερῶν διελθὼν ὕστερον ἦλθε καὶ ἐν τῷ τόπῳ

3 Matth. 15, 24 — 5 vgl. Luk. 10, 30ff — 16ff zur Legende von Adams Grab
 auf Golgatha vgl. Origenes comment. ser. in Matth. c. 126; V 43 Lommatzsch *venit
 ad me traditio quaedam talis, quod corpus Adami primi hominis ibi sepultum est,
 ubi crucifixus est Christus* Ps. Athanasius de pass. et cruce dom. c. 12; Migne
 25, 208A Ps. Basilius in Jes. c. 141; Migne 30, 348C Chrysostomus hom. 85 in Joh.;
 Migne 59, 459 Nonnus in Joh. 19; Migne 43, 901B Ps. Tertullian carm. adv.
 Marc. II 160 *qua die quore loco cecidit clarissimus Adam* (sc. ist Christus ge-
 storben) 196ff *Golgatha locus est, capitis calvaria quondam . . . hic medium terrae
 est . . . os magnum hic veteres nostri docuere repertum, hic hominem primum susce-
 pitus esse sepultum* Hieronymus Onomasticon S. 7, 14 Klostermann *licet eum
 (Adam) quidam conditum in loco Calvariae suspicentur* in Matth. 27, 35; Migne
 26, 200B in Ephes. 5, 14; Migne 26, 526A ep. 46, 3, 2; S. 332, 1ff Hilberg *in
 hac urbe, immo in hoc tunc loco et habitasse dicitur et mortuus esse Adam. unde
 et locus in quo crucifixus est dominus noster Calvaria appellatur, scilicet quod
 ibidem sit antiqui hominis calvaria condita* Ambrosius in Lucam X 114; S. 498, 11f
 Schenkl; weiteres bei J. Gretser de cruce Christi I 52ff

V M

5 ὃν auf Rasur V corr 6 τὸ πρόβατον + (τὸ πεπλανημένον) ? * 10 (ἡμῶν) * |
 δι' ὃν U] δι' ὧν VM 13 ἀμνησίαν VM 15 εὐρώκαμεν M

τούτῳ. Ἱεροσολύμων δέ φημι, τὸ χρεῶν ἀποδεδωκὸς καὶ] ἐκεῖσε
 ἐτάφη ἐν τῷ τόπῳ τῷ Γολγοθᾶ. ὅθεν εἰκότως τὸ ἐπώνυμον ὁ 3
 τόπος ἔσχε. Κρανίου ἐρμηνεύμενος τόπος, ἧς ὀνομασίας τὸ σχῆμα
 τοῦ τόπου ἐμφερίαν τινα οὐχ ὑποδείκνυσιν. οὔτε γὰρ ἐν ἄκρᾳ τινὶ 4
 5 κεῖται, ἵνα | κρανίον τοῦτο ἐρμηνεύηται, ὡς <ὁ> ἐπὶ σώματος κεφαλῆς Ö 716
 τόπος λέγεται, οὔτε <ἐπὶ> σκοπιᾶς. καὶ γὰρ οὔτε ἐν ὕψει κεῖται παρὰ 5
 τοὺς ἄλλους τόπους· ἀντικρὺ γὰρ ἐστὶ τὸ τοῦ Ἐλαιῶνος ὄρος ὑψη-
 λότερον καὶ ἀπὸ σημείων ὁκτὸς ἡ Γαβῶν ὑψηλοτάτη, ἀλλὰ καὶ ἡ
 ἄκρα ἡ ποτὲ ὑπάρχουσα ἐν Σιών, νῦν δὲ τμηθεῖσα, καὶ αὕτη ὑψηλο-
 10 τέρα ὑπῆρχεν τοῦ τόπου. πόθεν οὖν ἡ ἐπωνυμία τοῦ Κρανίου, ἀλλ' 6
 ἐπειδὴ τοῦ πρωτοπλάστου ἀνθρώπου ἐκεῖ τὸ κρανίον ἤρρηται καὶ
 ἐκεῖ τὸ λείψανον ἐναπέκειται, τούτου ἕνεκα Κρανίου τόπος ἐπεκέκλη-
 το· ἐφ' οὗ σταυρωθεὶς ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς διὰ τοῦ 7
 ῥέυσαντος ἀπ' αὐτοῦ ὕδατος καὶ αἵματος διὰ τῆς νυχθείσης αὐτοῦ
 15 πλευρᾶς ἀνιγματοδῶς ἔδειξε τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς P 395
 τοῦ φυχράματος ἀρξάμενος ὁρντίζειν τὰ λείψανα τοῦ προπάτορος, ἵνα 8
 καὶ ἡμῖν | ὑποδείξη τὸν ὁρντισμὸν τοῦ αὐτοῦ αἵματος. εἰς καθαρσιν D 416
 τῆς ἡμῶν κοινώσεως καὶ ψυχῆς μετανοούσης καὶ εἰς ὑπόδειγμα φν-
 ράσεως καὶ καθαρμοῦ ῥύπου τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων γενόμενον,
 20 τὸ ἐκχυθὲν ὕδωρ ἐπὶ τὸν ὑποκείμενον τῷ τόπῳ καὶ τεθαμμένον εἰς
 ἐλπίδα αὐτοῦ τε καὶ ἡμῶν τῶν ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένων. διὸ καὶ 9
 ἐνταῦθα ἐπληροῦτο τὸ εἰρημένον »ἔγειρε ὁ καθεύδων καὶ ἀνάστα ἐκ
 τῶν νεκρῶν καὶ ἐπιφάνου σοι ὁ Χριστός«. εἰ γὰρ καὶ περὶ ἡμῶν
 λέγει τῶν νενεκρωμένων τοῖς ἔργοις καὶ τῶν καθευδόντων ἐν βάθει
 25 ὕπνου τῆς ἀγνωσίας, ἀλλ' οὖν γε ἐκεῖθεν ἡ ἀρχὴ τῆς ἀνίξεως *
 περιέχει τὸν τρόπον. καὶ οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ ἀργῶς· »ἀνέστη«, γὰρ φησι, 10

13 ff vgl. Ps. Tertullian carm. adv. Marc. II 201 ff *hic patitur Christus, pio sanguine terra madescit, pulvis Adae ut possit veteris cum sanguine Christi commixtus stillantis aquae virtute levare* Hieronymus ep. 46, 3, 2; S. 332, 5 ff Hilberg *ut secundus Adam et sanguis Christi de cruce stillans primi Adam et iacentis propagatoris peccata dilueret et tunc sermo ille apostoli compleretur* (Ephes. 5, 14) —
 14 vgl. Joh. 19, 34 — 17 vgl. I Petri 1, 2 — 22 Eph. 5, 14 (dieselbe Stelle bei Hieronymus angeführt, vgl. zu Z. 13 ff) — 23 ff vgl. haer. 42, 12, 3 refut. 37 d; S. 180, 15 ff — 26 ff Matth. 27, 52 f

V M

1 τούτῳ am Rande nachgetragen V corr | δέ auf Rasur V corr | [καὶ] *
 2 ἐπώνυμον M 3 ἧς] ἧ M 5 <ὁ> * | κεφαλῇ aus κεφαλῆς V corr
 κεφαλῇ M 6 <ἐπὶ> * 11 εὔρηται M 14 διὰ] ἐκ? * 17 καὶ ἡμῖν am
 Rande nachgetragen V corr 25 * etwa <γέγονεν. καὶ γὰρ τῆς ἀναστάσεως> *
 Epiphanius II. 14

πολλὰ σώματα τῶν ἁγίων*, ὥς ἔχει τὸ εὐαγγέλιον. »καὶ εἰσῆλθον
 σὺν αὐτῷ εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν» καὶ οὐκ εἶπεν, ἀνέστησαν ψυχαὶ τῶν
 ἁγίων. ἀλλὰ σώματα γένεσι τῶν ἁγίων καὶ εἰσῆλθον μετ' αὐτοῦ εἰς
 τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ τὰ ἑξῆς.

5 Περὶ ταχόθεν τοίνυν ἀποκρουσάμενοι τοῦ κύνωτος τούτου τὰ 11
 δῆγματα δι' ἐλαίου τῆς τοῦ θεοῦ γιγανθρωπίας καὶ κυρίου ἡμῶν
 ἐνδομίας καὶ φωτὸς τοῦ εὐαγγελίου τῆς ἀληθείας, ἐπὶ τὰς ἑξῆς κατὰ
 τὸ εἰωθὸς πάλιν προσελθεῖν ἐν τῇ τοῦ θεοῦ δυνάμει σπεύσωμεν.

V M

5 ἀποκρουσάμενοι *] ἀποκρουσάμενος VM 8 πάλιν über der Linie nach-
 getragen V^{corr} | προ///ελθεῖν, σ ausradiert V^{corr} προσελθεῖν M | σπενδά-
 σωμεν V

Τάδε ἔνεστι καὶ ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τούτῳ τοῦ | δευτέρου βιβλίου.
τετάρτῳ δὲ ὄντι κατὰ τὴν ἀπ' ἀρχῆς τῶν τόμων τοῦ ἀριθμοῦ ἀκο-
λουθίαν, ἐν ᾧ εἰσιν αἰρέσεις ιη'.

μζ. Ἐγκρατῖται, οἱ ἀπόσπασμα τυγχάνοντες Τατιανοῦ, τὸν γάμον
5 ἀποβάλλοντες, τοῦ Σατανᾶ φάσκοντες τοῦτον εἶναι. πᾶσαν δὲ ἀπα-
γορεύοντες ἐμψυχοφαγίαν.

μη. Κατὰ Φρύγας, οἱ καὶ Μοντανισταὶ καὶ Τασκοδρουγῖται, οἵτινες
παλαιὰν καὶ νέαν διαθήκην δέχονται, ἑτέροισι δὲ προφήτας παρεισ-
γέρουσι μετὰ τοὺς προφήτας, Μοντανόν τινα αὐχοῦντες καὶ Πρίσ-
10 κιλλαν.

μθ. Πεπουζιανοί, οἱ καὶ Κυντιλλιανοί, οἷς συνάπτονται Ἄρτο- 1
τυρεῖται, ἐκ τούτων μὲν εἰσι τῶν κατὰ Φρύγας, ἕτερα δὲ παρ' ἐκεί-
νους δογματίζουσι, Πέπουζάν τινα πόλιν ἔρημον ἀνὰ μέσον Γαλατίας
καὶ Καππαδοκίας καὶ Φρυγίας ἐκθειάζοντες καὶ δὴ ταύτην Ἱερουσα-
15 λὴμ ἡγούμενοι (ἔστιν δὲ καὶ ἄλλη Πέπουζα), γυναιξί τε ἀποδιδόντες
τὸ ἄρχειν τε καὶ ἱερατεύειν. μυοῦνται δέ τινα | παῖδα κατακεντῶν- 2 D 420
τες νέον. καὶ δὴ τῇ Κυντίλλῃ ἢ καὶ Πρισκίλλῃ Χριστὸν ἐκεῖσε ἐν
Πεπούζῃ ἀποκεκαλύφθαι ἐν ἰδέᾳ θηλείας μυθολογοῦσι. κέχρηται 3
δὲ ὁσαύτως παλαιᾷ καὶ καινῇ διαθήκῃ κατὰ τὸν νοῦν τὸν ἴδιον με-
20 ταποιούμενοι.

ν. Τεσσαρεσκαίδεκατῖται, οἱ μίαν ἡμέραν τοῦ ἔτους τὸ Πάσχα
ἐκτελοῦντες, ἐν ὁποῖα δ' ἂν ἡμέρα ἐμπέσῃ ἢ τῆς σελήνης τεσσαρεσκαί-

M U anaceph. (über die Nebenzeugen vgl. zu S. 1, 1)

2 ἀπαρχὴν M 5 ἀποβάλλονται U 7 κατὰ Φρυγαστῶν καὶ Μοντανιστῶν
MU anaceph. | Τασκοδρουγιστῶν M τὰ σκοδρουγιστῶν U 8 νέαν] καινὴν anaceph.
9f Πρίσκιλλαν + καὶ Μαξίμιλλαν U, vgl. die ähnlichen Zusätze von U S. 213, 23
u. 214, 5 11 Κυντιλλιανοί M 13 δογματίζοντες anaceph. 14 καὶ Φρυγίας <
MU 15 ἔστιν δὲ—Πέπουζα < U | τε] δὲ U | 17 ἢ καὶ Πρισκίλλῃ < U
καὶ² < M 18 μυθοποιοῦνται U 19 καινῇ] νέᾳ M 19f μεταποιοῦντες
anaceph. 22 ἐμπέσοι M | ἢ] τε M

δεκάτη, ἥτοι ἐν σαββάτῳ ἥτοι ἐν κυριακῇ, ἐκείνην τε νηστεύοντες
καὶ ἅμα ἀγρυπνοῦντες.

ῥα. Ἄλογοι, ὅφ' ἡμῶν κληθέντες, οἱ τὸ εὐαγγέλιον Ἰωάννου καὶ
τὸν ἐν αὐτῷ ἄνωθεν ἀπὸ πατρὸς ἀεὶ θεὸν λόγον παρεκβάλλοντες.
5 τὸ | εὐαγγέλιον αὐτὸ δὴ τὸ κατὰ Ἰωάννην μὴ δεχόμενοι μήτε τὴν P 397
αὐτοῦ Ἀποκάλυψιν. | Ö 4

ῥβ. Ἀδαμαιοί, παρὰ δέ τισιν Ἀδαμίζοντες καλούμενοι, χλεύης ἢ 1
ἀληθείας μᾶλλον τὸ δόγμα ἔχοντες. γυμνοὶ γὰρ ὡς ἐκ μητρὸς ἄνδρες 2
τε καὶ γυναῖκες ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνάγονται. καὶ οὕτως τὰς ἀναγνώσεις
10 καὶ εὐχὰς καὶ πᾶν ὁτιοῦν ἐπιτελοῦσι. δῆθεν μονάζοντές τε καὶ ἐγ-
χορατευόμενοι ὄντες καὶ γάμον μὴ δεχόμενοι, τὴν αὐτῶν ἐκκλησίαν
παράδεισον ἡγοούμενοι.

ῥγ. Σαμψαῖοι, οἱ καὶ Ἐλκεσαῖοι, ἔτι δεῦρο τὴν Ἀραβίαν κατοί- 1
κοῦντες, καθύπερθεν τῆς νεκρᾶς θαλάσσης κειμένην χώραν· οὔτινες
15 ἀπὸ τοῦ Ἠλξαῖ τινὸς ψευδοπροφήτου ἡπατημένοι, οὗ ἔτι δεῦρο ἐκ 2
τοῦ γένους ἐπῆρχον Μαρθοῦς καὶ Μαρθάνα, γυναῖκες δύο προσκυνοῦ-
μεναι ὑπὸ τῆς αἰρέσεως ὡς θεαί, παραπλησίως τοῖς Ἐβιωναίοις τὰ
πάντα ἔχουσιν.

ῥδ. Θεοδοτιανοί, οἱ ἀπὸ Θεοδότου τοῦ σκυτέως τοῦ ἀπὸ Βυζαν-
20 τίου. οὗτος ἐν παιδείᾳ Ἑλληνικῇ γέγονεν ἄκρος, ἅμα δὲ ἄλλοις ὃν
ἐν ἡμέραις τοῦ τότε διωγμοῦ μόνος ἐκπεσὼν καὶ ἐκείνων μαρτυρη-
σάντων διὰ τὸ | ὀνειδίζεσθαι ἐπινοήσας ψιλὸν ἄνθρωπον λέγειν τὸν D 421
Χριστόν, ἵνα μὴ ὑπὸ ἔγκλημα γένηται θεὸν ἀρνησάμενος, οὕτως
ἐδίδαξεν.

25 ῥε. Μελχισεδεκιανοί, οἱ τὸν Μελχισεδὲκ γεραίροντες, τινὰ δύναμιν
αὐτὸν φάσκοντες καὶ μὴ ἄνθρωπον ψιλὸν καὶ εἰς τὸ τούτου ὄνομα
πάντα ἀνάγειν τε καὶ λέγειν τετολμηκότες.

ῥς. Βαρδησιανισταί. Βαρδησιάνης οὗτος ἐκ τῆς Μεσοποταμίας
ὠρμαῖτο, τὰ πρῶτα μὲν τῆς ἀληθινῆς πίστεως ὑπάρχων καὶ ἐν σοφίᾳ

M U anaceph.

1 ἥτοι²] ἢ anaceph. 2 ἅμα < U | ἀγρυπνοῦντες + ἐχορτάζουσιν U 3 ὅφ'
MU 4 ἐν αὐτῷ + (κηρυχθέντα)? * 7 παρὰ δέ τισιν] ἀπὸ τινος U | Ἀδα-
μίζοντες *] Ἀδὰμ ζῶντος MU anaceph. 11 vor τὴν + οἱ U 13 vor κατοί-
κοῦντες + οἱ U 15 τοῦ < anaceph. | οὗ ἔτι] οὗς τῇ M 16 ἐπῆρχον *]
ἐπῆρχεν M anaceph. ὠρμαῖτο U | vor Μαρθάνα + ἡ M | Μαρθάνα *] Μαρθίνῃ
MU anaceph. 17 τῶν Ἐβιωναίων MU 18 ἔχουσιν Jül.] ἔχοντες MU anaceph.
20 ὃν] τισιν U 21 τότε + γενομένου U | καὶ < U 22 ἐπινοῆσαι M
ἐπενόησε anaceph. | λέγειν < M | τὸν < M 27 τε καὶ λέγειν < anaceph.
28 Βαρδησιανὸς U

διαπρέπων, ἐκκλίνας δὲ τῆς ἀληθείας παραπλησίως Οὐαλεντίνῳ ἐδογμάτισε, χωρὶς ἐνίων ὀλίγων <περὶ> ὧν διαφέρεται πρὸς Οὐαλεντίνον.

νζ. Νοητιανοί. Νόητος οὗτος ἀπὸ Σμύρνης ὑπῆρχε τῆς Ἀσίας. 1
ἐπάρματι δὲ ἐνεχθεὶς σὺν ἄλλοις τισὶν νιοπάτορα τὸν Χριστὸν ἐδί-
5 दाखे, τὸν αὐτὸν εἶναι <λέγων> πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα.
ἐαυτὸν δὲ ἔλεγεν εἶναι Μωυσέα καὶ τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν ἔλεγεν εἶναι 2
τὸν Ἀαρών.

νη. Οὐαλήσιοι. οὗτοι, καθὼς ὑπειλήφμεν, [οἱ] τὴν Βάκαθον κατ- 1
οικοῦντες, μητροκομίαν Ἀραβίας τῆς Φιλαδελφίας, οἱ τοὺς παρα-
10 τυγχάνοντας καὶ ἐπιξενουμένους παρ' αὐτοῖς εὐνουχίζοντες· οἱ πλείους P398
δὲ καὶ αὐτῶν εὐνοῦχοι ὑπάρχουσιν ἀποτετμημένοι. τινὰ δὲ ἕτερα 2
διδάσκουσιν αἰρέσεως ἔμπλεα, ἀφανίζοντες <τὰ> τοῦ νόμου καὶ τῶν
προφητῶν καὶ τινὰς ἑτέρας αἰσχροουργίας παρεισφέροντες. | Ö6

νθ. Καθαροί, οἱ ἅμα Νανάτῳ συναφθέντες τῷ Ῥωμαίῳ καὶ τοὺς
15 διγάμους παντελῶς ἀποβαλλόμενοι καὶ μετάνοιαν μὴ δεχόμενοι.

ξ. Ἀγγελικοί. οὗτοι παντελῶς ἐξέλιπον· αὐχοῦντες δὲ ἦσαν ἀγγε-
λικὴν ἔχειν τάξιν ἢ διὰ τὸ ἀγγέλους † προσκεκλησθαι.

ξα. Ἀποστολικοί, οἱ καὶ Ἀποτακτικοί, καὶ αὐτοὶ | περὶ τὴν Πισι- D422
δίαν <οἰκοῦντες>, μόνον Ἀποτακτικὸν δεχόμενοι, καθ' ἑαυτοὺς δὲ
20 εὐχόμενοι. παραπλησιάζουσι δὲ τοῖς Ἐγκρατίταις, ἄλλα δὲ παρ' αὐτοὺς
φρονοῦσιν.

ξβ. Σαβελλιανοί, οἱ τὰ ὅμοια Νοητιανῶν δοξάζοντες, παρὰ τὸ
μὴ τὸν πατέρα πεπονθέναι λέγειν.

ξγ. Ὠριγενιανοί, τινὸς Ὠριγένους. αἰσχροποιοὶ δὲ οὗτοί εἰσιν, ἀρ-
25 ρητοποιοῦντες καὶ τὰ ἑαυτῶν σώματα φθορᾷ παραδιδόντες.

M U anaceph.

2 ὀλίγων < anaceph. | <περὶ> * 4 ἐπάρματι] ἐν ἄρματι U 5 εἶναι <
U | <λέγων> * 6 τὸν < anaceph. 7 τὸν < M 8 [οἱ] Dind., Öh.
9 οἱ] οὗτοι M 9f τοὺς παρατυγχάνοντας—παρ' αὐτοῖς < U 10 ἐπιξενω-
μένους M | εὐνουχίζοντες] ἀποτεμνοντες U | οἱ < M 11 καὶ < U
12 σαφηνίζοντες U | <τὰ> * 12f τὸν νόμον καὶ τοὺς προφῆτας anaceph.
13 αἰσχροουργίας ἑτέρας U 14 Καθαροί M 15 διγάμους] διδαγμὸς U
17 † προσκεκλησθαι] lies wohl προσκινεῖν οὕτως ἐπεκλήθησαν * 18 vor περι +
οἱ U 19 <οἰκοῦντες> * | δὲ < M 19f δὲ εὐχόμενοι < U 20f ἄλλας u. nach
φρονοῦσιν (Z. 21) + αἰρέσεις anaceph. 22 Νοητῶν M 22f παρὰ τὸ—λέγειν]
παρὰ τοῦτο μόνον· λέγουσι γὰρ μὴ πεπονθέναι τὸν πατέρα anaceph. 23 λέγειν *]
λέγοντες M λέγοντες u. + προφορικὸν καὶ πάλιν ἀναχεόμενον τὸν λόγον U
25 καὶ τὰ] τὰ δὲ M

ξδ. Ὁριγενιστοὶ ἄλλοι, Ὁριγένους τοῦ καὶ Ἀδαμαντίου τοῦ συν-
τάκτου, οἱ τὴν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν ἀποβαλλόμενοι, Χριστὸν δὲ
κτίσμα καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα εἰσηγούμενοι. παρὰδευσὸν τε καὶ οὐρα-
νοῦς καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἀλληγοροῦντες, Χριστοῦ δὲ τὴν βασιλείαν
5 πανθήσεσθαι ληροῦντες.

Λέται πάλιν αἱ τοῦ δευτέρου βιβλίου, πρώτου δὲ τόμου αἱρέσεις τῆς Π³⁹⁹
ÖS

M U anaceph.

1 Ἀδάμαντος anaceph. 1f ἐντάκτον M συντακτικοῦ anaceph. 4f Χριστοῦ —
ληροῦντες] < M καὶ τέλος ἔξειν τὴν Χριστοῦ βασιλείαν τολμῶσι λέγειν anaceph.
5 πανθήσεσθαι *] πεπαῦθαι U | ληροῦντες + καὶ ὁμοῦ τοὺς ἀγγέλους πανθή-
σεσθαι, Χριστὸν δὲ σὺν διαβόλῳ βασιλευθρομένῳ U 6 αὐταὶ + γὰρ U |
αἱ τοῦ] αὐτοῦ M

Κατὰ Ἐγκρατιτῶν κζ, τῆς δὲ ἀκολουθίας μζ.

1. Ἐγκρατῖται τινες οὕτω καλούμενοι τοῦτον τὸν Τατιανὸν δια- 1, 1
δέχονται, φύσει ὑπ' αὐτοῦ πεπλανημένοι τε καὶ ἡπατημένοι. ἕτερα δὲ
παρὰ τοῦτον φρονήσαντες καὶ εἰς μείζονα πάλιν ἐρεσχελίαν ἑαυτοὺς
5 ἐκδεδωκότες. πληθύνουσι δὲ οὗτοι καὶ εἰς δεῦρο ἔν τε τῇ Πισιδίᾳ 2
καὶ ἐν τῇ Φρυγίᾳ τῇ κεκαυμένη οὕτω καλουμένη. ἴσως γὰρ κατὰ θεοῦ
οἰκονομίαν καὶ οὕτως ἡ πατρις τοῦνομα εἴληφε καλεῖσθαι ἐν τῷ
κόσμῳ διὰ τὸ κεκαῦσθαι τοὺς οἰκήτορας ἀπὸ τῆς διαστροφῆς τῆς
τοιαύτης καὶ τοσαύτης πλάνης· πολλὰ γὰρ αἰρέσεις ἐν | τῷ χώρῳ. D 123
10 εἰσὶ δὲ καὶ ἐν μέρεσι τῆς Ἀσίας καὶ ἐν τῇ Ἰσαύρῳ καὶ Παμφύλων 3
καὶ Κιλικίων γῇ καὶ ἐν Γαλατίᾳ· ἤδη δὲ καὶ ἐπὶ τῆς Ῥωμαίων <κατὰ>
μέρος, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς Ἀντιοχείων τῆς Συρίας, οὐ πάντῃ δέ, * ἡ
τοιαύτη αἵρεσις. | P 400

Φάσκουσι δὲ καὶ οὗτοι ἀρχὰς τινὰς εἶναι τήν τε τοῦ διαβόλου 4

2 ff vgl. zum Ganzen haer. 46 u. 61; für die Darstellung des Epiph. im ein-
zelnen Irenaeus adv. haer. 28, 1; I 220 Harvey Hippolytus refut. VIII 7 u. 20;
S. 225, 20 ff u. 238, 26 ff Wendland Eusebius h. e. IV 28 ff; S. 388, 17 ff Schwartz;
dazu auch Clemens Al. paedag. II 2, 33; I 176, 12 f Stählin strom. I 71, 5; II 46, 4
VII 108, 2; III 76, 25 Theodoret haeret. fab. I 20 — 5 ff über das Verbreitungs-
gebiet vgl. auch haer. 46, 1, 8; S. 204, 11 ff u. Basilus ep. 188. 199. 236; Migne 32,
669 A/B 729 C 881 C (dazu Holl Amphilochius S. 36) Amphilochius Icon. S. 23 ff
Ficker Amphilochiana cod. Theod. XVI 5, 7. 9. 11. 65 — 14 ff vgl. Irenaeus I 28, 1; I 220
Harvey ἀπὸ Σατορνίνου καὶ Μαρκίωνος οἱ καλούμενοι Ἐγκρατεῖς, . . . ἀθετοῦν-
τες τὴν ἀρχαίαν πλάσιν τοῦ θεοῦ καὶ ἡρέμα κατηγοροῦντες τοῦ ἄρρεν καὶ θῆλυ εἰς
γένεσιν ἀνθρώπων πεποιηκότος; anders Hippolyt refut. VIII 20, 1; S. 238, 26 f Wend-
land τὰ μὲν περὶ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ ὁμοίως καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ ὁμολογοῦσι

M U

1 Überschrift κατὰ Ἐγκρατιτῶν εἰκοστὴ ἐβδόμη, ἡ καὶ μζ MU 2 τοῦτον]
οἱ τοι] U 4 μείζοντάς M 5 πληθύνουσι M | τε < U 6 λεγομένη U
8 διὰ τοῦ M 9 αἰρέσεις + <εἰσιν>? * | χωρίῳ U 11 τῆς] τῇ U | vor
Ῥωμαίων + τῶν U 11 f <κατὰ> * 12 vor Ἀντιοχείων + τῶν U | πάντῃ
Pet.] παντὶ MU | * etwa <ἔσπαρται> *

(δύναμιν) ἀντιχειμένην πρὸς τὰ τοῦ θεοῦ ποιήματα. [καὶ] μὴ ὑπο-
 τασσομένου θεῷ, ἀλλὰ ἰσχύοντος καὶ πράττοντος ὡς κατὰ ἰδίαν
 ἐξουσίαν καὶ οὐχ ὡς ἐν παρεκτιροπῇ γενομένου· οὐ γὰρ κατὰ τὴν
 ἐκκλησίαν λέγουσιν, ἀλλὰ ἄλλως παρὰ τὸ τῆς ἀληθείας κήρυγμα.
 5 κέχρηται δὲ γραφαῖς πρωτοτύπως ταῖς λεγομέναις Ἀνδρέου καὶ 5
 Ἰωάννου Πράξεις καὶ Θωμᾶ καὶ ἀποκρύφους τισὶ καὶ οἷς βούλονται
 λόγοις τῆς παλαιᾶς διαθήκης. τὸν δὲ γάμον σαφῶς τοῦ διαβόλου 6
 ὀρίζονται· ἱμνυχα δὲ βδελύσσονται. ἀπαγορεύοντες οὐχ ἕνεκεν ἐγκρα-
 τείας οὔτε πολιτείας, ἀλλὰ κατὰ φόβον καὶ ἰνδαλμὸν τοῦ μὴ κατα-
 10 δικασθῆναι ἀπὸ τῆς τῶν ἐμψύχων μεταλήψεως. κέχρηται δὲ καὶ 7
 αὐτοὶ μυστηρίοις δι' ὕδατος· οἶνον δὲ ὅλως οὐ μεταλαμβάνουσι, φάσ-
 ζοντες εἶναι διαβολικὸν καὶ τοὺς πίνοντας | καὶ τοὺς χρωμένους ἀνό- 10
 μους εἶναι καὶ ἁμαρτάδας. πιστεύουσι δὲ καὶ νεκρῶν ἀνάστασιν, 8
 ὡς εἶναι παρὰ τοῖς οὕτω πεπλανημένοις τὰ πάντα μανίας ἔμ-
 15 πλεα. καὶ γὰρ ἔστιν ἰδεῖν καὶ θαυμάσαι καὶ εἰς ἐκπληξιν ἐλθεῖν 9

5 ff über Andreas-, Johannes- u. Thomasakten vgl. haer. 61, 1, 5 haer. 63, 2, 1
 u. Eusebius h. e. III 25, 6; S. 252, 17 Schwartz Filastrius haer. 88, 6; S. 48, 19
 Marx Augustin de serm. dom. in monte I 20, 65; Migne 34, 1263 c. Adimant. 17;
 CSEL 25 S. 166, 4 ff c. Faust. Manich. XXII 79; CSEL 25 S. 681, 11 ff XXX 4;
 ebda S. 751 c. adversar. leg. et prophet. I 20, 39; Migne 42, 626 Innocentius I
 ep. ad Exsup.; Zahn Gesch. neutest. Kan. II 1, 245 Turibius von Astorga ep. ad
 Idac. et Cepon. 5; Migne 54, 694 C decret. Gelas. V 2; S. 49, 265 ff Dobschütz
 Photius cod. 114; dazu C. Schmidt, Die alten Petrusakten (TU N.F. IX 1) S. 26 ff u.
 Ficker Amphiloichiana S. 35, 14 — 7 vgl. Irenaeus adv. haer. I 28, 1; I 220 Harvey
 ἀγαμίαν ἐκλήρουσαν Hippolyt refut. VIII 20, 1; S. 238, 29 f Wendland γαμεῖν κωλύ-
 οντες Clemens Al. strom. I 71, 5; II 46, 3 Stählin οὐ γάμον, οὐ παιδοποιίαν ἴσασιν
 Amphiloichius Icon. S. 61, 10 65, 11 Ficker Macarius Magnes III 43; S. 151 Blondel
 Theodoret haeret. fab. I 20 — 8 vgl. Irenaeus adv. haer. I 28, 1; II 220 Harvey
 τῶν λεγομένων παρ' αὐτοῖς ἐμψύχων ἀποχὴν εἰσηγήσαντο, ἀχαριστοῦντες τῷ πάντα
 πεποιητότι θεῷ Hippolyt refut. VIII 20, 1; S. 238, 29 Wendland ἀπεχόμενοι ἐμψύ-
 χων Basilus ep. 236, 4; Migne 32, 881 C Amphiloichius Icon. S. 38, 11 61, 10 65, 11
 Ficker Macarius Magnes III 43; S. 151 Blondel Theodoret haeret. fab. I 20 —
 10 Abendmahl mit Wasser vgl. zu haer. 30, 16, 1; I 353, 11 u. Amphiloichius Icon.
 S. 29, 4. 17. 30 Ficker — 11 vgl. Hippolyt refut. VIII 20, 1; S. 238, 29 ὕδροπο-
 τοῦντες Clemens Al. paed. II 32, 1 ff; I 175, 26 ff Stählin Basilus ep. 188; Migne
 32, 668 B Amphiloichius Icon. S. 61, 10 65, 11 Ficker Macarius Magnes III 43;
 S. 151 Blondel Theodoret haeret. fab. I 20

M U

1 (δύναμιν) * | [καὶ] * 1—3 ὑποτασσομένον ... ἰσχύοντος ... πρᾶτ-
 τοντος ... γενομένον *] ὑποτασσόμενον ... ἰσχύοντα ... πράττοντα ... γερόμενον
 MU 3 παραιροπῇ M 4 παρὰ τῷ τῆς ἐκκλησίας κηρύγματι M

τὸν συνετὸν ἄνθρωπον περὶ πάντων ὁτιοῦν ὧν οἱ ἀλλότριοι λέγουσιν
τε καὶ πράττουσιν, ἀσυστάτως τῶν πάντων παρ' αὐτοῖς λεγομένων
τε καὶ γινομένων καὶ μηδεμίαν ἔμφασιν ἀληθείας ἐπιδεχομένων.

2. Εἰ γὰρ κέχρηται παλαιᾷ καὶ νέα διαθήκῃ, πῶς ἀρχαὶ διάφοροι 2. 1
5 εὐρεθήσονται. τῶν δύο διαθηκῶν συμφωνουσῶν περὶ μιᾶς * θεότητος
τὴν γνῶσιν κηρυττουσῶν; εἰ δὲ καὶ νεκρῶν εἴη ἀνάστασις, πῶς 2
ἔτι ὁ σεμνὸς γάμος τοῦ διαβόλου εὐρεθήσεται; ὁπότε θεὸς λέγει | D424
»αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε«, καὶ τοῦ κυρίου ἐν τῷ εὐαγγελίῳ λέ-
γοντος »ὁ ὁ θεὸς συνέξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω« καὶ τοῦ
10 ἀποστόλου φάσκοντος »τίμιος ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος«. ἀλλὰ 3
ἐλεγχόμενοι βλασφημοῦσι τοῦτον μεθυστὴν καλοῦντες, εἰς ἑαυτῶν δὲ
γνώμην καὶ παράστασιν μυθολογίας κατὰ τῶν πινόντων τὸν οἶνον
ἐπιλαμβάνονταί τινα θηρολεκτοῦντες καὶ φασιν ἐκ τοῦ πονηροῦ τὸ
τοιούτου εἶδος εἶναι. »ἔπιε, γὰρ φησι, Νῶε ἀπὸ τοῦ οἴνου καὶ ἐγν-
15 μώθη, καὶ Λώτ, φησί, μεθύσθεις θυγατράσιν ἰδίαις κατὰ ἄγνοιαν 4
συνεμίγη καὶ διὰ μέθης γέγονεν ἡ μοσχοποιία· καὶ φησιν ἡ γραφή·
τίνι θόρυβος; τίνι μάχαι; τίνι ἀηδία καὶ λésχαι; τίνι | συντρίμματα P401
διὰ κενῆς; τίνος πελιδνοὶ οἱ ὀφθαλμοί; οὐ τῶν χρονιζόντων ἐν
οἴνοις, οὐ τῶν ἐξιχνεύοντων ποῦ πότοι γίνονται;« καὶ ἄλλα τινὰ 5
20 τοιαῦτα ἐξιχνεύοντες συσσωρεύουσι διὰ τὴν ἑαυτῶν πιθανότητα, οὐκ
εἰδότες ὅτι πᾶν τὸ ἄμετρον πανταχῇ λυπηρὸν καὶ ἔξω τοῦ προκει-
μένου ἀπηγορευμένον ὑπάρχει. καὶ γὰρ οὐ μόνον ἐπὶ οἴνῳ τοῦτο 6
εἴποιμ' ἄν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πάσῃ ἀπληστίᾳ. τοῦτο γὰρ καὶ ὁ κύριος
ἐδίδασκε φάσκων »μὴ βαρυνέσθωσαν, φησίν, ὑμῶν αἱ καρδίαι ἐν κραι-
25 πάλῃ καὶ μέθῃ καὶ μερίμναις βιωτικαῖς« καὶ τό »εἰ ἀπληστότερος εἶ,

8 Gen. 1, 28 — 9 Matth. 19, 6 Mark. 10, 9 — 10 Hebr. 13, 4 — 10f zu
diesem Vorwurf gegen Paulus (wegen I Tim. 5, 23?) vgl. Hieronymus prol. in ep.
ad Titum; Migne 26, 356 *Tatianus, Enkratitarum patriarches, qui et ipse nonnullas
Pauli epistolas repudiavit, hanc vel maxime hoc est ad Titum apostoli pronuntiandam
credidit; parvipendens Marcionis et aliorum qui cum eo in hac parte consentiunt
assertionem* — 14 vgl. Gen. 9, 21 — 15 vgl. Gen. 19, 31ff — 16 vgl. Ex. 32, 6 —
17ff Prov. 23, 29f — 24 Luk. 21, 34 — 25f Prov. 23, 2f

M U

1 ὁτιοῦν < U 3 ἀληθείας] ἀκολουθίας M 5 * etwa <ἀρχῆς καὶ μιᾶς> *
6 vor τὴν γνῶσιν + καὶ U | εἴη hinter δὲ U 9 ἂ U 10 λέγοντος U
10f ἀλλὰ ἐλεγχόμενοι—καλοῦντες < U 12 καὶ] κατὰ U 14 εἶδος εἶναι]
εἶναι τέλος U | ἀπὸ τοῦ οἴνου < M 19f τοιαῦτα τινὰ U 20 συσσωρεύουσι M
συσσωρεύουσι U | πιθανότητα M 21 πανταχοῦ U 23 εἴποιμ' ἄν] εἴποιμι M
πάσῃ *] πολλῇ MU 24 ὑμῶν φησιν U

μὴ ἐπιθέμει τῶν τοῦ πλουσίου βρωμάτων· ταῦτα γὰρ ἔχεται ζωῆς
 ψευδοῦς. περιουσιώτερος δὲ ὁ ἅγιος ἀπόστολος ἀπλήστους καὶ ἀδιήγα- 7
 γους ἐκκόπτων λαιμάργοις ἐπιθυμίαις ἐπαρώμενος ἔφη «τὰ βρώματα
 τῇ κοιλίᾳ καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν· ὁ δὲ θεὸς καὶ ταύτην καὶ
 5 ταῦτα καταργήσει, ἀλλὰ καὶ Ἡσαΐ τὰ πρωτοτόκια δι' ἐψέματος 8
 πυροῦ ἀπώλεσεν. ὥς γινώσκῃς ἡ γραφή, τὸ αὐτὸ καλοῦσα ἔψημα πυροῦ
 καὶ φακῆς [οἶμαι δὲ τάχα ὅτι οὐκ ἀπὸ πυροῦ τουτέστιν ἀπὸ σίτου
 ἦν, ἀλλὰ τάχα ὥς ἴδῃ ἐψημένον λείψανον φακοῦ καὶ ἔτι ἐπιτεθέν
 πυρὶ τὸ αὐτίς πυρωθὲν ἡ γραφή (ἔψημα) πυροῦ διηγῆσατο, διὰ D425
 10 τὸ ἐπιθερμασθῆναι μετὰ τὸ ψυχρωθῆναι], καὶ ὥς ἐκεῖνος δι' οἶνον 9
 ἐγυναιώθη μηδὲν ἀδικηθεὶς, οὕτως οὗτος μᾶλλον διὰ πείναν καὶ
 ἀπληστίαν τὰ πρωτοτόκια ἀπολέσας [μᾶλλον] ὑπὲρ τὸν οἶνον ἠδίκη- 12
 ται, καὶ οὐδὲν ἰσχύει ἐγγὺς τῆς ἀληθείας παραπεποιημένη λέξις οὐδὲ
 μυθώδης τις ἐπινενοημένη δραματοποιία.

15 3. Σμερύνονται δὲ δῆθεν ἐγκράτειαν, σφαλερῶς τὰ πάντα ἐργα- 3, 1
 ζόμενοι, μέσον γυναικῶν εὐρισκόμενοι καὶ γυναικας παρταχόμενοι ἀπα-
 τῶντες, γυναιξὶ δὲ συνοδεύοντες καὶ συνδιαιτώμενοι καὶ ἐξυπηρετού-
 μενοι ὑπὸ τῶν τοιούτων, ἔξω μὲν τῆς ἀληθείας ὄντες, «μόρφωσιν
 μόνον κεκτημένοι, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς τῆς εὐσεβείας ἠρνημένοι». 2
 20 οἷον γὰρ ἂν τις ἔργου καταλείψῃ μέρος, τὸ πᾶν πλήρωμα ἀφῆκεν 2
 διὰ τοῦ ἐνὸς μέρους τοῦ καταλελειμμένου, ὅθεν τὰ παρ' αὐτοῖς μυ-
 στήρια δι' ὕδατος μόνον γίνεται, οὔτε μυστήρια ὄντα, ἀλλὰ κατὰ
 μίμησιν τῶν ἀληθινῶν [τὰ] ψεύδη γινόμενα, ὅθεν καὶ ἐν τούτῳ 3
 ἐλεγχθήσονται ἀπὸ τοῦ εὐθέως τοῦ σωτήρος λόγου τοῦ λέγοντος «οὐ
 25 μὴ πῶς | ἀπὸ τοῦ γεννήματος τούτου τῆς ἀμπέλου ταύτης, ἕως ἂν P402
 πῶς αὐτὸ καιρὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μεθ' ἑμῶν».

Πάλιν οὖν ταύτην παρωςάμενοι χειρὶ κραταιᾷ τῆς ἀληθείας ὥς 4
 κνώδαλον ὀδυνηρόν ὀδόντων ἀφηρημένον ἐπὶ τὰς ἐξῆς ἴωμεν, συνή-
 θως τὸν θεὸν τῶν ὅλων ἐπικαλούμενοι ὁδηγόν τε καὶ ἀμυντήρα τῶν
 30 δεινῶν, ἐπίκουρόν τε τῆς φρονήσεως δότην τε ὄντα αὐτὸν τῆς σοφίας,
 ἢ ἡμεῖς παρ' αὐτοῦ τάληθῃ μαρθάνοντες τὰς τῶν ἄλλων * ἀποκα- 5
 λύπτειν δυνηθείμεν καὶ τὴν κατ' αὐτῶν ἀντίδοτον ἰατρικὴν ἐκ

3 I Kor. 6, 13 — 5 vgl. Gen. 25, 30 — 18 II Tim. 3, 5 — 21 Matth. 26, 29

M U

3 ἐκκόπτων] σκώπτων U 8 τάχα ὥς] ταχέως M 9 (ἔψημα) * 12 [μᾶλλον] *
 13 οὔτε M 15 δὲ < M 19 μόνον] δὲ μᾶλλον U 20 ὁποῖον U 22 νορ
 οὔτε + καὶ U 23 [τὰ] * | ψεύδη U | ὅθεν < M 24 ἐθούς M 25 τού-
 του < U 27 οὖν *] ὥς M U 28 ἐξῆς] ἔξω M 31 * etwa (μωρολογίας) *

πολλῶν μυρεψικῶν εἰδῶν ἀπὸ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας κατασκευάσαι.
τοῖς ἤδη πεπληγμένοις εἰς ἴασιν καὶ τοῖς ἐντυγχάνουσιν εἰς θεραπείαν
καὶ τοῖς μέλλουσι γινώσκειν ἃ μὴ ἤδειςαν εἰς | παθῶν προκατάληψιν D426
καὶ ἡμῖν εἰς σωτηρίαν καὶ θεοῦ μισθὸν ἀφ' ὁνότως δορηθисόμενον.

5 Κατὰ τῶν κατὰ Φρύγας ἦτοι Μοντανιστῶν καλουμένων ἢ καὶ Τασκο-
δροσυτιῶν $\overline{\kappa\eta}$, τῆς δὲ ἀκολουθίας $\overline{\mu\eta}$.

1. Ἀπὸ τούτων ἑτέρα πάλιν αἵρεσις ἀνακύπτει τῶν Φρυγῶν κα- 1, 1
λουμένη. σύγχρονος γενομένη τούτοις καὶ αὐτοῖς διαδεχομένη. οὗτοι 2
γὰρ γέγονασι περὶ τὸ ἐννεακαίδέκατον ἔτος Ἀντωνίνου τοῦ εὐσεβοῦς
10 τοῦ μετὰ Ἀδριανόν, καὶ ὁ Μαρκίων δὲ καὶ οἱ περὶ Τατιανὸν καὶ οἱ
ἀπ' αὐτοῦ διαδεξάμενοι Ἐγκρατῖται ἐν χρόνοις Ἀδριανοῦ καὶ μετὰ
Ἀδριανόν.

Οὗτοι γὰρ οἱ κατὰ Φρύγας καλούμενοι δέχονται καὶ αὐτοὶ πᾶσαν 3
γραφὴν παλαιᾶς καὶ νέας διαθήκης καὶ νεκρῶν ἀνάστασιν ὁμοίως Ö14

7 ff vgl. mit der Darstellung des Epiph. insbes. Eusebius h. e. V 3. 16—19
Hippolyt refut. VIII 6. 19 X 25f; S. 225, 18ff 238, 4ff 282, 15ff Wendland Ps. Ter-
tullian adv. omn. haer. 7 Filastrius haer. 49; dazu Tertullians montanistische
Schriften Didymus de trin. III 41; Migne 39, 984Bff Cyrillus Hieros. cat. 16, 8;
Migne 33, 928f Hieronymus ep. 41; weiteres bei Labriolle, les sources de l'histoire
du Montanisme 1913 — 8 anders (c. 2, 7; S. 222, 8 u.) haer. 51, 33, 4f; S. 307, 6ff. Zur
Verteidigung der an unserer Stelle vorliegenden Angabe vgl. Zahn Forsch.
V 29ff Harnack Lit.-Gesch. II 1, 363ff; in Betracht kommt auch das leider
nicht unzweideutige Zeugnis der ep. apost. c. 17; S. 58, 1 u. 59, 1 Schmidt (die
Weissagung, daß Christus 120 (150) Jahre nach seiner Himmelfahrt wieder-
kommen werde, könnte einer der Anlässe für das Auftreten des Montanus ge-
wesen sein) — 10 ff zur Zeitangabe für Marcion vgl. Clemens Al. strom. VII
106, 4f; III 75, 13ff Stählin 13 ff vgl. Hippolyt refut. VIII 19, 1ff; S. 233, 4 ff
Wendland ἑτεροὶ δὲ . . . Φρύγες τὸ γένος προληφθέντες ὑπὸ γυναιῶν ἡπάτηνται,
Πρισκίλλης τινὸς καὶ Μαξιμίλλης καλουμένων, αἱ προφήτιδας νομίζουσιν, . . . καί
τινα πρὸ αὐτῶν Μοντανὸν ὁμοίως δοξάζουσιν ὡς προφήτην . . . οὗτοι τὸν μὲν
πατέρα τῶν ὄλων θεὸν καὶ πάντων κτίστην ὁμοίως τῇ ἐκκλησίᾳ ὁμολογοῦσι καὶ

M U

5 Überschrift κατὰ τῶν καταφρύγα(!) ἦτοι μοντανιστῶν καλουμένων ἢ καὶ
τασκοδρουπτῶν $\overline{\kappa\eta}$ ἢ καὶ $\overline{\mu\eta}$ M κατὰ τῶν φρυγαστῶν εἵτουν μοντανιστῶν καλου-
μένων ἢ καὶ τὰς κοδρουγαιτῶν $\overline{\kappa\eta}$ ἢ καὶ $\overline{\mu\eta}$ U 8 οὗτοι] αὐτοὶ M 10 τοῦ
< U | καὶ ὁ Μαρκίων—Τατιανὸν < M 13 κατὰ φρύγα M | καὶ αὐτοὶ
< M 14 παλαιᾶς καὶ νέας διαθήκης *] παλαιὰν καὶ νέαν διαθήκην M U

λέγουσι, Μοντανὸν δὲ τινα προφήτην αὐχοῦσιν ἔχειν καὶ Πρίσκιλλαν
καὶ Μαξιμίλλαν προφήτιδας· οἷς προσέχοντες τὸν νοῦν ἐξετράπησαν.
περὶ δὲ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος ὁμοίως φρονοῦσι τῇ 4
ἁγίᾳ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ. ἀπέσχισαν δὲ ἑαυτούς, προσέχοντες πνεύ-
5 μεσι πλάνης καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων. λέγοντες ὅτι »δεῖ ἡμᾶς.
τηροῦν καὶ τὰ χαρίσματα δέχεσθαι«. καὶ ἡ ἁγία δὲ τοῦ θεοῦ ἐκκλησία 5
ὁμοίως τὰ χαρίσματα δέχεται, ἀλλὰ τὰ ὄντως χαρίσματα καὶ ἤδη ἐν
ἁγίᾳ θεοῦ ἐκκλησίᾳ διὰ πνεύματος ἁγίου δεδοξιασμένα παρὰ τε P403

ἴσα τὸ εὐαγγέλιον περὶ τοῦ Χριστοῦ μαρτυρεῖ Filastrius haer. 49, 1f; S. 26, 3ff
Marx *isti prophetas et legem accipiunt, patrem et filium et spiritum confitentur,*
carnis resurrectionem expectant, quae et catholica ecclesia praedicat: quosdam autem
suos prophetas, id est Montanum nomine et Priscillam et Maximillam adnuntiant

3 anders Hippolyt refut. VIII 19, 3; S. 238, 18f Wendland *τινὲς δὲ αὐτῶν τῇ*
τῶν Νοητιανῶν αἰρέσει συντιθέμενοι τὸν πατέρα αὐτὸν εἶναι τὸν υἱὸν λέγουσι
X 26; S. 282, 22ff Ps. Tertullian adv. omn. haer. 7 *privatam autem blasphemiam*
illi qui sunt kata Aeschinem hanc habent, qua adiciunt etiam hoc uti dicant Chri-
stum ipsum esse filium et patrem Didymus de trin. III 18. 19. 41; Migne 39, 881B.
889Cf. 984B Hieronymus ep. 41, 3; S. 313, 7ff Hilberg *illi Sabellii dogma*
sectantes trinitatem in unius personae angustias cogunt. Beachte für die Frage
auch Tertullian adv. Prax. 30 *hic (sc. filius) interim acceptum a patre munus effu-*
dit, spiritum sanctum, tertium nomen divinitatis et tertium gradum maiestatis,
unius praedictorem monarchiae, sed et οὐνοκυίας interpretatorem, si quis sermones
novae prophetiae eius admiserit — 4ff der Versuch, eine alte Quelle heraus-
zuschälen, der Epiph. von hier ab oder von S. 221, 10ff ab wörtlich gefolgt wäre
[so nach Lipsius zuletzt Voigt, eine verschollene Urkunde des antimontanistischen
Kampfes. 1891], scheitert schon an der völligen Gleichartigkeit dieses Abschnitts mit
anderen „Widerlegungen“ bei Epiph. Es ist für Epiph. gerade bezeichnend,
daß ihm die Sprüche der Propheten der wichtigste Gegenstand der Bekämpfung
sind; vgl. z. B. die Anlage der haer. 54 — 4 I Tim. 4, 1; zur frühzeitigen An-
wendung des Wortes auf die Montanisten vgl. Tertullian de ieiun. 2 *et ideo nos*
esse iam tunc praenotatos in novissimis temporibus abscedentes a fide, intendentes
spiritibus mundi seductoribus, doctrinis mendaciloquorum inustam habentes conscien-
tiam — 5 vgl. Tertullian adv. Praxeas 1 *coëgit . . . a proposito recipiendorum*
charismatum concessare de cor. 1 de fuga 1. 14. de virg. vel. 1 de monog. 1

M U

2 ἐξετρεψαν M 4 αὐτούς M 5 λέγοντες < M 6 δὲ < U | τοῦ
< U 7 ἡδη < U | ἐν] τῇ U

- προφητῶν καὶ ἀποστόλων καὶ αὐτοῦ τοῦ κυρίου, φάσκοντος τοῦ 6
ἀποστόλου Ἰωάννου ἐν τῇ ἐπιστολῇ ὅτι »δοκιμάζετε τὰ πνεύματα,
εἰ ἔστιν ἐκ τοῦ θεοῦ« καὶ πάλιν δὲ λέγοντος ὅτι »ἠκούσατε ὅτι Ἀντί-
χριστος ἔρχεται καὶ νῦν Ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγόνασιν. | ἐξ ἡμῶν D427
5 ἐξηλθον, ἀλλ' οὐκ ἦσαν ἐξ ἡμῶν· εἰ γὰρ ἦσαν ἐξ ἡμῶν, μεμενήκεισαν
ἂν μεθ' ἡμῶν· ἀλλ' ἵνα γνωσθῶσιν ὅτι οὐκ ἦσαν ἐξ ἡμῶν. τούτου
 χάριν γράφω ὑμῖν, τεχνία« καὶ τὰ ἐξῆς. ἀληθῶς οὖν οὗτοι οὐκ εἰσὶν 7
ἐξ αὐτῶν τῶν ἁγίων. ἐξέβησαν γὰρ τῇ αὐτῶν φιλονεικίᾳ, προσανέ-
χοντες καὶ πνεύμασι πλάνης καὶ μυθολογίαις.
- 10 2. Ἴδου γὰρ ἐξ αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως ἐλέγχονται μὴ δυνάμενοι 2, 1
πληροῦν τὰ ὑπ' αὐτῶν ἐν φιλονεικίᾳ ὑπισχνούμενα. εἰ γὰρ δεῖ χα-
ρίσματα δέχεσθαι καὶ δεῖ εἶναι ἐν ἐκκλησίᾳ χαρίσματα, πῶς οὐκέτι
μετὰ Μοντανὸν καὶ Πρίσκιλλαν καὶ Μαξίμιλλαν ἔχουσι προφήτας;
ἄρα ἤρρησεν ἡ χάρις; οὐκ ἄργεῖ δὲ ἡ χάρις ἐν ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ· μὴ γέ-
15 νοιτο. εἰ δὲ ἕως τινὸς προεφήτευσαν οἱ προφητεύσαντες καὶ * οὐκέτι 2
προφητεύουσιν, ἄρα οὔτε Πρίσκιλλα οὔτε Μαξίμιλλα προεφήτευσαν,
* μετὰ τὰς προφητείας τὰς διὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἐν τῇ ἁγίᾳ ἐκ-
κλησίᾳ δοκιμασθείσας. κατὰ δύο οὖν τρόπους ἐλεγχθήσεται ἡ αὐτῶν 3
ἄνοια· ἢ γὰρ δείξωσιν εἶναι προφήτας μετὰ Μαξίμιλλαν, ἵνα μὴ ἄρ-
20 γήσῃ ἡ παρ' αὐτοῖς λεγομένη χάρις, ἢ οἱ περὶ Μαξίμιλλαν ψευδοπρο-
φηται εὐρεθῇσονται, μετὰ τὸν ὅρον τῶν προφητικῶν χαρισμάτων
τολμήσαντες οὐκ ἀπὸ ἁγίου πνεύματος, ἀλλ' ἀπὸ πλάνης δαιμονίων
ἐνθουσιασθῆναι καὶ φαντασιάζειν τοὺς ἀκούοντας αὐτῶν.
- Καὶ ὅρα πῶς ἐξ αὐτῶν τῶν παρ' αὐτοῖς λεγομένων ὁ ἔλεγχος 4
25 πρὸς αὐτοὺς ῥηθήσεται. φάσκει γὰρ ἡ λεγομένη παρ' αὐτοῖς Μαξι-

2 I Joh. 4, 1 — 3 I Joh. 2, 18ff — 8f vgl. I Tim. 4, 1 — 11 vgl. den Anonymus bei Eusebius h. e. V 17, 4; S. 470, 21ff Schwartz τοὺς ἀπὸ Μοντανοῦ καὶ τῶν γυναικῶν τίνες παρ' αὐτοῖς διεδέξαντο, δεῖξάτωσαν· δεῖν γὰρ εἶναι τὸ προφητικὸν χάρισμα ἐν πάσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ μέχρι τῆς τελείας παρουσίας ὁ ἀπόστολος ἄξιό. ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοιεν δεῖξαι τεσσαρεσκαίδεκατον ἤδη πον τοῦτο ἔτος ἀπὸ τῆς Μαξιμίλλης τελευτῆς

M U

3 τοῦ < U | καὶ < U 5 ἐξεληλθον U 7 οὗτοι] ὅτι U 8 τῇ] ἐξ M 9 μυθολογίας U 11 ὑπ' αὐτῶν] ἐαυτῶν U 14 δὲ < M | ἁγίαις ἐκκλησίαις M 15 ἐπροφήτευσαν M | * etwa <ἀπὸ τότε> *; gemeint ist: von der apostolischen Zeit an, vgl. Z. 17f 16 ἄρα] ἀλλὰ U | ἐπροφήτευσαν M 17 * <αἱ προφητεύσαι> * 22 ἀπὸ¹ + τοῦ U | δαιμόνων U 23 φαντᾶσαι U 24 ὅρα πῶς *] ὅπως MU 25 παρ' αὐτοῖς λεγομένη U

μῖλλα ἢ προφήτης ὅτι. γρηοί »μετ' ἐμὲ προφήτης οὐκέτι ἔσται, ἀλλὰ
 συντέλειται. ἰδοὺ δὲ ἐκ πανταχόθεν φαίνεται τὸ ἅγιον πνεῦμα καὶ τὰ 5
 πνεύματα τῆς πλάνης· ὅσα γὰρ οἱ προσηται εἰρήκασιν καὶ μετὰ συνέ-
 σιως παρακολουθοῦντες ἐφθέγγοντο. καὶ ἐτελέσθη τὰ παρ' αὐτῶν
 5 εἰρημέρα καὶ ἔτι | πληροῦται. αὕτη δὲ εἶπε μετ' αὐτὴν εἶναι συντέ- 6 Ö16
 λειαν, | καὶ οὕτω συνετελέσθη, μάλιστα τοσούτων βασιλέων γενομέ- D428
 των καὶ τοσούτου χρόνου ὑπερβεβηκότος. | ἔτη γὰρ εἶδιν ἔκτοτε 7 P401
 πλείω ἐλάσσω διακόσια † ἐνεμήχοντα ἕως τοῦ ἡμετέρου χρόνου, δωδε-
 κάτου ἔτους· Οὐάλεντινιανοῦ καὶ Οὐάλεντος καὶ <ὀγδόου> Γρατιανοῦ
 10 βασιλείας. καὶ οὕτω ἡ συντέλεια κατὰ τὴν ἀνχήσασαν ἐαυτὴν προφή-
 τιδα, μὴ γνοῦσαν μηδὲ τὴν ἡμέραν τῆς αὐτῆς τελευτῆς. καὶ ἰδεῖν 8
 ἔστι πῶς πάντες οἱ ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἐαυτοὺς ἀπαλλοτριώσαντες,
 ὅτι οὐκ ἐν εὐδοθείᾳ τινὶ λόγῳ μεμενήκασιν, ἀλλ' ὥς νῆπιοι ὑπὸ
 τοῦ ἀνὴρ πλανῶντος ὅπως παραπεπλεγμένοι εἰς ἀπόλειαν ἐαυτοὺς
 15 ἐκδεδώκασιν καὶ εἰς τὸ γενέσθαι κατὰβρωμα τοῦ λύκου ἔξω τῆς μάν-
 δρας εἰρεθέντες παρελκυσθῆναι (τε) καὶ οὕτως ἀπολέσθαι, μὴ κρα-
 τοῦντες τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ καταλείψαντες τὴν ἀλήθειαν, ἐν ναυαγίῳ
 ἐαυτοὺς καὶ ἐν κλύδωνι τῆς πάσης πλάνης παραδεδώκασιν. εἰ γὰρ 9
 λέγει Μαξιμίλλα ὅτι προφήτης οὐκέτι ἔσται. ἄρα ἀναιρεῖ τὸ εἶναι
 20 παρ' αὐτοῖς τὸ χάρισμα καὶ εἰς ἔτι δεῦρο φέρεσθαι. εἰ δὲ ἕως αὐτῆς

1 vgl. Eusebius h. e. V 16, 18; S. 466, 29 Schwartz τῶν προρρήσεων αὐτῆς
 μένεται [sc. der Anonymus], δι' ὧν πολέμους ἔσεσθαι καὶ ἀκαταστασίας προεμαν-
 τέυσατο — 8 gemeint ist das Jahr 376 — 16f vgl. Kol. 2, 19 — 18ff vgl. den
 Anonymus bei Eusebius h. e. V 17, 4; S. 470, 19ff Schwartz εἰ γὰρ μετὰ Κοδοῤῥιον
 καὶ τὴν ἐν Φιλαδελφίᾳ Ἀμμίαν, ὡς φασιν, αἱ περὶ Μοντανὸν διεδέξαντο γυναῖκες
 τὸ προφητικὸν χάρισμα, τοὺς ἀπὸ Μοντανοῦ καὶ τῶν γυναικῶν τίνες παρ' αὐτοῖς
 διεδέξαντο, δευξάτωσαν· δεῖν γὰρ εἶναι τὸ προφητικὸν χάρισμα ἐν πάσῃ τῇ
 ἐκκλησίᾳ μέχρι τῆς τελείας παρουσίας ὁ ἀπόστολος ἀξιοῖ

M U

1 προφήτης¹ M | προφήτης² U, vgl. Z. 19 2 ἐκ πανταχόθεν] πάντοθεν
 U | τὸ ἅγιον πνεῦμα καὶ < U 4 καὶ < M | ἐτελέσθησαν U 5 πληροῦν-
 ται M 7 ἔστιν M 8 πλείω + ἡ U | διακόσια † ἐνεμήχοντα] διακόσια εἴκοσι Pet.
 διακόσια ἐνεκακαίδεκα Scaliger Zahn: gegen beides mit Recht Harnack Lit. Gesch.
 II 1, 372f; aber statt des von ihm vorgeschlagenen ρς liegt wohl näher σς
 (Verwechslung von ξ u. ς; wegen des so sich ergebenden Jahres 170 vgl. zu
 haer. 51, 33, 5; S. 307, 12) 9 <ὀγδόου> *, vgl. zu I 153, 1ff 10 ἀνχήσασαν *]
 ἡγήσασαν MU 11 μήτε U 12 ἀλλοτριώσαντες U 13 ὅτι < U 14 παρα-
 πεπλεγμένοι] παραπεποιημένοι U 15 ἔξω *] ἐκ MU 16 αἰρεθέντες U
 τε) * 20 αὐτῆς] τινός? Jül., vgl. S. 221, 15

μένει τὸ χάρισμα, ὡς προείπον ἄρα καὶ αὐτὴ οὐ μετέσχε τῶν χαρισμάτων.

3. Πεπλήρηται γάρ· ἐσφράγισε γὰρ ὁ κύριος τὴν ἐκκλησίαν καὶ 3, 1
ἐπλήρωσεν (ἐν) αὐτῇ τὰ χαρίσματα. ὅτε γὰρ ἦν χρεία προφητῶν, ἐν
5 ἀληθινῷ πνεύματι καὶ ἐρωσμένη διανοίᾳ καὶ παρακολουθοῦντι νῷ
οἱ αὐτοὶ ἅγιοι τὰ πάντα ἐπροφήτεον, ἐμπιπλόμενοι πνεύματος ἁγίου,
κατὰ τὴν ἀναλογίαν (τῆς πίστεως) τῶν ἐκ πνεύματος χαρισμάτων
ἐκάστῳ διδομένων καὶ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως πρὸς τὸ
συμφέρον. τί οὖν συμφέρον οὗτοι εἰρήκασιν ἢ ποῖον ἀνάλογον τῆς 2
10 πίστεως; πῶς δὲ οὐχὶ μᾶλλον οὗτοί εἰσιν περὶ ὧν εἶπεν ὁ κύριος ὅτι
»προσέχετε ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς
ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἔσω δὲ εἰσὶ λύκοι ἄρπαγες«. συγκρίνοντες 3
γὰρ τὰ παρ' αὐτῶν εἰρημένα καὶ (τὰ) κατὰ τὴν | παλαιὰν διαθήκην D429
καὶ καινὴν ἐν ἀληθείᾳ ὄντα καὶ ἐν ἀληθείᾳ γενόμενα καὶ πεπροφη-
15 τευμένα δοκιμάσωμεν, ποία (ὄντως) προφητεία τυγχάνει, ποία δὲ
ψευδοπροφητεία. ὁ προφήτης πάντα μετὰ καταστάσεως λογισμῶν 4
καὶ παρακολουθήσεως ἐλάλει καὶ ἐφθέγγετο ἐκ πνεύματος ἁγίου, τὰ
πάντα ἐρωσμένως λέγων ὡς Μωυσῆς ὁ θεράπων τοῦ θεοῦ καὶ πι- P405
στός ἐν οἴκῳ ὁ βλέπων * ἐλέγετο ὁ προφήτης ἐν τῇ παλαιᾷ δια-
20 θήκῃ. »ὄρασις, (γάρ) φησιν, ἦν εἶδεν Ἡσαΐας υἱὸς Ἀμὸς ὁ προ- 5
φήτης«. »εἶδον (τὸν) κύριον, φησί, καθεζόμενον ἐπὶ θρόνου ὑψη-
λοῦ καὶ ἐπηρμένου· καὶ εἶδον Σεραφίμ καὶ Χερουβίμ, καὶ ἤκουσα
κυρίου λέγοντος πρὸς με· βάδιζε, εἰπὸν τῷ λαῷ τούτῳ, ἀκοῇ ἀκού-
σητε καὶ | οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέψητε καὶ οὐ μὴ ἴδῃτε«. Ö18
25 καὶ ἀκούσας παρὰ τοῦ κυρίου ἐλθὼν πρὸς τὸν λαὸν ἔφη »τάδε λέγει

7 ff vgl. Röm. 12, 6 I Kor. 12, 7 — 11 Matth. 7, 15 — 12 ff vgl. den Anonymus bei Eusebius V 17, 2f; S. 470, 10ff Schwartz ἀλλ' ὁ γε ψευδοπροφήτης ἐν παρεκστάσει... τοῦτον δὲ τὸν τρόπον οὔτε τινὰ τῶν κατὰ τὴν παλαιὰν οὔτε τῶν κατὰ τὴν καινὴν πνευματοφορηθέντα προφήτην δεῖξαι δυνήσονται — 18 vgl. Num. 12, 7 — 20 Jes. 1, 1 — 21 Jes. 6, 1ff — 25 vgl. z. B. Jes. 3, 16

M U

1 προείπον (< ὡς) vor μένει U | οὐ μετέσχε] οὐκ ἔστιν U 4 (ἐν) * |
προφητῶν *] ἐν προφήταις MU 6 προεφήτευσαν U 7 (τῆς πίστεως) Jül. |
ἐκάστον M 8 [κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως]? * 9 τί οὖν συμφέρον < M
12 ἔσωθεν U 13 (τὰ) Dind., Öh. 15 (ὄντως) * | ποία δὲ] καὶ ποῖα U
19 * etwa (τὴν δόξαν κυρίου ἐν εἶδει καὶ οὐ δι' αἰνιγμάτων· διὸ καὶ ὁ βλέπων) *,
vgl. Num. 12, 8 u. I Sam. 9, 9 20 (γάρ) * 21 (τὸν) * | φησί hinter εἶδον U |
καθήμενον U 22 ἤκουσα + φωνῆς U 23 λεγούσης U 24 συνῆτε] μάθεται U
25 τοῦ < M

κύριος. οὐχ ὅτις ὅτι παρακολουθοῦντος ὁ λόγος καὶ οὐκ ἐξίστα- 6
 μένου. οὔτε ὡς ἐξισταμένης διανοίας ἢ φθογγῇ ἀπεδίδοτο; ὡσαύ- 7
 τως δὲ καὶ Ἰεζεκιήλ ὁ προφήτης ἀκούων παρὰ κυρίου ὅτι »ποιήσου
 σεαυτῷ ἄρτον ἐπὶ κόπρου ἀνθρωπείας, ἔλεγε »μηδαμῶς. κύριε· οὐδέ- 5
 ποτε κοιτὸν ἢ ἀκάθαρτον εἰσῆλθεν εἰς τὸ στόμα μου». γινώσκων 8
 γὰρ τὴν δι' ἀπειλήν λεγομένην πρὸς αὐτὸν ῥῆσιν ὑπὸ κυρίου, [καὶ] οὐχ
 ὡς ἐν ἐκστάσει διανοίας φερόμενος ἐπεβάλλετο τοῦτο πράττειν, ἀλλὰ
 ἡξίου, ἐρρωμένην ἔχων τὴν διάνοιαν καὶ παρακολουθοῦσαν, καὶ ἔλεγε
 »μηδαμῶς, κύριε. ταῦτα γὰρ <τῶν> ἀληθῶς προφητῶν, ἐν ἁγίῳ
 10 πνεύματι ἐρρωμένην ἔχοντων τὴν διάνοιαν, καὶ ἡ διδασκαλία καὶ
 ἡ διαλογία. πῶς δὲ Δανιήλ οὐχ εὗρίσκεται πάσης συνέσεως ἔμ- 9
 πλεως καὶ τοῖς φρονήμασι παρακολουθῶν, ὅς τὰ αἰνίγματα τῷ Να-
 βουχοδοπόσορ ἐπέλυσε καὶ ἃ ἐκείνος δι' ὄνειράτων ἐθεάσατο καὶ
 ἀπέσθη ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἑωρακότος, οὗτος ὑπεμίμησκει καὶ τὴν ἐπί- 10
 15 λυσιν εὐθὺς ἐπέφερεν ἐρρωμένη καταστάσει καὶ ὑπερβολῇ χαρίσματος, D 430
 περιττοτέρως τὴν φρόνησιν ἔχων ὑπὲρ πάντα ἄνθρωπον διὰ τὸ
 χάρισμα τοῦ ἁγίου πνεύματος. τὸ σοφίζον ὄντως τὸν προφήτην καὶ
 τοὺς διὰ τοῦ προφήτου τῆς διδασκαλίας τῆς ἀληθείας καταξιουμέ-
 νους. ἃ δὲ οὗτοι ἐπαγγέλλονται προφητεύειν, οὐδὲ εὐσταθοῦντες 11
 20 φανοῦνται οὔτε παρακολουθίαν λόγου ἔχοντες. λοξὰ γὰρ τὰ παρ'
 αὐτῶν ῥήματα καὶ σκαληνὰ καὶ οὐδεμιᾶς ὀρθότητος ἐχόμενα.

4. Εὐθὺς γὰρ ὁ Μοντανὸς φησιν »ἰδοὺ, ὁ ἄνθρωπος ὥσει λύρα 4, 1
 κἀγὼ ἐπίπταμαι ὥσει πλῆκτρον· ὁ ἄνθρωπος κοιμᾶται κἀγὼ γρηγορῶ.

3 vgl. Ez. 4, 12 — 4 Ez. 4, 14 vgl. Act. 10, 14 — 11 vgl. Dan. 2, 1ff — 22ff vgl.
 Ps. Justin cohort. ad gent. 8 (von den Propheten) οἷς . . . ἐδέξασε . . . καθαρὸς ἐαν-
 τοὺς τῇ τοῦ θείου πνεύματος παρασχεῖν ἐνεργείᾳ, ἵνα αὐτὸ τὸ θεῖον ἐξ οὐρανοῦ
 κατιὸν πλῆκτρον ὥσπερ ὀργάνῳ κιθάρας τινὸς ἢ λύρας τοῖς δικαίοις ἀνδράσι χρώ-
 μενον τὴν τῶν θείων ἡμῶν καὶ οὐρανίων ἀποκαλύψῃ γνῶσιν Athenagoras leg. 9;
 S. 10, 8ff Schwartz οἱ κατ' ἐκστάσιν τῶν ἐν αὐτοῖς λογισμῶν κινήσαντος αὐτοὺς
 τοῦ θείου πνεύματος ἃ ἐνηργοῦντο ἐξεφώνησαν, συγχρησμένου τοῦ πνεύματος
 ὥσει καὶ ἀνλητὴς ἀλλὸν ἐμπνεύσαι Hippolyt de antichr. 2; S. 4, 23ff Achelis
 ὀργάνων δίκην ἐαυτοῖς ἠνωμένοι (lies ἠνωμένοι) ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς ἀεὶ τὸν λόγον

M U

3 ὁ + ἅγιος καὶ U 5 ἦ] καὶ U 6 διὰ U | [καὶ] Jül. 7 ἀλλ' U
 9 <τῶν> * 10f τὴν διδασκαλίαν und τὴν διαλογὴν U 11 πῶς δέ] ὁ δὲ U
 12 δς] ὡς M | τῷ] τοῦ U 13 ἐπιλύει M 14 ὑπομιμήσκει U 19 οὐδέ]
 οὐδέν M | εὐσταθοῦντες + <ἐν αὐτοῖς>? * 21 σκαληνὰ M 22 ὁ² < U
 23 ἵπταμαι U

ἰδοῦ, κύριός ἐστιν ὁ ἐξιστάνων καρδίας ἀνθρώπων καὶ διδοὺς καρδίαν ἀνθρώποις». τίς τοίνυν τῶν παρακολουθούντων καὶ μετὰ συνέσεως 2
δεχομένων τὸν τῆς ὀφελείας λόγον καὶ τῆς ἑαυτῶν ζωῆς ἐπιμελο- P 406
μένων οὐ καταγνώσεται τῆς τοιαύτης παραπεποιημένης ὑποθέσεως
5 καὶ τοῦ λόγου τοῦ ἀρχοῦντος ἑαυτὸν ἐν προφήταις καταλέγεσθαι, μὴ
δυναμένου τὰ ὅμοια λέγειν προφήταις; οὔτε γὰρ πνεῦμα ἅγιον ἐλά- 3
λησεν ἐν αὐτῷ. τὸ γὰρ εἰπεῖν »ἐφίπταμαι καὶ πλήσσω καὶ γρηγορῶ
καὶ ἐξιστᾷ κύριος καρδίας«, ἐκστατικοῦ ῥήματα ὑπάρχει ταῦτα καὶ
οὐχὶ παρακολουθοῦντος, ἀλλὰ ἄλλον χαρακτηῖρα ὑποδεικνύντος | παρὰ Ö 20
10 τὸν χαρακτηῖρα τοῦ ἁγίου πνεύματος τοῦ ἐν προφήταις λελαληκότος.

Εἰ δὲ θελήσουσι παραπλέκειν τῇ ἀληθείᾳ τὸ ψεῦδος καὶ ἀνοη- 4
τεῖν τὸν νοῦν τῶν τῆς ἀκριβείας ἐπιμελομένων, ἑαυτοῖς τε ἐπισω-
ρεύουσι λόγους, δι' ὧν παραπονητεύονται τὴν ἑαυτῶν πλάνην,

ὡς πλῆκτρον, δι' οὗ κινούμενοι ἀπήγγελλον ταῦτα ἅπερ ἤθελεν ὁ θεός Tertullian
adv. Marc. IV 22 *in spiritu enim homo constitutus, praesertim cum gloriam dei*
conspicit vel cum per ipsum deus loquitur, necesse est excidat sensu, obumbratus
scilicet virtute divina, de quo inter nos et psychicos quaestio est, dazu Plutarch
de def. orac. c. 7; 397 Bff c. 21; 404 Bff Philo quis rer. div. haer. § 256 ff Wend-
land, insbes. 264 ὅταν μὲν γὰρ φῶς τὸ θεῖον ἐπιλάμψῃ, δύνεται τὸ ἀνθρώπινον·
ὅταν δ' ἐκεῖνο δύνῃται, τοῦτ' ἀνίσχει καὶ ἀνατέλλει· τῷ δὲ προφητικῷ γένει φιλεῖ
τοῦτο συμβαίνειν· ἐξοικίζεται γὰρ ἐν ἡμῖν ὁ νοῦς κατὰ τὴν τοῦ θεοῦ πνεύματος
ἔμφιζιν, κατὰ δὲ τὴν μετανάστασιν αὐτοῦ πάλιν εἰσοικίζεται. θέμις γὰρ οὐκ ἔστιν
θνητὸν ἀθανάτῳ συνοικῆσαι. διὰ τοῦτο ἡ δύσις τοῦ λογισμοῦ καὶ τὸ περὶ αὐτὸν
σκότος ἐκστασιν καὶ θεοφόρητον μανίαν ἐγέννησε . . . ὅντως γὰρ ὁ προφήτης καὶ
ὁπότε λέγειν δοκεῖ, πρὸς ἀλήθειαν ἡσυχάζει, καταχρῆται δὲ ἕτερος αὐτοῦ τοῖς φω-
νητηρίοις ὀργάνοις, στόματι καὶ γλώττῃ, πρὸς μὲνυσιν ὧν ἂν θέλῃ; letzte Quelle
ist Plato z. B. Phädrus 249 D ff

11 ff vgl. Miltiades bei Eusebius h. e. V 17, 1; S. 470, 5 Schwartz περὶ τοῦ
μὴ δεῖν προφήτην ἐν ἐκστάσει λαλεῖν Didymus in Act. 10, 10 f; Migne 39, 1677 A
οἱ γυναικῶν παραπαιουσῶν ἐλόμενοι εἶναι μαθηταὶ (οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ ἀπὸ τῆς
Φρυγίας) φασὶ τοὺς προφήτας κατεχομένους ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος μὴ παρ-
ακολουθεῖν ἑαυτοῖς παραφερομένοις κατὰ τὸν τῆς προφητείας καιρόν. δοκοῦσι δὲ
ἀπόδειξιν ἔχειν ταύτης τῆς κακοδοξίας καὶ ἐκ τῆς προκειμένης γραφῆς Ders. in
II Kor. 5, 13; Migne 39, 1704 D f Hieronymus in Eph. II 3; Migne 26, 479 B f

M U

1 ἐξιστάνων Scaliger] ἐκστάνων M U 3 ἐπιμελωμένων M 7 ἐγρηγορῶ M
9 ὑποδεικνύντος U 11 τὸ < M 11 f ἀνοητεῖν] ἀγνοεῖν U 12 τῶν . . .
ἐπιμελομένων *] τὸν . . . ἐπιμελόμενον U τὸν . . . ἐπιλεγόμενον M | τε *] δὲ M U
12 f ἐπισωρεύειν U

Ephianus II.

ὁμοιά τινα εἶναι λέγοντες, ἵνα δὴ παραστήσωσιν * ἀπὸ τοῦ τὴν ἁγίαν γρα-
φὴν εἰρηξέσθαι * ἐπέβαλεν ὁ θεὸς ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδὰμ καὶ ὑπνώσει, 5
ἀλλὰ οὐκέτι ὁμοιον τοῦτο εἴη ἐκείνῳ. οὐ γὰρ καὶ ἐνταῦθα σῶμα 5
ἡμελλε πλάσσειν ὁ θεός, ἀφ' οὗ εἰς ἔκστασιν ἔφερεν, ἵνα τὰ ὁμοια
ἐπενέχῃ δι' | ὑπερβολὴν τῆς φιλενθρωπίας. τῷ γὰρ Ἀδὰμ ἐπήνεγκε 6 D431
τὴν ἔκστασιν τοῦ ὕπνου, οὐκ ἔκστασιν φρενῶν. ἔκστασις δὲ κατὰ
διαφορὰς πολλὰς ἔχει τὸν τρόπον. ἔκστασις δι' ὑπερβολὴν θαύματος
λέγεται καὶ ἔκστασις λέγεται ἡ μαρία διὰ τὸ ἐκστῆναι τοῦ προκει-
μένου. ἐκείνη δὲ ἡ τοῦ ὕπνου ἔκστασις κατ' ἄλλον τρόπον ἐρρέθη. 7
κατὰ τὴν φυσικὴν ἐνέργειαν, μάλιστα διὰ τὸ βαθυτάτως αὐτὴν ἐπε-
νηνέχθαι τῷ ἁγίῳ Ἀδὰμ καὶ ἐν χειρὶ θεοῦ πεπλασμένῳ.

5. Καὶ γὰρ ἀληθῶς ἔστιν ἰδεῖν ὥς δικαίως ἔκστασιν ταύτην ἡ 5, 1
θεία γραφὴ κέκληκεν. ἐν τῷ γὰρ ὕπνῳ τὸν ἄνθρωπον μεθίστανται
πᾶσαι αἱ αἰσθήσεις, εἰς ἀνάπαισιν τραπεῖσαι, ὥς οἶον εἰπεῖν παρούσα
15 ἡ διορατικὴ οὐχ ὁρᾷ· ἀποκέκλεισται γὰρ τὸ ὄμμα καὶ ἡσυχάζει τὸ
κινεῖν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ πνεῦμα εἴτ' οὖν (ἡ) ψυχὴ. δυσοδμίας οὕσης 2
ἐν οἴκῳ ἢ καὶ εὐοδμίας, καίτοι γε παρούσης τῆς διορατικῆς αἰσθή-
σεως, οὐκ ἀντιλαμβάνεται· ἐξέστη γὰρ ἡ τοιαύτη αἰσθησις εἰς ἀνά-
παισιν τραπεῖσα. πικρῶν ὄντων χυμῶν ἐν τῷ στόματι ἢ ἀλμυρῶν 3
20 ἢ γλυκύνων τὸ γευστικὸν οὐκ αἰσθάνεται, ἐπειδὴ γὰρ ἐν ἐκστάσει τῆς
ἀναπαύσεως | κεῖται μὴ ἐνεργοῦν, ὅπερ ἐν τῷ ὕπῳ ὄντι ἐνέργει. ἀκοὴ 4 P407
πέφρεσιν, ἀλλὰ ἐργεῖ τὸ ἀκουστικὸν κατὰ τὴν αἰσθησιν. καὶ πολλὰ-
κις τινῶν λαλούντων ἐν οἴκῳ, εἰ μὴ τι διυπνισθῇ ὁ ἄνθρωπος, οὐκ
ἐπακούει τῶν παρὰ τινων ῥηθέντων διὰ τὸ ἀποστῆναι τὴν ἐνέργειαν
25 πρὸς τὴν ὥραν. τινῶν κρυφάων διερχομένων διὰ τοῦ ἡμετέρου 5

2 Gen. 2, 21; vgl. die Verwertung der Stelle bei Tertullian de anima 21
u. 45 — 12 ff vgl. Tertullians Auseinandersetzungen über das Verhältniß von
Traum und Ekstase de anima 45 und Philo de somniis

M U

1 ὁμοιά τινα εἶναι *] ὁμοίαν τινὰ ἔνα M ὁμοίαν τινὰ ἀποτελέσαι U | ἵνα
δὴ παραστήσωσιν] παραστήσουσιν, <ἵνα δὴ U | * etwa (ἀπ' αὐτῶν τὴν ἐαυτῶν
ψευδολογίαν, ὥς) * 3 ἀλλὰ] καὶ U | τούτῳ M | εἴη < U | ἐκείνῳ *]
ἐκεῖνο M ἐκείνου U 4 ὁ < M 5 τῆς < M 8 ἡ < M 9 κατὰ U
10 διὰ τὸ] τῷ U 10 f ἐπενεχθαι M 13 ὕπνῳ U | μεθιστῶνται M
15 καὶ < U 16 ἦτον M | <ἡ> * 17 ἡ < U | εὐοδμίας M 19 τῷ
< M | ἀλμυρῶν M 20 ἐπειδὴ γὰρ] ἐπειδήπερ U 21 ὕπαρ ὄντι *] ἐπάροχτι
M ὕπαρ U | ἐνεργεῖ M 22 ἀλλ' U | vor κατὰ + καὶ M 23 τινῶν] τῶν U
23 f οὐκ ἐπακούει] οὐχ ἐπακούει U

σώματος οὐκ αἰσθανόμεθα τῆς αὐτῶν περὶ τὸ σῶμα ἡμῶν ἀφῆς, εἰ
 μὴ τι βαρέως ἡμῖν ἐπιθῶνται τὰ κνώδαλα, ὡς τοῦ παντός ὄργανον
 διὰ τὴν ἀνάπαισιν τοῦ ὕπνου ἐκστάντος ἀπὸ τῆς ἐνεργείας. τὸ 6
 μὲν γὰρ ὄργανον, φύσεως ὄν γήινης καὶ περὶ τὴν ψυχὴν ἔχον, διὰ
 5 τὸ οὕτως ἐκ θεοῦ [τὸ] χρήσιμον ἡμῖν γεγενῆσθαι ἀποδίδεται αὐτῷ
 καιρὸς μεθιστῶν αὐτὸ | ἀπὸ τῆς ἐναργεστάτης αἰσθήσεως εἰς κατὰ- D432
 στασιν ἀναπαύσεως· αὕτη δὲ | ἡ ψυχὴ οὐκ ἐξέστη τοῦ ἡγεμονικοῦ Ὡ22
 οὐδὲ τοῦ φρονήματος. πολλάκις γὰρ φαντάζεται καὶ ὁρᾷ ἑαυτὴν ὡς 7
 ἐν ἐρηγόρσει καὶ περιπατεῖ καὶ ἐργάζεται καὶ ποντοπορεῖ καὶ δημη-
 10 γορεῖ, καὶ ἐν πλείοσι καὶ ἐν μείζοσι τούτων δι' ὀνειράτων ἑαυτὴν
 θεωμένη· οὐ μὴν κατὰ τὸν ἀφραίνοντα καὶ ἐν ἐκστάσει γινόμενον 8
 ἐκστατικὸν ἄνθρωπον, τὸν τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ ἐρηγορότα τὰ
 δεινὰ μεταχειριζόμενον καὶ πολλάκις ἑαυτῷ δεινῶς χρώμενον καὶ τοῖς
 πέλας· ἄγνοεῖ γὰρ ἃ φθέγγεται καὶ πράττει, ἐπειδήπερ ἐν ἐκστάσει
 15 γέγονεν ἀφροσύνης ὁ τοιοῦτος.

6. Ταῦτα δὲ πάντα διὰ τὸ ὑπέβαλε κύριος ἐκστασιν ἐπὶ τὸν 6, 1
 Ἀδὰμ καὶ ὕπνωσεν· ἀνάγκην ἐσχέκαμεν, ὃ ἐπιπόθητοι, συναγαγεῖν
 (περὶ) τὰς διαφορὰς τῶν τρόπων τῆς ἐκστάσεως. καὶ ἐφράσαμεν δι' 2
 ἣν αἰτίαν ἐκεῖ παρὰ κυρίου ἐκστασις εἴρηται ἢ τοῦ ὕπνου μετοχή, ὅτι
 20 διὰ τὴν τοῦ θεοῦ φειδῶ καὶ φιλανθρωπίαν, ἣν πᾶσι μὲν ἀνθρώποις
 ὁ αὐτὸς δεδωρόηται εἰς τὸ μεταφέρεσθαι τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ μερίμνης
 εἰς ἀνάπαισιν ὕπνου καὶ τῶν ἐν τῷ βίῳ χρειωδῶν πραγμάτων· ἐκεῖ 3
 δὲ περιττοτέρως ἐκείνην ἐκστασιν κέκληκε διὰ τὸ ποιῆσαι αὐτὸν πρὸς
 τὴν ὥραν μὴ αἰσθάνεσθαι πόνον, δι' ἣν ἐμελλε λαμβάνειν πλευρὰν
 25 ἀπ' αὐτοῦ καὶ πλάσσειν αὐτῷ αὐτὴν εἰς γυναῖκα. ἀλλὰ οὐκ ἦν ἐν 4
 ἐκστάσει φρενῶν καὶ διανοημάτων. εὐθὺς γὰρ ἀναστὰς ἐπέγνω καὶ
 εἶπε «τοῦτο νῦν ὁδοῦν ἐκ τῶν ὁδῶν μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός
 μου· αὕτη κληθήσεται γυνή, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐλήφθη | αὕτη». P408
 καὶ ἐπίσταται γάρ, ὡς ὁρᾷς, καὶ τὰ πρῶτα καὶ τὰ παρόντα καὶ προ- 5
 30 φητεύει περὶ τῶν μελλόντων. ἰδοὺ γὰρ ἐπέγνω τὰ πρῶτα ὅτε ἦν

16 Gen. 2, 21 — 27 Gen. 2, 23

M U

2 ἡμῖν hinter ἐπιθῶνται U | ἐθῶνται M 5 τῶν χρησίμων U | [τὸ] *
 αὐτῷ] τῷ ὕπνω U 6 ἐνεργεστάτης U 6f κατὰστασιν *] μετὰστασιν MU
 7 αὐτῇ] αὕτη U | δέ] δὴ M 8 καὶ ὁρᾷ < U 9 γορηγορήσει U 9f καὶ
 δημηγορεῖ < U 10 ἐν² < U 12 τῷ] τὸ U | τῇ < M 18 (περὶ) * |
 τῆς ἐκστάσεως] καὶ δι' ἐκστάσεως M | ἐφράσαμεν + (δὴ)? * 20 μὲν πᾶσιν M
 25 αὐτὴν αὐτῷ U 28 αὕτη] αὕτη U 30 ὅτε] ὅτι M

15*

τῶν ἀνθρώπων ὅτι, ἔλεγε, ψεύδονται· ἄρα αὐτὸς οὐκ ἐψεύδετο, ἐκ-
 πληττόμενος δὲ καὶ θαυμάζων τὴν τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν καὶ τὰ
 αὐτῷ παρὰ τοῦ κυρίου κεκηρυγμένα ἐθαύμαζε καθ' ὑπερβολὴν καὶ
 ὁρῶν πάντα ἀνθρωπον ἐνδεόμενον τοῦ ἐλέους τοῦ θεοῦ μόνῳ κυρίῳ | 7 D 434
 5 τὸ ἀληθεύειν ἐπέδωκε, πάντα δὲ ἀνθρωπον ὑπὸ ἐπιτίμιον ἔγνω. ἵνα
 δείξῃ τὸ ἀληθινὸν πνεῦμα, τὸ ἐν προφήταις λαλήσαν καὶ τὰ βάθη
 αὐτοῖς | ἀποκαλύψαν τῆς τοῦ θεοῦ γνώσεως ἀκριβείας. ἐγένετο δὲ 8 P 409
 καὶ Ἀβραὰμ ἐν ἐκστάσει, οὐκ ἐν ἐκστάσει φρενῶν ἀλλὰ ἐν ἐκστάσει
 φόβου. ἔβλεπεν γὰρ κλίβανον καὶ λαμπάδας περὶ τὴν τοῦ ἡλίου
 10 δύσιν * καὶ ἄλλοι προφῆται ὁρῶντες τὰ ὁράματα ἐν διανοίᾳ ἐρρω-
 μένῃ ἔλεγον, ὡς ὁ Μουσῆς φησὶν »ἐμφοβός εἰμι καὶ ἐντρομος«. ἔγνω 9
 δὲ Ἀβραὰμ τὰ ὑπὸ τοῦ κυρίου λεγόμενα· »γινώσκων, γάρ <φησι>,
 γνώσῃ ὅτι πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα σου ἐν γῇ ἀλλοτρίᾳ ἔτη τετρα-
 κόσια«. καὶ ὁρᾷς ὡς ἔστιν ἰδεῖν τὰ πάντα ἐν ἀληθείᾳ παρὰ τοῖς 10
 15 προφήταις εἰρημένα καὶ ἐν ἐρρωμένῃ διανοίᾳ καὶ σόφρονι λογισμῷ,
 καὶ οὐκ ἐν παραπληξίᾳ.

8. Εἰ δὲ καὶ πάλιν θελήσουσι λέγειν <ὅτι> »οὐχ ὅμοια τὰ πρῶτα 8, 1
 χαρίσματα τοῖς ἐσχάτοις«, πόθεν τοῦτο ἔχουσι δεῖξαι; ὁμοίως γὰρ
 ἀλλήλοις οἱ ἅγιοι προφῆται καὶ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι προεφήτευσ-
 20 σαν. πρῶτον μὲν οὖν ἀνερχομένου τοῦ σωτῆρος εἰς τὸν οὐρανὸν 2

6f vgl. I Kor. 2, 10 — 7ff vgl. Gen. 15, 12ff. 17 — 11 (Deut. 9, 19) Hebr. 12,
 21 — 12 Gen. 15, 13 — 17f vgl. Acta Perp. et Felic. 1 *viderint qui unam virtutem
 spiritus unius sancti pro aetatibus iudicent temporum, cum maiora reputanda sint
 novitiora quaeque ut novissimiora secundum exuperationem gratiae in ultima
 saeculi spatia decreta* Tertullian de virg. vel. 1 Hippolyt refut. VIII 19, 2;
 S. 238, 12ff Wendland ὑπὲρ δὲ ἀποστόλους καὶ πᾶν χάρισμα ταῦτα τὰ γύναια
 δοξάζουσιν, ὡς τολμᾶν πλεῖόν τι Χριστοῦ ἐν τοῦτοις λέγειν τινὰς αὐτῶν γεγονέναι
 Ps. Tertullian adv. omn. haer. 7 *illam* (blasphemiam), *qua in apostolis quidem
 dicant spiritum sanctum fuisse, paracletum non fuisse et qua dicant paracletum
 plura in Montano dixisse quam Christum in evangelio protulisse, nec tantum plura,
 sed etiam meliora atque maiora* Didymus de trin. III 41, 2; Migne 39, 984C
 Hieronymus ep. 41, 4; S. 314, 13ff Hilberg — 20 Act. 1, 9ff

M U

2 τοῦ θεοῦ Öh.] αὐτοῦ MU 3 αὐτῷ] αὐτῶν M | καθ' τὴν M 5 ἐπι-
 τιμίαις M 6 πνεῦμα + ἅγιον M 8 ἐν³ < U 9 τοῦ < M 10 * etwa
 <καὶ ἐφοβήθη, ὡς> * | ἄλλοι] ἀλλότριοι M 11 ὁ < M 12 τοῦ < M |
 γὰρ < U | <φησι> * 14 ἰδεῖν hinter ἀληθείᾳ U 15 vor σόφρονι + ἐν U
 17 θελήσωσι M | <ὅτι> *

οἱ ἰδόντες τοὺς δύο τοὺς ἐν ἐσθήσεσι λευκαῖς οὐκ ἐν παραπληξίᾳ
ὁρῶσιν, ἀλλὰ ἤκουον ἐρρωμένη τῇ διανοίᾳ ὅτι ἄνδρες Γαλιλαῖοι,
τί ἐστῆκατε εἰς τὸν οὐρανὸν ἀτενίζοντες; οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἐφ' ὑμῶν
εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναληφθεὶς οὕτως ἐλεύσεται καὶ τὰ ἐξῆς. εἶτα δὲ 3
καὶ Πέτρος, ὡς ἔφη, ὁρῶν καὶ ἀκούων καὶ ἀποκρινόμενος καὶ λέγων
ἡμεδαυῶς, κύριε, εὐσταθῶν ἦν τῇ διανοίᾳ. Ἀγαθὸς γὰρ προφη- 4
τεῖων ἔλεγεν καὶ μετὰ σχήματος θαυμαστοῦ αἰνιττόμενος, λαβὼν
τὴν ζώνην τοῦ Παύλου καὶ δήσας | τοῖς ἰδίοις ποσὶν φησὶν οὗτος 5
οὗ ἐστιν ἡ ζώνη αὕτη, δήσουσιν αὐτὸν καὶ ἀποίσουσιν εἰς Ἱερουσα-
λήμ. ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐν Ἀντιοχείᾳ κατήλθον προφητῆται καὶ κατήγγ- 5
γελλον λιμὸν ἔσεσθαι καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης. καὶ οὐ διεπέσεν ὁ
τούτων | λόγος· ἀλλ' ἵνα δείξῃ αὐτοὺς ἀληθεῖς προφητάς, ἡ γραφή D435
εὐθὺς ἐπιφέρει λέγουσα ἥτις ἐγένετο ἐπὶ Κλαυδίου Καίσαρος. Παῦ- 6
λος δὲ ὁ ἀγιώτατος ἀπόστολος προφητεύων ἔλεγε τὸ δὲ πνεῦμα
15 ῥητῶς λέγει, ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποὶ καὶ
τὰ ἐξῆς, καὶ πάλιν ἄλλοτε ὅτι ἀποστήσονται τινες τῆς ὑγιαίνουσας 7
διδασκαλίας, προσέχοντες (πνεύμασι) πλάνοις καὶ διδασκαλίαις δαι-
μόνων, | κωλύοντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων, ἃ ὁ θεὸς ἐκτίσεν P410
εἰς μετάληψιν ἡμῖν τοῖς μετὰ εὐχαριστίας (λαμβάνουσιν)· ὡς σαφῶς 8
21 (τοῦτο) ἐφ' ὑμῖν καὶ τοῖς ὁμοίοις ὑμῖν πεπλήρωται, ἐξ αὐτῶν τῶν
προκειμένων (δῆλον)· αἱ γὰρ πλείους τῶν αἰρέσεων τούτων τὸ
γαμεῖν κωλύουσιν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων παραγγέλλουσιν, οὐκ ἔνεκεν
πολιτείας προτρεπόμενοι. οὐκ ἔνεκεν ἀρετῆς μείζονος καὶ βραβείων
καὶ στεφάνων, ἀλλὰ βδελυκτὰ ταῦτα (τὰ) ὑπὸ τοῦ κυρίου γεγεννημένα
25 ἡγούμενοι.

9. Ἡ δὲ ἀγία ἐκκλησία καὶ παρθενίαν δοξάζει καὶ μονότητα καὶ 9, 1
ἀγνείαν καὶ χηροσύνην ἐπαινεῖ καὶ γάμον σεμνὸν τιμᾷ καὶ δέχεται,
πορνείαν δὲ καὶ μοιχείαν καὶ ἀσέλγειαν ἀπαγορεύει, ὅθεν ἰδεῖν ἐστιν 2

6 Act. 10, 14 — Act. 21, 10ff; vgl. Eusebius h. e. V 17, 3; S. 470, 14 Schwartz —
10 Act. 11, 27f — 12f Act. 11, 28 — 14 (I Tim. 4, 1) II Tim. 3, 1; vgl. die zu
S. 220, 4 angeführte Stelle aus Tertullian — 16 I Tim. 4, 1 — 21ff vgl. haer.
46, 2, 1 haer. 47, 1, 6ff

M U

1 οἱ *] καὶ M U, [καὶ] Dind. 4 οὗτος U 8 φησὶν < M | οὗτος] οὕτως
τὸν ἄνδρα U 9 αὐτὸν καὶ ἀποίσουσιν < U 12 ἀληθινούς U 17 <πνεύ-
μασι> * 19 ἡμῖν < M | <λαμβάνουσιν> * 20 <τοῦτο> * | ἡμῖν beidemale
U | τοὺς ὁμοίους ἡμῖν M 21 <δῆλον> * | πλείους U | τὸ] τοῦ U 23 οὐκ U
24 ταῦτα] τὰ U | <τὰ> * | τοῦ κυρίου] Χριστοῦ M

τὸν χαρακτηῖρα τῆς ἁγίας καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ τοὺς παρατεταπει-
 μένους τῶν ἄλλων τρόπους, (ὥς) καὶ τὸν δοκιμάσαντα ἀποδιδοῦσκειν
 ἀπὸ πάσης πλάνης καὶ σχολιᾶς ὁδοῦ καὶ τρίβου ἀνάντου διακειμένης.
 ἔφην γὰρ ἄνω ὡς ἀπὸ τοῦ ἁγιωτάτου ἀποστόλου προεῖρηται καὶ 3
 5 πάλιν ἐρῶ, ὅτι ἀσφαλιζόμενος ἡμᾶς καὶ τὸν χαρακτηῖρα τῆς ἁγίας
 ἐκκλησίας διαιρῶν ἀπὸ τῆς τῶν αἰρέσεων πλάνης ἔφη, ὡς τολμηρῶς
 τὰ ἐκ θεοῦ καλῶς τεταγμένα ἀπαγορεύοντες νομοθετοῦσι, φήσας περὶ
 τῶν κωλύοντων γαμεῖν καὶ ἀπέχεσθαι βρωμάτων. καὶ γὰρ συμμετρῶς 4
 τινὲ * ὁ θεὸς Λόγος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ φήσας »θέλεις τέλειος γενέ-
 10 σθαι;«, συγγνωμονῶν τῇ τῶν ἀνθρώπων πλάσει καὶ ἀσθενείᾳ· χαίρει
 μὲν ἐπὶ τοῖς τὰ δοκίμια τῆς θεοσεβείας δυναμένοις ἐνδείκνυσθαι καὶ D 436
 παρθενίαν ἀσκεῖν αἰρουμένοις καὶ ἁγνείαν καὶ ἐγκράτειαν, τὴν δὲ
 μονογαμίαν τιμᾷ· εἰ καὶ μάλιστα τὰ χαρίσματα τῆς ἱερωσύνης διὰ 5
 τῶν ἀπὸ μονογαμίας ἐγκρατευσόμενων καὶ τῶν ἐν παρθενίᾳ διατε-
 15 λούντων τῷ κόσμῳ προδιετύπου, ὡς καὶ οἱ αὐτοῦ ἀπόστολοι τὸν
 ἐκκλησιαστικὸν κανόνα τῆς ἱερωσύνης εὐτάκτως καὶ ὁσίως διετάξαντο.
 εἰ δέ τις κατὰ ἀσθενείαν ἐπιδηθείῃ μετὰ τὴν τελευτήν τῆς ἰδίας 6
 γαμετῆς συναφθῆναι δευτέρῳ γάμῳ, οὐκ ἀπαγορεύει τοῦτο ὁ κανὼν
 τῆς ἀληθείας, τουτέστιν τὸν μὴ | ὄντα ἱερέα. οὗτοι δὲ κωλύουσιν 7 Ö 28
 20 κατὰ τὸ εἰρημένον »κωλύοντων γαμεῖν«· ἐκβάλλουσι γὰρ τὸν δευτέρῳ
 γάμῳ συναφθέντα καὶ ἀναγκάζουσιν μὴ δευτέρῳ γάμῳ συνάπτεσθαι.
 ἡμεῖς δὲ οὐκ | ἀνάγκην ἐπιτιθέμεν, ἀλλὰ παραινοῦμεν μετὰ συμβου- 8 P 411

9 Matth. 19, 21 — 15 vgl. Didaskalia II 2, 2; S. 34, 1 Funk (S. 14, 16f Fleming-Achelis) — 19ff vgl. Apollonius bei Eusebius V 18, 2; S. 472, 19 Schwartz
 οὗτός ἐστιν ὁ διδάξας λύσεις γάμων Tertullian de pudic. 1; S. 222, 1ff Reifferscheid nobis . . . nec secundas quidem post fidem nuptias permittitur nosse . . .
 ideo durissime nos infamantes (lies: nos infamant <quod sequent>es) paracletum
 disciplinae enormitate digamos foris sistimus de monogamia 1 unum matrimonium
 novimus sicut unum deum 14 nova prophetia (sc. abstulit) secundum matrimonium
 adv. Marc. I 29 Hieronymus ep. 41, 3, 1; S. 313, 10f illi in tantum scelerata putant
 iterata coniugia ut quicumque hoc fecerit adulter habeatur — 20 I Tim. 4, 3

M U

2 (ὥς) * | δοκιμασθέντα U; δοκιμάσαντα + <δύνασθαι>? * 3 ἀνάντου
 διακειμένης *] ἀνάντη διακειμένης U ἀντιδιακειμένης M 4 ἀπὸ] ἐκ M | ἁγίου U
 8 τῶν] τινῶν U 9 * <χρώμενος> * 10 ἐγγνωμονῶν M 11 καὶ < U
 14 ἐγκρατευσάμενων U 15 τῷ κόσμῳ *] κοσμήσας MU | προετίπον U
 18f hinter τοῦτο (Z. 18) ist vielleicht <ποιῆσαι> einzuschieben; ἀπαγορεύειν τινά
 τι ist auch in dieser nachlässigen Anknüpfung schwer erträglich

λίας ἀγαθῆς προτιρεπόμενοι τὸν δευτάμενον. οὐκ ἀνάγκην δὲ ἐπιτι-
 θέσθαι τῷ μὴ δευτάμειν, ἀλλὰ οὐδὲ ἐκβάλλομεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ζωῆς.
 ὁ γὰρ ἅγιος λόγος πάντῃ ἐκέρυξε τὴν ἐσθένειαν τῶν ἐσθενούντων 9
 βαστάζων. ὥς καὶ ὁ ἅγιος ἀπόστολος εὐθὺς εἰρεθίζεται λέγων καὶ
 5 ἐλέγχων τοὺς τοιούτους * μὴ ὄντας τοῦ αὐτοῦ χαρίσματος ὅτι νεω-
 τέρας χήρας παρειτοῦ· μετὰ γὰρ τὸ καταστρηιάσαι τοῦ Χριστοῦ 10
 γεμεῖν θύλονσιν. ἔχουσαι τὸ κρῖμα, ὅτι τὴν πρώτην πίστιν ἠθέτη-
 σαν. αἱ γὰρ ἐπαγγελλόμεναι καὶ ἐσθετήσασαι ἔχουσι κρῖμα. αἱ δὲ μὴ
 ἐπαγγελλόμεναι, ἀλλὰ συνασθεῖσαι δι' ἐσθένειαν κρῖμα οὐκ ἔξουσιν.
 10 αἱ δὲ κρῖμα ἔμελλον ἔχειν, πῶς ἔλεγε * γεμείτωσαν, οἰκοδοεσποτείτω-
 σαν;

10. Πᾶς τοίνυν προφητεύων παρακολουθῶν ἐνρίσκειται. καὶν τε 10, 1
 ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ καὶν τε ἐν τῇ καινῇ, ὥς καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης
 ἐν τῇ Ἀποκαλύψει ἔλεγε * τάδε ἀπεκάλυψε κύριος τοῖς αὐτοῦ δούλοις
 15 διὰ τοῦ δούλου αὐτοῦ Ἰωάννου· καὶ * τάδε λέγει κύριος. ὁ ταῦτα 2
 δὲ λέγων ἐρωσμένην εἶχε τὴν διάνοιαν καὶ παρακολουθεῖ. ἰδοὺ τοίνυν D437
 * * τάδε λέγει κύριος * καὶ ὁρᾶσις ἦν εἶδεναι. ὁ δὲ Μοντανὸς οὗτος 3
 ὁ αὐτῶν ἐαυτὸν εἶναι προφήτην καὶ πληρῶσαι τοὺς ὑπ' αὐτοῦ πεπλα-
 τημένους ἀσέστατα κατὰ τῆς θείας γραφῆς διηγείται. λέγει γὰρ ἐν
 20 τῇ ἐαυτοῦ λεγομένῃ προφητείᾳ * πῶς λέγει· τὸν ὑπὲρ ἄνθρωπον σφῶ-
 μενον· λάμπει γὰρ (ψυχὴν) ὁ δίκαιος ὑπὲρ τὸν ἥλιον ἑκατονταπλασίονα,
 αἱ δὲ μικροὶ ἐν ὑμῖν σφῶμενοι λάμπουσιν ἑκατονταπλασίονα ὑπὲρ τὴν

3 vgl. Röm. 14, 1ff — 6 I Tim. 5, 11f; dazu Tertullian de monog. 15 —
 13f Apoc. 1, 1 — 19f über Sammlungen der montanistischen Orakel vgl. Zahn
 Gesch. d. neutest. Kan. I 1, 5f — 21f vgl. Matth. 13, 43 Daniel 12, 3; dazu den
 Anonymus bei Eusebius V 16, 9; S. 464, 3ff τοὺς μὲν χαίροντας καὶ χαυνωμένους
 ἐπ' αὐτῷ (sc. über Montanus), μακαρίζοντος τοῦ πνεύματος καὶ διὰ τοῦ μεγέθους
 τῶν ἐπαγγελμάτων ἐκφυσιοῦντος und Tertullians Schrift *de spe felicitum* adv. Marc.
 III 24

M U

2 ἀλλὰ < U | οὐδὲ *] οὐκ MU 3 πάντῃ] παντὶ U 4 εὐθὺς] καὶ αὐ-
 τὸς U 5 * etwa < τοὺς ἐκβάλλοντας τοὺς > * 7 τὸ < U 8 ἔχουσαι M
 9 ἀπαγγελλόμενοι U | οὐκ ἔχουσιν U 10 εἰ δὲ + καὶ U 12 πᾶς] πῶς U
 14 ἐαυτοῦ M 15 καὶ] lies ὁμοίως τῷ? * 16 δὲ < U | ἰδοὺ] εἰ U
 17 * ergänze etwa < τὰ αὐτὰ λέγει τοῖς τῆς παλαιᾶς διαθήκης προφήταις τοῖς
 λέγουσιν > *, vgl. S. 223, 16ff | nach ἦν εἶδεν noch einmal geschrieben καὶ τὸ τάδε
 λέγει κύριος M 19 κατὰ τὰς θείας γραφὰς U 21 φησὶν hinter ὁ δίκαιος U
 22 ἐμῶν] ἡμῶν? *

σελήνην. ὁ δὲ κύριος ἐλέγχει τὸν τοιοῦτον, ὁ ἔχων τὴν ἐξουσίαν 4
 χαρίσασθαι τὸ λάμπειν τὰ πρόσωπα τῶν ἁγίων καὶ γαυδῦναι τὸ
 πρόσωπον τοῦ Μουσέως καὶ μεταβάλλων τοὺς ἁγίους αὐτοῦ ἐν τῇ
 μελλούσῃ ἀναστάσει τῶν σωμάτων, τοὺς σπειρομένους ἐν ἀτιμίᾳ καὶ
 5 ἐγειρομένους ἐν δόξῃ. οὐκ ἄλλα σώματα παρὰ τὰ ὄντα, ἀλλὰ αὐτὰ 5
 τὰ ὄντα ἐγειρόμενα ὅλα, λαμβάνοντα δὲ δόξαν παρ' αὐτοῦ μετὰ (τὴν)
 ἀνάστασιν παρὰ τοῦ τὴν δόξαν ἀφθόνως παρέχοντος τοῖς ἑαυτοῦ
 ἁγίοις. ἐπειδὴ ἔχει τὴν ἐξουσίαν δοῦναι καὶ χαρίσασθαι ὡς θεὸς καὶ
 κύριος. ἔχων δὲ τοῦ χαρίσασθαι (ἐξουσίαν) οὐκ ἐπηγγείλατο κατὰ 6
 10 τὸν Μοντανόν, ἀλλὰ φησι | »λάμπει ἑμῶν τὰ πρόσωπα ὡς ὁ ἥλιος«. | Ö30P412
 εἰ τοίνυν ὁ ἔχων τὴν ἐξουσίαν καὶ ἀληθῶς ὑπάρχων δεσπότης καὶ
 κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὡς ὁ ἥλιος λέγει τὰ πρόσωπα τῶν
 δικαίων λάμπειν, πῶς ὁ Μοντανὸς ἐπαγγέλλεται περισσότερον ἑκα-
 τονταπλασίονα; εἰ μὴ ἄρα ὁμοίος εἴη ἐκείνῳ τῷ ἐπαγγελιαμένῳ τοῖς 7
 15 περὶ τὸν Ἀδὰμ ὅτι ἔσεσθε ὡς θεοὶ [φήσαντι] καὶ ἀπὸ τῆς ὑπαρχού-
 σης αὐτοῖς δόξης καὶ παραδείσου τρυφῆς παρασκευάσαντι αὐτοῖς τὴν
 ἐκβολὴν γενέσθαι καὶ εἰς φθορὰν θανάτου κατενεχθῆναι.
 11. Ἔτι δὲ προστίθουσιν ὁ αὐτὸς Μοντανὸς οὕτως λέγων »ἐγὼ 11, 1
 κύριος ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ καταγινόμενος ἐν ἀνθρώπῳ«. ἄρα γοῦν 2
 20 καλῶς ἡμᾶς ἡ θεία γραφὴ | ἐπασφαλίζεται καὶ ἡ ἀκόλουθία τῆς τοῦ D438
 ἁγίου πνεύματος διδασκαλίας, νουθετοῖσα ἡμᾶς, ἵνα γινώσκωμεν ποῦτά
 ἐστι τὰ μιμητὰ τοῦ ἀλλοτρίου πνεύματος καὶ τὰ ἀντίθετα πρὸς τὴν

2f vgl. Ex. 34, 29 — 4f vgl. I Kor. 15, 43 — 10 vgl. Matth. 13, 43 — 15 vgl.
 Gen. 3, 5 — 18 vergrößert bei Didymus de trin. III 4, 1; Migne 39, 984B ἐγὼ εἰμι ὁ
 πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς καὶ ὁ παράκλητος dial. orth. et Mont. Ficker ZKG XXVI 452, 13
 (Μοντανὸς) λέγει· ἐγὼ εἰμι ὁ πατὴρ καὶ ἐγὼ εἰμι ὁ υἱὸς καὶ ἐγὼ ὁ παράκλητος;
 richtiger Hieronymus ep. 41, 4; S. 314, 13ff Hilberg *deum . . . ad extremum per
 spiritum sanctum in Montanum, Priscam et Maximillam . . . descendisse*. Zur Sache
 vgl. Celsus bei Origenes c. Cels. VII 9; II 161, 6ff Kötschau πρόχειρον δ' ἐκάστω
 καὶ σύνηθες εἰπεῖν· ἐγὼ ὁ θεὸς εἰμι ἢ θεοῦ παῖς ἢ πνεῦμα θεῶν. ἦκω δέ· ἦδη
 γὰρ ὁ κόσμος ἀπόλλυται

M U

3 μεταβαλὼν U 3f αὐτοῦ ἐν τῇ μελλούσῃ ἀναστάσει *] ἐν τῇ ἁγία
 αὐτοῦ ἀναστάσει M U 4 vor ἀτιμία + τῇ U 6 <τὴν> * 7 αὐτοῦ U
 9 <ἐξουσίαν> Pet. 10 τὸν < U 13 ὁ < U | περιττότερον U
 14 εἴη] εἰ U 15 [φήσαντι] *] φήσαντι U φήσας M 16 παρασκευάσαντος M
 18 οὕτω U 19 γοῦν] οὖν U 20f ἡ ἀκόλουθος τοῦ ἁγ. πν. διδασκαλία U
 21 γινώσκωμεν, ο aus ω U

ἀλήθειαν. ὅτε γὰρ εὐθύς τοῦτο εἶπε Μοντανός, ἐτόνοιαν ἡμῖν 3
 δίδωκεν ἀναμνησθῆναι τὰ ἐπὶ τοῦ κυρίου εἰρημένα. οὕτως γὰρ
 φησιν ὁ κύριος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ »ἐγὼ ἦλθον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ
 πατρὸς μου, καὶ οὐκ ἐδέξασθέ με. ἄλλος ἐλεύσεται ἐπὶ τῷ ἰδίῳ
 5 ὀνόματι, καὶ δεξιοῦται τὸν τοιοῦτον. ἀσύμφωνος τοίνυν παντάπασιν 4
 ὁ τοιοῦτος τῶν θείων γραφῶν ἠνέρεθη, ὥς παντί τῳ σαφὲς εἶη [τῷ]
 ρουνεχῶς ἐντυγχάνοντι. εἰ τοίνυν ἀσύμφωνος ἐπάρχει, ἀλλότριός
 ἐστι τῆς ἀγίας καθολικῆς ἐκκλησίας (αὐτὸς) καὶ ἡ κατ' αὐτὸν ἀνχοῦσα
 αἴρεσις προσφῆτας ἔχειν καὶ χαρίσματα, ἃ μὴ εἴληφεν, ἀλλὰ ἐκ τούτων
 10 ἀπέστη. τίς τοίνυν τολμήσειε παρακολουθῶν τούτους προσφῆτας 5
 καλεῖν καὶ μὴ μᾶλλον πλάνους εἶναι (φῆσειεν) τοὺς τοιούτους; Χρι-
 στός γὰρ ἡμᾶς ἐδίδαξε λέγων ὅτι »τὸ πνεῦμα τὸ παράκλητον ἀπο-
 στέλλω ὑμῖν» καὶ τὰ σημεῖα διδοὺς ἔλεγεν ὅτι »ἐκεῖνός με δοξάσει»
 ὥς τὰ ἀληθῆ ἴστω ἰδεῖν ὅτι οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι τὸ παράκλητον 6
 15 πνεῦμα λαβόντες κύριον ἐδόξασαν, οὗτος δὲ ὁ Μοντανός ἑαυτὸν
 δοξάζει· ὁ κύριος τὸν πατέρα αὐτοῦ ἐδόξασε καὶ ὁ κύριος πάλιν [ὁ]
 Χριστὸς τὸ πνεῦμα ἐδόξασε. λέγων αὐτὸ πνεῦμα ἀληθείας, Μοντανός
 δὲ ἑαυτὸν δοξάζει μόνον καὶ λέγει εἶναι πατέρα παντοκράτορα καὶ
 τὸ ἐν αὐτῷ ἐνοικῆσαν *, ἵνα πανταχόθεν δειχθῇ οὐκ αὐτὸς ὢν οὐδὲ
 20 ἐπ' ἐκεῖνον ἀπεσταλμένος οὐδὲ παρ' αὐτοῦ λαμβάνων. »ἐν τῷ γὰρ 7
 κυρίῳ ἠνέδοκησε πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος κατοικῆσαι σωματι-
 κῶς | καὶ »ἀπὸ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ πάντες οἱ προσφῆται εἰλή- P413
 φασιν κατὰ τὸν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου λόγον. καὶ ὅρα πῶς πάντες οἱ 8
 παλαιοὶ Χριστὸν κατήγγελλον καὶ οἱ μετέπειτα Χριστὸν ἐδόξασαν
 25 καὶ αὐτὸν ὁμολόγησαν, Μοντανός δὲ | εἰσέφρησεν ἑαυτὸν τινὰ λέγων, D439
 ὅπως δειχθῇ ὅτι οὐτε αὐτὸς ἐστὶν οὐτε ἀπ' αὐτοῦ ἀπέσταλται οὐτε
 παρ' αὐτοῦ τι εἴληφεν. |

Ö 32

3 Joh. 5, 43 — 12 vgl. Joh. 16, 7 — 13 Joh. 16, 14 — 17 vgl. Joh. 16, 13 —
 20 Kol. 2, 9 — 22 Joh. 1, 16

M U

2 οὕτω U 4 μου < M | vor ἄλλος + ἐὰν M 6 τῳ] τὸ U | εἶη]
 ἐστι U | [τῷ] * 8 ἀγίας < M | (αὐτὸς) Jül. 11 πλάνης M | (φῆσειεν) *
 13 τὰ σημεῖα] lies τὸ σημεῖον? * 14 τὰληθῆ M 15 κύριον] Χριστὸν U |
 οὗτος] αὐτὸς M 16 ὁ¹ u. ² < M | [ὁ] * 17 ἐδόξαξε M 18 λέγει +
 (ἐαυτὸν)? * 19 τὸ < U | ἐνοικῆσαι U | * etwa (πνεῦμα πλάνον εἶναι τὸν
 παράκλητον) * 20 ἐν γὰρ τῷ U 21 ἐνδόκησε M 23 ὁρᾶς U 26 οὕτε¹
 < M | αὐτὸς *, vgl. Z. 19] οὗτος M < U 27 τι < U

Εἶτα πάλιν φησὶ τὸ ἐλεεινὸν ἀνθρωπάριον Μοντανὸς ὅτι οὕτε 9
 ἄγγελος οὕτε πρέσβυς, ἀλλ' ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς πατήρ ἦλθον». ταῦτα
 δὲ λέγων φωραθήσεται ἀλλότριος ὢν. Χριστὸν μὴ δοξάζων, ὃν πᾶν
 χάρισμα ἐκκλησιαστικὸν ἐν ἐκκλησίᾳ τῇ ἀγίᾳ δοθὲν ἐν ἀληθείᾳ ἐδό-
 5 ξασεν. εὗρεθήσεται γὰρ ἐκτὸς εἶναι σώματος ἐκκλησίας καὶ κεφαλῆς 10
 τοῦ σύμπαντος καὶ »μὴ κρατῶν τὴν κεφαλὴν, ἐξ ἧς περ πᾶν τὸ σῶμα
 συναρμολογούμενον ἀΐξει» κατὰ τὸ γεγραμμένον. ὁ γὰρ κύριος ἡμῶν
 Ἰησοῦς Χριστὸς υἱὸν ἑαυτοῦ ἐδειξεν, ὅντως ὢν υἱὸς ἐν ἀληθείᾳ,
 Μοντανὸς δ' ἑαυτὸν καὶ πατέρα λέγει.
 10 12. Πῶς τοίνυν, ὃ Φρύγες ἡμῖν πάλιν ἐπαναστάντες πολέμιοι 12, 1
 καὶ μεμορφωμένοι εἰς Χριστιανικὴν ἐπίκλησιν, βαρβάρων δὲ ἐπανηρη-
 μένοι μάχην καὶ τῶν Τρόων καὶ Φρυγῶν μιμούμενοι τὸ πολέμιον,
 πῶς πεισθῶμεν ὑμῖν λέγουσι διὰ χαρίσματα ἀφαστάναι τῆς ἐκκλησίας;
 οὐκέτι γὰρ χαρίσματα εἴη τὰ ἀλλότρια χαρισμάτων ὄντα καὶ παρὰ 2
 15 τὸν χαρακτῆρα τὸν ὑπὸ κυρίου ὑπισχνούμενον, ὥς οἱ καθ' ὑμᾶς προ-
 φῆται λέγουσιν. εἰσάγετε δὲ ἡμῖν πάλιν καὶ Μαξιμίλλαν· καὶ γὰρ 3
 καὶ τὰ ὀνόματα ὑμῶν διηλλαγμένα καὶ φοβερώτατα καὶ οὐτε προσ-
 ἡνές τι καὶ γλυκύτατον ἔχοντα, ἀλλὰ ἄγριόν τι καὶ βαρβαρικόν.
 εὐθὺς γὰρ αὕτη ἡ Μαξιμίλλα ἢ παρὰ τοῖς τοιούτοις κατὰ Φρύγας 4
 20 οὕτω καλουμένοις — ἀκούσατε, ὃ παῖδες Χριστοῦ, τί λέγει· »ἐμοῦ μὴ
 ἀκούσητε, ἀλλὰ Χριστοῦ ἀκούσατε«. καὶ ἐν οἷς ἔδοξε Χριστὸν δοξά- 5
 ζειν πεπλάνηται. εἰ γὰρ ἦν τοῦ Χριστοῦ, ἔλεγεν ἂν κατὰ τοὺς ἀγίους
 ἀποστόλους ὡς ἕκαστος <αὐτῶν> λέγει, Πέτρος μὲν πρῶτος λέγων
 ὅτι »ἡμεῖς παρ' αὐτοῦ ἠκούσαμεν» καὶ αὐτοῦ τοῦ κυρίου λέγοντος
 25 »ὁ ὑμῶν ἀκούων ἐμοῦ ἀκούει» καὶ τοῦ Παύλου λέγοντος »μιμηταὶ | D440
 μου γίνεσθε, καθὼς καγὼ Χριστοῦ«. αὕτη δὲ ἀληθεύει ψευδομένη, 6
 καὶ μὴ βουλομένη. | καλῶς γὰρ λέγει φάσκουσα μὴ αὐτῆς ἀκούειν, P414
 ἀλλὰ Χριστοῦ. πολλάκις γὰρ τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα ἀναγκάζεται

1 vgl. Jes. 63, 9; Tertullian adv. Marc. IV 22 bezieht die Stelle auf Christus
 — 6 Col. 2, 19 — 13 vgl. Tertullian adv. Prax. 1 *et nos quidem postea agnitio
 paracliti atque defensio disiunxit a psychicis* — 20 vgl. Luk. 10, 16 — 24 vgl.
 Act. 4, 20 II Petr. 1, 18 — 25 Luk. 10, 16 — I Kor. 11, 1

M U

2 ἀλλὰ U 3 δὲ < M 5 ἐκκλησία M | κεφαλῇ M 8 υἱὸν < U
 9 αὐτὸν M 15 ὑπισχνούμενον *] ὑπισχνούμενα MU; vielleicht noch besser
 ὑπισχνού(μενον γεγεννη)μένα * 16 δὲ < U 17 καὶ¹ < M 18 τι¹ < U
 19 αὐτὴ M | κατὰ φρύγα M 20 καλουμένη M 23 <αὐτῶν> * 27 γὰρ *]
 < M δὲ U | μὴ αὐτῆς ἀκούειν < U

ἑαυτὰ καθαιρῶν. (ὥς) οὐκ ὄντα τῆς ἀληθείας, καὶ ἐποφαίνειν τὸν
 κύριον αὐτῶν, θέλοντα καὶ μὴ θέλοντα, δι' ἀνάγκην· ὥς ἡ παιδίσκη 7
 ἡ ἔχουσα πνεῦμα Πέτρως ἔλεγεν· οὗτοι οἱ ἄνθρωποι τοῦ θεοῦ
 δοῦλοι τοῦ ἐπίστον εἰσὶ. καὶ τό· τί ἦλθετε πρὸ καιροῦ βασανίσαι
 5 ἡμᾶς; οἶδαμὲν σε τίς εἶ. ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ, οὕτως καὶ αὕτη ἀναγκα-
 ζομένη ἔλεγεν αὐτῇ μὴ ἀκούειν ἀλλὰ Χριστοῦ. πῶς οὖν τοῦτο 8
 οἱ παρ' αὐτῆς ἀκηκούτες καὶ αὐτῇ πεπιστευκότες βούλονται αὐτῆς
 ἀκούειν. παρ' αὐτῆς μαθόντες μὴ αὐτῆς ἀκούειν ἀλλὰ κυρίου; καὶ
 γὰρ ἐληθῶς ἐπίγεια φθεγγομένης αὐτῆς, εἰ παρῇν αὐτοῖς σύνεσις,
 10 οὐκ ἴδει αὐτὴν ἀκούεσθαι. καὶ μὴ λέγε ὅτι παρηκολούθει. | οὐ 9 Ū34
 γὰρ παρηκολουθοῦντός ἐστιν τὸ διδάσκειν καὶ ἑαυτὸν ἀνατρέπειν.
 εἰ γὰρ ὁλῶς λέγει· «μὴ ἀκούετε μου», ποῖον ἦν τὸ πνεῦμα τὸ λαλοῦν
 ἐν αὐτῇ; εἰ γὰρ αὐτὴ ἔλεγεν ἡ ἄνθρωπος, ἄρα οὐκ ἦν ἐν πνεύματι 10
 ἁγίῳ. ἡ γὰρ λέγουσα· «μὴ ἀκούετε μου» δηλὸν ὅτι τὸ ἀνθρώπινον
 15 ἔλεγε καὶ οὐκ ἦν ἐν πνεύματι ἁγίῳ. εἰ δὲ μὴ οὕσα ἐν πνεύματι
 ἁγίῳ ἄνωθεν, οὕσα δὲ τοῦ ἀνθρώπινου φρονήματος, οὐδὲν ἐγίνωσκε
 καὶ οὐκ ἦν ἄρα προσῆτις. μὴ ἔχουσα πνεῦμα ἅγιον, ἀλλὰ ἀνθρωπίνῳ
 φρονήματι ἐλάλει καὶ ἐφθέγγετο. εἰ δὲ πνεύματι ἁγίῳ ἐλάλει καὶ 11
 ἐπροφήτεε, ποῖον ἦν ἄρα τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ λέγον· «ἐμοῦ μὴ
 20 ἀκούετε»; καὶ πολλή ἐστι τῆς ἀπάτης ἡ τέφλωσις καὶ μέγας ἐστὶν
 ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, ὁ κατὰ πάντα τρόπον ἡμᾶς συνετιζῶν εἰς τὸ
 εἰδέναι ἡμᾶς ποῖα τὰ ἐκ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου λελαλημένα. πῇ
 μὲν ἐκ προσώπου πατρός, πῇ δὲ ἐκ προσώπου τοῦ υἱοῦ, πῇ δὲ ἐκ
 προσώπου τοῦ ἁγίου πνεύματος. καὶ εἰ τὸ ἐν Μαξιμίλλῃ πνεῦμα 12
 25 (πνεῦμα) ἅγιον ἦν, οὐκ ἀπηγόρευε τὰ ἴδια ῥήματα· «ἐν γὰρ ἐστὶ τὸ
 ἅγιον πνεῦμα, τὸ | διαιροῦν ἐκάστω ὡς βούλεται». εἰ δὲ ἔχει ἐξουσίαν 13 D441
 διαιρεῖν ὡς βούλεται, λέγεται δὲ πνεῦμα γνώσεως καὶ πνεῦμα εὐσε-
 βείας καὶ λέγεται πνεῦμα Χριστοῦ [εἶναι] καὶ πνεῦμα πατρός, τὸ ἐκ

2 vgl. S. 237, 12 — 3 Act. 16, 16f — 4 Matth. 8, 29 — 25 I Kor. 12, 11 —
 27 Jes. 11, 2 — 28 Röm. 8, 9 — Joh. 15, 26

M U

1 (ὥς) * 4 δοῦλοι < M 5 οὕτως *] ὥς MU 7 αὐτῆς² + οὐκ M
 8 παρ' αὐτῆς μαθόντες—ἀκούειν² < M 9 ἐπίγεια < M | αὐτοῖς] αὐτῆς M
 13 γὰρ] < M | ἡ Pet.] ἡ MU 14 ὅτι < M 15f εἰ δὲ—ἁγίῳ < M
 15 εἰ *] ἡ U 16 φρονήματος + (ἐλάλει)? * 17 μὴ ἔχουσα < M 19 ἐπροε-
 φήτεεν M | ποῖον ἄρα ἦν U 20 πολλῆς M 21 ἡμᾶς < U 23 τοῦ < U
 24 τοῦ < U 25 (πνεῦμα) * 25f τὸ ἅγιον] τὸ αὐτὸ ἅγιον U 26f εἰ δὲ
 ἔχει—ὡς βούλεται < U 27 γνώσεως καὶ πνεῦμα < U 28 καὶ λέγεται]
 λέγεται δὲ M | εἶναι vor πνεῦμα Χριστοῦ U | [εἶναι] * 28f πατρός τὸ ἐκ
 τοῦ πατρός] παρὰ πατρός U

τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ τοῦ υἱοῦ λαμβάνον. οὐκ ἄλλοτριον
 πατρὸς καὶ υἱοῦ ὄν, ἄρα οὐκ ἔλεγε »μὴ ἀκούετε μου«. τὰ γὰρ Χρι- 14
 στοῦ τὸ πνεῦμα ἐλάλει καὶ ὁ Χριστὸς τὸ πνεῦμα ἀποστέλλει καὶ ἐν
 πνεύματι ἀγίῳ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια, καὶ ὁ υἱὸς τὰ τοῦ πατρὸς λέγει
 5 καὶ ὁ πατὴρ τὸν υἱὸν ἡγίασε καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν | κόσμον, ἵνα P 415
 γινώσκωσιν αὐτὸν καὶ δοξάσωσι, καθὼς δοξάζουσι τὸν πατέρα.
 καὶ διέπεσε κατὰ πάντα τρόπον ἢ τῶν ἀπαλλοτριούντων ἑαυτοὺς 15
 διάνοια ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀκολουθίας.

13. Φάσκει δὲ πάλιν ἡ αὐτὴ Μαξιμίλλα, ἡ τῆς παρακολουθίας 13, 1
 10 γυνῶσις καὶ διδασκαλία, ἵνα καὶ χλευαστικῶς εἴπω, ὅτι »ἀπέστειλέ με
 κύριος τούτου τοῦ πόνου καὶ τῆς συνθήκης καὶ τῆς ἐπαγγελίας αἰρετιστὴν
 μηνυτὴν ἐρμηνευτὴν, ἡναγκασμένον, θέλοντα καὶ μὴ θέλοντα, γνωθεῖν
 γυνῶσιν θεοῦ«. σκοπήσωμεν οὖν τῆς ἡμῶν ζωῆς τὴν εὐσταθῆ βάσιν καὶ 2
 τὴν ὁδὸν τοῦ φωτός, ᾧ ἀγαπητοί, καὶ μὴ σφαλῶμεν διὰ τῶν λόγων
 15 τοῦ δι' ἐναντίας καὶ τοῦ βοσκήματος τοῦ ἄλλοτρίου πνεύματος. ὅρα 3
 γὰρ ἐνταῦθα τὸν οὕτω λαλήσαντα, ἡναγκασμένον ἑαυτὸν ἀποφύγαντα.
 οὐχ ἔκονσίᾳ γνώμη. ὁ δὲ κύριος ἡμῶν οὐκ ἄκων ἦλθεν εἰς τὸν

1 vgl. Joh. 16, 14 — 3 Joh. 15, 26 — 3f Matth. 12, 28 — 4f vgl. Joh. 8, 26
 Joh. 17, 18 — 5f vgl. Joh. 17, 3 — 11 zu πόνος vgl. Tertullian de monog. 2
ergo, inquis, hac argumentatione quidvis novum et onerosum paraclito adscribi
poterit . . . fidem dicente pro eis integritate praeedicationis . . . licet onerosus, quia
nec nunc sustentur; zu συνθήκη vgl. Tertullian de virg. vel. 1 *iustitia . . .*
primo fuit in rudimentis . . . dehinc per legem et prophetas promovit in infantiam,
dehinc per evangelium efferbuit in iuventutem, nunc per paraclitum componitur in
maturitatem de exhort. cast. 6 de monog. 2. 14; zu ἐπαγγελία vgl. den Anony-
 mus bei Eusebius V 16, 9; S. 464, 3 *τοὺς μὲν χαίροντας καὶ χαννουμένους ἐπ' αὐτῷ*
 (sc. über Montanus), *μακαρίζοντος τοῦ πνεύματος καὶ διὰ τοῦ μεγέθους τῶν*
ἐπαγγελμάτων ἐκφυσιοῦντος

M U

4 υἱὸς *] κύριος MU | τοῦ < M 6 γινώσκουσιν M | δοξάσωσι] δοξά-
 ζουσι M δοξάσονσι U 10 γυνῶσις hinter διδασκαλίας(!) U; γυνῶσ(τ)ις καὶ
 διδασκαλίας Jül. | καὶ² < U 11 τ. ἐπαγγελίας κ. τ. συνθήκης U 12 μην-
 στὴν M | unten S. 238, 13f schreibt Epiphanius, wie wenn er gelesen hätte *θέλον-*
τας καὶ μὴ θέλοντας; wohl Flüchtigkeitsversehen. Die Prophetin spricht von
 sich im Masc. wie S. 222, 1 | *γνωθεῖν*] *μαθεῖν* U. Das dem Zusammenhang
 genau entsprechende, aber in seiner Bildung höchst ungewöhnliche *γνωθεῖν* wage
 ich nicht zu ändern. Verständlicher wäre *γνω(σ)τεῖν*; das *θ* scheint jedoch durch
 die Verballhornung in *μαθεῖν* geschützt. Sachlich richtig umschreibt Epiph. das
 Wort S. 238, 15 mit *διδάσκειν* 15 τοῦ¹] τῶν τοῦ U 17 οὐχ] οὐκ M

κόσμον οὐδὲ μετὰ ἀνάγκης ὑπὸ πατρὸς ἀπεστάλη. ἀλλὰ ἅμα σὺν
πατρὶ ἔχων τὸ θέλειν καὶ σὺν ἁγίῳ πνεύματι τὸ παρέχειν· καὶ ὡς 4
αὐτὸς ἅμα σὺν πατρὶ τὸ θέλειν ἔχει καὶ τὸ οὐχὶ μετὰ ἀνάγκης καὶ
τὴν χάριν πᾶσι διδόναι, ἀλλὰ δι' ὑπερβολὴν φιλαν|θρωπίας, οὕτως 536
5 καὶ οὗς ἐκάλεσε μετὰ προαιρέσεως κέκληκεν, οὐκ ἀνάγκην ἐπιβάλλων,
οὐ γλοιοῦν ἐπιτιθέμενος. γράσκει γὰρ ὅτι »οἱ διψῶντες ἔλθατε πρὸς 5
με· καὶ πάλιν »εἴ τις θέλει ἔρχεσθαι πρὸς με. ἀρνη|σάσθω ἑαυτὸν D412
καὶ ἀκολουθεῖτω μοι· καὶ διὰ Ἰησοῦ τοῦ αὐτοῦ φθεγγόμενος ἔλεγεν
»εἰς θέλητε καὶ εἰσακούσητέ μου· καὶ ἕτερον, ἵνα δείξῃ ὁ προφή-
10 της [ὅτι] τίς ἐστιν ὁ λέγων, ἔφη »τὸ γὰρ στόμα κυρίου ἐλάλησε
ταῦτα· καὶ ὁρῶς κατὰ πάντα τρόπον τὴν πρὸς τὸ θεῖον γράμματα 6
τούτων διαφωνίαν καὶ τὴν ἀλλοίαν ὑπόνοιάν τε καὶ ὑπόληψιν παρὰ
τὴν τοῦ θεοῦ πίστιν καὶ ἀκολουθίαν; καὶ γὰρ καὶ Μαξιμίλλα τοὺς 7
θέλοντας καὶ μὴ θέλοντας ἔλεγεν ἀναγκάζειν, ὡς καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ
15 ῥητοῦ ψεύσεται ἡ τοιαύτη. οὕτε γὰρ θέλοντας ἐδίδαξε γινῶσιν θεοῦ
ἢ οὐκ ἤδει οὐδὲ τοὺς μὴ θέλοντας ἠνάγκασεν. αὐτίκα <γοῦν> οὐ 8
πάντες οἱ ἐν τῷ κόσμῳ οἶδασιν τί ἐστιν ὄνομα Μαξιμίλλης οὐδὲ τῶν
αὐτῆς λόγων τὸ παράφθεγμα. καὶ κατὰ πάντα τρόπον διέπεσεν ἡ
τούτων πεπλανημένη ἐπίνοια, οὐκ οὐσα τῆς τοῦ θεοῦ ἀληθείας. | P416
20 14. Τιμῶσι δὲ οἱ τοιοῦτοι καὶ τόπον τινὰ ἔρημον ἐν τῇ Φρυγίᾳ, 14, 1

6 Joh. 7, 37 — 7 Matth. 16, 24 — 9 Jes. 1, 19 — 10 Jes. 58, 14 — 20 vgl.
unten haer. 49, 1, 3; dazu Apollonius bei Eusebius h. e. V 18, 2; S. 472, 20 Schwartz ὁ
Πέπουζαν καὶ Τύμιον Ἱερουσαλὴμ ὀνομάσας· πόλεις δ' εἶδεν αὐταὶ μικραὶ τῆς Φρυγίας
ebda 18, 13; S. 478, 11 ἐν Πεποιῖζοις προφητεύειν δὴ προσποιουμένης τῆς Μαξιμίλλης
Cyrillus Hieros. cat. 16, 8; Migne 33, 929 A Πέπουζαν μικρότατον χωμύδιον ἐν τῇ
Φρυγίᾳ καταλαβὼν καὶ ψευδῶς Ἱερουσαλὴμ ὀνομάσας τοῦτο Filastrius haer. 49, 4;
S. 26, 13ff *Pepuzam villam suam, quae sic dicitur in Frigia, Hierusalem appellant,*
ubi Maximilla et Priscilla et ipse Montanus vitae tempus vanum et infructuosum
habuisse dinoscuntur; dazu Tertullian adv. Marc. III 24 *nam et confitemur in*
terra nobis regnum repromissum, sed ante caelum sed alio statu, utpote post
resurrectionem in mille annos in civitate divini operis Hierusalem caelo delata . . .
constat enim ethnicis quoque testibus in Iudaea per dies quadraginta matutinis
momentis civitatem de caelo pependisse

M U

1 ἀπὸ M 2f ὡς αὐτὸς *] ὡσαύτως U αὐτὸς (< ὡς) M 3 πατρὶ + <καὶ
πνεύματι>? * | τοῦ θέλειν M 3f καὶ τὴν] ταύτην τὴν U; [καὶ]? * 5 ἐπι-
βάλλων] ἐπικαλῶν U 9 θέλετε M | ἀκούσετε M 10 [ὅτι] * 13 καὶ³
< M 13f τοὺς θέλοντας καὶ μὴ θέλοντας] vgl. zu S. 237, 12 15 ψεύσεται M
16 <γοῦν> * 17 οἱ < M

Πέπονζάν ποτε καλουμένην πόλιν, νῦν δὲ ἡδαφισμένην, καὶ φασιν
 ἐκεῖσε κατιέναι τὴν ἄνωθεν Ἱερουσαλήμ. ὅθεν ἐκεῖ ἀπερχόμενοι 2
 μυστήριά τινα ἐπιτελοῦσιν ἐν τῷ τόπῳ καὶ ἐγιάζουσιν (ἐαυτούς), ὡς
 ὑπολαμβάνουσιν. ἔστι γὰρ καὶ τὸ γένος ἐν τῇ Καππαδοκίᾳ καὶ Γα-
 5 λατίᾳ καὶ ἐν τῇ προειρημένῃ Φρυγίᾳ, ὅθεν κατὰ Φρύγας ἢ αἰρεσις
 καλεῖται· ἀλλὰ καὶ ἐν Κιλικίᾳ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ πλεῖστον.
 Ἵνα δὲ μηδὲν καταλείψωμεν τῶν πρὸς ὄνομα ἐκάστης αἱρέσεως 3
 ὑφ' ἡμῶν προδηλωμένης, καὶ περὶ τοῦ Τασκοδρογιτῶν ὀνόματος
 αὐθις ἑροῦμεν· ἔστι γὰρ τὸ ὄνομα τοῦτο ἢ ἐν αὐτῇ ταύτῃ ἢ ἐν τῇ
 10 μετ' αὐτὴν τῶν Κυντιλλιανῶν καλουμένη· ἀπ' αὐτῶν γὰρ τούτων
 ὀρμαῖται καὶ τοῦτο τὸ ὄνομα. καλοῦνται δὲ διὰ τοιαύτην αἰτίαν 4
 Τασκοδρογίται· τασκὸς παρ' αὐτοῖς πάσσαλος καλεῖται, δροῦγος δὲ
 μυκτὴρ εἶτ' οὖν ῥύγχος καλεῖται, καὶ ἀπὸ τοῦ τιθέναι ἑαυτῶν τὸν
 δάκτυλον τὸν λεγόμενον λιχανὸν ἐπὶ τὸν μυκτῆρα ἐν τῷ εὐχεσθαι, D443
 15 δῆθεν κατηφείας χάριν καὶ ἐθελοδοκαιοσύνης, ἐκλήθησαν ὑπό τινων
 Τασκοδρογίται τουτέστιν πασσαλορυγίται. ἐν ταύτῃ δὲ τῇ αἱρέσει 5
 ἢ ἐν τῇ συζύγῳ αὐτῆς τῇ τῶν Κυντιλλιανῶν εἶτ' οὖν Προσκιλλια-

1 das νῦν δὲ ἡδαφισμένην ist trotz Philostorgius IV 8; S. 62, 21 Bidez sachlich nicht zu beanstanden. Beachte die vorbeugende Bemerkung S. 211, 15 ἔστιν δὲ καὶ ἄλλη Πέπονζα — 2f über eine montanistische Sonderfeier vgl. Tertullian de ieiunio 13 *si et ista sollemnia quibus tunc praesens patrocinator est sermo, nos quoque in diversis provinciis fungimur in spiritu invicem repraesentati, lex est sacramenti*, auch Filastrius haer. 49, 5; S. 26, 17 *dicunt . . . eos de infantis sanguine in pascha miscere in suum sacrificium suisque ita ubique emittere perniciosus et falsis satellitibus*. — Pepuza ist wohl auch der Ort, wo die Gebeine des Montanus und seiner Genossinnen bis 550 verehrt wurden, vgl. Johannes von Ephesus (Revue de l'orient chrétien II 489); jedenfalls war Pepuza der Mittelpunkt der montanistischen Hierarchie, vgl. Hieronymus ep. 41, 3, 2; S. 313, 18 Hilberg *habent enim primos de Pepusa Phrygiae patriarchas* — 11ff bei Filastrius *Ascodrugitae* (ebenso cod. Theod. XVI 5, 65; dagegen 5, 10 *Tascodrogitae*), dazu die Erklärung haer. 75; S. 38, 21ff Marx *alii sunt iterum Ascodrugitae in Galatia qui utrem inflantes ponunt et cooperiunt in sua ecclesia et circumeunt eum insanientes potius et bacchantes sicut illi pagani Liberipatriani, insanis mentibus more gentilium furentes*, davon unterschieden die *Passalorinchitae* haer. 76; S. 39, 17ff Marx *qui digitum imponentes in nares et ora sua et labia quasi silentium semper exercent*

M U

2 ἄνω M 3 (ἐαυτούς) * 8 προδηλωμένης + (συντεινόντων)? *
 10 Κυντιλλιανῶν M 16 πασσαλορυγίται M 17 αὐτῆς] ταύτης U | τῇ²
 Klostern.] τῆς M U | Κυντιλλιανῶν M

τῶν καὶ Πιπυζιανῶν καλουμένην, δεινόν τι καὶ ἀθέμιτον ἔργον φασὶ
γίνεσθαι. παῖδα γὰρ κομιδῇ νήπιον ὄντα κατὰ ἑορτήν τινα δι' ὅλον 6
τοῦ σώματος κατακεντῶντες χαλκαῖς ῥαφίσι τὸ αἷμα αὐτοῦ προσπο-
ρίζονται ἑαυτοῖς, εἰς ἐπιτήδευσιν δῆθεν θυσίας.

- 5 15. Ἀρχεὶ δὲ ἡμῖν ἃ καὶ περὶ ταύτης εἰρήκαμεν, ὃ ἐπιπόθητοι. 15, 1
ἐπιγγεῖλάμεθα γὰρ ἀπὸ ἐκάστης ἧς ἴσμεν αἰρέσεως μὴ φθονῆσαι,
ἀλλὰ | ὑποφῆναι ἃ τε δι' ἀκοῆς ἃ τε διὰ συγγραμμάτων, ἃ τε δι' ὅ38
ἐγγράφων καὶ ἃ τε ὑπὸ τινῶν ἀληθῶς πιστωσαμένων τὴν ἡμῶν
ἐννοίαν κατελήγαμεν, ἵνα μηδὲν τι περιττὸν ὢν γε ἔγνωμεν ποιησά- 2
10 μενοι (μὴ) ὑπὸ συνειδήσειν δόξωμεν εἶναι μὴ ὀρθὰ καὶ αὐτοὶ ἐφεν-
ρίσκοιτες κατὰ ἀνθρώπων λέγειν. ἀλλὰ ὑποπίπτοντες πάθει ᾧ καὶ
αὐτοὶ ἐπίπεσαν, ἀλήθειαν μὴ λέγοντες, ἀλλὰ κηρύττοντες ἃ μὴ ἑωρά-
κασιν οὐδὲ ἤκουσαν οὐδὲ παρὰ τῆς ἀληθοῦς διδασκαλίας τοῦ ἁγίου
πνεύματος παρελήφασιν· ἀκριβῶς δὲ πάντα ὡς ἔφην διεξερχό- 3
15 μενοι περὶ ἐκάστης αἰρέσεως, τὰ μὲν δεινὰ ἀποκαλέπτοντες εἰς διόρ- P417
θῶσιν τῶν παρεντυγχανόντων καὶ διὰ τῆς ἀνατροπῆς τῆς ἀπὸ θείων
λόγων καὶ ἐξ ὀρθῶν λογισμῶν ποιούμενοι ἱατικὸν ὡς εἰπεῖν φάρμα-
κον, κατὰ διττοὺς τρόπους κατασκευάζοντες (αὐτὸ) ἐν κυρίῳ, τοῖς 4
μὲν διερχομένοις εἰς τὸ ἀνασφῆλαι τῆς νόσου καὶ τῆς τοσαύτης
20 ἀλληλόδοξ, τοῖς δὲ μηδὲ παρεμπεσοῦσί ποτε (εἰς) προκαταληπτικὸν

2 vgl. Filastrius zu S. 239, 2 Cyrillus Hieros. cat. 16, 18; Migne 33, 929A
ἐθελύτιστα παῖδια γυναικῶν μικρὰ σφάττων καὶ κατακόπτων εἰς ἀθέμιτον βρῶσιν
προφάσει τῶν καλουμένων παρ' αὐτοῖς μυστηρίων Hieronymus ep. 41, 4, 1;
S. 314, 6ff Hilberg *praetermitto scel'erata mysteria quae dicuntur de lactante puero et de*
victuro martyre confarrata Theodoret haeret. fab. III 2 περὶ δὲ τῶν μυστηρίων
τινὲς μὲν θρυλλοῦσί τινα, ἐκεῖνοι δὲ οὐ συνομολογοῦσιν, ἀλλὰ συκοφαντίαν τὴν
κατηγορίαν καλοῦσι und Prädestinatus c. 26 *cetera quae dicuntur quasi incerta*
praetereo, de infantis sanguine eos accipere ... Tertullianus ... asserens falsa esse
de sanguine infantis; dazu haer. 26, 5, 4ff; I 282, 2ff — 6ff vgl. Panarion prooem.
II 4; I 170, 12ff

M U

1 καὶ Πιπυζιανῶν < M 2 ὄντα < U 3 ῥαφίσι χαλκαῖς U 5 ταύ-
της] αὐτῆς M 6 ἧς ἴσμεν] τῆς μὲν U | φθονέσαι U 7 ἃ τε¹] εἴτε U | ἃ τε
διὰ συγγραμμάτων < U | δι²] ὑπὸ U 9 τι < M | γε Öh.] τε MU 9f ποιη-
σάμενος M 10 <μὴ> * 11 κατὰ] καὶ τὰ M | ᾧ] ὡς M 13 ἀληθοῦς *]
ἀληθῶς MU 14f διεξερχόμενος M 15 τὸ μὲν δεινὸν U 16 τῆς²] τῶν M
18 <αὐτὸ> * 19 ἀνασφῆλαι U 20 τοῖς δὲ] τοὺς δὲ M | μηδὲ παρεμπεσοῦσί
ποτε] μήποτε παρεμπεσοῦσι M | <εἰς> *

ὥς εἰπεῖν [τὸ] βοήθημα, τοῦ τῆς ἀληθείας φαρμάκον μεταδιδόντες 5
τοῖς συνετοῖς μαθηταὶ καὶ αὐτοὶ κληθῶμεν τῶν τοῦ κυρίου μαθητῶν
καὶ αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος, βοηθοῦ ἐπάρχοντος σωμάτων καὶ ψυχῶν. D441

ὥς δὲ καὶ τὴν ἐνταῦθα ἱκανῶς ἔχειν ἡγησάμενοι περὶ ταύτης 6
5 τῆς αἰρέσεως ἐργασίαν σὺν δυνάμει Χριστοῦ ἐπὶ τὰς ἐξῆς προβῆναι
ἐαυτοὺς ἐπιδῶμεν, τὸν μὲν ἰὼν καὶ τὰ ἀγκιστροειδῆ τῶν ὁδόντων
αὐτῆς φάρμακα ἐν τῷ τῆς ἀληθείας τοῦ σταυροῦ ξύλῳ καταθλάσαν-
τες, τῇ αἱμορροΐᾳ ἐχίδνῃ τοικνίας, ἧς ἡ λύμη τῶν δεδηγμένων τὸ
αἷμα παντὸς τοῦ σώματος ἐκκρίνει καὶ οὕτως τὸν θάνατον ἐμβάλλει.
10 αὕτη γὰρ καὶ ἡ τῶν Κυντιλλιανῶν αἵρεσις τοῦτο ἐπιτελεῖ. ἀφθόρου 7
γὰρ παιδὸς κατακεντᾷ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα πρὸς μετάληψιν ἀπο-
φέρεται, * δῆθεν τοῦτο εἰς μυσταγωγίαν ὀνόματος Χριστοῦ, τοὺς
ἡπατημένους πλανήσασα.

ἡμεῖς δὲ ἐπὶ τὰς ἐξῆς ἐν δυνάμει Χριστοῦ προερχόμενοι τὴν 8
15 αὐτοῦ ἀλήθειαν ἐπικαλεσώμεθα, ὅπως ἐκάστης πλάνης ἰχνηλατήσαν-
τες τὴν δύναμιν, φωράσαντές τε καὶ ἐλέγξαντες θεῶ ἐν ἅπασι συνή-
θως εὐχαριστήσωμεν. | Ö40

Κατὰ Κυντιλλιανῶν εἴτ' οὖν Πεπουζιανῶν τῶν καὶ Πρισκιλλιανῶν.
οἷς συνάπτονται Ἀρτοτυρίται κθ, τῆς δὲ ἀκολουθίας μθ.

20 1. Κυντιλλιανοὶ δὲ πάλιν, οἱ καὶ Πεπουζιανοὶ καλούμενοι, Ἀρτο- 1, 1
τυρίται τε καὶ Πρισκιλλιανοὶ λεγόμενοι, οἱ αὐτοὶ μὲν ὄντες <τοῖς>
κατὰ Φρύγας καὶ ἐξ αὐτῶν ὁρμώμενοι, διήρηνται δὲ κατὰ τινα τρό-
πον. φασὶ γὰρ οὗτοι οἱ Κυντιλλιανοὶ εἴτ' οὖν Πρισκιλλιανοὶ ἐν 2

20ff Quintilla nur bei Epiphanius (außer hier noch haer. 51, 33, 8 und
haer. 79, 1, 7) genannt; für das Verhältnis der Quintillianer-Priscillianer zu den
Kataphrygern beachte, daß Epiph. in haer. 48 keinen Ausspruch der Priscilla
gebracht hat

M U

1 [τὸ] * 2 μαθηταῖς M | κυρίου] χριστοῦ U 4 ἔχειν ἡγησάμενοι *]
εἰσηγησάμενοι M U 7f καταθλάσαντες] καὶ κολάσαντες M 8 τῆς αἱμορροΐας
ἐχίδνης M | τοικνίας ἧς Dind. Öh.] τοικνία ἧς U ἡ κύνσις M 8f τὸ αἷμα < M
9 ἐβάλλει U 10 ἀφθόρου M 11 τὸ¹ < M | πρὸς] εἰς U 11f ἀπο-
φέρεσθαι U 12 * etwa <σχηματιζομένη> * | δῆθεν hinter αἷμα (Z. 11) U
14 προερχόμενοι U 17 Unterschrift κατὰ τῶν καταφρύγα ἦτοι μοντανιστῶν
καλονόμενων ἢ καὶ τασκοδρονπτῶν πῆ ἢ καὶ μῆ M 19 συνέπονται U | τῆς δὲ
ἀκολουθίας] ἢ καὶ M U 21 τε < M | <τοῖς> * 22 κατὰ Φρύγα M
23 Κυντιλλιανοὶ *] κατὰ φρύγα M U

Epiphanius II.

- τῇ Πεπούζῃ ἢ Κύντιλλαν ἢ Πρίσιλλαν (οὐκ ἔχω <γὰρ> ἀκριβῶς
 λέγειν) | μίαν δὲ ἐξ αὐτῶν ὡς προείπον ἐν τῇ Πεπούζῃ κεκαθευδῆ- P418
 κίται καὶ τὸν Χριστὸν πρὸς αὐτὴν ἐληλυθέναι συνυπνωκέναι τε αὐτῇ
 τούτῳ τῷ τρόπῳ, ὡς ἐκείνη ἀπατωμένη ἔλεγεν· »ἐν ἰδέᾳ, φησί, 3 D445
 5 γυναικός, ἐσχηματισμένος ἐν στολῇ λαμπρᾷ ἦλθε πρὸς με Χριστὸς
 καὶ ἐνέβαλεν ἐν ἐμοὶ τὴν σοφίαν καὶ ἀπεκάλυψέ μοι τουτονὶ τὸν
 τόπον εἶναι ἅγιον καὶ ὧδε τὴν Ἱερουσαλὴμ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατιέ-
 ναι. διὸ φασὶ καὶ ἄχρι τῆς δεῦρο μνεῖσθαι τινας οὕτω γυναῖκας 4
 ἐκεῖσε ἐν τῷ τόπῳ καὶ ἄνδρας, πρὸς τὸ ἐπιμεινάσας αὐτάς ἢ αὐτοὺς.
 10 τὸν Χριστὸν θεωρεῖν. γυναῖκες γοῦν παρ' αὐτοῖς καλοῦνται προ- 5
 φήτιδες. οὐ πάντῃ δὲ σαφῶς οἶδα εἰ παρ' αὐτοῖς ἢ παρὰ τοῖς κατὰ
 Φρύγας· ὁμοῦ γάρ εἰσι καὶ τὸ αὐτὸ φρόνημα κέκτηνται.
 2. Κέχρηται δὲ οὗτοι παλαιᾷ καὶ καινῇ διαθήκῃ καὶ ἀνάστασιν 2, 1
 νεκρῶν ὁμοίως θάσκουσι. Κύντιλλαν δὲ ἔχουσιν ἀρχηγὸν ἅμα Πρί-
 15 σίλλῃ, τῇ καὶ παρὰ τοῖς κατὰ Φρύγας. φέρουσι δὲ μαρτυρίας 2
 πολλὰς ματαίας, χέριν διδόντες τῇ Εὐᾷ, ὅτι πρώτη βέβρωκεν ἀπὸ
 τοῦ ξύλου τῆς φρονήσεως· καὶ τὴν ἀδελφὴν τοῦ Μωυσέως προφήτιδα

4 ἐν ἰδέᾳ γυναικός] Christus also wohl an Stelle einer früher dort ver-
 ehrten Göttin; doch beachte Irenaeus adv. haer. I 14, 1; I 128 Harvey αὐτὴν τὴν
 πανπεριτάτην ἀπὸ τῶν ἀοράτων καὶ ἀκατονομάστων τόπων Τετράδα κατελη-
 λυθέναι σχήματι γυναικείῳ πρὸς αὐτόν· ἐπειδὴ, φησὶν, τὸ ἄρρεν αὐτῆς ὁ κόσμος
 φέρειν οὐκ ἠδύνατο — 6f vgl. zu haer. 48, 14, 1; S. 238, 20ff — 8 vgl. Rohde,
 Psyche I⁵ 120ff L. Deubner de incubatione S. 6ff 56ff — 10ff über Frauen im
 Gottesdienst der Montanisten vgl. das gallische Bischofsschreiben ZKG XVI 665
*missas ibidem adhibitis mulieribus in sacrificio divino quas conhospitas nominastis,
 facere praesumatis, sic ut erogantibus vobis eucharistias illae vobis positis calices
 teneant et sanguinem Christi populo administrare praesumant . . . secta . . . quam
 patres orientales pepodianam vocant . . . mulieres sibi in sacrificio divino socias
 habere*; beachte auch Firmilian bei Cyprian ep. 75, 10; II 817, 28ff Hartel —
 15ff vgl. Didymus de trin. III 41, 2; Migne 39, 984Cff — 16 vgl. Gen. 3, 6; zur
 Sache vgl. haer. 26, 2, 6; I 277, 17ff — 17 vgl. Num. 12, 2

M U

1 Κύντιλλαν M | <γὰρ> * 2 εἶπον M 3 πρὸς αὐτὴν ἐληλυθέναι]
 προσεληλυθέναι M 4 τρόπῳ] προσώπῳ M | ἐν ἰδέᾳ] εἰδέα (<ἐν) M 6f του-
 τονὶ τὸν τόπον εἶναι] τοῦτον εἰπὼν M 8 φησὶ U | μνοῦσθαι MU 10 Χρι-
 στὸν] χρόνον M | γοῦν] οὖν U | παρ' αὐτοὺς M 11 εἰ *] ἢ MU 11f κατὰ
 Φρύγα M 12 τὸ αὐτὸ] αὐτὸ τὸ U 13 καινῇ] νέᾳ U 15 κατὰ Φρύγα M
 16 διδοῦντες M 17 Μωυσέως + ὡς U

λέγουσιν, εἰς μαρτυρίαν τῶν παρ' αὐτοῖς καθισταμένων γυναικῶν ἐν
 κλήρῳ· ἀλλὰ καί, φησί, τέσσαρες θυγατέρες ἦσαν τῷ Φιλίππῳ προ-
 φητεύουσαι. πολλάκις δὲ ἐν τῇ αὐτῶν ἐκκλησίᾳ εἰσέρχονται λαμ- 3
 παδηγοροῦσαι ἐπὶ τινες παρθένοι, λευχείμονες δῆθεν ἐρχόμεναι, ἵνα
 5 προφητεύσωσι τῷ λαῷ. αἱ δὲ τρόπον τινὰ ἐνδεικνύμεναι ἐνθου- 4
 σιασμοῦ τοῖς παροῦσι λαοῖς ἀπάτην ἐργάζονται κλαίειν τε ποιοῦσιν
 πάντας ὡς εἰς οἶκτον μετανοίας ἄγουσαι, δάκρυα χέόμεναι καὶ σχή-
 ματί τιμι ἐποδυρόμεναι τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον. ἐπίσκοποι τε 5
 παρ' αὐτοῖς γυναῖκες καὶ πρεσβύτεροι γυναῖκες καὶ τὰ ἄλλα· ὧν μηδὲν
 10 διαφέρειν φασὶν »ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὔτε ἄρσεν οὔτε θῆλυ«. D 446 Ö 42
 ταῦτά ἐστιν ἃ κατειλήφαμεν. Ἀποτυρίτας δὲ αὐτοὺς καλοῦσιν ἀπὸ 6
 τοῦ ἐν τοῖς αὐτῶν μυστηρίοις ἐπιτιθέντας ἄρτον καὶ τυρόν [καὶ]
 οὕτως ποιεῖν τὰ αὐτῶν μυστήρια. | |

3. Πᾶσα δὲ ἀνθρώπων χλεύη ἐν τῷ ἀποστῆναι <καθέστηκεν> 3, 1
 15 ἀπὸ τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ εἰς ἀμηχανίαν τρέπεσθαι καὶ εἰς δια-
 φορὰς ἐνθουσιασμῶν τε καὶ ὀργίων. ἐκβακχενόμεναι γὰρ αἱ διάνοιαι P 419
 αἰετὸς μὴ κατέχοντας τὴν ἄγκυραν τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ἐπιδιδόντας
 ἑαυτοὺς τῷ * φέρουσι κατὰ πᾶσαν ὁτιοῦν αἰτίαν. καὶ τε γὰρ γυ- 2
 ναῖκες παρ' αὐτοῖς εἰς ἐπίσκοπὴν καὶ πρεσβυτέριον καθίστανται διὰ

2 vgl. Act. 21, 9 u. Proclus bei Eusebius h. e. III 17, 4; S. 266, 3 Schwartz;
 dazu den Anonymus V 17, 3; S. 470, 15 Schwartz Origenes bei Cramer Cat. in
 I. ad Corinth. S. 279 ταύτης δὲ τῆς ἐντολῆς οὐκ ἦσαν οἱ τῶν γυναικῶν μαθηταὶ
 οἱ μαθητευθέντες Πρισκίλλῃ καὶ Μαξιμίλλῃ . . . τέσσαρες, φασί, θυγατέρες ἦσαν
 Φιλίππου τοῦ εὐαγγελιστοῦ καὶ προεφήτερον· εἰ δὲ προεφήτερον, τί ἄτοπὸν ἐστὶ
 καὶ τὰς ἡμετέρας, ὡς φασιν ἐκεῖνοι, προφητίδας προφητεύειν (aus Origenes schöpft
 Didymus de trin. III 41, 3; Migne 39, 988 C u. der dial. orth. et Mont. Ficker ZKG
 XXVI 456, 24 ff) — 3 zur Bußpredigt im Kreis der montanistischen Gemeinde
 vgl. den Anonymus bei Eusebius V 18, 9; S. 464, 5 ff Schwartz τοῦ πνεύματος
 . . . ἔσθ' ὅπῃ δὲ καὶ κατακρίνοντος στοχαστικῶς ἀξιοπίστως αὐτοὺς ἄντικρυς,
 ἵνα καὶ ἐλεγκτικὸν εἶναι δοκῇ — 10 Gal. 3, 28 — 12 vgl. Filastrius haer. 74;
 S. 38, 18 Marx u. Acta Perp. et Felic. 4 de caso quod mulgebat dedit mihi quasi
 buccellam; et ego accepi iunctis manibus et manducavi, et universi circumstantes
 dixerunt Amen

M U

2 καὶ < U 3 ἑαυτῶν U 7 πάντας < U | εἰς < U 9 ὧν *] ὡς
 MU 10 φασίν *] φησὶν MU, φύσιν Pet. 12 [καὶ] Öh. 14 <καθέστηκεν> *
 15f διαφορὰν U 16 ὀργίων] ἐνεργειῶν U | ἐκβακχνομένων M 18 αὐτοὺς |
 * etwa <ιδίῳ λογισμῷ> * | φέρουσι *] φέροντι MU | τε] γε M

τὴν Εὐὰν. ἀκούσῃσι τοῦ κυρίου λέγοντος »πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποστροφή σου καὶ αὐτὸς σου κυριεύσει«. λέληθε δὲ αὐτοὺς καὶ ὁ 3 ἀποστολικὸς λόγος ὅτι »γυναικὶ οὐκ ἐπιτρέπω λαλεῖν οὔτε αὐθεντεῖν ἀνδρός» καὶ πάλιν »οὐ γάρ ἐστιν ἀνὴρ ἐκ γυναικός. ἀλλὰ γυνὴ ἐξ 5 ἀνδρός» καὶ »ὁ Ἀδὰμ οὐκ ἠπάτηται. ἀλλ' ἡ Εὐὰ πρώτη ἀπατηθεῖσα ἐν παραβάσει γέγονεν«. καὶ ὧ τῆς πολυφόρου πλάνης τοῦ κόσμου τούτου.

διὸ ὡς νωδὸν τι καὶ ἀφροσύνης ἔμπλεον ἀσκαλαβώτου δίχην * 4 ταύτην παρελθὼν ἐπὶ τὰς ἐξῆς βαδιοῦμαι. ὧ ἀγαπητοί. θεὸν ἐπι- 10 καλοῦμενος εἰς βοήθειαν τῆς ἡμετέρας ταπεινότητος καὶ εἰς πλήρωσιν τῆς ἡμῶν ἐπαγγελίας.

Κατὰ Τεσσαρεσκαίδεκατιτῶν λ, τῆς δὲ ἀκολουθίας ν.

1. Ἀπὸ τούτων τῶν δύο αἱρέσεων τῶν ὁμοῦ ἀλλήλαις μιχθει- 1, 1 σῶν, κατὰ Φρύγας τε καὶ Κυντιλλιανῶν ἦτοι Πρισκιλλιανῶν, ἀνέκνυσεν 15 πάλιν τῷ κόσμῳ ἑτέρα αἱρέσις Τεσσαρεσκαίδεκατιτῶν οὕτως καλου- μένη. καὶ οὗτοι μὲν πάντα ἔχουσιν ὡς ἡ ἐκκλησία, σφάλλονται δὲ 2 ἀπὸ πάντων διὰ τὸ μὴ τῇ ἀκολουθίᾳ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ θεομοῦ προσανέχειν. Ἰουδαῖοις ἔτι μύθοις | προσανέχοντες. καὶ οὐδὲ τὰ ἴσα D447 αὐτοῖς δογματίζουσιν. οὐ γὰρ ἃ λέγουσιν οἶδασιν οὔτε περὶ τίνων 20 διαβεβαιοῦνται. ἅπαξ γὰρ τοῦ ἔτους μίαν ἡμέραν τὸ Πάσχα οἱ 3 τοιοῦτοι φιλονείκως ἄγουσι, καίτοι γε περὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος καλῶς καὶ ἴσως <ἡμῖν> ἔχοντες. προσήγας τε δεχόμενοι

1 Gen. 3, 16 — 3 I Tim. 2, 12 — 4 I Kor. 11, 8 — 5 I Tim. 2, 14 — 13 ff vgl. mit der Darstellung des Epiph. insbes. Eusebius h. e. V 23f; S. 488, 7ff Schwartz Hippolyt refut. VIII 18; S. 237, 15ff Wendland Ps. Tertullian adv. omn. haer. 8 Filastrius haer. 58 Theodoret haeret. fab. III 4; außerdem unten Panarion haer. 70, 9ff — 19 I Tim. 1, 7 — 20 u. S. 245, 5f vgl. Irenaeus bei Eusebius V 24, 12; S. 494, 16 Schwartz οἱ μὲν γὰρ οἶονται μίαν ἡμέραν δεῖν αὐτοὺς νηστεύειν — 21 ff vgl. Hippolyt refut. VIII 18, 2; S. 238, 1ff Wendland ἐν δὲ τοῖς ἑτέροις οὗτοι συμφωνοῦσι πρὸς πάντα τὰ τῇ ἐκκλησίᾳ ὑπὸ τῶν ἀποστόλων παραδεδομένα

M U

1 ἀκούσουσι U 2 κυριεύσει M 4 ἀνὴρ] ὁ ἄνθρωπος M | vor γυνή + ἡ M 5 ἡ < M 8 τινὰ | ἔμπλεων U | * <ἐρπετὸν καταθλάσαν- 12 λ] πθ M | τῆς δὲ ἀκολουθίας] ἡ καὶ MU 14 κατὰ Φρύγα M | 15 οὕτω M 17 τῇ¹ < M 19 αὐτοῖς? * 20 τὸ] τοῦ U 22 <ἡμῖν> * | τε] δὲ U

καὶ ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστάς, ἀνάστασιν δὲ σαρκὸς ὁμοίως ὁμο-
 λογοῦντες καὶ κρίσιν ἔσομένην καὶ ζωὴν αἰώνιον. περιέπεσαν δὲ 4
 ἀστοχήματι καὶ οὐ τῷ τυχόντι οὗτοι, δῆθεν κεχρημένοι τῷ ῥήτῳ ὃ
 εἶπεν ὁ νόμος ὅτι »ἐπικατάρατος ὅς οὐ ποιήσει τὸ Πάσχα τῇ τεσ-
 5 σαρεσκαιδεκάτῃ τοῦ μηνός«. | ἕτεροι δὲ ἐξ αὐτῶν τὴν αὐτὴν 5 P 420
 μίαν ἡμέραν ἄγοντες καὶ τὴν αὐτὴν μίαν ἡμέραν νηστεύοντες καὶ
 τὰ μυστήρια ἐπιτελοῦντες, ἀπὸ τῶν Ἀκτων | δῆθεν Πιλάτου ἀρχοῦσι Ö 44
 τὴν ἀκρίβειαν εὐρηκέναι, ἐν οἷς ἐμφέρεται τῇ πρὸ ὀκτὼ καλανδῶν
 Ἀπριλλίων τὸν σωτῆρα πεπονθέναι. καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ βού- 6
 10 λονται ἄγειν τὸ Πάσχα ὁποῖα δὲ ἐμπέσῃ ἢ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τῆς
 σελήνης· οἱ δὲ ἐν τῇ Καππαδοκίᾳ τὴν αὐτὴν μίαν ἡμέραν τὴν πρὸ

4 vgl. Lev. 23, 5 Num. 9, 4f u. Deut. 27, 26; dazu Hippolyt refut. VIII 18, 1;
 S. 237, 18f Wendland — 7 vgl. Lipsius, Die Pilatusakten² 1886 S. 26f. Der
 25. März, die julianische Nachtgleiche, als Todestag Christi schon bei Hippolyt,
 Ostertafel u. in Dan. IV 23; S. 242, 6 Bonwetsch Tertullian adv. Jud. 8 —
 9 vgl. Polykrates bei Eusebius h. e. V 24, 6; S. 492, 6ff Schwartz οὗτοι πάντες ἐτή-
 ρησαν τὴν ἡμέραν τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης τοῦ πάσχα κατὰ τὸ εὐαγγέλιον . . . ,
 ὅταν ὁ λαὸς ἤρηνεν τὴν ζύμην Hippolyt refut. VIII 18, 1; S. 237, 16ff Wendland
 συνιστάνουσι δεῖν τὸ πάσχα τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τοῦ πρώτου μηνὸς φυλάσσειν
 κατὰ τὴν τοῦ νόμου διαταγὴν, ἐν ᾗ ἂν ἡμέρᾳ ἐμπέσῃ Ps. Tertullian adv. omn.
 haer. 8 *pascha enim dicit (Blastus) non aliter custodiendum esse, nisi secundum
 legem Moysi XIII mensis* Theodoret haeret. fab. III 4; Migne 83, 405A —
 11ff vgl. die (gefälschten) Akten des Konzils von Cäsarea c. 1; S. 307 Krusch
 Stud. z. m. Chronol. *nam et omnes Galli quacumque die VIII k. ap. fuisset,
 semper pascha caelebrabant* Martin von Bracara de pascha 1; S. 93, 4ff Burn
 Niceta of Remesia = tractatus Adthanasii c. 1; S. 329 Krusch (= S. 94, 1ff Burn)
*scio autem multos scrupulosius interrogare solitos quare secundum morem Iudae-
 orum ad lunae computationem diversis temporibus pascha celebremus, dicentes
 rectius sibi videri ut si dominicae passionis commemoratio agatur, unum anniver-
 sarium natalem diem observemus, sicut a plerisque Gallicanis episcopis usque
 ante non multum temporis custoditum est, ut semper VIII Kalendarum aprilium*

M U

1 εὐαγγέλια M 2 περιέπεσον U 3 οὗτοι] αὐτοί, u. vor οὐ τῷ τυχόντι
 gestellt U 5 die Einfügung von πρώτου vor μηνός ist nicht unbedingt er-
 forderlich, vgl. die oben angeführte Stelle aus Ps. Tertullian adv. omn. haer. 8
 (eine Ergänzung ist auch dort überflüssig) 7 ἀρχῶσι M 9f βούλονται + <οἱ
 μὲν>? * 10 τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ M 11 τὴν²] τῇ M

- ὅτι καλανδῶν Ἀπριλλίων ἄγονσι. καὶ ἐν αὐτοῖς δὲ στάσις οὐχ ἡ 7
 τεχούσα. τῶν μὲν λεγόντων τῇ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ τῆς σελήνης, τῶν
 δὲ πρὸ ὅτι καλανδῶν Ἀπριλλίων. ἔτι δὲ εὗραμεν ἀντίγραφον 8
 Ἰακῶν Πιλάτου. ἐν οἷς σημαίνει πρὸ δεκαπέντε καλανδῶν Ἀπριλλίων
 5 τὸ πάθος γεγενῆσθαι· τάληθῃ δέ, ὥς ἐκ πολλῆς ἀκριβείας ἔγνωμεν,
 ἐν τῇ πρὸ δεκατριῶν καλανδῶν Ἀπριλλίων τὸν σωτήρα πεπονημένον
 κατελιγῆσθαι· τινὲς δὲ τῇ πρὸ δέκα καλανδῶν Ἀπριλλίων λέγουσιν.
 ἔξεπesson δὲ καὶ οὗτοι τοῦ προκειμένου. δέδια δὲ καὶ περὶ τούτων 9
 ἐπὶ πλείστον μηχανῶναι τὸν λόγον· πολλὰ γὰρ ἔχομεν λέγειν.
- 10 2. Πληρώσας γὰρ ὁ νομοθέτης τὸν πάντα νόμον | Μωυσῆς, ἐκ 2, 1
 θεοῦ λαβὼν τὸ πρόσταγμα ἐν τῇ ἐσχάτῃ βίβλῳ τουτέστιν Δευτερο- D448
 νομίῳ τίθησι πάσας τὰς κατάρτας, οὐ μόνον περὶ Πάσχων ἀλλὰ καὶ
 περὶ περιτομῆς καὶ περὶ δεκατώσεως καὶ προσφορῶν· ὥστε οὖν εἰ 2
 μίαν κατάρταν πεφεύγασιν, εἰς πολλὰς ἑαυτοὺς ἐνέπειραν· εὐρεθήσου-
 15 ται γὰρ ἐπικατάρτατοι μὴ περιτεμνόμενοι, ἐπικατάρτατοι μὴ ἀποδεκα-
 τοῦντες καὶ ἐπικατάρτατοι γίνονται μὴ εἰς Ἱερουσαλὴμ προσφέροντες,
 καὶ ὅ τῶν ἀνθρώπων τῶν εἰς πολλὰς ἑαυτοὺς ἐρεσχελίας ἐμβαλ- 3

diem paschae celebraverimus, in quo diae facta resurrectio Christi traditur u.
Sozomenus h. e. VII 18; Migne 67, 1472Bff Μοντανισταὶ δέ, οὓς Πεποιζίτας καὶ
Φρίγας ὀνομάζουσιν . . . φασὶ . . . χρῆναι μόνοις τοῖς ἡλιακοῖς ἔπεσθαι κύκλοις τοὺς
ὀρθῶς ταῦτα κανονίζοντας . . . ἀπὸ γὰρ τῆς πρὸ ἐννέα καλανδῶν Ἀπριλλίων ὥς
ἀρχῆς οὐσῆς κτίσεως ἡλίου καὶ πρώτου μηνὸς ἀναλογίζονται τὴν εἰρημένην ταῖς
ἱεραῖς γραφαῖς τεσσαρεσκαίδεκαταίαν. καὶ ταύτην εἶναι λέγουσι τὴν πρὸ ὅτι
εἰδῶν Ἀπριλλίων, καθ' ἣν αἰεὶ τὸ πάσχα ἄγονσιν (andere Angabe = 6. April bei
Ps. Chrysostomus hom. in pascha Migne 59, 747)

4 der 18. März gilt bei Hippolyt als Ostergrenze; es ist der julianische Tag
 des Eintritts der Sonne in den Widder, vgl. Ideler, Handbuch II 218 E. Schwartz,
 Ostertafeln S. 30 — 5 vgl. unten haer. 51, 23, 5 u. 26, 1; der dann für die Auf-
 erstehung sich ergebende 22. März ist der Tag der Frühlingstag- u. -nachtgleiche
 nach Anatolius (u. Ptolemäus), vgl. E. Schwartz, Ostertafeln S. 15f — 7 23. März
 vgl. Consularia Constant. MG auct. antiqu. IX 220 Chron. pasch. p. 218 Lactan-
 tius div. inst. IV 10, 8; I 304, 9 Brandt — 10ff vgl. Hippolyt refut. VIII 18, 2;
 S. 237, 22ff Wendland οἱ μὲν ταύτῃ προσέχοντες ἐντολῇ οὐκ ἀφορῶσιν εἰς τὸ
 εἰρημένον ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου, ὅτι διαμαρτύρομαι παντὶ περιτεμνόμενῳ, ὅτι ὀφει-
 λέτης ἐστὶ τοῦ πάντα τὸν νόμον ποιῆσαι — 11 vgl. Deut. 27, 14ff

M U

3 δὲ¹ u. 2 < M | εὗρομεν M 4 Ἰακῶν] ἐκ τῶν U 11 πρόσταγμα]
 προῖγμα U 11f Δευτερονομίον(!) τουτέστιν U 15 περιτεμνόμενοι M 17 vor
 ἀνθρώπων + πολλῶν U

λόντων· ἀληθῶς γὰρ ἔστιν εἰπεῖν ἐκεῖνο τὸ ῥῆμα τὸ συνετὸν τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ, τὸ ἐκ πνεύματος ἁγίου ἡμῖν διεσταλμένον ὅτι »τοῦτο ἔγνω ὁ Ἐκκλησιαστής, ὅτι ὁ θεὸς συνετὸν ἄνθρωπον ἐποίησεν εὐθῆ, αὐτοὶ δὲ ἐξήτησαν αὐτοῖς πολλὰς ὁδοὺς«.

- 5 πόθεν γὰρ οὐ διαπίπτει τούτων ἡ διάνοια; πρῶτον γὰρ εἰ τῇ 4
τεσσαρεσκαίδεκάτῃ τὸ Πάσχα ἄγουσι, χρεῖαν ἔχουσι τὸ πρόβατον
λαβεῖν ἀπὸ δεκάτης καὶ τηρεῖν αὐτὸ ἕως τεσσαρεσκαίδεκάτης, καὶ
οὐκέτι μία ἡμέρα ἔσται τῆς νηστείας ἀλλὰ πέντε, ἢ τε δεκάτῃ καὶ
ἐνδεκάτῃ καὶ δωδεκάτῃ καὶ τρισκαίδεκάτῃ καὶ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ· P421
- 10 ἔαν δὲ πρὸς ἐσπέραν τυθῇ τὸ Πάσχα, ἡ αὐτὴ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ 5
ἐπιφώσκουσα ἕξ ἐπιτελεῖ ἡμέρας ἐν τῇ νηστείᾳ, καὶ οὐκέτι μία ἔσται
τῆς νηστείας καὶ διέπεσεν ἡ περὶ μιᾶς ἡμέρας αὐτῶν ζήτησις, οὐ
μία τις οὐσα. ἔστι γὰρ τὰ πρωτότυπα συνεξηγμένα καὶ ἐξημί- 6
ωνται οὐκ ὀλίγην κατὰ θεὸν πραγματείαν. ἔδει γὰρ τὸν Χριστὸν
- 15 ἐν τῇ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ ἡμέρᾳ θύεσθαι κατὰ τὸν νόμον, ὅπως λήξῃ 646
παρ' αὐτοῖς τὸ φωτίζον αὐτοὺς φῶς κατὰ τὸν νόμον, τοῦ ἡλίου
ἀνατεῖλαντος καὶ σκεπάσαντος τῆς σελήνης τὸ σέλας. ἀπὸ γὰρ τεσ- 7
σαρεσκαίδεκάτης καὶ κάτω φθίνει τὸ φαινόμενον τῆς σελήνης· οὕτω
καὶ ἐν τῷ νόμῳ ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας καὶ πάθους ἡμῶν-
- 20 ρόθῃ ἡ Ἰουδαϊκὴ | συναγωγὴ, κατηύγασε δὲ τὸ εὐαγγέλιον, μὴ κατα- D449
λυθέντος τοῦ νόμου ἀλλὰ πληρωθέντος, μὴ καταργηθέντος τοῦ
τύπου ἀλλὰ παραστήσαντος τὴν ἀλήθειαν. οὕτω γὰρ καὶ ἐν τῷ 8
πεποιημένῳ τὸ Πάσχα ἐν τῇ Ἱερικῶν εὐθὺς ἐπήνεγκεν ἡ θεία γραφὴ
λέγουσα »καὶ ἐποίησαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὸ Πάσχα καὶ ἔφαγον ἐν Γαλ-
- 25 γάλοις, καὶ ἐξέλιπε τὸ μάννα«. προσμαρτυροῦσα αὐτοῖς [ἡ θεία γραφὴ] 9
καὶ προφητεύουσα ὅτι τῷ πάθει κυρίου διὰ τὴν αὐτῶν ἐπαρνησι-
θείαν λήξῃ παρ' αὐτοῖς ἡ βρωσις ἡ ἀγγελικὴ καὶ ἐπουράνιος, ὅπερ
μάννα παρ' αὐτοῖς κέκληται.

2 Pred. 7, 30 — 6f vgl. Ex. 12, 3. 6 — 20f vgl. Matth. 5, 17 — 24 Jos. 5, 10ff

M U

2 ἡμῖν ἁγίου M 3 συνετὸν] σὺν τὸν M 4 αὐτοῖς M ἑαυτοὺς U 5 εἰ]
ἐν U 8 ἢ τε] ἢ τῇ U 11 ἐπιφώσκουσα ἕξ] ἐπιφωσκούσας ἕξ M | ἐπιτελεῖ *]
διατελεῖ U διατελεῖ M 13 lies viell. μιᾶς αὐτῆς οὐσῃς * | ἔστι *] ἔχει MU
14 οὐκ ὀλίγην] οὐ λογικὴν M 15 τὸν νόμον + (τῶν Ἰουδαίων)? *; die Ergän-
zung ist nahegelegt durch das folgende αὐτοῖς u. αὐτοὺς 18 φαινόμενον] φαει-
νὸν U 19f ἡμᾶν ὥται U 24 καὶ ἐποίησαν—τὸ πάσχα < U 25 [ἡ θεία
γραφὴ] * 26 ὅτι] ἔτι M 27 ἀγγελικὴ] εὐαγγελικὴ M

3. Πανταχόθεν δὲ ἡ ἁγία τοῦ θεοῦ ἐκκλησία περὶ τῆς χρείας 3, 1
 ταύτης τῆς μυσταγωγίας συλλέγουσα τὸν σύνδεσμον οὐ διαπίπτει τῆς
 ἀληθείας. κέχρηται γὰρ οὐ μόνον τῇ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ, ἀλλὰ καὶ 2
 τῇ ἑβδομάδι τῇ κατὰ περίοδον ἀνακινησασμένη (ἐν τῇ) τάξει τῶν
 5 τοῦ σαββάτου ἑπτὰ ἡμερῶν, ἵνα κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ κυρίου γενόμενα
 (ὥς) κατὰ τὸ πρωτότυπον εἴη ἡ ἀνάστασις τε καὶ εὐχία. καὶ 3
 κέχρηται οὐ μόνον τῇ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ τῆς σελήνης, ἀλλὰ καὶ τῷ
 δρόμῳ τοῦ ἡλίου, ἵνα μὴ ἐν ἐνὶ ἐνιαυτῷ δύο Πάσχα ποιῶντες ἐν τῷ
 ἑτέρῳ μηδὲ ἐν Πάσχα τελέσωμεν. διὸ παρατηροῦμεθα μὲν τὴν τεσ- 4
 10 σσαρεσκαίδεκάτην, ὑπερβαίνομεν δὲ τὴν ἰσημερίαν φερόμεν τε ἐπὶ τὴν
 ἁγίαν κυριακὴν τὸ τέλος τῆς συμπληρώσεως· λαμβάνομεν δὲ τὸ πρό-
 βατον ἀπὸ δεκάτης. (τὸ) ὄνομα Ἰησοῦ ἐπιγνόντες διὰ τοῦ ἰῶτα, ἵνα
 μὴ λάθῃ ἡμᾶς μηδὲν τῶν κατὰ τὴν ἀλήθειαν πᾶσαν τῆς ζωτικῆς
 ταύτης τοῦ Πάσχα * τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἀληθινῆς πραγματείας. | P422
 15 ὑπερβήσομαι δὲ καὶ τοῦτο τὸ ἐμφύσημα τοῦ βαιῶνος εἴτ' οὖν 5
 γυνάλογον ὄψεως. διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ δυνάμεως ἐπισφραγισάμενος
 καὶ ἐπὶ τὰς ἐξῆς τὸν νοῦν προτείνων, θεὸν συνήθως ἐπικαλούμενος
 εἰς βοήθειαν. | D450

Κατὰ τῆς αἰρέσεως τῆς μὴ δεχομένης τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον
 20 καὶ τὴν αὐτοῦ Ἀποκάλυψιν λα, τῆς δὲ ἀκολουθίας να.

1. Καθεξῆς δὲ τούτων τῶν αἰρέσεων μετὰ τὴν κατὰ Φρύγας τε 1, 1
 καὶ Κῦντιλλιανούς καὶ Τεσσαρεσκαίδεκατίτας οὕτω καλουμένους,
 ἀνεγύη | τῷ βίῳ αἰρέσις ἑτέρα. ὥσπερ ἐρπετὸν ἀσθενές, μὴ δυνάμενον Ö48

1 ff vgl. haer. 51, 26 u. 70, 11; dazu Duchesne, revue des questions historiques
 28, 40 ff — 21 ff vgl. Irenaeus adv. haer. III 11, 9; II 51 Harvey Cajus bei Euse-
 bius h. e. III 28, 2; S. 256, 26 ff Schwartz Hippolyt capp. adv. Caium bei Diony-
 sius bar Salibi in apoc. = Corp. scr. christ. or. series II T. 101 S. 4, 4 ff 11, 16 ff
 12, 24 ff 13, 17 ff 14, 10 ff 25, 3 ff = I 241 ff Achelis = E. Schwartz, Abh. Gött. Ges.
 d. W. 1904 S. 36 ff Dionysius Al. bei Eusebius h. e. VII 25, 1 ff; S. 690, 11 ff Schwartz
 Filastrius haer. (59) 60 (schöpft aus Epiph.)

M U

1 τοῦ < M | χρείας] πραγματείας? *, vgl. Z. 14 2f συλλέγουσα—τῆς
 ἀληθείας < M 4 (ἐν τῇ) * 5 vor τοῦ σαββάτου + τούτου M 6 (ὥς) * |
 ἡ < U 8 δρόμῳ] ἀριθμῷ M | ἐν¹ < U 10 τε *] δὲ M U 12 (τὸ) * |
 vor Ἰησοῦ + τοῦ U | ἐπιγνόντες M | τοῦ *] τὸ M U 14 * etwa (ἐορτῆς διὰ)? *
 15 βαιῶνος *] βέωνος U βαιτωνος M | εἴτ' οὖν] ἢ τοῦ M 16 ἐπισφραγισμέ-
 νος M 18 Unterschrift: κατὰ τεσσαρεσκαίδεκατιτῶν ἐλκοσθῇ 9 ἡ καὶ 7 M
 20 αὐτοῦ < U | ἀποκάλυψιν + ἣν ἐκάλεσεν ἀνοήτων U | λα] λ M | τῆς δὲ
 ἀκολουθίας] ἢ καὶ M U 21 τὴν] τὰ M; τοὺς? *

ἀντισχεῖν πρὸς τὴν ὁσμὴν τῆς δικτάμνου εἴτ' οὖν στύρακος ἢ λιβα-
 νωτίδος ἢ τῆς ἀβροτόνου ἢ τῆς ὁσμῆς τῆς ἀσφάλτου ἢ τοῦ θυμιά-
 ματος ἢ τοῦ λίθου τοῦ γαγάτου ἢ τοῦ κέρατος τῆς ἐλάφου. φασὶ 2
 γὰρ οἱ ἐν τῇ πείρᾳ τούτων γεγονότες ταῦτα τὰ εἶδη ἀπελαστικά
 5 εἶναι ἐρπειῶν ἰοβόλων· καὶ τὴν μὲν δίκταμνον τίκταμνον τινὲς
 καλοῦσιν ἀπὸ τοῦ τοῦς παῖδας τῶν ἱατρῶν κεχρησθαι ταύτῃ εἰς τὴν
 τῶν τικτουσῶν γυναικῶν βοήθειαν. ὥστε ἀφ' ἡμῶν εἰκότως ἀπει-
 κάζεσθαι εἰς τὸν ἄνωθεν ἐλθόντα θεὸν Λόγον ἀπὸ τῶν ἐπουρανίων.
 ἐκ πατρὸς ἀχρόνως καὶ ἀνάρχως γεγεννημένον. φησὶ γὰρ ὁ Σολο- 3
 10 μῶν περὶ τῆς ἄφρονος καὶ φανύλης γυναικὸς ὅτι »μισεῖ λόγον ἀσφα-
 λείας· οὕτως καὶ οὗτοι τὰ στερεὰ τοῦ κηρύγματος μεμισήκασιν,
 ἐπίγριοι ὄντες καὶ πρὸς τὰ ἐπουράνια ἀπεχθανόμενοι. ὁθεν δεδιότες 4
 τὴν φωνὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος τὴν λέγουσαν »φωνὴ κυρίου κατ-
 αρτιζομένη ἐλάφους· * τοῦ εἰπόντος τοῖς ἑαυτοῦ δούλοις καὶ ἀπο-
 15 στόλοις »ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν τὴν ἔξουσίαν πατεῖν ἐπὶ ὄφεις καὶ σκορ-
 πίους καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ«. αὕτη γὰρ ἦν ἡ φωνὴ 5
 ἡ καταρτιζομένη ἐλάφους, ἡ δοθεῖσα εἰς τὸν κόσμον διὰ τῶν ἁγίων
 ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν καταπατῆσαι τὴν τοῦ διαβόλου ἐναντιό-
 τητα· ἐξ ὧν <ὧν> ὁ ἅγιος Ἰωάννης ἀκρότατα ἐπέστησε καὶ διήλεγξε P423
 20 τὴν δύναμιν τῶν πεπλανημένων καὶ ὀφιομόρφων. || D451

2. Ἀλλὰ οὐκ ἰσχύσουσιν ἐν τῇ κιβωτῇ οἱ τοιοῦτοι. ἐπιτρέπεται 2, 1
 γὰρ ὁ ἅγιος Νῶε κατὰ τὸ ῥῆμα κυρίου ἐπασφαλίσασθαι τὴν τοιαύτην,
 ὡς φησι πρὸς αὐτόν »ἀσφαλτώσεις αὐτὴν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν«, ἵνα
 δείξῃ τὸ εἶδος τῆς ἁγίας τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας, ἐχούσης τῆς ἀσφάλτου
 25 τὴν δύναμιν, τὴν ἀποδιώκουσαν τὰ δεινὰ καὶ ὀλετήρια ἐρπειώδη
 διδάγματα· ὅπου γὰρ θυμιάται ἡ ἀσφαλτος, οὐκ ἰσχύει στήναι ὄφεις.
 ἐκάρωσε τοίνυν αὐτοὺς τὸ ἅγιον θυμίαμα τοῦ στύρακος καὶ παραι- 2

10 Prov. 11, 15 — 13 Psal. 28, 9 — 15 Luk. 10, 19 — 23 Gen. 6, 14; vgl.
 Augustin c. Faust. Manich. XII 14; Migne 42, 262

M U

1 εἴτ' οὖν] ἤτουν M ἤτοι U 1f λιβανίτιδος U 2 τῆς³] τοῦ U 3 ἢ¹
 < M 4 ἐν τῇ πείρᾳ τούτων γεγονότες *] ἐν συνηθείᾳ γεγονότες τῇ πείρᾳ τού-
 των M ἐν τῇ συνηθείᾳ γεγονότες καὶ διὰ πείρας τούτων U 5 vor ἰοβόλων +
 καὶ U | τίκταμνον < U 8 λόγον θεὸν U 9f Σαλομῶν M 11 οὕτω M
 12 πρὸς < M 14 * etwa <ἐκβάλλουσιν τὸ κήρυγμα περὶ τοῦ θεοῦ Λόγον> * |
 αὐτοῦ U 17 δώσασα M 18 ἀποστόλων + καὶ τῶν αὐτῶν λόγων M | vor
 εὐαγγελιστῶν + τῶν M 19 <ὧν> * 21 ἰσχύουσιν U 24 τοῦ < M
 26 ἡ < M | ἰσχύσει U 27 αὐτοὺς] τούτους U

τοῦται τοῦτου τὴν εὐωδίαν καὶ * τῆς ἀβροτόνου εἴτ' οὖν λιβανω-
 τίδος ἢ δύναιμι, κατ' αὐτοῦ τοῦ ὅφως ἐπιγύσασα καὶ ἐπάνω τοῦ
 φωλιῶν αὐτοῦ ἐκβλαστήσασα. ἔνθα γὰρ τὸν Χριστὸν ἐκ παρατρι- 3
 βῆς ψιλὸν ἀνθρώπου ἐκέρυττειν ὁ Ἐβίων καὶ ὁ Κήρινθος καὶ οἱ
 5 αἱμαὶ αὐτοῦ, φημὶ δὲ ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἐκεῖ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀνέτειλε
 τῷ κόσμῳ ταύτην τὴν ἁγίαν βοτάνην εἴτ' οὖν θάμνον, τὴν ἀποδιώ-
 ξασαν τὸν ὄφιν καὶ λύσαν τὴν τοῦ διαβόλου τυραννίδα. ἐκεῖ γὰρ 4
 ὁ ἅγιος Ἰωάννης μεθ' ἡλικίαν γηραλέαν ἐπιτρέπεται ὑπὸ τοῦ πνεύ-
 ματος τοῦ ἁγίου κηρύξαι καὶ ἀνακάμψαι τοὺς ἐν τῇ ὁδῷ πεπλανη-
 10 μένους· οὐ μετὰ ἐνάγκης, ἀλλὰ μετὰ προαιρέσεως τοῖς πειθομένοις
 ἀποκαλύψας θεοῦ τὸ φῶς τὸ ἐν τῇ ἁγίᾳ θεοῦ διδασκαλία. ἀλλ' ἕως 5
 πότε μηκέτι τὸν λόγον; καὶ γὰρ τῷ μὲν ὄντι ὅπου ἀναφύει ἡ ἀβρο-
 τοτος, ἐκεῖ ὅστις οὐκέτι ἐγκαταμένει οὔτε ἐμφωλεύει, καὶ ὅπου θεοῦ
 ἀληθείης διδασκαλία, οὐ κατισχύσει κατοικητήριον ἐρπετώδους διδασκα-
 15 λίας, ἀλλὰ διολεῖται. | Ö50

3. Φάσκουσι τοίνυν οἱ Ἄλογοι — ταύτην γὰρ αὐτοῖς ἐπιτίθῃμι 3, 1
 τὴν ἐπωνυμίαν· ἀπὸ γὰρ τῆς δεῦρο οὕτως κληθήσονται καὶ οὕτως,
 ἀγαπητοί, ἐπιθῶμεν αὐτοῖς ὄνομα, τουτέστιν Ἀλόγων. εἶχον μὲν 2
 γὰρ τὴν αἴρεσιν * καλουμένην, ἀποβάλλουσιν Ἰωάννου τὰς βίβλους.
 20 ἔπει οὖν τὸν Λόγον οὐ δέχονται τὸν παρὰ Ἰωάννου κερ|ρυγμένον, D452
 Ἄλογοι κληθήσονται. ἀλλότριον τοίνυν παντάπασιν ὑπάρχοντες τοῦ 3
 κηρύγματος τῆς ἀληθείας ἀρνοῦνται τὸ καθαρὸν τοῦ κηρύγματος
 καὶ οὔτε τὸ τοῦ Ἰωάννου εὐαγγέλιον δέχονται οὔτε τὴν αὐτοῦ Ἀποκά-
 λυψιν. καὶ εἰ μὲν ἐδέχοντο τὸ εὐαγγέλιον, τὴν δὲ Ἀποκάλυψιν 4
 25 ἀπεβάλλοντο, ἐλέγομεν ἂν, μή πη ἄρα κατὰ ἀκριβολογίαν τοῦτο
 ποιοῦνται, ἀπόκρυφον μὴ δεχόμενοι διὰ τὰ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει βα-

3ff vgl. Irenaeus adv. haer. III 11, 1; II 40 Harvey *Iohannes domini discipulus volens per evangelii annuntiationem auferre eum qui a Cerintho insemi-*
natus erat hominibus errorem, dazu Panarion haer. 30, 24, 1ff; I 365, 9ff und
 Corssen, monarchianische Prologe S. 80f — 8 unten c. 12 genauer: ἐπὶ τῇ γηρα-
 λέᾳ αὐτοῦ ἡλικίᾳ, μετὰ ἔτη ἐνενηκόντα τῆς ἐαυτοῦ ζωῆς — 26ff über die Be-
 zeichnung der Apokalypse als ἀπόκρυφον vgl. zu haer. 26, 5, 1; I 281, 17

M U

1 εὐωδίαν] ὁδὸν U | * (ἀπεδίωξεν αὐτούς) *, vgl. Z. 6f 1f λιβανίτι-
 dos U 5 Ἀσίᾳ] ἁγία M 6 ἦτον M 7 λύσαν M 8 μετὰ M; lies wohl
 καθ' * 11 ἀλλὰ M 12 τῷ μὲν ὄντι *] τῷ μένοντι MU | ἀναφύει U |
 ἡ < U 15 διόλλυνται U 17 δεῦρω M 18 Ἄλογοι U | μὲν < U 19 *
 ἁξίως οὕτως) *, vgl. S. 299, 17 22 ἀρνοῦνται—τοῦ κηρύγματος² < M

θέως | καὶ σκοτεινῶς εἰρημένα. ὁπότε δὲ οὐ δέχονται γύσει τὰ βιβλία 5 P 424
τὰ ἀπὸ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου κεκηρυγμένα, παντὶ τῷ δῆλον εἶη ὅτι
οὗτοί εἰσι καὶ οἱ ὅμοιοι τούτοις, περὶ ὧν εἶπεν ὁ ἅγιος Ἰωάννης ἐν
ταῖς καθολικαῖς ἐπιστολαῖς ὅτι »ἐσχάτη ὥρα ἐστὶ καὶ ἠκούσατε ὅτι
5 Ἀντίχριστος ἔρχεται· καὶ νῦν ἰδοὺ Ἀντίχριστοι πολλοί· καὶ τὰ
ἐξῆς. προφασίζονται γὰρ οὗτοι, αἰσχυνόμενοι ἀντιλέγειν τῷ ἁγίῳ 6
Ἰωάννῃ διὰ τὸ εἰδέναι αὐτοὺς τὸν αὐτὸν ἐν ἀριθμῷ τῶν ἀποστόλων
ὄντα καὶ ἡγαπημένον ὑπὸ τοῦ κυρίου, ὃ ἄξιως τὰ μυστήρια ἀπεκά-
λυπτεν καὶ ἐπὶ τὸ στήθος αὐτοῦ ἀνέπεσε, καὶ ἑτέρως αὐτὰ ἀνατρέ-
10 πειν περῶνται. λέγουσι γὰρ μὴ εἶναι αὐτὰ Ἰωάννου ἀλλὰ Κηρίνθου
καὶ οὐκ ἄξια αὐτὰ φασιν εἶναι ἐν ἐκκλησίᾳ.

4. Καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐπιβολῆς εὐθὺς ἐλέγχονται, »μήτε ἂ λέγονσι 4, 1
ροοῦντες μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται«. πῶς γὰρ ἔσται Κηρίνθου
τὰ κατὰ Κηρίνθου λέγοντα; Κηρίνθος γὰρ πρόσφατον καὶ ψιλὸν τὸν 2
15 Χριστὸν λέγει ἄνθρωπον, ὃ δὲ Ἰωάννης ἀεὶ ὄντα (αὐ)τὸν Λόγον
κεκήρυξε καὶ ἄνωθεν ἦκοντα καὶ σαρκωθέντα. ἀπ' αὐτῆς τοίνυν
τῆς ἐισβολῆς ἐλέγχεται ἡ τούτων μάταιος συκοφαντία μωρὰ τις
οὕσα καὶ μὴ ροοῦσα πόθεν διελέγχεται. δοκοῦσι γὰρ καὶ αὐτοὶ τὰ 3
ἴσα ἡμῖν πιστεύειν, μὴ κατέχοντες δὲ τὰ ἀσφαλῆ τοῦ ἐκ θεοῦ οἰκο-
20 νομηθέντος ἡμῖν διὰ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ζηρέγματος εὐρεθήσονται
διελεγχόμενοι ἐν οἷς ἄγνωστοί, πῶς κατὰ τῆς | ἀληθείας ἐπαίρονται D 453
τὴν φωνήν. καὶ ἐάν γε θελήσωσιν ἀνανῆψαι τε καὶ κατανοῆσαι, 4
γνώσκονται· ἡμεῖς γὰρ τὰς ἀπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος διδασκαλίας,
ἀξιολόγως καὶ ἠσφαλισμένως ἐχούσας, οὐκ ἀποβάλλομεν. φάσκουσι 5
25 γὰρ καθ' ἑαυτῶν, οὐ γὰρ εἴπομι κατὰ τῆς ἀληθείας, ὅτι οὐ συμφο-

4 I Joh. 2, 18 — 10 vgl. Cajus bei Eusebius h. e. III 28, 2; S. 256, 26 ff
Schwartz u. VII 25, 1f; S. 690, 11 ff u. Hippolyt bei Dionysius bar Salibi in apoc.
Corp. scr. christ. or. ser. II T. 101 S. 4, 4 ff — 12 I Tim. 1, 7 — 14 vgl. haer. 28,
1, 2 ff; I 313, 10 ff — 24 ff vgl. Cajus bei Hippolyt capp. adv. Cajum nach Diony-
sius bar Salibi in ev. Joh. (Rendel Harris, Hermas in Arcadia and other essays
Cambridge 1896 p. 48 u. Labriolle, les sources de l'histoire du Montanisme p. LXXIII):
*der Häretiker Cajus tadelt Johannes, weil er nicht mit seinen Brüdern den Evan-
gelisten übereinstimme, die sagen (lies: sofern er sagt), daß Christus von der Taufe
weg nach Galiläa ging und das Wunder der Weinverwandlung in Kana verrichtete*

M U

1 βιβλία] βεβαία M 3 οἱ < M 8 ᾗ] δς U 9 καὶ¹ + (δς)? *
11 εἶναι φασιν M 15 λέγει] ἔχει U | (αὐ)τὸν * 16 ἀπ' αὐτῆς] ἀπ' ἀρχῆς M
17 ματαιοσυκοφαντία U 19 πιστεύειν ἡμῖν M | ἐκ < M 21 vor τῆς +
τὴν U 22 τὴν < U | φωνήν *] γνώσιν M U | τε < U 24 ἐχούσας *]
οὔσας M U | ἀποβάλλομεν U

καὶ τὰ αὐτοῦ βιβλία τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις, καὶ δοκοῦσι λοιπὸν
ἐπιλαμβάνεσθαι τῆς ἀγίας καὶ ἐνθέου διδασκαλίας. καὶ τί, φησὶν, 6
εἶπεν; ὅτι »ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ
θεὸς ἦν ὁ Λόγος· καὶ ὅτι »ὁ Λόγος σὰρξ | ἐγένετο καὶ κατεσκήνωσεν 52
5 ἐν ἡμῖν καὶ εἶδομεν τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ
πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας· καὶ εὐθύς »Ἰωάννης μαρτυρεῖ 7
καὶ κήρυκε λέγων ὅτι οὗτός ἐστιν ὃν εἶπον ὑμῖν· | καὶ ὅτι »οὗτός P 425
ἐστιν ὁ ἄνθρωπος τοῦ θεοῦ, ὁ αἶρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· καὶ
καθεξῆς φησι »καὶ εἶπον αὐτῷ οἱ ἀκούσαντες, Ῥαββί, ποῦ μένεις;·
10 ἅμα δὲ ἐν ταύτῃ »τῇ αὔριον, φησὶν, ἠθέλησεν ἐξελθεῖν εἰς τὴν Γαλι- 8
λαίαν καὶ εὑρίσκει Φίλιππον καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ἀκολούθει
μοι· καὶ μετὰ τοῦτο ὀλίγω πρόσθεν φησὶν »καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας 9
γάμος ἐγένετο ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἐκλήθη ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ
μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸ δεῖπνον τοῦ γάμου καὶ ἦν ἐκεῖ ἡ μήτηρ
15 αὐτοῦ· οἱ δὲ ἄλλοι εὐαγγελισταὶ γάσκουσιν αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ 10
πεποιημέναι τεσσαράκοντα ἡμέρας, πειραζόμενον ὑπὸ τοῦ διαβόλου,
καὶ τότε ὑποστρέψαντα παραλαβεῖν τοὺς μαθητάς. καὶ οὐκ οἶδασιν 11
οἱ ἀπαρακολούθητοι ὅτι ἐκάστη εὐαγγελιστῇ μεμελέτῃται συμφώνως
μὲν τοῖς ἑτέροις λαλῆσαι τὰ ὑπ' ἐκείνων εἰρημένα, ἅμα δὲ τὰ μὴ ὑπ'
20 ἐκείνων ῥηθέντα, παραλειφθέντα δὲ οὕτως ἀποκαλύψαι· οὐ γὰρ ἦν
αὐτῶν τὸ θέλημα, ἀλλὰ ἐκ πνεύματος ἁγίου ἡ ἀκολουθία καὶ ἡ
διδασκαλία. εἰ γὰρ τούτου βούλονται ἐπιλαμβάνεσθαι, μαθέτωσαν 12
ὅτι οἱ | ἄλλοι τρεῖς οὐκ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐνήρξαντο ἀκολουθίας. Ματ- D 454
θαῖος γὰρ πρῶτος ἀρχεται εὐαγγελίζεσθαι. τούτῳ γὰρ ἦν ἐπιτετραμ-
25 μένον τὸ εὐαγγέλιον κηρῦξαι ἀπ' ἀρχῆς, ὡς καὶ ἐν ἄλλῃ αἰρέσει περὶ
τούτου διὰ πλάτους εἰρήκαμεν· οὐδὲν δὲ ἡμᾶς λυπήσει καὶ αὐτίς περὶ
τῶν αὐτῶν διαλαβεῖν, εἰς παράστασιν ἀληθείας καὶ ἔλεγχον τῶν
πεπλανημένων.

2 ff vgl. E. Schwartz, über den Tod der Söhne Zebedäi S. 31 ff (Abh. Gött.
Ges. d. W. 1904) — 3 Joh. 1, 1 — 4 Joh. 1, 14 — 6 Joh. 1, 15. 30 — 7 Joh. 1, 29
— 9 Joh. 1, 38 — 10 Joh. 1, 43 — 12 Joh. 2, 1f — 15 ff vgl. Matth. 4 Mark. 1, 12 ff
Luk. 4, 1 ff — 25 vgl. haer. 29, 9, 4; I 332, 8 ff u. haer. 30, 3, 7; I 337, 9 ff

M U

5 ἴδομεν M 6 vor Ἰωάννης + ὁ U 10 ἐπαύριον U 12 τοῦτο] τοῦ-
τω U 14 τὸ δεῖπνον τοῦ γάμου] τὸν γάμον U 17 παραλαβεῖν *] καὶ παρα-
λαβόντα MU 19 ἅμα δὲ *] ἄλλα δὲ M ἀλλὰ δὲ U | μὴ < U 21 f ἡ διδα-
σκαλία καὶ ἡ ἀκολουθία U 23 vor οἱ + (καὶ)? * | ἀπὸ τῆς αὐτῆς ... ἀκο-
λουθίας *] ἀπ' αὐτῆς ... τῆς ἀκολουθίας MU 24 τούτῳ] τοῦτο M 24 f ἐπι-
τεταγμένον U 27 διαλαμβάνειν U

5. Οὗτος τοίνυν ὁ Ματθαῖος καταξιούται <πρῶτος κηρῦξαι> τὸ 5, 1
 εὐαγγέλιον. ὥς ἔφην, καὶ δικαιοτάτα ἦν. ἔδει γὰρ τὸν ἀπὸ πολλῶν
 ἁμαρτημάτων ἐπιστρέψαντα καὶ ἀπὸ τοῦ τελωνείου ἀναστάντα καὶ
 ἀκολουθήσαντα τῷ ἐλθόντι ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων
 5 καὶ λέγοντι »οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν«, εἰς ὑπόδειγμα ἡμῖν τοῖς μέλλουσι σφύζεσθαι <ὁμοίως> τῷ ἐν
 τῷ τελωνεῖῳ ἀνάχθῃντι καὶ ἀπὸ ἀδικίας ἀναστρέψαντι, <πρῶτον>
 παρασχεῖσθαι τὸ κήρυγμα τῆς σωτηρίας, ἵνα ἀπ' αὐτοῦ μάθωσιν οἱ
 ἄνθρωποι τὴν τῆς παρουσίας φιλανθρωπίαν. μετὰ γὰρ τὴν ἄφεσιν 2
 10 τῶν ἁμαρτιῶν ἐδωρήσατο αὐτῷ καὶ ἀνάστασιν νεκρῶν | καὶ κάθαρσιν 54
 λέπρας καὶ ἱαμάτων δυνάμεις καὶ ἀπέλασιν δαιμονίων, ἵνα μὴ μόνον
 ἀπὸ τοῦ λόγου πείσῃ τοὺς ἀκούοντας, ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἔργου
 <δύνηται> κηρῦξαι εὐαγγέλια, τοῖς ἀπολλυμένοις ὅτι σωθήσονται διὰ
 μετανοίας καὶ τοῖς πεπτωκόσιν ὅτι ἀναστήσονται | καὶ τοῖς τεθνεῶσιν P426
 15 ὅτι ζωογονηθήσονται. καὶ αὐτὸς μὲν οὖν ὁ Ματθαῖος Ἑβραϊκοῖς 3
 γράμμασι γράφει τὸ εὐαγγέλιον καὶ κηρύττει, καὶ ἄρχεται οὐκ ἀπ'
 ἀρχῆς, ἀλλὰ διηγείται μὲν τὴν γενεαλογίαν ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ· »Ἀβραάμ,
 φησὶν, ἐγέννησε τὸν Ἰσαὰκ καὶ Ἰσαὰκ τὸν Ἰακώβ« καὶ τὰ ἐξῆς ἄχρι
 τοῦ Ἰωσήφ καὶ Μαρίας. καὶ ἀπ' ἀρχῆς τάττει λέγων »βίβλος γενέ- 4
 20 σεως Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ Δαβὶδ«, εἰτά φησιν »υἱοῦ Ἀβραάμ«, εἰτα
 ἐλθὼν ἐπ' αὐτὸ τὸ ζητούμενόν φησι »τοῦ δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ γέν- D455
 νησις οὕτως | ἦν· μνηστευθείσης τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας τῷ Ἰω-
 σήφ, πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτοὺς ἠρέεθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ πνεύματος
 ἁγίου. καὶ Ἰωσήφ δίκαιος ὢν ἐζήτει ἀπολῦσαι αὐτὴν λάθρα. καὶ 5
 25 ἰδοὺ, ἄγγελος κυρίου ἐφάνη αὐτῷ κατ' ὄναρ λέγων, μὴ ἀπολύσῃς
 τὴν γυναῖκά σου· τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ πνεύματός ἐστιν ἁγίου.
 ἰδοὺ γάρ, γεννήσει υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. οὗτος 6
 σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν. καὶ τοῦτο, φησί, γέγονεν,

3 vgl. Matth. 9, 9f — 5 Matth. 9, 13 — 10f vgl. Matth. 10, 1 — 15 vgl.
 haer. 29, 9, 4; I 332, 8ff haer. 30, 3, 7; I 337, 9ff — 17 Matth. 1, 2 —
 19 Matth. 1, 1 — 21—S. 254, 9 Matth. 1, 18—2, 2

M U

1 <πρῶτος κηρῦξαι> * 3 ὑποστρέψαντα M | τελωνίου M 3f καὶ ἀκο-
 λουθήσαντα < U 4 ἀκολουθήσαντι M | τοῦ γένους *] τῷ γένει MU 6 ὑμῖν
 M | τῶν μελλόντων U | <ὁμοίως> * 7 τελωνίῳ M | <πρῶτον> * 11 δαι-
 μόνων U 13 <δύνηται> * | συναγγέλια M | σωθήσονται *] εὐρεθήσονται MU
 14 τεθνηκόσιν U 15 αὐτὸς] οὗτος U 18 καὶ Ἰσαὰκ] Ἰσαὰκ δὲ U 19 τάτ-
 τοι M 23 εὐρέθη U 26 γεννηθὲν < U | ἁγίου ἐστιν M 27 οὕτως U
 28 τῶν < U

- ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος· ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τὰ ἐξῆς. καὶ ἐγεθείς, φησὶν, ἀπὸ τοῦ ὕπνου ἐποίησεν οὕτως ὁ Ἰωσήφ καὶ παρέλαβε τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτήν. ἕως οὗ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν 5 πρωτότοκον, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. τοῦ δὲ Ἰησοῦ 8 γεννηθέντος. φησὶν, ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας ἐν ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως. ἰδοὺ μάγοι ἀπὸ ἀνατολῶν παρεγένοντο εἰς Ἱερουσαλὴμ λέγοντες. ποῦ ἐστὶν ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; εἶδομεν γὰρ τὸν ἀστέρα αὐτοῦ ἐν τῇ ἀνατολῇ καὶ ἦλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ. 10 ποῦ οὖν ἡ πραγματεία τοῦ Ζαχαρίου, ποῦ τὰ τῷ Λουκᾷ πεπραγ- 9 ματευμένα; ποῦ ἡ ὁπτασία τοῦ ἀγγέλου; ποῦ ἡ προφητεία Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ; ποῦ ἡ τοῦ Ζαχαρίου ἐπιτίμησις, τοῦ μὴ δύνασθαι αὐτὸν λαλεῖν ἄχρις οὗ γένηται τὰ ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου λελαλημένα; ποῦ τὰ ὑπὸ τοῦ Γαβριὴλ τῇ παρθένῳ λεχθέντα; ποῦ ἡ παράστασις 10 τῆς ἀσφαλείας. [τῆς] μετὰ συνέσεως τῆς Μαρίας αὐτῷ τῷ ἀγγέλῳ ἀποκριθείσης, ὡς ἡρώτα λέγουσα »πῶς ἔσται τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω;« καὶ ἡ μετὰ ἀκριβείας καθαρὰ ὑφήγησις, ὡς εἶπεν αὐτῇ »πνεῦμα κυρίου ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιαίσει σοι;«
6. Τί οὖν ἐροῦμεν; ἐπεὶ μὴ κατήγγειλεν ὁ Ματθαῖος τὰ ὑπὸ τοῦ 6, 1 20 Λουκᾶ ῥηθέντα. ἄρα ἀσύμφωνος | εἶη ὁ ἅγιος Ματθαῖος πρὸς τὴν D456 ἀλήθειαν; | ἢ οὐκ ἀληθεύει ὁ ἅγιος Λουκᾶς, εἰπὼν <οὐδὲν> περὶ τῶν P427 πρῶτων τῷ Ματθαίῳ πεπραγματευμένων; οὐχὶ ἐκάστῳ ἐμέρισεν ὁ 2 θεός, ἵνα | οἱ τέσσαρες εὐαγγελισταὶ ὀφείλοντες κηρύξαι εὐρῶσιν Ö56 ἕκαστος τί ἐργάζονται καὶ τὰ μὲν συμφώνως καὶ ἴσως κηρύξωσιν, 25 ἵνα δείξωσιν ὅτι ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς ὄρμηται, τὰ δὲ ἐκάστῳ παρα- λειφθέντα ἄλλος διηγῆσεται. ὡς ἔλαβε παρὰ τοῦ πνεύματος μέρος τῆς ἀναλογίας; τί δὲ ποιήσωμεν; Ματθαίου μὲν κηρύττοντος ἐν 3 Βηθλεὲμ τὴν Μαρὶὰμ γεγεννηκέναι, κατὰ <τε> τὰς παρ' αὐτῷ γενεα- λογίας ἀπὸ Ἀβραὰμ καὶ Δαυὶδ * τὴν Ἑσσαρκον Χριστοῦ θεοφάνειαν,

10 vgl. Luk. 1, 5ff — 11 vgl. Luk. 1, 11ff — vgl. Luk. 1, 13ff — 12 vgl. Luk. 1, 20 — 14 vgl. Luk. 1, 28 — 16 Luk. 1, 34 — 18 Luk. 1, 35 — 22f vgl. I Kor. 7, 17 — 26f vgl. Röm. 12, 6

M U

1 ὑπὸ + τοῦ U 6 φησὶν < M 8 ἴδομεν M 12 τοῦ Ζαχαρίου ἡ U | τοῦ² τὸ? * 15 [τῆς] * 16 ἀποκριθεῖσα M 17 καθαρὰ] lies πάσης? * 21 ἢ *] ἀλλὰ MU | <οὐδὲν> * 25 ἐκ τῆς αὐτῆς *] ἐξ αὐτῆς τῆς MU 25f παραληφθέντα U 26 διηγῆσεται U | ὡς] ὅς U 27 ποιήσωμεν U 27f ἐμβηθλεὲμ U 28 <τε> * 29 * etwa <ὑποδεικνύντος> * | θεοφάνειαν] παρουσίαν U

- ὥς οὐχ εὐρίσκεται ὁ ἅγιος Μάρκος ταῦτα λέγων, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς ἐν 4
 τῷ Ἰορδάνῃ πραγματείας ποιεῖται τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ εὐαγγελίου καί
 φησιν »ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου, ὡς γέγραπται ἐν Ἡσαΐα τῷ προφήτῃ.
 φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ«, *. οὕτω καὶ τὰ τῷ ἁγίῳ Ἰωάννῃ 5
 5 πεπραγματευμένα καὶ ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἠσφαλισμένα τὴν φροντίδα
 ἔσχεν, οὐ περὶ τῶν ἤδη κεκηρυγμένων πολλάκις μόνον λέγειν, ἀλλὰ
 περὶ τῶν ἀναγκαίως ὑπὸ τῶν ἄλλων εἰς αὐτὸν κηρυγμάτων καταλειφ-
 θέντων.
- Ἡ γὰρ πᾶσα τῶν εὐαγγελίων ὑπόθεσις τοιοῦτον εἶχε τὸν τρό- 6
 10 πον. Ματθαίου μὲν γὰρ κεκηρυχότος τὸν Χριστὸν γεννηθέντα καὶ
 ἐκ πνεύματος ἁγίου συλληφθέντα, ἐκ σπέρματός <τε> Δαυὶδ καὶ
 Ἀβραάμ κατὰ σάρκα οἰκονομηθέντα, πλάνη τις γεγένηται τοῖς μὴ
 νενοηκόσιν (οὐ τοῦ εὐαγγελίου αἰτίου ὄντος αὐτοῖς εἰς τὸ πλανη-
 θῆναι, ἀλλὰ τῆς αὐτῶν διανοίας πεπλανημένης) τὰ εἰς παράστασιν τῆς
 15 περὶ τῶν αὐτῶν πληροφορίας ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου καλῇ ὑπονοίᾳ
 ἐπινενοημένα. ἔνθεν γὰρ οἱ περὶ Κήρινθον καὶ Ἐβίωνα ψιλὸν αὐτὸν 7
 ἄνθρωπον κατέσχον καὶ * Μήρινθον καὶ Κλεόβιον εἴτ' οὖν Κλεόβου-
 λον καὶ Κλαύδιον καὶ Δημᾶν καὶ Ἐρμογένην, τοὺς ἀγαπήσαντας τὸν | D457
 ἐνταῦθα αἰῶνα καὶ καταλείψαντας τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας. ἀντι- 8
 20 λέγοντες γὰρ τοῖς τοῦ κυρίου μαθηταῖς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἀπὸ τῆς
 κατὰ τὸν Ἀβραάμ καὶ Δαυὶδ γενεαλογίας τὴν αὐτῶν ἄνοιαν παριστᾶν
 ἐπειρῶντο, οὐ καλῶς μὲν οἰόμενοι, πλὴν ἐντεῦθεν τὴν πρόφασιν
 θηρώμενοι. ἀντελέγοντο γὰρ πολλάκις ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου καὶ 9
 τῶν ἁμφ' αὐτόν, Λευκίου καὶ ἄλλων πολλῶν, | παρατρίψασα δὲ P428

3 Mark. 1, 1f — 9ff vgl. haer. 69, 23ff u. Origenes bei Eusebius h. e. VI 25, 4;
 S. 576, 7ff Schwartz — 17 zu Μήρινθος vgl. haer. 28, 8, 1; I 320, 12ff — Κλεόβιος
 vgl. Hegesipp bei Eusebius h. e. IV 22, 5; S. 370, 16 Schwartz Didaskalia VI 8;
 S. 318, 2 Funk (S. 121 Flemming-Achelis) Const. apost. VI 8, 1; S. 319, 2 Funk 16, 2;
 S. 339, 16 apokr. Brief an die Korinther bei Harnack Sitz.-Ber. Berl. Akad. 1905 S. 5. 16
 — Κλεόβουλος vgl. Ps. Ignatius ad Trall. 11 — 18 Κλαύδιος sonst nirgends genannt
 — Δημᾶς vgl. Kol. 4, 14 Philem. 24 II Tim. 4, 10 — Ἐρμογένης II Tim. 1, 15 —
 19ff vgl. haer. 30, 14, 2; I 351, 9ff — 24 zu Λεύκιος vgl. Acta Joh. S. 196 u.
 CXXV Zahn u. C. Schmidt, Petrusakten S. 31ff

M U

2f καὶ φησὶν—εὐαγγελίου < M 4 * ergänze etwa <ἄρα ψεύδεται Μάρκος;
 μὴ γένοιτο. ἀλλ' οὐ χρεῖα ἦν περὶ τῶν ἤδη κεκηρυγμένων αὐθις λέγειν.> * 7 ἀνα-
 καίων U | αὐτόν Pet.] αὐτοὺς MU 9 ἔσχε M | τὸν < U 11 <τε> *
 12 τις *] τισὶ MU 13 ὄντος < M 14 πεπλανημένης + <οὔσης>? * 14f τὰ
 vor εἰς παράστασιν *] vor ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου MU 14 τῆς² < M 15 κακῇ U
 16 νενοημένα M | αὐτόν] τὸν U 17 * etwa <ἐπλάνησαν τοὺς περὶ> * 20 κυ-
 ρίου] Χριστοῦ M 22 καλῶς] ἁγνῶς M 23 ἀντελέγον U

ἐαυτῆς τὸ μέτωπον ἢ ἀναισχυντία τὰ ἐαυτῆς κακὰ ἐπισπᾶσθαι ἐφι-
λοτιμήσατο.

εὐθὺς δὲ μετὰ τὸν Ματθαῖον ἀκόλουθος γενόμενος ὁ Μάρκος | 10 58
τῷ ἁγίῳ Πέτρῳ ἐν Ῥώμῃ ἐπιτρέπεται τὸ εὐαγγέλιον ἐκθέσθαι καὶ
5 γράψας ἀποστέλλεται ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πέτρου εἰς τὴν τῶν Αἰγυπτίων
χώραν. οὗτος δὲ εἰς ἐτύγχανεν ἐκ τῶν ἐβδομήκοντα δύο, τῶν 11
διασκορπισθέντων ἐπὶ τῷ ῥήματι ᾧ εἶπεν ὁ κύριος »ἐὰν μή τις φάγῃ
μου τὴν σάρκα καὶ πῖνῃ μου τὸ αἷμα, οὐκ ἔστι μου ἄξιος«, ὥς τοῖς
τὰ εὐαγγέλια ἀναγνοῦσι σαφῆς <εἴη> ἡ παράστασις· ὅμως διὰ Πέτρον
10 ἐπαρκαλῶντας εὐαγγελίζεσθαι καταξιοῦται, πνεύματι ἁγίῳ ἐμπεφορη-
μένος. ἄρχεται δὲ κηρύττειν ὅθεν τὸ πνεῦμα αὐτῷ παρεκελεύσατο, 12
τὴν ἀρχὴν τῶν ἀπὸ πεντεκαδεκάτου ἔτους Τιβερίου Καίσαρος,
μετὰ ἑτη τριάκοντα τῆς τοῦ Ματθαίου πραγματείας. δευτέρου δὲ 13
γενομένου εὐαγγελιστοῦ καὶ μὴ περὶ τῆς ἄνωθεν καταγωγῆς τοῦ
15 θεοῦ Λόγου τηλαυγῶς σημῆναντος, ἀλλὰ πάντῃ μὲν ἐμφαντικῶς, οὐ
μὴν κατὰ ἀκριβολογίαν τοσαύτην, γέγονε τοῖς προειρημένοις ἡπατη-
μένοις εἰς δεύτερον σκότωσις τῶν διανοημάτων τοῦ μὴ καταξιωθῆναι
πρὸς φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου· λεγόντων αὐτῶν ὅτι ἰδοὺ καὶ δεύ- 14
τερον εὐαγγέλιον περὶ Χριστοῦ σημαῖνον καὶ οὐδαμοῦ ἄνωθεν λέγον
20 τὴν γέννησιν ἀλλὰ, φησὶν, ἐν τῷ Ἰορδάνῃ κατῆλθεν τὸ πνεῦμα ἐπ'
αὐτὸν καὶ * φωνή· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐφ' ὃν
ἠυδόκησα. | D458

7. Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα οὕτως ἐν τοῖς τοιούτοις ἀνοήτοις ἐτελεῖτο, 7, 1
ἀναγκάζει τὸ ἅγιον πνεῦμα καὶ ἐπινύττει τὸν ἅγιον Λουκᾶν ὥς ἀπὸ
25 βάθους κατοπτάτου τὴν διάνοιαν τῶν ἡπατημένων ἀνενέγκαι καὶ τὰ

3f vgl. Clemens Al. bei Eusebius h. e. VI 14, 6; S. 550, 19ff Schwartz Origenes ebda VI 25, 5; S. 576, 11f Irenaeus adv. haer. III 1, 1; II 4 Harvey Tertullian adv. Marc. IV 5 Eusebius h. e. II 15, 1ff; S. 140, 3ff dem. ev. III 5, 89ff; S. 127, 5ff Heikel — 5f vgl. Eusebius h. e. II 16, 1; S. 140, 20ff Schwartz — 6ff vgl. Panarion Christentum 4, 4; I 232, 8 u. Adamantius de recta in deum fide I 5; S. 10, 14 van de Sande Bakhuyzen — 6f vgl. Joh. 6, 66 — 7 Joh. 6, 53 — 12f vgl. Luk. 3, 1. 23 — 17f vgl. II Kor. 4, 4 — 20 vgl. Mark. 1, 10f

M U

1 μετώπιον U | τὰ < U | ἐαυτῇ U | κακὰ + <διδάγματα>? * | ἐπι-
σπᾶσασθαι U 5 ἀποστέλλει U 6 τῶν² < M · 7 σκορπισθέντων M 7f μου
φάγῃ U 8 μου² < U 9 <εἴη> * 10 ἀνακάμψας U 14 τοῦ < U
17 σκότωσιν U 18 καὶ < U 19 λέγον *] λέγων U < M 21 * <ἐγέ-
νετο> * | μου < U 23 ἀνοήτως U

ὑπὸ τῶν ἄλλων καταλειφθέντα αὐθις ἐπιβάλλεσθαι. ἵνα <δὲ μή 2
 τις τῶν πεπλανημένων ἡγήσεται μυθωδῶς αὐτὸν ἐκφράσαι τὴν γέν-
 νησιν, ἐπὶ τὰ ἄνω ἀναφέρει τὸ ἔργον, διὰ δὲ τὴν ἀκρίβειαν λεπτο-
 μερῶς τὴν πᾶσαν πραγματείαν διέξεισι καὶ εἰς παράστασιν ἀληθείας 3
 5 ἐμμάρτυρας τοὺς ὑπηρέτας τοῦ λόγου γενομένους παρεισάγει φάσκων
 »ἐπειδὴ περ πολλοὶ ἐπεχείρησαν«, ἵνα τινὰς μὲν ἐπιχειρητὰς δείξῃ.
 φημί δὲ τοὺς περὶ Κήρινθον καὶ Μήρινθον καὶ τοὺς ἄλλους· εἶτα 4
 τί φησιν; »ἔδοξε καί μοι καθελῆς παρηκολουθηκότι ἄνωθεν τοῖς αὐ- P429
 τόπταις καὶ ὑπηρέταις τοῦ λόγου γενομένοις γράψαι σοι, κράτιστε
 10 Θεόφιλε (εἴτ' οὖν τινὶ Θεοφίλῳ τότε γράφων τοῦτο ἔλεγεν ἢ παντὶ
 ἀνθρώπῳ θεὸν ἀγαπῶντι), <ἵνα ἐπιγνῶς> περὶ ὧν, φησί, κατηχήθης
 λόγων τὴν ἀσφάλειαν· καὶ τὴν μὲν κατήχησιν προτεταγμένην 5
 ἔφασκεν, ὡς ἥδη ὑπὸ ἄλλων μὲν κεκατηχήσθαι, οὐκ ἀσφαλῶς δὲ παρ'
 αὐτῶν μεμαθηκέναι τὴν ἀκρίβειαν. εἰτά φησιν »ἐγένετο ἐν ἡμέραις 6
 15 Ἡρώδου τοῦ βασιλέως ἐξ ἡμερίας Ἀβιά τοῦ ἀρχιερέως ἱερεὺς τις
 ὀνόματι Ζαχαρίας καὶ γυνὴ αὐτοῦ ἐκ τῶν θυγατέρων Ἀαρών, ἣ ὄνομα
 Ἐλισάβετ«. καὶ ἄρχεται πρὸ τοῦ Ματθαίου· ὁ μὲν γὰρ Ματθαῖος 7
 ἐσήμανε τριακονταετῇ χρόνον ἀπ' ἀρχῆς, ὁ δὲ Μάρκος τὰ μετὰ <τὰ>
 τριάκοντα ἔτη ἔταπτεν, τὴν ἐν τῷ Ἰορδάνῃ γενομένην | ἐν ἀληθείᾳ Ö60
 20 πραγματείαν, ὅμοια τῷ Ματθαίῳ καὶ τῷ Λουκᾷ. ὁ δὲ Ματθαῖος 8
 ἀπὸ τριακονταετοῦς χρόνου πρὸ τῆς ἐν τῷ Ἰορδάνῃ καὶ τοῦ βαπτί-
 σματος πραγματείας τὸ διήγημα ἐποιεῖτο· Λουκᾶς δὲ πρὸ τοῦ χρό-
 νου τοῦ συλληφθῆναι τὸν σωτῆρα ἐν γαστρὶ ἀπὸ ἑξ μηνῶν τὸν
 χρόνον ἐδήλουν, καὶ ἐννέα μηνῶν πάλιν καὶ ὀλίγων | ἡμερῶν τῆς D459
 25 συλλήψεως τοῦ κυρίου, ὡς εἶναι τὸν πάντα χρόνον τριάκοντα ἐν
 ἔτος καὶ ἐπέκεινα. διηγείται δὲ καὶ τὴν τῶν ποιμένων διὰ [τὴν] 9
 τῶν εὐαγγελισαμένων ἀγγέλων θεοπτίαν, καὶ ὡς ἐγεννήθη ἐν Βηθλεὲμ
 καὶ ἐσπαργανώθη ἐν φάτνῃ καὶ τῇ ὀγδόῃ περιετμήθη, καὶ ὡς ἐν τεσ-
 σαράκοντα ἡμέραις κατὰ τὸν νόμον προσφορὰν ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπετέ-

3 vgl. Luk. 1, 2 — 6 Luk. 1, 1 — 8 Luk. 1, 3f — 10f vgl. Origenes
 in Luc. hom. 1; V 90 Lommatzsch — 14 Luk. 1, 5 — 22f vgl. Luk. 1, 26 —
 26f vgl. Luk. 2, 8 — 27f vgl. Luk. 2, 4. 7. 21 — 28 vgl. Luk. 2, 22ff

M U

1 ἐπιλαβέσθαι M | <δὲ> * 2 ἡγήσεται MU 3 ἐπὶ τὰ ἄνω ἀναφέρει τὸ
 ἔργον *, vgl. S. 261, [29 u. 262, 18] ἐπὶ τὰ ἄνω ἀναφέρετον ἐργάζεται M ἔπειτα
 ἀνωφερῇ τὸν λόγον ἐργάζεται U 11 <ἵνα ἐπιγνῶς> * 14 τὴν ἀκρίβειαν.
 εἰτά φησιν *] εἶτα τὴν ἀκρίβειάν φησιν MU 15 τοῦ ἀρχιερέως ἱερεὺς] ἀρχιε-
 ρεύς M 17 πρὸ] ἀπὸ M 18 ἀπ' ἀρχῆς] ὑπάρχειν U | <τὰ> * 19 ἔταπτεν
 ἔτη U 26 [τὴν] * 28 ὡς < U | ἐν² < M 29 νοτ κατὰ + τὰ U | προσφόρια U
 Epiphanius II. 17

λουν καὶ ὡς ὁ Συμεὼν (αὐτὸν) ἐν ἀγκάλαις ἐδέχετο καὶ ὡς Ἄννα
ἐνθωμολογεῖτο θυγάτηρ Φαρισαίου. καὶ ὡς ἐν Ναζαρέτ ἀπῆει καὶ ὡς
κατ' ἔτος ἀνέει εἰς Ἱερουσαλὴμ ἕνα τοῖς γονεῦσι τελοῦσιν ὑπὲρ αὐτοῦ
τὰ κατὰ τὸν νόμον. ὧν οὐδὲν τῷ Ματθαίῳ ἐπείργασται οὐδὲ τῷ
5 Μάρκῳ ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τῷ Ἰωάννῃ.

8. Ὅθεν καὶ τινες ἄλλοι ἐξ Ἑλλήνων φιλοσόφων. φημὶ δὲ Πορ- 8, 1
φύριος καὶ Κέλσος καὶ Φιλοσαββάτιος. ὁ ἐκ τῶν Ἰουδαίων ὁρμώμενος
δαιμόν καὶ ἀπατεῶν ὄφις. [εἰς] τὴν κατὰ τῆς εὐαγγελικῆς πραγματείας
διεξιόντες ἀνατροπὴν τῶν ἀγίων εὐαγγελιστῶν κατηγοροῦσι, ψυχικοὶ
10 καὶ σαρκικοὶ ὑπάρχοντες. κατὰ σάρκα δὲ στρατευόμενοι καὶ θεῷ
ἐναρεστῆσαι ἀδυνάτως ἔχοντες καὶ τὰ διὰ τοῦ πνεύματος (εἰρημένα)
μὴ νενοηκότες. ἕκαστος γὰρ (αὐτῶν) προσκόπτων τοῖς λόγοις 8 P430
τῆς ἀληθείας διὰ τὴν ἐν αὐτῷ τύγλωσιν τῆς ἀγνωσίας. εἰς τοῦτο
ἐμπίπτοντες ἔλεγον· πῶς δύναται ἡ αὐτὴ ἡμέρα [εἶναι] τῆς ἐν Βηθ-
15 λεὲμ γεννήσεως αὐτῇ καὶ περιτομῇ ἔχειν ὀκταήμερον καὶ διὰ τεσσα-
ράκοντα ἡμερῶν τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις ἄροdon καὶ τὰ ἀπὸ Συμεῶνος
καὶ Ἄννας εἰς αὐτὸν τετελεσμένα, ὁπότε ἐν τῇ νυκτὶ ἣ ἐγεννήθη 9
πέφηεν αὐτῷ, φησὶν. ἄγγελος. μετὰ τὴν τῶν μάγων ἔλευσιν τῶν
ἐλθόντων προσκυνῆσαι αὐτῷ καὶ ἀνοιζάντων τὰς πύρας καὶ προσ-
20 ενεγκάντων, ὡς φησιν· ὧφθη αὐτῷ ἄγγελος λέγων· ἀναστὰς λάβε
τὴν γυναῖκά σου καὶ τὸ παιδίον, καὶ πορεύου εἰς Αἴγυπτον, ὅτι ζητεῖ
Ἡρώδης τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου. εἰ τοίνυν ἐν αὐτῇ τῇ νυκτὶ ἣ 10

1 vgl. Luk. 2, 25 — vgl. Luk. 2, 36 — 2 vgl. Luk. 2, 39 — vgl. Luk. 2, 41 —
6ff vgl. Harnack, Abh. Berl. Akad. 1916 S. 49f — zu Κέλσος vgl. Origenes c. Cels.
I 40; I 91, 5ff Kötschau I 48; S. 109, 15ff; beachte auch in Joh. X 3; S. 172, 20ff
Preuschen (διὰ τὸ πολλοῦς) μὴ λομένης τῆς διαφωνίας ἐφεῖσθαι τῆς περὶ τῶν
εὐαγγελίων πίστεως, ὡς οὐκ ἀληθῶν οὐδὲ θειοτέρῳ πνεύματι γεγραμμένων ἢ ἐπι-
τετειγμένως ἀπομνημονευθέντων. — Den sonst unbekannten Φιλοσαββάτιος hat
Epiph. wohl der christlichen Streitschrift gegen Porphyrius entnommen, die er im
Folgenden benutzt — 10 vgl. II Kor. 10, 3 — 10f vgl. Hebr. 11, 5f — 17f der
Gegner nimmt darnach an, daß die Magier in der Geburtsnacht selbst gekommen
seien; auch Epiph. setzt die Ankunft der Magier auf denselben Tag wie die Ge-
burt, jedoch genau 2 Jahre später vgl. S. 261, 2ff u. 288, 6 — 20 Matth. 2, 13

M U

1 (αὐτὸν) * | ἐδέξατο M 2 ἐν] ἐκ U 2f καὶ ὡς—ἀνῆει < U 3 κα-
θέτος M | ἀνείη M 4 τὰ < U | ἐπέξεύργασται M 8 [εἰς] * 9 ἀγίων < M
10f θεοῦ ἐναρεστήσιν U 11 διὰ < U | (εἰρημένα) * 12 (αὐτῶν) * 13 ἐαυτῷ M
14 [εἶναι] * 14f ἐμβηθλεὲμ U 15 vor αὐτῇ + ἡ M 16 τὴν < U
19f προσενεγκάντων + (τὰ δῶρα)? * 20 ὡς φησιν *] ὡς φασιν M ὡς λέγει
φησὶν U 21 τὸ παιδίον καὶ τὴν γυναῖκα σου U 22 αὐτῇ] ταύτῃ U | ἣ] ὁγδόη M

γεγέννηται παρελήφθη | εἰς Αἴγυπτον καὶ ἐκεῖ ἦν, ἕως ὅτου ἀπέ- D460
θανεν Ἡρώδης, πόθεν δύναται ἐπιμεῖναι [καὶ] ὀκταήμερον καὶ περι-
τμηθῆναι; ἢ πῶς μετὰ τεσσαράκοντα * εὗρίσκεται Λουκᾶς ψευδόμενος,
ὥς φασὶ βλασφημοῦντες κατὰ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς, ὅτι φησὶν »ἐν
5 τῇ τεσσαρακοστῇ ἡμέρᾳ ἀνήνεγκαν αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἀκκέιδεν
(ὑπέστρεψαν) εἰς Ναζαρέτ*;

Καὶ οὐκ οἶδασιν οἱ ἀγνώστῳ κατεχόμενοι τοῦ ἁγίου πνεύματος τὴν 9, 1
δύναμιν· ἐκάστω γὰρ τῶν εὐαγγελιστῶν ἐδωρήσατο ἐκάστου χρόνου
καὶ καιροῦ διηγεῖσθαι τὰ ἐν ἀληθείᾳ πληρωθέντα. καὶ ὁ μὲν Ματ-
10 θθαῖος διη|γισάμενος μόνον ὅτι ἐγεννήθη ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ ὅτι Ö62
συνελήφθη ἄνευ σπέρματος ἀνδρός, οὐδὲν περὶ περιτομῆς εἶπεν οὐδὲ
περὶ τῶν δύο ἐτῶν τι τῶν εἰς αὐτὸν μετὰ τὴν γέννησιν γεγενημένων,
ἀλλὰ διηγείται τὴν ἔλευσιν τῶν μάγων, ὥς ἐπιμαρτυρεῖ ἡμῖν ὁ ἀλη- 2
θῆς τοῦ θεοῦ λόγος, ἐρωτῶντος τοῦ Ἡρώδου παρὰ τῶν μάγων τὸν
15 χρόνον καὶ ἡκριβωκότος τοῦ φαινομένου ἀστέρος, καὶ τῶν μάγων
τὴν ἀπόκρισιν, ὅτι ἀπὸ δύο ἐτῶν καὶ κατωτέρω· ὥς μὴ εἶναι τὸν
χρόνον τοῦτον τὸν τῷ Λουκᾶ πεπραγματευμένον. ἀλλ' ὁ μὲν 3
Λουκᾶς τὰ πρὸ <τῶν> δύο ἐτῶν διηγείται, Ματθαῖος δὲ εἰπὼν τὴν
γέννησιν ἀπεπήδησεν εἰς τὸν διετῆ χρόνον καὶ ἐδήλωσε τὰ γενόμενα
20 μετὰ <τὰ> δύο ἔτη. διὸ καὶ ὁ Ἡρώδης διανοηθεὶς τοῦτο μετὰ τὸ 4
ἀπονεῦσαι τοὺς μάγους δι' ἐτέρας ὁδοῦ ᾤήθη ἐν τῷ πλήθει τῶν
παίδων καὶ αὐτὸν <τὸν> γεννηθέντα εὐρεθήσεσθαι καὶ σὺν αὐτοῖς
ἀποκτείνυσθαι. ἐκέλευσε γὰρ τοὺς ἐν τοῖς ὁρίοις Βηθλεὲμ παῖδας 5
ἀποκτανθῆναι, τοὺς ἀπὸ δύο ἐτῶν καὶ | κατωτέρω, ἕως αὐτῆς τῆς P431
25 ἡμέρας ἣς οἱ μάγοι παρ' αὐτῷ ἐγένοντο. ἔνθεν οὖν τίνι οὐ φανεῖται
ὅτι ὅτε ἦλθον οἱ μάγοι δύο ἦν ἐτῶν ὁ παῖς γεγεννημένος; καὶ 6
γὰρ καὶ αὐτὴ ἡ πραγματεία τὴν πᾶσαν ἀκρίβειαν σαφηνίζει. ὁ μὲν
γὰρ Λουκᾶς λέγει ἐσπαρ|γανῶσθαι τὸν παῖδα εὐθὺς γεγεννημένον καὶ D461

4 vgl. Luk. 2, 21. 39 — 14 vgl. Matth. 2, 7 — 20 vgl. Matth. 2, 12. 16 —
23 Matth. 2, 16 — 27 vgl. Luk. 2, 7

M U

2 δύναται] τὸ U | [καὶ] Dind. Öh. | καὶ² < U 3 πῶς + τὸ U |
* <ἡμέρας ἀνενεχθέντα αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλὴμ διηγούμενος οὐχ> * 4 φησὶ¹ M
6 <ὑπέστρεψαν> * | Ναζαρέθ M 8 ἐδωρήσατο sc. τὸ πνεῦμα] ἐδωρήθη M
10 ὅτι μόνον M 11 εἰπὼν M 12 περὶ *] πρὸ MU | μετὰ τὴν
γέννησιν < U | γεγεννημένων M 14 τοῦ θεοῦ] τοῦ κυρίου M 15 ἡκριβωτο U
16 τὴν ἀπόκρισιν *] ἡ ἀπόκρισις MU 17 ἀλλὰ M 18 <τῶν> * 20 <τὰ>* |
ὁ < M 22 <τὸν> * 25 οὖν < U 26 γεγεννημένος U 27 ἡ αὐτὴ U
28 γεγεννημένον] τετεγμένον U

κείσθαι ἐν φάτνῃ καὶ ἐν σπηλαίῳ διὰ τὸ μὴ εἶναι τόπον ἐν τῷ
 καταλύματι. ἀπογραφὴ γὰρ τότε ἦν καὶ οἱ διασκορπισθέντες ἀπὸ 7
 τοῦ χρόνου τῶν πολέμων τῶν ἐπὶ τοῖς Μακκαβαίοις γεγονότων ἐπὶ
 τὰ περταχοῦ γῆς διεσκορπίσθησαν καὶ ὀλίγοι παντελῶς ἔμειναν ἐν
 5 Βηθλεὲμ κατοικοῦντες· διὸ ἐν τινι τῶν ἀντιγράφων τῶν εὐαγγε-
 λιστῶν καλεῖται πόλις τοῦ Δαβὶδ. ἐν ἄλλῳ δὲ κόμην αὐτὴν φάσκει
 διὰ τὸ εἰς ὀλίγην γῆν αὐτὴν ἰκάναι. ὅτε δὲ γέγονε τὸ κέλευσμα 8
 Αὐγούστου τοῦ βασιλέως καὶ ἀνάγκην ἔσχον οἱ διασκορπισμένοι κατὰ
 τὰ αὐτῶν γένη ἔλθειν εἰς τὸν τόπον ἵνα ἀπογραφῶσιν, ἐπιρρέοντα
 10 τὰ πλήθη ἐνέπλησε τὸν τόπον καὶ οὐκ ἦν τόπος ἐν τῷ καταλύματι
 διὰ τὴν συνέχειαν. λοιπὸν δὲ μετὰ τὴν ἀπογραφὴν ἀπῆλθεν 9
 ἕκαστος ὅποι γῆς τὴν καταμονὴν τῆς κατοικήσεως εἶχε· διὸ καὶ
 πλάτος ἐτύγγανεν ἐν τῇ γῇ. ἐρχόμενοι δὲ ὡς εἰπεῖν μνήμης ἕνεκα 10
 τῶν ἐκεῖ γεγεννημένων, <τοῦ> πρώτου ἐνιαυτοῦ τελεσθέντος καὶ τοῦ
 15 δευτέρου πληρωθέντος ἦλθον οἱ γονεῖς ἐκεῖσε ἀπὸ τῆς Ναζαρετ ὡς
 εἰς τὴν πανήγυριν ταύτην. διὸ καὶ ἡ ἔλευσις τῶν μάγων γεγένηται 11
 κατὰ τὴν τοιαύτην συγκυρίαν οὐκέτι ἴσως πῃ ἐν τῇ καταλύσει τότε
 τῆς Μαρίας καὶ Ἰωσήφ διὰ τὴν τῆς ἀπογραφῆς παρουσίαν τῇ ὑπὸ
 τοῦ Δουκᾶ εἰρημένῃ. οὐ γὰρ ἡῦρον τὴν Μαριάμ ἐν τῷ σπηλαίῳ,
 20 ὅπου ἐγέννησεν· ἀλλὰ ὡς ἔχει τὸ εὐαγγέλιον, ὅτι ὠδήγει αὐτοὺς,
 φησὶν. ὁ | ἀστὴρ ἄχρι τοῦ τόπου οὗ ἦν ἐκεῖ τὸ παιδίον. καὶ εἰσελ- 12 Ö64
 θόντες εἰς τὸν οἶκον ἡῦρον τὸ βρέφος μετὰ Μαρίας, οὐκέτι ἐν φάτνῃ
 οὐκέτι ἐν σπηλαίῳ, ἀλλὰ ἐν οἴκῳ· ἵνα γνωσθῇ τῆς ἀληθείας ἡ ἀκρι-

1 ἐν σπηλαίῳ vgl. Panarion Christentum 1, 4; I 228, 6 περιτμηθέντα ἐν τῷ
 σπηλαίῳ — 2 ff vgl. haer. 30, 25, 7; I 367, 3 ff — 5 f vgl. Luk. 2, 4 mit Joh. 7, 42 —
 7 vgl. Luk. 2, 1 — 14 vgl. die deutlichere Stelle Panarion Christentum 1, 4f;
 I 228, 9 ff ἐλθόντα τῷ ἑξῆς ἐνιαυτῷ ὁφθῆναι ἐνώπιον κυρίου εἰς Ἱερουσαλήμ, γενό-
 μενόν τε ἐν Βηθλεὲμ διὰ τὴν συγγένειαν ὑπὸ τῆς μητρὸς βασταζόμενον, αὐθις
 πάλιν εἰς Ναζαρετ ἀπενεχθέντα καὶ κατὰ δευτέραν περίοδον ἐνιαυτοῦ εἰς τὰ
 Ἱεροσόλυμα καὶ Βηθλεὲμ ἐληλυθότα, βασταζόμενον ὡσαύτως ὑπὸ τῆς ἰδίας μη-
 τρός — 17 ff vgl. Panarion Christentum 1, 5; I 228, 14 ἐν οἰκίᾳ κατελθόντα —
 21 Matth. 2, 9. 11

M U

1 ἐν² < M 3 f ἐπὶ τὰ] ἔπειτα M 4 f ἐμβηθλεὲμ U 5 τῶν ἀντιγρά-
 φων] ἀντιγράφω U 6 φάσκει] καλοῦσιν U 8 τοῦ βασιλέως Αὐγούστου M
 8 f κατὰ τὰ Pet.] κατὰ, < τὰ M καὶ τὰ U 9 ἐπιρρέοντα U 14 <τοῦ> *
 καὶ + <αὐθις>? * 15 ἐκεῖθεν M | Ναζαρεθ M 17 vor κατὰ + καὶ U |
 πῃ *] τῇ MU | ἐν τῇ < U 18 διὰ—παρουσίαν] διὰ τὴν ἀπογραφὴν U
 19 ἡῦρον U 20 f φησὶν αὐτοὺς U 22 εὔρον U 23 ἀλλ' U

- βεια καὶ τοῦ χρόνου τῶν δύο ἐτῶν τὸ διάστημα, τουτέστιν ἐξότον
 ἐγεννήθη ἕως ὅτε παρεγένοντο οἱ μάγοι. καὶ κατ' ἐκείνην τὴν 13
 νύκτα μετὰ δύο ἔτη τῆς γεννήσεως ὤφθη ὁ ἄγγελος καὶ εἶπε παρα-
 λαβεῖν τὴν | μητέρα καὶ τὸ παιδίον εἰς γῆν Αἰγύπτου. διὸ οὐκέτι D462
 5 Ἰωσήφ ἀνακάμπει εἰς Ναζαρέτ, ἀλλὰ ἀποδιδράσκει ἅμα τῷ παιδί
 καὶ τῇ μητρὶ αὐτοῦ εἰς Αἰγύπτου καὶ ἄλλα δύο ἔτη ποιεῖ ἐκεῖσε· καὶ
 οὕτως πάλιν ὁ ἄγγελος μετὰ τὴν τοῦ Ἡρώδου τελευτὴν * ἐπιστρέφει
 ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν. | P432
10. Τῷ γὰρ τριακοστῷ τρίτῳ τοῦ Ἡρώδου γεννᾶται ὁ κύριος, 10, 1
 10 τριακοστῷ πέμπτῳ ἦλθον οἱ μάγοι, τριακοστῷ ἑβδόμῳ ἔτει τελευτῇ
 ὁ Ἡρώδης καὶ διαδέχεται Ἀρχέλαος ὁ υἱὸς αὐτοῦ τὸ βασίλειον, ποιήσας
 ἔτη ἐννέα βασιλεύων, καθάπερ μοι ἤδη ἐν ἄλλοις τόποις εἴρηται.
 ἀνεχώρησεν οὖν ἀκούσας περὶ Ἀρχελάου καὶ ἐλθὼν κατόκησεν εἰς 2
 Ναζαρέτ καὶ ἐκεῖθεν πάλιν κατ' ἔτος ἀνῆει εἰς Ἱερουσαλήμ. ὁρᾷς 3
 15 ὅση τυγχάνει ἀκρίβεια ἐν τοῖς θείοις εὐαγγελίοις περὶ ἐκάστης πραγ-
 ματείας. οἱ δὲ ἀγνοῖα φερόμενοι, τὸν ἑαυτῶν νοῦν σκοτώσαντες
 οὐκ ἴσασι τὸ τέλος ἐκάστου λόγου, ἀλλὰ ἀπλῶς κατὰ τῶν ἁγίων
 <εὐαγγελιστῶν> ἐπαίρουσι τὸ στόμα καὶ χαλῶσι τὴν γλῶτταν, μηδὲν
 μὲν λέγοντες ἐν ἀληθείᾳ, ἑαυτοὺς δὲ τῆς ζωῆς ἀπαλλοτριοῦντες.
- 20 Ἐνθεν γοῦν ὁ Λουκᾶς μετὰ τὸ διηγῆσασθαι τὰ πρῶτα πάλιν 4
 λέγει πῶς ἐν τῷ δωδεκάτῳ ἔτει ἀνῆλθεν εἰς Ἱερουσαλήμ, ἵνα μὴ
 παραλείψῃ τόπον τοῖς νομίσασιν αὐτὸν ἀπλῶς ἄνδρα τέλειον ἐν
 κόσμῳ πεφηνέναι καὶ εἰς τὸν Ἰορδάνην πρὸς τὸν Ἰωάννην ἰκάναι,
 ὡς ὑπεβλήθη ὑπὸ τε Κηρίνθου καὶ Ἐβίωνος καὶ τῶν ἄλλων. δεινὸς 5
 25 γὰρ ὁ ὄφρις σκαληνῶς διαβαίνων ἐν μιᾷ γνώμῃ οὐχ ἴσταται, ἀλλὰ
 τοῖς μὲν δοκεῖ ἐκ παρατριβῆς καὶ σπέρματος ἀνδρὸς γεγενῆσθαι, τοῖς
 δ' ἄλλοις ἀπλῶς ἄνθρωπος πεφηνέναι. διὸ κατὰ τὸ λεπτόν τὰ 6
 πάντα διηγούμενοι οἱ ἅγιοι εὐαγγελισταὶ ἀκριβοῦσι. καὶ φύσει ὁ
 Λουκᾶς ὡς ἀπὸ κάτωθεν ἐπὶ τὰ ἄνω ἀναφέρων τὴν διάνοιαν φάσκει »ἦν
 30 δὲ Ἰησοῦς ἀρχόμενος εἶναι ὡς ἐτῶν | τριάκοντα, ὧν υἱὸς ὡς ἐνομιζέτο D463

2 ff vgl. Matth. 2, 13 — 4 vgl. Matth. 2, 19 — 9 ff vgl. Panarion Christen-
 tum 2, 1 ff; I 228, 20 ff — 21 vgl. Luk. 2, 41 ff — 24 ff vgl. haer. 28, 1, 5; I 314, 3 ff
 haer. 30, 3, 6; I 337, 6 ff — 30 Luk. 3, 23

M U

1 ἐξότε M 3 ὁ < M 4 τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα U 5 Ναζαρέθ M
 6 ποιεῖ < M 7 * < φαίνεται καὶ > * | ἐπιστρέφει + τὸν αὐτὸν U 8 ἐν τῇ
 Ἰουδαία U 9 τρίτῳ + ἔτει U (überflüssig, vgl. I 228, 20) 11 ὁ² < U
 14 Ναζαρέθ M | ἀνείη M 18 <εὐαγγελιστῶν> *, vgl. Z. 28 19 ἀλλοτριοῦντες U
 20 οὖν U 24 ὑπεβλήθη U | τε < U 25 ὁ < U 27 ἄνθρωπον M 28 ἡγού-
 μενοι M | ἀκριβολογοῦσι U 30 εἶναι < M; vgl. S. 270, 17 u. 294, 7 | υἱὸς < M

τοῦ Ἰωσήφ. τὸ δὲ νομίζεσθαι οὐκ ἀληθές ἐστιν, ἀλλὰ ἐν τάξει μὲν 7
 πατὴρ ἐτύγχανεν ὁ Ἰωσήφ διὰ τὸ οὕτως τῷ θεῷ δεδόχθαι, οὐκ ἦν
 δὲ πατήρ ὁ μὴ πρὸς τὴν Μαρίαν ἐσχηκὼς συνάφειαν ἢ μόνον ὅτι 8
 ἀνὴρ ἐκλήθη διὰ τὸ μεμνηστεῦθαι πρεσβύτης ὀγδοήκοντα ἐτῶν που
 5 τυγχάνων πλείω ἐλάσσω καὶ ἔχων ἕξ υἱοὺς ἀπὸ τῆς οὕτως αὐτοῦ
 γαμετῆς πρώτης. ταύτην δὲ τὴν οἰκονομίαν παρειληφώς, ὡς καὶ ἄλλη
 που ἀκριβέστερον περὶ | τούτου διηλθον. πῶς οὖν ὁ μὴ ἔχων συνά- 666
 φειαν πατήρ αὐτοῦ ἐτύγχανεν; ὅπερ ἀδύνατον.

11. Ἀλλὰ εἰρήνιστέ μοι, πῶς οὖν ἀνὴρ αὐτῆς ἐκέκλητο, εἰ μὴ ἔσχε 11, 1
 10 ταύτην; ὁ δὲ ταῦτα ἀμφιβάλλων ἀγνοεῖ τὰ κατὰ τὸν νόμον, ὅτι
 ἐξότε | ὀνομάζεται γυνὴ ἀνδρί, καὶν τε παρθένος εἴη καὶν τε ἐν οἴκῳ P 433
 πατὴρ ἐτι ὑπάρχει, γυνὴ τοῦ ὀνομασμένου λέγεται ἢ τοιαύτη· τού-
 του ἔνεκεν ὁ ἅγιος ἄγγελός φησι »μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν τὴν γυ-
 ναϊκά σου. καὶ ἵνα μὴ τις νομίσῃ ὅτι πλάνη τις (ἐστὶν) ἐν τοῖς 2
 15 εὐαγγελίοις — ἐκπληκτικὸν γὰρ τὸ μυστήριον καὶ ἡ διήγησις ὑπὲρ
 ἀνθρώπου, μόνοις δὲ τοῖς υἱοῖς τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐστι πᾶσα λεία
 τε καὶ πεφωτισμένη —, (φησί) »ἦν ὡς ἐτῶν τριάκοντα, ὡς ἐνομιζέτο 3
 υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ τοῦ Ἡλὶ τοῦ Ματθαίου, καὶ ἀναφέρει τὴν γέννησιν
 ἐπὶ τὸν Ἀβραάμ. ὅθεν καὶ ὁ Ματθαῖος ἐνήρξατο, ὑπερβαίνει δὲ τὸν
 20 Νῶε καὶ φθάνει ἐπὶ τὸν Ἀδὰμ, ἵνα τὸν ἀπὸ πρώτης πλάσθέντα
 σημάνη, ζητούμενον διὰ τοῦ ἀπὸ τοῦ φυράματος αὐτοῦ ἐλθόντος
 τουτέστιν ἀπὸ τῆς ἁγίας παρθένου Μαρίας. ἦλθε γὰρ δι' ἐκεῖνον 4
 τὸν ποτε πλάσθέντα καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ γεγεννημένους, θέλοντας
 ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσαι· ὑπερβὰς δὲ τὸν Ἀδὰμ λέγει »τοῦ θεοῦ.
 25 ἐντεῦθεν λοιπὸν ἦν φανερώτατον ὅτι τοῦ μὲν θεοῦ ἦν υἱός, διὰ 5
 δὲ τοῦ σπέρματος τοῦ Ἀδὰμ κατὰ διαδοχὴν | ἐν σαρκὶ παρεγένετο. D 464
 ἀλλὰ οὐκ ἔσχον πάλιν φωτισμὸν οἱ πεπλανημένοι, ἀντέλεγον δὲ τῷ

1 ff vgl. Ancoratus c. 60; I 70, 18 ff Panarion haer. 28, 7, 6; I 319, 26 ff
 haer. 30, 29, 8 u. 11; I 373, 21 u. 374, 3 ff haer. 78, 7 ff — 13 Matth. 1, 20 —
 17 Luk. 3, 23 ff — 21 vgl. haer. 46, 2, 7 u. 3, 10; II 206, 11 ff u. 207, 20 ff —
 24 Luk. 3, 38

M U

2 δεδέχθαι M 4 ἐτῶν ὀγδοήκοντα U | που < U 5 πλέω M | vor
 ἐλάσσω + ἦ U | υἱοὺς ἕξ U 6 ταύτην δὲ τὴν] τὴν δὲ U 8 ὑπῆρχεν U
 10 τὸν < M 11 ἦ U | τε² < M 12 ὀνομασμένου] ὀνόματος μόνου U
 14 (ἐστὶν) * 15 ἐκπλήττον M 16 ἁγίου < M 16 f λεῖα πᾶσα τε U
 17 (φησί) * | ἦν + οὖν U 19 ὁ < M 20 φθάνει M | ἀπὸ πρώτης ist
 nicht zu beanstanden vgl. S. 281, 8 23 ποτε + (ὑπ' αὐτοῦ) u. ἀπ' statt des
 folgenden ὑπ' ? * 24 τὸν] τοῦ M 25 φανερώτατον *] φανέρωσις MU 25 f διὰ
 δὲ + καὶ U 27 πάλιν < M

λόγω, ἑαυτοὺς πλανῶντες <καὶ τὸ ψεῦδος ἀγαπῶντες> ὑπὲρ τὴν ἀλή-
θειαν. ἔφασκον δὲ ὅτι ἰδοὺ τρίτον εὐαγγέλιον τὸ κατὰ Λουκᾶν. 6
τοῦτο γὰρ ἐπετράπη τῷ Λουκᾷ, ὄντι καὶ αὐτῷ ἀπὸ τῶν ἐβδομήκοντα
δύο τῶν διασκορπισθέντων ἐπὶ τῷ τοῦ σωτῆρος λόγῳ, διὰ δὲ Παύ-
5 λου τοῦ ἁγίου πάλιν ἐπανακάμψαντι πρὸς τὸν κύριον ἐπιτραπέντι
τε αὐτοῦ κηρῦσαι τὸ εὐαγγέλιον. καὶ κηρύττει πρῶτον ἐν Δαλματίας 7
καὶ Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ. ἀρχὴ δὲ ἐν τῇ Γαλλίᾳ,
ὡς καὶ περὶ τινων τῶν αὐτοῦ ἀκολουθῶν λέγει ἐν ταῖς αὐτοῦ ἐπι-
στολαῖς ὁ αὐτὸς Παῦλος· »Κρήσκης, φησὶν, ἐν τῇ Γαλλίᾳ· οὐ γὰρ
10 ἐν τῇ Γαλατίᾳ, ὡς τινες πλανηθέντες νομίζουσιν, ἀλλὰ ἐν τῇ Γαλλίᾳ.
12. Πλὴν ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐλεύσομαι. ἀνενέγκαντος γὰρ τοῦ 12, 1
Λουκᾶ τὰς γενεαλογίας ἀπὸ τῶν κάτω ἐπὶ τὰ ἄνω καὶ φθάσαντος
τὴν ἔμφασιν ποιήσασθαι τῆς ἄνωθεν τοῦ θεοῦ Λόγου παρουσίας
ὁμοῦ τε συναφθέντος τῇ ἐνσάρκῳ αὐτοῦ οἰκονομίᾳ, ἵνα ἀποτρέψῃται
15 ἀπὸ τῶν πεπλανημένων τὴν πλάνην, οὐκ ἐνόησαν. διὸ ὕστερον 2
ἀναγκάζει τὸ ἅγιον πνεῦμα τὸν Ἰωάννην, παραιτούμενον εὐαγγελί-
σασθαι | δι' εὐλάβειαν καὶ ταπεινοφροσύνην, ἐπὶ τῇ γηραλέᾳ αὐτοῦ P434
ἡλικίᾳ, μετὰ ἔτη | ἐνενήκοντα τῆς αὐτοῦ ζωῆς, μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς Ö68
Πάτμου ἐπάνοδον τὴν ἐπὶ Κλαυδίου γενομένην Καίσαρος καὶ μετὰ

3 ff vgl. Panarion Christentum 4, 6; I 232, 13 ff u. Adamantius de recta in
deum fide I 5; S. 10, 14f van de Sande Bakhuyzen — 6 vgl. II Tim. 4, 10 —
9 II Tim. 4, 10; vgl. Eusebius h. e. IV 4, 8; S. 194, 5 Schwartz — 16 zu παραιτούμε-
νον εὐαγγελίσασθαι vgl. Clemens Al. bei Eusebius h. e. VI 14, 7; S. 550, 26 Schwartz
προτραπέντα ὑπὸ τῶν γνωρίμων canon Murat. cohortantibus condiscipulis et epi-
scopis suis Hieronymus vir. ill. 9 rogatus ab Asiae episcopis prologus in Matth.;
Migne 26, 19A coactus est ab omnibus paene tunc Asiae episcopis et multarum
ecclesiarum legationibus — 18 μετὰ ἔτη ἐνενήκοντα, vgl. oben S. 250, 8; wohl er-
schlossen aus Irenaeus adv. haer. II 22, 5; I 331 Harvey παρέμεινε γὰρ αὐτοῖς
μέχρι τῶν Τραιανοῦ χρόνων III 3, 4; II 15 zusammen mit III 1, 1; II 6 ἐξέδωκε
τὸ εὐαγγέλιον ἐν Ἐφέσῳ τῆς Ἀσίας διατρίβων — 18 f daß das Evangelium nach
der Apokalypse geschrieben ist, behauptet ebenso der monarchianische Prolog

M U

1 <καὶ τὸ ψεῦδος ἀγαπῶντες> * | ὑπὲρ] ἤπερ M 2 hinter Λουκᾶν viel-
leicht nach S. 256, 18 ff zu ergänzen <καὶ οὐδὲν ἐν αὐτῷ περὶ τῆς ἄνωθεν γεννή-
σεως> * 4 ἐπὶ τοῦ σωτῆρος, <τῷ λόγῳ M 5 ἐπανακάμψαντι *] ἐπανα-
κάμψαντος MU | ἐπιτραπέντι *] ἐπιτραπέντος MU 6 τε *] δὲ MU 7 vor
Ἰταλίᾳ + τῇ M 8 τινων + <ἄλλων>? * 9 ὁ < M | Κρίσκης U 11 f τῷ
Λουκᾶ U 14 ἀποστρέφεται M 18 ἑαυτοῦ U | μετὰ τὴν + αὐτοῦ U

ἰκανὰ ἔτι τοῦ διατρίψαι αὐτὸν ἐπὶ τῆς Ἀσίας. [ἀναγκάζεται] ἐκθέσθαι
 τὸ εὐαγγέλιον. καὶ οὐκ ἔστι αὐτῷ χρεία περὶ τῆς ἐνσάρκου παρον- 3
 σίας λεπτολογεῖν· ἡδὴ γὰρ ἡσφάλιστο. ἀλλὰ ὥς κατόπιν τινῶν βαί-
 ρων καὶ ὀρεῶν αὐτοὺς ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν ὄντας καὶ ἐπὶ τὰ τραχύτατα
 5 ἑαυτοὺς ἐκδεδοκότες καὶ πλάνα καὶ ἀκανθώδη. ἀνακαλέσασθαι αὐτοὺς
 εἰς εὐθείαν ὁδὸν προενοεῖτο καὶ ἀσφαλιζόμενος ἐπιζηρυκεύσασθαι | D465
 αὐτοῖς καὶ εἰπεῖν· τί πλανᾶσθε; ποῖ τρέπεσθε; ποῖ πλανᾶσθε, Κήρινθε
 καὶ Ἐβρίων καὶ οἱ ἄλλοι; οὐκ ἔστιν οὕτως ὥς νομίζετε. καί, ἐγεν- 4
 νήθη ὁ Χριστὸς κατὰ σάρκα δηλόν· ἰδοὺ γὰρ αὐτὸς ὁμολογῶ ὅτι ὁ
 10 Λόγος σὰρξ ἐγένετο. ἀλλὰ μὴ ἐξότε ἐγένετο σὰρξ. νομίσητε τὸν
 αὐτὸν εἶναι· οὐκ ἔστι γὰρ ἐπὶ χρόνων Μαρίας μόνον, ὥς ἕκαστος
 ἡμῶν ἀφ' οὗτου γεννᾶται ἐπάρχει, πρὶν δὲ τοῦ γεννηθῆναι οὐκ
 ἔστιν. ὁ δὲ ἅγιος θεὸς Λόγος, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. ὁ κύριος ἡμῶν 5
 Ἰησοῦς Χριστός. οὐκ ἔστιν ἀπὸ χρόνων Μαρίας μόνον οὔτε ἀπὸ χρό-
 15 νων Ἰωσήφ μόνον. οὔτε Ἠλὶ οὔτε Λευὶ οὔτε Ζοροβάβελ οὔτε Σαλα-

zum Joh. Ev. S. 7 Corssen (TU B. 15 H. 1) *hoc autem evangelium scripsit in Asia, posteaquam in Pathmos insula apocalypsin scripserat* u. die „historia ecclesiastica“ S. 80f Corssen. — Die Nachricht, daß Johannes unter Claudius von Patmos zurückgekehrt (also unter Caligula dorthin verbannt worden sei? beachte hierfür das καὶ ἀνωτάτω unten c. 33, 9 u. Clemens Al. quis div. salv. 42, 2; III 188, 3f τοῦ τυράννου τελευτήσαντος ἀπὸ τῆς Πάτμου τῆς νήσου μετῆλθεν ἐπὶ τὴν Ἐφεσον), nur hier. Anders Irenaeus adv. haer. V 30, 3; II 410 Harvey ἐωράθη ... πρὸς τῷ τέλει τῆς Δομετιανοῦ ἀρχῆς Hieronymus vir. ill. 9 *persecutionem morante Domitiano in Patmos insulam relegatus scripsit apocalypsim* u. die „historia ecclesiastica“ Corssen S. 80f. Κλαυδίου ist jedoch nicht zu ändern, da es ebenso durch das folgende μετὰ ἰκανὰ ἔτι τοῦ διατρίψαι αὐτὸν ἐπὶ τῆς Ἀσίας wie durch die Wiederholung in c. 33, 9 gesichert ist. Vielleicht hängt die Angabe doch irgendwie mit den acta Johannis zusammen (gegen Zahn, Forsch. VI 199f)

2 ff das Johannesevangelium als letztes, die andern nur ergänzendes Evan-
 gelium vgl. Irenaeus III 1, 1; II 6 Harvey Clemens Al. bei Eusebius h. e. VI 14, 5 ff;
 S. 550, 17 ff Schwartz Eusebius h. e. III 24, 7 ff; S. 246, 17 ff Schwartz — 3 ff vgl.
 haer. 69, 23, 2 ff — 9 f Joh. 1, 14 — 14 ff vgl. Luk. 3, 24—38

M U

1 ἐπὶ] ἀπὸ U | [ἀναγκάζεται] * 2 f παρονσίας] πραγματείας U 5 ἐκδε-
 δοκότες M | πλάνα *] πλάνη M πλάνας U 6 προενοεῖτο *] προνοοῦντας MU |
 ἀσφαλιζόμενος *] ἀσφαλιζόμενον MU 7 αὐτοὺς M | εἶπε U 8 οἱ < M
 10 τὸν < M 12 ἡμῶν M | ἀφ' οὗτου] ἀπότε M | ἐγεννᾶται U 13 ἔστιν *]
 εἶναι MU | δέ] γάρ? * | ὁ² < U 13 f ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, *]
 Χριστός κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς MU 15 Ζορομβάβελ U

θιήλ οὔτε Νάθαν οὔτε Δαυὶδ οὔτε ἀπὸ Ἰακώβ οὔτε ἀπὸ Ἰσαὰκ οὔτε
 ἀπὸ χρόνων τοῦ Ἀβραὰμ οὔτε Νῶε οὔτε Ἀδὰμ οὔτε ἀπὸ τῆς πέμ-
 πτης ἡμέρας οὔτε ἀπὸ τῆς τετάρτης ἡμέρας οὔτε ἀπὸ τῆς τρίτης
 οὔτε ἀπὸ τῆς δευτέρας οὔτε ἐξότε ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ γεγένηται
 5 οὔτε ἐξότε ὁ κόσμος, ἀλλὰ »ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦν 6
 πρὸς τὸν θεὸν καὶ θεὸς ἦν ὁ Λόγος. πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ
 χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονε» καὶ τὰ ἐξῆς. [καὶ ὁ Λόγος
 σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ εἶδομεν αὐτόν·] εἶτα 7
 »ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης.
 10 οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός, ἵνα
 πάντες πιστεύσωσι δι' αὐτοῦ. οὐκ ἦν ἐκεῖνος τὸ φῶς, ἀλλ' ἵνα
 μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός. ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει
 πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. ἐν τῷ κόσμῳ ἦν καὶ ὁ
 κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω. εἰς τὰ ἴδια
 15 ἦλθε καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον. | ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδω- P 435
 κεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι· οἱ οὐκ ἐξ αἱματος καὶ
 σαρκός, ἀλλ' ἐκ θεοῦ ἐγεννήθησαν. καὶ ὁ Λόγος, φησί, σὰρξ ἐγένετο, 8
 καὶ κατεσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. Ἰωάννης μαρτυρεῖ καὶ κέκραγε λέγων·
 οὗτος ἦν | ὃν εἶπον ὑμῖν· καὶ ὅτι »ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ πάντες D 466
 20 ἡμεῖς ἐλάβομεν». καὶ λέγει »οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ὁ Χριστός, ἀλλὰ φωνὴ
 βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ». | Ö 70

13. Καὶ ὅτε διήγῃται ταῦτα πάντα, λέγει »ταῦτα ἐγένετο ἐν 13, 1
 Βηθαβαρᾶ· ἐν δὲ ἄλλοις ἀντιγράφοις »ἐν Βηθανίᾳ, πέραν τοῦ Ἰορ-
 δάνου». καὶ μετὰ ταῦτα δείκνυσιν ὅτι εἶπον αὐτῷ οἱ ἀπὸ Ἰωάννου 2
 25 μαθηταί· »Ραββί, ποῦ μένεις; ὁ δὲ εἶπε· δεῦτε καὶ ἴδετε· καὶ ἀπῆλ-
 θον, καὶ παρ' αὐτῷ ἔμειναν τὴν ἡμέραν ἐκείνην.» καὶ τῇ αὔριον, 3
 »ὥρα ἦν ὡς δεκάτη, ἦν Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου, εἷς ἐκ
 τῶν δύο τῶν ἀκολουθησάντων αὐτῷ· εὗρίσκει αὐτὸς πρῶτον τὸν
 ἀδελφὸν τὸν ἴδιον Σίμωνα καὶ λέγει αὐτῷ· εὗρήκαμεν Μεσσίαν,

5 Joh. 1, 1. 3 — 7 Joh. 1, 14 — 9—20 Joh. 1, 6—16 — 20 Joh. 1, 20. 23 —
 22 Joh. 1, 28; vgl. Origenes in Joh. VI 40; S. 149, 12ff Preuschen — 24—26 vgl.
 Joh. 1, 37—39 — 27—S. 266, 20' Joh. 1, 39c—2, 1

M U

1 ἀπὸ¹ < M 2 Ἀβραὰμ] Ἀδὰμ U | Ἀδὰμ] Ἀβραὰμ U 2 f οὔτε ἀπὸ (!)
 πέμπτης—τετάρτης ἡμέρας doppelt geschrieben U 4 ἐξότε U 5 ὁ¹ < M
 7 f [καὶ ὁ Λόγος—εἶδομεν αὐτόν] * 11 πάντες < M 16 αἱμάτων U 17 φησὶν
 hinter ἐγένετο M 19 f ἡμεῖς πάντες U 22 διήγῃται*] διηγείται MU 22 f ἐν
 βηθαβαρᾶ (!) ἐγένετο U 23 ἐν ἄλλοις δὲ U 24 εἶπεν M 28 αὐτὸς] οὗτος U
 29 vor Μεσσίαν + τὸν M; vgl. S. 267, 18 | Μεσίαν M

τὸν μεθερμηνευόμενον Χριστόν. οὗτος ἤγαγεν αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν.
 ἐμβλέψας αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς εἶπε· σὺ εἶ Σίμων ὁ υἱὸς Ἰωνᾶ, σὺ κληθήσῃ
 Κηῶς, ὃ ἐρμηνεύεται Πέτρος. τῇ ἐπαύριον ἠθέλησεν ἐξελθεῖν εἰς 4
 τὴν Γαλιλαίαν καὶ εὐρίσκει Φίλιππον καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς·
 5 ἀκολούθει μοι. ἦν δὲ Φίλιππος ἀπὸ Βηθσαϊδά, ἐκ τῆς πόλεως
 Ἀνδρείου καὶ Πέτρου. εὐρίσκει Φίλιππος τὸν Ναθαναὴλ καὶ λέγει
 αὐτῷ· ὃν ἔγραψεν Μωϋσῆς ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ προσῆται εὐρήκαμεν,
 Ἰησοῦν υἱὸν Ἰωσήφ τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ. καὶ εἶπεν αὐτῷ Ναθαναὴλ·
 ἐκ Ναζαρέτ δύναται τι ἀγαθὸν εἶναι; λέγει αὐτῷ ὁ Φίλιππος· ἔρχου
 10 καὶ ἴδε. ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς τὸν Ναθαναὴλ ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν 5
 λέγει περὶ αὐτοῦ· ἴδε ἀληθῶς Ἰσραηλίτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστι. λέγει
 αὐτῷ Ναθαναὴλ· πόθεν με γινώσκεις; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν
 αὐτῷ, πρὸ τοῦ σε Φίλιππον φωνῆσαι ὄντα ὑπὸ τὴν συκῇν εἰδόν σε.
 ἀπεκρίθη αὐτῷ Ναθαναὴλ καὶ εἶπε· Ῥαββί, σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ,
 15 σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ. ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν 6
 αὐτῷ· ὅτι εἰπὸν σοι ὅτι εἰδὼν σε ὑποκάτω τῆς συκῆς, πιστεύεις; | D467
 μεῖζονα τούτων ὄψει. καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅψεσθε
 τὸν οὐρανὸν ἀνεφρότα καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ θεοῦ ἀναβαίνοντας
 καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου. καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ 7
 20 τρίτῃ γάμος ἐγένετο ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας· καὶ τὰ ἐξῆς, ἵνα δείξῃ
 μετὰ τὰς τεσσαράκοντα ἡμέρας τοῦ πειρασμοῦ καὶ μετὰ τὴν ἀπ' αὐτοῦ
 τοῦ πειρασμοῦ ἐπάνοδον | καὶ ὁρμὴν τὴν ἐπὶ Ναζαρέτ καὶ Γαλιλαίαν, P436
 ὥς οἱ ἄλλοι τρεῖς εὐαγγελισταὶ ἔφησαν, πάλιν ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην αὐτὸν
 ἠγέναι· ὥς καὶ ἀπὸ τοῦ λόγου Ἰωάννου δειχθήσεται, γήσαντος οὕτως 8
 25 ὅτε εἶδεν αὐτὸν ἐρχόμενον τῇ ἐπαύριον [λέγει] »ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ,
 ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου«. καὶ πάλιν τῇ ἄλλῃ ἡμέρᾳ ὥς
 εἶδεν αὐτὸν περιπατοῦντα ἔφη· »οὗτός ἐστι περὶ οὗ εἶπον ὑμῖν, ὁ
 ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν«.

20 ff eine ähnliche Zwischeneinschiebung von Joh. 1, 35—2, 11 zwischen die Versuchungsgeschichte und die Berufung der ersten Jünger schon bei Tatian, vgl. Zahn Forsch. I 125 ff u. Hippolyt, vgl. dessen capp. adv. Caj. aus Dionysius bar Salibi in ev. Joh. bei Labriolle, sources de l'hist. du Mont. p. LXXIII — 21 vgl. Matth. 4, 12 Mark. 1, 14 Luk. 4, 14 — 25 Joh. 1, 29 — 26 ff Joh. 1, 35f. 30

M U

2 ἐμβλέψας + δὲ U | ὁ² < U 8 u. 9 Ναζαρέθ M 10 ὁ < M
 15 βασιλεὺς εἶ U | αὐτῷ < U 16 ὅτι² < U 17 μεῖζω U 20 δείξῃ +
 ὅτι M 21 τὰς < M 22 Ναζαρέθ M 25 [λέγει] *] λέγει M εἶπεν U
 27 ἐστι, ebenso S. 267, 3] ἦν S. 267, 9; viell. richtiger 28 ἐρχόμενος + ὅτι M |
 γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου < M

- »καὶ ἑμαρτύρησε, φησίν, Ἰωάννης λέγων ὅτι τεθέσθαι τὸ πνεῦμα ἐν εἶδει περισσεῶς καταβαῖνον καὶ ἐρχόμενον ἐπ' αὐτόν». τὸ δὲ 9
 »ἑμαρτύρησε« καὶ τὸ »οὗτός ἐστιν ὃν εἶπον ὑμῖν«, ὡς ἥδη περὶ ἄλλου καὶ ἄλλου καιροῦ παρωχημένου λέγων, ἵνα δείξῃ οὐ τὸν αὐτὸν εἶναι
 5 καιρὸν τοῦτον ἐκεῖνῳ | τῷ τοῦ βαπτίσματος χρόνῳ, ἀλλὰ ἄλλον 10
 παρ' ἐκεῖνον. οὐτε γὰρ εὐθὺς ἀπὸ τοῦ πειρασμοῦ πρὸς τὸν Ἰωάννην 10
 ἀφικνεῖται, ἀλλὰ πρῶτον μὲν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἔπειτα δὲ ἀπὸ τῆς
 Γαλιλαίας ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην, ὅπερ ἦν τοῦτο πρὸς τὸν Ἰωάννην *·
 διὸ λέγει ὅτι »οὗτος ἦν ὃν εἶπον ὑμῖν« καὶ ἔτι τὸ εὐαγγέλιόν φησι
 10 »καὶ ἑμαρτύρησεν Ἰωάννης ὅτι τεθέσθαι«, ὡς ἥδη τοῦ πράγματος
 πρὸ καιροῦ τινος γεγονότος.
14. Μετὰ ταῦτα ἀρχὴ κλήσεως τῶν περὶ Πέτρον ἀπὸ Ἀνδρέου 14, 1
 σημαίνεται. ἀνῆλθε γὰρ παρ' αὐτῷ Ἀνδρέας εἰς τῶν δύο τῶν ἀκο-
 λουθησάντων αὐτῷ, μαθητευομένων μὲν παρ' Ἰωάννου, ἔτι δὲ ἐν τῇ
 15 Γαλιλαίᾳ παραμενόντων καὶ <κατὰ> καιροῦς τῷ Ἰωάννῃ σχολαζόν-
 των. | καὶ εὐθὺς μείναντος Ἀνδρέου ἐκεῖνην τὴν ἡμέραν (ὥρα ἦν 2 D468
 ὡς δεκάτη), συμβέβηκεν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ἀπαντῆσαι αὐτὸν τῷ ἰδίῳ
 ἀδελφῷ Σίμωνι καὶ εἰπεῖν τὰ προειρημένα, ὅτι εὐρήκαμεν Μεσσίαν,
 καὶ ἀγαγεῖν αὐτὸν πρὸς τὸν κύριον καὶ τὰ ἐξῆς, [καὶ] ὡς ἔχει ἡ ἀκο-
 20 λουθία, ὅτι εἶπεν αὐτῷ· σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς. »καὶ τῇ ἐπαύριον 3
 ἠθελήσεν, φησίν, ἐξελθεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν καὶ εὐρίσκει Φίλιππον
 καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἀκολούθει μοι. ἦν δὲ Φίλιππος ἀπὸ Βηθ-
 σαϊδά, ἐκ τῆς πόλεως Ἀνδρέου καὶ Πέτρου». καὶ ὁρᾷ ὅτι τοῦτο 4
 διανοηθῆναι ἡμῖν δίδωσιν ὅτι τῶν δύο τῶν ἀκολουθησάντων, μαθη-
 25 τευομένων μὲν τῷ Ἰωάννῃ, μόνον ἐνὸς τὸ ὄνομα εἶρηκεν ὅτι Ἀνδρέας
 ἦν, τοῦ δὲ ἄλλου οὐκ εἶρηκεν· ὡς διανοεῖσθαι ἡμᾶς τοῦτον [εἶναι] οὐ 5
 τὸ ὄνομα οὐκ εἶρηκε, διὰ τὸ ὁμόχωρον | διὰ τὸ σύσκηνον διὰ τὸ P437
 ὁμότεχνον διὰ τὸ ὁμοεργές ἢ τὸν Ἰωάννην εἶναι ἢ τὸν Ἰάκωβον,
 ἕνα <δὲ> τῶν νύων Ζεβεδαίου. ἔδει γὰρ τούτους πρῶτον κληθῆναι, 6

1 Joh. 1, 32 — 7 vgl. Matth. 4, 12f u. Par. — 13 vgl. Joh. 1, 40 — 16 vgl. Joh. 1, 39ff — 20—23 vgl. Joh. 1, 43f

M U

1 τεθέσθαι + φησὶ M 2 τὸ *] ὅτι MU 5 ἐκεῖνῳ τῷ ... χρόνῳ *]
 ἐκεῖνον τὸν ... χρόνον MU 7 τῆς < U 8 * etwa <δεύτερον ἀπάντημα> *
 9 ἦν] vgl. zu S. 266, 27 | ἔτι *] ὅτι MU 15 <κατὰ> * 18 μεσίαν M
 19 [καὶ] * 21 φησὶν < M 23 ἐκ τῆς πόλεως < M | τοῦτο *] τὸ MU
 25 μόνον *] ἐξ ὧν MU 26 [εἶναι] * 27 ὁμόχωρον] ὁμορον M 29 <δὲ> *

ἔπειτα τὸν Φίλιππον, κατὰ τὴν ἀκολουθίαν ὡς τέτακται ἐν τοῖς εὐαγγελίοις· Πέτρος πρῶτος, ἔπειτα Ἀνδρέας, εἴτα Ἰάκωβος, εἴτα Ἰωάννης μετὰ τούτους Φίλιππος. ἀλλὰ περὶ τούτων τὰ νῦν ἐάσω λέγειν· πολλὴ γὰρ ἐστὶν τῆς πραγματείας ταύτης ἡ ἀκολουθία.

- 5 15. Εἰς δὲ τὸ ζητούμενον ἀνεχεμπτέον * ὅπερ ἐστὶ κατανοῆσαι. 15, 1
ὅτι καθάπερ τῷ Ἰωάννῃ ἤδη μαθητευόμενοι * καὶ τὴν ἰδίαν τέχνην
ἐργαζόμενοι καὶ τῇ μαθητείᾳ προσανέχοντες, ὡσαύτως καὶ παρὰ τῷ
Ἰησοῦ ποιήσαντες πρῶτην ἡμέραν, τῇ ἐξῆς ἀπελθόντες πάλιν ἐν τῇ
αἰεὶς ἐσχόλαζον, ὡς ἔχουσιν αἱ ἀκολουθίαι τῶν ἐτέρων εὐαγγε-
10 λίων. μετὰ γὰρ τὸ τῇ αὐρίον ἐξελθεῖν τὸν Ἰησοῦν εὐθὺς ἡ ἀκο- 2
λουθία φάσκει ὅτι τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ γάμος ἐγένετο ἐν Κανᾷ τῆς Γαλι-
λαίας καὶ ἦν ἐκεῖ ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ· ἐκλήθη δὲ καὶ ὁ Ἰησοῦς καὶ
οἱ μεθῆταί αὐτοῦ εἰς τὸν γάμον. ἀπὸ δὲ ἐκατέρων τῶν τῆς λεπτο- 3 D469
λογίας ῥημάτων καὶ ὑποθέσεως ἰστέον ἐστίν, ὅτι καὶ ἐτέρους συμ-
15 παρείληφε μεθῆτάς, οἵτινες σὺν αὐτῷ ἔμειναν, τάχα δὲ οἱ περὶ Να-
θαναὴλ καὶ Φίλιππον καὶ ἄλλοι τινές. οἱ γὰρ περὶ Ἀνδρέαν ἀνεχώ-
ρησαν· οἱ δὲ παρ' αὐτῷ μεμενηκότες ἐκλήθησαν καὶ αὐτοὶ εἰς τοὺς
γάμους. καὶ μετὰ τὸ ποιῆσαι τοῦτο πρῶτον σημεῖον κατελθὼν 4 Ö74
εἰς τὰ μέρη τῆς Καφαρναοῦ ἐκεῖ κατόκησε. καὶ λοιπὸν σημεῖα ἐκεῖ
20 ἄρχεται ἐργάζεσθαι ἕτερα, ὅτε τὴν τοῦ ξηρὰν ἔχοντος χεῖρα ἰάσατο,
ἀλλὰ καὶ τὴν πενθερὰν τοῦ Πέτρου, τοῦ μὲν ἀπὸ Βηθσαϊδᾶ ὄντος 5
γίμνατος δὲ ἀπὸ Καφαρναοῦ, οὐ μακρὰν ὄντων τῶν τόπων τούτων
τῷ διαστήματι. ταύτην ἀπὸ τοῦ πυρετοῦ ἀνῆκεν καὶ θεραπευθεῖσα
διηκόνει· ὥστε εἶναι * ταύτην τὴν ἀκολουθίαν. καὶ μετὰ ταῦτα 6
25 πάλιν αὐτοῦ ἀναστρέψαντος εἰς τὴν Ναζαρέτ, ὅπου ἦν ἀνατεθραμ-
μένος, τότε ἀνέγνω τὸ βιβλίον Ἠσαίου τοῦ προφήτου, αὐτοῦ λοιπὸν
προλαβόντος αὐτοὺς καὶ λέγοντος ὅτι πάντως ἐρεῖτέ μοι τὴν παρα-
βολήν. ἰατρέ, θεράπευσον σεαυτὸν· ὅσα ἠκούσαμεν σημεῖα γινόμενα
ἐν Καφαρναοῦ, ποίησον καὶ ὧδε ἐν τῇ πατρίδι σου. καὶ ὁρᾷς ὡς

2 vgl. Matth. 10, 2f Luk. 6, 14 — 10 vgl. Joh. 1, 43 — 11—13 Joh. 2, 1f —
18f Joh. 2, 12 (Matth. 4, 13) — 20 vgl. Matth. 12, 9ff Mark. 3, 1ff — 21 vgl.
Matth. 8, 14ff Mark. 1, 29ff — 21f vgl. Joh. 1, 44 mit Matth. 8, 14 — 24ff vgl.
Luk. 4, 16ff

M U

4 ἡ < U

5 * etwa <καὶ σημειωτέον> *

6 * etwa <διετέλουν> *

6f καὶ τὴν—ἐργαζόμενοι < U

10 τὴν αὐρίον U

19 ἐκεῖ¹ *] ἐλθὼν MU |

παρώκησε M

22 ἀπὸ] ἐν? * | οὐ < U

23 ἀνῆκεν] διασώζει U

24 *

etwa <σαφῇ> * | τὴν < U

25 Ναζαρέθ M

ἔστιν τῆς ἀληθείας ἢ ἀκολουθία; »καὶ οὐκ ἐποίησε διὰ τὴν ἀπιστίαν
 αὐτῶν. φησὶν, <σημεῖον> οὐδέν«. καὶ κειθὲν παρελθὼν εἰς τὴν Καφαρ- 7
 ναοῦν πάλιν κατόκησε. καὶ ἐλθὼν εἰς τὰ μέρη τῆς θαλάσσης. | ὥς P438
 φησιν ὁ Ματθαῖος, εἶδε Σίμωνα Πέτρον καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν
 5 αὐτοῦ βάλλοντας τὰ δίκτυα καὶ πάλιν Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην υἱοὺς
 Ζεβεδαίου, καὶ τέλεον αὐτοὺς ἐκάλεσε καὶ ῥίψαντες λοιπὸν τὰ δίκτυα
 ἠκολούθησαν αὐτῷ. ὁ δὲ Λουκᾶς καὶ τὴν ἀκριβείαν σημαίνει τοῦ 8
 πράγματος, ὅτι καὶ ἠκολούθησαν λοιπὸν ἀμεταστρεπτὶ μηκέτι ἀνα-
 βαλλόμενοι τῆς κλήσεως, φήσας ὅτι »ἐλθόντος αὐτοῦ ἐπὶ τὴν λίμνην
 10 Γεννησαρέθ, εἶδε Σίμωνα καὶ Ἀνδρέαν καταρτίζοντας τὰ δίκτυα καὶ
 ἀνέβη εἰς τὸ πλοῖον, | ὃ ἦν Σίμωνος, φησὶν, Πέτρον καὶ Ἀνδρέου» D470
 (τοῦτο δὲ σημαίνει, ὥς ἤδη ὄντος αὐτοῦ αὐτοῖς ἐν γνώσει [διὸ] διὰ
 τὴν συνήθειαν [καὶ] προσήκοντο) καὶ ἀνελθὼν ἐκάθισεν· ὅτε λέγει 9
 τῷ Πέτρῳ μετὰ τὴν διδασκαλίαν »ἐπανάγαγε εἰς τὸ βάθος καὶ χαλά-
 15 σατε τὰ δίκτυα«, οἱ δὲ εἶπον »ἐπιστάτα« (ἤδη γὰρ διὰ τὴν τοῦ Ἰωάν-
 νου μαρτυρίαν ἐπιστάτην αὐτὸν ἐκάλουν οἱ πρότερον <περὶ> αὐτοῦ
 ἀκούσαντες ὅτι »ἰδοὺ, ὁ ἄμνος τοῦ θεοῦ ὁ αἶρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ
 κόσμου«, καὶ ὅτι παρ' αὐτῷ ἔμειναν τὴν μίαν ἡμέραν). καὶ εἰς τὴν 10
 δευτέραν ἐξῆλθον μετέπειτα ἄγρην, ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν ἰχθύων αὐτῶν
 20 θαυμασάντων καὶ Πέτρον λέγοντος ὅτι »ἔξελθε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι ἀνὴρ
 ἁμαρτωλὸς εἰμι, κύριε· τάχα γὰρ καὶ μετεμέλετο διὰ τὸ πρότερον
 αὐτὸν κεκληῖσθαι καὶ ἐπιστρέφει ἐπὶ τοὺς ἰχθύας καὶ τὴν πᾶσαν
 ἐργασίαν τῆς ἁλείας. ὁ δὲ εἶπε »μὴ φοβοῦ«, παραθαρσύνων αὐτόν, 11
 ὅτι οὐκ ἀπηγορεύθη ἀλλὰ ἔτι δύναται τῆς κλήσεως ἔχειν. ὅτι,
 25 φησὶν, ἀπὸ τοῦ νῦν ἀνθρώπους ἔση ζωγρῶν· ὅτε καὶ τοῖς μετόχοις
 τοῖς ἐν τῷ ἐτέρῳ πλοίῳ ἔνευσαν εἰς σύλληψιν ἤκειν τῆς αὐτῆς ἄγρας.
 ἦσαν γὰρ κοινωνοί, ὥς φησι, τῷ Σίμωνι· | καθάπερ ἄνω κάμοι προ- 12 Ö 76
 δεδήλωται ἐκ τῆς ὑποθέσεως ταύτης <τῶν> δύο μὲν ἀκολουθησάντων

1 Matth. 13, 58 Mark. 6, 5 — 2 vgl. Matth. 4, 13 — 3 vgl. Matth. 4, 18ff —
 7ff vgl. Luk. 5, 1ff — 14 Luk. 5, 4 — 17f Joh. 1, 29 — 18 vgl. Joh. 1, 39 —
 20 Luk. 5, 8 — 23 Luk. 5, 10 — 25f vgl. Luk. 5, 7 — 27 vgl. Luk. 5, 10 —
 27f vgl. S. 267, 23ff

M U

2 <σημεῖον> * 3 πάλιν] πόλιν U 5 τὰ < M 6 vor τέλεον + τὸ U
 8 ὅτι *] διὸ MU | ἀμεταστρεπτὶ M ἀμετάστρεπτοι U 11 ἀνέβην M 12 αὐ-
 τοῖς < U | [διὸ] * 13 [καὶ] * | ὅτε vgl. Z. 25] εἶτα U 16 <περὶ> *
 18 μίαν < U 19 ἄγρην ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν ἰχθύων *] ἐπὶ τῇ ἄγρᾳ τῶν ἰχθύων
 MU 19f θαυμασάντων αὐτῶν U 22 στρέφει U 22f πᾶσαν ἐργασίαν]
 ἀνεργασίαν U 24 ἀλλ' U | ἔτι] ὅτι U 26 vor τοῖς + σὺν M 28 <τῶν> *

αὐτῷ παρὰ Ἰωάννου (δὲ) ἀκηκοότων *, ὃν δύο εἰς ἦν ὁ Ἀνδρέας, (κα-
θὼς) ἔφημεν, διατεταγμένοι καλλίστως τὸν ἕτερον εἶναι πάλιν τάχα
εἶνα τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου διὰ τε τὸ συνεργὸν καὶ μέτοχον καὶ κοινω-
νικόν. καὶ λοιπὸν μετὰ ταῦτα πάντα καταλείψαντες οἱ τέσσαρες 13
5 τὰ τε πλοῖα καὶ ἀπλῶς ἅπαντα, ὥς φησιν, ἀφέντες εἰς τὴν γῆν
ἠκολούθησαν αὐτῷ, ὥς ἔχει ἡ τοῦ Λουκᾶ μαρτυρία. ὥστε ἐξ 14
ἁπαντος δείκνυσθαι ὅτι οὐδεμία σχολιότης οὐδ' ἐναντιότης ἐν τοῖς
ἁγίοις εὐαγγελίοις οὐδὲ παρὰ τοῖς εὐαγγελισταῖς εὐρίσκεται, ἀλλὰ
πάντα σαφῆ. χρόνῳ δέ εἰσι διαστάσεις· ἐντεῦθεν γὰρ καὶ ἐπέκεινα. | 15 D471
10 τῶν περὶ Πέτρον καὶ Ἰωάννην λοιπὸν συναφθέντων καὶ ἀκολου-
θούτων, ἐγένετο | διδάσκων ἐν πάσῃ τῇ Γαλιλαίᾳ καὶ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, P439
καὶ λοιπὸν πλατινομένου τοῦ κηρύγματος τὰ ἐξῆς τῶν θεοσημείων
ἐπετέλει. ὥστε εἶναι ἐξ ἁπαντος τὴν ἀκολουθίαν ὥδε·

16. πρῶτον μὲν βαπτισθέντος αὐτοῦ κατ' Αἰγυπτίου· Ἀθὺρ 16, 1
15 δωδεκάτῃ, † ὥς ἔφημεν, πρὸ ἐξ εἰδῶν Νοεμβρίων — τουτέστιν πρὸ
ἐξήκοντα ἡμερῶν πλήρης τῆς ἡμέρας τῶν Ἐπιφανείων, ἥ ἐστὶν ἡμέρα
τῆς αὐτοῦ κατὰ σάρκα γεννήσεως, ὥς ἔχει ἡ μαρτυρία τοῦ κατὰ 2
Λουκᾶν εὐαγγελίου, ὅτι ἦν Ἰησοῦς ἀρχόμενος εἶναι ὡς ἐτῶν τριά-

4 vgl. Luk. 5, 11 — 14f der 8. November als Tauftag Christi ist nur hier bezeugt. Es entspricht diesem Ansatz, daß Epiph. (vgl. Z. 16) den 6. Januar nur noch als Geburtstag Christi kennt. (Daß er nicht selbst erst die Verlegung bewirkt hat, vgl. zu S. 271, 6). Die Zurückschiebung der Taufe auf den 8. Nov. galt wohl in erster Linie der Entlastung des 6. Januar, der bis dahin die Feier der Taufe und Geburt Christi und der Hochzeit zu Kana (vgl. S. 272, 4ff) in sich vereinigte. Die zwei Monate zwischen dem 8. November und dem 6. Januar sollten vermutlich die Zeit der Wirksamkeit des Täufers ausdrücken. — Bilfingers Versuch [Das germanische Julfest S. 8f], unter Benutzung von Clemens Al. strom. I 145, 5; II 90, 16ff Stählin eine weitere Verbreitung des 8. (18.) November zu erweisen, ist ein Fehlschlag. Außer der hierbei nötigen Änderung im Text des Clemens (x̄y statt ȳ) steht ihm die Tatsache im Weg, daß Clemens a. a. O. Tauf- und Geburtstag ausdrücklich unterscheidet und der (errechnete) Tag dann als Geburtstag, nicht wie bei Epiph. als Tauftag gelten müßte — 18 Luk. 3, 23

M U

1 <δὲ> * | * <ἵδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ> * 1f <καθὼς> * 2 πάλιν <U 3 τε <U
5 καὶ ἀπλῶς—ἀφέντες <U | ὥς φησιν] ὡς ἦν? * | ἀφέντες + τὰ πλοῖα M
6 αὐτῷ <U 7 u. 8 οὔτε U 8 vor εὐαγγελισταῖς + ἁγίοις U 13 ἐπι-
τελεῖ M | τὴν ἀκολουθίαν <U | ὥδε] οὕτως U 14 ἀθυρὶ M 15 † ὡς
ἔφημεν] hinter Αἰγυπτίους gestellt U; lies wohl ὁ ἐστὶν κατὰ Ῥωμαίους * | εἰδῶν]
ἰδῶν U 16 πλήρης] hier u. S. 271, 3 indeklinabel wie z. B. Joh. 1, 14 | Ἐπι-
φανίων MU 17 γεννήσεως κατὰ σάρκα U 18 zu εἶναι vgl. S. 261, 30

κοντα. ὃν υἱὸς ὡς ἐνομιζέτο τοῦ Ἰωσήφ. ἦν γὰρ τῷ μὲν ὄντι
 εἰκοσι ἐννέα ἔτων καὶ μηνῶν δέκα. ὅτε ἐπὶ τὸ βάπτισμα ἦκε, τριά-
 κοντα μὲν ἔτων, ἀλλ' οὐ πλήρης· διὸ λέγει »ἀρχόμενος εἶναι ὡς ἔτων
 τριάκοντα« — λοιπὸν ἐξεβλήθη εἰς τὴν ἔρημον. ἀπ' ἐντεῦθεν οὖν 3
 5 αἱ τεσσαράκοντα ἡμέραι τοῦ πειρασμοῦ ἀκολούθως φαίνονται καὶ
 αἱ δύο ἐβδομάδες μικρῶ πλεον καὶ ἡμέραι δύο. ἃς διέτριψεν ἐπανελ-
 θὼν ἀπὸ τοῦ πειρασμοῦ ἐπὶ τὴν Γαλιλαίαν, τουτέστιν εἰς τὴν Ναζα-
 ρὲτ καὶ περὶ τὰ ὅρια αὐτῆς, καὶ μία ἡμέρα ὅτε ἦλθεν πρὸς Ἰωάννην, 4
 ὅτε ἔφη ὁ Ἰωάννης »ἴδε, ὁ ἄμνός τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν
 10 τοῦ κόσμου«, καὶ ἡ ἐπαύριον (ὅτε) »πάλιν εἰστίκει ὁ Ἰωάννης καὶ
 ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ δύο καὶ ἐμβλέψας τῷ Ἰησοῦ περιπατοῦντι
 λέγει· ἴδε, ὁ Χριστὸς ὁ ἄμνός τοῦ θεοῦ«. εἶτα φησὶν »ἤκουσαν οἱ
 δύο μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ«. αὕτη δὲ ἦν 5
 ὀκτωκαιδεκάτη μετὰ τὸν πειρασμὸν ἡμέρα, καθὼς προείπαμεν, πρώτη
 15 δὲ ἀπὸ Ἰωάννου ὅτε ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ οἱ περὶ Ἀνδρέαν καὶ
 παρ' αὐτῷ ἔμειναν τὴν ἡμέραν ἐκείνην (ὥρα ἦν ὡς δεκάτη), ὅτε καὶ
 τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν Σίμωνα εὗρών ὁ Ἀνδρέας ἤγαγε πρὸς τὸν Ἰη-
 σοῦν. εἶτα λέγει τὸ εὐαγγέλιον »τῇ ἐπαύριον ἠθέλησεν | ἐξελεῖν 6 D472
 εἰς τὴν Γαλιλαίαν καὶ εὗρίσκει Φίλιππον καὶ λέγει αὐτῷ ὁ κύριος·
 20 ἀκολούθει μοι«. αὕτη δὲ ἦν ἐννεακαιδεκάτη ἡμέρα μετὰ τὸν πει-
 ρασμὸν, ὡς ἔχει ἡ ἀκολουθία τοῦ εὐαγγελίου, * Φιλίππου τὴν κλησιν
 καὶ τοῦ Ναθαναήλ. καὶ λοιπὸν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, λέγει, γάμος ἐγέ- 7

6 für diese 2 Wochen und 2 Tage (c. 30, 4; S. 302, 3 heißt es ὡσεὶ ἐβδο-
 μάδας δύο καὶ ἡμέρας τρεῖς) gibt Epiph. nirgends einen Beleg; ein sicherer Be-
 weis, daß er den Ansatz der Taufe auf den 8. November nicht selbst durch Rech-
 nung gefunden, sondern aus der Überlieferung überkommen hat — 9 Joh. 1, 29
 10 Joh. 1, 35 — 15 Joh. 1, 37. 39. 41 — 18 Joh. 1, 43 — 22 vgl. Joh. 2, 1

M U

1 μὲν < M 4 λοιπὸν—ἔρημον < U | ἐξεβλήθη *] ἐλήφθη MU
 4—22 in U gekürzt zu: ἀπεντεῦθεν αἱ τεσσαράκοντα τοῦ πειρασμοῦ καὶ δύο
 ἐβδομάδες μικρῶ πλεῖον αἱ ἐν ναζαρετ ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ πειρασμοῦ καὶ πρώτη
 ἡμέρα πρὸς Ἰωάννην καὶ δευτέρα. καὶ πάλιν ἀπὸ Ἰωάννου πρώτη καὶ δευτέρα
 ὅτε ἠκολούθησαν αὐτῷ οἱ περὶ ἀνδρέαν. ἔπειτα Σίμων Πέτρος καὶ τῇ ἄλλῃ
 ἡμέρᾳ, ὡς ἔφημεν καὶ ἔχει ἡ ἀκολουθία τοῦ εὐαγγελίου, φιλίππου κλησὶς καὶ τοῦ
 ναθαναήλ 7f Ναζαρεθ M 10 (ὅτε) * 21 ὡς *] καὶ M | * etwa (περι-
 έχουσα) * 22—S. 273, 15 verkürzt in U: καὶ λοιπὸν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ γάμος
 ἐγένετο ἐν κανᾷ τῆς γαλιλαίας μετὰ τὰς δύο τὰς προειρημένους. ὕπερ πρῶτον
 σημεῖον καὶ πλήρωμα τριάκοντα ἔτων ἀπὸ γεννήσεως τῆς ἐνσάρκτου αὐτοῦ παρουσίας.

ρετο ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας. μετὰ τὰς δύο τὰς προειρημένους ἀπὸ
 Ἰωάννου ἡμέρας. προστιθεμένων τοίνυν τῶν ἔκτου ἡμερῶν ταῖς
 τεσσαράκοντα τοῦ πειρασμοῦ δύο μῆνες τελοῦνται, οἵτινες τοῖς δέκα
 μὲν συναπτόμενοι ἐνιαυτὸν τελοῦσιν, ὃ ἐστὶ πλήρωμα τριάκοντα
 5 ἔτων ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ κυρίου. καὶ εὐρίσκεται τὸ πρῶτον ση- 8
 μείον τῆς τοῦ ὕδατος εἰς οἶνον μεταβολῆς ἐν τῷ τέλει τοῦ τρια-
 κοστοῦ ἔτους ποιήσας ὁ Χριστός, ὡς ἔστιν σοι καταληπτέον ταῖς

4 ff die hier bezeugte Verbindung der Feier der Hochzeit zu Kana mit dem Epiphanienfest (= dem 30. Geburtstag Christi) geht bis in die Anfänge des Epiphanienfestes zurück; vgl. im Osten Const. apost. V 13, 2; S. 269, 15f Funk; im Abendland höchstwahrscheinlich schon Ambrosius de virg. III 1; Migne 16, 219f *rides quantus ad natalem sponsi tui populus convenerit . . . hic est qui rogatus ad nuptias aquam in vinum convertit*, jedenfalls Paulinus Nol. carm. 27 v. 45ff; CSEL XXX 264 Maximus Taur. hom. 23; Migne 57, 272Cff Petrus Chrysol. sermo 157; Migne 52, 615A Ps. Augustin sermo 136; Migne 39, 2015 Polemius Silvius calend. (CJL I 335 = I² 257) S. *Epiphania, quo die interpositis temporibus visa est stella magis, quae dominum natum nunciabat et aqua vinum facta* Isidorus Hispal. de off. I 26, dazu die Meßbücher sacr. Gregor. Migne 78, 39 sacr. Gallie. Migne 72, 178 miss. Gothic. sowohl in der Vigilie, als in der Liturgie des 6. Januar mozarabische Lit. Migne 85, 176

M U

ἐν αὐτῇ γὰρ εὐρίσκεται τῇ ἡμέρᾳ τῆς αὐτοῦ κατὰ σάρκα γεννήσεως πεποιηκὸς τὸ
 πρῶτον πάλιν σημεῖον τοῦ ὕδατος εἰς οἶνον ἐν τῷ πληρῶσαι αὐτὸν τριάκοντα ἔτη
 ὡς πολλάκις εἶπον ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου αὐτοῦ γεννήσεως τε καὶ παρουσίας, ὡς ὑπο-
 τίθεται ἡμῖν συνέναι καὶ καταλαμβάνειν ἢ τῶν εὐαγγελίων ἀκρίβεια τε καὶ ἀκο-
 λουθία. καὶ λοιπὸν ἀπὸ τοῦ πρώτου σημείου τούτου τὰ τε ἄλλα σημεῖα καὶ τὸ
 κήρυγμα λοιπὸν καὶ τὰ ἄλλα πάντα τῆς θαυμαστῆς αὐτοῦ πληρώσεως τῆς φιλαν-
 θρωπίας καὶ εὐαγγελικῆς θαυματουργίας τε καὶ διδασκαλίας ὡς πολλάκις ἔφην καὶ
 ἀναγκάζομαι πλειστάκις λέγειν διὰ τὴν τῶν ἀπατωμένων καὶ προφασιζομένων
 θηροῦσθαι ἑαυτοῖς τὰ τῆς ἀπιστίας καὶ τοῦ ἀντιλέγειν τῷ ἁγίῳ πνεύματι καὶ τῇ
 θαυμαστῇ τῶν εὐαγγελίων ἀκολουθία. πάντῃ γὰρ τοὺς ἐναντιομένους τῷ ἁγίῳ
 εὐαγγελίῳ προλήψεται ἡ τοσαύτη ἀκριβολογία δηλοῦσα ὅτι ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος
 ἢ ἀρχῇ τῆς λοιπῆς πραγματείας ὡς ἔχει οὕτως· ὅτι ἔπειτα μετὰ τὴν ἡμέραν τοῦ
 βαπτίσματος ἐν τῷ πειρασμῷ γενομένου αὐτοῦ τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἐν τῇ
 ἐρήμῳ περὶ Θεοῦ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ διὰ Ἰωάννον οὐ πεφρόντισται σημεῖαναι·
 ἥδη γὰρ ἦν τοῦτο διὰ τῶν τριῶν εὐαγγελιστῶν σημανθέν.

5 γεννήσεως *] γενέσεως M

τῶν εὐαγγελίων ἀκολουθίαις προσσχόντι ἀκριβῶς. λοιπὸν δ' ἀπὸ 9
τοῦ πρώτου σημείου τούτου τὰ τε ἄλλα σημεῖα ἐργάζεται καὶ τὸ
κῆρυγμα διδάσκει. δεικνυμένης εἰς ἅπαντας ἀνθρώπους τῆς θαυμαστῆς
καὶ ἀρρήτου αὐτοῦ φιλανθρωπίας καὶ εὐαγγελικῆς θαυματουργίας,
5 ὡς πολλάκις ἠναγκάσθην | φῆσαι διὰ τὴν τῶν ἡπατημένων ἀγνοσίαν 78
τῶν ἀντιλέγειν τολμῶντων τῇ τῶν εὐαγγελίων ἀκριβείᾳ τῇ ὑπὸ τοῦ
ἁγίου πνεύματος ἀκολούθως ἐκτεθείσῃ.

17. Οὐκ ἔασει γὰρ χώραν ἡ τοσαύτη ἀκριβῆς | ἀπόδειξις τοῖς 17, 1
ἐναντιουμένοις ἑαυτοῖς· οὐ γὰρ λέγω τῇ ἀληθείᾳ, ἐπεὶ μηδὲ δύναν- P 440
10 ται. δηλοῦται γὰρ ὅτι ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος ἡ ἀρχὴ τῆς λοιπῆς 2
πραγματείας γέγονεν· οὕτω γὰρ δεικνύται ὡς ὁ κύριος μετὰ τὴν
ἡμέραν τοῦ βαπτίσματος ἐν τῷ πειρασμῷ γέγονε τῶν τεσσαράκοντα
ἡμερῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, περὶ ὧν τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ διὰ Ἰωάννου
οὐ πεφρόντισται σημᾶναι· ἥδη γὰρ ἦν τοῦτο διὰ τῶν τριῶν εὐαγγε-
15 λιστῶν σημανθέν. καὶ πάλιν τοῖς ἄλλοις εὐαγγελισταῖς περὶ τῶν 3
ἄλλων οὐ πεφρόντισται, διὰ τὸ ἕκαστον ἀφ' ἑκάστου βοηθεῖσθαι. D 473
καὶ γὰρ παρὰ πάντων συλλεγομένη ἡ ἀλήθεια δεικνύται μία τις οὐσα
καὶ πρὸς ἑαυτὴν μὴ στασιάζουσα. ἐκεῖθεν γὰρ εὐθὺς ἀπὸ τοῦ 4
πειρασμοῦ, ὡς ἔφη, εἰς τὴν Ναζαρετ ἔρχεται καὶ μένει ἐκεῖ, οὐπω
20 τινὸς μαθητοῦ μετ' αὐτοῦ ὄντος. καὶ κεῖθεν κατέρχεται πρὸς τὸν
Ἰωάννην, ὅτε εὐθὺς διὰ τοῦ Ἀνδρέου καλεῖται ὁ Πέτρος, εἶτα Φίλιπ-
πος καὶ διὰ Φιλίππου Ναθαναήλ. μηδεὶς δὲ καὶ τοῦτο ἀμφιβάλ- 5
λων περιεργασέσθω, ὁρῶν ὅτι Ἀνδρέας πρῶτος ἐπήντησε τῷ Ἰησοῦ,
ἔπειτα Πέτρος καὶ δι' αὐτοῦ ἐκλήθη, ἵνα ἄρξηται καὶ περὶ τούτου
25 ἀσχάλλειν. ἡ μὲν γὰρ συνάντησις τῷ Ἀνδρέᾳ πρῶτον γεγένηται, 6
μικροτέρῳ ὄντι τοῦ Πέτρου τῷ χρόνῳ τῆς ἡλικίας· ὕστερον δὲ πάλιν,
ὅτε ἡ τελεία αὐτοῖς ἀπόταξις γεγένηται, ἀπὸ τοῦ Πέτρου γέγονεν.
ἀφηγεῖτο γὰρ τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ καὶ ἥδει ὁ κύριος τοῦτο, ὅτι θεός
ἐστιν εἰδὼς τὰς κλίσεις τῶν καρδιῶν καὶ γινώσκων τίς ἐν πρώτοις
30 ἄξιος τάττεσθαι, καὶ ἐξελέξατο τὸν Πέτρον ἀρχηγὸν εἶναι τῶν αὐτοῦ
μαθητῶν, ὡς πανταχοῦ σαφῶς ἀποδέδεικται. μετέπειτα γὰρ 7

18f vgl. c. 16, 3; S. 271, 4f

M U

6 τολμώντων M 16 ἀφ'] ἀπὸ M 17 γὰρ < U | παρὰ] ἀπὸ? *
19 Ναζαρεθ M 20 ὄντως M | τὸν < U 22 vor Ναθαναήλ + ὁ U
23 ἐπήντησε] παρῆν τότε M 24 ἵνα *] καὶ MU 25 πρώτη U | γεγέννη-
ται M 26 μικροτέρου ὄντος U | δὲ *] γὰρ MU 27 αὐτοῖς < M | τοῦ
< M | γεγέννηται U 28 ἀφηγεῖτο γὰρ] ἐπειδὴ γὰρ καὶ αὐτὸς ἀφηγεῖτο U |
ἥδει ὁ κύριος *] ἔτι δὲ κατὰ U ὅτι δὲ κατὰ M 29 κλίσεις Pet.] κλήσεις MU
31 πανταχοῦ] πάντῃ U

Epiphanius II.

ἐλθόντων αὐτῶν καὶ μεινάντων παρ' αὐτῷ τὴν πρώτην ἡμέραν, ὡς
 ἔφη, τῇ δευτέρῃ ὁδενσάντων, τῇ τρίτῃ δὲ ἡμέρῃ τοῦ θεοσημείου
 τοῦ πρώτου γενομένου, [καὶ] τινῶν συνόντων αὐτῷ (οὐ τοῦ Ἀνδρέου
 οὐδὲ τοῦ Πέτρου οὐδὲ τοῦ Ἰωάννου οὐδὲ τοῦ Ἰακώβου, ἀλλὰ τῶν
 5 περὶ Ναθαναὴλ καὶ Φίλιππον καὶ ἄλλων τινῶν, ὡς ἔστι συνιέναι),
 ἐξῆς λοιπὸν μετὰ τὸ ἐλθεῖν αὐτὸν εἰς Καφαρναοὺμ καὶ ἀνελθεῖν 8
 πάλιν εἰς Ναζαρέτ καὶ κειθεῖν πάλιν εἰς Καφαρναοὺμ καὶ ποιῆσαι μέ-
 ρος τι τῶν σημείων, ἀνῆλθεν πάλιν εἰς Ναζαρέτ καὶ ἀνέγνω τὸ
 βιβλίον Ἡσαίου τοῦ προφήτου. ὅπου λέγει »πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμέ.
 10 οὐκ εἶνεκεν ἐχρισέν με εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς« καὶ τὰ ἐξῆς. ἦν δὲ
 μετὰ τὴν ἡμέραν τῶν Ἐπιφανείων τοῦτο γινόμενον μετὰ ἡμέρας
 τινάς. καὶ μετὰ τὸ παραδοθῆναι τὸν Ἰωάννην κατελθὼν πάλιν 9 D474
 εἰς Καφαρναοὺμ λοιπὸν κατόκησεν, ὅτε ἡ τελεία κληῖσις τῶν περὶ
 Πέτρον καὶ Ἰωάννην γεγέννηται, ἐλθόντος αὐτοῦ παρὰ τὴν λίμνην
 15 Γεννησαρέθ. καὶ οὕτως ἡ πᾶσα ἀκολουθία ἀναλογεῖται, οὐδενὸς Ὡ80
 ἀντιθέτου ἐπ' αὐτῶν. ἀλλὰ πάσης τῆς τῶν εὐαγγελίων πραγμα- P441
 τείας τηλαυγεστάτης οὐσίας καὶ ἐν ἀληθείᾳ κεκηρυγμένης.
 Τί οὖν ἔδοξε τοῖς (τοῖς) τὸν ἴδιον νοῦν ἀπατήσασιν καὶ τὴν αἵρεσιν 10
 ταύτην τῷ βίῳ ἐξεμέσασιν ἀθετεῖν τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον;
 20 δικαίως γὰρ ἄλογον τὴν αὐτῶν αἵρεσιν κεκλήκαμεν διὰ τὸ μὴ δέχεσθαι
 αὐτοὺς τὸν ἄνωθεν ἐλθόντα θεὸν Λόγον τὸν διὰ Ἰωάννου κεκηρυγ-
 μένον. μὴ νοοῦντες γὰρ τὴν δύναμιν τῶν εὐαγγελίων φασί· πῶς 11
 αἱ ἄλλαι εὐαγγελισταὶ εἰσέρχασιν ἔτι ψυχὰς ὅχρετο ἀπὸ προσώπου Ἡρώδου

8f vgl. Luk. 4, 16ff — 12 vgl. Matth. 4, 12 — 22ff vgl. unten c. 21, 15;
 S. 281, 2ff; beachte auch Origenes in Joh. X, 3; S. 172, 23ff Preuschen λεγέτωσαν
 γὰρ ἡμῖν οἱ παραδεχόμενοι τὰ τέσσαρα εὐαγγέλια καὶ τὴν δοκοῦσαν διαφωνίαν
 οἰόμενοι μὴ λίσσθαι διὰ τῆς ἀναγωγῆς, πρὸς ταῖς προειρημέναις ἡμῖν ἐπαπορή-
 σεσιν περὶ τῶν τεσσσεράκοντα τοῦ πειρασμοῦ ἡμερῶν οὐδαμῶς δυναμένων χώραν
 ἔχειν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ. πότε γέγονεν ἐν τῇ Καφαρναοὺμ ὁ κύριος; — 23ff vgl.
 Matth. 2, 13ff

M U

1 παρ' αὐτῷ hinter μεινάντων *] hinter αὐτῶν MU 2 δευτέρῃ + (τε)? *
 3 [καὶ] * 4 οὔτε alle drei Mal M 4f ἀλλὰ τῶν—συνιέναι < U 6 λοιπὸν
 < U 7 Ναζαρέθ M 8 σημείων + τοῦ τὴν ξηρὰν χεῖρα ἔχοντος καὶ τῆς πεν-
 θερᾶς Πέτρον τὴν ἴασιν U | ἀναγνῶναι U 9—12 τοῦ προφήτου—τὸν
 Ἰωάννην < U 9 ὅπου *] ὅθεν M 12 κατελθεῖν U 13 λοιπὸν κατόκησεν
 < U | ὅτε + τότε U 14f ἐλθόντος—Γεννησαρέθ < U 15 γεννησαρέθ M
 16 τῶν εὐαγγελίων < U 16f πραγματείας] ἀληθείας U 18—22 τί οὖν—
 δύναμιν τῶν εὐαγγελίων < U 18 (τοῖς) * 22 πῶς] γὰρ οὕτως U

ὁ Ἰησοῦς εἰς Αἴγυπτον καὶ μετὰ τὴν φυγὴν ἐλθὼν κατέμεινεν εἰς Ναζα-
 ρέτ, εἶτα λαβὼν τὸ βάπτισμα ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἔρημον καὶ μετὰ ταῦτα
 ἀνέκαμψε καὶ μετὰ τὸ ἀνακάμψαι ἤρξατο κηρύττειν, 18. τὸ δὲ εὐαγγέ- 18, 1
 λιον τὸ εἰς ὄνομα Ἰωάννου, φασί, ψεύδεται· μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν ὅτι ὁ
 5 Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν καὶ ὀλίγα τινά, εὐθὺς λέγει
 ὅτι γάμος ἐγένετο ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας. καὶ οὐ μέμνηται οἱ 2
 ἀφροσύνην ἑαυτοῖς ἐπισπώμενοι ὡς Ἰωάννης μετὰ τὸ εἰπεῖν τὸν Λόγον
 σάρκα γεγενῆσθαι καὶ ἐσκηνωκέναι ἐν ἡμῖν τουτέστιν ἄνθρωπον γεγο-
 νέναι, καὶ (αὐτός) λέγει, ὅτι ἦλθε πρὸς τὸν Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν
 10 ἐν τῷ Ἰορδάνῃ καὶ ἐβαπτίσθη ὑπ' αὐτοῦ· αὐτὸς (γὰρ) Ἰωάννης μαρ- 3
 τυρεῖ λέγων τὸν βαπτιστὴν Ἰωάννην εἰρηκέναι »οὗτός ἐστι περὶ οὗ
 εἶπον ὑμῖν«, καὶ πάλιν ὅτι »τεθέσθαι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καταβαί-
 νον ἐν εἵδει περιστρεῶς καὶ μένον ἐπ' αὐτόν«, καὶ »οὗτός ἐστιν ὁ
 αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου«. ὁρᾷς ὅτι οὐδὲν κατὰ ἐπι- 4
 15 λησμονὴν ὑφηγεῖται, παρέλειπε δὲ ὁ Ἰωάννης τὰ τῷ Ματθαίῳ πραγ-
 ματευθέντα. οὐ γὰρ ἦν χρεῖα ἐκείνων οὐκέτι, ἀλλὰ τῆς τελείας
 φράσεως πρὸς ἀντίρρησην τῶν νομιζόντων ἀπὸ Μαρίας καὶ δεῦρο D475
 Χριστὸν αὐτὸν καλεῖσθαι καὶ υἱὸν θεοῦ, καὶ εἶναι μὲν πρότερον
 ψιλὸν ἄνθρωπον, κατὰ προκοπὴν δὲ εἰληφέναι τὴν τοῦ υἱοῦ τοῦ
 20 θεοῦ προσηγορίαν. διὸ τῶν ἀναγκαίων ἐπιμέλεται, (πάντων μὲν 5
 μεγάλων ὄντων καὶ ἀναγκαίων, περιττότερον δὲ τῶν ἐπουρανίων),
 ποιούμενος τὴν διήγησιν τῆς ἄνωθεν οἰκονομίας. λέγουσι δὲ τὸ 6
 κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον ἀδιάθετον εἶναι, ἐπεὶ μὴ ταῦτα ἔφη.

4f vgl. Joh. 1, 14 — 5f vgl. Joh. 2, 1 — 11 Joh. 1, 30 — 12 Joh. 1, 33 —
 13 Joh. 1, 29 — 23 zur Bedeutung von ἀδιάθετος = *unkanonisch* vgl. haer. 55,

M U

1 κατέμεινεν U 1f Ναζαρεθ M 2 εἶτα] καὶ μετὰ τὴν Ναζαρεθ U
 4 ὅτι < M 5 καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν < M, vgl. Z. 8 | τινά] ἄλλα U 7f τὸν
 λόγον σάρκα γεγενῆσθαι—ἐσκηνωκέναι] ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο λέγει(!) καὶ ἐσκή-
 νωσεν U 9 καὶ (αὐτός) λέγει ὅτι*] καὶ λέγει M καὶ ὅτι U 10 ὑπ' αὐτοῦ < M |
 (γὰρ) * 10f αὐτός—οὗτός ἐστι] Ἰωάννου τοῦ εὐαγγελιστοῦ μαρτυροῦντος μετὰ
 τὴν πάλιν ἐπάνοδον ἀπὸ τοῦ πειρασμοῦ· ὡς τοῦ βαπτιστοῦ Ἰωάννου λέγοντος ὅτι
 οὗτός ἐστι U 14 ὁρᾷς + καὶ U 14f λησμονὴν U 15 ὁ Ἰωάννης < U
 15f πραγματευθέντα] εἰρηκέναι M 16 τελείας] θείας U 18 καὶ εἶναι μὲν
 πρότερον < U 19f εἰληφέναι—προσηγορίαν] ἠκέναι εἰς τὸ καλεῖσθαι υἱὸν
 θεοῦ U 20 ἐπιμελεῖται U | μὲν + οὖν U 21f ποιούμενος τῶν ἐπουρα-
 νίων U 22 τὴν διήγησιν—οἰκονομίας] τὴν ἄνωθεν οἰκονομίαν U 23 ἀδιάθετον
 εἶναι hinter ἔφη U | ἐπειδὴ U | ταῦτα] τὰ αὐτὰ U

λέγω δὲ τὰ κατὰ τὸν πειρασμὸν τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν. καὶ οὐκ
ἀξιῶσιν αὐτὸ δέχεσθαι. κατὰ πάντα πεπλανημένοι καὶ τυφλώτιστοι
τὴν διάνοιαν.

19. Τέταρτος γὰρ τῶν εὐαγγελιστῶν κατὰ διαδοχὴν ἔλθων ὁ 19, 1
μακάριος Ἰωάννης. πρῶτος μὲν ὢν ἐν τῇ κλήσει μετὰ Πέτρον καὶ
Ἀνδρέαν σὺν Ἰακώβῳ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. τελευταῖος δὲ τοῖς χρόνοις
εὐαγγελισάμενος. τὰ πρὸ αὐτοῦ καλῶς τεταγμένα οὐκ ἐμερίμνησεν
ἐκθεῖσθαι, ἀλλὰ προλαμβάνει τῶν ῥηθέντων τὰ μὴ ῥηθέντα καὶ
οὕτως διαλέγεται. ὁ Ματθαῖος γὰρ ἄρχεται ἀπὸ Ἀβραάμ. μετὰ 2
10 δὲ τὴν ἀρχὴν καὶ μετὰ δύο ἔτη τῆς γεννήσεως πάλιν | ποιεῖται τὴν P 442
ἐκτίμησιν. Μάρκος δὲ ἄρχεται ἀπὸ πεντεκαίδεκάτου ἔτους Τιβερίου
Καίσαρος. (τὴν) μεσότητά τῶν μετὰ τὴν ἀρχὴν (οὐ) διηγούμενος.
Λουκᾶς δὲ ἀρχὴν πρὸ τῆς ἀρχῆς ἐπήγαγε, τὴν περὶ τῆς Ἐλισάβετ καὶ
Μαρίας πρὸ τοῦ ἐγκύμονα (ς αὐτὰς) εἶναι γεγεννημένην πραγματεῖαν.
15 Ἰωάννης δέ, ἔτι πρότερος μὲν ὢν τῇ κλήσει, ὕστερος δὲ τούτων 3

2, 1 κατὰ τὰς ῥητὰς γραφὰς καὶ ἐνδιαθέτους, dazu Jülicher, ThLZ 1889 S. 169
E. Schwartz (Abh. Gött. Ges. d. W. 1904 S. 321); anders (= ungeordnet) Zahn
Gesch. d. neut. Kanons II 2, 971 (aber „ungeordnet“ paßt schon nicht zu der Be-
gründung, daß etwas unterdrückt sei, und wäre nach dem *ψεύδεται* S. 275, 4
eine merkwürdige Abschwächung; auch die von Zahn RE³ II 387, 20 mit Be-
rufung auf S. 274, 16 vorgeschlagene Änderung in *ἀντίθετον* ist unannehmbar: an
unserer Stelle müßte zu *ἀντίθετον* ein Dativ gefordert werden). Übrigens steht trotz
des *λέγουσι* nicht fest, ob die Aloger selbst den Ausdruck *ἀδιάθετον* gebraucht
haben; jedenfalls ist beachtenswert, daß auch die umschreibende Wiederholung
von S. 274, 22 in c. 21, 15; S. 281, 2ff dieses Stichwort nicht enthält

M U

1 λέγω δὲ—ἡμερῶν < U 1f καὶ οὐκ—δέχεσθαι] καὶ μηδὲ δέχεσθαι αὐτοὺς
αὐτὸ U 2 αὐτὸ] αὐτὰ M | πεπλασμένοι M 4 τῶν εὐαγγελιστῶν < U
5 Ἰωάννης < U | ὢν] ὦν M 5f ἐν τῇ κλήσει—ἀδελφῷ αὐτοῦ < U 6 τελευ-
ταῖος δὲ τοῖς χρόνοις] ὕστερον δὲ τοῖς ἔτεσιν U 8f καὶ διαλέγεται < U
9 (οὕτως) * 10 δὲ < M | ποιεῖσθαι M 12 Καίσαρος < U | (τὴν) * |
(οὐ) * | διηγούμενος < U 13 ἐπήνευχε U 13f περὶ τῆς—πραγματεῖαν]
πρὸ τῆς γεννήσεως ἐν τῇ στήλῃ τῆς γαστροῦς μαρίας καὶ τῆς ἐλισάβετ γεγο-
νῆσαν U 14 ἐγκύμονα (ς αὐτὰς) * 15 πρότερος Ausgg.] προτέρου M πρότερον U |
μὲν ὢν τῇ κλήσει < U | δὲ τούτων < U

κηρύξας. ἐπαρφαλίζεται τὴν πρὸ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας πραγμα- 082
 τείαν. πνευματικὰ γὰρ ἦν τὰ πλείστα τὰ ἐπ' αὐτοῦ λεγόμενα. τῶν
 σαρκικῶν ἤδη ἐπαρφαλισθέντων. διὸ πνευματικῶς τὴν ἐφ' ἡγήσειν 4
 ποιεῖται τῆς ἀνωθεν ἀπὸ πατρὸς ἀνάρχου δωρεᾶς ἡμῖν ἐλθούσης.
 5 κατὰ εὐδοκίαν (δὲ) πατρὸς ἐν τῇ μητρὶ τῆς ἁγίας παρθένου οἰκονομη-
 θείσης. καὶ τὸ ἀναγκαίως δὲ ζητούμενον οὐκ ἀπεσιώπησεν, ἀλλὰ 5
 πνεύματι ἁγίῳ κινούμενος τὸν πρὸ τῶν αἰώνων (εἰς) ἄγει | ὄντα D476
 θεὸν Λόγον, ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως ἐκ πατρὸς γεγεννημένον, ἐν σαρκὶ
 δὲ ἐληλυθότα δι' ἡμᾶς ἐδήλωσεν. ἵνα ἀπὸ τεσσάρων εὐαγγελιστῶν
 10 τὴν πᾶσαν γινώσκῃ κατὰ τε τὴν σάρκα καὶ κατὰ τὴν θεότητα ἀκρι-
 βῶς κατὰσχωμεν.

20. Τελειωθέντων γὰρ πάντων τῶν κατὰ τὸ βάπτισμα καὶ κατὰ 20, 1
 τὸν πειρασμόν, ἐλθόντος τοῦ Ἰησοῦ λοιπὸν καὶ ὀλίγων ἡμερῶν (χρο-
 νον), καθὼς πολλάκις εἶπον, διατρίψαντος ἐν τε τῇ Ναζαρετ καὶ ἐν
 15 τοῖς ὁρίοις αὐτῆς καὶ περὶ τὴν Καφαρναούμ. μετὰ (τε) τὸ συναντῆ-
 σαι τῷ Ἰωάννῃ ἐπὶ τοῦ Ἰορδάνου * καὶ τῇ ἐπαύριον τινὰς τῶν
 μαθητῶν συμπαρειληφότος, πρῶτον τοῦτο σημεῖον ἐν Κανᾷ πεποίηκε
 τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀπὸ Ἰωάννου, εἰκοστῇ δὲ τῆς ἀπὸ τοῦ πειρασμοῦ
 ἐπανόδου, καὶ (ἄρχεται) τοῦ κηρύγματος. οὕτε γὰρ πρὸ τοῦ πει- 2
 20 ρασμοῦ ἐν γάμῳ φάσκει τὸν Χριστὸν ἡκέναι οὐθ' ὅλως τι τῶν

2 vgl. Clemens Al. bei Eusebius h. e. VI 14, 7; S. 550, 25 Schwartz τὸν
 μέντοι Ἰωάννην ἔσχατον, συνιδόντα ὅτι τὰ σωματικὰ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις δεδήλω-
 ται, προτραπέντα ὑπὸ τῶν γνωρίμων, πνεύματι θεοφορηθέντα πνευματικὸν ποιῆσαι
 εὐαγγέλιον — 12ff vgl. S. 271, 4ff

M U

1 κηρύξας] ἐλθὼν U 2 τὰ² < U 3 ἤδη < M | ἀσφαλισθέντων M
 ἐπισφαλισθέντων U 5 (δὲ) * | ἐν τῇ—παρθένου] ἐν τῇ ἁγίᾳ παρθένῳ ἐν μητρὶ
 παρθενικῇ U 5f οἰκονομηθείσης < M 6—9 καὶ τὸ ἀναγκαίως δὲ—δι' ἡμᾶς
 ἐδήλωσεν] καὶ οἱ λοιποὶ δὲ τὰ ἴσα τούτοις συμφώνως εἰπόντες ὧν ἦν χρεία ἐπε-
 μελήσαντο· ὁ δὲ Ἰωάννης καὶ τὴν πρόσθεσιν U 6 ἀπεσιώπησεν *] ἐπεσιώπησεν M
 7 (εἰς) ἄγει *, vgl. S. 278, 8 10 γινώσκῃ < U 10f ἀκρίβειαν U
 13—19 πειρασμόν ἐλθόντος—τοῦ κηρύγματος] πειρασμόν αὐτοῦ εὐθὺς ἐλθόντος
 καὶ συμπαρειληφότος τοὺς μαθητὰς τοῦτο πρῶτον σημεῖον πεποίηκε τῇ τρίτῃ
 ἡμέρᾳ τοῦ κηρύγματος ἐν κανᾷ τῆς γαλιλαίας U 13f (χρόνον) * 14 τὴν
 Ναζαρεθ M 15 (τε) * 16 * (ἀνακάμψαντος εἰς τὴν Γαλιλαίαν) *, (διελ-
 θόντος διὰ τοῦ Ἰορδάνου Jül. 19 ἄρχεται *, nach S. 278, 1 vgl. S. 273, 1ff
 20 ἡκέναι] ἐλθεῖν M | οὐθ' ὅλως] οὐ γὰρ ὅλως U

θεοσημείων εὐργάσατο (πρὶν) ἢ τοῦ κηρύγματος ἤρξατο. εἰ μὴ τι ἄ
λέγεται περὶ αὐτοῦ ἐν παιγνίῳ ὅτε παιδίον ἦν πεποιημέναι. ἔδει 3
γὰρ καὶ παιδικὰ ἔχειν αὐτὸν σημεῖα. ἵνα μὴ πρόφασις γένηται ταῖς
ἄλλαις αἰρέσεσι λέγειν ὅτι ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου ἤλθεν ὁ Χριστός εἰς
5 αὐτόν, ὅπερ ἐστὶν ἡ περισσότερά· τοῦτο γὰρ φασὶ διὰ τὴν ψῆφον τοῦ
ὦ καὶ ἄλφα. ὃ ἐστὶ περισσότερόν, ἐπεὶ περ ἔφη ὁ σωτὴρ ἐγὼ εἰμι τὸ α
καὶ ἐγὼ εἰμι τὸ ω. διὸ καὶ ἐν τῷ δωδεκάτῳ ἔτει τῆς γεννήσεως 4
αὐτοῦ εὐσάχει τὸν Ἰησοῦν ὁ Λουκᾶς εὐρηκότα πρὸς τὴν Μαρίαν
ζητοῦσαν αὐτόν. ἡρίκα τοῖς διδασκάλοις προσδιέλεγτο ἐν Ἱεροσολύ-
10 μοις· οὐκ ἔδειτε ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς μου δεῖ με εἶναι;· ἵνα 5·
πέσῃ ὁ λόγος τῶν λεγόντων ὅτι ἀπὸ τοῦ χρόνου τοῦ βαπτίσματος
υἱὸς γέγονεν θεοῦ, ἐλθούσης εἰς αὐτόν τῆς περισσότερας. ἦν φασιν
εἶναι τὸν Χριστόν, καὶ ἵνα σαφῶς γνωσθῇ ὅτι ἄνωθεν ἐπεδήμησεν
ὁ θεὸς Λόγος καὶ ἐλθὼν ἐσαρκώθη ἀπὸ Μαρίας καὶ ἐν τῷ Ἰορδάνῳ
15 κατήλθεν ἐπ' αὐτόν τὸ πνεῦμα, ἵνα σημάρῃ τίς ἐστὶν ὁ | μαρτυροῦ- 6 P443
μενος ἀπὸ | τοῦ πατρὸς ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, D477
αὐτοῦ ἀκούετε, καὶ ἵνα γένηται τοῦτο ὑπόδειγμα τοῖς μέλλουσιν ἐν
αὐτῷ φωτίζεσθαι, ὅτι καταξιωθήσονται (τῆς) πνεύματος ἁγίου ἐν
τῷ λουτρῷ [τῆς] δωρεᾶς καὶ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν διὰ τῆς χάριτος τῆς
2 ὑπ' αὐτοῦ δοθείσης.

21. Ἀπὸ τότε δὲ τὰ τέλεια ἤρξατο ποιεῖν θεοσημεία ἐν τῷ καιρῷ 21, 1
τοῦ κηρύγματος (τοῦτο (γὰρ) πρῶτον σημεῖον ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς.

1 ff vgl. die Παιδικὰ (Thomasevangelium) Tischendorf ev. apocrypha² —
4 vgl. haer. 28, 1, 5; I 314, 5 haer. 30, 3, 6 14, 1 16, 3; I 337, 7 351, 18 ff 354, 2 —
5 vgl. Irenaeus adv. haer. I 14, 6; I 140 Harvey (= Panarion haer. 34, 7, 2
II 15, 9f) — 6f Apok. 1, 8 — 10 Luk. 2, 49 — 16 (Matth. 3, 17) Matth. 17, 5 —
22 Joh. 2, 11

M U

1 εὐργάσατο < U | ἦ] καὶ U | (πρὶν) * | κηρύγματος + πρὸ τοῦ πει-
ρασμοῦ ὁ χριστός U | ἤρξατο] εὐργάσατο U 2 λέγεται—πεποιημέναι] ἄδεται
περὶ αὐτοῦ ἐν παιδί πεποιημέναι ὡς ἐν παιγνίῳ ὡς τινες φάσκονσι U 2f ἔδει
γὰρ] καὶ ἔδει τῷ μὲν ὄντι U 3 παιδαρικὰ U | αὐτόν ἔχειν U | σημεῖα < U
4 λέγειν] ταῖς λεγούσαις U | ἤλθε(ν ὁ) * 5—7 τοῦτο γὰρ—τὸ ὦ < U
5 φασι *] φησι M 7f τῆς γεννήσεως—τὸν Ἰησοῦν] σαφῶς δείκνυσιν U 8—10 ὁ
Λουκᾶς—Ἱεροσολέμοις] ὁ Λουκᾶς ὅτι προσδιαλεγόμενος τοῖς ἱερεῦσι καὶ τοῖς
προσβετέροις ἔφη τῇ μαρίᾳ ὅτι U 11—13 βαπτίσματος—τὸν Χριστόν] βαπτί-
σματος κατέβη εἰς αὐτόν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον U 12 φασι *] φησι MU 14 θεός
< U | ἐλθὼν < U 16 τοῦ < M 17 ὑπόδειγμα τοῦτο M 18 (τῆς) *
19 [τῆς] * | διὰ τῆς < U 21 ἀπὸ τότε] ἀφ' οὗτον U 22 (γὰρ) *

φησίν, ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας), οὐχὶ πρὸ τοῦ βαπτίσματος, ὡς πολ- 2
 λάκις ἔφην, ἀλλ' ὅτε ἀνέκαμψεν ἀπὸ τοῦ πειρασμοῦ, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ
 μετὰ τὰς δύο ἃς παρ' αὐτῷ ἔμειναν οἱ δύο μαθηταὶ τοῦ Ἰωάννου,
 οἱ ἀκούσαντες | καὶ ἀκολουθήσαντες αὐτῷ· ὡς εὐθὺς μετὰ τὰς δύο 3 Ö84
 5 ἡμέρας, ἃς ἐποίησαν παρ' αὐτῷ, ἐπιφέρει λέγων »καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὴν
 Γαλιλαίαν καὶ εὐρὼν Φίλιππον εἶπεν· ἀκολουθεῖ μοι«. εἶτα εὐθὺς 4
 τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ γάμος ἐγένετο ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας. ἔδει γὰρ
 αὐτὸν ἀπελθόντα εὐθὺς γάμων τελουμένων εἰς τὴν τιμὴν αὐτῶν
 κληθῆναι, ἐπ' εὐλογίᾳ τοῦ γάμου. καὶ φησι »γάμος ἐγένετο τῇ τρίτῃ 5
 10 ἡμέρᾳ ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἦν ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ ἐκεῖ, ἐκλήθη
 δὲ καὶ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ οἱ μετ' αὐτοῦ εἰς τὸν γάμον·
 »καὶ ὑστερήσαντος, φησίν, οἶνον, λέγει ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ· οἶνον 6
 οὐκ ἔχουσι. καὶ λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· τί ἐμοὶ καὶ σοί, γύναι; οὐπω
 ἤκει ἡ ὥρα μου«. * μετὰ τὸ ἐλθεῖν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐρήμου κατὰ 7
 15 τὴν ἀκολουθίαν τοῦ πειρασμοῦ καὶ παραληφθῆναι εἰς Ἱερουσαλὴμ
 καὶ στήναι ἐπὶ τῷ πτερυγίῳ τοῦ ἱεροῦ καὶ ἀπὸ Ἱεροσολύμων ἀνε-
 νεχθῆναι εἰς ὄρος ὑψηλὸν λίαν, ὅπερ παρὰ πολλοῖς λέγεται εἶναι τὸ
 Θαβώρ ὄρος, ὃ ἐρμηνεύεται Ἰταβύριον· τοῦτο δὲ ἐστὶν ἐν τῇ Γαλι-
 λαίᾳ. ταύτην γὰρ τὴν ἀκολουθίαν ὁ Ματθαῖος ὑπέθετο, ὅς φησιν 8
 20 »ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι Ἰωάννης | παρεδόθη, ἦλθεν εἰς τὴν Γαλι- D478
 λαίαν«. ὁ δὲ Λουκᾶς καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ ὄρους ὁρμὴν ἀκριβῶς δηλώσας 9
 πρῶτον μὲν περὶ τοῦ ὄρους εἰπὼν καὶ τῶν βασιλειῶν ὧν ἔδειξε τῷ

5 Joh. 1, 43 — 9 Joh. 2, 1 — 12 Joh. 2, 3 — 14 ff vgl. Matth. 4, 5 ff — 17 f vgl.
 das Hebräerev. nach Origenes in Joh. II 12; S. 67, 19 ff Preuschen in Jerem. hom.
 15, 4; S. 128, 26 ff Klostermann (sonst gilt der Thabor als Berg der Verklärung vgl.
 Origenes zu Ps. 88, 13; XIII 28 Lommatzsch Cyrillus Hieros. cat. XII 16; Migne
 33, 744 B) — zu Θαβώρ = Ἰταβύριον vgl. Eusebius Onomasticon S. 110, 20
 Klostermann — 20 Matth. 4, 12 — 21 ff Luk. 4, 5 ff

M U

1 οὐχὶ + <δὲ>? * 3 ὥσπερ ἔμειναν παρ' αὐτῷ U 4 f lies ὡς εὐθὺς
 μετὰ τὴν μίαν ἡμέραν, ἣν ἐποίησαν . . . ἐπιφέρει λέγων· »καὶ <τῇ ἐπαύριον> ἐξῆλ-
 θεν? * 5 ἐπιφέρει] ἐπεισάγει U 7—10 ἔδει γὰρ—Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας < M,
 vgl. Z. 11 8 αὐτῶν *] αὐτοῦ U 10 ἐκεῖ vor ἡ μήτηρ M 11 οἱ μετ' αὐτοῦ
 < M | γάμον + ἔδει γὰρ καὶ ἐν τῷ γάμῳ αὐτὸν κληθέντα καταξιῶσαι ἐπ' εὐ-
 λογίᾳ τοῦ γάμου M, vgl. Z. 7 12 φησίν < U 13 σοι] σὺ M 14—S. 280, 5
 μετὰ τὸ ἐλθεῖν—διελθεῖν διὰ τοῦ Ἰορδάνου] μετὰ τὸ ἐλθεῖν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ πει-
 ρασμοῦ καὶ διελθεῖν διὰ τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ Ἰορδάνου U | * <τοῦτο δὲ ἐγένετο> *
 15 καὶ] τουτέστιν τοῦ? * 19 ὅς] ὥς? * 21 ἀπὸ τοῦ ὄρους] lies εἰς τὸ ὄρος? *

κρυφῶς ὁ διάβολος, ὕστερον λέγει περὶ τοῦ πτερυγίου καὶ Ἱερουσαλήμ, καὶ ὡς ἀνέκαμψεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν καὶ Ναζαρέτ. συμφυδὲ δὲ καὶ ὁ Ματθαῖος λέγει »καταλιπὼν τὴν Ναζαρέτ ἦλθεν εἰς τὴν Καφαρναούμ«. ἦλθε γὰρ εἰς Ναζαρέτ ἀκεῖθεν εἰς τὸν Ἰορδάνην πρὸς 10
 5 τὸν Ἰωάννην, καὶ μετὰ τὸ διελθεῖν διὰ τοῦ Ἰορδάνου πάλιν τὴν ὁρμὴν ἵσχει ἐπὶ τὰ οἰκεία ἔνθα ἀνετέθραπτο, πρὸς τὴν μητέρα ἐν Ναζαρέτ, ἐκεῖ τε παραμείνας δύο ἡμέρας. ὅτε καὶ οἱ περὶ Ἀνδρέαν παρ' αὐτῷ ἔμειναν. λοιπὸν ἠπείγετο τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων ἕνεκεν τοῦ κηρύγματος ἄρξασθαι· καὶ ἔμεινε μὲν δύο ἡμέρας διὰ τὸ 11
 10 διὰ χρόνου ἡκέναι, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ οὓς ἤδη παρείληφε μαθητάς, καὶ ἀπολύσας τοὺς δύο τοὺς ἀκολουθήσαντας αὐτῷ εὐθὺς ἐξῆλθεν ἐπὶ τὴν Γαλιλαίαν διὰ τὸ κήρυγμα καὶ διὰ τὸ ἔργον τοῦ θεοσημείου τοῦ ἐν τῷ γάμῳ ἐπιτελεσθέντος. βλέπε γὰρ πῶς ἐπασφαλίζεται 12
 (ἡμᾶς) ὁ λόγος, ὡς Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς μαρτυρεῖ λέγων ὡς παρο-
 15 χηκότος ἤδη τοῦ ἔργου ὅτι »ἐγὼ οὐκ ἤδην αὐτόν. ἀλλ' ὁ πέμψας με βαπτίζειν εἶπέ μοι· ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον ἐν εἵδει περιστερᾶς, οὗτός ἐστιν«. ἀποστέλλων γὰρ ὁ πατὴρ τὸν Ἰωάννην 13
 βαπτίζειν τοῦτο αὐτῷ τὸ σημεῖον ἐδωρήσατο, ἵν' ὅταν | ἴδῃ, ἐπιγνῶ P444
 τὸν ἄνωθεν τῷ κόσμῳ ἀποσταλέντα σωτῆρα καὶ εὐεργέτην τῶν
 20 ἡμετέρων ψυχῶν.

Ἀνατρέπονται τοίνυν οἱ τοιοῦτοι αἵρεσιῶται ἀπὸ τῆς ἀληθείας 14
 τῶν θείων γραφῶν καὶ τῆς ἀκριβείας, μάλιστα ἀπὸ τῆς συμφω-
 νίας τῶν τεσσάρων εὐαγγελίων. οὐ γάρ τις τῶν εὐφρονούντων

2 Luk. 4, 14. 16 — 3 Matth. 4, 13 — 4 ff vgl. oben c. 16, 3ff; S. 271, 4
 u. c. 24, 4; S. 293, 19ff c. 30, 4; S. 302, 1ff — 15 Joh. 1, 33

M U

2 Ναζαρέθ M 3 Ναζαρέθ M 4 Ναζαρέθ M 5 διελθεῖν διὰ τοῦ Ἰορδάνου]
 naheliegend wäre ἀπελθεῖν ἀπὸ τοῦ Ἰωάννου; vgl. jedoch c. 25, 3; S. 294, 22
 u. c. 30, 7; S. 302, 15 | πάλιν < U 6 ἐσχηκότος M | οἰκεία + ἀπελθὼν U,
 vielleicht hinter Ναζαρέτ (Z. 7) einzusetzen | ἀνετράφη U 7 Ναζαρέθ M |
 ἐκεῖ τε] καὶ U | ἡμερῶν U 7f ὅτε καὶ—ἔμειναν < U 8 λοιπὸν—σωτη-
 ρίας] λοιπὸν ἐπειγομένου εἰς τὴν σωτηρίαν U 9 ἕνεκεν < U | ἄρξασθαι +
 ἐπιμελεῖσθαι U 10 ἡκέναι] αὐτόν ἐλθεῖν M | ἔχοντα M | ἤδη < M 11 καὶ
 < U | δύο τοὺς < M 11f ἐξελθεῖν u. hinter Γαλιλαίαν U 12 διὰ² < U
 14 (ἡμᾶς) * | lies ὁ (θεῖος) λόγος? * | vor Ἰωάννης + ὁ M 14f παροχη-
 κότος U 15 ἔργον] λόγον U 16 καταβαῖνον] ἐρχόμενον ἐπ αὐτόν u. hinter
 περιστερᾶς gestellt U 19 vor τῷ κόσμῳ + ἐν U 21 αἵρεσιῶται < U
 22 θείων *] τοιούτων M U 23 εὐαγγελιστῶν U

ἀποβάλοιτο τὰ τῶν ἁγίων πνεύματι διὰ τῶν θείων εὐαγγελίων ἀκριβῶς
πάντη πεπραγματευμένα. **κάν** τε γὰρ λέγουσιν, ὅτι ὁ μὲν **Ματθαῖος** 15
καὶ | **Μάρκος** καὶ **Λουκᾶς** οἱ εὐαγγελισταὶ διηγήσαντο περὶ τοῦ σω- D479
τῆρος ὅτι μετὰ τὸ βάπτισμα ἀνήχθη εἰς τὴν ἔρημον καὶ ἐποίησεν
5 ἡμέρας τεσσαράκοντα πειραζόμενος καὶ μετὰ τὸν πειρασμὸν ἀκούσας
ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη ἐλθὼν κατόκησεν εἰς **Καφαρναούμ** τὴν παρα-
θαλάσσιον, ὁ δὲ Ἰωάννης ψεύδεται μὴ εἰπὼν περὶ τούτων, ἀλλ' 16
εὐθὺς ἀπὸ πρώτης, ὅτε ἦλθεν ὁ σωτὴρ πρὸς τὸν Ἰωάννην, καὶ τὰ
ἄλλα ὅσα † λέγει αὐτὸν πεποιηκέναι, φανήσονται κατὰ πάντα [κατὰ]
10 τὴν ἀκρίβειαν τῶν εὐαγγελίων ἡγνοηκότες. Ἰωάννης γὰρ ὁ εὐαγγε- 17
λιστὴς πρὸ τοῦ παραδοθῆναι τὸν βαπτιστὴν Ἰωάννην σημαίνει τὸν
κύριον μετὰ τὰς ἡμέρας τοῦ πειρασμοῦ * πρὸς αὐτὸν ἐληλυθέναι.
πῶς γὰρ Ἰωάννου παραδοθέντος ἐνεδέχeto ἔτι τὸν σωτῆρα πρὸς
αὐτὸν πάλιν ἐλθεῖν ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην; οὐκ ἔγνωσαν δὲ ὅτι οἱ 18
15 ἄλλοι τρεῖς εὐαγγελισταὶ τὸν χρόνον τὸν μετὰ τὸ παραδοθῆναι τὸν
Ἰωάννην διηγοῦνται ἀκριβῶς λέγοντες· »ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι
παραδόθη ὁ Ἰωάννης, καταλιπὼν τὴν **Ναζαρέτ** κατόκησεν εἰς **Καφαρ-**
ναοῦμ τὴν παραθαλάσσιον«. καὶ ὁρῶς ὅτι κατὰ ἀλήθειαν τὰ πάντα
τοῖς τέτρασιν εὐαγγελισταῖς συμφώνως εἴρηται. καὶ γὰρ καὶ φαί- 19
20 νεται <κατὰ> τὴν ἀκολουθίαν πάλιν διηγούμενος ὁ Ἰωάννης, ὅτι μετὰ
τὸ ποιῆσαι τὸ πρῶτον σημεῖον τὸν σωτῆρα καὶ ἐλθεῖν εἰς **Καφαρ-**
ναοῦμ, ποιῆσαί τε ἐκεῖ τινα σημεῖα ἀναβῆναί τε εἰς **Ναζαρέτ** καὶ
ἀναγνῶναι τὸ βιβλίον, παραδοθέντος λοιπὸν τοῦ βαπτιστοῦ ἦλθεν
καὶ κατόκησεν εἰς **Καφαρναοῦμ** <οὐ> πολλὰς ἡμέρας. αὗται δὲ εἰσιν 20
25 αἱ μετὰ τὴν ἡμέραν τῶν Ἐπιφανείων καὶ τὴν ἐπὶ **Καφαρναοῦμ** καὶ
ἐπὶ **Ναζαρέτ** ἔλευσιν αὐτοῦ καὶ τὴν εἰς Ἱεροσόλυμα διὰ τὸ Πάσχα
ἀνοδὸν καὶ <τὸ> πάλιν ἐλθεῖν πρὸς τὸν Ἰωάννην ὅπου ἐβάπτισεν εἰς
Αἰνὼν <ἐγγὺς> τοῦ **Σαλήμ**. οὕτω γὰρ λέγει »μετὰ τοῦτο κατήλθεν 21
εἰς **Καφαρναοῦμ** αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ

2f vgl. Matth. 4, 1. 12f u. Par. — 16 Matth. 4, 12f — 23f vgl. Joh. 2, 12 —
26 vgl. Joh. 2, 13 — 27 vgl. Joh. 3, 23 — 28 Joh. 2, 12

M U (bis πεπραγματευμένα Z. 2)

1 ἀποβάλοιτο *] ἀποβάλλοιτο M ἀποβάλλοι U | ἐν τοῖς ἁγίοις εὐαγγελίοις U
2 πάντη < M | πεπραγματευμένα] εἰρημένα M 2—S. 283, 19 **κάν** τε γὰρ—
ἀφικνεῖται < U 6f παραθαλάσσιον *, vgl. Z. 18 u. S. 282, 3] παρὰ θάλασσαν M
8 zu ἀπὸ πρώτης vgl. S. 262, 20 9 † λέγει] lies wohl <διηγείται> λέγων * | αὐ-
τὸν *] περὶ αὐτοῦ M | [κατὰ] Dind. 12 * <αὐθις> * . 17 **Ναζαρέθ** M
20 <κατὰ> * 24 <οὐ> *, vgl. S. 282, 1 27 <τὸ> * 28 <ἐγγὺς> Dind., vgl. S. 282, 15

ἐκεῖ ἔμειναν | οὐ πολλὰς ἡμέρας· (οὐπω γὰρ ἐδήλουν τὴν τελείαν D480
καταμονὴν περὶ ἧς ὑστερον εἶπεν ὅτι μετὰ τὸ παραδοθῆναι τὸν
Ἰωάννην ἐλθὼν κατόκησεν εἰς Καφαρναοὺμ τὴν παραθαλάσσιον.)
καὶ ἐγγὺς ἦν τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων (ὡς λέγει) καὶ ἀνέβη εἰς Ἱερο- 22
σόλυμα ὁ Ἰησοῦς καὶ εὔρεν τοὺς πωλοῦντας ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς βόας
καὶ τὰ πρόβατα καὶ τὰς περιστεράς καὶ τοὺς κερματιστάς καθημέ-
ρους· καὶ μετὰ τὸ ἐκβαλεῖν τοὺς αὐτοὺς κερματιστάς καὶ τοὺς 23
πωλοῦντας τὰς περιστεράς καὶ τὰ ἄλλα, καὶ εἰρηκέναι· ἄρατε ταῦτα
εἰσθῆναι καὶ μὴ ποιῆτε τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου, καὶ
10 ἀκηκοέναι παρ' αὐτῶν »τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν ὅτι ταῦτα ποιεῖς;«
καὶ εἰπεῖν αὐτοῖς »λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις
ἐγείρω αὐτόν· ὅτε Νικόδημος ἦλθεν πρὸς αὐτόν, καὶ μετὰ τὸ εἰπεῖν
πολλὰ θηοῖν »ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰουδαίαν 24
γῆν καὶ ἐκεῖ διέτριβεν μετ' αὐτῶν καὶ ἐβάπτιζεν. ἦν δὲ καὶ Ἰωάν-
15 νης (βαπτίζων) ἐν Αἰνῶν ἐγγὺς τοῦ Σαλήμ, ὅτι ὕδατα πολλὰ ἦν
ἐκεῖ· οὐπω γὰρ ἦν βεβλημένος εἰς τὴν φυλακὴν ὁ Ἰωάννης· τοῦ 25
δὲ Ἰωάννου πολλὰ εἰπόντος, ὅτι »ὃ ἔχων τὴν νύμφην νυμφίος ἐστίν·,
εἶτα λέγει τὸ εὐαγγέλιον »ὥς οὖν ἔγνω ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἤκουσαν οἱ
Φαρισαῖοι ὅτι Ἰησοῦς πλείονας μαθητάς ποιεῖ καὶ βαπτίζει (ἢ) Ἰωάν-
20 νης (καίτοι γε Ἰησοῦς αὐτὸς οὐκ ἐβάπτιζεν, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐ-
τοῦ). ἀσῆκεν τὴν Ἰουδαίαν γῆν καὶ ἀπῆλθε πάλιν εἰς τὴν Γαλι-
λαίαν. ἔδει δὲ αὐτὸν διέρχεσθαι διὰ τῆς Σαμαρείας· ὅτε ἐπὶ τῷ 26
φρέατι ἐκαθέσθη καὶ τῇ Σαμαρείτιδι διελέχθη καὶ ἀνήγγειλεν ἡ
Σαμαρεῖτις περὶ αὐτοῦ τοῖς ἐν τῇ πόλει καὶ ἦλθον πρὸς αὐτόν οἱ
25 Σαμαρεῖται καὶ παρεκάλουν αὐτὸν μέναι παρ' αὐτοῖς »καὶ ἔμεινεν
ἐκεῖ δύο ἡμέρας καὶ πολλῶν πλείους ἐπίστευσαν διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ·.
»μετὰ δὲ τὰς δύο ἡμέρας ἦλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν· »καὶ ἦν τις 27
βασιλικὸς οὗ ὁ υἱός | ἡσθένει ἐν Καφαρναούμ, ὅτε εἶπεν αὐτῷ ὁ D481
Ἰησοῦς »πορεύου· ὁ υἱός σου ζῇ« καὶ ἐπίστευσεν καὶ ἰάθη ὁ παῖς.
30 καὶ λέγει τὸ εὐαγγέλιον »(τοῦτο) δεύτερον πάλιν σημεῖον ἐποίησεν ὁ
Ἰησοῦς ἐλθὼν ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν·. »μετὰ τοῦτο 28
ἦν ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων (οἶμαι δὲ ὅτι περὶ ἄλλης ἑορτῆς Ἰουδαίων
λέγει, ἢ Πεντηκοστῆς ἢ σκηνοπηγιῶν) καὶ ἀνέβη Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσό-

2 vgl. Matth. 4, 12f — 4 Joh. 2, 13f — 7 ff vgl. Joh. 2, 15—19 — 12 vgl.
Joh. 3, 1ff — 13 Joh. 3, 22—24 — 18 ff Joh. 4, 1—4 — 22 ff vgl. Joh. 4, 5ff —
25 vgl. Joh. 4, 39—41 — 27 Joh. 4, 43 — Joh. 4, 46 — 29 Joh. 4, 50 —
30 Joh. 4, 54 — 32 Joh. 5, 1

M

2 <ὅτι> * , 6 <τὰς> * 11 εἰπεῖν *] εἶπεν M 15 <βαπτίζων> * 19 <ἢ>
30 καὶ + <τότε>? * | <τοῦτο> *

- λυμα«. ὅτε ἐπὶ τῆς προβατικῆς κολυμβήθρας ἐλθὼν ἐν σαββάτῳ
 ἰάσατο τὸν τριάκοντα ὀκτὼ ἔτεσιν ἐν ἀσθενείᾳ παραλελυμένον.
 ἀπ' ἐντεῦθεν λοιπὸν πληρωθέντος τοῦ δεκτοῦ ἐνιαυτοῦ ἤρξαντο 29
 αὐτὸν διώκειν ἐξότε τὸν ἐπὶ τῆς κολυμβήθρας παραλυτικὸν ἰάσατο
 5 ἐν σαββάτῳ· εἶτα πάλιν λέγει »ἐπὶ πλεῖον ἐδίωκον οἱ Ἰουδαῖοι τὸν
 Ἰησοῦν, ὅτι οὐ μόνον ἔλγε τὸ σάββατον, ἀλλὰ καὶ πατέρα ἴδιον ἔλεγεν
 τὸν θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ θεῷ«. πῶς οὖν οὐ καταγνωστέαι 30
 αἱ αἰρέσεις ἐλλιπῇ ποιοῦσαι τὸν υἱὸν πρὸς τὸν πατέρα; »ἴσον« γὰρ
 [φασίν] »ἑαυτὸν ποιῶν τῷ θεῷ«, λέγει τὸ εὐαγγέλιον. »μετὰ δὲ 31
 10 ταῦτα ἀπῆλθεν ὁ Ἰησοῦς πέραν τῆς θαλάσσης τῆς Γαλιλαίας τῆς
 Τιβεριάδος, ἠκολούθει δὲ αὐτῷ ὄχλος πολὺς, ὁρῶντες τὰ σημεῖα ἃ
 ἐποίει ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων. ἀνῆλθεν οὖν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ὄρος καὶ
 ἐκεῖ ἐκαθέζετο μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. ἦν δὲ <ἐγγὺς> τὸ Πάσχα
 ἢ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων.« λοιπὸν ὥς λέγει τὰ ἄλλα εὐαγγέλια, 32
 15 παραδοθέντος τοῦ Ἰωάννου ἐλθὼν κατόκησεν εἰς Καφαρναοὺμ τὴν
 παραθαλάσσιον· ὥς καὶ αὐτὸς Ἰωάννης συνῳδᾷ τοῖς ἄλλοις εὐρίσκεται
 λέγων. τοῦ γὰρ Πάσχα ἐν μηνὶ Μαρτίῳ ἢ Ἀπριλλίῳ γινομένου ἐξ
 ἅπαντος δεικνυνται ἄλλοι ὄντες καιροὶ ἐν οἷς ὁ σωτὴρ μετὰ τὸν
 πειρασμὸν πρὸς τὸν Ἰωάννην ἀφικνεῖται.
 20 22. Κατηγοροῦσι δὲ οἱ αὐτοὶ πάλιν τοῦ ἁγίου εὐαγγελιστοῦ, 22, 1
 μᾶλλον δὲ αὐτοῦ τοῦ εὐαγγελίου, ὅτι, φησίν, ὁ Ἰωάννης ἔφη δύο Πάσχα
 τὸν σωτῆρα πεποιημέναι | ἐν περιόδῳ ἐνιαυτῶν δύο, οἱ δὲ ἄλλοι εὐαγγε- D482
 λισταὶ περὶ ἑνὸς Πάσχα διηγοῦνται. καὶ οὐκ ἴσασι οἱ ἰδιῶται ὅτι 2
 οὐ μόνον δύο Πάσχα ὁμολογεῖ τὰ εὐαγγέλια, ὥς πανταχόθεν ἐδεί-
 25 ξαμεν, ἀλλὰ δύο μὲν πρῶτα λέγει καὶ αὐτὸ δὲ ἐν ᾧ πέπονθεν· ὁ

3 vgl. Joh. 5, 16 — 5 Joh. 5, 18 — 9 Joh. 6, 1—4 — 15 Matth. 4, 12f —
 21 die zwei Passah: Joh. 2, 13ff u. 11, 55ff — 23ff Es ist beachtenswert, daß
 Epiph. in der Berechnung der Lehrtätigkeit Jesu (3 Passah = 2¼ Jahre) mit
 Africanus (vgl. Ed. Schwartz Abh. Gött. Ges. 1895 S. 28ff) gegen Eusebius (3½ Jahre
 dem. ev. VIII 2, 108; S. 387, 17ff Heikel) zusammengeht, während er mit Eusebius
 gegen Africanus den Tod Christi ins 18. Jahr des Tiberius setzt, vgl. unten
 S. 292, 15 u. Eusebius-Hieronymus Chronik S. 174, 14ff Helm

M U (von κατηγοροῦσι Z. 20 an)

1 προβατικῆς am Rand nachgetragen M 9 [φασίν] * 13 <ἐγγὺς> *
 21 αὐτοῦ τοῦ] τοῦ αὐτοῦ U | περὶ δύο πάσχα U 22 πεποιηκότα U | ἐν
 περιόδῳ—δύο < U 23 πάσχα ἑνὸς U | διηγοῦνται < U | οἶδασιν U
 24f ὥς πανταχόθεν ἐδείξαμεν < U

σωτήρ ἄλλο Πάσχα, ὡς εἶναι τρία Πάσχα ἀπὸ τοῦ χρόνου τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ κηρύγματος ἐπὶ τρισὶν ἔτεσιν ἕως τοῦ σταυροῦ.

Γεννᾶται μὲν γὰρ ὁ σωτήρ τεσσαρακοστῷ δευτέρῳ ἔτει Ἀγού- 3
στον βασιλέως τῶν Ῥωμαίων ἐν ὑπατείᾳ τοῦ αὐτοῦ Ὀκτανίου Ἀγού-
στον τὸ τρισκαιδέκατον καὶ Σιλανοῦ, ὡς ἔχει τὰ παρὰ Ῥωμαίοις 4
ὑπατάκια. καίτοι γὰρ ἐν αὐτοῖς οὕτως· »τούτων ὑπατευόντων, φημι 4
δὲ Ὀκτανίου τὸ τρισκαιδέκατον καὶ Σιλανοῦ, ἐγεννήθη Χριστὸς τῇ
πρὸ ὀκτὼ εἰδῶν Ἰανουαρίων μετὰ δεκατριῆς ἡμέρας τῆς χειμερινῆς τρο-
10 πῆς καὶ τῆς τοῦ φωτὸς καὶ ἡμέρας προσθήκης.« ταύτην δὲ τὴν 5
ἡμέραν ἑορτάζουσιν Ἕλληνες, φημι δὲ οἱ εἰδωλολάτραι, τῇ πρὸ ὀκτὼ
καλανδῶν Ἰανουαρίων, τῇ παρὰ Ῥωμαίοις καλουμένῃ Σατουρνάλια,
παρ' Αἰγυπτίοις δὲ Κρόνια, παρὰ Ἀλεξανδρεῦσι δὲ Κικέλλια. τῇ γὰρ 6
πρὸ ὀκτὼ καλανδῶν Ἰανουαρίων τοῦτο τὸ τμῆμα γίνεται, ὃ ἐστὶ
15 τροπή, καὶ ἀρχεται αὖξιν ἢ ἡμέρα τοῦ φωτὸς λαμβάνοντος τὴν
προσθήκην, πληροὶ δὲ δεκατριῶν ἡμερῶν ἀριθμὸν εἰς τὴν πρὸ ὀκτὼ
εἰδῶν Ἰανουαρίων, ἕως ἡμέρας τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως προσ-
τιθεμένου τριακοστοῦ ὥρας ἐκάστη ἡμέρα· ὡς καὶ ὁ παρὰ τοῖς Σέροις 7
σοφὸς Ἐφραίμ ἐμαρτύρησε τούτῳ τῷ λόγῳ ἐν ταῖς αὐτοῦ ἐξηγήσεσι
20 λέγων ὅτι οὕτως γὰρ ὠκονομήθη ἡ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ

4 ff vgl. unten § 18 u. c. 24, 1 ff; S. 292, 20 ff, dazu Ancoratus c. 60, 3; I 71, 6 f
Panarion haer. 78, 10, 1 de mens. ac pond. 13; S. 165, 8 f Lagarde — 7 ff über
die von Epiph. benutzte Konsulsliste vgl. unten zu c. 22, 24; S. 290, 5. In den
Nebenzeugen ist jedoch unser Eintrag bereits auf den 25. Dez. (desselben Jahres)
geschoben, vgl. Consularia Constant. MG auct. antiqu. IX 218 *his consulibus* (sc.
Octaviano XIII et Silano) *natus est Christus die VIII kal. Jan.* — 13 die Κικέλ-
λια sonst nur noch im Canopusdekret Dittenberger syll.² 56, 64 erwähnt; dort
aber in den Choiak, genauer vor den περίπλους τοῦ Ὀσειρίου am 29. Choiak,
verlegt — 20 ff die Schrift selbst ist nicht erhalten, vgl. jedoch Ephrem Syrus
hymn. 1 in Epiph. Strophe 11; I 10 Lamy: *der Leuchtende* (d. h. die Sonne)
siegte und zeichnete das Geheimnis ab durch die Stufen, die er emporstieg. Zwölf

M U (bis Z. 3)

1 ἄλλο πάσχα ὡς εἶναι < U 1—3 ἀπὸ τοῦ χρόνου—ἕως τοῦ σταυροῦ]
τῶν ἐν τῷ κηρύγματι πεπραγματευμένων· εὐθὺς γὰρ ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου ὡς ὁ
Λουκᾶς φησὶν ἦν ὁ Ἰησοῦς ἀρχόμενος εἶναι ὡς ἐτῶν τριάκοντα· ὧν νῖδος ὡς ἐνο-
μιζέτο τοῦ Ἰωσήφ τοῦ Ἠλὶ καὶ ἐπὶ τὰ ἀνωτέρω· γεννᾶται μὲν γὰρ ὁ σωτήρ καὶ
folgt S. 288, 19 ff U 9 am Rand Ἰαννουαρίῳ ᾤ M 9 f am Rand δεκεμβρίου ᾤ M
12 Ἰαννουαρίων M | τῇ . . . καλουμένῃ Σατουρνάλια *] τὴν . . . καλουμένην
Σατουρνάλιαν M 14 Ἰαννουαρίων M

παρουσία, ἡ κατὰ σάρκα γέννησις εἴτ' οὖν τελεία ἐνανθρώπησις, ὃ καλεῖται Ἐπιφάνεια, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς τοῦ φωτὸς αὐξήσεως ἐπὶ δέκα τριῶν ἡμερῶν διαστήματι· | ἐχρῆν γὰρ καὶ τοῦτο τύπον γενέσθαι ἀριθμοῦ τοῦ D483 αὐτοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ δώδεκα μαθητῶν, ὅς
 5 <τὸν> τῶν δεκατριῶν ἡμερῶν τῆς τοῦ φωτὸς αὐξήσεως ἐπλήρου ἀριθμόν«. πόσα τε ἄλλα εἰς τὴν τούτου τοῦ λόγου ὑπόθεσιν τε καὶ 8 μαρτυρίαν, φημὶ δὲ τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, γέγονέν τε καὶ γίνεται. καὶ γὰρ καὶ μέρος τι τῆς ἀληθείας ἀναγκαζόμενοι ὁμολογεῖν οἱ τῆς τῶν εἰδώλων θρησκείας ἀρχηγέται καὶ ἀπατηλοὶ εἰς τὸ ἐξα-
 10 πατῆσαι τοὺς πεισθέντας αὐτοῖς εἰδωολάτραις ἐν πολλοῖς τόποις ἑορτὴν μεγίστην ἄγουσιν ἐν αὐτῇ τῇ νυκτὶ τῶν Ἐπιφανείων, εἰς τὸ ἐπὶ τῇ πλάνῃ ἐλπίσαντας μὴ ζητεῖν τὴν ἀλήθειαν. πρῶτον μὲν 9 ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐν τῷ Κορείῳ <οὔ>τω καλουμένῳ· ναὸς δέ ἐστι μέγιστος τουτέστιν τὸ τέμενος τῆς Κόρης. ὅλην γὰρ τὴν νύκτα
 15 ἀγρυπνήσαντες ἐν ἄσμασι τισι καὶ αὐλοῖς τῷ εἰδώλῳ ἄδοντες καὶ παννυχίδα διατελέσαντες μετὰ τὴν τῶν ἀλεκτρούων κλαγγὴν κατέρχονται λαμπαδηφόροι εἰς σηκόν τινα ὑπόγειον καὶ ἀναφέρουσι ξόανόν 10 τι ξύλινον <ἐν> φορείῳ καθεζόμενον γυμνόν, ἔχον σφραγίδά τινα σταυροῦ ἐπὶ τοῦ μετώπου διάχρυσον καὶ ἐπὶ ταῖς ἑκατέραις χερσὶν
 20 ἄλλας δύο τοιαύτας σφραγίδας καὶ ἐπ' αὐτοῖς τοῖς δυοῖν γονάτοις

Tage sind es her, seitdem er aufstieg, und dieser heutige Tag ist der dreizehnte, ein vollkommenes Geheimnis (Sinnbild) des Sohnes und seiner Zwölf, auch Cosmas Indicopl. Topogr. christ. V; Migne 88, 197 B ἐξ ἀρχαιόθεν δὲ ἡ ἐκκλησία, ἵνα μὴ τὰς δύο ἑορτὰς ὁμοῦ ποιοῦσα λήθην ποιήσῃ μιᾶς ἐξ αὐτῶν, ἐνομοθέτησε μεσάζειν ὁδὸς δώδεκα ἡμέρας κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποστόλων καὶ οὕτως γίνεσθαι τὴν ἑορτὴν τῶν Ἐπιφανείων — 12 ff vgl. K. Holl, Der Ursprung des Epiphaniensfestes (Sitzb. Ber. Berl. Akad. 1917 S. 402 ff); dort auch die ältere Literatur; dazu Weinreich u. Boll Arch. f. Religionswiss. Bd. 19 S. 174 ff u. S. 190 f — 18 ff die Kreuze sind schwerlich ägyptische Henkelkreuze, dagegen spricht ihre Zahl (sieben statt nur eines) und ihre Anbringung an der Stirn und auf den Knien; zum siebenmaligen Umzug vgl. auch Plutarch de Is. et Os. c. 52; 372 C ἔτι δὲ τὴν βοῶν <ἐπτάκις> ὑπὸ τροπὰς χειμερινὰς περὶ τὸν ναὸν περιφέρουσι . . . τοσαντάκις δὲ περιείσιν ὅτι τὴν ἀπὸ τροπῶν χειμερινῶν ἐπὶ τροπὰς θερινὰς πάροδον ἐβδόμῳ μηνὶ συμπεραίνει

M

1 παρουσία + <τουτέστιν>? * | εἴτον Dindorf] ἦτον M 2 f ἐπὶ δέκα τριῶν ἡμερῶν διαστήματι *] ἐπὶ δέκα τρισὶν ἡμέραις διαστήματος M 5 <τὸν> * 9 θρησκείας M 11 εἰς τὸ + <αὐτοῦς>? * 13 Κορίῳ M | <οὔ>τω *] τῷ M 18 <ἐν> * | φορίῳ M | ἔχον Dind.] ἔχων M

ἀλλας δύο, ὁμοῦ δὲ [τὰς] πέντε σφραγίδας ἀπὸ χρυσοῦ τετυπωμένας
καὶ περιμέρουσιν αὐτὸ τὸ ξόανον ἐπιτάκις κυκλώσαντες τὸν μεσαί-
τατον τῶν μετὰ αὐλῶν καὶ τυμπάνων καὶ ὕμνων καὶ ζωμάσαντες
καταφέρουσιν αὐτὸ αὐθις εἰς τὸν ἐπόγειον τόπον. ἐρωτώμενοι δὲ
5 ὅτι τί ἐστὶ τοῦτο τὸ μυστήριον ἀποκρίνονται καὶ λέγουσιν ὅτι ταύτη
τῇ ὥρᾳ σήμερον ἡ Κόρη (τουτέστιν ἡ παρθένος) ἐγέννησε τὸν
Αἰῶνα. τοῦτο δὲ καὶ ἐν Πέτρῳ τῇ πόλει (μητροπόλεις δὲ ἐστὶ τῆς 11
Ἀραβίας, ἣτις ἐστὶν Ἐδὼμ ἢ ἐν ταῖς γραφαῖς γεγραμμένη) ἐν τῷ
ἐκεῖσε εἰδωλείῳ οὕτως γίνεται, καὶ Ἀραβικῇ διαλέκτῳ ἐξυμνοῦσι τὴν
10 παρθένον, καλοῦντες αὐτὴν Ἀραβιστὶ | Χααμοῦ τουτέστιν Κόρην D484

6f zu Aἰὼν vgl. die Abbildung des Phönix mit der Beischrift Aἰὼν auf alexandrinischen Münzen des Antoninus Pius (Catalogue of Greek Coins in the British Museum, Alexandria Pl. XXVI 1004) Suidas s. v. Ἡραΐσκος I 872 Bernhardt τὸ ἄρρητον ἄγαλμα τοῦ Αἰῶνος ἐπὶ τοῦ θεοῦ κατεχόμενον, ὃν Ἀλεξανδροεῖς ἐτίμησαν Οσίῳν ὅντι καὶ Ἀδωνιν ὁμοῦ Lydus de mens. IV 2; S. 64, 6ff Wunsch Λογγῖνος δὲ Αἰωνάριον αὐτὸν (den Janus) ἐρμηνεύσαι βιάζεται ὡσεὶ τοῦ Αἰῶνος πατέρα . . . ὅθεν ὁ Μεσσαλᾶς τοῦτον εἶναι τὸν Αἰῶνα νομίζει. καὶ γὰρ ἐπὶ τῆς πέμπτης τοῦ μηνὸς τοῦτον ἑορτὴν Αἰῶνος ἐπετέλουν οἱ πόλαι, auch Hippolyt refut. V 8, 40; S. 96, 14ff Wendland ὁ ἱεροφάντης . . . ἐν Ἐλευσίνι . . . τελῶν τὰ μεγάλα καὶ ἄρρητα μυστήρια βοᾷ καὶ κέκραγε λέγων· ἱερὸν ἔτεκε πότνια κοῦρον, Βριμῶ Βριμόν, τουτέστιν ἰσχυρὸν ἰσχυρόν und 45; S. 97, 17ff αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ παρθένος, ἡ ἐν γαστρὶ ἔχουσα καὶ σὺν λαμβάνουσα καὶ τίχτουσα νῖον, οὐ νυχικὸν οὐ σωματικὸν ἀλλὰ μακρόν Αἰῶνα Αἰῶων u. die von Weinreich a. a. O. S. 174 behandelte Inschrift aus Eleusis — 8ff vgl. Cosmas in earm. Greg. Naz. Migne 38, 464 (= schol. Bodlej. Lobeck Aglaophamus II 1227) ταύτην ἡγοῦ (+ ἐτίθειον schol. Bod.) ἔκπαλαι δὲ τὴν ἡμέραν ἑορτὴν Ἑλληνας καθ' ἣν (+ ἐτέθη Χριστὸς ἡμέραν ἀντίφωτον καλοῦντες), ἐτελοῦντο (+ δὲ schol. Bod.) κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἐν [ἐν < schol. Bod.] ἀδύτοις τισὶν ἐπηρεαζόμενοι, ὅθεν ἐξιόντες ἔκραζον· ἡ Παρθένος ἔτεκεν (τέτοκεν schol. Bod.). αὕξει φῶς. ταύτην Ἐπιφάνιος ὁ μέγας τῆς Κυρίων ἱερεὺς φησὶ τὴν ἑορτὴν καὶ Σαρορακηνοὺς ἄγειν τῇ παρ' αὐτῶν σεβομένη Ἀφροδίτῃ, ἣν δὲ Χαμαρᾶ (Χαβαρα schol. Bod.) τῇ ἐαυτῶν προσεγορεύουσιν γλώττῃ, dazu J. H. Mordtmann, Zeitschr. deutsch-morg. Ges. 1875 S. 99ff Wellhausen, Skizzen und Vorarb. 3, 45ff Dalman, Petra I 49ff Cumont, Comptes rend. de l'acad. des inser. et b.-l. 1911. S. 292ff R. Eisler, Philologus 1909 S. 118ff u. Arch. f. Rel. W. 1912 S. 628 (doch ist zu betonen, daß Epiphanius — ob mit Recht oder Unrecht — hier nicht den 25. Dez., sondern den 6. Januar meint). — 7ff vgl. auch Panarion haer. 55, 1, 9 (Verehrung des Moses in Petra) — 10f Χααμοῦ ist richtig und nicht in Χααβοῦ zu ändern; B. Moritz (der Sinaikult in heidnischer Zeit Abh. Gött. Ges. 1916 S. 18) hat ~~خامو~~ als (allerdings männlichen!) Personennamen auf zahl-

M

εἴτ' οὖν παρθένον καὶ τὸν ἐξ αὐτῆς γεγεννημένον Δουσάρην τοιτέστιν
μονογενῇ τοῦ δεσπότου. τοῦτο δὲ καὶ ἐν Ἐλούση γίνεται τῇ πόλει
κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα, ὡς ἐκεῖ ἐν τῇ Πέτρᾳ καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ.

- ἐκ πολλῶν δὲ ἠναγκάσθημεν παρασιτῆσαι διὰ τοὺς ἀπειθοῦντας 12
5 ὅτι τὰ Ἐπιφάνεια καλῶς εἴρηται ἢ ἔνσαρκος γέννησις τοῦ σωτῆρος
ἢ ἐν Βηθλεὲμ γενομένη, ὁγδόῃ ὥρᾳ γεννηθέντος αὐτοῦ καὶ ἐπιφα-
νέντος τοῖς ποιμέσι καὶ τῷ κόσμῳ διὰ τῆς τῶν ἀγγέλων μαρτυρίας·
ἐπεφάνη δὲ καὶ τῇ Μαρίᾳ καὶ τῷ Ἰωσήφ. ἐν ἐκείνῃ δὲ τῇ ὥρᾳ 13
καὶ ὁ ἀστήρ ἐφάνη ἐν τῇ ἀνατολῇ τοῖς μάγοις πρὸ δύο ἐτῶν τῆς
10 αὐτῶν εἰς Ἱερουσαλὴμ καὶ Βηθλεὲμ ἀφίξεως, ὅτε καὶ ἀκριβῶς ὁ
Ἡρώδης ἐπυνθάνετο (παρ') αὐτῶν τῶν μάγων τὸν χρόνον τοῦ φα-
νέντος ἀστέρος καὶ ἤκουσε παρ' αὐτῶν ὅτι ἀπὸ διετοῦς καὶ κατωτέρω,
ὃ καὶ αὐτὸ τὸ ῥῆμα τῶν Ἐπιφανείων ἐποιεῖτο τὴν ἐπωνυμίαν ἐκ
τοῦ τὸν Ἡρώδην λέγειν »τοῦ φανέντος ἀστέρος«. διὸ τῶν μὲν 14
15 λεγόντων ὅτι »ποῦ ἐστὶν ὁ βασιλεὺς ὁ τεχθεὶς τῶν Ἰουδαίων; εἶδο-
μεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ καὶ ἦλθομεν προσκυνῆσαι
αὐτῷ«, ὁ Ἡρώδης οὐ περὶ ψιλοῦ ὀνόματος ἀνθρώπου βασιλέως τὸ
πρᾶγμα ἐσκόπησε. διανοηθεὶς γὰρ τὸ πρᾶγμα καὶ θαυμάσας ὅτι 15
πολλοὶ βασιλεῖς ἐγεννήθησαν ἐν Ἱερουσαλὴμ, πρῶτος Σαοὺλ ἐκ φυλῆς
20 Βενιαμίν, δεύτερος Δαυὶδ ἐκ φυλῆς Ἰούδα καὶ τούτου υἱὸς Σολομῶν,
υἱὸς δὲ τοῦ Σολομῶντος Ροβοὰμ καὶ τούτου υἱοὶ κατὰ διαδοχὴν,
καὶ οὐδέποτε ἐπὶ ἐνὶ τούτων γεννηθέντι ἀστήρ ἐφάνη οὐδὲ ἔλευσις
μάγων ἐγένετο ἐπὶ τὸ ἐλθεῖν καὶ προσκυνῆσαι τὸν γεννηθέντα βασι-
λέα ἀλλ' ἢ τότε μόνον, — ὅθεν τοῦτο σκεψάμενος [τις] καὶ τὴν διά-

reichen Inschriften nachgewiesen; zur Sache vgl. Joh. Damasc. de haeres. c. 101; Migne 94, 764 A, B οὗτοι μὲν οὖν (sc. οἱ Σαρακινοὶ) εἰδωλολατρήσαντες καὶ προσκυνήσαντες τῷ ἑωσφόρῳ ἄστρῳ καὶ τῇ Ἀφροδίτῃ ἦν δὴ καὶ Χαβὰρ τῇ ἑαντῶν ἐπωνόμασαν γλώσση, ὅπερ σημαίνει μεγάλη Bartholomäus Edess. confut. Agar. Migne 104, 1385 C ὃν οἱ Ἀραβες δοκιμάζετε, (ὃν) τὸ ἑωσφόρον ἄστρον, Ζεβὼν Ἀφροδίτῃ Κρόνον καὶ Χαμὰρ λέγετε. — Die Übersetzung von Δουσάρης mit μονογενῆς τοῦ δεσπότου ist falsch; Dalman Petra I 49 erklärt das Wort mit „der von Schara“, anders = Dūšar-ra, sumerisch = Allbesieger O. Schröder, Zeitschr. f. Assyr. XXX S. 284 ff

2 zu Elusa vgl. Hieronymus vita Hil. c. 25; Migne 23, 41 B *vadens* (*Hilarion*) *in desertum Cades . . . pervenit Elusam eo forte die, quo anniversaria solemnitatis omnem oppidi populum in templum Veneris congregaverat. colunt autem illam ob Luciferum, cuius cultui Saracenorum natio dedita est* — 10 vgl. Matth. 2, 7 — 15 Matth. 2, 2

M

1 ἦτον M 4 ἠναγκάσθημεν + (τοῦτο)? * 6 ἢ *] τῆς M | γενομένη Dind.] γενομένης M 11 (παρ') * 19 ἐγεννήθησαν] wohl nicht in ἐγενήθησαν zu ändern 20 f Σαλομῶν u. Σαλομῶντος M 24 [τις] *

ροιαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γρῶσιν τῆς ἀληθείας ἠκόρτισε, μαθὼν ὅτι τὸ
 σημεῖον τοῦτο οὐκ ἀνθρώπου ἐστίν, ἀλλὰ κυρίου μόνου. διὸ οὐκέτι 16
 περὶ βασιλείας | ἡρώτα ἐπιγίον ἢ ἀνθρώπου, ἀλλὰ περὶ Χριστοῦ, D 485
 λέγων τοῖς γραμματεῦσι καὶ ἱερεῦσι «ποῦ ὁ Χριστὸς γεννᾶται;» καὶ
 5 ἤκουσε παρ' αὐτῶν «ἐν Βηθλέєм τῆς Ἰουδαίας;» καὶ παρὰ μὲν τού-
 τω ἐρωτήσας τὸν τόπον ἔγνων, παρὰ δὲ τῶν μάγων τὸν χρόνον.
 καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ οἱ μάγοι μετὰ διετίαν ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ τῶν 17
 Ἐπιφανείων εἰς Βηθλέєм ἐγένοντο καὶ τὰ δῶρα προσήνεγκαν, [καὶ]
 τὴν σμάρρα καὶ τὸν χρυσὸν καὶ τὸν λίβερρον. ἐν αὐτῇ γὰρ τῇ
 10 ἡμέρᾳ τῶν Ἐπιφανείων αἱ ἀρχαὶ γεγόνاسι πολλῶν [πραγμάτων]
 σημείων τῆς ἐπιφανείας. αὕτη δὲ ἦν ἡ ἡμέρα, ὥς ἄνω προείπον καὶ 18
 πολλάκις ἀναγκάζομαι λέγειν, ἐν ὑπατείᾳ Ὀκτιανίου Αὐγούστου τὸ
 τρισκαίδεκατον καὶ Σιλανοῦ τῇ πρὸ ὀκτῶ εἰδῶν Ἰαουαρίων,
 μετὰ δεκατριῆς ἡμέρας τῆς τοῦ φωτὸς καὶ ἡμέρας ἀξήσεως, ἣτις
 15 ἐστὶν ἀπὸ τῆς τροπῆς τῆς χειμερινῆς τουτέστιν ἀπὸ τῆς πρὸ ὀκτῶ
 καλανδῶν Ἰαουαρίων ἕως αὐτῆς τῆς γενεθλίου καὶ Ἐπιφανείων
 ἡμέρας διὰ τὸν προδηλωθέντα τύπον, αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος καὶ τῶν
 δώδεκα αὐτοῦ μαθητῶν τὸν τρισκαίδεκατον ἀριθμὸν πληροῦντων.
 Γεννᾶται οὖν ὁ σωτὴρ τῷ τεσσαρακοστῷ δευτέρῳ ἔτει Αὐγούστου
 20 βασιλείως τῶν Ῥωμαίων, ὑπατεία τῇ προγεγραμμένῃ, μετὰ εἰκοσιεννέα 19
 ἔτη τῆς Αὐγούστου | πρὸς Ἰουδαίους συναφείας· βασιλεύει δὲ Αὐ-
 γουστός δεκατρία ἔτη πρὶν ἢ τὴν Ἰουδαίαν τελείως συναφθῆναι Ὡ86
 Ῥωμαίοις. ἦν δὲ καὶ ἐξότε ἐβασίλευσεν Αὐγουστός ἐπὶ τέσσαρσιν
 ἔτεσιν τῆς αὐτοῦ βασιλείας πλείω ἐλάσσω φιλία μὲν Ῥωμαίων πρὸς 20
 25 Ἰουδαίους καὶ συμμαχία πεμπομένη καὶ ἐπίτροπος καθιστάμενος

4 Matth. 2, 4 — 5 Matth. 2, 5 — 11ff vgl. S. 284, 4ff u. 290, 5ff —
 20ff Epiph. folgt hier einer eigenartigen, von Eusebius abweichenden Rechnung,
 wohl der des Africanus. Das Jahr, das er für die völlige Unterwerfung der Juden
 angibt, ist das Jahr 31 v. Chr. — 23—27 vgl. S. 289, 12f (auch haer. 20, 1, 5;
 I 225, 8ff); gemeint ist die Zeit des Antipater

M U (von Z. 20 γεννᾶται an)

6 χρόνων (trotz τὸν) M 8 [καὶ] * 10 [πραγμάτων] * 13 Ἰαν-
 ναρίων M 14 ἣτις bezieht sich auf ἀξήσεως, nicht auf ἡμέρα Z. 11 16 Ἰαν-
 ναρίων M; am Rand τῇ καὶ τοῦ δεκεμβρίου M 18 πληροῦντων *] πληροῦντα M
 19 οὖν] μὲν γὰρ U | τῷ < M 20f ὑπατεία—συναφείας] ὅπερ ἦν Ῥωμαίων
 πρὸς Ἰουδαίους συναφείας εἰκοστὸν ἔνατον ἔτος U 21 δὲ] μὲν γὰρ U 22 τρις-
 καίδεκα U | συναφθῆναι τελείως U 23f ἐπὶ τέσσαρσιν ἔτεσιν] μετὰ ἔτη
 τέσσαρα U 24 vor τῆς + ἀπὸ M | vor ἐλάσσω + ἢ M

καὶ μέρη φόρων Ῥωμαίοις τελούμενα * ἐπὶ πέντε ἔτεσι πλείω ἐλάσσω.
 ἕως ὅτου τέλεον παρεδόθη ἡ Ἰουδαία καὶ ὑπόφορος αὐτοῖς γεγένηται.
 ληξάντων τῶν ἀπὸ Ἰούδα ἀρχόντων καὶ Ἡρώδου ἐξ ἐθνῶν καταστα- 21
 θέντος, προσηλύτου μέντοι γε, εἶτα Χριστοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθ- D486
 5 λεὲμ τῆς Ἰουδαίας ἐλθόντος τε ἐπὶ τὸ κήρυγμα, ληξάντων τῶν ἀπὸ
 Ἰούδα καὶ Ἀαρὼν χριστῶν ἡγουμένων, διαρκεσάντων ἕως Ἀλεξάνδρου
 χριστοῦ ἡγουμένου καὶ Σαλίνας τῆς καὶ Ἀλεξάνδρας· ἐφ' οἷς ἐπλη-
 ρώθη ἡ προφητεία τοῦ Ἰακώβ, τό »οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα καὶ
 ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται, καὶ αὐτὸς
 10 προσδοκία ἐθνῶν«, ὃ ἐστὶν ὁ γεννηθεὶς κύριος. ταῦτα πάντα ἔτε- 22
 λειούτο ἀρξάμενα ἀπὸ τῆς γεννήσεως τῆς ἐν Βηθλεὲμ, ἥ ἐγένετο ἐν
 τεσσαρακοστῇ δευτέρῃ ἔτει τῆς πάσης βασιλείας Αὐγούστου, ὃ ἦν
 μετὰ πέμπτον ἔτος τῆς ἐπιτροπῆς Ἀντιπάτρου τοῦ πατρὸς Ἡρώδου,
 ὅτε φιλία ἦν Ῥωμαίων πρὸς Ἰουδαίους καὶ μέρη δομάτων. | καὶ μετὰ P445
 15 τὴν ἐπιτροπὴν Ἀντιπάτρου τὴν ἀπὸ ἔκτου Αὐγούστου ἕως ἐνάτου
 αὐτοῦ, Ἡρώδου [τε] κατασταθέντος ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἔτους καὶ μέρους
 φόρων διδομένου ἕως τρισκαιδεκάτου ἔτους, ὃ ἦν τέταρτον ἔτος τῆς
 βασιλείας Ἡρώδου κατασταθέντος ἐπὶ Αὐγούστου· μετὰ δὲ τὸ τέταρ- 23
 20 τριακοστοῦ τρίτου ἔτους Ἡρώδου, Αὐγούστου δὲ τεσσαράκοντα δύο
 ἔτη πληρώσαντος, κρατηθείσης <τε> τῆς πάσης Ἰουδαίας, ὡς ἔφην,

1 vgl. Z. 16ff; mit ἐπὶ πέντε ἔτεσιν ist die (erste) Zeit des Herodes ge-
 meint — 4ff vgl. Panarion haer. 20, 1, 6ff; I 225, 13ff u. haer. 29, 3, 2f; I 323, 9ff;
 dazu Eusebius-Hieronymus Chronik S. 160, 1ff Helm — 6 vgl. Panarion haer.
 29, 3f; I 323, 14ff u. Eusebius-Hieronymus Chronik S. 148, 12ff Helm u. S. 152, 11ff —
 8 Gen. 49, 10

M U

1 * ergänze nach Z. 16f etwa <καὶ πάλιν μέρη φόρων διδόμενα> *
 ἐπὶ] ἔτει M | vor ἐλάσσω + ἡ U 2 ὅτου] τοῦ M | ὑπὸ φόρον U | αὐτοῖς
 < U | γεγένηται + τελειότατα U 4 γεννηθέντος Χριστοῦ M 4f ἐμβη-
 θλεὲμ U 5 τε < M 5f τῶν ἀπὸ Ἰούδα καὶ Ἀαρὼν] καὶ U 6 χριστῶν *]
 χρηστῶν M U 7 χρηστοῦ M < U | Σαλίνας M Σααλίνας U 7—10 ἐφ'
 οἷς—κύριος < U 10 vor ταῦτα + ἅτινα U 10f ἐτελεῖτο U 11 ἐμβη-
 θλεὲμ U | ἡ ἐγένετο < U 12 δ *] δς M U 13 μετὰ πέμπτον ἔτος] ἔνατος
 ἐνιαυτὸς ἀπὸ U 14—18 καὶ μετὰ τὴν—Ἡρώδου κατασταθέντος] καὶ τέταρτον
 ἔτος κατασταθέντος U 15 ἐνάτου M 16 [τε] * 17 διδομένον *] διδομένων M |
 19 Ἡρώδου + ἐπιτροπῆς τε πέντε ἐτῶν πλείω ἢ ἐλάσσω ἀντιπάτρου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ
 U | τελῶς M | τελείως hinter Ἰουδαίας U | παραδοθέντος U 20f Αὐγούστου
 —πληρώσαντος] τριακοστοῦ δευτέρου ἔτους Αὐγούστου πληρώσαντος U 21 <τε> *

Epiphanius II.

μετὰ τὸ ποιῆσαι αὐτὴν εἰκοσιεπτά ἔτη ὑπόφορον Ῥωμαίοις. καὶ μετὰ τὸ κατασταθῆναι ἐπίτροπον τὸν Ἀντίπατρον Ἡρόδου πατέρα, μετὰ τε τὸ Ἡρόδου βασιλέα κατασταθῆναι ὑπὸ Ἀγούστου ἐν τῷ δεκάτῳ ἔτει τοῦ αὐτοῦ Ἀγούστου ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας.

- 5 α. Ταῦτα δὲ ἐπραγματεύθη ἐν ἑπατεῖα Ὀκτανίου Ἀγούστου τὸ 24
 τρισκαδέκατον καὶ Σιλανοῦ ἑτάτου, ὥς πολλάκις ἔφη, ἥντινα
 ἑπατεῖαν διεδέξαντο αἱ ὑποτεταγμέναι ἑπατεῖαι ἀκολουθῶς οὕτως·
 β. Λεντούλου καὶ Πίσωνος. | D487
 γ. Λουκίου Καίσαρος καὶ Παύλου.
 1 δ. Οὐνδικίου καὶ Οὐάρου.
 ε. Λαμίου καὶ Σερονιλίου Νοννίου.
 ς. Μάγνου Πομπηίου καὶ Οὐαλερίου.
 ζ. Λεπίδου καὶ Ἀρουνγκίου.
 η. Καίσαρος καὶ Καπίτωνος.
 15 θ. Κρητικοῦ καὶ Νερούα.
 ι. Καμίλλου καὶ Κύντιλλιανού. | OSS
 ια. Καμήρου καὶ Σαβίνου.
 ιβ. Δολαβέλλα καὶ Σιλανού.
 ιγ. Λεπίδου καὶ Ταύρου.

5—S. 291, 18 vgl. zu S. 284, 7; Epiph. benützt eine Konsulsliste, die sich mit der in den sog. Consularia Const. und im Chronicon pasch. überlieferten (MG. auct. antiqu. IX 218 ff, vgl. XI 197 ff) aufs engste berührt. Die gemeinsamen Fehler der drei Zeugen dürfen selbstverständlich nicht verbessert werden. Die Liste geht von 2 v. Chr. bis 28 n. Chr. — 11 hinter Λαμίου καὶ Σερονιλίου Νοννίου sind in allen 3 Zeugen die Konsuln des Jahres 4 n. Chr. ausgefallen; der Mangel wird wieder eingebracht durch die Spaltung bei ιε u. ις — 14 η Καίσαρος καὶ Καπίτωνος] Germanicus Caesar u. C. Fonteius Capito sind in Wirklichkeit die Konsuln von 12 n. Chr.; die Umstellung ist allen Zeugen gemeinsam

M U

1 ποιῆσαι] γενέσθαι? * | εἴκοσι ἐννέα] ἐννέα M 2f μετὰ τε τὸ *] μετὰ
 δὲ τὸν M μετ' αὐτὸν δὲ U 3 ἀπὸ M 3f ἐν τῷ—Ἀγούστου < U 3 δε-
 κάτῳ *, vgl. 289, 16] δωδεκάτῳ M 6 ὥς πολλάκις ἔφη < U 8 Λεντούλλου
 M U | Πίσωνος u. + τὸ δεύτερον U 9 Καίσαρος < M 10 Οὐν-
 δονκίου U | Οὐάρου] Οὐρμίλου M 11 Λαμμία U | Σερολίου M Σε-
 ρονιουλίου U | Νοννίου *] Νομμίου U < M Nonniano Cons. Const. 12 Πομ-
 πηίου < M | Οὐαλερίνου M 15 Κρητίου M 16 Καμίρλου M 17 Καμίρ-
 λου M 18 Σιλονανού M 19 nach Λεπίδου καὶ Ταύρου + ιδ Καίσαρος καὶ
 Σκιπίωνος M d. h. die unter η schon gebrachten Konsuln des Jahres 12 n. Chr.
 sind hier (ebenso im Chron. pasch.) an der richtigen Stelle noch einmal eingetragen;
 in Folge davon sind die nächsten Zahlen (bis ις) in M um 1 zu hoch

- ιδ. Φλάγκου καὶ Σιλανού.
 ιε. τῶν δύο Σέξτων.
 ις. Πομπηίου Μάγνου καὶ Ἀπουληίου.
 ιζ. Βρούττου καὶ Φλάγκου.
 5 ιη. Τάυρου καὶ Λίβωνος.
 ιθ. Κράσσου καὶ Ρούφου.
 κ. Τιβερίου Καίσαρος τὸ δεύτερον καὶ Δρούσου Γερμανοῦ τὸ δεύτερον.
 κα. Σιλανοῦ καὶ Βάλβου.
 10 κβ. Μεσσάλα καὶ Γράτου.
 κγ. Τιβερίου Καίσαρος τὸ τρίτον καὶ Δρούσου Γερμανοῦ τὸ τρίτον
 κδ. Ἀγρίππου καὶ Γάλβου.
 κε. Πολλίωνος καὶ Οὔετερος.
 κς. Κεθήγου καὶ Ουάρου.
 15 κζ. Ἀγρίππου τὸ δεύτερον καὶ Λεντούλου Γάλβου. | P 446
 κη. Γετουλικοῦ καὶ Σαβίνου.
 κθ. Κράσσου καὶ Πίσωνος.
 λ. Σιλανοῦ καὶ Νερούα.

23. Καὶ ὁρᾷς ὅτι τριακονταετῆς ἐστὶν χρόνος. διὸ ἐφιλοτιμησά- 23, 1
 20 μεθα τὰς καθεξῆς ὑπατείας ἀκριβῶς θέσθαι, εἰς τὸ τοὺς διερχομένους
 ἰδεῖν ὅτι οὐκ ἐστὶν τι | παραπεποιημένον ἐν τῷ θεῷ δόγματι τῆς D 488
 ἀληθείας, ἀλλὰ μετὰ ἀκριβείας τὰ πάντα τῇ ἐκκλησίᾳ κεκήρυκται.
 τίς γὰρ ἀριθμήσας τὰς μὴ δυναμένας σφαλῆναι καθ' εἰσὸν ὑπατείας 2
 οὐ καταγνώσεται τῶν νομιζόντων διαφωνίαν εἶναι ἐν τῷ τῶν ἐτῶν

2f die beiden Sexti u. Pompeius Magnus-Apuleius sind in Wirklichkeit nur
 ein Paar, die Konsuln des Jahres 14 n. Chr.

M U

1 ιδ] ιε M | Σιλανουῦ U 2 nach Σιλανοῦ ohne Zahl angereiht τῶν δύο
 Σέξτων, dann ι Πομπηίου καὶ Ἀπουληίου M; die im Text befolgte Zählung von U wird
 durch das Chron. pasch. bestätigt 3 Πομπείου U | Μάγνου < M 5 Αἰβωνος M
 7 vor Δρούσου die Zahl κβ, aber trotzdem Z. 9 wieder κβ U | Δρούσσου M |
 Γερμανοῦ < M 9 Γάλβου M 11 Δρούσσου M 12 Βάλβου U 13 Πουλ-
 λίωνος U | Οὔετερος] Οὐίκτηρος M 14 Καθήγου U 15 Λεντούλλου MU
 16 Γετουλλικοῦ U 17 Πείσωνος Πίσωνος + ᾶ (verlesen für ᾶ, die Zahl
 des nächsten Gliedes) M 18 λ < M, vgl. zu Z. 17 | hinter Νερούα ohne
 Zahl angefügt Τῶν δύο Γεμινῶν M (als Zusatz erwiesen durch S. 292, 9ff 293, 17
 295, 13 299, 13: danach hat unsere Liste mit Silanus und Nerva aufgehört)
 20 τὸ τοὺς] τόπους M 23 γὰρ < M

εὐαγγελιστῶν παρὰ τοῖς εὐαγγελισταῖς ῥηδόμενος· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ 3
 ἔπεισον αἱ πρότερον περὶ Οὐαλεντίνου καὶ τινες ἄλλους αἰρέσεις, αἱ
 μυθώδως ἀναγραφόμεναι τοῖς τριάκοντα | αἰώνας. οὓς ἐνόμισαν ὁ 99
 ἀπεικάζειν τοῖς τοῦ σωτῆρος ἔτεσιν. ἵνα δηθὲν δύνωνται τῶν παρ'
 5 αὐτοῖς αἰώνων καὶ ἀρχῶν ἀναγράφειν τὴν μυθοποιίαν. εὐρίσκεται 4
 γὰρ ἐν τῷ τριακοστῷ τρίτῳ ἔτει τῆς αὐτοῦ ἐνσάρκου παρουσίας
 πάσχων ὁ μορφογενὴς ἀπαθὴς ὢν ἄνωθεν θεὸς Λόγος, σὰρκα δὲ
 προσλαβὼν καὶ ἀναδεξάμενος ὑπὲρ ἡμῶν παθεῖν. ἵνα τὸ τοῦ θανά-
 του καθ' ἡμῶν χειρόγραφον λύσῃ. μετ' ἐκείνην γὰρ τὴν ὑπατείαν 5
 10 τὴν ἐν τῷ τριακοστῷ ἔτει αὐτοῦ σημαυρομένην ἄλλη ὑπατεία γέγονεν,
 λεγομένη τῶν δύο Γεμινῶν· εἴτα ἄλλη ὑπατεία Ρούφου καὶ Ρουβελ-
 λίου. καὶ οὕτως ἐνεστώσης τῆς ὑπατείας τῆς μετὰ τὴν ὑπατείαν
 (Ρούφου καὶ) Ρουβελλίου. ἥτις ὕστερον ἦλθεν Οὐιννικίου κα-
 λεῖσθαι καὶ Λογγίνου Κασσίου. ἐν τῷ τριακοστῷ τρίτῳ αὐτοῦ ἔτει
 15 ὅπερ ἦν ὀκτωκαιδέκατον Τιβερίου Καίσαρος. πάσχει ὁ σωτὴρ [ἐν]
 τῇ πρὸ δεκατριῶν καλαρῶν Ἀπριλλίων. καὶ ἐλλήλεγκται τούτων 6
 ἀπέντων ἢ πλάνη, εὐρίσκομένης σαφῶς τῆς κατὰ τὴν ἀλήθειαν
 διδασκαλίας, ὥς οὐ μόνον δύο χρόνων περίοδοι ἐορτῆς Πάσχων ἐν
 τοῖς εὐαγγελίοις ἐμφέρονται, ἀλλὰ καὶ τριῶν.
 20 24. Γεννηθέντος γὰρ αὐτοῦ ἐν τῷ Ἰαννουαρίῳ μηνὶ τουτέστιν 24, 1

1f vgl. Panarion haer. 31, 14, 3; I 406, 17 — 8f vgl. Kol. 2, 14 — 11 wie
 S. 291, 2f das der Sexti, so ist hier wieder das Konsulat der beiden Gemini,
 Rufus (= Fußus und Rubellio, in zwei zerlegt; auch darin stimmt Epiph. mit
 den beiden Nebenzeugen Cons. Const. und Chron. pasch. zusammen, vgl. MG
 auct. antiqu. IX 220

M U

2 περὶ Οὐαλεντίνου — ἄλλους < U | αἱ² < M 3 μυθώδους M | ἀνα-
 γραφόμενος M | τριάκοντα] τέσσαρας M 3f οὓς—ἔτεσιν] καὶ τὰ ἀπὸ τῶν
 τριάκοντα ἐτῶν τοῦ σωτῆρος παρ' αὐτῶν ἀλληγορηθέντα U 4 δυνῆθῶσι U
 5 ἀναγράφειν] lies wohl παραστήσαι * 6 ἐνσαρκώσεως (neben παρουσίας) U
 8 <προσλαβὼν καὶ> * | παθεῖν + κατεδέξατο U 8f τοῦ θανάτου τὸ U
 9 γὰρ] δὲ U 10 αὐτοῦ, sc. Christi] Ἀγούστου M 11 vor λεγομένη + ὑπα-
 τεία U 12 ἐνεστώσης] μεσαζούσης U 13 (Ρούφου καὶ) * | Οὐιννικάου M
 13f καλεῖσθαι *] καλουμένη MU 14 Κασσίου < M 14f <ἐν τῷ τριακοστῷ
 τρίτῳ αὐτοῦ ἔτει ὅπερ ἦν> * 15 ὀκτωκαιδέκατον—Καίσαρος < U | [ἐν] *
 18 περίοδοι Dind.] περιόδοις M περίοδος U | ἐορτῆς < U 19 ἐμφέρεται U
 20 περὶ τὸν Ἰαννουάριον μῆνα U | Ἰαννουαρίῳ M

- πρὸ ὅκτω εἰδὼν Ἰανουαρίων — ἥτις ἐστὶ κατὰ Ῥωμαίους πέμπτη
 Ἰανουαρίου ἑσπέρα εἰς ἑκτην ἐπιφώσκουσα κατ' Αἰγυπτίους Τυβὶ
 ἑνδεκάτη, κατὰ Σύρους εἴτ' οὖν Ἑλλήνας Ἀύδυναίου ἑκτη, κατὰ
 Κυπρίους εἴτ' οὖν Σαλαμινίους πέμπτου πέμπτη, κατὰ Παρίους | D 489
 5 Ἰουλίου τεσσαρεσκαίδεκάτη, κατὰ Ἀραβας Ἀλεσὸμ μία καὶ εἰκάς, κατὰ
 Καππάδοκας Ἀταρτᾶ τρισκαίδεκάτη, κατὰ Ἀθηναίους Μαιμακτηριῶνος
 πέμπτη, κατὰ Ἑβραίους Τηβήθ πέμπτη· ἔδει γὰρ καὶ ἐνταῦθα πληρω- 2
 θῆναι τὸ ὑπὸ τοῦ προσήτου εἰρημένον «εἰσῆλθεν πρὸς ἡμᾶς ἡ
 κιβωτὸς τοῦ θεοῦ» (λέγει δὲ τὴν Χριστοῦ τελείαν ἐνανθρωπῶσιν)
 10 «τῇ πέμπτῃ τοῦ μηνὸς τοῦ πέμπτου», ὥς τότε παρ' Ἑβραίοις
 ἐτελέσθη· ὁ πρῶτον μὲν τῇ ψήφῳ τῶν Ἑβραίων ἐχρῆν πληρωθῆναι, 3
 ἢ καὶ πολλοὶ τῶν ἐθνῶν ἀκολουθήσαντες, φημὶ δὲ Ῥωμαῖοι, πέμπτην
 αὐτὴν ἑσπερινὴν εἰς ἑκτην ἐπιφώσκουσαν ἐπιτελοῦσι, Κύριοι δὲ
 πέμπτην αὐτὴν [τὴν] ἡμέραν τοῦ μηνὸς ἄγουσιν, Αἰγύπτιοι δὲ φύσει
 15 καὶ Σαλαμῖνιοι καὶ αὐτὸν τὸν μῆνα πέμπτου ἄγουσιν, ὥς καὶ οἱ
 Ἑβραῖοι ἀπὸ τοῦ παρ' αὐτοῖς ἀγο|μένου νέου ἔτους πέμπτου αὐτὸν Ö 92
 τάττουσι — διῆλθεν οὖν τὰς προειρημένας ὑπατείας εἰκοσιεννέα πλήρης, 4
 εἰς δὲ τὴν τριακοστὴν ὑπατείαν, λέγω δὲ *, περὶ τὸν (ἐν)δέκατον μῆνα
 ἦλθε πρὸς τὸν Ἰωάννην | καὶ ἐβαπτίσθη ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ τῷ P 447
 20 τριακοστῷ ἔτει τῆς αὐτοῦ ἐνσάρκου γεννήσεως, πρὸ ἑξ εἰδὼν Νοεμ- 5
 βρίων, τουτέστι κατὰ Αἰγυπτίους Ἀθύρ δωδεκάτη, κατὰ Ἑλλήνας

1 ff zu den Monatsangaben vgl. W. Kubitschek, Die Kalenderbücher von Florenz, Rom und Leyden (Denkschr. Wiener Akad. B. 57. 1915) S. 74 ff 91 ff; dort weitere Schriften über die einzelnen Fragen — 8 ff wo? (einzige vergleichbare Stelle Sach. 7, 3) — 18 ff vgl. oben c. 16, 1 ff; S. 270, 14 ff u. c. 30, 10; S. 303, 4

M U

1 Ἰαννουαρίων M | πέμπτη ist nicht mit Kubitschek zu beanstanden; der Gesamtausdruck πέμπτη—ἐπιφώσκουσα bezeichnet ganz richtig die Mitternacht zwischen 5. u. 6. Januar; vgl. Z. 12 f u. S. 298, 19 2 Ἰαννουαρίου + μηνὸς U | ἑσπέρα—ἐπιφώσκουσα < U 4 Σαλαμινίους M 5 Ἰουλίου] Ἰονναῦ M ἁλσών M 6 ἀταρταβὰ M 7 κατὰ Ἑβραίους τιβιήθ ιγ, κατὰ ἀθηναίους μεμακτηριῶνος ζ U; aber vgl. die Reihenfolge S. 294, 4 f | Τηβήθ *] Τηβιθ M τιβιθ U 7—17 ἔδει γὰρ—τάττουσιν < U 13 ἐπιτελοῦσι *] ἐπιτελοῦντες M 14 πεμπτέτην M | [τὴν] * 17 διῆλθεν * (sc. ὁ Ἰησοῦς), vgl. S. 294, 19] παρ- ἦλθεν MU | οὖν < U | πλήρης (indecl.) *] πλήρεις MU 18 λέγω] φημὶ U | * <τὴν τοῦ Σιλανοῦ καὶ Νερούα> * | <ἐν>δέκατον * 19 f τοῦ τριακοστοῦ ἔτους U 20 αὐτοῦ < U 21 τουτέστι vor κατὰ Αἰγυπτίους *] hinter δωδεκάτη MU

Ἰδὼν ὁ γδὲ κατὰ Σαλαμίνους τοὺς καὶ Κοροταρτίδας τρίτον Χοιὰν
 ἔκτη, κατὰ Πατίους Ἀπογονικοῦ ἑκαδεκάτη, κατὰ Ἀραβας Ἀγαθαλ-
 βαεῖθ δευτέρως καὶ εἰκάδι, κατὰ Μακεδόνας Ἀπελλαίου ἑκαδεκάτη,
 κατὰ Καππάδοκας Ἀρατατὰ πεντεκαδεκάτη, κατὰ Ἀθηναίους Μετα-
 5 γαιτιῶνος ἑβδόμη, κατὰ Ἑβραίους Μαρεσσονὲν ἑβδόμη, ὥς ἐπιμαρ- 6
 τυρεῖ μου τῷ λόγῳ τὸ ἅγιον κατὰ Ιουζᾶν εὐαγγέλιον, ὥς πολλάκις
 ἔφη, οὐδὲ πως λέγον ἦν δὲ ὁ Ἰησοῦς ἀρχόμενος εἶναι ὥς ἐτῶν
 τριάκοντα. ὧν εἶδος ὥς ἐνομίζετο τοῦ Ἰωσήφ· [καὶ] ἀπ' ἐντεῦθεν 7
 ἀπὸ 19 τοῦ δωδεκάτης κηρύττοντος αὐτοῦ τὸν δεκτὸν ἐνιαυτὸν κυρίου·
 10 κατὰ τὰ ἐν τῷ προφήτῃ Ἠσαΐα | προειρημένα ὅτι «πνεῦμα κυρίου ἐπ' D490
 ἐμέ, οὐ εἵνεκεν ἔχρισέν με εὐαγγελισσασθαι πτωχοῖς, ἀπέσταλκέν με
 κηρῦσαι αἰχμαλώτοις ἄφαισιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, κηρῦσαι ἐνιαυτὸν
 κυρίου δεκτὸν καὶ ἡμέραν ἀνταποδόσεως».

25. Ὡς ἀληθῶς γὰρ ἐκήρυξεν ἐνιαυτὸν κυρίου δεκτὸν, τουτέστιν 25, 1
 15 μὴ ἀντιλεγόμενον, τὸν γὰρ πρῶτον ἐνιαυτὸν μετὰ (τὸ) τριακοστὸν
 ἔτος τῆς αὐτοῦ ἐνσάρκου παρουσίας ἐκήρυξε καὶ πάντες κατεδέχοντο,
 καὶ οὔτε Ἰουδαῖοι ἀντέλεγον οὔτε ἔθνη οὔτε Σαμαρεῖται, ἀλλὰ πάν-
 τες ἡδέως ἤκουον αὐτοῦ. ἐν ᾧ ἐνιαυτῷ ἄναισιν εἰς Ἱερουσόλυμα, 2
 μετὰ τὸ βαπτισθῆναι καὶ διελθεῖν τὰς τεσσαράκοντα ἡμέρας τοῦ
 20 πειρασμοῦ καὶ ὡς προείπαμεν εἰκοσι ἔως τοῦ πρώτου σημείου καὶ
 ἐκλέξασθαι τοὺς ἐαυτοῦ μαθητάς· ἀνακάμψας ἀπὸ τοῦ πειρασμοῦ ἐπὶ 3
 τὸν Ἰορδάνην καὶ διελθὼν διὰ τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος, ἐπὶ τὴν
 Ναζαρέτ πορευόμενος ἀνέβη δηλονότι εἰς Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐν μέσῳ
 τῆς ἑορτῆς ἐκέκραγε λέγων «εἴ τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω».
 25 καὶ οὕτως ἀπῆλθεν εἰς Ναζαρέτ καὶ εἰς τὴν Ἰουδαίαν καὶ εἰς τὴν
 Σαμαρείαν καὶ εἰς τὰ μέρη Τύρον, καὶ πληρωθέντος τοῦ πρώτου 4
 ἐνιαυτοῦ πάλιν ἄναισιν εἰς Ἱερουσαλὴμ καὶ λοιπὸν ἐζήτουν αὐτὸν
 πιάσαι ἐν τῇ ἑορτῇ καὶ ἐφοβήθησαν· ἐν ἣ ἑορτῇ ἔλεγεν ὅτι «οὐκ
 ἀναβαίνω εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην, οὐ γὰρ ἐψεύδετο, μὴ γένοιτο. 5

7 Luk. 3, 23 — 9 vgl. Luk. 4, 16ff — 10 Luk. 4, 18 — 22 mit διελθὼν διὰ
 τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος ist wohl Joh. 6, 1 gemeint; vgl. c. 30, 7; S. 302, 15
 διαβῆναι ἐπὶ τὴν λίμνην εἰτ' οὖν θάλασσαν Γεννησαρέτ — 23f Joh. (7, 14) 7, 37
 — 28 Joh. 7, 8

M U

2f ἀγαθααβαεῖθ M ἀγαθαλβαεῖθ U 3 εἰκάς M 4f μεταγαιτιῶν M
 μεταγατιῶν U 6f ὥς πολλάκις ἔφη < U 7 ὁ < U | εἶναι < U 8 ἐνο-
 μίζετο + εἶναι U | [καὶ] * 14 γὰρ < M 15 <τὸ> * 20 καὶ ὡς—ση-
 μείον < U 22 διὰ] ἐπὶ U 23 Ναζαρέθ M 25 Ναζαρέθ M | τὴν² < U
 26f τοῦ ἐνιαυτοῦ τοῦ πρώτου M 28f οὐ καταβαίνω U

- »μεσαζούσης γὰρ τῆς ἑορτῆς ἦλθε» φησί »καὶ ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα.
 »καὶ | ἔλεγον· οὐχ οὗτός ἐστιν ὃν ἐξήτουν πιάσαι; καὶ ἰδοὺ ἐν παρ- 094
 ρησίᾳ λαλεῖ· μὴ ἄρα ἔμαθον οἱ ἱερεῖς ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός;
 ἀλλὰ οἶδαμεν οὗτος πόθεν ἐστί». μυστηριωδῶς γὰρ καὶ πνευματικῶς 6
 5 αὐτοῦ διαλεγόμενον τοῖς αὐτοῦ ἀδελφοῖς οὐκ ᾔδεισαν τί ἔλεγεν. P 443
 ἔλεγε γὰρ αὐτοῖς μὴ ἀναβαίνειν εἰς τὸν οὐρανὸν ἐν τῇ ἑορτῇ ἐκείνῃ
 μηδὲ εἰς τὸν σταυρόν, τοῦ | τελειῶσαι τέως τὴν οἰκονομίαν τοῦ D 491
 πάθους αὐτοῦ καὶ τῆς σωτηρίας τὸ μυστήριον καὶ ἐκ νεκρῶν ἀνα-
 στῆναι καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβῆναι· ἅτινα ἐπλήρου πάντα ἐν τῇ
 10 ἰδίᾳ αὐτοῦ ἐξουσίᾳ. καὶ μετὰ ταῦτα ὡς πληρωθέντος τοῦ διετοῦς ἰ
 χρόνου μετὰ τὸ βάπτισμα καὶ τὴν αὐτοῦ γέννησιν ἀπὸ Νοεμβρίου
 μηνὸς καὶ ἀπὸ Ἰανουαρίου μηνὸς καὶ [τῶν] ἐπέκεινα, λοιπὸν ἐν τῷ
 τριακοστῷ τρίτῳ ἔτει τῆς αὐτοῦ ἐνσάρκου ἐνδημίας, μετὰ τὸ ὑπερ-
 βῆναι αὐτὸν τὰς δύο ὑπατείας, ἃς ἔφημεν, τῶν τε δύο Γεμνῶν καὶ
 15 τὴν Ῥούφου καὶ Ῥουβελλίωνος, λοιπὸν ἐν τῇ τρίτῃ ὑπατείᾳ. ἐν τῷ 8
 τρίτῳ μηνὶ αὐτῆς, μετὰ τὸν Ἰανουάριον καὶ Φεβρουάριον ἐν Μαρτίῳ
 μηνὶ τελειοῖ τὸ τοῦ πάθους μυστήριον ὃ ἀπαθῆς θεὸς Λόγος παθὼν
 ἐν σαρκὶ δι' ἡμᾶς, μένων δὲ ἐν ἀπαθείᾳ, ὡς λέγει Πέτρος »θανατω-
 θείς σαρκί, ζωογονηθεὶς δὲ τῷ πνεύματι».
 20 26. Πάσχει δὲ ἐν τῇ πρὸ δεκατριῶν καλανδῶν Ἀπριλλίων * 26, 1
 ὑπερβεβηκότων αὐτῶν μίαν * ἑσπέραν τουτέστιν ἐν τῇ τεσσαρεσκαί-
 δεκαταίᾳ σελήνης νυκτερινῇ μέσῃ. προσέλαβον γὰρ καὶ ἔφαγον τὸ 2

1 Joh. 7, 14 — 2 Joh. 7, 25f — 4 vgl. Joh. 7, 3ff — 14 vgl. S. 292, 10ff —
 18f I Petr. 3, 15 — 20ff vgl. das noch herauszugebende Bruchstück aus der ep.
 ad Eus. et Marc., Panarion haer. 70, 11ff und die Didaskalie (Ed. Schwartz, Jüd.
 u. christl. Ostertafeln S. 112ff). Der Abschnitt, an dem bereits Scaliger, Kepler,
 Petavius, van der Hagen ihre Kräfte versucht haben — Ideler Handb. der Chro-
 nol. I 571 II 243 A. 2 und Duchesne Rev. quest. hist. 28 S. 36 A. 1 verzichten auf
 eine Lösung —, enthält ungewöhnliche Schwierigkeiten. Klar ist (vgl. insbes.
 S. 298, 5ff), daß Epiph. den Juden zweierlei vorwirft 1) daß sie das Passah in
 der Karwoche willkürlich um 2 Tage vorgerückt hätten 2) daß sie infolge ihrer

M U

1 μεσουσης U | ἐνέβη U 2 ἐν < U 5 αὐτοῦ¹] < U 6 τὸν οὐρανὸν] τὸ ἱερὸν U
 8 τῆς < U | τὸ < U 12 καὶ ἀπὸ Ἰανουαρίου μηνὸς < U | Ἰαννουαρίου M |
 [τῶν] * 16 Ἰαννουάριον M 17 θεὸς < U 18 μένων Dind.] μὲν ὦν M
 μένει U 20 ἐν τῇ < M 20 * ergänze nach Z. 22f u. S. 298, 5f etwa (ἐπιτε-
 λούντων τῶν Ἰουδαίων τὸ πάσχα πρὸ δύο ἡμερῶν τοῦ ὁρισμένου καιροῦ, ἔτι δὲ) *
 21 * ἑσπέραν] lies etwa nach S. 297, 13 (ἡμέραν, σφαλέντων περὶ τὴν ἰσονυχτίαν,
 ἥνπερ ἐνόμιζον εἶναι τῇ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ) ἑσπέρας

Πάσχα, ὥς φησι τὸ εὐαγγέλιον καὶ ἡμεῖς πολλάκις εἶπαμεν· ἔφαγον οὖν τὸ Πάσχα πρὸ δύο ἡμερῶν τοῦ * φαγεῖν τουτέστι τῇ τρίτῃ

falschen Berechnung des Mondjahres die τεσσαρεσκαίδεκάτη irrig, d. h. um einen Tag zu früh angesetzt hätten. Sie feierten damals (vgl. S. 296, 1f und die Didaskalie) das Passah am Dienstag Abend, während sie es eigentlich am Freitag oder — ihre falsche Rechnung einmal vorausgesetzt — wenigstens am Donnerstag hätten feiern sollen. Denn nach Epiph. fällt die τεσσαρεσκαίδεκάτη auf den Freitag (genauer Donnerstag Abend bis Freitag Abend) = XIII kal. Apr.; Samstag Nacht auf Sonntag ist die ἰσονυχτία (vgl. S. 298, 25: die ἰσονυχτία folgt auf den 25. Phamenoth = XII kal. Apr. = 21. März) und Sonntag (= 26. Phamenoth = XI kal. Apr. = 22. März) ist die ἰσημερία. Trotzdem bleibt in der Auseinandersetzung S. 297, 2ff manches dunkel. Leidlich verständlich sind die mittleren Glieder. τετρὰς ἐπιφώσκουσα δωδεκάτῃ νυκτερινῇ πρὸ δεκαπέντε καλανδῶν Ἀπριλλίων muß wohl heißen: die Nacht vom Dienstag auf den Mittwoch ist die Nachthälfte der δωδεκάτῃ des Mondes, der Tag ist = XV kal. Apr. Das stimmt zur gewohnten Rechnung des Epiph. Ebenso erledigen sich die nächsten Angaben: die πέμπτῃ, der Donnerstag, ist die Taghälfte der ἰγ', die Nacht des Donnerstags gehört zur ἰδ', der Tag ist = XIV kal. Apr. Vor ein Rätsel stellt jedoch der Anfang und der Schluß. Wenn Epiph. mit den Worten beginnt: συλλαμβάνεται δὲ τῇ αὐτῇ τρίτῃ ὥς, ἥτις ἦν ἐνδεκάτῃ τῆς σελήνης νυκτερινῇ πρὸ δεκαῆς καλανδῶν Ἀπριλλίων, so ist die hier gegebene Bestimmung des Mondalters mit der sonstigen Rechnung des Epiph. schlechthin unverträglich. Denn die τρίτῃ ὥς d. h. die Nacht vom Dienstag auf den Mittwoch ist nicht die Nachthälfte von ἰα, sondern von ἰβ; während XVI kal. Apr. für den Dienstag allerdings zutrifft. Man kann nur so helfen, daß man den Satz ἥτις ἦν — καλανδῶν Ἀπριλλίων bloß auf τρίτῃ (nicht auf τρίτῃ ὥς) bezieht und νυκτερινῇ einklammert. Das scheint um so berechtigter, weil Epiph. doch fortfährt mit τετρὰς ἐπιφώσκουσα κ. τ. λ. Τετρὰς ἐπιφώσκουσα ist aber ja sachlich dasselbe, wie τρίτῃ ὥς. Hätte Epiph. also in dem mit ἥτις ἦν zu beginnenden Satz eine Angabe über Dienstag Nacht machen wollen, so müßte er sich grundlos wiederholen und dazu noch widersprochen haben. Auch die letzten Worte S. 297, 9 ἐπιφώσκουσα κυριακῇ πεντεκαίδεκάτῃ νυκτερινῇ bedürfen wohl einer Änderung. Wenn der Freitag (genauer Donnerstag Abend bis Freitag Abend) die τεσσαρεσκαίδεκάτη war, so kann die Nacht vom Samstag zum Sonntag nur die ἑκκαίδεκάτη sein; S. 297, 10f διὰ τὴν πεντεκαίδεκάτην τῆς σελήνης spricht nicht dagegen

1f gemeint ist Matth. 26, 2; vgl. ep. ad Eus. et Marc. ὥς φησι καὶ ὁ ἱερώτατος Ματθαῖος περὶ τοῦ σωτῆρος ὅτι εἰρήκε τοῖς μαθηταῖς· οἴδατε ὅτι μετὰ

M U

2 * <δεόντως> *

- ἐσπέρας ὅπερ ἔδει τῇ πέμπτῃ ἐσπέρας· τεσσαρεσκαιδεκάτῃ γὰρ οὕτως ἦν ἡ πέμπτῃ. συλλαμβάνεται δὲ τῇ αὐτῇ τρίτῃ ὀψέ. ἥτις ἦν 3
 ἐνδεκάτῃ τῆς σελήνης νυκτερινὴ πρὸ δεκαῆς καλανδῶν Ἀπριλλίων
 τετραὺς ἐπιφώσκουσα δωδεκάτῃ νυκτερινῇ πρὸ δεκαπέντε καλανδῶν
 5 Ἀπριλλίων πέμπτῃ τρισκαιδεκάτῃ ἡμερινῇ, νυκτερινῇ δὲ τεσσαρεσκαι-
 δεκάτῃ πρὸ δεκατεσσάρων καλανδῶν Ἀπριλλίων προσάββατον τεσ-
 σαρεσκαιδεκάτῃ ἡμερινῇ πρὸ δεκατριῶν καλανδῶν Ἀπριλλίων σάβ-
 βατον πεντεκαιδεκάτῃ ἡμερινῇ πρὸ δεκαδύο καλανδῶν Ἀπριλλίων
 ἐπιφώσκουσα κυριακὴ πεντεκαιδεκάτῃ νυκτερινῇ· ὅπερ ἦν φωτισμός 4 D 492
 10 Ἰδου καὶ γῆς καὶ οὐρανοῦ καὶ (ἰσότης) νυκτὸς καὶ ἡμέρας, διὰ τὴν
 πεντεκαιδεκάτην τῆς σελήνης καὶ τὸν τοῦ ἡλίου δρόμον· ὅτι καὶ
 ἀνάστασις καὶ ἰσημερία πρὸ ἑνδεκα καλανδῶν Ἀπριλλίων (ἐγένετο),
 περὶ ἣν πλανηθέντες (οἱ Ἰουδαῖοι) ὑπέρβατον μίαν ἡμέραν ἐποίησαν,
 ὥς | προείπον. ἔχει δὲ ὥρας τινὰς ἡ ψῆφος τῆς λεπτολογίας *, 5 Ö 96
 15 ἥτις ἐμπίπτει δι' ἐτῶν τριῶν, παρ' αὐτοῖς διαφωνουμένη ἡμέραν
 μίαν· προστιθέασι γὰρ τῷ σεληνιακῷ | δρόμῳ μετὰ τὰς τριακοσίας 6 P 449
 πεντήκοντα τέσσαρας ἡμέρας καὶ ἄλλας κατ' ἔτος τέσσαρας ὥρας, ὥς
 εἶναι εἰς τρία ἔτη ἡμέραν μίαν. διὸ παρ' αὐτοῖς πέντε μῆνες τελοῦν- 7
 ται ἐμβόλιμοι εἰς ἔτη δεκατέσσαρα, διὰ τὸ ἀφαιρεῖσθαι ἀπὸ τοῦ
 20 ἡλιακοῦ δρόμον τῶν τριακοσίων ἐξήκοντα πέντε ἡμερῶν καὶ ὥρων
 τριῶν τὴν * ὥραν μίαν· προστιθεμένων γὰρ τῶν † ὥρων λοιπὸν
 γίνονται τξε ἡμέραι * παρὰ ὥραν μίαν· ὅθεν οὗτοι ἐξάκις πολυπλα- 8

δύο ἡμέρας τὸ πάσχα γίνεται καὶ ὁ νόμος τοῦ ἀνθρώπου παραδίδεται εἰς τὸ σταυρω-
 θῆναι. Epiph. versteht die Stelle so, als ob Jesus hätte sagen wollen, daß eigent-
 lich erst in zwei Tagen das Passah gefeiert werden sollte .

9 ff vgl. zu S. 246, 5 — 14 ff vgl. haer. 70, 13 — 17 f die Rechnung 3×4 Stunden
 = 1 Tag ist nicht zu beanstanden; Epiph. rechnet wie andere die Stunde als
 Doppelstunde, vgl. G. Bilfinger, Die Babylonische Doppelstunde (Stuttg. Gymn.
 Progr. 1888) Boll, Sphära S. 311 ff Sethe, Nachr. Gött. Ges. 1920 S. 109 f

M U

1 οὕτως d. h. nach der falschen Rechnung der Juden 3 [νυκτερινή]? *
 9 πεντεκαιδεκάτῃ] lies wohl ἑκκαιδεκάτῃ * 10 (ἰσότης) * 11 τῆς < U | τοῦ
 < U | τοῦ ἡλίου τὸν δρόμον M | καὶ² < M 12 (ἐγένετο) * 13 περὶ *]
 δι' M U | (οἱ Ἰουδαῖοι) * 14 * <περὶ τῆς τοῦ πάσχα ἑορτῆς> * 15 δι' ἐτῶν]
 διὰ τῶν M 15 f ἡμέραν μίαν *] ἡμέρα μία M ἡ μία ἡμέρα U 19 ἀφαι-
 ρεῖσθαι] lies wohl ἀφίστασθαι * 21 * <τῆς σελήνης περίοδον κατ' ἔτος ἑνδεκα
 ἡμέραις παρὰ> * | μίαν ὥραν U | † ὥρων] lies ἑνδεκα ἡμερῶν * 22 * er-
 gänze etwa <τέσσαρες ὥραι· λέγεται δὲ τούτον ὁ τοῦ ἡλίου δρόμος παρὰ> *

αἰέσαντες τὰ ἰδ' ἔτη διὰ † τοῦ πδ' ἔτους ἐν τῷ ὀγδοηκοστῷ πέμπτῳ
τιθείσιν ἐμβόλιμον ἕνα μῆνα, εἰς τὸ εἶναι τριάκοντα καὶ ἕνα μῆνας
εἰς τὰ ὀγδοήκοντα καὶ πέντε ἔτη, ὅτινες ὄφειλον εἶναι κατὰ τὴν
ἀκριβειαν τριάκοντα εἰς μὴν καὶ † κα' ἡμέραι καὶ ὦραι γ'.

27. Ἐνεκεν τοίνυν τούτου τότε σφαλέντες οὐ μόνον προέλαβον 27, 1
δορυβοῦμενοι τὰς δύο ἡμέρας βεβρωκότεες τὸ Πάσχα, ἀλλὰ καὶ τὴν
ὑπερβατον προσθέντες μίαν ἡμέραν *, κατὰ πάντα τρόπον αὐτοὶ μὲν
σφαλέντες· ἡ δὲ οἰκονομία τῆς ἀληθείας ἀκριβέστατα πάντα ἡμῖν
σωτηριωδῶς εἰργάσατο. ὅθεν καὶ αὐτὸς ὁ σωτὴρ τὸ Πάσχα τελειώσας 2
ἐξῆλθεν εἰς τὸ ὄρος μετὰ τὸ βεβρωκέναι »ἐπιθυμία ἐπιθυμήσας«. καὶ 3
ἐκεῖνο τὸ Πάσχα τὸ Ἰουδαϊκὸν μετὰ τῶν μαθητῶν ἔφαγεν, οὐκ ἄλλως
ποιήσας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν ποιούντων ἴσως ποιήσας, ἵνα μὴ
καταλύσῃ τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρώσῃ.

καὶ οὕτως μετὰ τὸ ὑπερβῆναι τριακοστὸν ἔτος ὅτε ἐβαπτίσθη 4
καὶ μετὰ τὸ τριακοστὸν πρῶτον, κηρύξας πληρέστατον | ἐνιαυτὸν D493
δεκτὸν καὶ μὴ ἀντιλεγόμενον, κηρύξας δὲ ἄλλον ἐνιαυτὸν ἀντιλεγό-
μενον καὶ ἐν διωγμῷ ὅντα ἐγκοτούμενόν τε, καὶ μετὰ τοῦτο ἄλλον
ἐνιαυτὸν ὑπερβὰς ἀπὸ τῆς τῶν γενεθλίων αὐτοῦ ἡμέρας τουτέστιν
Ἐπιφανίων, ἥτις τυγχάνει πέμπτῃ εἰς ἕκτην ἐπιφώσκουσα Ἰαννουαρίου 5
μηνός, κατὰ δὲ Αἰγυπτίους Τυβὶ ἐνδεκάτῃ, ἐπὶ ὅλας ἐβδομήκοντα
τέσσαρας ἡμέρας, ὥς προείπαμεν, ἕως τῆς πρὸ δεκατριῶν καλανδῶν
Ἀπριλίων, * καὶ κατ' Αἰγυπτίους Φαμενώθ τετάρτῃ καὶ εἰκάδι ἐτέλεσε
τριάκοντα δύο ἔτη πληρέστατα καὶ ἐβδομήκοντα τέσσαρας ἡμέρας
ἀπὸ Ἐπιφανίων, καὶ ἀναστὰς κατ' Αἰγυπτίους Φαμενώθ ἕκτη καὶ 6
25 εἰκάδι, ἥτις ἦν ἰσημερία παρελθούσης νυκτός καὶ ἰσονυχτία μετὰ τὴν

10 Luk. 22, 15 — 12f vgl. Matth. 5, 17

M U

1 διὰ † τοῦ πδ' ἔτους] lies wohl διὰ τῶν πδ' ἐτῶν (ἐμβολιμεύουσιν τριάκοντα
μῆνας καὶ) | ἔτους ἐν τῷ ὀγδοηκοστῷ πέμπτῳ < U 2 ἐμβόλιμον + ἐμβολί-
μων M 4 † κα' (εἰκοσιτέσσαρες U) ἡμέραι (ἡμέρα M) καὶ ὦραι (ὥρας M) γ']
die Rechnung ergibt κα' ἡμέραι καὶ ὦραι β' * 5 σφαλέντος U 6 τὴν < M
7 ergänze etwa nach S. 296, 2f (τῇ τρίτῃ ἔφαγον] τὸ πάσχα) * | μὲν < U
11 ἐκεῖνο *] ἐκεῖνω M ἐκεῖ U 14 οὕτως] οὕτως U 15 μετὰ < M | πρῶ-
τον] ἔτος U 16 δεκτὸν < M | κηρύξας δὲ ἄλλον ἐνιαυτὸν] καὶ ἕτερον U
17 τοῦτο *) τὸν MU 18 ἀπὸ τῆς τῶν] τῆς ἀπὸ τῶν M 19 Ἐπιφανίων
MU | πέμπτῃ—ἐπιφώσκουσα] ἕκτη U | Ἰαννουαρίου MU 20 ἐβδομήκοντα
τέσσαρας] σα M 21 προείπομεν U 22 * (αὐτῇ τῇ πρὸ δεκατριῶν καλανδῶν
Ἀπριλίων) * | κατὰ U 24 Ἐπιφανίων MU 25—S. 299, 1 παρελθού-
σης—εἰκάδα < U

πέμπτην (καὶ) εἰκάδα καὶ πρὸ ἰᾶ καλανδῶν Ἰπριλλίων *. ἵνα εὐρι-
θῶσι πάντες ψευδόμενοι οἱ μὴ ὄντες υἱοὶ τῆς ἀληθείας. | P 450

28. Εὐθὺς πρῶτος Οὐαλεντίνος * δραματουργήσας, τριάνοντα 28, 1
ἡμῖν αἰῶνας ἀπὸ τοῦ τριακονταετοῦς νομίζων * τῆς τοῦ σωτῆρος 098
ἐναγωγῆς καὶ ἀνδρώσεως τῆς αὐτοῦ ἡλικίας. οὐκ εἰδὼς ὅτι οὐ τριά-
κοντα ἔτη μόνον ἐποίησεν, ἀλλὰ ἐν τῷ τριακοστῷ ἐβαπτίσθη μετὰ τὸ 2
πληρῶσαι εἰκοσιεννέα ἔτη καὶ μῆνας δέκα, τῇ δωδεκάτῃ ὡς προεῖπον
Ἀθύρ, πρὸ ἑξ εἰδῶν Νοεμβρίων, καὶ μετὰ ταῦτα κηρύξας * ἐνιαυτὸν
κυρίου δεκτὸν καὶ μετὰ τὸν (πρῶτον) ἐνιαυτὸν ἄλλον ἐνιαυτὸν ἀν-
10 τιλεγόμενον καὶ ἑβδομήκοντα τέσσαρας ἡμέρας ἀντιλεγόμενας. ἐξότε
ἐβαπτίσθη πρὸ (ἐξήκοντα ἡμερῶν) τῶν αὐτοῦ γενεθλίων· ὥστε εἶναι 3
τὰ πάντα ἔτη τῆς ἐνσάρκου αὐτοῦ παρουσίας ἕως τοῦ πάθους ἀπὸ
τῆς γεννήσεως λβ ἔτη καὶ οὐδ' ἡμέρας, ἀπὸ δὲ ἀρχῆς * ὑπατείας Σιλα-
νουῦ καὶ Νερούα δύο ἔτη καὶ ρλδ ἡμέρας. καὶ ἐλέγχεται μὲν ἐνταῦθα
15 ὁ προειρημένος Οὐαλεντίνος καὶ οἱ πολλοὶ οἱ κατ' αὐτὸν ἀφραίνον-
τες. ἠλέγχθησαν δὲ καὶ οἱ ἀποβαλλόμενοι τὸ κατὰ | Ἰωάννην 4 D 494
εὐαγγέλιον, οὓς δικαίως Ἀλόγους καλέσταιμι, ἐπειδὴ τὸν Λόγον τοῦ
θεοῦ ἀποβάλλονται. τὸν διὰ Ἰωάννου κηρυχθέντα πατρικὸν θεὸν
Λόγον, ἀπ' οὐρανοῦ κατεληλυθότα καὶ σωτηρίαν ἡμῖν ἐργασάμενον
20 (διὰ) τῆς πάσης ἐνσάρκου αὐτοῦ παρουσίας, ὅτι ἀπὸ τε τῶν ὑπα- 5
τειῶν καὶ ἀπὸ τῶν ἐτῶν καὶ ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ προφήτου
Ἡσαίου καὶ ἀπὸ τοῦ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίου καὶ ἀπὸ τοῦ κατὰ
Ἰωάννην καὶ ἀπὸ τοῦ κατὰ Ματθαῖον καὶ ἀπὸ τοῦ κατὰ Μάρκον
καὶ ἀπαξαπλῶς πανταχόθεν ἠλέγχθησαν οἱ πεπλανημένοι, ὅτι οὐ 6
25 μόνον ἐν Πάσχα μετὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ κηρύγματος κατὰ περίοδον
χρόνου ἐνιαυτοῦ ἀπετέλεσεν, ἀλλὰ καὶ περιόδους τριῶν ὑπατειῶν
παρά τι ἐπλήρωσε μετὰ τὸ ἀπὸ τοῦ Ἰωάννου βάπτισμα. καὶ ἐξέ- 7
πесεν ὁ τῶν ἀπαρακολουθήτων λόγος παντάπασιν τῆς πλάνης * καὶ

3 vgl. Panarion haer. 31, 14, 3; I 406, 17

M U

1 <καὶ> * | * etwa <ἐφάνη τοῖς μαθηταῖς> * 3 * <ἐλέγχεται> *
4 * <παραστήσαι> * 5 οὐ <M 6 ἀλλ' U 7 δέκα μῆνας U | ὡς
προεῖπον τῇ δωδεκάτῃ U 8 ἑξ] ὀκτώ U | * <ἐποίησεν> * 9 <πρῶτον> *
10 ἑβδομήκοντα τέσσαρας] ογ M 11 <ἐξήκοντα ἡμερῶν> * vgl. S. 270, 15
12 αὐτοῦ <M 13f ἀπὸ δὲ ἀρχῆς—ἡμέρας <M 13 * <τοῦ κηρύγματος ἐπὶ τῆς> *,
vgl. Z. 25 13f Σιλουανοῦ U 18 Ἰωάννην U 20 <διὰ> * | αὐτοῦ ἐνσάρκου U
24 ἀπαξαπλῶς] ἔπαν ἀπλῶς M 26 ἐνιαυτοῦς M | ἐπετέλεσεν M | καὶ <U
τριῶν ὑπατειῶν] τρεῖς, < ὑπατειῶν M 27 ἀπὸ τοῦ <U 28 * <ἐμπλεος ὦν> *

ἀνοίας καὶ ἀμαθίας. οὐ μόνον μὴ γνωσκούσης τὴν ἑαυτῆς ξοήν, ἀλλὰ καὶ ψευδῶς κατὰ τῆς ἀληθείας μάτην ἐπιστρατευομένης.

29. Εὐρήκαμεν γὰρ καὶ ἐμφερόμενόν που (ἐν) τοῖς λόγοις τοῦ- 29, 1
τοῖς γεγραμμένον ὅτι ὁ ἐκ τοῦ θεοῦ λόγος [τοῦ θεοῦ] ἐγεννήθη περὶ
5 τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος Ἀβγούστου. ὅπερ λέληθε τὸν γράψαντα, ἢ
τῆς διὰ τοῦ βῆτα ψήφου ἀπαλειφθείσης καὶ τοῦ μὺ μόνον παραμε-
μενηκότος μ' ἐποίησε μόνον ἔτη· τῷ γὰρ τεσσαρακοστῷ δευτέρῳ ἔτει
Ἀβγούστου ἐγεννήθη. γράσκει δὲ ὅτι πρὸ δεκαδύο καλανδῶν Ἰου- 2 P451
λίου ἢ Ἰουτίων (οὐκ ἔχω λέγειν) ἐν ὑπατείᾳ Σουλπικίου Καμμαρίνου
10 † Βεττέῳ Πομπηιανῷ ὑπάτοις (συνελήφθη)· (καὶ) τοῦτο δὲ ἐσκό- 3
πησα, ὅτι | οἱ εἰπόντες τὴν ἡμέραν τῆς συλλήψεως καὶ ὡς εὐηγ- Ö100
γελίσσας ὁ Γαβριὴλ τὴν παρθένον, εἶπαν (τοῦτο διὰ) τὴν ὑπόνοιαν
[τῶν] τινῶν † λεγόντων ἐν παραδόσει ὡς ὅτι διὰ ἑπτὰ μηνῶν ἐγεν-
νήθη. εὐρήκαμεν γὰρ ἀπὸ τούτου τοῦ † προπόσων ὥς ἐνδεκάτης 4
15 Τιβι καὶ πρὸ ὁκτώ εἰδῶν Ἰανουαρίων, ὅτε ἀληθῶς τὰ θεοφάνεια D495
ἐγένετο καὶ ἐγεννήθη. ἑπτὰ μηνῶν χρόνον κατὰ τὸν σεληνιακὸν δρό-
μον παρὰ ἡμέρας τέσσαρας. ὥστε οὖν εἰ εὔροις ἐν παρασημειώσεσί 5
του (ταῦτα) γεγραμμένα, μὴ σφάλλου περὶ τὴν εἰδησιν. τῷ μὲν γὰρ
ὄντι ἢ βεβαία γέννησις τοῦ Χριστοῦ Τιβι ἐνδεκάτη ἐστί. τινὲς δέ 6
20 γασιν ὡς δέκα μῆνας ἐνεκχυμότηθη παρὰ ἡμέρας ἰδ καὶ ὥρας ὁκτώ,
ὡς εἶναι ἐννέα μῆνας καὶ ἡμέρας δεκαπέντε καὶ ὥρας τέσσαρας,

9 Zu dem Tag 20. Juni bez. 21. Mai vergleicht Usener (Weihnachtsfest S. 5 A. 3a) Clemens Al. strom. I 145, 6; II 90, 18ff Stählin εἰσὶ δὲ οἱ περιεργότερον τῇ γενέσει τοῦ σωτῆρος ἡμῶν οὐ μόνον τὸ ἔτος ἀλλὰ καὶ τὴν ἡμέραν προστιθέντες, ἣν φασιν ἔτους πῇ Ἀβγούστου ἐν πέμπτῃ Παχῶν καὶ εἰκάδι = 20. Mai — 19ff Der von Epiph. nicht bemerkte Sinn dieser Rechnung ist, eine genaue Entsprechung zwischen dem Augenblick der Empfängnis u. dem des Todes herzustellen (Jül.)

M U

1 ἑαυτῶν U 3 εὐρίσκομεν U | (ἐν) * 4 ὁ ἐκ τοῦ θεοῦ λόγος [τοῦ θεοῦ] *] ἐκ τοῦ θεοῦ λόγος τοῦ θεοῦ M ὁ τοῦ θεοῦ ἐγεννήθη λόγος ἐκ τοῦ θεοῦ U
6 μὺ] τεσσαρακοστοῦ M 7 ἐποίησαν U 9 ἔχω + (ἀκριβῶς)? * | Σουλπι-
κίου M | vor Καμμαρίνου + καὶ M 10 † Βεττέῳ Πομπηιανῷ ὑπάτοις] Amts-
genosse des Q. Sulpicius Camerinus war im Jahr 9 n. Chr. C. Poppaeus Sabinus,
daher Ποππαίου Σαβίνου Pet. καὶ Γαῖον Ποππαίου Öh. Aber der Name kann
in der Quelle des Epiph. schon entstellt gewesen sein; lies wohl (ὅς ἦν σὺν) B.
Π. ὑπατος * | (συνελήφθη) Pet. | (καὶ) * 11 vor οἱ + καὶ U 12 (τοῦτο
διὰ) * 13 [τῶν] * | † λεγόντων] lies ἐχόντων oder λεγόντων (ὡς ἐχόντων) *
14 † προπόσων M προπόσωνος U] lies etwa προειρημένον μηνός * 15 Ἰαν-
ουαρίων M | θεοφάνια MU 18 (ταῦτα) * | σφάλου M | μὲν < M 19 ἢ
γέννησις τοῦ Χριστοῦ ἢ βεβαία U 20 ὡς < M

αἰνιττόμενοι τὸ παρὰ τῷ Σολομῶντι εἰρημένον »δεκαμηνιαίῳ χρόνῳ παγεῖς ἐν αἵματι.

- ὁμῶς ἐκ πανταχόθεν (δέδεικται ὅτι τῇ) ἐνδεκάτῃ Τυβὶ κατ' 7
 Αἰγυπτίους ἢ προειρημένη τοῦ κυρίου ἔνσαρκος γέννησις ἐγένετο.
 5 καὶ περὶ αὐτὴν τὴν ἐνδεκάτην μετὰ ἔτη τριάκοντα γέγονε τὸ πρῶτον
 σημεῖον ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, ὅτε τὸ ὕδωρ οἶνος ἐγένετο.
 30. διὸ καὶ ἐν πολλοῖς τόποις ἄχρι τῆς δεῦρο τουτὶ γίνεται διὰ τὸ 30, 1
 τότε γεγεννημένον θεοσήμειον εἰς μαρτύριον τοῖς ἀπιστοῦσιν, ὡς μαρ-
 τυροῦσιν ἐν πολλοῖς τόποις πηγαί τε καὶ ποταμοὶ εἰς οἶνον μεταβαλ-
 10 λόμενοι. Κιβύρης μὲν τῆς πόλεως τῆς Καρίας ἢ πηγῇ, καθ' ἣν 2
 ἤντλησαν ὕδραν οἱ διάκονοι καὶ εἶπεν »δότε τῷ ἀρχιτρικλίνῳ«· μαρ-
 τυρεῖ δὲ καὶ ἡ ἐν Γερύσῃ τῆς Ἀραβίας πηγὴ ὁσάυτως· αὐτοὶ (γὰρ
 ἡμεῖς) πεπώκαμεν ἀπὸ τῆς Κιβυρ(ικ)ῆς, ἡμέτεροι δὲ ἀδελφοὶ ἀπὸ τῆς
 ἐν Γερύσῃ πηγῆς τῆς ἐν τῷ μαρτυρίῳ. πολλοὶ δὲ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ 3
 15 περὶ τοῦ Νείλου τοῦτο μαρτυροῦσι. διόπερ ἐν τῇ ἐνδεκάτῃ τοῦ Τυβὶ
 κατ' Αἰγυπτίους πάντες ὑδρεύονται ὕδωρ καὶ ἀποτιθέασιν ἐν αὐτῇ
 τῇ Αἰγύπτῳ καὶ ἐν πολλαῖς πατρίσιν.

1 Weish. Sal. 7, 2 — 7 ff vgl. Diodor bibl. hist. III 66, 2; S. 375, 3 ff Vogel καὶ Τῆιοι μὲν τεκμήριον φέρουσι τῆς παρ' αὐτοῖς γενέσεως τοῦ θεοῦ τὸ μέχρι τοῦ νῦν τεταγμένοις χρόνοις ἐν τῇ πόλει πηγὴν αὐτομάτως ἐκ τῆς γῆς οἶνον ῥεῖν εὐωδία διαφέροντος Plinius nat. hist. II 103; S. 219, 7 ff Mayhoff *Lyncestis aqua quae vocatur acidula vini modo temulentos facit; item in Paphlagonia et in agro Caleno. Andro in insula templo Liberi patris fontem nonis Ianuariis semper vini saporem fundere Mucianus ter consul credit. dies Θεοδαΐσια vocatur* Pausanias descr. Graec. VI 26, 2; S. 165, 27 ff Spiro λέγουσι δὲ καὶ οἱ Ἄνδριοι παρὰ ἔτος σφίσιν ἐς τοῦ Διονυσίου τὴν ἑορτὴν ῥεῖν οἶνον αὐτόματον ἐκ τοῦ ἱεροῦ — 11 Joh. 2, 8 — 15 f zu dem Wassers schöpfen vgl. Plutarch de Is. et Osir. c. 12; 355 E ἔνιοι δὲ Παμύλην τινὰ λέγουσιν ἐν Θήβαις ὑδρευόμενον ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Διὸς φωνὴν ἀκοῦσαι διακελενομένην ἀνειπεῖν μετὰ βοῆς, ὅτι μέγας βασιλεὺς εὐεργέτης Ὅσιρις γέγονε c. 39; 366 F τὴν ἱερὰν κίστην οἱ στολισταὶ καὶ οἱ ἱερεῖς ἐκφέρουσι χρυσῶν ἐντὸς ἔχονσαν κιβώτιον, εἰς ὃ ποτίμον λαβόντες ὕδατος ἐγχέουσι καὶ γίνεταί κρανγὴ τῶν παρόντων ὡς ἐρημένον τοῦ Ὅσιριδος; andrerseits Chrysostomus de bapt. 2; Migne 49, 366 διὰ τοι τοῦτο καὶ ἐν μεσονυκτίῳ κατὰ τὴν ἑορ-

M U

1 τὸ] τῷ M | τῷ < U 3 <δέδεικται ὅτι τῇ> * 4 ἔνσαρκος] ἐν σαρκὶ U
 7 τουτὶ] τοῦτο M | διὰ < U 7 f τότε τὸ γενόμενον U 11 διάκονοι] μαθη-
 ται M | ἀρχιτρικλίνῳ + <εἰς οἶνον μεταβάλλεται>? * 12 f ὡσάντως. αὐτοὶ
 <γὰρ ἡμεῖς> *] ὡς αὐτοὶ M ὡσάντως U 13 Κιβυρ(ικ)ῆς * | ἡμέτεροι δὲ] καὶ
 ἡμέτεροι M 14 vor πολλοὶ + καὶ U 15 τοῦτο] ταῦτο? * | τοῦ² < U

οὕτως γὰρ εὐρίσκεται μετὰ τὴν δωδεκάτην Ἰαθῖν, ἀπελθόντος 4
καὶ πειρασθέντος τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ ἐλθόντος εἰς Ναζαρετ
καὶ μέναντος ὥσθι ἐβδομάδας δύο καὶ ἡμέρας τρεῖς, κατελθεῖν ἐπὶ
τὸν Ἰορδάνην πρὸς τὸν Ἰωάννην διατελέσαι τε πρώτην καὶ δευτέραν
5 ἡμέραν καὶ ἀνακάμψαι εἰς Ναζαρετ καὶ μεῖναι ὡσαύτως | πρώτην καὶ D496
δευτέραν ἡμέραν καὶ ἐξελθεῖν τῇ τρίτῃ ἐν Κανῶ τῆς Γαλιλαίας, ὡς 5
πληροῦσθαι τὰς πάσας ἡμέρας ἕξ ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος, τεσσαράκοντα
μὲν τοῦ πειρασμοῦ καὶ τὰς εἰς Ναζαρετ δύο ἐβδομάδας (καὶ δύο
ἡμέρας) καὶ τὰς ἄλλας δύο, καὶ τῇ τρίτῃ τὸ σημεῖον τοῦ ὕδατος ἐν
10 τῷ γάμῳ γεγενῆσθαι. μετέπειτα ἡγέσθαι αὐτὸν ἐν Καφαρναοὺμ καὶ 6
ἐργάσασθαι ἑτέρα, ὡς ἔφαμεν πολλάκις, καὶ πάλιν εἰς Ναζαρετ ἀνελ-
θόντα ἀναγνῶναι τὸ βιβλίον Ἠσαΐου τοῦ προφήτου, διὸ λέγουσι
ἐποίησεν καὶ ὅδε σημεῖα ὅσα ἠκούσαμεν ἐν Καφαρναοὺμ σε πεποιη-
θέντα· ὕστερον δὲ πάλιν ἐλθόντα αὐτὸν εἰς Καφαρναοὺμ ἐκείθεν 7
15 διαβῆναι ἐπὶ τὴν λίμνην εἴτ' οὖν θάλασσαν Γεννησαρέθ, τέλεόν (τε)
τοὺς περὶ Πέτρον ἐκλελέχθαι καὶ οὕτως ἐκείθεν συνάψαι τὴν πᾶσαν
τοῦ κηρύγματος τελείωσιν. κατὰ γὰρ τὴν ἀκολουθίαν, ὡς ἔφαμεν, 8
μετὰ τὰς ̅μ̅ ἡμέρας) καὶ τὰς ἄλλας δύο ἐβδομάδας καὶ δύο ἡμέρας
τὰς (ἐν Ναζαρετ) πρὸς Ἰωάννην ἐγένετο πρώτην ἡμέραν καὶ τὴν
20 αὔριον· ἀπ' αὐτοῦ δὲ ἀνακάμψαντος εἰς Ναζαρετ καὶ μέναντος ἀπὸ
ὧρας δεκάτης ἄχρι ἑσπέρας, τῇ δὲ ἄλλῃ ἡμέρᾳ ἐξελθόντος καὶ συναντή-

τὴν ταύτην (Epiphanien) ἅπαντες ὑδρευσάμενοι οἴκαδε τὰ νάματα ἀποτίθενται
καὶ εἰς ἐνιαυτὸν ὁλόκληρον φυλάττονσιν Antoninus Placent. c. 11; S. 167, 7 ff Geyer

1 ff vgl. c. 16, 1 ff; S. 270, 14 ff c. 21, 10; S. 280, 4 ff c. 28, 3 ff; S. 299, 11 ff —
3 ff ἐβδομάδας δύο καὶ ἡμέρας τρεῖς] oben c. 16, 3; S. 271, 6 hieß es αἱ δύο ἐβδο-
μάδες μικρῶ πλέον καὶ ἡμέραι δύο, so auch nachher wieder Z. 18: δύο ist ge-
nauer, andernfalls stimmt die Rechnung nicht — 13 Luk. 4, 23

M U (bis Z. 2)

1 οὕτως] αὐτῷ M 2—S. 303, 3 in U stark verkürzt zu: ἐλθόντος καὶ
ἐκλεξαμένου τινὰς τῶν αὐτοῦ μαθητῶν καὶ ἐναρξάμενον μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας
τοῦ πειρασμοῦ κηρύττειν καὶ αὐτοῦ κατελθόντος εἰς τὸν Ἰορδάνην καὶ συναντή-
σαντος τοῖς περὶ ναθαναὴλ καὶ παραλαβόντος αὐτοὺς ὅτε ἔμειναν παρ' αὐτῷ δύο
ἡμέρας καὶ αὐτῶν ἀναχωρησάντων καὶ αὐτοῦ ἐκβεβηκότος εἰς τὴν Γαλιλαίαν
εὐθὺς διὰ τὰς πρότερον δύο ἡμέρας τὰς ἐρημένας ἔφη τὸ εὐαγγέλιον τῇ τρίτῃ
ἡμέρᾳ κτέ. 2 Ναζαρεθ M 3 κατελθεῖν *] κατελθὼν M 5 Ναζαρεθ M
8 Ναζαρεθ M 8 f (καὶ δύο ἡμέρας) *, vgl. zu Z. 3 11 Ναζαρεθ M
15 γεννησαρέθ M | (τε) * 18 (ἡμέρας) Dind. 19 (ἐν Ναζαρετ) * 20 (ἀπ') * |
Ναζαρεθ M

σαντος Φιλίππου, ὃ εἰσι δύο ἡμέραι, λοιπὸν τὸ ἀμετάστατον τῆς 9
ἀκριβείας τὸ εὐαγγέλιον δείκνυσιν διὰ τὰς πρώτας δύο. ἃς ἐλθὼν
ἔμεινεν, | <λέγον> »τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ γάμος ἐγένετο ἐν Κανᾷ τῆς Γαλι- P 452
λαίας«, ὅπερ σύμβολον ἦν τῆς ἐκκλησίας· ἐν γὰρ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ τῆς 10
5 ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς αὐτοῦ πραγματείας, ἥς † ἐν τῇ γῇ ἐποίησε
μετὰ τὸ πάθος, ἀναστὰς γάμον συνῆπτε τῇ Κανᾷ· | Κανᾷ γὰρ ἐρημι- Ö 102
τεύεται ἡ κτησαμένη. τίς δέ ἐστιν ἡ κτησαμένη ἀλλ' ἢ ἡ κληρονομός 11
περὶ ἧς ὁ ψαλμοδός ἐν τῷ πέμπτῳ ψαλμῷ ἔλεγεν »ὑπὲρ τῆς κλη-
ρονομούσης« καὶ τὰ ἑξῆς; γάμος γὰρ ὡς ἀληθῶς οὗτος εὐλογημένος.
10 ἀπὸ τοῦ τύπου ἐκείνου λαβὼν τὴν πρόφασιν. ἐκεῖ μὲν γὰρ γάμος 12
ἦν αἰσθητός ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας καὶ ὕδωρ ἀληθῶς οἶνος | γεγο- D 497
νός· καὶ ἐκλήθη κατὰ δύο τρόπους, ἵνα τὸ ὕδαρες τῶν ἐν τῷ κόσμῳ
ἐκβαχενομένων ἐπιστύψῃ <διὰ> τοῦ γάμου εἰς σωφροσύνην καὶ εἰς
σεμνότητα. καὶ ἵνα τὸ λείπον ἐπιδιορθώσῃται εἰς εὐφροσίαν <διὰ> τοῦ
15 λυσιπόνου οἴνου καὶ τῆς χάριτος, ἵνα κατὰ πάντα τρόπον ἀποφράξῃ 13
τὰ στόματα τῶν κατὰ τοῦ † κυρίου ἐπεγειρομένων καὶ ἵνα δείξῃ ὅτι
αὐτὸς θεὸς ἐστὶ σὺν πατρὶ καὶ ἁγίῳ πνεύματι αὐτοῦ, τὸ ὕδωρ τῇ
ἀμπέλῳ παρέχων χροῖζων <τε> αὐτὸ ἐν αὐτῇ εἰς οἶνον εἰς εὐφροσίαν
ἀνθρώπων. ἐν ἄλλῳ δὲ τόπῳ μακρότερον περὶ τούτων διηγησάμεθα,
20 ἐνταῦθα δὲ ὡς ἐν παρεκβάσει διέδραμον τὸν λόγον. ὅμως δύο 14
Πάσχα μὲν μετὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ κηρύγματος ὁ σωτὴρ ποιεῖται καὶ
τῷ τρίτῳ πάσχει, ὡς πληροῦσθαι τὰ ἤδη μοι κατὰ λεπτὸν εἰρημένα
περὶ ἡμερῶν καὶ μηνῶν καὶ ὑπατειῶν. καὶ πανταχόθεν διέπεσεν
τούτων πεπλανημένος ὁ λόγος, τῶν εὐαγγελίων συνφορὰ πρὸς ἀλληλια

3 Joh. 2, 1 — 5 vgl. Matth. 12, 40 — 6 vgl. Origenes in Joh. XIII 57;
S. 288, 8 ff Preuschen τῇ Κανᾷ ταύτῃ ἐπιδημεῖ βεβαιῶν ἑαυτῷ κτήσιν τῶν ἀπὸ
ταύτης τῆς γῆς πιστευόντων εἰς τὸν πατέρα δι' αὐτοῦ ebda XIII 62; S. 294, 28 u.
295, 7 — 8 Psal. 5 Überschrift — 19 vgl. Ancoratus c. 66, 2 ff; I 79, 19 ff

M U (von Z. 4 an)

2 τὸ εὐαγγέλιον *] τοῦ εὐαγγελίου M 2 δείκνυσιν *] διηγέται M 3 <λέ-
γον> * | τῇ] ἔτι M 5 † ἐν τῇ γῇ] lies wohl ἐν τῷ αἵδῃ *; gemeint sind die
„drei Tage und drei Nächte“ von der Kreuzigung bis zur Auferstehung, vgl. die
Berechnung in der Didaskalie V 14, 9 ff; S. 274, 7 ff Funk 7 ἢ < U 9 οὗτος
ὡς ἀληθῶς U 11 γεγωνός M 12 καὶ < M; lies καὶ ἐκλήθη <? Ἰησοῦς εἰς τὸν
γάμον· ἐκλήθη δὲ>? * | τῷ < M 13 ἐκβαχενομένων] ἀναστρεφομένων M |
<διὰ> * 14 ἐπιδιορθώσεται U | <διὰ> * 15 ἀποφράξῃ M φράξῃ U 16 † κυ-
ρίου] νόμον κυρίου U; lies wohl γάμον * 17 τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ πνεύματι U
18 <τε> * | εἰς²] καὶ U 19 διηγησόμεθα U 20 διέδραμα M 24 ὁ περὶ
τούτων πεπλανημένος λόγος U

ἐχόντων καὶ μηδ' ὁποτέρου τῶν εὐαγγελιστῶν ἀντίθετα πρὸς τὸν ἕτερον ἔχοντας.

31. Ἐλεύσομαι δὲ πάλιν εἰς τὸ προκείμενον. φάσκει πάλιν ὁ 31, 1
 Λουκᾶς, μαρτυρῶν μου τοῖς πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως εἰρημένοις,
 5 ὅτι ἐγένετο ἐν σαββάτῳ δευτεροπρώτῳ, ἵνα δείξῃ σάββατον πρῶ-
 τον εἶναι τὸ ἀπ' ἀρχῆς ὁρισθὲν καὶ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ κυρίου ἐν τῇ
 κοσμοποιίᾳ, κατὰ περίοδον ἀπὸ τότε ἄχρι τοῦ δεῦρο κατὰ ἑπτὰ ἡμέ-
 ρας ἀνακυκλούμενον, [τοῦτο εἶναι πρῶτον]· | δεύτερον δὲ σάββατον τὸ P 453
 ἀπὸ νόμου ὠρισμένον. φάσκει γὰρ ὅτι »λήψη σαντῶ πρόβατον 2
 10 ἐνιαύσιον ἄμωμον ἄρσεν (ὅπερ ἦν ἀντίτυπον τοῦ σωτήρος) ἀπὸ δεκά-
 τῆς τοῦ μηνὸς καὶ ἔσται διατετηρημένον ἄχρι τῆς τεσσαρεσκαίδεκά-
 τῆς καὶ θύσετε αὐτὸ ἐσπέρας τῇ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ ἡμέρᾳ· καὶ ἔσται
 σοι σάββατον, ἡμέρα ἁγία, καὶ ἔδεσθε ἄζυμα ἑπτὰ ἡμέρας καὶ ἐβδόμην
 ἡμέραν ποιήσεις ἁγίαν». καὶ ὁρᾶτε ὅτι δεύτερον καλεῖται σάββατον 3 D 498
 15 μετὰ τὸ πρῶτον σάββατον ἢ τοιαύτη ἁγία τοῦ προβάτου ἡμέρα, εἰς
 σάββατον ἁγιασθεῖσα, καὶν τε κυριακὴ εἴη καὶν τε δευτέρα καὶν τε
 τρίτη σαββάτων καταστήσῃ. εἰς δὲ ἑπτὰ ἡμέρας πάλιν ἀνακυκλού- 4
 μενον δεύτερον καλεῖται πρῶτον, ἵνα δείξῃ ἐντεῦθεν ὅτι οὐ μόνον ὁ
 Ἰωάννης περὶ περίοδον χρόνου ἐνιαυτῶν δύο καὶ τριῶν ἑορτῶν τοῦ
 20 Πάσχα ἐδήμαρεν, ἀλλὰ καὶ ὁ Λουκᾶς καὶ οἱ ἄλλοι. οὕτως γὰρ 5
 φάσκει ὁ νόμος »ἀριθμήσεις | σεαντῶ ἑπτὰ ἑβδομάδας ἀπ' ἀρχῆς δράγ- Ö 104
 ματος τοῦ βαλεῖν δρέπανον ἐπ' ἀμνητῶ καὶ ποιήσεις ἐβδόμην ἐβδο-
 μάδα ἡμέραν ἁγίαν κυρίου», σημαίνων περὶ Πεντηκοστῆς. μετὰ γὰρ 6
 τὸ θῦσαι τὸ Πάσχα εἶσω τριῶν ἡμερῶν τουτέστιν μετὰ τρεῖς ἡμέρας
 25 τοῦ προβάτου προσέτατε τὸ δράγμα εἰσφέρεισθαι. ἵνα σημαίνῃ τὸ
 εὐλογημένον δράγμα ἐγειρόμενον ἐκ τῶν νεκρῶν μετὰ τρίτην ἡμέραν,
 τῆς γῆς αὐτὸ προσφερούσης καὶ αὐτοῦ αὐτὸ πάλιν κομιζομένου ἀπ' 7

4 vgl. Hebr. 1, 1 — 5 Luk. 6, 1; zu der Auseinandersetzung über σάββατον
 πρῶτον und δεύτερον vgl. haer. 30, 32, 4ff; I 377, 27ff — 9ff Ex. 12, 5. 6. 14. 15. 16
 — 21 Deut. 16, 9 Lev. 23, 15f

M U

1 ἀντίθετον U 2 ἐχόντων U 3 ὁ < M 4 μου *] μοι MU 6 τοῦ
 < U 7 κοσμοποιίαν M 8 [τοῦτο εἶναι πρῶτον] * 9 ὠρισάμενον M
 ἐαντῶ M 11f τεσσαρεσκαίδεκάτης] ὁ M 13f ἐβδόμην—ἁγίαν] τῇ ἐβδόμῃ
 ἡμέρᾳ ποιήσεις ἅγιον σάββατον ἡμέραν ἁγίαν U 15 πρῶτον < U | προβά-
 του Scaliger] προσήτου M προσαββάτου U 17 σαββάτων < U 19 χρόνον]
 ἡμερῶν U 20 ὁ < M | οὕτω U 21 ἐαντῶ M 21f δράχματος U
 23 κυρίῳ U 27 προσφερούσης *] προσφερούσης MU

αὐτῆς ἐν τῇ ἀναστιάσει (ἐκ) τοῦ μνήματος καὶ μένοντο· σὺν τοῖς
 μαθηταῖς τὰς τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ ἐπὶ τῷ τέλει τῆς Πεντηκοστῆς
 εἰσφέροντο· αὐτὸ εἰς τὰ ἐπουράνια τῷ πατρί· τὸ πρωτότοκον τῶν 8
 πρωτοτόκων, ἡ ἀπαρχὴ ἡ ἀγία, τὸ δράγμα ὃ ἐδράξατο ἀπὸ Μαρίας,
 5 ἡ ἀγκάλῃ ἡ ἐναγκαλισθεῖσα ἐν θεῷ, ὃ καρπὸς τῆς κοιλίας, ἡ ἀπαρχὴ
 τῆς ἄλλω. οὐκέτι γὰρ μετὰ Πεντηκοστὴν τὸ δρέπανον ἀπαρχὴν θεῷ 9
 προσφέρει· »οὐκέτι γὰρ κύριος ἀποθνήσκει, θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι
 κυριεύει« κατὰ τὸ γεγραμμένον. καὶ ὅρῳ πόσα θεοῦ μυστήρια 10
 προετύπον ὁ νόμος καὶ ἐπλήρουν τὸ εὐαγγέλιον. πόθεν δὲ οὐκ ἔχομεν
 10 τούτων δεῖξαι τὴν σαφήνειαν; διὰ δὲ τὸ μὴ εἰς πλάτος φέρειν τὸν
 λόγον ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν πάλιν ἐπιστρεπτέον. φαίνεται δὲ ἀπὸ 11
 τε τῶν σταχύων καὶ ἀπὸ τοῦ ἀμητοῦ καὶ τῶν μαθητῶν ὡς μετὰ
 τὸν τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν πειρασμὸν ταῦτα πάντα διηγείται ὁ
 Ἰωάννης καὶ Λουκᾶς καὶ οἱ πάντες. || P 454
 D 499

15 32. Οὐκ αἰδοῦνται δὲ πάλιν οἱ τοιοῦτοι κατὰ τῶν ὑπὸ τοῦ ἁγίου 32, 1
 Ἰωάννου εἰρημένων ἐξοπλιζόμενοι, νομίζοντες μὴ πῃ ἄρα δύνανται
 τὴν ἀλήθειαν ἀνατρέπειν, οὐκ εἰδότες ὅτι καθ' ἑαυτῶν μᾶλλον ὀπλί-
 ζονται ἢ περὶ κατὰ τῆς ὑγιоῦς διδασκαλίας. φάσκουσι δὲ κατὰ τῆς 2
 Ἀποκαλύψεως τάδε χλευάζοντες οὕτως· »τί με, φησὶν, ὠφελεῖ ἡ Ἀπο-
 20 κάλυψις Ἰωάννου, λέγουσά μοι περὶ ἑπτὰ ἀγγέλων καὶ ἑπτὰ σελή-
 γων;« οὐκ εἰδότες πῶς ἀναγκαῖα καὶ ὠφέλιμα τὰ τοιαῦτα ὑπῆρξεν 3
 [ἐν] τῇ ὀρθότητι τοῦ κηρύγματος. ὅσα γὰρ ἦν ἐν νόμῳ καὶ ἐν 4
 προφῆταις σκοτεινὰ καὶ ἀνιγματοῶδη, ταῦτα ὁ κύριος ὠκονόμησε διὰ
 τοῦ ἁγίου πνεύματος εἰς ἡμῶν σωτηρίαν »τῷ δούλῳ αὐτοῦ Ἰωάννῃ«
 25 ἀποκαλύψαι, τὰ ἐκεῖσε σκοτεινὰ ὥδε εἰς πνευματικά καὶ ἔκδηλα κη-
 ρύττων, * πνευματικῶς δὲ ἡμῖν τὰ αὐτὰ ὠκονόμει. καὶ ἐκ δερμά- 5
 των μὲν τότε κατασκευάζει τὴν σκηνήν, τῶν δερμάτων ἡρυθροδανο-
 μένων καὶ ὑακινθίνων καὶ τὰ ἐξῆς, ἵνα δείξῃ τὴν σκηνὴν ἐκεῖσε

3—6 vgl. Kol. 1, 15; Röm. 8, 29; I Kor. 15, 20, 23; Luk. 2, 28; Luk. 1, 42
 — 7 Röm. 6, 9 — 11f vgl. Luk. 6, 1 — Joh. 4, 35 — 20 vgl. Apok. 8, 2 —
 24 vgl. Apok. 1, 1 — 27 vgl. Ex. 25, 5

M U

1 (ἐκ) * 2 τὰς < U 4 δράγμα U 5 ἀγκαλισθεῖσα M 9 ὁ < U
 10 διὰ δὲ] δέδια δὲ M | δὲ < U 11 λόγον + διὸ U 12 καὶ ἀπὸ] ἀπὸ τε M
 13 τὸν < U 19 οὕτως < U 21 τὰ < U 22 [ἐν] * 25f κηρύττων, *]
 wohl schon κηρύττων verderbt; lies etwa ἐκφέρων· σωματικῶς γὰρ προσέταττεν
 ἐν νόμῳ,)* 27 κατασκευάζει] lies wohl (προσάττει) κατασκευάζεσθαι * |
 τῶν] lies nach Ex. 25, 5 κριῶν? * | ἡρυθροδανομένων U

Epiphanius II.

20

σκηνὴν μὲν οὖσαν, ἀπεδεχομένην δὲ τὴν τελειοτάτην σκηνὴν τοῦ
Χριστοῦ. δέσμα γὰρ ἀπὸ σώματος γίνεται, νεκρὸν ὄν, ὡς σκίασμα 6
σώματος ζῶντος. ἵνα δείξῃ σώματα εἶναι τὴν σκηνὴν τοῦ θεοῦ·
ἐπειδὴ γὰρ ἐν σώμασιν ἁγίοις | κατασκηνοῖ θεός, πληρουμένον τοῦ ὁ 106
5 ῥητοῦ ὅτι »κατασκηνώσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω«. ἔμελλεν 7
οὖν πλάνη τις γίνεσθαι ἐν πιστοῖς, εἰ μὴ ἡ βίβλος πνευματικῶς ἡμῖν
ἀποκαλύφθῃ. ἵνα μάθωμεν μὴ σαλπιγγων εἶναι χρεῖαν, ἀλλὰ εἰδέναι *
ὅτι πνευματικὴ ἐστὶν ἡ πᾶσα τοῦ θεοῦ πραγματεία, ἵνα μὴ κατὰ τὰς 8
Ἰουδαϊκὰς χαλκᾶς σάλπιγγας λάβωμεν ἢ ἀργυρᾶς, ἀλλὰ πνευματικῶς
10 νοήσωμεν ἀπ' οὐρανοῦ εἶναι τῆς ἐκκλησίας τὸ κήρυγμα, ὡς καὶ ἄλλη
του εἶπεν »ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ σαλπιοῦσιν ἐν τῇ σάλπιγγι τῇ μεγά-
λῃ«. σάλπιγγες γὰρ ἦσαν οἱ προφῆται, σάλπιγξ δὲ μεγάλη ἡ ἁγία 9
φωνὴ τοῦ κυρίου ἐν τῷ εὐαγγελίῳ. διὰ τοῦτο καὶ | ἀγγέλοις ἐδόθη D500
ἀποκαλύψαι ἡμῖν· »σαλπύσει, γὰρ φησί, καὶ οἱ νεκροὶ ἀναστήσονται».
15 εἰ δὲ χλευάζονται παρ' ἡμῖν, ὧ οὗτοι, αἱ τῶν ἀγγέλων σάλπιγγες 10
διὰ τὸ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει γεγράφθαι, χλευάζεται ἄρα καὶ ἡ παρὰ τῷ
ἁγίῳ ἀποστόλῳ | σάλπιγξ εἰρημένη· »καταβήσεται, γὰρ φησιν, κύριος P455
ἀπ' οὐρανοῦ ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι καὶ οἱ νεκροὶ ἀναστήσονται ἐν
τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου». συνάδοντος τοίνυν τοῦ 11
20 Παύλου τῷ ἁγίῳ ἀποστόλῳ Ἰωάννῃ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει, ποία τις
ἐπολείπεται ἀντιλογία; πῶς δὲ οὐκ εὐθὺς ἐκάστη πλάνη ἐλεγχθήσεται,
τοῦ θεοῦ ἐν ἐκάστῳ (ὑπὲρ) τῶν ἁγίων δεδωκότος μαρτυρίαν;
33. Εἰτά τινες ἐξ αὐτῶν πάλιν ἐπιλαμβάνονται τούτου τοῦ ῥητοῦ 33, 1
ἐν τῇ αὐτῇ Ἀποκαλύψει καὶ φάσκουσιν ἀντιλέγοντες ὅτι »εἶπεν πάλιν·
25 γράψον τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Θυατείροις, καὶ οὐκ ἔνι ἐκεῖ
ἐκκλησία Χριστιανῶν ἐν Θυατείροις. πῶς οὖν ἔγραψε τῇ μὴ οὕτῃ;»
καὶ ἐφύσκονται οἱ τοιοῦτοι ξαυτοὺς † ἀναγκάζοντες ἐξ αὐτῶν ὧν 2
κηρύττουσι ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ὁμολογεῖν. ἐὰν γὰρ εἰπωσιν »οὐκ ἔνι

5 II Kor. 6, 16 (Lev. 26, 12) — 11 vgl. Num. 10, 10 — 14 I Kor. 15, 52 —
17 vgl. I Thess. 4, 16 — 24 Apok. 2, 18

M U

1 ἀποδεχομένην U | τελειοτάτην] τελειότητα, τὴν M 2 ὄν < U |
σκίασμα] σκιά U 4 γὰρ < M | vor θεός + ὁ U 7 * (ἔχωμεν) * 9 πνευ-
ματικᾶς M 10 ἐννοήσωμεν u. + ὡς U 11 σαλπύσουσιν U 15 ὧ οὗτοι
< M | ἀγγέλων] εὐαγγελίων M 17 γὰρ < U | φησὶν < M | κύριος < U
20 Παύλου] ἀποστόλου U 21 ἀπολείπεται M | ἀπολογία M 22 (ὑπὲρ) *
23 ῥητοῦ + τοῦ U 24 ἐν τῇ αὐτῇ ἀποκαλύψει *] ἐν αὐτῇ τῇ ἀποκαλύψει M
ἐν τῇ ἀποκαλύψει τῇ αὐτῇ U 25 τῆς² *, vgl. S. 308, 3] τῷ MU | θυατείρῃ U
26 ἔγραφε M 27 † ἀναγκάζοντες] ἀνασχευάζοντες, ἀναγκάζόμενοι * 28 ὑπὲρ *]
κατὰ MU

νῦν ἐκκλησία εἰς Θυάτειρα» δεικνύουσι προπεφητευμένοι τὸν Ἰωάν-
 νην. ἐνοικησάντων γὰρ τούτων ἐκεῖσε [καὶ] τῶν κατὰ Φρύγας καὶ 3
 δίκην λύκων ἀρπαξάντων τὰς διανοίας τῶν ἀκεραίων πιστῶν, μετή-
 νεγκαν τὴν πᾶσαν πόλιν εἰς τὴν αὐτῶν ἀρρεσιν, οἳ τε ἀρνούμενοι
 5 τὴν Ἀποκάλυψιν κατὰ τοῦ λόγου τούτου εἰς ἀνατροπὴν κατ' ἐκείνο
 καιροῦ ἐστρατεύοντο. νῦν δὲ διὰ τὸν Χριστὸν ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ, 4
 μετὰ χρόνον ῥιβ ἐτῶν, ἔστιν <ἐκεῖ> ἡ ἐκκλησία καὶ αὖξει, <εἰ> καὶ
 ἄλλοι τινὲς ἐκεῖσε τυγχάνουσιν· τότε δὲ ἡ πᾶσα ἐκκλησία ἐκενώθη εἰς
 τὴν κατὰ Φρύγας. διὸ καὶ ἐσπούδασε τὸ ἅγιον πνεῦμα ἀποκαλύψαι 5
 10 ἡμῖν πῶς ἤμελλε πλανᾶσθαι ἡ ἐκκλησία μετὰ τὸν χρόνον τῶν ἀπο-
 στόλων, τοῦ τε Ἰωάννου καὶ τῶν καθ' ἑξῆς, ὅς ἦν χρόνος μετὰ τὴν
 τοῦ σωτῆρος ἀνάληψιν *, ἐπὶ ἐνενήκοντα | τρισὶν ἔτεσιν. ὥς μελλού- D 501

4 ff mit τοῦ λόγου τούτου ist die Sache der Montanisten gemeint; nicht etwa die Apokalypse oder gar die Stelle Apok. 2, 18 (so Zahn, Gesch. d. neutest. Kan. I 246 A. 1) — 7 die Zahl 112 soll die Zeit angeben, die seit der (teilweisen! vgl. <εἰ> καὶ ἄλλοι τινὲς — d. h. Ketzler — ἐκεῖσε τυγχάνουσιν) Wiedergewinnung von Thyatira für den katholischen Glauben verflossen ist, nicht die seit dem Auftreten der Montanisten oder der Aloger verstrichene (so Zahn, Forsch. z. Gesch. d. Kan. V 40f). Damit entfällt auch die Annahme, daß Epiph. hier „gedankenlos“ Hippolyt ausschreibe (so Salmon, Hermathena VIII 189). Aus welcher Quelle freilich Epiph. die Nachricht bezog, daß seit dem Jahr 263/264 der katholische Glaube in Thyatira wieder vordrang, läßt sich nicht einmal vermuten — 12 nach ἀνάληψιν muß eine Zahl ausgefallen sein. Es ist grammatisch unmöglich, wie z. B. Zahn Forsch. V 36 will, das ἐπὶ ἐνενήκοντα τρισὶν ἔτεσιν zu ὅς ἦν χρόνος zu ziehen und zu übersetzen *welches war ein Zeitraum von nahezu 93 Jahren*. Vielmehr kann die Bestimmung ἐπὶ ἐνενήκοντα ἔτεσιν nur von einem Zeitwort, dem ἤμελλε πλανᾶσθαι in Z. 10, abhängen. Die 93 Jahre bezeichnen dann nicht die Dauer des apost. Zeitalters oder den Abstand bis zum Auftreten des Montanismus, sondern die Zeit, während deren Thyatira montanistisch war. Zieht man diese 93 Jahre von 263/64 ab, so kommt man für den Abfall Thyatiras zum Montanismus auf 170/71; ein Jahr, das zwar nicht zu der eigenen Angabe des Epiph. über die Ursprungszeit des Montanismus (vgl. haer. 48, 1, 2; S. 219, 9), aber merkwürdig genau zu der des Eusebius (Chronik z. Jahr 171; S. 206, 9 Helm) stimmt

M U

1 Θυάτειραν M · 2 [καὶ] *, vgl. Z. 8f u. 12f · 5 κατὰ < U | κατ' ἐκείνου U
 6 Χριστὸν] κύριον U · 7 <ἐκεῖ> * | [ἡ]? * | <εἰ> * · 8 ἄλλοι *] ἄλλαι MU
 10 ἤμελλε U · 11 τὴν < U · 12 * gemeint ist nach dem oben Bemerkten die
 Zeit von Himmelfahrt bis 171; darnach wäre einzusetzen <ὅλην ἐτῶν> * · | vor
 τρισὶν + καὶ U ·

οἷς τῆς ἐκείσε ἐκκλησίας πλαναῖσθαι | καὶ χωρεύεσθαι ἐν τῇ κατὰ Ὡ108
 Φρύγας αἰρέσει. οὕτω γὰρ εὐθὺς διελέγχει (αὐτοὺς) ὁ κύριος ἐν τῇ 6
 Ἀποκαλύψει λέγων »γράψον τῷ ἁγγέλῳ τῆς ἐν Θυατείροις ἐκκλησίας·
 τάδε λέγει ὁ ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ὡς φλόγα πυρὸς καὶ οἱ
 5 πόδες αὐτοῦ ὅμοιοι χαλκολιβάνῳ· οἶδά σου τὰ ἔργα καὶ τὴν πίστιν
 καὶ ἀγάπην καὶ τὴν διακονίαν, καὶ ὅτι τὰ ἔσχατά σου πλείονα τῶν
 πρώτων. ἔχω δὲ κατὰ σοῦ, ὅτι ἀφείς τὴν γυναῖκα Ἰεζάβελ ἀπατᾶν 7
 τοὺς δούλους μου, λέγουσαν ἐαυτὴν προφητιν, διδάσκουσας φαγεῖν
 εἰδωλόθυτα καὶ πορνεύειν. καὶ ἔδωκα αὐτῇ χρόνον μετανοῆσαι καὶ
 10 οὐ θέλει μετανοῆσαι ἐκ τῆς πορνείας | αὐτῆς«. οὐχ ὁρᾶτε, ὦ οὗτοι, 8 P456
 ὅτι περὶ τῶν γυναικῶν λέγει τῶν ἐν οἰήσει προφητείας ἀπατωμένων
 καὶ ἀπατωσῶν πολλοὺς; φημὶ δὲ περὶ Πρισκίλλας καὶ Μαξιμίλλας
 καὶ Κυντίλλας. ὧν ἡ ἀπάτη οὐ λέληθε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλὰ 9
 προεθέσπισε προφητικῶς ἐν τῷ στόματι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, πρὸ
 15 κοιμήσεως αὐτοῦ προφητεύσαντος ἐν χρόνοις Κλαυδίου Καίσαρος καὶ
 ἁνωτάτω, ὅτε εἰς τὴν Πάτμον νῆσον ὑπῆρχεν· ὁμολογοῦσι γὰρ καὶ
 οὗτοι ἐν Θυατείροις ταῦτα πεπληρωῶσθαι. ἄρα γοῦν κατὰ προφητείαν 10
 ἔγραφε τοῖς ἐκεῖ ἐν Χριστῷ κατ' ἐκείνο καιροῦ πεπολιτευμένοις ὅτι
 ἡμελλεν ἐαυτὴν γυνὴ προφητιν καλεῖν. καὶ διέπεσεν ὁ κατὰ τῆς
 20 ἀληθείας ἐπεγειρόμενος πανταχόθεν ἐπινενοημένος λόγος, δεικνυμένου
 τοῦ κατὰ τὴν Ἀποκάλυψιν λόγον προφητικοῦ ὄντος ἐκ πνεύματος
 ἁγίου κατὰ ἀλήθειαν.

34. Ἐπαίρονται δὲ πάλιν τῇ διανοίᾳ οἱ αὐτοὶ λεξιθηροῦντες 34, 1.
 ἀπειρώς, ἵνα δόξωσι παρεκβάλλειν τὰ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου βιβλία,
 25 φημὶ δὲ τοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου τό τε εὐαγγέλιον καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν
 (τάχα δὲ καὶ τὰς ἐπιστολάς· συνάδουσι γὰρ καὶ αὗται τῷ εὐαγγελίῳ
 καὶ τῇ Ἀποκαλύψει), καὶ φασιν ὅτι »εἶδον, καὶ εἶπε τῷ | ἁγγέλῳ· λῦσον 2 D502

3 Apok. 2, 18—21 — 14 ff vgl. zu c. 12, 2; S. 263, 18 ff — 27 Apok. 9, 14. 16. 17;
 vgl. Cajus nach der Rückübersetzung von E. Schwartz (Abh. Gött. Ges. d. W. 1904
 S. 36) Γάιος· οὐ γέγραπται ὅτι ἄγγελοι πολεμήσουσιν οὐδὲ ὅτι ἀπολεῖται τὸ τρίτον
 τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ὅτι ἐγεῖρήσεται ἔθνος ἐπ' ἔθνος

M U

2 <αὐτοὺς> * 2f ἐν τῇ ἀποκαλύψει λέγων < U 3 vor τῆς + τῷ M
 5 χαλκῷ λιβάνῳ U | τὰ ἔργα καὶ < U 9f καὶ οὐ θέλει μετανοῆσαι < M
 12 ἀπατουσῶν M 12 Πρισκίλλης M 12f Μαξιμίλλας καὶ < M 13 ἡ
 ἀπάτη + αὐτῶν u. hinter τὸ ἅγιον U 14f vor πρὸ κοιμήσεως + <πολὺ>? * |
 πρὸ κοιμήσεως αὐτοῦ προφητεύσαντος] ὕπερ ἐγένετο μετὰ τὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου
 κοίμησην· αὐτοῦ δὲ προφητεύσαντος U 15 καὶ < U 16 ἁνωτάτω braucht
 nicht in ἁνωτέρω geändert zu werden s. sprachlicher Index | ὑπῆρχεν U
 17 γοῦν] οὖν M 23 οἱ < M 25 τοῦ αὐτοῦ < U 26 δὲ] γὰρ M

τοὺς τέσσαρας ἀγγέλους τοὺς ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου. καὶ ἤκουσα τὸν ἀριθ-
μὸν τοῦ στρατοῦ, μύριαι μυριάδες καὶ χίλια χιλιάδες καὶ ἦσαν ἐνδεδυμέ-
νοι θώρακας πυρίνους καὶ θειώδεις καὶ ὕακινθινους. ἐνόμισαν γὰρ ³
οἱ τοιοῦτοι μή πη ἄρα γελοῖόν (τί) ἐστὶν ἡ ἀλήθεια. ἐὰν γὰρ λέγῃ
5 τοὺς τέσσαρας ἀγγέλους τοὺς ἐν τῷ Εὐφράτῃ καθεζομένους, ἵνα δείξῃ
τὰς διαφορὰς τῶν ἐκεῖσε ἐθνῶν καθεζομένων ἐπὶ τὸν Εὐφράτην.
οἵτινές εἰσιν Ἀσσύριοι, Βαβυλώνιοι καὶ Μῆδοι καὶ Πέρσαι. αὗται γὰρ ⁴
αἱ τέσσαρες βασιλεῖται κατὰ διαδοχὴν ἐν τῷ Δανιὴλ ἐμφέρονται, ὧν
πρῶτοι Ἀσσύριοι ἐβασίλευσαν καὶ Βαβυλώνιοι ἐν χρόνοις αὐτοῦ.
10 Μῆδοι δὲ διεδέξαντο, μετ' αὐτοὺς δὲ Πέρσαι. ὧν πρῶτος γέγονε Κῦ-
ρος βασιλεύς. τὰ γὰρ ἔθνη ὑπὸ ἀγγέλους τεταγμένα εἰσὶν, ὥς ἐπι- ⁵
μαρτυρεῖ μοι Μωσῆς ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ θεράπων. τὸν λόγον κατὰ
ἀκολουθίαν ἐρμηνεύσων καὶ λέγων »ἐπερώτησον τὸν πατέρα σου καὶ
ἀναγ[γελεῖ σοι, τοὺς πρεσβυτέρους σου καὶ ἐροῦσί σοι· ὅτε διεμέριζεν ^{Ö110}
15 ὁ ὕψιστος ἔθνη, ὥς διέσπειρεν | υἱοὺς Ἀδάμ, ἔστησεν ὅρια ἐθνῶν ^{P457}
κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων θεοῦ· καὶ ἐγενήθη μερὶς κυρίου λαὸς αὐτοῦ
Ἰακώβ, σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραήλ«. εἰ οὖν τὰ ἔθνη ὑπὸ ⁶
ἀγγέλους εἰσὶ τεταγμένα, δικαίως εἶπε· »λῦσον τοὺς τέσσαρας ἀγγέ-

4 ff vgl. Hippolyt adv. Cajum nach E. Schwartz (Abh. Gött. Ges. d. W. 1904 S. 36 f)

Ἰππόλυτος κατ' αὐτοῦ· οὐ λέγει τοὺς ἀγγέλους εἰς πόλεμον ἔρχεσθαι, ἀλλὰ τὰ τέσσαρα
ἔθνη ἀναστήσεσθαι ἐκ τοῦ κλίματος τοῦ ἐπὶ τῷ Εὐφράτῃ καὶ ἐπιδραμεῖσθαι τὴν
γῆν καὶ πολεμήσειν τῇ ἀνθρωπότητι. τὸ δὲ »τέσσαρας ἀγγέλους« οὐκ ἀλλότριον
τῆς γραφῆς, Μωσέως λέγοντος· ὅτε διέσπειρεν υἱοὺς Ἀδάμ, ἔστησεν ὅρια ἐθνῶν
κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων θεοῦ. ἀγγέλοις οὖν τῶν ἐθνῶν παραδοθέντων καὶ ἐκά-
στον ἐνὶ ἔθνους ἀγγέλω λαχόντος δικαίως ὁ Ἰωάννης λέγει διὰ τῆς Ἀποκαλύψεως
ὅτι λῦσον τοὺς τέσσαρας ἀγγέλους, οἳ εἰσιν Πέρσαι καὶ Μῆδοι καὶ Βαβυλώνιοι καὶ
Ἀσσύριοι. ὅτε γὰρ οἱ ἄγγελοι οἳ ἐπὶ τῶν ἐθνῶν τεταγμένοι οὐ κελεύονται κινῆσαι
τοὺς ὑπ' αὐτοὺς, δεσμός τις ἢ τοῦ λόγου δύναμις φαίνεται τοῦ ἐπέχοντος αὐτοὺς
μέχρι τοῦ ἔλθειν τὴν ἡμέραν καὶ προστάξαι τὸν παντοκράτορα. καὶ ταῦτα δὲ συμ-
βήσεται, ὅταν ἔλθῃ ὁ ἀντίχριστος — 13 Deut. 32, 7—9 — 18 Apok. 9, 14

M U 18—S. 310, 9 Anastasius Sin. quaest. 57; Migne 89, 621D—624A Lemma
Ἐπιφανίου ἐκ τῶν Παραρίων = Georgius mon. Chron. S. 227, 13—228, 5 de Boor

4 <τι> * 5 mit ἵνα δείξῃ beginnt der Nachsatz: (so tut er das), um zu zeigen

6 τὰς + τέσσαρας U 8 ὧν] ὥς M 11 vor βασιλεὺς + ὁ U 18 der
Anführung bei Anastasius Sin. geht voran die von Anastasius selbst geformte (u.
von Georgius wiederholte) Einleitung: ἐκάστω ἔθνει ἄγγελον ἐφεστάναι φησὶν ἡ
γραφὴ. Ὁ γὰρ τῷ Δανιὴλ προσδιαλεγόμενος ἄγγελος καὶ ἄρχοντα Περσῶν εἶρηκε
καὶ ἄρχοντα Ἑλλήνων καὶ τὸν Μιχαὴλ ἄρχοντα τῶν Ἰουδαίων. φησὶ δὲ (λέγει δὲ
καὶ Georg.) Μωσῆς· ἔστησεν ὅρια ἐθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων θεοῦ. ὅθεν (διὰ
Georg.) καὶ Ἰωάννης ἐν τῇ Ἀποκαλύψει φάσκει κτέ.

λους τοὺς ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου. ἐφισταμένους δηλονότι καὶ ἐπεχομένους
ἐπιτρέπειν τοῖς ἔθνεσιν εἰς πόλεμον, ἕως καιροῦ μακροθυμίας κυρίου,
ἕως προστάξει δι' αὐτῶν ἐκδικίαν γενέσθαι τῶν ἁγίων αὐτοῦ. κρα- 7
τοῦνται γὰρ οἱ ἐπιτεταγμένοι ἄγγελοι ὑπὸ τοῦ πνεύματος, μὴ ἔχοντες
5 καιρὸν ἐπιδρομῆς, διὰ τὸ μηδέπω λύειν αὐτοὺς τὴν δίκην τοῦ τὰ
λοιπὰ ἔθνη λύεσθαι ἔνεκεν τῆς εἰς τοὺς ἁγίους ὕβρεως. λύονται δὲ
οἱ τοιοῦτοι καὶ ἐπέρχονται τῇ γῇ, ὥς Ἰωάννης προφητεύει καὶ οἱ
λοιποὶ προσγῆται· καὶ γὰρ κινούμενοι οἱ ἄγγελοι κινῶσι τὰ ἔθνη
εἰς ὁρμὴν ἐκδικίας. ὅτι δὲ | θειώδεις καὶ πυρίνους καὶ ὑακινθίνους 8 D503
10 θώρακας ἐσήμενεν, οὐδεὶς ἀμφιβάλλῃ. ἐκεῖνα γὰρ τὰ ἔθνη ἀπὸ τῆς
τοιαύτης χροᾶς ἔχει τὴν ἀμφίασιν. τὰ μὲν γὰρ θειώδη ἱμάτια χροᾶ
τίς ἐστι μηλίνη οὕτω καλουμένη ἐρεᾶ, τὰ δὲ πύρινα, ἵνα εἴπῃ τὰ
κόκκινα ἐνδύματα καὶ τὰ ὑακίνθινα. ἵνα δείξῃ τὴν καλλαίνην ἐρεᾶν.
35. Ἀλλὰ οὗτοι μὴ δεξάμενοι πνεῦμα ἅγιον ἀνακρίνονται μὲν 35, 1
15 πνευματικῶς, μὴ νοοῦντες τὰ τοῦ πνεύματος καὶ κατὰ τῶν λόγων
τοῦ πνεύματος βουλόμενοι λέγειν καὶ οὐκ εἰδότες τὰ ἐν τῇ ἁγίᾳ
ἐκκλησίᾳ χαρίσματα. ἅτινα ἀληθῶς καὶ εὐσταθῶς ἐν παρακολουθήσει
καὶ ἐρωμένῳ νῶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διηγῆσατο, οἱ τε ἅγιοι προ-
φητῆται καὶ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι· ἐν οἷς καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης διὰ τε 2
20 τοῦ εὐαγγελίου καὶ τῶν ἐπιστολῶν καὶ τῆς Ἀποκαλύψεως ἐκ τοῦ
αὐτοῦ χαρίσματος τοῦ ἁγίου μεταδέδωκε τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ. φθάνει 3
δὲ καὶ ἐπ' αὐτοὺς τὸ εἰρημένον ὅτι »τῷ βλασφημοῦντι εἰς τὸ πνεῦμα
τὸ ἅγιον, οὐκ ἐφεθήσεται αὐτῷ οὔτε ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι οὔτε ἐν

2f vgl. Luk. 18, 7 — 14f vgl. I Kor. 2, 14 — 22 Matth. 12, 32

M U

1 ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου Anast. Georg.] ἐν τῷ Εὐφράτῃ M U | ἐφισταμένους
Anast. Georg.] καθεζομένους M U | δηλονότι Anast. Georg.] < M U 2 τοῖς
ἔθνεσιν] ἐν ἔθνεσιν Anast. ἔθνεσιν Georg. | καιροῦ < Anast. 3 ἕως προσ-
τάξει] καὶ προστάξει Anast. Georg. | γίνεσθαι Georg. | αὐτοῦ ἁγίων M U
3f ἐκρατοῦντο M U 4 ἐπιτεταγμένοι] ἐφιστάμενοι Anast. 5 μήπω U | αὐτοὺς
Anast. (διὰ τὸ hängt ab von κρατοῦνται = damit sie noch nicht das Gericht ent-
fesseln)] αὐτοῖς M U Georg. 6 εἶνεκα u. hinter ὕβρεως Georg. | εἰς] πρὸς U |
δὲ] γὰρ Anast. Georg. 7 καθὼς Georg. | Ἰωάννης προφητεύει] φησὶν Ἰωάννης
Anast. Georg. 8 λοιποὶ < Anast. Georg. | κινούμενοι οἱ ἄγγελοι < M κινούμε-
ροι δὲ οἱ ἄγγελοι Anast. καὶ κιν. οἱ ἄγγ. Georg. | τὰ ἔθνη hinter ἐκδικίας Georg.
9 ἐκδικήσεως Anast. | πυρίνους καὶ θειώδεις U | ὑακινθίνους M 10 σημαί-
νει U | οὐδὲν M | ἀμφιβάλλῃ *] ἀμφιβάλλει M U | τῆς < M 11 ἀμφιὰν M
13 ὑακίνθινα M 15 τὸν λόγον U 16 τοῦ πνεύματος < U 17 ἀληθινῶς M
18 νῶ < M 19 τε < U 21 τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ < U 23 οὐδὲ ... οὐδὲ M |
τούτῳ τῷ αἰῶνι] τῷ νῦν αἰῶνι U

τῷ μέλλοντι». καὶ γὰρ κατὰ τῶν ῥημάτων τῶν ὑπὸ τοῦ πνεύματος
εἰρημένων οὗτοι ἐστρατεύσαντο.

Τῶν δὲ τοιούτων καὶ τοσούτων εἰρημένων κατὰ τῆς τοιαύτης 4
αἰρέσεως ἱκανῶς ἔχειν νομίσαντες καὶ ὡς σκολόπενδραν ἢ ἰουλον
5 καλούμενον ἐρπετὸν πολύποδα, ὀλίγον μὲν τῇ δυνάμει καὶ τῇ περιω-
δυνία τοῦ ἰοῦ, πολύπουν δὲ καὶ μακροεἰκελον, τῇ τοῦ θεοῦ δυνάμει
καὶ ἀληθείᾳ καταπατήσαντες | ἐπὶ τὰς ἐξῆς πάλιν προβαίνοντες σὺν P 458
τῇ τοῦ θεοῦ δυνάμει ἴωμεν, ἀγαπητοί. | | D 504
Ö 112

Κατὰ Ἀδαμیانων λβ, τῆς δὲ ἀκολουθίας νβ.

10 1. Ἀσπάλακα καλοῦσί τι ζῷον ἐν τῇ γῇ κάτω ἐμφωλεῦον τετρά- 1. 1
πουν ῥήττον τε τὴν γῆν καὶ ἐν τοῖς μυχαιτάτοις αὐτῆς ἔχον ἑαυτοῦ
τὴν οἴκησιν. τὰ δὲ πάντα τοῦ ζῷου ὑπάρχει ὥσπερ μικροῦ σκύλακος
κυνός, τὴν <αὐτὴν> περιφέρειαν τῆς ἡλικίας ἔχον, ᾧ οὐδ' ὅλως ὑπάρ-
χει ὄρασις. ἐρημωτικὸν δὲ ὄν τὸ ζῷον κάτωθεν ἐκρίζοι πάντα τὰ 2
15 τῶν ἀνθρώπων γεωργήματα, τὰ τε σικνήλατα πάντα μάλιστα καὶ
τὰ δοιμῆα φυτεύματα κρομμύων τε καὶ σκροόδων, βολβῶν καὶ τῶν
τοιούτων, κρίνων τε καὶ τῶν ἄλλων. ἔαν δὲ λαθὼν ἐν τῷ ῥήττειν 3
φθάσῃ ἐπὶ τῆς γῆς ἔξω εἰς τὸν ἄερα γενέσθαι ἢ ἀλούς θηρευθεῖν
ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. γελοῖόν τι ἐμποιεῖ πᾶσι τοῖς τοῦτο τὸ ζῷον
20 θηρεύσασιν. οὕτως καὶ αὐτὸς ἐπιχειρῶ λέγειν περὶ τῆς νυνὶ μετὰ 4
χεῖρας <οὔσης> αἰρέσεως, ὥς μὲν κατὰ τὴν καρδίαν τυφλώττει καὶ

9 die Adamianer sonst nur noch bei dem von Epiph. abhängigen Theodoret
(haeret. fab. I 6) erwähnt. Theodoret vermengt jedoch mit dem Bericht des
Epiph. die Nachrichten des Clemens Al. (strom. III 30, 1; II 209, 29ff Stählin)
über Prodicus

M U

4 νομίσαντες *] νομίσας M U 5f περιωδινία M περιωδυνία U 6 μακρο-
εἰκελλον U 8 Unterschrift: κατὰ τῶν μὴ δεχομένων τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέ-
λιον καὶ τὴν ἀποκάλυψιν οἷς ἀλόγων ὄνομα ἐπεθήκαμεν M 9 Überschrift: κατα-
δαμیانων (!) τριακοστῇ δευτέρῃ ἢ καὶ νβ M κατὰ ἀδαμیانων λβ ἢ καὶ νβ U 10 ἀσπά-
λακα U | κάτω] καὶ τῷ M | ἐμφωλεῦον M 11 ῥήττον *] ῥήττειν M ὀρύτ-
τει U | τε < U | μυχαιτάτοις M μυχοτάτης U | αὐτῆς] τῆς γῆς M | ἔχον *]
ἔχειν M U | ἑαυτοῦ < U 12 πάντα + <τὸ εἶδος>? * | τοῦ] αὐτοῦ M |
ὑπάρχειν M 13 κυνός] τινός M | <αὐτὴν> * | ἔχων M; lies viell. ἔχοντος *
οὐδὲ U 14 ὄν] ἦν M | ἐκρίζοι *] ἐκρίζοῦν M U 15 πάντα] τὰ U 16 κρο-
μύων M | σκροόδων M 17 κρίνων] κίννων M | λαθὼν U | ῥήττειν] ὀρύτ-
τειν U 20 οὕτω M 21 <οὔσης> *

ἀνοητεῖ. ἐρημίαν δὲ ἐαυτῇ ἐργάζεται καὶ τὴν στάσιν ἐαυτῆς κάτωθεν
ἐκτέμνει. ὁρίζων τε πολλῶν (φημὶ δὲ) τῶν εἰς αὐτὴν ἐμπεπτωκότων
ἀνδρῶν τὴν λύμην ἀπεργάζεται. τοῖς δὲ συνετοῖς εἴ ποτε γένοιτο 5
κατοπτρευθῆναι αὐτήν. γέλωτα οὐ τὸν τυχόντα παρασκευάζει· ὥς καὶ
5 τὸ προειρημένον ξῶρον διὰ τὴν αὐτοῦ τέφλωσιν ἐμπαιζόμενον (καὶ)
διὰ τὴν ἀφρασίαν [καὶ] μὴ εὐρίσκον ποῦ τὴν εἰσαγωγὴν ποιήσασθαι.
οὕτως καὶ αὕτη ἡ αἴρεσις. ἐπέθεντο γὰρ ἐαυτοῖς τοῦ Ἀδὰμ τὸ 6
ὄνομα. τοῦτο δὲ ἀπὸ ἀκοῆς ἀνδρῶν πολλῶν ἀκηχοότες φασί· οὐ
γὰρ ἐν συγγράμμασιν ἠΐραμεν οὔτε μὴν περιετίχομεν τοιούτοις τισί.
10 πολλῶν οὖν εἰρηκότων ἄξιον καὶ αὐτῆς μνησθῆναι ἐδικαιώσαμεν. 7
διὸ καὶ δικαίως ταύτην παρεικάσαμεν τῷ προειρημένῳ τυφλῷ ζῶφ
καὶ ἀνδράσιν οὐ τέχιον φαινομένῳ, διὰ τὸ κρύβδην ἐν τῇ γῇ εἶναι
καὶ | κάτωθεν τὴν λύμην ἐργάζεσθαι. περιγέλαστος δὲ ἔστι, καὶ 8 D505
ἐσχεπτόμην μηδ' ὅλως εἰς ἀριθμὸν αὐτὴν φέρειν. διὰ δὲ τὸ ὅλως
15 ἤχον αὐτῆς εἶναι ἐν κόσμῳ, οὐδὲν λυπήσεις τὸν συνετὸν ἀκροατὴν
περὶ πάντων εἰδέναι τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ὑπὸ τοῦ διαβόλου | ζιζανίων P459
ἐσπαρμένων. εἴτε γὰρ ἔστιν ἡ τοιαύτη εἴτε μὴ ἔστι, πολλῶν λεγόν- 9
των ἀκηχοῦσι ἀσφαλείας χάριν καὶ περὶ αὐτῆς εἰπεῖν εὐλογόν μοι
πέφηρε καὶ μὴ παραλείψαι, καὶ τε καταλέγεται καὶ οὐκέτι ὑπάρχει.
20 οὐ γὰρ ἀσφαλῶς ἐπίσταμαι εἰ ἔτι ἔστιν ἢ μὴ ἔστι. τί δὲ εἰς μακρὸν 10 Ö114
ἀποτείνομαι χρόνον τῷ προοιμίῳ χρώμενος πρὸς διήγησιν; ἄρξομαι
δὲ τὸ γελοῖον διηγείσθαι, μᾶλλον δὲ τὸ πένθος· ἅμα γὰρ τὰ δύο ἔχει,
γελοῖον καὶ πένθος, (πένθος μὲν) ὅτι πῶς ὁ διάβολος ἐνεκύησεν ἐν
τῇ τῶν ἀνθρώπων διανοίᾳ χλευάσαι τὸ πλάσμα τὸ ἐκ θεοῦ πεπλασ-
25 μένον, γελοῖον δὲ περὶ τῶν μήτε ὁρώντων μήτε τι συνετὸν διανε-
νοημένων.

2. Πρῶτον γὰρ φασὶ τοὺς τοιούτους τὰς αὐτῶν ἐκκλησίας ἦτοι 2. 1
ἡσυχαστοὺς καὶ σπήλυγγας (οὕτω γὰρ εἴποιμι τὰς τῶν αἰρέσεων συνε-
λειύσεις) ἐν ὑποκαύστοις οἰκοδομεῖσθαι ὑποκαίειν τε κάτωθεν, διὰ τὸ
30 εἶναι αἰθμὴν εἰς θάλασσαν τῶν ἔνδον ἐν τῷ οἰκίσκῳ συναγομένων. ἐν 2

M U

1 ἀνοηταίνει M | ἐαυτῇ] ἐαυτῷ U 2 τέμνει U | <φημὶ δὲ> * 5 <καὶ *
6 ἀφρασίαν] ἀφρασίαν U | [καὶ] * | εὐρίσκων M 7 οὕτως *] ὥς MU | τοῦ
< M 9 οὔτε μὴν] ἢ U 11 παρεικάσαμεν + ἐν M 12 φαινόμενοι U
16 ζιζανίων] ζηζανιωδῶς U 17 ἦτοι . . . ἦτοι M 18 ἀκηχοῦσι *] ἀκηχοῦτες
MU 20 εἰ ἔτι Dind.] ἦτε M ἢ ἔτι U 22 δὲ¹ < U | γὰρ τὰ δύο < U
23 (πένθος μὲν) * | ἐνοίκησεν U 25 τι *] τὸ MU 28 σπήλυγγας] σπηλυ-
πᾶς, dazu Verweisungszeichen, aber keine Verbesserung M 29 lies οἰκοδο-
μεῖν? * 30 ἔθμην U | θάλασσαν M | συναγομένων U

δὲ τῷ εἰσιέναι ἱματιοφύλακές εἰσὶ τινες πρὸς ταῖς θύραις δίκην
καμπαρίων ὑπ' αὐτῶν ἐπιτεταγμένοι καὶ ἕκαστος εἰσιὼν, ἦτοι ἀνὴρ ἦτοι
γυνή, ἐκδυόμενος ἔξω εἰσεῖσι γυμνὸς ὡς ἀπὸ μητρὸς ὅλην τῷ σώματι,
οἳ τε δοκοῦντες αὐτῶν ἀρχηγοὶ καὶ διδάσκαλοι πάντες ὡς ἐκ μητρὸς
5 καθέζονται, οἱ μὲν ἄνω οἱ δὲ κάτω ἀναμῖξ καὶ σποράδην. εἰσὶ δὲ 3
πάντες παρ' αὐτοῖς ἐγκρατεῖς δῆθεν λεγόμενοί τε καὶ κομπέζοντες.
καὶ παρθένοι, ὡς ἑαυτοὺς ἀπατῶσι· τὰς τε ἀναγνώσεις καὶ τὰ ἄλλα
αὐτῶν πάντα γυμνοὶ ὄντες τελοῦσιν. εἰ δὲ δόξειέ τινα, ὡς καὶ τοῦτο 4
λέγουσιν, ἐν παραπτώματι γενέσθαι, οὐκέτι τοῦτον συνάγουσι· φά- D506
10 σκουσι γὰρ αὐτὸν <εἶναι> τὸν Ἀδὰμ τὸν βεβρωκότα ἀπὸ τοῦ ξύλου
καὶ κρίνουσιν ἐξεοῦσθαι ὡς ἀπὸ τοῦ παραδείσου τοῦτον ἐκ τῆς αὐτῶν
ἐκκλησίας. ἡγοῦνται γὰρ τὴν ἑαυτῶν ἐκκλησίαν εἶναι τὸν παραδει-
σον καὶ αὐτοὺς εἶναι τοὺς περὶ Ἀδὰμ καὶ Εὐὰν. τίνι οὖν τῷ λόγῳ 5
ὑποκαίουσιν τὸν οἰκίσκον, ἵνα μὴ τὸ κρῦος αὐτῶν ἐφάπῃται; Ἀδὰμ
15 γὰρ καὶ Εὐὰ οὐκ ἐν ὑποκαύστῳ οἴκῳ τὴν δίαιταν εἶχον οὔτε ἐν
φλογμῷ τινι ὑπεπιέζοντο οὔτε κρῦος αὐτοὺς ἐφόρτον. ἦν δὲ αὐτοῖς 6
ἄλλο καθαρότατος καὶ <μετὰ> πάσης ἐγκρασίας εὐτάκτως ἐκ θεοῦ
μεμετροημένος, οὔτε ἀπηνότητι ψυχρίας τετονωμένος οὔτε ἀηδεστέτη
ἐκπερῶσει καύσωνος ἐπληρωμένος, διαίτη δὲ ἀμβροσία <εὖ> μάλα ἐκ
20 θεοῦ πεποιημένη ὁ χώρος ἐτέτακτο, | θυμηδίας καὶ εὐζωΐας ἐμπε- P460
πλησμένος, καὶ οὔτε ῥίγι ἐπέπιπτον οὔτε καύσωνι, ὡς ἔφην. τού-
των δὲ τοιούτων ἐπιδεομένων δῆλη παρ' αὐτοῖς ἡ χλεύη γίνεται.

3. Εἶτα δὲ καὶ τὸ ἕτερον σκοπήσωμεν, πῶς ἡ πᾶσα πλάνη διε- 3, 1
λέγχεται, ὅτι οὐ μίαν ὥραν ἐκεῖνοι γυμνοὶ ἦσαν, ἀλλὰ διηνεκῶς
25 »καὶ οὐκ ἡσχύοντο«. τούτοις δὲ οὐ διὰ τὸ μὴ αἰσχύνεσθαι ἡ γύμ-
νωσις, καὶν τε οὕτως αὐτοὶ νομίσωσιν, ἀλλ' ἐνεκεν ἀκορέστου ἡδονῆς.
κόραις ὁφθαλμῶν ἐμποιούσης τὴν θέλξιν. ἀφήρηται γὰρ ἀπ' αὐτῶν 2 Ö116
ἡ αἰδὼς ἡ ἐν πάσαις ἀγίαις γραφαῖς ἐπαινουμένη καὶ ἀληθῶς πεπλή-
ρωται τὸ παρὰ τῷ προφήτῃ εἰρημένον, τό »ὄψις πόρνης ἐγένετό

2ff Nacktheit im Gottesdienst vgl. haer. 26, 3, 7; I 282, 17 dazu Weinhold z.
Gesch. d. heidn. Ritus Abh. Berl. Akad. 1896 Heckenbach de nuditate sacra
1911 S. 8ff — 25 vgl. Gen. 3, 1 — 29 Jer. 3, 3

M U

1 τὰς θύρας M 4 πάντες < U | ὡς + οἱ M 5 καθέζονται *] καθε-
ζόμενοι M U; viell. besser <γυμνοὶ προ>καθέζονται * 8 τινὶ M 10 <εἶναι> *
11 ἐξεῶσθαι U | τοῦτον ἐκ *] τοντέστιν M U 13 τῶν λόγων M 16 ὑπο-
πιέζοντο (!) M 17 ἄλλο καθαρότατος < M | <μετὰ> * 18 ἀπενώτητι M
19 ἀμβροσία M U | <εὖ> * 20 θυμηδίας M 20f ἐμπεπλησμένος Corn.]
πεποιημένος M U 22 δῆλη *] μάλα M U 23 εἶτα δέ] εἰ τὸ δὴ M | πᾶσα]
ἐπασα M 26 ἐνεκα U 27 ἀπύρται M | ἀπ'] ἐξ M 28 αἰδὼς U

σοι. ἀπειρασχύντησας πρὸς πάντα. μετὰ δὲ τὴν ὥραν ἐκείνην 3
 ἔξω ἱματίοις ἀμφιέννυνται καὶ οὐκέτι εἶδιν ὁ Ἀδὰμ. οὔτε γὰρ εὐθὺς
 ἐκεῖνος καὶ ἡ αὐτοῦ γυνὴ ἱματίων ἠετόρησαν. ἀλλὰ πρῶτον μὲν
 φύλλα συκῆς ἐαυτοῖς ἔρραψαν. ἔπειτα δὲ χιτῶνες δερμάτινοι αὐτοῖς
 5 ἐδόθησαν καὶ οὕτως μετὰ πολὺν χρόνον τῆς αὐτῶν ζωῆς ἡ παμποί-
 κλος τοῦ θεοῦ σοφία τὴν εἰδῆσιν αὐτοῖς ἐπέβαλε τῶν ἀμφίων.
 καὶ κατὰ πάντα τρόπον οὗτοι γλευσθήσονται, λέγοντες ἐαυτοὺς 4 D507
 εἶναι τοὺς περὶ Ἀδὰμ, καταψευδόμενοι ἐαυτῶν καὶ ἅμα ἀληθεύοντες.
 ὅτι μὲν γὰρ οὗτοι Ἀδὰμ οὐχ ὑπάρχουσι, τοῦτο δὴλον ἐκ πολλῶν 5
 10 τεκμηρίων, ὥς καὶ ἐπεδείξαμεν· ὅτι δὲ ὑπὸ τοῦ νοητοῦ ὁφείως ἐμ-
 παίζονται, τοῦτο δὴλον διὰ τῆς παραπεποιημένης αὐτῶν σχηματουρ-
 γίας καὶ γυμνώσεως καὶ αἰσχύνης καὶ γλεύης.

Οὐκ ἄξιον δὲ ἡμᾶς περὶ πολλοῦ ποιῆσθαι τούτων τὴν ἀνατρο- 6
 πὴν. οὔτε γὰρ τὸ ὅμοιον αὐτῶν ζῶον σκευῶν πολεμικῶν ἢ μεγάλων
 15 ὀπλῶν ἐπιδέεται πρὸς ἀνείρεσιν. διὰ γὰρ μικρᾶς ῥάβδου τὸ τοιοῦτον 7
 ἀφανίζεται. πολλάκις δὲ μετὰ τὸ ἀνενεχθῆναι ἐκ τοῦ φωλεοῦ κα-
 ταλιμπάνεται μόνον καὶ ἐαυτῷ διαφθείρεται. γελῶμενον καὶ ἐμπαι-
 ζόμενον καὶ μὴ εὐρίσκον τὴν καταφυγὴν, ὥς καὶ οὗτοι ἀλόντες
 αἰσχύνονται διὰ τῆς παγγελάστου γλεύης καὶ ἀσέμνον διαγωγῆς καὶ
 20 ὑποθέσεως τῆς ληρωδίας. τὰς δὲ ἐξῆς διασκοπήσουντες πάλιν εὐξώ- 8
 μεθα κίριον ἀρήγειν ἡμῖν εἰς τὴν τῶν ἄλλων εὐρεσίαν τε καὶ ἀνα-
 τροπὴν καὶ ἡμῶν καὶ τῶν ἐντυγχανόντων σωτηρίαν. | P461

Κατὰ Σαμψαίων λγ, τῆς δὲ ἀκολουθίας νγ.

1. Σαμψαίων τινῶν ἐν τῇ Περσίᾳ. περὶ ὧν ἦδη ἐν ταῖς ἄλλαις 1. 1
 25 αἰρέσεις ἐπεμνήσθημεν. τῶν δὲ καὶ Ἑλκεσαίων καλουμένων, αἵρεσίς

3f vgl. Gen. 3, 7 u. 21 — 5f vgl. Ephes. 3, 10 — 24 Erklärung des Namens
 = Ἠλιακοί S. 316, 17 — 24f vgl. haer. 19, 1, 10; I 219, 5ff haer. 20, 3, 2 u. 4;
 I 226, 22ff u. 227, 7f haer. 30, 3, 2; I 336, 2

M U

1 μετὰ δὲ τὴν ὥραν ἐκείνην sc. des Gottesdienstes 2 ἔξω + (γενόμενοι)? *
 3 καὶ ἡ αὐτοῦ γυνὴ < U 4 ἐαυτοῖς ἔρραψαν < U 4f χιτῶνας δερματί-
 νους, u. < αὐτοῖς ἐδόθησαν U 5 οὕτως *] ὥς M U 7 οὗτοι] αὐτοὶ U 10 νοη-
 τοῦ] πνευματικοῦ M 11 διὰ τῆς παραπεποιημένης] παρὰ τῆς πεποιημένης U
 15 τὸ τοιοῦτον] τοῦτο U 16 πολλάκις] πολλά M | ἐκ < M 17 γελόμε-
 νον M 18 εὐρίσκων M εὐρισκόμενον U 18f τὴν καταφυγὴν—αἰσχύνονται < U |
 οὗτοι *] αὐτοὶ M U 20 διασκοπήσουντες *] διασκοπήσαντες M U 21 κίριον ἀρή-
 γειν] θεὸν συνεργεῖν U 23 Überschrift: κατὰ Σαμψαίων τριακοστῇ τρίτῃ ἢ καὶ
 νγ M κατὰ σαμψαίων λγ ἢ καὶ νγ U | Σαμψαίων τινῶν *] Σαμψαῖοι τινες M U

τις ὑπάρχει ἐν τῇ Περαίᾳ οὕτω καλουμένη χώρᾳ πέραν τῆς ἀλνκῆς
 ἥτοι νεκρᾶς καλουμένης θαλάσσης. ἐν (τε) τῇ Μωαβίτιδι χώρᾳ περὶ τὸν
 χειμάρρουν Ἀρνὸν καὶ ἐπέκεινα ἐν τῇ Ἰουραίᾳ καὶ Ναβατίτιδι, ὡς
 καὶ ἤδη μοι πολλάκις περὶ τούτων δεδήλωται. οὗτοι γὰρ αὐχοῦσι 2
 5 τὸν Ἠλξαῖον αὐτῶν εἶναι | διδάσκαλον, ἔτι δὲ καὶ εἰς δεῦρο τοῦ D508
 γένους αὐτοῦ ὑπαρχούσας δύο γυναῖκας, προσκυνουμένας ὡς θεὰς
 δῆθεν διὰ τὸ εἶναι αὐτὰς ἐκ σπέρματος εὐλογημένου. κέχρηται δὲ 3
 τῇ βίβλῳ ταύτῃ καὶ Ὀσσαῖοι καὶ Ἐβιωναῖοι καὶ Ναζωραῖοι, ὡς καὶ
 ἤδη πολλάκις εἶπον. φύσει δὲ οὗτοι οἱ Σαμψαῖοι ἐξ αὐτῆς ὁρμῶνται.
 10 οὐτε Χριστιανοὶ ὑπάρχοντες οὐτε Ἰουδαῖοι οὐτε Ἕλληνες, ἀλλὰ μέσον Ö 118
 ἀπλῶς ὑπάρχοντες οὐδὲν εἰσι. φασὶ δὲ καὶ ἄλλο βιβλίον ἔχειν Ἰεξαὶ
 λεγόμενον ἀδελφοῦ τοῦ Ἠλξαῖ. θεὸν δὲ ἕνα λέγουσι καὶ δῆθεν 4
 αὐτὸν σέβουσι βαπτισμοῖς τισι χρῶμενοι· πρόσκεινται δὲ Ἰουδαίοις
 οὐκ ἐν ἅπασιν. ἀπέχονται δὲ καὶ ἐμψύχων τινὲς ἐξ αὐτῶν. ὑπερα- 5
 15 ποθνήσκουσι δὲ τῶν ἐκ γένους τοῦ Ἠλξαῖ. καὶ ἐν μὲν τῷ χρόνῳ
 τούτῳ ἠκηκόειν ὅτι τέθνηκεν ἡ μία γυνὴ ἡ Μαρθοῦς καλουμένη.
 ἔμεινε δὲ καὶ ἔτι νῦν Μαρθάνα, εἰ μὴ καὶ αὐτὴ τέθνηκεν. εἴ ποτε 6
 δὲ ἔξοδον εἶχον αἱ τοιαῦται ποι βαδίζουσαι, συνεπόμενοι οἱ ὄχλοι
 αὐτῶν τὸν χοῦν τῶν ποδῶν λαμβάνοντες ἰάσεως ἕνεκεν δῆθεν καὶ
 20 τὸν σίελον τῶν πτεσμάτων ὡσαύτως μεγάλως ἐμπαιζόμενοι ἐχρῶντο
 ἐν φυλακτηρίοις τε καὶ περιάπτοις. πᾶσα γὰρ πλάνη ἔσχε προῶτον
 τὴν τέφλωσιν, ἔπειτα τὴν κενοφωρίαν. καὶ οὐτε προφήτας δέχον- 7
 ται οἱ τοιοῦτοι οὐτε ἀποστόλους, τὰ πάντα δὲ παρ' αὐτοῖς ἡπάττηται.
 τετίμηται δὲ αὐτοῖς τὸ ὕδωρ καὶ τοῦτο ὡς θεὸν ἡγοῦνται, σχεδὸν
 25 φάσκοντες εἶναι τὴν ζωὴν ἐκ τούτου. Χριστὸν δὲ ὀνόματι ὁμολο- 8

4 ff vgl. haer. 19, 1, 4 ff; I 218, 2 ff — 8 f vgl. haer. 19, 1, 10; I 219, 5 ff
 haer. 19, 5, 4; I 222, 25 ff haer. 30, 3, 2; I 336, 1 ff — 9 f vgl. haer. 20, 3, 4;
 I 227, 6 ff — 11 f vgl. haer. 19, 1, 4; I 218, 5 f (dort war jedoch nicht behauptet,
 daß Jexai auch ein Buch geschrieben hätte) — 12 ff vgl. haer. 19, 3, 6 f; I 220, 23 ff
 — 15 ff vgl. haer. 19, 1, 11 ff; I 219, 12 ff — 24 vgl. haer. 19, 3, 7; I 220, 24 ff —
 25 f vgl. haer. 19, 3, 4; I 220, 8 ff haer. 30, 3, 3 ff; I 336, 4 ff

M U

2 καλουμένης < M | (τε) * | τὸν] τῶν M 3 ναβίτιδι M ναβα-
 τίδι U 4 τούτου U 6 προσεκύουν U 7 διὰ τὸ] καὶ τὸ M 8 καὶ Ἐβιω-
 ναῖοι < M | Νασσαραῖοι M | καὶ⁴ < U 11 Ἰεξαὶ] Ἰσξαὶ M τὸ U 16 ἀκη-
 κόειν U | ὅτι] ὅτε U | ἀμαρθοῦς M 17 ἔτι *] ἡ M < U | μαρθάνη M
 18 βαδίζειν M | συνεπόμενοι M 19 δῆθεν ἕνεκεν U 24 αὐτοῖς *] < M
 καὶ U

γοῦσι. κτίσμα αὐτὸν ἡγοῦμενοι καὶ αἰ ποτε γαινόμενον. καὶ πρω-
 τον μὲν πεπλάσθαι αὐτὸν ἐν τῷ Ἀδὰμ, ἐκδοῦσθαι δὲ αὐτὸν τὸ σῶμα
 τοῦ Ἀδὰμ καὶ πάλιν ἐνδύεσθαι, ὅτε βούλεται. | καλεῖσθαι δὲ αὐτὸν 9 P 462
 Χριστὸν καὶ εἶναι τὸ ἅγιον πνεῦμα ἀδελφὴν αὐτοῦ θηλυκῷ σχήματι
 5 ἐπάρχουσαν, ἐνεργήσαντα ἐξ μυλίων τὸ ὕψος ἑκάστον αὐτῶν ἔχον.
 τὸν τε Χριστὸν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ τὸ πλάτος εἰκοσιτεσσά-
 ρων, καὶ πολλὰ ληρώδη ἕτερα *.

D 509

2. Ἦδη δὲ περὶ τούτων πολλὰκις ἐν ἄλλαις αἰρέσεσι διηγοῦμενος 2, 1
 τὰς ἀνατροπὰς πεποιήμεαι· διὸ οὐκ ἀναγκαῖον ἡγησάμην περὶ πολλοῦ
 10 ποιῆσεσθαι τὴν αὐτῶν κατάλυσιν τῆς ἀνατροπῆς, ὥς ἤδη ἡμῶν
 ἐργασαμένων εἰς αὐτὸν τὸν Ἠλξαῖον εἴτ' οὖν Ἠλξαῖ καὶ τοὺς ἀπ'
 αὐτοῦ ἐν ταῖς ἄλλαις προδεδηλωμέναις αἰρέσεσι· πᾶσι γὰρ φωρατὸς
 ὁ τοιοῦτος καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ αἴρεσις ὅτι πεπλάνηται. ὥς οὖν σαί- 2
 ραν ἡλιακὴν πεπαιχότες ῥάβδῳ ἐλπίδος Χριστοῦ καὶ τοῦ σταυροῦ
 15 ἐπὶ τὰς ἐξῆς ἴωμεν. ἄξιον γὰρ ἐστίν ᾧ ὀνόματι ἑαυτοὺς καὶ οὗτοι
 ὀνόμασαν. τῷ αὐτῷ κερχῆσθαι αἰνίγματι εἰς φράσιν τῆς αὐτῶν
 παραπεποιημένης ἑρμηνείας. Σαμφατοὶ γὰρ ἐρμηνεύονται Ἠλιακοί·
 διὸ καὶ τοῦ ζῆφου ἐπεμνήσθημεν. ταύτην γὰρ σαύραν οὕτω κικλή- 3
 σκουσιν ἡλιακὴν οἱ ἄνθρωποι. χείρων δὲ ἡ αἴρεσις αὕτη τῆς σαύρας.
 20 μὴδὲ τὸ ἀκαριαῖον τῆς ὠφελείας αὐτῆς ἔχονσα. ἐκείνη γὰρ ἀμβλυω-
 πήσασα χρόνῳ ἀνα βλέπει διὰ ἡλιακῆς στροφάλιγρος· ἐν φωλεῷ <γὰρ> Ὡ 120
 πρὸς ἀνατολὴν προσέχοντι ἑαυτὴν προσθλίψασα καὶ νηστεύσασα πρὸς
 ἀνατολὴν <τε> καταροῦσα ἀποτίθεται τὴν ἀμβλυωπίαν· αὕτη δέ
 γίγμι ἡ αἴρεσις ἐν ἅπασιν <τὴν> ἀφροσύνην κέκτεται τοῦ ζῆφου, οὐ
 25 μὴν καὶ τὸ ὀλίγον τοῦ ἑπαίνου. οὕτως οὖν καὶ αὕτη ἡ αἴρεσις, σαύρα 4
 ἡμῖν λεχθεῖσα ἡλιακή, [καὶ] καταπατηθεῖσα ὑπὸ τῆς ἀληθείας † αὐτοῦ

3 ff vgl. haer. 19, 4, 1f; I 221, 6ff haer. 30, 17, 5; I 356, 15ff — 18 ff vgl.
 Physiologus c. 2: S. 231, 2ff Lauchert (σαύρα ἡλιακή) ὅταν γηράσῃ, ἐμποδίζεται τοὺς
 ὀφθαλμοὺς καὶ πηροῦται . . . τί οὖν ποιεῖ τῇ ἑαυτῆς καλῇ φύσει; ζητεῖ τοῖχον βλέ-
 ποντα πρὸς ἀνατολὴν καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν φαρμάδα τοῦ τοίχου· καὶ ἀνατέλλοντος
 τοῦ ἡλίου ἀνοίγονται αὐτῆς οἱ ὀφθαλμοὶ ἀτενίζούσης πρὸς αὐτὸν καὶ ἔγνῃς γίνεται

M U

6 τὸν τε Χριστὸν Ὡh.] ὁ τε Χριστὸς MU 6f εἰκοσιτεσσάρων] 29 M 7 *
 φλυαροῦσιν, * 8 τούτων *] τούτου MU 10 τὴν αὐτῶν κατάλυσιν τῆς ἀνα-
 τροπῆς] τὴν περὶ τούτων ζήτησιν τῆς ἀνατροπῆς U 11 ἐργασαμένων *] εἰργασμέ-
 νων M εἰργασμένων U | τὸν Ἠλξαῖον εἴτον Ἠλξαῖ] ἡ ἄξιον ἦτον ἡλξάει M
 14 πεπωκότες U 20 ἀκέραιον M | ἑαυτῆς U 21 <γὰρ> * 23 <τε> * | ἀπο-
 τίθεται τὴν ἀμβλυωπίαν < M | ἀμβλυωπίαν U 24 <τὴν> * | κέκτεται M
 25 καὶ M | οὕτως *] ὥς MU 26 [καὶ] * | † αὐτοῦ] etwa <ἐν τῇ ἀφρο-
 σύνῃ> αὐτῆς *

μενέτω, μηδὲν κατισχύουσα κατὰ τῆς τοῦ θεοῦ ἀληθείας· ἡμεῖς δὲ ἐπὶ τὰς ἄλλας, ὡς εἴπαμεν, ἐξορμήσωμεν. |

D510

Κατὰ Θεοδοτιανῶν λδ, τῆς δὲ ἀκολουθίας νδ.

1. Ἀνέστη πάλιν Θεόδοτος τις, ἀπόσπασμα ὑπάρχων ἐκ τῆς 1, 1
5 προειρημένης ἀλόγου αἰρέσεως, τῆς ἀρνούμενης τὸ κατὰ Ἰωάννην
εὐαγγέλιον καὶ τὸν ἐν αὐτῷ <κηρυχθέντα> ἐν ἀρχῇ ὄντα θεὸν | Λόγον P 463
καὶ τὴν αὐτοῦ Ἀποκάλυψιν. ἀλλὰ καὶ ταῖς ἄλλαις αἰρέσεσι ταῖς 2
προειρημέναις συγγενόμενός τε καὶ συνυπάρξας καὶ κατὰ τὸν χρόνον
αὐτὰς διαδεξάμενος, ἐξ οὗπερ οἱ Θεοδοτιανοὶ καλούμενοι. καὶ εἰ μὲν
15 ὑπάρχει ἔτι ἡ αἵρεσις ἀγνοοῦμεν. τὰ δὲ εἰς ἡμᾶς ἀπὸ συγγραμμάτων
ἐλθόντα ἐροῦμεν.

Οὗτος ὁ Θεόδοτος ἀπὸ Βυζαντίου μὲν ὠρμάτο, τῆς νυνὶ Κων- 3
σταντινουπόλεως καλουμένης. σκυτεὺς τὴν τέχνην, πολυμαθὴς δὲ τῷ
λόγῳ. οὗτος ἅμα τισὶ πλείοσιν ἐν καιρῷ διωγμοῦ ἐνστάντος (οὐκ 4
15 οἶδα εἰπεῖν ἐν ποίῳ διωγμῷ) ἀπὸ τοῦ τῆς πόλεως ἄρχοντος συλλη-

4ff zur Darstellung des Epiph. vgl. insbes. Hippolyt refut. VII 9 u. 35 X 23;
S. 190, 12ff 222, 1f 282, 1ff Wendland c. Noët. c. 1; S. 45, 17 Lagarde sog. kleines
Labyrinth bei Eusebius h. e. V 28, 6; S. 502, 2ff Schwartz Ps. Tertullian adv.
omn. haer. 8 Filastrius haer. 50; S. 26, 21ff Marx — 8ff vgl. Hippolyt refut. VII
35, 1; S. 222, 4f Wendland ἐκ τῆς τῶν Γνωστικῶν καὶ Κηρίνθου καὶ Ἐβίωνος
σχολῆς ἀποσπάσας — 12ff zu ἀπὸ Βυζαντίου vgl. Hippolyt refut. VII 35, 1;
S. 222, 1 Wendland u. X 23, 1; S. 282, 1 Βυζάντιος Ps. Tertullian adv. omn. haer. 8
— zu σκυτεὺς Eusebius h. e. V 28, 6; S. 502, 3 Schwartz Θεόδοτον τὸν σκυτέα τὸν
ἀρχηγὸν καὶ πατέρα ταύτης τῆς ἀρνησιθεοῦ ἀποστασίας — 14ff vgl. Ps. Tertullian
adv. omn. haer. 8 Theodotus haereticus Byzantius, qui posteaquam Christi pro
nomine adprehensus negavit, in Christum blasphemare non destitit Filastrius
haer. 50, 1f; S. 26, 21ff Marx denegator Christi dei nostri in persecutione extitit
salvatoris, qui coepit dicere docens ita: communis, inquit, homo erat ut omnes homines
Christus. hoc autem dicebat, ut denegationis obprobrium ab hominibus non amplius
pateretur, cogitans quod si qui ei diceret: quare negasti Christum deum ac domi-
num? diceret quod hominem negavi non deum (das Geschichtchen ist wohl
herausgesponnen aus der nach S. 319, 6ff von Theodotus angeführten Belegstelle)

M U

1 περὶ θεοῦ ἀληθείας U 2 εἴπομεν U 3 Überschrift κατὰ Θεοδοτιανῶν
λδ ἢ καὶ νδ M in U Raum gelassen, aber vom Rubricator übersehen 6 <κη-
ρυχθέντα> * 10 ἔτι hinter ἡ αἵρεσις U 14 οὕτως M | πλείωσιν M 15 οἶδ' M
| τοῦ < M

φθεῖς [μετὰ πλειόνων] καὶ ἐξετασθεῖς σὺν τοῖς ἄλλοις ὑπὲρ Χριστοῦ. οἱ μὲν ἄλλοι πάντες θεοῦ δοῦλοι τὸ νῆκος ἀπερεγκάμενοι βραβείων 5
 εὐτυχον ἐπουρατίων ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρήσαντες. οὗτος δὲ Χριστὸν 5
 ἠρνησάμενος καὶ παραπεσὼν τοῦ σκοποῦ τῆς ἀληθείας ἐν παρεκβάσει
 5 γεγένηται, καὶ ἀπὸ αἰσχύνῃς πολλῆς ὑπὸ πολλῶν ὀνειδιζόμενος ἀπέ-
 δρασε τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος καὶ ἀναβὰς εἰς Ῥώμην ἐκεῖσε διέτριβεν.
 ἐπιγινώσκει δὲ ὑπὸ τῶν ἐν Ῥώμῃ, πάλιν ἐκεῖ τῷ αὐτῷ ὀνειδεῖ ὑπέ- 6
 πισε διὰ τὸ ἐγκαλεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν αὐτὸν εἰδότων ἕνεκεν τῆς
 πολυμαθίας, ὅτι ἀνὴρ πολυμαθὴς ὢν ἐξέπισε τῆς ἀληθείας. εἰς 7
 10 ἑαυτοῦ δὲ δῆθεν κακὴν ἀπολογία ἐπινενόηκε τουτὶ τὸ καινὸν δόγμα.
 γήσας ὅτι »θεὸν ἐγὼ οὐκ ἠρνησάμην, ἀλλὰ ἄνθρωπον ἠρνησάμην«.
 εἶτα ἐρωτώμενος »ποιὸν ἄνθρωπον« ἀπεκρίνατο λέγων »Χριστὸν
 ἠρνησάμην ἄνθρωπον«.

Ἐντεῦθεν οὕτως ἑαυτῷ | ἰδογμά|τισε δόγμα καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ 8 D511
 15 συσταθέντες Θεοδοτιανοί, ψιλὸν ἄνθρωπον φάσκοντες εἶναι τὸν 8
 Χριστὸν καὶ ἐκ σπέρματος ἀνδρὸς γεγεννησθαι. εἶτα εἰς κακὴν ἑαυτοῦ 9
 ἀπολογία ὅσαπερ χρήσιμα εὔρεν (οὐχ ἄγνως οἰόμενος, ἀλλὰ προ-
 γάσει τῆς αὐτοῦ παρεκτροπῆς ταῦτα ἑαυτῷ ἐπισωρεύων) συνήγαγεν,
 ὅτι, φησὶν, ὁ Χριστὸς ἔφη· νῦν δὲ με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι ἄνθρωπον, ὅς
 20 τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα. ὁρᾷς, φησὶν, ὅτι ἄνθρωπός ἐστιν.
 2. ἀλλ' οὐκ ἔγνω ὁ τάλας ὅτι ἐν ταύτῳ ὁ κύριος λέγει »τὴν ἀλή- 2, 1
 θειαν, ἣν ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρὸς μου«. πατέρα δὲ ἑαυτοῦ λέγει P464

15f zu ψιλὸν ἄνθρωπον vgl. Hippolyt refut. VII 35, 2; S. 222, 5f Wendland
 τὸν μὲν Ἰησοῦν εἶναι ἄνθρωπον X 23; S. 282, 4 εἶναι δὲ τὸν Χριστὸν κοινὸν
 ἄνθρωπον πᾶσιν Eusebius h. e. V 28, 6; S. 502, 5 πρῶτον εἰπόντα ψιλὸν ἄνθρω-
 πον τὸν Χριστὸν Ps. Tertullian adv. omn. haer. 8 *Christum hominem tantum-*
modo — zu ἐκ σπέρματος ἀνδρὸς: anders Hippolyt refut. VII 35, 2; S. 222, 6
 Wendland ἐκ παρθένου γεγεννημένον X 23, 1; S. 282, 5f ὅτι κατὰ βουλὴν θεοῦ
 γεγένηται ἐκ παρθένου, ἐπισκιάσαντος τοῦ ἁγίου πνεύματος, οὐκ ἐν παρθένῳ σαρκω-
 θέντα u. Epiph. selbst unten c. 3, 5; S. 320, 12f — 16ff vgl. Filastrius haer. 50, 3;
 S. 26, 27ff Marx (schöpft aus Epiph.) *isti utuntur capitulis scripturarum quae de*
Christo veluti de homine edocent; quae autem ut de deo dicunt, ea vero non accipi-
unt, legentes et nullo modo intelligentes — 19 Joh. 8, 40 — 21f Joh. 8, 40

M U

1 [μετὰ (ἀπὸ M) πλειόνων] * | ὑπὲρ] περὶ? * 6 τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα M
 7 ἐπιγινώσκει δὲ ὑπὸ τῶν] ὑπὸ τινος δὲ ἐπιγινώσκει τῶν U | καὶ πάλιν καὶ
 ἐκεῖ U 7f ὑποπίπτει U 8 ἐγκαλεῖσθαι U 9 ὢν *] πῶς MU 9f εἰς
 ἑαυτὸν M 10 δὲ] τε? * 16 γεγενῆσθαι U | αὐτοῦ M 18 ἑαυτοῦ U
 21 κύριος] Χριστὸς U 22 πατέρα] παρὰ M | ἑαυτοῦ] σαντοῦ M

τὸν θεόν· οὐ γὰρ ἄνθρωπον· εἰ γὰρ παρὰ ἀνθρώπου ἀκήκοεν, οὐκ 2
ἐκαυχᾶτο τῇ μαρτυρίᾳ τῆς ἀληθείας, λέγων παρὰ ἀνθρώπων τὴν
ἀλήθειαν ἀκηκοέναι· ἀλλ' ἵνα σημάνῃ θεὸν αὐτὸν ὄντα ἐκ πατρὸς
ἄνωθεν γεγεννημένον, ἄνθρωπον δὲ δι' ἡμᾶς γενόμενον καὶ ἐν σαρκὶ
5 ἀποκτανθέντα, ἐν θεότητι δὲ αἰεὶ ζῶντα.

Εἰτά φησι μηδὲ ἀμαρτίαν πεποιηκέναι ἀρνησάμενον τὸν Χριστόν. 3
»αὐτοῦ, φησί, τοῦ Χριστοῦ εἰπόντος· πᾶσα βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς
ἀνθρώποις«, καὶ »ὁ λέγων λόγον εἰς τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀφεθήσεται
αὐτῷ· τῷ δὲ βλασφημοῦντι εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα, οὐκ ἀφεθήσεται αὐ-
10 τῷ«. καὶ ἄγροεῖ ὁ ἐλεεινὸς ἄνθρωπος ὅτι βουλόμενος ὁ κύριος 4
προασφαλίσασθαι τὴν σωτηρίαν τῶν ποτὲ αὐτὸν βλασφημησάντων
καὶ ἐπανακαμπτόντων εἰς μετάνοιαν, ἵνα μὴ ὀρίσῃ αὐτοῖς καταδίκην,
τὸν λόγον προθεσπίζει, δι' ὑπερβολὴν πραότητος καὶ φιλανθρωπίας
καὶ διὰ τὸ εἰδέναι αὐτὸν μέλλοντάς τινας ἐπανίστασθαι καὶ βλασφη- 5
15 μείν τὸ ἅγιον πνεῦμα καὶ ἐν τάξει δούλου αὐτὸ ὀρίζεσθαι καὶ κτιστὸν
καὶ ἀλλότριον τῆς τοῦ θεοῦ οὐσίας. διὸ ἐπασφαλιζόμενός φησιν »ὁ 6
δὲ βλασφημῶν εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκ | ἀφεθήσεται αὐτῷ, οὔτε D512
ἐνταῦθα οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι«, οὐκ ἐπαινῶν τοὺς βλασφη-
μοῦντας αὐτόν, ἀλλὰ τὴν αὐτοῦ πρόγνωσιν καὶ τὴν αὐτοῦ φιλαν-
20 θρωπίαν δεικνύς, προασφαλιζομένην τὴν σωτηρίαν τῶν ἀπὸ βλασφη-
μίας αὐτοῦ μετανοούντων. αὐτὸς γὰρ πάλιν φησὶν »ὁ ἀρνησάμενός 7
με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων ἀρνηθήσεται ἐνώπιον τοῦ πατρὸς μου«,
καὶ πάλιν »ἀρνήσομαι αὐτόν«, καὶ πάλιν »ὁ ὁμολογῶν ἐν ἐμοί, ὁμο-
λογήσω αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ πατρὸς μου».

25 3. Καὶ πάλιν δὲ ὁ αὐτὸς Θεόδοτος φησι· »καὶ ὁ νόμος περὶ αὐτοῦ 3. 1
ἔφη· προφήτην ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ἐγερεῖ ὑμῖν κύριος ὡς ἐμέ· αὐτοῦ
ἀκούσατε. Μωυσῆς δὲ ἄνθρωπος ἦν· ὁ οὖν ἐκ θεοῦ ἐγειρόμενος Χριστὸς

7 ff Matth. 12, 31 f — 16 ff Matth. 12, 32 — 21 Luk. 12, 9 — 23 Matth. 10, 33
— Matth. 10, 32 — 25 Deut. 18, 15 — 27 zu Χριστὸς vgl. Hippolyt refut. VII
35, 2; S. 222, 8 ff Wendland ὕστερον ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος ἐπὶ τῷ Ἰορδάνῃ κεχω-
ρηκέναι τὸν Χριστὸν ἄνωθεν κατεληλυθότα ἐν εἵδει περιστρεφῶς, ὅθεν οὐ πρότερον
τὰς δυνάμεις ἐν αὐτῷ ἐνηργηκέναι ἢ ὅτε κατελθὼν ἀνεδείχθη ἐν αὐτῷ τὸ πνεῦμα,
δ εἶναι τὸν Χριστὸν προσαγορεύει. θεὸν δὲ οὐδέποτε τοῦτον γεγονέναι αὐτὸν θέ-
λουσιν ἐπὶ τῇ καθόδῳ τοῦ πνεύματος X 23, 2; S. 282, 6 ff

M U

1 τὸν < U 4 ἄνθρωπον—γενόμενον < M | ἐν σαρκὶ < U 5 ἐν < U
11 ἀσφαλίσασθαι U | vor τῶν + τὴν M 13 δι' δὲ M 17 f οὔτε ... οὔτε]
οὔδε(!) ... οὔδε M 20 δείκνυσιν U | τῶν < U 21 αὐτοῦ] αὐτοῦς U 26 ὑμῖν
< U 27 ἀκούσατε U | ἦν ἄνθρωπος U | οὖν *] δὲ M U | ἐκ] ὑπό? Jül.

αὐτός, φησὶν ἦν, ἀλλὰ ἄνθρωπος, ἐπειδὴ ἐξ αὐτῶν ἦν, | ὥς καὶ ὁ Μωυ- Ö124
 τῆς ἄνθρωπος ἦν. καὶ οὐκ οἶδεν ἐν ἑαυτῷ ὁ ἐν παραπτώματι 2
 γεγονώς Θεόδοτος πῶς πάλιν ἐκάστη λέξις ἔχει τὴν ἑαυτῆς ἀσφά-
 λειαν· ὅτι μὲν γὰρ ἐξ ἀδελφῶν αὐτὸν ἡγείρεν ὁ κύριος, διὰ τὸ ἐκ 3
 5 Μαρίας αὐτὸν γεγεννηθῆναι, ὡς λέγει «ἰδοὺ ἡ παρ'θένος ἐν γαστρὶ P465
 ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν». καὶ παρ'θένος μένουσα «ἐν γαστρὶ ἔξει» (οὐκ
 ἐκ σπέρματος ἀνδρός), «καὶ τέξεται υἱόν» (δῆλον ἐν σαρκὶ τὸ γέννημα
 τὸ ἀπὸ παρ'θένου γεννώμενον), ἀλλὰ «καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ
 Ἑμμανουήλ, ὃ ἐρμηνεύεται θεὸς μεθ' ἡμῶν». ἔστιν γὰρ θεὸς καὶ 4
 10 ἄνθρωπος· θεὸς μὲν ἀπὸ πατρὸς γεγεννημένος ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως.
 ἄνθρωπος δὲ ἀπὸ Μαρίας διὰ τὴν ἑνσαρκον παρουσίαν.

Εἰτά φησι· «καὶ αὐτὸ τὸ εὐαγγέλιον ἔφη τῇ Μαρίᾳ· πνεῦμα κυρίου 5
 ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ οὐκ εἶπε· πνεῦμα κυρίου γενήσεται ἐν σοί».
 διὸ ἐκ πανταχόθεν φιλονεικῶν ὁ ἀνόητος ἄνθρωπος ἐκπίπτει τῆς 6
 15 ἀληθείας· ἀσφαλιζομένη γὰρ ἡ γραφὴ πανταχόθεν τὴν ἡμετέραν
 ζωὴν, ἵνα τὴν τριάδα δείξῃ πάντη τε καὶ ἐν | παντὶ εἶδει συνοῦσαν D513
 ἑαυτῇ καὶ συνεργοῦσαν, ἵνα μὴ τινες εἴπωσιν ὡς καὶ πολλοὶ προ-
 φασίζονται ἑαυτοῖς κακά, ἀλλοτριοῦντες τὸ ἅγιον πνεῦμα τοῦ Χρι-
 στοῦ καὶ τοῦ) πατρὸς, τούτου ἕνεκεν ὁ ἄγγελος λέγει τῇ Μαριὰμ 7
 20 «πνεῦμα κυρίου ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ καὶ ἐπισκιάσει σοι δυνάμεις ὑψί-
 στου», εἰτα μετέπειτα «διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον κληθήσεται υἱὸς
 θεοῦ». καὶ οὐκ εἶπε μόνον «τὸ γεννώμενον», ἀλλὰ «διὸ καὶ τὸ γεν- 8
 νώμενον», ἵνα δείξῃ <τὸν> ἄνωθεν θεὸν Λόγον καὶ ἐν μήτρᾳ γενό-
 μενον καὶ εἰς ἑαυτὸν ἀναπλασάμενον τὴν ἑαυτοῦ ἐνανθρωπώησιν [καὶ]
 25 κατὰ τὴν ἑαυτοῦ εὐδοκίαν· καὶ δι' ἣν ὁκονόμησεν ἑαυτοῦ ἐνανθρωό-

5 Jes. 7, 14 — 12ff vgl. Hippolyt refut. X 23, 1; S. 282, 4ff Wendland ἐν
 δὲ τούτῳ διαφέρειν ὅτι κατὰ βουλὴν θεοῦ γεγέννηται ἐκ παρ'θένου ἐπισκιάσαντος
 τοῦ ἁγίου πνεύματος, οὐκ ἐν τῇ παρ'θένῳ σαρκωθέντα — 12 Luk. 1, 35 —
 20 Luk. 1, 35

M U

1 φησὶν vor Χριστός U | ἦν] οὐκ ἦν θεός U (Χριστός ist aber Prädikat)
 2 ἐν ἑαυτῷ] ἑαυτὸν M 4 αὐτὸν] αὐτῶν M | ὁ < U 7 καὶ < M | δῆλον +
 ὁ M; lies ὅτι? * | σαρκὶ + <συνελήφθη>? * 8 <τὸ> * 9 καὶ < U
 10 θεὸς μὲν < U | πατρὸς + μὲν U | γεννηθεὶς U 11 vor ἄνθρωπος +
 ὡς M 17 τινες + <κτιστὸν τὸ πνεῦμα>? * 18 vor κακά + εἰς M
 18f Χριστοῦ] υἱοῦ? * 19 <τοῦ> * | πατρὸς] σωτῆρος M | μαρία M
 20 κυρίου] ἁγιον U 20f δυνάμεις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι U 21 εἰτα μετέπειτα
 < U | γεννώμενον + ἐκ σοῦ U 23 <τὸν> * 24 καὶ εἰς ἑαυτὸν ἀναπλασάμενον]
 κατὰ U 24—S. 321, 1 [καὶ] κατὰ τὴν—ἐνανθρωπώησιν < M 24 [καὶ] *

πισιν εἰς ἡμῶν σωτηρίαν προστίθῃσι »διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον
 κληθήσεται υἱὸς θεοῦ«. εἰ γὰρ εἶπε »πνεῦμα ἅγιον εἰσελεύσεται εἰς 9
 σέ«, οὐκέτι υἱὸν θεοῦ ἦν ἡγεῖσθαι ἐν σαρκὶ παραγεγονότα, ἀλλὰ
 πνεῦμα ἅγιον ἐν σαρκὶ παραγεγονέναι. ὅτι δὲ ἄνωθεν ἐστὶν ἐλθὼν 10
 5 ὁ Λόγος, ὃ Ἰωάννης σαφηνίσας τὴν τοῦ ἀγγέλου εὐαγγελικὴν φωνὴν
 λέγει »ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν θεὸν καὶ θεὸς
 ἦν ὁ Λόγος. πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ
 ἓν«. εἶτα μετὰ ταῦτα »καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο· καὶ οὐκ εἶπε »τὸ 11
 πνεῦμα σὰρξ ἐγένετο«, οὐδὲ εἶπε »Χριστὸς ἄνθρωπος ἐγεννήθη«. 12
 10 πάντῃ γὰρ ἀσφαλιζομένη ἡ θεία γραφὴ θεὸν καὶ ἄνθρωπον αὐτὸν
 ἐπίσταται· θεὸν ἀπὸ θεοῦ ἄνωθεν ἥκοντα, ἄνθρωπον δὲ ἀπὸ Μαρίας
 ἄνευ σπέρματος ἀνδρὸς γεγεννημένον. τῶν δύο | τούτων ἀληθινῶν P 466
 ὁ ἐκτὸς βαίνων οὐχ ὑπάρχει τῆς ἀληθείας.

4. Προφασίζεται πάλιν ὁ τάλας Θεόδοτος λέγων »ὅτι καὶ ὁ Ίε- 4, 1
 15 ρεμίας περὶ αὐτοῦ ἔφη, ὅτι ἄνθρωπός ἐστιν, καὶ τίς γινώσεται αὐτόν;«
 καὶ | οὐκ οἶδεν <ὁ> αὐτόν τῆς ἀληθείας ἀποξενώσας ὅτι, ὡς ἔφη, 2 Ö 126
 ἐκάστη λέξις ἔχει τὴν ἐαυτῆς δύναμιν τῆς ἐρμηνείας. ὁ γὰρ ἄνθρω-
 πος ὢν πάντως ὑπὸ πολλῶν γινώσκεται τῶν αὐτὸν γινωσκόντων·
 φημὶ δὲ πατρὸς καὶ μητρός, ἀδελφῶν τε καὶ | συγγενῶν, συσκήνων D 514
 20 τε καὶ γειτόνων, πολιτῶν τε καὶ οἰκετῶν. ἐνταῦθα δὲ ἡ γραφὴ τὸ 3
 θαυμαστὸν διηγούμενη τῆς ὅλης αὐτοῦ πραγματείας ἄνθρωπον μὲν
 ἔφη διὰ τὴν ἑνσαρκον παρουσίαν, τῷ δέ »τίς γινώσεται αὐτόν«
 ἐσήμανε περὶ τῆς αὐτοῦ θεότητος τῆς ἀκαταλήπτου. ἐπειδὴ γὰρ 4
 »οὐδεὶς οἶδε τὸν υἱὸν εἰ μὴ ὁ πατὴρ καὶ τὸν πατέρα οὐδεὶς οἶδεν εἰ
 25 μὴ ὁ υἱὸς καὶ ὃ ἔὰν ἀποκαλύψῃ«, οὐδεὶς οὖν γινώσεται αὐτόν, ἔὰν
 μὴ <αὐτὸς> αὐτῷ ἀποκαλύψῃ. ἀποκαλύπτει δὲ διὰ ἁγίου πνεύματος 5
 τοῖς αὐτοῦ δούλοις τὴν αὐτοῦ καὶ τὴν τοῦ αὐτοῦ πατρὸς θεότητα
 καὶ δόξαν καὶ τὴν αὐτοῦ ζωὴν αἰώνιον τὴν μέλλουσαν καὶ τὰ αὐτοῦ
 μυστήρια καὶ διδασκαλίαν καὶ τὴν αὐτοῦ δι' ἡμᾶς ἑνσαρκον ἀληθῆ
 30 παρουσίαν, ὅτι θεὸς ἄνωθεν καὶ ἄνθρωπος ἀπὸ Μαρίας.

6 Joh. 1, 1. 3 — 8 Joh. 1, 14 — 14f vgl. Ancoratus c. 32, 3ff; I 41, 10ff —
 14 Jer. 17, 9 — 24 Matth. 11, 27

M U

2f ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ M 4 ὅτι] ἔτι M 4f ὁ λόγος ἐλθὼν M 5 ὁ² < U
 12 τῶν + δὲ M 14 ὁ² < M 15 ἐστὶν < M | αὐτόν] αὐτοῦ U 16 <ὁ> *
 17 τῆς ἐαυτῆς δυνάμεως τὴν ἐρμηνείαν U 17f ἄνθρωπος + <ψιλὸς>? * 22 τῷ]
 τὸ U | δέ« τίς *] τίς δὲ M U 25 ὃ] δ U 26 <αὐτὸς> * | δι' M
 Epiphanius II. 21

5. *Εἶτα ὁ αὐτός φησι πάλιν Θεόδοτος ὅτι καὶ Ἡσαΐας περὶ 5, 1*
 αὐτοῦ ἔφη, ὅτι ἄνθρωπος ἐστίν. οὕτως εἰπὼν· ὅτι ἄνθρωπος εἰδὼς φέρειν
 μαλακίαν· καὶ εἶδομεν αὐτὸν ἐν πληγῇ καὶ ἐν κακώσει καὶ ἡτιμιάσθη καὶ
 τὸν ἐλογίσθη. ἀλλὰ οὐκ οἶδε πῶς πάλιν ἐλέγχεται ὁ κτηνώδης. 2
 5 ἐν αὐταῖς γὰρ ταῖς λέξεσιν Ἡσαΐας οὕτως εἶπεν· ὥς πρόβατον ἐπὶ
 σφαγὴν ἤχθη. καὶ ὥς ἄμνος ἐναντίον τοῦ κείραντος αὐτὸν ἄφρωνος·
 οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ· ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἡ κρίσις
 αὐτοῦ ἦρθη. εἰτά φησιν· τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται, ὅτι 3
 αἴρεται ἀπὸ ἀνθρώπων ἡ ζωὴ αὐτοῦ, καὶ οὐκ εἶπεν· αἴρεται ἡ ζωὴ
 10 ἀπ' αὐτοῦ. ἀλλὰ ἀπὸ ἀνθρώπων. αἰ γὰρ ὁ Λόγος ζῶν ἐστίν 4
 ὑπάρχων τε καὶ τὸ ζῆν ἀφ' ἑαυτοῦ ἔχων καὶ ζωὴν τοῖς αὐτὸν ἡγα-
 πηκόσι διδούς· ἐξ ἀνθρώπων μὲν ἡ ζωὴ αὐτοῦ ἦρθη, * ἀφ' ἑαυτοῦ
 ζωὴ ὢν. «ζῶν γὰρ ὁ Λόγος» καὶ πᾶσι ζωὴν παρέχων τοῖς ἐπ' αὐτὸν
 ἐλπίσασιν ἐν ἀληθείᾳ. καὶ τό· «τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται;» 5
 15 *. εἰ ἦν ἄνθρωπος ψιλὸς ἀπὸ Μαρίας | γεγεννημένος, εὐδήγητος ἄρα P 467
 ἦν ἡ | αὐτοῦ γέννησις. ἐπειδὴ δέ ἐστι πρὸ τοῦ Δαυὶδ <καὶ> πρὸ τοῦ D 515
 Ἀβραάμ. — Ἀβραάμ γὰρ ὁ πατὴρ ὕμῶν, φησίν, ἐπεθύμησεν ἰδεῖν τὴν 6
 ἡμέραν μου, καὶ εἶδε καὶ ἐχάρε· εἶτα αὐτῶν θαυμαζόντων καὶ λε-
 γόντων· πεντήκοντα ἔτη οὕτω ἔχεις, καὶ τὸν Ἀβραάμ ἐώρακας;·
 20 ἐλέγχων Θεόδοτον καὶ τοὺς ἀπίστους καὶ ἐπαρνησιθεοὺς Ἰουδαίους
 ἔφη· ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι πρὸ Ἀβραάμ ἐγὼ εἰμι· ἦν γὰρ πρὸ 7
 Ἀβραάμ ἀληθῶς καὶ πρὸ Νῶε καὶ πρὸ Ἀδὰμ καὶ πρὸ τοῦ κόσμου
 καὶ πρὸ τοῦ οὐρανοῦ καὶ πρὸ τοῦ χρόνου τοῦ κόσμου καὶ πρὸ πάντων
 τῶν κτισμάτων, ἄχρονος ὢν, — διὸ καὶ ἀφράστος καταγγέλλεται 8
 25 ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος διὰ | Ἡσαΐου ὅτι· «τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς Ὁ 128
 διηγῆσεται; ὅτι αἴρεται ἐκ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ».

Ἀλλὰ φησιν, «εἶπαν οἱ ἀπόστολοι ἄνδρα ἀποδεδειγμένον εἰς ὑμᾶς 9
 σημεῖαις καὶ τέρασιν, καὶ οὐκ εἶπαν· θεὸν ἀποδεδειγμένον». ἐλέγχῃ δὲ 10
 πάλιν. Θεόδοτε, ὅτι πάλιν οἱ αὐτοὶ ἀπόστολοι ἐν ταῖς αὐταῖς Πρά-

2 Jes. 53, 3 — 5 Jes. 53, 7. 8a — 8 Jes. 53, 8b — 13 Hebr. 4, 12 —
 17 Joh. 8, 56 (eingemischt Matth. 13, 17) — 19 Joh. 8, 57 — 21 Joh. 8, 58 —
 25 Jes. 53, 8b — 27 Act. 2, 22

M U

1 πάλιν φησὶ U | φασὶ M 2 φησὶν M | ὅτι < U 4 ἀλλ' U
 5 αὐταῖς] ταῖταις M | Ἡσαΐου M 9 ἀπὸ + τῆς γῆς τῶν U 9f καὶ οὐκ—
 αὐτοῦ < M 10 <ἀπ'> * | ἐστίν < U 11 ~~U~~ < U | ἀφ'] ἐφ' U 12 *
 <ζῆν δὲ ὡς θεός> * 13 γὰρ ὁ < M 15 * etwa <ἀδύνατον πληροῦσθαι εἰς ἄν-
 θρωπον> * 16 <καὶ> * 17 φησὶν hinter μου (Z. 18) M 23f καὶ πρὸ πάντων
 τῶν κτισμάτων] πρὸ παντὸς καὶ τῶν κτισμάτων M U 24 ἄχρονος ὢν διὸ καὶ] διὸ
 ἄχρονος ὢν καὶ U | ἀφράστως M 27 εἶπον U 29 οἱ αὐτοῦ U | αὐταῖς ταῖς U

ἔφασιν ἔφησαν, ὡς ὁ μακάριος Στέφανός φησιν »ἰδοὺ ὁρῶ τὸν αὐρα-
νὸν ἀνεργημένον καὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐστῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ
θεοῦ».

6. Πάλιν δὲ προφασίζεται λέγων ὅτι »ἔφη περὶ αὐτοῦ ὁ ἀπόστο- 6, 1
5 λος ὅτι μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Χριστὸς Ἰησοῦς», καὶ 2
οὐκ οἶδε πῶς πάλιν καθ' ἑαυτοῦ ἐπεγείρει. ὁ γὰρ εἰπὼν »μεσίτης
θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, (ἄνθρωπος) Χριστὸς Ἰησοῦς» αὐτὸς ἐσαφήνισε
λέγων »προορισθέντος υἱοῦ θεοῦ ἐν δυνάμει κατὰ πνεῦμα ἀγιοσύνης
ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν, τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ», καὶ πάλιν
10 »γενόμενος ἐκ γυναικός, γενόμενος ὑπὸ νόμον». τοῦτων δὲ ποιού- 3
μενος τῶν λέξεων τὴν ἀσφάλειάν φησιν »εἴπερ εἰσὶ λεγόμενοι θεοὶ
πολλοὶ καὶ κύριοι πολλοί, ἡμῖν δὲ εἷς θεός, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἷς
κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα (καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν)». | εἰ 4 D516
δὲ »δι' οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν», οὐκ ἄρα ψιλὸς ἄνθρωπος
15 εἶη ὁ μονογενής, ἀπὸ Μαρίας (ὦν) καὶ δεῦρο, οὐδὲ ἀπὸ σπέρματος ἀνδρός.
ἐπεὶ πῶς τὰ πάντα δι' αὐτοῦ ἡδύνατο εἶναι, τὰ πρὸ αὐτοῦ γενόμενα
κατὰ τὸν σοῦ λόγον, εἰ ψιλὸς ἦν ἄνθρωπος; ἢ πῶς εἶη εἰς αὐτόν
τὰ πάντα τὰ πρὸ αὐτοῦ ἐπιγνωσθέντα καὶ γενόμενα; καὶ ἐκ παντα-
χόθεν ἐξέπεσεν ἡ τούτου ληρωδία. | P 468
- 20 Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ διαλόγῳ ἅμα τὴν τε περὶ αὐτοῦ γινώσκον εἰπόν- 5
τες καὶ τὴν ἀνατροπὴν καθ' ἑκάστην λέξιν, ὑπερβησόμεθα κατὰ τὸ
ἔθος τῆς ἀκολουθίας, ὥσπερ τι μέρος ἔρπετοῦ ἔτι σκαρίζοντος τῇ
τῆς ἀληθείας ἐλπίδι καὶ πίστει πεπαικότες καὶ ἀνελόντες, τὰς (τε
ἐξῆς διασχοπήσωμεν καὶ περιβλέπεσθαι τὰς θηριωδεστάτας αἰρέσεις
25 σπεύσωμεν.

1 Act. 7, 56 — 4 I Tim. 2, 5 — 8 Röm. 1, 4 — 10 Gal. 4, 4 — 11 I Kor. 8, 5f

M U

2 ἐστῶτα < M | ἐν δεξιᾷ U 5 μεσίτην M | ἄνθρωπος < U 7 (ἄνθρω-
πος) * 9 Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν U 10 ἐκ γυναικός, γενόμενος < U
13 (καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν) * 13f εἰ δὲ δι' οὗ τὰ πάντα] καὶ δι' ὧν τὰ πάντα M
15 (ὦν) * | οὕτε U 16 τὰ πάντα δι' αὐτοῦ] δι' αὐτοῦ τὰ πάντα U
τὰ² < U 17 εἰς αὐτόν *] δι' αὐτοῦ MU 18 τὰ² < U 20 περὶ
αὐτοῦ + (εἰς ἡμεῖς ἐλθοῦσαν)? * 22 σκαλίζοντος M | σκαρίζοντος +
(καταλιπόντες)? * 23 πεπαικότες] πεποικότες M | τὰς < M | (τε) *
24 περιβλέπεσθαι M 25 Unterschrift κατὰ Θεοδοτιανῶν λδ ἢ καὶ νδ M

Κατὰ Μελχισεδεκιανῶν λ̅ε, τῆς δὲ ἀκολουθίας ν̅ε.

1. Μελχισεδεκianoὺς πάλιν ἕτεροι ἑαυτοὺς καλοῦσιν. ἀποσπασθέν- 1, 1
 τις τάχα ἀπὸ τῶν Θεοδοτιανῶν καλουμένων. οὗτοι τὸν Μελχισεδέκ 2
 τὸν ἐν ταῖς γραφαῖς λεγόμενον δοξάζουσι. μεγάλην τινὰ δύναμιν ἡγού-
 5 μαι. εἶναι δὲ αὐτὸν ἄνω ἐν ἀκατονομάστοις τόποις καὶ (ἀληθ)ῶς εἶναι | Ö 130
 τοῦτον οὐ μόνον δύναμιν τινα. ἀλλὰ καὶ μεϊζότερον τοῦ Χριστοῦ τῇ
 λαυτῶν πλάνῃ φάσκουσι. Χριστὸν δὲ ἡγοῦνται ἀπλῶς ἐληλυθότα 3
 καὶ καταξιοθέντα τῆς ἐκείνου τάξεως. δῆθεν ἐκ τοῦ ῥητοῦ τοῦ
 εἰρημέτου οὐ εἰ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ·
 10 ὥς εἶναι αὐτόν, φησὶν. ὑποδεέστερον τοῦ Μελχισεδέκ. εἰ μὴ γὰρ ἦν
 ἐν δευτέρῳ τινὲ εἰσαγωγῇ κείμενος, οὐκ ἂν τῆς ἐκείνου τάξεως ἐπε-
 δέετο. περὶ αὐτοῦ δὲ | τοῦ Μελχισεδέκ φασιν ὅτι »ἀμήτωρ. ἀπάτωρ, 4 D517
 ἀγενεαλόγητος« (ἐγένετο), ἐκ τῆς πρὸς Ἑβραίους τοῦ ἁγίου Παύλου
 ἐπιστολῆς παριστᾶν βουλόμενοι. πλάττουσι δὲ ἑαυτοῖς καὶ βίβλους 5
 15 ἐπιπλάστους, ἑαυτοὺς ἀπατῶντες.

2f zur Darstellung des Epiph. vgl. insbes. (Eusebius h. e. V 28, 8ff; S. 502, 14ff Schwartz Hippolyt refut. VII 36; S. 222, 14ff Wendland Ps. Tertullian adv. omn. haer. 8 Filastrius haer. 52; S. 27, 20ff Marx, auch Hieronymus ep. 73 Photius bibl. 200 u. Panarion haer. 67, 7 — 3ff vgl. Hippolyt refut. VII 36; S. 222, 15ff Wendland δύναμιν τινα τὸν Μελχισεδέκ εἶναι μεγίστην καὶ τοῦτον εἶναι μεῖζονα τοῦ Χριστοῦ οὗ κατ' εἰκόνα φάσκουσι τὸν Χριστὸν τυγχάνειν Ps. Tertullian adv. omn. haer. 8 hunc (sc. Christum) inferiorem esse quam Melchisedech eo quod dictum sit de Christo: tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. nam illum Melchisedech praecipuae gratiae caelestem esse virtutem eo quod agat Christus pro hominibus deprecator et advocatus eorum factus; Melchisedech facere pro caelestibus angelis atque virtutibus. nam esse illum usque adeo Christo meliorem, ut ἀπάτωρ sit, ἀμήτωρ sit, ἀγενεαλόγητος sit, cuius neque initium neque finis comprehensus sit aut comprehendi possit Filastrius haer. 52; S. 27, 20f (übersetzt Epiph.) — 9 Psal. 109, 4 Hebr. 5, 6 — 12f Hebr. 7, 3

M U 3—12 kurzer, freier Auszug bei Cramer Cat. in ep. ad Hebr. 555, 33ff

1 Überschrift: κατὰ Μελχισεδεκιανῶν λ̅ε ἢ καὶ ν̅ε M, in U fehlt eine Überschrift, erst eine spätere Hand setzt die Beschreibung der Anakephalaiosis II 212, 25ff (μελχισεδεκianoὶ οἱ τὸν μελχισεδέκ γεραίροντες—καὶ λέγειν τετολμηκότες) in die Lücke 4 δύναμιν + (αὐτόν)? * 5 ἀκατωνομάστοις M | (ἀληθ)ῶς *] ὥς MU 7 δὲ ἡγοῦνται] διηγοῦνται M | ἐληλυθότα M 9 εἰ < M 10 φησὶν αὐτόν U 11 ἀγωγῇ U 12 ἀπάτωρ, ἀμήτωρ M 13 (ἐγένετο) * | ἁγίου < U 14 παριστᾶν + (τοῦτο)? * 15 ἐπιπλάστως M

Ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν ῥητῶν ἡ αὐτῶν ἀνατροπὴ γίνεται. ὥς γὰρ 6
λέγει περὶ τοῦ κυρίου ὁ Δαυὶδ προφητεύων, κατὰ τὴν τάξιν Μελχι-
σεδεκ ἱερεὶα αὐτὸν καθίστασθαι, ἐν ταύτῃ ἔσσεσθαι τὸν Χριστὸν ἱερεὶα
διηγείται ἡ θεία γραφή. εὐρίσκεται δὲ εὐθὺς λέγων * »ἀφομοιού- 7
5 μενος τῷ νίῳ τοῦ θεοῦ μένει ἱερεὺς εἰς τὸ διηνεκές«. εἰ δὲ ἀφο-
μοιοῦνται τῷ νίῳ τοῦ θεοῦ, οὐκ ἴσος τυγχάνει τῷ νίῳ τοῦ θεοῦ.
πῶς γὰρ δύναται τὸ δοῦλον εἶναι ἴσον τῷ δεσπότῃ; ὁ μὲν γὰρ Μελ- 8
χισεδεκ ἄνθρωπος ἦν, τὸ δὲ »ἀπάτωρ, ἀμήτωρ« οὐ διὰ τὸ μὴ ἔχειν
αὐτὸν πατέρα ἢ μητέρα λέγεται, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ
10 κατὰ τὸ φανερώτατον ἐπωνομάσθαι. πολλοὺς γὰρ ἐφантаσίασε 9
τὰ βαθύτατα τῆς θείας γραφῆς | καὶ ἔνδοξα καὶ ὑπεραίροντα διάνοιαν P469
ἀνθρωπίνης φύσεως. οἱ μὲν γὰρ ἐν τῇ Πέτρᾳ τῆς Ἀραβίας, τῇ
Ῥοκόμ τε καὶ Ἐδὼμ καλουμένῃ, τὸν Μωυσεῖα διὰ τὰ θεοσήμεια θαν-
μάζοντες προσκυνεῖν τὴν αὐτοῦ ποτε εἰκόνα ἀνατυπωσάμενοι † προσ-
15 εκύνουν πεπλανημένοι, οὐ τοῦ δικαίου αἰτίου αὐτοῖς γενομένου, ἀλλὰ
τῆς πλάνης αὐτῶν διὰ τοῦ δικαίου ἐν τῇ ἀγνοίᾳ φαντασίαν πρῶγμα-
τος αὐτοῖς συναγούσης. ἐν δὲ τῇ Σεβαστείᾳ τῇ ποτὲ Σαμαρείᾳ 10
καλουμένῃ, τὴν θυγατέρα Ἰερθαίε θεοποιήσαντες ἔτι ταύτῃ τελετὴν
κατ' ἔτος ἄγουσιν. οὕτω καὶ οὗτοι ἀκούοντες τὰ ἔνδοξα καὶ σοφὰ 11
20 τῆς γραφῆς ῥήματα εἰς ἀνοησίαν ἐξέτρεψαν καὶ εἰς ὑπέρογκον διά-
νοιαν ἀρθέντες τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας κατέλιπον, καὶ μύθους ἐαν-
τοῖς πλασάμενοι κατὰ πάντα ἐλεγχθῆσονται.

2. Καὶ γὰρ παρὰ τισι τοῦ Μελχισεδεκ ὁ πατήρ τε καὶ ἡ μήτηρ 2, 1

2 Psal. 109, 4 — 4 Hebr. 7, 3 — 12f Eusebius Onomastica sacra S. 142, 7
Klostermann vgl. Panarion haer. 4, 1, 9; I 180, 16 de mens. ac pond. 71; S. 204, 51 ff
Lagarde — 13ff über den Mosesbach von Petra und seine Gleichsetzung mit dem
Haderwasser von Kades vgl. Dalman, Petra I 3f 42f II 7f — über die Verehrung
vergotteter Könige bei den Nabatäern ebda I 52 — 17 vgl. Panarion haer. 78, 23, 1
— 23ff andere Namen bei anderen Kirchenvätern: Ps. Athanasius hist. de Melchised.
Migne 28, 525A Μεχλὶ δὲ ἔσχε γυναῖκα, κατὰ τὸ ὄνομα αὐτῆς Σαλήμ, ἔτεκε δὲ αὐτῷ
δύο υἱούς, ἓνα καλούμενον τὸν Μεχλὶ καὶ ἕτερον Μελχισεδεκ Cedrenus hist. comp.
Migne 121, 77A f Μελχισεδεκ παρθένος ἱερεὺς ἀγενεαλόγητος... υἱὸς δὲ ἦν ὁ Μελχισεδεκ

M U

3 ἐν ταύτῃ ἔσσεσθαι < M | vor ἱερεῖα² + (ἀληθῶς)? * 4 * (ὁ Παῦλος) Ὁh.
6 τοῦ² < M 9 λέγεται < M 12 ἐν τῇ Ἀραβίᾳ τῇ πετρέων U | τῇ² < U
13 Ῥοκόμ τὸ M Ῥωκόμ τε U Ρεκέμ Eusebius u. Epiph. de mens. ac pond.
13f θανμάζοντες] θεὸν νομίζουσι U 14 προσκυνοῦσι u. + τε U 14f ἀνατυ-
πωσάμενοι — πεπλανημένοι] ἦν ἀνατυπωσάμενοι ἀπεπλανήθησαν U 14 † πρὸς-
εκύνουν] etwa ἐπεχειροῦν * 15 αὐτοῖς αἰτίου U 16 αὐτῶν] αὐτοῖς U
17 αὐτοῖς < M 18 ταύτην M 19 σοφὰ καὶ ἔνδοξα U 20 εἰς² < M

ἐμφέρεται· οὐκ ἔχει δὲ κατὰ τὰς ῥητὰς | γραφὰς καὶ ἐνδιαθέτους D515
 τοῦτο. εἶπον δὲ τινες Ἡρακλᾶν τινα καλεῖσθαι τὸν αὐτοῦ πατέρα,
 μητέρα δὲ Ἀστιάφθ. τὴν δὲ καὶ Ἀστοριαγήν. ἦν δὲ οὗτος ἐξ ἐνὸς
 τῶν υἱῶν τῶν ἐπιχωρίων κατ' ἐκείνο καιροῦ τῶν ἐν Σαυῇ τῇ πεδιάδι
 5 κατοικοῦντων. Σαλήμ δὲ ἡ πόλις ἐκαλεῖτο. περὶ ἧς ἄλλος ἄλλως 2
 ἐξέδωκε καὶ ἄλλος ἄλλως. οἱ μὲν γὰρ φασιν | αὐτὴν εἶναι τὴν νῦν Ö132
 Ἱερουσαλὴμ καλουμένην, ποτὲ δὲ Ἰεβοὺς λεγομένην, ἄλλοι δὲ ἔφασαν
 ἄλλην τινα Σαλήμ εἶναι ἐν τῷ πεδίῳ Σικίμων, κατάντικρον τῆς νῦν
 Νεαπόλεως οὕτω καλουμένης. εἴτε οὖν ἐντεῦθεν ἢ καὶ ἐκεῖθεν 3
 1 οὐ μακρὸν (γὰρ) ἀλλήλων ἀφεστήκασιν οἱ τόποι) ὁμῶς ἡ ὑπόθεσις
 δηλοῖ τὸ ἔργον. ἐξήνεγκε, γὰρ φησι, τῷ Ἀβραάμ ἄρτους καὶ οἶνον.
 καὶ ἦν ἱερεὺς τοῦ ἐψίστου κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον, ὃς ἐβλόγησε
 τὸν Ἀβραάμ καὶ δεκάτην ἔλαβε παρ' αὐτοῦ. ἔδει γὰρ τὸν ἱερέα τοῦ 4
 ἐψίστου παρὰ δούλου θεοῦ τιμηθῆναι, καὶ πρῶτον μὲν τὸν Ἀβραάμ
 15 προσενέγκαι τῷ ἐν ἀκροβυστίᾳ ἱερεῖ ἱερουργοῦντι, ἐπειδὴ ἐξ αὐτοῦ

Σιδων βασιλέως τοῦ Αἰγύπτου, δε καὶ κτίξει Σιδῶνα πόλιν. ἀπάτωρ δὲ καὶ ἀμήτωρ καὶ
 ἀγενεαλόγητος λέγεται διὰ τὸ μὴ ἐξ Ἰουδαϊκῆς γενεᾶς κατὰγεσθαι Ps. Ephrem Schatz-
 höhle S. 27ff Bezold heißen die Eltern Malach u. Jozadak

4 Σαυῇ vgl. Gen. 14, 5 Eusebius-Hieronymus Onomasticon S. 150, 21 Kloster-
 mann — 5 ff vgl. de mens. ac pond. 74, 3; 205, 51 ff Lagarde — 6 Josephus ant.
 Jud. I 10, 2; § 180 Naber Theophilus ad Autol. II 31 — 7 Jul. Africanus im
 Chron. pasch. Migne 92, 177 B Eusebius-Hieronymus Onomasticon S. 152, 4f
 Klostermann — 11 vgl. Gen. 14, 18

M U 2—5 Zacharias Rhetor I 3; S. *12, 33ff Ahrens-Krüger: *indem aber Epi-
 phanius, Bischof von Kypros, ein Buch gegen die Häresie der Melchisedekiten ver-
 faßte, belehrte er darin, sich verteidigend, den Aristokrates(?), ihm sei ein Gesicht
 erschienen, daß die Mutter des Melchisedek Saltiel geheißen habe und sein Vater
 Heraklas und daß er aus dem Volk der Kanaanäer gewesen sei*; aus Zacharias Rhetor
 schöpfen die Syrer Bar Serōswai, Bar Bahlul und Bar Ali (Payne Smith, Thes. syr.
 sy. 343. 1954), sowie die sog. arabische Genesiscatene (John Gregory in den Critici
 sacri. London 1660. VIII 1203f = Lagarde, Mat. z. Gesch. u. Krit. des Pent. II
 S. 89, 9 u. S. 90, 25f)

2 τοῦτο < U | Ἡρακλᾶν U Zach. Rhet.] Ἡρακλαάμ M Heraclim Syr. u.
 cat. Arab. | τινα < U | τὸν < U 3 Ἀσταρῶ9 U Šaltī'el Zach. Rhet.
 u. die von ihm abhängigen Zeugen | Ἀστερίαν U | ἦν δὲ οὗτος] οὗτος δὲ M
 3f ἐξ ἐνὸς τῶν υἱῶν] υἱὸς U 4 τῶν² < U | ἐν—πεδιάδι] ἐν τῇ τῆς Σάβης
 πεδιάδι U 6 λέγουσιν U | εἶναι < U 7 λεγομένην] καλουμένην M 8 κα-
 ταντικρὺς U 9 οὕτω < U 10 (γὰρ) * | διεστήκασιν U 12 ἠβλόγησε U
 15 προσενέγκας M | προσενέγκαι + (δεκάτην? * | vor ἐπειδὴ + καὶ U

ἔμελλε τοῦ Ἀβραὰμ ἐκ περιτομῆς γίνεσθαι ἢ ἱερωσύνη, ἵνα »πᾶν
 ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ« ταπεινωθῇ. πρὸς 5
 τὸ μὴ ἀνχοῦσαν τὴν περιτομὴν ἐπὶ τῇ ἱερωσύνῃ δύνασθαι ἀντιλέγειν
 τῇ τῆς ἁγίας θεοῦ ἐκκλησίᾳ ἱερωσύνῃ, τῇ μὴ παρατηρουμένῃ σαρκὸς
 5 περιτομῇ ἢ ἀκροβυστίαν, ἔχουσαν δὲ τὴν μείζονα καὶ τελειοτάτην
 περιτομὴν, τὸ λουτρὸν τῆς παλιγγενεσίας. εἰ γὰρ Ἀβραὰμ τῷ 6
 Μελχισεδέκ προσήνεγκε δεκάτην, | οἱ δὲ ἀπὸ Ἀβραὰμ τῷ Λευὶ προσ- P470
 φέρουσι καὶ τῷ Ἀαρὼν, μετὰ χρόνον δὲ τοῦ πάλιν εἶναι τὴν ἱερω-
 σύνην ἐκ περιτομῆς διὰ Ἀαρὼν καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ καθεξῆς φάσκει
 10 ἡ γραφὴ διὰ τοῦ Δαυὶδ (μετὰ γενεὰς δεκαδύο τῆς τοῦ Λευὶ γεννή-
 σεως, ἑπτὰ δὲ ἀπὸ τῆς Ἀαρὼν διαδοχῆς) ἐν τῷ Μελχισεδέκ τὴν ἱερω-
 σύνην ἴστασθαι, φύσει ἔδειξεν οὐκ ἐν τῇ παλαιᾷ τῆς περιτομῆς | ἱερω- D519
 σύνη τὸ ἱερατικὸν ἐπιμένειν τάγμα· μετετίθετο γὰρ εἰς τὴν πρὸ τοῦ 7
 Λευὶ καὶ πρὸ Ἀαρὼν κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ ἱερωσύνῃν. ἥτις
 15 νυνὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πολιτεύεται, ἀπὸ τῆς τοῦ κυρίου ἐνσάρκου παρ-
 ουσίας καὶ δεῦρο, μηκέτι τοῦ σπέρματος κατὰ διαδοχὴν ἐκλεγομένου,
 ἀλλὰ τοῦ κατὰ ἄρετὴν τύπου ζητουμένου.

3. Πρώτη γὰρ ἱερωσύνη ἐν ἀκροβυστίᾳ διὰ τοῦ Ἀβελ τελεῖται. 3, 1
 ἀλλὰ καὶ καθεξῆς διὰ τοῦ Νῶε· τρίτη δὲ διὰ τοῦ Μελχισεδέκ, τοῦ
 20 οὐκ ἐν περιτομῇ ἀλλὰ ἐν δικαιοσύνῃ μὲν τελειότητος καὶ ἄρετῃ, ἐν
 ἀκροβυστίᾳ δὲ σαρκὸς θεῷ ἱερατεύσαντος. καὶ ὅτι μὲν ὁ Μελχι- 2
 σεδέκ ἄνθρωπος ἦν, αὐτὸς ὁ ἅγιος θεοῦ ἀπόστολος ἐν τῇ ἐπιστολῇ
 δηλώσει. φάσκει γὰρ οὕτως »ὁ δὲ μὴ γενεαλογούμενος ἐξ αὐτῶν
 δεδεκάτωκε τὸν πατριάρχην«. δῆλον οὖν ὅτι ἐξ αὐτῶν οὐ γενεαλο-
 25 γεῖται, ἐξ ἄλλων δὲ γενεαλογεῖται. πόσοι δὲ ἄλλοι οὐ γενεαλο- 3
 γοῦνται κατὰ τὸ φανερώτατον; Δανιὴλ Σεδράχ Μισάκ Ἀβδεναγὼ
 Ἡλίας ὁ Θεσβίτης· ἐν πάσαις γὰρ ῥήταις βίβλοις οὐδαμοῦ ἐμφέρονται

1f II Kor. 10, 5 — 6 vgl. Tit. 3, 5 — 23 Hebr. 7, 6

M U

1 ἤμελλεν U | τοῦ Ἀβραὰμ < U | ἢ < M 2 τοῦ θεοῦ + διὰ τῆς
 γνώσεως U | ταπεινωθῇ] καθαίρειτο U 3 περὶ ἱερωσύνης U 4 θεοῦ < U
 4—6 τῇ μὴ—παλιγγενεσίας < U 8 πάλιν εἶναι] lies παλαιωθῆναι? * 10 τῇ
 γραφῇ M 11 ἑπτὰ] ἐβδόμης U 12 τῆς περιτομῆς < U 13 ἐπιμένειν]
 ἴστασθαι U | τάγμα < U | μετατιθεμένης U | γὰρ] δὲ U 14 ἱερωσύνης U
 ἥτις Ausgg.] εἴ τις M ὅπερ U 15f τῆς—παρουσίας] χριστοῦ U. 19 τρίτον M
 19—21 τοῦ οὐκ—ἱερατεύσαντος < U 22 θεοῦ < U 23 δηλώσει < U | γὰρ *]
 δὲ M < U 24 οὖν ὅτι < M 25 ἐξ ἄλλων δὲ γενεαλογεῖται < U 27 vor
 ἐν πάσαις + καί, dafür < γὰρ U

τούτων οἱ πατέρες ἢ αἱ μητέρες. ἵνα δὲ μὴ διὰ τοῦτο πλάνη τις
 γένηται, οὐδὲν ληψήσῃ ἃ καὶ ἐν παραδόσεσι κατειλήφαμεν λέγειν.
 εἰρήκαμεν γὰρ τοῦ Λευὶλ τὸν πατέρα Σαβαὴν τινα καλούμενον. 4
 τοῦ δὲ Ἠλίας | γένει καὶ τὴν πατριαρχίαν ὡσαύτως ἠΐραμεν, ἦντινα Ὡ134
 5 καὶ καθ' εἰρημὸν ἐξηγήσομαι οὕτως· Ἠλίας ὁ Θεσβίτης ἀδελφὸς γέ- 5
 γοιεν Ἰωδαὲ τοῦ ἱερέως. ἐξ ἱερέων δῆθεν καὶ αὐτὸς ἐπάρχων, υἱὸς
 δὲ τοῦ Ἀχιναᾶμ· Ἀχιναᾶμ δὲ υἱὸς τοῦ Σαδὼκ, Σαδὼκ δὲ τοῦ Ἀχιτῶβ
 τοῦ Ἀμορίας. Ἀμορίας υἱὸς [τοῦ Ἀμορίας] τοῦ Ραζαζᾶ, Ραζαζᾶ τοῦ
 Ἀαζία. Ἀαζία τοῦ Φινεὲς. Φινεὲς υἱὸς τοῦ Ἐλεάζαρ, Ἐλεάζαρ υἱὸς
 10 τοῦ Ἀαρὼν. τοῦ ἱερέως δηλοῦσιν· Ἀαρὼν υἱὸς τοῦ Ἀμράμ, Ἀμράμ
 τοῦ Καᾶθ. Καᾶθ τοῦ Λευί, Λευὶ τρίτος υἱὸς τοῦ Ἰακώβ· Ἰακώβ δὲ
 ἀδελφὸς μὲν Ἠσαΐ, παῖς δὲ τοῦ Ἰσαάκ. Ἰσαάκ υἱὸς τοῦ Ἀβραάμ. | ἐν 6 D520
 δὲ ταῖς ῥηταῖς βίβλοις οὐ πάνυ σαφῶς αἱ τούτων γενεαλογίαι ἐμφέ-
 ρονται ἢ μόνον ἐν ταῖς Παραλειπομέναις τῆς κατὰ τὸν Ἠλίαν ὑπο-
 15 θέσεως μέρη. γένει δὲ τῶν τριῶν | παίδων. Σεδράχ Μισάκ Ἀβδεναγῶ, P471
 οὔτε ἐν παραδόσεσιν οὔτε ἐν ἀποκρύφοις τοὺς πατέρας ἠΐραμεν. τί 7
 οὖν ἐροῦμεν; ἔρα κάκεινοι, οἱ περὶ Σεδράχ Μισάκ Ἀβδεναγῶ, φαντά-
 σουσιν ἡμᾶς λογίζεσθαι ἃ μὴ χρὴ καὶ ὑπερόγκως θαυμάζειν ὑπὲρ τὸ

3 sonst nicht bezeugt — 4ff vgl. vit. prophet. bei Schermann TU XXXI 3
 S. 109 Ἠλίας ὁ προφήτης . . . ἐκ φυλῆς Ἀαρὼν S. 111 *e tribu Levi*. Der von Epiph.
 angegebene Stammbaum sonst nicht bezeugt. Eine andere Form der jüdischen
 Legende bei Origenes im Joh. VI 53; S. 123, 19ff Preuschen οὐκ οἶδα πόθεν ζινοῦ-
 μενοι οἱ Ἐβραῖοι παραδιδόασιν Φινεὲς, τὸν Ἐλεάζαρον υἱόν, ὁμολογουμένως παρα-
 τείναντα τὴν ζωὴν ἕως πολλῶν κριτῶν, ὡς ἐν τοῖς Κριταῖς ἀνέγνωμεν, αὐτὸν εἶναι
 Ἠλίαν καὶ τὸ ἀθάνατον ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς αὐτῶν διὰ τῆς ὀνομαζομένης εἰρήνης
 ἐπιγγέλθαι, vgl. die rabbinischen Stellen bei Ginzberg, Die Haggada bei den
 Kirchenvätern S. 76ff — 6 zu Ἰωδαὲ vgl. II Kön. 11, 4 — 7ff vgl. I Chron. 6, 3ff
 — 14 gemeint ist I Chron. 6, 3ff

M U

1 ἢ αἰ] τε καὶ U | vor μὴ + καὶ M | διὰ] κατὰ U 3 γὰρ + <που>? *
 4 εὔρομεν U 5 καὶ < U | οὔτος M 6 Ἰωδαὲ M | δῆθεν *] δῆλον M U
 7 Ἀχιμαᾶμ beide Male U | Σαδὼκ, im ersten Fall U | δὲ³ < M 8 Ἀμωρία
 u. Ἀμωρίας U | [τοῦ Ἀμορίας] * | ραζᾶ im ersten Fall, zweites < U 9 Ἀζία
 beide Male U | υἱὸς² < M 10 δῆλον δ' ὅτι M | Ἀμράμ¹] μαρμὰ M | zweites
 Ἀμράμ < M 11 Λευίν, im ersten Fall, zweites < M | Ἰακώβ δὲ < M
 12 μὲν + ἦν M | παῖδες M | τοῦ² < M 13 ῥητοῖς U | οὐ πάνυ hinter
 τούτων M 16 οὔτε ἐν ἀποκρύφοις οὔτε ἐν παραδόσεσιν U | τοὺς πατέρας < U
 εὔρομεν U 17 Σεδράχ + λέγω u. Μισάκ Ἀβδεναγῶ < U 17f φαντασι-
 σουσιν U

μέτρον ἐκάστην ὑπόθεσιν, ἀπάτορας καὶ ἀμήτορας αὐτοὺς λογισάμε-
νοι; ἀλλὰ μὴ γένοιτο. ὅροι γὰρ ἐτέθησαν ἡμῖν καὶ θεμέλιοι εἰς οἰκο-
δομήν τῆς πίστεως καὶ ἀποστόλων παραδόσεις καὶ γραφαὶ ἅγιοι καὶ
διαδοχαὶ διδασκάλων, καὶ ἐκ πανταχόθεν ἡ ἀλήθεια τοῦ θεοῦ ἡσφα-
5 λισται καὶ μηδεὶς ἀπατάσθω κενοῖς μύθοις.

4. Ἐπανελεύσομαι δὲ πάλιν εἰς τὰ προκείμενα, εἰς ἅπερ οὗτοι 4. 1
φραντάζονται περὶ τοῦ Μελχισεδέκ. ὅτι μὲν γὰρ ἅγιος ὁ δίκαιος
ὑπῆρχε καὶ ἱερεὺς τοῦ θεοῦ καὶ βασιλεὺς τῆς Σαλήμ δηλόν, ἀλλ' οὐ τῆς
ἐν οὐρανῷ ὑπάρχον (τάξεως) καὶ ἀπ' οὐρανοῦ καταβεβηκώς· οὐδεὶς 2
10 γὰρ ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν. εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς,
ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, φησὶν ὁ ἅγιος καὶ ἀψευδὴς θεὸς Λόγος.
τὴν δὲ τάξιν τοῦ Μελχισεδέκ κηρύττουσα ἡ θεία γραφή καὶ τὸ πνεῦμα 3
ῥητῶς διδάσκον τὴν μετάθεσιν ἔδειξε τῆς ἱερωσύνης ἀπὸ τῆς παλαιᾶς
συναγωγῆς καὶ τοῦ * ἔθνους εἰς ἔθνος κάλλιστον καὶ ἐπέρτατον
15 καὶ οὐ μετοχῇ σαρκὸς διαδοχῆς ἡνωμένον. ὁ γὰρ Μελχισεδέκ ὁ 4
ἅγιος οὗτος οὐκέτι μετ' αὐτὸν διαδοχὴν ἔσχεν, ἀλλὰ οὐδὲ ἀφαίρεσιν
τῆς ἱερωσύνης. ἔμεινε γὰρ αὐτὸς ἱερεὺς τὸν πάντα χρόνον τῆς αὐτοῦ
ζωῆς καὶ ἔτι ἐν τῇ γραφῇ ἔδεται ἱερεὺς, μηδενὸς αὐτὸν διαδεξαμένου
ἢ ἀνατρέψαντος τὴν κατὰ τὸν χρόνον τῆς αὐτοῦ ἐπηρεσίας ἱερωσύ-
20 νην. οὕτω καὶ ὁ κύριος ἡμῶν, οὐκ ὢν ἄνθρωπος, ἀλλὰ θεοῦ 5
ἅγιος θεὸς Λόγος, υἱὸς θεοῦ γεννηθεὶς ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως, αἰὶ D 521
σὺν πατρὶ ὢν, γενόμενος δὲ δι' ἡμᾶς ἐκ Μαρίας ἄνθρωπος καὶ οὐκ
ἀπὸ σπέρματος ἀνδρός, τὴν δὲ | ἱερωσύνην * τῷ πατρὶ προσφέρει, 136
ἐξ ἀνθρωπότητος τὸ φέραμα λαβών, ἵνα ὑπὲρ ἡμῶν ἱερεὺς καταστήῃ
25 κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, τὴν μὴ ἔχουσαν διαδοχὴν. μένει γὰρ τὰ 6
ὑπὲρ ἡμῶν εἰς τὸ διηνεκὲς δῶρα προσφέρων, πρῶτον μὲν ἑαυτὸν
διὰ τοῦ σταυροῦ προσενέγκας, ἵνα λύσῃ πᾶσαν θυσίαν παλαιᾶς δια-

9 Joh. 3, 13 — 12f vgl. I Tim. 4, 1

M U

1 τὰ ἐκάστης ὑποθέσεως U 1f ἀπάτορας—λογισάμενοι < U | λογισαμένους?
2 vor ὅροι + καὶ U 2f εἰς οἰκοδομήν *] καὶ οἰκοδομῇ M U 4 ἐκ < M 5 κε-
νοῖς *] καινοῖς M U 6 εἰς ἅπερ] ὡς U 7 ἅγιος ὁ < U 9 < τάξεως *
ἀπὸ U 12 κηρύττουσα *] κρατοῦσα M κρατύνουσα U 12 [καὶ]?; so daß κη-
ρύττουσα ἡ θ. γρ. nom. abs. wäre u. mit τὸ πνεῦμα der Nachsatz begänne * |
πνεῦμα + < τὸ)? * 13 διδάσκων M 14 * < σαρκικοῦ * | ἔθνους u. ἔθους U
15 μετοχῇ σαρκὸς διαδοχῆς *] μετοχῇ σαρκὸς διαδοχῇ M μετέχον σαρκικῆς διαδοχῆς U
16 ἀλλ' U | οὐτε U 19 τῶν χρόνων U | τῆς < U 19f ἐπηρεσίαν τῆς ἱερωσύ-
νης U 20 vor θεοῦ + ἐκ U 21 καὶ ἀχρόνως < M 22 δὲ < U 23 δὲ]
τε? * | * etwa < ἀναδεξάμενος * 27 διὰ τοῦ σταυροῦ < U | πᾶσαν < U

θήκης. τὴν ἐντελεστέραν [δὲ] καὶ ζῶσαν ὑπὲρ παντὸς τοῦ κόσμου
 ἱερουργίας· αὐτὸς ἱερεὺς, αὐτὸς θῆμα, αὐτὸς ἱερεὺς, αὐτὸς θυσιαστή- 7
 ριον, αὐτὸς θεός, αὐτὸς ἄνθρωπος, αὐτὸς βασιλεύς, | αὐτὸς ἀρχιερεὺς, P472
 αὐτὸς πρόβατον, αὐτὸς ἀρίστην, τὰ πάντα ἐν πᾶσιν ὑπὲρ ἡμῶν γενό-
 5 μενος. Ὡς ἡμῖν ζωὴ κατὰ πάντα τρόπον γένηται, καὶ τῆς ἱερωσύνης
 αὐτοῦ τὸ ἀμετάσταντον ἰδραίωμα εἰς τοὺς αἰῶνας ἀπεργάσῃται, οὐκέτι
 κατὰ τὰ σπερματικὰ καὶ τὰς διαδοχὰς μερίζων, ἀλλὰ κατὰ τὸ δικαί-
 ωμα φυλάττεσθαι ἐν πνεύματι ἀγίῳ δωρούμενος.

5. Φαντάζονται δὲ πάλιν ἄλλοι, <ἄλλα> περὶ τούτου τοῦ Μελχι- 5, 1
 10 σεδέκ λέγοντες. σαρκικῶς γὰρ οἱ τοιοῦτοι ἀνεκρίθησαν, πνευματικῶς
 μὴ γεννηθέντες τὰ ὑπὸ τοῦ ἀγίου ἀποστόλου ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ
 τῇ πρὸς Ἑβραίους εἰρημένα. καὶ ὁ μὲν Ἰερακᾶς ὁ Αἰγύπτιος αἴρε- 2
 σιάρχης νομίζει τοῦτον τὸν Μελχισεδέκ εἶναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον
 διὰ τὸ ὁμοιοῦντος. φησί, τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ μένει ἱερεὺς εἰς τὸ
 15 διηνεκές· ὥς ἀπὸ τῆς λέξεως ἧς εἶπεν ὁ ἅγιος ἀπόστολος »τὸ δὲ 3
 πνεῦμα ὑπερεντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις«. ὁ δὲ ἐπι-
 στάμενος τὸ φρόνημα τοῦ πνεύματος οἶδεν ὅτι ὑπὲρ ἐκλεκτῶν ἐντυγ-
 χάνει τῷ θεῷ. ἐξέπεσε δὲ καὶ οὗτος παντελῶς τοῦ προκειμένου. οὐ 4

10 vgl. I Kor. 2, 17 — 12 vgl. haer. 67, 3, 1 ff u. den Anonymus bei Hieronymus
 ep. 73, 1, 1 f; S. 13, 7 ff Hilberg *ut docere conatus sit eum, qui benedixerit tanto patriarchae, divinius fuisse naturae nec de hominibus aestimandum. et ad extremum ausus est dicere spiritum sanctum occurrisse Abrahae et ipsum esse, qui sub hominis figura visus sit* Chrysost. de Melchised. 3; Migne 56, 260 Cyrillus Alex. Glaph. in Gen. 1. II 7; Migne 69, 97 C λέγουσιν ὡς ἄνθρωπος μὲν οὐκ ἦν ὁ Μελχισεδέκ, τὸ πνεῦμα δὲ μᾶλλον τὸ ἅγιον· ἤγον· ἑτέρα τις δύναμις τῶν ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ, τὴν λειτουργικὴν ἔχουσα τάξιν; dazu Origenes u. Didymus bei Hieronymus ep. 73, 2, 1; S. 14, 8 ff *statimque in fronte Geneseos primam omeliarum Origenis repperi scriptam de Melchisedech, in qua multiplici sermone disputans illuc devolutus est, ut cum angelum diceret, isdemque paene argumentis, quibus scriptor tuus de spiritu sancto, ille de supernis virtutibus est locutus. transivi ad Didymum, sectatorem eius et ridi hominem pedibus in magistri isse sententiam* u. den Ansatz dazu bei Philo leg. alleg. III 25; I 130, 17 Cohn; beachte auch die Pistis Sophia (C. Schmidt Index unter Melchisedek) — 14 Hebr. 7, 3 — 15 f Röm. 8, 26

M U

1 [δὲ] * | καὶ < U | τοῦ < U 7 κατὰ σπέρμα U | καὶ < U
 9 φαντάζονται U | πάλιν < U | <ἄλλα> * 11 αὐτῇ < U 12 τῇ < M |
 Τεραξ U 12 f ὁ Αἰγύπτιος αἰρεσιάρχης < U 13 τοῦτον νομίζει U | τὸν
 < U 14 μένει + γὰρ U 18 τῷ < M

γὰρ σάρκα ἐνεδύσατο τὸ πνεῦμά ποτε· σάρκα δὲ μὴ ἐνδυσάμενον οὐκ
εἶχεν εἶναι βασιλεὺς τῆς Σαλήμ καὶ ἱερεὺς τόπου τινός. καιρῶ δὲ 5
ὅτε περὶ | τούτου τοῦ Ἰερακᾶ καὶ τῆς αὐτοῦ αἰρέσεως τὴν ἀνατροπὴν D 522
ποιήσομαι, τότε ἐν πλάτει περὶ τούτων διηγῆσομαι. τῆς δὲ ἀκολου-
5 θίας τὰ νῦν ἐπιλήψομαι.

Πόσα δὲ περὶ τούτου τοῦ Μελχισεδέκ καὶ ἄλλοι φαντάζονται. 6, 1
Σαμαρεῖται μὲν γὰρ τοῦτον νομίζουσιν εἶναι υἱὸν τοῦ Νῶε τὸν Σήμ.
καταγέλαστοι δὲ καὶ αὐτοὶ εὖρεθήσονται. ἀσφαλιζομένη γὰρ ἡ θεία 2
γραφὴ πάντα μετὰ εὐταξίας κατὰ πάντα τὴν ἀλήθειαν ὠχύρωσεν,
10 οὐκ εἰς μίτην τοὺς χρόνους τάξασα καὶ τὰ ἔτη ἐκάστης τῶν πατέ-
ρων ζωῆς καὶ διαδοχῆς ἀριθμήσασα. ὅτε γὰρ Ἀβραὰμ ὑπῆρχεν 3
ὀγδοήκοντα ὀκτὼ ἢ καὶ ἐνενήκοντα ἐτῶν πλείω ἐλάσσω, ὁ Μελχι-
σεδὲκ αὐτῷ ὑπηντᾶτο καὶ ἐξέβαλεν αὐτῷ ἄρτους καὶ οἶνον, προτυ-
πῶν τῶν μυστηρίων τὰ αἰνίγματα· ἀντίτυπα τοῦ <σώματος τοῦ κυ- 4
15 ρίου, αὐτοῦ τοῦ> κυρίου ἡμῶν λέγοντος ὅτι »ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν«,
καὶ ἀντίτυπα τοῦ αἵματος αὐτοῦ τοῦ ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ ῥεύσαντος
εἰς κάθαρσιν τῶν κεκοινωνημένων καὶ ῥαντισμὸν καὶ σωτηρίαν τῶν
ἡμετέρων ψυχῶν. ὁ | δὲ τοῦ Ἀβραὰμ πατὴρ Θάβρα ἐβδομηκοστὸν 5 Ö 138

7 ff vgl. Hieronymus ep. 73, 5, 4; S. 18, 16 ff *traduntque* (sc. Hebraei) *hunc esse Sem, primum filium Noë* ebda c. 9, 2; S. 22, 3f *quaest. Hebraicae in Gen.* Migne 23, 961 A *comment. ad Jes. 41*; Migne 24, 414 B. Die rabbinischen Belegstellen bei B. Beer, *Leben Abrahams* S. 142 ff — 12 vgl. etwa Gen. 16, 16 (doch sind hier 56 Jahre angegeben und die Stelle fällt hinter die Begegnung mit Melchisedek) 12 f vgl. Gen. 14, 18 — 13 f vgl. Clemens Al, *strom.* IV 160, 3; II 319, 24 ff Stählin *Μελχισεδέκ . . . ὁ τὸν οἶνον καὶ τὸν ἄρτον τὴν ἡγιασμένην διδοὺς τροφὴν εἰς τί- πον εὐχαριστίας* — 15 Joh. 6, 51 — 16 vgl. Joh. 19, 34 — 18—S. 332, 16 vgl. Gen. 11, 10—26. Epiphanius stellt jedoch eine eigene Rechnung auf, die sich weder mit den LXX noch mit den Versuchen anderer Kirchenväter deckt: er gibt S. 332, 11 Kena 109 Jahre (Gen. 11, 13: 130 Jahre) und berechnet S. 332, 13 das Alter Sems bei der Erzeugung des Arphaxad auf 102 Jahre (Gen. 11, 10: 100 Jahre; vielleicht hat Epiph. die 2 Jahre, die nach demselben Vers seit der Sündflut verflossen waren, zu den 100 hinzugezählt). Aber die im Text stehenden Ziffern dürfen nicht geändert werden: für die Reihe Arphaxad, Kena, Sala, Eber, Phalek

M U

3 Ἰερακος U 4 ποιῶμαι M 6 καὶ < U 7 υἱὸν τοῦ Νῶε τὸν Σήμ]
τὸν υἱὸν τοῦ Σήμ U 9 τὴν < U 10 f ἐκάστης—ἀριθμήσασα < U 12 ὀκτὼ
+ ἐτῶν < U | πλείω + ἢ U 13 ἀπῆντα τότε U 14 <σώματος τοῦ κυρίου,
αὐτοῦ τοῦ> * 16 αὐτοῦ¹ < U | αὐτοῦ² + νυχθέντος καὶ U 18 ἐβδομηκοστὸν] ὁ M

κατάγων ἔτος τὸν Ἀβραάμ ἐγέννησεν. | καὶ γέγονεν ἔτη ἑκατὸν ἐξή- P473
κορτα πλείω ἐλέσσω. Ναχώρ δὲ ἐγέννησε τὸν Θάρρα ἑβδομήκορτα
ἐννέα ἑτῶν ὑπέρχων, καὶ γέγονε σλθ ἔτη. Σερούχ δὲ ἐγέννησε τὸν
Ναχώρ ρλ ἑτῶν ὑπέρχων, καὶ γέγονασιν ἔτη τξθ. Ῥαγαῦ δὲ ἐγέν- 6
νησε τὸν Σερούχ ὑπέρχων ρλβ ἑτῶν, καὶ γέγονε πεντακοσιοστὸν
πρῶτον ἔτος. Φέλεξ δὲ ἐγέννησε τὸν Ῥαγαῦ ὦν ρλ ἑτῶν, καὶ γέ-
γονεν ἔτη ἑξακόσια τριάκορτα ἔν. Ἐβερ δὲ ἐγέννησε τὸν Φάλεξ ἐν
ἔτει ρλδ τῆς αὐτοῦ ζωῆς, καὶ γέγονασιν ἑπτακόσια ἐξήκορτα πέντε
ἔτη. Σάλα δὲ ἐγέννησε τὸν Ἐβερ ἑκατοστὸν τριακοστὸν ἔτος κατὰ- 7
γων τῆς αὐτοῦ ἡλικίας, καὶ γέγονεν ὀκτακόσια ἐνενήκορτα πέντε ἔτη.
Κηνᾶ δὲ ἐγέννησε τὸν Σάλα ἔτος κατὰγων ρθ τῆς αὐτοῦ ζωῆς, καὶ
γέγονεν χίλια τέσσαρα ἔτη. Ἀρφαξᾶδ δὲ ἑτῶν ρλε ὦν ἐγέννησε τὸν D523
Κηνᾶν, καὶ γέγονεν χίλια ρλθ ἔτη. Σῆμ δὲ ρβ ἔτει τῆς αὐτοῦ ζωῆς, 8
ὁ προειρημένος καὶ φαντασιαζόμενος παρὰ τοῖς Σαμαρείταις εἶναι
15 Μελχισεδέκ, ἐγέννησε τὸν Ἀρφαξᾶδ, καὶ ὁμοῦ γέγονεν ἔτη χίλια δια-
κόσια τεσσαράκορτα ἔν ἕως τοῦ χρόνον τοῦ Ἀβραάμ, καθ' ὃν συνήν-
τησε τῷ Μελχισεδέκ ἐπανιών ἀπὸ τῆς κοπῆς τῶν περὶ Ἀμαρφαλ καὶ
Ἀριώχ καὶ Χοδολλογομόρ καὶ Θαλγά τῶν βασιλέων. οὐκ ἔζησε δὲ 9
Σῆμ τοσαῦτα ἔτη κατὰ τὴν τούτων ληρώδη φαντασίαν, ἀλλὰ ρβ
20 ἑτῶν ὦν ἐγέννησε τὸν Ἀρφαξᾶδ, ἐν τῷ δευτέρῳ ἔτει μετὰ τὸν κατα-
κλυσμόν. καὶ ἔζησε μετὰ ταῦτα, ὡς φησιν ἡ θεία γραφή, φ ἔτη,
καὶ ἐγέννησεν υἱοὺς καὶ θυγατέρας, καὶ ἀπέθανε. τοίνυν αὐτοῦ 10
ζήσαντος ἑξακόσια καὶ δύο ἔτη καὶ τελευτήσαντος πῶς ἡδύνατο

ist die Summe 659 durch Panarion haer. 2, 2; I 174, 8 gesichert, für die übrigen
Glieder bestätigt die dreimal wiederholte Gesamtsumme 1241 die Richtigkeit der
Überlieferung

17 vgl. Gen. 14, 17 — 19f vgl. Gen. 11, 10 — 21 Gen. 11, 10

M U

2 πλείω + ἡ U 3 ἐννέα < M 6 πρῶτον < M | φαλὲγ M | ρλε M
7 ἐν] ἐννέα M | γεννᾶ U | φαλὲγ M 8 ρλδ] ἑκατοστῷ τετάρτῳ U 9 σαλλὰ M
γεννᾶ U | ἑκατὸν τριάκορτα M 10 γέγονεν] γέγοναν M U 11f Κηνᾶ —
τέσσαρα ἔτη < U 12 γέγονεν *] γέγοναν M | ρλε ἑτῶν U | ρε M
13 Κηνᾶν] Σαλάκ U | γέγοναν M | ρλθ *] ρλ M λ U | ρβ] ἑκατοστῷ U
τῆς αὐτοῦ ζωῆς < M 14 νοι καὶ + ὁ U 15 Ἀρφαξᾶξ M | γέγοναν M
15f χίλια διακόσια τεσσαράκορτα ἔν] ἀρλ U 16 ἔνα M 17 ἐπανιών] δι' ὦν M
17f Ἀμαρφαλ καὶ Ἀριώχ καὶ < U 17 Ἀμαφάρ M 18 καὶ Θαλγά < U |
Θαγάρ M | νοι τῶν βασιλέων + καὶ Βαρσὰ καὶ Συμοβόρ καὶ Ἀμαρφαλ U
19 ρβ *] ἑκατὸν ἐννέα M ρε U 20 ὦν < U 21 φ ἔτη νοι ὡς φησιν U
23 καὶ δύο] πέντε U | ἐδύνατο U

φθάσαι εἰς χίλια καὶ διακόσια τεσσαράκοντα καὶ ἐν ἔτη, ἵνα ὁ Σήμ
 ὁ υἱὸς τοῦ Νῶε τοῦ πρὸ δέκα γενεῶν τοῦ Ἀβραάμ κληθεῖη Μελχι-
 σεδὲκ παρὰ τούτοις, μετὰ δέκα γενεάς, ἔτη δὲ χίλια διακόσια τεσ-
 σαράκοντα ἐν; καὶ ὃ τῆς πολλῆς τῶν ἀνθρώπων πλάνης. κατὰ 11
 5 δὲ ψῆφον ἄλλων ἀντιγράφων ἀπὸ τῆς τοῦ Σήμ ἡλικίας, ἐξότε γεγέ-
 νηται ὁ αὐτὸς Σήμ, ἕως τοῦ προδεδηλωμένου χρόνου τῆς [τε] τοῦ
 Ἀβραάμ συναντήσεως τῷ Μελχισεδέκ, ἥτις ἦν ἐν ὀγδοηκοστῷ ὀγδόῳ
 ἔτει τῆς αὐτοῦ ζωῆς ἢ ἐνενηκοστῷ, γίνεται ἐξακόσια εἰκοσι ὀκτώ
 ἔτη πλείω ἐλάσσω, ὥστε ἐξ ἅπαντος μὴ δύνασθαι εἰς τὸν προδεδηλω-
 10 μένον τοῦ Ἀβραάμ χρόνον τὸν Σήμ φθάνειν, ἵνα καὶ Μελχισεδέκ
 νομισθεῖη. καὶ διέπεσε πανταχόθεν καὶ ἡ τῶν Σαμαρειτῶν χυδαίω-
 λογία.

7. Ἰουδαῖοι δὲ πάλιν φάσκουσι τὸν τοιοῦτον δίκαιον μὲν εἶναι 7, 1
 καὶ ἀγαθὸν καὶ ἱερέα τοῦ ὑψίστου, ὡς ἔχει ἡ θεία γραφή, διὰ δὲ τὸ
 15 εἶδὼν αὐτὸν εἶναι πόρνης, φασί, τὴν μητέρα αὐτοῦ μὴ γεγράφθαι
 μηδὲ τὸν πατέρα αὐτοῦ γινώσκεισθαι. ἐξέπεσε δὲ καὶ τούτων ὁ 2
 ληρώδης λόγος. | καὶ γὰρ καὶ Παῦλ πόρνη ὑπῆρχε καὶ ἔστι γεγραμ- D524
 μένη, καὶ Ζαυβοὶ πορνεύσας γέγραπται καὶ Χασβιεὶ μετ' αὐτοῦ, καίπερ
 ἄλλοτρία οὖσα καὶ οὐκ ἀπὸ γένους Ἰσραὴλ ἀναγομένη. * καὶ »πᾶς
 20 ὁ μὴ διὰ τῆς θύρας εἰσερχόμενος, ὡς ἔφη τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον, ληστής
 καὶ οὐκ ὢν ποιμὴν ὑπάρχει.

Ἐν δὲ τῇ ἐκκλησίᾳ φύσει τινὲς διαφόρως τοῦτον τὸν Μελχισεδέκ 3

4ff Quelle nicht nachweisbar — 13ff ebenso (u. wohl aus Epiph.) Chryso-
 stomus de Melchised. c. 3; Migne 56, 260 Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ αὐτὸν λέγουσιν
 ἐκ πορνείας γεννηθέντα καὶ διὰ τοῦτο ἀγενεαλόγητον γενέσθαι Cedrenus hist.
 comp. Migne 121, 77A u. andere — 17 vgl. Jos. 2, 1 — 18 vgl. Num. 25, 14f —
 19 Joh. 10, 1 — 22 vgl. Clemens Al. IV 160, 3; II 319, 22ff Stählin Σαλῆμ
 γὰρ ἐρμηνεύεται εἰρήνη, ἥς ὁ σωτὴρ ἡμῶν ἀναγράφεται βασιλεὺς, ὃν φησι
 Μωυσῆς, Μελχισεδέκ βασιλεὺς Σαλῆμ ὁ ἱερεὺς τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου, ὁ τὸν οἶνον
 καὶ τὸν ἄρτον τὴν ἁγιασμένην διδοὺς τροφὴν εἰς τύπον εὐχαριστίας Ambrosius
 de Abr. I 3, 16; S. 514, 1ff Schenkl ideoque eum et Melchisedech, qui interpreta-

M U

1 χίλια καὶ διακόσια τεσσαράκοντα ἐν] ἀρλ U | ἕνα M 2 τοῦ² < U |
 τοῦ Ἀβραάμ < U | καλούμενος U 3 vor μετὰ + μετέπειτα U 3f ἔτη
 δὲ—ἐν] καὶ ἀρλ ἔτη νομισθεῖη U 5 ἀπὸ τῆς] ἀντὶ τῆς ἀπὸ M 5f ἐξότε—
 αὐτὸς Σήμ < M 6 [τε] * 7 ὀγδόῳ < U 8 τῆς ζωῆς αὐτοῦ U | ἐνενη-
 κοντα M 9 πλείω + ἢ U 11 καί² < U 13 δὲ < U 15 αὐτὸν < U
 17 ραάμ U 18 ζαυβοὺ U | χεεβιὴ M χασβιθὴ U 19 * ergänze etwas
 wie <καὶ γὰρ καὶ πόρνας δέχεται ὁ σωτὴρ, ἐὰν μόνον μετανοήσωσιν δι' αὐτοῦ> *
 20 τῆς < U

- ὀρίζονται. οἱ μὲν γὰρ αὐτὸν κομίζουσι θύσει τὸν υἱὸν τοῦ | θεοῦ. Ὡ 140
 ἐν ἰδίᾳ δὲ ἀνθρώπου τότε τῷ Ἀβραάμ πεφηνέναι. ἐκπίπτουσι δὲ 4
 καὶ αὐτοὶ τοῦ προκειμένου· οὐ γὰρ τις ἑαυτῷ ὅμοιος γενήσεται ποτε.
 ὥς ἔχει ἡ θεία γραφή ὅτι »ἀφομοιούμενος τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ μένει
 5 ἱερεὺς εἰς τὸ διηνεκές«. τῷ ὄντι δὲ »ὁ μὴ γενεαλογούμενος ἐξ αὐτῶν 5
 τὸν Ἀβραάμ δεδεκάτωκεν«. ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐξ αὐτῶν τῶν Ἰσραηλιτῶν
 γενεαλογεῖται, γενεαλογεῖται δὲ ἐξ ἀνθρώπων ἄλλων. τούτων 6
 πάντων τὸν κατάλογον ποιησάμενοι, (ὧν) διὰ τὴν αἴρεσιν ταύτην ἐπε-
 μνήσθημεν, [καὶ] ὥς ἐν παρεκβάσει περὶ τούτων διηγησάμεθα.
- 10 8. Εἰς ὄνομα δὲ τούτου τοῦ Μελχισεδεκ ἡ προειρημένη αἴρεσις 8. 1
 καὶ τὰς προσφορὰς ἀναφέρει καὶ αὐτὸν εἶναι εἰσαγωγέα πρὸς τὸν
 θεὸν λέγει καὶ δι' αὐτοῦ, φησί, δεῖ τῷ θεῷ προσφέρειν, ὅτι ἄρχων ἐστὶ
 δικαιοσύνης, ἐπ' αὐτὸ τοῦτο κατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἐν οὐρανῷ.
 πνευματικός τις ὢν καὶ εἰς ἱερωσύνην θεοῦ τεταγμένος. καὶ δεῖ ἡμᾶς 2
 15 αὐτῷ προσφέρειν, φασίν. ἵνα δι' αὐτοῦ προσενεχθῇ ὑπὲρ ἡμῶν καὶ
 εὐρωμεν δι' αὐτοῦ ζώην. καὶ Χριστὸς μὲν, φησίν, ἐξελέγη, ἵνα ἡμᾶς 3
 καλέσῃ ἐκ πολλῶν ὁδῶν εἰς μίαν ταύτην τὴν γνῶσιν, ὑπὸ θεοῦ κε-
 χρισμένος καὶ ἐκλεκτός γενόμενος. ἐπειδὴ ἀπέστρεψεν ἡμᾶς ἀπὸ εἰδω-
 λων καὶ ὑπέδειξεν ἡμῖν τὴν ὁδόν. ἐξ οὗπερ ὁ ἀπόστολος ἀποσταλεὶς
 20 ἀπεκάλυψε ἡμῖν ὅτι μέγας ἐστὶν ὁ Μελχισεδεκ καὶ ἱερεὺς μένει εἰς
 τὸν αἰῶνα. καὶ | θεωρεῖτε πληλὺς οὗτος, καὶ ὅτι τὸ ἦσσαν ἐκ τοῦ 4 D 525
 μείζονος εὐλογεῖται, καὶ διὰ τοῦτο, φησί, καὶ τὸν Ἀβραάμ τὸν πα- 5
 τριάρχην εὐλόγησεν, ὥς μείζων ὢν, οὗ ἡμεῖς ἐσμὲν μύσται, ὅπως
 τύχωμεν καὶ αὐτοὶ ἡμεῖς παρ' αὐτοῦ τῆς εὐλογίας. | P 475
- 25 9. Καὶ ὥς μάταιος πασῶν αἰρέσεων ἡ διάνοια. ἰδοὺ γὰρ καὶ 9. 1
 οὗτοι ἠρνήσαντο τὸν αὐτῶν δεσπότην τὸν »ἀγοράσαντα αὐτοὺς τῷ

tionem Latine dicitur rex iustitiae, rex pacis, benedixit; erat enim sacerdos summi dei. qui est rex iustitiae, sacerdos dei, nisi cui dicitur: tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech, hoc est dei filius, sacerdos patris qui sui corporis sacrificio patrem nostris repropitiavit delictis? ders. de mysteriis c. 8; Migne 16, 404

4 Hebr. 7, 3 — 5 Hebr. 7, 6 — 20 Hebr. 7, 3 — 26f vgl. Apok. 5, 9

M U

1 αὐτοῦ U 2 δὲ¹ < U 4 ἀφομοιωμένος U 7 ἄλλων ἀνθρώπων U |
 τούτων + ἔνεκα U 8 τὸν κατάλογον] τὴν ὑπόμνησιν U | (ὧν) *
 8f ὑπεμνήσθημεν U 9 [καὶ] * 12 λέγει < U 13 ἐπ' αὐτὸ τοῦτο] ἐπ' αὐτῷ
 τούτῳ U 14 εἰς ἱερωσύνην θεοῦ] υἱὸς θεοῦ U | δεῖ Corn.] δι' MU 17 ὁδῶν
 < M 21 ἦσσαν] ἐλάσσαν U 22 μείζωνος M | καὶ¹ < U 24 καὶ αὐτοὶ
 ἡμεῖς < U 25 ὦ ματαία M 25f καὶ αὐτοὶ U

ἰδίῳ αὐτοῦ αἵματι», τὸν οὐκ ἀπὸ Μαρίας ἐναρξάμενον, ὡς αὐτοὶ νομί- 2
 ζουσιν, ἀλλ' αἰεὶ ὄντα πρὸς τὸν πατέρα θεὸν Λόγον, γεγεννημένον ἐκ
 τοῦ πατρὸς ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως, ὡς πᾶσα γραφὴ διηγείται· ᾧ καὶ
 εἶπεν ὁ πατήρ »ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ'
 5 ὁμοίωσιν«, καὶ οὐχὶ τῷ Μελχισεδέκ. εἰ μὲν γὰρ καὶ ἱερεὺς [ἐστι] 3
 τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου ἐν τῇ ἰδίᾳ γενεᾷ γεγέννηται καὶ οὐκ ἔσχε δια-
 δοχὴν μετ' αὐτόν, ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἄνωθεν ἀπ' οὐρανοῦ καταβάς. οὐ 4
 γὰρ εἶπεν ἡ γραφὴ ὅτι »κατήνεγκε« ἄρτον καὶ οἶνον, ἀλλὰ
 »ἐξήνεγκεν« αὐτῷ τε καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ, ὡς ἀπὸ τῶν βασιλέων
 10 ἀποδεξόμενος τὸν διερχόμενον πατριάρχην· καὶ εὐλόγησεν αὐτόν διὰ
 τὴν προσοῦσαν αὐτῷ δικαιοσύνην καὶ τὸ πιστόν καὶ τὸ εὐλαβὲς τοῦ
 ἀνδρός, ὅτι ἐν ἅπασιν δοκιμασθεὶς ἐν οὐδενὶ ἐξέπεσε τῆς δικαιοσύνης 5
 ὁ πατριάρχης, ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ συνεργὸν | ἔσχε τὸν θεὸν κατὰ Ö142
 τῶν † ἀληθῶς ἐπελθόντων τῇ τῶν Σοδομιτῶν χώρᾳ καὶ ἀφελομέ-
 15 νων καὶ τὸν ἀδελφιδοῦν αὐτοῦ τὸν ἅγιον Λώτ, ὃν καὶ ἀπέστρεψε
 μετὰ τῆς πάσης σκυλεύσεως καὶ λαφυραγωγίας. πόθεν δὲ οὐ δεί- 6
 ξομεν ὅτι ἦν αἰεὶ <ὁ> υἱὸς σὺν πατρί; »ἐν ἀρχῇ γὰρ ἦν ὁ Λόγος, καὶ
 ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ Λόγος«, καὶ οὐκ εἶπεν
 »ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Μελχισεδέκ οὐδὲ θεὸς ἦν ὁ Μελχισεδέκ«. καὶ πάλιν 7
 20 »ἦλθεν οὖν ὁ κύριος πρὸς τὸν Ἀβραάμ, καὶ ἔβρεξε κύριος παρὰ κυ-
 ρίου πῦρ καὶ θεῖον ἐπὶ Σόδομα καὶ Γόμορρα«. καὶ | αὐτὸς ὁ ἀπόστο- D526
 λός φησιν »εἰς θεός, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἰς κύριος Ἰησοῦς Χριστός,
 δι' οὗ τὰ πάντα«. καὶ ἵνα μή τις εἴπῃ· οὐκοῦν ποῦ ἐστι τὸ πνεῦμα, 8
 ἐπειδὴ περὶ ἐνὸς καὶ ἐνὸς διηγείται; οὐκ ἔδει τὸ πνεῦμα αὐτοσύ-
 25 στατον γίνεσθαι ἑαυτοῦ· αἰεὶ γὰρ φυλάττεται ἡ θεία γραφὴ ὑπογραμ-

4 Gen. 1, 26; vgl. Ancoratus c. 15, 7 28, 2; I 24, 4ff 37, 1ff — 7 vgl. Joh.

3, 13 — 17 Joh. 1, 1 — 20 Gen. 19, 24 — 22 I Kor. 8, 6

M U

1 αὐτοῦ < M 3 τοῦ < M | φ̃ *] ὦ M < U 3f καὶ εἶπεν ὁ πατήρ] φησὶ γὰρ U 5 οὐχὶ] οὐ U | εἰ] ὁ U | καὶ² < U | [ἐστι] * 5f τοῦ θεοῦ ἐστι U | ὑψίστου + ἀλλὰ καὶ M 7 ἀπὸ M 8 κατήνεγκε + τῷ Ἀβραάμ U (sachlich richtige Glosse) 9 ἐξέβαλεν U | τε αὐτῷ M | ὡς + <ἐπανιόντα>? * 10 ἀποδεξόμενος *] ἀποδεξάμενος M ὑποδεξάμενος U | ἐρχόμενον U 14 † ἀληθῶς] lies wohl ληστρικῶς * 16 vor μετὰ + μὲν U | πάσης τῆς U | πόθεν δὲ] καὶ πόθεν γὰρ U 17 <ὁ> * 19 ὁ Μελχισεδέκ ἐν ἀρχῇ ἦν U | οὐδὲ—Μελχισεδέκ < U | καὶ πάλιν < M 20 lies wohl <ἀπ>ῆλθεν . . . ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ * | ὁ < U | τὸν < U 21 Σώδομα U | αὐτὸς ὁ] ὁ ἅγιος U 24 ἐπειδὴ U 24f αὐτοσύστατον + αὐτὸ U 25 γενέσθαι U

μὲν ἡμῶν γίνεσθαι. ἐφθέγγετο ἐν πνεύματι ἁγίῳ ὁ ἀπόστολος καὶ
 ἔλεγεν αἰς θεός, ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ εἰς κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι'
 οὗ τὰ πάντα. ἦν δὲ ἐν πνεύματι ἁγίῳ λέγων τοῦτο· οὐ γὰρ ἴνα
 λείψῃ ἡ τριάς. αὐτὸς δὲ ὁ κύριος σαφῶς λέγει ὅτι »ἀπελθόντες 9
 1 βαπτίσατε πάντα τὰ ἔθνη εἰς ὄνομα πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύ-
 ματος«. καὶ πάλιν ὁ ἀπόστολος λέγει »ἐν δέ ἐστιν τὸ πνεῦμα τὸ
 διακρίνον ἰσάστω ὡς βούλεται πρὸς τὸ συμφέρον«. ἰδοὺ τοίνυν 10 P476
 πατὴρ, ἰδοὺ υἱός, ἰδοὺ πνεῦμα ἅγιον, καὶ οὐδαμοῦ περὶ Μελχισεδεκ
 λέγει ὅτι ἐν τοῖς χαρίσμασιν † δωρεῖται οὔτε ἐν τοῖς ὑψώμασι. καὶ
 10 μᾶτην παρὰ τούτοις ἔδεται τὰ ψευδῆ καὶ ἐπιβεβημένα τῶν προσκομι-
 μάτων, οὐκ ἀπὸ τῆς ἀληθείας αὐτοῖς συμβαίνοντα, ἀλλὰ ἐξ αὐτοῦ
 τοῦ σιγίσματος τοῦ δρᾶζοντος, ὡς ἐκάστην αἴρεσιν ἠδυνήθη ἀπατῆ-
 σαί τε καὶ πλανῆσαι.
 Ἦλθε δὲ πάλιν εἰς ἡμᾶς ὥς τινες περιττότερον τῶν προειρημέ- 11
 15 των πάντων πλανηθέντες καὶ περισσοτέρως ἀλαζονείᾳ ἐννοίας ἀρθέν-
 τες ἐτόλμησαν εἰς ἀπορίαν διανοημάτων τραπῆναι καὶ εἰς βλάβοφονον
 ἔννοιαν ἐλθεῖν καὶ εἰπεῖν τὸν αὐτὸν Μελχισεδεκ εἶναι τὸν πατέρα
 τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. καὶ ὧς τῆς τῶν ἀνθρώπων 12
 ἀφυλάκτου ἐννοίας καὶ ἀπατωμένης καρδίας καὶ μὴ ἐχούσης στάσιν
 20 ἀληθείας. ἀπὸ τοῦ γὰρ τὸν ἀπόστολον λέγειν ἀπάτορα καὶ ἀμήτητορα
 τὸν Μελχισεδεκ καὶ ἀγενεαλόγητον, διὰ τὸ ὑπέρογκον τῆς φράσεως
 πλανηθέντες τῇ ἐννοίᾳ οἱ τοιοῦτοι καὶ * διανοηθέντες τὰ * εἰς τὸν
 πατέρα τῶν ὅλων ἀναλογοῦντα ἐν ἑαυτοῖς | ἀνετίπωσαν βλασφημίας D527
 πλάνην. ἀπὸ τοῦ γὰρ τὸν πατέρα τῶν ὅλων, θεὸν τὸν παντο- 13
 25 κράτορα, μήτε πατέρα ἔχειν μήτε μητέρα μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν μήτε
 ζωῆς τέλος (τοῦτο γὰρ παρὰ πᾶσιν ὁμολόγηται) ἀπεικάσαντες τούτῳ
 τὸν Μελχισεδεκ διὰ τὸ περὶ αὐτοῦ οὕτω τὸν ἀπόστολον εἰρηκέναι
 εἰς ἀφροσύνης βλασφημίαν πεπτώκασι. μὴ νοήσαντες τὰ ἄλλα τὰ
 περὶ αὐτοῦ εἰρημένα. περὶ γὰρ τοῦ Μελχισεδεκ εἴρηται ὅτι »ἦν ἱερεὺς 14
 30 τοῦ ὑψίστου«. εἰ οὖν ὑψιστός ἐστιν οὗτος καὶ πατήρ, ἄρα ἑτέρου

4 Matth. 28, 19 — 6 I Kor. 12, 11 — 29 Gen. 14, 18

M U (bis πλανῆσαι Z. 13; S. 336, 14—337, 9 in U ausgelassen) 14 vgl. Cramer
Cat. in ep. ad Hebr. 556, 3

1 ἐφθέγγετο + οὖν U | ἐν] σὺν M 8 περὶ < U 9 λέγει < U |
 ὅτι] οὔτε U | χαρίσμασιν + εἶπεν ὅτι U | † δωρεῖται] etwa ἐμπολιτεύεται *
 10 τὰ < M 11 αὐτοῖς συμβαίνοντα < U | ἀλλ' U 12 αἴρεσιν < U
 21 ὑπέρογκον M 22 * etwa (ἀνοήτως) * | * <εἰς τὸν Μελχισεδεκ εἰρημένα
 ὡς> * 26 <παρὰ>

- ὑψίστου ὑπάρχων ἱερεὺς οὐκέτι αὐτὸς εἶη πατὴρ τῶν ὅλων, ἱερα-
 τεύων ἑτέρῳ ὑψίστῳ. καὶ ὁ τῆς τῶν ἀνθρώπων χυδαιότητος τῆς 15
 τὰ ἀληθινὰ μὴ κατανοούσης, ἐπὶ τὰ πλάνα δὲ ἑαυτὴν τρεπούσης. τὸ
 πέρας γὰρ τῆς ἐπιλύσεως τοῦ παντὸς ζητήματος ὁ ἅγιος ἀπόστολος
 5 συναγαγὼν ἔφη »ὁ δὲ μὴ γενεαλογούμενος ἐξ αὐτῶν« (δῆλον δέ·
 ἀλλὰ ἐξ ἑτέρων) »δεδεκάτωκε τὸν Ἀβραάμ«, καὶ πάλιν »ὅς ἐν ταῖς
 ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ δεήσεις καὶ ἰκεσίας ἐποιεῖτο, φησί, πρὸς
 τὸν δυνάμενον αὐτὸν σῶσαι«· ὅτι δὲ ὁ πατὴρ σάρκα οὐκ ἐνεδύσατο
 δῆλον.
- 10 Καὶ περὶ τούτων δὲ ἱκανῶς διαλεχθέντες καταλείψωμεν τὴν 16
 αἵρεσιν, ὥσπερ μυογαλίδιον λίθῳ πεπαικότες διὰ τῆς στερεᾶς πίστεως
 καὶ ἐδραιώματος καὶ φυγόντες τὸ ἰοβόλον αὐτῆς δηλητήριον. τὸ
 γὰρ μυογαλίδιον φασὶ πρὸς μὲν τὴν ὥραν μηδὲν ἀδικεῖν τὸν δακνό-
 μενον, χρόνῳ δὲ τινι τὸ σῶμα ἀφανίζειν καὶ εἰς λώβησιν κελεφίας
 15 ἕως ὅλων τῶν μελῶν ἄγειν τὸν ἐπιβουλεuthέντα. οὕτω καὶ αὕτη 17
 ἡ αἵρεσις * τῇ διανοίᾳ τοῖς εὐθὺς περὶ τούτων ἀκούσασι φαίνεται Ὡ144
 ὡς οὐδὲν *, προσεντριβομένη δὲ ἡ τῶν λόγων παρολκὴ ζητήματα
 ἐμποιεῖ καὶ ὥσπερ ἀφανισμόν τοῖς μὴ τυχοῦσι τοῦ βοηθήματος τῆς
 ἀντιδότου ταύτης. τῆς παρ' ἡμῶν γενομένης κατ' αὐτῆς ἀνατροπῆς
 20 τε καὶ ἀντιλογίας. οὐ τάχιον δὲ φαίνεται τὸ ζῶον. ἐν νυκτὶ γάρ 18
 ἐστὶ πορευόμενον καὶ οὕτω τὴν βλάβην ἐρ|γάζεται, μάλιστα δὲ ἐν τῇ D528
 τῶν Αἰγυπτίων χώρα, ὡς ἰστέον ἐστὶ τοῖς τὴν γνῶσιν τοῦ ζῴου
 ἐπισταμένοις, ὅτι οὐ παρέργως οὔτε σεσυκοφαντημένως τῆς τοῦ ζῴου
 ὑποθέσεως πεποιήμεθα τὴν μνήμην, ἀπεικάσαντες αὐτὸ τῇ παρὰ τῆς
 25 αἰρέσεως βλάβῃ· τοιοῦτο γὰρ αὐτῆς τὸ ἀδίκημα ὑπάρχει. ἐφεξῆς 19
 δὲ βαδιοῦμαι ἐπὶ τὰς ἄλλας, ὅπως τὸ ἐπάγγελμα ἐν θεῷ πληρῶσαι
 καταξιωθέντες τῷ θεῷ εὐχαριστήσωμεν.

5 Hebr. 7, 6 — 6 Hebr. 5, 7

M U (von Z. 10 καὶ περὶ τούτων an)

8 ὅτι *] ὁ M | <ὁ> * 10 διηγῆσάμενος M 10f τὴν αἵρεσιν < U 11 μυο-
 γαλλύδιον U 12 φύγωμεν M 13 μυογαλλύδιον U 13f δακνόμενον M
 15 ἕως] ὡς M 16 αἵρεσις * τῇ διανοίᾳ] διάνοια U | * etwa <ἐμβληθεῖσα> *
 17 * <βλάπτουσα> * | προσεντριβομένη M 19f τῆς παρ'—ἀντιλογίας < U
 23 οὐδὲ U | ἐσυκοφαντημένως M 24f ἀπεικάσαντες—βλάβῃ < U 25 τοι-
 οῦτο *] τοῦτο M U | αὐτῆς *] αὐτοῦ M U | ἀδίκημα] δικαίωμα U 27 τῷ < M |
 Unterschrift: κατὰ μελχισεδεκιανῶν λ̅ε ἡ καὶ ν̅ε M

Epiphanius II.

22

Κατὰ Βαρθολομαϊσῶν λς, τῆς δὲ ἀκολουθίας νς.

1. Τοῦτοις καθ' ἑξῆς συντίθεται Βαρθολομαίου τις οὕτω καλούμε- **1, 1**
 ρος. ὁ δὲ Βαρθολομαῖος οὗτος. ἐξ οὐπὲρ ἡ ἀρετὴ τῶν Βαρθολομα-
 ισῶν γιγνέται. ἐκ Μεσοποταμίας μὲν τὸ γένος ἦν. τῶν κατὰ τὴν
 5 Ἐδεσσηνῶν πόλιν κατοικοῦντων. ὅς τὰ μὲν πρῶτα ἄριστός τις ἀνὴρ **2**
 ἐτύγχευε. λόγους δὲ οὐκ ὀλίγους συνεγράψατο. ὁπηρὶς ἐρωσμένην
 αἶψα τῆς διάνοιαν. ἐκ γὰρ τῆς ἀγίας τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας ὁρμᾶτο.
 λόγιός τις ὢν ἐν ταῖς δυοῖ γλώσσαις. Ἑλληνικῇ τε διαλέκτῳ | καὶ **P477**
 τῇ τῶν Σύρων φωνῇ. Αὐτάρως δὲ τῷ τῷ Ἐδεσσηνῶν δυνάστη, **3**
 10 ἀνδρὶ ὁσιωτάτῳ καὶ λογιωτάτῳ. ἐξοικειούμενος τὰ πρῶτα καὶ συμ-
 πράττων, ἅμα τε καὶ τῆς αὐτοῦ μετασχὼν παιδείας, διήρκεσε μὲν

3ff vgl. Eusebius praep. ev. VI 9; Migne 21, 462 D Σύρον μὲν τὸ γένος
 Theodoret haer. fab. I 22; Migne 83, 372 B Σύρος, ἐξ Ἐδέσσης ὁρμώμενος ebenso
 Chron. Edess. S. 90 Hallier Barhebraeus hist. dyn. VII 79 Pococke u. Chron. I 47
 Abbeloos-Lamy; dagegen Hippolyt refut. VII 31, 1; S. 216, 17f Wendland ἐπεχείρησε
 . . . πρὸς Βαρθολομαῖον τὸν Ἀρμένιον ἐγγράφως ποιήσασθαι λόγους Jul. Africanus
 Κεστοὶ c. 29; p. 300 Thevenot Βαρθολομαίου ὁ Πάρθος Porphyrius de abst. IV 17;
 256, 10 Nauck Βαρθολομαῖος ἀνὴρ Βαβυλώνιος Hieronymus adv. Iov. II 14; Migne
 23, 304 A Bardesanes vir Babylonius — **7f** vgl. Eusebius h. e. IV 30, 1;
 S. 392, 16ff Schwartz πρὸς τοὺς κατὰ Μαρκίωνα καὶ τινὰς ἑτέρους διαφόρων
 προσισταμένους δογμάτων διαλόγους συστησάμενος . . . μετὰ καὶ πλείστον ἑτέρων
 αὐτοῦ συγγραμμάτων — **9f** λόγιός τις ὢν ἐν ταῖς δυοῖ γλώσσαις] anders und wohl
 richtiger Eusebius h. e. IV 30, 1; S. 392, 15ff Schwartz ἐν τε τῇ Σύρων φωνῇ δια-
 λεκτικώτατος . . . διαλόγους συστησάμενος τῇ οἰκείᾳ παρέδωκεν γλώττῃ τε καὶ
 γραφῇ . . ., οἷς οἱ γνώριμοι . . . ἐπὶ τὴν Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς Σύρων μεταβεβλήκασι
 φωνῆς Theodoret haer. fab. I 22; Migne 83, 372 B πολλὰ δὲ καὶ τῇ Σύρων συνέ-
 γραψε γλώττῃ καὶ ταῦτά τινες μετέφρασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνήν — **10f** gemeint
 ist Abgar IX bar Manu vgl. v. Gutschmid Mém. de l'acad. de St. Pétersbourg
 t. 35. 1887. S. 34ff — zu ὁσιωτάτῳ vgl. Jul. Africanus bei Georg. Syncellus I 676
 Dindorf Ἀφρικανὸς Ἀβγαρόν φησιν ἱερὸν ἄνδρα . . . βασιλεύειν Ἐδέσσης κατὰ τοῦ-
 τος τοὺς χρόνους Eusebius-Hieronymus Chronik z. Jahr 218; S. 214, 5 Helm
 Abgarus vir sanctus regnavit Edessae ut vult Africanus

M U

1 Überschrift: κατὰ βαρθολομαϊσῶν M κατὰ βαρθολομαϊσῶν λς ἢ καὶ νς U
 2 βαρθολομαῖος M 3 βαρθολομαῖος M 3f βαρθολομαϊσῶν M 5 Ἐδεσσηνῶν M
 τὰ μὲν πρῶτον ἄριστα M 9 Ἐδεσσηνῶν M 10 καὶ λογιωτάτῳ < U 11 ἅμα
 τε Jül.] τε ἅμᾳ MU | αὐτοῦ] αὐτῆς? *

μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν ἄχρι τῶν χρόνων Ἀντωνίνου Καίσαρος,
(οὐ τοῦ Εὐσεβοῦς καλουμένου, ἀλλὰ τοῦ Οὐήρου). ὅς πολλαὶ <πρὸς> 4
Ἀβειδᾶν τὸν ἀστρονόμον κατὰ εἰμαρμένης λέγων συνελογίσατο, καὶ
ἀλλὰ δὲ κατὰ τὴν εὐσεβῆ πίστιν ἐμφέρεται αὐτοῦ συντάγματα.
5 Ἀπολλωνίῳ δὲ τῷ τοῦ Ἀντωνίνου ἐταίρῳ ἀντήρε, παραιτούμενος 5

1f Ἀντωνῖνος ὁ Οὐήρος ist nach stehendem Sprachgebrauch des Epiphanius (vgl. Ancoratus c. 60, 4; I 72, 1 de mens. ac pond. 18, 3; S. 171, 74 Lagarde) Mark Aurel. Da jedoch Mark Aurel zu den andern Angaben — Bardesanēs hätte den Abgar überlebt und dann noch bis in die Zeit des Antoninus hineingereicht — schlechterdings nicht paßt, so muß eine (vielleicht durch Eusebius IV 30, 1; 392, 14 Schwartz veranlaßte) Verwechslung des Epiph. vorliegen, entweder mit Caracalla, den Epiph. Ἀντωνῖνος υἱὸς Σενήρου nennt, oder — was nach Z. 5ff weniger wahrscheinlich ist — mit Elagabal (bei Epiph. = Ἀντωνῖνος). Zu letzterem würde freilich die Nachricht des Barhebraeus (chron. I 47 Abbeloos-Lamy) sachlich gut stimmen, daß Bardesanēs im Jahr 533 (= 221 2n. Chr.) gestorben sei, vgl. auch Porphyrius de abst. IV 17; 256, 11 Nauck und de styge (bei Stobäus ecl. phys. I 3, 56; 37, 25 Meinecke) über das Zusammentreffen des Bardesanēs mit der indischen Gesandtschaft an Elagabal — 3 Ἀβειδᾶν] vgl. den Awida im *Buch der Gesetze der Länder* S. 1ff; Epiph. meint daher sicher diese Schrift, wie auch Theodoret haer. fab. I 22; Migne 83, 372 B C ἐντετύχηκα δὲ καὶ γὰρ λόγοις αὐτοῦ . . κατὰ εἰμαρμένης γραφεῖσι. Wenn Eusebius dieselbe Schrift als ὁ πρὸς Ἀντωνῖνον (= Mark Aurel) ἱκανώτατος αὐτοῦ περὶ εἰμαρμένης διάλογος bezeichnet (h. e. IV 30, 2; S. 392, 21f Schwartz), so ist das πρὸς Ἀντωνῖνον entweder ein Versehen für πρὸς Ἀβειδᾶν (vgl. die Titelform in der praep. ev. VI 9; Migne 21, 464 A Βαρδησάνης . . . ὃς ἐν τοῖς πρὸς τοὺς ἐταίρους διαλόγοις τάδε πη μνημονεύεται φάναι) oder hat Eusebius die Schrift über den Schicksalsglauben mit dem an Elagabal gerichteten Brief zusammen- geworfen, vgl. über diesen Moses Choren. hist. Arm. II 63; S. 185 Whiston *etiam ad Antoninum epistolam scribere ausus est* (daß hier Elagabal unter Antoninus zu verstehen ist, beweist das Vorhergehende *sub Antonino ultimo floruit*) — 5 bei Ἀντωνίνου ist, wie das ἐταίρῳ (= *comes Caesaris*) zeigt, sicher an einen Kaiser zu denken, vgl. auch S. 340, 4, und dann gewiß an denselben wie Z. 1. Ist dies Caracalla, so könnte man die Auseinandersetzung mit Apollonius in die Zeit der Eroberung Edessas durch Caracalla verlegen und Eusebius h. e. IV 30, 2; S. 392, 21 Schwartz ὅσα τε ἄλλα φασὶν προφάσει τοῦ τότε διωγμοῦ συγγράψαι auf eine damals in Edessa veranstaltete Christenverfolgung beziehen. Sollte es Elagabal sein, so müßte man den Zusammenstoß mit der indischen Gesandtschaft oder mit

M U

1 Ἀντωνίου U 2 βήρου M | <πρὸς> Corn. Pet. 3 συνελογίσατο (συνε-
λογήσατο M U)] lies wohl ἀπελογήσατο oder σινεγράψατο * 4 συγγράμματα U
5 ἀντήρει U | παραιτούμενος *] παραινούμενος M U

ἀρνήσασθαι τὸ Χριστιανὸν ἑαυτὸν λέγειν. | ὁ δὲ σχεδὸν ἐν τάξει ὁμο- D529
λογίαις κατίστη λόγους τε συνετοῦς ἀπεκρίνατο ἑπὲρ εὐσεβείας
ἐνδοξίως ἀπολογούμενος, θάνατον μὴ δεδιέναι γήρας, ὃν ἀνάγκη ἔφη
ἔσθαι, καὶ τε τῷ βασιλεὶ μὴ ἀντίτοι. καὶ οὕτως ὁ ἀγὴρ τὰ πάντα 6
1] περὶ αὐτὸς ἦν κεκοσμημένος, ἕως ὅτε τῷ ἀστοχίματι τῆς ἑαυτοῦ αἰρέ-
σεως περιέπεσε. δίκην γὰρ γεγονὸς καλλίστης φόρον τε ἀσυνεί-
χιστον ἐμβαλλομένης καὶ παρὰ τὰς ὁχθας τοῦ λιμένου λακισθείσης
ἀπολεσάσης τε τὴν ἄπασαν πραγματείαν καὶ ἑτέροις τοῖς ἐπιβάταις
θάνατον ἐμποησάσης. |

Ö146

- 10 2. Προσφθείρεται γὰρ οὗτος Οὐαλεντίνους καὶ ἐκ τῆς αὐτῶν 2, 1
μοχθηρίας ἀνιμάται τὸ δηλητήριον τοῦτο καὶ ξιζανιῶδες, πολλάς τε
καὶ αὐτὸς ἀρχὰς καὶ προβολὰς εἰσηγησάμενος καὶ τὴν τῶν νεκρῶν
ἀνάστασιν ἀρνησάμενος ἐδογματίσεν ταύτην τὴν αἵρεσιν. χοῦται 2
δὲ νόμῳ καὶ προφήταις, παλαιᾷ τε καὶ νέᾳ διαθήκῃ, καὶ ἀπο-

d Brief an Elagabal in Verbindung bringen. — Die Gleichsetzung des Apollonius mit dem Stoiker unter Antoninus Pius (Eusebius-Hieronymus z. J. 149; S. 203, 6 Helm) verbietet sich von selbst

10 ff die umgekehrte Behauptung, daß er zunächst Valentinianer war, bei Eusebius h. e. IV 30, 3; S. 392, 23 ff Schwartz ἦν δ' οὗτος πρότερον τῆς κατὰ Οὐαλεντίνον σχολῆς, καταγνοῦς δὲ ταύτης πλείστα τε τῆς κατὰ τοῦτον μυθοποιίας ἀπελέγξας, ἐδόκει μὲν πως αὐτὸς ἑαυτῷ ἐπὶ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην μετατεθειῖσθαι, οὐ μὴν καὶ παντελῶς γε ἀπερρίψατο τὸν τῆς παλαιᾶς αἰρέσεως ῥύπον, vgl. Hippolyt refut. VI 35, 7; S. 165, 13 Wendland οἱ δ' αὖ ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς (sc. der Schule Valentins) . . . ὧν ἐστὶν Ἀξιόνικος καὶ Ἀρρήσιάνης (lies wie S. 216, 17 <Βαρ-
δανῆς> — 11 vgl. die von Bardesanes festgehaltene Anschauung über den Ein-
fluß der Sieben Buch der Gesetze der Länder S. 11 ff u. S. 15 f Cureton, dazu Ada-
mantius de recta in deum fide III 3; S. 118, 12 ff van de Sande Bakhuyzen Dio-
dorus Tars. de fato c. 51 (bei Photius cod. 223 p. 208. 223) Ephrem Syrus sermo 3
u. 53 polem.; opera Syriaca II 443 ff u. 554 ff Assemani — 12 f vgl. Adamantius
de recta in deum fide V 16; S. 204, 3 ff van de Sande Bakhuyzen Ephrem carm.
Nisib. 51 p. 102 u. 186 Bickell — 14 vgl. Ephrem sermo polem. 55; opera Syriaca
II 558 Assemani Diodorus Tars. de fato bei Photius cod. 223 p. 208 u. 221 δέχεσθαι
μὲν προσποιουμένους τοὺς προφήτας

M U

2 ἑπὲρ + οὗ M 3 ὄν] τὸν M | <ἔφη> * 5 ἀστοχίματι] τῷ αὐτῷ
σχίσματι M 6 νεῶς, dazu a. R. νηὸς M | τε *] δὲ MU 7 vor λα-
κισθείσης + καὶ U 8 ἀπολομένης M | πᾶσαν U 11 τοιῶν U 11 f τε καὶ
+ ἄλλας U 12 προσβολὰς U | εἰσηγησάμενος *] διηγῆσατο MU 14 νέᾳ]
καιῇ U

- κρύφοις τισὶν ὁσαύτως. ἀνατραπήσεται δὲ καὶ οὗτος μετὰ πάντων 3
τῶν πρὸ αὐτοῦ τε καὶ τῶν μετ' αὐτὸν ἀπαλλοτριώσας ἑαυτὸν τῆς
ἀληθείας καὶ ὡς ἀπὸ λαμπάδος πυρὸς φωτεινῆς εἰς ἀσβόλην μετα-
βεβλημένος.
- 5 Περὶ μὲν γὰρ νεκρῶν ἀναστάσεως ἤδη ἡμῖν ἐν πολλαῖς αἰρέσεσιν 4
εἴρηται· οὐ λυπήσει δὲ καὶ αὖθις ἐν τῇ πρὸς τοῦτον ἀνατροπῇ χροή-
σασθαι ὀλίγοις λόγοις. εἰ μὲν γὰρ τὴν παλαιὰν διαθήκην δέχηται, ὡς 5
οὗτος, καὶ τὴν καιρὴν ὁσαύτως, πόθεν οὐκ ἐλεγχθήσῃ παρασθείσων
τὴν τῆς ἀληθείας ὁδὸν καὶ ἑαυτὸν ἀποξενῶν τῆς τοῦ κυρίου ἐν ἀλη-
10 θείᾳ ζωῆς; ὅτι μὲν γὰρ αὐτὸς ὁ κύριος πρῶτος, ἵνα γένηται ἡμῖν 6
ἀραβὼν τῆς ἀναστάσεως καὶ πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἀπέ-
θανεν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἀνέστη, <δῆλον>. καὶ οὐχ ἀπλῶς ἐν δοκῇσιν 7
πέπον|θεν· ἐτάφη γὰρ καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐβάστασαν. καὶ μαρτυρεῖ P478
μὲν Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας, μαρτυροῦσι | καὶ αἱ φέρουσιν μύρα εἰς D530
15 τὸ μνῆμα καὶ ἡ τῶν ἐκατὸν λιτρῶν τῆς ἀλόης ὀλκή, ὅτι οὐκ ἦν
δόκησις οὐδὲ φαντασία. μαρτυροῦσι δὲ καὶ οἱ ἄγγελοι ταῖς γυναιξὶ 8
πεφηνότες ὅτι »ἀνέστη, οὐκ ἔστιν ὧδε· τί ζητεῖτε τὸν ζῶντα μετὰ
τῶν νεκρῶν;« καὶ οὐκ εἶπαν ὅτι οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ ἀνέστη, ὁ πε- 9
πονθὼς ἐν σαρκί, ζῶν δὲ αἰεὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀπαθὴς ὢν ἐν τῇ ἰδίᾳ
20 θεότητι, ὁ ἄνωθεν αἰεὶ ἐκ πατρὸς γεγεννημένος ὑπάρχων, ὁ ἐπ' ἐσχά-
των τῶν ἡμερῶν εὐδοκήσας ἀπὸ Μαρίας τῆς παρθένου γενέσθαι
ἄνθρωπος, ὡς μαρτυρεῖ Παῦλος ὁ ἅγιος λέγων »γενόμενος ἐκ γυναι-
κός, γενόμενος ὑπὸ νόμον«. ἄρα γε οὐπω ἤκουσας τοῦ ῥή-
10 του τοῦ λέγοντος ὅτι »δεῖ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν καὶ τὸ
25 θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν; ἢ οὐκ ἔπεισέ σε Ἡσαίας ὁ
προφήτης λέγων »καὶ ἀναστήσονται οἱ νεκροί, καὶ ἐγερωθήσονται οἱ

1 zu ἀποκρύφοις τισὶν vgl. Ephrem Syrus Komm. zum 3. Kor. Br. (bei Zahn, Gesch. neutest. Kan. II 2, 598) von ihnen (sc. den Bardesaniten) wurden auch Praxeis derselben (sc. der Apostel) geschrieben, um unter den Taten und Zeichen der Apostel, welche sie geschrieben haben, im Namen der Apostel den Unglauben zu schreiben — 14 vgl. Matth. 27, 57 — 14f vgl. Luk. 24, 1 — 15 Joh. 19, 39 — 17 Luk. 24, 5. — 18f vgl. I Petr. 3, 18 — 22 Gal. 4, 4 — 24 I Kor. 15, 53 — 26 Jes. 26, 19

M U

1 οὗτος] αὐτός U 3 πυρὸς + καὶ M 11 ἀραβὼν M | καὶ² < M
12 <δῆλον> * 15 τῆς < U 16 οὐτε M 18 εἶπον U 22 ἀγιώτατος U
23 γε] τε M 24f vor καὶ τὸ θνητὸν noch einmal geschrieben καὶ τὸ θνητὸν
τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, jedoch durchgestrichen U

ἐν τοῖς μνημείοις· αὐτὸς δὲ ὁ κύριος λέγων ὅτι καὶ ἐγεροθήσονται
 μὲν οὗτοι εἰς ζωὴν αἰώνιον καὶ οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον· ἢ οὐ 11
 μέμνησαι τοῦ Ἀβὲλ μετὰ θύρατον τῆς πρὸς θεὸν ὁμιλίας, ὥς οὐ
 τὴν ψυχὴν λέγει ἐντιγχάειν καὶ βῶαι πρὸς τὸν θεόν. ἀλλὰ τὸ
 5 εἶμα· εἶμα δὲ οὐ ψυχὴν ὑπάρχει. ἀλλ' ἐν τῷ αἵματι ἡ ψυχὴ ἐστίν.
 σῶμα γάρ ἐστι τὸ αἷμα ὁρατόν, ἡ δὲ ψυχὴ ἀόρατός τις ὑπάρχονσα 12
 ἐν τῷ εἵματι ἔχει τὸν χώρον. καὶ ἐκ πανταχόθεν ἐλήλεγκταί σου.
 ὦ Βερθησιάνη, ἡ κακοπιστία, ἀνατρεπομένη ἐξ αὐτῆς τῆς ἀληθείας.
 3. Περὶ δὲ πολλῶν ἁρχῶν ἐπειδήπερ πολλάκις κατὰ τῶν οὕτως 3, 1
 10 λεγόντων πολλὰ εἶπον, ἐνταῦθα οὐ πολλὴν ποιῶμαι τὴν περὶ τοῦ- Ö148
 του διαλογὴν. ἀλλ' ὥς ἐν (παρεκβάσει) ὑπομνήσομαι τοῦ ἁγίου ἀπο-
 στόλου φάσκειν ὅτι ἡμῖν εἰς θεὸς ὁ πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ
 ἡμεῖς εἰς αὐτόν, καὶ εἰς κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα καὶ
 ἡμεῖς δι' αὐτοῦ. πῶς οὖν πολυθεία ἔσται καὶ πολλαὶ ἁρχαί, εἰ 2 D531
 15 «εἰς κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ»;
 ἄρα οὖν εἰς ἐστίν ὁ ποιητὴς καὶ οὐ πολλοὶ θεοὶ οὔτε πολλοὶ αἰῶνες.
 ἔφη γὰρ ὅτι «εἴπερ εἰδὼ πολλοὶ θεοὶ λεγόμενοι, τὸ δὲ «λεγόμενοι» 3
 ὥς (περὶ) οὐχ ὑπαρχόντων ἀπεφίηται· διὰ δὲ τοὺς τῶν Ἑλλήνων
 λεγομένους, οὓς ἐθεοποίησαν, ἡλιόν τε καὶ σελήνην, | ἄστρα τε καὶ P479
 20 τὰ τούτοις ὅμοια, ἀποφινόμενος ἀπέκλεισε πάντων τῶν πεπλανη-
 μένων τὴν διάνοιαν.

Τῆς δὲ ὑγινοῦς πίστεως πανταχόθεν σφριζομένης, ἐδραιώμα(τος) οὔσης 4
 καὶ σωτηρίας τῶν πιστῶν, ὁμοίως ἡ πασῶν τῶν αἰρέσεων ἐπιανενοη-
 μένη κενολογία προσανατράπη ὥς καὶ οὗτος ἀνατροπὴς καὶ ἐλευθέρων
 25 ἑαυτὸν καταστήσας καὶ ἑαυτὸν ἀποξενώσας τῆς ζωῆς. φησὶ γὰρ ὁ 5
 προφήτης πρὸς τὴν ἁγίαν τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν ὅτι «θήσομαι ἀνθρώπου
 τὸν λίθον σου καὶ τοὺς θεμελίους σου σάπφειρον καὶ τὰ τεῖχη σου
 λίθους ἐκλεκτοὺς καὶ τὰς ἐπάλξεις σου ἱασπιν». εἴτα ὑστερόν φησι
 «πᾶσα φωνὴ ἡ ἐπαναστήσεται ἐπὶ σέ, πάντας αὐτοὺς ἡττήσεις. ἐπὶ

1 Matth. 25, 46 — 2 ff vgl. Panarion haer. 19, 3, 1; I 199, 15 ff — 3 Gen. 4, 10
 — 5 vgl. Lev. 17, 14 — 9 ff vgl. haer. 25, 6, 2 ff; I 273, 15 ff — 12 I Kor. 8, 6 —
 26 Jes. 54, 11 f — 28 Jes. 54, 17

M U

1 καὶ < U 2 μὲν < U | αἰώνιον² < U 5 ἀλλὰ M 7 ἐκ < U
 10 εἶπον Pet.] εἰπόντες MU 11 ἀλλὰ M | ἐν (παρεκβάσει) ὑπομνήσομαι *]
 ἐν ὑπομνήσει MU 13 δι' οὐ] δι' ὅν καὶ δι' οὐ M 15 δι' ὅν τὰ πάντα καὶ δι'
 οὐ τὰ πάντα U 16 οὐ] οὔτε U 17 θεοὶ < M | τὸν δὲ λεγόμενον M
 18 (περὶ) * | ὑπάρχοντα M 19 τε¹ < U 24 κενολογία U | πρὸς ἀνατρο-
 πὴν M | ἀνατροπὴς + (ἐνδρίσκεται)? *

δὲ οὐδὲ οὐ κατενοδοθήσεται. οὐδὲν γὰρ κατισχύσει πρὸς τὴν τῆς 6
ἀληθείας πίστιν. ἐπειδήπερ »ἐπὶ τὴν πέτραν ὠκοδόμηται, καὶ πύλαι
Ἰδαίου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς«, ὡς ἐπηγγείλατο αὐτῇ ὁ ἅγιος θεὸς
Λόγος. ὁ βασιλεὺς αὐτῆς καὶ κυμῖος καὶ κύριος αὐτῆς καὶ δεσπότης.
5 ὃ δόξα. τιμὴ καὶ κράτος πατρὶ ἐν εἰῶν ὅν ἁγίῳ πνεύματι εἰς τοὺς
αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

Ταύτης δὲ καὶ αὐτῆς καταπατηθείσης τῆς αἰρέσεως, * ὥς ἀπὸ 7
τομῆς ὄψεως οὕσα κεφαλὴ καὶ ἔτι σκαρίζουσα, τῷ ξύλῳ τῆς ζωῆς
παισθεῖσα, αὐτοὶ <δὲ> θεῷ εὐχαριστοῦντες ἐπὶ τὰς ἄλλας πάλιν δια-
10 σκοποῦντες ἴωμεν, ἀγαπητοί.

D 532

Κατὰ Νοητιανῶν λζ, τῆς δὲ ἀκολουθίας νζ.

Ἐτερος δὲ πάλιν μετὰ τοῦτον Νόητος ὀνόματι ἀνέστη, οὐ πρὸ 1. 1
ἐτῶν πλειόνων. ἀλλ' ὥς ἀπὸ χρόνου ἐτῶν τούτων ἑκατὸν τριῶντα
πλείω ἐλάσσων, Ἀσιανὸς τῆς Ἐφέσου πόλεως ὑπάρχων. ὃς ἄλλο- 2
15 τριῶν πνεύματι φερόμενος ἠθέλησεν ἀφ' ἑαυτοῦ ἅ μήτε προφητῇ
<ἐκλήρουξαν> μήτε ἀπόστολοι μήτε ἐξ ὑπαρχῆς κατέσχευ ἢ ἐκκλησία
μήτε ἐνενοήθη λέγειν τε | καὶ διδάσκειν. αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ ἐπάραται 150

2 Matth. 16, 18 — 11ff vgl. insbes. Hippolyt c. Noët. S. 43ff Lagarde, da-
neben Hippolyt refut. IX 2. 7—10 X 27; S. 239, 24f 240, 16ff 283, 1ff Wendland
(Theodoret haer. fab. III 3) Filastrius haer. 53; S. 28, 4ff Marx — 12f οὐ πρὸ
ἐτῶν πλειόνων] vgl. Hippolyt c. Noët. 1; S. 43, 11 Lagarde οὐ πρὸ πολλοῦ χρόνου
γεγόμενος. Da diese Angabe somit aus Hippolyt stammt, so sind die 130 Jahre
nur eine Schätzung des Epiph., der darin den Abstand zwischen seiner Zeit und
der Hippolyts ermißt — 14 anders Hippolyt c. Noët. 1; S. 43, 11 Lagarde τὸ
μὲν γένος ἦν Συνοριῶς ebenso refut. IX 7, 1; S. 240, 16 Wendland X 27, 1;
S. 283, 1 u. Epiph. selbst oben Anaceph. S. 213, 3 ἀπὸ Συμόνης — 14ff vgl.
Hippolyt c. Noët. 1; S. 43, 12ff Lagarde οὗτος φυνωθεὶς εἰς ἐπηρμένον ἤχθη,
οἷσσι πνεύματος ἁλλοτριῶν ἐπαχθεὶς ἔφη τὸν Χριστὸν αὐτὸν εἶναι τὸν πατέρα
καὶ αὐτὸν τὸν πατέρα γεγεννησθαι καὶ πεπονθέναι καὶ ἀποτεθνήκεναι

M U

1 κατενοδοθήσεται M 3 θεοῦ M 5 καὶ < U | ἐν εἰῶν < M 7 *
<μενέτω> * 9 παισθεῖσα Dind.] πεισθεῖσα M πιασθεῖσα U | <δὲ> * | ἄλλας]
πολλὰς M 10 Unterschrift: τέλος τῆς κατὰ βαρδοησιανιστῶν U 11 Überschrift:
κατὰ νοητιανῶν λζ ἢ καὶ νζ MU 12 δὲ < U 13 ἀλλ' + ἢ M | ἀπὸ] πρὸ U |
ἐτῶν²] τῶν U 14 πλείω + ἢ U 16 <ἐκλήρουξαν> * 17 διενοήθη M | αὐτὸς]
οἷτος U | ἐπάραται Pet.] ἐφάραται M ἐπ' ἄρασι U

μαρίας ἐπαρθεὶς ἐτόλμησε λέγειν, τὸν πατέρα πεπονθέναι· ἔτι δὲ 3
 μείζονί τι τι τῷ πατρὶ καὶ παρὰ προσούνην ἐρεχθεὶς ἑαυτὸν ἔλεγε Μωυσέα
 καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἀαρών. ἀλλὰ μεταξὺ τούτων | ἀπὸ τῆς 4 P480
 περὶ αὐτοῦ ἐνηχήσεως οἱ μακάριοι πρεσβύτεροι τῆς ἐκκλησίας μετα-
 5 καλεσόμενοι αὐτὸν ἐξήταζον περὶ τούτων πάντων καὶ εἰ ταύτην
 τὴν βλασφημίαν περὶ πατρὸς προηγάγετο. ὁ δὲ τὰ πρῶτα μὲν ἡρνεῖτο 5
 ἐπὶ τοῦ πρεσβυτερίου ἀγόμενος, διὰ τὸ μηδένα πρὸ αὐτοῦ ἐξεμῶσαι
 ταύτην τὴν διαιήν καὶ ὀλετήριον πικρίαν. ὕστερον δέ, ἅφ' ἧς εἶχε 6
 λύσεως εἰς τινὰς ἄλλους ἐμβαλὼν ὥς εἰπεῖν καὶ σὺν αὐτῷ ὥσπερ
 10 δέκα ἄνδρες ἐπαγόμενος, εἰς τῷ μείζονα καὶ θράσος ἐπαρθεὶς τολ-
 μηρὸς (τε) γεγονῶς παρηγοίᾳ λοιπὸν τὴν αἴρεσιν ἐδογματίζε. πάλιν 7
 δ' αὖ οἱ αὐτοὶ πρεσβύτεροι προσκαλεσάμενοι αὐτὸν τε καὶ τοὺς
 προσσθερέντας αὐτῷ ἄνθρώπους περὶ τῶν αὐτῶν πάλιν ἡρώτων.
 ὁ δὲ ἅμα τοῖς ὑπ' αὐτοῦ πεπλανημένοις ὑποτρίψας τὸ μέτωπον 8
 15 λοιπὸν παρηγοίᾳ ἀντέλεγε, γάσκων ὅτι τί γὰρ κακὸν πεποίηκα ὅτι
 ἔνα θεὸν δοξάζω; ἔνα θεὸν ἐπίσταμαι καὶ οὐκ ἄλλον πλὴν αὐτοῦ.
 γεννηθέντα πεπονθότα ἀποθανόντα. ὥς οὖν ἐν τούτοις ἔμενεν, 9
 ἐξέωσαν αὐτὸν τῆς ἐκκλησίας ἅμα τοῖς ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἴδιον δόγμα
 μεμαθητευμένοις. | ἐτελεύτα δὲ αὐτὸς ἔναγχος ἅμα τῷ ἰδίῳ ἀδελφῷ, D533
 20 οὐκ ὥς Μωϋσῆς ἐν δόξῃ οὐδὲ ὁ αὐτοῦ ἀδελφὸς ὥς Ἀαρὼν ἐν τιμῇ
 ἐτάφη. ἐρρίφησαν γὰρ ὥς παραβάται καὶ οὐδεὶς αὐτοὺς τῶν θεοσε-

1ff vgl. Hippolyt c. Noët. 1; S. 43, 19 Lagarde οὗτος ἔλεγεν ἑαυτὸν εἶναι
 Μωϋσῆν καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἀαρών Filastrius haer. 53; S. 28, 7f *hic etiam*
dicebat se Moysen esse et fratrem suum Heliam prophetam — 3ff vgl. Hippolyt
 c. Noët. 1; S. 43, 20ff Lagarde ταῦτα ἀκούσαντες οἱ μακάριοι πρεσβύτεροι, προσ-
 καλεσάμενοι ἐνώπιον τῆς ἐκκλησίας ἐξήταζον· ὁ δὲ ἡρνεῖτο, λέγων τὰς ἀρχὰς μὴ
 φρονεῖν — 8ff vgl. Hippolyt c. Noët. 1; S. 43, 22ff Lagarde ὕστερον δὲ ἐμφωλεύ-
 σας ἐν τισιν καὶ συσκευάσας ἑαυτῷ συμπλανωμένους, καθαρὸν ὕστερον ἰστᾶν τὸ
 δόγμα ἐβούλετο. ὃν πάλιν προσκαλεσάμενοι οἱ μακάριοι πρεσβύτεροι ἤλεγξαν· ὁ
 δὲ ἀνθίστατο λέγων· τί οὖν κακὸν ποιῶ δοξάζων τὸν Χριστόν; — 17ff vgl. Hip-
 polyt c. Noët. 1; S. 43, 30ff Lagarde τότε τοῦτον ἐλέγξαντες ἐξέωσαν τῆς ἐκκλη-
 σίας, δς εἰς τοσοῦτο φροῖωμα ἠνέχθη ὥς διδασκαλεῖον συστήσαι

M U

4 αὐτοῦ *] αὐτὸν M U 4f προσκαλεσάμενοι U 8 ταυτηνὶ U 11 (τε) *
 γέγονε M | ἐδογματίσει M 12 αὐ < M 13 ἡρώτων + οἱ αὐτοὶ πρεσβύ-
 τεροι M 15 δι² < U 16 θεὸν² < U 18 εἰς τὸ ἴδιον < U 19 μαθη-
 τευμένοις M 19 τελεντᾶ U 20 ὡς²] ὁ U 21 ἐτάφη ἐν τιμῇ U | ἐρί-
 φησαν M

βῶν περιέστειλε. μετὰ τοῦτο οἱ ὑπ' αὐτοῦ τὸν νοῦν φθαρέντες 10
ἐκράτουναν τουτὶ τὸ δόγμα, τούτοις τοῖς ῥητοῖς ὑπαχθέντες οἷς καὶ
ὁ αὐτῶν κακοδιδάσκαλος ἐξ ἄρχῃς. ὅτε γὰρ ἐρωτώμενος ἀπὸ τοῦ 11
πρεσβυτερίου ἔφη ἕνα θεὸν δοξάζειν, ἤκουε παρ' αὐτῶν φιλαλήθως
5 ὅτι ἕνα θεὸν δοξάζομεν καὶ αὐτοί, ἀλλ' ὥς οἶδαμεν δικαίως δοξάζειν·
καὶ ἕνα Χριστὸν ἔχομεν, ἀλλ' ὥς οἶδαμεν ἕνα Χριστόν, υἱὸν θεοῦ, 12
παθόντα καθὼς ἔπαθεν, ἀποθανόντα καθὼς ἀπέθανεν, ἀναστάντα,
ἀνελθόντα εἰς τὸν οὐρανόν, ὄντα ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, ἐρχόμενον
κρίναι ζῶντας καὶ νεκρούς. ταῦτα λέγομεν μεμαθηκότες ἀπὸ τῶν
10 θείων γραφῶν, ἃ καὶ ἐπιστάμεθα.

2. Ἐκ τούτου οὖν Νοητιανοὶ ἀπόσπασμα ὄντες αὐτοῦ καὶ οἱ ἐξ 2, 1
αὐτῶν τουτὶ τὸ δόγμα δοξάζουσιν, ἐκ τῶν ῥητῶν τούτων πειρώμενοι
συνιστᾶν τὴν κατ' αὐτοὺς ἐμμανῆ διδασκαλίαν. ἀφ' ὧν εἶπεν ὁ θεὸς
πρὸς Μωυσῆν »ἐγὼ θεὸς τῶν πατέρων ὑμῶν· ἐγὼ | πρῶτος καὶ ἐγὼ P 481
15 μετὰ ταῦτα· οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι« καὶ τὰ ἐξῆς. ἔλεγον 2
οὖν· ἡμεῖς τοίνυν αὐτὸν οἶδαμεν μόνον. εἰ τοίνυν ἐλθὼν Χριστὸς
ἐγεννήθη, αὐτὸς ἐστὶ πατήρ, αὐτὸς υἱός· ἄρα <ὁ> αὐτὸς ἐστὶ θεὸς
ὁ αἰὶ <ὦν> καὶ νῦν ἐλθὼν· ὥς λέγει ἡ γραφή »οὗτος ὁ θεός σου, 3

3ff vgl. Hippolyt c. Noët. 1; S. 43, 25ff Lagarde πρὸς ὃν ἀνταποκρίνονται
οἱ πρεσβύτεροι· καὶ ἡμεῖς ἕνα θεὸν οἶδαμεν ἀληθῶς, οἶδαμεν Χριστόν, οἶδαμεν
τὸν υἱόν, παθόντα καθὼς ἔπαθεν, ἀποθανόντα καθὼς ἀπέθανεν καὶ ἀναστάντα τῇ
τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ ὄντα ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς καὶ ἐρχόμενον κρίναι ζῶντας καὶ νε-
κρούς. καὶ ταῦτα λέγομεν ἃ ἐμάθομεν — 12ff vgl. Hippolyt c. Noët. 2; S. 44, 2ff
Lagarde οἱ καὶ δεῖξαι βούλονται σύστασιν τῷ δόγματι λέγοντες· εἶπεν ἐν νόμῳ
»ἐγὼ εἰμι ὁ θεὸς τῶν πατέρων ὑμῶν· οὐκ ἔσονται ὑμῖν θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ«
καὶ πάλιν ἐν ἑτέρῳ »ἐγὼ« φησὶν »πρῶτος καὶ ἔσχατος καὶ μετ' ἐμὲ οὐκ ἔστιν οὐδεὶς«.
οὕτω φάσκουσιν συνιστᾶν ἕνα θεόν, οἱ καὶ ἀποκρίνονται λέγοντες· εἰ οὖν Χριστὸν
ὁμολογῶ θεόν, αὐτὸς ἄρα ἐστὶν ὁ πατήρ, εἰ γε <εἷς*> ἐστὶν ὁ θεός. ἔπαθεν δὲ
Χριστός, αὐτὸς ὢν θεός, ἄρα οὖν ἔπαθεν πατήρ, πατήρ γὰρ αὐτὸς ἦν — 14 vgl.
Ex. 3, 6. Jes. 44, 6 Ex. 20, 3 — 18ff vgl. Hippolyt c. Noët. 2; S. 44, 10ff La-
garde χρῶνται δὲ καὶ ἑτέραις μαρτυρίαις λέγοντες οὕτω· γέγραπται »οὗτος ὁ
θεὸς ἡμῶν, οὗ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν. ἐξηῦρεν πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης
καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακώβ τῷ παιδί αὐτοῦ καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἡγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ.
μετὰ ταῦτα ἐπὶ γῆς ὤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη«. ὁρᾷς οὖν, φησὶν,
ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ θεὸς ὁ μόνος ὢν καὶ ὕστερον ὤφθεις καὶ τοῖς ἀνθρώποις συν-
αναστραφεῖς — 18 Bar. 3, 36—38

M U

2 τουτὶ] τοῦτο M | τούτοις τοῖς] τοῖς αὐτοῖς? * 3 διδάσκαλος U 11 οὖν]
οἱ U 12 αὐτῶν *] αὐτοῦ MU | τουτὶ] τούτου M 13 ἀφ' ὧν Dind. Öh.]
ἀφ' ἧς MU 14 ἐγὼ¹ + εἰμὶ ὁ U 16f ἐλθὼν hinter ἐγεννήθη M 16 ἐλθὼν]
lies wohl θεός ὢν * 17 vor αὐτός¹ + ὁ M | vor αὐτός² + ὁ M | αὐτός² +
ἐστὶν M | <ὁ> * 18 <ὦν> *

- αὐτὸ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν· ἐξεῖρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης Ὡ152
καὶ ἰδοὺ αὐτὴν Ἰακώβ τῷ πατρὶ αὐτοῦ καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἡγαπημένῳ
ἐπ' αὐτοῦ· μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναν-
εστράφη· ὁρᾷς, φησί, πάλιν πῶς ἡ θεία γραφή ἡμᾶς συνετίζει, 4
τοῦ μὴ ἄλλον καὶ ἄλλον θεὸν ἡγεῖσθαι, γάσκουσα ὅτι αὐτὸς θεὸς
ἐστὶ (ὁ) μόνος ὢν καὶ αὐτὶς ὑστερον | ὀφθαλμοί; πάλιν δὲ ἄλλω 5 D534
ῥήτῳ κέχρηται τοίτῳ, ὥς λέγει· ἐκοπίασεν Αἴγυπτος καὶ ἐμπορία
Αἰθιοπῶν, καὶ οἱ Σαβαῖμ ἄνδρες ὑψηλοὶ ἐπὶ σὲ διαβήσονται καὶ σοὶ
δοῦλοι ἔσονται καὶ πορεύσονται ὀπίσω σου δεδεμένοι χειροπέδαις καὶ
10 ἐν σοὶ προσκυνήσουσι καὶ ἐν σοὶ προσεύξονται, ὅτι ἐν σοὶ θεὸς ἐστὶ
καὶ οὐκ ἐστὶ θεὸς πλὴν σου. σὺ γὰρ εἶ θεός, καὶ οὐκ ἡδμεν, ὁ
θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ σωτήρ. ὁρᾷς, φησί, πῶς αἱ θείαι γραφαὶ ἕνα θεὸν 6
σημαίνουν καὶ καταγγέλλουσιν αὐτὸν (γενόμενον) ἐμφανῶς; καὶ ὁμο-
λογουμένως εἰς ἐστίν, ὁ αὐτὸς αἰεὶ ὢν. καὶ τούτου ἕνεκα οὐ πολλοὺς 7
15 θεοὺς λέγομεν, ἀλλὰ ἕνα θεόν, τὸν αὐτὸν ἀπαθῆναι, αὐτὸν πατέρα τοῦ
υἱοῦ, αὐτὸν υἱὸν καὶ πατριδότα, ἵνα σώσῃ ἡμᾶς ἐν τῷ ἰδίῳ πάθει,
καὶ οὐ δυνάμεθα ἄλλον λέγειν· δῆθεν ἀπὸ τοῦ ἐπιστάτου αὐτῶν
μεμαθηκότες ταύτην τὴν ὁμολογίαν καὶ τὴν ποιεῖσαν ταύτην ὑπό-
νοϊαν καὶ λυμαντικὴν μαρίαν.
20 Εἶτα ἄλλα ῥητὰ φέρουσιν εἰς σύστασιν ἑαυτῶν, ὥς ὁ αὐτῶν 8
διδάσκαλος ἔλεγε· καὶ ὁ ἀπόστολος τούτοις μαρτυρεῖ τοῖς λόγοις

C ff vgl. Hippolyt c. Noët. 2; S. 44, 16ff Lagarde ἐν ἑτέρῳ δέ, φησὶν, λέγει
·ἐκοπίασεν Αἴγυπτος καὶ ἐμπορία Αἰθιοπῶν καὶ οἱ Σαβαῖμ, ἄνδρες ὑψηλοί, ἐπὶ
σὲ διαβήσονται καὶ σοὶ ἔσονται δοῦλοι καὶ πορεύσονται ὀπίσω σου δεδεμένοι ἐν
χειροπέδαις καὶ ἐν σοὶ προσκυνήσουσιν, ὅτι ἐν σοὶ ὁ θεὸς ἐστὶν καὶ ἐν σοὶ προσ-
εύξονται καὶ οὐκ ἐστὶν θεὸς πλὴν σου. σὺ γὰρ ἦς ὁ θεὸς καὶ οὐκ ἡδμεν, ὁ
θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ σωτήρ. ὁρᾷς, φησὶν, πῶς ἕνα θεὸν κηρύσσουν αἱ γραφαί;
τοῦτον ἐμφανῶς δεικνύμενον τοίτῳ (τε*) οὕτως μαρτυρουμένων, ἀνάγκη, φησὶν,
ἔχω ἐνὸς ὁμολογουμένου τοῦτον ὑπὸ πάθος φέρειν. Χριστὸς γὰρ ἦν θεὸς καὶ
ἔπασχεν δι' ἡμᾶς, αὐτὸς ὢν πατήρ, ἵνα καὶ σώσῃ ἡμᾶς δινηθῇ. ἄλλο δέ, φησὶν,
οὐ δυνάμεθα λέγειν — 7—12 Jes. 45, 14f — 21 ff vgl. Hippolyt c. Noët. 2f; S. 44, 27ff
Lagarde καὶ γὰρ ὁ ἀπόστολος ἕνα θεὸν ὁμολογεῖ λέγων· ὢν οἱ πατέρες, ἐξ ὧν ὁ
Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων θεὸς ἐνλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. καὶ
ταῦτα βούλονται οὕτω διηγεῖσθαι καὶ αὐτοῖς μονοκώλως χρώμενοι, ὃν τρόπον
εἶπεν Θεόδοτος ἄνθρωπον σινιστᾶν ψιλὸν βουλόμενος. ἀλλ' οὔτε ἐξεῖνοί τι νενοή-

M U

6 (ὁ μόνος ὢν *, vgl. Hippolyt) μόνος ἐλθὼν M U 11 ὁ < M 12 φησὶ U
13 γενόμενον; * 15 ἀλλ' U | αὐτὸν¹ < M

φάσκων· ὧν οἱ πατέρες, ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὧν ἐπὶ πάντων θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν. βούλονται δὲ 9 διηγείσθαι μονοκόλως, τοῦτον τὸν τρόπον ὡς Θεόδοτος· ἐκεῖνος μὲν φύσει ἀκροτάτως ἄνθρωπον ψιλὸν διηγησάμενος, οὗτος δὲ πάλιν 5 ἄλλην ἀκρότητα μονοτύπως· τὸν αὐτὸν πατέρα θεὸν καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα ἐν σαρκὶ πεπονθότα καὶ γεννηθέντα ἡγησάμενος. οὔτε 10 οὐκ ἐκεῖνοι οἱ ἀπὸ Θεοδότου τι ἐν ἀληθείᾳ ἔλασαν οὔτε οὗτος ὁ Νόητος καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ, ἀνόητος δὲ μᾶλλον τῇ δυνάμει, | καθάπερ P482 αἱ θείαι γραφαὶ ἀμφοτέρους καὶ πάντας τοὺς πεπλανημένους διε- 10 λέγχουσι.

3. Παντὶ δὲ τῷ τὸν νοῦν εἰς θεὸν * κεκτημένῳ καὶ ἐν θεῷ 3, 1 γραφῇ καὶ ἐν πνεύματι ἀγίῳ κατηνευσμένῳ εὐθελέγκτος ὁ αὐτῶν λόγος καὶ πάσης ἀνοίας ἔμπλεως | γαίνεται. τόλμης γὰρ τὸ ἔργον 2 D535 καὶ τυγλόσεως * ἡ διάνοια φάσκουσα τὸν αὐτὸν πατέρα ὄντα καὶ 15 τὸν αὐτὸν υἱὸν καὶ τὸν αὐτὸν πεπονθότα· ὡς καὶ ἀπ' ὀρθοῦ λο- γισμοῦ καὶ εὐλόγου κριθήσονται οἱ τὰ τοιαῦτα φάσκοντες. πῶς 3 γὰρ εἴη πατήρ ὁ αὐτὸς καὶ υἱὸς ἐπάρχων; εἰ γὰρ υἱὸς ἐπάρχει, πάν- τως που τινὸς υἱὸς εἴη, ἀφ' οὗπερ γεγέννηται. εἰ δὲ πατήρ ἐστιν, 4 ἑαυτὸν γεννᾶν ἀδύνατον. πάλιν δὲ τὸ | καλούμενον υἱὸς ἑαυτὸν οὐκ 20 ἐγέννησεν, ἀλλὰ ἐκ πατρὸς γεγέννηται. καὶ ὃ τῆς τῶν ἀνθρώπων πολλῆς φρενοβλαβείας καὶ ἀκατορθώτου λογισμοῦ. ἔστι γὰρ, ἔστιν 5 τὸ εὐλογον οὐχ ὡς οὗτοι δοξάζουσιν. ἀλλ' ὡς ἡ ἀλήθεια διὰ τῆς θείας γραφῆς ἡμῖν ὑποδείκνυσιν. εὐθὺς γὰρ φάσκει ὁ κύριος λέγων »ἰδοὺ, συνήσει ὁ παῖς μου ὁ ἀγαπητός, ὃν ἡρέτισα, ὃν ἡγάπησεν ἡ

κασιν ἀληθὲς οὐθ' οἵτοι, καθὼς αὐταὶ αἱ γραφαὶ ἐλέγχουσιν αὐτῶν τὴν ἀμαθίαν, μαρτυροῦσαι τῇ ἀληθείᾳ

1 Röm. 9, 5 — 13 ff vgl. Hippolyt c. Noët. 3; S. 45, 4ff Lagarde ὁρᾶτε, ἀδελ- φοί, πῶς προπετὲς καὶ τολμηρὸν δόγμα παρεσιήνεγκαν, ἀναισχύντως λέγοντες· αὐτὸς ἐστι Χριστὸς ὁ πατήρ, αὐτὸς υἱός, αὐτὸς ἐγεννήθη, αὐτὸς ἔπαθεν, αὐτὸς ἑαυτὸν ἡγειρεν. ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔχει· αἱ μὲν γραφαὶ ὀρθῶς λέγουσιν — 24 Jes. 42, 1 Matth. 12, 18

M U

1 φάσκων < U | ὧν¹ ὡς M 2 δὲ + <τοῦτο>? *, vgl. Hipp. 3 τοῦτον τὸν] τὸν αὐτὸν? * 5 μονοτύπως + <εἰσηγησάμενος>? * | θεὸν < U 11 * <ἐρρωμένον> * 13 ἔμπλεως, ο von erster Hand U | φαίνεται U 14 * <μεστέ> * 15 τὸν¹ < M | ἀπὸ U 16 καὶ εὐλόγον < U 18 πον *] τοῦ MU | ἀφ' οὗ U 18—20 εἰ δὲ πατήρ—ἐκ πατρὸς γεγέννηται < M 19 δὲ *] γὰρ U 21 ἀκατορθότου M | ἔστιν < U 24 παῖς] υἱὸς U

ψυχὴ μου· θήσομαι τὸ πνεῦμά μου ἐπ' αὐτῷ, καὶ ὅπως πῶς φωνή 6
 μὲν πατρὸς δείκνυσαι φύσει υἱόν, ἐφ' ᾧ καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τίθη-
 σαι, εἴτα δὲ αὐτὸς ὁ μονογενὴς φησὶ «δόξασόν με, πάτερ, ἐν τῇ 7
 δόξῃ ἣ εἶχον παρὰ σοὶ πρὸ τοῦ τὸν κόσμον γενέσθαι». ὁ δὲ λέγων
 5 «πάτερ, δόξασόν με» οὐκ ἐντὸν πατέρα καλεῖ, πατέρα δὲ τὸν αὐτοῦ
 γενέσθαι. πάλιν δὲ ἐν ἄλλῳ τόπῳ «ἦλθε φωνὴ ἀπ' οὐρανοῦ, οὗτός 8
 ἐστίν ὁ υἱός μου, αὐτοῦ ἀκούσατε». καὶ οὐκ εἶπεν «ἐγὼ εἰμι ὁ υἱός
 μου ἡμῶν ἀκούσατε», οὐδὲ πάλιν «γέγονα υἱός», ἀλλὰ «οὗτος ὁ υἱός
 μου, αὐτοῦ ἀκούσατε». καὶ τῷ εἰπεῖν «ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ μου ἓν 9
 10 ἐσμεν», οὐκ εἶπεν «ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ μου εἷς εἰμι», ἀλλὰ «ἐγὼ καὶ ὁ
 πατήρ μου ἓν ἐσμεν». τὸ δὲ «ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ», οὗτος τοῦ ἁρθρου
 τοῦ εἰς καὶ τοῦ ἑκαὶ ἀτὰ μέσον, σημαίνει πατέρα φύσει πατέρα καὶ
 υἱὸν φύσει υἱόν.

4. Καὶ πάλιν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος «ἐὰν ἀπέλθω, ἐκεῖνος 4, 1
 15 ἔρχεται, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας». πολὺν δὲ σαφέστατον ἐστὶ τοῦτο
 τὸ «ἐγὼ ὑπάγω καὶ ἐκεῖνος ἔρχεται». οὐκ εἶπεν «ἐγὼ ὑπάγω καὶ D536
 ἔρχομαι», ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ «ἐγὼ» καὶ «ἐκεῖνος» ἐσήμαται ἐνυπόστα-
 τὸν τὸν υἱόν, ἐνυπόστατον τὸ ἅγιον πνεῦμα. καὶ πάλιν «τὸ πνεῦμα 2
 τῆς ἀληθείας | τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ ἐκ τοῦ ἡμοῦ P483
 20 λαμβάνον». ἵνα δείξῃ ἐνυπόστατον τὸν πατέρα, ἐνυπόστατον τὸν
 υἱόν καὶ ἐνυπόστατον τὸ ἅγιον πνεῦμα. καὶ πάλιν δὲ ἐπὶ τοῦ 3
 Ἰουδαίου ἁρῶθεν ὁ πατήρ ἐλάλει, υἱὸς δὲ ἐν Ἰουδαίᾳ κατήρχετο. τὸ
 δὲ πνεῦμα μεσείτατον ἐν εἶδει περισσευῶς ἐφαίμετο καὶ ἦλθεν ἐπ'
 αὐτόν, καίτοι γε τοῦ πνεύματος μὴ φορέσαντος σάρκα μήτε ἐνδυσα-
 25 μέναι σῶμα. διὰ δὲ τὸ μὴ ἰομίζεσθαι συναλοιγὴν εἶναι πρὸς τὸν 4

3 Joh. 17, 5 — 6 Matth. 17, 5 — 9 ff vgl. Hippolyt c. Noët. 7; S. 48, 27 ff
 Lagarde ἐὰν δὲ λέγῃ· αὐτὸς εἶπεν «ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἓν ἐσμεν», ἐφιστανέτω τὸν
 νοῦν καὶ μαρτανέτω ὅτι οὐκ εἶπεν ὅτι ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἓν εἰμι, ἀλλὰ ἓν ἐσμεν·
 τὸ γὰρ «ἐσμέν» οὐκ ἐφ' ἐνὸς λέγεται — 10 Joh. 10, 30 — 14 Joh. 16, 7. 13 —
 16 ff vgl. Ancoratus c. 81, 9; I 102, 16 ff — 18 Joh. 15, 26; 16, 13. 14 — 21 ff vgl.
 Ancoratus c. 81, 7; I 102, 6 ff c. 117, 3; I 145, 8 ff — 22 vgl. Matth. 3, 13 ff

M U

1f μὲν φωνή U 2 δείκνυσαι *] δεικνύουσα MU 3f ἐν τῇ δόξῃ ἧ] ἐν ἡ
 δόξῃ U 6 τόπω + (φησίν)? * | νορ οὗτος + ἔτι U 7 ἀκούετε U 9 τῷ *]
 τὸ MU | αου² < M 12 τοῦ¹] αὐτοῦ M | «ὁ» καὶ τοῦ < M 15 πολλὸν]
 ποῦ M 18 τὸν < M 19 καὶ < U 20 λαμβάνον *] λήψεται MU | τὸν
 πατέρα ἐνυπόστατον M | νορ ἐνυπόστατον² + καὶ M 21 καὶ² < U 24 γε
 < M | μήτε *] μὴ MU 25 συναλοιγὴν *] συναληφὴν M συναληφὴν U

νίον, τὸ ἅγιον πνεῦμα σχηματίζεται ἐν εἵδει περισσευῶς διὰ τὸ ὁπτά-
 νεσθαι γένει ἐνυπόστατον τὸ πνεῦμα. πόθεν δὲ ἀλλαχόθεν οὐκ 5
 ἔχομεν δεῖξαι κατὰ τούτων τῶν τὴν φρενοβλάβειαν ἑαυτοῖς ἐγκισ-
 σόντων; εἰ μὲν γὰρ ἀληθεύει ἡ αὐτῶν διάνοια καὶ ὁ λόγος ὁ ἑωλός
 5 καὶ μὴ ἔχων οὐκ ἔστιν μήτε δόξα μὴτε συνέσεως λογισμὸν ἢ ἔμ-
 φασιν, ἄρα γοῦν ἐκβληταὶ εἰσὶν αἱ γραφαί, αἱ πάντα μὲν πατέρα
 πατέρα γινώσκουσαι καὶ νίον νίον καὶ ἅγιον πνεῦμα ἅγιον πνεῦμα.
 Ἀλλὰ τί γάσκεις, ὦ οὗτος; μὴ πολυθείαν ἡγήσονται οἱ τὸ σέβας 6
 ἀληθινῶς τῇ τριάδι προσφέροντες, οἵτινές εἰσιν υἱοὶ τῆς ἀληθείας | Ö156
 10 καὶ τῆς μόνης ἀποστολικῆς καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας; καὶ οὐχ οὕτως.
 τίς γὰρ οὐκ ἔρει ἓνα θεὸν εἶναι τῆς ἀληθείας, πατέρα παντοκράτορα. 7
 ἐξ οὗπερ ὁ μονογενὴς υἱὸς ἐν ἀληθείᾳ θεὸς Λόγος, ἐνυπόστατος
 Λόγος, γεγεννημένος ἀληθινῶς ἐξ αὐτοῦ ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως;
 διὸ ἓνα θεὸν ἀσφαλῶς κηρύττει ἡ ἐκκλησία, πατέρα καὶ νίον· διότι 8
 15 »ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐμοί, καὶ οἱ δύο ἐν ἑσμέν», τουτ-
 ἔστιν μία θεότης καὶ ἐν θέλημα καὶ μία κυριότης. ἐξ αὐτοῦ δὲ 9
 τοῦ πατρὸς καὶ τὸ πνεῦμα ἐκπορεύεται, | ἐνυπόστατον ὄν καὶ ἐν ἀλη- D537
 θεῖα τέλειον, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, τὸ φωτίζον τὰ πάντα, τὸ ἐκ
 τοῦ υἱοῦ λαμβάνον, τὸ πνεῦμα τοῦ πατρὸς, τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ.
 20 διὸ μίαν θεότητα οἶδεν ἡ ἐκκλησία· εἷς θεὸς ὁ τῆς ἀληθείας πατήρ, 10
 πατήρ τέλειος ἐνυπόστατος καὶ υἱὸς υἱὸς τέλειος ἐνυπόστατος καὶ
 ἅγιον πνεῦμα ἅγιον πνεῦμα τέλειον ἐνυπόστατον, μία θεότης μία
 δεσποτεία μία κυριότης. διὸ πανταχοῦ σαφῶς κεκηρύχασιν αἱ θεαῖαι 11
 γραφαί ἓνα θεόν, τουτέστιν τριάδα ὁμοούσιον. αἱ οὖσαν τῆς αὐτῆς
 25 θεότητος, τῆς αὐτῆς κυριότητος. | καὶ διέπεσεν ἐκ πανταχόθεν ὁ 12 P484
 τῆς ἀνοησίας σου λόγος, ὦ Νόητε, τοίνυν τούτων εἰρημένων καὶ
 ἀντιθέτως πρὸς τὰς τοῦ προειρημένου Νοήτου φωνάς, σκοπεῖν ἐξ
 ὑπαρχῆς χρὴ καὶ οὕτως τὰ αὐτοῦ κεφάλαια ἀνατρέπειν.

15 Joh. 14, 10; 10, 30 — 18 Joh. 15, 26; 16, 13 — 19 Joh. 15, 26

M U

1 νίον + ἦτοι M 3 τῶν < M 3f ἐγκισσόντων M ἐγκισσησάντων U
 6 οὖν U | ἐκβλητοί M 8 ἡγήσονται von erster Hand am Rand statt ἡγήσονται
 im Text U 10 ἀποστολικῆς καὶ < U 11 οὐκ ἔρει] οὐ χαίρει U 12 ἀληθεία
 + < γεγέννηται>? * 18 τὸ πνεῦμα *] πνεῦμα τὸ M U 19 λαμβάνον + τὸ
 πνεῦμα τῆς ἀληθείας U 21 καὶ υἱὸς—ἐνυπόστατος < U 22 ἅγιον πνεῦμα
 < U 23 πάντα U 25 θεότητος] + τῆς αὐτῆς ταυτότητος M ταυτότητος U
 26 ἀνόητε U 27 ἀντιθέτως] ἀντὶ δὲ τῶν M | προειρημένον + νοῦ M | φω-
 νάς + <ταπτομένων>? * 28 ἀντὶ U

5. Προῦτον μὲν οὖν ἐπειδὴ παρήγαγε τὸ κεφάλαιον ὅτι »εἷς θεός. 5, 1
 ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν, καὶ εἰς κύριος Ἰησοῦς Χριστός.
 δι' οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ, οὐχ ὁρῶς ὅτι λέγων »εἷς
 θεός, ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν, πῶς τὴν μίαν ἀρχὴν
 5 σημαίνει. ἵνα μὴ εἰς πολλὰς ἀρχὰς τρέψῃ τὴν διάνοιαν καὶ εἰς πολυ-
 θεϊαν ἀγάγῃ πάλιν τὸν πληρηθέντα νοῦν τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῇ
 χειρονομίᾳ τῆς πολυθεΐας· ὁρῶς γὰρ πῶς ἐνὶ ὀνόματι κέχρηται καὶ 2
 μιᾷ ὀνομασίᾳ, οὐκ ἀρνούμενος τὸν μονογενῆ θεόν. οἶδε γὰρ αὐτὸν
 κύριον καὶ οἶδεν αὐτὸν θεόν· διὸ ἀσφαλιζόμενος λέγει »καὶ εἷς κύριος
 10 Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα. καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ κυρίου τοῦτο 3
 λέγων οὐ τὸν αὐτὸν ἐσήματιν εἶναι πατέρα καὶ τὸν αὐτὸν υἱόν, ἀλλὰ
 ἔδειξε τὸν μὲν πατέρα πατέρα ὄντα, τὸν δὲ υἱὸν υἱὸν ἀληθῶς, ἐπειδὴ 4
 τῷ εἰπεῖν »εἷς θεός» ἐπὶ τῷ πατρὶ οὐχ ὥς ἀρνούμενος ἐπὶ τῷ υἱῷ
 τὸ εἶναι θεός (ἔλεγεν) (εἰ γὰρ μὴ θεός, οὔτε κύριος· ἐπειδὴ δὲ κύ-
 15 ριος, καὶ θεός), ἀλλὰ εἰς μίαν ὀνομασίαν ἄγειν ἀναγκαζόμενος ἐπὶ
 τοῦ ἁγίου πνεύματος ὁ ἅγιος ἀπόστολος | ἔφραζεν ἡμῖν τὴν πίστιν, D538
 ἐξαργῶς ἓνα κύριον σημαίνων, ἄρα γε καὶ θεόν.
 Ἀλλὰ μηδεὶς νομιζέτω, ἐπειδὴ λέγει ἓνα | καὶ ἓνα, μὴ ἄρα παρὲ- 5 Ö158
 λιστε τὸν ἀριθμὸν τῆς τριάδος, ἐπειδὴ οὐκ ὠνόμασε τὸ ἅγιον πνεῦμα,
 20 ὀνομάσας γὰρ πατέρα καὶ υἱὸν θεὸν καὶ κύριον, ἐν πνεύματι ἁγίῳ
 ὠνόμασεν. οὐ γὰρ ἐπειδὴ εἶπεν »εἷς θεός», περὶ πατρός, »ἐξ οὗ 6
 τὰ πάντα», ἠρνήσατο αὐτὸν τὸ εἶναι κύριον· οὐδὲ πάλιν ἐπειδὴ εἶπε
 »καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστός», ἠρνήσατο εἶναι αὐτὸν θεόν, ἀλλὰ 7
 καθάπερ ἐπὶ τῷ πατρὶ ἠρξέσθῃ ἐπὶ τῇ μιᾷ ὀνομασίᾳ, λέγων »εἷς
 25 θεός», σὺν δὲ τῷ θεῷ δηλὸν ὅτι ἐστὶ καὶ κύριος, οὕτω καὶ ἐπὶ
 τῷ υἱῷ ἠρξέσθῃ τῷ »εἷς κύριος· σὺν δὲ τῷ »[εἷς] κύριος» σύγ-
 εστι καὶ τὸ θεός. λέγων οὖν περὶ πατρός καὶ υἱοῦ, οὐ κοῦφος ἦν 8
 ἀπὸ πνεύματος ἁγίου, ἀλλὰ ἐν πνεύματι ἁγίῳ, ὡς ἔφην, ἐφθέγγετο. P485
 εἴωθε δὲ ἀεὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα οὐ σύστασιν ἑαυτοῦ ποιοῦμενον *, ἵνα
 30 μὴ ἡμῖν ὑπογραμμὸν δώσῃ τοῦ περὶ ἑαυτῶν * καὶ ἡμᾶς τὴν σύστασιν

1 I Kor. 8, 6 — 21 I Kor. 8, 6

M U

2f Ἰησοῦς Χριστός καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ δι' οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ U
 3 λέγων *] λέγει M < U 4 πῶς] lies wohl πρώτον * 10 τοῦ κυρίου *] τοῦ
 καὶ M τοῦ κύριος U | τοῦτο < M 11 πατέρα εἶναι U 12 ἐπεὶ δὲ M 13 τῷ¹
 τὸ U | ἀρνούμενοι M 14 θεόν¹ M | <ἔλεγεν> * 15 ἀνάγειν U 21 ὀνό-
 μασεν M 22 [τὸ] * | κύριον Χριστόν M 23 εἶναι αὐτόν] αὐτόν τὸ εἶναι U
 24 μιᾷ] μόνη U 25 θεός² θεῷ M | θεός² + <εἶναι>? * 26 τῷ² Pet.] τὸ M U
 τῷ³] τὸ M | [εἷς] * 29 * etwa <φθέγγεσθαι> * 30 * <λέγοντα> *

(ἐαυτῶν) ποιήσασθαι. ἄρα οὖν »εἷς θεὸς ὁ πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, 9
 καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα [ἢ δι' ὃν τὰ πάντα]»
 καὶ ἐν τῷ ἁγίῳ πνεῦμα, οὐκ ἀλλότριον θεοῦ, ἐνυπόστατον δὲ ὄν,
 διότι πνεῦμα θεοῦ καὶ πνεῦμα ἀληθείας καὶ πνεῦμα πατρὸς καὶ πνεῦμα
 5 Χριστοῦ.
 6. Εἰ δὲ χρεῖα εἰπεῖν καὶ περὶ τοῦ »ἐκοπίασεν Αἴγυπτος καὶ 6, 1
 ἔμπορία Αἰθιοπῶν, καὶ οἱ Σαβαεῖν ἄνδρες ὑψηλοὶ ἐπὶ σὲ διαβήσονται
 [καὶ τό »σὺν εἰ θεός, καὶ οὐκ ἤδειμεν] καὶ σοὶ δοῦλοι ἔσονται, καὶ
 πορεύσονται ὀπίσω σου δεδεμένοι χειροπέδαις καὶ ἐν σοὶ προσκυνή-
 10 σουνσι καὶ ἐν σοὶ προσεύξονται, ὅτι ἐν σοὶ θεός ἐστι καὶ οὐκ ἔστι
 θεός πλὴν σου· σὺ γὰρ εἰ θεός, καὶ οὐκ ἤδειμεν, ὁ θεός τοῦ Ἰσραὴλ
 σωτήρ». λέξει δέ, »οὐχ ὁρῶς, φησὶν, ὅτι εἷς θεός ἐστιν, ἐκ τῶν τοσού- 2
 των ῥητῶν, ὧν ὑπεδείξαμεν», οὐ νοῶν | τὰ εἰρημένα, ἀλλὰ πανούργως D539
 περικόπτων τὰς γραφάς, λοξὰ μὲν διηγούμενος, ἀνθυπερβάτως δὲ
 15 εἰσάγων τοὺς λόγους, οὐκ ἀκολουθῶς καὶ περὶ πόδα φθέγγεται οὔτε
 καθ' εἰρμὸν διηγείται ὁ Νόητος ἢ οἱ ἐξ αὐτοῦ Νοητιανοὶ [ροοῦσιν].
 Ὅτι περὶ γὰρ κακῶς κυρὶ ὄνομα λέων (ἐπιτιθέσιν) καὶ τοὺς μηδὲ ὅλως 3
 ὁρῶντας καλοῦσι πολὺ βλέποντας καὶ τὰς χολὰς γλυκείας φασὶ καὶ
 τὸ ὄξος μέλι τινὲς ἐπωνόμασαν καὶ τὰς Ἐρινύας Εὐμενίδας τινὲς
 20 ὠνόμασαν, οὕτως καὶ οὗτος καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ, Νοήτων ἔχων ὄνομα, 4
 ἀνόητος ὑπάρχει καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ ἀνοητοῦντες, μηδὲ ὅλως τὴν ἀκο-
 λουθίαν ὧν τε φάσκει καὶ ὧν προβάλλονται ροοῦντες, ὥς καὶ

6ff vgl. Hippolyt c. Noët. 4; S. 45, 16ff Lagarde φησὶν γὰρ »ἐκοπίασεν Αἴγυπ-
 τος καὶ ἔμπορία Αἰθιοπῶν καὶ οἱ Σαβαεῖμ» καὶ τὰ λοιπά, ἵνα εἴπῃ »σὺν γὰρ ὁ
 θεός τοῦ Ἰσραὴλ σωτήρ», οὐ νοῶν τὸ προειρημένον· ὁπότεν γὰρ θελήσωσιν παν-
 ονργεῖσθαι, περικόπτουσι τὰς γραφάς· ὁλοκλήρως δὲ εἰπάτω καὶ ἐδρήσει τὴν
 αἰτίαν πρὸς τίνα λέγεται — 6 Jes. 45, 14f — 17ff vg¹. Helladius Chrestom. bei
 Photius cod. 279; p. 355 ὅτι τὸ μὴ λέγειν δ' ὄσφημα πᾶσι τοῖς παλαιοῖς μὲν
 φροντὶς ἦν, μάλιστα δὲ τοῖς Ἀθηναίοις· διὸ καὶ τὸ δεσμωτήριον οἶκημα ἐκάλουν
 καὶ τὸν δῆμιον κοινόν, τὰς δὲ Ἐριννίας Εὐμενίδας ἢ σεμνὰς θεάς, τὸ δὲ μῦθος
 ἄγος, τὸ δὲ ὄξος μέλι καὶ τὴν χολὴν γλυκεῖαν κτέ.

M U

1 (ἐαυτῶν) Jül. 2 [ἢ δι' ὃν τὰ πάντα] * 6 χρεῖα εἰπεῖν καὶ < U
 7 ἔμπορία] ἐν πορείᾳ M | οἱ < U | Σαβαεῖμ U 8 [καὶ τό· σὺν εἰ θεός καὶ
 οὐκ ἤδειμεν] * | καὶ³ + τὸ M 9f καὶ ἐν σοὶ προσκυνήσουνσι < U 11 ὁ < M
 12 λέξει δὲ < U 12f τοιούτων U 13 ὧν *] ὥς M U | mit οὐ νοῶν be-
 ginnt der Nachsatz 15 εἰσάγων] ἄγων M 16 [ροοῦσιν] *; wegen des Folgenden
 aber wohl dafür einzusetzen (μᾶλλον δὲ ἀνόητοι) 17 γὰρ] γε U | (ἐπιτι-
 θέσιν) * | ὅλως] ὄντως U 18 πολλὰ U | φάσκει U 20 καὶ οὗτος < M
 22 τε < U | προβάλλεται M

πληροῦσθαι ἐπ' αὐτοὺς τὸ εἰρημένον ἐπὶ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου μήτε
ἀ λέγουσι νοοῦντες μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται. | Ö160

7. Ὁρᾶτε γάρ, ὦ ἄνδρες ἀδελφοί, πῶς ἀνώτερον ἔφη ἡ θεία 7,1
γραφή. μᾶλλον δὲ αὐτὸς ὁ κύριος, ὡς ἔχει ἡ ἀρχὴ τοῦ κεφαλαίου·
5 ὅθεν καὶ δεικτέον ἐστὶ περὶ τῆς πάσης ἐν αὐτῷ τῷ κεφαλαίῳ ἀλη-
θείας τε καὶ ὑποθέσεως ὅτι »ἐρωτήσατέ με περὶ τῶν υἱῶν μου καὶ 2
τῶν θυγατέρων μου, καὶ (περὶ) τῶν ἔργων τῶν χειρῶν μου ἐντεί-
λασθέ μοι. ἐγὼ ἐποίησα, φησί, τὴν γῆν καὶ ἄνθρωπον ἐπ' αὐτῆς,
ἐγὼ τῇ χειρὶ μου ἐστερέωσα τὸν οὐρανόν. ἐγὼ πᾶσι τοῖς ἄστροις
10 ἐντειλάμην, ἐγὼ ἤγειρα μετὰ δικαιοσύνης βασιλέα καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοὶ
αὐτοῦ | εὐθεΐαι. οὗτος οἰκοδομήσει τὴν πόλιν μου καὶ τὴν αἰχμαλω- P486
σίαν ἐπιστρέψει. οὐ μετὰ λύτρων οὐδὲ μετὰ δώρων, εἶπε κύριος
σαβαώθι. εἶτα λοιπὸν »ἐκοτίασεν Αἴγυπτος καὶ ἡ ἐμπορία Αἰθιο- 3
πων» καὶ τὰ ἐξῆς »ὅτι ἐν σοὶ ὁ θεός ἐστιν«. ἐν τίνι δὲ φαίμεν 4
15 ἀλλ' ἢ ἐν τῷ πατρὶ ῥ λόγῳ; καὶ γὰρ ἀληθῶς θεός Λόγος ὁ υἱὸς καὶ
ἐν αὐτῷ ὁ πατήρ γινώσκεται, ὡς λέγει »ὁ ἑώρακὼς ἐμὲ ἑώρακεν τὸν
πατέρα» καὶ »ἐγὼ ἐδόξασα σου τὸ ὄνομα ἐπὶ τῆς γῆς«. εἶτα πάλιν 5
»ἐγὼ ἤγειρα βασιλέα«. | οὐχ ὁρᾷς ὅτι φωνή ἐστι πατρὸς ἰδιάζουσα ἢ D540
ἐγείρασα ἐξ αὐτῆς τὸν ἀληθινὸν Λόγον βασιλέα ἐπὶ πάντας, τὸν

1 I Tim. 1, 7 — 3ff vgl. Hippolyt c. Noët. 4; S. 45, 20ff Lagarde ἀνωτέρω
γὰρ μικρὸν ἀρχὴ τοῦ κεφαλαίου τυγχάνει, ὅθεν δεῖ ἀρξάμενον δεῖξαι, πρὸς τίνα
λέγει καὶ περὶ τίνος. ἄνωθεν γὰρ ἡ ἀρχὴ τοῦ κεφαλαίου τοῦτ' ἔχει, folgt Jes. 45,
11—15 — 6 Jes. 45, 11—13 — 13 Jes. 45, 14 — 14ff vgl. Hippolyt c. Noët. 4;
S. 46, 6ff Lagarde »ἐν σοί« οὖν φησιν »ὁ θεός ἐστιν«. ἐν τίνι δὲ ὁ θεός ἀλλ' ἢ
ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ πατρὶ ῥ λόγῳ καὶ τῷ μυστηρίῳ τῆς οἰκονομίας; — 16 Joh. 14, 9
— 17 Joh. 17, 4 — 18ff vgl. Hippolyt c. Noët. 4; S. 46, 8ff Lagarde περὶ οὗ πάλιν
δεικνύων τὸ κατὰ σάρκα αὐτοῦ σημαίνει »ἐγὼ ἤγειρα αὐτὸν μετὰ δικαιοσύνης καὶ
πᾶσαι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ εὐθεΐαι«. τί οὖν; περὶ τίνος μαρτυρεῖ πατήρ; περὶ τοῦ υἱοῦ
πατὴρ λέγει »ἐγὼ ἤγειρα αὐτὸν μετὰ δικαιοσύνης«. ὅτι δὲ πατήρ ἤγειρεν αὐτοῦ
τὸν υἱὸν ἐν δικαιοσύνῃ, μαρτυρεῖ ὁ ἀπόστολος Παῦλος λέγων »εἰ δὲ τὸ πνεῦμα
τοῦ ἐγείραντος Χριστὸν Ἰησοῦν ἐκ νεκρῶν οἰκεῖ ἐν ὑμῖν, ὁ ἐγείρας τὸν Χριστὸν
Ἰησοῦν ἐκ νεκρῶν ζωοποιήσκει καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὑμῶν διὰ τοῦ ἐνοικούντος
αὐτοῦ πνεύματος ἐν ὑμῖν«. ἰδοὺ συνέστηκεν τὸ διὰ τοῦ προφήτου εἰρημένον »ἐγὼ
ἤγειρα μετὰ δικαιοσύνης«. — 18 Jes. 45, 13

M U

1 πληροῦται M 3 ἔφη] εἶπεν U 5 ἐστὶ περὶ τῆς] ἐπὶ U 7 μου¹ < U |
(περὶ) * 12 οὐδὲ] οὐ U 13 αἱ ἐμπορίαι U 15 λόγος < U 18 vor
ιδιάζουσα + ἡ U 19 ἐγείρονσα U | ἐξ αὐτῆς = sofort

ἐξ αὐτοῦ ἀληθινῶς γεννηθέντα ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως; ὃν καὶ ἤγειρε 6
 πάλιν, αὐτὸν τὸν βασιλέα, ὡς λέγει ὁ ἅγιος ἀπόστολος φάσκων »εἰ
 δὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ἐγείραντος Χριστὸν ἐκ νεκρῶν οἰκεῖ ἐν ὑμῖν, ὁ
 ἐγείρας Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ζωογονήσει καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὑμῶν,
 5 διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος πνεύματος αὐτοῦ ἐν ὑμῖν«, ὅπως συνάδοι τὰ 7
 προφητικὰ τοῖς ἀποστολικοῖς καὶ τὰ ἀποστολικά τοῖς εὐαγγελικοῖς
 καὶ τὰ εὐαγγελικά τοῖς ἀποστολικοῖς καὶ τὰ ἀποστολικά τοῖς προ-
 φητικοῖς· ἐκεῖ γάρ »(ἐγὼ) ἤγειρα βασιλέα«, καὶ ὧδε· »ὁ ἐγείρων Χρί-
 στὸν ἐκ νεκρῶν«. τὸ δὲ »ἐν σοὶ θεὸς ἐστίν« (δείκνυσιν), ὡς μυστη- 8
 10 ριωδῶς τὰ πάντα καὶ θαυμασίως διηγεῖται ἡ θεία γραφή. ὥσπερ γὰρ
 ἐν ναῷ ἐν σαρκὶ (κατοικοῦσα) προεωρᾶτο καὶ προκατηγγέλλετο τῇ τῶν
 ἀνθρώπων ἐλπίδι διὰ τῆς πρὸς τὸν θεὸν ἐπιστροφῆς ἡ θεότης. ὁ 9
 γὰρ υἱὸς τοῦ θεοῦ θεὸς Λόγος, ὡς ἐν πόλει ἁγία καὶ ἐν ναῷ ἁγίῳ
 [τουτέστιν] ἐν τῇ ἁγίᾳ ἐνανθρωπήσει καὶ ἐνσάρκῳ παρουσίᾳ θεὸς ὢν
 15 κατοικῶν, ἐπὶ τῷ ναῷ ἁγίῳ λέγει »λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον καὶ ἐν
 τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν«. διότι μυστικῶς τὰ πάντα οἰκονομεῖ 10
 (ὁ) θεὸς Λόγος ἀποσταλεὶς ἀπὸ πατρὸς ἐν σαρκὶ καὶ σύνδεσμον ἀγάπης
 πνευματικῆς δεικνὺς ἐφέλκεται σάρκα, μικρύνας ἑαυτὸν μέγα ὢν θεός.
 αὐτὸς ὁ Λόγος ἐκ παρθένου διὰ πνεύματος ἁγίου γεννηθεὶς, υἱὸς
 20 θεοῦ εἷς ὢν, ἑαυτὸν σαρκὶ καὶ πνεύματι ἕνα τελέσας, ὡς λέγει »ὁ
 καταβάς αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβάς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὢν ἐν τῷ
 οὐρανῷ«. |

Ö 162

2—5 Röm. 8, 11 — 9ff vgl. Hippolyt c. Noët. 4; S. 46, 18ff Lagarde τὸ δὲ
 εἰπεῖν ὅτι »ἐν σοὶ ὁ θεὸς ἐστίν« ἐδείκνυνεν μυστήριον οἰκονομίας, ὅτι σεσαρκωμέ-
 νου τοῦ λόγου καὶ ἐνανθρωπήσαντος ὁ πατὴρ ἦν ἐν τῷ νήῳ καὶ ὁ υἱὸς ἐν τῷ
 πατρὶ, ἐμπολιτενομένοι τοῦ υἱοῦ ἐν ἀνθρώποις. τοῦτο οὖν ἐσημαίνετο, ἀδελφοί,
 ὅτι ὄντως μυστήριον οἰκονομίας ἐκ πνεύματος ἁγίου ἦν οὗτος ὁ λόγος καὶ παρ-
 θένου, ἕνα υἱὸν θεοῦ ἀπεργασάμενος. τοῦτο δὲ οὐκ ἐγὼ λέγω, ἀλλ' αὐτὸς μαρτυ-
 ρεῖ ὁ καταβάς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. οὕτω γὰρ λέγει »οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρα-
 νὸν εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ«.
 — 15 Joh. 2, 19 — 20ff Joh. 3, 13

M U

1 ἐξ αὐτοῦ < M | ὃν *] ὃς M U 3f οἰκεῖ ἐν—ἐκ νεκρῶν < M 4 ζωο-
 ποιήσει U 8 ἐκεῖ γὰρ *] εἰ γὰρ M εἶτα U | (ἐγὼ) * 9 τὸ δὲ Dind. Öh.] ὁ
 δὲ M U | (δείκνυσιν) * 11 ἐν² < U | (κατοικοῦσα) *, vgl. Z. 15 | προε-
 ωρᾶτο U 12 τὸν < M 13 θεός < U 14 [τουτέστιν] * 15 ἐπὶ τῷ *]
 ἐν M U 16 τὰ πάντα μυστικῶς M 17 (ὁ) * | ἀποστόλοις M | πατρὸς]
 πνεύματος U 18 πνευματικῆς < U | σάρκα *] καὶ M U 19 ὁ < M
 Epiphanius II. 23

8. Τι οὖν ἐρεῖ Νόητος ἐν τῇ αὐτοῦ ἐροισίᾳ; μὴ ἐν τῷ οὐρανῷ 8, 1
 σὰρξ ἦν; δῆλον ὅτι οὐκ ἦν. πῶς οὖν ὁ καταβάς ἐξ οὐρανοῦ αὐτός
 ἐστίν καὶ ὁ ἀναβάς; ἀλλ' ἵνα τὸν ἐλθόντα Λόγον σημεῖν οὐ κάτω- P 487
 θεν ὄντα, ἀλλ' ἄνωθεν κατελθόντα, ἐπειδὴ ἐνηνθρώπησε ἐν σαρκί.
 οὐκ | ἀπὸ σπέρματος ἀνδρός. ἐκ πνεύματος δὲ καὶ σαρκὸς τελειώσας D 541
 τὴν αὐτοῦ οἰκονομίαν, διὰ τοῦτο μίαν ἐνότητα σημαίνων τῆς τοῦ 2
 Λόγον συνενώσεως καὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως φάσκει τὸν ἄνωθεν
 ἔχοντα ἄνω ἀνέγειν ἐν τελειώσει θεότητος, καὶ γὰρ νῦν ὁ μὴ ὢν 3
 ποτε σὰρξ, ἀλλὰ πνεῦμα, σὰρξ γέγονεν ἐκ πνεύματος καὶ παρθένου.
 10 ὁ προσενηχθεὶς πατρὶ τέλειος Λόγος, ὃς πρὸ τούτου ἐν οὐρανῷ οὐκ
 ἦν σὰρξ. τί οὖν ἦν ὁ ἐν οὐρανῷ ἀλλὰ ὁ Λόγος ὁ ἀπ' οὐρανοῦ 4
 ἀποσταλαίς, ἔχων τὴν εἰς μίαν θεότητα ἔνωσιν κατὰ δύναμιν πατρὸς
 συνηνωμένην. ἵνα δείξῃ ὅτι ἐπὶ γῆς καὶ (ἐν) οὐρανῷ ὁ αὐτὸς θεὸς
 Λόγος ὑπῆρχεν, ἄτρεπτος ὢν καὶ ἀγαλλοίωτος. Λόγος γὰρ ἦν, θεὸς 5
 15 ἦν αἰεί, πνεῦμα ἦν, δύναμις ἦν, ὃς τὸ κοινὸν ὄνομα καὶ παρὰ ἀνθρώ-
 ποις χωρητὸν ἀνελάμβανεν εἰς ἑαυτόν, οὕτω καλούμενος υἱὸς ἀνθρώ-
 που, υἱὸς ὢν θεοῦ. καὶ ἐν προσήταις προωνομάζετο, ὅπερ οὕτω 6
 ἐν σαρκὶ ἦν, διὰ τὸ μέλλον ἐν αὐτῷ τελειοῦσθαι, ὥς καὶ Δαυιδ ἔφη
 «εἶδον ὡς υἱὸν ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν», διὸ δικαίως 7
 20 ἐν οὐρανῷ (ὄντα) τῷ ὀνόματι τούτῳ τὸν Λόγον, (ὄν) εἶδε πνεύματι

1 ff vgl. Hippolyt c. Noët. 4; S. 46, 26 ff Lagarde τί οὖν ζητεῖ παρὰ τὸ εἰρη-
 μένον; μήτι ἐρεῖ ὅτι ἐν οὐρανῷ σὰρξ ἦν; ἔστιν μὲν οὖν σὰρξ ἡ ἐπὶ τοῦ λόγου
 τοῦ πατρὸς προσενηχθεῖσα δῶρον, ἡ ἐκ πνεύματος καὶ παρθένου, τέλειος υἱὸς
 θεοῦ ἀποδεδειγμένος, πρόδηλον οὖν ὅτι αὐτὸς ἑαυτόν προσέφερεν τῷ πατρί. πρὸ
 δὲ τούτου ἐν οὐρανῷ σὰρξ οὐκ ἦν. τίς οὖν ἦν ἐν οὐρανῷ ἀλλ' ἢ λόγος ἄσαρκος.
 ἀποσταλαίς ἵνα δείξῃ αὐτὸν ἐπὶ γῆς ὄντα εἶναι καὶ ἐν οὐρανῷ; λόγος σὰρξ ἦν,
 πνεῦμα ἦν, δύναμις ἦν, ὃς τὸ κοινὸν ὄνομα καὶ παρὰ ἀνθρώποις χωρητὸν ἀνε-
 λάμβανεν εἰς ἑαυτόν. τοῦτο καλούμενος ἀπ' ἀρχῆς υἱὸς ἀνθρώπου διὰ τὸ μέλλον,
 καίτοι μήπω ὢν ἄνθρωπος, καθὼς ὁ Δαυιδ μαρτυρεῖ λέγων «εἶδον καὶ ἰδοὺ ἐπὶ
 τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενον ὡς υἱὸν ἀνθρώπου». δικαίως οὖν ἐν τῷ
 οὐρανῷ ὄντα ἔλεγεν τούτῳ (τῷ) ὀνόματι. τοῦτο ἀπ' ἀρχῆς ὄντα, καλεῖσθαι ἀπ'
 ἀρχῆς λόγον θεοῦ — 19 Dan. 7, 13.

M U

4 κατελθόντα U | ἐπειδὴ] ἐπεὶ δὲ M | ἐν < M 5 καὶ < M | τελει-
 ώσας *] ἐτελείωσας MU 7 τὸν ἄνωθεν φάσκει M 9 ἀλλὰ πνεῦμα, σὰρξ < U |
 γέγονεν] ἔστιν U 12 ἔνωσιν] ἐνότητα M 13 συνηνωμένην + ἔχων M | (ἐν)
 Dind. | οὐρανοῦ U 15 ὃς] ὡς M 17 προωνομάζετο *] προωνομάζεται M
 προὼν νομάζετο U | οὕτω + δ M 20 (ὄντα) * | (ὄν) *

ἀγίῳ, ὁ προφήτης υἱὸν ἀνθρώπου ἐκάλει, τὸ <μέλλον> πρὶν γενέσθαι ἀναθεωρῶν καὶ πρὶν τοῦ ἐν σαρκὶ γενέσθαι υἱὸν ἀνθρώπου ἀποκαλῶν. διὸ τὰ πρῶτα ὕστερα σημαίνων ὁ μονογενὴς φάσκει »οὐδεὶς 8 ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ-τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ υἱὸς 5 τοῦ ἀνθρώπου«. οὐχ ὅτι δὲ ἄνω ἦν σὰρξ. ἀλλὰ <ὅτι> ἄνωθεν κατήρχετο, τούτῳ τῷ ὀνόματι μέλλων καλεῖσθαι.

9. Ἀλλὰ τί ἐστὶν ὃ ἐρεῖς. ὃ οὗτος, ὅτι »οὗτος, φησὶν, ὁ θεὸς 9, 1 ἡμῶν, καὶ οὐ λογισθήσεται ἄλλος«. καὶ καλῶς πάντῃ φησι. ὡς καὶ ὁ ἀπόστολος διαβεβαιοῦται λέγων »ὧν οἱ πατέρες καὶ ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς 10 τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὧν ἐπὶ πάντων θεός«. θαυμαστῶς <δὲ> διηγείται· 2 οὗτος γὰρ ὁ ὧν ἔστιν ἐπὶ πάντων θεός· ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸς | διδάσκει D542 ἡμᾶς λέγων »πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου«, διὰ τοῦτο ἐπὶ πάντων ἐστὶ θεός. οὕτω γὰρ καὶ Ἰωάννης μαρτυρεῖ λέγων »ὃ 3 ἦν ἀπ' | ἀρχῆς. ὃ ἠκούσαμεν καὶ τοῖς ὁφθαλμοῖς ἑωράκαμεν, καὶ αἱ P488 15 χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν«, καὶ πάλιν φησὶν ἐν τῇ Ἀποκαλύψει »ὃ ὧν ἀπ' ἀρχῆς καὶ ἐρχόμενος | παντοκράτωρ«. καλῶς κατὰ πάντα 4 Ὡ164 εἶπε· ἐν τῷ γὰρ εἰπεῖν »πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου«, καὶ <τὸν πατέρα> ἀκριβῶς ὑπετίθετο. ἐπὶ πάντας μὲν οὖν ὧν θεός, 5

3 Joh. 3, 13 — 7f vgl. Hippolyt c. Noët. 5; S. 47, 8ff Lagarde ἀλλὰ τί μοι, φησὶν, λέγει ἐν ἑτέρῳ »οὗτος ὁ θεός, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν·; καλῶς εἶπεν — 7 Bar. 3, 36 — 8ff vgl. Hippolyt c. Noët. 6; S. 17, 26ff Lagarde ὁ δὲ λέγει ὁ ἀπόστολος »ὧν οἱ πατέρες, ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς [ὁ] κατὰ σάρκα, ὁ ὧν ἐπὶ πάντων θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας« καλῶς διηγείται. καὶ λαμπρὸν τὸ τῆς ἀληθείας μυστήριον· οὗτος ὁ ὧν ἐπὶ πάντων θεός ἐστιν· λέγει γὰρ οὕτω μετὰ παρησίας »πάντα μοι παραδέδοται ὑπὸ τοῦ πατρὸς«. »ὁ ὧν ἐπὶ πάντων θεός εὐλογητὸς« γεγέν(ν*)ηται καὶ ἀνθρώπος γενόμενος θεός ἐστὶν »εἰς τοὺς αἰῶνας«. οὕτως γὰρ καὶ Ἰωάννης εἶπεν »ὁ ὧν καὶ ὃ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ«. καλῶς εἶπεν παντοκράτορα Χριστόν. τοῦτο γὰρ εἶπεν ὅτι καὶ αὐτὸς μαρτυρήσει ὁ Χριστός. μαρτυρῶν γὰρ Χριστὸς ἔφη »πάντα μοι παραδέδοται παρὰ τοῦ πατρὸς« καὶ <ὅτι *> πάντων κρατεῖ, παντοκράτωρ παρὰ πατρός κατεστάθη Χριστός — 9 Röm. 9, 5 — 12 Matth. 11, 27 — 13 I Joh. 1, 1 — 15 Apok. 1, 8 — 18ff vgl. Hippolyt c. Noët. 6; S. 48, 20ff Lagarde τοῦτο γὰρ Χριστὸς ἔφη, ὅς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ καὶ πατέρα ἴδιον καὶ θεὸν ὁμολόγησεν. λέγει γὰρ οὕτως »ἐπάγω πρὸς τὸν

M U

1 ἀνθρώπου] ὑψίστου U | <μέλλον> * 5 <ὅτι> * 6 ὀνόματι *] λόγῳ
 MU 7 ὁ < M 8 καὶ² < U 9 Χριστός] υἱὸς M 10 <δὲ> * 13 γὰρ
 < U 14 ἀκηκόαμεν U 17 ἐν τῷ γὰρ εἰπεῖν *] καλῶς γὰρ εἶπε MU | ἀπὸ U
 18 <τὸν πατέρα> * | ὧν] ὡς M

ἔχον δὲ ἴδιον αὐτοῦ πατέρα. * ἐν τῷ λέγειν »ἀπέρχομαι πρὸς τὸν πατέρα«. εἰ δὲ ἦν αὐτὸς πατήρ, πρὸς ποῖον ἄρα πατέρα ἅπεισι, ὃ ἀνόητε:

10. Ἡ γὰρ πάλιν λέγει ἵνα ὦσιν ἐν. ὡς ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἐσμεν· 10 1
 3 αἰ γὰρ ἡ γραφὴ ἀσφαλιζομένη τὰς κατὰ τὸ ἄκρον πτώσεις τῶν ἀνθρώπων ἐκ πανταχόθεν τὸν νοῦν συνάγει ἐπὶ τὴν μέσην τῆς ἀληθείας ὁδόν. καὶ πρὸς τοὺτους μὲν τοὺς νομίζοντας ἑλλότριον εἶναι 2
 τοῦ πατρὸς τὸν υἱόν. φημὶ δὲ ὡς ὁ Ἰσριεὺς νομίζει καὶ ἄλλαι αἰρέσεις. λέγει »ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐσμεν·« πρὸς δὲ τοὺς νομίζοντας 3
 11 τὸν αὐτὸν εἶναι πατέρα καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι υἱὸν διὰ τὸ εἰρηκέναι »ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐσμεν·«, λέγει »ποιήσον αὐτοὺς ἵνα ὦσιν ἐν. καθὼς καὶ ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἐσμεν·«. ἵνα κατασχύνῃ Νόητον καὶ τὴν αὐτοῦ σχολήν, παραγαγὼν εἰς μέσον τὴν τῶν μαθητῶν ἑνώσιον. πῶς γὰρ 4
 12 ἰδύνατο Πέτρος καὶ Ἰωάννης καὶ οἱ καθ' ἑξῆς εἶναι ἐν ὡς κατὰ συναλοιγὴν; ἀλλὰ διὰ τὸ εἶναι ἐν μιᾷ ἐνότητι θεότητος καὶ ἐν μιᾷ γνώμῃ καὶ δυνάμει. εἰς τὸ ἀποκρούσασθαι πᾶσαν ὑπόνοιαν κατὰ θύετρον

πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν καὶ θεὸν μου καὶ θεὸν ὑμῶν·. εἰ οὖν Νόητος τολμᾷ λέγειν αὐτὸν εἶναι τὸν πατέρα, πρὸς ποῖον πατέρα ἐρεῖ πορεύεσθαι Χριστὸν κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν φωνήν:

1 Joh. 20, 17 — 4 Joh. 17, 22 — 5ff vgl. Hippolyt c. Noët. 7; S. 48, 27ff
 Ἰωάννης δὲ ἐν τῷ 17ῳ αὐτὸς εἶπεν ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐσμεν. ἰστοριάζων τὸν νοῦν καὶ μανθανέτω ὅτι οὐκ εἶπεν ὅτι ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἐν εἰμι, ἀλλὰ ἐν ἐσμεν. τὸ γὰρ »ἐσμεν·« οὐκ ἐγ' ἐνὸς λέγεται ἀλλ' ἐπὶ δύο· (τοιγαροῦν δύο Jül.) πρόσωπα ἔδειξεν, δύναμιν δὲ μίαν. αὐτὸς δὲ αὐτὸ ἐπέμυσεν εἰπὼν περὶ μαθητῶν πρὸς τὸν πατέρα τὴν δόξαν, ἣν ἔδωκας μοι, ἔδωκα αὐτοῖς ἵνα ὦσιν ἐν καθὼς ἡμεῖς ἐν. ἐγὼ ἐν αὐτοῖς καὶ σὺ ἐν ἐμοί, ἵνα ὦσιν τετελειωμένοι εἰς ἐν. ἵνα γινώσκῃ ὁ κόσμος ὅτι σὺ μὲ ἀπέστειλας·. τί πρὸς ταῦτα ἔχουσι λέγειν οἱ Νοητιανοί; μὴ πάντες ἐν σῶμα ἐσμεν κατὰ τὴν οὐσίαν, ἢ τῇ δυνάμει καὶ τῇ διαθέσει τῆς ὁμοφρονίας ἐν γινόμεθα; τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ὁ παῖς ὁ πεμφθεὶς καὶ ὑπ' αὐτῶν μὴ γνωσκόμενος ὄντων ἐν κόσμῳ, ὁμολόγησεν εἶναι ἐν τῷ πατρὶ δυνάμει καὶ διαθέσει. εἰς γὰρ νοῦς πατρὸς, ὁ παῖς — 9 Joh. 10, 30 — 11 vgl. Joh. 17, 21f

M U

1 ἴδιον] ἰδίον M | * φαίνεται καί, * 2 ἀπῆει U 4 ἡ < U | πάλιν γὰρ U | λέγειν M 6 συνάγει] συλλέγει M 8 τὸν υἱὸν τοῦ πατρὸς U | ὁ < U 10 τὸν¹ < U; dafür εἶναι + τὸν U 12 καθ' ὡς] ἐγὼ U 14f συναλοιγὴν *] συναλειφὴν M συναλειφὴν U

τῆς ἀληθείας ἐπανισταμένην *· * Φίλιππος [δὲ] ὁ ἅγιος ἀπόστολος 5
φάσκειν ὅτι »δεῖξον ἡμῖν τὸν πατέρα σου«. ὁ δὲ εἶπεν »ὁ ἑωρακὼς
ἐμὲ ἑώρακε τὸν πατέρα«, καὶ οὐκ εἶπεν »ἐγὼ εἰμι ὁ πατήρ«, ἀλλὰ 6
τῷ »ἐμέ« σημαίνων ἑαυτὸν ἔλεγεν· τῷ δὲ »ἑώρακε τὸν πατέρα«, | οὐχ D 543
5 ἑαυτὸν ἔλεγεν. ἄλλο γὰρ τό »τὸν πατέρα« καὶ ἄλλο τό »ἐμέ« καὶ
ἄλλο <τό> »ἐγώ«, καὶ ἕτερον τό »ἐμέ«. εἰ γὰρ ἦν αὐτὸς ὁ πατήρ, 7
ἔλεγεν »ἐγὼ εἰμι· ἐπειδὴ δὲ οὐκ αὐτὸς ἐστὶν ὁ πατήρ, ἀλλὰ ὁ υἱός,
ἀληθῶς λέγει »ὁ ἐμὲ ἑωρακὼς ἑώρακε τὸν πατέρα«, ἵνα ἀποκρούση-
ται τὴν τοῦ Ἀρείου βλασφημίαν τὴν τὸν υἱὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἀπαλ-
10 λοτριούσαν.

Διὸ τῆς πάσης γραφῆς σαφῶς περὶ ἀληθείας ἡμῖν τὴν ὁδὸν ὑπο- 8
τιθεμένης <ἐνταῦθα> λήξωμεν καὶ τοῦτον τὸν Νόητον καὶ τὴν αὐτοῦ
αἴρεσιν, Νοητιανῶν φημι, | σὺν ταῖς ἄλλαις αἱρέσεσι παρσώμενοι, P 489
ὥσπερ ὁσπρακίτην τὸν καλούμενον δράκοντα, τὸν μὴ δυνάμενον
15 κάμπτεσθαι ἐν τῷ καταδιώκειν ἄνθρωπον, μήτε δεξιὰ μήτε εὐώνυμα,
ἐκκλίναντες <τε> ἀπὸ τῆς αὐτοῦ τε καὶ τῆς αὐτοῦ σχολῆς μοχθηρίας, 9
ἐπὶ τὰς ἐξῆς δυνάμει τοῦ θεοῦ τὸν νοῦν ἀκοντίσωμεν, πρὸς διήγη-
σιν καὶ ἔλεγχον τῶν ἐν αὐταῖς ἐπιμενομένων κατὰ τῆς ἀληθείας
ξενολεξιῶν. |

Ö166

1 ff vgl. Hippolyt c. Noët. 7; S. 49, 11 ff Lagarde εἰ δὲ καὶ Φίλιππον ἐπερωτᾶν
περὶ πατρὸς βούλονται λέγειν . . . καὶ θέλουσι λέγειν διὰ τοῦτον κρατίνεσθαι τὸ
δόγμα αὐτῶν ὁμολογοῦντος αὐτοῦ ἑαυτὸν πατέρα, γνώτωσαν ὅτι μέγιστον ἑαυτοῖς
ἐναντίωμα ἐπιφέρουσιν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ῥητοῦ ἐλεγχόμενοι. τοῦ γὰρ Χριστοῦ ἑαυτὸν
ἐν πᾶσιν υἱὸν εἰπόντος καὶ δεῖξαντος οὐκ ἐπέγνωσαν οὐδὲ καταλαβέσθαι ἢ ἀτενί-
σαι τὴν δύναμιν ἐδυνήθησαν. καὶ τοῦτο μὴ χωρήσας Φίλιππος καθ' ὃ ἦν ἰδεῖν τὸν
πατέρα ἡξίου βλέπειν, πρὸς ὃν ὁ κύριος ἔφη (Joh. 14, 9). τοντέστιν εἰ ἐμὲ ἑώρακας,
δι' ἐμοῦ τὸν πατέρα γινῶναι δύνη. διὰ γὰρ τῆς εἰκόνης ὁμοίας τυγχανούσης εὐγνω-
στος ὁ πατήρ γίνεται. εἰ δὲ τὴν εἰκόνα ἣτις ἐστὶν ὁ υἱὸς οὐκ ἔγνω, πῶς ἰδεῖν
θελεῖς τὸν πατέρα; — 2 Joh. 14, 8 — Joh. 14, 9

M U

1 *· * etwa <οὕτως ἐσήμανεν· μαρτυρεῖ δὲ καὶ> * | [δὲ] * 4 τῷ¹ *] τὸ MU |
σημαίνων *] σημαίνοντα MU | ἔλεγεν *] λέγων MU | τῷ δὲ *] τὸ δὲ MU
5 ἔλεγεν *] λέγων MU | πατέρα < U | τό² < M 6 <τό> * | αὐτὸς ὁ *]
ὁ αὐτὸς MU 8 ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ U 9f ἄλλοτριούσαν U 12 <ἐνταῦθα> λή-
ξωμεν *] νήψωμεν M < U 16 ἐκκλίναντες] καὶ κλίναντες M | <τε> * | τῆς¹
< U | αὐτοῦ²] αὐτοῦ u. + τε U | vor μοχθηρίας + καὶ U | μοχθηρῶς M
17 τοῦ < U

Κατὰ Οὐαλησίων $\overline{\lambda\eta}$. τῆς δὲ ἀκολουθίας $\overline{\tau\eta}$.

1. Περὶ Οὐαλησίων ἀκριβοῦμεν πολλάκις. οὐ μέντοι γε ἔγνωμιν 1, 1
 πῶς τίς ἢ πόθεν ὁρᾶται ἢ τί λέγεται ἢ τοῦθετῶν ἢ φθεγγόμενος
 ἐπὶ ἑκαστῷ ὁ Οὐαλῆς οὕτως. καὶ τὸ μὲν ὄνομα Ἀραβικὸν ὑπέρχον 2
 τινὰ ὑπόνοιαν ἡμῖν δίδωσι διασηθῆναι τοῦτον καὶ τὴν αὐτοῦ ἀρε-
 σιν εἰσέτι δεῦρο φέρεσθαι. ὥς ἐν ὑπονοίᾳ *, καθάπερ ἔφη, τινὰς
 οὕτως ἐν Βασιλεύει τῆς Φιλαδελφικῆς χρόνος πέρας τοῦ Ἰουδαίου.
 καὶ οἱ μὲν ἐπιχώριοι τούτους Γνωστικοὺς βούλονται λέγειν, οὐκ εἰσὶ 3
 δὲ τῶν Γνωστικῶν. ἕτερα γὰρ τούτων τὰ φρονήματα. τὰ δὲ εἰς
 10 ἡμᾶς ἔλθόντα περὶ αὐτῶν τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. | D544
 Ἐν μὲν τῇ ἐκκλησίᾳ οἱ πλείους συνήγορτο ἕως καιροῦ τιος, ἕως 4
 αἰς πλάτος ἔλθειν ἢ αὐτῶν ἄνοια καὶ ἀπεβλήθησαν τῆς ἐκκλησίας.
 αἱ δὲ πάντες ἀπόκοποι πλὴν ὀλίγων, καὶ αὐτοὶ δὲ περὶ ἀρχῶν καὶ
 ἑξουσιῶν * καὶ ἄλλων οὕτως δοξάζονσι. καὶ ὅταν λέβωσιν ἀνθρω- 5
 15 πον εἰς μαθητείαν, καθ' ὅσον μὲν χρόνον οὕτω τῶν μορίων ἀπε-
 τμήνη, ἐμψύχων οὐ μεταλαμβάνει. ὅταν δὲ πείσῃσι τὸν τοιοῦτον ἢ
 μετὰ ἀνάγκης αὐτὸν ἀποτίμωσι, τότε πᾶν ὁτιοῦν μεταλαμβάνει ὥς
 ἡδὴ πεπαιγμένος ἀγῶνος καὶ μηκέτι ἐπικρίδεντος ὢν εἰς τὸ ἐποτρύ-
 νεσθαι διὰ τῶν ἐδεσμάτων εἰς ἡδογὴν ἢ καὶ ἐπιθυμίας. οὐ μόνον 6
 20 δὲ τοὺς ἰδίους τοῦτον ἀπαρτίζουσι τὸν τρόπον, ἀλλὰ πολλάκις καὶ
 ξένους παρερχομένους καὶ περὶ αὐτοῖς ἐπιξενοθέντας ταύτῃ διέθεντο
 τῇ ἀγωγῇ. ὥς πολὺς περὶ τούτου θρυλεῖται λόγος. ἀρπάζουσι γὰρ 7
 τοὺς τοιοῦτους ἔνδοξον καὶ ὀπίσω ἐπὶ σαρμφελοῖς δέξασαντες μετὰ | P490
 ἀνάγκης τὸ χειρότερον ἐργάζονται τῆς τῶν μελῶν ἀφαιρέσεως.
 25 καὶ ταῦτά ἐστιν ἃ περὶ τούτων εἰς ἡμᾶς ἔκειν. οὕτως γινώσκοντες ἐν 8
 ποίῳ τόπῳ τὴν καταμογήν ἔχουσι καὶ ὥς τὸ ὄνομα τοῦτο πολὺ
 τυγχάνει ἐν τοῖς μέρουσιν ἐκείνοις. καὶ ὥς τῆς αἰρέσεως ἕτερον ὄνομα
 οὐ κατειλήφαμεν, ἐνομίσαμεν ταύτην εἶναι. | Ö168

1 ff die Valesier nur von Epiph. erwähnt

M U

1 Überschrift κατὰ Οὐαλησίων $\overline{\lambda\eta}$ ἢ καὶ $\overline{\tau\eta}$ MU 2 ἀκριβοῦμεν *] ἀκού-
 ομεν MU | γε < U 4 (ἐπὶ ἑκαστῷ) * 6 * etwa (με ἔχειν, οὐ γὰρ ἔχω
 ἀκριβῶς λέγειν,) * 7 φιλαδελφικῆς M φιλαδελφικῆς U 8 εἶναι M 10 περὶ
 αὐτῶν τοῦτον ἔχει] περιέχει τοῦτον U 13 πλὴν ὀλίγων < U | δὲ² < M
 14 * etwa (μετὰ τῶν Ἀρχοντικῶν καὶ Σηθιανῶν) * 15 οὕτω] οὕτω M
 23 ὀπίσω ἐπὶ *] ὀπίσω M ἐπὶ U 25 γινώσκοντες M 26 πολὺν M

2. Πολλή δὲ φρενοβλάβεια τῶν τοιούτων. εἰ μὲν γὰρ τὸ ἐν τῷ 2, 1
 εὐαγγελίῳ βούλονται πληροῦν τὸ «ἐὰν σκανδαλίξῃ σε ἐν τῶν μελῶν
 σου, ἀπόκοψον ἀπὸ σοῦ, συμφέρει γάρ σοι εἰσελθεῖν εἰς βασιλείαν
 οὐρανῶν ἢ χωλὸν ἢ τυφλὸν ἢ κυλλόν», πῶς δύναται ἐν βασιλείᾳ
 5 τινὰ εἶναι ἡκρωτηριασμένον; εἰ γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν τὰ 2
 πάντα ἐστὶ τελειοῦσα, οὐδὲν ἀτελὲς ἔχει ἐν ἑαυτῇ. καὶ ὁπότε τοῦ
 σώματός ἐστιν ἀνάστασις, πάντα τὰ μέλη ἀναστήσεται καὶ οὐδ' ὁπό-
 10 τερον αὐτῶν καταλειφθήσεται. καὶ εἰ ὅλως τι μέλος οὐκ ἐγείρεται, 3
 οὐδὲ τὸ πᾶν σῶμα ἀναστήσεται. καὶ εἰ τὸ ἐν μέλος | τὸ σκανδαλί- D545
 10 ζον αὐτὸ μόνον καταλιμπάνεται. οὐδὲ ὅλως ἀναστήσεται οὐδὲ ὁπό-
 τερον τῶν μελῶν· πάντα γὰρ ἡμᾶς ἐσκανδάλισεν. τίς δὲ ἀναρρήξει 4
 αὐτοῦ τὴν καρδίαν τὴν πάντῃ σκανδαλίζουσαν; «ἔσωθεν, γὰρ φησιν,
 ἐκπορεύονται πορνεῖαι μοιχεῖαι ἀσέλγεια καὶ τὰ τοῦτοις ὅμοια». τίς
 οὖν ῥήξει τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν; εἰ δὲ οὐκ ἐγείρεται τὸ σῶμα κατὰ 5
 15 τὴν τινῶν ἀνομίαν καὶ ἀσέβειαν, πῶς οὖν ἄρα διοίσει ὁ παρὰ τούτων
 ὀριζόμενος λόγος; τῶν γὰρ ὅλων μελῶν ἀπάντων μὴ εἰσερχομένων
 εἰς βασιλείαν οὐρανῶν τίς ἔτι χρεῖα παρὰ ἐν μέλος γίνεσθαι, τῶν
 ἄλλων μὴ τοῦτο πληροῦντων; εἰ δὲ ἐγείρεται τὸ σῶμα (ἐγείρεται γάρ), 6
 πῶς ἐνδέχεται ἔτι ἐν βασιλείᾳ οὐρανῶν ἐν σώματι λώβησις γίνεσθαι;
 20 ἢ πῶς οὐκ ἔσται ἀπρεπὴς ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐπισυνῇ σώματα
 ἔχουσα πρὸς δόξαν ὄντα τῶν ἐν αὐτῇ; εἰ δὲ ὅλως καὶ τμηθείη 7
 τὸ μέλος τὸ σκανδαλίζον, ἄρα τέτμηται καὶ οὐχ ἡμαρτεν· τμηθὲν δὲ
 καὶ μὴ ἡμαρτήσαν. αὐτὸ ἔδει πρῶτον πάντων ἀναστήναι μὴ ἡμαρ-
 τήσαν.
- 25 3. Οἱ δὲ εἰς τὸ πρόχειρον τοῦτο ἔργον εὐτολμοὶ ἀπὸ πάντων 3, 1
 ἑαυτοὺς ἠθέτησάν τε καὶ ἀπηλλοτριώσαν. οὔτε γὰρ ἔτι ἄνδρες εἰσὶ
 διὰ τὸ ἀφηρημένον οὔτε γυναῖκες δύνανται εἶναι διὰ τὸ | παρὰ φύσιν. P491
 προῦλαβεν δὲ καὶ ἡ τοῦ στεφάνου τοῦ ἁγῶνος καὶ βραβεῖον τού- 2

2 vgl. Matth. 5, 29f. 18, 8f — 12 Mark. 7, 21f

M U 25—S. 363, 1 Anast. Sin. quæst. 66; [Migne 89, 685 C—688 D

3 εἰσελθεῖν < U 3f τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν U 4 χωλὸν U
 5 εἶναι < U | ἡκρωτηριασμένον U 7 οὐδὲ U 8 τί *] τὸ MU 9 τὸ¹
 < U | μέλος < M 10 αὐτὸν M | οὐδὲ¹] οὐδὲν U | ἀναστήσεται *] κατα-
 λειφθήσεται MU 12 τὴν² < U | πάντῃ *] πάντα MU 14 ῥήξει] τηρήσει M
 15 οὖν < U | παρὰ *] περὶ MU 16 ὅλων < U 17 ἔτι] ἔστι M 18 γὰρ]
 δὲ M 21 πρὸς δόξαν ὄντα < U | ὄντα *] οὐσα M 22 μέρος M 23 αὐ-
 τοῦ M | δεῖ U 25 οἱ] ὅσοι U Anast. Sin. | εὐτολμοὶ U 26 ἔτι < U
 27 δύνανται εἶναι < Anast. Sin. 28 προῦλαβεν hier intransitiv gebraucht

τας ἐπαινῆς. αἱ δὲ ὁπόσοι γὰρ φωνήσονται οὗτοι τῶν τριῶν τάξεων
 τῶν εὐνοῦχων τῶν ὑπὸ κυρίου εἰρημένων. αἱ δὲ γὰρ φησὶν. εὐνοῦ-
 χαι οἱ ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτῶν ἐγεννήθησαν. ἐκείνοι γὰρ ἀγαπῶνται 3
 εἰσι τῇ. αὐτῶν εὐνοῦχαι· οὔτε μὴν ἁμαρτίαν ἔχοντες διὰ τὸ οὕτως
 5 γεγεννησθαι οὔτε πάλιν ἔπαινον. μὴ δυνάμενοι πράττειν (τὶ τῶν
 τοιούτων). τῶν ἀφροδισίων φημί. ἐπειδὴ μὴ πέφυκεν αὐτοῖς τὰ παι-
 δοποιὰ ὄργανα τὰ ἐκ θεοῦ κεκτισμένα. ἀλλ' οὔτε μισθὸν ἔχουσιν 4
 εὐνοῦχίας βασιλείαν | οὐρανῶν. | διὰ τὸ ἀγῶνος μὴ μεμνησθαι. εἰ 5 D546
 δὲ καὶ ἐπιθυμιῶν μεμνήνται οἱ τοιοῦτοι. μὴ δυνάμενοι πράττειν ὅ 517
 10 μὴ δεῖ πράττειν καὶ μὴ πράττοντες μισθὸν οὐκ ἔχουσιν. οὐ γὰρ διὰ
 τὸ μὴ βούλεσθαι τὸ ἔργον παρ' αὐτοῖς οὐ πέπρακται. ἀλλὰ διὰ τὸ
 μὴ δύνασθαι. καὶ αὕτη μὲν ἡ ἀγωγή τῆς πρώτης ὑπὸ κυρίου 6
 εἰρημένης εὐνοῦχίας. τῆς διὰ τῶν μητέρων γεννωμένης ἐν εὐνοῦχίᾳ.
 ἐξ ὧν οὐ δύνανται οὗτοι ὑπάρχειν διὰ τὸ χειρότενκτον.
 15 4. »Καὶ εἰσὶν εὐνοῦχοι οἵτινες ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων εὐνοῦχίσθη- 4, 1
 σαν, φησὶν ὁ σωτὴρ. καὶ οὔτε ἀπὸ τούτων εἰσὶν οἱ προειρημένοι.
 οὗτοι μὲν γὰρ γίνονται [οἱ ὑπὸ ἀνθρώπων εὐνοῦχισθέντες· ἔτεκεν
 χυλῶς ἢ βασιλιζῆς ἢ ἀρχοντιζῆς. βουλόμενοι γὰρ τινας τῶν βαρ- 2
 βάρων βασιλεῖς ἢ καὶ τύραννοι. ζηλωτείας χάριν καὶ ὑποβολῆς τῆς
 20 πρὸς τὰς γαμετάς τὰς ἰδίας. ἵτι κομιδῇ τέρας τοῖς παιδῶν λαμβάνουσι

2 Matth. 19, 12 — 15 Matth. 19, 12

M U Anast. Sin.

1 γὰρ < M 2 τῶν ὑπὸ τοῦ κυρίου εἰρημένων εὐνοῦχων Anast. Sin. 3 αὐ-
 τῶν + οὕτως Anast. Sin. 4 αὐτῶν] τοιαύτης Anast. Sin. 4–8 οὔτε μὴν ἁμαρτίαν—
 μεμνησθαι bei Anast. Sin. verkürzt zu καὶ οὔτε μισθὸν ἔχοντες διὰ τὸ οὕτως γε-
 γεννησθαι· οὔτε πάλιν ἁμαρτίαν, μὴ δυνάμενοι πράττειν τὰ τῶν ἀνδρῶν ὑστερη-
 μένοι τὰ ἐκ θεοῦ παιδοποιὰ μόρια. 5 γεγεννησθαι *] γεγενῆσθαι MU | ἔπαι-
 νον] ἁμαρτίαν U | μὴ *] < M ὅτι U 5f (τὶ τῶν τοιούτων) * 6 τῶν
 ἀφροδισίων *] δι' ἀφροδισίων M τὴν ἀφροδισίων U 8 βασιλείαν Dind. Öh.]
 βασιλείας MU | μὴ < M 11 τὸ ἔργον—πέπρακται] οὐ πράττουσιν Anast.
 Sin. 12 ἡ πρώτη ἀγωγή Anast. Sin. 13f τῆς διὰ—χειρότενκτον < Anast.
 Sin. 14 δύνωνται M | διὰ τὸ χειρότενκτον < U 15 καὶ εἰσὶν] εἰσὶ δὲ M
 εἰσι + φησὶν Anast. Sin. | οἵτινες] οἱ U < M 15f εὐνοῦχισθέντες M
 16 φησὶν ὁ σωτὴρ < Anast. Sin. 16f καὶ οὔτε—γίνονται < Anast. Sin.
 17 γίνονται *] γεννῶνται MU | οἱ] + δὲ U + γὰρ Anast. Sin. 18 ἡ¹ <
 Anast. Sin. 19 ἡ καὶ τύραννοι] καὶ ἀρχοντες Anast. Sin. | ζηλωτείας M
 20 τὰς ἰδίας γαμετάς Anast. Sin. 20f λαμβάνουσι καὶ < Anast. Sin.

καὶ εὐνουχίζουσι τούτους πρὸς τὸ ἀδυνθάντας ἐμπιστεύεσθαι τὰς
ιδίας αὐτῶν ὡς ἔφην γαμετάς. καὶ οὕτως ἐν τῷ κόσμῳ γέγονεν 3
ἢ περὶ τούτων αἰτία. ὅθεν τάχα οἶμαι (γέγονεν) καὶ τὸ εὐνοῦχον
καλεῖσθαι, ἀπὸ τοῦ εὐνοεῖν δύνασθαι ἀφαιρουμένων τῶν μελῶν καὶ
5 τοῦ μὴ ἐπερτρίβεσθαι μίξει τῶν σωμάτων ὡς τῶν ὁργάνων ἀφρημέ-
ρους. ἑτέρα τοίνυν αὕτη ἢ τάξις ἐκ παιδὸς λαμβανομένη καὶ εὐ- 4
νουχιζομένη ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων οὐχὶ διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.
»Καὶ εἰσὶν, φησὶν, εὐνοῦχοι οἵτινες εὐνουχίσαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν 5
βασιλείαν τῶν οὐρανῶν«. τίνες τοίνυν εἶεν οὗτοι ἀλλ' ἢ οἱ γενναῖοι
10 ἀπόστολοι καὶ οἱ καθεξῆς παρθένοι καὶ μονάζοντες; Ἰωάννης μὲν καὶ 6
Ἰάκωβος, υἱοὶ Ζεβεδαίου, μέναντες ἐν τῇ παρθενίᾳ, μήτε μὴν ἰδίαις
χερσὶ τὰ μέλη ἀποτεμόντες μήτε συναφθέντες γάμῳ, ἀλλὰ τῇ ἰδίᾳ 1492
καρδίᾳ ἀγωνισάμενοι καὶ θανμασίως τὸ κλέος τοῦ στεφάνου τοῦτου
τοῦ ἀγῶνος ἀπεργάζαμενοι. μετ' αὐτοὺς | δὲ ὅσοι ἐν μυριάδων ἀριθμῷ 7 D547
15 ἐν τῷ κόσμῳ μονάζοντες καὶ ἀπὸ μοναστηρίων καὶ παρθενόωνων
τουτὶ τοῦ ἀγῶνος τὸ κλέος ἀπηνέγκαντο, οἵτινες σώμασί γυναικῶν
οὐκ ἐμίγησαν, ἀλλὰ ἠθλήσαν ἐν ἀγῶνι τελειοτάτῳ. ὡς καὶ Ἡλίας 8
ἐν παλαιᾷ διαθήκῃ εὐρίσκεται καὶ Παῦλος λέγων »λέγω δὲ τοῖς ἀγά-
μοις ὅτι καλὸν αὐτοῖς, ἐὰν μείνωσιν οὕτως καθὼς καὶ ἐγώ. εἰ δὲ οὐκ

8 Matth. 19, 12 — 10 vgl. Panarion haer. 78, 13, 4 — 18 I Kor. 7, 8

M U Anast. Sin.

1 τούτους < Anast. Sin. | ἀδυνθάντα M | πιστεύεσθαι U Anast. Sin.
2 ιδίας αὐτῶν ὡς ἔφην < Anast. Sin. 3 τούτων *] τοῦτου MU Anast. Sin.
3f τάχα οἶμαι—καλεῖσθαι] εὐνοῦχον ἐνυμολογεῖσθαι ὡς οἶμαι Anast. Sin. 3 <γέ-
γονεν>* 4 δύνασθαι + καὶ M | ἀφρημένων Anast. Sin. 4—7 καὶ τοῦ μὴ—
τῶν οὐρανῶν < Anast. Sin. 4 καὶ < M 5 τοῦ < U | τῶν² < M 7 οὐχὶ—
οὐρανῶν < M 8 φησὶν < M 9 τῶν οὐρανῶν < U | τίνες τοίνυν—ἀλλ' ἢ] οὗτοι δέ
εἰσιν Anast. Sin. 10 καὶ μονάζοντες hinter ἀπόστολοι U | μὲν + γὰρ Anast. Sin.
11 τῇ < U 11f μήτε μὴν—ἀποτεμόντες] καὶ μήτε ὑπ' ἀνθρώπων εὐνουχισθέν-
τες Anast. Sin. 12 μήτε + μὴν Anast. Sin. 12f τῇ ἰδίᾳ καρδίᾳ] κατὰ τῆς
σαρκὸς Anast. Sin. 13 καὶ < Anast. Sin. 13f τοῦ στεφάνου τοῦτου τοῦ
ἀγῶνος] τοῦ στεφάνου < M τῆς εὐνουχίας ταύτης καὶ τῶν στεφάνων Anast. Sin.
14 ἀπηνέγκαντο Anast. Sin. | ὅσοι ἐν μυριάδων ἀριθμῷ] ὅσαι μυριάδες U ὅσοι
μυριάδων Anast. Sin. 15f μονάζοντες—ἀπηνέγκαντο] παρθενεῦντες καὶ μονά-
ζοντες τὸν αὐτὸν μισθὸν ἐκλήρωσαντο Anast. Sin. 15 παρθένων M 16 τοῦ-
του M 17 ἠθλήσαν M | ἐν < Anast. Sin. 17f Ἡλίας—εὐρίσκεται] ὁ Ἡλίας
καὶ Δανιὴλ ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ ἄλλοι πολλοὶ Anast. Sin. 18—S. 362, 13 καὶ
Παῦλος—πεποιηκότων < Anast. Sin. 19 καθὼς] ὡς U

ἐγκρατεύονται γαμειτώσαντες. πῶς οὖν αὐτὸς ἔμεινεν; εἰ μὲν γὰρ 9
 ἀποτετμημένος ἦν καὶ κατ' αὐτὸν ἔμεινεν ὁμοιοῦμενοι αὐτῷ. ἵνα
 πληρώσωσι τὸ πῶς | καὶ γὰρ. πῶς ἀποτετμημένος τις ἠδύνατο γῆμαι. Ὡς 172
 εἰ μὴ γέ τι ἐνεγκρατεύτο κατὰ τὸ γαμειώσασθαι καὶ μὴ πυροῦσθαι;
 5 ὁρῶς ὅτι περὶ ἐγκρατείας φάσκει καὶ οὐκ περὶ μελῶν ἀφαιρέσεως.
 εἰ δὲ φάσκοντι αὐτοὶ δια τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἑαυτοὺς εὖρον 10
 χιρῆσαι. πῶς ἑαυτοὺς ἀπαλλοτριώσουσι τοῦ ῥήματος τοῦ εἰρημένου
 ὅτι τίς τις οὔτις εὖρονχίσθη ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων; εἰ γὰρ 11
 αὐτὸς ἰδίᾳ χιρῶν ἑαυτὸν εὖρονχίζει, ἀνθρωπὸς ἐστὶ καὶ εἰ χιρῶς
 10 αὐτοῦ τὸ ἀθέμιτον τοῦτο εὐργάσαστο· εἰ δὲ καὶ αὐτὸς ἑαυτῷ οὐ δέδ-
 νηται προῖξαι ἐπὶ ἄλλων δὲ εὖρονχίσθη. οὐκέτι ἐστὶ διὰ βασιλείαν
 οὐρανῶν. διὰ τὸ ἐπὶ ἀνθρώπων εὖρονχίσθαι. ἦτοι δι' αὐτοῦ ἦτοι
 διὰ τῶν τοῦτο πεποιηκότων. πεσεῖται δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ στεφάνου 12
 καὶ ἀπὸ τοῦ βραβίου, οὐκέτι χάριν ἔχων διὰ τὴν ἀποχὴν τῆς τοι-
 15 αῖτης χορήσεως. ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ δύναισθαι χορῆσαι ἀφρημένων τῶν
 τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως μελῶν. ἐν δὲ καὶ τὸ αὐτὸ κριθήσεται. ὥς 13
 ὁ λυμαινόμενος ἑαυτοῦ τὸ μέλος καὶ ὥς ὁ τέμνων ἀλλότριον ἀμπε-
 λῶνα. οὐ γὰρ κατὰ θεὸν ἐπολιτεύσατο, ἀλλὰ κατὰ ἐπιβουλὴν τῷ
 δημιουργῷ κερῖν θεῷ ἀντίστη ὁ τοιοῦτος. ἐπιθυμία δὲ περισσο- 14
 20 τέρα ὁ τοιοῦτος ἐνεχθήσεται. καὶ γὰρ ὁ εὖρονχος ἔδεται παρὰ τῷ
 σοφῷ οὐκ ἀπεχόμενος τῆς ἐπιθυμίας. ἀλλὰ * μὴ δυνάμενος τὴν
 ἐπιθυμίαν ἐπιτελέσαι. ὥς λέγει ἐπιθυμία εὖρονχον ἀποπαρθεύσαι D548

8 Matth. 19, 12 — 22 Sir. 20, 4

M U Anast. Sin.

1 γαμειτώσαν U 2 καὶ < M | ὁμοιομοιούμενοι M 3 ἀποτετμημέ-
 νος U 4 ἐνεγκρατεύετο U | κατὰ τὸ Jül.] καὶ τὸ MU | γαμειτώσαν U |
 καὶ < M 7 τοῦ εἰρημένου ῥήματος U 9 νορ ἄνθρωπος + (καὶ αὐ-
 τός)? * | καὶ < U 10 αὐτός] οὔτος M 10f οὐδὲν δύναιται M 12 διὰ
 τὸ] διότι U | εὖρονχίσθη U 13f πεσεῖται δὲ—οὐκέτι χάριν] πλὴν ὅτι καὶ
 τὸ ἀθέμιτον τῆς κακίστης εὖρονχίας ἐργάζονται οἱ ταλαίπωροι καὶ οὐδένα μισθὸν
 ἢ χάριν Anast. Sin. 15 [ἀλλὰ] * 15f [ἀλλὰ] διὰ—μελῶν < Anast. Sin.
 16—18 κριθήσεται ὥς — ἀμπελῶνα] κριθήσονται ἀμφοτέροι, ὁ μὲν ὥς ἑαυτὸν
 λυμαινόμενος ὁ δὲ ὥς τὸν πλησίον διαφθείρων Anast. Sin. 17 ἑαυτοῦ] αὐτοῦ M
 18f οὐ γὰρ κατὰ—ὁ τοιοῦτος] ἐπιβουλοὶ γὰρ τῆς τοῦ [θεοῦ δημιουργίας καὶ
 τῆς ἑαυτῆς ψυχῆς ἀπεδείχθησαν Anast. Sin. 19 ἀντιστὰς M 20 ἐνεχθή-
 σεται + καὶ τὴν φέειν καὶ τὴν γνώμην πρὸς τοῦτοις ἀνατραπήσεται Anast. Sin.
 21 * < [μᾶλλον ἐπιθυμῶν, ἅτε] * 22 ὥς λέγει] φησὶ γὰρ Anast. Sin.

νεάνιδα. καὶ ἐκ πανταχόθεν * ὧ τῆς πολλῆς ματαιότητος τῆς ἐν 15
τῷ κόσμῳ πολυτρόπως ἐπινερομένης. | P 193

Καὶ ταῦτά ἐστιν ἃ περὶ τούτων ἔγνωμεν. διὸ καὶ ἐν συντόμῳ 16
περὶ αὐτῶν εἰρηκότες καὶ ὡς ἔφην ὑπονοήσαντες εἶναι τούτους τοὺς
5 προειρημένους, καταλιπόντες τοὺς αὐτοὺς καὶ καταγελάσαντες <αὐτῶν> 17
ὥσπερ σκορπίου δικέντρον τοῖς μὲν κέρασι καὶ χηλαῖς ἀπὸ τῶν ἀνέ-
καθεν τῶν πατέρων βίοις ἐναντιωθέντος, ἐν δὲ τῷ κέντρῳ τῷ τύπῳ
τῆς ἀγίας τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας ἀνθισταμένον, ὑποδήματι ἐστηριγμένον
καταπατήσαντες τούτους [καὶ καταγελάσαντες,] τουτέστιν διὰ τῶν
10 ῥητῶν τοῦ εὐαγγελίου, κατὰ τὸ ἔθος ἐπὶ τὰς μετέπειτα βαίνοντες
ἐνταῦθα λήξωμεν τῆς τούτων ἀβελτηρίας.

Κατὰ Καθαρῶν τῶν ἀκαθάρτων $\overline{\lambda\theta}$, τῆς δὲ ἀκολουθίας $\overline{\nu\theta}$.

1. Καθεξῆς δὲ τούτων Καθαροὶ τινες λεγόμενοι ἐφύησαν, ἀπὸ 1, 1
Νανάτος τινός, ὡς πολλὸς ἄδεται λόγος. οὗτος δὲ ὁ Νανάτος ἐπὶ
15 τῆς Ῥωμαιῶν ὑπῆρχεν, ἐν καιρῷ τοῦ διωγμοῦ τοῦ πρὸ τοῦ Μαξιμι- 0174
<α>νοῦ γενομένου [πρώτου]. τάχα δὲ οἶμαι Δεκίου τότε ἦν ἡ Αὐρηλια-
νοῦ. ἀπὸ δὲ τῆς προφάσεως τῶν ἐν τῷ διωγμῷ παραπεσόντων 2

17 ff vgl. Eusebius h. e. VI 43, 1; S. 612, 13 ff Schwartz ἐπειδήπερ τῇ κατὰ
τούτων ἀρθεῖς ὑπερηφανία Νοούατος τῆς Ῥωμαιῶν ἐκκλησίας πρεσβύτερος, ὡς

M U Anast. Sin. (bis νεάνιδα Z. 1)

1 Nach νεάνιδα fährt Anast. Sin. noch fort: καὶ ὥσπερ ἀγαθὰ ἐκκεχυμένα
ἐπὶ στόματι κεκλεισμένῳ ἢ ἐδέσματα βρωμάτων παρακείμενα ἐν τάφῳ ἢ κάρπωσις
εἰδώλῳ (οὔτε γὰρ ἔδεται οὔτε ὀσφραίνεται), οὕτως εὐνοῦχος περιλαμβάνων παρ-
θίνον καὶ στενάζων. Ὁ δὲ Σολομών, ἀναστέλλων αὐτῶν τὴν ἀσχοροργίαν φησί·
μακάριος εὐνοῦχος, ὁ μὴ ἐργασάμενος ἐν χειρὶ ἀνόμημα μηδὲ ἐνθυμηθεὶς κατὰ τοῦ
κυρίου πονηρά. Παράνομος τοίνυν καὶ δαιμονιώδης ἡ τοιαύτη ἐργασία καὶ νομο-
θεσία καὶ τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ ἀπόβλητος καὶ ἀντίθετος. Καὶ γὰρ νομοθετῶν ὁ
θεὸς ἔλεγεν· οὐκ εἰσελεύσεται θλασίας καὶ ἀποκεκομμένος εἰς οἶκον κυρίου ἐπὶ
τρίτην καὶ τετάρτην γενεάν. καὶ πάλιν περὶ θνσιῶν ἐντελλόμενός φησι· θλασίαν
καὶ ἐκτομίαν εἰς θνσιαστήριον οὐ προσάξετε κυρίῳ, ὅτι μῶμος ἐν αὐτοῖς καὶ οὐ
δεχθήσονται. | * etwa <ἐξέπεσεν ἢ τούτων ληρωδία καὶ> * 3 καὶ² < U
5 <αὐτῶν> * 6 τέρασι U 7 ἐναντιωθέντος*] ἐναντιωθέντας MU | vor κέντρῳ +
ἄλλῳ M 8 ἀνθισταμένον*] ἀνθισταμένους MU 9 [καὶ καταγελάσαντες] *
10 μετέπειτα βαίνοντες] λοιπὰς μεταβαίνοντες U 12 Überschrift κατὰ Καθα-
ρῶν τῶν ἀκαθάρτων $\overline{\lambda\theta}$ ἢ καὶ $\overline{\nu\theta}$ M κατὰ καθαρῶν $\overline{\lambda\theta}$ ἢ καὶ $\overline{\nu\theta}$ U 14 δὲ < U
15 τοῦ³ < U 15 f Μαξιμι<α>νοῦ*] Μαξιμίνου MU 16 [πρώτου] *, wohl
doppelte Lesart zu πρὸ τοῦ (Z. 15) | δὲ < U 17 τῶν*] τῆς MU

ἐπάραματι ἀρθεῖς ἅμα τοῖς αὐτῷ ἐπομένοις μὴ θελήσας κοινωνῆσαι τοῖς μετανοοῦσιν ἀπὸ τοῦ διωγμοῦ. εἰς αἰτίαν τῆς αὐτῆς τέτραπται. λέγων μὴ εἶναι <αὐτοῖς> σωτηρίαν. ἀλλὰ μίαν μετάνοιαν. μετὰ δὲ τὸ λουτρὸν μηκέτι δύνασθαι τινα ἐλεεῖσθαι παραπεπτωκότα.

Καὶ αὐτοὶ δὲ φασιν εἶναι μετάνοιαν μίαν καὶ διὰ | λουτροῦ παλιγ- 3 D549
γενεσίας ταύτην γίνεσθαι τὴν σωτηρίαν, ἀλλ' οὐκ ἀναιροῦμεν τὴν
τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν, εἰδότες τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας καὶ τὸν 4
ἔλεον τοῦ δεσπότου καὶ τὸ σύγγνωστον τῆς φύσεως, τὸ εὐρίπιστον
τῆς ψυχῆς, τὸ ἀσθενὲς τῆς σαρκός, τὸ πολὺβλυστον τῆς τῶν πάντων
1 ἐνθρόνου ἀσθενείας ἐν παραπτώμασιν. διότι οὐδεὶς ἀναμάρτητος
καὶ καθαρὸς ἀπὸ ὅπου, οὐδ' ἂν καὶ μία ἡμέρα ἢ ζωὴ αὐτοῦ ἐπὶ
τῆς γῆς. καὶ ἡ μὲν τελεία μετάνοια ἐν τῷ λουτρῷ τυγχάνει· εἰ 5
δὲ τις παρέπεσεν, οὐκ ἀπόλλει τοῦτον ἢ ἁγία τοῦ θεοῦ ἐκκλησία.
δίδωσι γὰρ καὶ ἐπάνοδον καὶ μετὰ τὴν μετάνοιαν τὴν μεταμέλειαν.
15 τῷ γὰρ Κάϊν εἶπεν ὁ θεός ᾧμαρτες, ἡσύχασον, | καὶ τῷ παραλυτι- 6 P491
κῷ ἰδού, ὕγις γέγονας. μηκέτι ἁμάρτανες, καὶ Πέτρον ἀνακαλεῖται
ὁ κύριος μετὰ τὸ ἀρνήσασθαι καὶ ἀντὶ τῶν τριῶν ἀρνήσεων τοῖς

μηκέτ' οὔσης αὐτοῖς σωτηρίας ἐλπίδος μηδ' εἰ πάντα τὰ εἰς ἐπιστροφὴν γνησίαν καὶ καθαρὰν ἐξομολόγησιν ἐπιτελοῖεν, ἰδίᾳ αἰρέσεως τῶν κατὰ λογισμοῦ φησίωσιν Καθαροὺς ἑαυτοὺς ἀποφηνάντων ἀρχηγὸς καθίσταται Socrates h. e. I 10; Migne 67, 101A (Acesius) τὴν ἀκρίβειαν τοῦ ἀσκητοῦ κανόνος ἔλεγεν, ὡς ἄρα οὐ χρὴ τοὺς μετὰ τὸ βάπτισμα ἡμαρτηκότας ἁμαρτίαν, ἣν πρὸς θάνατον καλοῦσιν αἱ θεῖαι γραφαί, τῆς κοινωνίας τῶν θείων μυστηρίων ἀξιουῖσθαι, ἀλλ' ἐπὶ μετάνοιαν μὲν αὐτοὺς προτρέπειν, ἐλπίδα δὲ τῆς ἀφίσεως μὴ παρὰ τῶν ἱερέων ἀλλὰ παρὰ τοῦ θεοῦ ἐκδέχεσθαι τοῦ δυναμένου καὶ ἐξουσίαν ἔχοντος συγχωρεῖν ἁμαρτήματα; vgl. für den östlichen Novatianismus sonst Nicäa can. 8 Basilius ep. 188 can. 1; Migne 32, 668 B ep. 190 can. 47; Migne 32, 729 C Amphilochius v. Ik, bei Ficker, Amphilochiana I 30, 23 46, 16 52, 10 Chrysost. hom. 6 in Hebr.; Migne 63, 492 u. CIG IV 9268, dazu Cumont, mélanges d'arch. et d'hist. XV (1895) S. 291

5f μετάνοιαν μίαν] vgl. das Symbol Ancoratus c. 119, 11; I 149, 2 καὶ εἰς ἓν βάπτισμα μετανόιας Symbol von Jerusalem (§ 124 S. 134 Hahn³) καὶ εἰς ἓν βάπτισμα μετανόιας εἰς ἅφεςιν ἁμαρτιῶν; dazu Holl, Sitz. Ber. Berl. Akad. 1919. S. 10 — 10 Hiob 14, 4f — 15 Gen. 4, 7 — 16 Joh. 5, 14 — Joh. 21, 15. 16. 17

M U

1 αὐτῷ ἐπομένοις] ἐπαγωμένοις αὐτῷ U | θελήσας M | 2 τ(οι)αύτην * | τετρέπται M 3 λέγειν M | <αὐτοῖς> * 6 ταύτης U | γενέσθαι U | ἀλλὰ U 9 πάντων] πολλῶν U 10 ἐν παραπτώμασιν < U 11 ἢ ζωῇ] ὁ βίος U 13 τοῦτο M | τοῦ < M

αὐτὸν προκαλεῖται πρὸς ὁμολογίαν »ἀγαπᾷς με. Πέτρε; ἀγαπᾷς με. Πέτρε; ἀγαπᾷς με, Πέτρε;« καὶ φησὶ »ποιῖμαινε τὰ προβάτιά μου«.

2. Σφάλλει δὲ αὐτοὺς τὸ ῥητὸν τοῦ ἀποστόλου τὸ εἰρημένον 2, 1
 »ἀδύνατον γὰρ τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας καὶ καλὸν γενεσάμενους θεοῦ
 5 ῥῆμα δυνάμεις τε τοῦ μέλλοντος αἰῶνος καὶ παραπεσόντας πάλιν
 ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν. ἀνασταυροῦντας ἑαυτοῖς τὸν υἱὸν τοῦ
 θεοῦ καὶ παραδειγματίζοντας. γῆ γὰρ ἡ πιῶσα πολλάκις τὸν ἐπ' 2
 αὐτῆς ἐρχόμενον ὑέτὸν καὶ τίκτουσα βοτάνην εὐθετον ἐκείνοις, δι'
 οὗς καὶ γεωργεῖται. μεταλαμβάνει εὐλογίας· ἐκφέρουσα δὲ ἀκάνθας
 10 καὶ τριβόλους ἀδόκιμος καὶ κατάρας ἐγγύς, ἧς τὸ τέλος εἰς καῦσιν«.
 καὶ γὰρ τῷ μὲν ὄντι τοὺς ἅπαξ ἀνακαινισθέντας καὶ παραπεσόντας 3
 ἀνακαινίζειν ἀδύνατον. οὔτε γὰρ ἔτι γεννηθήσεται Χριστός, ἵνα σταυ-
 ρωθῇ ὑπὲρ ἡμῶν, οὔτε ἀνασταυροῦν δύναται τις τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ
 τὸν μηκέτι σταυρούμενον, οὔτε δύναται τις λουτρὸν | δεύτερον λαμ- D 550
 15 βάνειν· ἐν γὰρ ἔστι τὸ βάπτισμα καὶ εἰς ὃ ἐγκαινισμός. ἀλλὰ εὐθὺς 4
 ἐπιφέρει τὴν τούτων ἱασιν ὁ ἅγιος ἀπόστολος. τὴν ἐκκλησίαν ἰατρούων
 καὶ τῶν αὐτῆς μελῶν ἐπιμελούμενος, | καὶ φησὶ »πέπεισμεθα δὲ περὶ Ὡ 176
 ὑμῶν, ἀγαπητοί, τὰ κρείττονα καὶ ἐχόμενα σωτηρίας, εἰ καὶ οὕτως
 λαλοῦμεν. οὐ γὰρ ἄδικος ὁ θεὸς ἐπιλαθέσθαι τοῦ ἀγαθοῦ ἔργου
 20 ὑμῶν«. καὶ ὁρᾷς πῶς μὲν τὸν ἐγκαινισμόν μὴ δύνασθαι δεύτερον 5
 γενέσθαι τελείως ἀπεφήνατο, τῆς δὲ σωτηρίας οὐκ ἀπέτεμεν τοὺς
 ἔτι μετανοοῦντας, ἀλλὰ καὶ σωτηρίας ἐχόμενα καὶ θεὸν ἀντιλήπτορα,
 τῆς ἀγαθοεργίας αὐτῶν χάριν, τὸν κύριον ἔδειξε τῶν καὶ ἀπὸ παραπτω-
 μάτων τελειότατα μετανοούντων καὶ ἐπιστρεφόντων καὶ μεταμελο-
 25 μένων.
 Δέχεται οὖν ὁ ἅγιος λόγος καὶ ἡ ἁγία θεοῦ ἐκκλησία πάντοτε 6
 τὴν μετάνοιαν, οὐκ ἐξυδαρευομένη οὐδὲ ῥαθύμους τοὺς τὸν δρόμον
 τελοῦντας παρασκευάζουσα, ἀλλὰ θεοῦ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν
 μὴ ἀνακόπτουσα, γινώσκουσα δὲ τὸν τρόπον ἐκάστης ὑποθέσεως.
 30 ὥς γὰρ ὁ τὴν παρθενίαν ἀπολέσας ἀδυνάτως ἔχει ταύτην <ἀνα>κτῆ- 7
 σασθαι σωματικῶς, μὴ ἐνδεχομένης τῆς φύσεως, οὕτω καὶ ὁ ἀπὸ τοῦ

4 Hebr. 6, 4—6 — 17 Hebr. 6, 9f

M U

1 αὐτῶν M | προσκαλεῖται U | πρὸς] εἰς U 1f ἀγαπᾷς με Πέτρε² < U
 2 πρόβατα U 3 τὸ² < U 4 γὰρ < U 6 εἰς μετάνοιαν < U 7 πολλάκις
 hinter ἐπ' αὐτῆς U 10 ἀδόκιμος καὶ < M 17 ἐπιμελούμενος U | δὲ < M
 22 ἐχομένους U 23 τῆς < M | χάριν—ἔδειξε τῶν < U 27 ἐξυδαρευομέ-
 νην M 28 vor φιλανθρωπίαν + τὴν U 29 ἀνακάμπτοσα U 30f <ἀνα κτή-
 σασθαι * 31 ὁ < U

λουτροῦ | ἐν μεγάλοις τισὶ παραπτώμασι περιπεσόν· καὶ ὅσπερ ὁ ἀπὸ 8 P 495
 παρθενίας παραπίσων δευτέραν τιμὴν τὴν ἐγκράτειαν ἔχει. οὕτω καὶ
 ὁ μετὰ τὸ λουτρόν ἐν παραπτώματι μίζοντι γεγόμενος ἔχει δευτέραν
 ἴσιν τὴν μεταμέλειαν· οὐ τοιαύτην ἐγάρ ποτε κατὰ τὴν πρότην. οὐκ
 5 ἀποβεβλημένην δὲ ζωῆς ἔχει τὴν δευτέραν ἣν κέκτηται. οὐκ ἀθετεῖ
 τοίνυν ὁ θεὸς λόγος τὸν μισθὸν τῶν ἐν τῇ μετανοίᾳ κατανότων.

3. Ἐπειτα δὲ οἱ αὐτοὶ πάλιν ἀπὸ τούτου προσηδῆσαντες καὶ 3, 1
 ἄλλα τινὰ ἐφηύραντο. καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ τὴν αὐτήν, ἣν καὶ ἡμεῖς
 κεκτήμεθα, πίστιν λέγουσιν ἔχειν· οὗτοι δὲ οὐ βούλονται διγάμοις
 10 κοινοῦναι. εἰ γὰρ τις μετὰ τὸ βάπτισμα συνασθῇ γυναικὶ δευτέρᾳ. | D 551
 παρὰ τούτοις οὐκ εἰσδεχθήσεται ἔτι. καὶ τὸ πᾶν ἐστὶν ἡλίθιον. 2
 ὥς γὰρ εἴ τις θεάσασθαι τινα νηχόμενον ἐν ὕδατι καὶ ἀγροῶν τὴν
 πείραν τῆς διατήξεως ἑαυτὸν ἐκδοτοῖ τοῖς ὕδασι δόψῃ καὶ ὑποβρέχῃ
 γένηται. μὴ ἔμπειρος ὢν μηδὲ σαφῶς γινούς τῶν διὰ χειρῶν τε καὶ
 15 ποδῶν τὴν σωτηρίαν ἑαυτοῖς προσποριζομένων τὴν ἐπιστήμην, νομί-
 ζων δὲ ἁπλῶς τὸ ὕδωρ διαβαστάζειν τὸν ἄνθρωπον δίχα τῶν ἰδίων
 χειρῶν· ἢ ὥς εἴ τις ἀκούοι τὸν ἡγεμόνα τιμωροῦντα τοὺς δοῦντας 3
 φανλότητος (ἔργα) ἄχοι καὶ ἐλαχίστων καὶ νομίζοι μὲν τὴν δίκην
 ἴσην διεξιέναι κατὰ πάντων, ὥς ἐπὶ τοῦ φόρου οἴτως καὶ ἐπὶ τοῦ
 20 διαβάλλοντος τὸν πέλας ἢ * μαχουσαμένον· ἢ ὥς ἐὰν ἢ τις παρτάπασιν 4
 ἰδιώτης καὶ θεάσῃται τὸν εἰληφότα ἄρχοντος τὴν ἐξουσίαν κατὰ
 ἀλιτηρίων ἀποσπάσαντα μάχαιραν ἢ κατὰ γοήτων καὶ βλασφημῶν ἢ
 ἀκαθοσιώτων. νομίζῃ δὲ τοὺς | ἅπαντας ἐξουσίαν ἔχειν τῆς τοιαύτης Ὡ 178
 αἰτίας ποιεῖσθαι τὴν δίκην, θεασάμενός τε δίκην δόντας ἀνθρώπους
 25 καὶ αὐτὸς δὲ τὰ ἴσα μιμησάμενος θελήσῃ ἀποκτεῖναι τινας, ὥς δὴθεν
 τοὺς ἡδικοκότας δικάζων, ἄλούς δὲ οὗτος αὐτὸς δίκην δώσει, μὴ 5
 εἰληφὼς παρὰ βασιλέως ἐξουσίαν τῶν τοιούτων καὶ ὅτι τὴν ἴσην
 ἐνόμιζεν κατὰ πάντων ἐξιέναι ψῆφον ἀπὸ τῆς δίκης τῶν νό-

9 vgl. haer. 48, 9, 7; II 231, 19 ff Nicæa can. 8 Socrates h. e. V 22; Migne 67, 641 A

M U

1 παραπεσόν M 3 μετὰ Pet.] εἰς MU 4 <τὴν μεταμέλειαν> *, vgl.
 S. 364, 14 | vor κατὰ + τὰ M 8 καὶ² < U | ἣν καὶ ἡμεῖς < M 9 πί-
 στιν + ἣν M | διγάμοις] διδαγμοῖς U 10 ἐπικοινωνεῖν U 12 θεάσῃται U
 14 ἔμπειρος] ἐν πείρᾳ U 15 f νομίζων *] νομίζει MU 17 τιμωροῦντας M |
 τοὺς + τι U 18 φανλότητος <ἔργα> *] φανλότητος M τὰ τῆς φανλότητος U
 20 * <κακῶς> Jül. | μαχουσαμένον U | ἢ < M 21 ἄρχοντος *] ἄρχοντα MU
 | κατ' U 23 πάντας U 24 τε *] δὲ MU 26 οἴτος] ὁ τοιοῦτος U
 27 τῶν τοιούτων ist neutr. = zu Derartigem | καὶ ὅτι] διότι M 28 ἐνόμιζον M

μων, ἑαυτὸν [δὲ] ἐν τῇ ἀδικίᾳ διὰ τῆς ἰδίας ἀπειρίας καὶ ἀπαραιο-
λουθησίας ἔκδοτον ἀπωλείας παρασκευάσας, — οὕτω καὶ οὗτοι τὰ 6
πάντων ὁμοῦ μίξαντες ἐκ πάντων ἐξέπεσαν καὶ μὴ νοήσαντες τὰ
ἀκριβῆ τῆς τοῦ θεοῦ διδασκαλίας | ἐπὶ ἑτέραν τρίβον σφαλύντες ἐτρέ- P 496
5 πησαν, οὐκ εἰδότες ὅτι οὐκ αὐτὴ ἐστὶν ἡ τῆς θείας γραφῆς παρὰ-
δοσίς τε καὶ ἀκολουθία.

4. Τὰ γὰρ εἰς τὴν ἱερωσύνην παραδοθέντα διὰ τὸ ἐξοχώτατον 4, 1
τῆς ἱερουργίας εἰς πάντας ἐνόμισαν ἴσως φέρεσθαι. ἀκηχοῦτες γὰρ
ὅτι »δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι, μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα,
10 ἐγκρατῆ«, »ὡσαύτως | καὶ τὸν διάκονον« καὶ τὸν πρεσβύτερον, τὸν D 552
ὅρον τῶν ταγμάτων οὐκ ἐνόησαν. καὶ γὰρ τῷ μὲν ὄντι οὐ δέχε- 2
ται εἰς ἱερωσύνην τὸ ἅγιον τοῦ θεοῦ κήρυγμα μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ
ἐνδημίαν οὐδὲ τοὺς ἀπὸ πρώτου γάμου τελευτησάσης τῆς αὐτῶν
γυναικὸς δευτέρῳ γάμῳ συναφθέντας. διὰ τὸ ἐπερβέλλον τῆς τιμῆς
15 τῆς ἱερωσύνης· καὶ ταῦτα ἀσφαλῶς ἡ ἀγία τοῦ θεοῦ ἐκκλησία μετὰ
ἀκριβείας παραφυλάττεται. ἀλλὰ καὶ τὸν ἔτι (συμβιοῦντα καὶ 3
τεκνογονοῦντα, μιᾶς γυναικὸς ὄντα ἄνδρα, οὐ δέχεται. ἀλλὰ ἀπὸ μιᾶς
ἐγκρατευσάμενον ἢ χηρεύσαντα διάκονόν τε καὶ πρεσβύτερον καὶ ἐπί-
σκοπον καὶ ὑποδιάκονον, μάλιστα ὅπου ἀκριβεῖς κανόνες οἱ ἐκκλη-
20 σιαστικοί.

Ἀλλὰ πάντως ἔρεῖς μοι, ἐν τισὶ τόποις ἔτι τεκνογονεῖν πρεσβυ- 4
τέρους καὶ διακόνους καὶ ὑποδιακόνους. τοῦτο δὲ οὐ παρὰ τὸν

7 ff vgl. Panarion¹ haer. 48, 9, 8 ff; II 231, 22 ff u. περὶ πίστεως c. 21, 6. 8 f --
9 I Tim. 3, 2 — 10 I Tim. 3, 8 — 16 ff vgl. Eusebius demonstr. ev. I 9, 21; S. 43, 3 ff
Heikel πλὴν ἀλλὰ τοῖς ἱερωμένοις καὶ περὶ τὴν τοῦ θεοῦ θεραπείαν ἀσχολουμένοις
ἀνέχειν λοιπὸν σῆς αὐτοῖς προσήκει τῆς γαμικῆς ὁμιλίας Cyrillus Hieros. cat. 12, 25;
Migne 33, 757 A ὁ τῷ Ἰησοῦ καλῶς ἱερατεύων ἀπέχεται γυναικός· Elvira c. 33 *placuit*
in totum prohibere episcopis, presbyteris et diaconibus vel omnibus clericis positis
in ministerio abstinere se a coniugibus suis et non generare filios: quicumque vero
fecerit, ab honore clericatus exterminetur, dazu den in Nicäa abgelehnten Antrag
Soer. I 11; Migne 67, 101 C ἐδόκει τοῖς ἐπισκόποις νόμον νεαρὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν
εἰσφέρειν, ὥστε τοὺς ἱερωμένους λέγω δὲ ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ δια-
κόνους μὴ συγκαθεύδειν ταῖς γαμεταῖς, ὥς ἔτι λαῖκοι ὄντες ἡγάγοντο

M U

1 [δὲ] * 2 ἔκδοτον M | οὗτοι] αὐτοὶ U 5 οὐκ αὐτῇ] αὕτη U 6 τε
< U 7 τὴν < U 10 f τὸν ὅρον—ἐνόησαν < U 11 μὲν < M 12 εἰς
ἱερωσύνην < U | τοῦ¹ < M 13 οὐδὲ < U 14 συναφθέντες M 15 τοῦ
< M 16 (συμ)βιοῦντα * 22 δὲ < U

καρόνα γίνεται. ἀλλὰ παρὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων κατὰ καιρὸν ὁρῶ-
 μήσασαν διόρουν καὶ τῆς τοῦ πλήθους ἔνεκεν μὴ εὐρίσκομένης ὑπη-
 ρεσίας. τὸ προεπωθέσθαι γὰρ αἰὲν ἢ ἐκκλησία (ἐφ)ορῶσα ἀγίῳ 5
 πνεύματι ἐν διαταχθεῖσα ἔγνω ἀπερισπαστως θεῷ τὰς λατρείας ἐπι-
 τελεῖσθαι σπουδάζειν καὶ τὰ πνευματικὰ τῶν χρεῶν μετὰ πάσης
 εὐνοστέτης συνειδήσεως τελειοῦσθαι. φημὶ δὲ ὅτι πρέπον ἐστὶ διὰ 6
 τὰς ἐξαπίνης λειτουργίας καὶ χρεῖας σχολάζειν τὸν πρεσβύτερον καὶ
 διάκονον καὶ ἐπίσκοπον θεῷ. εἰ γὰρ καὶ τοῖς ἀπὸ τοῦ λαοῦ προσ- 7
 τάσσει ὁ ἅγιος ἀπόστολος λέγων. ἵνα πρὸς καιρὸν σχολάσωσι τῇ
 10 προσευχῇ. πόσῳ γε μᾶλλον τῷ ἱερεὶ τὸ αὐτὸ προστάσσει· τὸ ἀπε- 180
 ρίσταστον δὲ λέγω εἰς τὸ σχολάζειν τῇ κατὰ θεὸν ἐν ταῖς χρεαῖς ταῖς
 πνευματικαῖς τελειουργουμένη ἱεροσύνῃ. ἔξεστι δὲ (ἐπὶ) τῷ λαῷ 8
 (τοῦτο) δι' ἀσθένειαν διαβαστάζεσθαι καὶ (τοὺς) μὴ δυνηθέντας ἐπὶ τῇ
 πρώτῃ γαμετῇ στήναι· δευτέρως μετὰ θάνατον τῆς πρώτης συναφθῆναι. P 497
 15 καὶ ὁ μὲν μίαν ἐσχηκὼς ἐν ἐπαίνῳ μείζονι καὶ τιμῇ παρὰ πᾶσιν 9
 ἐκκλησιαζομένοις ἐνυπάρχει, | τὸν δὲ μὴ δυνηθέντα τῇ μιᾷ ἀρκεσθῆ- D 553
 ναι τελευτησάσῃ (ἢ) ἔνεκεν τινος προφάσεως, ἢ πορνείας ἢ μοιχείας ἢ
 ἄλλης αἰτίας. χωρισμοῦ γενομένου συναφθέντα δευτέρως γυναικὶ ἢ
 γυναικα δευτέρῳ ἀνδρί. οὐκ αἰτιᾶται ὁ θεὸς λόγος οὐδὲ ἀπὸ τῆς

4 vgl. I Kor. 7, 35 — 9 I Kor. 7, 5 — 12 ff vgl. Hermas mand. IV 4, 1 f ἐὰν γυνή,
 φημί. κύριε, ἢ πάλιν ἀνὴρ τις κοιμηθῇ καὶ γαμήσῃ τις ἐξ αὐτῶν, μήτι ἁμαρτάνει ὁ γα-
 μῶν; οὐκ ἁμαρτάνει, φησὶν· ἐὰν δὲ ἐφ' ἑαυτῷ μείνῃ τις, περισσοτέραν ἑαυτῷ τιμὴν
 καὶ μεγάλην δόξαν περιποιεῖται πρὸς τὸν κύριον Clemens Al strom. III 82, 4; II 233, 25 ff
 Stählin καὶ εἴ τινα ὁ ἀπόστολος δι' ἐκράσιαν καὶ πύρωσιν κατὰ συγγνώμην δευτέρου
 μεταδίδωσι γάμον. ἐπεὶ καὶ οὗτος οὐκ ἁμαρτάνει μὲν κατὰ διαθήκην (οὐ γὰρ κεκώ-
 λυται πρὸς τοῦ νόμου), οὐ πληροῖ δὲ τῆς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον πολιτείας τὴν κατ'
 ἐπίτασιν τελειότητα· δόξαν δὲ αὐτῷ οὐράνιον περιποιεῖ μείνας ἐφ' ἑαυτοῦ καὶ τὴν
 διαλυθεῖσαν θανάτῳ συζύγιαν ἄχραντον φυλάσσων, vgl. auch zu S. 370, 17 ff —
 19 f strenger Laodicea can. 1 περὶ τοῦ δεῖν κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα τοῖς
 ἐλευθέρως καὶ νομίμως συναφθέντας δευτέροις γάμοις, μὴ λαθρογαμίαν ποιήσαν-
 τας, ὀλίγον χρόνον παρελθόντος καὶ σχολασάντων ταῖς προσευχαῖς καὶ νηστείαις
 κατὰ συγγνώμην ἀποδίδοσθαι αὐτοῖς τὴν κοινωνίαν ὥρισαμεν Basilus ep. 188
 can. 4; Migne 32, 673 A περὶ τριγάμων . . . τὸν αὐτὸν ὥρισαν κανόνα διὰ καὶ ἐπὶ
 τῶν διγάμων ἀναλόγως· ἐνιαυτὸν μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν διγάμων, ἄλλοι δὲ δύο ἔτη

M U

1 γίνεται < U 3 προεπωθέσθαι M προεπωθέστερον U | (ἐφ)ορῶσα *
 4 ἀπερισπαστος U 5 χρεῶν M 11 τῇ < U | ἐν < M 12 (ἐπὶ) * 13 (τοῦτο) * |
 (τοὺς) * | δυνηθέντα M 16 τὸν δὲ μὴ δυνηθέντα *] ὁ δὲ μὴ δυνηθεὶς MU
 17 (ἢ) Pet. | ἡ² < U 18 ἄλλης *] κακῆς MU 19 γυναικα *] γυνή MU

- ἐκκλησίας καὶ τῆς ζωῆς ἀποκηρύττει, ἀλλὰ διαβαστάζει διὰ τὸ ἀσθενές·
οὐχ ἵνα δύο γυναῖκας ἐπὶ τὸ αὐτὸ σχῇ ἔτι περιούσης μιᾶς, ἀλλ' (ἵνα) 10
ἀπὸ μιᾶς ἀποσχισθεῖς δευτέρα, εἰ τύχοι, ἐννόμως συναφθῇ, ἐλεεῖ
τοῦτον ὁ ἅγιος λόγος καὶ ἡ ἁγία θεοῦ ἐκκλησία, μάλιστα εἰ τυγχάνει
5 ὁ τοιοῦτος τὰ ἄλλα εὐλάβης καὶ κατὰ νόμον θεοῦ πολιτευόμενος.
καὶ γὰρ οὐκ ἂν ἔλεγεν ὁ ἀπόστολος ταῖς χήραις »γαμεῖτωσαν τεκνο- 11
γονεῖτωσαν οἰκοδεσποτεῖτωσαν«, οὐδὲ πάλιν ἔλεγε τῷ ἀνδρὶ τῷ τὴν
γυναῖκα τοῦ πατρὸς ἔχοντι καὶ παραδοθέντι »τῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον
τῆς σαρκός, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου« — οὐκ
10 ἔλεγε πάλιν »κυρώσατε εἰς αὐτὸν ἀγάπην, ἵνα μὴ τῇ περισσοτέρᾳ
λύπῃ καταποθῇ ὁ τοιοῦτος«. ἔλεγε γὰρ πάλιν »ὅτι χαρίζεσθε, 12
ζάγώ· διότι εἴ τι κεχάρισμαι, δι' ὑμᾶς κεχάρισμαι ἐν προσώπῳ κυρίου,
ἵνα μὴ πλεονεκτηθῶμεν ὑπὸ τοῦ σατανᾶ. οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα
ἀγνοοῦμεν«. καὶ ὅρα πῶς δίδωσι μετάνοιαν καὶ μετὰ παρίπτωμα.
15 5. Πάλιν δὲ ὁ κύριός φησιν »ἄφετε ἀλλήλοις τὰ παραπτώματα, 5, 1
ἵνα καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν οὐρανῷ ἀφήσῃ ὑμῖν«. ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλῳ 2
τόπῳ οὕτως φησὶ »καὶ πενθήσω πολλοὺς τοὺς ἐν ὑμῖν παραπεσόν-
τας καὶ μὴ μετανοήσαντας«, ὥς δεικνὺς ὅτι εἰ καὶ παρέπεσαν καὶ
μετενόησαν, εἰσδεκτοὶ οὗτοι γίνονται καὶ οὐκ ἀποβληθήσονται, τοῦ
20 κυρίου γινώσκοντος τί μεθ' ἐκάστου ποιήσειε.
Καὶ ὅτι μὲν ὁ κανὼν τῆς ἀληθείας τοιοῦτον ἔχει τὸν χαρακτήρα, 3
παντὶ τῷ σαφές ἐστὶ. μετὰ γὰρ τὴν πρώτην μετάνοιαν τὴν διὰ
λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας, ἐν ᾗ μετανοία ἀνεκαινίσθη πᾶς ἄνθρω- D554
πος, δευτέρα τις τοιαύτη οὐχ ὑπάρχει. οὔτε γὰρ δύο εἰσὶ βαπτίσματα, 4
25 ἀλλ' ἓν, οὔτε δις ἐσταυρώθη Χριστός, ἀλλ' | ἅπαξ, οὔτε δις ἀπέθανεν Ö182
ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἀνέστη. | καὶ τούτου χάριν ἐπασφαλίσασθαι δεῖ, ἵνα P498
μὴ παραπεσόντες τὸν στέφανον τοῦ ἀνακαινισμοῦ ἀπολέσωμεν.
ἀλλὰ ἐάν τις παραπέσῃ καὶ »προληφθῇ ἐν τινὶ παραπτώματι«, ὥς 5
λέγει ὁ ἀπόστολος, »ὑμεῖς οἱ πνευματικοὶ καταρτίζετε τὸν τοιοῦτον

6 I Tim. 5, 14 — 7 ff vgl. I Kor. 5, 1. 5 — 10 II Kor. 2, 8. 7 — 11 II Kor. 2, 10
— 15 Matth. 6, 14 Mark. 11, 25 — 17 II Kor. 12, 21 — 25 vgl. Röm. 6, 9f —
28 Gal. 6, 1

M U

2 σχοίη M | (ἵνα) * 3 vor μιᾶς + τῆς U | ἐννόμως vor εἰ τύχοι M |
ἐν νόμῳ U | συναφθῇ Dind. Öh.] συναφθῆναι M συναφθεῖναι U 7 nach πάλιν
etwas ausgefallen? (εἰ μὴ ἦν μετάνοια)? * 9 τῆς < U 12 διὸ M | κυρίου]
χριστοῦ U 14 τὰ παραπτώματα U 16 ἀφίση M 18 καὶ² < M 21 περι-
έχει M 23 vor λουτροῦ + τοῦ U | ἐν ᾗ] ἐνὶ M | πᾶς + ὁ M 24 οὐδὲ M
25 οὔτε¹] οὐ M | Χριστός < M | οὐδὲ M 27 ἀπωλέσωμεν U

Epiphanius II.

24

ἐν πνεύματι προύστητος, σκοπῶν ἑαυτὸν, μὴ καὶ οὐ πειρασθῆς. ἴάν
 τις οὐκ προληφθῇ (ἐν) παραπτώματι ἐν ὧν δ' ἂν εἴη, μετανοεῖτω.
 δέχεται γὰρ ὁ θεὸς τὴν μετάνοιαν καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα, ἴάν τις 6
 παραπέσῃ. πῶς δὲ μετὰ τοῦ τοιούτου ποιεῖ. αὐτὸς μόνος γινώσκει·
 ἀνεξιχνίαστα γὰρ τὰ κρίματα αὐτοῦ καὶ ἀνεκδιήγητοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ.
 καὶ πρὸ τῆς παρουσίας οὐ δεῖ κρίνειν ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ κύριος, ὃς καὶ 7
 ἀποκαλύψει τὰ κρυπτά τῆς καρδίας· καὶ τότε ὁ ἔπαινος ἐκάστων φα-
 νερός γενήσεται. ἡ γὰρ ἡμέρα δηλώσει ὅτι ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται.

β. Οὕτε οὖν ἐπαγγελλόμεθα ἐλευθερίαν παντάπασι τοῖς μετὰ τὸ 6. 1
 10 βάπτισμα παραπειστούσιν οὔτε ἀπαγορεύομεν τὴν αὐτῶν ζωὴν· θεὸς
 γὰρ ἐλεήμων ἐστὶν καὶ οἰκτίρων*, καὶ εἰδὼς τοῖς μετανοοῦσιν ἐπαρ-
 οδοῦν. καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐστὶ σαφές, τὸ δὲ δεύτερον οἶδαμεν ὅτι 2
 ἐλεήμων ἐστὶν θεός. ἴαν ἐξ ὅλης ψυχῆς μετανοήσωμεν ἀπὸ παραπτω-
 μάτων. ἔχει γὰρ ἐν χειρὶ ζωὴν καὶ σωτηρίαν καὶ φιλανθρωπίαν. καὶ
 15 τί μὲν αὐτὸς ποιεῖ αὐτῶν μόνῳ ἔγνωσται. πλὴν ὅτι ζημία οὐκ ἐνι
 ἀπὸ τῆς μετανοίας οὐδὲ ἀπηγόρευται ὁ μετανοῶν ἀπὸ πάντων σφαλ-
 μάτων. πόσῳ γε μᾶλλον ὁ κατὰ νόμον συναφθεὶς δευτέρῳ γυναικί; 3
 καὶ ἡ μὲν πρώτη γυνὴ ἐκ θεοῦ τεταγμένη, ἡ δὲ δευτέρα ἐξ ἀσθενείας
 ἀνθρώπων. καὶ ἔτι περισσοτέρῳ εἰ συναφθείη, τὸ ἀσθενές ἀεὶ

5 Röm. 11, 33 — 6 I Kor. 4, 5 — 8 I Kor. 3, 13 — 11 Psal. 103, 8 —
 Sir. 17, 24 — 12 ff vgl. Tertullian de poen. 7 collocavit in vestibulo poeniten-
 tiam secundam quae pulsantibus patefaciat; sed iam semel, quia iam secundo;
 sed iam amplius nunquam, quia proxime frustra Origenes hom. in Lev. 15
 c. 2; IX 425 Lommatszsch in gravioribus enim criminibus semel tantam paeni-
 tentiae conceditur locus, ista vero communia quae frequenter incurrimus, semper
 poenitentiam recipiunt et sine intermissione redimuntur Siricius ad Him.
 Tarrae. c. 5; S. 521 Hinschius Ps. Isidor de quibus (sc. über die Rückfälligen)
 quia iam suffugium non habent poenitendi, id' duximus discernendum, ut
 sola intra ecclesiam fidelibus oratione iungantur, sacris mysteriorum celebritati-
 bus quamvis non mereantur intersint, a dominicae autem mensae convivio segre-
 gentur — 18 ff stronger Didaskalia III 2, 2; S. 184, 11 ff Funk hoc enim sciatis,
 eam quae semel nupsit iuria legem etiam secundo nubere, eam autem quae ultra
 progreditur esse meretricem Constit. apost. III 2, 2; S. 185, 15 ff Funk καὶ τοῦτο
 γὰρ εἰδέναι δεξιέστε. ὅτι μονογαμία μὲν κατὰ νόμον γινομένη δικαία. ὥς ἂν κατὰ

M U

1 σεαυτὸν U 2 (ἐν) * 3 τὴν < M 4 τοῦ τοιούτου] τούτου U 5 ἀνεκ-
 διήγητοι] ἀνεξιχνίαστοι U 6 ὃς < M 7 ἀπόκρυφα U 12 τὸ μὲν πρῶ-
 τον] gemeint ist der Satz Z 9, wie mit τὸ δεύτερον Z. 10f 13 vor θεός + ὁ U
 14 σωτηρίας φιλανθρωπίαν U 16 τῆς < M 18 ἡ] εἰ M 19 εἰ + (τις)?

- διαβαστάζεται. φησὶ γάρ »γυνὴ δίδεται νόμῳ ἐφ' ὅσον χρόνον ζῇ ὁ 4 D555
 ἀνὴρ αὐτῆς. ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμη-
 θῆναι, (μόνον ἐν κυρίῳ)«. ἀποσημασμένος μετὰ τελευτὴν ἀνδρός τὸ
 ἐλευθέρον ἀπὸ ἁμαρτίας χωρὶς πάσης ἀντιλογίας. διὰ τῆς προσθήκης
 5 σημαίνει * τῷ »ἐν κυρίῳ«· ὥς οὐκ εἶναι αὐτὴν ἄλλοτρίαν κυρίου 5
 τὴν μετὰ τελευτὴν ἀνδρός συναπτομένην ἄλλῳ ἀνδρὶ ἢ τὸν μετὰ
 τελευτὴν γυναικὸς συναπτόμενον δευτέρῳ γυναικί, »μόνον ἐν κυρίῳ«,
 ὥς λέγει ὁ ἀπόστολος. καὶ φησὶ (μὲν) »μακαριωτέρα δὲ ἐστίν, ἐὰν 6
 μείνῃ οὕτως«, * τὸ δὲ »ἐν κυρίῳ« τουτέστιν τὸ μὴ ἐν πορνείᾳ μὴ
 10 ἐν μοιχείᾳ μὴ ἐν κλεψιγαμίᾳ, | ἀλλ' ἐν εὐνομίᾳ ἐν παρρησίᾳ ἐν σεμνῷ P499
 γάμῳ, ἐπιμένοντα ἐν τῇ πίστει ἐν ταῖς ἐντολαῖς ἐν εὐποιίαις ἐν εὐλα-
 βείᾳ ἐν νηστείαις ἐν εὐνομίᾳ ἐν ἐλεημοσύναις ἐν σπουδῇ ἐν ἀγαθο-
 εργίᾳ. ταῦτα γὰρ συνόντα καὶ παραμένοντα οὐκ ἀργοὺς οὐδὲ ἀκέρτους 7
 καθίστησιν εἰς τὴν τοῦ κυρίου παρουσίαν. | Ö184
 15 Καὶ τῇ μὲν ἱεροσύνῃ τὸ πρῶτον τάγμα καὶ ἡ περὶ πάντων 8
 ἀκριβολογία τῷ δὲ λαῷ τὸ σύμμετρον καὶ τὸ σύγγνωστον, ἵνα πάντες
 διδάσκωνται καὶ κατελεῶνται. ἐλεήμων γὰρ ἐστὶν ὁ δεσπότης καὶ 9
 δυνατὸς πάντας σφῆξιν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν εὐνομίᾳ τε καὶ ἀληθινῇ πίστει

γνώμην θεοῦ ὑπάρχουσα, διγαμία δὲ μετὰ ἐπαγγελίαν παράνομον, οὐ διὰ τὴν συνά-
 φειαν ἀλλὰ διὰ τὸ ψεῦδος, τριγαμία δὲ ἀκρασίας σημεῖον, τὸ δὲ ὑπὲρ τὴν τριγα-
 μίαν προφανῆς πορνεία καὶ ἀσέλγεια ἀναμφίβολος Neocæsarea can. 3 περὶ τῶν
 πλείστοις γάμοις περιπιπτόντων ὁ μὲν χρόνος σαφὴς ὁ ὠρισμένος, ἡ δὲ ἀναστροφὴ
 καὶ ἡ πίστις αὐτῶν συντέμνει τὸν χρόνον Basiliius ep. 188 can. 4; Migne 32, 675 A
 τοὺς δὲ τριγάμους ἐν τρισὶ καὶ τέσσαρσι πολλάκις ἔτεσιν ἀφορίζουσιν. ὀνομάζουσι
 δὲ τὸ τοιοῦτον οὐκέτι γάμον, ἀλλὰ πολιγαμίαν, μᾶλλον δὲ πορνείαν κεκολασμέ-
 νην συνήθειαν δὲ κατελάβομεν ἐπὶ τῶν τριγέμων πενταετίας ἀφορισμόν, οὐκ
 ἀπὸ κανόνος ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν προειληφόντων ἀκολουθίας ep. 199 can. 50; Migne
 32, 752 C Gregorius Naz. or. 37, 8; Migne 36, 292 B — Für die Stellung der Nova-
 tianer vgl. Socrates h. e. V 22; Migne 67, 641 A

1 I Kor. 7, 39 — 8 I Kor. 7, 40

Μ U

1 διαβαστάζει Μ 2 θέλη U 3 (μόνον ἐν κυρίῳ) * 4 ἐλευθέριον U |
 διὰ *] μετὰ MU 5 * etwa (τὸν ὅρον, τουτέστιν) * | τῷ] τὸ Μ 6 συ-
 ναπτομένην U 7 συναπτόμενον U 8 ἀπόστολος + αὐτὸς Μ | (μὲν) *
 9 * τὸ δὲ etwa (οὐκ ἐντέλλεται δὲ· προστάσσει δὲ τό) * | τουτέστιν τὸ < U
 10 ἀλλὰ Μ | ἐν εὐνομίᾳ < U 11 ἐπιμένοντα *] ἐπιμένειν MU 12 σπον-
 δαιότητι U 17 διδάσκονται Μ | κατελεοῦνται MU 18 αὐτῶν*] αὐτοῦ MU |
 τε < U

τῆς τοῦ κηρύγματος καθαρότητος. αὐτὸς γὰρ μόνος ἐστὶ καθαρός. οὗτοι δὲ ἑαυτοὺς φήσαντες Καθαροὺς ἀπ' αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως 10 ἀκαθάρτους ἑαυτοὺς ἀποτελοῦσι· πᾶς γὰρ ὁ καθαρὸν ἑαυτὸν ἀποφήνας ἀκάθαρτον ἑαυτὸν τελείως κατέκρινε.

- 5 Ἡ. Πολλὴ δὲ ἄνοια τῶν τοιούτων νομιζόντων διὰ ἓν τι, εἰ καὶ ἦ, 1 ἦν ἀληθές, περὶ παντὸς τοῦ λαοῦ τὸ κρίμα οὕτως φέρειν. ἔδει δὲ γινῶναι ὅτι οὐ περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης μόνον τὸ ἔγκλημα ὑπάρχει πάσῃ ψυχῇ ἢ [τὸ] διὰ τούτου ἐνάρετον γενέσθαι <ἐστὶ> μόνον, 2 ἀλλὰ καὶ τῷ μὴ λοιδωρεῖν, μὴ ὁμνῆναι ὄρκον μήτε ἐν ἀληθείᾳ μήτε | D556 ἐν ψεύδει. ἀλλὰ »ναὶ ναί« καὶ »οὐ οὐ« λέγειν, μὴ δολιεύεσθαι μὴ διαβάλλειν μὴ κλέπτειν μὴ ἐμπορεύεσθαι. ἐκ τούτων γὰρ πάντων 3 συνάγεται ἡμῖν τὰ ῥύπη τῶν ἀμαρτημάτων· ὥς, γὰρ φησὶν, ὁ πᾶσαλος ἀνὰ μέσον δύο λίθων συντριβήσεται, οὕτως ἡ ἀμαρτία ἀνὰ μέσον ἀγοράζοντος καὶ πωλοῦντος«. καὶ ὅτι ἐκ τοῦ πλήθους πάν- 4 15 τὸς <τινές> καὶ μέθυσοι καὶ ἔμποροι καὶ πλεονέκται καὶ τοκισταὶ *, καὶ πάντως ὅτι <καὶ αὐτοὶ> τὰ τοιαῦτα ἔχουσι καὶ τὰ τοιούτοις ὅμοια, <καὶ> ὅτι καὶ ψεύσματα ἐκάστω αὐτῶν παρακολονθεῖ. πῶς οὖν δύ- 5 ρανται ἑαυτοὺς Καθαροὺς ἀποκαλεῖν, <ὥς> διὰ τῆς μιᾶς ὑποθέσεως τῆς πέσης κατὰ θεὸν πραγματείας περὶ πάντων τῶν σφαλμάτων 20 ἀσφαλιζομένης; οὐκ ἔγνωσαν δὲ οὗτοι τὰ ἀκριβῆ τοῦ κηρύγματος οὐδὲ τίνοι ἀφώρισε τὸ ἀκρίβασμα τοῦτο τῆς διγαμίας.

Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ διωγμοῦ παραπεπτωκότες καὶ αὐτοὶ ἐὰν 6 P500 ἐνδείξωνται τελείαν τὴν μετάνοιαν, ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ καθεσθέντες καὶ κλαύσαντες ἐνώπιον κυρίου, δυνατός ἐστίν ὁ εὐεργέτης καὶ αὐτοὺς 25 ἐλεῆσαι· οὐ γὰρ τι θαῦλον γίνεται ἀπὸ μετανοίας. δέχεται μὲν 7 οὖν τοὺς μετανοοῦντας ὁ κύριος καὶ ἡ αὐτοῦ ἐκκλησία, ὥς ἐπέστρεψε Μανασσῆς ὁ υἱὸς Ἐζεκίου καὶ ἐδέχθη ὑπὸ κυρίου, καὶ ὁ ἀρνησάμενος πρὸς ὦραν ἅγιος Πέτρος καὶ χορηγαιότατος τῶν ἀποστόλων, ὃς 8

12 vgl. Sir. 27, 2 — 27 II Chron. 33, 13 — Mark. 14, 66ff u. Par.

M U

1 vor καθαρὸς + καὶ M 3 καθαρὸν hinter ἀποφήνας U 5 διὰ ἓν τι εἶναι τι U 6 κρίμα *] κήρυγμα M U (u. hinter ἀληθές) | φέρειν *] φάσκον M U
8 [τὸ] * | <ἐστὶ> * 9 τῷ *] τὸ MU | λοιδωρεῖν M 10 καὶ < M 11 ἐμπο-
ρεύεσθαι U 13 ἀνὰ μέσον + τῶν U | συντριβεται U 14f πάντως U πάντως u.
+ οἱ M 15 <τινές> * | καὶ μέθυσοι < M | ἔμποροι] πόρνοι U | * <ἐρύ-
σονται, τίς ἀμφιβάλλει;> * 16 πάντως ὅτι = jedenfalls gilt, daß | <καὶ αὐ-
τοὶ> * 17 <καὶ> * 18 <ὥς> * | ὑποθέσεως *] ὑποσχέσεως MU 24 vor
αὐτοὺς + δι' M 25 μὲν < U 26 ὁ < M 28 vor ἅγιος + ὁ U

- γέγονεν ἡμῖν ἀληθῶς στερεὰ πέτρα θεμελιούσα τὴν πίστιν τοῦ κυρίου,
 ἐφ' ἣ ὠκοδόμηται ἡ ἐκκλησία κατὰ πάντα τρόπον· πρῶτον μὲν ὅτι 9
 ὡμολόγησε »Χριστὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος«, καὶ ἤκουσεν ὅτι
 »ἐπὶ τῇ πέτρᾳ ταύτῃ τῆς ἀσφαλοῦς πίστεως οἰκοδομήσω μου τὴν
 5 ἐκκλησίαν«, ἐπειδὴ | σαφῶς αὐτὸν ὡμολόγησεν υἱὸν ἀληθινόν. τῷ 186
 γὰρ εἶπειν υἱὸν θεοῦ ζῶντος μετὰ προσθήκης »τοῦ ζῶντος« ἔδειξεν
 υἱὸν γνήσιον εἶναι. ὥς ἐν πάσῃ μοι σχεδὸν αἰρέσει περὶ τούτου εἴρη-
 ται. | 8. Ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ὁ αὐτὸς ἀσφαλίζεται 8,1 D557
 ἡμᾶς, λέγων τοῖς περὶ Ἀνανίαν· »τί ὅτι ἐπείρασεν ὑμᾶς ὁ σατανᾶς
 10 ψεύσασθαι τὸ ἅγιον πνεῦμα; οὐκ ἀνθρώπων ἐψεύσασθε, ἀλλὰ θεῷ·
 διότι ἐκ θεοῦ τὸ πνεῦμα καὶ οὐκ ἄλλότριον θεοῦ. ἀλλὰ καὶ ἐν- 2
 ταῦθα στερεὰ πέτρα οἰκοδομῆς καὶ θεμέλιος οἶκος θεοῦ γεγέννηται.
 ἐν τῷ ἀρνησάμενον αὐτὸν καὶ πάλιν ἐπιστρέψαντα εὐρεθέντα τε ὑπὸ
 κυρίου καταξιοθῆναι πάλιν ἀκοῦσαι »ποιμαίνε τὰ ἀρνία μου καὶ ποί-
 15 μαινε τὰ πρόβατά μου«. ὁ γὰρ Χριστὸς ταῦτα λέγων εἰς ἐπιστρο- 3
 φὴν ἡμᾶς ἤγαγε μετανοίας, ἵνα ἐν αὐτῷ πάλιν οἰκοδομηθῇ ἡ εὐθε-
 μελίωτος πίστις, ἢ μὴ ἀπαγορεύουσα ζωὴν τῶν ἀνθρώπων, ὅσοι
 ἐμπνέουσι τῷ βίῳ καὶ μετανοοῦσιν ἐν ἀληθείᾳ καὶ διορθοῦνται τὰ
 ἑαυτῶν σφάλματα ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ.
 20 9. Ὡς καὶ ἐν τῷ ᾄσματι τῶν ᾠμάτων ἔφη αὐτὴ ἡ νύμφη πρὸς 9,1
 τὸν νυμφίον λέγουσα »ἀποκρίνεται ὁ ἀδελφιδοῦς μου καὶ λέγει μοι·
 ἀνάστα ἐλθέ, [ἡ] πλησίον μου, καλὴ μου, περιστερά μου, ὅτι ὁ χειμὼν
 παρῇλθεν«, τὰ στυγερά τε καὶ ζοφώδη τῆς συννεφίας καὶ φοβερώ-
 τατα * ὥς εἶπειν * παρῇλθεν, »ὁ ὑετὸς ἀπῇλθεν, ἐπορεύθη ἑαυτῷ. 2
 25 τὰ ἄνθη ὥφθη ἐν τῇ γῇ ἡμῶν, καιρὸς τῆς τομῆς ἔφθακε. φωνὴ τῆς
 τρυγόνος ἤκουσθη ἐν τῇ γῇ ἡμῶν. ἡ συκὴ ἐξήνεγκε τοὺς | ὀλύνθους P501
 αὐτῆς, αἱ ἄμπελοι ἡμῶν κυπρίζουσιν, ἔδωκαν ὀσμὴν· ἵνα δείξῃ 3

1ff vgl. Ancoratus c. 9, 4; I 16, 17ff — 3 Matth. 16, 16 — 4 Matth. 16, 18
 — 8ff vgl. Ancoratus c. 9, 2; I 16, 9ff c. 118, 1f; I 145, 27ff — 9f Act. 5, 3f
 — 14 Joh. 21, 16. 17 — 21—27 Cant. 2, 10—13

M U

2 ὠκοδόμητο U 3 vor υἱὸν + τὸν U | υἱὸν] Ἰησοῦν M 5 τῷ] τὸ M
 6 τοῦ *] τῆς MU 10 ψεύσασθαι + ὑμᾶς M | τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον U 11 καὶ
 οὐκ ἄλλότριον θεοῦ < M 13 ὑποστρέψαντα U | τε] δὲ M 14 καταξιοθῆ-
 ναι *] καὶ καταξιοθέντα MU 14f πρόβατα u. ἀρνία vertauscht U 16f εὐ-
 θεμελιώτατος (2 Akzente) U 18 ἐμπνέωσι M 20 ὥς < U | αὐτῇ M | [ἡ] *,
 vgl. S. 374, 22 24 * etwa <τῶν χειμῶνων> * | * <τῶν ἀμαρτημάτων> *
 25 vor καιρὸς + ὁ U | τομῆς] φθογγῆς M | ἔφθασε U

- πάντα τὰ παρωχημένα παρελθόντα, ἕαρος δὲ ἄρτι ἀνθούντος καὶ
θαλάσσης γαλιλιώσης τε καὶ γόφου τοῦ ὑετοῦ διελθόντος καὶ τῶν
παλαιῶν τῆς ἀμύλου * τετμημένων καὶ τῆς πόας μηκέτι ποαζούσης 4
5 ἐν τῇ ἐρήμῳ βοώσης τουτέστιν ἐν τῇ γῇ ἡμῶν καὶ συκῆς τῆς ποτι-
κατεργασίας ἐκβαλλούσης τοὺς ὀλένθους, τοὺς καρποὺς τῆς μετα-
φοίας ἤδη ἐπὶ τοῖς κλώρεσι | καὶ δένδροις φαινομένους, ἀμπέλους δὲ D558
ἤδη κυτριζοῦσας τὸ εἶσοδον τῆς τοῦ εὐαγγελίου πίστεως κήρυγμα.
ἐπειδὴ δὲ εὐθὺς κέκληκε τὴν τοιαύτην καὶ εἶπεν »ἀνάστα ἐλθέ«, * 5
10 ἀνάστα ἀπὸ νεκρότητος ἀμαρτημάτων καὶ ἐλθὲ ἐν δικαιοσύνῃ, ἀνάστα
ἀπὸ παραπτώματος καὶ ἐλθὲ ἐν παρησίᾳ, ἀνάστα ἀπὸ ἀμαρτιῶν
καὶ ἐλθὲ ἐν μετανοίᾳ, ἀνάστα ἀπὸ παραλύσεως καὶ ἐλθὲ ἐν τελειό-
τητι, ἀνάστα ἀπὸ λωβήσεως καὶ ἐλθὲ ἐν ὑγείᾳ, ἀνάστα ἀπὸ ἀπιστίας
καὶ ἐλθὲ ἐν πίστει, ἀνάστα ἀπὸ ἀπωλείας καὶ ἐλθὲ ἐν εὐρέσει.
15 ἐπειδὴ δὲ ἤδει τὸ θεῖον λόγιον ὅτι μετὰ τὴν πρώτην μετάνοιαν καὶ 6
μετὰ τὴν πρώτην κλήσιν καὶ ἴασιν, ὡς εἰπεῖν, συμβαίνει τῇ ἀνθρώ- Ὀ188
πότητι πολλὰ παραπτώματα, πάλιν λέγει »ἀνάστα ἐλθέ, ἡ πλησίον
μου, καλή μου, περιστερά μου, καὶ ἐλθέ, σὺ περιστερά μου«. δεύτερον 7
ταύτην καλεῖ καὶ οὐχ ἅπαξ, τὸ δὲ δεύτερον οὐχ ἴσον τῷ πρώτῳ.
20 γησί γὰρ ἐν τῇ προτέρᾳ κλήσει οὕτως »ἀνάστα ἐλθέ, [ἡ] πλησίον μου,
καλή μου, περιστερά μου«. τὸ μὲν πρῶτον »ἀνάστα ἐλθέ«, καὶ οὐκ
εἶπεν »ἐλθὲ σύ«. καὶ τὸ δεύτερον προστίθῃσι τὸ ἄρθρον, ἵνα 8
δείξῃ κλήσιν οὐ δευτέραν, παρηλλαγμένην μετὰ τὴν πρώτην, ἀλλὰ
ἐν τῇ πρώτῃ ἀπὸ παραπτωμάτων πάλιν ὀρεγομένην χεῖρα ἐπιδέξιον
25 καὶ ἐπουράνιον γιλανθρωπίας. »καὶ ἐλθέ« γησί »(σὺ) περιστερά μου 9
ἐν σκέπῃ τῆς πέτρας, ἐχόμενα τοῦ προτειχίσματος· ἐν σκέπῃ πέ-
τρας (τουτέστιν) ἐν γιλανθρωπίᾳ Χριστοῦ καὶ ἐν ἐλέει κυρίου·

4 f vgl. Matth, 3, 1 — 9 Cant. 2, 10 — 17 Cant. 2, 13f

U M.

1 ἕαρος] ἄερος M 1f καὶ θαλάσσης—ὑετοῦ διελθόντος < M 3 * <παρα-
φνέδων> * 4 ἐκβαλλούσης U 8 κηρύγματος M 9 εὐθέως U | τοσαύ-
την M | * <τουτέστιν> * 12 εἰς μετάνοιαν U 15 ἤδη M | θείον]
ύλον U | μετὰ τὴν μετάνοιαν καὶ < M 17f ἐλθὲ—περιστερά μου, καὶ < U
18 καὶ ἐλθέ, σὺ περιστερά μου < M 19 δὲ < M | οὐκ> οὐκ M 20 προτέρα]
δευτέρα M | ἐλθὲ < U | [ἡ] *, vgl. Z. 22 22 ἐλθὲ σύ] καὶ ἐλθὲ U 22ff die
Stelle zeigt, daß Epiph. einen Text voraussetzt, in dem sowohl das ἡ als das σύ
das erstemal fehlen 23 ἀλλὰ + καὶ U 24 τῇ (vor πρώτῃ] < M 25 vor
γιλανθρωπίας + καὶ M | <σὺ> * 27 <τουτέστιν> *

τοῦτο γὰρ ἐστὶν σκέπη πέτρας, σκέπη ἐλπίδος καὶ πίστεως καὶ ἀλη-
θείας. »ἐχόμενα τοῦ προτειχίσματος«, τουτέστιν πρὶν ἢ κλεισθῆναι 10
τὴν πύλην, πρὶν ἢ εἶσω περιβόλων γενόμενος ὁ βασιλεὺς μηκέτι
εἰσδέξῃται, τουτέστιν μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀπαλλαγὴν τε καὶ θάνατον,
5 ὅτε οὐκέτι »ἐχόμενα τοῦ προτειχίσματος«, ἀλλὰ ἀπεκλείσθησαν αἱ
πύλαι καὶ οὐκέτι ἐνὶ διορθώσασθαι.

10. Ἐν γὰρ τῷ μέλλοντι αἰῶνι, μετὰ τὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐντεῦ- 10,1
θεν ἀπαλλαγὴν οὐ νηστείας πορισμὸς οὐ μετανοίας κλησίς οὐκ | D 559
ἐλεημοσύνης ἐπίδοσις, ἀλλ' οὔτε ἐγκλημάτων ἔργα οὐ πόλεμος οὐ P 502
10 μοιχεία οὐκ ἀσέλγεια, ἀλλ' οὔτε δικαιοσύνη καὶ μετάνοια. ὥς γὰρ 2
μετὰ θερσισμὸν τοῦ στάχους οὐκ ἐνὶ παχυνθῆναι τὸν κόκκον, οὐκ
ἀνεμόφθορον γενέσθαι * οὐκ ἐνὶ εὐπάθειά τις ἐτέρα. ἀλλὰ μὴ λέγε 3
μοι τῆς ἀποθήκης τὰ φθόγματα, τουτέστι καὶ σκώληκας καὶ σῆτας·
ταῦτα γὰρ διὰ τὰ ἐν τῷ αἰῶνι γινόμενα εἴρηται, τὸ δὲ ἀπεικονισμέ-
15 νον καὶ ἐν πύλαις ἡμῖν εἰργμένον καὶ ἀποθήκῃ ἡσφαλισμένον πί-
στεώς ἐστὶν ὑπόδειγμα καὶ ὑπογραμμός, »ἐνθα οὔτε λησταὶ διορύτ-
τουσιν οὔτε σῆτες ἀφανίζουσιν«, ὥς ἔχει ὁ θεὸς λόγος. * οὔτε μὴν
πορισμὸς εὐσεβείας. οὔτε μετανοίας <κλησίς> ὥς ἔφην, μετὰ θάνατον.
οὔτε γὰρ Αἰζαρος ἀπέρχεται πρὸς τὸν πλούσιον ἐκεῖ οὔτε ὁ πλού- 4
20 σιος πρὸς τὸν Αἰζαρον, οὔτε Ἀβραὰμ ἀποστέλλει σκύλλων τὸν πέννητα
πλουτήσοντα ἐς ὕστερον, οὔτε ὁ πλούσιος πέννης γενόμενος ὧν αἰτεῖ-
ται <μετα>λαμβάνει, καίπερ μετὰ ἰκεσίας τὸν ἐλεήμονα Ἀβραὰμ παρα-
καλέσας. ἐσφράγισται γὰρ τὰ ταμιεῖα καὶ πεπλήρωται ὁ χρόνος καὶ 5

2f vgl. Matth. 25, 10 — 13 vgl. Matth. 6, 19 — 16 vgl. Matth. 6, 20 —
19ff vgl. Luk. 16, 19ff

M U 19—S. 376, 5 Anastasius Sinaita quaest. 22; Migne 89, 540 A Lemma τοῦ
αὐτοῦ (sc. Ἐπιφανίου) ἐκ τῶν αὐτῶν (sc. τῶν Παναρίων)

1 τοῦτο γὰρ ἐστὶν *] τουτέστιν MU 2 τουτέστιν + τὸν νιδόν M | ἢ < M
4 τουτέστιν < U 5 ὅτε] ὅτι M 6 οὐκέτι ἐνὶ] οὐκ ἔστιν M 9 ἐπίδοσις]
ἐπίδειξις U 10 ἀλλὰ M 12 * etwa <οὕτως μετὰ θάνατον τοῦ ἀνθρώπου
οὐκ ἐνὶ αὐξήσεως τῆς ἀποθήκης> * 12f λέγε μοι + <εἶναι καὶ>? * 14 γινό-
μενα εἴρηται *] γίνεται MU 15 εἰργμένον] εἰρημένον U | ἀποθήκης ἡσφαλισμέ-
νης M 17 ἔχει] ἔφη U | * etwa <διὸ οὔτε μείωσις τῆς ἀποθήκης γίνεται> *
18 <κλησίς> *, vgl. Z. 8 | οὐκ ἔστι <μετάνοια> μετὰ θάνατον Anast. Sin.
19 οὔτε¹] οὐ U | ἀπέρχεται hinter πλούσιον Anast. Sin. 20—23 οὔτε Ἀβραὰμ
— παρακαλέσας < Anast. Sin. 20 σκύλλων Pet.] σκύλων MU 21 πλον-
τήσοντα *] πλουτήσαντα M πλουτήσαι U | ἐς < U | πέννης γενόμενος < U
22 <μετα>λαμβάνει *] λαμβάνει M < U 23 καὶ¹ < U

ὁ ἀγὼν ἐτελέσθη καὶ ἐκενώθη τὸ σκάμμα καὶ οἱ στέφανοι ἐδόθησαν
καὶ οἱ ἀγωνισάμενοι ἀνεπάησαν καὶ οἱ μὴ φθάσαντες ἐξῆκαν καὶ | οἱ ὅ 190
μὴ ἀγωνισάμενοι οὐκέτι εὐποροῦσι καὶ οἱ ἐν τῷ σκάμματι ἡττηθέντες
ἐξεβλήθησαν καὶ τὰ πάντα σαφῶς τετελείωται μετὰ τὴν ἐντεῦθεν
5 ἐκδημίαν. ἔτι δὲ ὄντων ἐν τῷ αἰῶνι πάντων, καὶ μετὰ πτωσιν 6
ἐν ἀνάστασις. ἔτι ἐλπίς ἔτι θεραπεία ἔτι ὁμολογία, καὶ εἰ μὴ τελειό-
τατα. * ἀλλ' οὖν γε (καὶ) τῶν ἄλλων οὐκ ἀπηγόρευται ἡ σωτηρία.

11. Πᾶσα δὲ αἴρεσις ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἐξοκείλασα ἐν σκότῳ 11, 1
τυφλώττει καὶ μωπάζει, ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων διαρροονμένη. ἔοικαν
10 γὰρ οὗτοι τισιν ἀτέχνους καὶ μὴ γινώσκουσι τὰ (περὶ) ἐκάστης ποιότη-
τος καὶ χρήσεως καὶ | κόσμου ἐκάστου μέλους καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν 2 D560
(γελοιῶδές τι ὃ προβάλλομαι λέγειν, ὅμοιον (δὲ) τῆς αὐτῶν ἀνοησίας)
ὡς περιτιθέασι τὰ ὑποδήματα τῇ κεφαλῇ, τὸν δὲ στέφανον τοῖς ποσὶ
καὶ κλοιὸν χρύσειον περὶ τὴν γαστέρα· τὰ δὲ ἄλλα πέδιλα ὡς εἰπεῖν,
15 τὰ ἐξ ἱματίων γεγεννημένα, ἃ παρὰ τισιν ὁδόνια κέκληται ἢ βράκαι,
χερσὶ περιτιθέασι, δακτυλίους δὲ τοῖς ποσίν. οὕτω γὰρ ἡ τῶν τὴν 3
ἄγνοιαν κεκτημένων σφαλερὰ καὶ ἄτακτος εὐρίσκεται διαταγή. τὰ
γὰρ ἐπὶ τῆς ἱερωσύνης | ἡσφαλισμένα περὶ δευτέρου γάμου καὶ τῶν P503
ἄλλων οὗτοι εἰς ἅπαντα τὸν λαὸν * νενομίκασι καὶ τὰ δι' ὑπερβολὴν
20 στριφνότητος ὑπὸ θεοῦ κεκηρυγμένα, ἵνα μὴ ῥαθυμήσαντές τινες
παραπέσωσιν, αὐτοὶ εἰς ἀπανθρωπίαν θεῷ προσῆψαν. καὶ ὡς ἂν 4
εἴ τις ἀπὸ ἱματίου χειρίδα κατασχὼν [καὶ] ἕως μόνον ἀγκῶνος ἀπὸ
καρποῦ χειρὸς τοῦ καλουμένου σκεπάζοι ἑαυτόν, προσφέρει δὲ πρὸ
ὀφθαλμῶν καθ' ἐκάστην ὥραν τὴν χειρίδα καὶ ἐπιτωθάζοι τοῖς ἄλ-
25 λοις. ἐπιλησθεὶς ὅτι ὅλον τὸ σῶμα αὐτοῦ γυμνητεύει, οὕτω καὶ οὗτοι 6
σεμννόμενοι μὴ δέχεσθαι διγάμους τὰς πάσας ἐντολάς. τὰς ὁμοίας

M U Anast. Sin. (bis Z. 5 ἐκδημίαν)

1 καὶ ἐκενώθη τὸ σκάμμα < Anast. Sin. 2f καὶ οἱ ἀγωνισάμενοι—εὐποροῦσι
< Anast. Sin. 3 εὐπαροῦσι U | ἡττηθέντες] τεθέντες M | ἡττηθέντες vor ἐν
τῷ σκάμματι Anast. Sin. 4 τὰ < Anast. Sin. | ἐνθένδε Anast. Sin. 6 θερα-
πεία] θέα M 7 * <τῶν δευτέρων μετανοούντων> * | <καὶ> * 8 ἐξοκείλασα
MU 10 τὰ < M | <περὶ> * 11 ἔπος < U 12 γελοιῶδές τι ὃ *] γελοιω-
δῶς ὃ M ληρῶδές τι εἰς ὃ U | <δὲ> * 13 [ὡς]? * 14 κλονὸν χρύσειον U
15 γεγεννημένα M 16 δὲ < U | τὴν < U 17 εὐρίσκεται < U
19 πάντα U | * etwa <κηρύττεσθαι> * 20 στριφνότητος MU 21 ἀπαν-
θρωπίαν + <τρέψαντες>? * | συνῆψαν U 21f ὡς ἂν εἴ τις] ὡσεὶ ἥτις M
22 ἀπὸ¹ < U | χειρίδα κατασχὼν] χειρὶ διακατασχὼν U | [καὶ] * 23 σκε-
πάζοι *] σκεπάζει MU | προσφέρει U | πρὸ < M 24 ἐπιτωθάζοι M

ταύτη καὶ ἔτι ὑπερβολῇ καλλίονας τῷ φυλάττειν, ἐπιθανατίους δὲ ἐν τῷ μὴ φυλάττεσθαι. * τὴν μίαν ἀπαγορεύουσι, τὰς δὲ ἄλλας καταλε-
λοιπάσι. καὶ ἐπιλαθόμενοι ὅλον μὲν τὸ σῶμα γυμνητεύουσιν, ἀπὸ 6
ὅλων τῶν ἐνταλμάτων ἀργήσαντες καὶ τὴν μίαν ἐντολὴν οὐχ ἄγνοῖ-
5 κατασχόντες.

12. Καὶ ὦ τῆς πολλῆς τῶν ἀνθρώπων ματαιοφροσύνης. πᾶσα 12, 1
δὲ πρόφασις ἐκάστην αἵρεσιν, καὶν τε βραχεῖά τις ἐπῆρξεν. ἀπὸ τῆς
ἀληθείας παρείλκυσε καὶ εἰς πολλὴν φορὰν κακῶν κατήγαγεν.
ὥσπερ γὰρ | <εἰ> τις διασφαγὴν εὐρῶν ἐν φραγμῷ παρὰ λεωφόρῳ 2 Ö192
10 [καὶ] νομίση διὰ ταύτης βαδίζειν καὶ καταλιπὼν τὴν ὁδὸν <ἐκεῖσε>
τρέπηται, νομίσας ἐγγύτατον ἔχειν ὅθεν διακάμψας πάλιν τῆς ὁδοῦ
ἐπιλάβοιτο. ἀγνοήσῃ δὲ ὅτι τεῖχος ἐστὶν | ὑπέρτατον καὶ μακρῷ δια- D561
στήματι ὠκοδομημένον, ἐπιτρέχοι δὲ μὴ εὐρίσκων· διὰ ποίας τὴν 3
διέξοδον ποιήσεται, ἀντὶ ἐνὸς σημείου ἥτοι μιλίου προκόπτων κατὰ
15 χεῖρα ἔτι πλέον, μὴ εὐρῶν τὴν ὁδόν, καὶ οὕτως τρέπηται ἐπὶ τὰ
πλείω, κάμνων δὲ οὕτω καὶ μὴ εὐπορῶν διὰ ποίας ἐπὶ τὴν ὁδοιπο-
ρίαν ἑαυτὸν ἀγάγοι, τάχα γε μήτε εὐρεῖν δυνηθεῖη, εἰ μή τι ἂν ἀνα-
κάμψῃ δι' ἧς καὶ εἰσῆλθεν, — οὕτω καὶ ἐκάστη αἵρεσις, ὡς συντο- 4
μίαν τινὰ ἐφευρεῖν διανοηθεῖσα, παρεξώκειλε μὲν διὰ τῆς μακροδίας,
20 ἠνέρεθ' δὲ αὐτῇ τεῖχος ἀρραγὲς ἢ τῆς ἀνοίας καὶ ἀγνοσίας παρεμ-
πλοκή· καὶ οὐκ ἂν εὐροι ἢ τοιαύτη ἐπὶ τὴν ἀληθινὴν ἥκειν ὁδόν, εἰ 5
μή τι ἂν ἐκάστη ἀνακάμψῃ εἰς τὸ ἀρχέτυπον τῆς ὁδοῦ, τουτέστιν
τὴν βασιλικήν· ὡς καὶ ὁ νόμος διαρρήδην ἐβόα, τοῦ ἀγίου Μου- 6
σέως λέγοντος τῷ βασιλεῖ Ἐδώμ, ὅτι »τάδε λέγει ὁ ἀδελφός σου
25 Ἰσραὴλ· παρὰ τὰ ὅριά σου διελεύσομαι εἰς γῆν ἣν ὤμοσε κύριος τοῖς
πατράσιν ἡμῶν δοῦναι, γῆν | ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι, τὴν γῆν τῶν P504
Ἀμορραίων καὶ Φερεζαίων καὶ Γεργεσαίων καὶ Ἰεβουσαίων καὶ Εὐ-

24—S. 378, 4 Num. 20, 14. 17 (Deut. 7, 1); Num. 20, 17. 19

M U

1 ταύτης U | μεθ' ὑπερβολῆς U | vor ἐπιθανατίους + καὶ U 1f δὲ
ἐν—φυλάττεσθαι < U 2 * <ὀλιγορήσαντες> * 4 ἀλγήσαντες M 8 φορὰν
< U 9 <εἰ> Dind, Öh. 10 [καὶ] * | νομίσας U | <ἐκεῖσε> * 13 οἰκοδο-
μημένον U 14 ποιήσεται M 14f καταχεῖρας M 15 εὐρῶν *] εὐροι MU
16 δὲ οὕτω] εαυτῷ M 17 γε Öh.] τε M δὲ U | ἂν < U 17f ἀνακάμψει U
18 καὶ¹ < U 19 διανοηθεῖσα] δυνηθεῖσα U | μὲν < U 20 αὐτῇ] αὐτῇ U |
ἀγνοίας U 20f παρεμπλοκή] πάλιν πλοκή U 22 ἀνακάμψει M 23 τῆς
βασιλικῆς U 26 μέλι καὶ γάλα U | τῶν] τὴν U 27 καὶ Γεργε-
σαίων < U

αἶων καὶ Χαραναίων καὶ Χετταίων. [γῆν ῥέουσσαν γάλα καὶ μέλι].
οὐκ ἐκκλινούμεν δεξιὰ ἢ ἀριστερά. ὕδωρ ἐν ἀργυρίῳ πιόμεθα καὶ 7
βρώματα ἀργυρίου φαγόμεθα· οὐκ ἐκκλινούμεν ἐντεῦθεν ἢ ἐντεῦθεν,
ὁδῷ βασιλικῇ βαδιούμεε·. ἔστι γὰρ ὁδὸς βασιλική. ἣτις ἐστὶν ἡ 8
5 τοῦ θεοῦ ἐκκλησία καὶ ἡ ὁδοποιία τῆς ἀληθείας. ἐκάστη δὲ τούτων
τὴν βασιλικὴν κατελείψασα, κλίνας δὲ ἐπὶ τὰ δεξιὰ ἢ ἐπὶ τὰ ἀρι-
στερά, ἐπὶ πολλὴ λοιπὸν ἐαυτὴν ἐπιδιδοῦσα εἰς πλάνην παρελκνυθή-
σεται καὶ οὐδέτι μέτρον ἔχει παρ' ἐκάστη αἰρέσει ἢ τῆς πλάνης ἀνοδία.

13. Ἄγε τοίνυν, θεοῦ δοῦλοι, υἱοὶ τε τῆς ἀγίας θεοῦ ἐκκλησίας, 13, 1
10 οἱ τὸν καρὸν ἀσφαλῆ γινώσκοντες καὶ τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας
βαδίζοντες, μὴ φωναίς ἀνθελκνυθῶμεν καὶ φωνῇ ἐκάστης παρα-
πειποιημένης ἐπιτήδεύσεως ἀχθῶμεν. σφαλεραί γὰρ αἱ τούτων ὁδοὶ 2 D562
καὶ ἀγάντης ἢ τρίβος τῆς αὐτῶν παραπειποιημένης ἐννοίας· μεγαλαν-
χοῦσι καὶ οὐδὲ τὰ μικρὰ ἴσασιν· ἐλευθερίαν ἐπαγγέλλονται, αὐτοὶ
15 δοῦλοι ὄντες τῆς ἁμαρτίας· τὰ μέζοντα ἀνχοῦσι καὶ τῶν μικρῶν οὐδ'
ὅλως ἐπελάβοντο.

Ἀλλὰ καὶ περὶ τούτων τῶν δὴ Καθαρῶν λεγομένων, ἀκαθάρτων 3
δὲ εἰ δεῖ τᾶληθῇ λέγειν, ἀρκετὸν ἡγοῦμαι ἕως ἐνταῦθα ἱκανῶς εἰ-
ρησθαι. ταύτην δὲ παραρρίψαντες ὡς βασιλίσκον πρόσωπον, τῷ μὲν 4
20 προσήματι τοῦ ὀνόματος ἐξοχωτέτην τινα ἐπωνυμίαν κεκτημένου, Ö194
τῇ δὲ συντυχίᾳ θάνατον ἐμποιοῦντος. ἡμεῖς δὲ τῇ τοῦ ξύλου τοῦ
σταυροῦ δυνάμει τοῦτον παίδασκες ἐπὶ τὰς ἐτέρας πάλιν ὀρμήσωμεν,
αὐτὴν ἐπαγόμενοι τὴν τοῦ θεοῦ καθικετείαν, εἰς τὸ συνοδεῦσαι συμ- 5
3 παραμεῖναι συνεῖναι συνεργῆσαι διασῶσαι παιδεῦσαι καταξιῶσαι ἡμᾶς
25 τᾶληθῇ λέγειν, ἵνα μήτε αὐτοὶ ψευδῶς τι λέγοντες τοῖς αὐτοῖς ὑπο-
πέσωμεν, ὁποῖοις αἱ μὴ τᾶληθῇ τὸν κόσμον διδάξασαι αἰρέσεις.

Ἔτι δὲ καὶ οἱ ἐν τῇ Ἀφρικῇ τε καὶ Βυζικανίᾳ, οἱ ἀπὸ Λωγάτου 6
τινὸς Λωγατιανοὶ οὕτω καλούμενοι, τὰ ὅμοια τούτοις φρονοῦντες
[εἶδιν], ἀφρηισταὶ καὶ αὐτοὶ δῆθεν διὰ τὸ μὴ συγκοινωνεῖν τοῖς ἐν

M U

1 [γῆν ῥέουσσαν γάλα καὶ μέλι] * 2 ἐκκλινούμεν M | πιόμεθα U
3 φαγόμεθα U | ἐκκλινούμεν M 5 ἡ < U 6 τὰ δεξιὰ ἢ < M 7 ἐπι-
πολὺν M 7f παρελκνυθήσεται U 8 ἀνοδία] ἀναΐδεια M 11 ἀνθελκνό-
μενοι U 12 ἀχθῶμεν < U 14 οὐδὲ τὰ μικρὰ] τὰ μικρὰ οὐκ U | ἐλευ-
θερίας M 18 εἰ δεῖ] ἢ δὴ(!) M | τὰ ἀληθῆ M 19 παραλείψαντες U |
βασιλίσκον U 21 τῇ δὲ — ἡμεῖς δὲ] καὶ U 21f τοῦ σταυροῦ < U 23 ἱκε-
τείαν U 24 ἡμᾶς < U 25 τὰ ἀληθῆ M | ψευδὸς U 26 μὴ hinter τὸν
κόσμον U 27 καὶ¹ < U | Βυζικανία MU 28 δωματιανοὶ U 29 [εἰ-
σιν] * | δῆθεν + <ὄντες>? * | τοῖς] τοὺς M

τῷ διωγμῷ παραπεσοῦσι. τοῖς αὐτοῖς ἀνατραπήσονται καθάπερ καὶ οἱ
 ἑτεροζυγοῦντες αὐτοῖς Ναυατιανοὶ εἴτ' οὖν Καθαροὶ οὕτω καλούμενοι. | P505
 διὸ οὐ χρεῖαν ἐσχέκαμεν περὶ τούτων τι ἐπεργάσασθαι, ἀλλ' ὁμοῦ 7
 αὐτοὺς τοῖς ὁμοίοις αὐτοῖς συνήψαμεν. περιττότερον δὲ οὗτοι 8
 5 πάλιν καὶ χεῖρον ἐξέπεσον. τὴν γὰρ πίστιν κατὰ τὸν Ἀρειον φρο-
 νοῦσιν· ἀνατραπήσονται δὲ ὡσαύτως περὶ πίστεως ἧς κακῶς φρο-
 νοῦσιν, ὡς καὶ ὁ Ἀρειος ἀνετράπη διὰ λόγων ἀληθείας, τὰ αὐτὰ
 τούτοις φρονῶν καὶ οὗτοι ἐκείνῳ. καὶ ταύτην δὲ πάλιν παρελ- 9
 σόμενοι ἐπὶ τὰς ἐξῆς βαδιούμεν. ὥστερ' ἐρπετὰ δεινὰ καταπεπατηκότες
 10 ἐν κυρίῳ. | D563

Κατὰ Ἀγγελικῶν $\bar{\mu}$, τῆς δὲ ἀκολουθίας $\bar{\xi}$.

1. Ἀγγελικῶν αἵρεσιν * ἀκηκόαμεν καὶ τὸ ὄνομα μόνον ἐνηγή- 1, 1
 θημεν. οὐ πάντ' δὲ σαφῶς ἴσμεν τίς ἡ τοιαύτη αἵρεσις. διὰ τὸ τάχα
 ποτὲ καιρῷ αὐτὴν ἐνστάσαν ὕστερον λῆξαι καὶ καταλυθῆναι εἰς
 15 τέλος. τὸ δὲ ὄνομα διὰ ποίαν αἰτίαν ἔσχεν οὐκ ἴσμεν. ἦτοι γὰρ 2
 παρὰ τὸ τινας ἐπὶ ἀγγέλων τὸν κόσμον γεγενῆσθαι φάσκειν (καὶ εἰ
 αὐτὴ τοῦτο φάσκουσα τῷ ὀνόματι τούτῳ κέκληται. οὐκ ἔχω λέγειν)
 ἦτοι διὰ τὸ ἐν τάξει ἀγγέλων ἑαυτοὺς σεμνύνειν καὶ βίῳ ἐξοχωτάτῳ
 ἄγεσθαι (οὐδὲ τοῦτο διαβεβαιούμαι). ἢ καὶ ἀπὸ τόπου τινὸς εἰληφότες
 20 τοῦνομα, ἐπειδὴ χωρὸς τίς ἐστὶν Ἀγγελινὴ ἐπέκεινα τῆς Μεσοποτα-
 μίας χώρας κείμενος.
 2. Ἦδη δὲ ἐν ὑπομνήσει σου γνωμὸν τοῦ ἀκροατοῦ οὐκ εἰς 2, 1
 κατάγνωσιν (ἡμῶν) ἐν ὑπονοίαις γενήσῃ. ἐπηγγειλάμεθα γὰρ τῶν
 μὲν τὰς ῥίξας καὶ τὰς τροφὰς ἢ τι τῶν [ἐν τοῖς] παρ' αὐτοῖς γινο- Ö196
 25 μένων δηλῶσαι, ἄλλων δὲ μόνον τῷ ὀνόματι ἐπιμνημονεῦσαι· ὥς δὲ 2
 ἡ θεία δύναμις παρυσκέασέ καὶ ἐβοήθησεν, ἕως ταύτης τῆς αἰρέσεως
 τὰς πάσας διεξεληθόντες οὐδεμίαν ἑάσαμεν ἀνερμήνευτον, πλὴν μιᾶς
 ταύτης. τάχα δὲ διὰ τὸ ἐπαρθεῖσαν τῷ τύτῳ ὀλίγον καιρὸν [καὶ] 3

23ff vgl. Panarion prooem. II 2, 3ff; I 170, 7ff

M U

1 οἱ + ἐν M	2 οὕτω < M	3 ἀλλὰ M	4 αὐτοῖς] αὐτοῦ M
5 ἐξέπεσαν M	6f ἀνατραπήσονται—φρονοῦσιν < M	10 Unterschrift:	
τέλος κατὰ καθαρῶν U	11 Überschrift κατὰ ἀγγελικῶν $\bar{\mu}$ ἢ (ἢ M) καὶ		
$\bar{\xi}$ MU	12 * <γενέσθαι> *	17 ἔχω + τι M	18 ἐξωχωτάτῳ M
19 ἄγεσθαι] χοῖσθαι? *	20 ἐν γλινῇ U	23 <ἡμῶν> *	24 τροφὰς] προφά-
σεις U [ἐν τοῖς] *, ἐντὸς Öh.	25 ἀπομνημονεῦσαι U	27 διεξεληθόντες] δὲ	
ἐξεληθόντες M	28 [καὶ] *		

ἵσταντο λῆξαι τὴν ταύτης κατέληψιν οὐ πᾶν σαφῶς ἔγνωμεν.
 ταύτης δὲ μόνον ἐπιμνησθέντες τῆς ὀνομασίας ἐν τάχει. ὥσπερ ἐκτροώ- 4
 ματι τῷ ταύτης ὀνόματι χρησάμενοι παρελευσόμεθα τὸν τόπον. ἐπὶ
 τὰς ἑτέρας δὴ διασκοποῦντες τὴν ὁρμὴν ποιῆσθαι καὶ αἰτούμενοι 5
 5 τὸν τῶν ὅλων δεσπότην παραφανῆναι ἡμῖν καὶ τὰ ἀκριβῆ τῶν παρ'
 αὐτοῖς | γινόμενων ἐπιδείξαντα τῷ μικρῷ ἡμῶν νῶ πάντα κατὰ ἀκρι- P 506
 βειαν σημᾶναι, ἵν' ἐαυτοῖς τε καὶ τοῖς πέλας τὴν διόρθωσιν ποιησώμεθα 6
 τοῦ φεύγειν τὰ φαῦλα. ἐν δὲ | τοῖς ἀγαθοῖς καὶ ἀληθεστάτοις τὸ D 564
 ἰδραῖον ἑαυτοῖς ἐν θεῷ προσπορίσασθαι.

10

Κατὰ Ἀποστολικῶν $\overline{\mu\alpha}$, τῆς δὲ ἀκολουθίας $\overline{\xi\alpha}$.

1. Μετὰ δὲ τούτους ἄλλοι ἑαυτοὺς Ἀποστολικὸς ὠνόμασαν. 1, 1
 βούλονται δὲ καὶ Ἀποτακτικὸς ἑαυτοὺς λέγειν· φυλάττεται γὰρ παρ'
 αὐτοῖς τὸ μηδὲν κεκτῆσθαι. εἰσὶ δὲ καὶ οὗτοι ἀπόσπασμα τῶν 2
 Τατιανοῦ δογμάτων, Ἐγκρατιτῶν τε καὶ Τατιανῶν καὶ Καθαρῶν,
 15 οἵτινες γύσει γάμον οὐ παραδέχονται· παρήλλακται δὲ παρ' αὐτοῖς
 καὶ τὰ μυστήρια. σεμνύνονται δὲ δῆθεν ἀκτιμοσύνην. σχίζουσι δὲ 3
 μᾶτην οὗτοι καὶ βλάπτουσι τὴν ἁγίαν θεοῦ ἐκκλησίαν, διὰ τοῦ ἐθελο-
 θρησκεύειν ἐκπεσόντες τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας. οὔτε γὰρ <παρ'> 4
 αὐτοῖς παραπεπτωκότος τινὸς εἶσδεξις ἔτι γίνεται, τὰ ὅμοια δὲ τοῖς
 20 ἄνωτέρω λελεγμένοις φρονοῦσι περὶ τε τοῦ γάμον καὶ τῶν ἄλλων

11 ff der Name Ἀποστολικοὶ nur bei Epiph.; zu Ἀποτακτικοὶ vgl. Macarius
 Magnes III 43; S. 151 Blondel Ἐγκρατῆται καὶ Ἀποτακτῆται καὶ Ἐρημίται Basilius
 ep. 188 can. 1; Migne 32, 668 B Καθαροὶ καὶ Ἐγκρατίται καὶ Ὑδροπαραστιάται
 καὶ Ἀποτακτίται ep. 199 can. 47; Migne 32, 729 C Ἐγκρατῆται καὶ Σακκοφόροι
 καὶ Ἀποτακτῆται cod. Theod. XVI 5, 7 Encratitas Apotactitas Hydroparastatis
 vel Saccophoros XVI 5, 9 Encratitae . . . cum Saccophoris sive Hydroparastatis
 XVI 5, 11 Encratitae Apotactitae Saccophori Hydroparastatae XVI 5, 66 Hydro-
 parastatae Amphilochius bei Ficker 44, 10 vgl. 43, 23 44, 22 (dagegen nennt die
 Aetheria die Mönche apotactitae) — 15 über das Abendmahl mit Wasser vgl. zu
 haer. 30, 16, 1; I 353, 11. Darauf bezieht sich der Name Ὑδροπαραστιάται; vgl. oben
 zu haer. 46, 2, 3; S. 205, 9 Theodoret haeret. fab. I 20 und Amphilochius bei Ficker,
 Amphilochiana I 29, 4 ff 55, 8

M U

3 ταύτης < U | ὀνόματι M 4 δὲ Ὁh.] δὲ MU 6 ἐπιδείξαντες M
 7 τοῖς] τὸν M 9 πορίσασθαι M | Unterschrift κατὰ ἀγγελικῶν U 10 Übers-
 schrift κατὰ ἀποστολικῶν $\overline{\mu\alpha}$ ἢ καὶ $\overline{\xi\alpha}$ MU 11 δὲ < M 12 γὰρ *] δὲ MU
 13 οὗτοι] οἱ αὐτοὶ U 14 καθαρῶν + δογμάτων M 15 γάμον] νόμον U |
 παρήλλακται δὲ + καὶ M 18 <παρ'> * 20 ἄνωτάτω λεγομένοις U

πραγμάτων. καὶ οἱ μὲν Καθαροὶ ταῖς ῥηταῖς μόνον γραφαῖς κέ- 5
χρηται, οὗτοι δὲ ταῖς λεγομέναις Πράξεσιν Ἀνδρέου τε καὶ Θωμᾶ
τὸ πλεῖστον ἐπερείδονται. παντάπασιν ἀλλότριον τοῦ κανόνος τοῦ
ἐκκλησιαστικοῦ ὑπάρχοντες.

- 5 Εἰ γὰρ βδελυρὸς ἐστὶν ὁ γάμος, ἄρα ὅλοι ἀκάθαρτοι ὑπάρχουσι 6
<οἱ> διὰ γάμον γεγεννημένοι. καὶ εἰ μόνον τυγχάνει ἡ ἁγία θεοῦ
ἐκκλησία τῶν τῷ γάμῳ ἀποταξαμένων, οὐκέτι ὁ γάμος ἐκ θεοῦ ὑπάρ- 7
χει, καὶ εἰ οὐχ ὑπάρχει, ἡ πᾶσα παιδοποιουμένη ὑπόθεσις ἀλλοτρία
ὑπάρχει θεοῦ, καὶ εἰ ἀλλοτρία ὑπάρχει θεοῦ ἡ παιδοποιουμένη ὑπό-
10 θεσις. ἄρα καὶ αὐτοὶ ἀλλότριοι θεοῦ ὑπάρχουσιν ἀπὸ τοιούτων γεγεν-
νημένοι. ποῦ τοίνυν τὸ εἰρημένον | ὅτι >ᾧ ὁ θεὸς συνέζευξεν, 8 Ö 198
>ἄνθρωπος μὴ χωρίζετω;« | τὸ μὲν γὰρ ἐπάναγκες † χωρίζειν [ἀπὸ] D 565
>ἀνθρώπου ὑπάρχει, τὸ δὲ μετὰ προαιρέσεως ἐγκρατεύεσθαι οὐκ ἀνθρώ-
που ἔδειξεν, ἀλλὰ θεοῦ τὸ ἔργον. καὶ ἔχει μὲν ἡ κατὰ φύσιν ἀνάγκη 9
15 πολλάκις μέμψιν, ὅτι οὐ μετὰ εὐλογίας τὸ ἐπάναγκες ἐπιτελεῖται,
ἀλλὰ ἐκτὸς τοῦ κανόνος βέβηκεν· οὐ γὰρ ἐπάναγκες ἡ θεοσέβεια,
ἀλλὰ ἐκ προαιρέσεως ἡ δικαιοσύνη. | τὰ δὲ φύσει εἰς θεοσέβειαν 10 P 507
ἐπάναγκες * φανερά ἐστιν, ᾧ τῇ φύσει ἐπιμεμέτρηται, οἷον τὸ μὴ
πορνεύειν τὸ μὴ μοιχεύειν τὸ μὴ ἀσελγαίνειν τὸ μὴ ἐν ταύτῳ δευ-
20 τερογαμεῖν τὸ μὴ ἀρπάζειν τὸ μὴ ἀδικεῖν τὸ μὴ μεθύειν τὸ μὴ
ἀδελφάγειν τὸ μὴ εἰδωλολατρεῖν τὸ μὴ φονεύειν τὸ μὴ φαρμακεύειν
τὸ μὴ καταρᾶσθαι τὸ μὴ λοιδορεῖν τὸ μὴ ὀμνύναι, ἀγανακτεῖν τε
καὶ ταχὺ καταπραῦνεσθαι, ὀργίζεσθαι καὶ μὴ ἀμαρτάνειν, μὴ ἐπιδύ-
ναι ἥλιον ἐπὶ τῷ παροργισμῷ· τὸ δὲ γάμῳ συναφθῆναι μετὰ 11
25 εὐνομίας * ἡ φύσις δηλώσει ἐκ θεοῦ κεκτισμένη καὶ ἐπιτραπείσα

2 vgl. zu haer. 47, 1, 5; II 216, 5ff — 5ff vgl. haer. 46, 3, 17; II 206, 15ff —
10 vgl. Cyrillus Hieros. cat. 4, 25; Migne 33, 488 A καὶ σὺ ὁ τὴν ἀγνείαν ἔχων,
ἄρα οὐκ ἐκ τῶν γεγαυηκότων ἐγεννήθης; — 11 Matth. 19, 6 — 13 vgl. Matth.
19, 12 — 23f vgl. Eph. 3, 26

M U

6 <οἱ> * | γεγεννημένοι U | μόνη M 7 ἐκκλησία + καὶ ἐκκλησία M |
τῷ < M 8 καὶ εἰ οὐχ ὑπάρχει < U | ἡ < M 8f ἀλλοτρία ὑπάρχει—ὑπό-
θεσις < U 11 ὅτι < U | ᾧ δ M 12 ἐπ' ἀνάγκαις M ἀπ' ἀνάγκης U |
† χωρίζειν] lies wohl τῆς φύσεως ἐπιτελεῖν * | [ἀπὸ] * 15 εὐλογι-
στίας U 18 [ἐπάναγκες]? * | * etwa <συντελοῦντα> * | ἐπιμετροῦται M
21 τὸ μὴ φαρμακεύειν hinter ἀδελφάγειν U 23 πραῖνεσθαι U 23f ἐπιδύειν M
24 τὸ δὲ Dind., Öh.] τῷ δὲ MU 25 * etwa <ὅτι κατὰ θεὸν γίνεται> * |
κεκτισμένη M

καὶ τὰ ἄλλα ὅσα ἐστὶ τοιαῦτα θατέρως ἔχει τῆς ἐπιτροπῆς τὸ μέτρον.

2. Ἀλλ' ὥς περὶ τούτων εἰπεῖν προειλήφαμεν. ἐν ὀλίγῳ χώρῳ 2. 1
οὗτοι ὑπάρχονσι, περὶ τὴν Φρυγίαν τε καὶ Κιλικίαν καὶ Παμφυλίαν.
5 τί οὖν; ὅρα ἐκκόπτεται ἡ ἐκκλησία ἡ ἀπὸ γῆς περάτων ἄχρι γῆς 2
περάτων; καὶ οὐκέτι (στήσεται ὅτι) * εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθιν ὁ
φθόγγος αὐτῶν καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν;
οὐδὲ οὐκέτι τὸ περὶ τοῦ σωτῆρος εἰρημέρον στήσεται τὸ * ἔσοσθ' ἐμοὶ
μάρτυρες ἄχρι ἐσχάτου τῆς γῆς; * εἰ μὲν γὰρ οὐκ ἔστιν ἐν σεμνύ- 3
10 τητι ὁ γάμος καὶ κατὰ θεὸν ὁ γάμος καὶ ζῶν ἔχων ὁ γάμος, *
γεννηθῶσιν ἄνευ γάμου· εἰ δὲ ἀπὸ γάμου γεννῶνται, ἄρα βέβηλοί εἰσι
διὰ τὸν γάμον. εἰ δὲ αὐτοὶ μόνοι οὐκ εἰσὶ βέβηλοι. καίτοι γε ὄντες 4
ἀπὸ γάμου. οὐ βέβηλος ὁ γάμος. διότι ἄνευ αὐτοῦ οὐδεὶς γεννηθή-
σεται ποτε ἐν κόσμῳ. καὶ πολλή | τίς ἐστὶν ἡ τῶν ἀνθρώπων 5 D 566
15 πλάγη, διὰ ποιικιλίας καὶ διὰ πολλῶν προφάσεων ἐργασαμένη τὸ
φᾶνλον τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει καὶ πλανήσασα ἕκαστον διὰ προφάσεως
ἀπὸ τῆς ἀληθείας.

3. Καὶ ἔχει μὲν οὖν ἀποταξίαν ἡ ἐκκλησία, ἀλλὰ οὐ βδελύσσεται 3. 1
τὸν γάμον. καὶ ἔχει ἀκτημοσύνην. ἀλλ' οὐ κατεπαίρεται τῶν ἐν κτήσει
20 δικαιοσύνης ὑπαρχόντων καὶ ἐκ τῶν ἰδίων γονέων ἐχόντων. ὅπερ
ἑαυτοῖς τε καὶ τοῖς ἐπιδοκίμοις ἐπαρκέσειεν. καὶ ἀπέχονται μὲν 2
βρωμάτων πολλοί, ἀλλὰ οὐ φουσιοῦνται κατὰ τῶν μὴ ἀπεχομένων

3 vgl oben II 213, 8 (dort Pisidian genannt) — 6 Psal. 18, 5 (Röm. 10, 18)
— 8 Act. 1, 8 — 18 vgl. Gangra c. 21 ταῦτα δὲ γράφομεν οὐκ ἐκκόπτοντες τοὺς
ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ κατὰ τῆς γραφᾶς ἀσκεῖσθαι βουλομένους, ἀλλὰ τοὺς λαμ-
βάνοντας τὴν ἐπόθεσιν τῆς ἀσκήσεως εἰς ὑπερηφανίαν κατὰ τῶν ἀφελέστεροι
βιοῦντων ἐπαιρομένους τε καὶ παρὰ τὰς γραφὰς καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας
(καὶ) νεωτερισμοὺς εἰσάγοντας· ἡμεῖς τοιγαροῦν καὶ παρθενίαν μετὰ ταπεινοφρο-
σύνης θαυμάζομεν καὶ ἐγκράτειαν μετὰ σεμνότητος καὶ θεοσεβείας· γινομένην ἀπο-
δεχόμεθα, καὶ ἀναχώρησιν τῶν ἐγκοσμίων πραγμάτων μετὰ ταπεινοφροσύνης
ἀποδεχόμεθα, καὶ γάμου συνοίησιν σεμνὴν τιμῶμεν καὶ πλοῦτον μετὰ δικαιοσύνης
καὶ εὐπορίας οὐκ ἐξουθενούμεν. Cyrillus Hieros. cat. 4, 25; Migne 33, 488 A

M U

1 κατὰ θάτερον U 6 (στήσεται ὅτι) * 8 στήσεται < U 9 ἄχρις U
10 καὶ κατὰ θεὸν ὁ γάμος < U | * etwa (αὐτοὶ καὶ) * 13 οὐ < M
14 ποτε < M 15 διὰ² < U 18 ἀλλ' U 19 οὐκ ἐπαίρεται U 20 ἐκ
< M | ὅπερ *] ὅπως M U 21 ἐπαρκέσειεν *] ἐπαρκέσαιεν M ἐπαρ-
κίσαι U

ὁ γὰρ ἐσθίων τὸν μὴ ἐσθίοντα μὴ ἐξουθενεῖτω, καὶ ὁ μὴ ἐσθίων τὸν
ἐσθίοντα μὴ | κρινέτω· κυρίῳ γὰρ ἐσθίει καὶ πίνει, καὶ κυρίῳ οὐκ ὅ200
ἐσθίει καὶ οὐ πίνει. καὶ ὁρᾷς μίαν ὁμόνοιαν καὶ μίαν ἐλπίδα καὶ 3
μίαν πίστιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐκάστῳ χαριζομένην κατὰ τὴν ἰδίαν
5 δύναμιν καὶ κατὰ τὸν ἴδιον ἀγῶνα τοῦ καμᾶτον. | ἔοικε δὲ ἡ 4 P 508
ἀγία τοῦ θεοῦ ἐκκλησία τῇ. ταῦς δὲ οὐκ ἀπὸ ἐνὸς ξύλου σκεννάζεται.
ἀλλ' ἐκ διαφόρων, καὶ τὴν μὲν τρόπιν ἀπὸ ἐνὸς ξύλου κέκτηται,
ἀλλὰ οὐ μοιροβόλως. τὰς δὲ ἀγκύρας (ἐξ) ἑτέρου· περιτόλαιά τε καὶ
σανίδες καὶ τὰ ἐγκοίλια, στάματά τε καὶ μέρη πρύμνης καὶ τοίχων
10 καὶ ζυγωμάτων, ἰστίων τε καὶ πηδαλίων, ὅκνων τε καὶ αὐχενίων,
οἰάκων τε καὶ τῶν ἄλλων πάντων, ἐκ διαφόρων ξύλων ἔχει τὴν
συναγωγὴν. ἐκάστη δὲ τούτων τῶν αἰρίσεων μοιροβόλος τις οὖσα ὅ
οὐ τὸν χαρακτήρα τῆς ἐκκλησίας ὑποφαίνει· ἡ δὲ ἀγία τοῦ θεοῦ
ἐκκλησία ἔχει μὲν γάμον σεμνὸν καὶ τιμῇ τὸν τοιοῦτον, ἐπειδὴ «τίμιος
15 ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος», ἔχει (δὲ) ἐγκράτειαν θανατωσιμωτάτην 6
καὶ ἐπαινεῖ τὴν τοιαύτην. ἐπειδὴ ἀγῶνα ἀγωνίζεται καὶ κατεφρόνησε
τοῦ βίου, ὥς ἔτι θυγατρτέρα, ἔχει δὲ παρθερίαν καὶ ὑπερδοξάζει τὴν
τοιαύτην ἐνάρετόν τινα οὖσαν καὶ πτερῶ κονφοτάτῳ κεκοσμημένην,
ἔχει ἀποταξαμένους τῷ κόσμῳ | καὶ μὴ πεφουσιωμένους κατὰ τῶν ἔτι 7 D 567
20 ἐν κόσμῳ ὑπαρχόντων. ἀλλὰ χαίροντας τοῖς τοιούτοις εὐλαβεστάτοις
οὔσι. καθάπερ καὶ οἱ ἀπόστολοι, αὐτοὶ μὲν ἀκτήμενες ὑπάρχοντες, *
καὶ αὐτὸς ὁ σωτὴρ, πάντων δεσπότης ὢν, ἐν σαρκὶ γερόμενος οὐδὲν 8
ἀπὸ τῆς γῆς ἐκτήσατο, ἀλλὰ οὐκ ἀπεβάλετο τὰς αὐτῷ τε καὶ τοῖς
αὐτοῦ μαθηταῖς διακονούσας γυναῖκας· λέγει γὰρ «αἵτινες ἠκολούθη-
25 σαν αὐτῷ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, διακονοῦσαι αὐτῷ καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ
ἀπὸ τῶν ἰδίων ὑπαρχόντων».

1—3 Röm. 14, 3. 6 — 5ff vgl. Clemens Al. paed. III 59, 2; S. 270, 8 Stählin
Hippolytus de antichr. c. 59; S. 39, 13ff Achelis Ps. Clemens ep. ad Jac. c. 14;
S. 35 Hinschius Ps. Isidor Constit. apost. II 57, 2; S. 159, 17ff Funk u. die häufigen
Darstellungen auf Bildern — 14 Hebr. 13, 4 — 24 Luk. 8, 3

M U

1f μὴ ἐξουθενεῖτω — τὸν ἐσθίοντα < M 2 κυρίῳ¹⁾ χριστῷ U 2f καὶ
κυρίῳ — οὐ πίνει < U 4 ἐν < M 6 τοῦ (vor θεοῦ) < M | σκεννάζεται
ἀρμόζεται U 7 ἀλλὰ U 8 (ἐξ) * | ἑτέρου *] ἑτέρων MU 9 σανίδες *]
σανίδας MU | στάματά τε < U 10 ζυγωμάτων MU | ἰστίων U | ὅκνων]
ὀλκῶν? Pet. 13 οὐ (οὐκ) vor ὑποφαίνει U | τοῦ (vor θεοῦ) < U 15 (δὲ) *
16 ἐπαινεῖ τὴν] ἐπαινετὴν M 19 κόσμῳ] βίῳ M 20f εὐλαβεστάτοις οὔσι
< U 21 καὶ οἱ < M | * etwa (οὐκ ἐπήρθησαν κατὰ τῶν ἄλλων) * 22 vor
δεσπότης + ὁ M 23 ἀλλ' U | ἀπεβάλλετο M

4. Ἐπεὶ πῶς ἄρα πληρωθήσεται τὸ εἰρημένον ὁδεῦτε ἐκ δεξιῶν 4, 1
 μου οἱ εὐλογημένοι. οἷς ὁ πατήρ μου ὁ ἐπουράνιος ἔθετο τὴν βασι-
 λείαν πρὸ καταβολῆς κόσμου· ἐπείνασα γὰρ καὶ ἐδῶκατέ μοι φαγεῖν,
 ἐδίψησα καὶ ἐποτίσατέ με, γυμνὸς ἦμην καὶ περιεβάλετέ με·; πόθεν δὲ 2
 5 ταῦτα οὗτοι εἶχον πράττειν, εἰ μὴ ἀπὸ δικαίων πόρων (ὧν) ἐπετέλουν
 καὶ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὑπάρξεων ἐν δικαιοσύνῃ; καὶ εἰ μὲν αὐτοὶ (οἱ) 3
 ἀποταξάμενοι καὶ ἀποστολικὸν βίον βιοῦντες μετὰ τῶν ἄλλων ἦσαν
 μεμιγμένοι, οὐκ ἄλλότριος ἦν ὁ χαρακτήρ οὔτε ἀπὸ τῆς τοῦ θεοῦ
 διατάξεως ἀπεξενωμένος· καὶ εἰ γυναιξὶν ἀπετάξαντο δι' ἐγκράτειαν, 4
 10 ἐπαινετὴ ἦν ἡ προαίρεσις, εἴπερ τὸν γάμον οὐκ ἐβδελύξαντο, ἀλλὰ P 509
 τοῖς | ἔτι ἐν γάμῳ (οὔσιν) κοινωνοῖς ἐχρήσαντο [ἄν], εἰδότες ἐκάστου Ö 202
 τὸ μέτρον καὶ τὴν τάξιν. ἡ γὰρ τοῦ θεοῦ ναῦς πάντα ἐπιβάτην 5
 δέχεται, δίχα ληστοῦ· γνωῖσα γὰρ ληστὴν καὶ πειρατὴν τοῦτον οὐκ
 εἰσδέχεται οὐδὲ φεγγάδα καὶ ἀπὸ τῶν ἰδίων δεσποτῶν ἀφηγιάζοντα.
 15 οὕτω καὶ ἡ ἀγία τοῦ θεοῦ ἐκκλησία οὐ δέχεται πορνείαν, οὐ δέχεται 6
 μοιχείαν, οὐ δέχεται ἐπαρνησιθείαν, οὐ δέχεται τοὺς ἀθετοῦντας τὴν
 δεσποτείαν τῆς τοῦ θεοῦ διατάξεως καὶ τῶν αὐτοῦ ἀποστόλων, δέχε- 7
 ται δὲ τὸν μὲν ἐν μεγάλῃ πραγματείᾳ, τὸν δὲ ἐν ἐμπειρίᾳ ναυτικῶν,
 τὸν δὲ κυβερνήτην καὶ * ἐπιστήμονα, τὸν δὲ ἐν πρῶρικῇ, τὸν δὲ ἐν
 20 πρυμνικῇ, ἔχοντα τὸ ἐμπειρότατον τῆς ἐπισκοπῆς. τὸν δὲ καὶ ἐν D 568
 μέτρῳ τιτὶ ὑποστάσεως καὶ ἐνθήκης ὄντα, τὸν δὲ καὶ ἕως τοῦ δια-
 περᾶσαι μόνον καὶ μὴ ἐν θαλάσῃ καταποντωθῆναι. καὶ οὐ πάντως 8
 ὅτι τῷ μὴ τοσαῦτα κεκτημένῳ τὴν σωτηρίαν οὐ παρέχει, ἀλλὰ οἶδε
 μὲν πάντα σφῆζειν, ἕκαστον δὲ κατὰ τὴν ἰδίαν πραγματείαν. καὶ
 25 πόθεν οἱ ἐξ οἰκίας τοῦ Καίσαρος ἀσπάζονται παρὰ τῷ ἀποστόλῳ;
 πόθεν δὲ τῷ ἀποστόλῳ τὸ εἰρημένον τό ἔαν νομίζη ἀσχημονεῖν ἐπὶ 9
 τὴν ἰδίαν παρθένον καὶ οὕτως ὀφείλει ποιῆσαι, γαμεῖτω· οὐκ ἁμαρ-
 τάνει. οὐκ ἐκτὸς δὲ λουτροῦ δύναται πληροῦν τὸ οὐκ ἁμαρτά- 10
 ρειν. εἰ γὰρ πάντες ἡμαρτον καὶ ὕστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ θεοῦ,

1 Matth. 25, 34f — 25 Phil. 4, 22 — 26f I Kor. 7, 36 — 29f Röm. 3, 23f

M U

2 οὐράνιος U 4 ἡμην < U 5 οὗτοι ταῦτα U | (ὧν) * 6 vor δι-
 καιοσύνη + τῇ U | (οἱ) * 10 προαίρεσις *] προειρημένη MU | ἐβδελύσσοντο U
 11 (οὔσιν) * | [ἄν] * 12 μέτρον] ἔργον M 14 οὔτε U | ὑπὸ M
 15 τοῦ < M 16 ἀπαρνησίαν M | οὐ δέχεται?] οὐδὲ U 18 ναυτίλλων U
 19 + etwa πηδαλιονχίας) 20 πρύμνη U | ἀποσκοπῆς M ἐπισκοπῆς, ἀπὸ v.
 1. H. U 21 ὑποστάσεων M · | ἐθηγκῆς M 23 τῷ] τὸ U | τοσούτω M |
 ἀλλ' U 24 πραγματείαν + καὶ σωτηρίαν U

δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ χάριτι», δῆλον <ὅτι> διὰ λουτροῦ παλιγγενε-
σίας. τὸ γὰρ λουτρὸν ἐκόσμησε τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, ἀπολοῦσαν
πᾶν ἁμάρτημα διὰ μετανοίας. ἄρα γε καὶ ἐπὶ τὴν οὖσαν παρθένον 11
τὸ χάρισμα ἐφήπλωται τοῦ βαπτίσματος καὶ ἐπὶ τὴν οὐκ οὖσαν παρ-
5 θένον σφραγίζεσθαι ἐπείγεται διὰ τὸ ἁμαρτές.

5. Ἀλλὰ μὴ τινες πάλιν ὑδαρευόμενοι νομίσωσιν, ἐὰν εἴπωμεν 5, 1
περὶ παρθένου διατάξασθαι τὸν ἀπόστολον τὸ γῆμαι, μὴ τὴν ἅπαξ
ὀρίσασαν παρθενίαν θεῷ κατασπᾶσαι τοῦ ἰδίου δρόμου βουλούμενος ὁ
ἀπόστολος ταῦτα διατάξαιτο. οὐ γὰρ περὶ τούτων ὁ λόγος, ἀλλὰ 2
10 περὶ παρθένων ὑπεράκμων τῶν οὐ διὰ παρθενίαν ἐν τῇ ἀκμῇ παρα-
μεινᾶσων, ἀλλὰ διὰ τὸ ἡπορηκέναι ἀνδρῶν πρὸς γάμον. ἐξ Ἰου- 3
δαίων γὰρ ὀρμώμενοι οἱ ἀπόστολοι καὶ κατὰ τὸν νόμον πολιτευσά-
μενοι τὴν ἀρχὴν τοῦ κηρύγματος | ἐποιήσαντο, θεσμοῖς ἔτι κατεχόμενοι P510
τοῖς ἐν τῷ νόμῳ, οὐ κατὰ τινὰ σαρκὸς δικαίωσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν
15 ἐμμελῇ τοῦ νόμου ἀσφάλειαν καὶ ἀκριβολογίαν. θαυμαστῶς γὰρ 4
ἐκήρυττεν ὁ νόμος μὴ δοῦναι τὰς θυγατέρας τοὺς Ἰσραηλίτας τοῖς
ἄλλοφύλοις, ἵνα μὴ | ἀποπλανῶσιν αὐτὰς ἐπὶ τὰ εἰδωλα. ἕκαστος D569
τοίνυν τῶν πιστευσάντων τότε προσετίσσετο | οὐκέτι Ἰουδαίοις ἐκδί- Ö206
δοσθαι τὴν ἑαυτοῦ παρθένον, ἀλλὰ Χριστιανοῖς ὁμοδόξοις καὶ ὁμο-
20 γνώμοσι. νέου δὲ ὄντος τοῦ κηρύγματος οὐπω πλῆθος κατὰ τόπον 5
καὶ τόπον Χριστιανῶν ὑπῆρχε καὶ Χριστιανικῆς διδασκαλίας. οἵτινες
οὖν τότε ἔσχον θυγατέρας παρθένους, μὴ εὐποροῦντες ἐκδίδοσθαι
Χριστιανοῖς, ἐφύλαττον τὰς ἑαυτῶν παρθένους ἄχρι πολλοῦ τοῦ χρό-
νου, ἐκεῖναι δὲ ὑπερακμάζουσαι περιέπιπτον πορνείᾳ διὰ τὴν κατὰ
25 φύσιν ἀνάγκην. ὁ γοῦν ἀπόστολος ὁρῶν τὸ ἐπιζήμιον <τὸ> διὰ 6
τῆς ἀκριβολογίας συμβαῖνον ἐπέτρεψε λέγων »εἰ δέ τις βούλεται
<ἐκδοῦναι> τὴν ἑαυτοῦ παρθένον«, καὶ οὐκ εἶπε »τὴν ἰδίαν παρθενίαν«
οὐ γὰρ περὶ τοῦ ἰδίου σώματος ἔλεγεν, ἀλλὰ περὶ τοῦ πατρὸς φυλάσ- 7
σοντος παρθένον· εἰ δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ παρθένον τὸ ἴδιον σῶμα
30 λέγει, οὐδὲν κωλύσει. φησὶν οὖν »<ὅς> ἔστηκεν ἐδραῖος ἐν τῷ ἰδίῳ 8
νῷ καὶ τοῦτο ὀφείλει ποιῆσαι, γαμείτω, φησὶν, οὐχ ἁμαρτάνει. γα-

15f Deut. 7, 3 — 26 vgl. I Kor. 7, 36 — 30 vgl. I Kor. 7, 37. 36

M U

1 δικαιούμενοι + δὲ M | <ὅτι> * 5 ἁμαρτές] ἄβαρὲς U 8 παρθενεῦ-
σαι U | βουλούμενος < M 14 τινὰ] τὴν U 16 ὁ < M | τοὺς Ἰσραηλίτας]
Ἰσραήλ U 18 προσετίσσετο U 21 τόπων M 25 <τὸ> * 27 <ἐκ-
δοῦναι> * 29 παρθένον¹] παρθενίαν U | καὶ < U 30 οὐδὲν κωλύει λέγει M
| <ὅς> * | ἐδραῖως U

Epiphanius II.

μείτω. ὃ δ' ἂν εὐποροίη. οὐχ ἁμαρτάνει. καὶ διὰ τοῦτο <φησιν>· 9
 «δέδεσαι γυναικί. μὴ ζήτηί λύσιν· λέλυσαι ἀπὸ γυναικός. μὴ ζήτηί
 γυναῖκα». ὁ λέγων «θέλω πάντα εἶναι ὡς ἑμαυτόν» ἔλεγεν <καί>
 «εἰ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμείτωσαν».

- 5 6. Πάλιν δὲ προτρεπόμενος τοὺς <ἀγάμους ἔλεγε «λέγω δὲ τοῖς 6, 1.
 ἀγάμοις καὶ ταῖς χήραις, καλὸν αὐτοῖς ἔαν μείνωσιν ὡς καὶ γώ». πῶς 2
 οὖν πάλιν ἔλεγε «δέδεσαι γυναικί, μὴ ζήτηί λύσιν»; ἢ πῶς οὐκ ἀντι-
 νομοθετῶν εὐρεθήσεται τῷ ἰδίῳ κυρίῳ τῷ λέγοντι «ὅς μὴ καταλίπη
 πατέρα καὶ μητέρα καὶ ἀδελφοὺς καὶ γυναῖκα καὶ τέκνα καὶ θυγα-
 10 τέρας. οὐκ ἔστι μου μαθητής»; πῶς δὲ ὁ λέγων ὅτι δεῖ καταλι- 3
 πειν γυναῖκα σεμνήν καὶ πατέρα αὐτὸς πάλιν λέγει «ὁ τιμῶν πατέρα
 καὶ μητέρα· αὕτη γὰρ ἐστὶν ἐν ἐπαγγελίαις πρώτη ἐντολὴ ὑπάρχουσα»
 καὶ «ὁ ὁ θεὸς συνέξευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω»; ἀλλὰ πάντα D 570 4
 τὰ θεῖα ῥήματα οὐκ ἀλληγορίας δεῖται | ὡς ἔχει δυνάμεως, θεωρίας P 511
 15 δὲ δεῖται καὶ αἰσθησέως εἰς τὸ εἰδέναι ἐκάστης ὑποθέσεως τὴν δύνα-
 μιν. δεῖ δὲ καὶ παραδόσει κεχρησθαι· οὐ γὰρ πάντα ἀπὸ τῆς θείας 5
 γραφῆς δύναται λαμβάνεσθαι. διὸ τὰ μὲν ἐν γραφαῖς, τὰ δὲ ἐν παρα-
 δόσειν παρέδωκαν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι, ὡς φησὶν ὁ ἅγιος ἀπόστολος
 «ὡς παρέδωκα ὑμῖν» καὶ ἄλλοτε «οὕτως διδάσκω, καὶ οὕτως παρέ-
 20 δωκα ἐν ταῖς ἐκκλησίαις», καὶ «εἰ κατέχετε, ἐκτὸς εἰ μὴ εἰκὴ ἐπι-
 στεύσατε».

- Παρέδωκαν τοίνυν οἱ ἅγιοι θεοῦ ἀπόστολοι τῇ ἀγίᾳ θεοῦ ἐκκλη- 6
 σίᾳ ἁμαρτὲς εἶναι τὸ μετὰ τὸ ὀρίσαι παρθενίαν εἰς γάμον τρέπεσθαι.
 καὶ ἔγραψεν ὁ ἀπόστολος «ἐὰν γήμη ἢ παρθένος, οὐχ ἥμαρτε»· πῶς
 25 οὖν συνέδει τοῦτο | τούτῳ; ἀλλὰ ἐκείνην τὴν παρθένον λέγει τὴν ὅ 206 7
 μὴ ὀρίσασαν θεῶ, ἀλλὰ * διὰ τὴν ἀπορίαν τῆς κατὰ τὸν καιρὸν
 ἐκείνον σπάνης τῶν εἰς Χριστὸν πεπιστευκότων κατ' ἀνάγκην οὕτως

2 I Kor. 7, 27 — 3 I Kor. 7, 7 — 4 I Kor. 7, 9 — 5 I Kor. 7, 8 —
 7 I Kor. 7, 27 — 8 Luk. 14, 26 — 11 Eph. 6, 2 — 13 Matth. 19, 6 — 19 I Kor.
 11, 2 — vgl. I Kor. 7, 17 — 20 I Kor. 15, 2 — 24 vgl. I Kor. 7, 36

M U

1 ὃ δ' ἂν] οὐδ' ἂν U | εὐποροίη Pet.] εὐποροῖεν MU | διὰ τοῦτο] διὰ
 τὸ M | <φησιν> * 3 ἑμαυτόν] ἑαυτόν M | <καί> * 4 γαμεισάτωσαν U
 5 <ἀ>γάμους Pet. 6 χήραις] παρθένοις M 8 ὁ μὴ καταλιπὼν U 9 καὶ³
 (νοσ γυναῖκα) < M 14 δεῖται + ἀλλὰ U | δυνάμεως < U 15 δὲ < M
 17f ἐν παραδόσει U 18 παρέδοκαν U 23 ἁμαρτὲς] ἐφ' ἁμαρτον U | τὸ¹
 < M 25 τούτῳ] ἐκείνῳ? * | ἀλλὰ + καὶ U 26 * <ἐφ' ᾧ> * | τὸν < M
 27 κατὰ U

ἐπετελεῖτο. καὶ ὅτι μὲν ταῦθ' οὕτως ἔχει διδάξει ἡμᾶς ὁ αὐτὸς 8
ἀπόστολος λέγων »νεωτέρας χήρας παραιτοῦ. μετὰ γὰρ τὸ κατα-
στρογηνιάσαι τοῦ Χριστοῦ γαμεῖν θέλουσιν, ἔχουσαι κρίμα, ὅτι τὴν
πρώτην πίστιν ἠθέτησαν«. εἰ τοίνυν καὶ ἡ μετὰ πείραν κόσμου χη- 9
5 ρεύσασα, διὰ τὸ τετάχθαι θεῷ γήμασα κρίμα ἔξει, ἀθετήσασα τὴν
πρώτην πίστιν, πόσῳ γε μᾶλλον ἢ καὶ ἑαυτὴν ἄνευ πείρας κόσμου
ἀναθεῖσα παρθένος θεῷ γαμήσασα; πῶς (γὰρ) οὐχὶ μᾶλλον αὕτη 10
ὑπερεκπερισσοῦ κατεστρογηνιάσε Χριστοῦ καὶ τὴν μείζονα πίστιν ἠθέ-
τησε καὶ ἔξει κρίμα, ὥς ἀναχαλασθεῖσα τῆς ἰδίας κατὰ θεὸν προ-
10 θέσεως;

7. »Γαμείτωσαν, τοίνυν, τεκνοποιεῖτωσαν, οἰκοδεσποτεῖτωσαν«, 7, 1
σύντομος καὶ μέσος λόγος κατὰ τῶν τὰ φαῦλα διανοουμένων περὶ
ἐκάστης ἐκκλησιαστικῆς τοῦ κηρύγματος ὑποθέσεως, παρεκβάλλον μὲν
τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς Ἀποστολικοὺς καὶ Ἀποτακτικοὺς καὶ Ἐγκρα- D 571 2
15 τίτας καὶ παρεκβάλλον τοὺς ὑδαρινομένους ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ἀνα-
πείθοντας γύναια ἀπὸ τελείου δρόμου ἀναχαλασθέντα ἀθετεῖν τὴν
τοσαύτην τοῦ δρόμου τελειότητα. καὶ ἔχει μὲν ἁμαρτίαν καὶ κρίμα 3
ὁ ἀθετήσας θεοῦ τὴν παρθενίαν καὶ καταισχύνας τὸν ἁγῶνα. παρα-
φθείρας γὰρ ἁγῶνα ἀθλητῆς μαστιχθεὶς ἐκβάλλεται τοῦ ἁγῶνος καὶ
20 παραφθείρας τις παρθενίαν ἐκβάλλεται τοῦ τοιούτου δρόμου καὶ | P 512
στεφάνου καὶ βραβείου ἀλλὰ κρεῖττόν ἐστι κρίμα, καὶ μὴ κατά- 4
κριμα. οἱ γὰρ μὴ (φανερῶς) διὰ τὸ αἰσχυνθῆναι (ἐπὶ) τοῖς ἀνθρώ-
ποις, κρυφῇ (δὲ) πορνεύοντες * ποιοῦσι παρθενίας ἢ μονότητος ἢ
ἐγκρατείας. οὐ (γὰρ) πρὸς ἀνθρώπους ἔχουσι τὴν ὁμολογίαν, ἀλλὰ 5
25 πρὸς θεὸν τὸν εἰδότα τὰ κρύφια καὶ ἐξελέγχοντα πᾶσαν σάρκα ἐν

2—4 I Tim. 5, 11f — 11 I Tim. 5, 14

M U

1 ταῦτα U 4 εἰ nach τοίνυν wiederholt U | ἡ < M 4f χηρεύσασα
+ γυνή U 5 διὰ τὸ τετάχθαι θεῷ gehört zu κρίμα ἔξει: sie empfängt das Ge-
richt, weil sie Gott sich zur Verfügung gestellt hatte, dann nämlich, wenn sie
trotzdem geheiratet hat | vor γήμασα + ἔπειτα U 6 ἑαυτὴν *] αὐτὴν M U |
vor ἄνευ + καὶ M 7 (γὰρ) * 8 ὑπὲρ περισσοῦ U 11 τεκνογονεῖτωσαν U
12 vor λόγος + ὁ U 13 παρεκβάλλον *] παρεκβάλλουσα M U 14 καὶ Ἀπο-
τακτικοὺς < U 15 καὶ¹ < U | παρεκβάλλον *] παρεκβάλλουσα < M U
16 γυναῖκα U | vor ἀθετεῖν + καὶ U 18 ὁ (vor ἀθετήσας) < M 19 vor
ἀθλητῆς + ὁ U 20 τίς] τὴν M 22 μὴ διὰ τὸ] διὰ τὸ μὴ U | (φανερῶς) *
| (ἐπὶ) * | τοῖς < M 23 (δὲ) * | * etwa (ἔχουσι περισσότερην ἁμαρτίαν,
διότι προφάσει) * | παρθενίας *] πορνείας M U 24 (γὰρ) *
25 *

τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ περὶ ὧν ἕκαστος ἡμαρτε. κρεῖττον τοίνυν ἔχειν 6
 μίαν ἁμαρτίαν καὶ μὴ περισσοτέρας· κρεῖττον τὸν πεσόντα ἀπὸ δρό-
 μου φανερώς λαβεῖν ἑαυτῷ γυναῖκα κατὰ νόμον καὶ ἀπὸ παρθενίας
 πολλῷ χρόνῳ μετανοήσαντα εἰσαχθῆναι πάλιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὥς
 5 παραπεσόντα καὶ κλασθέντα καὶ χρεῖαν ἔχοντα ἐπιδέματος, καὶ μὴ
 καθ' ἑκάστην ἡμέραν βέλεσι κρυφίοις κατατιτρώσκεσθαι [καὶ] ποτη-
 ρίας ὑπὸ διαβόλου αὐτῷ ἐπιφερομένοις.

8. Οὕτως οἶδεν ἡ ἐκκλησία κηρύττειν, ταῦτα τὰ φάρμακα τῆς 8,1
 ἰάσεως, ταῦτα τὰ εἶδη τῆς μυρεψικῆς ἐργασίας, αὕτη ἡ κατασκευὴ Ὡ 208
 10 τοῦ ἁγίου ἐλαίου ἐν τῷ νόμῳ, αὕτη ἡ ἀρωματίζουσα καλὴ πίστις,
 ἐπισφίγγουσα μὲν τὸν ἀθλοῦντα εἰς ἀγῶνα, ἐπικηρυκευομένη δὲ αὐτῷ
 διατεῖναι τὸν δρόμον, ὅπως δυνηθῇ στεφανωθῆναι· αὕτη ἡ τοῦ θεοῦ 2
 πραγματεία, πάντα συνάγουσα εἰς τὴν βασιλικὴν διάταξιν, καὶ πορ-
 φύραν μὲν ἀπὸ θαλάσσης καὶ ἔριον ἀπὸ προβάτου καὶ λίνον ἐκ γῆς
 15 καὶ βύσσον | καὶ σηρικὸν καὶ δέρματα ἡρουθροδανωμένα καὶ λίθον D 572
 τίμιον. τὸν σμάραγδον τὸν μαργαρίτην τὸν ἀχάτην, τοῖς μὲν χρώ-
 μασι διαλλάττοντας λίθους, τῇ δὲ τιμῇ ὁμοτίμους ὄντας, ἀλλὰ καὶ 3
 χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ ξύλα ἄσηπτα καὶ χαλκὸν καὶ σίδηρον, ἀλλὰ
 καὶ τρίχας αἰγείας μὴ ἀποβαλλομένη. καὶ αὕτη μὲν ἦν τότε ἡ σκηνή, 4
 20 νῦν δὲ (ἀντὶ) τῆς σκηνῆς ὁ οἶκος ἡδραιωμένος ἐν θεῷ, θεμελιούμενος
 δὲ ἐν δυνάμει *. καὶ πανσάθω πᾶσα αἴρεσις κατὰ τῆς ἀληθείας ἐπε-
 γειρομένη, μᾶλλον δὲ ἑαυτὴν ἀπὸ ἀληθείας διώκουσα.

Καὶ ἕως ὧδε ταῦτα ἔχέτω. τὴν γαῦρον δὲ ταύτην ἔχιδναν, δίκην 5
 ἄκοντίου τοῦ καλουμένου ἢ τύφλωπος ἢ μυάγρον, ξύλῳ τῷ σταυροῦ
 25 πεπαικότες καὶ καταλείψαντες, ἰὸν μὲν οὐ τοσοῦτον ἔχοντα τὰ ἐρ-

2 ff vgl. Ancyra can. 19 ὅσοι παρθενίαν ἐπαγγελλούμενοι ἀθετοῦσι τὴν ἐπαγ-
 γελίαν, τὸν τῶν διγάμων ὅρον ἐκπληροῦντων Basilus ep. 217 can. 60; Migne
 32, 797C ἡ παρθενίαν ὁμολογήσασα καὶ ἐκπεσοῦσα τῆς ἐπαγγελίας τὸν χρόνον τοῦ
 ἐπὶ μοιχείᾳ ἁμαρτήματος ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τῆς καθ' ἑαυτὴν ζωῆς πληρώσει. τὸ
 αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν βίον μοιαζόντων ἐπαγγελαμένων καὶ ἐκπιπτόντων — 13 ff vgl.
 Exod. 25, 3—6

M U

2 ἁμαρτίαν μίαν U | τὸν < U 3 ἑαυτῷ λαβεῖν U | παρθενίας + (ἐκ-
 πεσόντα)? * 6 [καὶ] Corn. 7 ἐπιφερομένοις *] ἐπιφερομένης M U 11 δὲ
 < M 13 πάντα U 16 vor τὸν μαργαρίτην + καὶ U 17 διαλλάττοντας U
 20 (ἀντὶ) * | [ὁ]? oder οἶκος + (τῆς ἐκκλησίας)? * | θεμελιούμενος *] θεμε-
 ρος M θεμέλιος U 21 ἐν δυνάμει] ἐνδύμασι M | * etwa (τῆς ἀληθείας) *
 24 σταυροῦ Corn.] ⚡ (mißverstanden für Χριστοῦ?) M σταυρῷ U

πετώδη ταῦτα, πλὴν καὶ τῷ δρόμῳ καὶ τῷ γανυριάματι καὶ τῇ ἀκον-
τιάσει διὰ τὴν αὐτῶν ἐπεντριβὴν τοῦτοις καλῶς ἀπεικασθέντα, περι- P 513
φρονήσαντες τῶν αὐτῶν ἐπὶ τὰς ἐξῆς ἴωμεν, ὃ ἀγαπητοί.

Κατὰ Σαβελλιανῶν $\overline{\mu\beta}$, τῆς δὲ ἀκολουθίας $\overline{\xi\beta}$.

- 5 1. Σαβέλλιός τις ἐν χρόνοις ἀνέστη οὐ πολλῷ πρότερον παλαιο- 1, 1
τάτοις (πρόσφατος γὰρ οὗτος), ἀφ' οὗπερ οἱ Σαβελλιανοὶ καλού-
μενοι. καὶ οὗτος δὲ παραπλησίως τῶν Νοητιανῶν <ἐδίδασκε> πλὴν 2
ὀλίγων τινῶν ὧν ἐπεδογμάτισε. πολλοὶ δὲ ἐν τῇ μέσῃ τῶν ποτα- 3
μῶν καὶ ἐπὶ τὰ μέρη τῆς Ῥώμης τοῦ αὐτοῦ δόγματος ὑπάρχουσιν,
10 ἀνοία τινὲ φερόμενοι.
Δογματίζει γὰρ οὗτος καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ Σαβελλιανοὶ τὸν αὐτὸν 4
εἶναι πατέρα, τὸν αὐτὸν εἶναι υἱόν, τὸν αὐτὸν εἶναι ἅγιον πνεῦμα,
ὡς εἶναι ἐν μιᾷ ὑποστάσει | τρεῖς ὀνομασίας, ἣ ὡς ἐν ἀνθρώπῳ σῶμα D 573 5
καὶ ψυχὴν καὶ πνεῦμα, καὶ εἶναι μὲν τὸ σῶμα ὡς εἰπεῖν τὸν πατέρα,
15 ψυχὴν δὲ ὡς εἰπεῖν τὸν υἱόν, τὸ πνεῦμα δὲ ὡς ἀνθρώπου, οὕτως
καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐν τῇ θεότητι. ἣ ὡς εἶναι ἡ ἐν ἡλίῳ, 6

5ff vgl. Hippolyt refut. IX 3. 11ff; S. 240, 1ff. 245, 12ff Wendland (Theo-
doret haeret. fab. II 9) — 8f zu μέσῃ τῶν ποταμῶν vgl. die Erwähnung in den
Acta Arch. c. 41, 8; S. 61, 5 Beeson — 12 vgl. Dionysius Rom. bei Athan. de sent.
Dion.; III 373 Routh² ὁ μὲν γὰρ βλασφημεῖ αὐτὸν τὸν υἱὸν εἶναι λέγων τὸν πατέρα
καὶ ἔμπαλιν Novatian de trin. 12 *Christum . . . patrem . . esse* — 12f vgl.
Athanasius c. Ar. IV 9 u. 25; Migne 26, 480A u. 505C τὸν πατέρα εἶναι υἱὸν καὶ
ἔμπαλιν τὸν υἱὸν εἶναι πατέρα, ὑποστάσει μὲν ἓν, ὀνόματι δὲ δύο Theodoret haeret.
fab. II 9 μίαν ὑπόστασιν ἔφησεν εἶναι τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα
καὶ ἐν τριώνυμον πρόσωπον — 13ff vgl. Ancoratus c. 81, 4ff; I 101, 20ff Panarion
haer. 71, 2 — 16ff vgl. die Wiedergabe der orthodoxen Lehre in Cyrilli et Ana-
stasii explic. orth. fd. Migne 89, 1404C εἰκὼν τοῦ πατρὸς ὁ ἥλιος, ἀκτὶς ἡλίον ὁ
υἱός, θέρμη τῆς ἀκτίνος τὸ παράκλητον πνεῦμα, καὶ οὕτως ἥλιος ὁ πατήρ, ἀκτὶς ὁ
υἱός, αἴγλη πυραυγῆς τὸ ἅγιον πνεῦμα. καὶ ὁ μὲν ἥλιος οὐδέποτε κατέλιπε τὸν
οὐρανόν, υἱὸν δὲ ὡς τὰς ἀκτῖνας ἀπέστειλε τὸ ἀπαύγασμα ἐπὶ τῆς γῆς, τὴν δὲ
θέρμην τὸ ἅγιον πνεῦμα περιθάλλειν καὶ εὐεργετεῖν τὸν ἄνω καὶ τὸν κάτω κόσμον

M U

1 πλὴν καὶ τῷ δρόμῳ καὶ] πλη μῶκει, dazwischen Raum gelassen, Vorlage
unleserlich M 2 τοῦτοις *] οὕτω MU | ἀπεικασθέντα *] ἀπεικασθέντας MU
3 ὢ < M | Unterschrift fehlt 4 Ὑberschrift κατὰ Σαβελλιανῶν $\overline{\mu\beta}$ ἡ καὶ $\overline{\xi\beta}$
MU 6 οὗτος] οὕτως U 7 <ἐδίδασκε> * 8 ὧν < U | ἐπεδογμάτισε]
δογματίσας U 9 ἐννάρχουσιν M 12 εἶναι² < U | τὸ αὐτὸ M 14 ψυ-
χὴν *] ψυχὴ MU 16 ἡ < M

ὅτι μὲν ἐν μιᾷ ὑποστάσει, τρεῖς δὲ ἔχοντι τὰς ἐνεργείας, φημὶ δὲ τὸ
 φωτιστικὸν καὶ | τὸ θάλλον καὶ αὐτὸ τὸ τῆς περιφερείας σχῆμα. Ὁ 210
 καὶ εἶναι μὲν τὸ θάλλον εἴτ' οὖν θερμὸν καὶ ζέον τὸ πνεῦμα, τὸ δὲ 7
 φωτιστικὸν τὸν υἱόν. τὸν δὲ πατέρα αὐτὸ εἶναι τὸ εἶδος τῆς πάσης
 5 ὑποστάσεως. πεμφθέντα δὲ τὸν υἱὸν καιρῷ ποτε ὥσπερ ἀκτῖνα 8
 καὶ ἐργασάμενον τὰ πάντα ἐν τῷ κόσμῳ τὰ τῆς εὐαγγελικῆς οἰκονο-
 μίας καὶ σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων ἀναληφθῆναι αὐθις εἰς οὐρανόν,
 ὥσπερ ὑπὸ ἡλίου πεμφθείσης ἀκτῖνος καὶ πάλιν εἰς τὸν ἥλιον ἀνα-
 δραμοῦσης. τὸ δὲ ἅγιον πνεῦμα πέμπεσθαι εἰς τὸν κόσμον. καὶ 9
 10 καθάπαξ καὶ καθ' ἕκαστα εἰς ἕκαστον τῶν καταξιουμένων· ἀναξω-
 γορεῖν δὲ τὸν τοιοῦτον καὶ ἀναξέειν, θάλλειν τε καὶ θερμαίνειν ὡς
 εἰπεῖν διὰ τῆς τοῦ πνεύματος δυνάμεώς τε καὶ συμβάσεως. καὶ ταῦτα
 ἔστιν ἃ δογματίζουσι.

2. Κέχρηται δὲ ταῖς πάσαις γραφαῖς παλαιᾷς τε καὶ καινῆς δια- 2, 1
 15 θήκης. λέξεσι δέ τισιν αἷς αὐτοῖς ἐκλέγονται κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν
 παραπεποιημένην φρενοβλάβειάν τε καὶ ἄνοιαν. πρῶτον μὲν τῷ 3
 ῥητῷ ᾧ εἶπεν ὁ θεὸς πρὸς Μωσῆν ὅτι «ἀκούε Ἰσραήλ. κύριος ὁ | P 514
 θεὸς σου κύριος εἷς ἔστιν», οὐ ποιήσεις σεαυτῷ θεοὺς ἑτέρους»,
 οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ πρόσφατοι», ὅτι «ἐγὼ θεὸς πρῶτος καὶ μετὰ
 20 ταῦτα. καὶ πλὴν ἐμοῦ οὐκ ἔστιν ἕτερος»· καὶ ὅσα τοιαῦτα *, κατὰ τὸν 3

5ff vgl. Justin. dial. c. 12S, 5; S. 432 Otto ἄτμητον δὲ καὶ ἀχώριστον τοῦ
 πατρὸς ταύτην τὴν δύναμιν ἐπάρχειν, ὅνπερ τρόπον τὸ τοῦ ἡλίου φασὶ φῶς ἐπὶ
 γῆς εἶναι ἄτμητον καὶ ἀχώριστον ὄντος τοῦ ἡλίου ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ὅταν δύσῃ,
 συναποφέρεται τὸ φῶς. οὕτως ὁ πατὴρ ὅταν βούληται λέγουσι δύναμιν αὐτοῦ
 προσηδᾶν ποιᾶν καὶ ὅταν βούληται, πάλιν ἀναστέλλει εἰς ἑαυτόν — 9ff vgl. Athe-
 nagoras leg. c. 10; S. 11, 16ff Schwartz τὸ . . . πνεῦμα ἀπόρροϊαν εἶναι φάμεν
 τοῦ θεοῦ, ἀπορρέον καὶ ἐπαναφερόμενον ὡς ἀκτῖνα ἡλίου — 17 Deut. 6, 4 —
 18 Exod. 20, 3f — 19 Psal. 80, 10 — Jes. 44, 6

M U

1 δὲ ἔχοντι < M | δὲ² hinter φωτιστικὸν U 4 πάσης τῆς U 6f τῆς
 οἰκονομίας τῆς εὐαγγελικῆς U 7 ἀναληφθῆναι] ἀναληφθέντα δὲ M U 8f ὥσπερ
 . . . πεμφθείσης ἀκτῖνος . . . ἀναδραμοῦσης] ὡς . . . πεμφθεῖσαν ἀκτῖνα . . . ἀνα-
 δραμοῦσαν U 10 καθάπαξ] καθεξῆς U 11—13 θάλλειν τε — δογματίζουσι
 < M 14f παλαιαῖς καὶ νέαις διαθήκαις M 15 τισιν + (ἐπερειδόμενοι)? *
 18 κύριος < M 19 vor ὅτι + καὶ M | vor πρῶτος + ὁ U 19f vor
 μετὰ ταῦτα + ὁ U 20 vor ἕτερος + θεός U | τοιαῦτα] ἕτερα U | * (εὐρί-
 σκουσιν) *

ἴδιον αὐτῶν νοῦν * εἰς τούτων [δὲ] παρόστασιν φέρουσι. πάλιν ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί, καὶ οἱ δύο ἐν ἑσμένε. |

D 574

- Τὴν δὲ πᾶσαν αὐτῶν πλάνην καὶ τὴν τῆς πλάνης αὐτῶν δύναμιν 4
 5 ἔχουσιν ἐξ ἀποκρύφων τινῶν, μάλιστα ἀπὸ τοῦ καλουμένου Αἰγυπτίου εὐαγγελίου, ὡς τινες τούτῳ ὄνομα ἐπέθεντο. ἐν αὐτῷ γὰρ πολλὰ 5
 τοιαῦτα ὡς ἐν παραβύστῳ μυστηριωδῶς ἐκ προσώπου τοῦ σωτῆρος ἀναφέρεται. ὡς αὐτοῦ δηλοῦντος τοῖς μαθηταῖς τὸν αὐτὸν εἶναι πα-
 τέρα, τὸν αὐτὸν εἶναι υἱόν, τὸν αὐτὸν εἶναι ἅγιον πνεῦμα. εἶτα 6
 10 ὅταν συναντήσῳσι τισι τῶν ἀφελεστέρων ἢ ἀκεραίων, τῶν μὴ τὰ
 σαφῇ τῶν θείων γραφῶν γινωσκόντων, τὴν πρώτην πύρσιν αὐτοῖς
 ὑφηρεοῦνται ταύτην· τί ἂν εἰπωμεν, ὃ οὔτοι, ἕνα θεὸν ἔχομεν ἢ τρεῖς
 θεοὺς; ὅταν δὲ ἀκούσῃ ὁ ἐν εὐλαβείᾳ ὢν καὶ μὴ τὰ τέλεια τῆς ἀλη- 7
 θείας ἐπιστάμενος, εὐθὺς τὸν νοῦν ταραχθεὶς συγκατατίθεται τῇ
 15 ἑκείνων πλάνῃ [καὶ εὐρίσκεται ἀρνούμενος τὸν θεόν] καὶ εὐρίσκεται
 ἀρνούμενος τὸ εἶναι υἱόν καὶ [τὸ] ἅγιον πνεῦμα.

3. Ἐν πᾶσι δὲ τούτοις ἐνέπνευσεν ὁ τῶν ἀνθρώπων ἀντίπαλος 3, 1
 ἀπ' αἰῶνος. ἵνα τὸν μὲν οὕτως, τὸν δὲ οὕτως, τοὺς πλείους δὲ ὁμοῦ
 ἀπατήσῃ καὶ πλανήσῃ ἀνθρώπους ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀληθείας.
 20 καὶ ὅτι μὲν ἀληθῶς εἷς ἐστὶ θεὸς καὶ οὐκ ἔστιν ἕτερος, σαφῶς ἐν 2
 τῇ ἀγίᾳ θεοῦ ἐκκλησίᾳ ὁμολόγηται, καὶ συμπεφώνηται ὅτι οὐ πολυ-
 θεΐαν εἰσηγοῦμεθα, ἀλλὰ μοναρχίαν κηρύττομεν. μοναρχίαν δὲ κη- 3
 ρύττοντες οὐ σφαλλόμεθα, ἀλλὰ ὁμολογοῦμεν τὴν τριάδα, μονάδα ἐν
 τριάδι καὶ τριάδα ἐν μονάδι, καὶ μίαν θεότητα πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ
 25 ἁγίου πνεύματος. οὐ γὰρ ὁ υἱὸς ἑαυτὸν ἐγέννησεν οὐδὲ ὁ πατὴρ 212 4
 μεταβέβληται ἀπὸ τοῦ πατρὸς εἶναι (εἰς τὸ εἶναι) υἱὸς οὐδὲ τὸ ἅγιον
 πνεῦμα Χριστὸν ἑαυτὸ ποτε ὠνόμασεν, ἀλλὰ πνεῦμα Χριστοῦ καὶ

2 Joh. 10, 38. 30 — 7 ff vgl. Hippolyt refut. V 7, 8f; S. 80, 18ff Wendland
 εἶναι δέ φασι τὴν ψυχὴν δυσερέτον πάνν καὶ δυσκατανόητον· οὐ γὰρ μένει ἐπὶ
 σχήματος οὐδὲ μορφῆς τῆς αὐτῆς πάντοτε οὐδὲ πάθους ἐνός, ἵνα τις αὐτὴν ἢ τύπῳ
 εἴπῃ ἢ οὐσίᾳ καταλήψεται. τὰς δὲ ἐξαλλαγὰς ταύτας τὰς ποικίλας ἐν τῷ ἐπιγρα-
 φομένῳ κατ' Αἰγυπτίους εὐαγγελίῳ κειμένας ἔχουσιν

M U

1 * etwa (παρατρέποντες) * | [δὲ] * 5 lies κατ' Αἰγυπτίους? * 6 ὡς *]
 ὦ M U | τούτῳ] τὸ U | ἐπέθεντο + τοῦτο U 10 ἀφελεστάτων U 11 πρώ-
 την < U | πύρσιν] πεῦσιν U 15 καὶ¹ < M | [καὶ εὐρίσκεται — θεόν] *
 16 [τὸ] * 24 καὶ² < U 26 vor εἶναι + τοῦ U | (εἰς τὸ εἶναι) * 27 ἑαν-
 τὸν U | πώποτε U 27f καὶ διὰ Χριστοῦ < M

διὰ Χριστοῦ διδόμενον, ἀπὸ πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ τοῦ υἱοῦ λαμβάνον. ἐνυπόστατος ὁ πατήρ, ἐνυπόστατος ὁ υἱός, ἐνυπόστατον τὸ ἅγιον πνεῦμα. ἀλλὰ οὐ συναλοιφή ἡ τριάς, ὡς | ὁ Σαβέλλιος ἐνόμισεν, οὔτε ἡλλοιωμένη τῆς ἰδίας ἀδιότητος τε καὶ δόξης, ὡς ὁ 5
 5 Ἰρειος κερυφωνῶν ἐδογματίσεν, ἀλλ' αἰ μὲν ἦν ἡ τριάς τριάς καὶ 6
 οὐδέποτε ἡ τριάς προσθήκη λαμβάνει, μία οὖσα θεότης μία κυριότης μία οὖσα δοξολογία, ἀλλὰ τριάς ἀριθμουμένη, πατήρ καὶ υἱός καὶ ἅγιον πνεῦμα, οὐχ ὡς ἐν τι τρισὶν ὀνόμασι κεκλημένον, ἀλλὰ ἀληθῶς τέλειαι τὰ ὀνόματα, τέλειαι αἱ ὑποστάσεις· οὐδὲν δὲ παρηλ- 7
 10 λαγμένον, πατήρ δὲ αἰ πατήρ καὶ οὐκ ἦν καιρὸς ὅτε οὐκ ἦν ὁ πατήρ πατήρ, τέλειος ὢν αἰ πατήρ ἐνυπόστατος καὶ υἱός αἰ τέλειος ὢν, αἰ ἐνυπόστατος, ἐκ πατρὸς ἐν ἀληθείᾳ γεγεννημένος ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως καὶ ἀνεκδιγήτως, οὐ συνάδελφος ὢν πατρί, οὐκ ἀρξάμενος 8
 15 ἐκ πατρὸς ἀχρόνως γεγεννημένος, ἴσος ὢν, θεὸς ἐκ θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, θεὸς ἀληθινὸς ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθεὶς οὐ κτισθεὶς, ἀλλὰ οὐκ αὐτὸς πατήρ οὐδὲ ὁ πατήρ αὐτὸς υἱός, εἷς δὲ θεὸς πατήρ καὶ υἱός καὶ ἅγιον πνεῦμα.

4 Αἰ γὰρ τὸ πνεῦμα σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ, οὐ συνάδελφον πατρὶ 4, 1
 20 οὐ γεννητὸν οὐ κτιστὸν οὐκ ἀδελφὸν υἱοῦ, οὐκ ἔκγονον πατρός, ἐκ πατρὸς δὲ ἐκπορευόμενον καὶ τοῦ υἱοῦ λαμβάνον, οὐκ ἀλλότριον πατρός καὶ υἱοῦ, ἀλλὰ ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας, [ἐκ] τῆς αὐτῆς θεότητος, 2
 ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ, σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ, ἐνυπόστατον αἰ πνεῦμα ἅγιον, πνεῦμα θεῖον πνεῦμα δόξης πνεῦμα Χριστοῦ πνεῦμα πατρός, (»τὸ 25
 γὰρ πνεῦμα τοῦ πατρός, <φησί> τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν» καὶ »τὸ πνεῦμά μου ἐφέστηκεν ἐν μέσῳ ὑμῶν«), τρίτον τῇ ὀνομασίᾳ ἴσον τῇ θεότητι, οὐκ ἡλλοιωμένον παρὰ πατέρα καὶ υἱόν, σύνδεσμος τῆς τριάδος, ἐπισφραγὶς τῆς ὁμολογίας. ὁ γὰρ υἱός φησιν »ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ, 3

5ff vgl. Ancoratus c. 7, 2; I 13, 22ff — 10ff vgl. Ancoratus c. 7, 7ff; I 14, 14ff — 19ff vgl. Ancoratus c. 7, 8; I 14, 19ff — 24 Matth. 10, 20 — 25 Hagg. 2, 5 — 26ff vgl. Ancoratus c. 7, 1; I 13, 17ff — 28 Joh. 10, 30

M U

3 συναλείφη M συναλιφή U 4 ἀδιότητος] ιδιότητος M | τε < M 6 θεότης, μία < M 7 δοξολογία οὖσα U | τριάς ἀριθμουμένη] τρισαριθμουμένη M 8 ὀνόμασι M 9 δὲ < U 14 διαλείπων*] διαλιπὼν MU | nach συνυπάρχων wiederholt πατρὶ M 17 εἷς*] εἰ VM 20 ἔκγονον U 22 [ἐκ]* 24 nach δόξης wiederholt πνεῦμα ἅγιον M 24f τὸ γὰρ πνεῦμα τοῦ πατρός < M 25 <φησί> * 27 ἡλλοιωμένον u. + τί ἄρα M

<οἱ δύο> ἐν ἔσμεν· καὶ οὐκ εἶπεν »εἷς εἰμι«, ἀλλὰ τῷ »ἐγὼ« καὶ τῷ »ὁ
 πατήρ« σημαίνει ἐνυπόστατον τὸν πατέρα καὶ ἐνυπόστατον τὸν υἱόν· D 576
 καὶ »οἱ δύο« εἶπε, καὶ οὐκ εἶπεν »ὁ εἷς«· καὶ πάλιν »ἐν ἔσμεν«,
 καὶ οὐκ εἶπεν »εἷς εἰμι«. ὁσαύτως δὲ »ἀπελθόντες, <φησί>, βαπτί- 4
 5 σατε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύμα-
 τος«. μέσων δὲ τιθεμένων τῶν συνδέσμων, τουτέστιν τῆς συλλαβῆς
 τοῦ »καί«, ἐλέγχει τὸν Σαβέλλιον ματαίως τὴν συναλοιφὴν παρεισφέ-
 ροντα |· ὅπου γὰρ »καί« <τίθεται>, σημαίνει ἀληθῶς πατέρα, ἀληθῶς P 516 5
 υἱόν, ἀληθῶς ἅγιον πνεῦμα· ὁπότε δὲ ὁμόστοιχος ἡ τριάς καὶ ἐν ἐνὶ
 10 ὀνόματι τριάς καλουμένη, ἐλέγχει τὸν Ἀρειον, ὑπόβασιν τινα δια-
 νοοῦμενον ἐν τῇ τριάδι ἢ ἀλλοίωσιν ἢ παραλλαγήν. καὶν τε γὰρ ὁ 6
 πατήρ μείζων παρὰ υἱοῦ δοξάζοντος αὐτὸν ἀπαγγέλλεται, πρεσβε-
 σιάτως τῷ υἱῷ τὴν <ἴσῃν> δόξαν περιποιεῖται. τίνι γὰρ ἔπρεπε δο-
 ξάζειν <τὸν> ἴδιον πατέρα ἀλλὰ τῷ γνησίῳ υἱῷ; ὅταν δὲ πάλιν τὴν 7
 15 ἰσότητα βούλεται λέγειν, ἵνα μὴ ἐκπέσωσί τινες ἡσούν πως περὶ υἱοῦ
 διανοοῦμενοι, οὕτως φησὶν »ὁ μὴ τιμῶν τὸν υἱόν, ὡς τιμᾷ τὸν πα-
 τέρα, οὐκ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ« καὶ »πάντα τὰ τοῦ πατρὸς μου ἐμὰ
 ἔστι«. τί δέ ἐστι »τὰ τοῦ πατρὸς« ἀλλὰ· »θεὸς ὁ πατήρ, θεὸς εἰμι·
 20 ζωὴ ὁ πατήρ, ζωὴ εἰμι· αἰὶ ὁ πατήρ, αἰὶ εἰμι· πάντα τὰ τοῦ πατρὸς
 μου ἐμὰ ἔστιν«;

5. Ὅρα δέ, ὦ Σαβέλλιε, καὶ κατανόει· διάνοιξον τὰ ὅμματα τῆς 5, 1
 καρδίας σου καὶ μὴ ἀβλέπτει. συνελθέτω ἡ διάνοιά σου καὶ τῶν ὑπὸ
 σοῦ ἡπατημένων Ἰωάννη τῷ ἁγίῳ εἰς τὸν Ἰορδάνην. ἄνοιγε τὰ ὠτά 2
 σου καὶ ἄκουε τῆς φωνῆς τοῦ προφήτου λέγοντος »ἐγὼ φωνὴ βοῶν-
 25 τος ἐν τῇ ἐρήμῳ«, ἄκουε τοῦ προδρόμου κυρίου, τοῦ ἀγγέλου κατα-
 ξιωθέντος ὀνομασθῆναι, τοῦ ἀπὸ κοιλίας μητρὸς λαβόντος πνεῦμα
 ἅγιον καὶ σκιρτήσαντος τῇ πρὸς Ἐλισάβετ εἰσόδῳ τῆς Μαρίας· ὅς 3

4 Matth. 28, 19 — 11 ff vgl. Ancoratus c. 17, 4; I 25, 33 ff — 12 vgl. Joh.
 14, 28 — 14 ff vgl. Ancoratus c. 10, 7 f; I 18, 18 ff — 16 vgl. Joh 5, 23 f — 17 vgl.
 Matth. 11, 27 — 24 Jes. 40, 3 — 25 Mal. 3, 1 — 26 Luk. 1, 15 — 27 Luk. 1, 44

M U

1 <οἱ δύο> *, vgl. Z. 3 | τῷ ... τῷ *] τὸ ... τὸ M U 2 τὸν¹ < M
 4 <φησί> * 5 τὸ < M | τοῦ² < M | τοῦ³ < M 6 μέσον? *
 συνδέσμων] ἄρθρων U | τουτέστιν < U 7 τοῦ + τοῦ καὶ τοῦ U | μα-
 ταίως] Ματθαῖος U | συναλοιφὴν M συναλιφὴν U 8 <τίθεται> * 12 δοξά-
 ζοντος αὐτὸν *] δογματιζόμενος M U 13 <ἴσῃν> * 14 <τὸν> * 15 πως *]
 ὡς M U 19 αἰὶ ὁ — εἰμι < U 21 τὸ θεῖμα U 22 ἀβλέπτῃς M 27 πρὸς
 Ἐλισάβετ < U | ὅς] ὡς M

ἴγρω ἔτι ἐν κοιλίᾳ ὑπάρχων εἰσοδὸν τοῦ ἰδίου δεσπότου καὶ ἐσκήρτα·
 ὃ ἐδόθη τὸ μήνυμα τοῦ προκηρύγματος | καὶ ἡ ἐτοιμασία τῆς ὁδοῦ D 577
 τοῦ κυρίου· πείσθητι αὐτῷ, καὶ οὐ διαπέσοις ἀπὸ τοῦ σκοποῦ τῆς
 ἀληθείας. ἰδοὺ γὰρ αὐτὸς μαρτυρεῖ λέγων πρῶτον μὲν, τὸν δεσπό- 4
 5 τὴν ἑαυτοῦ ἐπιγνοῖς. ὅτι »ἐγὼ σοῦ χρεῖαν ἔχω καὶ σὺ ἔρχη πρὸς με«,
 καὶ τοῦ σωτῆρος λέγοντος »ἄφες ἄρτι, ὅπως πληρωθῇ πᾶσα δικαιο-
 σύνη«, καὶ αὐτοῦ βαπτισθέντος ὑπ' αὐτοῦ, ὡς φησι τὸ θεῖον εὐαγγέ- 5
 λιον, [ὅτι] »ἐμαρτίρῃσεν Ἰωάννης λέγων ὅτι ἡνοίχθησαν οἱ οὐρανοί.
 καὶ τεθέσται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν εἵδει περιστεῶς κατερχόμενον
 10 καὶ ἐρχόμενον ἐπ' αὐτόν. καὶ φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὗτός ἐστιν ὁ υἱός
 μου ὁ ἀγαπητός, ἐφ' ὃν ἠνδόκησα«. ἄνω ἦν ὁ πατήρ, ὃ φιλόνηκε. 6
 ἄνωθεν ἡ φωνὴ ἤρχετο. εἰ τοίνυν ἄνωθεν ἡ φωνή, διάκρινόν μοι τὴν
 παραπεποιημένην σου διάνοιαν. τίνι ὁ πατήρ ἔλεγεν | »οὗτός ἐστιν P 517
 ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐφ' ὃν ἠνδόκησα«; καὶ τίς ἦν οὗτος; διὰ τί 7
 15 δὲ ἐν εἵδει περιστεῶς κατελήλυθε, καίτοι γε σῶμα μὴ φορέσαν, τὸ
 πνεῦμα; ὁ γὰρ μονογενὴς μόνος <σῶμα> ἐνεδύσατο καὶ τελείως ἐννη-
 θρώπησεν ἀπὸ Μαρίας τῆς ἀειπαρθένου διὰ πνεύματος ἁγίου, οὐκ 8
 ἀπὸ σπέρματος ἀνδρός, ἀλλὰ ἑαυτῷ ἀναπλασάμενος ὁ ἀρχιτέχνης
 λόγος σῶμα ἀπὸ Μαρίας καὶ ψυχὴν τὴν ἀνθρωπείαν καὶ νοῦν καὶ εἴ
 20 τί ἐστὶν ἄνθρωπος, πάντα τελείως ἀναδεξάμενος καὶ συνενώσας τῇ
 ἑαυτοῦ θεότητι, οὐχ ὡς ἐν ἀνθρώπῳ οἰκήσας, (μὴ γένοιτο), αὐτὸς O 216
 δὲ ὁ ἅγιος Λόγος, θεὸς Λόγος ἐνανθρωπήσας.

6. Τὸ δὲ πνεῦμα τίνι τῷ λόγῳ ἐν εἵδει περιστεῶς φαίνεται; ἀλλ' 6, 1
 ὅπως πείσῃ σε μὴ βλασφημεῖν, ὃ ἐθελόσοφε καὶ μηδὲν ὀρθὸν δια-
 25 νοοῦμενε, ἵνα μὴ νομίσης τὸ πνεῦμα συναλοιφὴν εἶναι πατρὶ ἢ υἱῷ.
 διὰ τοῦτο, καίπερ αὐτοῦ τοῦ ἁγίου πνεύματος σῶμα μὴ φορέσαντος, 2
 ἐν εἵδει περιστεῶς σχηματίζεται, ὅπως δείξῃ σου καὶ ἐλέγξῃ σου τὴν
 πλάνην, ὅτι ἐνυπόστατόν ἐστι τὸ πνεῦμα καθ' ἑαυτὸ καὶ ἐνυπόστατος
 ὁ πατήρ καὶ ἐνυπόστατος ὁ μονογενής, ἀλλ' οὐ διαιρουμένης τῆς D 578
 30 θεότητος οὔτε ὑποβεβηκνίας τῆς ἑαυτῆς δόξης. καὶ ὁρᾷς πῶς ἡ τριάς 3

2 vgl. Luk. 1, 76 — 5 Matth. 3, 14 — 6 Matth. 3, 15 — 8—11 Joh. 1, 32;
 Matth. 3, 16f — 11ff vgl. Ancoratus c. 81, 7; I 102, 6ff — 13 Matth. 3, 17

M U

3 τοῦ¹ < M 8 [ὅτι] * 15 περιστεῶς + τὸ πνεῦμα U 16 πνεῦμα
 + τὸ ἅγιον U | <σῶμα> * 21 αὐτοῦ M 22 ὁ < M | θεὸς λόγος] ὁ
 θεὸς U | ἐνανθρωπήσας *] ἐννηθρώπησε M U 24 ὀρθὸν < U 24f δια-
 νοοῦμενος M 25 συναλοιφῇ M συναλοιφὴν U 26 τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου U
 27 vor ἐν εἵδει + καὶ M

ἀριθμείται, πατὴρ ἀνθρώπων βοῶντος, υἱοῦ δὲ ἐν Ἰορδάνῃ βαπτιζομένου, πνεύματος δὲ ἁγίου ἐν εἵδει περισσεύσας ἐπιφοιτῶντος; λέγει 4
 δέ μοι τίς ἐστὶν ὁ εἰρηκώς ἰδοῦ, συνήσει ὁ παῖς μου ὁ ἀγαπητός, ἐφ' ὃν ἠρδόκησα, ὃν ἠρέτισεν ἡ ψυχὴ μου· θήσομαι τὸ πνεῦμά μου 5
 ἐπ' αὐτὸν καὶ κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγελεῖ· οὐκ ἐρίσει οὐδὲ κραυγᾶσει οὐδὲ ἀκουσθήσεται ἐν πλατείαις ἡ φωνὴ αὐτοῦ· κάλαμον συντετριμμένον οὐ κατεάξει καὶ λίνον τυφόμενον οὐ σβέσει, ὥς ἂν ἐκβάλλῃ εἰς νίκος τὴν κρίσιν καὶ τὰ ἐξῆς. μὴ δὴ ταῦτα δυνατὰ ἔχειν 5
 ἔμφασιν τριάδος, ὧ φιλόνοιε; ἄρα περὶ ἑαυτοῦ ὁ πατήρ τὰ τοσαῦτα 10
 ἐν τῷ προφήτῃ διεξῆλθε; τίς δέ ἐστι περὶ οὗ γέγραπται »εἶπεν 6
 ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου; καὶ οὐκ εἶπεν »ἔισελθε εἰς ἐμέ«. ἢ πάλιν πῶς λέγει τὸ εὐαγγέλιον »καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸν 7
 οὐρανὸν καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς καὶ ἔρχεται κρίναι ζῶντας καὶ νεκρούς; | ἢ πάλιν πῶς οὐκ ἔπεισάν σε οἱ δύο ἄνδρες οἱ ἐν P 518 8
 15 ἐσθήσεσι λευκαῖς πεφηνότες, πρὸς τοὺς μαθητὰς εἰπόντες »ἄνδρες Γαλιλαῖοι, τί ἐστήκατε εἰς τὸν οὐρανὸν ἀτενίζοντες; οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀφ' ὧν εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναληφθεὶς οὕτως ἐλεύσεται ὡς αὐτὸν εἶδετε ἀναλαμβανόμενον;«; τίνα δὲ ἔβλεπεν ὁ μακάριος Στέφανος, ὅτε 9
 ἔλεγεν ἰδοῦ, ὁρῶ τὸν οὐρανὸν ἀνεργμένον καὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου 20
 ἐστῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ;« οὐ δέ, ὧ κατὰ πάντα ἰδιῶτα, μὴ νοήσας τὴν φωνὴν τῶν ἁγίων γραφῶν »σεαυτὸν μᾶλλον ἔβλαψας καὶ τοὺς σοὶ ὑπακούσαντας, ἐκπεσὼν τῆς ἀγίας πίστεως τῆς τοῦ θεοῦ ἀληθείας.

7. Ἐφη γὰρ ὡς ἀληθῶς »ἐγὼ εἰμι ὁ πρῶτος καὶ ἐγὼ εἰμι ὁ μετὰ 7, 1
 25 ταῦτα, καὶ πλὴν ἐμοῦ οὐκ ἔστιν ἕτερος«. ὡς ἀληθῶς γὰρ οὐκ εἰσὶ D 579 2
 πολλοὶ θεοί, ἀλλὰ εἷς θεὸς ὁ πρῶτος καὶ ὁ μετὰ ταῦτα, πατήρ καὶ υἱὸς καὶ ἅγιον πνεῦμα, οὐ συναλοιφὴ οὐσα ἢ τριάς οὐδὲ διηρημένη | ὅ 218
 τῆς ἑαυτῆς ταυτότητος, ἀλλὰ πατήρ γεννήσας ἀληθῶς υἱὸν καὶ υἱὸς ἀληθῶς γεννηθεὶς ἐκ πατρὸς ἐνυπόστατος ἀνάρχος καὶ ἀχρόνως καὶ 30
 πνεῦμα ἅγιον ἀληθῶς ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ, τῆς αὐτῆς θεότητος, ἐκ

3—8 Jes. 42, 1—4; (Matth. 12, 18—20) — 10 ff vgl. Ancoratus c. 17, 6; I 26, 13 ff — 10 Psal. 109, 1 — 12 vgl. Mark. 16, 19 — 15 Act. 1, 11 — 19 Act. 7, 56 — 24 Jes. 44, 6

M U

1 πατὴρ + δὲ U 8 δὴ < M | δύναται U | νοι ἔχειν + μὴ M
 9 αὐτοῦ U 12 πῶς *] ὡς MU 15 εἰπόντες] τοὺς εἰπόντας M 16 ὁ < U
 19 ὁρῶ + ἐγὼ U 25 ἐμοῦ] μου U 26 ἀλλ' U 27 συναλοιφῇ M συνα-
 λοιφῇ U | ἡ < M 28 ἀληθῶς γεννήσας U 29 καὶ¹ < M

πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ τοῦ υἱοῦ λαμβάνον, (ἐνυπόστατον) αἰεί,
 «εἷς θεὸς ὁ πρῶτος καὶ ὁ μετὰ ταῦτα». ἄλλης δὲ πάλιν ἕνεκα **3**
 οἰκονομίας καὶ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ ἔδεται οὕτως.
 ἐπειδὴ πάλαι πολλάκις ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς πέφηνεν ἐν
5 τοῖς προφήταις καὶ κατήγγειλε τὴν ἑαυτοῦ παρουσίαν ἔσεσθαι, τινὲς
 δὲ αὐτὸν οὐκ ἐδέξαντο, προσδοκῶντες ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ· καὶ πρὸς **4**
 μὲν τοὺς δεισιδαίμονας τῶν εἰδώλων καὶ πολυθείαν τῷ κόσμῳ εἰσα-
 γηοχότας, ἵνα μὴ ἐκπλαγέντες οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ καὶ ἐκτραπέντες τὰ
 εἰδωλα τῶν Ἀμορραίων καὶ Χετταίων καὶ Χανααίων καὶ Φερεζαίων
10 καὶ Εὐαίων καὶ Γεργεσαίων καὶ Ἰεβουσαίων καὶ Ἀρουκαίων καὶ Ἀσα-
 ναίων προσκυνήσωσιν, ὥς καὶ αὐτοῖς προεφητεύετο. προσεκύνησαν **5**
 γὰρ τῷ Βεελζεβὺθ καὶ τῷ Χαμῶς καὶ τῇ Ἀσιάρτῃ καὶ τοῖς Μαζου-
 ρῶθ καὶ τοῖς Νεασθῶ καὶ τῷ Βααλζεβὰθ καὶ τοῖς λοιποῖς εἰδώλοις
 τῶν ἐθνῶν. διὸ καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ὁ κύριος «ἐγὼ εἰμι ὁ πρῶτος καὶ
15 ὁ μετὰ ταῦτα». ἵνα αὐτοὺς ἀποστρέψῃ τῆς | τῶν ἐθνομύθων πλάνης P 519
 τῶν προσκυνούντων τὴν πολυθείαν. καὶ ἐπειδὴ ἔμελλον τὴν παρου- **6**
 σίαν αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ ἀποθεῖσθαι, τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
 ἔφη πρὸς τοὺς Ἰουδαίους «ἐγὼ εἰμι ὁ πρῶτος καὶ ὁ μετὰ ταῦτα», ὁ
 πρῶτος ἐν σαρκὶ ἐπιδημήσας καὶ ὁ μετὰ ταῦτα ἐρχόμενος κρῖναι
20 ζῶντας καὶ νεκρούς, ἐπὶ τῷ σταυρῷ πεπονθὼς καὶ ταφείς καὶ ἀνα-
 στάς, ἐν δόξῃ μὲν ἐν αὐτῷ τῷ σώματι ἀναληφθεὶς. | τῇ αὐτοῦ θεό- D 580
 τητι εἰς δόξαν δὲ ἐνωθέντι καὶ φαιδρυνθέντι, μηκέτι ὑπὸ ἀφὴν ἐμ-
 πίπτουσι νυνί. μηκέτι θανάτου μετέχοντι· «ἀνέστη γὰρ Χριστός», ὥς
 φησὶν ἡ γραφή· «θάνατος (γὰρ) αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει», φησὶν ὁ ἀπό-
25 στολος. καὶ ὅρα πῶς ἡ ἀκρίβεια ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον, ἵνα μὴ **7**
 ἐκπέσῃ κατὰ θάτερον τῶν τῆς ἀληθείας μερῶν, ἵνα, ὅταν μὲν βου-

2 Jes. 41, 4; 44, 6 — **8 ff** vgl. Deut. 7, 1 — **11 ff** vgl. Num. 25, 3 I Kön. 11, 6. 5 Deut. 12, 3 II Kön. 18, 4 II Kön. 1, 2 — **14** Jes. 41, 4; 44, 6 — **23** vgl. Luk. 24, 6 — **24** Röm. 6, 9

M U

1 λαμβάνων M | (ἐνυπόστατον) * **3** τοῦ < M **4** ἐπειδὴ πάλαι *]
 πάλιν ἐπειδὴ MU | πάλαι Öh.] πάλιν MU | ἐν < U **7 f** εἰσηγηοχότας U
13 βεελζεβὰθ U **14** αὐτοῖς] αὐτὸς U | vor ἐγὼ εἰμι + ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν U
15 ὁ < M | αὐτοῖς M **17** ἀποθεῖσθαι M **21** ἐν² < M **21 f** τῇ αὐτοῦ
 θεότητι *] τῆς αὐτοῦ θεότητος MU **22 f** ἐνωθέντι .. φαιδρυνθέντι ... ἐμπίπ-
 τονται .. μετέχοντι *] ἐνωθέντος .. φαιδρυνθέντος ... ἐμπίπτοντος ... μετέχον-
 τος MU **22** vor μηκέτι + καὶ U **23** vor Χριστός + ὁ U **24** vor θάνα-
 τος + ὁ M | (γὰρ) * | κυριεύσει U **25** ἀκρίβεια + (τῆς γραφῆς)? * | vor
 ὁδηγεῖ + κυριεύει καὶ U **26** θατέρων U

ληθείη ὁ νοῦς πολυθεΐαν ἐξεργάσασθαι, ἀκούσῃ ὅτι »κύριος ὁ θεός σου κύριος εἷς ἐστιν«. ὅταν δὲ Χριστὸν ἕτερον παρὰ τὸν ἐλθόντα οἱ 8 υἱοὶ Ἰσραὴλ προσδοκῇσωσιν, ἀκούσωσιν »ἐγὼ ὁ πρῶτος καὶ ὁ μετὰ ταῦτα« καὶ »ἐγὼ εἰμι τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὦ«, τὸ ἄλφα τὸ κάτω βλέπον 5 καὶ τὸ ὦ τὸ ἄνω βλέπον, ἵνα πληρωθῇ τὸ εἰρημένον »ὁ καταβάς αὐτός ἐστιν καὶ ὁ ἀναβάς ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ κυριότητος καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένον«. καὶ ἵνα ὅταν <τις> νομίσῃ 9 διὰ τὸ εἰρηκέναι »ἐγὼ εἰμι ὁ πρῶτος καὶ ὁ μετὰ ταῦτα« καὶ »ἐγὼ εἰμι τὸ ἄλφα καὶ ἐγὼ εἰμι τὸ ὦ« καὶ »κύριος ὁ θεός σου κύριος εἷς 10 ἐστι« καὶ ὅτι »ἐγὼ εἰμι | ὁ ὦν« *, ἵνα μὴ τις ἀρνήσῃται τὸν υἱὸν καὶ Ὡ 220 τὸ ἅγιον πνεῦμα, διὰ τοῦτό φησιν »ὁ πατήρ μου μείζων μου ἐστί« 10 καὶ »ἵνα σὲ γινώσκωσι τὸν μόνον ἀληθινὸν θεὸν καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν«. οὐχ ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ υἱὸς ἀληθινὸς θεός, ἀλλ' ἵνα εἰς μίαν ἐνότητα ἀγάγῃ τὴν τῆς τριάδος ὀνομασίαν καὶ ἐκκλείσῃ τὴν 15 διάνοιαν τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ πολυθεΐας εἰς μίαν θεότητα.

8. Ἐὰν δὲ νομίσῃ ὁ πλανηθεὶς τὴν διάνοιαν Ἄρειος τὸν ἵνα μό- 8, 1 νον λέγεσθαι ἀληθινὸν θεὸν τουτέστι τὸν πατέρα, τὸν δὲ υἱὸν θεὸν μὲν εἶναι, οὐκ ἀληθινὸν δέ, πάλιν ἑτέρως τὸν τοιοῦτον διελέγχει, λέγων »ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον 20 ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον«, περὶ δὲ τοῦ πατρὸς ὅτι »φῶς ὁ θεός«. καὶ οὐκ εἶπε »φῶς ἀληθινόν«, ἵνα ἐκ τοῦ | »θεὸν ἀληθινόν« καὶ »φῶς 2 D 581 ἀληθινόν« τὴν ἴσην θεότητα πατρὸς πρὸς υἱὸν | καὶ υἱοῦ πρὸς πα- P 529 τέρα νοήσωμεν καὶ * ἀπὸ τοῦ τὸν πατέρα φῶς εἶναι καὶ τὸν υἱὸν θεὸν εἶναι, μὴ ἐπικεῖσθαι δὲ ἐνταῦθα ἀληθινόν. οὐ γὰρ ἦν χρεῖα 3 25 εἰπεῖν, μηδεμιᾶς ἀμφιλογίας οὕσης· ἀπὸ γὰρ τοῦ »θεός« καὶ »φῶς« ἡ μία τελειότης τῆς αὐτῆς γνησιότητος, πατρὸς πρὸς τὸν υἱὸν καὶ υἱοῦ πρὸς τὸν πατέρα, σαφῶς ἀπεφάνθη· καὶ διαλέλυνται σου ἡ πᾶσα 4

1 Deut. 6, 4 — 3 Jes. 41, 4; 44, 6 — 4 Apok. 1, 8 — 5 Eph. 4, 10; 1, 21 — 8 Jes. 41, 4; 44, 6 — Apok. 1, 8 — 9 Deut. 6, 4 — 10 Ex. 3, 14 — 11 ff vgl. Ancor. 2, 4 ff; I 7, 20 ff — 11 Joh. 14, 28 — 12 Joh. 17, 3 — 16 ff vgl. Ancoratus 4, 1 ff; I 9, 20 ff Panarion h. 69, 32 — 19 Joh. 8, 12; 1, 9 — 20 I Joh. 1, 5

M U

2 κύριος < U | οἱ < U 5 βλέπων M βλεπόν U 6 καὶ¹ < U 7 <τις> * 9 κύριος² < U 10 * etwa <τὸν πατέρα μόνον εἶναι ἀληθινὸν θεόν, ἢ ἀληθεῖα δειχθῇ> * | υἱόν] Χριστόν M 11 μείζων M 12 nach γινώσκωσι noch einmal + σε U 15 vor τῶν ἀνθρώπων + ἀπὸ M 16 Ἄρειος < M 18 εἶναι *] ὄντα M U | ἐλέγχει U 21 καὶ¹ < U | ἵνα ἐκ τοῦ θεὸν ἀληθινόν < M 23 * <μὴ πλανηθῶμεν> * 23 f εἶναι] λέγεσθαι? * 24 vor ἀληθινόν + ἡ(!) M 25 θεοῦ U 27 σαφῶς] τὸ φῶς M

τῆς πλήρης φρενοβλάβεια. ἔστι γὰρ πατήρ πατήρ, ἔστιν υἱὸς υἱός, ἔστιν ἅγιον πνεῦμα ἅγιον πνεῦμα, τριάς οὐσα, μία θεότης μία δοξολογία μία κυριότης (εἷς θεός), ᾧ δόξα, τιμὴ καὶ κράτος πατρὶ ἐν υἱῷ, υἱῷ ἐν πατρὶ σὺν ἁγίῳ πνεύματι εἰς αἰῶνας αἰώνων, ἀμήν.

5 Ταύτην δὲ πάλιν τὴν αἴρεσιν ὥσπερ εἰ λίβυν ἢ μόλουρον ἢ ἔλοπα 5 ἢ ἢν τι τῶν ἐρπετῶν τῶν φοβερωτάτων, οὐ μὴν δὲ δυναμένων διὰ δηγμάτων βιάσκειν ἀποσεισάμενοι καὶ δυνάμει τῆς ἁγίας τριάδος καταπεπαιτηγότες, ἐπὶ τὰς ἐξῆς πάλιν προβαίνοντες αὐτὸν ἐπικαλεσώμεθα ἄρωγόν τῆς ἡμετέρας πενίας τε καὶ βραχύτητος, (ὅπως) εἰς 10 τὸ ἀξίως τὰ παρ' ἐκάστη λεγόμενά τε καὶ γινόμενα * καὶ τὴν τούτων ἀντίρρῃσιν ποιήσασθαι βοηθηθῶμεν.

Κατὰ Ὁριγενιανῶν τῶν πρώτων τῶν καὶ αἰσχροῶν $\overline{\mu\gamma}$, τῆς δὲ ἀκολουθίας $\overline{\xi\gamma}$.

1. Ὁριγένειοί τινες καλοῦνται, οὐ πανταχοῦ δὲ τοῦτο τὸ γένος 1, 1 15 ἐπάρχει, καθ' ἑξῆς δὲ οἶμαι τούτων τῶν αἱρέσεων καὶ αὕτη ἡ δηλουμένη (ἀνεφύη). καλοῦνται δὲ Ὁριγένειοι, οὐ πᾶν δὲ σαφῶς ἴσμεν 2 τίνας ἐνεκα' εἰ ἀπὸ Ὁριγένους τοῦ Ἀδαμαντίου καλουμένου τοῦ συντάκτου ἢ | ἄλλου τινὸς (ἔλαχον τὸ) εἶναι, ἄγνοῶ. ὅμως τοῦτο τὸ D 582 ὄνομα κατελήφαμεν.

20 Ἡ αἴρεσις | δέ, (ἢ) παρ' αὐτοῖς νομι[σ]τεύεται, ὥσπερ ἀπεικαζο- 3 Ὁ 222 μένη τῇ τοῦ Ἐπιφάνους (τοῦ) ἄνω μοι προδηλωμένου ἐν ταῖς κατὰ τοὺς Γνωστικὸς αἱρέσεσι, γραφὰς δὲ οὗτοι ἀναγινώσκουσι διαφόρους καινῆς καὶ παλαιᾶς διαθήκης. ἀθετοῦσι δὲ γάμον καὶ οὐ παύεται ἀπ' αὐτῶν ἡ λαγνεία. τινὲς δὲ ἔφασαν αὐτὴν περὶ Πρώμην καὶ Ἀφρι-

17f συντάκτον] vgl. Suidas II 1; 1282, 17 Bernhardt *ὄθεν καὶ Συντακτικὸς ὀνομάσθη διὰ τὸ πεποιηκέναι πολλὰ βιβλία* u. dazu Hieronymus c. Rufin. I 9; Migne 23, 404A *pro eruditione qua polles et inclutus συντάκτης in occidente laudaris* — 21 vgl. haer. 32, 3, 2ff; I 441, 19ff

M U

2 ἔστιν + τὸ U 3 (εἷς θεός) * | καὶ < U 5 ὥσπερ M 8 πάλιν < U 9 (ὅπως) * 10 ἐκάστης M | * (διηγῆσασθαι τε) * 11 βοηθηθῆναι U | Unterschrift κατὰ Σαβελλιανῶν $\overline{\mu\beta}$ ἢ καὶ $\overline{\xi\beta}$ U 12 Überschrift: κατὰ Ὁριγενιανῶν τῶν πρώτων καὶ τῶν (τῶν καὶ U) αἰσχροῶν $\overline{\mu\gamma}$ ἢ καὶ $\overline{\xi\gamma}$ M U 14 καλοῦνται τινὲς U | πανταχοῦ] παντὶ U 16 (ἀνεφύη) * 17 εἰ *] ἢ M U 18 (ἔλαχον τὸ) * 20 (ἢ) * | νομι[σ]τεύεται * 21 (τοῦ) * | ἄνω μοι] ἀνόμον M 24f τινὲς — γεγενῆσθαι < U; wohl vom Rand her an die falsche Stelle geratener Satz; hinter κατελήφαμεν Z. 19 einzuschieben?

κὴν γεγενῆσθαι. μολύνουσι δὲ ἑαυτῶν τὸ σῶμα καὶ τὸν νοῦν καὶ 4
τὴν ψυχὴν ἐν ἀσελγείᾳ. οἱ μὲν γὰρ εἰσι προσχήματι μοναζόντων, αἱ
δὲ σὺν αὐτοῖς οὔσαι | προσχήματι μοναζουσῶν. ἐφθαρμένοι δὲ εἰσι P 521
τοῖς σώμασι, τὴν μὲν ἐπιθυμίαν αὐτῶν ἐκτελοῦντες, τῷ δὲ ἔργῳ
5 κεχρημένοι (ἵνα σεμνότερον εἴπω) τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰούδα τοῦ Ἀντᾶν
καλουμένου. ὥς γὰρ ἐκείνος τῷ σώματι μὲν τῇ Θάμαρ συνήπτετο 5
καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἐξετέλει, εἰς καταβολὴν δὲ σπέρματος κατὰ τὴν
ὑπὸ θεοῦ δοθεῖσαι παιδοποιίαν οὐκ ἐτελεσιούργει, ἀλλὰ ἑαυτὸν ἡδίκηει,
ὃ τρόπον αὐτὸς τὸ πονηρὸν εἰργάζετο, οὕτω καὶ οὗτοι κέχρηται
10 μὲν ταῖς νομιζομέναις *, τελοῦντες ταύτην τὴν ἀθέμιτον ἐργασίαν.
πεφιλοτίμηται γὰρ παρ' αὐτοῖς οὐχ ἡ ἀγνεία, ἀλλ' ὑποκριτικὴ μὲν 6
ἀγνεία τῷ ὀνόματι καλουμένη, φιλοτίμησις δὲ ἕως τοῦ μὴ ἐγκυμονῆ-
σαι τὴν ὑπὸ τοῦ δοκοῦντος * ἐφθαρμένην γυναῖκα, ἥ κατὰ τὸ μὴ
παραστῆσαι τεκνογονίαν ἐν τῷ κόσμῳ ἢ ἵνα μὴ φωραθῶσιν ὑπὸ
15 ἀνθρώπων, βουλόμενοι ἐν τιμῇ εἶναι διὰ τὴν νομιζομένην παρ' αὐ-
τοῖς τῆς ἀγνείας ἄσκησιν· ὅμως τοῦτο αὐτῶν ἐστὶ τὸ ἔργον, ἕτεροι 7
δὲ αὐτὸ τοῦτο φιλοτιμοῦνται τὸ μυσαρὸν ἐπιτελεῖν οὐχὶ διὰ γυναι-
κῶν, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις τρόποις, ἰδίαις χερσὶ μολυνόμενοι. καὶ ὡσαύ- 8
τως μιμοῦνται τὸν προειρημένον υἱὸν τοῦ Ἰούδα, τὴν γῆν ταῖς ἀθε-
20μίαις αὐτῶν ἐργασίαις καὶ μυσαραῖς σταγόσιν ἐπιμολύνοντες καὶ
ποσὶν ἑαυτῶν | τὰς ῥύσεις ἑαυτῶν ἀνατρίβοντες ἐν τῇ γῇ, ἵνα μὴ D 583
δῆθεν ἀρπαγῶσι τὰ αὐτῶν σπέρματα ὑπὸ ἀκαθάρτων πνευμάτων εἰς
ὑποδοχὴν ἐγκυμονήσεως δαιμόνων.

2. Κέχρηται δέ, ὥς ἔφην, διαφόροις γραφαῖς παλαιᾶς καὶ καινῆς 2, 1
25 διαθήκης καὶ ἀποκρύφους τισί, μάλιστα ταῖς λεγομέναις Πράξεσιν
Ἀνδρέου καὶ τῶν ἄλλων. ἥδη δὲ ἀκκεῖνοι αὐτοὶ ἐκαυχῆσαντο πολ-
λάκις πεπαρησιασμένως τοῦτο ἐπιτελεῖν. κατηγοροῦσι δὲ δῆθεν 2

6 vgl. Gen. 38, 9 — 21f vgl. haer. 26, 13, 4f; I 293, 1ff — 26 über die
Andreasakten vgl. zu haer. 47, 1, 5; II 216, 5

M U

1 αὐτῶν M 3 πεφθαρμένοι U 5 σεμνότερον U | Ἀνάνου M
6 συνῆπτο M 7 σπέρματος *] παιδοποιίας M U 9 <αὐτός> * 10 * etwa
<μοναζούσαις> * 11 vor ὑποκριτικὴ + ἡ M 13 ὑπὲρ M | * etwa <ἀσκη-
τοῦ> * | ἐφθαρμένην *] ἐφθάρθαι M πεφθάρθαι U | κατὰ εἰς? * 14 ἢ
<·M 16 αὐτῶν] αὐτὸ M 17 μυσερὸν M | οὐ M 18 ἑτέροις] ἄλ-
λοις U 19 μιμοῦνται < M 20 μυσεραῖς M 22 δῆθεν < U | ἑαυτῶν U
23 δαιμόνων < U 26f πολλάκις + ὥς U

τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὰς ἀγαπητὰς λεγομένας συνεισάκτους γυναῖκας
 χειτημένων, ὡς καὶ αὐτῶν τοῦτο ἐπιτελούντων, κρυφῇ (δὲ) διὰ τὴν
 τῶν ἀνθρώπων αἰδῶ. ἵνα * μὲν τῇ πορνείᾳ συνάπτονται, τῷ δὲ
 προσχῆματι τῶν ἀνθρώπων ἕνεκα τὸ ὄνομα σεμνύνονται. διε- 3
 5 λέχθησαν δὲ ἡμῖν καὶ τινες περὶ τινων προτελευτησάντων καὶ δῆθεν
 ὡς καὶ αὐτῶν τοῦτο ἐπιτελούντων, ὡς ἀπὸ τῶν βεβιασμένων ὑπ' αὐτῶν
 γυναικῶν ἀκηκοότες· ἐν οἷς καὶ | ὄνομα ἐπισκόπου εἰς μέσον ἔφερον, 4 Ö 224
 ἐν πόλει μικρῇ τῆς Παλαιστίνης τὸν τοῦ ἐπισκόπου κληρὸν ἐπὶ ἱε-
 ροῖς ἔτεσι διοικήσαντος. ἐσχηκότος δὲ τοιαύτας | γυναῖκας ἔξυπηρε- P 522
 10 τουμένας αὐτῷ, φημὶ δὲ συνεισάκτους· ἀλλὰ καὶ ἐξ ὁμολογητῶν
 αὐτῶν τὸν τοιοῦτον ὄντα οἶδαμεν. ὅμως τοῖς εἰρηκόσι τοῦτο καὶ 5
 ἀπὸ τῶν γυναικῶν ἀκηκοέναι φάσκουσιν οὐ πεπιστεύκαμεν· ἡ γὰρ
 ἀνάγκη τῆς τῶν εἰρηκότων κακοτροπίας ὑπέβαλλεν ἡμῖν ποτὲ μὲν
 πιστεῖν, ποτὲ δὲ μὴ πιστεῖν ἐπὶ τῇ τοῦ προειρημένου γέροντος
 15 ἐπισκόπου μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν κακοφημίᾳ. ἡ γὰρ αἰτία ἢ εἰς 6
 αὐτὸν φθάσασα τοιαύτη τις γέγονεν. ἔάλω τις τοιοῦτος ἐπὶ ἀμαρτία
 γυναικὸς καὶ ὡς ἡλέγχετο ὑφ' ἡμῶν, ἀπολογία ταύτην ἔφερεν, ὡς
 τῆς συμφθαρείσης αὐτῷ γυναικὸς (καίτοι γε ἥδη πεπαλαιωμένης τὸν
 χρόνον καὶ ἐν ἡλικίᾳ γηραλέᾳ ὑπαρχούσης) εἰπάσης αὐτῷ τὴν τῆς
 20 κακοτροπίας ἐργασίαν, | ὡς χρῆσθαι μὲν αὐτὸν ἐδίδασκεν, ἔξωθεν δὲ D 584
 τὰς μυσαρὰς αὐτοῦ ῥοιὰς ἐπὶ γῆς διασκεδάζειν.

3. Καὶ αὕτη μὲν ἡ τούτων μυσαρὰ ἐστὶν ἐργασία τὸν νοῦν αὐ- 3, 1
 τῶν ἀπατῶσα καὶ ἐκ διαβόλου τετυφλωμένη. ὣν τὰς μαρτυρίας δι' 2
 ὣν πίπτουσιν εἰς μέσον φέρειν οὐκ ἀναγκαῖον ἡγῆμαι, ἵνα μὴ δόξω-
 25 μεν δι' ὧν βουλόμεθα ἀκριβολογεῖν εἰς ἀποτροπίαν τῆς ἀθεμίτου
 ἐργασίας ἐκάστης αἰρέσεως, εἰς τὸ κακὸν μᾶλλον προτρέπεσθαι τῶν
 ἀσθηρίκτων καὶ χαννουμένων ἀεὶ τὴν διάνοιαν. τῶν τὸ πονηρὸν ἐαν-

1 συνείσακτοι vgl. haer. 67, 8, 3 haer. 78, 11, 1; dazu H. Achelis, *Virgines subintroductae*. 1902 A. Jülicher, *Arch. f. Rel.wiss.* VII 373ff K. Meyer, *Sitz. Ber. Berl. Akad.* 1918 S. 362ff — 9 vgl. haer. 47, 3, 1; II 218, 15ff

M U

2 (δὲ) * 3 vor ἀνθρώπων + τελούντων M; lies vielleicht ὁρώντων * |
 * <τῷ ἔργῳ> * | μὲν] μὴ M 4 σεμνύνεσθαι M 5 τελευτησάντων U 6 καὶ αὐ-
 τῶν *, vgl. Z. 2] τινῶν M U | ἀπὸ *, vgl. Z. 12] ἐπὶ M U 10 ἐξ ὁμολογητῶν]
 ἐξομολογηκότων M 11 αὐτὸν] τῶν U | τὸν < M 12 φασκόντων M 14 ἐπὶ
 τὴν U 15 κακοφημίαν U 20 αὐτῇ? * 21 μυσερὰς M | ῥοιὰς *] ῥυὰς M U
 22 μυσερὰ M 25 ἀποτροπὴν U 26 ἐργασίας] ἀσελγείας U | εἰς τὸ κακὸν
 μᾶλλον < U

τοῖς θηρᾶσθαι ὑπὲρ τὴν ἀγαθότητα ἐπιθυμούντων. εἰς ἀλέξῃσιν 3
δὲ μᾶλλον τῆς δεινῆς ταύτης καὶ ἐρπετώδους αἰρέσεως ὀλίγα ἀπὸ
πολλῶν παραθήσομαι.

Πόθεν εἰλήφατε, ὦ οὔτοι, τὴν τῆς ἀθεμίτου ἐργασίας ὑμῶν ἐπί- 4
5 νοιαν; πρῶτον μὲν γάρ, ὅτι τὸ πᾶν, τίνι οὐ δῆλον ἔσται ὅτι δαι-
μόνων ἐστὶν ἢ ὑμετέρα διδασκαλία, ἡπατημένων δὲ τὸν νοῦν καὶ
ἐφθαρμένων ἢ ἐπινενοημένη κακομηχανία; εἰ γὰρ ὁλως πονηρὸν τὸ 5
κνῖσκειν, οὐκ ἄρα διὰ τὸ τεκνογονεῖν ἀλλὰ διὰ τὸ συνάπτεσθαι σώ-
ματι· πῶς οὖν ἡττημένοι ἡδονῇ συνάπτεσθε σώματι; καὶ εἰ οὐ 6
10 πονηρὸν τὸ συναφθῆναι σώματι, οὐδὲ πονηρὸν τὸ συναφθέντα τελε-
σιουργεῖν τὸ γεγεννημένον. ἢ γὰρ ἀποταξάμενον <δεῖ> ἀνθρωπον μὴ
γεωργεῖν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· ὡς »ὁ Ἀβελ ἦν ποιμὴν προβάτων, Κάιν
δὲ ἐργαζόμενος τὴν γῆν«. εἰ δὲ γεωργεῖ | τις τὴν γῆν, ὡς ὁ Νῶε, ὅς 7 P 523
»ἐγένετο ἀνὴρ γεωργὸς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα«, οὐκ ἐφύτευσεν,
15 ἵνα βότρυν | μὴ ἐνέγκῃ, ἀλλ' ἐφύτευσε »καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ καρποῦ αὐ- Ö226
τοῦ καὶ ἐμεθύσθη«, ὡς γέγραπται. <ἐξ>ῆν δὲ συγγνώμην τῷ γέροντι 8
ἀπονεῖμαι· εὐάρεστος γὰρ τῷ θεῷ ὑπάρχων οὐ διὰ ἀσωτίαν τὴν
μέθην ὑπέστη, ἀλλὰ λύπη φερόμενος τάχα ἐκεκάρωτο καὶ μὴ φέρων
ἐξ ἀμφοτέρων διὰ τὸ ἀσθενὲς καὶ γηραλέον ἀσθενεῖα ὑπέπεσεν, οὐκ
20 ἵνα | χλευασθῇ ὑπὸ τοῦ τέκνου. ὁ δὲ καταγελάσας ἐαυτῷ εἴληφε τὴν 9 D 585
κατάραν, ἵνα κολάζωνται οἱ ἐνσκήπτοντες τοῖς πατράσιν αὐτῶν ὕβριν
καὶ οἱ ἐν ἡμῖν διαλογισμοὶ ἐπεγειρόμενοι κατὰ τῆς τοῦ θεοῦ γνώσεως
καὶ καλῶς τεταγμένης διατάξεως.

4. Εἰ γὰρ καὶ οὐ δεδόξασται ὁ γάμος ὡς ἡ παρθενία, ὑπὲρ αὐτὸν 4, 1
25 δὲ ὑπάρχει ἡ παρθενία (παρθενία δὲ ἀληθεύουσα ἐνδοξος καὶ ἐνάρετος
κέκληται, οὐ μεμολυσμένη), καὶ ὁ γάμος δὲ σεμνός, <εἰ τις> εἰς παιδο-
ποιίαν, οὐκ εἰς αἰσχύνην τὰ ἐκ θεοῦ καλῶς κεκτισμένα † ἀπαγορεύει,
ἀλλ' οὔτε ἄλλως μεταχειρίζεται τῆς τοῦ γάμου κοινωνίας τὴν ἐκ θεοῦ

12 Gen. 4, 2 — 14 Gen. 9, 20 — 15 Gen. 9, 21 — 20 vgl. Gen. 9, 22 —
24f vgl. haer. 48, 9, 4ff; II 231, 10ff

M U

1 ἀλέξῃσιν] ἔλεγχον U 4 ὑμῶν < U 7 πεφθαρμένων U 9 πῶς οὖν
— σώματι < M 10 συναφθέντα < M 11 γεγεννημένον *] γεγεννημένον
M U | <δεῖ> Corn. 13 δς *] ὅτι M U 14 ἀμπελῶνα + οὐκ ἐφύτευσεν ἀμ-
πελῶνα U 16 <ἐξ>ῆν * 19 διὰ + <τε>? * 20 τοῦ < U 21 κολά-
ζονται M | αὐτῶν < U 22 ἡμῖν *] ὑμῖν M U 25 ἀληθεύουσα + <μό-
νον>? * 26 καὶ ὁ γάμος δὲ σεμνός *] καὶ ὁ σεμνός δὲ γάμος M U | <εἰ τις> *
27 κεκτισμένα M | † ἀπαγορεύει] lies etwa μεθοδεύει * | ἀλλὰ M 28 τὴν < M
Epiphanius II. 26

τεταγμένην ἀγωγὴν. παρθενία γάρ ἐστιν ἀληθῶς [ὡς] ἐκείνη ἢ ὑπὸ 2
 τοῦ ἁγίου ἀποστόλου ἐπαινουμένη, ὅτι καὶ ἡ παρθένος καὶ ἡ ἄγαμος
 μεριμνᾷ τὰ τοῦ κυρίου, πῶς ἀρέσει τῷ κυρίῳ. ἵνα ἡ ἁγία τῷ σώματι
 καὶ τῇ ψυχῇ*, ἵνα δείξῃ ὅτι οὐδεμίαν αἰτίαν ἀμπλακημάτων καὶ
 5 ὑπονοηθῆναι ἢ μορῶτος ἐνδέχεται. ἀλλὰ καὶ * τὸν Ἀβραάμ οἶδαμεν 3
 παιδοποιούντα. γίλον δὲ ὄντα τῷ κυρίῳ. Ἰσαὰκ δὲ καὶ Ἰακώβ καὶ
 τοὺς καθ' ἑξῆς καὶ οὗτε ἑαυτοὺς ἐμόλυναν ἀθεμίτοις πράξεσι. παρ-
 απτόμενοι μυσερῶν καὶ * οὗτε ἀντιθέτως ἔσχον πρὸς τὴν ἐκ θεοῦ
 καλῶς τεταγμένην διὰ σεμνοῦ γάμου παιδοποιίαν οὗτε οἱ ἐν αὐτοῖς 4
 10 ἀργείαν τε καὶ παρθενίαν ἀσκήσαντες παρέφθιραν τὸν ἀγῶνα καὶ
 ἑτέρως μετεποίησαντο. ὡς διὰ κυρείας τὸν ἐνάρετον τῆς ἀθλήσεως
 τρόπον ὑποδύντες. καὶ Ἠλίας μὲν παντελῶς ἐν πόλεσι τάχιον οὐκ 5
 εἰσῆει οὐδὲ μετὰ γυναικῶν συνόμιλος ἐγένετο. ἐν δὲ ἐρημίαις δια-
 τελῶν ἐπῆρχε καὶ Ἐλισσαῖος καὶ Ἰωάννης καὶ πάντες οἱ τὸν μέγαν
 15 τουτοῦ χάρακτῆρα τῆς τῶν ἀγγέλων μιμήσεως ἐνδείξαντες καλῶς
 κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν διάταξιν τοῦ κυρίου ἑαυτοὺς διὰ βασιλείαν P524
 οὐρανῶν ἐννοούχισαν.

Καὶ πολλὰ μὲν οὖν ἔχοντες περὶ τούτων λέγειν | καὶ ἐκ πολλῶν 6 D586
 συστάσεων τῆς θείας γραφῆς τὴν αὐτῶν δυνάμενοι διελέγχει διάνοιαν
 20 ὑπὸ | διαβόλου ἐμπαιζομένην. ἀρκοῦμεθα τοῖς ὀλίγοις τούτοις· ἐπειδὴ 7 Ö228
 γὰρ παντὶ σαφές ἐστιν ὅτι οὐ συνέσεως παρ' αὐτοῖς ἡ ἐργασία οὐδὲ
 ἐκ θεοῦ ἡ τοιαύτη γινώσις, ἀλλὰ (ἐκ) δαιμόνων ἐνεργείας ἡ χλεύη
 καὶ ἡ πτώσις αὐτῶν τῆς ἀθεμίτου ἐργασίας γίνεται. καὶ αὐτὴν δὲ 8
 παρωσάμενοι, ὥσπερ τὴν δεινὴν σκυτάλην τὴν ἔχιδναν καλουμένην,
 25 οὕσαν μὲν τῷ σώματι βραχεῖαν, τῇ δὲ ἰοβολίᾳ δεινὸν ἄσθμα ἐμπνέον-
 σαν καὶ εἰς τοὺς πλησιάζοντας τὴν λύμην ἐμφυσῶσαν, ταύτην συν-
 τρίψαντες ἐπὶ τὰς ἐξῆς ἵωμεν, θεὸν ἀρωγὸν ἐπικαλεσάμενοι εἰς τὴν
 τῆς πάσης πραγματείας ἡμῶν ἐν θεῷ ἐπαγγελίαν.

2 I Kor. 7, 34 — 6 vgl. Jak. 2, 23 — 16 vgl. Matth. 19, 12

M U

1 [ὡς] * 5 μονητης(!) M | * etwa (ἐν γάμῳ καὶ σεμνότητι παρα-
 φνάλαιεν· καὶ γὰρ) * 8 μυσερῶν M | * etwa (βορβορωδῶν) Jül. | ἀντίθε-
 τον M 12 ὑποδύντες < U 15 (ἐνδείξαντες) * 19 συστάσεως M |
 δυνάμενοι < U | διελέγχουσαν U 20 ἐμπαιζομένην] ἐμπνεομένην? * 21 γὰρ
 < U | πάντῃ U 22 (ἐκ) * 23 ταύτην U 27 ἀρωγὸν U

Κατὰ Ὠριγένους τοῦ καὶ Ἀδαμαντίου $\overline{\mu\delta}$, τῆς δὲ ἀκολουθίας $\overline{\xi\delta}$.

1. Ὠριγένης, ὁ καὶ Ἀδαμάντιος ἐπικληθεὶς, καθεξῆς τούτοις ἀκο- 1, 1
λουθεῖ. οὗτος παῖς μὲν ἦν Λεωνίδου τοῦ ἁγίου καὶ μακαρίτου μάρ-
τυρος, καὶ αὐτὸς δὲ τὰ πλεῖστα διωχθεὶς ἐν τῇ νῆα αὐτοῦ ἡλικία,
5 ἀνὴρ ὢν κατὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων παιδείαν λόγιος καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ
ἀνατιθεραμμένος. ἐν χρόνοις Δεκίου τοῦ βασιλέως ἐγνωρίζετο ἐπὶ τῆς
Ἀλεξανδρέων. ἦν γὰρ τῷ γένει μὲν Αἰγύπτιος, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δὲ 2
ἐσχیزως τὴν οἰκίαν καὶ ἀνατροφὴν, τάχα δὲ καὶ ἐν Ἀθήναις φοιτή-
σας ἐν τοῖς παιδευτηρίοις χρόνον τινί. πολλὰ δὲ λέγεται πεπονθέ- 3
10 ναι ὑπὲρ τοῦ ἁγίου λόγου τῆς πίστεως καὶ ὀνόματος Χριστοῦ, τοῦτο
μὲν ἐν τῇ πόλει πολλάκις συρόμενος, ὄνειδιζόμενος, βασάνοις ἀνηκέ-
στοις ὑποβαλλόμενος. καὶ γὰρ καὶ καιρῷ ποτε, ὡς λόγος, ξυρῆσαντες 4
αὐτὸν οἱ | Ἕλληνες πρὸς τῇ ἀναβάσει τοῦ Σαραπίου καλουμένου D 587
τεμένους τοῦ αὐτῶν εἰδώλου καθίσαντες αὐτὸν προσέταξαν θαλλοὺς
15 φοινίκων ἐπιδιδόναι τοῖς ἐπὶ τὸ ἀθεμιτοῦργεῖν καὶ προσκυνεῖν τῷ
εἰδώλῳ ἀνιούσι· τοιοῦτον γὰρ σχῆμα ἐπέχουσιν οἱ τῶν εἰδώλων αὐ-
τῶν ἱερεῖς. ὁ δὲ λαβὼν | μεγάλη τῇ φωνῇ καὶ πεπαρρησιασμένη τῇ 5 P 525
διανοίᾳ, οὐ δέσας οὐδὲ διστάσας ἐβόα λέγων »δεῦτε λάβετε οὐ τὸν
θαλλὸν τοῦ εἰδώλου, ἀλλὰ τὸν θαλλὸν Χριστοῦ«. καὶ πολλὰ ἔστιν
20 ἃ περὶ αὐτὸν ἀνδραγαθήματα ἀναφέρουσιν οἱ παλαιοὶ κατὰ παράδοσιν.

2 über Ἀδαμάντιος vgl. unten zu c. 73, 1 — 6f die hier vorliegende Ver-
schiebung der Lebenszeit des Origenes ist noch bestimmter ausgesprochen de
mens. ac pond. 18, 19; S. 171, 96 Lagarde ἐν δὲ τοῖς χρόνοις Δεκίου Ὠριγένης
ἐγνωρίζετο, ἀπὸ χρόνων Δεκίου ἀκμάσας ἕως Γαλιηνοῦ καὶ Οὐολουσianoῦ καὶ
ἐπέκεινα — 8f über einen Aufenthalt des Origenes in Athen, der jedoch andern
Zwecken galt, vgl. Eusebius h. e. VI 12, 2; S. 586, 19 Schwartz γενόμενος δὲ
τηνικαδὲ ἐν Ἀθήναις περαίνει μὲν τὰ εἰς τὸν Ἰεζεκιήλ Hieronymus vir. ill. 54 cum
iam mediae esset aetatis et propter ecclesias Achaiae, quae plurimis heresibus vexa-
bantur, sub testimonio ecclesiasticae epistulae Athenas per Palaestinam pergeret

M U 2—6 frei wiedergegeben bei Georgios Presbyter Byz. Zeitschr. IX 16, 5ff

5. 9f Georg. mon. Chron. 457, 18 de Boor

1 Überschrift: κατὰ Ὠριγένους τοῦ καὶ (καὶ < U) ἀδαμαντίου $\overline{\mu\delta}$ ἢ καὶ $\overline{\xi\delta}$
M U 2 τοῦτον U 3 Λεωνίδου U 3f τοῦ ἁγίου μάρτυρος καὶ μακαρίτου M
τοῦ μακαρίτου καὶ ἁγίου μάρτυρος U 5 τῶν < M 6 vor Δεκίου + δὲ M
10 vor Χριστοῦ + τοῦ U 12 καὶ² < U 13 Σεραπίου U 14 τεμένους < U
16 ἔχουσιν U 18 οὐ] οὐδὲ M | λέγων hinter δεῦτε M 20 αὐτὸν] τὸν ἄνδρα U

2. Ἄλλ' οὐκ ἔμεινεν αὐτῷ τὰ τοῦ βραβείου εἰς τέλος. διὰ γὰρ 2, 1
τὸ ἐξοχώτατον τῆς λογιότητος αὐτοῦ καὶ τῆς προπαιδείας ἐπὶ πλείστον
φθόνῳ διεβέβλητο καὶ μᾶλλον τοῦτο παρώξυνε τοὺς κατὰ καιρὸν
τότε τὴν ἐξουσιαστικὴν ἀρχὴν διέποιτας. κακομηχανία γὰρ δια- 2
βολικῇ ἐπειρόησαν οἱ τῆς κακίας ἐργάται ἀσχυρότητα τῷ ἀνδρὶ ἐμ-
ποιῆσαι | καὶ τιμωρίαν τοιαύτην ὀρίσαι, εἰς παράχρησιν δὴ τοῦ αὐτοῦ Ὀ230
σώματος. Αἰθίοπα αὐτῷ παρασκευάσαντες. ὁ δὲ μὴ φέρων τὴν το- 3
σαύτην τῆς διαβολικῆς ἐνεργείας ἐπίνοιαν ἔρρηξε φωνήν, τῶν ἀμ-
φοτέρων προτεθέντων αὐτῷ πραγμάτων θῦσαι μᾶλλον ἐλόμενος.
10 οὐ μὴν δὲ ἐκουσία γνώμη πάλιν τοῦτο ἐπετέλεσεν, ὥς πολὺς ἄδεται 4
λόγος· ἀλλ' ἐπειδὴ ὅλως καθωμολόγησε τοῦτο πράξαι, βαλόντες ἐπὶ
χείρας αὐτοῦ λίθον εἰς τὴν τοῦ βωμοῦ πυρὰν καθήκαν. καὶ οὕτως 5
τοῦ μαρτυρίου ἀπὸ τῶν κρινάντων ὁμολογητῶν τε καὶ μαρτύρων
ἀπεβλήθη τότε καὶ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐξεώθη. ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 6
15 δὲ τοῦτο ὑποστάς καὶ μὴ δυνάμενος τὴν τῶν ὀνειδιζόντων χλεύην
φέρειν ἀνεχώρησε καὶ τὴν Παλαιστίνων, τούτεστι τῆς Ἰουδαίας κατ-

12 vgl. Photius bibl. 118 σύνοδος ἀθροίζεται ἐπισκόπων καὶ τινων πρεσβυ-
τέρων κατὰ Ὠριγένους. ἡ δέ, ὡς ὁ Πάμφιλός φησιν, ψηφίζεται μεταστῆναι μὲν
ἀπὸ Ἀλεξανδρείας τὸν Ὠριγένην καὶ μήτε διατρίβειν ἐν αὐτῇ μήτε διδάσκειν, τῆς
μέντοι τοῦ πρεσβυτερίου τιμῆς οὐδαμῶς ἀποκεκινῆσθαι· ἀλλ' ὅ γε Δημήτριος ἡμα-
τισὶν ἐπισκόποις Αἰγυπτίοις καὶ τῆς ἱεροσύνης ἀπεκέρηξε συνυπογραφάντων καὶ
τῇ ἀποφάσει τῶν συμφύγων αὐτῷ γεγενημένων — 14ff vgl. die ähnliche Be-
gründung der Übersiedlung bei Marcion (haer. 42, 1, 7; II 94, 18ff) u. Theodotus
dem Schuster (haer. 54, 1, 4; II 317, 14ff) — 16 vgl. de mens. ac pond. 18, 21;
S. 171, 2ff Lagarde ἐλθὼν δὲ (sc. nach dem Martyrium in Alexandria unter Decius)
εἰς Καισάρειαν τὴν Στράτωνος καὶ διατρίψας εἰς Ἱεροσόλυμα χρόνον ὀλίγον, εἴτα
ἐλθὼν εἰς Τύρον κτέ.

M U 3—S. 405, 12 Georg. mon. Chron. 457, 20ff de Boor u. Suidas s. v. Ὠρι-
γένης II 1; 1281, 20ff Bernhardt 4ff verwertet bei Nemesius de nat. hom. c. 30;
Migne 40, 721 B

2f ἐπὶ πλείστον φθόνον U 3—7 bei Georg. mon. zusammengezogen φθόνῳ
δὲ διαβληθεὶς πρὸς τοὺς τῆς ἐξουσίας ἄρχοντας, κακομηχανία διαβολικῆς ἐπινοίας
εἰς ἀσχυρότατον ἄνδρα φασὶν ἐπινοηθῆναι παρὰ τῶν τῆς κακίας ἐργατῶν. Αἰθίοπα
γὰρ αὐτῷ παρασκευάσαν εἰς παράχρησιν τοῦ σώματος αὐτοῦ 4 γὰρ] δὲ U
5f ἐμποιῆσαι *] ἐπινοῆσαι M U 7 παρασκευάσαντες *] παρασκευάσαι M U
7f τοσαύτην < U 8 τῆς διαβολικῆς ἐνεργείας] βδελυρὰν Georg. 9—11 μᾶλ-
λον ἐλόμενος — λόγος ἀλλ' < Georg. 10 πάλιν] μᾶλλον U 13 ὁμολογητῶν τε
καὶ μαρτύρων < Georg. 14 τότε < Georg. 14—16 τὴν Ἀλεξάνδρειαν δὲ
καταλιπὼν διὰ τὸν ὀνειδὸν τὴν Ἰουδαίαν κατέλαβεν Georg. 15 δὲ < M

οικεῖν γῆν εἴλατο. ἀνελθὼν γοῦν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ὡς τοιοῦ-
 τος ἐξηγητῆς καὶ λόγιος προετρέπετο ἀπὸ τοῦ ἱερατείου ἐπὶ τῆς
 ἐκκλησίας εἰπεῖν· φασὶ γὰρ αὐτὸν καὶ πρεσβυτερίου κατηξιῶσθαι τὸ
 πρῖν, | πρῖν ἢ τοῦ θῦσαι. προτρεπομένων οὖν, ὡς ἔφη, αὐτὸν ἐπὶ 8 D583
 5 τῆς ἐκκλησίας εἰπεῖν καὶ πολλὰ καταναγκασάντων τῶν τὸ τηρικαῦτα ἐν
 Ἱεροσολύμοις τὴν ἱερωσύνην τῆς ἀγίας ἐκκλησίας διεπόντων, ἀναστὰς
 ἐπὶ πόδας τὸ ῥήτὸν μόνον τὸ τοῦ ψαλμοῦ τοῦ τεσσαρακοστοῦ ἐνάτου
 ἐπειπὼν, τὴν πᾶσαν διαστολὴν παρελθὼν. ὡς λέγει ὁ ψαλμός, »τῷ 9
 δὲ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ θεός· ἵνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δικαιώματά μου
 10 καὶ ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην μου διὰ στόματός σου; πτύξας τὸ
 βιβλίον ἐπέδωκε καὶ ἐκάθισε μετὰ κλαυθμοῦ καὶ δακρύων, τῶν πάν-
 των ὁμοῦ σὺν αὐτῷ κλαιόντων.

3. Μετὰ χρόνον ἀπ' ἐντεῦθεν προτρεπομένων αὐτὸν πολλῶν καὶ 3, 1
 ἀναγκαζόντων, Ἀμβροσίῳ | τινὶ συντυχόν τῶν διαφανῶν ἐν αὐλαῖς βα- P526
 15 σιλικαῖς (τινὲς δὲ τοῦτον τὸν Ἀμβρόσιον ἔφασαν οἱ μὲν Μαρκιωνιστῆν,
 οἱ δὲ Σαβελλιανόν) κατήχησε γοῦν τὸν αὐτὸν ἀπὸ τῆς αἰρέσεως ἐκ-
 κλῖναι καὶ ἀναθεματίσαι καὶ τὴν πίστιν ἀναδέξασθαι τῆς ἀγίας θεοῦ
 ἐκκλησίας· ἦν γὰρ τότε ὁ αὐτὸς Ὁριγένης τῆς ὁρθῆς καὶ καθολικῆς
 πίστεως. ὁ δὲ προειρημένος Ἀμβρόσιος ἐπειδὴ ἀπὸ ἄλλης αἰρέσεως 2

8 Psal. 49, 16; vgl. Origenes selbst zu dieser Stelle Sel. in psalmos XII 348 Lom-
 matzsch *ὅτι οὐ δεῖ ἁμαρτάνοντα ἐν διδασκάλου προκαθέζεσθαι τάξει* — 15 anders
 Eusebius h. e. VI 18, 1; S. 556, 9 Schwartz Ἀμβρόσιος τὰ τῆς Οὐαλεντίνου φρο-
 νῶν αἰρέσεως πρὸς τῆς ὑπὸ Ὁριγένης πρεσβενομένης ἀληθείας ἐλεγχθεῖς, dagegen
 übereinstimmend (viell. weil aus Epiph. schöpfend) Hieronymus de vir. ill. 56
 Ambrosius primum Marcionites, dein ab Origene correctus; beides verbunden
 bei Suidas s. v. Ὁριγένης II, 1; 1277, 20f Bernhardy Ἀμβρόσιος . . , ὃς . . . ἀπέστη τῆς
 Οὐαλεντίνου καὶ Μαρκιωνος αἰρέσεως — 19 vgl. Eusebius h. e. VI 23, 1f; S. 568, 22ff
 Schwartz ἐξ ἐκείνου δὲ καὶ Ὁριγένης τῶν εἰς τὰς θείας γραφὰς ὑπομνημάτων
 ἐγένετο ἀρχή, Ἀμβροσίον παρορμῶντος αὐτὸν μυρίαῖς ὕσαις οὐ προτροπαῖς ταῖς
 διὰ λόγων καὶ παρακλήσεσιν αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀφθονωτάταις τῶν ἐπιτηδείων
 χορηγίαις. ταχυνγράφοι τε γὰρ αὐτῷ πλείους ἢ ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν παρῆσαν ὑπα-
 γορεύοντι, χρόνοις τεταγμένοις ἀλλήλους ἀμείβοντες, βιβλιογράφοι τε οὐχ ἥτους

M U 4—12 Georg. mon. (stark verkürzt)

1 καὶ] ergänze wohl (ἐν ἐκκλησίᾳ γενόμενος) * 2f ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας εἰ-
 πεῖν Georg.] < M U 4 προτρεπόμενοι U | οὖν < U 5 τηρικαῦτα U 7 τὸ
 τὸν U 8 εἰπὼν U 11 τῶν < U 13 vor μετὰ + καὶ U 16 Σαβέλλιον M
 17 ἀναδέξασθαι U 18f ἦν γὰρ — πίστεως < U 19 πίστεως *] ἐκκλησίας M
 | ἄλλης] πολλῆς U

ὑπῆρχε καὶ (οἷα) ἀνὴρ λόγιος καὶ σπουδαῖος περὶ τὰς [θείας] ἀνα-
 γνώσεις τῶν θείων γραφῶν. διὰ τὴν ἐν ταῖς θείαις βίβλοις βαθύτητα
 τῶν νοημάτων ἠξίωσε τὸν αὐτὸν Ὁριγένην γράσαι αὐτῷ. ὁ δὲ βου- 3
 λόμενος εἰς ἐκείνον καθῆκον καὶ προτροπὴν πάσης γραφῆς ὡς εἰπεῖν
 ἡ ῥημινὺς γενέσθαι [καὶ] ἐξηγήσασθαι ἐπετήδευσε καὶ ἐν τῇ Τύρῳ τῆς
 Φοινίκης. ὡς λόγος ἔχει. εἴκοσι ὅκτω ἔτη *, πόλιτις μὲν ὑπερβαλ- 4
 λούσῃ καὶ σχολῇ καὶ καμάτῳ *. τοῦ μὲν Ἀμβροσίου τὸ πρὸς τροφὰς
 αὐτῷ τε καὶ | τοῖς ὀξυγράφοις [καὶ] τοῖς ὑπηρετοῦσιν αὐτῷ ἐπαρ- 5232

ἅμα καὶ κόραις ἐπὶ τὸ καλλιγραφεῖν ἡσκημέναις· ὧν ἀπάντων τὴν δέονσαν τῶν
 ἐπιτηδείων ἀφθονον περιουσίαν ὁ Ἀμβρόσιος παρεστήσατο· καὶ μὴν καὶ ἐν τῇ περὶ
 τὰ θεία λόγια ἀσκήσει τε καὶ σπουδῇ προθυμίαν ἄφατον αὐτῷ συνεισέφερεν. ἥ καὶ
 μάλιστα αὐτὸν προὔτρεπεν ἐπὶ τὴν τῶν ὑπομνημάτων σύνταξιν

5 vgl. de mens. ac pond. 18, 21; S. 171, 2ff Lagarde ἐλθὼν δὲ εἰς Καισάρειαν
 τὴν Σιρῶτικον καὶ διατρίψας εἰς Ἱεροσόλυμα χρόνον ὀλίγον, εἰτα ἐλθὼν εἰς Τύρον
 ἐπὶ ἔτη κη, ὡς ὁ λόγος ἔχει, τὴν μὲν πολιτείαν ἐνησκέιτο, τὰς δὲ γραφὰς ἡρμή-
 νεισεν: darnach Suidas s. v. Ὁριγένης II 1; 1279, 14 Bernhardy πᾶσαν δὲ θείαν γρα-
 φὴν ἡρμήνευσεν ἐπὶ ἔτη ιη (lies wohl κη). — Die 28 Jahre als Zeit, über die sich
 die Auslegungstätigkeit des Origenes erstreckte, enthalten wohl gute geschicht-
 liche Erinnerung. Denn nach dem Ausbruch der decianischen Verfolgung hat
 Origenes keine Schriften mehr verfaßt; andererseits unterliegt es keinem Anstand,
 den Johanneskommentar, mit dem er begann, auf etwa 221 anzusetzen. Der Irr-
 tum des Epiph. liegt freilich darin, daß er den Origenes diese ganze Zeit in Tyrus
 zubringen läßt. — Der Tod in Tyrus ist außerdem bezeugt durch Hieronymus vir.
 ill. 54 mortuus est Tyri, in qua urbe et sepultus est u. ep. 84, 7, 6; S. 130, 3f Hilberg
 autum et quinquaginta prope anni sunt, ex quo Origenes dormivit Tyri, sowie durch
 eine Überlieferung bei Photius cod. 115 φασὶ δὲ αὐτὸν ὁ τε Πάμφιλος μάρτυς καὶ
 ἕτεροι πλείστοι, οἵτινες ἀπ' αὐτῶν τῶν ἑωρακότων Ὁριγένην τὰ περὶ τοῦ ἀνδρός
 ἡκριβόσαντο διαβήτω μαρτυρίῳ τοῦ βίου ἐξεληλυθέναι ἐπ' αὐτῆς τῆς Καισαρείας,
 Δεκίον τὴν κατὰ τῶν Χριστιανῶν ὁμότητα πνέοντος. οἱ δὲ φασιν αὐτὸν ἕως Πάλ-
 λου καὶ Βολουσιανοῦ διαρκέσαντα καὶ ἐξηκοστὸν ἔνατον ἔτος τῆς ἡλικίας ἄγοντα ἐν
 Τύρῳ καὶ τελευτῆσαι καὶ ταφῇ παραδοθῆναι, vgl. Suidas s. v. Ὁριγένης II 1; 1277, 12
 Bernhardy ἔζησε δὲ ἕως Πάλλου καὶ Βολουσιανοῦ τοιούστιν ἕως θ̄ καὶ ξ̄ ἐτῶν τῆς
 ἡλικίας αὐτοῦ καὶ ἐκοιμήθη ἐν Τύρῳ ἐν ἧ καὶ ἐτάφη. Die mittelalterlichen Zeug-
 nisse dafür bei Piper ZKG I 207ff

M U 7—S. 407, 3 Georg. mon. Chron. 456, 2—6 de Boor u. Suidas s. v. Ὁρι-
 γένης II 1; 1279, 6ff Bernhardy

1 (οἷα) * | [θείας] * 3 νοημάτων] ῥημάτων M 5 [καὶ] * | ἐπετήδευον U
 6 * /διέτριβεν) * 7 * etwa <προσέχων> * | τροφὴν U 8 [καὶ] *

κοῦντος, χάριτην τε καὶ τὰ ἄλλα τῶν ἀναλωμάτων, καὶ τοῦ Ὠριγένους
ἐν τε ἀγρυπνίαις καὶ ἐν σχολῇ μεγίστη τὸν κάματον τὸν περὶ τῆς
γραφῆς διανύοντος. ὁθεν τὸ πρῶτον | αὐτοῦ ἐπιμελῶς φιλοτιμη- 5 D589

3ff Klarer u. richtiger als unsere Stelle, in der der Name Ἐξαπλᾶ (vgl. S. 408, 7ff) auf die 6 griechischen Übersetzungen bezogen scheint, sind die anderweitigen Angaben des Epiph. de mens. ac pond. 7, 3; S. 159, 6ff Lagarde τὰς γὰρ ἕξ ἑρμηνείας καὶ τὴν Ἑβραϊκὴν γραφὴν Ἑβραϊκοῖς στοιχείοις καὶ ῥήμασιν αὐτοῖς ἐν σελίδι μιᾷ συντεθεικῶς ἄλλην σελίδα ἀντιπαρέθετο δι' Ἑλληνικῶν μὲν γραμμάτων, Ἑβραϊκῶν δὲ λέξεων πρὸς κατάληψιν τῶν μὴ εἰδόντων Ἑβραϊκὰ στοιχεῖα εἰς τὸ διὰ τῶν Ἑλληνικῶν εἰδέναι τῶν Ἑβραϊκῶν λογίων τὴν δύναμιν καὶ οὕτω τοῖς γενομένοις ὑπ' αὐτοῦ Ἐξαπλοῖς ἢ Ὀκταπλοῖς τὰς μὲν δύο Ἑβραϊκὰς σελίδας καὶ τὰς ἕξ τῶν ἑρμηνευτῶν ἐκ παραλλήλου ἀντιπαραθεῖς μεγάλην ὀφέλειαν γνώσεως ἔδωκε τοῖς φιλοκάλοις 18, 21ff; S. 171, 5ff τὰ Ἐξαπλᾶ καὶ τὰς δύο τῶν Ἑβραϊκῶν σελίδας ἀντικρὺ ἐκ παραλλήλου μιᾶς ἑρμηνείας πρὸς τὴν ἑτέραν συνέθηκεν, Ἐξαπλᾶ τὰς βίβλους ὀνομάσας . . . εὐρὼν δὲ τῆς πέμπτης καὶ ἑκτῆς ἐκδόσεως τὰς βίβλους . . . ταῖς πρὸ αὐτῶν τέσσαρσιν ἀκολούθως τῇ παραθέσει συννήκας τὴν μίαν πέμπτῃ ὠνόμασεν, ἐπιγράφας διὰ τοῦ πέμπτου στοιχείου τῆς πέμπτῆς τὸν ἀριθμὸν καὶ δηλώσας τὸ ὄνομα· ὡσαύτως δὲ καὶ τῇ μετ' αὐτὴν τὸ ἐπίσημον ἐπιγράφας τὸ τῆς ἑκτῆς ἑρμηνείας ὄνομα ἐδήλωσεν . . . Τετραπλᾶ γὰρ εἰσι τὰ Ἑλληνικά, ὅταν αἱ τοῦ Ἀκύλα καὶ Συμμάχου καὶ τῶν ἑβδομήκοντα δύο καὶ Θεοδοτίωνος ἑρμηνεῖαι συντεταγμέναι ὡσι· τῶν τεσσάρων δὲ τούτων σελίδων ταῖς δυοὶ ταῖς Ἑβραϊκαῖς συναφθεισῶν Ἐξαπλᾶ καλεῖται· ἐὰν δὲ καὶ ἡ πέμπτη καὶ ἡ ἑκτη ἑρμηνεία συναφθῶσιν ἀκολούθως τούτοις Ὀκταπλᾶ καλεῖται . . . τὰς δύο Ἑβραϊκὰς πρώτας κειμένας, μετὰ ταύτας δὲ πρώτην τὴν τοῦ Ἀκύλα τεταγμένην, μεθ' ἣν καὶ τὴν τοῦ Συμμάχου, ἔπειτα τὴν τῶν ἑβδομήκοντα δύο, μεθ' ἧς ἡ τοῦ Θεοδοτίωνος συντάσσεται καὶ ἑξῆς ἡ πέμπτη τε καὶ ἑκτη . . . Ὠριγένης πνθόμενος τὴν τῶν ἑβδομήκοντα δύο ἑκδοσιν ἀκριβῆ εἶναι μέσσην ταύτην συνέθηκεν, ὅπως τὰς ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν ἑρμηνείας διελίγη; beachte auch Panarion haer. 65, 4, 5ff zu Psal. 109, 3 ὡς οἱ ἑβδομήκοντα ἡρμήνευσαν· ὡς δὲ οἱ ἄλλοι ἐκδύται, Ἀκύλας μὲν . . . Σύμμαχος δὲ . . . Θεοδοτίων δὲ . . . πέμπτη δὲ ἑκδοσις . . . ἡ δὲ ἑκτη ἑκδοσις . . . ἐν δὲ τῷ Ἑβραϊκῷ . . . (doch beweist diese Stelle nicht sicher, daß Epiph. die Hexapla gesehen hat; Epiph. kann die Angaben auch aus dem Psalmenkommentar geschöpft haben). — Damit in der Hauptsache übereinstimmend Eusebius h. e. VI 16, 4;

M U Georg. mon.

1 καὶ τοῦ] τοῦ δὲ Georg. **2** ἀγρυπνίας + καὶ πολιτεία ὑπερβαλλούσῃ Georg. | ἐν² < Georg. | κάματος hinter διανύοντος Georg. **3** ἐπιμελὲς M **3f** φιλοτιμησαμένον *] ἐφιλοτιμήσατο M U

σαμένον συναγαγεῖν τῶν ἐξ ἱερηγεῶν. Ἀκύλα Συμμάχου τῶν τε
 ἑβδομήκοντα δύο καὶ Θεοδοτίωνος, πέμπτῃς τε καὶ ἑκτῇς ἐκδόσεως 6
 (τὰς βίβλους ἐξέδωκεν), μετὰ παραθέσεως ἰκάστης λέξεως Ἑβραϊκῆς
 καὶ αὐτῶν ὁμοῦ τῶν (Ἑβραϊκῶν) στοιχείων· ἐκ παραλλήλου δὲ ἄν-
 5 τικρον· δευτέρῃ σελίδι χρώμενος κατὰ σύνθεσιν Ἑβραϊκῆς μὲν τῆς
 λέξεως, δι' Ἑλληνικῶν δὲ [τῶν] γραμμάτων ἑτέραν πάλιν πεποίηκε σύν-
 θεσιν· ὥς εἶναι μὲν ταῦτα καὶ καλεῖσθαι Ἑξαπλᾶ, ἐπὶ (δὲ) τὰς Ἑλλη- 7
 νικὰς ἱερηγεῖας (γενέσθαι) δύο ὁμοῦ παραθέσεις, Ἑβραϊκῆς φύσει
 δι' (Ἑβραϊκῶν) στοιχείων καὶ Ἑβραϊκῆς δι' Ἑλληνικῶν στοιχείων,
 10 ὥστε εἶναι τὴν πᾶσαν παλαιὰν διαθήκην δι' Ἑξαπλῶν καλουμένων
 καὶ διὰ τῶν δύο τῶν Ἑβραϊκῶν ῥημάτων.

S. 554, 13ff Schwartz ταύτας δὲ ἀπάσας (sc. τὰς παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις φερομένας
 πρωτοτίπους αὐτοῖς Ἑβραίων στοιχείοις γραφάς, die vier geläufigen Übersetzungen
 u. die zwei neugefundenen) ἐπὶ ταύτων συναγαγὼν . . . καὶ ἀντιπαραθεῖς ἀλλήλαις
 μετὰ καὶ αὐτῇς τῆς Ἑβραίων σημειώσεως, τὰ τῶν λεγομένων Ἑξαπλῶν ἡμῖν ἀντι-
 γραφα καταλείπειν. ἰδὼς τὴν Ἀκύλου καὶ Συμμάχου καὶ Θεοδοτίωνος ἔκδοσιν ἅμα
 τῇ τῶν ἑβδομήκοντα ἐν τοῖς Τετρασσοῖς ἐπισκευάσας Rufin ebenda S. 555, 10ff *ita*
ut primo omnium Hebraea verba Hebraicis litteris poneret, secundo in loco per ordi-
nem Graecis litteris e regione Hebraea verba describeret, tertiam Aquilae editionem
subiungeret, quartam Symmachi, quintam septuaginta interpretum . . . sextam Theo-
dotionis conlocaret. et propter huiusmodi compositionem exemplaria ipsa nominavit
Ἑξαπλᾶ, i. e. sextuplici ordine scripta. in psalterio autem et aliis nonnullis inter-
scribit aliqua etiam de ceteris istis editionibus, quas quoniam sine nomine auctorum
reppererat, sextam et septimam editionem nominavit Hieronymus in Tit. 3, 9;
 Migne 26, 595B *Hexapla . . . in quibus et ipsa Hebraea propriis sunt characteribus*
verba descripta et Graecis literis tramite expressa vicino. Aquila et Sym-
machus, LXX quoque et Theodotio suum ordinem tenent. nonnulli vero libri et
maxime hi, qui apud Hebraeos versu compositi sunt, tres alias editiones additas
habent, quam quintam et sextam et septimam translationem vocant; dazu Nestle,
 ZῶTheol. 1895 S. 231ff Mercati in Studi e Testi 5 (1901) S. 47ff u. Serruys mél.
 d'archéol. et d'hist. t. 22 (1902)

M U

2 καὶ (vor Θεοδοτίωνος) < M | καὶ ἑκτῇς < M 3 (τὰς βίβλους ἐξέδω-
 κεν) * 4 (Ἑβραϊκῶν) * 5f Ἑβραϊκῆς μὲν τῆς λέξεως, δι' Ἑλληνικῶν δὲ [τῶν]
 γραμμάτων * [Ἑβραϊκῇ (Ἑβραϊκῇ U) μὲν τῇ λέξει, Ἑλληνικῶν δὲ τῶν γραμματι
 MU 6f σύνθεσιν] lies wohl παράθεσιν * 7 καὶ < M | (δὲ) * 8 (γενέσθαι) *
 vor Ἑβραϊκῆς + τῆς U 9 δι' 1] μετὰ M | (Ἑβραϊκῶν) * | δι' (Ἑβραϊ-
 κῶν) — Ἑλληνικῶν στοιχείων] δι' Ἑβραϊκῶν καὶ Ἑλληνικῶν στοιχείων U

Ταύτην ὁμοῦ πᾶσαν τὴν πραγματείαν ὁ ἀνὴρ μετὰ καμάτου 8
 περιλοτίμητο· ἀλλὰ οὐκ εἰς τέλος τὸ κλέος αὐτοῦ ἄσβεστον διήρυσσε.
 συμβέβηκε γὰρ αὐτῷ τὸ τῆς πολυπειρίας εἰς μέγα πτώμα. ἔξ αὐτοῦ 9
 γὰρ τοῦ σκοποῦ, βουλόμενος μηδὲν τῶν θείων γραφῶν ἔᾶσαι ἀνε-
 5 μῆνευτον. εἰς ἐπαγωγὴν ἑαυτὸν περιέβαλεν ἁμαρτίας καὶ θανάσιμα
 ἐξηγήσατο ῥήματα. ἔξ οὗπερ οἱ Ὁριγενισταὶ καλούμενοι, οὐχ οἱ 10
 πρῶτοι οἱ τὴν αἰσχρουργίαν *· οὐ γὰρ ἔχω περὶ ἐκείνων λέγειν, ὡς
 καὶ ἤδη προείπον, εἰ ἐκ τούτου τοῦ Ὁριγένους, τοῦ καὶ Ἀδαμαντίου, P 527
 ἐσχήκασιν τὴν ἀρχὴν ἢ ἕτερόν τινα ἀρχηγὸν ἐσχήκασιν, (καὶ αὐτὸν
 10 Ὁριγένην λεγόμενον. φασὶ δὲ καὶ τοῦτον τὸν Ὁριγένην ἐπινενοηκέ- 11
 ναι <τι> ἑαυτῷ κατὰ τὸ σωματίον. οἱ μὲν <γὰρ> λέγουσιν αὐτὸν νεῦρον
 ἀποτετμημέναι διὰ τὸ μὴ ἡδονῇ ὀχλεῖσθαι μηδὲ ἐν ταῖς κινήσει ταῖς
 σωματικαῖς φλέγεσθαι τε καὶ πυρπολεῖσθαι. ἄλλοι δὲ οὐχί φασιν. 12
 ἀλλ' ἐπενόησέ τι φάρμακον ἐπιθεῖναι τοῖς μορίοις καὶ ἀποξηρᾶναι.
 15 ἕτεροι δὲ καὶ ἄλλα εἰς αὐτὸν ἀναφέρειν τολμῶσιν, ὡς ὅτι καὶ βοτά-
 νην τινὰ ἡῖρεν ἱατρικὴν μνήμης ἕνεκα. καὶ τὰ μὲν ὑπέρογκα περὶ 13
 αὐτοῦ λεγόμενα οὐ πᾶν πε πιστεύκαμεν, ὅμως τὰ λεγόμενα ἐξιπεῖν D 590
 οὐ παρελίπομεν.

4. Ἡ δὲ ἔξ αὐτοῦ φῦσα αἴρεσις πρῶτον μὲν ἐν τῇ τῶν Αἰγυπτίων 4, 1
 20 χώρᾳ ὑπάρχουσα, τὰ νῦν δὲ παρ' αὐτοῖς τοῖς ἐξοχωτάτοις καὶ δο-
 κοῦσι | τὸν μονήρη βίον ἀναδεδέχθαι <εὐρίσκεται>, παρὰ τοῖς φύσει Ö 234

10ff vgl. Eusebius h. e. VI 8, 1ff; S. 534, 14ff Schwartz, auch Hieronymus ep.
 84, 8, 1; S. 130, 21 Hilberg *voluptates in tantum fugiit, ut xelo dei, sed non secun-*
dum scientiam ferro truncaret genitalia — 19ff vgl. Panarion haer. 67, 1, 6 u. 2, 8

M U 1—6 Georg. mon. Chron. 456, 6—8. 15—20 de Boor u. Suidas s. v. Ὁρι-
 γένης II 1; 1280, 14ff Bernhardt 10—16 ebenda 457, 14—18 de Boor

1f frei bei Georg.: καὶ πᾶσαν τὴν καλουμένην τῶν ἐξαπλῶν πραγματείαν
 καὶ τῶν λοιπῶν ὁ ἀνὴρ μετὰ καμάτου περιλοτίμητο 2 περιλοτίμηται M | ἀλλ' M
 | ἄσβεστον αὐτοῦ τὸ κλέος Georg. | διέμεινε Georg. 3 εἰς μέγα πτώμα] δρα-
 στήριον πτώμα ἐξαίσιον Georg. 3f ἔξ αὐτοῦ γὰρ τοῦ σκοποῦ <Georg. 4 βου-
 λόμενος + γὰρ Georg. | ἔᾶσαι hinter μηδὲν Georg. 7 * etwa <ἐπιτελοῦντες,
 τὰς προφάσεις ἔλαβον> * 8 τοῦτον <U 9 <καὶ αὐτὸν> * 11 <τι> *
 <γὰρ> * | λέγουσιν αὐτὸν] ὅτι Georg. | αὐτὸν <U 12 παρενοχλεῖσθαι
 Georg. 12—14 μηδὲ ἐν ταῖς — ἐπενόησέ τι] οἱ δὲ Georg. 13 πυρπολεῖσθαι U
 | φησὶν M U 15 ἄλλοι δὲ ἄλλα Georg. | ἀναφέρειν τολμῶσιν] ἀναφέρουσιν
 Georg. 16 εὔρηκεν U | μνήμης ἕνεκα = *um sein Gedächtnis zu stärken*
 ὑπέρογκα M 19 φήσασα M | ἐν] οὖν M 20 δὲ hinter παρ' αὐτοῖς M
 21 <εὐρίσκεται> * | παρὰ τοῖς] παρ' αὐτοῖς M

κατὰ τὰς ἐρημίας ἀναχωροῦσιν τε καὶ τὴν ἀκτημοσύνην ἐλομένοις·
 δεινὴ δὲ καὶ αὕτη καὶ πασῶν τῶν παλαιῶν μοχθηροτέρα, ἢ καὶ σὺν
 ἐκείνοις τὰ ὅμοια φρονοῦσα. καὶν τε γὰρ αἰσχροσύνητα ἐπιτελεῖν οὐ
 2 παρασκευάζει τοὺς αὐτῇ μαθητευομένους, ἀλλ' οὐν γε δεινότεραν
 5 αἰσχροσύνητος † δεινὴν ὑπόνοιαν εἰς αὐτὸ τὸ θεῖον ἐνσκήπτει. ἐκ τού-
 του γὰρ καὶ Ἄρειος τὰς προφάσεις εἴληφε καὶ οἱ καθ' ἑξῆς Ἀνόμοιοι
 τε καὶ οἱ ἄλλοι.

Φάσκει γὰρ οὗτος, τολμήσας δῆθεν περὶ τῶν ἀρχῶν λέγειν, πρω- 3
 τον μὲν ὅτι ὁ υἱὸς ὁ μονογενὴς ὁρᾶν τὸν πατέρα οὐ δύναται, ἀλλ'
 10 οὔτε τὸ πνεῦμα τὸν υἱὸν δύναται θεάσασθαι. οὔτε μὴν ἄγγελοι τὸ
 πνεῦμα οὔτε οἱ ἄνθρωποι τοὺς ἄγγέλους. καὶ αὕτη πρώτη αὐτοῦ 4
 πτώσις. ἐκ γὰρ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς οὐ θέλει εἶναι τὸν υἱόν,
 ἀλλὰ παντάπασιν ἄλλότριον πατρὸς τοῦτον εἰσηγείται, κτιστὸν τε
 ἕμα. βούλεται δὲ ὡς κατὰ χάριν τὸν υἱὸν αὐτὸν καλεῖσθαι λέγειν.

5 vgl. haer. 76, 3, 5 u. ep. ad Joh. episc. Hieros. = Hieronymus ep. 51, 3, 3
 S. 400, 9 Hilberg *Arrii patrem et aliarum hereseon radicem et parentem laudare
 non debetis* — 8 ff vgl. Origenes περὶ ἀρχῶν I 1, 8; S. 25, 16 ff Koetschau; dazu Epi-
 phanius Ancoratus 63, 2 ff; I 75, 23 ff u. ep. ad Joh. episc. Hieros. = Hieronymus ep.
 51, 4, 2; S. 401, 5 ff *sicut enim incongruum est dicere, quod possit filius videre
 patrem, sic inconsequens est opinari, quod spiritus sanctus possit videre filium*;
 wiederholt von Hieronymus c. Joh. Hieros. 7; Migne 23, 360 B Justinian ep. ad
 Mennam; Mansi IX 489 C προστίθεται δὲ καὶ τοῦτο τῇ ἑαυτοῦ ἀσεβείᾳ εἰπὼν μηδὲ
 τὸν υἱὸν δύναισθαι τὸν πατέρα ἰδεῖν μηδὲ τὸ ἅγιον πνεῦμα τὸν υἱόν; aus Epiph. schöpft
 Georgius Presb. Byz. Zeitschr. IX 16, 18 ff — 12 ff vgl. Justinian ep. ad Mennam;
 Mansi IX 489 C ὅτι ὁ υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα κτίσματά· εἰσιν ebenda 528 A ὅτι μετὰ
 τοῦ υἱοῦ καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα κτίσμα εἰπὼν σννηρίθμησε τοῖς ἄλλοις κτίσμασιν

M U 5—S. 411, 2 Georg. mon. Chron. 456, 20—457, 6 de Boor

1 vor κατὰ + καὶ M 2 δὲ] τε U | ἢ καὶ] εἰ καὶ M 3 τε < U
 4 παρασκευάζει U | δεινότεραν] δι' U 5 † δεινὴν] lies wohl κακὴν * | ἐξ αὐ-
 τοῦ Georg. 6 vor Ἄρειος + ὁ U | προφάσεις] ἀφορμὰς Georg. | ἐξῆς M
 6f ἀνόμοιοι τε + ἀνόσιοι Georg. 7 οἱ < U οἱ λοιποὶ πάντες Georg. 8 δῆ-
 θεν < Georg. | περὶ τῶν ἀρχῶν *] κατὰ τὴν ἀρχὴν MU Georg. | λέγειν < Georg.
 8f πρωτον μὲν < Georg. 9 ὁ μονογενὴς υἱὸς Georg. | ἀλλ' < Georg.
 10 τὸ πνεῦμα + τὸ ἅγιον Georg. | μὴν < Georg. | οἱ ἄγγελοι Georg. 11f καὶ
 αὕτη — πτώσις < Georg. 12 vor πτώσις + ἡ U 12f οὐ θέλει — ἄλλότριον
 πατρὸς < U 13f ἀλλὰ παντάπασιν — καλεῖσθαι λέγειν] ἀλλὰ κτίσμα καὶ κατὰ
 χάριν υἱὸν λέγεσθαι Georg. 14 ὡς < M | τὸ] τὸν U

εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλαι αὐτοῦ πτώσεις μείζους. τὴν ψυχὴν γὰρ τὴν ἀνθρω- 5
 πείαν λέγει προϋπάρχειν. ἀγγέλους δὲ ταύτας εἶναι καὶ δυνάμεις ἄνω.
 ἐν ἁμαρτίαις δὲ ἀμπλακυσάσας καὶ τούτου ἕνεκεν εἰς τιμωρίαν εἰς
 τοῦτο τὸ σῶμα κατακεκλεισμένας. πέμπεσθαι δὲ ἀπὸ θεοῦ (ζάτω) 6
 5 πρὸς τιμωρίαν, ὅπως ἐνταῦθα πρῶτην κρίσιν ὑποδέξονται. διόπερ,
 φησί, καὶ δέμας κέκληται τὸ σῶμα, διὰ τὸ δεδέσθαι τὴν ψυχὴν ἐν

4 ff vgl. ep. ad Joh. episc. Hieros. = Hieronymus ep. 51, 4, 3 ff; S. 401, 7 ff Hil-
 berg *illud quoque quis Origene dicente patiat, quod animae angeli fuerint in
 caelis et postquam peccaverint in supernis deiectas esse in istum mundum et quasi
 in tumulos et sepulchra sic in corpora ista relegatas poenas antiquorum luere pec-
 catorum et corpora credentium non templa Christi esse, sed carceres damnatorum?*
*exin veritatem historiae allegoriae depravans mendacio infinita verba multiplicat et
 simplices quosque varia persuasione subplantans nunc adserit animas iuxta Grae-
 cam ἐτυμολογίαν idcirco vocatas, quia de caelestibus ad inferiora venientes calorem
 pristinum amiserint, nunc corpus hoc ob id iuxta Graecos δέμας i. e. vinculum
 sive iuxta aliam proprietatem cadaver dici quia animae de caelo ruerint; a plerisque
 autem secundum variam Graeci sermonis suppellectilem corpus σῆμα, hoc est me-
 moriam interpretari, eo quod ita animam in se clausam habeat, quomodo sepulchra et
 tumuli cadavera mortuorum* (darnach Hieronymus c. Joh. Hieros. 7; Migne 23, 360 B);
 dazu Justinian ep. ad Mennam; Mansi IX 492 D 512 BC 513 BC 530 E 536 DE ὁ θεὸς
 ὁ Πλάτων δέμας τὸ σῶμα καὶ σῆμα ἐκάλεσεν, ὡς οἶονεὶ τῆς ψυχῆς ἐν τούτῳ δεδεμέ-
 νης καὶ τεθαμμένης Origenes de princ. II 8, 3; S. 157, 14 ff Koetschau *requiren-
 dum est, ne forte et nomen animae, quod graece dicitur ψυχή, a refrigeriscendo de
 statu diviniore ac meliore dictum sit et translatum inde, quod ex calore illo naturali
 et divino refriguisse videatur et ideo in hoc quo nunc est et statu et vocabulo sita
 sit; auch Theophilus ep. pasch. von 401 = Hieronymus ep. 96, 15, 1; S. 174, 9 f Hil-
 berg de caelorum mansionibus animae ad inferiora delapsae ebenda 18, 1; S. 178, 1
 negans subsistere corpora, nisi prius animae in caelo peccaverint et inde prae-
 cipitatae quasi quibusdam ergastulis corporum vinctae fuerint ep. pasch. von
 402 = Hieronymus ep. 98, 10, 1; S. 194, 6 Hilberg ebenda 15, 1; S. 199, 15 ani-
 mam hominis . . . sic vocatam . . . ex eo quod quae prius mens et sensus erat
 frigus negligentiae et infidelitatis adsumpserit ep. pasch. von 404 = Hieronymus
 ep. 100, 12, 1 ff; S. 225, 6 ff*

M U Georg. mon. Chron. (bis Z. 2 προϋπάρχειν)

1 εἰσὶ δὲ — μείζους < Georg. | εἰσὶ δὲ < M 1f τὴν δὲ ἀνθρωπίνην
 ψυχὴν Georg. 2 προϋπάρχειν + κτὲ τῶν βλασφημιῶν αὐτοῦ Georg. | ταύτας]
 τουτους M 3 ἀναπλακυσάσας M 4 πεπέμφθαι U | (ζάτω) * 5 πρὸς] εἰς U
 6 δεδέσθαι] δέχεσθαι M

τῷ σώματι τὴν πάλαι Ἑλλήνων μυθώδη ὑπόλοιαν φαρταζόμενος. εἰς
ταῦτα δὲ καὶ ἄλλους μύθους ἐκτίθεται. ψυχὴν γὰρ φησὶ διὰ τοῦτο κα- P538
λοῖμεν, διὰ τὸ ἔρωθεν ἐνύχθαι. | μαρτυρίας δὲ κατὰ τὸν ἴδιον τοῦν 7 D591
ἐπιπλάσσεται ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν. οὐχ οὕτως ἐχούσας οὐδὲ οὐ-
5 τως ἐκδεδομένας. τὸ γὰρ εἰπεῖν. φησί. τὸν προσήτην πρὶν ἢ τα-
πεινωθῆναι με ἐγὼ ἐπλημμέλησαι. [ἐξ] αὐτῆς, φησί. τῆς ψυχῆς ὁ
λόγος. ὥς ἔγω ἐν οὐρανῷ πλημμελήσασθαι. πρὶν ἢ ἐν τῷ σώματι
ταπεινωθῆναι καὶ τὸ εἰπεῖν «πίστρεψον ἡ ψυχὴ μου εἰς τὴν ἀνά- 8
πασίν σου». ὥς τοῦ ἀνδραγαθήσαντος ἐνταῦθα ἐν ἀγαθοεργίᾳ. ἐπι-
10 στρέφοντος εἰς τὴν ἄνω ἀνάπασιν διὰ τὴν αὐτοῦ τῆς ἐργασίας δι-
καιοπραγίαν. καὶ πολλὰ ἔστιν ἄλλα τοιαῦτα λέγειν. τὸ κατ' εἰκόνα 9
δὲ φησὶν ἀπολωλέκεναι τὸν Ἀδάμ. ἐντεῦθεν φησὶ καὶ τοὺς χιτῶνας
τοὺς δερματίνους ἐπισημάνασθαι τὴν γραφὴν· ὅτι. φησὶν. τό «ἐποίη-
σαν αὐτοῖς χιτῶνας δερματίνους καὶ ἐνέδυσεν αὐτούς» τὸ σῶμα, φησὶν.
15 ὅτι. καὶ πολλή τις ἔστι παρ' αὐτῷ ἡ ἔδομένη χλεύη. τὴν δὲ τῶν 10
νεκρῶν ἀνάστειν ἐλλίπῃ ποιεῖται. πῇ μὲν λόγῳ συνιστῶν ταύτην.

3 ff vgl. ep. ad Joh. episc. Hieros. = Hieronymus ep. 51, 4, 7; S. 402, 16 ff Hil-
berg *quamquam istiusmodi nugas et deliramenta soleat ille scripturarum inter-*
pretatione perversa et aliud significante quam verum est affirmare dicens: »prius-
quam a malitis humilibarer, ego deliquit illud »revertere anima mea in requiem
tuam» nec non et illud »educ de carcere animam meam» et in alio loco »confitebor
homino in regimine vicarum»; darnach Hieronymus c. Joh. Hieros. 7; Migne 23, 360 B
vgl. Justinian ep. ad Mennam Mansi IX 520 E — 5 Psal. 118, 67 — 8 Psal. 114, 7
— 11 vgl. ep. ad Joh. episc. Hieros. = Hieronymus ep. 51, 6, 5; S. 407, 1 ff Hilberg
inter multa enim multa etiam illud ausus est dicere perdidisse imaginem dei Adam,
cum hoc in nullo penitus loco scriptura significet; auch Panarion h. 70, 3, 4 —
12 vgl. unten c. 63, 5 ff; dazu Ancoratus c. 62, 1 f; I 74, 5 ff u. ep. ad Joh. episc.
Hieros. = Hieronymus ep. 51, 5, 2; S. 403, 11 ff Hilberg *praefero fricisam eius ex-*
positionem super tunicis pellicis, quanto conatu quivisq; erit argumentis, ut
tunicas pellicias humana esse corpora crederemus. qui inter multa ait: »numquid
coriarius aut scortiarius erat deus ut conficeret pelles animalium et consueret ex eis
tunicis pellicias Adam et Eve? manifestum est ergo, inquit, quod de corporibus nostris
loquatur». darnach Hieronymus c. Joh. Hieros. 7; Migne 23, 360 BC) — 13 Gen. 3, 21
— 15 vgl. Ancoratus c. 87, 2; I 107, 19 ff u. ep. ad Joh. episc. Hieros. = Hieronymus
ep. 51, 5, 4; S. 404, 2 ff Hilberg *quis autem patienter ferat Origenum lubricis argu-*

M U

2 <ἄλλους> * 3 πενύχθαι U 4 ἐπιπλάττεται U 6 [ἐξ] * 7 πλη-
μμελήσας *] ἐπλημμέλησε M U 13 <τό> * 13 f φησὶν hinter αὐτοῖς U
15 ἡ < M | δὲ] τε U 16 παριστῶν U

πῇ δὲ ἐξαρκούμενος τελειότατα, ἄλλοτε δὲ καὶ μέρος ἐξ αὐτῆς ἀνίστασθαι <λέγων>. ἀλληγορεῖ δὲ λοιπὸν ὅσαπερ δύναται, τὸν τε 11 παράδεισον τὰ τε τούτου ὕδατα καὶ τὰ ἐπάνω τῶν οὐρανῶν καὶ τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τῆς γῆς. ταῦτα δὲ καὶ τὰ τούτοις ὅμοια φλυαρῶν 5 οὐ | διαλείπει. ἤδη δὲ καὶ ἐν ἄλλοις τοῖς τόποις τὰ τοιαῦτα περὶ ὧν αὐτοῦ μνησθέντες διεξεληλύθαμεν. ὧ 234

5. Οὐδὲν δὲ καὶ νῦν λυπήσει αὐθις ἐν τῇ κατ' αὐτὸν αἰρέσει 5. 1 περὶ τῆς αὐτῆς αἰτίας τε καὶ ὑποθέσεως διηγήσασθαι καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ὑπ' αὐτοῦ ὑποβαλλομένων τὴν ἀνατροπὴν ποιήσασθαι. πολλὰ 2 10 γὰρ ἡ τούτου εἰς ὕστερον γενομένη ἀτοπία καὶ ἐπιτήδευσις παρα- πεποιημένης ἐννοίας καὶ ἔξω βεβηκίας τῆς ἀληθείας. ἔδοξε γὰρ 3 κατὰ αἰρέσεων πασῶν τῶν πρὸ αὐτοῦ λέγειν καὶ ἀνατρέπειν ἐκάστην, ὕστερον δὲ καὶ αὐτὸς αἰρεσιν οὐ τὴν τυχοῦσαν ταύτην τῷ βίῳ ἐξή- μεσε. καὶ πρῶτον | μὲν οὖν τὰ ὑπ' αὐτοῦ ῥηθέντα εἰς ἔλεγχον 4 D592 15 τῆς αὐτοῦ παραπεποιημένης ἐπιπλάστου ἐννοίας παραθήσομαι. ἔπειτα δὲ καὶ τὰ κατ' αὐτοῦ ῥηθησόμενα παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος ὑπο-

mentationibus resurrectionem carnis huius negantem, sicut declarat manifestissime in volumine explanationum primi psalmi et in aliis multis locis (darnach Hieronymus c. Joh. Hieros. 7; Migne 23, 360 C) Theophilus ep. pasch. von 401 = Hieronymus ep. 96, 13, 1; S. 172, 8ff Hilberg *nam inter cetera etiam resurrectionem a mortuis, quae spes salutis nostrae est, ita corrumpit et violat, ut audeat dicere corpora nostra rursum corruptioni et morti subiacentia suscitari* ebenda 15, 1; S. 174, 8 Hilberg

2 vgl. Ancoratus c. 54, 2ff; I 63, 10ff u. ep. ad Joh. episc. Hieros. = Hieronymus ep. 51, 5, 1; S. 404, 5ff Hilberg *aut quis audiat in tertio caelo donantem nobis Origenem paradisum et illum quem scriptura commemorat, de terra ad caelestia transferentem et omnes arbores, quae scribuntur in Genesi allegorice intelligentem, scilicet quod arbores angelicae fortitudines sint?* ebenda 7; S. 405, 12ff *il'as vero praestigias quis non statim abiciat atque contemnat dicente Origene de aquis, quae super firmamentum sunt, non esse aquas, sed fortitudines quasdam angelicae potestatis et rursum aquas, quae super terram sunt, hoc est sub firmamento, esse virtutes contrarias i. e. daemones* (darnach Hieronymus c. Joh. Hieros. 7; Migne 23, 360 C) — 5 vgl. Ancoratus c. 54, 2ff c. 62, 1ff c. 87, 2ff; I 63, 10ff 74, 5ff 107, 19ff

M U

1 ἐξ αὐτῶν? Ὡ. 2 <λέγων> * | ἅπερ M 7 κατ' αὐτὴν U 8 αὐ-
τῆς *] αὐτοῦ M U | αἰτίας τε] περιπετείας U | αὐτῶν *] αὐτοῦ M U 11 βε-
βηκίας M 12 λέγειν vor τῶν πρὸ αὐτοῦ U 13f ἐξέμεσε U 14 οὖν < M
16 παρὰ < U

δείξω, καὶ ἔστι τάδε. ὅσαπερ ἐν τῷ πρώτῳ ψαλμῷ εἰσηγήσατο τῷ
 ἡμῶν — ἐν πάσῃ γὰρ γραφῇ | ἀεὶ ὀλιοθαίνων κατὰ λέξιν ἐν τοῖς 5 P529
 ἀναγκαίοις παρόπισιν. ἔπειθ' ὁ ὅγκος πολὺς ἐστὶ (λέγεται γὰρ
 πολλὴν πεποιηθῆναι σύνταξιν εἰς ἐκάστην γραφὴν, ὡς ἔφη). * οὐ
 5 περητήσατο εἰπεῖν ἃ αὐτῷ ἔδοξε. καὶ ὅσα μὲν ἐν προσομιλίαις καὶ 6
 διὰ τῶν προσομιλίων εἰς ἡθῆ τε καὶ εἰς φύσεις ζήσων τε καὶ τῶν
 ἄλλων παρ' αὐτοῦ εἴρηται, μέσος φερόμενος πολλάκις χαρίεντα διη-
 γήσεται· ὅσα δὲ εἰς δόγματα ἐδογματίωσε καὶ περὶ πίστεως καὶ μείζονος 7
 θεωρίας, τῶν πάντων ἀτοπώτατος τῶν πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν
 10 εὐρίσκειται. πλὴν τῶν ἐν ταῖς αἰρέσεσιν αἰσχροπυγίων. ἔδοξε γὰρ 8
 αὐτὸς καὶ ἀσκητικὸν βίον ἐπαρρησιάζειν, ὡς καὶ ἄνω μοι προδιδήλω-
 ται· διὸ καὶ τὸν θώρακα αὐτοῦ φασὶν τινας ἀπὸ ὑπερβολῆς πολι-
 τείας, ἀσιτίας τε καὶ ἀποχῆς ἐμψύχων πεπτωκέναι. φέρε δὲ οὖν αὐτὰς 9
 τὰς αὐτοῦ λέξεις παραθησόμεθα ἐκ τοῦ πρώτου ψαλμοῦ (μετὰ) καὶ
 15 τῶν ἐν αὐτῷ θεωριῶν, [καὶ] ὧν ἐδογματίωσιν. αὐτοῖς τοῖς λόγοις, ἵνα
 μή τις εἰπωσὶ τὰ κατ' αὐτοῦ ὑφ' ἡμῶν λεγόμενα σεσυκοφαντῆσθαι.
 καὶ οὐχ ὅτι πάντως μόνον ἐν τῷ πρώτῳ ψαλμῷ ἐξέπεσε τῆς ἀλη- 10
 θείας. ἀλλὰ ὡς πολλάκις εἶπον, καὶ ἐν ἐκάστῃ ἐξηγήσει. διὰ δὲ τὸν
 ὅγκον τῆς αὐτοῦ πραγματείας ἀπὸ τοῦ προειρημένου ψαλμοῦ συλλέ-
 20 ξαντες ἐνταῦθα. ἀπὸ [τῆς] μιᾶς ἢ δύο ἢ τριῶν λέξεων τὸ πᾶν τῆς

3f vgl. S. 409, 3f — 11 vgl. S. 406, 3ff — 12f vgl. Suidas s. v. Ὠριγένης
 II 1; 1278, 17 ἐν τοῦτοις ἐπεκτεινόμενος ἐπὶ τε ἀγρυπνία καὶ ἀσιτία καὶ γυμνότητι
 ἑαυτὸν ἐπωπιᾶζων τοσοῦτον κατεδάμασε τὴν ἀκμὴν τοῦ σώματος ὡς ὀρεῖσθαι πᾶν-
 τελῶς αὐτὸν ἀπεσκληκέναι· οἶνον γὰρ καὶ ἐλαίον καὶ τῶν λοιπῶν ἀπεχόμενος
 ἀνατροπὴν τοῦ θώρακος μεγίστην ὑπέμεινεν

M U 4—13 Georg. mon. Chron. 457, 7—14 de Boor

3f πολλὴν γοῦν πεποίηκε σύνταξιν εἰς ἐκάστην γραφὴν, καὶ ὅσα κτέ. Georg. |
 3 ἐστὶ + (τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων)? vgl. Z. 19 * 4 * etwa (ἀδύνατον ἅπαντα
 εἰς μέσον φέρειν· ἀεὶ δὲ ἐξηγούμενος τὴν γραφὴν) * 5 ἃ αὐτῷ] οὕτως M | ἐν < M
 6 τῶν < Georg. | τῶν προσομιλίων] [τῶν] παροιμιῶν? * 6f τῶν ἄλλων] ἀλόγων
 Georg. 7 παρ' αὐτοῦ < U | χαριέστατα M 7f διηγήματα Georg. 8 εἰς δόγματα]
 περὶ πίστεως Georg. 8f καὶ περὶ — θεωρίας < Georg. 9 ἀτοπώτατα U ἀτο-
 πώτερος Georg. | τῶν πρὸ — μετ' αὐτὸν < Georg. 10 πλὴν — αἰσχροπυγίων
 < Georg. 10f γὰρ αὐτὸς] δὲ αὐτῷ Georg. 11 αὐτὸς < U | ἀσκητῶν U
 11f ὡς καὶ — διὸ καὶ] τοιοῦτον ὡς καὶ Georg. 12f ἀπὸ ὑπερβολῆς — πεπτωκέναι]
 δι' ὑπερβολὴν ἀσιτίας τε καὶ σκληραγωγίας ἀνατραπῆναι Georg. 13 ἀσιτίας < M
 14 (μετὰ) * 15 [καὶ] * 18 ἀλλὰ ὡς πολλάκις εἶπον *] ὡς πολλάκις εἶπον
 ἀλλὰ MU 20 ἐνταῦθα U | [καὶ] * | τῆς] τὸ U

περὶ τὴν πίστιν μοχθηρίας αὐτοῦ ἀποκαλύψωμεν κατ' αὐτῶν τε εἰ-
 πείν ἀναγκαίως ἐπιμελησώμεθα. καὶ ἔστιν εὐθὺς ἐκάστης λέξεως τὸ 11
 ἐδάφιον οὕτως, ὅπως γνώης, ὃ φιλόκαλε ἀκροατά, ὅτι φανερώτατα
 τὸν | υἱὸν τοῦ θεοῦ κτίσμα ἐδογμάτισε, καὶ ἀπὸ τῆς περὶ | τοῦ υἱοῦ Ὀ238
 5 τόλμης γνώης ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κτίσμα κτίσματος εἰσηγή- D593
 σατο. ἀπ' ἀρχῆς οὖν ἀναλέξωμεν τὸν ψαλμὸν, ἕως αὐτῆς τῆς 12
 λέξεως, ὡς αὐτὸς Ὁριγένης ἔφη·

Τῶν Ὁριγένους εἰς τὸν α̅ ψαλμὸν ἀρχή.

6. Κεκλεισθαι καὶ ἐσφραγίσθαι τὰς θείας γραφὰς οἱ θεοὶ φασὶ λόγῳ 6, 1
 10 τῇ »κλειδὶ τοῦ Δαυὶδ«, τὰχα δὲ καὶ σφραγίδι, περὶ ἧς εἴρηται τὸ »ἐκτύπωμα
 σφραγίδος, ἁγίασμα κυρίῳ«, τουτέστι τῇ δυνάμει τοῦ δεδωκότος αὐτὰς
 θεοῦ τῇ ἀπὸ τῆς σφραγίδος δηλουμένη. | περὶ μὲν οὖν τοῦ κεκλεισθαι 2 P530
 καὶ ἐσφραγίσθαι ὁ Ἰωάννης ἀναδιδάσκει ἐν τῇ Ἀποκαλύψει λέγων »καὶ
 τῇ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Φιλαδελφίᾳ ἐκκλησίας γράψον· τὰδε λέγει ὁ ἅγιος, ὁ
 15 ἀληθινός, ὁ ἔχων τὴν κλεῖν τοῦ Δαυὶδ, ὁ ἀνοίγων καὶ οὐδεὶς κλείσει καὶ
 κλείων καὶ οὐδεὶς ἀνοίξει· οἶδά σου τὰ ἔργα· ἰδοὺ, δέδωκα θύραν ἐνώπιόν
 σου ἀνεωγμένην, ἣν οὐδεὶς δύναται κλείσαι αὐτήν«. καὶ μετ' ὀλίγα »καὶ 3
 εἶδον ἐπὶ τὴν δεξιάν τοῦ καθημένου ἐπὶ τὸν θρόνον βιβλίον γεγραμμένον
 ἔσωθεν καὶ ὀπισθεν, κατεσφραγισμένον σφραγίσιν ἑπτὰ. καὶ εἶδον ἄλλον
 20 ἄγγελον ἰσχυρὸν κηρύσσοντα ἐν φωνῇ μεγάλῃ· τίς ἄξιός ἀνοίξει τὸ βιβλίον
 καὶ λῦσαι τὰς σφραγίδας αὐτοῦ; καὶ οὐδεὶς ἠδύνατο ἐν τῷ οὐρανῷ οὔτε 4
 ἐπὶ τῆς γῆς οὔτε ὑποκάτω τῆς γῆς ἀνοίξει τὸ βιβλίον οὔτε βλέπειν αὐτό.
 καὶ ἔκλαιον, ὅτι οὐδεὶς ἄξιός εὐρέθη ἀνοίξει τὸ βιβλίον οὔτε βλέπειν αὐτό.
 καὶ εἷς ἐκ τῶν πρεσβυτέρων λέγει μοι· μὴ κλαῖτε, ἰδοὺ, ἐνίκησεν ὁ λέων ὁ 5
 25 ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα, ἡ ῥίζα Δαυὶδ, ἀνοίξει τὸ βιβλίον καὶ τὰς ἑπτὰ σφρα-

10 Jes. 22, 22 — Ex. 28, 32 — 13—17 Apok. 3, 7f — 17—S. 416, 1 Apok. 5, 1—5

M U 9—S. 416, 15 Philocalia S. 36, 25—38, 9 Robinson

1 vor μοχθηρίας + τῆς U | ἀποκαλύψαιμ' ἂν M | κατ' αὐτῶν] καὶ ταύ-
 τὸν U 2 ἐπιμελησώμεθα U | λέξεως < M 3 γνώης U 4 υἱοῦ] Χρι-
 στοῦ M 5 γνώης U | vor τὸ πνεῦμα + καὶ U | κτίσμα κτίσματος] κτι-
 στὸν U | κτίσματος + αὐτὸ M 8 ἀρχή < U 9 θείας < M 11 κυρίου M
 12 ἀπὸ *] ὑπὸ M U Philoc. 14 γράφων U 16 θύραν hinter ἐνώπιον σου
 Philoc. 19 ὀπισθεν] ἔσωθεν Philoc. | ἄλλον < M U 20 ἐν < U 21 ἐδύ-
 νατο M 23 καὶ ἔκλαιον — βλέπειν αὐτό < M 24 ἐκ < Philoc. | ὁ² <
 Philoc. 25 vor Δαυὶδ + τοῦ M

γίδας αὐτοῦ. περὶ δὲ τοῦ ἐσφραγίσθαι μόνον ὁ Ἡσαΐας οὕτως »καὶ 6
 ἔσται ὑμῖν τὰ βήματα πάντα ταῦτα ὡς οἱ λόγοι τοῦ βιβλίου τούτου τοῦ
 ἐσφραγισμένου, ὃ ἐὰν δώσιν αὐτὸ ἀνθρώπῳ ἐπισταμένῳ γράμματα, λέγον- D594
 τες· ἀνάγνωθι ταῦτα, καὶ ἔρει· οὐ δύναμαι ἀναγνῶναι, ἐσφράγισται γάρ.
 5 καὶ δοθήσεται τὸ βιβλίον τοῦτο εἰς χεῖρας ἀνθρώπου μὴ ἐπισταμένου
 γράμματα, καὶ ἔρει αὐτῷ· ἀνάγνωθι τοῦτο. καὶ ἔρει· οὐκ ἐπίσταμαι γράμ-
 ματα. ταῦτα γὰρ οὐ μόνον περὶ τῆς Ἀποκαλύψεως Ἰωάννου καὶ τοῦ 7
 Ἡσαΐου νομιστέον λέγεσθαι, ἀλλὰ καὶ περὶ πάσης θείας γραφῆς, ὁμολο-
 γουμένως καὶ παρὰ τοῖς μετρίως ἐπαΐειν λόγων θείων δυναμένοις πε-
 10 πληρωμένῃς αἰνιγματίων καὶ παραβολῶν, σκοτεινῶν τε λόγων καὶ ἄλλων
 ποικίλων εἰδῶν ἀσαφείας, δυσλήπτων τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει. ὅπερ διδάξαι 8
 βουλόμενος καὶ ὁ σωτὴρ φησιν, ὡς τῆς κλειδὸς οὗσης παρὰ τοῖς γραμμα-
 τεῦσι καὶ Φαρισαίοις οὐκ ἀγωνιζομένοις τὴν ὁδὸν εὑρεῖν τοῦ ἀνοῖξαι, τό
 »οὐαὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς, ὅτι ἤρατε τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως· αὐτοὶ οὐκ
 15 εἰσήλθετε, καὶ τοὺς εἰσερχομένους οὐκ ἀφίετε εἰσελθεῖν«. | Ὡ240

7. Ταῦτα δὲ ἡμῖν ἐν προομιῳ λέλεκται, εἰς μέγιστον ἀγῶνα καὶ ὁμο- 7, 1
 λογουμένως ὑπὲρ ἡμᾶς καὶ | τὴν ἔξιν ἡμῶν ἀναγκαζομένοις ὑπὸ τῆς πολλῆς P531
 σου φιλομαθείας καὶ δυσωπουμένοις ὑπὸ τῆς χρηστότητός σου καὶ τῆς
 μετριότητος, ἱερὲ Ἀμβρόσιε, κατελθεῖν. καὶ ὅτι γε ἐπὶ πολὺ ἀναδυόμενόν 2
 20 με, διὰ τὸ εἰδέναι τὸν κίνδυνον οὐ μόνον τοῦ λέγειν περὶ τῶν ἀγίων, ἀλλὰ
 πολλῷ πλέον τοῦ γράφειν καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς καταλιπεῖν, παντοδαπῶς
 κατεπάρδων φιλικῶς καὶ κατὰ προτροπὴν θεότητος εἰς τοῦτο ἡγαγές [με],
 μάρτυς ἔσῃ μοι πρὸς θεὸν μεθ' ὅλου τοῦ βίου καὶ περὶ τῶν ὑπηγορευμέ-
 νων ἐξεταζομένῳ, ποῖα τε προθέσει τοῦτο γεγένηται. καὶ πῇ μὲν ἐπι- 3
 25 τυγχάνομεν, πῇ δὲ ἦτοι βιαζόμεθα βιαιότερον ἢ * δοκοῦμεν * τι λέγειν.
 ἐξιχνεύσαμεν δὲ τὸ γεγραμμένον, οὐ καταφρονοῦντες τοῦ »ὅτε λέγεις περὶ
 θεοῦ, κρίνῃ ὑπὸ θεοῦ« καλῶς εἰρημένου, καὶ τοῦ »περὶ θεοῦ καὶ ἀληθῆ
 λέγειν κίνδυνος οὐ μικρός«. | ἀξιοῦμεν τοίνυν, ἐπεὶ μηδὲν χωρὶς θεοῦ 4 D595
 καλὸν εἶναι δύναται καὶ μάλιστα νόησις γραφῶν θεοπνεύστων, ὅπως τῷ
 30 θεῷ καὶ πατρὶ τῶν ὅλων διὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν καὶ ἀρχιερέως γεννητοῦ

1—7 Jes. 20, 11f — 14 Luk. 11, 52

M U Philoc. (bis Z. 15)

2 ταῦτα πάντα U 3 ὁ < M 5 μὴ ausradiert U 6 καὶ ἐρεῖ αὐτῷ
 — τοῦτο < U 9 καὶ] καὶ U καὶ vor μετρίως Philoc. 14 vor αὐτοὶ + καὶ M
 19 ἐλὶ πλεῖον U 22 προκοπὴν U | [με] * 23 ἔσο U 24 ἐξεταζομένων M
 24f ἐτυγχάνομεν U 25 * (ἄλλως) * | * etwa (τολμηρότερον) * 27 καὶ
 τοῦ] καὶ τὸ U 29f τῷ πατρὶ τῶν ὅλων θεῷ U

θεοῦ προσίων αἰτήσης δοθῆναι ἡμῖν πρῶτον καλῶς ζητεῖν, ἐπεὶ κεῖται τοῖς ζητοῦσιν ἐπαγγελία τοῦ εὐρίσκειν· τάχα οὐδὲ τὴν ἀρχὴν εἰς ζητοῦντας λογιζομένων παρὰ θεῶ τῶν οὐχ ὁδῶ ἐπὶ τοῦτο προϊόντων.

Ἔως ὧδε τὰ ἀπὸ Ὠριγένους.

- 5 8. Ἀρχὴ δέ μοι λέγειν πρὸς τὸν κομπώδη καὶ δοκῆσει σοφὸν καὶ 8, 1
ἐρευνητὴν τῶν ἀνερευνήτων καὶ ἐκβιβαστὴν τῶν ἐπουρανίων του-
τονί, τὸν φλυαρίας ἐμπλήσαντα τὸν βίον, ὥς καὶ ὁ κρείττων ἡμῶν
κατ' αὐτοῦ εἶρηκε, πρῶτον περὶ γεννητοῦ θεοῦ. | καὶ ὅτι μὲν ὁμο- 2
λεξίαι τε καὶ ὁμωνυμῖαι πολλαὶ ἐν τῷ βίῳ εἰσὶν, παντί τῳ δῆλόν
10 ἔστιν. καὶ εἰ μὲν ὑπὸ ἄλλον ἢ λέξις ἐλέγετο, ἦν εἰπεῖν ὅτι κατὰ 3
ὁρθὴν διάνοιαν καὶ τοῦτο εἰρηται· ὁπότε δὲ ἐν πολλοῖς τόποις εὐ-
ραμεν αὐτὸν κακῶς τὸν μονογενῆ θεὸν ἀπαλλοτριοῦντα τῆς τοῦ
πατρὸς θεότητός τε καὶ οὐσίας, ὁμοῦ δὲ καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, τού-
του χάριν τῷ γεννητὸν θεὸν εἰρηκέναι αὐτὸν σαφές ἐστιν ὅτι κτιστὸν
15 ὁρίζεται.
Ὡς γάρ τινες ἡμᾶς | βούλονται σοφίζεσθαι καὶ λέγειν ἴσον τὸ 4 Ö242
γεννητὸν εἶναι τῷ γεννητῷ. | οὐ παραδεκτέον (τοῦτο)· * [δὲ] ἐπὶ θεοῦ P532
λέγειν ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὰ κτίσματα μόνον. ἕτερον γάρ ἐστι γεννητὸν καὶ
ἕτερόν ἐστι γεννητόν. εἰς τὸ γοῦν παρ' αὐτῷ ῥηθὲν κτιστὸν ἦτοι 5
20 γεννητὸν θεόν. πρῶτον ἐρωτῶμεν· ποίοις τρόποις ἔκτισται ὁ παρὰ
σοῦ διὰ τῆς λέξεως ταύτης τιμώμενος θεός, πῶς δέ ἐστι προσκνη-
τός, εἰ ἔστι ποιητός; ἄφελε γὰρ τὴν μέμψιν τὴν παρὰ τῷ ἀγίῳ 6
ἀποστόλῳ ἐπὶ τοῖς τὴν κτίσιν θεολογοῦσι | καὶ ἐπίδος μοι θεὸν προσ- D596
κυρούμενον κτιστὸν κατὰ τὴν εὐσεβῆ πίστιν, τὴν μὴ τῇ κτίσει προσ-

1 vgl. Matth. 7, 7 — 7 wer? Unten c. 67 heiβt Methodius ὁ καλλίων ἡμῶν;
vgl. auch S. 420, 22 — 21ff vgl. Ancoratus c. 50, 4; I 59, 22ff — 23 vgl. Röm. 1, 25

M U

1 προσίεναι U | αἰτήσεις M | ἐπεὶ κεῖται] ἐπίκειται γὰρ U 5 καμ-
πώδη M | δοκῆσει σοφόν] δοκησίσοφον Dind.; aber δοκησίσοφος ist noch ni-gends
sicher als echte Form nachgewiesen 7 φλυαρία M 8f ὁμολεξίαι] ὁμο-
δοξίαι M 9 πολλαὶ ἐν] πολλὰ ἦν M | βίῳ] βιβλίῳ M | παντί τῳ] πάντῃ τοῦτο U
11f εὐρομεν U 12 κακῶς < U 13 δὲ] τε U | τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον U
14 τῷ Dind. Öh.] τὸ MU 17 <τοῦτο> * | * ergänze etwa <τὸ μὲν γὰρ χορὴ
μόνον ἐπὶ θεοῦ λέγειν, τὸ δὲ οὐκ ἐνδέχεται> * | [δὲ] * 18 γεννητὸν] γεννη-
τόν M 19 ἐστι < U | γεννητόν] ἀγέννητον M | εἰς *] ἢ M < U | κτιστὸν
< U 20f παρὰ σοὶ U 21 ἐστι] ἔτι U 21f προσκνητός + ἔσται U
22 ἔστι] ἔσται U 23 καὶ < M | ἐπίδος] ἐπεὶ δὲ M 24 μὴ τῇ] μηκέτι U
Epiphanius II. 27

κρυπτοῦσαν ἀλλὰ τῷ κτίσαντι, καὶ ἔσται παρὰ σοὶ εὐλογος ἡ τοῦ πε-
πληρωμένου σου λόγον ἀπὸ τῆς τῶν πατέρων εὐσεβείας ἀκολουθία.
ἀλλὰ οὐ μὴν δύναιται τοῦτο παραστυῆσαι. εἰ δὲ καὶ ἐτόλμας ἀπο- 7
στλῆσαι ποθεν καὶ βιάσασθαι, οὐδὲ ἐν τούτῳ τὸν εὐλογον λογισμὸν
τῶν θεοσεβῶν παρεκτρέπεται εἰς τοσαύτην φανλότητα δυνήση, ὃ θεή-
λατι. ἀντιμέχεται γάρ σοι καὶ τὸ φρόνημα καὶ ὁ λόγος. πᾶν γὰρ 8
τὸ κτιστὸν οὐ προσκυνητόν, ὡς ἔφη. εἰ δὲ ὅλως προσκυνητόν, πολ-
λῶν ἄλλων ὑπαρχόντων κτιστῶν οὐδὲν ἂν διοίσει τὸ καὶ ἡμᾶς μετὰ
τοῦ ἐνὸς κτιστοῦ τὰ ὅλα προσκυρεῖν, σύνδουλα ὄντα καὶ τῇ αὐτῇ
10 ἀγωγῇ τῆς ὀνομασίας ὑποπεπτωκότα.

9. Ἰδωμεν δὲ διὰ τῶν τεσσάρων εὐαγγελίων, δι' ὧν τὴν πᾶσαν 9, 1
ἡμῶν ζωὴν ἐκοιμήσεν ἐλθὼν ὁ θεὸς λόγος, εἴ που εἴρηκεν ὁ Χρι-
στός ὁ θεὸς με ἔκτισεν ἢ ὁ πατήρ μου ἔκτισέ με. Ἰδωμεν δὲ εἰ
καὶ ὁ πατήρ ἀπερήναιτο ἐν ἐνὶ τῶν εὐαγγελίων ὅτι «ἔκτισα τὸν υἱόν
15 καὶ ἀπέσταλκα ὑμῖν». ἀλλὰ περὶ τούτου ἕως ὧδε τὰ νῦν ἐχέτω. 2
περὶ γὰρ μερτεριῶν πολλάκις κατὰ τῶν τὸ κτίσμα παρεισαγόντων
πολλὰ ἐξεθέμεθα. οὐδὲν δὲ λυπήσει καὶ ἐν τῷ παρόντι δεῖξαι τὸ 3
ἄληπτον τοῦ λόγου καὶ εἰπεῖν πρὸς τοῦτον τὸν ἐθελόσοφον· πῶς
δύναται κτιστὸς εἶναι, ὃ οὗτος, ὁ λέγων «ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ
20 πατήρ ἐν ἐμοί, καὶ οἱ δύο ἐν ἑσμεν;» πῶς δὲ δύναται ἄλλοιός εἶναι 4
ὁ τὴν ἴσην τιμὴν πρὸς τὸν πατέρα ἔχων; «οὐδεὶς γὰρ οἶδε τὸν υἱόν
εἰ μὴ ὁ πατήρ, οὐδὲ τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ υἱός» καὶ ὁ ἑωρακὸς ἐμὲ
ἑώρακε τὸν πατέρα.

Πάλιν δὲ ὡσαύτως, ὅσα αὐτῷ περὶ ἀναστάσεως ἀμφιβάλλεται, 5
25 ἐπιλαβόμενοι τῆς ἀκολουθίας αὐθιγῆς ἐροῦμεν ἐκ τῶν αὐτοῦ ῥητῶν. | P 533
ἀπὸ μᾶς δὲ λήξεως τὸ πᾶν τῆς γνώμης αὐτοῦ ἀποδείξωμεν καὶ τὸ
ἄπιστον τῆς δόξης | τοῦ αὐτοῦ δόγματος ἀποκαλύψωμεν. εἰ (γὰρ) 6 D 596
καὶ διὰ πλάτους αὐτῷ εἴρηται πολλάκις περὶ τούτου καὶ ἐν πολλαῖς
βίβλοις | πεφληρόρηται, ὅμως τὴν ἔλεγχιν παραθήσομαι ἀφ' ὧν ἐν τῷ Ö 245
30 πρῶτῳ ψαλμῷ ἐξηγήσατο κατὰ τῶν τὴν ἀνάστασιν τῆς βεβαίας ἐλ-

11 ff vgl. Ancoratus c. 50, 6; I 59, 29 ff — 19 Joh. 14, 10; 10, 30 — 21 Matth.
11, 27 — 22 Joh. 14, 9

M U

3 μὴν < M 5 δυνήση *] ἡδύνασο M < U 6 σοι καὶ] ἔοικε M 14 ἐν
τῷ εὐαγγελίῳ M 16 κατὰ *] περὶ M U 18 ἄληπτον M 19 ὃ οὗτος
εἶναι U 20 ἄλλοιός] ἄλλος U 21 πρὸς τὸν πατέρα] πρὸς πατρός U
22 καὶ + τὸ U 26 ἀποδείξωμεν U 27 ἀποκαλύψωμεν U | (γὰρ) *

πίδος ἡμῶν πεπιστευκότων. 10. Καὶ ἔστιν οὕτως· λέγει »διὰ τοῦτο 10, 1
οὐκ ἀναστήσονται οἱ ἀσεβεῖς ἐν κρίσει«. εἶτα (ὡς ἔθος ἔστιν αὐτῷ
ἀπὸ τῶν ἐκδόσεων φαντάζειν)· ὁμοίως, φησί, Θεοδοτίων Ἀκύλας
Σύμμαχος. εἶτα ἐπιφέρει κατὰ τῶν νῦν τῆς ἀληθείας σκωπτωδῶς·
5 Ἐντεῦθεν, φησίν, οἱ ἀπλούστεροι τῶν πεπιστευκότων ὁρμώμενοι νομί- 2
ζουσι τοὺς ἀσεβεῖς τῆς ἀναστάσεως μὴ τεύξεσθαι καὶ τῆς θείας κρίσεως
μὴ καταξιοῦσθαι· τί νοοῦντες τὴν ἀνάστασιν καὶ ποταπὴν τὴν κρίσιν φαν-
ταζόμενοι. οὐ πάντες σαφηνίζοντες. καὶ γὰρ δοκῶσι περὶ τούτων ἀποφαί- 3
νεσθαι, ἢ βάσανος αὐτοὺς διελέγξει τὸ ἐξῆς ἀκόλουθον σφῆζειν οὐ δυνα-
10 μένους, μὴ κεκρατηκότας τὸν περὶ ἀναστάσεως καὶ κρίσεως τρόπον. ἐάν 4
οὖν πυνθανώμεθα αὐτῶν, τίνας ἢ ἀνάστασις γίνεται, ἀποκρίνονται, φησίν,
ὅτι τῶν σωμάτων ἃ νῦν περικείμεθα. εἶτα προσεπερωτησάντων ἡμῶν·
πότερον τῆς οὐσίας ὅλης ἢ οὐχί, πρὶν βασανίσαι λέγουσι ὅτι ὅλης. ἐάν 5
δὲ προσπορήσωμεν, συμπεριφερόμενοι τῇ ἀκραιότητι αὐτῶν καὶ οὐδὲν
15 περὶ τοῦ βευστήν εἶναι τὴν οὐσίαν *, ἐξετάζοντες· εἰ συναναστήσονται τὰ
ἀπορρεύσαντα ἐν ψλεβοτομίαις αἵματα καὶ αἱ ἐκτακεῖσαι ἐν νόσοις σάρκες
καὶ τρίχες πᾶσαι αἱ πώποτε γενόμεναι ἡμῶν ἢ μόναι αἱ ἐπὶ τῷ τέλει πρὸς
τῇ ἐξόδῳ, θλιβόμενοι ὅτε μὲν προσκόπτουσι [καὶ] τῇ γινομένῃ ἐξετάσει, 6

1 Psal. 1, 5

M U 5—S. 420, 6 aus Methodius wiederholt S. 421, 2—422, 1 (= Method.; dazu
der von Bonwetsch in seiner früheren Ausgabe S. 88, 34ff übersetzte slavische
Text = Method.slav.; den an unserer Stelle vorliegenden Text hat Epiph. jedoch
unmittelbar aus Origenes geschöpft

1 οὕτως *] ὡς MU | λέγει + <γούν>? * 2 οἱ < U 4 σκωπωλῶς M
5 φησίν < Method. 6 τοὺς ἀσεβεῖς < U 6f καὶ τῆς — καταξιοῦσθαι < Method.
7f καὶ ποταπὴν — σαφηνίζοντες < Method. 8 γὰρ < U | δοκῶσι] προσδο-
κῶσι M δόξωσι U 9 ἢ βάσανος] ἢ ἀνάστασις Method.slav. | διελέγχει Method.slav.
| τὸ ἐξῆς ἀκόλουθον *] τὸ ἐξῆς ἀκολούθως MU τὰ ἐξῆς ἀκολούθως Method. das
Weitere dem entsprechend Method.slav. | οὐ] μὴ Method. 10 μὴ κεκρατηκότας
—τρόπον < Method. | τόπων M 11 οὖν] δὲ Method. aber nur Method.slav.
αὐτῶν, τίνος] αὐτῶν < MU τινός αὐτῶν Method.slav. | ἀποκρίνονται < Method.slav.
| φησίν < Method. 12 ἃ νῦν] ὧν U ὧν νῦν Method. 13 πότερον] wieder
Method.slav. | οὐσίας + αὐτῶν Method.slav. 14f καὶ οὐδὲν — ἐξετάζοντες < Me-
thod. 14 [καὶ]? * 15 * etwa <καταλαμβανόντων> * | συναναστήσεται Method.
16 καὶ] ἢ Method.slav. | αἱ ἐκτακεῖσαι ἐν νόσοις < Method. 17 πᾶσαι < Me-
thod. | αἱ πώποτε γενόμεναι] die einstmals ausgefallenen Method.slav. | ἡμῶν
< Method. | ἐπὶ τῷ τέλει < U Method. 18 ἐξόδῳ + Haare u. Fleisch Me-
thod.slav. | θλιβόμεναι Method. (in U) 18—S. 420, 3 ὅτε μὲν — συναναστήσεσθαι]
εἰς τὸ τῷ θεῷ <ἐξεῖναι * > ποιεῖν δ βούλεται προστρέχουσιν Method. so nehmen
sie ihre Zuflucht zu dem Willen u. der Macht Gottes Method.slav. 18 [καὶ] *

οἰόμενοι δεῖν ἐπιτρέπαι τῷ θεῷ ὃ βούλεται περὶ τούτων ποιεῖν, ὅτε δὲ
 δοκοῦντες συγκαταβαίνειν τὰς ἐπὶ τέλει ταύτης τῆς ζωῆς τρίχας φασὶν
 ἡμῖν συναναστήσεσθαι. οἱ δὲ γενναιότεροι αὐτῶν, ἵνα μὴ ἀναγκάζωνται 7 D598
 τὰ αἵματα αὐτῶν συνάγειν τῷ λόγῳ τὰ πολλάκις ἀπεκκριθέντα τῶν σω|μά- P534
 8 τῶν ἡμῶν καὶ τὰς μεταβαλλούσας σάρκας ἐν νόσοις (εἰς) ἰδρωτάς ἢ οἶαν
 ὅποτε ὕλην, φασὶ τὸ ἐπὶ τέλει ἡμῶν ἀνίστασθαι σῶμα.

11. Ταῦτά ἐστι τὰ τοῦ προειρημένου ἐθελούτου ἐπαπορητικά 11, 1
 πρὸς τὴν ἀλήθειαν λεξίδια. ἃ ἀναγκαίως παρεθέμην εἰς παράστασιν
 τοῖς βουλομένοις εἰδέναι τὸν πάντα τοῦν αὐτοῦ τῆς περὶ ἀναστάσεως
 10 ἀπιστίας. καὶ γὰρ καὶ ἄλλα ἔχει μεθ' ἑτερα * πολλὰ ἐν ταύτῃ τῇ τοῦ
 ψαλμοῦ ἀκολουθίᾳ. γάρτοι γὰρ ὁδὸς τοῦτο οὐκ ἀναστήσονται οἱ 2
 ἀσεβεῖς ἐν κρίσει· ἐντεῦθεν δὲ ἐπιλαμβάνεται καὶ ἐπέκεινα (κατὰ)
 τῶν τὴν ἀσφαλῆ ἀνάστασιν ὀριζόντων καὶ τὴν βεβαίαν ἐλπίδα τῆς
 τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως πιστεῖόντων, ὡς ἀκεραίων ὄντων. πολλὰ
 15 μοχθηρὰ ἐπειπόν καὶ σοφιστικὴν τινα ὑπόνοιαν ἐσηγησάμενος. οὔτι 3 Ö246
 πιστικόν, ἀλλὰ συλλογιστικὸν πᾶν ὅτι οὖν εἰς καταστροφὴν τῶν αὐτῶ
 πεισθέντων *. ἐκ τῶν κατὰ φύσιν ἡμῖν συμβαινόντων ἀνατρέψαι
 ἐπειράθη τῆς αὐτῆς ἀναστάσεως ἡμῶν ἐν ἀληθείᾳ ἐλπίδος τὴν ὁμο-
 λογίαν.
 20 Ἐγὼ δὲ τῶν καλῶς ἤδη κεκμηκότων καὶ δικαιοτάτα ἀνατρε- 4
 ψάντων τὴν πᾶσαν αὐτοῦ ἐπινενοημένην ῥητορικὴν κακουργίαν μὴ
 ἐν τόλμῃ καλλίων βουλόμενος εἶναι, οἷα δὲ βραχὺς ὑπάρχων, ἀρ-
 κεσθῆναι ἐνόμισα καλῶς ἔχειν τοῖς ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Μεθοδίου εἰς
 τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγον κατὰ τοῦ αὐτοῦ Ὁριγένους εἰρημέ-
 25 νοις. ἅτινα ἐνταῦθα κατὰ λέξιν παραθήσομαι. καὶ ἔστι τὰ ὑπὸ Με-
 θοδίου οὕτως, ὡς καὶ αὐτὸς ἐτάξατο· | D599

11 Psal. 1, 5

M U Method. (bis Z. 6)

2 τὰς] ταῖς M 3 ἀναγκάζονται MU 4 τὰ αἵματα αὐτῶν] τὰ αὐτὰ αἵ-
 ματα Method. | συναγαγεῖν Method. (in M) | τὰ πολλάκις ἀπεκκριθέντα] ἃ
 πολλάκις ἀπεκκριθῆναι (ἀποκριθῆναι in U) . . . συνέβη Method. | ἀπεκ-
 κριθέντα] ἀποκριθέντα M ἀποκκριθέντα U 5f καὶ τὰς — ὕλην < Method.
 5 (εἰς) Pet. 6 τὸ] τὰ U τῷ Method. | ἡμῶν < Method.slav. | ἀναστήσεσθαι
 Method. 9 αὐτῶν U 10 * etwa (ληρώδη) * 12 (κατὰ) * 17 * etwa
 (προφέρων) * 18 ἐπειράθη] περιθεῖς M | vor τῆς αὐτῆς + τὴν M 20 δι-
 καιώτατα U 22 καλλίω M 23 μακαριστοῦ M 24f εἰρημένους M 25 τὰ]
 τὸ M 26 ἔταξα M

Τῶν Ὠριγένους ἐπιτομὴ ἐκ τῶν Μεθοδίου.

12. Ἐντεῦθεν οἱ ἀπλούστεροι τῶν πεπιστευκότων ὁρμώμενοι νομίζουσι **12, 1**
 τοὺς ἀσεβεῖς τῆς ἀναστάσεως μὴ τεύξεσθαι *, τί νοοῦντες τὴν ἀνάστασιν *.
 καὶ γὰρ δοκῶσι περὶ τούτων ἀποφάνεσθαι, ἡ βᾶσανος αὐτοὺς διελέγξει, **2**
5 τὰ ἐξῆς ἀκολούθως σφίξειν μὴ δυναμένους, *. ἐὰν οὖν πυνθανώμεθα αὐ- **3**
 τῶν, τίνος ἡ ἀνάστασις γίνεται, ἀποκρίνονται ὅτι τῶν σωμάτων ἃ νῦν **P 535**
 περικεῖμεθα. εἴτα προσεπερωτησάντων ἡμῶν· πότερον τῆς οὐσίας ὅλης ἢ
 οὐχί, πρὶν βασανίσαι λέγουσιν ὅτι ὅλης. ἐὰν δὲ προσαπορήσωμεν, συμπερι- **4**
 φερόμενοι τῇ ἀκεραιότητι αὐτῶν *, εἰ συναναστήσεται τὰ ἀπορρεύσαντα ἐν
10 φλεβοτομίαις αἷματα καὶ σάρκες καὶ τρίχες αἱ πώποτε γενόμεναι ἢ μόναι
 αἱ πρὸς τῇ ἐξόδῳ, θλιβόμενοι εἰς τὸ τῷ θεῷ <ἐξεῖναι> ποιεῖν ἃ βούλεται·
 προστρέχουσιν· οἱ δὲ γενναιότεροι αὐτῶν, ἵνα μὴ ἀναγκάζωνται τὰ αὐτὰ
 αἷματα συνάγειν τῷ λόγῳ. ἃ πολλάκις ἀπεκκριθῆναι τῶν σωμάτων ἡμῶν

M U Methodius de resurr. I 20 ff; S. 242, 1 ff Bonwetsch (dazu die deutsche Übersetzung des Slaven in der früheren Methodiusausgabe von Bonwetsch S. 88, 33 ff = S)

2—S. 422, 1 = S. 419, 5—420, 6 (= Epiph.¹)

2 ἐντεῦθεν + φησὶν Epiph.¹ **3** τοὺς ἀσεβεῖς < Epiph.¹ (U) | * <καὶ τῆς
 θείας κρίσεως μὴ καταξιούσθαι> Epiph.¹ | * <καὶ ποταπὴν τὴν κρίσιν φανταζόμε-
 νοι, οὐ σαφηνίζοντες> Epiph.¹ **4** δοκοῦσι U προσδοκῶσι u. δόξωσι Epiph.¹ | βᾶ-
 σανος] *die Auferstehung* S | διελέγχει M (χ auf Rasur) Epiph.¹ **5** τὰ ἐξῆς ἀκο-
 λούθως] *das Weitere dem entsprechend* S τὸ ἐξῆς ἀκολούθως Epiph.¹; lies wohl τὸ
 ἐξῆς ἀκόλουθον * | μὴ] οὐ Epiph.¹ | * <μὴ κεκρατηκότας τὸν περὶ ἀναστάσεως
 καὶ κρίσεως τρόπον> Epiph.¹ | οὖν] δὲ M *aber nun* S **5f** αὐτῶν, τίνος] αὐτῶν
 < Epiph.¹ *τινὸς αὐτῶν* U *einen von ihnen* S **6** ἀποκρίνονται ὅτι < S | ἀποκρί-
 νονται + φησὶν, Epiph.¹ | ἃ] ὧν U | νῦν < Epiph.¹ **7** πότερον] *wieder* S | οὐ-
 σίας + αὐτῶν M U **9** * <[καὶ] οὐδὲν περὶ τοῦ ῥευστὴν εἶναι τὴν οὐσίαν <καταλαμ-
 βανόντων>, ἐξετάζοντες> Epiph.¹ | συναναστήσονται Epiph.¹ **10** καὶ¹] ἢ S | vor
 σάρκες + αἱ ἐκτακεῖσαι ἐν νόσοις Epiph.¹ | vor τρίχες + αἱ U | τρίχες + πᾶ-
 σαι Epiph.¹ | αἱ πώποτε γενόμεναι] *die einstmals ausgefallenen* S | γενόμεναι
 + ἡμῶν Epiph.¹ (U) **11** αἱ + ἐπὶ τῷ τέλει Epiph.¹ (M) | ἐξόδῳ + *Haare u.*
Fleisch S | θλιβόμεναι U **11f** εἰς τὸ τῷ θεῷ <ἐξεῖναι * > ποιεῖν προστρέχουσιν
 (προτρέχουσι M)] *so nehmen sie ihre Zuflucht zu dem Willen u. der Macht Gottes* S
 ὅτε μὲν προσκόπτουσι [καὶ] τῇ γινομένῃ ἐξετάσει, οἴομενοι δεῖν ἐπιτρέπειν τῷ θεῷ
 ὃ βούλεται περὶ τούτων ποιεῖν, ὅτε δὲ δοκοῦντες συγκαταβαίνειν τὰς ἐπὶ τέλει
 ταύτης τῆς ζωῆς τρίχας φασὶ ἡμῖν συναναστήσεσθαι Epiph.¹ (U) **12** ἀναγκάζονται
 Epiph.¹ **12f** τὰ αὐτὰ αἷματα] τὰ αἷματα αὐτῶν Epiph.¹ **13** συναγαγεῖν M
13f ἃ ... ἀπεκκριθῆναι ... συνέβη] τὰ ... ἀπεκκριθέντα Epiph.¹ **13** ἀποκρι-
 θῆναι U | ἡμῶν < S

συνέρη +, καὶ τὸ ἐπὶ τέλει ἡμῶν ἀναστήσεσθαι σῶμα. προσηγορήσαμεν 6
 δέ, διὰ τὸ τρεπτὴν εἶναι τὴν σωματικὴν φύσιν καὶ τοιαῦτα· ὥσπερ εἰς τὸ
 ἡμέτερον σῶμα αἱ προφαὶ κατατίθενται καὶ μεταβάλλουσι τὰς ὁμοιότητας,
 οὕτως καὶ τὰ ἡμέτερα σώματα μεταβάλλονται ἐν τοῖς σαρκοβόροις οἰω- 7
 νοῖς καὶ θηρίοις καὶ γίγνεται μέρος τῶν ἐκείνων σωμάτων, καὶ πάλιν
 ἐκείνα ὑπὸ ἀνθρώπων ἢ ἐτέρων ζώων ἐσθιόμενα ἀντιμεταβάλλεται καὶ
 γίγνεται ἀνθρώπων ἢ ἐτέρων ζώων σώματα. καὶ τούτου | ἐπὶ πολὺ γι- 8 Ö248
 γνομένου ἀνάγκη, τὸ αὐτὸ σῶμα πλειόνων ἀνθρώπων πολλάκις γίνεσθαι
 μέρος. τίνας οὖν ἔσται σῶμα ἐν τῇ ἀναστάσει; καὶ οὕτως εἰς βυθὸν ἡμᾶς
 10 φλυαρίας ἀλόγου συμβήσεται ἐμπίπτειν. | D600

13. Καὶ μετὰ ταῦτας τὰς ἀπορίας ἐπὶ τὸ πάντα εἶναι δυνατὰ τῷ θεῷ 13, 1
 καταφεύγουσι καὶ λέξεις τῶν γραφῶν δυναμένας κατὰ τὴν πρόχειρον ἐκ-
 δοχὴν ὑποβάλλειν τὸ νοούμενον αὐτοῖς προφέρονται· οἷον τὴν ἐν τῷ Ἰεζε- 2
 κίηλ «καὶ ἐγένετο ἐπ' ἐμὲ χεὶρ κυρίου καὶ ἐξήγαγέ με ἐν πνεύματι καὶ
 15 ἔθηκε με ἐν μέσῳ τοῦ πεδίου καὶ τοῦτο ἦν μεστὸν ὀστέων ἀνθρωπίνων.
 καὶ περιήγαγέ με ἐπ' αὐτὰ κυκλόθεν κύκλῳ· καὶ ἰδοὺ, πολλὰ σφόδρα ἐπὶ
 προσώπου τοῦ πεδίου, καὶ ἰδοὺ, αὐτὰ ξηρὰ λίαν. καὶ εἶπεν πρὸς με· υἱὲ 3
 ἀνθρώπου, εἰ ζήσεται τὰ ὀστέα ταῦτα; καὶ εἶπον· κύριε ὁ θεός, σὺ ἐπί-
 σταται ταῦτα. καὶ εἶπε πρὸς με· προφήτευσον, υἱὲ ἀνθρώπου· καὶ ἔρεῖς 4
 20 πρὸς αὐτά· τὰ ὀστέα τὰ ξηρὰ ταῦτα, ἀκούσατε λόγον κυρίου. τάδε λέγει
 Ἄδωναι· κύριος τοῖς ὀστέοις τούτοις· ἰδοὺ, ἐγὼ εἰσάγω εἰς ὑμᾶς πνεῦμα
 ζωῆς καὶ δώσω ἐφ' ὑμᾶς νεῦρα καὶ ἐπάξω ἐφ' ὑμᾶς σάρκα καὶ ἐκτενῶ
 ἐφ' | ὑμᾶς δέρμα καὶ δώσω τὸ πνεῦμά μου ἐφ' ὑμᾶς καὶ ζήσεσθε, καὶ P536
 θήσομαι ὑμᾶς ἐπὶ τὴν γῆν ὑμῶν, καὶ γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ εἰμι κύριος». 5
 25 τούτῳ μὲν οὖν (ὥς) πιθανωτέριον χρεῶνται τῷ ῥητῷ. καὶ ἄλλα δὲ (συν)λέγουσιν 5

14—21 Ezech. 37, 1—6

M U S Epiph.¹ (bis Z. 1 σῶμα)

1 * <καὶ τὰς μεταβαλλούσας σάρκας ἐν νόσοις (εἰς) ἰδρωτας ἢ οἷαν δῆποτε
 ὕλην> Epiph.¹ | τὸ] τῷ M τὰ Epiph.¹ (U) | ἡμῶν < S | ἀνίστασθαι
 Epiph.¹ | ἡγορήσαμεν M προηγορήσαμεν S 2f εἰς τὸ ἡμέτερον] oben gesagt S
 4 vor ἐν τοῖς + καὶ U 4f οἰωνοῖς καὶ < S 5 καὶ² < MU | γίνονται U
 6 ἐτέρων ζώων ἢ ἀνθρώπων S | ἀντιμεταβάλλει U 7 γίνεται M | ἐτέρων
 ζώων ἢ ἀνθρώπων S | καὶ] aber S 7f γινόμενον M 8 πολλάκις < S |
 γενέσθαι M γίνεσθαι U 9 μέρος] Leib S 9f φλυαρίας ἡμᾶς U 10 ἀλόγους U
 11 ταῦτας + πάσας S | δυνατὰ εἶναι U 13 οἷον < S 15 ἀνθρώπων U
 16—23 καὶ περιήγαγε — ἐφ' ὑμᾶς δέρμα < S 16 κύκλωθεν U 17 σφόδρα M
 18 ὀστέα U 19 ἔρεῖς] εἶπον U 22 ἐφ' ὑμᾶς¹] εἰς ὑμᾶς U 24 εἰμὶ < M 25 (ὥς)*
 | πιθανωτέρω M 25 (συν)λέγουσιν *, nach S fügen sie diesen bei] λέγουσιν MU

εὐαγγελικά, οἷον [ὡς] τό »ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων« καὶ τό »φοβήθητε τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν Γεέννῃ« καὶ τὸ ἐν τῷ Παύλῳ »ζωοποιήσει τὰ θνητὰ ὑμῶν σώματα διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ πνεύματος ἐν ὑμῖν«.

- 5 14. Χρὴ δὲ πάντα τὸν φιλαλήθη κατὰ ταῦτὸν τούτοις τὸν νοῦν ἐπι- 14, 1
στήσαντα περὶ τῆς ἀναστάσεως ἀγωνίσασθαι, σῶσαί τε καὶ τὴν τῶν ἀρ-
χαίων παράδοσιν καὶ φυλάσσασθαι μὴ ἐμπεσεῖν εἰς φλυαρίαν πτωχῶν νοη-
μάτων, ἀδυνάτων τε ἅμα καὶ θεοῦ ἀναξίων. τοῦτο οὖν εἰς τὸν τόπον 2
τοῦτον διαληπτέον, ὅτι πᾶν σῶμα ὑπὸ φύσεως συνεχόμενον τῆς κατατατ-
1 τούσης ἔξωθεν | τινὰ δίκην τροφῆς εἰς αὐτὸ καὶ ἀπεκκρινούσης ἀντὶ τῶν D 601
ἐπεισαγομένων ἕτερα, ὥσπερ τὰ τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων, τὸ ὑλικὸν ὑπο-
κείμενον οὐδέποτε ἔχει ταυτόν. διόπερ οὐ κακῶς ποταμὸς ὠνόμασται τὸ 3
σῶμα, διότι ὡς πρὸς τὸ ἀκριβὲς τάχα οὐδὲ δύο ἡμερῶν τὸ πρῶτον ὑπο-
κείμενον ταυτόν ἐστιν ἐν τῷ σώματι ἡμῶν, καίτοι γε τοῦ οἰονεῖ Παύλου
15 ἢ Πέτρου αἰὶ τοῦ αὐτοῦ ὄντος, (οὐ [τοῦ] κατὰ ψυχὴν μόνον, ἧς ἡ οὐσία
οὔτε ῥεῖ καθ' ἡμᾶς οὔτ' ἐπεισαγόμενόν τι | ἔχει ποτέ), καὶ ῥευστὴ ἢ φύσις Ö 250
τοῦ σώματος, τῷ τὸ εἶδος τὸ χαρακτηρίζον τὸ σῶμα ταυτόν εἶναι, ὡς καὶ 4
τοὺς τύπους μένειν τοὺς αὐτοὺς τοὺς τὴν ποιότητα Πέτρου καὶ Παύλου
τὴν σωματικὴν παριστάνοντας, καθ' ἣν ποιότητα καὶ οὐλαὶ ἐκ παίδων
20 παραμένουσι τοῖς σώμασι καὶ ἄλλα τινὰ ἰδιώματα, <ὡς> φακοὶ καὶ ἐπὶ
τούτοις εἴ τί ἐστιν ὅμοιον. τοῦτο τὸ εἶδος, καθ' ὃ εἰδοποιεῖται ὁ Πέτρος 5
καὶ ὁ Παῦλος, τὸ σωματικόν, [δ] ἐν τῇ ἀναστάσει περιτίθεται πάλιν τῇ
ψυχῇ, ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβάλλον, οὐ πάντως τόδε τὸ ἐκτεταγμένον τὸ
κατὰ τὴν πρώτην ὑποκείμενον. ὥσπερ δὲ τὸ εἶδος <ταυτόν> ἐστιν ἐκ βρέ- 6

1 Matth. 8, 12 — 2 Matth. 10, 28 — 3 Röm. 8, 11

M U S

1 [ὡς] * 2 τό] *das er sagte* S | ἀπολέσαι U 3 τὸ] τῷ U | ἐν τῷ Παύλῳ]
im Sendschreiben des Paulus S | ἡμῶν U 3f διὰ τὸ ἐνοικοῦν αὐτοῦ πνεῦμα U
4 ἐν ἡμῖν U 5 κατὰ ταυτόν] κατ' αὐτόν U *diesem gemäß* S | τούτοις < S
6 τε < M 7 μὴ < U 9 τοῦτον < M U 10 ἀποκρινούσης U 11 τῶν
ζώων] *der übrigen Geschöpfe* S 12 κακὸς U 13 διότι] διό M 14 οἷον ἢ U
15 [τοῦ] * | μόνον Jahn] μόνου M U | ἧς < M 16 οὔτε ῥεῖ] ὑστερεῖ M < S
ποτέ] μήποτε δὲ (*nach vorher gesetztem Punkt*) M *wann aber nun* S | ἢ Jahn]
ἦν M U 17 τὸ χαρακτηρίζον τὸ σῶμα] τοῦ χαρακτηρίζοντος σῶμα M 18 τοὺς
τίπους] αὐτοὺς τύπους M | τοὺς τὴν] εἰς τὴν U 20 <ὡς> * | φάσκοι M
21 εἴ τι < M 21f ὁ Παῦλος καὶ ὁ Πέτρος M 22 [δ] Mendelssohn | πάλιν
< S 23 τόδε τὸ Bonwetsch *nach* S] τόδε τι M τόδε ἔτι U | ἐκτεταγμένον]
ἐντεταγμένον U 24 ὑποκείμενον] *Alter* S; vgl. zu S. 424, 12 | <ταυτόν> Rufin

τους μέχρι τοῦ πρεσβυτέρου, καὶ οἱ χαρακτῆρες δοκῶσι πολλὴν ἔχειν
 παραλλαγήν. οὕτως νοητέον καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶδος ταῦτόν εἶναι P 547
 τῷ μέλλοντι. πλείστης ὁσῆς ἐσομένης τῆς ἐπὶ τὸ κάλλιον μεταβολῆς.
 ἀναγκαῖον γὰρ τὴν ψυχὴν ἐν τόποις σωματικαῖς ὑπάρχουσιν κεχρησθαι 7
 5 σώμασι καταλλήλαις τοῖς τόποις. καὶ ὥσπερ ἐν θαλάσῃ ζῆν ἡμᾶς ἐνύ- 8
 δρους γενομένους εἰ ἔχρηγ, πάντως ἂν ἡμᾶς ἔδει βράγχια ἔχειν καὶ τὴν
 ἄλλην ἰχθυῶν κατάστασιν. οὕτως μέλλοντας κληρονομεῖν βασιλείαν οὐρα-
 νῶν καὶ ἐν τόποις διαφέρουσιν ἔσεσθαι ἀναγκαῖον χρησθαι σώμασι πνευ-
 ματικαῖς· οὐχὶ τοῦ εἶδους τοῦ προτέρου ἀφανιζομένου, καὶ ἐπὶ τὸ ἐνδοξό- 9
 10 τερὸν γένηται αὐτοῦ ἢ τροπῇ, ὥσπερ ἦν τὸ Ἰησοῦ εἶδος καὶ | Μωυσέως D 502
 καὶ Ἡλίου οὐχ ἕτερον ἐν τῇ μεταμορφώσει παρ' ὃ ἦν.

15. Μὴ πρόσκοπτε ταῖνον, εἰ τὸ πρῶτον ὑποκείμενον ἂν τις λέγοι μὴ 15. 1
 ἔσεσθαι ταῦτόν τότε, ὅπου ὁ λόγος τοῖς ἐφιστάνειν δυναμένοις δείκνυσιν
 ὅτι οὐδὲ νῦν δύναται δύο ἡμερῶν ταῦτόν εἶναι τὸ πρῶτον ὑποκείμενον.
 15 ἄξιον δὲ ἐπιστῆσαι καὶ τὸ ἑτεροῖον μὲν σπείρεσθαι, ἑτεροῖον δὲ ἀνίστασθαι· 2
 «σπείρεται γὰρ σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν», καὶ ἐπιφέρει 3
 πάλιν ὁ ἀπόστολος, σχεδὸν τὴν γῆνιν ποιότητα (πᾶσαν) διδάσκων ἀπο-
 τίθεσθαι μέλλειν ἡμᾶς τοῦ εἶδους σφριζομένου κατὰ τὴν ἀνάστασιν· «τοῦτο
 δέ φημι, ἀδελφοί, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν θεοῦ κληρονομήσαι οὐ
 20 δύναται· οὐδὲ ἡ ψυχρὰ τὴν ἀψυχασίαν». ἴσως μὲν γὰρ ἔσται περὶ τὸν 4
 ἄγιον (σῶμα) διακρατούμενον ὑπὸ τοῦ εἰδοποιούντος ποτε τὴν σάρκα, σὰρξ
 δὲ οὐκέτι, ἀλλ' ὅπερ ποτὲ ἐχαρακτηρίζετο ἐν τῇ σαρκί, τοῦτο χαρακτι- 5252
 ρισθήσεται ἐν τῷ πνευματικῷ σώματι.

Καὶ πρὸς τὰ ῥήματα δὲ τῶν γραφῶν, ἃ παρατίθενται οἱ ἀδελφοί 5
 25 ἡμῶν, ταῦτα ἔστιν εἰπεῖν. καὶ πρῶτόν γε (πρὸς) τὰ ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ,

10f vgl. Matth. 17, 2. 3 — 16 I Kor. 15, 44 — 18 I Kor. 15, 50

M U S

2 καὶ < M | τὸ < U 3 πλείστης ὁσῆς — μεταβολῆς viel besser als die
 erste S | τὸ < U 5 τρόποις U | ἡμᾶς < U 6 δεῖ M | βράγχια] παρα-
 πλῆσιαν U 8 διαφοροῖς M besseren S 10 Μωσέως U 12 ὑποκείμενον]
 Alter S, vgl. S. 423, 24 | λέγει M 13 ἐπιστάναι M 14 δύο ἡμερῶν] zwei Teile S
 | ταυτόν < U 15 τὸ] dieses u. + gleichwie S | ἑτεροῖον . . . ἑτεροῖον] eines
 anderen ist . . . , eines andern S 17 πάλιν] πᾶσιν U | σχεδὸν < S | (πᾶσαν)*,
 wieder S 18 ἡμᾶς vor διδάσκων [Z. 17] U | κατὰ τὴν ἀνάστασιν] der Auferstehung S
 18f τοῦτο δέ φημι, ἀδελφοί] zu diesem aber, was er spricht S 19 κληρονομήσαι
 οὐ δύναται] werden nicht empfangen S 20 δύναται M | . ἴσως] σῶμα Bon-
 wetsch < S 21 (σῶμα)* | ἰδιοποιούντος U 22f χαρακτηριασθήσεται M U
 24 δὲ < M | ἃ vor πρὸς M 25 γε τὰ < U | (πρὸς)*, nach S

- ἐφ' ὅσον ἐπὶ τούτοις βούλονται * οἱ ἀπλούστεροι· κατὰ τὰς λέξεις ταύτας οὐδὲ
ἀνάστασις σαρκῶν ἔσται, ἀλλὰ ὀστέων μόνον καὶ δερμάτων καὶ νεύρων.
ἅμα δὲ καὶ ὑποδεικτέον αὐτοῖς ὅτι συναρπάζονται ὡς μὴ νενοηκότες τὸ 6
γεγραμμένον. οὐ γὰρ εἰ ὅστ' αὐτοὶ ὀνομάζεται, πάντως τὰ ὅστ' αὐτὰ νοητέον,
5 ὥσπερ οὐδὲ ἐν τῷ »ἐσκορπίσθη τὰ ὅστ' αὐτῶν παρὰ τὸν Ἄϊδην«, καὶ
»ἐσκορπίσθη πάντα τὰ ὅστ' αὐτοῦ μου« καὶ »ἵκασαί με, ὅτι ἐταράχθη τὰ ὅστ' αὐτοῦ μου«, φανεροῦ ὄντος τοῦ μὴ λέγεσθαι τὰ ὅστ' αὐτοῦ κατὰ τὴν κοινὴν ἐκδοχήν.
ἐπιφέρεται γοῦν τῷ λόγῳ ὅτι »αὐτὸς« λέγουσιν ὅτι ξηρὰ γέγονε τὰ ὅστ' αὐτοῦ 7
ἡμῶν. ἄρα γε λέγουσι »ξηρὰ γέγονε τὰ ὅστ' αὐτοῦ ἡμῶν«, θέλοντες ἀνίστα-
10 σθαι συναχθέντα; ἀλλὰ | τοῦτο ἀμήχανον. λέγουσιν δ' ἂν· »ξηρὰ γέγονε 8 D604
τὰ ὅστ' αὐτοῦ ἡμῶν«, ἐν αἰχμαλωσίαις γενόμενοι καὶ πᾶσαν ζωτικὴν νοτίδα ἀπο-
βεβληκότες· ἐπιφέρουσι γοῦν τὸ »ἀπόλωλεν ἡ ἐλπίς ἡμῶν, διαπεφωνήκα-
μεν«. οὐκοῦν ἡ ἐπαγγελία τῆς ἀναστάσεως τοῦ λαοῦ ἐστὶν ἀπὸ τοῦ πτώ-
ματος καὶ τῆς οἰονεῖ νεκρότητος ἣν νενέκρωται διὰ τὰ ἁμαρτήματα τοῖς
15 ἐχθροῖς παραδοθέντες. καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ δὲ ὑπὸ τοῦ σωτῆρος λέγονται 9
εἶναι »τάφοι γέγοντες ὀστέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας«. πρέπει δὲ
τῷ θεῷ ἀνοίγειν τὰ μνημεῖα ἐκάστου καὶ ἐξάγειν ἐκ τῶν μνημείων ἡμᾶς
ἐξωπονημένους, ὥσπερ ὁ σωτὴρ τὸν Λάζαρον εἵλκυσε ἐξω.
16. Τὸ δὲ »ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων« πρὸς 16, 1
20 αὐτοὺς ἀπορητέον ὅτι ὡς ἐν τούτῳ τῷ βίῳ πᾶν μέλος εἰς τινα χρεῖαν ὁ
δημιουργὸς κατεσκεύασεν, οὕτως καὶ τοὺς ὀδόντας εἰς τὸ διακρίπτεσθαι
τὴν στερεὰν τροφήν. τίς οὖν χρεῖα τοῖς κολαζομένοις ὀδόντων; οὐ γὰρ εἰς
τὴν Γέενναν ὄντες κατ' αὐτοὺς φάγονται. καὶ δεικτέον ὅτι οὐ πάντα 2
παραλαμβάνεσθαι δεῖ κατὰ τὸ κεείμενον. »ὀδόντας γοῦν ἁμαρτωλῶν«, φη-

5 Psal. 140, 7 — 6 Psal. 21, 15 — Psal. 6, 3 — 8. 12 Ezech. 37, 11 —
16 Matth. 23, 27 — 19 Matth. 8, 12 — 24 Psal. 3, 8

M U S

1 ἐφ' ὅσον ἐπὶ τούτοις *] ἐπὶ τὸ ὅσον ἐφ' οἷς M U so viel wie S [ἐπὶ τὸ ὅσον]
ἐφ' ὅσον Bonwetsch | * etwa (ἐπερείδεσθαι) * 3 μὴ < M 4 οὐ <, daher
der Satz als Frage gefaßt S | εἰ ὅστ' αὐτοῦ] εἰς τὰ M | πάντως] etwa? S 5 ἐν τῷ
< S | διεσκορπίσθη U 5f ἡμῶν — πάντα τὰ ὅστ' αὐτοῦ < U 6 πάντα < S
8 ὅτι² < M 9 γε] γὰρ M 10 λέγουσιν δ' ἂν] sie sagen aber nun S 11 ὅστ' αὐτοῦ
γινόμενοι M 12f διαπεφωνήκαμεν] wir sind verloren gegangen S 13 τῆς
ἀναστάσεως τοῦ λαοῦ] der Menschen S 15 σωτῆρος] Herrn S 16 τάφοι γέ-
μοντες ὀστέων νεκρῶν] gleich Totengebeinen S | νεκρῶν < U 17 ἐκάστου καὶ]
u. jeden von euch S | ἡμᾶς] euch S 19 τὸ δὲ] u. was er sagt S | ἐκεῖ] wo S
20 εἰς τινα χρεῖαν] zu ihrem Dienst S 24 κατὰ τὸ κεείμενον] nach dem in den
Worten Vorliegenden S | γοῦν] γὰρ M 24f φησὶν ἁμαρτωλῶν U

σίν. «συνέτριψας» καὶ «τὰς μύλας τῶν λεόντων συνέθλασεν κύριος». τίς δὲ οὕτως ἡλίθιος ὥς ὑπολαμβάνειν ὅτι τῆρῶν τὰ σώματα τῶν ἀμαρτωλῶν ὁ θεὸς τοὺς ὀδόντας αὐτῶν μόνον συντρίβει; ὥσπερ οὖν εἴ τις θέλων **3** ταῦθ' οὕτως ἔχειν φημιόμενος εἴλετο | ἐπ' ἀλληγορίαν, οὕτως ζητητέον **Ö254** τῶν κολαζομένων τὸν βρυγμὸν τῶν ὀδόντων, τῆς ψυχῆς δύναμιν μαθητικὴν ἐχούσης. ἥτις ἐν καιρῷ τοῦ ἐλέγχου περὶ τῶν ἀμαρτημάτων κατὰ τὸν συγκρουσμένον τῶν † ὀδόντων ὧν ἐφρόνησε βρῦξει τοὺς ὀδόντας. τὸ δὲ «φο- **4** βήθητε τὸν δυνάμενον καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ἀπολέσαι ἐν Γεέννῃ» τάχα μὲν διδάσκει ὅτι ἀσώματος ἡ ψυχὴ, τάχα δὲ καὶ δηλοῖ ὅτι χωρὶς **10** σώματος οὐ κολασθήσεται· περὶ οὗ φυσιολογοῦντες τὰ περὶ τοῦ εἶδους καὶ **D604** τοῦ πρῶτου ὑποκειμένου εἰρήκαμεν. καὶ τὸ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ δὲ **5 P539** «ζωοποιήσει καὶ τὰ θνητὰ ὑμῶν σώματα», θνητοῦ ὄντος τοῦ σώματος καὶ οὐ μετέχοντος τῆς ἀληθινῆς ζωῆς, δύναται παριστάνειν ὅτι τὸ σωματικὸν εἶδος περὶ οὗ εἰρήκαμεν, τῇ φύσει θνητὸν ὄν, «ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, **15** ἡ ζωὴ ἡμῶν», καὶ αὐτὸ μεταβάλλει ἀπὸ τοῦ εἶναι «σῶμα θανάτου», ζωοποιηθὲν διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ζωοποιούντος, ἐκ τοῦ «σαρκικοῦ» πνευματικὸν γεγονός. καὶ τὸ «ἐρεῖ δὲ τις, πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί, ποίῳ δὲ σώματι **6** ἔρχονται:» γυμνῶς παρίστησιν ὅτι τὸ πρῶτον ὑποκείμενον οὐκ ἀναστήσεται. εἰ γὰρ καλῶς ἐλάβομεν τὸ παράδειγμα, τηρητέον ὅτι ὁ σπερματικὸς λόγος **7** **20** ἐν τῷ κόκκῳ τοῦ σίτου δραξάμενος τῆς παρακειμένης ὕλης καὶ δι' ὅλης αὐτῆς χωρήσας, περιδραξάμενός <τε> αὐτῆς τοῦ αὐτοῦ εἶδους, ὧν ἔχει δυ-

1 Psal. 57, 7 — **7f** Matth. 10, 28 — **12** Röm. 8, 11 — **14** Kol. 3, 4 — **15** vgl. Röm. 7, 24 — **17** I Kor. 15, 35

M U S

1 vor κύριος + ὁ M **3** μόνον < S | συντρίβει μόνον U | εἰ < S **4** ταῦτα U | ἐπ' ἀλληγορίαν] zur Jagd S **7** † ὀδόντων] der Ordnungen S; lies wohl φρονημάτων * | ὧν] ὡς U | τὸ δὲ] u. was er sagt S **8** τὴν < U | Γεέννῃ] Feuer S **9** καὶ δηλοῖ *, nach S] δηλοῖ καὶ MU **10** περὶ τοῦ εἶδους] über die Form d. h. über die Wesensform S **11** καὶ < S | τὸ] τῷ M **12** ἡμῶν U **13** οὐ] οὐκ U **14** ὅν < M | ὁ < U **15** ἀπὸ τοῦ εἶναι σῶμα θανάτου] von der Sterblichkeit S **16** διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ζωοποιούντος *] διὰ τὸ πνεῦμα τὸ ζωοποιῶν MU durch den Geist, < τοῦ ζωοποιούντος S | ἐκ τοῦ «σαρκικοῦ» πνευματικὸν γεγονός *] ἐκ τοῦ πνευματικὸν γεγονέναι MU deshalb weil sie geistig geworden S **17** καὶ τὸ] und was er sagt, dann aber sagt der Apostel | τις S] < MU **18** ὑποκείμενον] Leib S **19** εἰ γὰρ] οὐ γὰρ M | τηρητέον Bonwetsch] τ τηρητέον (5 Buchstaben nach τ freigelassen) M ζητέον U so sollen wir beachten S **20** ἐν τῷ κόκκῳ τοῦ σίτου] im Samen u. im Korn des Weizens S **21** <τε> * nach S | τοῦ αὐτοῦ] lies τοῦ ὅλου? *

νάμεων ἐπιτίθησι τῇ ποτε γῇ καὶ ὕδατι καὶ ἀέρι καὶ πυρί, καὶ νικήσας τὰς ἐκείνων ποιότητας μεταβάλλει ἐπὶ ταύτην ἧς ἐστὶν αὐτὸς δημιουργός· καὶ οὕτως συμπληροῦται ὁ στάχυς, εἰς ὑπερβολὴν διαφέρων τοῦ ἐξ ἀρχῆς κόκκου μεγέθει καὶ σχήματι καὶ ποικιλίᾳ.

5

Πρόκλου τοῦ αὐτοῦ.

17. Ἄ μὲν οὖν Ὁριγένης εἰς τὴν περὶ τῆς ἀναστάσεως ἐγχειρῶν 17, 1
πραγματεῖαν ἐσπούδασε, ποικιλωτάτην ἐπιδεικνύμενος θεωρίαν, τοσαῦτα
ὥς ἐν ἐπιτομῇ· ἐνθυμοῦ δὲ καὶ τὰ τούτοις ἀκόλουθα ἐφεξῆς. λείπεται 2
γὰρ τὰς ἀπὸ τῶν γραφῶν ἔτι πρὸς τοῖς εἰρημένοις μαρτυρίας παραλαβεῖν,
10 ἵν' ὥσπερ ἀνδριάς πάντα τὰ μέρη συμμετρώς (ἔχουσα. οὕτως) ὁ λόγος | οὗ- Ö 256
τος (συμμετρίαν) λαβὼν ὅλος ἐκ πλήρους ἧ κατεσκευασμένος, [ἀλλὰ] μηδὲν
ἔχων ἐνδεὲς τῶν εἰς σχῆμα καὶ κάλλος συναγομένων. τί οὖν αἱ γραφαὶ 3
συνάδουσι τούτοις, ἐπικρατύνουσai πρὸς συμπλήρωσιν | διαγωγῆς κρείττονος D 605
τὸν ἀνθρώπον, φραστέον. ταῦτα γὰρ ἐάν τις οἶός τε ἧ, μὴ παρακόπτων
15 τοῦ δέοντος, ἀκριβῶς νοεῖν, εἴσεται τὴν ἀνάστασιν ἐπ' αὐτοῦ μὴ χρῆναι
παραλαμβάνεσθαι τοῦ σώματος, ἅτε ἀδυνατοῦντος ἀτρέπτου δι' αἰῶνος μέ-
νειν, ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ, ἐν ᾧ αὐτὸς ὁ καὶ νῦν ἐν τούτῳ διασφύζο- P 540
μενος χαρακτὴρ τηρηθήσεται, ἵν' ἕκαστος ἡμῶν καὶ κατὰ τὴν μορφήν ὁ
αὐτὸς ἧ, καθάπερ ἐλέχθη καὶ Ὁριγένει. οὕτω γὰρ ἐκεῖνος ἔσσεσθαι τί- 4
20 θεται τὴν ἀνάστασιν. ζευστοῦ γὰρ ὄντος τοῦ σώματος τοῦ ὕλικου καὶ
μηδέποτε μένοντος ἐφ' ἑαυτῷ καὶ τὸ βραχύ, ἀλλὰ προσγι(γ)νομένου καὶ ἀπο-
γι(γ)νομένου περὶ τὸ εἶδος τὸ χαρακτηρίζον τὸν ἀνθρώπον, ὅφ' οὗ κα' συγκα-

M U (hinter ἀνάγκη Z. 23 — Schluß von f. 117^r — Quaternionenversetzung; vgl.

TU B. 36 H. 2 S. 47) S

1 καὶ⁴ < U 6 τῆς < U 7 ἐπιδεικνύμενος + εἰς αὐτὸν M | vor τοσαῦτα
+ εἰσὶ U 8 ἀκόλουθα *, nach S das Folgende] ἀναθεωρῶν MU | λείπεται]
es ist ihm nötig S 9 πρὸς τοῖς εἰρημένοις < S 10 ἵνα M | (ἔχουσα, οὕ-
τως) *, nach S ebenmäßig seiend, so auch | ὁ λόγος οὗτος *] ὁ λόγος ἑαυτοῦ
MU diese Verhandlung S 11 (συμμετρίαν) * | (συμμετρίαν) λαβὼν — κατε-
σκευασμένος] ganz ebenmäßig werde S | ὅλος U | [ἀλλὰ] * 12 εἰς σχῆμα]
zur Güte u. Gestalt S | γραφαὶ + (λέγουσι) u. dann συνάδουσαι? * 13 πρὸς
συμπλήρωσιν διαγωγῆς κρείττονος] zu besserem Wandel S 14 φραστέον] πλα-
στέον M | ταῦτα(!) U | παρακόπτων] lies παραπίπτων? * 15 τοῦ δέοντος]
das Verständnis S | ἀκριβῶς < S 16 ἅτε] ἀπ' M 17 vor αὐτὸς + ὁ M
18 ἕκαστος] ἕκδτος M 19 Ὁριγένει M 21 καὶ τὸ βραχύ] auch nicht eine
kleine Stunde S | τὸ] τῷ M 22 χαρακτηρίζον M

τεῖται τὸ σχῆμα. ἀνάγκη. | φησί, τὴν ἀνάστασιν ἐπὶ μόνου τοῦ εἶδους σφ- P 560
 ζεσθαι δεῖ, προσδοκᾶν. καὶ ἵνα μὴ εἴπῃς ὅτι οὐ μανθάνω· σκοτεινῶς 5 P 561
 ἐκείνος γὰρ τοῦτο διέλαβεν. ἐγὼ δέ σοι σαφέστερον ὥδε τὸν νοῦν τούτων
 ἐξηγήσομαι. ἤδη γὰρ πάντως ἐώρακας δέρμα ζώου ἢ ἄλλο τι τοιοῦτο 6
 5 γεμισθὲν ὕδατος, ὅπως ἐὰν πρὸς ὀλίγον κενούμενον πρὸς ὀλίγον πληροῖτο,
 αἰ τὸ εἶδος τὸ αὐτὸ δείκνυσιν. οἷον γὰρ ἂν ἢ τὸ περιέχον, ἀνάγκη πρὸς
 αὐτὸ καὶ τὸ ἐντὸς σχηματίζεσθαι. φέρε γὰρ ὑπεκρέοντος τοῦ ὕδατος, 7
 εἴ τις προσβάλλοι τοσοῦτον ὅσον ἐκχεῖται, μὴ ἐὼν τὸν ἀσκὸν ἀθρόως κε-
 νωθῆναι τοῦ ὕδατος. εἰ μὴ τοιοῦτο ἀνάγκη φαίνεσθαι τὸ προστιθέμενον
 1) οἷον καὶ τὸ πρότερον. διὰ τὸ εἶναι καὶ τὸ περιέχον τὸ αὐτὸ περὶ ὃ εἰσρεῖ
 καὶ ἀπορρεῖ τὸ ὕδωρ. καὶ ὅγ, καὶ τὸ σῶμα τούτοις ὃ ἐθέλων ἀπεικάζειν 8
 οὐκ αἰδεσθήσεται. ὡσαύτως γὰρ καὶ τὰ ἀπὸ τῆς τροφῆς ἀντισταγόμενα
 ἀπὸ τῶν ὑπεξεωθεισῶν σαρκῶν εἰς τὸ σχῆμα τοῦ περιέχοντος εἶδους μετα-
 ραλοῦνται, καὶ ὅπόσον μὲν ἂν κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς διαχυθῇ, τοῖς ὀφθαλ-
 15 μοῖς ἔοικεν. ὅπόσον δὲ κατὰ τὸ πρόσωπον, τῷ προσώπῳ, ὅπόσον δὲ κατὰ
 τὰ ἑτερα. | τούτοις· ὥστε τὸν αὐτὸν ἕκαστον φαίνεσθαι, οὐκ οὐσῶν τῶν D 606
 σαρκῶν ἐν αὐτῷ τῶν πρῶτον ὑποκειμένων, ἀλλὰ τοῦ εἶδους, καθ' ὃ εἶδο-
 ποιῶνται τὰ προσγιγνώμενα. καὶ τοίνυν εἰ μὴ ἐσμεν οἱ αὐτοὶ καὶ ἐπ' 9
 ὀλίγας ἡμέρας τῷ σώματι, ἀλλὰ τῷ εἶδει τῷ ἐν τῷ σώματι (τοῦτο γὰρ
 20 μόνον ἐστηκεν ἀπὸ γενέσεως), πολλῷ | μᾶλλον οὐδὲ τότε οἱ αὐτοὶ κατὰ Ö 258
 τὴν αὐτὴν σάρκα ἐσόμεθα. ἀλλὰ κατὰ τὸ εἶδος τὸ καὶ νῦν <καὶ> αἰ δι-
 σφύζμενον ἐν ἡμῖν καὶ μένον. ὃ γὰρ ἐκεῖ τὸ δέρμα, τοῦτο τὸ εἶδος ἐν-
 θάδε· ὃ δὲ ἐκεῖ τὸ ὕδωρ ἐπὶ τῆς εἰκόνος, τοῦτο ἐνταῦθα τὸ προσγιγνώ-
 μενον καὶ ἀπογιγνώμενον. ὥσπερ οὖν νῦν τοῦ σώματος οὐκ ὄντος τοῦ 10

M U S

1 f σφύζεσθαι < S 2 δεῖ U < S | οὐ μανθάνω *, vgl. S. 435, 1] καὶ
 λανθάνει M οὐκ αἰεὶ μανθάνει U < S | σκοτεινῶς] σκοπεῖν ὡς M 3 γὰρ < S
 διέλαβεν] δὲ ἔλαθεν M | ὥδε < S | τούτων] τοῦτον U 4 πάντως] παν-
 τὸς S | τι < M | τοιοῦτον U < S 5 ὅπως < S 7 φέρε] lies viell. ὅρα
 (wegen εἰ μὴ Z. 9) * 9 ἀνάγκη τοιοῦτο U 10 τὸ πρότερον *, nach S das
 Frühere] τὸ πᾶν MU | τὸ εἶναι καὶ < S | τὸ αὐτὸ < S | περὶ ὃ εἰσρεῖ]
 περιθεῖς ῥεῖ U 13 ὑπεξεωθεισῶν M 14 vor ἂν + οἷν M 15 f κατὰ τὰ
 ἑτερα] einem andern Glied S 16 τούτοις] ebensoviel S 16 f οὐκ οὐσῶν — ὑποκει-
 μένων] während nicht dasselbe Fleisch ist S 17 ἐν αὐτῷ] ἐν ταυτῷ U | τῶν
 — ὑποκειμένων < S | πρῶτον *] πρώτων MU 18 προσγιγνώμενα U | εἰ u.
 ἐσμεν < S | οἱ αὐτοὶ] ἐν αὐτοῖς M | ἐπὶ U 19 τῷ³ < U 20 vor μᾶλλον
 + οὖν U | τότε < S | κατὰ < M 21 <καὶ> * | αἰ < S 22 καὶ μένον
 < S | εἶδος + schien S 23 προσγιγνώμενον U 24 καὶ ἀπογιγνώμενον < M
 | vor ὥσπερ + und S | νῦν < S

αὐτοῦ, ὅμως ὁ χαρακτήρ κατὰ τὴν αὐτὴν μορφὴν ὁ αὐτὸς σφύζεται, οὕτως· καὶ τότε οὐκ ὄντος τοῦ σώματος τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ ἐνδοξότερον τὸ εἶδος ἀνέβη· οὐκέτι ἐν φθαρτῷ, ἀλλ' ἐν ἀπαθείῃ καὶ πνευματικῷ δειχθήσεται σώματι, ὥσπερ οἶον τὸ Ἰησοῦ κατὰ τὴν μεταμόρφωσιν ἦν, ὅτε εἰς τὸ
 5 ὅρος ἀνέβη μετὰ Πέτρου, καὶ τὸ Μωυσέως καὶ τὸ Ἥλιου τῶν ὁφθέντων αὐτῷ.

18. Καὶ ταῦτα μὲν οὖν μέχρι τοσούτου διεσκέφθω· οὗτος γὰρ ὡς ἐν 18, 1 κεφαλαίῳ τῶν Ὁριγένους δογματισμῶν ὁ νοῦς. ἔαν δέ τις τῶν ἀμφισβη- 2 τούντων προβαλλόμενος τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, | διὰ τὸ »πρωτότοκον τῶν P 565 νεκρῶν« καὶ »ἀπαρχὴν« αὐτὸν εἰρήσθαι »τῶν κεκοιμημένων«, λέγει ὅτι καθάπερ ἐκεῖνος ἀνέστη, καὶ τὰ πάντων <σώματα> ὡσαύτως ἐκεῖνῳ δεῖν προσδοκᾶν ἀναστήσεσθαι, ἵνα ὥσπερ Χριστὸς ἐγήγερται, οὕτως ὁ θεὸς τοὺς κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἄξει σὺν αὐτῷ, ἐγήγερται δὲ τὸ τοῦ Ἰησοῦ <σῶμα>, καὶ τὰς σάρκας ἔχον ἃς εἶχε καὶ τὰ ὅσα, καθάπερ ἐπέισθη, 15 καὶ Θωμᾶς, λέξομεν· ἀλλὰ τὸ τοῦ Χριστοῦ σῶμα οὐκ ἦν »ἐκ θελήματος 3 ἀιδρός«, »ἡδονῆς ὑπνω συνελθούσης«, »ἐν ἀνομίαις συλληφθὲν καὶ κισση- θὲν ἐν ἀμαρτίαις«, ἀλλὰ »ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ δυνάμεως ὑψίστου καὶ D 607 παρθένου«, τὸ δὲ σὺν ὑπνος ἐστὶ καὶ ἡδονὴ καὶ ῥύπος. καὶ διὰ τοῦτο καὶ 4 ὁ σοφὸς Σειράχ »ἐν γὰρ τῷ ἀποθνήσκειν ἄνθρωπον »ἀποφθέγγεται« κλη- 20 ρονομήσει ἐρπετὰ καὶ θηρία καὶ σκώληκας«, καὶ <Δαυΐδ> ἐν ὀγδοηκοστῷ ἐβδόμῳ ψαλμῷ »μὴ τοῖς νεκροῖς ποιήσεις θαυμάσια ἢ ἱατροὶ ἀναστήσουσι καὶ ἐξομολογήσονται σοι; μὴ διηγῆσεται τις ἐν τάφῳ τὸ ἔλεός σου καὶ τὴν

4 Matth. 17, 1—3 — 9 Kol. 1, 18; Apok. 1, 5 — 10 I Kor. 15, 20 — 12 I Thess. 4, 14 — 14f vgl. Joh. 20, 27f — 15 Joh. 1, 13 — 16 Weis. Sal. 7, 2 — Psal. 50, 7 — 17 vgl. Luk. 1, 35 — 19 Sir. 10, 11 — 20 Psal. 87, 11—13

M U S

1 χαρακτήρ + ὁ U | κατὰ τὴν αὐτὴν μορφὴν ὁ αὐτὸς] von derselben Ähnlichkeit S | οὕτως Jahn] οὕτως εἰ MU 2 τότε οὐκ < U 3 ἀλλὰ M | ἀπαθεί] unverweslich S 4 τὸ Ἰησοῦ *] τοῦ Ἰησοῦ M τῷ Ἰησοῦ U 5 τὸ beidemale *] τοῦ MU | καὶ τὸ Ἥλιον < S 7 οὖν < U | οὗτος Ausgg.] οὕτως MU 8 ὁ νοῦς] haben wir erwähnt S 9 τῷ σῶμα U 9f τῶν νεκρῶν < S 10 εἰρησθαι] sie S 11 καὶ τὰ] κατὰ M | <σώματα> Bonwetsch nach S | ἐκεῖνο U 13 διὰ τοῦ Ἰησοῦ] mit Jesus S 14 <σῶμα> * nach S | ἔχον < U | ἐπέισθη] sagte S 15 λέξομεν *] λέξωμεν MU so sagen wir S 16 vor ἡδονῆς + καὶ S .| ἡδονῆς ὑπνω συνελθούσης] der Vereinigung eines Mannes S | vor ἐν ἀνομίαις + oder S | καὶ] oder S 18 παρθένον + sehr heiligen u. reinen S | καὶ⁴ < S 19 ἀποφθέγγεται < S 20 <Δαυΐδ> * nach S | ἐν ὀγδοηκοστῷ ψαλμῷ ἐβδόμῳ U 21 ποιήσεις * nach S] ποιήσης MU 22 τις < S | ἐν + τῷ M

ἀληθείᾳ σου ἐν τῇ ἀπολείᾳ· μὴ γνωσθήσεται ἐν τῷ σκότει τὰ θαυμάσιά σου καὶ ἡ δικαιοσύνη σου ἐν γῇ ἐπιλελησμένη· καὶ ἕτερα δὲ ῥήματα 5
τοιαῦτα τῷ βουλομένῳ συνάγειν ἐκ τῶν γραφῶν πάρεστιν ἃ * ἵνα μὴ
πάντων ἡμεῖς εἰς πλῆθος μνημονεύοντες πολυπλάσιονα τῶν εἰρημένων αὐ-
5 ῥήσωμεν τὸν λόγον.

Λοιπὸν Μεθοδίου·

19. Ὡς οὖν ἐπαύσατο μόλις ὁ Πρόκλος καὶ σιγῇ τῶν παρόντων ἦν 19, 1
ἐπὶ πολὺ, καταβληθέντων ἱκανῶς πρὸς ἀπιστίαν, καὶ ἐγὼ ἡσθόμην ὅτι τῷ
ὄντι πεπαισμένος εἶναι. ἡρέμα τὴν κεφαλὴν ἐπάρας καὶ ἀναπνεύσας ὥσπερ
10 οἱ πλείοντες τοῦ κύματος ἦδη λωφώντες, ὑποτρέμων ἔτι καὶ σκοτιζόμενος
(ἐβεβλήμην γάρ, ὡς πρὸς ὑμᾶς εἰρήσθω. | τῇ δεινότητι κατηντλημένος τῶν ὁ 260
λόγων) τρέπομαι πρὸς τὸν Αὐξέντιον καὶ καλέσας αὐτόν· ὦ Αὐξέντιε, νο- 2
μίζω, ἔφη, μὴ μάτην λελέχθαι τὸ ποιητικόν «σὺν τε δὺ' ἐρχομένῳ». καὶ
γάρ οἱ ἀνταγωνιστὰὶ δύο. «διὸ σθένης ἀμφοτέροι ἀμφοτέρων περ σχῶμεν».
15 συναντιλήπτορα γάρ καὶ συναγωνιστὴν αἰροῦμαι σε τῆς πρὸς αὐτοὺς μάχης. μὴ 3
ἡμῶν ὁ Ἀγλαοφών μετὰ Πρόκλου καὶ Ὀριγένους τοῖς ἀνατρεπτικοῖς καθ'
ἡμῶν ὠπλισμένος λόγοις ἐκπέρσῃ τὴν ἀνάστασιν. ἄγε οὖν ἀντιπαρα- 4
ταξιώμεθα τοῖς σοφίσμασιν αὐτῶν. μηδὲν τῶν ἀντιλογικῶν, οἷς οἱ δειλοὶ P 563
βάλλονται, φοβηθέντες· καὶ γὰρ οὐδὲν ἐν | αὐτοῖς ὕγιες ὅλως οὐδὲ πάγιον, D 608
20 ἀλλὰ ψαντασία μόνον εὐπρεπῆς ῥημάτων πρὸς κατάπληξιν τῶν ἀκούντων
καὶ πειθῶ κατεσκευασμένη, οὐ τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ συμφέροντος χάριν,

13 Ilias 10, 224 — 14 Ilias 21, 308f

M U S

3 τοιαῦτα] viele S | ἃ Bonwetsch nach S] ὅσα M U | * <ἐῶμεν> Mendels-
sohn 4 μνημονεύσαντες U 5 τὸν < U 7 μόλις M | vor ὁ Πρόκλος
+ καὶ U 8 ἐπὶ πολὺ < S | ἱκανῶν S 9 εἶην U | ἡρέμα τὴν] ἡρεματι-
κὴν M 10 τοῦ κύματος] aus den Wellen S 11 ἐβεβλήμην γὰρ + und S |
κατηντλημένος < S 11f κατηντλημένος τῷ λόγῳ M τῶν λόγων κατηντλημέ-
νος U 13 τὸ ποιητικόν] jenes Wort S | σὺν τε δὺ' ἐρχομένῳ] σὺν τε δύο ἐρ-
χομένῳ M σὺν τε δυοῖν ἐρχομένοι U 14 διὸ σθένης] von Diosthenos S | ἀμ-
φότεροι < M | περ σχῶμεν] ἐπέχομεν U 15 ἐροῦμαι U 16f τοῖς ἀνα-
τρεπτικοῖς — λόγοις < S 16 ἀματρεπτικοῖς U 17 ἐκπέσῃ U 17f ἀντι-
παρτασώμεθα M 18 τῶν σοφισμάτων M | οἱ < U 19 βάλλονται]
fürchten S | φοβηθέντες βάλλονται M | ἑαυτοῖς M | ὅλως < U S 20 πρὸς
κατάπληξιν + nur S | ἀκούνων + τῶν M 21 κατεσκευασμένων M | vor
οὐ + und S | καὶ] οὐδὲ U

ἀλλὰ τοῦ δόξαι τοῖς παροῦσι σοφοὺς τοὺς λόγους. ἐντεῦθεν γοῦν τοῖς 5
πολλοῖς οἱ ἐκ τῶν εἰκότων ἔσθ' ὅτε λόγοι πρὸς κάλλος καὶ ἡδονὴν πε-
ποιικιλμένοι μᾶλλον τῶν εἰς ἀκρίβειαν ἐξητασμένων νομίζονται σπουδαιό-
τεροι, τῶν διδασκάλων οὐ πρὸς τὸ βέλτιστον ἀμιλλωμένων ἔτι καὶ σεμνόν,
5 ἀλλὰ πρὸς τὸ ἀρέσαι καὶ εὐημερῆσαι, καθάπερ οἱ σοφισταί, οἱ μισθὸν
αἰροῦνται τῶν λόγων, ἐπευωνιζόμενοι τὴν σοφίαν ἐπαίνοισι. τὸ μὲν οὖν 6
παλαιὸν βραχὺ παντελῶς τὸ περὶ τὴν ἐξήγησιν ἦν, φιλοτιμουμένων μὴ τέρ-
πειν, ἀλλὰ ὠφελεῖν τοὺς παρόντας τῶν τότε· ἀφ' οὗ δὲ λοιπὸν εἰς ῥαστώ-
νην ἐπετράπη πᾶσιν ἐρμηνεύειν ἐξεῖναι τὰς γραφάς, [καὶ] πάντες εἰς τὸ
10 ποιῆσαι μὲν τὸ καλὸν ἡμβλύνθησαν πλησθέντες οἰήματος, περὶ τὸ λογι-
κεύεσθαι δὲ προέκοψαν καλλωπιζόμενοι, ὥς πάντα γινώσκειν ὑπάρχοντες
δεινός, διδάσκεσθαι μὲν ὁμολογεῖν χρήζειν αἰδεσθέντες, φιλονικεῖν δὲ μάλ-
λον καὶ προπηδᾶν, ὥς οἱ διδάσκαλοι *. θρασυνθέντες γοῦν ἐντεῦθεν τοῦ 7
μὲν εὐλαβοῦς καὶ πρᾶου καὶ πάντα δύνασθαι ποιεῖν τὸν θεὸν ὡς ἐπηγγεί-
15 λατο πιστεύειν ὠλίσθησαν, εἰς δὲ ζητήσεις κενὰς καὶ βλασφημίας ἤκασι,
μὴ νοήσαντες ὡς οὐ τὰ ἔργα τῶν λόγων ἐπετηδεύθη χάριν, ἀλλὰ τῶν ἔρ-
γων οἱ λόγοι, ὥσπερ <ἐπ'> ἱατρικῆς, δι' ἧς τοὺς κάμνοντας σώζεσθαι δεῖ
τῶν λόγων ἔργοις κυρουμένων, ἐν' ἡρμωμένων ἡμῶν πάντα σύμφωνος ὁ
νοῦς εἴη τοῖς ἀρίστοις λόγοις, τὰ ἦδη τῇ γλώσσει συμφῶς παρέχων δί-
20 κην | λύρας, ἀλλὰ μὴ ἄμουςα καὶ ἀσύμφωνα. ἐπὶ γὰρ τῇ κτήσασθαι κατὰ 8 Ö262
ἀλήθειαν ἀγωνίζεσθαι δεῖ τὸ δίκαιον ἀσκεῖν καὶ οὐκ ἐπὶ τῇ δοκεῖν, χω-
λῶς ἐπιβαίνοντα σοφίας καὶ πρὸς δόξαν μᾶλλον ἢ πρὸς ἀλήθειαν | ἀμιλ- D609
λώμενον, πρόθυρα καὶ προσχήματα καὶ πᾶσαν ὑποδυσάμενον τῆς ὑποκρί-
σεως τὴν σκευήν. | P564

25 20. Εἰσὶ γάρ, εἰσὶν οἱ λόγων τραγικῶς κεκοσμημένων προσβολαῖς, 20, 1

M U S (bis Z. 4 τῶν διδασκάλων; das Folgende bis S. 434, 13 αὐτὴν αὐθις
ausgefallen)

1 δόξαι] δεῖξαι U | τοῖς παροῦσι] den Hörenden S | τοὺς λόγους σοφοὺς U
1f τοῖς πολλοῖς < S 2 ἔσθ' ὅτε < S 4 τῶν διδασκάλων] zum Lehrer S |
οὐ] οὐτε U | βέλτιστον U 6 αἰροῦνται *] αἴρονται M ἐροῦνται U | τὴν σο-
φίαν *] τῆς σοφίας MU | ἐπαίνοισι < M | μὲν οὖν] μέντοι M 9 ἐτράπη M
[ἐξεῖναι]? * | [καὶ] * 10 μὲν hinter πάντες M 13 [οἱ]? * | * etwa <φιλο-
τιμηθέντες> * 14 ὥς] ὦν U 15 vor πιστεύειν + τὸ U | καινὰς M 16 μὴ]
οὐ M 17 <ἐπ'> * | δι' ἧς *] δι' ὧν MU | δεῖ σώζεσθαι U | δεῖν M 18 ἐν'
< M | σύμφωνος *] συμφώνως MU 19 εἴη] ἐπὶ M 20f lies wohl κατὰ
ἀλήθειαν <τὴν σοφίαν> ἀγωνίζεσθαι δεῖ τὸ δίκαιον ἀσκοῦντα * 21 τὸ δοκεῖν M
22 ἐπιβαίνοντα M 22f ἀμιλλώμενον aus ἀμιλλωμένων U 23f ὑποδυσάμε-
νος U 25 προσβολαῖς Pet. Bonwetsch

καθάπερ γυναῖκες ἔξωθεν ὁραϊζόμεναι πρὸς ἀπάτην, ἐντέχνως, * ἔάν μὴ
 τις πεφυλαγμένως αὐτοῖς τῶν ἐπι νεωτέρων προσβλέψῃ τῇ πίστει καὶ νη-
 πτικῶς. ὁθεν εὐλαχρητέον πρὸ τοῦ καταμαθεῖν ἀσφαλῶς εἰς τὴν καρδίαν 2
 εἰσδεῖξασθαι τὸν τοιοῦτον λόγον· καὶ γὰρ ψεύδονται οἱ ἐξαπατῶντες πολ-
 3 λάκις τοὺς διστάζοντας, καθάπερ δὲ καὶ αἱ Σειρήνες τοὺς ψεύγοντας
 αὐτάς, κρύπτουσαι μακρόθεν τὸ μυσάνθρωπον τῇ καλλιφωνίᾳ. ἦ πῶς, 3
 ὦ Αὐξέντια, ἔφη, ἐγώ, (δοκεῖ) σοὶ ταῦτα τίθασθαι:

καὶ ὅς ἀπεκρίνατο· Οὕτως καθάπερ καὶ σοί.

Οὐκοῦν πάντως τῶν ἑτεροδόξων τοὺς σοφιστὰς μιμητὰς εἰδώλων ἀλη- 4
 11 θείας εἶναι λέγομεν, ἀλήθειαν μὴ γινώσκοντας, καθάπερ ζωγράφους· καὶ
 γὰρ οὗτοι μιμεῖσθαι μὲν ναυπηγούς καὶ πλοῖα καὶ κυβερνήτας ἐπιχειροῦσι.
 ναυπηγεῖν καὶ κυβερνᾶν οὐ γινώσκοντες. οὐκοῦν ἀποξέοντες (εἰ) θέλεις 5
 τὰ χρώματα παῖθωμεν αὐτῶν τὰ θαυμάζοντα τὰς τοιαύτας γραφὰς παιδία.
 ὅτι οὔτε τὸ πλοῖον τοῦτο πλοῖόν ἐστιν οὔτε ὁ κυβερνήτης κυβερνήτης,
 15 ἀλλὰ τοῖχος ἔξωθεν πρὸς τέρψιν χρώμασι καὶ γραφαῖς κεκοσμημένος καὶ
 ὅτι μιμηταὶ μὲν εἰδώλου πλοίου καὶ κυβερνήτου οἱ δημιουργήσαντές εἰσιν
 ἀπὸ τῶν χρωμάτων ταῦτα, καὶ οὐ πλοίου;

Μακρὸν τῷ ἀκοῦσαι ποθοῦντι τὸ προοίμιον. 6

Ἀλλ' ὠφέλιμον, ἔφη, ὦ ἄριστε. τὰ γὰρ ἀπὸ τῶν θεοπνεύστων γραμ-
 20 μάτων ῥήματα, οἷς ἐπιχρωματίζοντες ποικίλλουσιν ἑαυτῶν πρὸς ἀπάτην
 οὗτοι τὴν δόξαν, δικαιοσύνην αὐθαδῶς καὶ ἀλήθειαν ὀνομάζοντες, οὐ γινώ-
 σκοντες ὅλως δικαιοσύνην, εἴ τις ἀφέλοιτο. πόσον οἷε γυμνωθέντας αὐτοὺς
 τῶν τοιούτων ὀνομάτων χλευασθήσεσθαι;

Πάνυ πολὺ, ἔφη.

25 Πότερον, οὖν, ὦ Αὐξέντια, ἦν δὲ ἐγώ, σὺ βούλει ταύτης | ἡγεμονεύειν 7 D610
 τῆς ὁδοῦ ἣ ἐγὼ ἡγήσωμαι;

Δίκαιος, ἔφη, σὺ ἡγεῖσθαι· σὺ γὰρ καὶ κατάρχεις τοῦ λόγου.

M U 9—15 = Sacra Parallela Bruchst. 413 Holl (= Pa)

1 vor ἔξωθεν + αἱ U | * etwa <ἐξαπατῶσι τοὺς ἀπλουσιτέρους> * · 2 αὐ-
 τοῖς Jahn] αὐταῖς MU | νεωτέρων U 4 τὸν < M 5 διστάζοντας *] διδά-
 σκοντας MU | δὴ < U 6 κρύπτουσαι *] κρύπτουσι MU 7 <δοκεῖ> *, vg].
 S. 433, 28; σὺ ταῦτα τίθεσαι Gataker 8 ἀπεκρίνετο M | σοί *] σύ MU
 9 πάντας MPa 10 λέγομεν UPa | λέγομεν εἶναι Pa 12 οὐ] μὴ U | γι-
 νώσκοντες] λεγόμενοι Pa | <εἰ> * | θέλεις] ὅσα εἰς M < Pa 13 αὐτῷ M αὐ-
 τοῦς Pa | τὰ θαυμάζοντα] θαυμάζοντας Pa 14 τοῦτο < U 15 κεκοσμη-
 μένα U 16 καὶ] ἦ Pa 17—19 καὶ οὐ — ἄριστε < Pa 18 τῷ] τὸ U
 19 ἀλλὰ U | ἔφη MU 19f γραφῶν U 21 ἀλήθειαν] ἀληθινῶς Pa 26 ἡγή-
 σωμαι *] ἡγομαι M ἡγήσομαι U 27 δίκαιον U

21. Οὐκοῦν ἐλέγετο — φέρε γὰρ πρὸς μέρος ἐξ ἀρχῆς ἀκολούθως 21, 1
 τὸν Ἀγλαοφῶντος ἐξετάσωμεν νοῦν — ἡ ψυχὴ τὸ σῶμα διὰ τὴν παράβασιν
 ὃ περικείμεθα τοῦτο ἀνειληφέναι, χρόνοις τοῖς ἄνω χωρὶς αὐτοῦ μακαρίως
 διαΐξασα. τοὺς γὰρ δερματίνους εἶναι χιτῶνας σώματα (ἔφη) εἰς ἃ ἐνεῖρ- 2
 5 χθαι | συνέβη τὰς ψυχὰς, δίκην ὅπως ὧν ἔδρασαν νεκροφοροῦσαι παρά- P565
 σχωσιν. ἡ οὖν ταῦτα πρῶτον ἦν ἐν ἀρχῇ τὰ λεχθέντα ὑπὸ σοῦ, ἱατρέ;
 ἀλλ' ἴθι, ὑπόμνησον, ἐάν τί σοι μὴ φαίνωμαι μεμνημένος.

Οὐδὲν νῦν ὑπομνήσεως εἰς τοῦτο δέη· αὐτὰ ταῦτα γὰρ ἦν ἐν πρώτοις 3
 ἡμῖν τὰ εἰρημένα.

10 Τί δέ; οὐχὶ καὶ τοῦτο ἐν τοῖς ἐξῆς ἐλέγετο πολλαχῶς ὑπὸ σοῦ, ὥς 4
 ἐμποδὼν πρὸς τὴν κατάληψιν ἡμῖν τὸ σῶμα τῶν ὄντως ὄντων καὶ γινώσιν
 διὰ τὰς πρὸς τὸ κοσμεῖν ἀσχολίας αὐτὸ καὶ θεραπεύειν γίνεταί καὶ τὰς
 ἄλλας τὰς περὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς γαστρὸς προσβολάς, ἔτι τε βλασφημιῶν
 καὶ παντοίων αἰτίων ἀμαρτημάτων διὰ τὸ μὴ δύνασθαι καθ' ἑαυτὴν δίχα
 15 σώματος ὅλως ἀμαρτῆσαι ψυχὴν· καὶ διὰ τοῦτο, μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀπο- 5
 δημίαν ἐκτὸς ἀμαρτήματος ὅπως ἔσοιτο καὶ παρακοῆς ἐν τοῖς οὐρανοῖς,
 ἐνθα καὶ τὰς διατριβάς ἔξει μετὰ τῶν ἀγγέλων, ἐλευθέραν αὐτὴν καὶ
 γυμνὴν χρῆναι διαμεῖναι σώματος, ἐπειδὴ περ τὸ σῶμα τοῦ χρáινεσθαι
 τοῦτο καὶ ἀμαρτάνειν παρὰίτιον αὐτῇ καὶ συνεργὸν γίνεταί; ἄνευ γὰρ 6
 20 σώματος ὁμήχανον ἀμαρτῆσαι ψυχὴν. ὅθεν ἵνα τὸν ἄπειρον ἀναμάρτητος
 αἰῶνα τηρηθῇ, οὐκέτι τὸ ταλαντεῦον αὐτὴν εἰς τὴν φθορὰν κάτω καὶ τὴν
 ἀδικίαν σῶμα λήψεσθαι.

Ἀλλ' ἐλέχθη καὶ τοῦτο.

7

Τί δέ; καὶ κ. λῶς σοι τοῦτο καὶ ὀρθῶς, ἔφη, ἡγησάμενος λελέχθαι;

25 Καὶ τί σοι, ἔφη, τοῦτο διαφέρει; ἀλλὰ οὐκ ἐξελέγχεις τὸν λόγον.

Οὐδέν, ἦν δὲ ἐγώ, ἀλλὰ δι' ἃ εἰρηκας ὅπως ἐξετάζεται ὁ λόγος.

8 D611

Καλῶς καὶ ὀρθῶς, ἔφη.

Καλῶς δέ σοι δοκεῖ τίθεσθαι καὶ ὀρθῶς ὁ ἑαυτῷ τάναντία λέγων καὶ
 ἀσύμφωνα;

30 Οὐδ' ὁπωσιζῶν.

M U

4 <ἔφη> * 5 ὅπως ὧν] ὁπόσων M 5f παράσχουσιν M 7 ἴθι, ὑπόμνη-
 σον] εἰς ὑπόμνησιν U | τις U | φαίνομαι(!) μὴ U 8 οὐδὲ M 11 ἐμποδὼν M
 ἐμπόδιον Dind. Bonwetsch 12 γίνεταί] γίνεται M U 13 ἔτι τε] εἴτε M
 14 διὰ τὸ μὴ] ὧν οὐ M 15 vor ψυχὴν + τὴν U 16 ἀμαρτημάτων U |
 σέσοιτο M 18 vor ἐπειδὴ περ + ἵνα M 19· γίνεται U 23 ἀλλ' < U
 20 διαφέρειν M | ἐλέγξεις U 26 οὐδέν, ἦν] οὐδὲ ψυχὴν U 28 ὁ] δς U |
 τὰ ἐναντία U

Epiphanius II.

- Ἀμύτως γὰρ οὗτός σοι φαίνεται τὴν ἀλήθειαν ὑποκρίνεσθαι; 9
 Πάντων μάλιστα, ἔφη.
 Οὐκ ἄρα ἀποδέχη τὸν τὰς ἀρμονίας ἐντείνοντα πρὸς τὸ ψευδὲς μέλος
 τῶν λόγων;
 5 Οὐδ' ὁπωσιούην.
 Οὐκοῦν οὐδὲ σεαυτοῦ λέγοντος ἀμούσως οὐδ' ὅτι οὐκ ἀποδέξῃ. δοὺς 10
 γὰρ ἀσωμάτως ἡμαρτηκέναι τὰς ψυχὰς ἀποσφαλίσας τῆς ἐντολῆς καὶ ὅ 266
 φράσας διὰ τὴν ἀνομίαν τοὺς χιτῶνας αὐταῖς ὕστερον τοὺς δερματίνους
 δεδοκέναι τὸν θεόν, ἵνα εἰκὴν νεκροφοροῦσαι παράσχωσι, χιτῶνας τὰ σώ-
 10 ματα φράσας, προΐόντος τοῦ λόγου ἐπιλαθόμενος ἅ τὸ πρῶτον ὑπέθου μὴ
 δύνασθαι καθ' ἑαυτὴν τὴν ψυχὴν ἁμαρτῆσαι λέγεις. | οὐ πεφυκέναι 11 P586
 γὰρ ἔλως πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ παραίτιον αὐτῇ παντοίων κακῶν τὸ σῶμα γε-
 γοέναι. ἔθεν πρὸς τὸ μὴ παρορμηθῆναι πρὸς ἀδικίαν αὐτὴν αὐθις, καθά-
 περ συνέβη καὶ πρόσθεν ὑπὸ τοῦ σώματος, οὕτως εἰς τοὺς αἰῶνας αὐτὴν
 15 ἔσεσθαι χωρὶς αὐτοῦ, καίτοι πρῶτον εἰπὼν ἐν τῷ παραδείσῳ πρὸ τοῦ σώ- 12
 ματος τὴν ψυχὴν, ὅποτε ἔτι μακαρία καὶ ἀναλγὴς ἦν, ἡμαρτηκέναι· παρα-
 ράση γὰρ τὴν ἐντολήν, κεκρατυμμένης ἤδη διὰ τὴν πρὸς τὸν ὄφιν πειθῶ
 τῆς ἁμαρτίας. δεσμὸν αὐτῇ τὸ σῶμα δεδοσθαι τιμωρόν. ὥστε ἢ τὸ πρό- 13
 τερον ἢ τὸ ὕστερον οὐκ ὀρθῶς ἔχει. ἦτοι γὰρ πρὸ σώματος ἡμαρτε καὶ
 20 οὐδέν τι μᾶλλον κἂν μὴ λάβῃ σῶμα ἁμαρτήσεται, καὶ μάταιος ἡ περὶ τοῦ
 μὴ ἀνίστασθαι τὸ σῶμα περισσολογία· ἢ μετὰ σώματος, καὶ οὐ δύνανται
 • σῶμα οἱ χιτῶνες νομίζεσθαι εἶναι οἱ δερματῖνοι. εὕρισκεται γὰρ πρὸ τῆς 14
 κατασκευῆς αὐτῶν ἀθετήσας ὁ ἄνθρωπος τὴν θείαν ἐντολήν· οὐ καὶ χάριν
 οἱ χιτῶνες κατασκευάζονται, τὴν γύμνωσιν τὴν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν
 25 προσγενομένην καλύψοντες. ἀλλὰ πότερον πείθω σε | καὶ ὁρᾷς ὡς 15 D 618
 ἑαυτῷ μαχόμενα ὑπέθου καὶ σοὶ τοῦτο γεγένηται σαφὲς ἢ οὐδέπω μνη-
 θάνεις, ὦ Ἀγλαοφῶν, ἔφην, ὃ λέγω;

M U S (von Z. 13f καθάπερ συνέβη an)

1 οὕτως U 2 ἔφην M 5 οὐδ' οὐκ M 10 ἅ] πρῶτον M 13 ὅθεν
 + μὴ M 14 οὕτως < M 16 ἀναλγὴς] *tadellos* S 16f παραβάση Dind. Öh.]
 παραβάσει M ebenso u. zum Vorhergehenden gezogen S παραβάσα U 17 γὰρ
 < S | κεκρατυμμένης ἤδη < S 18 vor τιμωρόν + und S 19 οὐκ < S
 ἔχει] *hast du gesagt* S | ἦτοι] *wenn sie auch* S 20 περὶ τοῦ] περὶ αὐτοῦ M
 22 νομίζεσθαι εἶναι] *genannt werden* S 23 ἀθετήσας . . . τὴν θείαν ἐντολήν]
der gesündigt hat S | vor τὴν θ. ἐντολήν + πρὸς U 24 τὴν ἀπὸ] τῆς ἀπὸ M
 | αὐτῶν] *ihn* S 25 καλύψαντες M | πότερον] *wie* S 26 ἑαυτῷ Pet.]
 ἑαντῶν MU | ἀχόμενα U | γένηται M 27 ἔφην] *sprach er* S

Μανθάνω, ἔφη, καὶ οὐδέν τι δέομαι δεύτερον ἀκοῦσαι, ἀλλὰ ἔλαθον 16
 ἐμαυτὸν οὐκ ὀρθῶς εἰπών. ἀνάγκη γάρ μοι δεδωκότι τοὺς δερματίνους
 χιτῶνας εἶναι τὰ σῶματα ὁμολογεῖν, καὶ πρὶν εἰς τὸ σῶμα τὴν ψυχὴν
 ἐληλυθέναι ἡμαρτηκέναι, ἀνθ' ὧν πρὸ τῆς κατασκευῆς αὐτῶν ἡ παρά- 17
 5 βασίς ἐγένετο, — διὰ τὴν παράβασιν γὰρ οἱ χιτῶνες αὐτοῖς κατασκευά-
 ζονται καὶ οὐχ ἡ παράβασις διὰ τοὺς χιτῶνας γίγνεται — καὶ ἐκ ταύτης
 τῆς ὁμολογίας συγκατατίθεσθαι ὥς οὐ τὸ σῶμα τοῦτο παραίτιον κακίας
 ἐστίν, ἀλλ' αὐτὴ ἡ ψυχὴ ἐν ἑαυτῇ. διὸ καὶ μὴ λάβῃ τὸ σῶμα, ἁμαρ- 18
 τήσεται, ἐπειδὴ περ καὶ πρόσθεν ἡμαρτεν χωρὶς σώματος. καὶ ἀνόητον τὸ
 10 λέγειν ἀναβιβῶναι μὴ δύνασθαι τὸ σῶμα διὰ τοῦτο, ἵνα μὴ παραίτιον τῇ
 ψυχῇ τοῦ ἁμαρτῆσαι γενηθῇ. ἁμαρτήσεται γάρ, ὥσπερ καὶ πρὸ τοῦ σώ- 19
 ματος ἡμαρτεν. οὕτως καὶ μετὰ τὴν τοῦ σώματος ἀπόθεσιν, καὶ μὴ αὖθις
 τὸ σῶμα ἀπολάβῃ. ὅθεν ἀνάγκη μοι διὰ ταῦτα μήτε ἐμαυτοῦ μήτε ἄλλου
 ἀποδέχεσθαι λέγοντος | τοὺς δερματίνους χιτῶνας εἶναι τὰ σῶματα. εἰ δὲ P 567
 15 ἀποδεξαίμην, ὁμολογεῖν χρή με καὶ τὰ εἰρημένα. Ö 268

22. Τί δέ, οὐχὶ καὶ κείνο, ἔφην, ὃ Ἀγλαοφῶν, δοκεῖ σοι μὴ ὀρθῶς ἔχειν; 22, 1

Τὸ ποῖον;

Τὸ λέγειν, ἣν δὲ ἐγώ, δεσμὸν καὶ πέδας τὸ σῶμα μεμηχανῆσθαι κατὰ
 τῆς ψυχῆς, καὶ ὅτι καὶ ὁ προφῆτης »δεσμίους γῆς« ἔφη ἡμᾶς διὰ τοῦτο
 20 καὶ ὁ Δαυὶδ »πεπεδημένους«.

Καὶ ὅς· οὐκ ἔχω σοι προχειρώς ἀποκρίνασθαι, ἔφη. ἀλλὰ τί ἄλλω 2
 οὐ διαλέγῃ;

Καὶ ἐγώ — ἡσθόμην γὰρ ἐρυθριᾶν αὐτόν, φεύγοντα ἐλεγχοῦσθαι τῷ 3

19 Klagen. Jerem. 3, 34 — 20 Psal. 145, 7

M U S

1 μανθάνω] *ich habe gelernt* S | οὐδέν τι] *οὐκέτι* U | ἀκοῦσαι Dind.]
 ἀκούσθαι M ἀκούσεσθαι U 2 δεδωκότι M δεδοκότι U 4 ἡ < M 5 διὰ
 τὴν — αὐτοῖς] *denn deshalb sind sie* S 5f κατασκευάζονται] καὶ δι' αὐτῶν ἡ
 τοῦτων αὐτοῖς κατασκευάσεις U 6 τοὺς χιτῶνας] *jener Kleider* S | γίνεται M
 8 ἀλλὰ M | αὐτῇ] αὕτη M | ἐν ἑαυτῇ < M *sich selbst* S 10 ἀναβιβῶναι μὴ
 δύνασθαι] *stehe nicht auf* S | τὸ σῶμα] χωρὶς σώματος M | διὰ τοῦτο + τὴν
 σάρκα MU 11 γεννηθῇ U | ὥσπερ] ὥς U | τοῦ² < M 13 διὰ ταῦτα < S
 | *weder einen andern noch mir* S 14 λέγοντος + *dieses* S | εἰ δέ] ἦ, < δὲ U
 16 τί δέ — ἔχειν] *Jenes stimmt* S 18 τὸ¹ + δέ M | τὸ λέγειν, ἣν δὲ ἐγώ]
was ich sage S | καὶ πέδας < S | μεμηχανῆσθαι] *haltet ihr* S 19 καὶ ὅτι]
wie S | ἔφη < M | διὰ τοῦτο < S 21f ἔφη — διαλέγῃ < S 22 διαλέγει U
 23 ἡσθόμην . . ἐρυθριᾶν αὐτόν] *ich erkannte, denn ich bemerkte* S 23f ἐλεγχοῦ-
 ναι τῷ λόγῳ] *das Wort der Widerlegung* S | τῷ λόγῳ *] τὸν λόγον MU

λόγῳ —· οἶμαι γὰρ με κατὰ ψθόνον ἐπιχειρεῖν σε ἐλέγξει, ἔφην, καὶ μὴ
 τὸ προκείμενον καταφανὲς φιλονεικεῖν ποιῆσαι· ἀλλ', ὦ ἀγαθέ, μὴ ἀπο-
 κάμης ἀνερωτώμενος. ὁρᾷς γὰρ ὡς οὐ περὶ μικρῶν | ἡμῖν εἰσιν οἱ λόγοι, 4 D613
 ἀλλ' οὖν τίνα τρόπον χρὴ πεπιστευκέναι· καὶ γὰρ οὐδὲν οἶμαι τοσοῦτον
 5 κακὸν ἀνθρώπῳ γενέσθαι ὅσον ἀπὸ τῶν ἀναγκαίων, ὁπόταν ψευδῇ περὶ
 αὐτῶν δοξάζῃ. ἴθι οὖν προθύμως πρὸς τὰ ἐρωτώμενα· ἀποσάφει καὶ 3
 ἐάν τί σοι λέγειν ἀληθὲς μὴ δοκῶ, μᾶλλον τῆς ἀληθείας φροντίσας ἢ
 ἑμοῦ, ἐλεγχῶν. μεῖζον γὰρ ἀγαθὸν τὸ ἐλεγχθῆναι τοῦ ἐλέγξει νομίζω, ὅσῳ
 μεῖζον ἐστὶ τὸ αὐτὸν ἀπαλλαγῆναι κακοῦ τοῦ ἄλλον ἀπαλλάξαι. φέρε 4
 10 οὖν παραλλήλους παραβάλλοντες τοὺς λόγους σκεπτόμεθα εἴ τι διόισουσιν
 ἀλλήλων. καὶ γὰρ τυγχάνει περὶ ὧν ἀμφισβητοῦμεν οὐ πᾶν σμικρὰ ὄντα,
 ἀλλὰ περὶ ὧν εἰδέναι τε κάλλιον, μὴ εἰδέναι τε αἰσχροῦν. οὐκοῦν σὺ μὲν
 οὐ νομίζεις ἀναβιβῶναι τὸ σῶμα, νομίζω δὲ ἐγώ.

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, καὶ δι' αὐτὸ εἶρηκα.

15 Καὶ σὺ δέ, ἦν δὲ ἐγώ, θεσμὸν αὐτὸ καὶ φυλακὴν καὶ σῆμα καὶ ἄχθος 5
 καὶ πέδας εἶναι ἔφη, ἐγὼ δὲ οὐ φημί.

Ἀληθῆ, ἔφη, μοι λέγεις.

Καὶ μὴν καὶ ἀκολασίας καὶ πλάνης καὶ λύπης καὶ θυμοῦ καὶ συλ- 6
 λήβδην τῶν ἄλλων ἀπάντων εἶναι παραίτιον αὐτὸ κακῶν ἔφη, ὃ ἐμποδί-
 20 ζουσιν ἡμῶν τὴν πρὸς τὸ κάλλιον ὁρμὴν τῆς ψυχῆς, μὴ ἔδοντα τῶν ὄντως
 ὄντων εἰς κατὰληψὶν ἡμᾶς καὶ γνῶσιν παρελθεῖν. κἂν γὰρ ἐπιχειρήσωμεν 7

M U S 8 μεῖζον — ἀπαλλάξαι Sacra Parall. Bruchst. 414 Holl (= Pa)

1 με] μὴ U | ἐπιχειρεῖν < S | ἔφην < S 1f καὶ μὴ — ποιῆσαι] damit
 ich eine Widerlegung des Worts bereite S 2 ἀποκάμοις U 3 ἂν ἐρωτώμε-
 νος U mit Fragen S | μικρὸν M | εἰσὶν ἡμῖν U | οἱ λόγοι] die Verhandlung S
 4 οὖν τίνα] ὄντινα U | χρὴ τρόπον U | οὐδὲν < M | οἶμαι < S 4f το-
 σοῦτων κακῶν U 5 ἀπὸ τῶν — ὁπόταν < S 5f ψευδῇ — δοξάζοι] nicht nach
 der Wahrheit glaubt S 6 ἴθι] welcher S | ἀποσαφές M < S | καὶ] aber S
 7 λέγειν . . μὴ δοκῶ] nicht sage S 7f φροντίσας ἢ ἑμοῦ] φρόνη ἑμοῦ M 8 νοῖ
 μεῖζον + um Vieles S | μεῖζονα M | ἐλεγχθῆναι τοῦ < M | νομίζω < S
 9 τὸ αὐτὸ M 10 παραλλήλους] παρ' ἄλλους M | παραβαλόντες M 12 τε
 κάλλιον] das Gute S | τε αἰσχροῦν] das Böse S 13 νομίζης M 14 ἔφην U |
 δι' αὐ] δὴ M | εἶρηκα] was er sagte S 15 καὶ σὺ δὲ — ἐγώ] du aber nun, ich
 auch S | ἦν δέ] ἦν μὲν U | καὶ φυλακὴν καὶ σῆμα < S 16 ἔφη] φῆς S |
 ἐγὼ δὲ + ἔφη S 17 λέγεις + hierüber jetzt S 18 καὶ²] δι' U 19 ἀπάν-
 των + ὧν U | κακὸν M | φῆς S | αὐ < U 19f. ἐμποδίζον U 20 ἡμῖν US
 | νοῖ μὴ ἔδοντα + und S | μὴ ἔδοντα τῶν] μὴ ἔδον τὸν U 21 καὶ γνῶσιν
 < S | ἐπιχειρήσωμεν] ich versuche S

θηρεῦσαί τι τῶν ὄντων, αἰ παρειμπίπτων ζόφος ζοφοῖ τὸν λογισμόν, μὴ ἐπιτρέπων ἡμᾶς ἐπισκοπῆσαι τὸ ἀληθὲς τρανῶς. ἀπάτης μὲν γὰρ ἡ διὰ τῶν ὧτων ἡμῶν πεπλήρωται σκέψις, ὡς ἔφης, | ἀπάτης δὲ καὶ ἡ διὰ τῆς P 568 ὀψεως, ἀπάτης καὶ ἡ διὰ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων.

5 Ὅρῃς, ἔφη, ὦ Εὐβούλιε, ὡς ἐγὼ ἔτοιμός εἰμί σε ἐπαινεῖν, ὁπόταν ὁρ- 8 θῶς διασαφῆς τοὺς λόγους;

23. Ἄρα οὖν, ἵνα δὴ με καὶ μᾶλλον ἐπαινέσῃς, εἰ δεσμός τὸ σῶμα 23, 1 καθ' ὅμῃς δοκεῖ, οὐ δύνανται κακίας ὑπαίτιον εἶναι νομίζεσθαι τῇ | ψυχῇ, Ὡ270 καὶ ἀδικίας ἔτι. ἀλλὰ σωφροσύνης ἀντιστρόφως καὶ παιδείας. Ὡδε δὲ 2 D 614

10 σκόπει· οὕτω γὰρ ἂν μᾶλλον ἀκολουθήσεις. ποῖ ἄγομεν τοὺς τὰ σώματα κάμνοντας; οὐ παρὰ τοὺς ἰατρούς;

Δηλον, ἔφη.

Ποῖ δὲ τοὺς ἀμαρτάνοντας; οὐ παρὰ τοὺς δικαστάς;

3

Ἀνάγκη.

15 Οὐκοῦν δίκην ὧν ἔδρασαν δώσοντας, ἔφη, δικαίως;

Ναί.

Τὸ δὲ δίκαιον πάγκαλον;

Ὡμολόγει.

Ὁ δὲ δικαίως κρίνων καλῶς ποιεῖ· δικαίως γὰρ κρίνει;

20 Συνέφη.

Τὸ δὲ καλὸν ὠφέλιμον;

Φαίνεται.

Ὡφελοῦνται ἄρα οἱ κρινόμενοι. ἀναιρεῖται γὰρ αὐτῶν ταῖς βασάνοις 4 ἡ πονηρία κωλυομένη, καθάπερ καὶ πρὸς τῶν ἰατρῶν τομαῖς καὶ φαρμά- 25 κοῖς αἱ νόσοι. τὸ γὰρ ἀδικοῦντα διδόναι δίκην ἐπανορθοῦσθαι τὴν ψυχὴν ἔστι, τὴν μεγάλην νόσον ἀδικίαν ἀποβάλλοντα.

Ὡμολόγει.

Τί δέ; οὐ κατὰ ἀναλογίαν τῶν ἀμαρτηθέντων τὰς κολάσεις τοῖς κολα- 5 ζομένοις δικαίως προσφέρεσθαι φῆς, καθάπερ καὶ τοῖς ἰατρευομένοις κατὰ 30 ἀναλογίαν τῶν τραυμάτων τὰς χειρουργίας;

Ἐπένευσεν.

M U S

1 αἰ < S | παρειμπίπτον MU | ζόφος < S | ζοφοῖ < M 2 ἐπιτρέ-
πον M | μὲν < U 3 ἡμῶν < M | ὡς ἔφη < S 4 ὀψεως] *Schauen der*
Augen S | ἡ διὰ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων] *die übrigen Sinne* S 7 δεσμός + *der*
Seele S 9 καὶ ἀδικίας ἔτι < S 10 ὅποι M | τὰ σώματα < S 12 δηλον,
ἔφη < S 13 δὲ < S 15 δίκην < S | ἔφη < S 17 πάγκαλλον M πᾶν
καλόν U 18 ὁμολόγει M ὁμολογεῖ U 19 δὲ < S | δικαίως γὰρ κρίνει < S
20 συνέφη] *auch ich sage es* S 24 κωλυομένη < S 26 τὴν μεγάλην νόσον
< S 27 ὁμολόγει U < S 28f τοῖς κολαζομένοις δικαίως < S

Οὐκοῦν ὁ μὲν δράσας ἄξια θανάτου τιμᾶται θανάτῳ τὴν δίκην. ὁ δὲ 6
πληγῶν πληγαῖς, ὁ δὲ δεσμῶν δεσμοῖς;

Ὡμολόγει.

Ζημιούται δὲ ὁ ὀφλήσας, ἔφη, δεσμοῖς ἢ πληγαῖς ἢ ἄλλῃ τινὶ τοιαύτῃ 7
τιμωρίᾳ, ὅπως παύσῃται μεταγνοῦς τοῦ ἀδικεῖν, ξύλον καθάπερ διεστραμ-
μένον βασάνοις εὐθυνόμενος;

Ἀληθέστατα, ἔφη, λέγεις.

Τιμωρεῖται γὰρ αὐτὸν οὐ τοῦ παρεληλυθότος ἐγκλήματος ἕνεκα ὁ δι- 8
καστής, ἀλλὰ τοῦ μέλλοντος, ὅπως μὴ καὶ αὐθις ποιήσῃ τοῦτο.

10 Δῆλον, ἔφη.

Ὁ γὰρ δεσμός αὐτῷ δῆλον ὥς τὴν πρὸς τὸ ἀδικεῖν ἐρμὴν ἀναιρεῖ, μὴ 9
ἐπιτρέπων ποιεῖν ἃ θέλει.

Ἀληθές.

Οὐκοῦν εἴργεται τοῦ ἀμαρτάνειν, τῶν δεσμῶν μὴ ἐόντων ἐλευθερίᾳ- 10
15 ζοντα χρῆσθαι ταῖς ἡδοναῖς, ἀλλὰ συστελλόντων καὶ τὸ δίκαιον διδασκόν-
των τιμᾶν ἔστ' ἂν αὐτὸς μάθῃ νουθετούμενος σωφρονεῖν.

Φαίνεται, ἔφη.

Οὐδὲ τοίνυν παραίτιος | ὁ δεσμός γίγνεται τοῦ πλημμελεῖν.

11 P 569

Ἔοικε.

20 Σωφρονίζει γὰρ καὶ ποιεῖ δικαιότερους ἀλεξιφάρμακον ὦν | ψυχῆς, αὐ- D615
στηρὸν μὲν καὶ δηκτικόν, ἀλλ' ἰατικόν.

Δῆλον, ἔφη.

Τί γάρ; φέρε, ἐξετάζωμεν πάλιν τὰ ἔμπροσθεν. οὐ δεσμὸν τὸ σῶμα 12
διὰ τὴν παράβασιν δέδωκας εἶναι τῆς ψυχῆς;

25 Καὶ δίδωμι, ἔφη.

M U S

1 θανάτον vor δράσας U | ἄξια θανάτου] *Handlungen des Todes* S 2 πλη-
γῶν] *πλήττων* M 3 ὁμολόγει U < S 4 ὁ < M 4f ἔφην — τιμωρίᾳ < S
4 τοιαύτῃ < M 5 ὅπως — τοῦ ἀδικεῖν] *der Besserung halber* S 6 βασάνοις
< S | εὐθυνόμενος] *gerade gemacht gebessert wird* (auf ξύλον bezogen) S 7 ἔφη
< S 8f ἕνεκα ὁ δικαστής < S 9 μὴ καὶ] *καὶ μὴ* M | ποιῇ U 11 δῆλον
ὥς < S | τὴν πρὸς τὸ] *πρὸς τὴν τὸ* M 15f ἀλλὰ συστελλόντων — σωφρο-
νεῖν < S 16 αὐτὸς *] *αὐτὸ* M U 17 φαίνεται ἔφη] *auch ich sage es* S
18 οὔτε M U | παραίτιον M | γίνεται M 19 vor ἔοικε + ὥς U 20 καὶ
ποιεῖ — ὦν ψυχῆς < S | δικαιότερους U 21 δεκτικόν U | ἀλλὰ U 22 δῆ-
λον, ἔφη] *Ja, ich sage es* S 23 φέρε + γὰρ U | ἐξετάζωμεν M 24 διὰ τὴν
παράβασιν < S 25 καὶ] *Ja* S

- Ἀμαρτάνειν δὲ τὴν ψυχὴν μετὰ σώματος, εἴπερ τὸ μοιχᾶσθαι φονεύειν 13
 τε καὶ ἀσεβεῖν ἀμαρτία σοι δοκεῖ, ἃ μετὰ τοῦ σώματος ἢ ψυχῇ ποιεῖ;
 Ἐπένευσεν.
 Ἀλλὰ τὸν δεσμώτην ὁμολογήσαμεν μὴ δύνασθαι ἀδικεῖν; 14
 5 Ὁμολογήσαμεν, ἔφη.
 Κωλύεσθαι δὲ ἀλγυνόμενον ὑπὸ τῶν δεσμῶν;
 Ναί.
 Δεσμός δὲ ἢ σὰρξ τῆς ψυχῆς;
 Ἐπένευσεν.
 10 Ἀλλὰ ἀμαρτάνομεν ὄντες ἐν σαρκί, | ὁμοδοξούσης ἡμῖν εἰς τοῦτο τῆς 15 Ὁ 272
 σαρκός;
 Ἀμαρτάνομεν, ἔφη.
 Ὁ δὲ πεπεδημένος οὐ δύναται ἀμαρτάνειν; 16
 Καὶ ἐνταῦθα ἐπένευσεν.
 15 Ἄγχεται γάρ;
 Ναί.
 Μὴ ἐώμενος ὑπὸ τοῦ δεσμοῦ;
 Δῆλον.
 Ἀλλὰ τὸ μὲν σῶμα πρὸς τὸ ἀμαρτῆσαι συνεργόν; 17
 20 Ναί.
 Εἴργει δὲ ὁ δεσμός;
 Συνέφη.
 Οὐκ ἄρα τὸ σῶμα δεσμός, οὔτε κατὰ σὲ οὔτε κατὰ ἄλλον, ἔφη, ὃ 18
 Ἀγλαοφῶν, ἀλλὰ πρὸς ἐκάτερον τῇ ψυχῇ συνεργόν, εἴτε πρὸς τὸ ἀγαθὸν
 25 εἴτε πρὸς τὸ κακόν.
 Συνεχώρει.
 24. Οὐκοῦν οὕτω δὴ τούτων ἐχόντων ἀπολόγησαι, ὃ Ἀγλαοφῶν, πρὸς 24, 1
 ἃ πρῶτον ὑπέθου. ἔφης γὰρ δεσμὸν καὶ εἰρκτὴν καὶ πέδας τὸ σῶμα τῆς
 ψυχῆς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν. καὶ ὁρᾷς ὡς οὐ συνάδουσι τούτοις ἃ ἔφης; πῶς 2
 30 γὰρ συνάδοιεν, εἴπερ γε ἀνάγκη, ὃ ἄριστε, δεσμὸν μὲν τὴν σάρκα νομί-
 ζεσθαι, τὴν δὲ ψυχὴν συνεργῶ πρὸς ἀδικίαν χρῆσθαι καὶ συμπράκτορι τῷ

M U S

1 vor ἀμαρτάνειν + nicht S 1f φονεύειν τε — σοι δοκεῖ, ἃ] u. eine andere
 Sünde, welche S; lies wohl εἴπερ τῷ μοιχᾶσθαι φονεύειν τε καὶ ἀσεβεῖν <ἢ ἄλλῃ>
 ἀμαρτία συνευδοκεῖ, ἢν * 4 τὸν δεσμώτην] die Fessel S 7 ναί + sagte er S
 9 ἐπένευσεν < S 10 ἡμῶν M 18 δῆλον < S 20 ναί] ich sage Ja S
 21f εἴργει δὲ — συνέφη < S 23 vor δεσμός + ὁ U | κατὰ ἄλλων M | ἔφη
 M < S 27f πρὸς ἃ] wie S 28 καὶ πέδας < S 31 τὴν δὲ — χρῆσθαι < M
 δὲ] und S 31f καὶ συμπράκτορι τῷ δεσμῷ < S

δεσμῷ, ὅπερ ἀδύνατον; εἰ γὰρ διὰ τὴν ἁμαρτίαν βασανιστήριον ἐδόθη, 3
 πρὸς τὸ ἀλγυνθεῖσθαι εἰς τὸ τιμᾶν τὸν θεὸν παιδευθῆναι τὴν ψυχὴν. πῶς
 συνεργεῖ καὶ συναγωνίζεται τὸ σῶμα αὐτῇ πρὸς τὸ ἀδικεῖν; δεσμοὶ γὰρ
 καὶ φυλακαὶ καὶ πέναι καὶ συλλήβδην αἱ τοιαῦται πᾶσαι πρὸς ἐπανόρθωσιν
 5 τιμωροὶ μηχαναὶ ἐφεκτικαὶ τοῦ ἀδικεῖν καὶ ἁμαρτάνειν τοῖς κολαζομένοις
 γίνονται. οὐ γὰρ ὅπως | ὁ ἀδικήσας ἀδικήσῃ πλέον, συνεργὸς αὐτῷ πρὸς 4 D616
 τὸ ἀδικεῖν ὁ δεσμός ἐίδεται, ἀλλ' ὅπως λήξῃ τοῦ | ἀδικεῖν, βασανιζόμενος P 570
 διὰ τῶν δεσμῶν. καὶ γὰρ οἱ δοκασταὶ ταύτῃ πεδοῦσι τοὺς φαύλους. κω- 5
 λύνονται γάρ. καὶ μὴ βούλωνται, κακοποιεῖν ὑπὸ τῶν δεσμῶν· ἐλευθερια-
 10 ζώοντων δὲ τὸ κακοποιεῖν ἐστὶ καὶ ζώντων ἀφυλάκτως, ἀλλ' οὐ πεπεδημέ-
 νων. ὁ δὲ ἄνθρωπος πρῶτον μὲν ἐφόνευσε κατὰ τὸν Καῖν, ἠυξήθη 6
 πρὸς ἀπιστίαν, εἰδώλοισι προσέσχεν, ἀπεστάτησε θεοῦ. καὶ πῶς αὐτῷ
 δεσμός τὸ σῶμα ἐδόθη; ἢ πῶς ὁ θεὸς μετὰ τὸ πρὸ σώματος ἀνομιῇσαι
 τὸν ἄνθρωπον συνεργὸν πρὸς ἀδικίαν αὐτῷ μέζονα τὸ σῶμα ἔδοτο; πῶς 7
 15 δὲ καὶ μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ δεσμοῦ τὸ εἶδός, πρὸ προσώπου σου
 λέγεται· ἐτίθεικα τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον, ἔκλεξαι τὴν ζωὴν. τὸ ἀγαθὸν
 καὶ τὸ πονηρὸν, ἔκλεξαι τὸ ἀγαθόν· καὶ ἐὰν θέλητε καὶ εἰσακούσῃτέ
 μου*. ταῦτα γὰρ ὡς αὐτεξουσιάζοντι καὶ οὐχ ὡς ὑπὸ δεσμῶ καὶ ἀνάγκῃ
 ἀγομένῳ ἐρρήθη. ὥστε ἐκ παντὸς συνίστασθαι μήτε πέδας ἢ φυλακὴν 8
 20 ἢ δεσμοὺς (δεῖν) νομίζειν τὸ σῶμα μήτε δεσμώτιδας γῆς διὰ ταῦτα τὰς
 ψυχὰς, χροῖαίς κατακρίνοντος αὐτὰς τοῦ θεοῦ δεθῆναι πέδαίς. πῶς γάρ, 9
 ὅποτε μὴ, δύναται ἀποδειχθῆναι τοῦτο; ἄτοπον δὲ κάκεινο προφανῶς τὸ
 εἶσθαι τὸ σῶμα ἐν τῇ κατὰ τοὺς αἰῶνας διαγωγῇ μὴ συνέσεσθαι τῇ Ö 272

15 Deut. 30, 15 — 17 Jes. 1, 19 — 20 vgl. Klagel. Jerem. 3, 34

M U S 22—S. 441, 6 Doctr. vett. Patr. S. 179, 21ff Diekamp (= Do) Sacra
 Parall. Bruchst. 415 Holl (= Pa)

1 εἰ] εἶα M 2 εἰς τὸ τιμᾶν τὸν θεὸν παιδευθῆναι τὴν ψυχὴν] Gott ehre S
 3 καὶ συναγωνίζεται < S | δεσμός M 4 καὶ πέναι—πᾶσαι] u. das Übrige S
 πᾶσαι < M 4f πρὸς ἐπανόρθωσιν—ἐφεκτικαὶ] zur Erhaltung u. Weisung
 u. zur Besserung S 5 ἐφεκτικαὶ U | τοῦ ἀδικεῖν] der Unzucht S | τοῖς κολα-
 ζομένοις] den Sündigenden S 6 ἀδικήσῃ U | αὐτῷ] αὐτὸ M 6f πρὸς τὸ
 ἀδικεῖν] zur Vollbringung S 8 διὰ τὸν δεσμὸν M | ταύτῃ πεδοῦσι] ταύτῃ τῇ
 πεδώσει M 9f ἐλευθεριαζόντων—πεπεδημένων < S 12 vor θεοῦ + ἀπὸ U
 | καὶ < S 14 τὸν ἄνθρωπον < S | ἔδωτο M 16f das Böse u. das Gute S
 17 καὶ τὸ πονηρὸν—ἀγαθόν < M 18 ταῦτα γὰρ + alles S | αὐτεξουσιάζοντι
 Bonwetsch] εἰσακούσονται M αὐτῷ εἰσακούσονται U — wird geredet S 19 ἐρρήθη M
 20 ἢ δεσμοὺς < S | (δεῖν) * | διὰ ταῦτα < S 21 κατακρίνοντος δεθῆναι]
 gebunden hätte S 22 μὴ δύνασθαι ἀποδείχθαι M | προφανῶς < S

φυγῇ διὰ τὸ δεσμὸν αὐτὸ καὶ πέδας εἶναι, ἵνα μὴ αἰώνιοι γενώμεθα κατὰ-
κριτοι δεσμῶται κατ' αὐτοὺς φθορᾶς, ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ φωτὸς ἐσόμενοι.
λελυμένου γὰρ ἱκανῶς καὶ ἐξελεγχθέντος τοῦ λόγου, ἐν ᾧ »δεσμὸν τῆς 10
φυγῆς« ὥρισαντο εἶναι τὴν σάρκα, λέλυται καὶ τό· »ἵνα μὴ δεσμῶται δι'
5 αὐτὴν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ φωτὸς — ἣν ἀπολαμβάνωμεν — ἐσόμεθα, διὰ
τοῦτο οὐκ ἀναστήσεται».

25. Ποταπὸν γὰρ λοιπὸν εἰς πειθῶ τοῖς δυσχεραίνουσιν ἕτερον ἀλλή- 25. 1
θευμα χρῆ δεικνύναι τῶν εἰρη|μένων ἐναργέστερον, οὗ ἀνέξονται; ἀλλὰ D617
ταύτην μὲν αὐτῶν τὴν φιλονεικίαν καὶ ἐκ τούτων ἂν τις καὶ ἐξ ἐτέρων
10 ἐλέγχοι πλειόνων. ἀποδείξομεν γὰρ ἐν τοῖς ἐξῆς προβαίνοντος τοῦ λόγου 2
φύσεως ἀληθεύμασι καὶ οὐκ εἰκασίαις μήτε τὸν Ἰερεμίαν »δεσμίους«
ἡμᾶς »γῆς« διὰ τὴν πρὸς τὸ σῶμα κοινωνίαν εἰρηκέναι μήτε τὸν Δαυῖδ
κατὰ τοῦτο »πεπεδημένους«. ἄξιον γὰρ καὶ ταῦτα προσφέρειν ἐν οἷς μά-
λιστα φαίνονται διαπίπτοντες. περὶ μὲν οὖν τῶν δερματίνων χιτῶνων καὶ 3
15 ὅτι πρὸ τῆς κατασκευῆς αὐτῶν οἱ πρωτόπλαστοι διῆγον μετὰ σώματος,
ἀθανασίας ἀπολαύοντες, ἔτι τε καὶ ὥς οὐ δύναται τὸ σῶμα δεσμὸς καὶ
εἰρκτὴ νομίζεσθαι, τὰ προσήκοντα εἰπών, ὦ ἄνδρες δικασταί (δικαστὰς γὰρ
ὑμᾶς τῶν λόγων, ὦ κράτιστε Θεόφιλε, καλῶ), τρέψομαι λοιπὸν ἐπ' τὰ ἀκό-
λουθα, καθάπερ ὑπεσχόμην, τῶν προκειμένων, ἵν' εὐκρινέστερον ἴδωμεν ὃ
20 βουλόμεθα.

26. Ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς θεός, ἐπειδὴ τὸ πᾶν εὐτάκτως συνεστή- 26, 1
σατο καθάπερ μεγάλην πόλιν καὶ διεκόσμησε προστάσσων τῷ λόγῳ, ἔκα-
στόν τε αὐτῷ συμφώνως ἤρμοστο στοιχεῖον καὶ πάντα ζώων πεπλήρωτο

11 vgl. Klagel. Jerem. 3, 34 — 13 Psal. 145, 7

M U S Do (bis Z. 6) 21—S. 443, 18 Sacra Parall. Bruchst. 416 Holl (= Pa)

1 αὐτῷ U | καὶ πέδας < S 2 δεσμῶται — φθορᾶς < S | κατὰ τοὺς
φθορέας U 3 λελυμένοι M | ἐλεγχθέντος Do 4 τὴν σάρκα] *der Leib* S |
λέλνται < S | ἵνα] εἶναι U 4f δι' αὐτὴν] διὰ τὴν M 5 ἣν *] ἣν M ἣν U
εἰ Pa *wenn* S | ἀπολαμβάνομεν U ἀπολάβωμεν S Pa 7 τοῖς δυσχεραί-
νουσιν < S 8 ἐναργέστερον Pet.] ἐνεργέστερον MU | οὐ] οὐκ U 10 ἐλέγ-
χων M | πλειόνων < S | ἀποδείξομεν MU *wir haben es gezeigt u. wir werden*
es zeigen S 11 μήτε] *denn auch* S | Ἰηρεμίαν M 12 ἡμᾶς < S | εἰρη-
κέναι] *nannte* S | μηδὲ M 12f μήτε — πεπεδημένους] *aber Jeremias u. David*
redete davon S 13 καὶ < U | προσφέρειν M 14 φαίνονται] *dahinfallen* S
16 ἔτι τε < S 18 τῶν λόγων] *den vorliegenden Worten* S, vgl. Z. 19 | ὦ κρά-
τιστε Θεόφιλε < S 19f καθάπερ — ὃ βουλόμεθα < S 19 ἵν' < M 21 εὐ-
τάκτως τὸ πᾶν Pa 22 καθάπερ μεγάλην πόλιν hinter διεκόσμησε S 23 αὐτῷ
Bonwetsch, nach S: *in sich* | ἤρμοστο] εἰρμόσατο M ἡρμώσατο U *harmonisch*
war S 23f καὶ πάντα — διαφοραῖς < S

διαφοραῖς, ἵνα τελείως ὁ κόσμος εἰς κάλλος αὐξηθῇ, παντοίας φύσεως
 ζωοτοκίας μορφάς, ἄστρα μὲν κατὰ τὸν οὐρανὸν καὶ πτηνὰ κατὰ τὸν
 ἀέρα, τετράποδα δὲ κατὰ τὴν γῆν καὶ νηκτὰ κατὰ τὸ ὕδωρ, τελευταῖον
 τὸν ἄνθρωπον, προετοιμάσας ὡς οἰκίαν αὐτῷ καλλίστην τὸ πᾶν, μίμημα 2
 3 τῆς οἰκίας εἰκότος ἐμφερὲς εἰς τὸν κόσμον | εἰσήγαγεν, ἄγαλμα ὡς ἐν ναῷ Ö276
 καλῷ παιδρὸν ταῖς ἑαυτοῦ χερσὶ | κατασκευάσας. ἡπίστατο γὰρ ὅτι 3 P541
 πάντως ὅπερ ἂν τῇ ἑαυτοῦ τεχνήσῃται χειρὶ, ἐξ ἀνάγκης ἔσται ἀθάνατον,
 ὅτε ἀθανασίας ἔργον ὢν. ἀθανασία γὰρ ἀθάνατα τὰ ἀθάνατα γίγνεται, 4
 κατὰ τὸ κακὸν κακίᾳ κακὰ καὶ τὰ ἄδικα ἀδικίᾳ | ἄδικα. οὐ γὰρ D618
 10 δικαιοσύνης ἔργον τὸ ἀδικεῖν ἀλλὰ ἀδικίας, οὐδ' αὖ ἀδικίας ἀντιστρόφως
 τὸ δικαιοπραγεῖν, ἔργον ἀλλὰ δικαιοσύνης, ὥστε οὐδὲ ἀφθαρσίας τὸ φθεί-
 ρεσθαι ποιεῖν, ἀλλὰ φθορᾶς, οὐδὲ φθορᾶς τὸ ἀθανατίζειν, ἀλλ' ἀφθαρ-
 σίας. καὶ συλλήβδην οἷον ἂν ᾗ τὸ ποιοῦν, κατὰ τὸν αὐτὸν οὕτως λόγον 5
 τοιοῦτο καὶ τὸ ποιούμενον, ἐξ ἀνάγκης ἀπεργάζεσθαι συμβαίνει. ὁ δὲ θεὸς 6
 15 ἀθανασία καὶ ζωὴ καὶ ἀφθαρσία, ἔργον δὲ ἄνθρωπος θεοῦ. πᾶν δὲ τὸ
 ὑπὸ ἀθανασίας ἐργασθὲν ἀθάνατον· ἀθάνατος ἄρα ὁ ἄνθρωπος. διὸ δὴ
 τὸν μὲν ἄνθρωπον αὐτοῦργησεν αὐτός, τὰ δὲ λοιπὰ γένη τῶν ζώων ἀέρι
 καὶ γῇ καὶ ὕδατι προσέταξε φέρειν. ἄνθρωπος δὲ ἀληθέστατα λέγεται 7
 κατὰ φύσιν οὔτε ψυχῇ χωρὶς σώματος οὔτ' αὖ σῶμα χωρὶς ψυχῆς, ἀλλὰ
 20 τὸ ἐκ συστάσεως ψυχῆς καὶ σώματος εἰς μίαν τὴν τοῦ καλοῦ μορφήν
 συντεθέν. ὅθεν ἐντεῦθεν ἀθάνατον δὴ τὸν ἄνθρωπον γεγονέναι φαίνεται,
 φθορᾶς τε ἀπάσης καὶ νόσων ἐκτός. μάθοι δ' ἂν τις τοῦτο καὶ ἀπὸ τῆς 8

M U S Pa 18—21 Doctr. vett. Patr. S. 146, 6—9 Diekamp (= Do)

1 τελείως M 2 ζωοτόκοις Pa 2f ἄστρα μὲν — τὸ ὕδωρ < Pa 3 δὲ] und S 4 προετοιμάσας Pa | ὡς < S | οἰκίαν Pa | τὸ πᾶν < S
 5 ἐμφερὲς < S 6 καλῷ] schönes (zu ἄγαλμα gezogen) S | παιδρῷ καλὸν MU | ταῖς ἑαυτοῦ χερσὶ < S 7 πάντως] alles S | χειρὶ τεχνήσεται Pa
 8 ὢν < MU | ἀθανασίας UPa | ἀθάνατα¹ < S | τὰ ἀθάνατα < U 9 τὰ κακὰ < S | κακίας U | κακὰ² < U | ἀδικίας U | ἄδικα² < U 10 ἀδικεῖν] ἀδικον M | ἀλλ' Pa | ἀλλὰ ἀδικίας < S | αὖ] ἂν Pa | ἀναστρόφως Pa
 11 δικαιοπραγεῖν] δίκαιον προσάγειν M 11f τὸ φθείρεσθαι ποιεῖν] die Verweslichkeit S 12 τὸ ἀθανατίζειν οὐ φθορᾶς U | ἀθανατίζον M 13 ἦν M 13f κατὰ τὸν αὐτὸν — συμβαίνει] so auch das Gewirkte S 14 τοιοῦτο καὶ τὸ] τοῦτο U 15 vor ἀθανασία + καὶ MU 17 αὐτός] ὁ θεός U | ἀέρι + u. dem Feuer S 19 αὖ] ἂν Pa | χωρὶς² ἄνευ Pa 20 εἰς μίαν — μορφήν] zu einem Guten S 22 φθορᾶς τε ἀπάσης < S | τε] δὲ Pa | ἐκτός καὶ νόσων Pa | νόσων] aller Krankheit S | μάθοιεν Pa

γραφῆς ἱκανῶς. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων, ὅποσα χρόνων μετακοσμοῦνται
 διαστολαῖς ἡβῶντα καὶ γηράσκοντα, »ἐξαγαγέτω« λέγεται »τὰ ὕδατα ἐρπετὰ
 ψυχῶν ζωσῶν καὶ πετεινὰ πετόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ στερέωμα τοῦ
 οὐρανοῦ« καὶ »ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζωσαν κατὰ γένος, τετράποδα καὶ
 5 ἐρπετὰ καὶ θηρία τῆς γῆς κατὰ γένος«· ἐπὶ δὲ τοῦ ἀνθρώπου ὡσαύτως 9
 ἐκείνοις οὐκέτι, ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ἢ ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἢ γεννηθήτωσαν
 φωστῆρες, ἀλλὰ »ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν
 ἡμετέραν, καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ
 οὐρανοῦ καὶ πάντων τῶν κτηνῶν« καὶ »ἔλαβεν ὁ θεὸς χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς
 10 καὶ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον«.

27. Καὶ ἵνα δὴ μᾶλλον καὶ ὑμεῖς τὴν διαφορὰν αἰσθησθε, ὥς <ἐν> 27, 1
 ὅλῳ καὶ παντὶ τῶν ἄλλων διαφέρων καὶ | ἐν δευτέρᾳ τιμῇ τῶν ἀγγέλων D619
 ἐγκαταλεχθεῖς ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκεται ἀθάνατος ὢν, φέρε κατὰ τὸν ἀληθῆ
 πάλιν καὶ ὀρθόδοξον καὶ τοῦτο διαλάβωμεν λογισμόν. | τοῖς μὲν γὰρ 2 P542
 15 ἀπὸ τῆς εἰσπνοῆς τοῦ κατὰ τὸν ἀέρα πνεύματος <τὸ> ἐμψυχῶσθαι ἐδόθη
 καὶ ζῆν, τῷ δὲ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀθανάτου καὶ διαφερούσης οὐσίας. »ἐνεψύ-
 σησε γὰρ ὁ θεὸς εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς καὶ ἐγένετο ὁ ἄν-
 θρωπος εἰς ψυχὴν ζωσαν«. καὶ τοῖς μὲν δουλεύειν καὶ ἄρχεσθαι προσ|ε- 3 Ö278
 τάγῃ, τῷ δὲ ἄρχειν καὶ δεσπόζειν. καὶ τοῖς μὲν διάφορα σχήματα φύσεως

2 Gen. 1, 20 — 4 Gen. 1, 24 — 6 Gen. 1, 24. 20. 14 — 7 ff Gen. 1, 26; 2, 7
 — 16 f Gen. 2, 7

M U S Pa (bis Z. 18 ψυχὴν ζωσαν)

1 μὲν < U | γὰρ < Pa | κατακοσμοῦνται Pa 2 ἡβῶντα καὶ γηράσ-
 κοντα < S | λέγεται] sagt er S 2 ff ἐρπετὰ — τοῦ οὐρανοῦ] Vögel u. Fische
 u. kriechende Tiere S 4 ψυχὴν ζωσαν < S 4 f καὶ ἐρπετὰ — κατὰ γένος
 < S 5 f ὡσαύτως ἐκείνοις οὐκέτι] nicht so S 6 οὐκέτι hinter ἡ γῆ U | ἐξα-
 γέτω¹ M 6 f ἡ γῆ — φωστῆρες < Pa 6 ἡ¹] und S | ἐξαγαγέτω² < S 6 f ἡ
 γεννηθήτωσαν φωστῆρες < S 6 γε||νηθήτωσαν, ν ausradiert M 7 ἀλλὰ] son-
 dern von den Menschen S 8 f καὶ ἀρχέτωσαν — τῶν κτηνῶν < Pa 8 ἀρχέτω-
 σαν] er soll herrschen S | τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ < S | τῆς θαλάσ-
 σης < U 9 καὶ πάντων τῶν κτηνῶν] u. (über) die Tiere der Erde usw. S
 11 μᾶλλον δὲ Pa | καὶ < S 11 f ὥς — διαφέρων < S 11 <ἐν> *
 12 ὅλῳ U | τῶν ἄλλων] τῶν ὅλῳ Pa | διαφορεῖ M 13 ἐγκαταλειφθεῖς
 Pa | εὐρίσκεται] ist S | ἀθάνατος ὢν] der Mensch S 14 πάλιν κ. ὀρθ. καὶ
 < S | τοῦτον Pa | διαλάβω U | vor λογισμόν + τὸν Pa 15 τῆς εἰσ-
 πνοῆς < S | <τὸ> * 15 f <τὸ> ἐμψυχῶσθαι . . καὶ ζῆν] das Leben S 16 καὶ
 ζῆν] τὸ ζῆν M U | καὶ διαφερούσης < S 17 ὁ¹ < U 18 f προσετάγῃ] befahl
 er S 19 φύσεων U < S

δίδονται καὶ μορφαί, ὁπόσας ἡ στερέμνιος καὶ ὁρατὴ φύσις κελεύοντος θεοῦ
 ἐγέννηται τῷ δὲ τὸ θεοειδὲς καὶ θεοεἰκελόν καὶ πάντα πρὸς ἐκείνην ἀπη- 4
 κριβωμένον τὴν πρωτότυπον τοῦ πατρὸς καὶ μονογενοῦς εἰκόνα. ἐποίησε
 γὰρ ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν*. διὸ καὶ 5
 5 ἐμέλησεν αὐτῷ τῆς τοῦ σφετέρου ἀγάλλματος διαμονῆς, ἵνα μὴ εὐάλωτος ᾖ
 πρὸς διαφθοράν, καθάπερ καὶ τῶν ἀνδριάντων τοῖς δημιουργοῖς. οὐ γὰρ 6
 μόνον <τοῦ> κάλλους τῶν ἀγαλμάτων αὐτοῖς καὶ τῆς εὐπρεπείας αὐτῶν
 παρρόντισται. ὅπως ὦσι περικαλλῇ μεγαλοπρεπῶς. ἀλλὰ καὶ τῆς εἰς τὸ
 δυνατόν σφίσιν αὐτοῖς ἀθανασίας τῶν δημιουργημάτων πρόνοιαν ποιοῦνται,
 10 εἰς τὸ <εἰς> μακροαῖωνα χρόνον διασῶζεσθαι μὴ λυόμενα, καθάπερ καὶ
 Φειδίας. οὗτος γὰρ μετὰ τὸ κατασκευάσαι τὸ Πισαῖον εἰδωλόν (ἐξ ἐλέ- 7
 φαντος δὲ τοῦτο ἦν) ἔλακτον ἐκχεῖσθαι προσέταξεν ἀμφὶ τοὺς πόδας ἔμ-
 προσθεν τοῦ ἀγάλματος, ἀθάνατον εἰς δύναμιν φυλάσσωσιν αὐτό. καὶ 8
 τῶν αἰ τῶν χειροκμήτων οὕτως οἱ δημιουργοί, θεὸς ὁ ἀριστοτέχνης, ὅς
 15 πάντα δύναται καὶ ἐξ οὐκ ὄντων ποιεῖν, οὐ μᾶλλον τὸ ἄγαλμα τὸ λογικὸν
 ἑαυτοῦ, τὸν ἄνθρωπον, ἀνώλεθρον καὶ ἀθάνατον εἶναι τὸ παράπαν ἐξ
 ἀπάτης ἀνάγκης ἐμηχανήσατο, ἀλλ' εἶπεν οὕτως ἀτιμώτατα λυόμενον
 ὀλέθρῳ παραδίδοσθαι καὶ | φθορᾷ, ὃ διαφερόντως ἡξίωσε ταῖς ἑαυτοῦ D620
 ποιῆσαι χερσίν, κατ' εἰκόνα μορφωποιήσας αὐτὸ καὶ καθ' ὁμοίωσιν τὴν

3 Gen. 1, 27 .

M U S

1 ὁπόσας] πρὸς ᾧ M | ἡ στερέμνιος καὶ ὁρατὴ φύσις] die irdische u. feste
 Natur S | τοῦ θεοῦ U 2 τὸ < U | vor θεοειδὲς + aus S 2f καὶ πάντα
 — εἰκόνα < S 2 πάντα] pñ τὸ Mendelssohn; unrichtig; πάντα ist adverbial
 gebraucht, vgl. S. 431, 18 2f ἀπηκριβωμένην M 3 μονογενοῦς *] μονογενῇ
 MU | ἐποίησε γὰρ + sagt er S 5 τῆς vor διαμονῆς M | εὐάλωτος M
 7 <τοῦ> * | τῶν ἀγαλμάτων — εὐπρεπείας < S 8 ὅπως — μεγαλοπρεπῶς < S
 περικαλλεῖς, ἡ von 1. Hd. U | καὶ < S 8—10 τῆς εἰς — μὴ λυόμενα] daß
 sie eine dauerhafte u. bleibende Schöpfung bleiben möchten S 9 σφίσιν] ἔφεισιν M
 | ποιοῦνται Mendelssohn] ποιεῖσθαι MU 10 εἰς τὸ <εἰς> *] εἰς τὸν MU <τοῦ>
 εἰς τὸν Mendelssohn | μακροαῖωνα] μακρὸν αἰῶνα M 11 γὰρ < S 12 ἀμφὶ
 τοὺς πόδας] an beide Füße S 12f ἔμπροσθεν τοῦ ἀγάλματος < S 13 φυ-
 λάσσειν U | καὶ < S 14 χειροκμήτων M | θεός] wie vielmehr Gott S | ὁ
 θεός U 15f τὸ ἄγαλμα — τὸν ἄνθρωπον] den nach seinem Bild geschaffenen
 Menschen S 16f εἶναι — ἀνάγκης < S 17 ἐμηχανήσατο] ist imstande zu
 machen S | οὕτως ἀτιμώτατα λυόμενον] ihn S | ἀτιμώτατα U 18 παραδί-
 δοσθαι *, nach S] παραδοῦναι MU | καὶ φθορᾷ < S 19 μορφωποιήσας U

ἑαυτοῦ, τὸν κόσμον τοῦ κόσμου, δι' ὃ καὶ ὁ κόσμος ἐγένετο; οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. ἀπῆι γὰρ εἰς ἀφροσύνην ἐπαρθέντα φρονῆσαι τοῦτο.

28. Ἄλλ' ἴσως μὴ ἐπιστήσαντες ἑαυτοὺς πρὸς τὰ λεχθέντα νῦν, ὧ 28, 1
Ἀγλαοφῶν, λέξετε· καὶ πῶς, εἰ ἀθάνατον ἦν ἐκ γενέσεως καθ' ὑμᾶς τὸ
5 ζῶν, γεγένηται θνητὸν, ὅποτε τὸ ἀθάνατον ἀμεταστρόφως τοῦτο ὃ ἔστιν
εἶναι χρή, μὴ μεταπίπτον ἢ ἐξιστανόμενον εἰς τὴν αἰσχίονα καὶ θνητὴν
φύσιν; | ἀμήχανον γάρ, ἐπεὶ οὐκ ἔστιν * ἀθάνατον. ἐπειδὴ, λέξω, γενό- 2 P 543
μενον αὐτεξούσιον πρὸς τὴν αἴρεσιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦτον τὸν θεσμόν
εἰληφὸς ὁ μισόκαλος ἐπιστάς ἐβάσκανε φθονῶν. »ὁ γὰρ θεὸς ἐκτίσε τὸν 3
10 ἄνθρωπον ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ καὶ εἰκόνα τῆς ἰδίας ἀιδιότητος ἐποίησεν αὐτόν«.·
καὶ γὰρ »ὁ θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν οὐδὲ τέρπεται ἐπ' ἀπωλείᾳ ζών-
των«.· φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον, καθάπερ
καὶ ἡ σοφία διὰ Σολομῶνος μαρτυρεῖ. πόθεν οὖν ὁ θάνατος; πάλιν δὲ 4
λέγεσθαι ἀνάγκη, εἰ μὴ θάνατον ἐποίησεν ὁ θεός. εἰ ἀπὸ τοῦ φθόνου,
15 καὶ πῶς ὁ φθόνος τῆς βουλήσεως | μᾶλλον ἴσχυσε τοῦ θεοῦ; ἀλλὰ τοῦτο ὧ 280
δύσφημον, λέξομεν. πόθεν οὖν ὁ φθόνος; ὁ ἀντιλέγων ἔρει. εἰ γὰρ 5
ἀπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ διὰ τί διάβολος ἐγένετο; εἰ ἐγένετο, καὶ ὁ ποιήσας
αὐτόν ἐστιν αἴτιος τοῦ εἶναι κακόν; ἀλλὰ ἀναίτιος παντάπασιν κακῶν πᾶσιν 6
ὁ θεός· ἀγέννητος ἄρα ὁ διάβολος, καὶ εἰ ἀγέννητος, καὶ ἀπαθὴς καὶ ἀνώ-
20 λεθρος καὶ ἀνευδεής. τῷ γὰρ ἀγενίτῳ ἐξ ἀνάγκης ἅπαντα ταῦτα ὑπάρχειν
δεῖ, ὁ δὲ διάβολος καταργεῖται καὶ κολάζεται. τὸ δὲ κολαζόμενον ἄλλοι-

9 ff Weish. Sal. 2, 23; 1, 13; 2, 24

M U S

1 δι' οὗ U | καὶ ὁ < U 2 ἀπῆι — τοῦτο] denn der Unvernünftigkeit ist
dieser Gedanke voll S 3 μὴ — νῦν < S | μὴ] μὲν Jahn 4 καθ' ὑμᾶς] u.
wunderbar S 5—7 ἀμεταστρόφως — φύσιν] nicht sterblich wird S 6 ἐξαν-
στάμενον U 7 ἀμήχανον γὰρ — ἀθάνατον] es ist nicht mehr möglich dem Un-
sterblichen zum Tode überzugehen S | οὐκ ἔστιν *] οὐκέτ' ἔσται Bonwetsch;
aber dann wäre noch <ἄλλως> vor οὐκέτ' unentbehrlich u. nach S ist wohl
eine größere Lücke anzunehmen, etwa οὐκ ἔστι <τῷ> ἀθανάτῳ <δυνατὸν ἥκειν
εἰς θάνατον> * | vor ἐπειδὴ wohl etwas ausgefallen: <δυνατὸν δέ, φημί> *
| ἐπειδὴ, λέξω < S 9 εἰληφὼς M U | φθονῶν * nach S] φθόνος U < M
10 ἀφθαρσίᾳ] Unsterblichkeit u. Unverweslichkeit S | εἰκόνα] zum Bild S |
ἐποίησεν αὐτόν < S 11 γὰρ < M S | ἐπὶ M 11 f ζώντων] der Menschen S
13 Σολομῶντος M | πόθεν οὖν] καὶ πόθεν U 14 εἰ² < S 15 ἴσχυσε]
kann S 16 λέξωμεν U | οὖν < U | ἔρει] sagt S | εἰ γὰρ < S 17 f ἐγέ-
νετο εἰ — αὐτόν < M 18 παντάπασιν] πάντῃ U | πᾶσιν] ἔστιν U < S
19 f καὶ ἀνώλεθρος < S 20 ἅπαντα * nach S] ἀπάσης M U 21 δεῖ] χορὴ U
| κολαζόμενον + ἄρα U 21 f ἄλλοιοῦται καὶ πάσχει] geht zu Grunde S

οὐται καὶ πάσχει· ἀπαθὲς δὲ τὸ ἀγέννητον, οὐκ ἄρα ἀγέννητος, ἀλλὰ γεννητὸς
 ὁ διάβολος. εἰ δὲ γεννητὸς καὶ πᾶν τὸ γεγεννημένον ἀπὸ τινος | ἀρχῆς 7 D621
 ἐγένετο καὶ ἔστιν αὐτοῦ δημιουργός, ἔστιν ἄρα τις δημιουργός τοῦ διαβόλου.
 καὶ πότερον κακῆϊνος ἀγέννητός ἐστιν ἢ γεννητός; ἀλλὰ τὸ ἀγέννητον ἐν εἶναι
 5 μόνον νοεῖσθαι χρὴ τὸν θεόν· οὐδὲ γὰρ εἶναι τὸ σύνολον ὅλως ἐκ παντὸς
 τὸ παράπαν ἕτερος δημιουργός δύναται πλὴν αὐτοῦ· »ἐγὼ«, γὰρ φησιν,
 »πρῶτος καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦτα, καὶ πλὴν ἐμοῦ ἄλλος θεὸς οὐκ ἔστιν».
 οὐδὲ μετασκευάζεσθαι τι ἢ κτίζεσθαι παρὰ τὴν αὐτοῦ δύναται βουλήν. 8
 καὶ γὰρ ὁ υἱὸς »οὐδὲν ἄφ' ἑαυτοῦ δύνασθαι ποιεῖν« ὁμολογεῖ, »ἐάν μή τι
 10 ῥέμπῃ τὸν πατέρα ποιῶντα«· »ἃ γὰρ ἄν«, φησὶν, »ὁ πατὴρ ποιῇ, ταῦτα
 καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ«. οὐδὲ μὴν πολέμιόν τι ἢ ἀντίξουν αὐτῷ ἢ ἀν- 9
 τίθεόν ἐστιν· ἐπεὶ καὶ εἰ ἀντέπρασσέν τι τῷ θεῷ, ἐπαύσατο ἂν τοῦ εἶναι,
 λυθῆισης αὐτοῦ τῇ τοῦ θεοῦ δυνάμει καὶ ἰσχύϊ τῆς συστάσεως. τῷ γὰρ
 ποιήσαντι λῦσαι μόνῳ καὶ τὰ ἀθάνατα δυνατόν. | P544
 15 29. Τί οὖν ὁ διάβολος, λέξετε. πνεῦμα περὶ τὴν ὕλην ἔχον, καθάπερ 29, 1
 ἐλέχθη καὶ Ἀθηναγόρα, γενόμενον ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ὥσπερ δὴ καὶ οἱ λοιποὶ
 γεγονόσιν ὑπὸ αὐτοῦ ἄγγελοι. καὶ τὴν ἐπὶ τῇ ὕλῃ καὶ τοῖς τῆς ὕλης εἶδεσι
 πεπιστευμένον διοίκησιν. τοῦτο γὰρ ἦν ἡ τῶν ἀγγέλων σύστασις, τῷ θεῷ 2
 ἐπὶ προνοίᾳ γεγονέναι τοῖς ὑπὸ αὐτοῦ διακεκοσμημένοις, ἵνα τὴν μὲν παν-
 20 τελικὴν καὶ γενικὴν ὁ θεὸς ἔχων τῶν ὅλων, πρόνοιαν ᾗ, τὸ κῶρος καὶ τὸ κράτος

7 Jes. 44, 6 — 9 Joh. 5, 19 — 11 vgl. Athenagoras suppl. 24; S. 31, 24ff
 Schwartz — 16 Athenagoras suppl. 24; S. 32, 4ff Schwartz

M U S

1 τὸ ἀγέννητον] schuf ihn das Ursächliche S | ἀλλὰ γεννητὸς < S 2 εἰ
 δὲ — πᾶν < S 3 καὶ ἔστιν — δημιουργός < S | ἔστιν ἄρα — δημιουργός] καὶ U
 4 ἀγέννητος] ungeboren oder ungeschaffen S | ἐν < U 5 νοεῖσθαι χρὴ] wird er-
 kannt S 5f τὸ σύνολον — παράπαν < S 6 vor τὸ παράπαν + εἰς U | δύ-
 νεται < U | γὰρ < MU | φησὶν < U 7 ἐγὼ < S | οὐκ ἔστιν θεός U
 8 μετασκευάζεσθαι . . ἢ < S | μετασκευάζεσθαι + δεῖ U 9 καὶ γὰρ + (καὶ)? *
 | δύνασθαι ποιεῖν ὁμολογεῖ] tut S | ποιεῖν + ohne den Willen des Vaters S | ὁμο-
 λογήσει M | τι < U 11 ὁμοίως < U 11—14 οὐδὲ μὴν — δυνατόν < S 11 τι
 πολέμιον U | ἀντιδοξοῦν U Athen. 13 λυθῆσις U 14 μόνον M 15 λέξε-
 ται U < S | πνεῦμα] damit S 16 ὥσπερ] καθὼ Athen. | δὴ] δὲ U 17 ὑπ'
 αὐτοῦ γεγονόσιν Athen. < S | ὑπ'] ἀπ' M 17f τὴν . . . διοίκησιν < S
 18 πεπιστευμένοι U | ἦν < Athen. 19 γέγονε Athen. | τοῖς ὑπ' αὐτοῦ δια-
 κεκοσμημένοις] seinen Geschöpfen S 20 καὶ γενικὴν < S | γενικὴν Athen.]
 ἀγεννητικὴν M γενετικὴν U | ἔχων < Athen. | τῶν ὅλων] der Geschaffenen S |
 ᾗ] ἢ MU

ἀπάντων αὐτὸς ἀνηρτημένος, καὶ ὥσπερ σκάφος τῷ τῆς σοφίας οἶακι διευ-
 θύνων ἀκλινῶς τὸ πᾶν, τὴν δὲ διὰ μέρους οἱ ἐπὶ τούτῳ ταχθέντες ἄγγε-
 λαι. ἀλλ' | οἱ μὲν λοιποὶ ἐφ' οἷς αὐτοὺς ἐποίησε καὶ διέταξεν ὁ θεὸς 3 Ü282
 ἔμειναν, ὁ δὲ ἐνύβρισε καὶ πονηρὸς περὶ τὴν τῶν πεπιστευμένων ἐγένετο
 5 διοίκησιν, φθόνον ἐγκιστήσας καθ' ἡμῶν, ὥσπερ καὶ οἱ μετὰ ταῦτα σαρ-
 κῶν ἐρασθέντες καὶ ταῖς τῶν ἀνθρώπων εἰς | φιληδονίαν ἐνομιλήσαντες D622
 θυγατρᾶσιν. αὐθαίρετον γὰρ καὶ αὐτοῖς ἔχειν πρὸς ἐκάτερα διετάξατο 4
 βούλησιν ὁ θεός, οἷα καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, ἵν' ἢ πειθόμενοι τῷ λόγῳ
 συνῶσιν αὐτῷ καὶ ἀπολαύσωσι μακαριότητος ἢ μὴ πειθόμενοι κρίνωνται.
 10 ἦν δὲ καὶ ὁ διάβολος ἀστὴρ ἑωσφόρος («πῶς ἐξέπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὁ 5
 ἑωσφόρος, ὁ πρῶτ' ἀνατέλλων»), ἦν μετὰ τῶν ἀγγέλων ἀνατέλλων τοῦ
 φωτός, ἦν ἄστρον πρωϊνόν, ἀλλ' ἐξέπεσε καὶ εἰς τὴν γῆν συνετρίβη, ἐπι-
 τροπεύσας τῷ ἀνθρώπῳ τάναντία. τὸ γὰρ θεῖον νεμεσᾷ τοῖς ὑπερηφάνοις
 καὶ τὰ αὐθάδη φρονήματα κολούει. ἐπέρχεται δέ μοι καὶ ἐμμέτρως 6
 15 εἰπεῖν·

ὦ πᾶσιν ἀρχὴ καὶ πέρας κακῶν ὄφεις,
 σὺ τ' ὦ βαρὺν τίκτουσα θησαυρὸν κακῶν
 πλάνη τυφλοῦ ποδηγὲ ἀγνοίας βίου,
 χαίρουσα θρήνοις καὶ στενάγμασι βροτῶν,
 20 ὑμεῖς ἀθέσμους εἰς ὕβρεις ὁμοσπόρων
 τὰς μισαδέλφους ὀπλίσαντες ὠλένας
 Κάϊν μολῶναι φοινίῳ πρῶτον λύθρῳ

10 Jes. 14, 12

M U S

1 τῷ τ. σ. οἶακι] durch seine Weisheit S 2 ἀκλινῶς < S | ἐπὶ μέρους
 Athen. | ἐπὶ τούτων M ἐπ' αὐτοῖς Athen. 3 οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι Athen. |
 διετάξατο U | ὁ θεός] der Herr S 4 τὴν über der Linie nachgetragen M
 < U | πεπιστευμένων + ihm S 5—7 ὥσπερ καὶ — θυγατρᾶσιν < S
 6 φιλοκοιτίαν U | ὀμιλήσαντες U 7 ἔχειν < S 8 ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων] den
 Menschen S | ἦ] οἱ M ἦ U 9 συνοῦσιν M | ἀπολαύσωσι M ἀπολάβωσι U |
 κρίνονται U 10f πῶς — ἑωσφόρος < M 11f ἦν μετὰ — τοῦ φωτός < U
 11 nach ἀνατέλλων² Punkt S; aber τοῦ φωτός gehört zu τῶν ἀγγέλων 12 προϊ-
 νὸν MU < S 13 τὰ ἐναντία U | νεμέσαν U νεμεσᾷ + ewig S 14 καὶ — κο-
 λούει < S | κολούει Pet.] κωλύει MU | μοι < U ἐν μέτρως M 15 εἰπεῖν]
 zu erzeugen S 16 ὦ] ὡς U | ὄφεις] zweimal geschrieben M ὁ ὄφεις U sagte er S
 17 σύ τ' ὦ Mendelssohn] οὐ τῷ M οὕτω U du S 20 ὑμεῖς < S 21 ὠλένας < S
 22 Κάϊν] denn Kain S | μολῶναι] befleckte S | φοινίῳ . . λύθρῳ] mit Blut S

ἐπέισατον γῆν καὶ τὸν ἐξ ἀκηράτων
πεσεῖν αἰώνων πρωτόπλαστον εἰς χθόνα
ὕμεις ἐτεκτῆνασθε. |

P 545

30. Καὶ ὁ μὲν διάβολος οὕτως· ὁ δὲ θάνατος πρὸς ἐπιστροφὴν ἠύρεθῃ, **30, 1**
5 καὶ θάπερ καὶ τοῖς ἀρτιμαθέσι γραμμμάτων παιδίοις πρὸς ἐπανόρθωσιν αἱ
πληγαί. οὐδὲν γὰρ ἄλλο ὁ θάνατος ἢ διάκρισις καὶ διαχωρισμὸς ψυχῆς
ἀπὸ σώματος. τί οὖν; παραίτιος ὁ θεὸς θανάτου; λέξετε. πάλιν γὰρ 2
ὁ αὐτὸς ἡμῖν ἔχει λόγος. μὴ γένοιτο, ἐπεὶ μηδὲ οἱ διδάσκαλοι προκαθη-
γουμένως τοῦ ἀλγύνεσθαι ταῖς πληγαῖς τοὺς παῖδας αἴτιοι. καλὸν οὖν ὁ 3
10 θάνατος, εἰ καὶ θάπερ παισὶ | πρὸς ἐπιστροφὴν δίκην πληγῶν ἠύρεθῃ. οὐχ Ö 284
ὁ τῆς ἁμαρτίας, ὃ σοφώτατοι, ἀλλ' ὁ τῆς διαζεύξεως τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ D 623
χωρισμοῦ. | αὐτεξούσιος γὰρ ὢν καὶ αὐτοκράτωρ ὁ ἄνθρωπος καὶ αὐτοδέσπο- 4
τον βούλησιν καὶ αὐτοπροαίρετον πρὸς τὴν αἵρεσιν, ὡς ἔφη, τοῦ καλοῦ λαβὼν,
ἀκούσας τε ἀπὸ παντὸς βύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ φάγεσθε, ἀπὸ δὲ τοῦ βύλου
15 τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ· ἥ δ' ἂν ἡμέρα
φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε, ἐνδοὺς εἰς τὸ φαγεῖν ἀπ' αὐτοῦ 5
τῷ διαβόλῳ δεδουλευσμένην σοφίαν ποικίλως πρὸς παρακοὴν πείθοντι, ἡθέ-
τησε τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ· καὶ ἐγένετο τοῦτο αὐτῷ εἰς σκάνδαλον καὶ
παγίδα καὶ σκῶλον. οὐ γὰρ ἐποίησεν ὁ θεὸς κακὸν οὐδ' ἔστι τὸ σύνολον 6
20 ὅλως ἐκ παντὸς τὸ παράπαν αἴτιος κακοῦ· ἀλλὰ πᾶν ὅπερ ἂν αὐτεξούσιον

14ff Gen. 2, 16 — 19 vgl. Psal. 7, 15

M U S 4—12 Sacra Parall. Bruchst. 417 Holl (= Pa) 12—S. 449, 4 Sacra
Parall. Bruchst. 418 Holl (= Pa), (11—15 Doctr. vett. Patr. 123, 1ff Diekamp;
kein Text gegeben)

1 ἐπέισατον] ἔπισα τὸν M ἐπέισατο U < S | γῆν] Grube S | καὶ τὸν
Pet.] καὶ τῶν MU 2 εἰς χθόνα < S 4 καὶ < S | εὔρεθῃ Pa 5 πρὸς
ἐπανόρθωσιν < S | ἐπανόρθωσιν M 6 ὁ < Pa | καὶ διαχωρισμὸς < S |
χωρισμὸς M 7 vor σώματος + τοῦ Pa | λέγεται Pa 7f πάλιν — λόγος <
Pa 8 ὁ < M 9 ταῖς πληγαῖς < S | οὖν < Pa 10 παισὶ] φησὶ Pa |
δίκην πληγῶν < S | εὔρεθῃ Pa 11 ἁμαρτίας + sage ich S 11f τοῦ
χωρισμοῦ] der Seele S 12 γὰρ < Pa 13 καὶ αὐτοπροαίρετον < S | ὡς
ἔφη < S 14 τε < Pa | ἀπὸ παντὸς — φάγεσθε < Pa | τοῦ ἐν τῷ παρα-
δείσῳ < S | φάγεσθε] Speise esse S | δὲ < Pa 15 δ'] denn S 16 ἐνδοὺς
— τὸ φαγεῖν < S | ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὸ φαγεῖν MU 17 δὲ δελεασαμένη U δελεασ-
μένη Pa | vor σοφία + ἡ U | ποικίλῳ U Pa | πείθοντι U 18 τοῦτο < Pa
18f παγίδα καὶ σκάνδαλον S 19 εἰς vor παγίδα u. σκῶλον wiederholt U |
κακὸν ὁ θεὸς Pa 19f τὸ σύνολον — παράπαν] irgendwie S 20 vor τὸ
παράπαν + εἰς M; vgl. S. 446, 6

οὕτως ὑπὲρ αὐτοῦ γεγονὸς ἢ πρὸς τὸ φυλάξασθαι καὶ τηρῆσαι νόμον, ὃν αὐτὸς δικαίως διεστείλατο, μὴ τηρῆσαν λέγεται κακόν. βαρυτάτη δὲ βλάβη τὸ παρὰ τοῦ θεοῦ τοὺς ὅρους τῆς κατὰ τὸ αὐτεξούσιον ὑπερβάντα διακαιοσύνης. ὅθεν ἐπειδὴ κατερρυπώθη καὶ κατεμείνθη τῆς ἀποφάσεως 7
 5 ἀποστατήσας ὁ ἄνθρωπος τοῦ θεοῦ καὶ κηλιδας ἐναπεμάξατο κακίας πολ-
 λῆς, ἃς ὁ ἄρχων τοῦ σκότους ἀπεκύησε καὶ πατήρ τῆς πλάνης, πόνον κατὰ
 τὴν γραφὴν συλλαβών, ἵνα τὸν ἄνθρωπον φαντάξιν αἰεὶ πρὸς ἀδικίαν ἔχει
 καὶ κινεῖν, ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ ἀθάνατον κακόν ἐξ ἐπιβουλῆς τοῦ δια-
 βόλου ἰδὼν αὐτὸν γεγεννημένον, καθάπερ καὶ ὁ διάβολος πλάνος ἦν, τοὺς 8
 10 δερματίνους χιτῶνας διὰ τοῦτο κατεσκεύασεν, οἷονεὶ νεκρότητι περιβαλὼν
 αὐτόν ὅπως διὰ τῆς λύσεως τοῦ σώματος πᾶν τὸ ἐν αὐτῷ γενηθὲν κακὸν
 ἀποθάνῃ. |

P 546

31. Προηπόρηται δὲ ἤδη καὶ ἀπεδείχθη τοὺς δερματίνους χιτῶνας μὴ 31, 1
 εἶναι τὰ σώματα. ὁμως δὲ καὶ | πάλιν (οὐ γὰρ ἅπαξ ῥητέον) φράζω- D 624
 15 μεν. αὐτὸς πρὸ τῆς κατασκευῆς αὐτῶν ὁ πρωτόπλαστος ὁμολογεῖ καὶ 2
 ὅσα ἔχειν καὶ σάρκας, ὅποτε δὴ τὴν γυναῖκα προσενηχθεῖσαν αὐτῷ θεα-
 σάμενος »τοῦτο νῦν ὁστοῦν« ἐφώνησεν »ἐκ τῶν ὁστών μου καὶ σὰρξ ἐκ
 τῆς σαρκός μου· αὕτη κληθήσεται γυνή, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρός αὐτῆς ἐλήφθη.
 ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα,

17 Gen. 2, 23f

M U S Pa (bis Z. 4) 8—S. 450, 16 (bis τὸ ἐκπεσεῖν) Doctr. vett. Patr. S. 180, 1f
 Diekamp (Text nicht abgedruckt; vgl. dafür Gallandi B. P. III 772 = Do)

1 οὕτως < S | ἢ] ἢ M U S 2 τηρῆσαν] das Bewahrte S | λέγεσθαι M
 4 κατερρυπώθη M | κατερρυπώθη καὶ < S 5 τοῦ θεοῦ] das Gesetz Gottes S
 6 τοῦ σκότους Bonwetsch nach S] οὗτος M U 7 πρὸς ἀδικίαν αἰεὶ φαντάζειν
 ἔχει U 8 κακόν] ἐν ἐλαττώσει κεκακωμένον M 8f τοῦ διαβόλου] < U un-
 gerechten S 9 αὐτόν < S 9—12 καθάπερ — ἀποθάνῃ] an Stelle des auch
 durch S bezeugten Textes von U hat M: οὐκ εἴασε μεταλαβεῖν τοῦ ξύλου τῆς
 ζωῆς, ἀλλὰ ἐνέδυσεν αὐτόν τε καὶ τὴν σύζυγον Εὐάν χιτῶνας δερματίνους καὶ
 ἀπέλυσε τοῦ παραδείσου νέκρωσιν αὐτοῖς ὁρίσας λέγων »γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπε-
 λεύσει«, ὅπως καθαρίσας τῆς ἐλαττώσεως ἐν τῇ ἀναστάσει ὡς ἄριστος κεραμεὺς
 πάλιν ἀπὸ τοῦ ἰδίου φυράματος ἄνεν ἐλαττώσεως ἀναστήσει 9 καθάπερ — πλά-
 νος] denn er selbst war verführend u. ihn war der Teufel (verführend) S 10 νε-
 κρότητι Bonwetsch] νεκρότητα U 11 γενηθὲν] geborene S 13 προηπόρηται
 δὲ < S | καὶ < S 14f φράσομεν Do | φράζωμεν. αὐτὸς < M 15 ὁ
 πρωτόπλαστος < M 16 Fleisch u. Gebein S | ἔχων M | προσαχθεῖσαν
 u. αὐτῷ vorangestellt U | αὐτῷ < S 17f καὶ σὰρξ — σαρκός μου < S
 18 vor αὕτη + καὶ πάλιν Do | αὐτῆς < S

Epiphanius II.

καὶ προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σὰρκα
 μίαν. οὗ γὰρ δι' ἀνέξομαι φληναφώντων τινῶν καὶ βιαζομένων ἀπερυ- 3
 θρισμένως τὴν γραφὴν. ἵνα | αὐτοῖς δι' σαρκὸς μὴ εἶναι προχωρήσῃ ἡ Ὀ 286
 ἀνάστασις, ὅστ' αὖ νοητὰ καὶ σάρκα νοητὰς ὑποτιθεμένων καὶ ἄλλοτε ἄλλως
 5 ἄνω καὶ κάτω μεταβαλλομένων ἀλληγορίαις· καὶ ταῦτα οὕτως ὡς γέγρα- 4
 πται παραλαμβάνεσθαι κρατύνοντος τοῦ Χριστοῦ τὴν γραφὴν, ἐνθα πυ-
 θανομένοις τοῖς Φαρισαίοις περὶ χωρισμοῦ γυναικὸς ἀποκρίνεται οὕκ
 ἀνέγνωτε ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ὁ κτίσας ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησε καὶ εἶπεν·
 ἔνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα καὶ τὰ
 1 ἑξῆς. πῶς γὰρ ἐπὶ ψυχῶν μόνον τὸ «αὐξάνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν» 5
 παραληπτέον; ἢ τὸ «ἔλαβε χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς ὁ θεὸς καὶ ἔπλασε τὸν
 ἄνθρωπον», ὃ κυρίως ἐπὶ τοῦ σώματος λελέχθαι φαίνεται· οὗ γὰρ ἀπὸ
 τοῦ χοῦς καὶ τῶν βαρυτέρων τὴν οὐσίαν ἐκτίσαστο ἡ ψυχὴ. ὥστε συν- 6
 ἔστηκεν ἐκ παντὸς ἀληθέστατα πρὸς τῶν δερματίνων σεσωματοποιησθαι
 15 χιτῶνων τὸν ἄνθρωπον. ταῦτα γὰρ πρὸς τοῦ ἐκπεσεῖν αὐτὸν ἄπαντα εἴρη-
 ται, τὰ δὲ κατὰ τοὺς χιτῶνας μετὰ τὸ ἐκπεσεῖν.
 Ὅθεν ἴωμεν πάλιν ἐπισκεψόμενοι τὰ ἐν χερσίν, ἱκανῶς ἀποδείξαντες 7
 μὴ εἶναι τοὺς δερματίνους χιτῶνας τὰ σώματα, ἀλλὰ τὴν ἀπὸ τοῦ ἀλόγου
 τῶν ζῴων νεκρότητα κατεσκευασμένην· τοῦτο γὰρ λείπεται. ἀμέλει 8 D625
 20 τῶν ὄρων ἕξω τοῦ παραδείσου κατὰ ταύτην ἐξοικίζεται τὴν αἰτίαν. οὗ
 γὰρ ὅτι μὴ θέλων ὁ θεὸς ἀπὸ τοῦ ξύλου δρέψασθαι τῆς ζωῆς αὐτὸν καὶ
 φαγεῖν ἐξέβαλεν (ἐδύνατο γὰρ εἰς τὸν αἰῶνα ζῆν, αὐθις φαγὼν ἀπὸ τῆς
 ζωῆς) ἀλλ' ἵνα μὴ ἀθάνατον, ὡς ὑπεθέμεθα, γενήθῃ τὸ κακόν. ἐπεὶ 9
 διὰ τί τὸν Χριστὸν ἀπὸ τῶν οὐρανῶν ἀπέστειλεν εἰς τὴν γῆν, εἰ ὅλως P547
 25 ἡθελε ζωῆς τὸν ἄνθρωπον ἀγευστήσαντα ἀποθανεῖν εἰς τὸ παντελές; εἰ 10

7 Matth. 19, 4f — 10 Gen. 1, 28 — 11 Gen. 2, 7

M U S Do (bis Z. 16)

1 πρὸς τὴν γυναῖκα Do 2 φληναφούντων U 2f ἀπερυθριασμένως U
 3 δι' δόξα Do | μὴ εἶναι προχωρήσῃ] nicht sei S | προχώρησις U 4 νοητὰς
 < M S | ἄλλω τε M 5 ἄνω καὶ κάτω < S | ὑποβαλλομένων M | vor ἀλλη-
 γορίαις + und S 6 τὴν γραφὴν < S 7f οὐκ ἀνέγνωτε < U 8 ἐποίησεν
 + αὐτοὺς Do | καὶ εἶπεν < M 8f καὶ εἶπεν — τὰ ἑξῆς < S 9 καὶ τὴν
 μητέρα < Do 10 αὐξάνεσθε + u. mehret euch S 12 δ < M 14 σεσω-
 ματοποιεῖσθαι U 16 μετὰ τὸ ἐκπεσεῖν] hernach S 17 ἐπισκεψόμενοι M |
 τὰ + jetzt S 18 λόγον U 19 κατεσκευασμένην < S | ἀμέλει] u. nun S
 20 vor κατὰ + und S | ἐξοικίζεται] geworden u. ausgetrieben S 21 δρέψασθαι
 — καὶ < S 22 ἡδύνατο U 22f ἀπὸ τῆς ζωῆς] vom Baum S; vgl. S. 451, 14
 24 ἀπέστειλεν U | εἰς τὴν γῆν < S 25 ἡθέλησεν U | ἄγευστον U

δὲ ἐκ μεταμέλου φαίη τοῦτο πεποιημέναι τὸν θεὸν ὁ ἀντιλέγων, ἀσθενὴς αὐτῷ ὁ λόγος, μεταγινώσκοντα τὸν θεὸν εἰσάγων. ἀλλ' οὔτε ἀξύνετος τοῦ μέλλοντος ὁ θεὸς οὔτε κακοποιός, ἀλλὰ καὶ ἄκρως ἀγαθὸς καὶ προγινώσκων τὰ μέλλοντα. ὥστε οὐκ ἄρα διὰ τὸ μὴ σύζευσθαι εἰς τὸν αἰῶνα 11
 5 φαγόντα αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς ἐξέβαλεν, ἀλλὰ διὰ τὸ νεκρωθῆναι· πρῶτον θανάτῳ τὴν ἁμαρτίαν, ἵν' οὕτως μετὰ τὸ ἀποθανεῖν ἐκτακείσῃ τῆς ἁμαρτίας ἐγερθεῖς ὁ ἄνθρωπος καθαρὸς γεύσῃται τῆς ζωῆς.
 32. Μηδεὶς δὲ ἀβέλτερος ὢν παρακινδυνεύτω ὡς τούτων ἐτέρως 32, 1
 λεχθέντων. ὁ γὰρ ὅλως ὀριζόμενος τὴν σάρκα μὴ εἶναι ταύτην ἀθανασίας
 10 δεκτικὴν ὄντως ἀνοίας ὑπεύθυνος ὢν νόσῳ βλασφημεῖ. διὰ τί γὰρ μετὰ 2
 τὴν τῶν χιτῶνων τῶν δερματίνων ὁ Ἀδὰμ κατασκευὴν ἐκβάλλεται, κωλύο-
 μένος φαγεῖν ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ ζῆσαι, εἰ | ὅλως ἀδύνατον ἦν ὁ 258
 μετὰ σώματος εἰς τὸν αἰῶνα ζῆσαι τὸν ἄνθρωπον; ὡς δυναμένου γὰρ αὐ- 3
 τοῦ μὴ ἀποθανεῖν, ἐὰν ἀπὸ τῆς ζωῆς γεύσῃται λαβὼν, ἢ κώλυσις γίνεται.
 15 φησὶ γὰρ «καὶ ἐποίησε κύριος ὁ θεὸς τῷ Ἀδὰμ καὶ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ χι-
 τῶνας δερματίνους καὶ ἐνέδυσεν αὐτούς· καὶ εἶπεν ὁ θεός· ἰδοὺ, γέγονεν
 Ἀδὰμ ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν, τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν· καὶ νῦν μή ποτε
 ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα καὶ λάβῃ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ φάγῃ καὶ ζήσεται
 εἰς τὸν αἰῶνα. | καὶ ἐξαπέστειλεν αὐτὸν κύριος ὁ θεὸς ἐκ τοῦ παραδείσου D 626
 20 τῆς τρυφῆς ἐργάζεσθαι τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθη, καὶ ἐξέβαλε τὸν Ἀδὰμ».·
 οὐκοῦν ἐδύνατο ζῆν εἰς τὸν αἰῶνα τὸ σῶμα καὶ ἀθάνατον ἔσσεσθαι, 4
 εἰ μὴ κεκώλυτο γεύσασθαι τῆς ζωῆς. ἐκωλύθη δέ, ὅπως ἡ μὲν ἁμαρτία
 συναποκτανθεῖσα τῷ σώματι θάνῃ, τὸ δὲ σῶμα ἀναστῇ τῆς ἁμαρτίας ἀπο-
 λουμένης. ἵνα τοίνυν μὴ κακὸν ἀθάνατον ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἔφην, ἦ, 5
 25 αἰζῶν ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὴν ἁμαρτίαν κρατιστεύουσιν, ὅτε ἐν ἀθανάτῳ

15 Gen. 3, 21—24

M U S 24—S. 453, 3 (bis ἀνεστέλλετο) Sacra Parall. Bruchst. 419 Holl
 (= Pa)

1 τοῦτο φαίη U 2 αὐτῶν U | εἰσάγων] sagend S | ἀσύνετος M 3 ὁ
 < U | καὶ¹ < S 4 ὥστε < M 5 τῆς ζωῆς < S 6 ἵν' und S 7 ὁ
 < U | καθαρὸς < M | γεύσῃται * nach S] φάγῃ MU 9 ὅλως < S | τὴν
 < M 10 ὄντως < S | ὑπεύθυνος] υπαίτιος U | νοσῶν M < S 11 ἐκ-
 βάλλεται + aus dem Paradies S 12 ὅλως < S 14 λαβὼν < S | γίνεται U
 15 κύριος < S | ὁ θεός] Gott der Herr S 18 τὴν χεῖρα] seine Hände S |
 λάβῃ ... καὶ < S 20 τῆς τρυφῆς < S 21 ἡδύνατο U 23 θάνῃ] λυθῇ M
 | ἀνασταθῇ M 23f ἀπολλωμένης M 24 ἵνα] u. damit S | μὴ τοίνυν M |
 μὴ + ἦ U | vor κακὸν + τὸ M | ἦ *) ἦ U < M εἴη Pa (u. vor ὡς ἔφην)
 25 αἰεὶ ζῶν M | ἐν² < Pa

βλαστήσασαν σώματι καὶ ἀθάνατον ἔχουσιν τροφήν, ὁ θεὸς αὐτὸν διὰ
 τοῦτο θνητὸν ἀπεψήγατο νεκρότητι περιβαλὼν. τοῦτο γὰρ οἱ δερμάτινοι 6
 χιτῶνες ἐβούλοντο, ἵνα διὰ τῆς λύσεως τοῦ σώματος καὶ τῆς διαίρεσεως
 ἡ ἁμαρτία κάτωθεν αὐτόπρεμνος πᾶσα διαψευθῇ, ὥς μηδὲ κἂν βραχύ-
 5 τικτον ῥίζης ἐκθῆναι μέρος, ἀφ' οὗ νέαι βλάσται πάλιν ἁμαρτημάτων ἀνα-
 βήσονται. |

P548

33. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τὴν ἐν οἰκοδομήμασι ναὼν καλοῖς συκῇ <ῥ> γεν- 33, 1
 νηθεῖσα καὶ εἰς ἕκτασιν καὶ μέγεθος εὐτροφίσασα καὶ περὶ πάσας τὰς
 ἀρμονίας πολυχλημάτοις ῥίζαις τῶν λίθων κεχυμένη, οὐ πρότερον τοῦ φύειν
 10 στέλλεται, ἔστ' ἂν πᾶσα ἀποσπασθῇ, λυθέντων καθ' οὓς ἐβλάστησε τό-
 πους τῶν λίθων (δυνατὸν γὰρ πάλιν εἰς τοὺς αὐτοὺς ἐναρμολογεῖν τόπους 2
 τοὺς λίθους, τῆς συκῆς ἀφυγμένης, ὅπως ὁ μὲν ναὸς σφίγγεται, μηδὲν τῶν
 ἀφανιζόντων αὐτὸν κακῶν ἐν ἑαυτῷ μηκέτι φέρων, ἡ δὲ συκὴ πᾶσα προ-
 θέλυμος ἀποσπασθεῖσα ἀποθάνῃ), κατὰ ταῦτα καὶ ὁ θεὸς ὁ τεχνίτης τὸν 3
 15 ἑαυτοῦ ναὸν τὸν ἀνθρώπου, δίκην ἀγρίας συκῆς τὴν ἁμαρτίαν βλαστή-
 σαντα, διέλυσε θανάτου προσκαίροις προσβολαῖς ἀποκτείνων κατὰ τὸ
 γεγραμμένον «καὶ ζωοποιῶν», ἵνα πάλιν ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἡ σὰρξ μερῶν
 μετὰ τὸ ξηρανθῆναι καὶ ἀποθανεῖν τὸ ἀμάρτημα δίκην ἀνακαινοποιη-
 θέντος ναοῦ ἀθάνατος καὶ ἀπλήμων ἐγερθῇ, τελείως ἐκ βάθρων ἀπο- D627
 20 λωμένης τῆς ἁμαρτίας. ζῶντος γὰρ ἔτι τοῦ σώματος πρὸ τοῦ τεθνήξε- 4

16f Deut. 32, 39

M U S Pa

1 vor τροφήν + τὴν M 2 νεκρότητι MU 3 ἐβούλοντο] wollen S |
 δὴ < Pa | διέσεως M Bindung U 5f ἀφ' οὗ — ἀναβήσονται] daß sie
 wieder die Sünde hervorkommen lasse S | ἀναβλύσονται U ἀναζήσονται Pa
 7 ἐπὶ τὴν < U S | καλοῖς] καλῶς M καλῶν U | <ῥ> * 8f καὶ εἰς — κεχυμένη]
 welche Größe u. Schöne hat S | περὶ] ἐπὶ U 9 ἀρμονίας MU | πολυχλη-
 ματαῖς M | κεχωσμένη Pa | τοῦ φύειν < S 10 ἔστ' ἂν] ἕως U | πᾶσα]
 πρώτον Pa die Wurzel S 10f λυθέντων — λίθων] auf welchen sie gegründet
 ist S 10 λυθέντων + τῶν MU 11 αὐτοῖς] ἐκ τῶν MU 12 τῆς συκῆς]
 die Wildfeige u. der Feigenbaum S | ἀφανιζόμενης + in ihrer Wurzel S | σώ-
 ζεται U 12f τῶν ἀφανιζόντων < S 13 κακῶν] Schaden (zu μηδὲν ge-
 zogen) S | ἐν ἑαυτῷ] ἐν αὐτῷ M ἐαυτῷ U < S | μηκέτι < S | ἡ . . συκῇ]
 die Wildfeigen S 13f πᾶσα προθέλυμος < S 14 καὶ ὁ θεὸς ὁ τεχνίτης]
 der Allkunstdenke S 15 νεῶ M νεὼ U 16 διέλυσε] διεκώλυε Pa | θανά-
 τον προσκ. προσβολαῖς < S | ἀποκταίνων U 17 πάλιν < M Pa | ἀπὸ
 < U 18f ἀνακαινοποιηθέντος] gemachten S 19 ἀπλήμων U | τελείως Pa
 19f ἀπολλωμένης M 20 ἔτι] ὅτι M

σθαι συζῆν ἀνάγκη καὶ τὴν ἁμαρτίαν, ἔνδον τὰς ῥίζας αὐτῆς ἐν ἡμῖν ἀπο-
κρύπτουσαν, καὶ ἐξωθεν τομαῖς ταῖς ἀπὸ τῶν σωφρονισμῶν καὶ τῶν
νουθετήσεων ἀνεστέλλετο, ἐπεὶ οὐκ ἂν ἔτι μετὰ τὸ φωτισθῆναι συνέβαι- 0290
νεν ἀδικεῖν, [ἄτε] παντάπασιν εἰλικρινῶς ἀφῆρημένης ἀφ' ἡμῶν τῆς ἁμαρ-
5 τίας. νῦν δὲ καὶ μετὰ τὸ πιστεῦσαι καὶ ἐπὶ τὸ ὕδωρ ἐλθεῖν τοῦ ἁγνισμοῦ 5
πολλάκις ἐν ἁμαρτίαις ὄντες εὕρισκόμεθα. οὐδεὶς γὰρ οὕτως ἁμαρτίας
ἐκτὸς εἶναι ἑαυτὸν καυχῆσεται ὥς μηδὲ καὶ ἐνθυμηθῆναι τὸ σύνολον
ὅλως τὴν ἀδικίαν. ὥστε συμβέβηκε συστέλλεσθαι μὲν καὶ κατευνάζεσθαι 6
τῇ πίστει νῦν τὴν ἁμαρτίαν, εἰς τὸ μὴ οἶσαι καρποὺς βλαβεροὺς, οὐ μὲν
10 ἀνηρῆσθαι καὶ τῶν ῥιζῶν ἄχρως. νῦν μὲν γὰρ ἐνταῦθα τὰς βλάστας 7
αὐτῆς, οἷον τὰς ἐνθυμήσεις τὰς πονηράς, συστέλλομεν, »μή τις ῥίζα πι-
κρίας ἄνω φύουσα ἐνοχλήσῃ«, μὴ ἐὼντες ἀναμύειν καὶ διοίγνυσθαι τὰ
μεμυκότα στόμια πρὸς τὰς ἐκφύσεις, τοῦ λόγου δίκην ἀξίνης πρὸς τὰς
ῥίζας αὐτῆς τὰς κἄτω φουμένους τέμνοντος. τότε δὲ καὶ τὸ ὅλως ἐνθυ-
15 μηθήσεσθαι περὶ κακίας ἀφανισθήσεται.

34. Οὐδὲ γὰρ ἀμάρτυρος ὁ λόγος γραφῶν τοῖς βουλομένοις εἰλικρι- 34, 1
νῶς τὸ ἀληθὲς ἀκούειν, ἐπεὶ | οἶδεν ὁ ἀπόστολος μηδέπω τὴν ῥίζαν ἐξ P549
ἀνθρώπων τῆς ἁμαρτίας ὁλοσχερῶς ἀνηρημένην, ὅτε μὲν »οἶδα γὰρ ὅτι
οὐκ οἰκᾷ ἐν ἐμοὶ τουτέστιν ἐν τῇ σαρκί μου, φράζων, τὸ ἀγαθόν· τὸ γὰρ
20 θέλειν παράκειται μοι, τὸ δὲ κατεργάζεσθαι τὸ καλὸν οὐ· οὐ γὰρ ὃ θέλω
ποιῶ ἀγαθόν, ἀλλ' ὃ οὐ θέλω κακὸν τοῦτο πράσσω. εἰ δὲ ὃ οὐ θέλω,

11 Hebr. 12, 15 — 18—S. 454, 2 Röm. 7, 18—20

M U S Pa (bis Z. 3 ἀνεστέλλετο) 6—9 Sacra Parall. Bruchst. 420 Holl
(= Pa)

1 ἀνάγκη + δὴ Pa | ἔνδον] noch S | ἑαυτῆς Pa 1f ἀποκρυπτο-
μένην Pa 2 καὶ U 2f καὶ τῶν νουθετήσεων] < S 3 ἐπεὶ
+ οὖν U | ἔτι < US 4 [ἄτε] * | εἰλικρινῶς < S 5 ἐπὶ τὸ — ἁγνισμοῦ]
der Taufe S 6 γὰρ οὕτως < Pa 7 ἑαυτὸν < Pa | καυχῆσεται MU
7f ὥς μηδὲ — ἀδικίαν] nur auch bis zum Begehren sich frei zu wissen S 8 συμ-
βέβηκε * nach Pa, vgl. S. 454, 6] συνέστηκε MU < S 9 νῦν < S 10 ἀναι-
ρεῖσθαι U ἀναιρεθῆναι Pa | καὶ < S | γὰρ < U | ἐνταῦθα < S 11 οἷον
τὰς — πονηράς] < S | μή τις] wenn irgendwo S 12f ἀναμύειν καὶ — τὰς ἐκ-
φύσεις] sich auszubreiten S 13f τὰς ῥίζας — φουμένους] das Hervorsprossende S
14 αὐτῆς] ταύτας M | τέμνοντες M 14f ἐνθυμηθῆναι? Jül. 15 περὶ
κακίας < S 16 γραφῶν] γράφων M < S 16f εἰλικρινῶς τὸ ἀληθὲς < S
17 ἀκούειν * nach S] λέγειν MU | οἶδεν + καὶ U 17 μηδέπω τὴν] μηδὲ πρῶ-
την M | ἐξ < S 18 ὅτε μὲν < S 19 ἐμοὶ + ἀγαθόν M 20 θέλειν]
Wollen des Tuns S | τὸ καλὸν < S 21 οὐ θέλω] μισῶ M | τοῦτο] τοῦ U

τοῦτο ποιῶ, οὐκ ἐτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτό, ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρ-
 τία· ὅτε δὲ συνήδωμαι τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον· 2
 βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου, ἀντιστρατευόμενον | τῷ νόμῳ D 628
 τοῦ νοῦς μου καὶ αἰχμαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν
 5 τοῖς μέλεσί μου· οὕτως οὐδέπω τὴν ἁμαρτίαν αὐτόπρεμνον ἐκ ριζῶν 3
 διακοπῆναι συνέβη, ἀλλὰ ζῆν (οὐ γὰρ εἰς τέλος ἀπέθανεν· πῶς γὰρ πρὸ
 τοῦ περιβεβληθῆαι θανάτῳ τὸν ἄνθρωπον;), ἵνα αὐτῷ συμμαρανθεῖσα καὶ
 συμφθινίσασα αὐτὴ μὲν εἰς ἄρδην ἀπόληται καὶ διαφθαρῇ, καθάπερ φυ-
 τὸν, λυθέντος <τοῦ λίθου> ἐν ᾧ κρύπτουσα τὰς ρίζας ὡς ἔφην ἑαυτῆς
 10 διεσφύζετο <τόπῳ>, ὁ δὲ ἄνθρωπος αὐθις μὴκέτι »ρίζαν« ἐνθωπεύουσιν
 »πικρίας« ἔχων ἐξεγερθῇ. ὥσπεροῦν ἀλεξιφαρμάκου γὰρ τρόπον ὑπὸ 4
 τοῦ ἀλεξητήρος ἡμῶν ἀληθῶς καὶ ἱατροῦ θεοῦ πρὸς ἐκρίζωσιν τῆς ἁμαρ-
 τίας παρελήφθη ὁ θάνατος καὶ ἀφανισμόν, ἵνα μὴ διαιωρίζον ἐν ἡμῖν εἴῃ
 τὸ κακόν, ἀθάνατον ἅτε ἐν ἀθανάτοις ἀνατεῖλαν, αὐτοὶ δὲ λελωβημένοι
 15 καὶ ἐκστάντες νοσοῦντων τρόπον τῆς οἰκείας ἀρετῆς ἐπὶ πολὺ διατρίβωμεν,
 ἅτε ἐν ὑπεστηκόσιν αἰεὶ καὶ ἀθανάτοις σώμασι τὴν κατὰ τὸ ἁμάρτημα
 μεγάλην τρέφοντες νόσον. διὸ δὴ καλῶς ταύτην πρὸς ἄμφω σωτηρίαν 5
 καὶ ψυχῆς καὶ σώματος φαρμακευτικῆς τρόπον καθάρσεως τὸν θάνατον
 ὁ θεὸς ἠῦρατο, ἵνα πανάμωμοι καὶ ἀσινεῖς οὕτως ἐξεργασθῶμεν.
 20 35. Φέρε γάρ, ἐπειδὴ πολλῶν δεῖ τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα παραδειγμά- 35, 1
 των, ἐντεῦθεν αὐτὰ μάλιστα σκεπτώμεθα, μὴ ἀφιστάμενοι, πρὶν ἂν πρῶ-
 τον εἰς εὐδηλοτέραν ἐρμηνείαν ἀποτελεωτήσῃ καὶ ἀπόδειξιν ὁ λόγος.
 φαίνεται τοίνυν ὥσπερ εἰ τις δημιουργὸς ἄκρος ἄγαλμα καλὸν ἀπὸ χρυσοῦ 2

2 Röm. 7, 22 — 10f vgl. Hebr. 12, 15

M U S 11—S. 457, 3 Sacra Parall. Bruchst. 421 Holl (= Pa)

4 καὶ + ἐκ παντὸς U 5 zu αὐτόπρεμνον am untern Rand von 1. Hd.
 αὐτόπρεμνον προθέλυμνον M 6 διακοπῆναι] ἀνασπασθῆναι M | ἀλλὰ ζῆν οὐ
 γὰρ εἰς τέλος ἀπέθανεν κτε. *] οὐ γὰρ εἰς τέλος ἀπέθανεν < M S vor ἀλλὰ ζῆν U
 | ζῆ U 7 περιβεβληθῆαι] Hinwelken S | τὸν ἄνθρωπον < S 7f αὐτῷ
 συμμαρανθεῖσα — αὐτῇ] die Sünde vertrocknet S 8f φυτόν] Wildfeige S 9 <τοῦ
 λίθου> *] ihre Wurzel S | ὡς ἔφην < U S | αὐτῆς U 10 διεσφύζετο[δὲ ἐσφύ-
 ζετο M | <τόπῳ> * nach S: an dem Ort 11 ὥσπεροῦν] ὥσπερ ναὸς M | γὰρ
 < M U 11f ὑπὸ τοῦ — θεοῦ < S 12 καὶ ἀληθῶς ἱατροῦ U 13 καὶ
 ἀφανισμόν < S Pa | διαιωρίζων M 14—17 ἀθάνατον ἅτε — τρέφοντες νόσον
 < S 14 δὲ] < M τε Pa 15 νοσοῦντων M 17 καλῶς + wiederum S |
 σωτηρίαν πρὸς ἄμφω Pa 17f σωτηρίαν καὶ < S 18 des Fleisches und der Seele S
 φαρμακευτικὴν M | τρόπον < S 19 οὕτως] ὁντως M 21 ἐντεῦθεν] ἐνθεν Pa
 | σκοπώμεθα M 21f πρῶτον < S Pa 22 εὐδηλωτέραν M | ἀποτελεωτήσῃ
 M U | καὶ ἀπόδειξιν < S 23 ἄγαλμα] ein Bild oder ein Abbild S | ἀπὸ] ὑπὸ U

- κατεσκευασμένον ἢ ὕλης ἐτέρως αὐτῷ καὶ πάντα τὰ μέλη συμμέτρως εἰς
 κάλλος διακεκοσμημένον πάλιν χωνεύει, λελωβημένον ἄφνω θεασάμενος
 ὑπὸ τινος ἀνθρώπου πονηροτάτου, ὅς οὐκ ἐνεγκὼν ὑπὸ βασκανίας | εὐπρε- P 550
 πὲς εἶναι τὸ ἄγαλμα εἰσίνετο, ματαίαν ἡδονὴν καρπιζόμενος τοῦ ψθόνου.
- 5 πρόσχες γάρ, ὦ σοφώτατε Ἀγλαοφῶν, ὅτι, εἰ βούλοιτο μὴ εἶναι σεσινω- 3 D 629
 μένον ὅλως ὁ δημιουργὸς καὶ ψεκτὸν τὸ μετὰ τοσαύτης αὐτῷ σπουδῆς τε
 καὶ φροντίδος πεπονημένον, πάλιν προτραπήσεται συγχωνεύσας αὐτὸ τοιοῦτο
 ποιεῖν οἶον καὶ πρόσθεν ἦν. εἰ δὲ μὴ ἀναχωνεύει μηδὲ ἀνασκευάζει, ἐφ' ἣ 4
 δὲ οὕτως μένειν, <μόνον> θεραπεύων αὐτὸ καὶ ἐπανορθούμενος, ἀνάγκη
- 10 δὴ πυρακτούμενον καὶ χαλκευόμενον τὸ ἄγαλμα μηκέτι δύνασθαι διατηρη-
 θῆναι τὸ αὐτὸ, ἀλλὰ διηλλαγμένον ἔσεσθαι καὶ ὑπεσπασμένον. διὰ τοῦτο 5
 εἰ βούλοιτο ὅλον καλὸν αὐτὸ καὶ ἁμωμον εἶναι τὸ ἔργον, ἀναθλάσθαι αὐτὸ
 καὶ ἀναχωνεύεσθαι δεῖ, ὅπως τὰ μὲν αἵσχη καὶ τὰ ἀλλοιωήματα πάντα τὰ
 ἐξ ἐπιβουλῆς αὐτῷ καὶ ψθόνου ὑπάρξαντα αὐτὰ μὲν διὰ τῆς ἀνασκευῆς
- 15 καὶ ἀναχωνεύσεως ἀπόληται, τὸ δὲ εἰς τὸ ἑαυτοῦ εἶδος ἀσινὲς καὶ ἀκίβδη-
 λον αὖθις ἄγαλμα ὁμοιότατον ἑαυτῷ κατασταθῇ. τῷ μὲν γάρ ἄγάλματι 6
 ἀπολέσθαι οὐκ ἔστιν ὑπὸ τῷ αὐτῷ τεχνίτῃ ὄντι, καὶ πάλιν εἰς ὕλην λυθῇ,
 ἀποκατασταθῆναι δὲ ἔστι· τοῖς δὲ αἵσχεσι καὶ λωβήμασιν ἀπολέσθαι μὲν
 ἔστιν (τήκονται γάρ), ἀποκατασταθῆναι δὲ οὐκ ἔστι, διὰ τὸ ἐν πάσῃ τέχνῃ
- 20 τὸν ἄριστον δημιουργὸν μὴ πρὸς τὸ αἷσχιον ἢ ἐπιτευχθῆσόμενον ὁρᾶν,

M U S Pa

1 αὐτῷ] οὕτω M 2 lies διακεκοσμημένα <ἔχον>? * | ἄφνω < S 3 πονηρο-
 τάτου MU | ὑπὸ βασκανίας < S 3f ἐμπρεπὲς Pa 4 εἰσίνετο < S | μα-
 ταίαν] befleckte S | καρπούμενος U 5 πρόσχες MU Pa | σοφώτατε U 5f εἰ
 βούλοιτο — ψεκτὸν] nicht wollend sehen dieses so verdorbene Bild S 6 τὸ < M |
 αὐτῷ < Pa 6f τε καὶ φροντίδος < S 7 πεπονημένω U πεποιημένον Pa |
 αὐτὸ < S | τοιοῦτο M τοιοῦτον U Pa < S 8f μὴ ἀναχωνέοι — καὶ ἐπανορ-
 θούμενος] um es nicht kümmert S 8 ἑῶν M ἑᾶ U 9 οὕτως < MU | <μό-
 νον> * | αὐτὸν M 10 δὴ] δὲ Pa | πυρακτούμενον — ἄγαλμα < S 10f μη-
 κέτι δύνασθαι — ὑπεσπασμένον] nicht ein solches sein, wie es zuvor war ein schönes
 Bild S 12 ὅλον < MU | αὐτὸ καλὸν Pa | καλὸν αὐτὸ καὶ < S 13 ἔσχη U
 14 ἐπιβουλῆς u. ψθόνου vertauscht S 15 ἀπόλλωνται Pa 15f τὸ δὲ εἰς
 — κατασταθῇ] u. wiederum das Bild erneuert werde zu seinem Bild S 15 ἑαυ-
 τοῦ] αὐτὸ Pa 15f ἀκίβδηλεντον Pa 16 vor ἄγαλμα + τὸ Pa | ὁμοιότατον
 ἑαυτῷ < S | ὁμοιώτατον MU | αὐτῷ U | κατασκευασθῇ U 17 ἀπολέσθαι
 + μὲν M | ὑπὸ τῷ αὐτῷ — λυθῇ] von demselben Künstler wieder zusammen-
 geschmolzen S | ὑπὸ] κατὰ U | ὄντι < MU | ὄντι + διότι Pa | χυθῇ Pa
 18—S. 456, 1 τοῖς δὲ αἵσχεσι — δημιουργουμένον < S 18 ἔσχεσι U 20 ἐπι-
 τευχθῆσόμενον] ἀπεχθῆμενον M

ἀλλὰ πρὸς τὸ σύμμετρον καὶ εὐθὲς τοῦ δημιουργουμένου. ταῦτόν γὰρ 7
φαίνεται δὴ μοι καὶ ἐφ' ἡμῶν ὁ θεὸς διοικονομηκέναι. τὸν γὰρ ἄνθρω-
πον, τὸ εὐπρεπέστατον ἑαυτοῦ τέχνημα, βασιλάνοις ἐπιβουλαῖς φθόνου
κεκακωμένον ἰδὼν οὐκ ἠνέσχετο τοιοῦτον καταλείψαι φιλόανθρωπος ὢν, | Ö 294
5 ὅπως μὴ δι' αἰῶνος εἷη μεμωμημένος, ἀθάνατον ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν ψόγον,
ἀλλὰ διέλυσεν εἰς ὕλην πάλιν, ἵνα διὰ τῆς ἀναπλάσεως ἐκτακῶσι καὶ
ἐξαφανισθῶσι πάντα τὰ ἐν αὐτῷ μωμήματα. τὸ γὰρ ἐκεῖ ἀναχωνευθῆ- S
ναι τὸν ἀνδριάντα, τοῦτο ἐνταυθα τὸ ἀποθανεῖν καὶ διαλυθῆναι τὸ σῶμα,
τὸ δὲ ἐκεῖ ἀναμορφωθῆναι τὴν ὕλην ἢ ἀνακοσμηθῆναι, τοῦτο ἐν-
10 ταυθα | τὸ ἀναστῆναι, ὅσπερ καὶ ὁ προφήτης Ἰερειμίας τούτοις [γὰρ] ἤδη 9 D 630
καὶ αὐτὸς ὥδε τὰ αὐτὰ παρεγγυᾷ καὶ κατέβηκε λέγων «εἰς τὸν οἶκον
τοῦ κεραμέως, καὶ ἰδοὺ, αὐτὸς ἐποίει ἔργον ἐπὶ τῶν λίθων· καὶ διέπτεσε
τὸ ἀγγεῖον ὃ αὐτὸς ἐποίησεν ἐν ταῖς χερσίν αὐτοῦ καὶ πάλιν ἐποίησεν
αὐτὸ ἀγγεῖον ἕτερον, καθὼς ἤρεσεν ἐνώπιον αὐτοῦ ποιῆσαι. καὶ ἐγένετο
15 λόγος κυρίου | πρὸς με λέγων· εἰ καθὼς ὁ κεραμεὺς οὗτος οὐ δυνήσομαι P 551
τοῦτο ποιῆσαι ὑμεῖς, οἶκος τοῦ Ἰσραὴλ· ἰδοὺ, ὡς ὁ πηλὸς τοῦ κεραμέως
ὑμεῖς ἐστε ἐν ταῖς χερσὶ μου.

36. Πρόσσχες γὰρ ὅπως, ὡς ἔφην, μετὰ τὸ παρὰβῆναι τὸν ἄνθρωπον ἢ 36, 1
μεγάλῃ χεῖρ εἰς νίκας καταλείψαι τὸ ἑαυτῆς ἔργον οὐκ ἠὲδόκησεν ὡς
20 κίβδηλον τῷ πονηρῷ ἀδίκως αὐτὸ λυμνηναμένῳ βασιλάνοις αἰτίαις, ἀλλὰ

11—17 Jerem. 18, 3—6

M U S Pa

2 δέ μοι U < S | θεὸς + οὕτως U | διοικονομηκέναι M 3 ἑαυτοῦ]
seiner Hand S | τέχνημα M | φθόνῳ U 4 τοιοῦτο M so S 5 μεμω-
μημένον M U Pa | ἐν ἑαυτῷ < S 6 ἐκτακῶσι καὶ < S 7 ἐν αὐτῷ < S
τὸ] δ Pa 8 τοῦτο] τοῦτον τοῦτο M τοῦτον τὸ U | τὸ¹ < M U 9 τὸ δὲ] δ
δὲ Pa | ἢ ἀνακοσμηθῆναι < S | ἀνακομισθῆναι M 9f ἐνταυθα + μετὰ τὸ
ἀποθανεῖν U 10 καὶ < S 10f τούτοις — τὰ αὐτὰ < S 10 [γὰρ]* | ἤδη] δὴ Pa
11 τὰ αὐτὰ] ταῦτα U Pa | παρεγγυᾷ] reinigt S | λέγων hinter κεραμέως Pa
12 ἐπὶ τὸν λίθον Pa 13 αὐτὸς < U 14 αὐτὸ] ihm S | vor ποιῆσαι + τοῦ
M U | ποιῆσαι] ποιεῖν Pa < S 16 τοῦτο < S | τοῦτο ποιῆσαι ὑμᾶς] τοῦ ποιεῖν
ὑμῶν Pa | τοῦ < M | ὡς < U 17 ταῖς < Pa 18 πρόσσχες M U Pa | γὰρ
< M | ὅπως] πῶς u. hinter ὡς ἔφην Pa < S 19 νεῖκος U Zertretung S |
καταλείπειν M | τὸ ἑαυτῆς ἔργον] den Menschen S 19f ὡς κίβδηλον — λυμ-
νηναμένῳ] wie einen, der umdunkelt ist von dem Widersacher S 20 κίβδηλον]
δῆλον Pa | τῷ πονηρῷ] πονηροῦ U | αὐτὸ λυμνηναμένῳ] ἀπολυμνηναμένῳ Pa
λυμνηναμένον U

ἀνατήξασα ἀνέδευσεν αὐθις εἰς πηλόν, οἷα κεραμεὺς ἀναπλάσσωσιν ἄγγος
 πρὸς τὸ ἀφανισθῆναι μὲν διὰ τῆς ἀναπλάσεως πάντα τὰ ἐν αὐτῷ αἵσχη
 καὶ θλάσματτα, γεννηθῆναι δὲ τὸ πᾶν ἄνωθεν ἀμέμπτως ἀρεστόν. » ἢ 2
 οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ὁ κεραμεὺς τοῦ πηλοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ φυράματος ποιῆσαι
 5 σκεῦος, ὃ μὲν εἰς τιμὴν ὃ δὲ εἰς ἀτιμίαν; ὃ δὴ ἐστὶ (τοῦτο γὰρ παντά-
 πασιν ὁ ἀπόστολὸς μοι δηλοῦν φαίνεται)· μή τι ἐξουσίαν οὐκ ἔχει ὁ θεὸς
 ἀπὸ τῆς ὕλης ἐκάστου τῆς αὐτῆς ἀναπλάσας καὶ ἀνακοσμήσας ἰδίως ἐκα-
 στον ἢ εἰς τιμὴν ἡμῶν ἀναστῆσαι καὶ δόξαν ἢ εἰς ἀτιμίαν καὶ κατὰκρισιν;
 εἰς ἀτιμίαν μὲν τῶν ἐν ἁμαρτίαις φαύλως βιωσάντων, εἰς τιμὴν δὲ τῶν ἐν
 10 δικαιοσύνῃ. καθάπερ ἐδηλώθη καὶ τῷ Δανιήλ » καὶ πολλοὶ τῶν καθευ- 3
 δόντων ἐν γῆς χώματι« λέγοντι » ἐξεγερεθήσονται, οὗτοι εἰς ζωὴν αἰώνιον
 καὶ οὗτοι εἰς ὀνειδισμόν καὶ αἰσχύνην αἰώνιον, καὶ οἱ συνιέντες ἐκλάμπου-
 σιν ὥς ἡ λαμπρότης τοῦ στερεώματος«. ἐφ' ἡμῖν γὰρ οὐ τὸ ἀφανίσαι 4
 τὴν ῥίζαν τελείως τῆς πονηρίας, ἀλλὰ τὸ μὴ πρὸς ἔκτασιν αὐτὴν ἔασα
 15 φῦναι | καὶ καρποφορεῖν. ἡ μὲν γὰρ καθόλου καὶ παντελικὴ αὐταῖς ῥίζαις D631
 αὐτῆς ἀναίρεσίς τε καὶ ἀπώλεια ὑπὸ τοῦ θεοῦ κατὰ τὴν τοῦ σώματος
 ὡς | εἴρηται διάλυσιν γίγνεται, ἡ δὲ ἐκ μέρους πρὸς τὸ μὴ οἶσαι βλαστὸν Ö296
 ὑφ' ἡμῶν. καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἐκθρέψαντα πρὸς αὔξησιν αὐτὴν μᾶλλον 5
 καὶ μέγεθος, ἀλλὰ μὴ στερῶσαντα τὸ ὅσον ἐπ' αὐτῷ καὶ συμπιλήσαντα
 20 ἀνάγκη διδόναι δίκην, ὅτι δυνάμενος· καὶ ἔχων πρὸς τοῦτο τὴν ἐξουσίαν
 εἴλατο τὸ βλέπτον πρὸ τοῦ συμφέροντος μᾶλλον τιμῆσαι.

3—5 Röm. 9, 21 — 10 Dan. 12, 2f

M U S Pa (bis Z. 3 ἀρεστόν) 13—S. 458, 3 Sacra Parall. Bruchst. 422
 Holl (= Pa)

1 ἀνατήξας M U S | ἀνέδευσεν] ὁδευσεν M ἀνέλυσεν Pa | vor ἀναπλάσσωσιν
 + ὁ M + ὅς U | ἄγγος] αὐτὸ U 3 πλάσματα Pa | δὲ] τε M U | ἀμέμπτως
 < S 4 τοῦ πηλοῦ — φυράματος] von demselben Ton u. Teig S 5 σκεῦος, ὃ
 μὲν εἰς τιμὴν < S 5f παντάπασιν < U 6 vor μήτι + εἰ M | ἔχη M
 7 τῆς αὐτῆς] seiner S | ἰδίως] εἶδος U 8 καὶ δόξαν < S 9 τῶν .. βιωσάν-
 των ... τῶν] den, welcher gelebt hat ..., den S | τιμὴν + u. zur Herrlichkeit S
 10 καὶ²] ὅτι U 12 ὀνειδισμόν καὶ < S 13 ἐφ' ἡμῖν] ἔφημεν Pa 14 τὴν
 ῥίζαν .. τῆς πονηρίας] die Sünde S | τελείως Pa | τῆς πονηρίας τελείως U | πρὸς
 ἔκτασιν < S | ἔκστασιν Pa | 15 καρποφορεῖν Pa | καὶ παντελικὴ < S | αὐταῖς
 ῥίζαις] ταῖς ῥίζαις U τῆς ῥίξης Pa 16 τοῦ¹ < Pa 17 γίνεται Pa | ἐκ μέρους < S
 | vor βλαστὸν + καρπὸν ἢ Pa 18 καὶ < S 18f μᾶλλον καὶ μέγεθος < S
 19 ἀλλὰ] und S | ἀλλὰ μὴ + ὅτι U | τὸ ὅσον] τὸ Pa | καὶ συμπιλήσαντα
 < S | συμπιπλώσαντα M συμπειλήσαντα U συνπηλήσαντα Pa 21 εἴλατο — τιμῆ-
 σαι] noch es unfruchtbar zu machen S | εἴλετο Pa | πρὸ < U | προτιμῆσαι U

37. Ὡστε μηδεὶς, αὐτὸς αἷτιος ὢν, ἀκολάστῳ γλώσσει μεμφέσθω τὴν **37, 1**
 θεῖαν φύσιν, ὥς οὐκ ἐν δίκῃ διανέμουσιν ἐκάστῳ κακίας ἢ ἀρετῆς τὰ
 ἀμοιβαῖα. «τίς γὰρ εἴ, ὦ ἄνθρωπε, ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ θεῷ; μὴ ἐρεῖ
 τὸ πλάσμα | τῷ πλάσαντι. τί με ἐποίησας οὕτως»; πῶς γάρ; ὁπότε **2 P 552**
 αὐτοδεσπότης βουλῇ κακίαν εἴλατο. διὸ καὶ οὐ λέξει (ἐν) δικαιοσύνης
 δόγμασιν ἀπαρallάκτοις κρίνονται τῷ θεῷ, τί με ἐποίησας οὕτως κατα-
 κριθέντα εἰς τὸ ἀλγύνεσθαι; πρόσχες γὰρ ὅπως ὥσπερ ἀκοντιστὴς ὁ **3**
 ἀπόστολος δεινῶς συνεστραμμένα ῥήματα τῶν λόγων εἰς μέσον ἐμβάλων
 ἀσπῆ μὲν καὶ ἐπικεκαλυμμένην ποιεῖται εἰς βάθος τῶν ἀναγνωσμάτων
 τὴν ἐξεργασίαν, ἀληθεστάτην δὲ καὶ ὀρθόδοξον καὶ μηδὲν ἔχουσιν ἀπημε-
 λημένον ἢ δύσφημον. τοῖς μὲν γὰρ μὴ μετὰ σπουδῆς, ἀλλὰ ἀγεννῶς **4**
 ἐγκύπτουσι τοῖς λόγοις ἀσυνάρτητα ἔσθ' ὅτε δοκεῖ καὶ ἀσύμφωνα λέγειν,
 τοῖς δ' αὖ σπουδαίως καὶ λογισμῷ νήφοντι ὁπόσῃς τάξεως ἔμπλεα καὶ
 ἀληθείας.
 Δι' ἀκριβείας μὲν οὖν περὶ τούτων διεξιέναι τὰ νῦν ἱκανὸν ἂν γένοιτο **5**
 αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ μόνον ἔργον. καὶ γὰρ γελοῖον καταλείψαντάς σου τὴν
 σκέψιν, ἧς ἔνεκα ταύτην ἐστειλάμεθα, εἰς ἄλλα μετιέναι. ταῦτα γὰρ **6**
 ἡμῖν εἴρηται διὰ τὴν τῶν ἐθελοκακούντων τιμωρὸν | δίκην. ἀποδειχθέντος **D 632**
 τοίνυν ἐνδηλότατα τὸν θάνατον τῷ ἀνθρώπῳ μεμηχανῆσθαι μὴ ἐπὶ κακῷ τινι
 ἀλλὰ *, χρὴ λοιπὸν τὸν μὴ φάύλως τούτοις ἐγκύπτοντα περὶ τῆς ἀναστάσεως
 20

3f Röm. 9, 20

M U S Pa (bis Z. 3 ἀμοιβαῖα)

1 αὐτὸς αἷτιος) αὐτοαίτης Pa 1f τὴν θεῖαν φύσιν] die heilige Gottheit S |
 2 ἐκάστῳ < S | ἧ] καὶ US 4 πλάσαντι] ποιήσαντι U | οὕτως + ἧ οὕτως M
 5 εἴλατο] wir erwählen S | διὸ < M | οὐ λέξει] συλλέξη M | (ἐν) * 5f δι-
 καιοσύνης δόγμασιν ἀπαρallάκτοις] mit Recht u. unabänderlichen Erweisungen S
 6f κατακριθέντα — γὰρ ὅπως < U | κατακριθὲν M 7 πρόσχες M 8 δει-
 νῶς *) δεινός MU < S | διεστραμμένα U | τῶν λόγων < S 9 εἰς βάθος
 < S 9f τῶν ἀναγνωσμάτων τὴν ἐξεργασίαν] die Lesungen dieser Verständ-
 nisse S 10 καὶ ὀρθόδοξον < S 10f ἀπημελημένον ἢ δύσφημον] Lüsterliches S
 12 ἐγκύπτουσι] ἐκπίπτουσι U 13 καὶ λογισμῷ νήφοντι < S 13f τάξεως u.
 ἀληθείας umgestellt S 15f ἂν γένοιτο — ἔργον < S 16 γελοῖον] nicht gut S
 16f καταλείψαντας — ἐστειλάμεθα] vom einen S 16 σου] οὐ M 17 ἧς < M
 17f ταῦτα γὰρ — δίκην < S 18 τὴν < U | ἀποδειχθέντος] gesagt S 19 ἐν-
 δηλότατα] ἐνδηλότατα U genug S | μεμηχανῆσθαι] ist S | μὴ < M 20 ἀλλὰ
 < S | * (ἐπ' ἀγαθῷ) * | τὸν μὴ φάύλως τούτοις ἐγκύπτοντα < S 20f περὶ
 τῆς — τοῦ σώματος] von der Materie u. der Auferstehung weiter zu reden S

νοεῖν τοῦ σώματος. πῶς γὰρ οὐκ ὠφέλιμος ὁ θάνατος, διαφθείρων ἡμῶν 3
τὰ ληΐζοντα τὴν φύσιν; εἰ καὶ παρὰ τὸν καιρὸν ἐπαχθήσῃ, καθ' ὃν προσ-
φέρεται, <εἶναι> δοκεῖ καθάπερ αὐστηρότατον τῷ νοσοῦντι φάρμακον. καὶ 4
ἵνα μὴ πολλάκις τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν διαλεγώμεθα, φέρε καὶ ἀπὸ τῆς
5 ᾧδῆς ἔτι τοῦ Δευτερονομίου βεβαιώσαντες τὸν λόγον ἵωμεν τὰ ἐξῆς δια-
ληψόμενοι.

38. Τὸ γὰρ »ἐγὼ ἀποκτενῶ καὶ ζῆν ποιήσω, πατάξω καὶ ἰάσο- 38, 1
μαι, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἐξελεῖται ἐκ τῶν χειρῶν μου« λεγόμενον ὑπὸ τοῦ 295
θεοῦ τί ἄλλο διδάσκειν βούλεται ἢ ὅτι διὰ τοῦτο τὸ σῶμα πρῶτον ἀπο-
10 κτεννύται καὶ θνήσκει, ἵνα αὐθις ἀνασταθῇ καὶ ζήσῃ; πατάσσεται πρῶτον 2
καὶ θραύεται, ἵνα σῶον αὐθις πλασθῇ καὶ ὑγιές. καὶ οὐδὲν ἐξελεῖσθαι 3
ἕλως τὸ σύνολον τῆς μεγάλης καὶ κραταιᾶς αὐτοῦ χειρὸς πρὸς ἀπώλειαν καὶ
ὀλεθρον σθένει, οὐ πῦρ, οὐ θάνατος, οὐ σκότος, οὐ χάος, οὐ φθορά. »τίς 4
γὰρ ἡμᾶς« φησὶν »χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ« | (ὃς ἐρμηνεύε- P 553
15 ται χεῖρ τοῦ πατρὸς καὶ λόγος); »θλίψις ἢ στενοχωρία ἢ διωγμὸς ἢ λι-
μὸς ἢ γυμνότης ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα; καθὼς γέγραπται· ἔνεκεν σοῦ
θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς· ἀλλ' ἐν
τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς«. ἀληθέστατα· 5
ἵνα πληρωθῇ, καθὼς ἔφην, τὸ »ἐγὼ ἀποκτενῶ καὶ ζῆν ποιήσω, πατάξω
20 καὶ ἰάσομαι, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἐξελεῖται« »ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ
θεοῦ τῆς ἐν Χριστῷ« πρὸς ἀπώλειαν. διὸ καὶ »ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα
σφαγῆς«, ἵνα »ἀποθανόντες τῇ ἁμαρτίᾳ ζήσωμεν τῷ θεῷ«. καὶ ταῦτα 6
μὲν μέχρι το|σοῦτου διεσκέψθω· τὰ δὲ συνεχῆι τούτοις ὧδε πάλιν προχει- D 633
ριστέον.

7f Deut. 32, 39 — 13—19 Röm. 8, 35—37 — 19 Deut. 32, 39 — 20 Röm.
8, 35 — 21 Röm. 8, 36 — 22 Röm. 6, 10

M U S

1 ὠφέλιμον M 2 τὰ ληΐζοντα < S | ἐπαχθήσῃ] herzugekommen S
2f προσφέρεται * nach S] προσφέρεσθαι M U 3 <εἶναι> * | δοκεῖ < S | αὐ-
στηρώτατα M < S | τῷ < U 4 μὴ < S | πολλάκις τὰ αὐτὰ] auch wieder S
4f τῆς ᾧδῆς < S 5 ἔτι < U S 5f βεβαιώσαντες — διαληψόμενοι] beginnen
wir die Verhandlung zu machen S 7 πατάξω] ich xerschlage S 7f καὶ
ἰάσομαι < S 9 βούλεται < S | ὅτι τὸ M | διὰ τοῦτο < S 10 καὶ
θνήσκει < S 11 αὐθις σῶον U 12f καὶ ὀλεθρον < S 13 οὐ σκότος
< M | οὐ χάος < S 14 χωρίσει hinter ἀγάπης U | χριστοῦ] κυρίου M
16 γέγραπται + ὅτι U 17 ὅλην τὴν ἡμέραν < S | ἀλλὰ M 19f πατάξω
— ἡμᾶς] usw. S 20 καὶ M | ἡμᾶς] das heißt S | ἀπὸ] ἐκ U 21 Χρι-
στοῦ + Ἰησοῦ U 23 ὧδε < S

39. Εἰ πᾶν τὸ γεννώμενον νοσεῖ (προτείνει γὰρ οὕτως ὁ ἐξ ἐναντίας) 39, 1
καὶ κατὰ τὴν γένεσιν καὶ κατὰ τὴν τροφήν (ἀπὸ τῶν προσιόντων γάρ,
φησὶν, αὐξᾶται καὶ ἀπὸ τῶν ἀπιόντων ἐλαττοῦται), τὰ δὲ μὴ γεννώμενα ὑγιαίνει,
ὅτι μὴ νοσεῖ, μηδὲ προσδεῖται ἢ ἐπιθυμεῖ, ἐπιθυμεῖ δὲ τὰ γεννώμενα καὶ
5 συνουσίας καὶ τροφῆς, τὸ δὲ ἐπιθυμεῖν νοσεῖν ἐστὶ, τὸ δὲ μὴ δεῖσθαι μηδὲ
ἐπιθυμεῖν ὑγιαίνειν, νοσεῖ δὲ τὰ γεννώμενα ὅτι ἐπιθυμεῖ, τὰ δὲ μὴ γεννώ-
μενα οὐ νοσεῖ, πάσχει δὲ τὰ νοσοῦντα ἢ κατὰ πλῆθος ἢ ἑνδειαν τῶν
προσγιγνομένων καὶ ἀπογιγνομένων, τὸ δὲ πάσχον καὶ φθίνει καὶ ἀπόλλυ-
ται, διόπερ καὶ γεννᾶται, γεννᾶται δὲ ὁ ἄνθρωπος, — οὐ δύναται ἄρα
10 ἀπαθῆς εἶναι ὁ ἄνθρωπος καὶ ἀθάνατος. καταπίπτει μὲν οὖν καὶ ἐπὶ 2
τούτοις αὐτοῖς ὁ λόγος. εἰ γὰρ πᾶν τὸ γινόμενον ἢ γεννώμενον ἀπόλλυ-
ται (διαφέρει γὰρ οὐδὲν οὕτως εἰπεῖν, ἐπειδὴ καὶ οἱ πρωτόπλαστοι οὐκ
ἐγεννήθησαν, ἀλλ' ἐγενήθησαν), γενητοὶ δὲ καὶ οἱ ἄγγελοι καὶ αἱ ψυχαὶ
(ὡς ποιῶν, γὰρ φησιν, τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα), ἀπόλλυνται ἄρα
15 οἱ ἄγγελοι κατ' αὐτοὺς καὶ αἱ ψυχαί. ἀλλ' οὔτε οἱ ἄγγελοι οὔτε αἱ ψυχαί 3
ἀπόλλυνται. ἀθάνατα γὰρ ταῦτα καὶ ἀδάμαστα, καθὼς ὁ ποιήσας εἶναι
βεβούλευται. ἀθάνατος ἄρα καὶ ὁ ἄνθρωπος.

οὐκ ἀρεστὸν δὲ <οὐδ'> ἐκεῖνο, τὸ λέγειν εἰς ἄρδην ἀπολεῖσθαι τὸ πᾶν. 4
καὶ γῆν καὶ αἴρα καὶ οὐρανὸν μὴ ἔσεσθαι. ἐκπυρωθήσεται μὲν γὰρ πρὸς
20 κάθαρσιν καὶ ἀνακαλνισμόν καταβασίῳ πᾶς ὁ | κόσμος κατακλυζόμενος Ὡ300
πυρί, | οὐ μὴν εἰς ἀπώλειαν ἐλεύσεται παντελῇ καὶ φθοράν. εἰ γὰρ 5 P554
κρεῖττον τὸ μὴ εἶναι τοῦ εἶναι τὸν κόσμον, διὰ τί τὸ χεῖρον ἤρρετο ποιή-
σας τὸν κόσμον ὁ θεός; ἀλλ' οὐδὲν ὁ θεὸς ματαίως ἢ χεῖρον ἐποίει.

14 Psal. 103, 4

M U S Pa 18—S. 463, 14 Sacra Parall. Bruchst. 423 Holl (= Pa)

1 γεννόμενον U 2 τροφήν] Natur S | γάρ < U 2f γάρ φησιν < S
4 ὅτι < U | μὴ νοσεῖ < S | μὴ + δὲ U 5 καὶ τροφῆς < S | νοσεῖν ἐστὶ
nicht gestattend S 6 ὑγιαίνει U 8 vor προσγιγνομένων + Herzugebrachten
und S | προσγενομένων MU | vor καὶ¹ + ἡ M | ἀπογιγνομένων M 9 δὲ < S
ὁ < M 11 γινόμενον ἢ γεννώμενον] Geborene zum Geschaffenen S 12 καὶ
< S 13 ἀλλὰ M | οἱ < M | αἱ < M 14 γάρ φησιν * nach S] < MU |
πνεύματα + u. die Seelen ebenso S 15 ἀλλὰ U 16 καὶ ἀδάμαστα < S |
εἶναι < S 17 βεβούλευται] βεβούληται U weiß S 18 <οὐδ'> Jahn nach S]
< MU Pa | ἀπολεῖται Pa 19 καὶ¹ < S | αἴρα + und Feuer S
20 καταβασίῳ] καταβάσει ὡς M καταβάς ὡ U < S | κατακλυζόμενος ὁ κόσμος
Pa 22 τοῦ μὴ εἶναι τὸ εἶναι M Pa 22f vor ποιήσας + ὁ M 23 ἀλλ' οὐδὲν
ὁ θεός < U | ματαίως ἢ < S | ἢ χεῖρον ἐποίει] ἐχειροποίει MU ἢ χεῖρω
ἐποίει Pa

οὐκοῦν εἰς τὸ εἶναι καὶ μένειν τὴν κτίσιν ὁ θεὸς διεκοσμήσατο, καθάπερ 6
καὶ ἡ σοφία συνίστησιν »ἐκτίσε γὰρ εἰς τὸ εἶναι« λέγουσα »τὰ πάντα ὁ D634
θεὸς καὶ σωτήριοι αἱ γενέσεις τοῦ κόσμου καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς φάρ-
μακον ὀλέθρου«. καὶ ὁ Παῦλος δὲ σαφῶς μαρτυρεῖ λέγων »ἡ γὰρ ἀποκατα- 7
5 δοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ θεοῦ ἀπεκδέχεται. τῇ
γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη οὐχ ἑκοῦσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα
ἐπ' ἐλπίδι, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς
φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ θεοῦ«. »τῇ γὰρ 8
ματαιότητι, φησὶν, ἡ κτίσις ὑπετάγη«, ἐλευθερωθήσεσθαι δὲ τῆς τριαύτης
10 δουλείας προσδοκᾷ, κτίσιν τὸν κόσμον τοῦτον βουλόμενος νῦν καλεῖν· οὐ
γὰρ τὰ μὴ βλεπόμενα τῇ φθορᾷ δουλεύει, ἀλλὰ ταῦτα δὴ τὰ βλεπό-
μενα. μένει ἄρα ἡ κτίσις εἰς τὸ ἄμεινον ἀνακαινοποιηθεῖσα καὶ εὐπρεπέ- 9
στερον, ἀγαλλομένη καὶ χαίρουσα ἐπὶ τοῖς τέκνοις τοῦ θεοῦ (ἐν) τῇ ἀνα-
στάσει, δι' οὗς στενάζει καὶ συνωδίνει νῦν, τὴν ἀπολύτρωσιν ἡμῶν ἀπὸ
15 τῆς φθορᾶς καὶ αὐτῇ τοῦ σώματος ἐκδεχομένη, ὅπως ἡμῶν ἐγερθέντων 10
καὶ ἀποτιναξαμένων τὴν νεκρότητα τῆς σαρκὸς κατὰ τὸ γεγραμμένον
»ἐκτίναξαι τὸν χοῦν καὶ ἀνάστηθι καὶ κἀθίσον, Ἱερουσαλήμ«, ἐλευθερω-
θέντων τε τῆς ἀμαρτίας ἐλευθερωθήσεται καὶ αὐτὴ τῆς φθορᾶς, μηκέτι
τῇ ματαιότητι δουλεύουσα, ἀλλὰ τῇ δικαιοσύνῃ. »οἶδαμεν γὰρ, φησὶν, ὅτι 11
20 πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει καὶ συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν. οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ
καὶ αὐτοί, τὴν ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος ἔχοντες, καὶ αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς
στενάζομεν τὴν υἰοθεσίαν ἀπεκδεχόμενοι, τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώματος
ἡμῶν«. καὶ ὁ Ἡσαΐας δέ· »ὃν τρόπον γὰρ ὁ οὐρανὸς καινὸς καὶ ἡ γῆ 12

2 Weish. Sal. 1, 14 — 4—10 Röm. 8, 19—21 — 17 Jes. 52, 2 — 19—23 Röm.
S, 22f — 23—S. 462, 2 Jes. 66, 22

M U · S Pa

2 σοφία + δι' ἃ U | συνίστησιν + *sprechend* S | λέγουσα hinter τὰ πάντα
Pa | τὰ < U 3 ἐν αὐτοῖς Pa 4 ὁ < M | λέγων < S 9 φησὶν hinter
ὑπετάγη U | ἐλευθερωθήσεται M 10 δουλείας] *Verwesung* S | βουλόμενος
νῦν καλεῖν] *nennend* S 11 vor βλεπόμενα² ein μὴ ausradiert U 12 ἀνακαινο-
ποιηθεῖσα < S 13 (ἐν) * nach S] < M U Pa 14 δι' οὗ M; lies wohl δι' ἃ *
| καὶ συνωδίνει νῦν < S 14f ἀπὸ τῆς — σώματος < S 15 καὶ αὐτῇ < Pa
| ἀπεκδεχομένη U | ὅπως < S | ἐξεγερθέντων U ἐλευθερωθέντων Pa 16 τὴν]
alle S | τῆς σαρκὸς < S 17 καὶ² < U 17f ἐλευθερωθήσεται] ἐλευθερώθη
δὴ M 18 αὐτῇ] αὐτῇ U *die Kreatur* S | τῆς φθορᾶς < S 19—22f οἶδαμεν
γὰρ — σώματος ἡμῶν < Pa 19 φησὶν < U 21 αὐτοί¹] αὐτὴν U | καὶ²]
das heißt S 22 τὴν¹ < U 23 δέ] < M U *wiederum* S | ὁ² < M

καινή, ἃ ἐγὼ (ψησί) ποιῶ, μένει ἐνώπιόν μου. λέγει κύριος, οὕτως ἔσται
 τὸ σπέρμα ὑμῶν καὶ τὸ ὄνομα ὑμῶν. καὶ πάλιν οὕτως λέγει κύριος ὁ
 ποιήσας τὸν οὐρανόν, οὗτος θεὸς ὁ κατασκευάσας τὴν γῆν καὶ ποιήσας D 635
 αὐτήν. αὐτὸς διώρισεν αὐτήν, οὐκ εἰς κενόν ἐποίησεν αὐτήν, ἀλλὰ κατοι-
 5 κείσθαι. ὅντως γὰρ οὐκ εἰς κενόν οὐδὲ εἰς μάτην πρὸς ἀπώλειαν ἔκτισε 13
 κατὰ τοὺς φρονούντας μάταια τὸ πᾶν ὁ θεός, ἀλλὰ εἰς τὸ εἶναί τε καὶ
 οἰκεῖσθαι καὶ διαμένειν. διὸ ἀνάγκη δὴ καὶ τὴν γῆν αὐτῆς καὶ τὸν οὐρα-
 νὸν μετὰ τὴν ἐκφλόγωσιν ἔσεσθαι πάντων καὶ τὸν βρασμόν. διὰ τί δὲ 14
 τοῦτο ἀνάγκη, λόγος | ἂν ἔτι πλείων τῶν εἰρημένων γίγνοιτο. οὔτε γὰρ Ö 302
 10 εἰς ὕλην ἀργὴν καὶ τοιαύτην ἔτι κατάστασιν, οἷα καὶ πρὸ τῆς διακοσ-
 μίσεως ἦν. διαλυθὲν ἀναστοιχειωθήσεται τὸ πᾶν οὗτ' αὖ εἰς ἀπώλειαν
 παντελεῇ καὶ φθοράν.

40. Ἐάν δέ· πῶς οὖν, ἐάν μὴ ἀπόλλυται τὸ πᾶν, οἱ ἐξ ἐναντίας 40, 1
 εἰπωσιν. ὁ μὲν κύριος τὸν οὐρανὸν παρελεύσεσθαι ἔφη καὶ τὴν γῆν, ὁ δὲ
 15 προφήτης ἀπολείσθαι μὲν τὸν οὐρανὸν ὡς καπνόν, τὴν δὲ γῆν ὡς ἱμά-
 τιον παλαιωθήσεσθαι; ἐπειδὴ περ ἔθος ταῖς γραφαῖς, λέξομεν, τὴν εἰς 2
 τὸ κρεῖττον καὶ ἐνδοξότερον ἀπὸ ταύτης τῆς καταστάσεως τοῦ κόσμου
 μεταβολὴν ἀπώλειαν λέγειν, οἷον τοῦ πρόσθεν σχήματος ἀπολλυμένου
 κατὰ τὴν εἰς τὸ φαιδρότερον ἀπάντων ἐξαλλαγὴν· ὅτι μηδεμίᾳ ὑπεναντίωσις
 20 ἢ ἀτοπία ἐν ταῖς θεαῖς λόγοις. »παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τού- 3
 του« καὶ οὐχ ὁ κόσμος εἴρηται. οὕτως ἔθος ἀπώλειαν καλεῖν τὰς γραφὰς

2—5 Jes. 45, 18 — 14 vgl. Matth. 24, 35 — 14f vgl. Psal. 101, 27 —
 20 I Kor. 7, 31

M U S Pa

1 ἃ ἐγὼ — μένει < S | ψησί vor ἃ ἐγὼ Pa | μένειν M 2 vor τὸ
 σπέρμα + auch S | σπέρμα u. ὄνομα vertauscht S | καὶ τὸ ὄνομα ὑμῶν < M
 2—4f καὶ πάλιν — κατοικεῖσθαι < Pa 2 οὕτω U 3 θεός < U 3f ἐποίησεν
 αὐτήν < U 5 vor πρὸς + noch S 6 τὸ πᾶν ὁ θεός < S | ἀλλ' Pa 7 καὶ
 τὴν < Pa | τὸν < M Pa 8 πάντων < S | τῶν βρασμῶν Pa 8f διὰ
 τί δὲ — γίγνοιτο < S 9 vor λόγος + ὁ Pa | ἔτι ἐπὶ M | πλείων Jahn]
 πλείω M U Pa | γένοιτο Pa 10 καὶ¹] sondern S | ἔτι < Pa | ἔτι κατάστα-
 σιν] ἐπικατάστασιν M | οἷαν M U Pa 11 ἦν, διαλυθὲν] εἰς ἣν διαλυθῇ U |
 ἀναστοιχειωθήσεται] ἀναστοιχειωθῆναί τε Pa 12 καὶ φθοράν < S 13 ἐάν²] εἰ
 Pa | τὸ πᾶν < S 14 κύριος] Χριστός Pa 15 προφήτης + wieder spricht S
 ἀπολέσθαι M 16 ἐπειδὴ U | λέξομεν < S 17 καὶ — καταστάσεως < S
 | ἐνδοξότεραν M U | ἀπὸ ταύτης τῆς καταστάσεως] ἀποκατάστασεως (ἀποκατα-
 στάσεως aus ἀποκατάστασιν v. 1. Hd.) ταύτης U 19 εἰς τὸ φαιδρότερον ἀπάν-
 των] glänzenderen u. besseren S | φαιδρότατον M U 20 ἢ ἀτοπία < S | παρ-
 άγει γὰρ + sagt er S 21 οὕτως + denn S

τὴν πρὸς τὸ ἄμεινον ἔσθ' ὅτε καὶ εὐμορφότερον τροπὴν τοῦ πρόσθεν σχή-
ματος, οἷον ὥσπερ ὁπότεν τις ἀπώλειαν λέγοι τοῦ κατὰ τὸ νήπιον σχήματος 4
τὴν εἰς τὸν ἄνδρα τὸν τέλειον μεταλλαγὴν, τρεπομένης εἰς μέγεθος καὶ κάλλος
τῆς ἡλικίας τοῦ νηπίου. »ὅτε γὰρ ἦμην νήπιος, ὡς νήπιος ἐλάλουν, ὡς νή-
5 πιος ἐφρόνουν, ὡς νήπιος ἐλογιζόμην, ὅτε δὲ γέγονα ἄνθρωπος, κατήργηκα τὰ τοῦ
νηπίου«. ταραχθῆσεσθαι μὲν γὰρ τὴν κρίσιν ὥσπερ τεθνηξομένην κατὰ 5
τὴν ἐκπύρωσιν, ἵνα καὶ ἀνακτισθῇ, | οὐ μὲν ἀπολείσθαι προσδοκῆτέον, D 636
ὅπως οἱ ἀνακαινοποιηθέντες ἐν ἀνακαινοποιηθέντι τῷ κόσμῳ ἄγευστοι
λύπης κατοικήσωμεν, κατὰ τὸ λεχθέν »ἐξαποστελεῖς τὸ πνεῦμά σου καὶ
10 κτισθῇσονται« ἐν ἑκατοστῇ τρίτῃ ψαλμῷ »καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον
τῆς γῆς«, τοῦ περιέχοντος τῆς εὐκρασίας ἐπιτροπεύοντος λοιπὸν τοῦ θεοῦ.
ἐσομένης γὰρ καὶ μετὰ τοῦτον τὸν αἰῶνα γῆς ἀνάγκη πᾶσα ἔσεσθαι καὶ 6
τοὺς οἰκῆσοντας, οὐκέτι τεθνηξομένους ἢ γαμήσοντας καὶ γεννησομένους, | P 556
ἀλλ' ὡς ἀγγέλους ἀμεταστροφῶς ἐν ἀφθαρσίᾳ τὰ ἄριστα πράξοντας. διὸ 7
15 ληρώδες τὸ ἐν ποίᾳ διαγωγῇ τότε δὴ τὰ σώματα ἔσονται λέγεσθαι, μήτε
ἀέρος μήτε γῆς μήτε τῶν ἄλλων ἐσομένων.

41. Ἄξιον δὲ καθεῖναι πρὸς τοῖς εἰρημένοις ἐπισκοπεῖν, ὡς ἔχει πολ- 41, 1
λὴν διάπτωσιν, εἰ δεῖ παρρησίαν ἄγειν περὶ τηλικούτων, ὧς Ἀγλαοφῶν, | Ö 304
διαλεγόμενους πραγμάτων. φράσας γὰρ ἀποφύνασθαι τὸν κύριον ὡς οἱ 2

4—6 I Kor. 13, 11 — 9 Psal. 103, 30 — 13 vgl. Matth. 22, 30

M U S Pa (bis Z. 14 πράξοντας) 15—S. 468, 14 Sacra Parall. Bruchst. 424
Holl (= Pa)

1 καὶ εὐμορφότερον < S | εὐμορφώτερον MU 1f τοῦ πρόσθεν σχή-
ματος < S 2 ὁπότεν — λέγοι < S | vor τις + εἰ Pa | λέγειν M | τοῦ]
τῆς τοῦ M τῆς U | κατὰ τὸν M κατὰ τοῦ U 3 τὸν τέλειον] eine bessere (sc.
Gestalt) S 4 τοῦ νηπίου < S 4—6 ὅτε γὰρ — τὰ τοῦ νηπίου < Pa 4 νή-
πιος + sagt er S | ὡς νήπιος ἐλάλουν < S 5 ὡς νήπιος ἐλογιζόμην] usw. S
| δέ] und S | κατήργησα u. hinter νηπίου U 6 μὲν < S 7 καὶ < U
8 ὅπως] ότι ὡς M | ἐν < Pa | ἐν ἀνακαινοποιηθέντι < M | τῷ < U Pa
8f ἄγευστοι λύπης] ohne alles Böse u. Leid S 9 vor κατοικήσωμεν + ferner-
hin S | κατοικήσωμεν M | vor κατὰ + ἡ U 9f καὶ κτισθῇσονται] κεκτισθῇ-
σονται M 10 ἐν ἑκατ. τρ. ψαλμῷ < S Pa 11 τοῦ περιέχοντος < S | ἐπι-
τροπεύσαντος U 12 καὶ¹ < S | πᾶσας M < S 13 οὐκ ἐπιτεθνηξομένους M
| ἡ < Pa | ἡ — γεννησομένους < S | γεννησομένους] τεθνηξομένους M
14 ἐν ἀφθαρσίᾳ < S | πράξαντας M | διὸ < Pa 15 vor τότε + οὖν M |
δὴ] δεῖ M | ἔσεσθαι M 17 δὲ + ἐστίν Pa 18 εἰ δεῖ] εἰ δὴ M ἔδει Pa es ist
nur S | τηλικούτων] τούτων MU 19 διαλεγόμενος U | διαλεγόμενους πραγ-
μάτων < Pa

τῆς ἀναστάσεως τευζόμενοι ἔσονται τότε ὡς ἄγγελοι, ἐνθα πειράζουσιν
αὐτὸν οἱ Σαδδουκαῖοι, ἐπέφερες οἱ δὲ ἄγγελοι ἐκτὸς ὄντες σαρκὸς ἐν
μακαριότητι ἀκρότητι, διὰ τοῦτο καὶ θόξῃς εἰσὶ, καὶ ἡμᾶς δὲ ἄρα ἐξι-
σάξασθαι μέλλοντας ἄγγελοις ἀνάγκη δὴ σαρκῶν ὡσαύτως ἐκείνοις γυμνοῦς
5 ἔσεσθαι δεῖνε, οὐκ ἐπιστήσας, ὦ ἄριστε, ὥς ὁ ποιήσας καὶ διακοσμήσας 3
ἐξ οὐκ ὄντων τὸ πᾶν τὴν τῶν ἀθανάτων φύσιν οὐ μόνον εἰς ἄγγέλους καὶ
λειτουργοὺς διαναίμας ἐκόσμησεν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας καὶ
θρόνους. ἄλλο γὰρ γένος τὸ τῶν ἄγγέλων καὶ ἄλλο τὸ τῶν ἀρχῶν καὶ 4
ἐξουσιῶν, ὅτι μὴ τάγμα ἐν καὶ μία σύστασις καὶ φυλὴ καὶ πατριὰ τῶν
10 ἀθανάτων, ἀλλὰ γένη καὶ φυλαὶ καὶ διαφοραί. καὶ οὔτε τὰ Χερουβὶμ
τῆς ἰδέας ἐξιστάμενα φύσεως εἰς τὴν τῶν ἄγγέλων ἰδέαν μετασκευάζονται
οὔτε αὖ πάλιν εἰς ἑτέραν οἱ ἄγγελοι. εἶναι γὰρ αὐτὰ χρὴ καὶ ὁ εἰσι καὶ
ὁ γεγόνασιν. ἀτὰρ καὶ ὁ ἄνθρωπος τὸν κόσμον οἰκεῖν καὶ τῶν ἐν 5 D637
αὐτῷ πάντων ἡγεμονεύειν κατασταθεῖς (ἀπὸ) τῆς ἐξ ἀρχῆς διακοσμήσεως,
15 ἀθάνατος ὢν τοῦ εἶναι ἄνθρωπος οὐποτε μεταβληθήσεται, οὔτε εἰς τὴν
τῶν ἄγγέλων οὔτε εἰς τὴν τῶν ἐτέρων μορφήν, ὅτι μηδὲ οἱ ἄγγελοι εἰς
τὴν τῶν ἄλλων, τῆς ἐξ ἀρχῆς ἰδέας μετακοσμούμενοι, μεταβάλλονται.
ὁ γὰρ Χριστὸς ἦκεν οὐκ εἰς ἑτέραν μεταπλασθῆναι κηρύσσων ἢ μετα- 6
σκευασθῆναι τὸν ἄνθρωπον φύσιν, ἀλλὰ εἰς ὃ ἦν ἐξ ἀρχῆς πρὸ τοῦ ἐκπε-
20 σεῖν ἀθάνατος ὢν. χρὴ γὰρ ἐν τῷ ἰδίῳ τῆς τάξεως αὐτοῦ τόπῳ τῶν 7
γεννητῶν ἕκαστον μένειν, ἵνα πάντα πάντων ὧσι πεπληρωμένα, οὐρανοὶ
μὲν ἄγγέλων, θρόνοι δὲ ἐξουσιῶν, φῶτα δὲ λειτουργῶν καὶ οἱ θειότεροι

M U S Pa

1 τότε < S Pa | ἄγγελοι] Engel Gottes im Himmel S 1f ἐνθα — ἐπέ-
φερες < S 2 οἱ¹ < Pa | ἐπέφερεν U | σαρκῶν Pa 3 καὶ² < M
4 ἀνάγκη — γυμνοῦς] ἄγγελοις Pa 5 ἄριστε ὡς] ἀριστέως M 6 εἰς ἄγγελοις]
ἰσαγγέλους M 7 διεκόσμησεν U + sie S 7f ἐξουσίας u. θρόνους vertauscht
MU 8 τὸ¹ < M | ἄγγέλων] ἀρχῶν U 8f ἀρχῶν καὶ ἐξουσιῶν] ἀρχῶν καὶ
< MU Thronen S 9 καὶ φυλὴ < S | πατριὰ] φθαρτρία M πατριὰ U Pa
9f τῶν ἀθανάτων — διαφοραὶ] der Engel, d. h. der Unsterblichen — nicht, sage
ich — eine Klasse noch Geschlecht, sondern verschiedene S 10 ἀλλὰ + καὶ Pa
11 εἰδέαν MU < S 12 αὖ — ἑτέραν] εἰς ἑτέρων πάλιν MU 12f εἶναι — γε-
γόνασιν < S 13 ἀτὰρ] εἰ γὰρ U | οἰκεῖν + bestellt S 14 κατασταθεῖς] ταχ-
θεῖς Pa | (ἀπὸ) * nach S | ἐξ < Pa 16f εἰς — μετακοσμούμενοι] in der
anderen Klasse S 17 τῶν < U 18 μεταπλασθῆναι] μορφήν πλασθῆναι M | ἢ
μετασκευασθῆναι < S 19 τὸν ἄνθρωπον] τὴν ἀνθρωπείαν U | ἀλλ' Pa | εἰς
< S | ἐξ ἀρχῆς < S 20 ὢν < S | χρῆναι MPa | τάξεως] ἑξεως MPa |
ἐαυτοῦ U | τόπῳ MU 21 ὧσι] εἰσὶ M | vor οὐρανοὶ + οἱ Pa

τόποι καὶ τὰ ἄκρατα καὶ ἀκραιφνή φῶτα τῶν Σεραφίμ, ἃ παρεστήκασιν
τῇ μεγάλῃ βουλῇ διακρατούσῃ τὸ πᾶν, ὃ δὲ κόσμος ἀνθρώπων. | ἐὰν δὲ 8 P 557
μεταβάλλεσθαι δῶμεν τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἀγγέλους, ὥρα μεταβάλλεσθαι
λέγειν καὶ τοὺς ἀγγέλους εἰς ἐξουσίας καὶ ταύτας εἰς ἄλλο καὶ ἄλλο, ἔστ'
5 ἂν ὁ λόγος ἀναβᾷ εἰς κίνδυνον πέσῃ.

42. Ἄλλ' οὔτε ὡς φαῦλον τεκτηνᾷμενος ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἢ δια- 42, 1
μαρτήσας αὐτοῦ περὶ τὴν διάπλασιν, ἄγγελον αὐτὸν ὕστερον ἐπενόησε
ποιῆσαι μεταγνούς, ὥσπερ οἱ φαυλότατοι τῶν δημιουργῶν, οὔτε ἄγγελον
κατ' ἀρχὰς θελήσας ποιῆσαι καὶ μὴ δυνηθεὶς ἄνθρωπον ἐπλασεν.
10 ἀσθενὲς τοῦτο γάρ. τί δὴ ποτε οὖν τὸν ἄνθρωπον ἄνθρωπον ἐποίει καὶ 2
οὐκ | ἄγγελον, εἴ γε ἄγγελον τὸν ἄνθρωπον καὶ οὐκ ἄνθρωπον γενέσθαι Ö 306
ἤθελεν; ὡς οὐ δυνάμενος; βλάσφημον <τοῦτο>. ἀλλὰ ἀνεβάλλετο περὶ τοῦ 3
κρείττονος τὸ χεῖρον ποιῶν; καὶ τοῦτο ἄτοπον. οὔτε γὰρ διασφάλλεται περὶ
τὸ ποιεῖν τὸ καλὸν οὔτε ἀναβάλλεται οὔτε ἀδυνατεῖ, ἀλλὰ καὶ ὡς θέλει
15 καὶ ὅτε θέλει τὸ δύνασθαι ἔχει, δύνამις ὢν. οὐκοῦν | εἶναι τὸν ἄνθρω- 4 D 638
πον ἄνθρωπον θέλων ἐξ ἀρχῆς ἔκτισεν. εἰ δὲ θέλων, θέλει δὲ τὸ καλόν,
καλὸν δὲ ὁ ἄνθρωπος, ἄνθρωπος δὲ τὸ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος λέγεται
συντεθέν, οὐκ ἔσται ἄρα ἐκτὸς σώματος ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ μετὰ σώματος,
ἵνα μὴ ἄλλος παρὰ τὸν ἄνθρωπον ὁ ἄνθρωπος γενηθῇ. δεῖ γὰρ τῷ θεῷ 5
20 τὰ ἀθάνατα γένῃ πάντα σῶζεσθαι. ἀθάνατον δὲ καὶ ὁ ἄνθρωπος. »ἐκ-
τισε«, γὰρ φησιν ἡ σοφία »τὸν ἄνθρωπον ὁ θεὸς ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ καὶ εἰκόνα

20f Weish. Sal. 2, 23

M U S Pa

1 τὰ ἄκρατα καὶ ἀκραιφνή] τὰ ἄκρα τὰ καὶ ἀκραιφνή M ἄκρατα καὶ < U
τὰ ἀκρότητα καὶ ἀκραιφνή Pa die sehr großen S | ἄπερ ἐστήκασιν M 3 εἰς
ἀγγέλους] ἰσαγγέλους M 4 λέγειν] δοῦναι M | ταῦτα M | καὶ ἄλλο < M Pa 5 κίν-
δυνον] Sünde S | ἐμπέση U 6 ἀλλὰ M | φαῦλον + irgend eine S | ὁ θεὸς
< S 6f ἢ — διάπλασιν] und unvollkommene Kreatur S 7 ὕστερον ἐπενόησε
< S 8 μεταγνούς < S | φαυλότατοι] unzureichenden u. ungeschickten S |
δημιουργῶν + gemacht ... ihn zu wandeln in die Klasse der Engel S | οὔτε]
οὔτ' ἂν Pa oder S 10 ἀσθενὲς τοῦτο γάρ] denn böse ist diese Rede S | οὖν]
οὐχί Pa | ἄνθρωπον² < U S 11 τὸν ἄνθρωπον hinter οὐκ ἄνθρωπον Pa
12 ἠθέλησεν U | οὐ < Pa | <τοῦτο>*, nach S ist dies | ἀλλ' Pa | ἀνεβάλλετο,
zweites λ getilgt U 13 χεῖρω M 15 καὶ ὅτε θέλει < M 15f ἄνθρωπον²
< S 17 ὁ < Pa 18 vor σώματος beidemale + τοῦ Pa 19 ἄλλος ἄν-
θρωπος παρὰ τὸν ἄνθρωπον M U | γεννηθῇ U 20 πάντα γένῃ Pa | ἀθάνα-
τον — ὁ ἄνθρωπος < U | καὶ < U Pa

Epiphanius II.

τῆς ἰδίᾳς ἀδιότητος ἐποίησεν αὐτόν. οὐκ ἄρα ἀπόλλυται τὸ σῶμα· ὁ γὰρ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος.

43. Διὸ ἐπίστησον, ὥς καὶ ὁ κύριος τὰ αὐτὰ ταῦτα διδάσκειν θέλων, 43, 1
μὴ πιστευόντων Σαδδουκαίων εἰς τὴν ἀνάστασιν τῆς σαρκός — δόγμα γὰρ
5 τοῦτο Σαδδουκαίων· ὅθεν συσκευασάμενοι τὴν κατὰ τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς
ἐπὶ ἀδελφοὺς παραβολήν, ἵνα τὸν περὶ ἀναστάσεως τῆς σαρκός λόγον
ἀποκηρύσσωσι, προσῆλθον αὐτῷ· ἀμέλει αὐτὸς ὁ εὐαγγελιστὴς ἐπεσημί-
νατο. »προσῆλθον δὲ αὐτῷ« εἰπὼν »καὶ Σαδδουκαῖοι, λέγοντες μὴ εἶναι
ἀνάστασιν — ὁ οὖν Χριστός, εἰ μὴ ἦν ἀνάστασις σαρκός, ἀλλὰ μόνον ἐσφύζετο 2
10 ψυχή, συνέθετο ἂν αὐτοῖς ὥς καλῶς καὶ ὀρθῶς φρονοῦσι. νυνὶ δὲ ἀπο-
κρούεται λέγων »ἐν τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίσκονται, ἀλλ'
ὥς ἄγγελοι ἐν οὐρανῷ εἰσιν«, οὐ τῷ σάρκα μὴ ἔχειν, ἀλλὰ τῷ μὴ γαμεῖν 3
καὶ γαμίσθαι, | ἀλλὰ εἶναι λοιπὸν ἐν ἀφθαρσίᾳ καὶ φωσίν, ἀγγέλοις P558
κατὰ τοῦτο παραπλησιασθέντας, ὥς ὡς περ οἱ ἄγγελοι ἐν τῷ οὐρανῷ,
15 οὕτως καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ παραδείσῳ, μήτε γάμοις ἢ εἰλαπίναις ἐτι σχολάζον-
τες, ἀλλὰ τῷ βλέπειν τὸν θεὸν καὶ γεωργεῖν τὴν ζωὴν πρυτανεύοντος
ἡμῖν τοῦ Χριστοῦ. οὐ γὰρ εἶπεν »ἔσονται ἄγγελοι«, ἀλλ' »ὥς ἄγγε- 4
λοι«, οἷον »δόξῃ μὲν καὶ τιμῇ« κατὰ τὸ γεγραμμένον »ἔστεφανωμένοι,
βραχὺ δὲ τι παρὰ τοὺς ἀγγέλους διαλλήλασσοντες« καὶ ἐγγὺς ὄντες τοῦ D639
20 εἶναι ἄγγελοι. καθάπερ εἰ ἔλεγεν, οὔσης εὐταξίας κατὰ τὸν ἀέρα καὶ 5
γαλήνης νυκτὸς καὶ πάντων τῷ τῆς σελήνης αἰθερίῳ φωτὶ κεκοσμημένων·

8 Matth. 22, 23 — 11 Matth. 22, 30 — 18 Psal. 8, 6

M U S Pa

1 ἐποίησεν αὐτόν < S 3 ἐπίστησον ὥς < S | καὶ < U Pa | τὰ αὐτὰ
< S | ταῦτα < Pa 4f εἰς τὴν — Σαδδουκαίων < Pa 5 καὶ < M 6 τὸν
... λόγον < S | τῆς (vor σαρκός) < Pa 7 ἀποκηρύσσωσι] ἀποκηρύσσουσι M
ἀπο||ρήσωσι, ein Buchstabe ausradiert U ἐπορεύωσι Pa erforschen S | προσῆλ-
θον αὐτῷ < S | ὁ αὐτὸς Pa 8 προσῆλθον — εἰπὼν καὶ < S | δὲ < U Pa |
εἰπὼν] φησί U | καὶ < Pa 8f ἀνάστασιν μὴ εἶναι U 9 ἦν hinter σαρκός Pa
10 vor ψυχῇ + ἡ M | καὶ ὀρθῶς < S 10f ἀποκρίνεται MU 11 ἐγα-
μίσκονται Pa 12 τῷ 2] τὸ M 13 καὶ γαμίσκεσθαι Pa < S | ἀλλ' Pa |
φωσίν] φῶς ἔν' M φησὶν U im Licht S < Pa 14 κατὰ τοῦτο < M | πλη-
σιασθέντες Pa | τῷ < Pa 15 καὶ ἡμεῖς hinter παραδείσῳ Pa | μήτε γάμοις]
< Pa | ἢ εἰλαπίναις] εἰσὶ λαπίνες M < S | ἐτι < S 16 τῷ] τὸ MPa τοῦ U
16f καὶ γεωργεῖν — Χριστοῦ] und zu leben in Ewigkeit S 17 ἡμῶν MPa |
ἀλλὰ M 18—20 οἷον δόξῃ — εἶναι ἄγγελοι < Pa 18 κατὰ τὸ γεγραμμένον
< S 20 καθάπερ + denn S | ἔλεγεν] wir sagen S 21 τῷ] τῶν MU |
νυκτὸς — κεκοσμημένων] da auch der Mond in der Nacht scheint, indem er voll ist S

- ἡ σελήνη φαίνει ὡς ὁ ἥλιος. καὶ οὐ πάντως ἂν ἥλιον εἶναι τὴν σελήνην
 ἀπομαρτυρεῖν αὐτὸν ἐλέγομεν, ἀλλ' ὡς ἥλιον, ὥσπερ καὶ τὸ μὴ ὑπάρχον 6
 χρυσός, ἐγγὺς δὲ τοῦ εἶναι χρυσὸς πεφυκὸς ὡς χρυσὸς λέγεται καὶ οὐ 308
 χρυσός. εἰ δὲ ἦν χρυσός, οὐκ ἐλέγετο ἂν ὡς χρυσός, ἀλλὰ χρυσός· ἐπεὶ
 5 δὲ μὴ ἔστι χρυσός, ἀλλὰ (ἐγγὺς) τοῦ εἶναι χρυσὸς καὶ φαντάζεσθαι τὸν
 χρυσόν, οὐ χρυσὸς ἀλλ' ὡς χρυσὸς λέγεται. οὕτως καὶ ὡς ἀγγέλους 7
 ἔσεσθαι λέγοντος τοὺς ἁγίους ἐν τῇ ἀναστάσει, οὐκ αὐτὸ τοῦτο ἀγγέλους
 αὐτὸν ἐπαγγέλλεσθαι ἀκούομεν τοὺς ἁγίους ἔσεσθαι ἐν τῇ ἀναστάσει,
 ἀλλὰ ἐγγὺς τοῦ εἶναι ἀγγέλους. ὥστε ἀλογώτατον τὸ λέγειν, ἐπειδὴ ὁ 8
 10 Χριστὸς ἀπεφήνατο τοὺς ἁγίους ὀφθῆναι ὡς ἀγγέλους ἐν τῇ ἀναστάσει,
 τὰ σώματα διὰ τοῦτο ταῦτα μὴ ἀνίστασθαι, καίτοι τῆς λέξεως αὐτὴν τὴν
 πράξιν δηλοῦσης σαφῶς τοῦ συμβαίνοντος. ἀνάστασις γὰρ οὐκ ἐπὶ τοῦ 9
 μὴ πεπτωκότος, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ πεπτωκότος λέγεται καὶ ἀνισταμένου·
 ὥσπερ ὁπότεν λέγει καὶ ὁ προφήτης »καὶ ἀναστήσω τὴν σκηνὴν Δαυὶδ
 15 τὴν πεπτωκυῖαν«. ἔπεσε δὲ ὀκλάσασα ἡ ποθητὴ σκηνὴ τῆς ψυχῆς εἰς
 »γῆν χώματος«. οὐ γὰρ τὸ μὴ θνήσκον, ἀλλὰ τὸ θνήσκον κλίνεται.
 θνήσκει δὲ σάρξ, ψυχὴ γὰρ ἀθάνατος. καὶ τοίνυν εἰ ἡ ψυχὴ ἀθάνατος, 10
 σῶμα δὲ ὁ νεκρός, οἱ λέγοντες ἀνάστασιν μὲν εἶναι, σαρκὸς δὲ μὴ εἶναι,
 ἀρνοῦνται μὴ εἶναι ἀνάστασιν, ὅτι μὴ τὸ ἐστὸς ἀλλὰ τὸ πεπτωκὸς καὶ

14 Amos 9, 11 — 16 Dan. 12, 2

M U S Pa

1 ὁ < Pa 1f εἶναι — ἐλέγομεν < S 2 λέγομεν U λέγωμεν Pa | μὴ] wie S 3 δὲ] und S < Pa | πεφυκός < S | λέγεται] wir sagen S 3f καὶ οὐ χρυσός < S 4—6 εἰ δὲ ἦν — λέγεται < Pa 4 ἐλέγετο ἂν] sagten wir S 4f ἐπεὶ δὲ — χρυσὸς λέγεται < S 5 (ἐγγὺς) Pet. 6 οὐ χρυσὸς ἀλλ' < U | οὕτω U | ὡς ἀγγέλους < S 7 ἔσεσθαι hinter ἀναστήσει U | λέγοντα Pa | ἐν τῇ ἀναστήσει < M | αὐτὸ τοῦτο < S 8 αὐτὸν < Pa | αὐτὸν ἐπαγγέλλεσθαι ἀκούομεν] sagt er S | ἀκούομεν — ἀναστήσει < Pa | τοὺς ἁγίους] sie S | ἔσεσθαι hinter ἀναστήσει U | ἐν τῇ ἀναστήσει < S 9 ἀλλ' Pa | ἐγγὺς τοῦ εἶναι] wie S | ὥστε ἀλογώτατον] ἄλογον γὰρ Pa | τὸ < MU 10 ἀπεφήνατο] offenbart S | τοὺς ἁγίους ἀπεφήνατο M | ὀφθῆναι τοὺς ἁγίους Pa 11 τὰ σώματα ... ταῦτα] der Leib S | ταῦτα διὰ τοῦτο Pa 12 πράξιν] τάξιν M jenes S | σαφῶς < S 13 ἀλλὰ M | καὶ ἀνισταμένου < S 14 καὶ¹ < Pa 15 ποθητῇ] schöne u. geliebte S 16 χώματος] σώματος M | οὐ γὰρ — τὸ θνήσκον] das Sterbende, nicht das nicht Sterbende S 17 vor σὰρξ + ἡ U | γὰρ] δὲ Pa | καὶ τοίνυν — ἀθάνατος < M 18 ὁ νεκρός] sterblich S 19 ἀνάστασιν μὲν εἶναι < S | μὴ εἶναι < U 19f καὶ κλιθὲν < S

κλιθὲν διανίσταται κατὰ τὸ γεγραμμένον »μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται ἢ ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἀναστρέφει«; P 559

44. Ὅτι δὲ ἀθάνατος ἡ ψυχὴ ἐδίδαξεν ἀναφανδὸν ὁ κύριος καὶ δι' 44, 1
ἑαυτοῦ καὶ διὰ Σολομῶνος εἰπὼν | δι' ἑαυτοῦ μὲν ἐν τῇ κατὰ τὸν πλούσιον D 640
καὶ τὸν πένητα Λάζαρον ἱστορεῖ. τὸν μὲν ἐν κόλποις Ἀβραάμ δεικνύς
ἀναπαύεσθαι μετὰ τὴν ἀπόθεσιν τοῦ σώματος, τὸν δὲ ἐν ἀλγῆδόσιν, οἷς
διαλεγόμενον τὸν Ἀβραάμ εἰσήγαγε· διὰ Σολομῶνος δὲ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ- 2
μένῃ Σοφίᾳ. ἔνθα »δικαίων αἱ ψυχαὶ ἐν χειρί« γέγραπται »θεοῦ, καὶ οὐ
μὴ ἀφ' αὐτῶν βιάσθαι. ἔδοξαν ἐν ὀφθαλμοῖς ἀφρόνων τεθνάναι καὶ
10 ἐλογίσθη χάκωσις ἡ ἐξοδὸς αὐτῶν καὶ ἡ ἀφ' ἡμῶν πορεῖα σύντριμμα·
οἱ δὲ εἰσιν ἐν εἰρήνῃ, καὶ ἡ ἐλπίς αὐτῶν ἀθανασίας πλήρης«. ὅθεν 3
σώματος ἡ ἀνάστασις, καὶ οὐ ψυχῆς. οὐ γὰρ τὸν ἐστῶτά τις ἀνίστησιν,
ἀλλὰ τὸν κείμενον, ὥσπερ οὐδὲ τὸν ὑγιαίνοντα θεραπεύουσιν, ἀλλὰ τὸν
πάσχοντα.
- 15 Εἰ δέ τις τὴν ἀνάστασιν ἐπὶ τῆς ψυχῆς καὶ μὴ ἐπὶ τῆς σαρκὸς βιάζε- 4
ται· λέγειν ἔσσεσθαι, πολλὴ μὲν μωρία τοῦτο καὶ ἀλογία. δεῖ γὰρ φθορὰν
πρῶτον καὶ λύσιν τὸν τοιοῦτον τῆς ψυχῆς δεικνύναι, ἵνα δείξῃ ὅτι καὶ τὴν
ἀνάστασιν, μὴ τοι ληροῦντά γε, ἀλλὰ σαφῶς λέγοντά τι φαίνεσθαι. Ὡ 310
ὅμως γοῦν δοτέον αὐτῷ θνητὴν ὀρίσασθαι τὴν ψυχὴν. δυοῖν γὰρ τοι 5
20 ἥττερον ἐνταῦθα θετέον, ἢ ἀληθινῇ τὸν κύριον ἀποφύνασθαι ἀθάνατον
τὴν ψυχὴν διδάσκοντα καὶ ψεῦδος τὸ φθείρεσθαι αὐτὴν λέγοντα ἢ φθεί-
ρεσθαι καὶ ψεῦδος τῷ ἀνώλεθρον αὐτὴν καὶ ἀθάνατον εἶναι διδάσκον

1 Jerem. 8, 5 — 4ff Luk. 16, 19ff — 8—11 Weish. Sal 3, 1—4

M U S Pa (bis Z. 14 πάσχοντα)

1—11 κατὰ τὸ γεγραμμένον — ἀθανασίας πλήρης < Pa 2 ἀναστρέφει M
3 ἀναφανδὸν < S | ὁ κύριος] Χριστὸς S 4 Σολομῶνος M 4f πλούσιον u.
Λάζαρον umgestellt S 5 τὸν πένητα < S | δεικνύς * nach S zu zeigen] δοῦς U
< M 6 ἀναπαύεσθαι < S | τοῦ] dieses S | τὸν δὲ ἐν ἀλγῆδόσιν < S 7 τὸν]
< M καὶ S | ἀλγῆδόσιν U 7f διὰ — ἔνθα . . γέγραπται] in der Weisheit
Salomos aber sagt er S 7 Σολομῶνος M 10 χάκωσις M 11 ὅθεν] οὖν Pa
12 καὶ < S | ἀνίστησιν] ἐγείρει Pa 13 ὑγιαίνοντα] den nicht Leidenden S
15 ἐπὶ τ. ψυχ. κ. μὴ ἐπὶ τ. σαρκὸς umgestellt S 15f βιάζεται λέγειν ἔσσεσθαι]
versteht S | βιάζεσθαι MU, dazu am Rand v. 1. Hd. βιάζεται U 16 τούτῳ U
| δεῖ] λέγει U 17 τὴν] ihre S 18 φαίνεσθαι] Klares (sc. redend) S 20 ἐν-
ταῦθα *] ταῦτα MU < S; ταύτῃ Bonwetsch 20f τὴν ψυχὴν ἀθάνατον U
21 καὶ] ἢ S | τὸ φθείρεσθαι αὐτὴν λέγοντα *] αὐτὴν (αὐτῇ M) τὸ φθείρεσθαι
λέγειν M das Verweslichsein ihr sagend S 21—S. 469, 1 ἢ φθείρεσθαι — τὸν
Χριστὸν < S 22 τῷ *] τὸ MU | αὐτὴν τὸ ἀνώλεθρον U

⟨λέγειν⟩ τὸν Χριστόν, καὶ ἐν τῇ κατὰ τὸν πλούσιον καὶ τὸν πένητα γράσει· καὶ ἐν τῇ κατὰ τὸν Μωυσέα καὶ τὸν Ἡλίαν ὀπτασίᾳ. ἀλλ' οὐδὲν ὁ 6 κύριος ἄλλως ἐφθέγγετο ἢ ἐψεύσατο. οὐ γὰρ εἰδῶλον ἢ φάντασμα, τοὺς ἀποστόλους βουλόμενος ἀπατᾶν, ἐδείκνυσεν αὐτοῖς ἐν τῷ ὄρει τὸν Ἡλίαν 5 καὶ τὸν Μωυσέα, ἀλλ' ὁ ἦσαν ἀψευδῶς· ὥστε, ὡς ἔπος εἰπεῖν, καὶ τὸν δυσμαθέστατον μαθεῖν ἀθάνατον αὐτὸν εἶναι καὶ ἀνώλεθρον διαβεβαιωσθαι τὴν ψυχὴν.

45. Οὐκοῦν σαρκὸς ἡ ἀνάστασις γίγνεται καὶ οὐ | ψυχῆς, ὅπως γ' 45, 1 πεπτωκυῖα τοῦ Δαυὶδ εἰς τὴν φθορὰν ἀνασταίη σκηνὴ, καὶ ἀναστᾶσα καὶ D641 10 ἀνοικοδομηθεῖσα, καθὼς αἱ ἡμέραι τοῦ αἰῶνος, ἀπὸ τῶν λοιπῶν καὶ ἀδιάπτωτος διαμένει, ὅτι μὴ τῷ θεῷ τὴν λιθίνην οἰκίαν δεῖμασθαι | τοῦ Δαυὶδ 2 P 560 ἔμελεν, ἵν' ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν οἰκίαν σχῇ καλήν, ἀλλὰ τὴν σάρκα, τὸ σκῆνος τῆς ψυχῆς, ἣν αὐτὸς ταῖς ἑαυτοῦ χερσὶν ἐτεκτένητο. σκο- 3 πεῖσθαι δέ σε, ὦ σοφώτατε Ἀγλαοφῶν, οὕτως χρή. πάντως δὲ ῥᾶστα 15 μαθήσῃ τοῦτο, ἐὰν ἐπὶ τὴν τοῦ καθεύδειν εἰκόνα προσσχῇς καὶ ἀνίστασθαι. εἰ γὰρ τὸ ὑπνοῦν ἀπὸ τοῦ ἐγρηγορέναι καὶ τὸ ἀνίστασθαι ἀπὸ τοῦ καθεύδειν γίγνεται καὶ τοῦτο θανάτου καὶ ἀναστάσεως μελέτη (ὑπνῶ γὰρ καὶ θανάτῳ διδυμάοσιν*), ἀνάγκη δὲ καὶ τὸ ἀναβιώσκεσθαι εἶναι ἐκ τοῦ τεθνάναι εἰς τὸ ζῆν τὴν σάρκα, εἴπερ καὶ τὸ ἀνεγείρεσθαι ἐκ τῶν 20 καθευδόντων. ὥς γὰρ ἐκ τοῦ καθεύδειν τὸ ἐγρηγορέναι γίγνεται καὶ οὐ 4 πάντως ὁ καθεύδων ἐν τῷ αὐτῷ διαμένει σχήματι καθεύδων αἰεὶ, ἀλλ' αὐθις ἀνίσταται, οὕτως καὶ τὸ ζῆν ἐκ τοῦ ἀποθανεῖν συμβήσεται, καὶ οἱ

2 vgl. Matth. 17, 1ff — 8f vgl. Amos 9, 11 — 17 Il. 16, 672

M U S

1 ⟨λέγειν⟩ * | πλούσιον u. πένητα umgestellt S | πένηταν U 2 μωσεία U | ἀλλὰ M | ἀλλ' οὐδὲν < S 3 φάσμα M 4f Ἡλίαν u. Μωυσέα umgestellt S 5 ἀλλ' ὁ] ἀλλὰ τὸ ὁ M 6 αὐτὴν M < S | καὶ ἀνώλεθρον < S 8 γίνεται MU | καὶ < U 9 εἰς τὴν φθορὰν < S | ἀναστῇ U 9f ἀναστᾶσα καὶ ἀνοικοδομηθεῖσα < S | ἀνωκοδομηθεῖσα U 11—13 ὅτι μὴ — ἐτεκτένητο < S 11 οἰκίαν U 12 ἔμελεν *] εἰς τὸ μέλλον M μηδὲ U; ἐπιμελὲς Mendelssohn 13f σκοπεῖσθαι δὲ — οὕτως χρή < u. ὦ Ἀγλαοφῶν in den nächsten Satz hineingesetzt S 14 σοφώτατε M | οὕτως U | πάντων M < S 15 προσχῇς MU wir kommen S 15f καὶ ἀνίστασθαι < S 16 ἀπὸ τοῦ ἐγρηγορέναι] vom Schlaf S 17 γίνεται U 17f καὶ τοῦτο — διδυμάοσιν < S 17 ἀναστάσεως καὶ θανάτου U 18 γὰρ < M | διδυμάοσιν] δίδυμα ὅνε M δίδυμα ὧν ἐν U ἀνάγκη δὲ καὶ] denn so S 19 εἰς τὸ ζῆν < S 19f εἴπερ καὶ τὸ — καθευδόντων < S 20 τὸ ἐγρηγορέναι] dem Schlafenden S | καὶ] aber S 21 πάντως < S | καθεύδων αἰεὶ] καθεύδων ἐν τῷ αἰεὶ M αἰεὶ καθεύδων U < S | ἀλλὰ U 21f ἀλλ' αὐθις ἀνίσταται] wie der Wachende S

πάντως ὁ ἀποθανών, ἐπειδὴν ἀποθάνοι, ἐν τῷ αὐτῷ μένει. εἰ γὰρ ἐκ τοῦ 5
 κοιμᾶσθαι τὸ ἐγγιγγομέναι καὶ ἐκ τοῦ πεσεῖν τὸ ἀνεγερθῆναι καὶ ἐκ τοῦ
 καταβληθῆναι τὸ ἀνωκοδομηθῆναι, τίς μηχανή, καὶ ἐκ τοῦ κλιθέντος μὴ
 οὐχὶ προσδοκᾷ τὸ ἀναστήσεσθαι καὶ ἐκ τοῦ θανόντος τὸ ἀναβιώσεσθαι;
 6 καὶ γὰρ ἡμεῖς ταῦτα οὐκ ἐξαπατώμενοι ὁμολογοῦμεν ἐκ τῶν τεθνεώτων
 σωμάτων τὸ ἀναβιώσεσθαι συμβαίνειν. καὶ μὴ μόνον τοῦτο, εἰ βούλει, 6
 ἀπὸ τοῦ καθεύδειν σκόπει καὶ ἀνίστασθαι, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν σπερμάτων
 καὶ φυτῶν ὡς ἐν πᾶσι αὐτοῖς ἡ ἀνάστασις καίταγγέλλεται. καταμάθετε 6312
 γὰρ τὰ σπέρματα, πῶς «γυμνά», ψῆσιν, καὶ ἄσαρκα βάλλεται εἰς τὴν γῆν
 10 καὶ τελεσφορούμενα πάλιν ἀποδίδονται. ἐπεὶ εἰ θνήσκῃ μὴν καὶ σήποιτο
 τὰ σπέρματα, ἐκ δὲ τῶν | σπερμάτων μηχανῇ τὸ ἀναστῆναι καὶ φύειν γένοιτο, D 642
 τίς ἡ ἀποκλήρωσις μὴ οὐχὶ πάντα καταναλωθῆναι εἰς τὸ τεθνάναι;
 46. Ἀλλὰ γὰρ περὶ τούτων πλείω λέγειν τανῦν, ὃ κράτιστε Θεόφιλε. 46, 1
 παρήσομεν, καὶ οἱ λοιποὶ κριταὶ τῶν λόγων. λάβωμεν δὲ καὶ τὰ τούτοις
 15 ἐφεξῆς ἀκόλουθα, ὡς ἀφέστηκε τοῦ δέοντος μακράν. ὁ θεὸς γὰρ αὐτῷ 2
 πάλιν αὐτὰς τὰς ψυχὰς ἐν τῇ κατὰ τὸν ἐξηκοστὸν πέμπτῳ ψαλμῷ προ-
 φητεῖα βεβαιωμένως αὐτὴν καὶ ἀνοικεῖως ἐκτιθεμένῳ. | ὡς εἰς παγίδα (εἰς) P 570
 τὴν σάρκα δίκην ὑφεξούσας τῶν ἡμαρτημένων ἐμβιβάζει, ὅπερ ἀτοπίας
 μᾶλλον ἢ ὀρθοδοξίας ἐστίν. εἰ γὰρ πρὸ τῆς παραβάσεως, καθάπερ ἦδη 3
 20 καὶ ἐν ταῖς ἐμπροσθεν ἐξεθέμεθα, σῶμα ἐκέκτηντο αἱ ψυχαί, πῶς (ὥς)
 εἰς παγίδα ὕστερον μετὰ τὴν παράβασιν εἰς σῶμα ἐμβιβάζονται, οὐκ ὄντος
 χρόνου ἐν ᾧ πρὶν αὐτὰς τὸ σῶμα λαβεῖν ἐξημάρτοσαν; οὐ γὰρ ἐμπρο- 4

Sf vgl. I Kor. 15, 37

M U S

1 ἐπειδὴν ἀποθάνοι, ἐν τῷ αὐτῷ] *im Tode* S 1—4 εἰ γὰρ — τὸ ἀναβιώ-
 σεσθαι < S 3 ἀνωκοδομηθῆναι U 4 θανέντος U | ἀναβιώσεσθαι Dindorf]
 ἀναβιώσασθαι M ἀναστήσεσθαι U 5 καὶ γὰρ ἡμεῖς] *wir aber nun* S | τεθνεό-
 των M 6 συμβαίνειν < S | τοῦτο < S 7 σκόπει < S 8 καταγγέλλεται]
klar erkannt wird S | κατάμαθε U 9 φησὶν < M 10 πάλιν + *als eben-*
solche S 11 ἐκ τῶν σπερμάτων] *von ihnen* S 12 εἰς τὸ τεθνάναι < S
 14 παρήσωμεν MU | καὶ οἱ — λόγων < S 15 τοῦ δέοντος] *der Wahrheit* S
 15—17 αὐτῷ . . . ἐκτιθεμένῳ] *verstehen sie* S 16 πάλιν αὐτὰς] *πάντας* M < S
 16f ἐν τῇ — προφητεία] *im 65. Psalm* S 16 πέμπτῳ] καὶ πέμπτῳ *hinter προ-*
φητεία U 17 καὶ ἀνοικεῖως < S | (εἰς) * *nach* S 18 ὑφεξούσας MU |
 ἡμαρτημένων + *ihre* S | ἐμβιβάζει M | ἀτοπίας < U 19 ἐστίν] *voll ist* S |
 γὰρ < S 19f καθάπερ — ἐξεθέμεθα < S 20 σώματα U | (ὥς) *Bonwetsch*
nach S 21 μετὰ τὴν παράβασιν < S | σῶμα] *Fleisch* S

νος ὅτε μὲν ὡς διὰ τὸ σῶμα λέγειν τὰς | ψυχὰς ἡμαρτηκέναι, ὅτε δέ, P571
 ἐπειδὴ περ ἡμάρτοσαν, διὰ τοῦτο καὶ δεσμὸν αὐτὸ καὶ παγίδα πρὸς κατὰ-
 κρισιν γεγονέναι. εἰ γὰρ διὰ τὸ σῶμα ἡμαρτον, συνῆν ἄρα ἐξ ἀρχῆς αὐ- 5
 ταῖς καὶ πρὸ τῆς ἁμαρτίας τὸ σῶμα. πῶς γὰρ διὰ τοῦτο ἡμάρτανον, ὃ
 5 μὴ ἦν μηδέπω; εἰ δὲ παγὶς πάλιν αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ πέδαι νομίζεται καὶ 6
 δεσμός, οὐκέτι τὸ συναμφοτέρον αἵτιον, ἀλλὰ ψυχὴ μόνη. ἁμαρτήσαντι γὰρ
 μετὰ τὸ ἁμαρτήσαι [τῷ ἁμαρτήσαντι] δεσμὰ καὶ παγίδες καὶ πέδαι κα-
 τασκευάζονται. ἀλλὰ μὲν δὴ ὡμολογήσαμεν μὴ δύνασθαι δεσμὸν εἶναι 7
 τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς, ἐπειδὴ τὸ μὲν σῶμα πρὸς ἐκάτερα, καὶ πρὸς τὸ
 10 δίκαιον καὶ ἄδικον, συνεργεῖ, ὃ δὲ δεσμός εἶργει τοῦ ἀδικεῖν. ὥστε ὅπερ 8
 λέγω δυοῖν θάτερον· ἢ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἡμάρτομεν μετὰ σώματος καὶ οὐ
 φαίνεται χρόνος ἐν ᾧ ἐκτός ὑπήρξαμεν σώματος καὶ συναίτιον τὸ σῶμα
 καὶ ἀγαθῶν τῇ ψυχῇ καὶ κακῶν, | ἢ χωρὶς σώματος διάγοντες ἡμάρτομεν D613
 καὶ ἀναίτιον τὸ σῶμα κακίας ἐκ παντός. ἀλλὰ χωρὶς σώματος ὑπὸ ἀλό- 9
 15 γου ἡδονῆς οὐ κρατεῖται ἡ ψυχὴ, ἐκρατήθησαν δὲ οἱ πρωτόπλαστοι ἀλόγῳ
 δελεασθέντες ἡδονῇ· ἦν ἄρα ἡ ψυχὴ μετὰ σώματος καὶ πρὸ τῆς ἁμαρ-
 τίας. | περὶ γὰρ δὴ τοῦ μὴ ἐγχωρεῖν αὐτὸ νομίζεσθαι διὰ τὴν παράβασιν 10 Ö314
 δεσμὸν ἐπὶ τιμωρίᾳ γεγονός, ἐν' ἀκήρατον ἡ ψυχὴ καὶ συνεχῇ κατ' αὐτοὺς
 βόσκονον ἔχῃ νεκροφοροῦσα, δοκῶ μοι πλήρης ταῦτα ἤδη μετὰ πάσης ἀπο-
 20 δείξεως δεδηλωκέναι. ὅθεν ἀσύστατον καὶ ἀνένδεκτον τὸ μὲν σῶμα παγίδα 11
 τίθεσθαι καὶ δεσμὰ, τὸν δὲ θεὸν εἰσάγειν τὰς ψυχὰς εἰς τὴν παγίδα δίκην
 ὑπεξούσας, ἄνωθεν ἐκ τοῦ τρίτου ἐκβάλλοντα οὐρανοῦ ἀνθ' ὧν παρήκουσαν
 τῆς ἐντολῆς. πρὸς τί γὰρ τις βλέψας πιστεύσειεν τοῖς οὕτω ὑπ' αὐτῶν 12
 προπετῶς εἰρημένους; καίπερ οὐκ ἔχοντος οὕτως τοῦ ψαλμοῦ, καὶν βεβιασ-
 25 μένως αὐτὸν ἐκτίθωνται. αὐτὰ δὲ προοίσω τὰ ἐγκείμενα, ἵνα δὴ καὶ τὸ

M U S

1 ὡς < S | λέγειν] sagend S 2 f καὶ δεσμὸν — γεγονέναι] seien sie in
 den Leib hineingetan, wie in eine Fessel S 2 καὶ¹ < M 3 f ἐξ ἀρχῆς αὐ-
 ταῖς < S 5 f παγὶς — δεσμός] als Fessel das Fleisch der Seele gegeben wurde S
 5 αὐτῶ U der Seele S | πέδα M 6 ἁμαρτήσαν. τί U 7 [τῷ ἁμαρτήσαντι] *
 Bonwetsch | δεσμὰ — πέδαι] Strafen u. Fesseln S 8 δύνασθαι < S 10 f ὅπερ
 λέγω < S 12 ἐκτός + völlig S 13 καὶ κακῶν τῇ ψυχῇ καὶ ἀγαθῶν U |
 ἡμάρτομεν διάγοντες U 14 κακίας ἐκ παντός < S 16 δελεασθέντες < S
 17—20 περὶ γὰρ δὴ — δεδηλωκέναι < S 18 γεγονός *] γεγονότα M U | ἄκρα-
 τον U 19 ἔχει M | πλήρης (als indeklin.) *] πλήρις M πλήρη M 21 δεσμὰ]
 Pein S 22 τοῦ < U | ἀνθ' ὧν] ὅτι ἄνωθεν U 23 f τοῖς — εἰρημένοις] ihrem
 Wort S 24 f καὶν — ἐκτίθωνται < S 25 ἐκτίθενται U | τὰ ἐγκείμενα] dies S
 | δὴ] δὲ U 25 f τὸ μνηστῆρες αὐτῶν τῆς ἐξηγήσεως] ihr frevlerisches Gerede S

μυθῶδες αὐτῶν τῆς ἐξηγήσεως φανῆ, ὁρθῶς μὴ θελόντων νοεῖν τὰς γραφάς.

εἰσὶ γὰρ οὕτω πως δέηται τὰ λεχθέντα· »ἐδοκίμασας ἡμᾶς ὁ θεός. 13 ἐπύρωσας ἡμᾶς, ὥς πυροῦται τὸ ἀργύριον. εἰσέγαγες ἡμᾶς εἰς τὴν παγίδα, 5 ἐθου θλίψεις ἐπὶ τὸν νῶτον ἡμῶν. ἐπερίβασας ἀνθρώπους | ἐπὶ τὰς κεφα- P572 λὰς ἡμῶν. διήλθομεν διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος, καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς ἀναψυχήν«. καὶ εὐθέως ἐπιφέρουσι· ταῦτα δὲ ὑπὸ τῶν ψυχῶν εἴρηται 14 τῶν εἰς τὴν παγίδα τὸ σῶμα ὥς εἰς ἀγώνισμα κατενεχθεισῶν ἐκ τοῦ τρίτου οὐρανοῦ, ἐνθα ὁ παράδεισος. τὸ γὰρ »διήλθομεν διὰ πυρὸς καὶ ὕδα- 10 τος« ἦτοι, φησί, τὴν διὰ μέτρως εἰς τὸν κόσμον τῆς ψυχῆς πάροδον δηλοῖ, ἐπειδὴ περ ἐν φλογὶ τοσαύτῃ καὶ ὑγρασίᾳ καταγίγνεται, ἢ τὴν ἀπὸ τῶν οὐρανῶν κατάπτωσιν εἰς τὸν βίον διερχομένης (αὐτῆς) τὰς πηγὰς τοῦ πυρὸς καὶ τὰ ὑπὲρ τὰ νῶτα τοῦ στερεώματος ὕδατα. πρὸς οὓς ἡξίουσαν | 15 D644 ἐνίστασθαι. φέρε γὰρ ὑπὲρ αὐτῶν, ὃ Ἀγλαοφῶν, αὐτὸς ποιεῖσαι τὴν ἀπό- 15 κρισιν, τί λέξουσι.

47. Πρῶτον γὰρ <ὅτι> ὁ παράδεισος, ὅθεν καὶ ἐξεβλήθημεν ἐν τῷ 47, 1 πρωτοπλάστῳ, ἐπὶ ταύτης ἐστὶ τῆς γῆς προδήλως τόπος ἐξαίρετος, πρὸς ἄλλου ἀνάπαυσιν καὶ διαγωγὴν τοῖς ἁγίοις ἀψωρισμένος, <τοῦτο> δὴλον ἀπὸ τοῦ καὶ τὸν Τίγριν καὶ τὸν Εὐφράτην καὶ τοὺς λοιποὺς ποτα- 20 μούς τοὺς ἐκεῖθεν προχεομένους ἐνταῦθα φαίνεσθαι τῶν ρευμάτων τὰς διεκβολὰς εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἡπειρον ἐπικλύζοντας. οὐ γὰρ ἀπὸ τῶν 2 οὐρανῶν ἄνωθεν καταράσσονται χεόμενοι· ἐπεὶ οὐδὲ ὑπέστη ἂν ἡ γῆ ὄγκον τοσοῦτον ἀθρόως ἐξ ὕψους καταφερόμενον ὑποδέξασθαι ὕδατος. ἀλλ' 3 οὐδὲ ὁ ἀπόστολος ὑποτίθεται τὸν παράδεισον εἶναι ἐν τρίτῳ οὐρανῷ τοῖς 25 λεπτῶν ἀκροᾶσθαι λόγων ἐπισταμένοις· »οἶδα« γὰρ »άρπαγέντα <τὸν

3—7 Psal. 65, 10—12 — 25 II Kor. 12, 2

M U S

1f ὁρθῶς — τὰς γραφάς] indem sie ohne Verstand sind S 3 εἰσὶ γὰρ — λεχθέντα < S | τὰ < U 5 ἐπὶ τὸν νῶτον] ἐνώπιον M 6 καὶ² < S 7 ταῦτα] dies Wort S | δὲ < S | εἴρηται] zu sagen S 8 vor εἰς τὴν + wie S | τὸ σῶμα — ἀγώνισμα] in den Leib S 10 ἦτοι, φησί < S 12 οὐρανίων M | εἰς] ἐπὶ U | διερχομένην U | <αὐτῆς> * nach S 13 ὑπὲρ — στερεώματος] oberen S 15 τί λέξουσι < S 16 <ὅτι> * | καὶ < S 17 ἐπὶ * nach S] ἐκ M U | ταύτης < S 18f τοῦτο δὴλον ἀπὸ τοῦ *] δὴλον ἀφ' οὗ M κρείττονα ἀπ' αὐτοῦ U 19 καὶ τὸν Τίγριν καὶ τὸν Εὐφράτην καὶ < S | λοιποὺς < S 20f ἐνταῦθα — τὰς διεκβολὰς] und S 21 διεκβολὰς] δὲ ἐκβολὰς M 22 χεώμενοι M 23 ἀθρόως U | ἐξ ὕψους] vom Himmel S | ὕδατος < S | ἀλλὰ M 24f τοῖς λεπτῶν — ἐπισταμένοις] denn höre S 25f τὸν τοιοῦτον < M U

τοιούτον) ἕως τρίτου» λέγων »οὐρανοῦ. καὶ οἶδα τὸν τοιοῦτον ἄνθρω-
πον, εἴτε ἐν σώματι εἴτε χωρὶς σώματος, ὃ θεὸς οἶδεν, ὅτι ἡρπάγη εἰς τὸν
παράδεισον«. δύο ἀποκαλύψεις μεγάλας ἐωρακέναι μνησέαι, δις ἀναληφθεὶς 4
ἐναργῶς, ἅπαξ μὲν ἕως τρίτου οὐρανοῦ, ἅπαξ δὲ εἰς τὸν παράδεισον. τὸ 316
5 γάρ »οἶδα ἀρπαγέντα τὸν τοιοῦτον ἕως τρίτου οὐρανοῦ« ἰδίως ἀποκάλυψιν
αὐτῷ κατὰ τὸν τρίτον ἀναληφθέντι οὐρανὸν πεφηγέναι συνίστησι· τὸ δὲ 5
»καὶ οἶδα« πάλιν ἐπιφερόμενον »τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον, εἴτε ἐν σώματι
εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, (ἀρπαγέντα) εἰς τὸν παράδεισον« ἑτέραν αὖθις
αὐτῷ πεφανερῶσθαι κατὰ τὸν παράδεισον ἀποκάλυψιν δείκνυσι. τερετισ- 6
10 μὸς οὖν ἐστὶ καὶ τραγικολογία τὸ καταβάλλεσθαι λέγειν τὰς ψυχὰς ἐκ
τῶν οὐρανῶν καὶ διαβαίνειν τοῦ πυρὸς τὰς πηγὰς καὶ τὰ ὕδατα τὰ ὑπὲρ
τὰ νῶτα τοῦ στερεώματος, εἰς τὸν καθ' ἡμᾶς φερομένους κόσμον. ἐπεὶ 7 P 573
μηδὲ ὁ Ἀδὰμ ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐξεβλήθη, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ κατὰ ἀνατολὰς
ἐν Ἑδὲμ πεφυτευμένου παραδείσου. οὐ γὰρ πρὸ τῆς ἐν|σωματώσεως τὸ D 645
15 παράπτωμα, καθάπερ ἐδείξαμεν ἱκανῶς, οὐδ' αὖ τὸ σῶμα παγίς τοῦτο,
ἀλλὰ μετὰ τὴν εἰς τὸ σῶμα σύμφυσιν τῆς ψυχῆς γίνεται τὸ παράπτωμα,
ὅτι τὸ συναμψότερον ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ ἐκ τοῦ παραδείσου κατὰπτωσις
ἐνθάδε. ὁ δὲ ὅλως οὐ προσέσχεν ἐπιμελέστερον, Ἀγλαοφῶν, τῷ λόγῳ, 8
ἀλλὰ διετείναντο περὶ πραγμάτων διανόησιν οὐκ ἐχόντων ἀκίνδυνον, ἐπιχει-
20 ρήσας κατὰ τὰς δόξας ἐξηγήσασθαι τῶν φάσεων τὸν φαλμόν, περὶ ὧν
λέγειν πλείω παρήσομεν.

48. Βούλομαι γάρ, ἐπειδὴ ἅπαξ εἰς τὸ διευθῆναι τὴν μοχθηρίαν αὐ- 48, 1
τῶν ἤκαμεν, ἀπογομῶσαι καὶ ταύτης αὐτοῖς τῆς προφητείας τὴν πρόφα-
σιν· »ἐδοκίμασας ἡμᾶς ὁ θεός· ἐπύρωσας ἡμᾶς, ὡς πυροῦται τὸ ἀργύ-

24 Psal. 65, 10

M U S

1 λέγω M < S 1f καὶ οἶδα — χωρὶς σώματος] u. bald darauf S 3 μεγάλας
< M | vor δις + und S 5 οἶδα + er sagt S | τὸν τοιοῦτον < S 5f ἰδίως
— πεφηγέναι] die erste Offenbarung S 6 οὐρανὸν < U 7 καὶ < S | πάλιν
ἐπιφερόμενον < S 7f ἄνθρωπον — τοῦ σώματος < S 8 (ἀρπαγέντα)* nach S
| αὖθις ἑτέραν M 8f αὖθις — τὸν παράδεισον < S 9 δείκνυσι < S 9f τε-
ρατισμὸς M 10 καὶ τραγικολογία < S | τραγικαιολογία M 10f ἐκ τῶν
οὐρανῶν] aus dem dritten Himmel S 11f τὰ ὑπὲρ — στερεώματος] die oberen S
13f κατὰ — πεφυτευμένου < S 15 ἐδιδάξαμεν M | ἱκανῶς < S | αὖ] αὐτὸ M
< S 16 συμφυεῖν M | γίνεται M U 17f ὅτι τὸ — ἐνθάδε < S 17 τὸ
τοῦτο U 18—21 ὁ δὲ ὅλως — παρήσομεν] dieses nun lassend, o Aglaophon S
19 ἀκίνδυνον < U 19f ἐπιχείρησιν U 22 γάρ < S 22f ἐπειδὴ — πρό-
φασιν] euren Irrtum, welchen ihr habt über dies Psalmwort, durch das Verständnis
überführen S 23 ἤκομεν U | καὶ ταύτης] κατ' αὐτῆς M 24 vor ἐπύρωσας + καὶ U

ριον». δοκιμασθέντες διαρκῶς οἱ μάρτυρες ἐν ταῖς κατὰ τοὺς πειρασ- 2
μοὺς τῶν βασάνων προσβολαῖς (τὰ πολλὰ γὰρ εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς αἰ-
προφητεῖται πίστιν πληροῦνται) καὶ εὐκλεῶς καὶ ἐρρωμενέστατα διαθλή-
σαντες εὐχαριστοῦσι. τὸ «δοκίμασας ἡμᾶς» λέγοντες τῷ θεῷ, ὥς ἵνα τὴν
3 δόξαν παρ' αὐτῷ κτήσωνται μεῖζονα, διὰ πολλῶν αὐτοὺς ἡλεγξε πόνων,
τὸν ἀλγῆθως Ὀλυμπιακὸν ἀγῶνα νικῆσαι προθεῖς. καὶ ἐπισκέψασθε ὥς 3
τούτοις συνψῶν σαφῶς τοῖς λόγοις περὶ μαρτύρων καὶ ὁ Σολομῶν ἀνα-
ψθέγγεται (οὗ γὰρ ἀμάρτυρος ὁ λόγος καὶ ἄλλων γραφῶν) ὅτι «ὁ θεὸς
ἐπείρασεν αὐτοὺς καὶ ἠῶρεν αὐτοὺς ἀξίους ἑαυτοῦ· ὥς χρυσίον ἐν χωνευ-
11 τηρίῳ ἐδοκίμασεν αὐτοὺς καὶ ὥς ὀλοκάρπωμα εὐωδίας προσεδέξατο αὐτοὺς
καὶ ἐν καιρῷ ἐπισκοπῆς αὐτῶν <ἀναλάμψουσιν>»· πρόσθεν εἰπὼν «καὶ γὰρ 4
ἐὰν ἐν ὄψει ἀνθρώπων κολασθῶσιν, ἡ ἐλπὶς αὐτῶν ἀθανασίας πλήρης
καὶ ὀλίγα παιδευθέντες μεγάλα εὐεργετηθήσονται». ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ 5
ρχῇ ψαλμῷ τὸ «εἰ μὴ ὅτι κύριος ἦν ἐν ἡμῖν, ἐν τῷ ἐπαναστῆναι ἀνθρώ-
15 πους ἐψ' ἡμᾶς, ἄρα ζῶντας ἂν κατέπειον ἡμᾶς· ἄρα τὸ ὕδωρ κατεπόντισεν
ἡμᾶς· χεῖμαρρον | διήλθεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν, ἄρα διήλθεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν τὸ D646
ὕδωρ τὸ ἀνυπόστατον. εὐλογητὸς κύριος, ὅς οὐκ ἔδωκεν ἡμᾶς εἰς θήραν
τοῖς ὁδοῦσιν αὐτῶν. ἡ ψυχὴ ἡμῶν ὥς στρουθίον ἐρρύσθη ἐκ τῆς παγίδος
τῶν θηρευόντων. ἡ παγὶς συνετρίβη, καὶ | ἡμεῖς ἐρρύσθημεν», οἱ μάρ- Ö318P574
20 τυρές εἰσιν οἱ ψάλλοντες. δύο δὲ τῶν καλλινίκων οἱ χοροὶ μαρτύρων, 6
εἰς μὲν τῆς διαθήκης τῆς καινῆς, θάτερος δὲ τῆς παλαιᾶς, ἀντίφθογγον
ὕμνον συμφώνως τῷ ὑπερμάχῳ θεῷ καὶ βασιλεῖ τῶν ὅλων ἀναπέμποντες·

4—11 Weish. Sal. 3, 5—7 — 11—13 Weish. Sal. 3, 4f — 14—19 Psal.
123, 2—7

M U S

1 δοκιμασθέντες + denn S 1f ἐν ταῖς κατὰ — προσβολαῖς] u. durch viele
Qualen hindurchgegangen S 2f τὰ πολλὰ — διαθλήσαντες < S | εἰς τὴν — πί-
στιν] ἐστι καθ' ἡμᾶς ἐν προφητείαις· πίσκει γὰρ M 3 εὐκλεῶς] εὐσεβῶς U
4 τῷ θεῷ] ο Gott S | ὥς] ὅς U 5 παρ' αὐτῷ < S 6 προσθεῖς M | καὶ
ἐπισκέψασθε] siehe aber nun S | ἐπισκέψασθαι M | ὥς + dir S, lies ὥς <τοι>? *
7 σαφῶς < S | περὶ μαρτυριῶν M < S | Σολομῶν M 8 οὐ γὰρ — γραφῶν
< S 9 εῦρεν U | χρυσὸν U 11 καὶ ἐν καιρῷ — αὐτῶν < S | πρόσθεν
εἰπὼν] und bald darauf S 11f καὶ γὰρ — πλήρης < S 13 μεγάλα εὐεργετη-
θήσονται] werden sie sehr selig gemacht werden S 14 ρχῇ < S | τό + εἰρη-
μένον U wieder S 14f ἀνθρώπους] Feinde S 15f ἄρα τὸ — κατεπόντισεν ἡμᾶς
< U 16—19 χεῖμαρρον — τῶν θηρευόντων < S 19 vor ἡ παγὶς + und
bald darauf S 19f οἱ μάρτυρες — ψάλλοντες < S 22 ὑπερμάχῳ u. καὶ βασ.
τῶν ὅλων < S

»ἐδοκίμασας ἡμᾶς ὁ θεός, ἐπύρωσας ἡμᾶς ὡς πυροῦται τὸ ἀργύριον, εἰσήγαγες ἡμᾶς εἰς τὴν παγίδα, ἔθου θλίψεις ἐπὶ τὸν νῶτον ἡμῶν«, τὸ δικαστήριον τῶν ἐθνῶν ἢ τοὺς πειρασμούς, καθ' οὓς ἐκθλιβέντες καὶ πυρωθέντες ἰσχυρῶς ἐδοκιμάσθησαν· »δοκίμασόν με« γὰρ φησι »κύριε, καὶ 7
 5 πείρασόν με, πύρωσον τοὺς νεφρούς μου καὶ τὴν καρδίαν μου«. λεγέτω 8
 δὴ καὶ ὁ Ἀβραάμ ἐπὶ τῷ μονογενεῖ πυρωθεὶς τὰ σπλάγχνα προτιμήσας τε <τοῦ παιδός> τὸ τοῦ θεοῦ μᾶλλον πρόσταγμα, μετὰ τὸ ἀκοῦσαι »Ἀβραάμ, φείσαι τοῦ παιδός σου« ἀπορρίψας τὸ ξίφος· »ἐδοκίμασας ἡμᾶς ὁ θεός, ἐπύρωσας ἡμᾶς ὡς πυροῦται τὸ ἀργύριον«. λεγέτω καὶ ὁ Ἰὼβ μετὰ τὸ 9
 10 ἀπορρεῦσαι τὴν σαπρίαν καὶ ὀνειδισθῆναί τε ὑπὸ τῶν φίλων καὶ ἀλγῆσαι τὸ σῶμα, διὰ λαίλαπος ἀκούσας λαλοῦντος αὐτῷ τοῦ θεοῦ »ἢ οἶε με ἄλλως σοι κεχρηματικέναι ἢ ἵνα ἀναφανῆς δίκαιος. ἔθου θλίψεις ἐναντίον ἡμῶν, κύριε, ἵνα ἡμᾶς ὡς χρυσίον ἐν χωνευτηρίῳ δοκιμάσῃς«. λεγέ- 10
 15 τωσαν καὶ οἱ τρεῖς ἐν τῇ καμίνῳ παῖδες, δροσιζόμενοι ἵνα μὴ καταφλεχ-
 16 θῶσιν ὑπὸ τοῦ πυρός· »ἐδοκίμασας ἡμᾶς ὁ θεός, ἐπύρωσας ἡμᾶς, ὡς πυροῦται τὸ ἀργύριον. διήλθομεν διὰ πυρός καὶ ὕδατος, καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς ἀναψυχήν«. δὸς εἰπεῖν καὶ τοῖς τῷ Μεθοδίῳ, ὁ θεός ὁ παντο- 11
 κράτωρ, ὁ μέγας, ὁ αἰώνιος, ὁ πατὴρ τοῦ Χριστοῦ, ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου δια-
 βάντι τὸ πῦρ ἀναλγητὶ καὶ τῶν ὑδάτων | εἰς τὴν καυστικὴν μεταβληθέν- D647

1f Psal. 65, 10f — 4 Psal. 25, 2 — 7 vgl. Gen. 22, 12 — 11 Hiob 40, 3 —
 14 vgl. Dan. 3, 50

M U S

1—4 ἐπύρωσας ἡμᾶς — ἐδοκιμάσθησαν] *usw.* S 2f ἔθου θλίψεις — νῶτον ἡμῶν < M 3 ἐκθλίβοντες M | πειρασμούς + <λέγοντες>? * 4f δο-
 κίμασον — πείρασόν με < S 4 γὰρ < M | γὰρ φησι] und wieder David S
 6 ὁ < U 7 <τοῦ παιδός> * nach S | τὸ τοῦ — πρόσταγμα] Gott S
 7f μετὰ τὸ ἀκοῦσαι — παιδός σου] < S 8 ἀπορρίψας τὸ ξίφος] u. weg-
 geworfen S 9 ἐπύρωσας — ἀργύριον < S | ὁ < U 10 ἀπορρεῦσαι
 — σαπρίαν καὶ] Untergang des Reichtums u. dem Tod der Kinder S | ἀπο-
 ρεῦσαι M ἀπορεῦσαι U 11f διὰ λαίλαπος — δίκαιος] u. der Erscheinung Gottes S
 11 αὐτοῦ M | ἢ < U 12 φανῆς U 12f ἔθου θλίψεις — δοκιμάσῃς] du hast
 mich geprüft Gott S 13 χρυσόν U 14f δροσιζόμενοι — τοῦ πυρός < S
 15 θεός + u. hernach S 16 διήλθομεν — καὶ ὕδατος < S 17 δὸς] ὡς U |
 εἰπεῖν < S | καὶ τοῖς τῷ Μεθοδίῳ] denen, die dich lieben mit reinem Glauben S
 17f ὁ παντοκράτωρ — αἰώνιος < S 18 ὁ μέγας < U | τοῦ Χριστοῦ] unseres
 Herrn u. Gottes Jesu Christi S | ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου < S 19 τὸ πῦρ ἀναλγητὶ]
 dies sinnliche Feuer S 19—S. 476, 2 καὶ τῶν — ἐξήγαγές με < S 19 ὑδά-
 των] δημάτων M

των φύσιν, ὑπεξελύχοντι τὰς ὁρμάς· «διήλθον διὰ πυρός καὶ ὕδατος, καὶ ἐξήγαγές με εἰς ἀνάψυξιν». σὴ γὰρ αὕτη τοῖς ἀγαπῶσί σε ἢ ἐπαγγελία 12
 «ἐὰν διαβαίνῃς δι' ὕδατος, μετὰ σοῦ εἰμι καὶ ποταμοὶ οὐ συγκλύσουσί σε·
 καὶ ἐὰν διαβαίνῃς διὰ πυρός, οὐ μὴ κατακαυθῇς· ψλῆξ οὐ κατακαύσει σε».
 ἀλλὰ γὰρ περὶ τῆς κατὰ τὸν ψαλμὸν ἐξηγήσεως ἄλλος ἔχει ταῦτα.

49. Ἔτι δὲ ἐκεῖνο διασκεπτέον, ἐν ᾧ πολυμόρφους ἐμφανταζόμενοι 49, 1
 ἀπάταις καθευδόντων τρόπον ἀποκρίνονται τὸν ἀπόστολον εἰρηκέναι «ἐγὼ
 δὲ ἔξων χωρὶς νόμου ποτέ» καὶ βοῶσι, <ὅτι> τῇ πρὸ τῆς ἐντολῆς ζωῇ
 τῇ ἐν τῇ πρωτοπλάστῳ (ἐν παραδείσῳ) διαγωγῇ | πρὸ σώματος ἔφυγ, P575
 10 ὡς τὰ ἐπιφερόμενα συνίστησιν «ἐγὼ δὲ σάρκινός εἰμι, πεπραμένος ὑπὸ
 τὴν ἁμαρτίαν»· ὅτι μὴ ἄλλως ὁ ἄνθρωπος ἄρχεσθαι ἠδύνατο καὶ κυρι- 2
 εῦεσθαι ὑπὸ τοῦ κακοῦ, προθεῖς αὐτῷ διὰ τὴν παρὰ βῆσιν, εἰ μὴ σάρκινος
 ἦν γεγονώς. ἀληπτος γὰρ καθ' ἑαυτὴν ἡ ψυχὴ, φησί, τῇ ἁμαρτίᾳ. διὸ Ὡ320
 δριμέως ἐπήγαγεν τὸ «ἐγὼ δὲ σάρκινός εἰμι, πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἁμαρ-
 15 τίαν»· πρόσθεν εἰπὼν τὸ «ἐγὼ δὲ ἔξων χωρὶς νόμου ποτέ». θαῦμα 3
 μὲν οὖν τοῖς πολλοῖς ταῦτα λεγόντων αὐτῶν τότε ὑπεδύετο καὶ κατὰ-
 πληξίς, νῦν δὲ προκυψάσης εἰς τὸ φανερώτατον ἡδὴ τῆς ἀληθείας οὐ μό-
 νον μακρῷ πλανώμενοι καταφαίνονται, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς ἄκρας ἀναβαί-
 νοντες βλασφημίας· δόντες γὰρ ἀσωμάτως τὰς ψυχὰς πρὸ τῆς ἐντολῆς 4
 20 βεβιωκέναι ἀλήπτους τε εἶναι καθ' ἑαυτὰς ἐκ παντὸς τῇ ἁμαρτίᾳ διανοη-
 θέντες πάλιν ἀνέτρεψαν τὸν λόγον, ἑαυτοὺς δὲ πολὺ μᾶλλον· τὰ γὰρ δι'
 σώματα κατασκευάζουσιν αὐταῖς ὕστερον ἐπὶ τιμωρίᾳ <δοθῆναι>, διὰ τὸ

1f Psal. 65, 12 — 3f Jes. 43, 2 — 7 Röm. 7, 9 — 10 Röm. 7, 14

M U S

1 ὑπεξελύσαντα U 2 με] ἡμᾶς M 3 διαβαίνεις U | ὕδατος] Feuer S |
 συγκλείσουσι U 4 καὶ διαβαίνῃς — κατακαύσει σε < S | καὶ] καὶ M | καν-
 θῇς M 5 ἄλλος ἔχει < M | ἄλλος ἔχει ταῦτα] bis hierher S 6 ἔτι δὲ ἐκεῖνο
 Bonwetsch nach S] εἰς ἐκεῖνο δὲ M εἰς δὲ ἐκεῖνο U | πολυμόρφως U < S
 8 βοῶσι < S | <ὅτι> * 8f τῇ ... ζωῇ <τὴν> * nach S: mit dem Leben vor dem
 Gesetz hat er ... genannt] τὴν ... ἡμῶν MU 9 <ἐν παραδείσῳ> * nach S;
 vgl. S. 486, 21f | διαγωγῇ < S 10 σαρκῖνος MU 11 καὶ < M 11f καὶ
 κυριεύεσθαι < S 14 δριμέως] schnell S | τὸ < M | δὲ < U | εἰμι] war S
 15 δὲ ἐγὼ U 16 οὖν < U | ταῦτα λεγόντων αὐτῶν] dies Wort S | αὐτῶν
 < M | ὑπεδύετο < M 16f καὶ κατάπληξις < S 17 φανερώτερον M |
 ἡδὴ < S 17—19 οὐ μόνον — βλασφημίας] hat sich uns der große Irrtum u. die
 völlige Blasphemie gezeigt S 19 ἐντολῆς] Übertretung S 21 ἀνατρέψαι M
 22 <δοθῆναι> Bonwetsch nach S 22f διὰ τὸ — ἡμαρτηκέναι] der Sünde S

πρὸ σώματος αὐτὰς ἡμαρτηκένοι. καὶ δὴ καὶ λοιδορήσεις τε ἐπῆλθον αὐτοῖς, ὁσμοῖς ἀπεικάζουσι καὶ πέδαις τὸ σῶμα, ἄλλα τε ἀνόγητα εἰπεῖν *.

- νῦν δε ὅπερ εἴρηται, | πᾶν τοῦναντίον ἔχει. χρὴ γὰρ πρὸ τῆς ἁμαρτίας 5 D648
τὴν ψυχὴν ὑπάρχειν μετὰ σώματος· ἐπεὶ εἰ ἄληπτος ἡ ψυχὴ καθ' ἑαυτὴν
5 τῇ ἁμαρτίᾳ, οὐκ ἂν ἡμαρτεν ὅλως πρὸ τοῦ σώματος. εἰ δὲ ἡμαρτεν, 6
οὐκέτι ἄληπτος καθ' ἑαυτὴν τῇ ἁμαρτίᾳ, ἀλλὰ καὶ εὐάλωτος μᾶλλον καὶ
εὐληπτος. διὸ καὶ πάλιν, κἂν μὴ λάβῃ τὸ σῶμα τοῦτο, ἁμαρτήσεται,
ὥσπερ δὴ καὶ πρὸ τοῦ λαβεῖν αὐτὸ ἡμαρτεν. διὰ τί δὲ ὅλως καὶ σῶμα 7
ἐλάβμβανεν ὕστερον μετὰ τὸ ἡμαρτηκένοι; ἢ τίς αὐτῇ χρεῖα σώματος ἦν;
10 εἰ μὲν οὖν ἵνα βασανίζηται καὶ ἀλγῇ, πῶς μᾶλλον ἐντροφᾷ καὶ ἀκολα-
σταίνει μετὰ τοῦ σώματος; πῶς δὲ καὶ τὸ αὐτεξούσιον εἶναι ἐν τούτῳ 8
φαίνεται ἔχειν τῷ κόσμῳ; ἐφ' ἡμῖν γὰρ τὸ πιστεῦσαι κεῖται καὶ τὸ μὴ
πιστεῦσαι ἐνθάδε, ἐφ' ἡμῖν τὸ κατορθώσασθαι καὶ ἁμαρτήσαι, ἐφ' ἡμῖν
τὸ ἀγαθοποιῆσαι καὶ κακοποιῆσαι. ἀλλὰ καὶ ἡ κρίσις πῶς δὴ ἐπιφέρει- 9
15 σθαι ὡς μέλλουσα προσδοκᾶσθαι ἔτι δύνανται, καθ' ἣν ὁ θεὸς ἐκάστῳ κατὰ
τὰ ἔργα καὶ κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα ἀποδίδωσι, καὶ οὐχ ὡς ἤδη παροῦσα
νομισθήσεται, εἴ γε τὸ γεννηθῆναι μὲν καὶ εἰς σῶμα ἐλθεῖν τὴν | ψυχὴν P576
κριθῆναι ἔστιν ἤδη καὶ ἀνταπολαβεῖν, τὸ δὲ ἀποθάνειν καὶ χωρισθῆναι
τοῦ σώματος ἐλευθερωθῆναί τε καὶ εἰς ἀνάψυξιν ἐλθεῖν, διὰ τὸ πρὸ σώ-
20 ματος αὐτὴν ἁμαρτήσασαν ὡς εἰς κατάκρισιν καὶ καταδίκην εἰς τὸ σῶμα
ἐμβιβάζεσθαι καθ' ὑμᾶς; ἀπέδειξε δὲ διαρκῶς ἐκ περιουσίας ὁ λόγος 10
ἀνένδεκτον εἶναι νομίζεσθαι τὸ σῶμα βασανιστήριον καὶ πέδας τῆς ψυχῆς.

M U S

1f καὶ δὴ — εἰπεῖν < S 1 τε] τὸ M 2 * etwa (ἐπιχειροῦσι) * 3 ὅπερ
εἴρηται — ἔχει] haben sie wieder ein ihnen widersprechendes Wort S | ὅπερ]
ὥσπερ? * 4 ἄληπτος + οὐσα U 6 οὐκέτι] οὐκ ἦν U 6f καὶ εὐάλωτος
— εὐληπτος] durchaus schuldig S 8 δὴ] γε U | ὅλως καὶ < S | vor σῶμα
+ τὸ U 10 ἀλγεῖ M | πῶς < M 10f ἀκολασταίνει aus ἀκολαστάνει von
1. Hd. U 11 τοῦ < U | εἶναι < S 12 ἔχειν < S | τῷ κόσμῳ] im
Menschen S 12f τὸ πιστεῦσαι — ἐνθάδε, ἐφ' ἡμῖν] < S 13 ἐνθάδε] ἐνθα δὲ
u. + ἐφ' ἡμῖν τὸ πιστεῦσαι κεῖται καὶ τὸ μὴ πιστεῦσαι U | κατορθώσασθαι u.
ἁμαρτήσαι umgestellt S | ἁμαρτήσαι Mendelssohn] ἁμαρτήσασθαι M ἁμαρ-
τήσεσθαι U | ἐφ' ἡμῖν²] und S 14 ἀγαθὸν ποιῆσαι M | ἀγαθοποιεῖν
καὶ κακοποιεῖν U | ἀλλὰ < S 14f ἐπιφέρεισθαι ὡς μέλλουσα < S 15f καθ'
ἦν — ἀποδίδωσι] dem Bösen u. Guten S 16 οὐχ ὡς] wenn S 17 νο-
μισθήσεται < S | γεννηθῆναι μὲν καὶ < S 18 ἤδη καὶ ἀνταπολαβεῖν < S |
καὶ χωρισθῆναι < S 19 τε καὶ — ἐλθεῖν < S 20 καὶ καταδίκην < S 21 ἐκ
περιουσίας < S 22 ἀνένδεκτον ... νομίζεσθαι] daß ... nicht S | βασανιστή-
ριον καὶ < S

50. Ἦρκει μὲν οὖν ἀπὸ τῆς γραφῆς αὐτῆς ἀποδείξαντα <καὶ> πρὸς 50,1
 τῆς παραβάσεως τὸν πρωτόπλαστον ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος ὄντα κατα-
 παύειν τὸν περὶ τούτων ἐνταῦθα λόγον. καὶ γὰρ δὲ νῦν ἐπὶ κεφαλαίων
 αὐτὰ διεξέρχομαι. * ὅσον τὰς ἀπορριμὰς τῶν ἐπιχειρημάτων αὐτῶν εὐθῦναι. Ö 322
 5 διαμιλλώμενος. ἵνα μὲν τὴν συμμετρίαν ἐκβαίνω | τῶν λόγων. πάρεστι 2 D 649
 γὰρ ἤδη σκοπεῖν ὑμᾶς, ὦ δικασταί, ὅτι τό »ἐγὼ δὲ ἔζων χωρὶς νόμου
 πιστέε λεγόμενον ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους, οὐ δύναται πίπτειν εἰς τὴν πρὸ
 σώματος κατ' αὐτοὺς διαγωγὴν τῆς ψυχῆς. καθάπερ τὰ ἐπιφερόμενα τού-
 τοις μηνύει· καὶ ὁ γενναῖος οὗτος ἱατρὸς τῶν ῥητῶν τὰ ἐξῆς ὑφελόμενος
 10 πρὸς τὸ δοκοῦν αὐτῷ τὸν νοῦν ἐβιάσατο μεταπλάσαι τοῦ ἀποστόλου, ἀνιά-
 τόν τι παθῶν λίσαν καὶ παιδικόν. ἀντὶ γὰρ τοῦ πρὸς τὰς οἰκειάς συμφύ- 3
 σεις καὶ ἀρμογὰς τὰ μέλη τηρεῖν τῶν σωμάτων, ἵνα τὸ πᾶν ἄρτιον ἢ κατὰ
 φύσιν σχῆμα τοῦ σώματος, ἡκρωτηρίασε παρελθὼν τὸν εἰρμόν τῆς γραφῆς,
 καθάπερ Σκύθης ἐχθροῦ τινος ἀφειδῶς πρὸς ἀνείρεσιν κατατέμνων τὰ
 15 μέλη. εἶεν· πῶς οὖν ὁ ἀπόστολος, λέξουσι, ταῦτα ἀπεψήνατο, εἰ σὺ μὲν 4
 οὕτως αὐτὰ ἀπέδειξας ἔχειν; ὅτι νόμον, εἶπομι' ἂν, θέμενος εἶναι τὴν ἐντο-
 λήν (δεδοσθῶ γὰρ πρῶτον κατὰ τὴν ὑμετέραν ὑπόθεσιν τὴν ἐντολὴν αὐτὸν
 νόμον εἰρηκέναι). οὐ παρὰ τοῦτο καὶ ἀσώματως πρὸ τῆς ἐντολῆς τοὺς
 πρωτοπλάστους ὑπέθετο βεβιωκέναι, ἀλλὰ χωρὶς ἁμαρτίας. καὶ γὰρ ὀλίγος 5
 20 ὁ ἀπὸ τῆς κτίσεως αὐτῶν ἄχρι τῆς ἐντολῆς χρόνος, ἐν ᾧ διεΐχσαν χωρὶς
 ἁμαρτίας, οὐκ ἐκτὸς σώματος, ἀλλὰ μετὰ σώματος, εὐθέως γοῦν μετὰ
 τὴν ἐντολὴν ἐξεβλήθησαν βραχύτατον ἐννεάσαντες ἐν τῷ παραδείσῳ χρό-
 νον. ἐὰν δέ τις λαβρόμενος τῆς βίσεως τῆς »ὅτε γὰρ ἡμεν ἐν σαρκί, τὰ 6
 παθήματα τῶν ἁμαρτιῶν τὰ διὰ τοῦ νόμου« λεγούσης »ἐνηργεῖτο ἐν τοῖς

6 Röm. 7, 9 — 23 Röm. 7, 5

M U (bis Z. 21; das Stück σώματος ἀλλὰ — S. 480, 9 ἡδονὰς ὁρμὴν durch Blatt-
 ausfall verloren) S

1 ἦρκει — ἀποδείξαντα] da vorliegt aus der Schrift das Wort S | <καὶ>* nach S
 2 ἐκ ψυχῆς — ὄντα] im Fleisch die Seele war S 2f κατάπανσιν M 3 δὲ * nach S]
 μὲν MU 4 διεξερχόμενος M | ὅσον] ὄν M | *etwa <μόνον>* 5 διαμιλλώμενος
 — τῶν λόγων < S 7 ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους < S 8 κατ' αὐτοὺς < S | τούτοις
 < S 9 καὶ + εἰ M 9f τῶν ῥητῶν — τοῦ ἀποστόλου] die Worte umkehrt
 zu dem ihm Scheinenden S 9 ἀφελόμενος U 10—12 ἀνιάτον τι — τὰ μέλη
 < S 10f ἀνιάτρον Pet. ἀνόητον Öh. 12f κατὰ φύσιν ἢ U 13 ἡκρωτη-
 ρίασε U 15f εἰ σὺ — ἀπέδειξας ἔχειν < S 15 εἰ] ἢ M 16 εἶπομι' ἂν < S
 16f τὴν ἐντολὴν] jenes Gebot S 18 ἀσώματος M | τῆς < M 18f τὸν πρω-
 τόπλαστον M sie S 19 ὀλίγος] ὁ λόγος M 20 διεΐχσαν * nach S] διεΐχσε MU
 23 ἡμεν] ich war S 24 τῶν ἁμαρτιῶν < S

μέλεσιν ἡμῶν», διαβάλλειν αὐτὸν τὴν σάρκα νομίζῃ καὶ παραιτεῖσθαι
 παραφέρει τε ὅσα τοιαῦτα ἄλλα εἴρηται, οἷον <τό> »ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου 7
 πληρωθῇ ἐν ἡμῖν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα»,
 ἢ τό »οἱ γὰρ κατὰ σάρκα ὄντες τὰ τῆς σαρκὸς φρονοῦσιν, οἱ δὲ κατὰ
 5 πνεῦμα τὰ τοῦ πνεύματος. τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκὸς θάνατος, τὸ δὲ
 φρόνημα τοῦ | πνεύματος ζωὴ καὶ εἰρήνη, διότι τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς D 650
 ἔχθρα εἰς θεόν· τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται· οὐδὲ γὰρ δύνα-
 ται· <οἱ δὲ ἐν σαρκὶ ὄντες θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται>. ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ
 ἐν σαρκί, ἀλλὰ ἐν πνεύματι», λεκτέον αὐτῷ· πότερον οὖν ἤδη ἀναλύσας 8
 10 ὁ ἀπόστολος ἦν ἐκ τοῦ βίου καὶ οἷς ταῦτα ἐπέστελλεν, εἰ μὴ τὴν κατὰ
 σάρκα νῦν παρηγεῖτο πολιτείαν, ἀλλὰ τὴν σάρκα, ἣ ἔτι ἐν σαρκὶ ἦν;
 ἀλλὰ ἐν σαρκὶ μὴ ὄντα αὐτὸν ἐπεσταλκέναι ταῦτα, οὐ λεκτέον. φανερόν 9
 γὰρ ὅτι ἦν ἐν σαρκὶ καὶ αὐτὸς καὶ οἷς ταῦτα ἐπέστελλεν. πῶς οὖν »ὅτε
 γὰρ ἤμεν ἐν σαρκί, τὰ παθήματα τῶν ἁμαρτιῶν τὰ διὰ τοῦ νόμου ἐνηρ-
 15 γεῖτο ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν» ὥς οὐκ ὦν οὔτε αὐτὸς ἔτι ἐν σαρκὶ οὔτε οἷς
 ταῦτα ἐπέστελλεν, λέγει; οὐκοῦν περὶ τῆς κατὰ ἀκρασίαν πολιτείας διαλέ- 10
 γεται καὶ οὐ περὶ τῆς σαρκὸς | αὐτῆς. ἔθος γὰρ αὐτῷ σαρκικὸν τὸν οὐ- 10324
 τως ζῶντα ἄνθρωπον λέγειν, καθάπερ καὶ ψυχικὸν ἄνθρωπον τὸν ἀπηλγυ-
 κότα πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀτενίσαι καὶ τὸν φωτισμὸν τοῦ μυστηρίου.
 20 ἐπεὶ λεγέτωσαν μὴδὲ τὴν ψυχὴν δύνασθαι σφύζεσθαι τὸ σύνολον· γέγραπ- 11
 ται γάρ »ψυχικὸς δὲ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ·
 μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστίν· ὁ δὲ πνευματικὸς πάντα ἀνακρίνει». ὥσπερ <οὖν> 12
 ἐκεῖ ψυχικὸς εἰσάγεται τις καὶ πνευματικὸς ἄνθρωπος, καὶ ὁ μὲν πνευ-
 ματικὸς τῶν σφριζομένων*, ὁ δὲ ψυχικὸς τῶν ἀπολλυμένων, καὶ οὐ παρὰ
 25 τοῦτο δὴ ψυχὴ μὲν ἀπόλλυται, <τὰ> ἄλλα δὲ παρὰ τὴν ψυχὴν σφύζεται,
 οὕτω δὴ καὶ ἐνθάδε σαρκικοὺς καὶ ἐν σαρκὶ ὑπάρχοντας ἀπόλλυσθαι
 λέγων καὶ μὴ δύνασθαι ἀρέσαι θεῷ, οὐ τὴν σάρκα ἀλλὰ τὴν κατὰ σάρκα
 πολιτείαν ἀναιρεῖσθαι ἀγωνίζεται. ὑποβάς δὲ καὶ εἰπὼν »οἱ δὲ ἐν σαρκὶ 13

2f Röm. 8, 4 — 4—9 Röm. 8, 5—9 — 13 Röm. 7, 5 — 21 I Kor. 2, 14f —
 28 Röm. 8, 8

M S

1 ἡμῶν] *meinen* S | νομίζει M | καὶ παραιτεῖσθαι < S 2 παραφέρει < S |
 οἷον < S | <τό>* 4 ἢ τό] *oder wieder* S | τὰ] *die Lust* S 8 <οἱ δὲ ἐν σαρκὶ
 ὄντες θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται>*, unentbehrlich wegen der Bezugnahme in Z. 27
 | ἐσταὶ M 9 λεκτέον αὐτῷ] *sagen wir ihnen aber* S 10 ταῦτα < S | εἰ
 μὴ] *vielmehr* S 11 νῦν < S | ἔτι Bonwetsch] *ὑτι* M *wie* S 12—S. 480, 9 ἐν
 σαρκὶ μὴ — ὁρμὴν καὶ οὐχὶ < S 16 ἐπέστελλεν*] *ἐπιστέλλων* M *ἐπιστέλλει*
 Bonwetsch 22 <οὖν>* 24 * *etwa <κρίνεται>** 25 <τὰ> *

- όντες θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται· εὐθέως ἐπιφέρει· ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν
 σαρκί· ἀλλὰ ἐν πνεύματι. εἶπερ πνεῦμα Χριστοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν· καὶ μετ' 14
 ὀλίγον· ἔτι δὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ἐγείραντος Ἰησοῦν | ἐκ νεκρῶν οἰκεῖ ἐν D 651
 ὑμῖν, ὁ ἐγείρας Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ζωοποιήσει καὶ τὰ θνητὰ σώματα
 ὑμῶν διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ πνεύματος ἐν ὑμῖν. ἄρα οὖν, ἀδελφοί,
 ὀφειλέται ἐσμέν οὐ τῇ σαρκὶ τοῦ κατὰ σάρκα ζῆν. εἰ γὰρ κατὰ σάρκα
 ζῆτε, μέλλετε ἀποθνήσκειν· εἰ δὲ πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος
 θανατοῦτε, ζήσεσθε. προσεκτέον γὰρ ὡς τὴν τοῦ σώματος πρὸς τὰς
 ἡδονὰς ὁρμὴν | καὶ οὐχὶ τὸ σῶμα θανατοῦσθαι διεβεβαιώσατο. P 577
- 10 51. Ἐὰν δὲ πάλιν ἀνθυποφέρωσι λέγοντες· πῶς δὲ οὖν »τὸ φρόνημα 51, 1
 τῆς σαρκὸς« εἶναι εἴρηται· »ἔχθρα εἰς θεόν; τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ θεοῦ οὐχ
 ὑποτάσσεται· οὐδὲ γὰρ δύναται«, λεκτέον ὡς ἄρα καὶ ἐνθάδε διαπίπτου-
 σιν. οὐ γὰρ τὴν σάρκα αὐτὴν, ἀλλὰ τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς ὑποτάσσεσ- 2
 θαι μὴ δύνασθαι τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ ὑπέθετο, ἕτερον παρὰ τὴν σάρκα
 15 ὑπάρχον. καθάπερ εἰ ἔλεγεν· ὁ ρύπος τοῦ μὴ καλῶς ἀργύρου καθα- 3
 ρισθέντος εἰς τὸ γενέσθαι σκεῦος ἐπιτήδειον οὐχ ὑποτάσσεται τῷ δι-
 μιουργῷ. οὐδὲ γὰρ δύναται· ἐκβληθῆναι γὰρ αὐτὸν πρότερον καὶ ἐκτακῆναι
 δεῖ. καὶ οὐ παρὰ τοῦτο τὸν ἄργυρον ἀπεφαίνεται μὴ δύνασθαι εἰς σκεῦος 4
 20 πονηθῆναι χρήσιμον, ἀλλὰ τὸ χαλκῶδες τὸ ἐν τῷ ἀργύρῳ καὶ τὴν ἄλλην
 σκληρότητα. οὕτω καὶ τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς εἰπὼν οὐ τὴν σάρκα ἔφη 5
 μὴ δύνασθαι ὑποτάσσεσθαι τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τὸ φρόνημα τὸ ἐν τῇ
 σαρκί. οἶον τὸ πρὸς τὰς ἀκρασίας αὐτῆς λέγων ὁρμημα· ὅπερ ἀλλαχοῦ
 ὅτε μὲν »παλαιὰν ζύμην« κακίας καὶ πονηρίας ἐκάλεσεν, ἐπισπέρχων αὐτὸ
 τελείως ἂν ἡμῶν αἰστωθῆναι, ὅτε δὲ »νόμον ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ
 25 τοῦ νοῦς καὶ αἰχμαλωτίζοντα«. ἐπεὶ, εἰ αὐτὴν τὴν σάρκα ἔλεγε μὴ 6
 δύνασθαι ὑποτάσσεσθαι τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ, πρῶτον οὐδὲ μέμψιν ἀτελγαί-

1 Röm. 8, 9 — 3—8 Röm. 8, 11—13 — 10 Röm. 8, 7 — 23 I Kor. 5, 7 —
 24 Röm. 7, 23

M U (von Z. 9 καὶ οὐχὶ an) S

9 τὸ σῶμα] seine Leiber S | θανατοῦσθαι + u. lebendig zu machen S
 | ἐβεβαιώσατο U 12 γὰρ < S | λεκτέον < S | ἄρα καὶ < S 14 δύνασθαι
 < S | ὑπέθετο] sagt er S 16 εἰς τὸ — ἐπιτήδειον < S | οὐχ ὑποτάσσεται]
 kann nicht untertan sein S 17 πρότερον < S 17f ἐκτακῆναι — μὴ δύνασθαι
 < S 18 ἀπεφάνητο U 19 πονηθῆναι] sein S 19f ἀλλὰ τὸ — σκληρότητα
 < S 19 τῷ χαλκῶδες τῷ M 23 παλαιὰν] πάλιν M < S | καὶ πονηρίας
 < S 23f ἐπισπέρχων — αἰστωθῆναι < S | αὐτὸ τελείως *] αὐτὸ τελείως M
 αὐτοτελῶς U 26 οὔτε U

νοντες ἢ | ληστεύοντες ἢ τὰ ἄλλα ὅσ' ἄττα διὰ σώματος πράσσοντες ἢ Ὡ326
 ποιῶντες ἔχειν ἐδυνάμεθα παρὰ δικαίῳ κριτῇ, ἀδυνάτως ἐχούσης | τῆς σα- D 652
 κῆς ὑποτάσσεσθαι τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ. πῶς γὰρ ἂν μεμπτέον ἐδύνατο τὸ
 σῶμα κατὰ τὴν προσοῦσαν αὐτῷ φύσιν βιοῦν εἶναι; ἀλλὰ οὐδὲ ἄλλως 7
 5 εἰς ἀγνείαν ἢ ἀρετὴν ὑπαχθῆναι τὸ σῶμα ἐδύνατο, πεφυκὸς μὲν ὑποτάσ-
 σεσθαι τῷ ἀγαθῷ. εἰ γὰρ ἡ φύσις τοιαύτη τῆς σαρκὸς, μὴ δύνασθαι
 ὑποτάσσεσθαι τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ, νόμος δὲ θεοῦ δικαιοσύνη καὶ σωφροσύνη,
 ἐχρῆν μὴδὲ παρθινεύειν μήτε ἐγκρατεῦεσθαι δύνασθαι τὸ σύνολον ὅλως
 ἐκ παντός. εἰ δὲ παρθινεύουσι καὶ ἐγκρατεύονται, ἐγκρατεύονται δὲ ὁπότε 8
 10 τὸ σῶμα ὑποτάσσουσιν (ἄλλως γὰρ ἐγκρατεῦεσθαι ἀμαρτίας ἀδύνατον)
 οὐκ ἄρα οὐ δύναται τὸ σῶμα ὑποτάσσεσθαι τῷ τοῦ θεοῦ νόμῳ. ἐπεὶ πῶς 9
 ἂν ὁ Ἰωάννης ὑπέταξεν ἑαυτοῦ τὸ σῶμα εἰς ἀγνείαν; ἢ πῶς Πέτρος εἰς
 ὁσιότητα; | ἢ οἱ καθεξῆς εἰς δικαιοσύνην; πῶς δὲ καὶ Παῦλος »μὴ οὖν P 578
 βασιλευέτω ἡ ἀμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ὑμῶν« λέγει »σώματι εἰς τὸ ὑπακού-
 15 εἰν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ μὴδὲ παριστάνετε τὰ μέλη ὑμῶν ὄπλα ἀδικίας
 τῇ ἀμαρτίᾳ, ἀλλὰ παραστήσατε ἑαυτοὺς τῷ θεῷ ὥσε! ἐκ νεκρῶν ζῶντας
 καὶ τὰ μέλη ὑμῶν ὄπλα δικαιοσύνης τῷ θεῷ« καὶ πάλιν »ὥσπερ γὰρ 10
 παραστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ τῇ ἀνομίᾳ εἰς τὴν
 ἀνομίαν, οὕτως νῦν παραστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ δικαιοσύνῃ εἰς
 20 ἀγιασμόν«;

52. Οὐκοῦν ἐγίνωσκεν δύνασθαι διευθύνεσθαι τὸ σκῆνωμα τοῦτο 52, 1
 καὶ νεύειν πρὸς τὸ ἀγαθόν, ἵνα νεκρωθῶσιν ἐν αὐτῷ τὰ ἀμαρτήματα.
 ἐπεὶ πῶς ἐτέρως δουλωθῆναι τῇ δικαιοσύνῃ δύναται ἄνθρωπος καὶ ἐφ' 2
 ἡμῶν, ἐὰν μὴ πρότερον ὑποτάξας ἑαυτοῦ τὰ μέλη τῆς σαρκὸς εἰς τὸ μὴ
 25 ὑπακούειν αὐτὰ τῇ ἀμαρτίᾳ, ἀλλὰ τῇ δικαιοσύνῃ, πολιτεύσεται κατ' ἀξίαν

13—17 Röm. 6, 12f — 17—20 Röm. 6, 19

M U S

1f ἢ ληστεύοντες — ἢ ποιῶντες < S 1 ὅσα τὰ M ὅσα ἄττα U | πρᾶτ-
 τοντες U 2 ἔχειν ἐδυνάμεθα] das Fleisch hätte S | παρὰ δικαίῳ κριτῇ < S |
 vor adynátως + und S 3—6 πῶς γὰρ — τῷ ἀγαθῷ < S 8 μήτε] μὴδὲ M |
 δύνασθαι < S 9 εἰ δὲ] wie aber S | ἐγκρατεύονται δὲ < S | ἐγκρατεύονται
 δὲ ὁπότε] δηλονότι U 10 vor ὑποτάσσουσιν + nicht S | ἄλλως — ἀδύνατον
 < S 11 τὸ σῶμα] das Fleisch S 12 αὐτοῦ M 13 ὁσιότητα M 14 ἡμῶν U
 | λέγει] welcher spricht S hinter σώματι U | εἰς τὸ] ἐν τῷ U 15 ἐπακούειν U
 | ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ] ihrer Begierde S 15f ἀμαρτίας τῇ ἀδικίᾳ M 17 γὰρ
 < U 18 vor τῇ ἀκαθαρσίᾳ + der Sünde und S 21 ἐγίνωσκεν U 21f διευ-
 θύνεσθαι — τοῦτο καὶ] dieser Leib S 22 ἵνα] wenn S | νεκρωθῶσιν] er ertötet S
 23—S. 481, 1 ἄνθρωπος καὶ — τοῦ Χριστοῦ < S 24 αὐτοῦ U 25 πολιτεύ-
 σεται M

Epiphanius II.

31

- τοῦ Χριστοῦ; ἐπειδὴ τὸ ἀμαρτῆσαι καὶ τὸ μὴ ἀμαρτῆσαι διὰ τοῦ σώματος
 γίνεσθαι, τῆς ψυχῆς ἢ πρὸς ἀρετὴν ἢ πρὸς κακίαν ὁργάνῳ χρωμένῃς
 αὐτῷ. εἰ γὰρ οὕτε πόρναι οὕτε εἰδωλολάτραι | οὕτε μοιχοὶ οὕτε μαλα- **3** D653
 κοὶ οὕτε ἀρσενοκοῖται οὕτε κλέπται οὕτε πλεονέκται οὕτε μέθυσοι οὕτε
5 λοίδοροι οὕτε ἄρπαγες βασιλείαν θεοῦ κληρονομησάμενοι δύνανται, πληροῦνται **4**
 δὲ ταῦτα καὶ κρατύνονται διὰ τοῦ σώματος, δικαιούται δὲ οὐδεὶς, ἐὰν μὴ
 πρῶτον κρατήσῃ τούτων, κρατεῖ δὲ τούτων ὁ ἐκνεύων πρὸς σωφροσύνην
 καὶ πίστιν, ὑποτάσσεται ἄρα τὸ σῶμα τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ· ὁ νόμος γὰρ
 θεοῦ σωφροσύνη. ὥστε ὁ ἀπόστολος οὐ τὴν σάρκα μὴ ὑποτάσσεσθαι **5**
10 τῷ ἀγαθῷ ἔφη, ἀλλὰ τὸ φρόνημα τῆς σαρκός, οἷον τὴν ὁρμὴν αὐτῆς
 [αὐτὴν] τὴν πρὸς τὰς ἀκρασίας ἀναιρῶν, ὥσπερ δὴ καὶ τῆς ψυχῆς τὴν
 πρὸς τὸ ἄδικον ἐκκλίσιν. ἐκκαθαίρεσθαι γοῦν ἄχροι καὶ τῆς γαστριμαργι- **6** Ö 328
 κῆς ἀκρασίας διαμιλλώμενος, διδάσκων τε τὰς τοιαύτας ὁρέξεις καὶ ἡδονὰς
 ἐξαπόλλυσθαι καὶ καταισχύνων τοὺς τὸ τρυφᾶν τοῦτο καὶ πολυτελεύεσθαι **7**
15 ζῆν εἶναι νομίζοντας, οἱ »θεὸν ἡγοῦνται τὴν κοιλίαν«, <φάσκοντες> »φάγω-
 μεν καὶ πίωμεν· αὐριον γὰρ ἀποθνήσκομεν«, καθάπερ ἀδηφάγα θρέμματα
 κάτω περὶ τὴν βορὰν μόνον καὶ τὰς τραπέζας ἀσχολούμενα, εἰπὼν τε »τὰ
 βρώματα τῇ κοιλίᾳ καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν· ὁ δὲ θεὸς καὶ ταύτην καὶ **8**
 ταῦτα καταργήσει« ἐπήγαγε »τὸ δὲ σῶμα οὐ τῇ πορνείᾳ, ἀλλὰ τῷ κυρίῳ,
20 καὶ ὁ κύριος τῷ σώματι. | ὁ δὲ θεὸς καὶ τὸν κύριον ἡγείρε καὶ ἡμᾶς P 579
 ἐξεγερεὶ διὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. ἡ οὐκ οἶδατε ὅτι τὰ μέλη ἡμῶν μέλη
 Χριστοῦ ἐσιν; ἄρας οὖν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ ποιήσω πόρνῃς μέλη; μὴ

3—5 I Kor. 6, 9f — **15** Phil. 3, 19 — **15f** I Kor. 15, 32 — **17** I Kor. 6, 13
 — **19**—S. 483, **7** I Kor. 6, 13—20

M U S

1 καὶ τὸ μὴ ἀμαρτῆσαι < M **2** ἡ¹ < M **3f** οὕτε μοιχοὶ — κλέπται < S
4 ἀρσενοκοῖται u. μαλακοὶ umgestellt U | οὕτε μέθυσοι hinter ἄρπαγες S **4f** οὐ
 λοίδοροι U **5** κληρονομησάμενοι δύνανται] *würdig sind* S **6** ταῦτα + alles S |
 καὶ κρατύνονται < S **7** τούτων¹ < U | τούτων² + *der Leib* S **8** καὶ
 πίστιν < S | ὑποτάσσεται ἄρα < M | τὸ σῶμα < U *das Fleisch* S | ὁ < U
10 ἔφη] *sagt* S **11** [αὐτὴν] Dind. | τὴν πρὸς — τῆς ψυχῆς < U **12** ἐκκλίσιν]
 ἔκτανσιν U | γοῦν + <τὴν σάρκα>? * | ἄχροι καὶ *inbezug auf* S **12f** τῆς
 γαστριμαργικῆς ἀκρασίας *] τὴν γαστριμαργικὴν ἀκρασίαν MU **13f** διαμιλλώ-
 μενος — ἐξαπόλλυσθαι < S **13** τε] δὲ U **14** τοὺς + τε M **14f** τὸ τρυφᾶν
 — νομίζοντας < S **14** πολιτεύεσθαι U **15** ζῆν < U | <φάσκοντες> *
16 θρέμματα] σώματα U **17** κάτω < S | βορρὰν U | καὶ τὰς τραπέζας
 < S | τε] *denn* S **19** τὸ] τῷ U **20**—S. 483, **6** ὁ θεὸς — ἐστὲ ἐαυτῶν] *usw.*
Bald darauf aber S **21** ὑμῶν U **22** ἄρας] ἄρα U

γένοιτο. ἢ οὐκ οἶδατε ὅτι ὁ κολλώμενος τῇ πόρνῃ ἐν σῶμά ἐστι; ἔσονται, γάρ φησιν, οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. ὁ δὲ κολλώμενος τῷ κυρίῳ ἐν πνευμά ἐστιν. φεύγετε τὴν πορνείαν. πᾶν ἁμάρτημα ὃ ἐὰν ποιήσῃ ἄνθρωπος ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν. ὁ δὲ πορνεύων εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἁμαρτάνει.
 5 ἢ οὐκ οἶδατε ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν ναὸς τοῦ ἐν ὑμῖν ἁγίου πνεύματός ἐστιν, οὗ ἔχετε ἀπὸ θεοῦ; | καὶ οὐκ ἐστὲ ἑαυτῶν· ἡγοράσθητε γὰρ τιμῇς. D654
 δοξάσατε οὖν τὸν θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν.

53. Πρόσχεες γὰρ ὅτι ἐπειδὴ τὸ σῶμα τοῦτο δύναται τῷ νόμῳ τοῦ 53, 1
 θεοῦ (ὑποτάσσεσθαι) καὶ τὴν ἀθανασίαν ὑποδέξασθαι, ἐὰν καθαίροιτο
 10 τῆς ἀκρασίας τῶν ὑπεκκαυμάτων, μὴ χραινόμενον ἀθέσμοις ὅλως ὀστρον
 παρατριβαῖς, ὁ ἀπόστολος ταῦτα ἀπεφθέγγετο. ποῖον γὰρ »τὸ κολλώ- 2
 μενον« ἕτερον »τῇ πόρνῃ« καὶ πλησιάζον καὶ σὰρξ μετ' αὐτῆς κατὰ τὴν
 σύνερξιν τῶν μελῶν καὶ τὴν κοινωνίαν μία γιγνόμενον παρὰ τοῦτο τὸ
 σῶμα τὸ ἔξω, δι' οὗ ταῦτα πάντα πληροῦνται τὰ πρὸς μῖξιν καὶ ἐκκαυσιν
 15 ἁμαρτήματα; ὅθεν καὶ »πᾶν ἁμάρτημα ὃ ἐὰν ποιήσῃ ἄνθρωπος ἐκτὸς τοῦ 3
 σώματός ἐστιν, ὁ δὲ πορνεύων εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἁμαρτάνει.« τυφὸς μὲν 4
 γὰρ καὶ ἀπιστία καὶ θυμὸς καὶ ὑπόκρισις ψυχῆς ἁμαρτήματα, πορνεία δὲ
 καὶ οἷστρος καὶ τρυφή σώματος· μεθ' ὧν οὔτε ψυχὴ πρὸς ἀλήθειαν ἀνα-
 πτήσεται οὔτε σῶμα σωφροσύνης ὑποταχθήσεται δόγμασιν, ἀλλὰ ἄμφω
 20 διολισθήσουσι τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ. καὶ τοίνυν εἰ τὰ σώματα 5
 ἡμῶν ἐν ἁγιασμῷ διακρατούμενα »ναὸς ἐστὶ τοῦ ἐν ἡμῖν οἰκοῦντος πνεύ-

11f I Kor. 6, 16 — 15 I Kor. 6, 18 — 21 I Kor. 6, 19

M U S

1 ἢ οὐκ οἶδατε ὅτι] καὶ M (vgl. Z. 2) 2 μίαν + ἢ οὐκ οἶδατε ὅτι M |
 δὲ < M 3 ἂν M | ποιήσῃ *, vgl. Z. 15] ἁμαρτήσῃ MU 6 γὰρ < S
 7 οὖν] ἄρα γε (vor δοξάσατε) M aber S | ὑμῶν + u. an eurem Geiste, welche
 sind Gottes S 8 πρόσχεες MU | γὰρ < U | ὅτι < S 8f τῷ νόμῳ ...
 (ὑποτάσσεσθαι) Bonwetsch nach S] τὸν νόμον MU 9 ἐὰν καθαίροιτο] reinigend S
 10f τῆς — παρατριβαῖς] alle Lüste des Fleisches S 10 χραινώμενον M 11 vor
 ὁ ἀπόστολος + διὸ U | ἀπεφθέγγετο *] ἀνεφθέγγετο M διεφθέγγετο U | τὸ]
 τῷ M 12 ἕτερον < S | καὶ πλησιάζον < S 12f τὴν σύνερξιν — μελῶν
 καὶ < S 13 σύνερξιν] ζευξίν U | μελῶν] μελλόντων M | μία Jahn] μίαν S
 μίαν U 13f μία — τὸ ἔξω] ein Leib seiend S 14 ταῦτα < S | πάντα
 ταῦτα U | πληροῦται U 14f τὰ — ἁμαρτήματα] Begierden der Vereinigung S
 14 ἐκκαυσιν] ἐκλυσιν M 15 ἁμαρτημάτων M 16 ἁμαρτάνει + indem er
 Schmutziges und Unreines tut S 18 καὶ οἷστρος < S 19 σῶμα < U |
 δόγμασιν] διδάγμασιν M < S 20 διολισθῶσαν M διολισθήσωσι U 21 ὑμῶν M
 | ἐν¹ < S

- ματος*, καὶ ὁ κύριος ἐν τῷ σώματι*, καὶ τὰ μέλη τοῦ σώματος »μέλη Χριστοῦ*, ὑποτάσσεται ἄρα τὸ σῶμα τῷ νόμῳ τῷ θείῳ καὶ »κληρονομήσαι δύναται τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ*. »ὁ γὰρ ἐγείρας Χριστὸν ἐκ νεκρῶν 6 ζῶσποιήσει* φησί »καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὑμῶν διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ 5 πνεύματος ἐν ὑμῖν*. »ἵνα τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσῃται τὴν ἀθανασίαν καὶ τὸ φθαρτὸν τὴν ἀφθαρσίαν, εἰς νίκης τε καταποθῇ ὁ θάνατος*. οὐ 7 γὰρ περὶ ἄλλου διελάμβανεν καθ' ἡμᾶς ἐνταῦθα σώματος ὁ ἀπόστολος, ἀλλὰ περὶ τούτου τοῦ ἀποθνήσκοντος καὶ νεκρουμένου, δι' οὗ καὶ πορνεύ- P 580
σαι καὶ ἄλλως ἁμαρτῆσαι δυνατόν. || Ö 330
- 10 54. Ἐὰν δὲ διαφορὰν εἶναι σώματος πρὸς σάρκα | ὑποτοπάζωσιν (ἵνα 54, 1
δὴ καὶ ταῦτα αὐτοῖς ἐπιτρέψωμεν λογικεύεσθαι) καὶ σῶμα μὲν ἄλλο νο- D 655
μίζοιεν, ὅλον αὐτῆς τῆς ψυχῆς (τὸ ἴδιον), ὃ μὴ βλέπεται. σάρκα δὲ τοῦτο τὸ ἔξω τὸ βλέπομενον, λεκτέον, ὡς οὐ μόνον ὁ Παῦλος καὶ οἱ προφῆται σῶμα γινώσκουσι τὴν σάρκα ὀνομάζεσθαι ταύτην, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι (ἔξω-
15 θεν) φιλόσοφοι. παρ' οἷς δὴ μάλιστα καὶ ἡ τῶν ὀνομάτων ἀκρίβεια παρα-
τετήρηται. σὰρξ γὰρ ὅλως, εἰ βούλονται καὶ περὶ τούτων ἐπιστημόνως 2
ἐπισκέψασθαι, πᾶς ὁ ὄγκος οὗτος τοῦ σκηνώματος ἡμῶν κυρίως οὐ λέγε-
ται, ἀλλὰ τι μέρος τοῦ ὅλου, καθάπερ ἡ ὀστᾶ ἢ νεῦρα ἢ φλέβες, σῶμα
δὲ τὸ ὅλον. ὅθεν καὶ ἰατροί, οἳ δὴ καὶ περὶ φύσεως σωμάτων ἀκριβῶς
20 διειλήφασιν, σῶμα γινώσκουσι τοῦτο τὸ βλέπομενον. ἀλλὰ καὶ ὁ Πλάτων 3
καὶ αὐτὸ τοῦτο (τὸ σῶμα) σῶμα καὶ αὐτὸς ἐπίσταται. ἐν γοῦν τῷ Φάι-
δω· ὁ Σωκράτης »ἄρα μὴ ἄλλο τι τὸν θάνατον ἡγούμεθα εἶναι;« ἔφη »ἢ

1 I Kor. 6, 13 — 1 f I Kor. 6, 15 — 2 f I Kor. 15, 50 — 3—5 Röm. 8, 11 —
5 I Kor. 15, 53 ff — 22 Phaedon 64 C

M U S

1 τὰ] alle S | τοῦ σώματος < S 2 τῷ² < M | θεῖῳ] Gottes S | καὶ
< M | κληρονομήσετε M 2f κληρονομήσαι δύναται] ist würdig S 3 τοῦ
θεοῦ] Christi S 4 φησί < S | ὑμῶν] unsere S 5 ὑμῖν] uns S 5f τὴν
ἀθανασίαν — φθαρτόν < S 7 καθ' ἡμᾶς *] καθ' ὑμᾶς M < U S | ἐνταῦθα
< S 8 τούτου τοῦ + καὶ U | καὶ νεκρουμένον < S | δι' οὗ] δικαίου M
welcher S 9 ἄλλως ἁμαρτῆσαι * nach S] ἀσελγήσαι M U 10 ὑποτοπάζωσιν]
sagen S 11 αὐτοὺς M | λογικεύεσθαι] auszusagen S 12 (τὸ ἴδιον) *
nach S | vor ὃ μὴ + sage ich S 14 γινώσκουσι U | ταύτην < S | ἄλλοι
< S 14f (ἔξωθεν) * nach S 15f παρ' οἷς — παρατετήρηται < S 16 ὅλως
+ (αὐτοῖς)? * | εἰ — ἐπισκέψασθαι < S | βούλονται U 17 οὗτος — ἡμῶν]
des Leibes S | κυρίως < S | οὐ < M 17f λέγεται] heißen sie nennen S
18 ἀλλὰ] ἀλλ' οὐ M | τοῦ ὅλου < S | ἢ φλέβες < S | φλέβας M 19f οἳ
δὴ — διειλήφασιν < S 20 γινώσκουσι M U nennen S 21 καὶ αὐτὸ τοῦτο < S
| (τὸ σῶμα) * nach S | ἐπίσταται] nennt S

<τὴν> τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος ἀπαλλαγὴν»; καὶ εἶναι τοῦτο <τὸ>
 τεθνάναι, χωρὶς μὲν ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἀπαλλαγὴν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ σῶμα
 γεγονέναι, χωρὶς δὲ τὴν ψυχὴν <ἀπὸ> τοῦ σώματος; ὁ γάρ τοι Μωυσῆς 4
 ὁ μακάριος (ἤκομεν γὰρ καὶ ἐπὶ τὰς κυριακάς ἤδη γραφάς) οὐ σῶμα
 5 τοῦτο ὀνομάζειν ἐπίσταται, ὃ βλέπομεν· »καὶ πλυνεῖ τὰ ἱμάτια« λέγων ἐν
 τοῖς καθαρισμοῖς ὃ ἐπιφάσας τοῦ ἀκαθάρτου »καὶ λούσεται τὸ σῶμα
 ὕδατι« »καὶ ἀκάθαρτος ἔσται ἕως ἐσπέρας«. τί δὲ καὶ ὁ Ἰώβ; οὐ σῶμα 5
 ἐπίσταται καὶ αὐτὸς τοῦτο τὸ νεκρούμενον καλεῖν, »φύρεται δέ μου τὸ
 σῶμα ἐν σαπρίᾳ σκωλήκων« λέγων; ἀλλὰ καὶ ὁ Σολομὼν ὅτι »εἰς κακόν- 6
 10 τεχνὸν ψυχὴν οὐκ εἰσελεύσεται σοφία, οὐδὲ κατοικήσει ἐν σώματι καταχρέῳ
 ἁμαρτίας«. καὶ ἐν τῷ Δανιήλ ἐπὶ τῶν μαρτύρων »οὐκ ἐκυρίευσεν αὐτῶν
 τὸ πῦρ τοῦ σώματος« λέγεται, »καὶ ἡ θριξὶς τῆς κεφαλῆς αὐτῶν οὐκ ἐφλο-
 γίσθη«. καὶ ὁ κύριος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ »διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν· | μὴ μεριμ- 7 D 656
 νᾶτε τί φάγητε ἢ τί ἐνδύσησθε. οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλεῖόν ἐστι τῆς τροφῆς καὶ
 15 τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος;« καὶ ὁ ἀπόστολος δὲ »μὴ οὖν βασιλευέτω ἡ 8
 ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ὑμῶν σώματι« λέγων, σῶμα γινώσκειν τοῦτο ὃ
 περικεῖμεθα συνίστησιν, καὶ πάλιν »εἰ δὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ἐγείραντος Ἰησοῦν
 οἴκει ἐν ὑμῖν, ὃ ἐγείρας Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ζωοποιήσκει καὶ τὰ θνητὰ
 σώματα ὑμῶν« καὶ πάλιν »ἐὰν εἴπη ὁ πούς· ὅτι οὐκ εἰμὶ | χεῖρ, οὐκ εἰμὶ 9 P 581
 20 ἐκ τοῦ σώματος, οὐ παρὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ σώματος«, καὶ πάλιν
 »καὶ μὴ ἀσθενήσας Ἀβραάμ τῇ πίστει οὐ κατενόησε τὸ ἑαυτοῦ σῶμα
 νεκρωμένον«. καὶ πάλιν »τοὺς γὰρ ἅπαντας ἡμᾶς φανερωθῆναι δεῖ

5f Lev. 14, 9. 47 — 8 Hiob 7, 5 — 9—11 Weish. Sal. 1, 4 — 11f Dan. 3, 94
 13 Matth. 6, 25 — 15 Röm. 6, 12 — 17—19 Röm. 8, 11 — 19f I Kor. 12, 15 —
 21f Röm. 4, 19 — 22—S. 486, 2 II Kor. 5, 10

M U S

1 <τὴν> Dind. 1—3 καὶ εἶναι—σώματος < S 1 <τὸ> Dind. 2 καθ' ἑαυτὸ < M 3 <ἀπὸ> Dind. | γάρ τοι] aber S 4 ἤκομεν MU 5 ὀνομά-
 ζειν ἐπίσταται *] ὀνομάζεσθαι ἐπίσταται MU nennt er S | βλέπομεν nach S
 Bonwetsch] λέγομεν MU | τὰ ἱμάτια] seine Kleider S | λέγων—καθαρισμοῖς
 < S 6 σῶμα + αὐτοῦ U 7 τί δὲ < S 8 ἐπίσταται ... καλεῖν] nennt
 er S | καὶ αὐτὸς < S | καλεῖν] ὃ καλεῖ M 9 Σολομὼν M 10 καταχρέω
 σώματι U | καταχρέω < S 11 ἐν τῷ—μαρτύρων] damit S 12f λέγεται
 —ἐφλογίσθη] die Flamme S 13 διὰ τοῦτο—ὑμῖν < S 14 τί φάγητε ἢ < S
 14f οὐχὶ—ἐνδύματος < S 15 καὶ .. δὲ < S 16f λέγων.—συνίστησιν < S
 17f εἰ δὲ τὸ—οἴκει ἐν ὑμῖν < S 18 ἐκ νεκρῶν < S 19—22 καὶ πάλιν
 —νεκρωμένον < S 21 καὶ < M | οὐ < M 22 πάντα U | δεῖ < M

ἐμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσῃται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώ-
ματος πρὸς ἃ ἐπραξε, καὶ πάλιν »αἱ μὲν ἐπιστολαὶ βαρεῖαι καὶ ἰσχυραί, 10
ἡ δὲ παρουσία τοῦ σώματος ἀποθνήσκει«, καὶ πάλιν »οἶδα ἄνθρωπον ἐν ὧ 332
Χριστῷ πρὸ ἐτῶν δεκατεσσάρων, εἴτε ἐν σώματι οὐκ οἶδα εἴτε ἐκτὸς τοῦ
5 σώματος οὐκ οἶδα« καὶ πάλιν »οὕτως ὀφείλουσιν οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶν τὰς
ἑαυτῶν γυναῖκας, ὡς τὰ ἑαυτῶν σώματα«, καὶ πάλιν »αὐτὸς δὲ ὁ θεὸς τῆς
εἰρήνης ἀγαπάει ὑμᾶς ὁλοτελεῖς, καὶ ὁλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ
ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ τηρηθεῖη«. οἱ δέ, ἀσφαλῶς οὐ νόησαντες τούτων οὐδέν, ἐν 11
10 σάλῳ καὶ ταραχῇ φέρεσθαι τὸν ἀπόστολον ὑπέλαβον, ὡς στάσιν αὐτοῦ τὰς
διανοήσεις τῶν λόγων καὶ ἔδραν οὐκ ἐχούσας, ἀλλὰ ἀναπνεοῦσας ἄνω καὶ
κάτω καὶ ὁμιλούσας παλίμφοιμα, ὅτε μὲν τὴν σάρκα ἀνίστασθαι, ὅτε δὲ
οὐκ ἀνίστασθαι.

55. Ὅθεν ἵνα μὴ παραλειφθῇ τῶν προταθέντων μηδὲ ἐν, ὅπως τε- 55, 1
15 λε(ί)ως ἐκτέμνωμεν (τὴν) ὕδραν, εἰς τὸ προκαείμενον πάλιν ἐπανελεύσομαι·
ἐφεξῆς γάρ, καθάπερ ὑπεσχόμην, καὶ τὰ ἄλλα ἃ προσάποροῦσι κεφάλαια
θεῖς | καὶ ἃ χρὴ πρὸς αὐτὰ λέγεσθαι ἀποδείξας, ἀκόλουθα παραστήσω D 657
αὐτὸν καὶ σύμφονα εἰς τὴν περὶ τῆς ἀναστάσεως τῆς σαρκὸς πίστιν καὶ
αὐτὰ εἰρηκότα. Ἰδωμεν δὲ, οὖν ἃ τὸ πρῶτον εἰς τὸν ἀπόστολον προήχ- 2
20 θημεν εἰπεῖν. τὸ γάρ »ἐγὼ δὲ ἔζων« λεχθὲν αὐτῷ »χωρὶς νόμου ποτέ«
ἄνω τὴν ἐν τῷ παραδείσῳ, καθάπερ ἐξ ἀρχῆς ὑπεθέμεθα, πρὸ τῆς ἐντο-
λῆς, οὐκ ἐκτὸς σώματος, ἀλλὰ μετὰ σώματος ἡμῶν ἐν τοῖς πρωτοπλάστοις
διαγωγὴν παραγγυᾷ. ἐπειδὴ πρὸ τοῦ δοθῆναι τὴν ἐντολὴν »χωρὶς ὁ θεὸς 3

2f II Kor. 10, 10 — 3—5 II Kor. 12, 2 — 5f Ephes. 5, 28 — 6—9 I Thess.
5, 23 — 20 Röm. 7, 9 — 23 Gen. 2, 7

M U S 19—S. 499, 15 Photius bibl. 234 S. 294^a, 23ff (= Phot.)

2—5 καὶ πάλιν — σώματος οὐκ οἶδα < S 6—9 καὶ πάλιν — Χριστοῦ τη-
ρηθεῖη < S 7 ὁλοτελεῶς U 9 ἀσφαλῶς < S 10f ὡς στάσιν — οὐκ ἐχού-
σας] und als ob er nicht eine Ordnung den Worten habe S 10 στάσιν] στασιάζ-
ειν S 11 ἀναπνεοῦσας M seinen Gang nehme S 12 καὶ ὁμιλούσας παλίμφοιμα]
καὶ ὁμολογούσας πάλιν φημι M < S 12f ὅτε δὲ οὐκ ἀνίστασθαι < S 14 τῶν
προταθέντων < S 14f ὅπως — ὕδραν < S | τελε(ί)ως * 15 ἐκτέμνωμεν M |
(τὴν) * | ἐπανελεύσομαι] kehren wir zurück S 16 καὶ τὰ ἄλλα < S | ἃ < U
17 θεῖς] αὐθις οὖν U 17f θεῖς — παραστήσω αὐτόν] eile ich zu zeigen S 18f καὶ
αὐτὰ εἰρηκότα] ich werde reden nach meinem Vermögen S 19 ἰδωμεν U | δὲ
οὖν ἃ τὸ] δὲ τί ἦν ὑπερ Phot. 20 δὲ < S | λεχθὲν αὐτῷ hinter ποτέ U
21 ἄνω < S 22 ἀλλὰ μετὰ σώματος < M 23f ἐπειδὴ — ἄνθρωπον < Phot.

ἀπὸ τῆς γῆς λαβὼν ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον». ἐκτὸς δὲ ἐπιθυμίας διήγομεν, οὐ γινώσκοντες ὅλως ἐπιθυμίας ἀλόγου προσβολάς, βιαζομένης ἡμᾶς ἐλκτικαῖς ἡδονῶν περιαγωγαῖς πρὸς ἀκρασίαν. τὸ γὰρ μὴ ἔχον διορισμὸν 4 καθ' ὃν δεῖ πολιτεύεσθαι μηδὲ ἐξουσίαν αὐτοδέσποτον λογισμοῦ, ποίῳ 5 χρῆσθαι αἰρεῖται πολιτεύματι, ἵνα δικαίως ἢ τιμηθῇ ἢ ψεχθῇ, ἀνυπεύθυνον παντὸς λεκτέον ὑπάρχειν τοῦτο ἐγκλήματος, ὅτι μὴ δύναται τοῦτων P582 ἐπιθυμῆσαι ὧν μὴ κεκώλυται. καὶ ἐπιθυμήσῃ δέ, οὐκ αἰτιαθήσεται. τὸ 5 γὰρ ἐπιθυμῆσαι οὐκ ἐπὶ τῶν παρόντων καὶ ὑποκειμένων ἐν ἐξουσίᾳ πίπτει, ἀλλ' ἐπὶ τῶν παρόντων μὲν, μὴ ὄντων δὲ ἐν ἐξουσίᾳ. πῶς γὰρ οὐ μὴ 10 κεκώλυταί τις μηδὲ ἐνδεής ἐστι, τούτου ἐπιθυμεῖ καὶ ἐρᾷ; ὅθεν διὰ τοῦτο »τὴν ἐπιθυμίαν οὐκ ἤδειν«, (ἔφη,) »εἰ μὴ ὁ νόμος ἔλεγεν, οὐκ ἐπιθυ- Ö334 μῆσεις«. ἀκούσαντες γὰρ »ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ 6 πονηρόν, οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ· ἢ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε«, τότε τὸ ἐπιθυμῆσαι συνέλαβον καὶ ἐνεκίσθησαν. οὐ 15 γὰρ ὧν ἔχει καὶ ὧν ἐξουσιάζει καὶ κέχρηται αὐτοῖς, ὁ ἐπιθυμῶν ἐπιθυμεῖ, ἀλλὰ ὧν κεκώλυται καὶ ἀφήρηται καὶ οὐκ ἔχει. διὸ δὴ καλῶς »τὴν 7 ἐπιθυμίαν οὐκ ἤδειν« ἐλέχθη, »εἰ μὴ ὁ νόμος ἔλεγεν, οὐκ ἐπιθυμήσεις«, ὅ δὴ ἐστίν, εἰ μὴ εἴρητο »οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ«. ἐντεῦθεν γὰρ ἐκτήσατο | D658 τόπον καὶ ἀφορμὴν εἰσελθεῖν εἰς τὸ διαπαίξαι με καὶ παρατρέψασθαι ἢ 20 ἁμαρτία.

11. 16f Röm. 7, 7 — 12 Gen. 2, 17

M U S Phot.

1 ἀπὸ τῆς γῆς < M | δὲ] τε U 2 ἀλόγον < S Phot. | προσβολαῖς U 2f βιαζομένης — ἀκρασίαν < Phot. | ἐλκτικαῖς ἡδονῶν περιαγωγαῖς] zu ungehörigen Lüsten S 3 ἔχειν Phot. 4 καθ' ὃ M 5 χρῆσθαι αἰρεῖται] δεῖ χρῆσθαι Phot. | δικαίως] δικαιωθῇ M ἰδίως U | τιμηθῇ u. ψεχθῇ vertauscht S 6 λεκτέον] δεικτέον U λέλεκται Phot. < S | τούτων + τις Phot. 7 ἐπιθυμήσει U 8 οὐκ] οὐχὶ U | παρόντων καὶ < S | πίπτει] geschieht S 9 ἀλλὰ U | παρόντων μὲν .. δὲ < S 9f πῶς γὰρ — καὶ ἐρᾷ < S 10 τοῦτον + τοῦ M | ἐπιθυμεῖ καὶ < Phot. | ὅθεν < U 11 (ἔφη) * nach S 11f ἐπιθυμῆσης M 12 ἀκούσαντες] ἀκούεις M ἀκούσας U 13 δ' ἂν] denn S 14 καὶ ἐνεκίσθησαν < S | ἐνεκίσθησα U ἐκίσθησαν Phot. 14—16 οὐ γὰρ — οὐκ ἔχει < Phot. 15 ὧν ἔχει καὶ < S | καὶ κέχρηται αὐτοῖς < S | ἐπιθυμεῖ + zu haben S 16 καὶ ἀφήρηται — οὐκ ἔχει < S 16f τὴν ἐπιθυμίαν καλῶς Phot. 17 ἐπιθυμῆσης M 17f δὲ δὴ ἐστίν] οὐδὲ ἐσθίειν Phot. 18 εἰ μὴ εἴρητο < U | ἀπ' αὐτοῦ] von dem Baum S 19 τόπον καὶ < S Phot. | εἰσελθεῖν < S Phot. | εἰς τὸ] πρὸς τὸ U < S | καὶ παρατρέψασθαι < S Phot.

56. Δοθείσης γὰρ τῆς ἐντολῆς ἔσχε λαβὴν διὰ τῆς ἐντολῆς ὁ διάβο- 56, 1
λος κατεργάσθαι ἐν ἐμοὶ τὴν ἐπιθυμίαν, παρορμήσας με καὶ προσκαλεσά-
μενος ἐντέχνως εἰς ὄρεξιν καταπεσεῖν τῶν κεκωλυμένων. »χωρὶς γὰρ 2
νόμου ἁμαρτία νεκρά· οἶον οὐ δοθείσης γὰρ οὐδὲ οὔσης οὐδέπω τῆς
5 ἐντολῆς ἄπρακτος ἦν ἡ ἁμαρτία· »ἐγὼ δὲ ἔζων« ἀμέμπτως πρὸ τῆς ἐντο-
λῆς, οὐκ ἔχων διορισμὸν καὶ διαταγὴν, καθ' ἣν ἔδει πολιτεύεσθαι, ἥς
καὶ διολισθήσας ἁμαρτίσομαι. »ἐλθούσης δὲ τῆς ἐντολῆς ἡ ἁμαρτία 3
ἀνέζησεν, ἐγὼ δὲ ἀπέθανον, καὶ ἡύρέθη μοι ἡ ἐντολὴ ἡ εἰς ζωὴν αὕτη
εἰς θάνατον, ὅτι μετὰ τὸ νομοθετῆσαι τὸν θεὸν καὶ διαστείλασθαι ὁ
10 ποιητὴς καὶ μὴ ποιητὴς, κατεργάσατο ἐν ἐμοὶ τὴν ἐπιθυμίαν ὁ διάβολος.
ἡ γὰρ παραίνεσις τοῦ θεοῦ καὶ παραγγελία ἡ δοθείσα μοι αὕτη εἰς ζωὴν 4
καὶ ὑπακοήν. ἵνα πειθόμενος αὐτῇ καὶ κατ' αὐτὴν βίους ἀπλήμονα καὶ
μακαριστότατον δι' αἰῶνος καὶ ἀεὶ θάλλοντα πρὸς ἀθανασίαν βίον ἔχω καὶ
χαράν. ἀθετήσαντι αὐτὴν εἰς θάνατον ἀπέβη καὶ καταδίκην, ἐπειδὴ 5
15 ὁ διάβολος, ὃν ἁμαρτίαν νῦν οὕτως ἐκάλεσε διὰ τὸ δημιουργὸν αὐτὸν ἁμαρ-
τίας ὑπάρχειν καὶ εὐρετὴν, διὰ τῆς ἐντολῆς ἀφορμὴν λαβὼν πρὸς παρακοὴν
ἐξηπάτησέ | με καὶ ἀπατήσας ἀπέκτεινεν, ὑπεύθυνον τῷ »ἡ δ' ἂν ἡμέρᾳ P583
ψάγῃτε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε« κατακρίματι γενέσθαι κατεργασά-
μενος. »ὥστε ὁ μὲν νόμος ἄγιος καὶ ἡ ἐντολὴ τοῦ θεοῦ ἀγία καὶ δικαία 6

1. 3 vgl. Röm. 7, 8 — 7—9 Röm. 7, 9f — 17 Gen. 2, 17 — 19 Röm. 7, 12

M U S Phot.

1 ἔσχε — ἐντολῆς < M | λαβὴν aus λαβεῖν von 1. Hd. U | διὰ τῆς ἐντολῆς
< S 2 vor παρορμήσας + und S 2f παρορμήσας — κεκωλυμένων < Phot.
| καὶ προσκαλεσάμενος ἐντέχνως < S 3 καταπεσεῖν] *zu gehen* S 4 vor
ἁμαρτία + ἡ U | οἶον < S | οὐδὲ οὔσης οὐδέπω < S 6 διορισμὸν καὶ
< S Phot. | ἐπιταγὴν Phot. | ἔδει] *mir* S | πολιτεύεσθαι M 6f ἥς — ἁμαρ-
τήσομαι < Phot. 7 διολισθήσας U 8 εὐρέθη U Phot. | ἡ² < U | αὕτη < S
9f καὶ διαστείλασθαι — μὴ ποιητὴς < S 9 δ] μοι ἃ Phot. 10 καὶ μὴ ποιη-
τὴς < M 11 παραίνεσις — παραγγελία] ἐπαγγελία τοῦ θεοῦ Phot. | καὶ παραγ-
γελία < S | αὕτη < S 12f καὶ κατ' — δι' αἰῶνος < Phot. | καὶ μακαρι-
στότατον — ἀθανασίαν < S 13 μακάριστον M 13f καὶ χαράν < S 14 ἀθε-
τήσαντι + δὲ καὶ U + jedoch S | ἀθετήσαντι + <μοι> Bonwetsch; aber vgl. μοι
in Z. 11 | αὐτὸν M | εἰς θάνατον — καταδίκην] *sterblich u. traurig das Leben*
werde S | καὶ καταδίκην < Phot. 15 ὁ διάβολος] *des Teufels* S u. vorher
+ und | ὃν < S | ἁμαρτία¹ M | οὕτως U 16 καὶ εὐρετὴν < S Phot.
17 ἐξηπάτησέ με καὶ < S | ἀπατήσαι τε Phot. | ὑπεύθυνον hinter κατα-
κρίματι Phot. 17f τῷ . . . κατακρίματι] *dem Worte, welches sagte: Und* S
18 κατακρίματι γενέσθαι < S 19 δικαία καὶ ἀγία U | καὶ δικαία < S

καὶ ἀγαθὴ», ὅτι μὴ ἐπὶ τῷ βλάψαι, ἀλλ' ἐπὶ τῷ σῶσαι ἐδόθη· μὴ γὰρ
οἴωμεθα ὅλως ἀνωφελὲς τι ποιεῖν ἢ βλαβερὸν τὸν θεόν. τί οὖν; »τὸ 7
ἀγαθὸν ἐμοὶ ἐγένετο θάνατος«, ὃ τοῦ μεγίστου ἐμοὶ ὡς αἷτιον ἐσόμενον
ἀγαθοῦ νομοθέτημα ἐδόθη; »μὴ γένοιτο«. ὅτι μὴ ἡ ἐντολὴ τοῦ θεοῦ εἰς
5 τὸ | καταδουλωθῆναί με ἐγένετο τῇ φθορᾷ καὶ ἐναπομάξασθαι κῆρας D 650
ὀλέθρου αἰτίας, ἀλλ' ὁ διάβολος, ἵνα φανερωθῇ | διὰ τοῦ ἀγαθοῦ τὸ κακὸν Ö 336
ἐμοὶ κατασκευάσας, ἵνα γένηται καὶ ἐλεγχθῇ »καθ' ὑπερβολὴν« ὁ εὐρετὴς
καὶ τέκτων τῆς ἀμαρτίας »ἀμαρτωλός« καὶ διορισθῇ ἀπὸ τοῦ καλοῦ ὁ
τάναντία τῆς ἐντολῆς τοῦ θεοῦ <κακῶς> ἐπιτροπεύσας. »οἶδαμεν γὰρ 8
10 ὅτι ὁ νόμος ἐστὶ πνευματικός«, διὸ καὶ οὐδὲν αἷτιος βλάβης οὐδενί· πόρρω
γὰρ ἐπιθυμίας ἀλόγου καὶ ἀμαρτίας ἐσκήνωται τὰ πνευματικά. »ἐγὼ δὲ
σάρκινός εἰμι, πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἀμαρτίαν«, οἶον· ἐγὼ δὲ σάρκινος ὢν 9
καὶ ἐν μέσῳ τοῦ πονηροῦ καὶ ἀγαθοῦ κατασταθεὶς ὡς αὐτεξούσιος, ἵν'
ἐπ' ἐμοὶ <τὸ> ἐλέσθαι ὁ βούλομαι ἤ (>τέθεικα« γὰρ φησι »πρὸ προσώ-
15 που σου τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον«), νεύσας πρὸς τὸ παρακοῦσαι μὲν τοῦ
πνευματικοῦ νόμου οἶον τῆς ἐντολῆς, ὑπακοῦσαι δὲ τοῦ ὑλικοῦ οἶον τοῦ
ὄψεως τῆς συμβουλίας, πέπραμαι διὰ τὴν τοιαύτην αἵρεσιν, πεσὼν ὑπὸ
ἀμαρτίαν, τῷ διαβόλῳ. ὅθεν ἐντεῦθεν πολιορκήσάν με τὸ κακὸν καὶ 10
ἐνιζάνει καὶ ἐμπολιτεύεται εἰσοικισθὲν ἐν τῇ σαρκί μου, καθάπερ κηφὴν
20 ἐν κηρίῳ μελίσσης περιποτώμενος πολλάκις περὶ αὐτὸ καὶ βομβῶν, δίκης
ἐπιτεθείσης μοι τὴν ἐντολὴν ἀθετήσαντι πρᾶθῆναι τῷ κακῷ. διὸ καὶ »οὐ 11

2. 7 Röm. 7, 13 — 9. 11f Röm. 7, 14 — 14 Deut. 30, 15 — 21 Röm. 7, 15

M U S Phot.

1 ἐπὶ¹] ἐν Phot. | ἀλλὰ U 2 οἴομεθα M S | ὅλως ἀνωφελὲς ... ἢ < S |
ὅλως < Phot. | ποιεῖν hinter βλαβερὸν Phot. 3 ἐμοὶ ὡς] μοι ὡς Phot.
ὁμοίως U 4 τοῦ θεοῦ + wegen der Knechtung S 5f καὶ ἐναπομάξασθαι
— ὀλέθρου] u. Unreinheit zu empfangen S < Phot. 6 αἰτίας U | ἀλλὰ M U
7 γένηται καὶ < S 7f εὐρετὴς καὶ τέκτων] Meister S 8 καὶ τέκτων < Phot.
| καὶ² < S 8f καὶ διορισθῇ — ἐπιτροπεύσας < Phot. 8 ὁ < M 9 τὰ
ἐναντία M | <κακῶς> * nach S 10 οὐδὲν] κατ' οὐδὲν U | αἷτιον U | οὐδενί
< S 11 καὶ ἀμαρτίας < S | ἐσκήννηται Phot. ist S 12 τὴν < M
13 ἀγαθοῦ καὶ πονηροῦ Phot. | ἵνα Phot. 14 <τὸ> * nach S | ὁ βούλομαι]
des Guten u. Bösen S 16 ἐπακοῦσαι Phot. 16f τοῦ ὑλικοῦ — συμβουλίας]
dem Rat des Fleisches, nämlich der Schlange S 17 τὴν συμβουλίαν U | αἵρεσιν]
guten freien Wahl S 18f ὅθεν ἐντεῦθεν — σαρκί μου < S 18 καὶ < U Phot.
19 κηφὴν, dazu am untern Rand von 1. Hd. ϣ κηρίφην U 20 μελίσσης] der
Bienen S | περιποτώμενος] περὶ ἱπτάμενος U | πολλάκις — βομβῶν < S |
αὐτὸν MU 21 μου M | καὶ + τό Phot.

γινώσκω ὃ κατεργάζομαι, λογίζομενος ὃ μὴ θέλω· τὸ γὰρ ὃ κατεργάζομαι οὐ γινώσκω, καὶ ποιῶ ὃ μισῶ· λεγόμενον οὐκ ἐπὶ τοῦ τελεσιουργῆσαι τὸ φαῦλον καὶ δοῦναι παραληπτέον. ἀλλ' ἐπὶ τοῦ μόνον ἐνθυμηθῆναι, λογισμῶν ἀναικείων ἡμῖν προσπιπταμένων πλεονάκεις καὶ ἐμφανταζόντων ἡμῶς πρὸς ἃ μὴ θέλομεν, τῆς ψυχῆς τοῖς λογισμοῖς περὶ πολλὰ περιανομένης. |

P 584

57. Οὐ γὰρ ἐφ' ἡμῖν ὅλως τὸ ἐνθυμεῖσθαι ἢ μὴ ἐνθυμεῖσθαι κεῖται 57, 1 τὰ ἄτοπα, ἀλλὰ τὸ χρῆσθαι ἢ μὴ χρῆσθαι τοῖς ἐνθυμημάσιν. κωλύσαι μὲν γὰρ μὴ ἐμπίπτειν | εἰς ἡμῶς τοὺς λογισμοὺς οὐ δύναμεθα, πρὸς δοκι- D 660 10 μὴν ἡμῶν ἔξωθεν εἰσπνεομένους, μὴ πεισθῆναι μέντοι ἢ μὴ χρῆσθαι αὐτοῖς δύναμεθα. ἐπεὶ πῶς ὁ ἀπόστολος τὸ μὲν κακὸν οὐχ ἦκιστα ὃ 2 ἀπῆρέσκετο ἐποίει, τὸ δὲ καλὸν ὃ ἠρέσκετο ἦκιστα, εἰ μὴ περὶ τῶν ὀφθαλμίων ἐνθυμημάτων ἔλεγεν, ἃ ἐνθυμούμεθα ἔσθ' ὅτε καὶ μὴ βουλόμενοι, ἐξ οἷας οὐ γινώσκοντες αἰτίας· ἃ ἀνατρέπεσθαι χρὴ καὶ ἐπιστομίζεσθαι, ἵνα μὴ 3 15 εὐρυνόμενα τῶν περάτων κρατήσωσι τῆς ψυχῆς. ἀμήχανον γὰρ τούτων ἐνευκαιρούντων ἐν ἡμῖν ἐπανατεῖλαι τὸ ἀγαθόν. ὁρθῶς ἄρα »ὃ γὰρ 4 κατεργάζομαι οὐ γινώσκω« ἔλεγεν, »οὐ γὰρ ὃ θέλω πράσσω, ἀλλ' ὃ μισῶ, τοῦτο ποιῶ«. θέλομεν γὰρ τὰ μὴ προσήκοντα καὶ ἃ μὴ θέμις μηδ' ἐνθυμεῖσθαι, ἐπειδὴ τοῦτο ἀγαθὸν τέλειον, μὴ μόνον τοῦ ποιῆσαι αὐτὸ ἐγκρα- 20 τεύεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐνθυμηθῆναι. καὶ ὃ θέλομεν, τοῦτο ἀγαθὸν οὐ 5 γίγνεται, ἀλλ' ὃ οὐ θέλομεν, πονηρόν. ἐπιφοιτῶσι γὰρ ἐπὶ τὴν καρδίαν

1f. 16f Röm. 7, 15

M U S Phot.

1 δ² < M 2 δ μισῶ] νομίσω M 2f τελεσιουργῆσαι — καὶ δοῦναι] δοῦναι τὸ φαῦλον Phot. 3 καὶ δοῦναι < S | παραληπτέον < S | ἀλλὰ M | μόνον < S 4—6 λογισμῶν — περιανομένης < Phot. 4f λογισμῶν — ἐμφανταζόντων ἡμῶς] u. von dem Phantasieren des Ungehörigen S | ἐμφανταζόντων M 5 θέλωμεν MU | περὶ πολλὰ < S 7 ὅλως] dieses S < Phot. | ἢ μὴ ἐνθυμεῖσθαι < S S χρῆσθαι¹ — ἐνθυμήμασιν] das Vollbringen oder Nichtvollbringen S 9 μὴ < Phot. | πίπτειν Phot. 9f πρὸς δοκιμὴν] προσδεχομένων Phot. 10 ἢ μὴ χρῆσθαι] oder vollbringen S 11 αὐτοῖς < Phot. 11—S. 491, 3 ἐπεὶ — τιμπλάντα < Phot. 11—14 ἐπεὶ πῶς — γινώσκοντες αἰτίας < S 11 οὐχ] οὐκ M | ἦκιστα] ἦν ἕκαστα M 13 ἃ] ὅσα M daher ... dieses S 15 εὐρυνόμεθα U das Böse S 16 ἐνευκαιρούντων] indem ... sind S | ἄρα] denn S | γὰρ < S 17 vor πράσσω + das S | ἀλλ' ὃ μισῶ < M 18 θέλομεν] ich will S | καὶ ἃ μὴ θέμις < S | μηδ' Pet.] μὴ MU 18f μηδ' ἐνθυμεῖσθαι — τέλειον < S 20 καὶ²] u. wenn S | θέλομεν] ich liebe S 21 γίνεται MU | θέλομεν] ich will S | ἐπὶ] περὶ U

ἡμῶν καὶ | ἐπιβαίνουσιν καὶ μὴ βουλομένων ἡμῶν πολλάκις μυρία τε περὶ ὅσων
 μυρίων <ἐνθυμήματα> περιεργίας ἡμᾶς καὶ φιλοπραγμοσύνης ἀλόγου
 πιμπλάντα. διὸ τὸ μὲν θέλειν αὐτὰ μὴ ἐνθυμεῖσθαι παράκειται, τὸ δὲ 6
 κατεργάζεσθαι εἰς τὸ ἀφανίσαι, ἵνα μὴ καὶ αὐθις περὶ τὸν λογισμὸν ἀνέλ-
 5 θωσιν, <οὐ> ὅτι μὴ κεῖται τοῦτο ἐφ' ἡμῖν, ὡς ἔφη, ἀλλὰ τὸ χρήσασθαι
 μόνον αὐτοῖς πῶς ἢ μὴ χρήσασθαι. ὥς εἶναι τὸν νοῦν τοιοῦτον τοῦ 7
 ῥητοῦ »οὐ γὰρ ὁ θέλω ποιῶ ἀγαθόν«. θέλω γὰρ μὴ ἐνθυμεῖσθαι ἃ
 βλάπτει με, ἐπειδὴ τοῦτο ἀγαθὸν πανάμωμον, κατὰ τὸ λεγόμενον »ἄνευ
 ψόγου τετυγμένον χερσὶ τε καὶ νόῳ τετράγωνον«. καὶ τοῦτο μὲν »ὁ θέλω
 10 ἀγαθὸν οὐ ποιῶ, ὁ δὲ μὴ θέλω κακὸν πράσσω«. οὐ θέλω ἐννοεῖσθαι καὶ
 ἐννοεῖμαι ὅσα μὴ θέλω. καὶ ἐπισκέψασθαι <δεῖ> εἰ μὴ διὰ ταῦτα αὐτὰ 8
 καὶ ὁ Δαυὶδ ἐνετύγχανε τῷ θεῷ, δυσχεραίνων ἐπὶ τῷ λογίζεσθαι καὶ
 αὐτὸν ἃ μὴ ἤθελεν. »ἀπὸ | τῶν κρυφίων μου καθάρισόν με καὶ ἀπὸ 1061
 ἄλλοτρίων φεῖσαι τοῦ δούλου σου. ἐὰν μὴ μου κατακυριεύσωσι, τότε
 15 ἄμωμος ἔσομαι καὶ καθαρισθήσομαι ἀπὸ ἁμαρτίας μεγάλης«. καὶ αὐτὸς 9
 δὲ ὁ ἀπόστολος ἐν ἑτέρῳ »λογισμοὺς καθαιρουντες καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρό-
 μενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ, | καὶ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς 1585
 τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ».

58. Εἰ δέ τις ὁμοσε τῷ λόγῳ ἵέναι τολμῶν ἀποκρίνοιτο ὡς ἄρα δι- 58, 1
 20 δάσκει ὁ ἀπόστολος ὡς οὐ μόνον ἐν τῷ λογίζεσθαι τὸ κακὸν ὁ μισοῦμεν

7. 9 Röm. 7, 19 — 8 Plato Prot. 339B — 13—15 Psal. 18, 13f —
 16—18 II Kor. 10, 4f

M U S Phot.

1 καὶ ἐπιβαίνουσιν < S | ἡμῶν² < M 1—3 πολλάκις — πιμπλάντα] viele.
 Begierden S 2 <ἐνθυμήματα> * nach S | vor φιλοπραγμοσύνης + περὶ U
 3 πιμπλόντα U 3—7f διὸ τὸ — τοῦ ῥητοῦ < S 3 μὲν] μὴ M | μὴ] μηδὲ U
 | ἐνθυμηθῆναι παρακεῖσθαι Phot. 5 <οὐ> Phot. 5f ἀλλὰ — μὴ χρήσασθαι
 < Phot. 7 γὰρ² < M 7f ἃ βλάπτει με < S 8 πανάμωμον] καὶ ἄμω-
 μον U 8f κατὰ τὸ — τετράγωνον < Phot. 9 νό M | τετράγωνον] zu einem
 Quadrat S 10 πράσσω κακὸν U | πράσσω, οὐ θέλω ἐννοεῖσθαι < S |
 θέλων² Phot. 11 ἐννοούμενος ἃ Phot. | ἐπισκέψασθε Phot. | <δεῖ> Bonwetsch
 nach S | αὐτὰ < M S 12 καὶ¹ < S | ἐνετύγχανε τῷ θεῷ < S 14f ἐὰν
 μὴ — ἔσομαι] und bald darauf S 16 ἐν ἑτέρῳ] sagt: andere S 16f καὶ πᾶν
 — τοῦ θεοῦ] u. bald darauf S 19 ὁμοσαι M | ὁμοσε τῷ λόγῳ ἵέναι < S
 19f διδάσκει U Phot. 20—S. 492, 3 ὡς οὐ μόνον — ἀξιόσομεν] nicht nur von
 Gedanken, sondern vom Tun habe dies der Apostel gesprochen S 20 ὁ < Phot.
 | ὁ μισοῦμεν] νομιούμεν M

καὶ ὁ οὐ θέλωμεν πράττομεν. ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ποιεῖν αὐτὸ καὶ κατεργά-
 ζεσθαι. διὰ τὸ οὐ γὰρ ὁ θέλω ποιῶ· λελέχθαι ἀγαθόν, ἀλλ' ὁ οὐ θέλω 2
 κακόν, τοῦτο πράττω· ἀξιόσωμέν σου, εἰ ἀληθῆ λέγει ὁ ταῦτα λέγων,
 διασπῆται· τί ἦν τὸ κακόν, ὃ ἐμίσει ὁ ἀπόστολος καὶ ὁ οὐκ ἐβούλετο μὲν
 5 ποιεῖν, ἐποίησε δέ, καὶ (τὸ) ἀγαθόν, ὃ ἐβούλετο μὲν ποιεῖν, οὐκ ἐποίησε δέ,
 ἀλλὰ ἀντιστρόφως ὁσάκις μὲν ἤθελε ποιῆσαι τὸ ἀγαθόν, τοσαυτάκις οὐ
 τὸ ἀγαθόν ὃ ἤθελεν, ἀλλὰ τὸ πονηρὸν ὃ μὴ ἤθελεν ἐποίησε. ἄρα γὰρ 8
 οὐ θέλων εἰδωλολατρεῖν ἀλλὰ θεολατρεῖν, ὃ μὲν ἤθελε θεολατρεῖν οὐκ
 ἠδύνατο. ὃ δὲ μὴ ἤθελεν εἰδωλολατρεῖν ἠδύνατο. ἢ σωφρονεῖν μὲν ὃ ἤθελεν
 10 οὐκ ἐποίησε, ἀκολασταίνειν δὲ ὃ ἤχθετο ἐποίησε· καὶ συλλήβδην κραιπαλᾶν, 4
 ἀλλὰ ἀσωτεύεσθαι καὶ θυμοῦσθαι, ἀδικεῖν καὶ τὰ ἄλλα ὅσα πονηρίας
 ἔργα, ἃ μὴ ἤθελε μὲν ἐποίησε, ἃ δὲ ἤθελε, δικαιοσύνην καὶ ὁσιότητα, οὐκ
 ἐποίησε· καὶ μὴν αὐτὸς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις προτροπάδην ἐξεγείρων πάν- 5
 τας εἰς τὸ μὴ ἀνομεῖν οὐ μόνον τοὺς ποιοῦντας καὶ ἐπιτηδεύοντας τὰ
 15 ἅτοπα ἐλέθρω τηρεῖσθαι καὶ ὀργῇ παρειαυᾶ, ἀλλὰ καὶ τοὺς συνευδοκοῦν-
 τας αὐτοῖς εἰς ταῦτα. ἀμιγῆς ἀμαρτίας ἐν ἡμῖν τὸ δίκαιον ἀσκεισθαι δια-
 μιλλώμενος. πᾶν γὰρ ἀμάρτημα καὶ ἐπιτήδευμα τὸ συμπέρασμα κτάται. Ὡ 340
 διὰ τῆς σαρκός. πολλάκις γοῦν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ἀναφανδὸν αὐτὰ δὴ 6 D 662
 ταῦτα διδάσκων ἡμᾶς ὑπεκτρέπεσθαι καὶ μισεῖν ψησί· μὴ πλανᾶσθε·
 20 οὔτε πόρνοι οὔτε εἰδωλολάτραι· οὔτε μοιχοὶ οὔτε μαλακοὶ οὔτε ἀρσενικοῖ-
 ται οὔτε κλέπται οὔτε πλεονέκται οὔτε μέθυσοι οὐ λοῖδοροι οὐχ ἄρπαγες

2f Röm. 7, 19 — 15 vgl. Röm. 1, 32 — 19—S. 493, 1 I Kor. 6, 9f

M U S Phot.

1 πράττομεν < U | ποιεῖν .. καὶ < Phot. | αὐτὸ hinter κατεργάζεσθαι
 Phot. | καὶ³ < M 2 διὰ τὸ Phot.] διὰ τοῦτο M διὰ τοῦ U | ἀγαθὸν λελέχθαι
 Phot. | ἀλλὰ U 3 ἀξιόσωμεν U Phot. 4 μὲν hinter ἐμίσει Phot. | 8² < U
 Phot. | ἠβούλετο MU 5 ἐποίησε δὲ] u. es tat S | καὶ τὸ ἀγαθόν — ἐποίησε δὲ
 < S 7 ἤθελεν ἐποίησε, ἀλλὰ Phot. 7—S. 493, 1 ἄρα γὰρ — καὶ τὸ κορυ-
 φαιότατον < Phot. 8 ἀλλὰ θεολατρεῖν < M 9 ἐδύνατο¹ M 10 ἐποίησε
 [beidemale] | konnte S | ἀκολασταίνειν < S 10—13 καὶ συλλήβδην — ἐποίησε] so auch
 bei dem Andern S 10 vor κραιπαλᾶν + καὶ M 11 καὶ¹ < M | ὅσα] τῆς U
 12 μὲν hinter ἐποίησε U 13 προτροπάδην ἐξεγείρων < S 14 καὶ ἐπιτη-
 δεύοντας < S 16 εἰς ταῦτα] εἰς αὐτάς U < S 16f ἀμιγῆς — διαμιλλώμενος
 < S 16 ἀμιγῆς ἀμαρτίας] ἀμιγαῖς ἀμαρτίαις M ἀμιγῆς ἀμαρτίας U 16f δια-
 μιλλώμενον M 17 καὶ ἐπιτήδευμα < S 18 οὖν M | ἀναφανδὸν < S
 19 ταῦτα < M | ἡμᾶς < S | καὶ μισεῖν < S | ψησί < M 20 πόρνοι
 + βοᾶ M 20f οὔτε μοιχοὶ — οὐχ ἄρπαγες] noch alle Übeltäter S 21 οὐκ
 ἄρπαγες M

- βασιλείαν θεοῦ κληρονομήσουσι· καὶ τὸ κορυφαϊότατον, εἰς τὸ παντά- 7
 πασιν ἡμᾶς ἐκ παντὸς ἀποδρᾶναι καὶ ἀποτινάξασθαι τὸ ἁμαρτάνειν προ-
 τρέπων »μιμηταί μου« ἀποφαίνεται »γίνεσθε, καθάπερ καὶ γὼ Χριστοῦ«. 8
 οὕτως οὐ τὸ ποιεῖν ἃ μὴ ᾔθελε καὶ πράττειν ὑπέθετο τὰ προειρημένα, 8
 5 ἀλλὰ τὸ μόνον λογίζεσθαι· ἐπεὶ πῶς ἂν ᾔην μιμητὴς ἀκριβῆς τοῦ Χρι-
 στοῦ; | νυνὶ δὲ ἐπειδὴ περ ἐμπίπτουσι θηριώδεις πολλάκις λογισμοί, ἐπιθυ- P586
 μίας ἡμᾶς ἄλλοτε ἄλλως ἐμπιπλάντες καὶ περιεργίας ἀλόγου,
 ἥντε μυιάων ἀδινάων ἔθνεα πολλὰ,
 ἔφη »τὸ γὰρ ὃ οὐ θέλω, τοῦτο ποιῶ· ἃ χρὴ τῆς ψυχῆς εὐθαρσῶς ἀπο-
 10 σοβεῖν, μηδὲν ὅλως εἰς τὸ ποιῆσαι τὰ ὑπ' αὐτῶν ὑπηχούμενα νεύοντας.
 ἵνα γὰρ ἐγκριθῶμεν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐν πάσαις ἡδοναῖς 9
 καὶ λύπαις δοκιμασθέντες, εἰ μὴ μεταβαλλοίμεθα ἀλλὰ πανταχοῦ καθάπερ
 ἀκήρατος χρυσοῦς διὰ πυρὸς βασανιζόμενος οὐκ ἐξιστάμεθα τῆς οἰκείας
 ἀρετῆς, συμβαίνει τοῦτο <τὸ> διοχλεῖσθαι τὸν νοῦν ὑπὸ πολλῶν. ὅθεν δὴ 10
 15 γενναίως ὥσπερ στρατιώτας ἀρίστους ἀντιπαρτάσσεσθαι δεῖ, οἱ ἐπειδὴν
 ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αἰσθωνται πολιορκούμενοι, τοξείας οὐδὲν φροντίσαντες
 καὶ τῶν ἄλλων αὐτῶν ἀκοντισμάτων, ὑπὲρ τοῦ σῶσαι τὴν πόλιν προθύ-
 μως ἐπ' αὐτοὺς ἵενται, μηδὲν ἐλλείποντες σπουδῆς, ἔστ' ἂν τὸ στίφος
 αὐτῶν εἰς φυγὴν ἀνατρέψαντες ἀπώσωνται τῶν ὅρων ἕξω. ὁρᾷς γὰρ 11
 20 ὥς οἱ λογισμοὶ διὰ τὴν ἐνοικοῦσαν ἁμαρτίαν ἐν ἡμῖν ἕξωθεν ἐπισυνίστανται,
 καθαπερεὶ κύνες λυσσῶντες ἢ ἄγριοι καὶ θρασεῖς ληστὰὶ καθ' ἡμῶν ἀεὶ

3 f I Kor. 11, 1 — 8 Il. 2, 469 — 9 Röm. 7, 20

M U S Phot. 14—S. 494, 18 ὅθεν δὴ — γνώσεως τοῦ θεοῦ Sacra Parall.
 Bruchst. 425 Holl (= Pa)

1 θεοῦ] *Christi* S | vor κληρονομήσουσι + οὐ M | κληρονομήσουσι] *würdig sein* S | τὸ κορυφαϊότατον < S 1 f εἰς τὸ — παντὸς] πῶς δὲ καὶ ἡμᾶς εἰς τὸ παντάπασιν Phot. 2 ἀποδρᾶναι καὶ < S Phot. 2 f προτρεπόμενος Phot. < S 3 καθὼς Phot. 4 τὸ] τῷ M | καὶ πράττειν < S Phot. 5 τὸ] τῷ M U | ἡ U 5 f μιμητὴς Χριστοῦ ἀκριβῆς Phot. 6—S. 494, 5 νυνὶ δὲ — ψυχῆς αὐτοῦ < Phot. 6—10 νυνὶ δὲ — νεύοντας < S 6 ἐμπίπτουσι M 7 ἐμπιπλάντες U | περιεργασίας U | ἀλόγον < U 9 ἃ χρὴ Pet.] ἄχοι M U 10 μηδένα M U | νεύοντες M 13 ἀκήρατος] *lebendiges* S | βασανιζόμενος *] βασανιζόμενοι M U 14 <τὸ> * | ὅθεν δὴ] δεῖ Pa 15 γενναίως < S 15 f ἀντιπαρτάσσεσθαι — πολιορκούμενοι < S 15 οἱ] ἐκεῖνοι γὰρ Pa 16 ἀπὸ U 17 καὶ τῶν — ἀκοντισμάτων < S 17 f ὑπὲρ τοῦ — ἵενται] *damit wir seien stadtbewahrend* S 18 μηδένα λείποντες M 18 f ἔστ' ἂν — ὅρων ἕξω < S 19 ἀπώσωνται U | γὰρ < M 20 οἱ < M | οἰκοῦσαν U 21 καθαπερεὶ] καθάπερ ἡ M καθάπερ αἱ Pa | ἡ ἄγριοι — ληστὰὶ < S | ἀεὶ < S

παρορμώμενοι ὑπὸ τοῦ τυράννου | καὶ ἄρχοντος τῆς ἀδικίας, δοκιμάζοντος D663
ἡμᾶς εἰ ἀντίστασθαι αὐτοῖς ἀρκοῦμεν καὶ ἀντιπαρκατάσσεσθαι.

59. Ἄγε οὖν, μὴ ποτε ὑπενδοῦσα ἀρπασθῇς, ὦ ψυχή, πρὸς αὐτῶν, 59, 1
καὶ οὐχ ἔξομεν ὑπὲρ σοῦ δοῦναι λύτρα. »τί γὰρ ἀντικατάλλαγμα δώσει,
5 φησὶν, ἄνθρωπος τῆς ψυχῆς αὐτοῦ»; καλὸν μὲν οὖν, εἰ μὴ εἴχομεν, ἦν 2
ἂν καὶ χαρμιώτατον, τοὺς ἀντιπράσσοντας ἡμῖν καὶ μαχομένους· ἐπεὶ δὲ
τοῦτο ἀδύνατον, καὶ ὃ θέλομεν οὐ δύναμεθα | (θέλομεν δὲ μὴ ἔχειν τοὺς Ü342
ἐξέλκοντες ἡμᾶς εἰς πάθῃ) — ἦν γὰρ ἀνιδρωτὶ σωθῆναι — καὶ ὃ θέλο-
μεν τοῦτο οὐ γίγνεται, ἀλλ' ὃ οὐ θέλομεν (δεῖ γὰρ ἡμᾶς δοκιμάζεσθαι,
14 ὥς ἔφην). μὴ ἐνδιδῶμεν, ὦ ψυχή, μὴ ἐνδιδῶμεν τῷ πονηρῷ, »ἀλλὰ ἀνα- 3
λαρόντες τὴν πανοπλίαν τοῦ θεοῦ» ὑπερασπίζουσαν καὶ προαγωνιζομένην
ἡμῶν »ἐνδυσώμεθα τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης καὶ ὑποδησώμεθα τοὺς
πόδας ἐν ἐτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου, ἐν πασί τε ἀναλάβωμεν τὸν θυρεὸν
τῆς πίστεως, ἐν ᾧ δουησώμεθα | πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεφυρω- P587
15 μένα σρέσαι· καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου καὶ τὴν μάχιραν τοῦ
πνεύματος, ὃ ἐστὶ ῥῆμα θεοῦ, πρὸς τὸ δύνασθαι στήναι πρὸς τὴν μεθο-
δεῖαν τοῦ διαβόλου», »λογισμοὺς τε καθαιρεῖν καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρό-
μενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ· »ὅτι μὴ ἔστιν ἡμῖν ἡ πᾶλη πρὸς
αἶμα καὶ σάρκα». τούτου δὲ ἕνεκα ταῦτα λέγω, ὅτι οὗτος ὁ τρόπος 4
20 τοῦ ἀποστόλου τῶν συνταγμάτων. πολλὰ μὲν γὰρ ἔστι καὶ περὶ ἐκάστου
τῶν ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ εἰρημένων ἀποδείξει, ὡς ὀρθοδόξως καὶ μεμε-

4f Matth. 16, 26 — 10 Ephes. 6, 13 — 12—17 Ephes. 6, 14—17. 11 —
17 II Kor. 10, 4f — 18 Ephes. 6, 12

M U S Phot. Pa (bis Z. 18 τοῦ θεοῦ)

2 τυράννου καὶ < S | δοκιμάζοντες U 2 αὐτοῖς] ihm S 3 ἄγε < S
| ὑπενδοῦσα < S | ἀρπασθῇς hinter ψυχῇ Pa | πρὸς αὐτὸν U 4 οὐχ ἔξο-
μεν U Pa 5 φησὶν < S | ἄνθρωπος, φησὶ M | εἰ μὴ εἴχομεν < Pa 5f ἦν
— χαρμιώτατον < S | ἦν—τοὺς] ἦν αὐτοὺς Pa 6 ἂν] ἄρα U | χαρμιότα-
τον U | μαχομένους + ἐπέχεσθαι Pa | ἐπειδὴ Pa 7 δὲ] γὰρ U 8 ἡμᾶς
< M Phot. Pa | ἰδρῶτι Pa 9 γίνεται M Phot. Pa | ἀλλὰ M | οὐ²] μὴ Pa
10 ὡς ἔφην] ὡς ἐχοῖν Phot. < S | ἐνδιδῶμεν¹ + οὖν U | ἀλλ' U 11—18 καὶ
προαγωνιζομένην — γνώσεως τοῦ θεοῦ] u. ziehen wir an den Panzer der Ge-
rechtigkeit usw. bis dahin: S 11 καὶ προαγωνιζομένην < Phot. 13 εὐαγγε-
λίου + τῆς εἰρήνης U | ἐν²] ἐπὶ Phot. | πᾶσί τε πᾶσιν U | ἀναλαβόντες U Pa
14 δυνησώμεθα M U Pa 15 σωτηρίου + δέξασθαι U 16 ὃ] ἡ Pa | πρὸς τὸ]
εἰς τὸ Pa 17 καθελεῖν Phot. 18 θεοῦ] Χριστοῦ Phot. 19—S. 495, 2 τοῦ-
του—προῆρηται τῶν < Phot. 19 τούτου δὲ ἕνεκα] weswegen? S | ταῦτα
< M 21 ταύτῃ] ταῦτα M 21f μεμελημένως U

λετημένως ἔχει· ἀλλὰ μακρὸν ἂν εἴη ἕκαστον αὐτῶν οὕτως διελθεῖν. τὸν
 γὰρ τύπον αὐτοῦ δεῖξαι μόνον καὶ τὴν βούλησιν προήρημαι νῦν. »οὐ γὰρ 5
 ὁ θέλω, τοῦτο πράσσω, ἀλλ' ὁ μισῶ, τοῦτο ποιῶ. <εἰ δὲ ὁ οὐ θέλω τοῦτο
 ποιῶ>, σύμφημι τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ ὅτι καλός· νυνὶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ κατερ-
 5 γάζομαι αὐτό, ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία. | οἶδα γὰρ ὅτι οὐκ οἰκεῖ D 664
 ἐν ἐμοί, τουτέστιν ἐν τῇ σαρκί μου, τὸ ἀγαθόν«, ὀρθῶς λέγων. μέμνησθε 6
 γὰρ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὡς ὠριζόμεθα· εἰ καὶ σπεύδων ἐγὼ ταχὺ πάντα
 διεξελεῖν μάλλον βραδύνω, μακροτέρας μοι τῶν λόγων τῆς περιόδου ἢ
 προσεδόκησα γεγενημένης, ἣν προθυμητέον δὴ διανῦσαι. ἄλλως γὰρ τοῦ
 10 προκαιμένου οὔποτε ἤξομεν ἐπὶ τέλος.
 60. Οὐκοῦν ἐλέγομεν· ἅψ' οὗ τὸν ἄνθρωπον, εἰ μνημονεύετε, πλανη- 60, 1
 θέντα τὴν ἐντολὴν ἀθετῆσαι· συνέβη, ἐντεῦθεν ἐκ τῆς παρακοῆς τὴν
 ἁμαρτίαν λαβοῦσαν γένεσιν εἰς αὐτὸν εἰσπηκῆναι. οὕτως γὰρ πρῶτον 2
 στάσις ἐνέπεσε σφαδασμῶν τε καὶ λογισμῶν ἀνοικείων ἐπληρώθημεν, κε-
 15 νωθέντες μὲν τοῦ ἐμψύχματος τοῦ θεοῦ, πληρωθέντες δὲ ἐπιθυμίας ὑλι-
 κῆς, ἣν ὁ πολὺπλοκος ἐνέπνευσεν εἰς ἡμᾶς ὄφεις, βραχυπορησάντων ἡμῶν
 τῆς παραγγελίας τοῦ θεοῦ τὸν κύκλον. διὸ καὶ τὸν θάνατον ὁ θεὸς πρὸς 3
 ἀνείρεσιν τῆς ἁμαρτίας ὑπὲρ ἡμῶν ἀνέβρατο, ἵνα μὴ ἐν ἀθανάτοις ἡμῖν
 ἀνατεῖλασα, ὡς ἔφην, ἀθάνατος ᾗ. ὅθεν ὁ ἀπόστολος »οἶδα γὰρ ὅτι 4
 20 οὐκ οἰκεῖ ἐν ἐμοί, τουτέστιν ἐν τῇ σαρκί μου, τὸ ἀγαθόν« λέγων τὴν ἀπὸ
 τῆς παραβάσεως διὰ τῆς ἐπιθυμίας εἰσοικισθεῖσαν εἰς ἡμᾶς ἁμαρτίαν βού-
 λεται μὴνύειν, ἧς δὴ καθάπερ βλαστήματα νέα καὶ κλῶνες οἱ φιλήδονοι. Ὡ342
 περὶ ἡμᾶς· ἀεὶ λογισμοὶ συνίστανται. δισσὰ γὰρ ἐν ἡμῖν λογισμῶν γέννη, 5 P588

2—6 Röm. 7, 15—18 — 19 Röm. 7, 18

M U S Phot.

1 ἔχει < S | εἴη — διελθεῖν] *wir machen .. die Abhandlung* S | τὸν τὸ U
 2 καὶ τὴν βούλησιν < S 3 τοῦτο¹ < Phot. 3f <εἰ δὲ ὁ οὐ θέλω τοῦτο ποιῶ>
 Bonwetsch nach S 5 ἀλλὰ U 6 τὸ < S; vgl. aber Z. 20 7 διωριζόμεθα
 Phot. 8 διελθεῖν M | μάλλον βραδύνω] *kurz gefaßt habe* S 8f μακροτέρας
 — διανῦσαι] *während viele Worte hierüber nötig sind* S 8 μου U | ἢ] ἧς U
 9 δὴ] μὴ M 11 ἐλέγομεν] οὐ λέγομεν] M *wir sagen* S | εἰ μνημονεύετε Corn.]
 ἐμνημονεύετε MU < S Phot. 13 εἰσοικηκῆναι MU | πρῶτον < Phot. 14 τε καὶ
 λογισμῶν < S 14f κενωθέντος M 16 ὁ < M | πολύτροπος Phot. | ἐνε-
 φύσησεν Phot. 16f βραχυπορησάντων — κύκλον < Phot. 18 ὑπὲρ < S |
 ἠῦρατο M εὔρατο U 19 ὡς ἔφην < S | ὁ ἀπόστολος + *sprechend* S 22 ἧς
 δὴ + ἥδη U | νέα < S | καὶ κλῶνες < S Phot. 23 ἀεὶ < MS |
 δισσὰ] ὅσα M

τὸ μὲν ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας τῆς ἐνθωπευούσης ἐν τῷ σώματι συνιστάμενον. ἥτις ἐξ ἐπιπνοίας, ὡς ἔφην, ἐγενήθη τοῦ ὕλικου πνεύματος, τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ κατὰ τὴν ἐντολήν, ὃν ἔμφυτον ἐλάβομεν ἔχειν καὶ φυσικὸν νόμον, πρὸς τὸ καλὸν ἡμῶν ἐξεγείροντα καὶ ἐπανορθούμενον τὸν λογισμόν. ὣθεν τῇ 6
 5 μὲν νομοθεσίᾳ τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν νοῦν συνηγρόμεθα (τοῦτο γὰρ ὁ ἔσω ἄνθρωπος). τῇ δὲ νομοθεσίᾳ τοῦ διαβόλου κατὰ τὴν ἐνοικοῦσαν ἐπιθυμίαν ἐν τῇ σαρκί· ὁ γὰρ νόμος ἀντιστρατευόμενος καὶ ἀντιπράστων τῷ νόμῳ D 665
 τοῦ θεοῦ. οἷον τῇ πρὸς τὸ ἀγαθὸν ὁρμῇ, τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ νοῦς, οὗτός ἐστιν ὁ τοῦς ἐμπαθεῖς ἀναφύων ἀεὶ καὶ ὕλικούς πρὸς ἀνομίαν περισπασ-
 10 μούς. παντάπασι πρὸς ἡδονὰς ὧν ἐλκτικός.

61. Τρεῖς γὰρ νόμους ὑποτιθέμενος ἀναφανδὸν ὁ Παῦλος ἐνταυθα 61, 1
 μοι καταφαίνεται· ἓνα μὲν τὸν κατὰ τὸ ἔμφυτον ἐν ἡμῖν ἀγαθόν, ὃν καὶ νόμον σαφῶς νοῦς ἐκάλει, ἓνα δὲ τὸν ἐκ προσβολῆς συνιστάμενον τοῦ πονηροῦ καὶ εἰς τὰς ἐμπαθεῖς ἐξέλεκτοντα πολλάκις ψαντασίας τὴν ψυχὴν,
 15 ὃν ἀντιστρατεύεσθαι τῷ νόμῳ τοῦ νοῦς ἔφη, καὶ ἕτερον τὸν κατὰ τὴν 2
 ἁμαρτίαν ἐκ τῆς ἐπιθυμίας ἐνσκηρῶσαντα ἐν τῇ σαρκί, ὃν ἁμαρτίας νό-
 μον αἰκοῦντα ἐν τοῖς μέλεσιν ἐκάλει· ὃ ἐπιβαίνων ὁ πονηρὸς καὶ ἐποχο-
 μένος πολλάκις καθ' ἡμῶν ἐγκελεύεται, πρὸς ἀδικίαν ἡμᾶς καὶ πράξεις
 συναλόντων κακῶς. ὁ γὰρ ἔξωθεν εἰσπνεόμενος ἀπὸ τοῦ πονηροῦ νόμος 3
 20 καὶ διὰ τῶν αἰσθήσεων καθάπερ ἀσφαλτῶδες ρεῦμα ἐνδόν εἰς αὐτὴν ἐκχεό-

5 Röm. 7, 22 — 7 Röm. 7, 23

M U S Phot.

1f τὸ μὲν ... συνιστάμενον ..., τὸ δὲ Phot.] ὁ μὲν ... συνιστάμενος ..., ὁ δὲ MU 1 ἐνθωπευούσης] ἐν θεῷ πεσοῦσης M ἐμφωλευούσης Phot. | ἐν τῷ σώματι im Fleisch S 2 ἥτις ... ὡς ἔφην, ἐγενήθη < S | ἐπιπνοίας Scaliger] ἐπινοίας MU Phot. | ἐγενήθη] συνέστη Phot. 3 καὶ φυσικὸν νόμον < S 4 καὶ ἐπανορθούμενον < S 6 τῇ δὲ] τῇ γὰρ M | ἐπιθυμίαν] ἁμαρτίαν U S οἷον τῇ] ὁ ἐν τῇ U | πρὸς τὸ ἀγαθὸν < U | ὁρμῇ, τῇ < U | νοῦ τῇ ἐπιθυμίας + und S | οὗτός] αὐτός Phot. 9 ἀεὶ καὶ — ἀνομίαν < S 10 παντάπασι — ἐλκτικὸς < S | ἡδονὰς ὧν] ἡδονῶν M 11f ὑποτιθέμενος ... μοι καταφαίνεται] zeigt an S 11 ἀναφανδὸν] < S hinter ὁ Παῦλος Phot. | ὁ Παῦλος] der Apostel S 12 κατὰ τὸν M | δ MU 13 σαφῶς < S | ἐκάλει νοῦς Phot. | συνιστάμενον Phot.] ἐνιστάμενον MU | συνιστάμενον + νόμον Phot. 15 ἕτερον] τρίτον Phot. | τὸν] τὸ M 16 ἐκ τῆς ἐπιθυμίας < S | ἐνσκηρῶσαντα M ἐνσκηρῶσαντα U ἐσκηρῶσαντα Phot. ward S | τῇ < M 17 ἐπιβαίνων ὁ πονηρὸς καὶ < Phot. 17f καὶ ἐποχοόμενος < S 18f καθ' ἡμῶν — κακῶς] uns zu bösen Taten anreizt S 19—S. 497, 2 ὁ γὰρ — νόμον < Phot. 20 ἔνδον < S | αὐτὴν < S

μενος τὴν ψυχὴν ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ σαρκὶ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν ὑπάρχοντος
κραταιοῦται νόμου. φαίνεται γὰρ ὡς ἐν αὐτοῖς ἡμῖν τὸ μὲν βέλτιον τὸ δὲ 4
χειρόν ὄν, καὶ ὅταν μὲν τὸ βέλτιον φύσει τοῦ χειρόνος ἐγκρατέστερον γε-
νηθῇ, φέρεται ὅλος πρὸς τὸ ἀγαθὸν ὁ νοῦς· ὅταν δὲ τὸ χειρόν ἐπιβρίσῃ
5 πλεονάσαν, ὃ ἀντιστρατεύεσθαι τῷ ἐν ἡμῖν λέγεται ἀγαθῷ, ἀγεται πάλιν
ἀντιστρόφως πρὸς φαντασίας παντοδαπὰς ὁ ἄνθρωπος καὶ λογισμοὺς
χειρόνας.

62. Οὗ δὲ καὶ χάριν ὁ ἀπόστολος εὐχεται ῥυσθῆναι, θάνατον αὐτὸ 62, 1
καὶ ὀλεθρον εἶναι ἡγούμενος, ὥσπερ δὲ καὶ ὁ προφήτης »ἀπὸ τῶν κρυφίων
10 μου« | λέγων »καθαρίσόν με«. αὐτὰ γοῦν τὰ ῥήματα τοῦτο παρίστησιν 2 P 589
»συνήδομαι γὰρ τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω« λέγοντος »ἄνθρωπον, | Ö 346
βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν | τοῖς μέλεσί μου ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ D 666
τοῦ νοός μου καὶ αἰχμαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας, τῷ ὄντι ἐν
τοῖς μέλεσί μου. ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος, τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώ-
15 ματος τοῦ θανάτου τούτου»; οὐ τὸ σῶμα θάνατον ἀποφηνάμενος, ἀλλὰ 3
τὸν νόμον τῆς ἁμαρτίας τὸν ἐν τοῖς μέλεσι <τοῦ σώματος> διὰ τῆς παρα-
βάσεως ἐν ἡμῖν ἐμφωλεύοντα καὶ πρὸς θάνατον ἀεὶ τὸν τῆς ἀδικίας τὴν
ψυχὴν ἐμφαντάζοντα. ἐπιφέρει γοῦν εὐθέως, ἀμέλει διαλυόμενος ἀπὸ 4
ποιού θανάτου ἐγλίχετο ῥυσθῆναι καὶ τίς αὐτὸν ὁ ῥυόμενος ἦν· »χάρις τῷ

9 Psal. 18, 13 — 11—15 Röm. 7, 22—24 — 19 Röm. 7, 25

M U S Phot.

1 τῇ < U | ὑπάρχοντος] ἐπιθυγχάνοντος U 2 ὡς < S; lies σαφῶς? *
| ἐν ἡμῖν αὐτοῖς U ἐαντοῖς ἡμῖν Phot. uns in ihnen S 3 καὶ] aber S | μὲν]
μέλλῃ Phot. | φύσει < S 3 f γεννηθῆναι Phot. 4 τὸ χειρόν] das Böse u.
Feindselige S 5 πλεονάσαν — ἀγαθῷ < S | ὁ ἀντιστρατεύεσθαι — ἀγαθῷ
< Phot. | δ] τὸ U | τῷ τὸ M 6 παντοδαπὰς] πᾶς M ungehörige S | ὁ
ἄνθρωπος hinter χειρόνας Phot. 6 f καὶ λογισμοὺς χειρόνας < S 9 εἶναι
< S Phot. | ὁ προφήτης] David S 10 λέγων] sprach S hinter με Phot. |
γοῦν] γὰρ U οὖν Phot. | ῥήματα] ῥητὰ U | τοῦτο] diese (zu ῥήματα gezogen) S
| παρίστησιν] συνιστῶσι Phot. 11 ἄνθρωπον λέγοντος U 12 δ' Phot. | ἐν
τοῖς μέλεσί μου < U | ἐν < u. ἀντιστρατευόμενον vor τοῖς μέλεσί μου Phot.
13 καὶ < S 14 ῥύσεται M 16 τῆς ἁμαρτίας] des Todes S | <τοῦ σώματος>
Bonwetsch nach S 17 ἐμφωλεύοντα M 17 f τὴν ψυχὴν < M 18 ἐπιφέρει
... διαλυόμενος] hinzufügend ... macht er deutlich S | εὐθέως ἀμέλει < S | δια-
λεγόμενος M U 18 f ἀπὸ ποιού] όποίου U Phot. 19 ἐγλίχετο] will S | ῥυό-
μενος + von ihm S | ἦν] < M ist S | χάρις + δὲ Phot. | χάρις τῷ] εὐχα-
ριστῶ M

Epiphanius II.

θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ«. προσεκτέον γὰρ ὅτι, εἰ τὸ σῶμα θάνατον τοῦτο, ὃ Ἀγλαοφῶν, ὡς ὑπειλήφατε, ἔλεγεν. οὐκ ἂν τὸν Χριστὸν ὡς ῥυόμενον αὐτὸν ὕστερον ἐκ τοῦ τοιούτου κακοῦ παρελάμρανεν· ἐπεὶ τί παραδοξότερον ἢ πλέον ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ τῆς παρουσίας ἐσχήκαμεν; τί δὲ καὶ ὁ ἀπό- 5
 5 στολος ἔλωσ, ὡς διὰ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ δυνάμενος ἐκ τοῦ θανάτου ὑπὸ θεοῦ ἐλευθερωθῆναι τοῦτου ἐφθέγγετο, ὅποτε πάσι καὶ πρὸ τοῦ τὸν Χριστὸν ἔλθειν εἰς τὸν κόσμον συνέβαινε θνήσκειν; ἐρρύνοντο γὰρ 6
 χωριζόμενοι πάντες τῶν σωμάτων κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ βίου τοῦτου ἔξοδον. ἀλλὰ καὶ ὡσχύτως δὲ πάσαι αἱ ψυχαί. [καὶ] αἱ τῶν ἀπίστων καὶ πιστῶν
 10 καὶ τῶν ἀδίκων καὶ δικαίων, ἐχωρίζοντο τῶν σωμάτων κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς τελευτῆς. τί οὖν ὁ ἀπόστολος πλέον παρὰ τοὺς ἄλλους λαβεῖν τοὺς 7
 ἐν ἀπιστίᾳ διατρέψαντας ἐσπούδαζεν; ἢ διὰ τί ῥυσθῆναι ἀπὸ τοῦ σώματος ἤρχετο, ὃ καὶ εἰ μὴ ἤθελε, πάντως ἂν συνέβαινεν αὐτῷ, καθάπερ δὴ καὶ
 πᾶσι καίτοι τὸ τελευτῆσαι καὶ χωρισθῆναι τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἀπὸ τῶν σω-
 15 μάτων, εἴ γε θάνατον τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς ὑπετίθετο; ὥστε οὐ τὸ σῶμα 8
 τοῦτο, ὃ Ἀγλαοφῶν, θάνατον, ἀλλὰ τὴν ἁμαρτίαν τὴν κατοικήσασαν
 (ἐνδον) διὰ τῆς ἐπιθυμίας ἐν τῷ σώματι λέγει, ἧς ὁ θεὸς αὐτὸν διὰ τῆς D 607
 παρουσίας τοῦ Χριστοῦ ἐρρύσατο. »ὁ γὰρ νόμος τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς 9
 ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἡλευθέρωσεν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ
 20 θανάτου«, ὅπως »ὁ ἐγείρας Ἰησοῦν ἐκ νεκρῶν διὰ τὸ ἐνοικοῦν αὐτοῦ
 πνεῦμα ἐν ἡμῖν ζωοποιήσῃ καὶ τὰ θνητὰ σώματα ἡμῶν«. | »τῆς ἁμαρτίας 10 P 590
 τῆς ἐν τῷ σώματι κατακριθείσης« πρὸς ἀνάρεσιν, »ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ«

18—20 Röm. 8, 2 — 20f Röm. 8, 11 — 21f Röm. 8, 3f

M U S Phot.

1 θεῷ + spricht er S | διὰ τοῦ Ἰησοῦ Phot. | προσεκτέον] wir verstehen S
 | γὰρ ὅτι] δὲ Phot. | τοῦτο < S | ὃ < M 2 ὡς ὑπειλήφατε] wie du ver-
 standen S 3 παράδοξον Phot. 3f ἢ πλέον < Phot. 4 ἀπὸ τῆς Χριστοῦ
 παρουσίας U 5 δυναμούμενος Phot. | ἐκ < Phot. 6 τοῦτου * nach S]
 τοῦτο M U | ὑπεφθέγγετο U 7 ἐλθεῖν εἰς τὸν κόσμον] Parusie S 7—15 ἐρ-
 ρύνοντο — ὑπετίθετο < Phot. 7 ἐρύνοντο M U | γὰρ < S 8 πάντες < S |
 τοῦτον * nach S] ταύτην M U 9 [καὶ] * nach S | ἀπίστων u. πιστῶν ver-
 tauscht S | πισταὶ M 10 καὶ¹ < S 10f κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς τελευ-
 τῆς] am Ende des Lebens S 11 τοὺς ἄλλους < S 12 ἐν ἀπιστίᾳ διατρέ-
 ψαντας] die Ungläubigen S | ἧ < S 13 εἰ < U 13—15 συνέβαινεν αὐτῷ
 — ὑπετίθετο] im Sterben entfliehen sollte S 17 (ἐνδον) * nach S | ἧς] aus
 welchem (auf θάνατον bezogen) S | αὐτὸν < S 18 ἐρύσατο M | τῆς ζωῆς
 τοῦ πνεύματος Phot. 19 ἡμᾶς] mich 20f ὅπως ὁ — ἐν ἡμῖν] u. bald darauf S
 21 ζωοποιήσῃ M U | σώματα < M 22 σώματι + ἡμῶν U | δικαίωμα] Reinigung S

κατὰ τὴν ἐντολὴν πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἡμᾶς ἐφελκομένου φυσικοῦ »νόμου«
φανερωθῇ ἐξαφθέν, ὃ ἀσθενῆσαν, τῆς σαρκὸς κεκρατημένης τῇ ἀμαρ-
τίᾳ, πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ ταῖς ὑλικάς φροντίσιν ἐπεχώννυτο.
»τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ ἐν ἡμῖν φυσικοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἴσθθεναι« ὑπὸ τῆς ἐπι- 11
5 θυμίας ἡττώμενον τῆς ἐγκειμένης ἐν τῷ σώματι, ὃ θεὸς ἀνερρώσατο, ὅ 348
πέμψας τὸν υἱὸν ἑαυτοῦ, τὴν ὁμοίαν τῇ σαρκὶ τῆς ἀμαρτίας σάρκα ἀνελιγ-
φῶτα (ἀληθεία γὰρ καὶ οὐ δοκῇσιν ἦν ὃ ἐφάνη), ἵνα τῆς ἀμαρτίας κατα- 12
κεκριμένης πρὸς ἀνείρεσιν »εἰς τὸ« μηκέτι »καρποφορῇσαι« ἐν τῇ σαρκὶ τὸ
δικαίωμα τοῦ φυσικοῦ νόμου πληρωθῇ, πλεονάσας τῇ ὑπακοῇ τοῖς μὴ κατὰ
10 τὴν ἐπιθυμίαν τῆς σαρκὸς περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ
πνεύματος καὶ τὴν ὑφήγησιν. »ὁ γὰρ νόμος τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς«, 13
ὃ δὴ ἐστὶ τὸ εὐαγγέλιον, ἕτερος ὢν τῶν προειρημένων νόμων, διὰ τοῦ
κηρύγματος πρὸς ὑπακοὴν τεθεῖς καὶ ἄφεςιν ἀμαρτημάτων, »ἡλευθέρωσεν
ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου«, νικήσας ἐκ παντὸς
15 τὴν ἀμαρτίαν βασιλεύουσιν τῆς σαρκός.

Ἄ μὲν οὖν δὴ προβάλλονται καὶ ἐκ τῶν τοῦ ἀποστόλου ῥητῶν, οὐκ 14
ὀρθῶς αὐτὰ ἐξηγούμενοι, σαφηνίσας ἔφην, ὃ Θεόφιλε· τρέψομαι δὲ καὶ
πρὸς τὰ ἕτερα, ἐάνπερ τὸν βοηθήσοντα ἡμῖν πρὸς τὴν διεξοδὸν εὕρωμεν
τοῦ λόγου. ἄπορα γὰρ καὶ οὐ πάνυ ῥάδιον πρὸς καθάίρεσιν τὰ ἐξῆς. διὸ 15
20 καὶ ὀκνηρότερον αὐτῶν ἄπτομαι, μακρὰν καὶ χαλεπὴν αὐτῶν ὁρὴν τὴν D668
ἀπόδειξιν ἐσομένην, ἐὰν μή τις ἡμᾶς αὖρα συνέσεως ἄφνω ἐξ οὐρανοῦ κατα-
πνεύσασα καθάπερ ἐν μέσῳ νηχομένους πελάγει εἰς ὄρμον τινὰ ἀκύμονα
καὶ ἀπόδειξιν ἀποκαταστήσῃ ἀσφαλεστέραν.

[ΕΩΣ ΩΔΕ ΤΟ ΜΕΡΟΣ ΤΩΝ ΜΕΘΟΔΙΟΥ.]

4ff vgl. Röm. 8, 3f — 11 Röm. 8, 2

M U S (bis Z. 23) Phot. (bis Z. 15 σαρκός)

1 ἀφελκομένου U 2f δ—ἐπεχώννυτο < Phot. 2 δ] τὸ U 2f ἀσθε-
νήσαν—τῇ ἀμαρτίᾳ < S 3 ἐπιχωννύμενον U 4 νόμου * nach S] ἀγαθοῦ
MU 5 ἡττώμενος M | ἐν τῷ σώματι] im Fleisch S | vor ὁ θεὸς + δ U
6 αὐτοῦ Phot. | τῆς σαρκός Phot. | τῇ σαρκὶ τῆς ἀμαρτίας] der Sünde S
7 ἀληθεία—ἐφάνη < Phot. | ἀλήθεια u. δόκησις U | ἦν δ < S 9 δικαίωμα]
ιδίωμα Phot. 9—11 κατὰ τὴν—ὑφήγησιν] nach dem Befehl der Liebe des
Geistes S 11 τῆς ζωῆς] des lebendigmachenden S 13 τεθεῖς] führend S
14 καὶ < S 16 ῥητῶν < M 17 αὐτὸν M | σαφηνείας | M σαφηνίσας
ἔφην] haben wir gezeigt S | δὲ < M 18 τὰς ἑτέρας M 18f ἐάνπερ—τοῦ
λόγου] wenn Gott hilft S 18 εὕρωμεν M 19 καὶ οὐ—τὰ ἐξῆς < S 20f μα-
κρὰν—ἐσομένην < S 21 ἐὰν + δὲ M | συνέσεως ἄφνω < S 22f καθάπερ
—ἀσφαλεστέραν] uns erleuchtet zu dieser Darlegung S 23 ἀποκαταστήσει M |
Unterschrift: ἕως ὥδε τὸ μέρος τῶν Μεθοδίου MU

63. Ταῦτα μὲν ἐστὶν ἃ ἀπὸ μέρους καθ' εἰρημὸν (ἐκ) τῶν ἐπὶ 63, 1
 τοῦ μακαρίου Μεθοδίου, τοῦ καὶ Εὐβουλίου, περὶ τοῦ προειρημένου
 Ὁριγένους καὶ τῆς αὐτοῦ διὰ σοφιστικῆς πλάνης κακοπιστίας ἐν τῷ
 αὐτῷ περὶ ἀναστάσεως λόγῳ * , ἃ ἐνταῦθα παραθέμενοι ἱκανῶς ἔχουν P 591
 5 ἐροῦσαμεν πρὸς τὰς ἐκείνου γλυκείας καὶ τὴν αὐτοῦ ἀνατροπὴν
 * τῆς τῶν ἀνθρώπων ζωῆς δι' ἐπιπλάστον ἐξ Ἑλληνικῆς δεισιδαι-
 μονίας κακοηθείας. πολλὰ γὰρ καὶ ἕτερα ἐν τῇ περὶ τῆς ὑποθέ- 2
 σεως ἀκολουθίᾳ τῷ προειρημένῳ Μεθοδίῳ, ἀνδρὶ λογίῳ ὄντι καὶ
 σφόδρα περὶ τῆς ἀληθείας ἀγωνισάμενῳ, εἴρηται, πάντως που καὶ
 10 ἐπὶ τούτοις ἕτερα. ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπηγγειλάμεθα καθ' ἐκάστην 3
 εἰρεῖν ὀλίγα πρὸς τὴν αὐτῆς ἀνατροπὴν λέγειν (οὐ γὰρ εἰσιν ὀλίγοι),
 ὥς ὅδε ἐκ τῆς αὐτοῦ πραγματείας παραθέμενοι ἠρξέσθμεν. ὀλίγα 4
 δὲ καὶ αὐτοὶ ἐκ τῆς ἡμῶν πτωχείας εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ ἀνδρὸς
 γλυκείαν ἔτι προσθέμενοι καταπαύσομεν τὸν κατ' αὐτοῦ ἄγωνα, τῷ
 15 θεῷ ἀποδεδωκότες τὸ βραβεῖον τῷ νικητοίῳ καὶ τὴν αὐτοῦ ἐκκλη-
 σίαν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ γίλῳ θρωπῆς πάντοτε στέμμασιν ἀμαρτανίνοις Ö 350
 κατακοσμοῦντι τοῖς τῆς ἀληθείας κληρύγμασιν. λέξομεν τοίνυν καὶ
 αὐτοὶ πρὸς αὐτὸν κατὰ δύναμιν.

Φάσκει, ὃ οὗτος, ὥς καὶ ἄνω μοι προδεδήλωται ἐπισκώπτων· 5
 20 μὴ ἄρα βρυσσοδένης ἦν ὁ θεός, ἵνα χιτῶνας δερματίνους τοῖς περὶ τὸν
 Ἀδάμ ποιήσῃ, μηδέπω | ζώων τεθυμένων; εἰ δὲ καὶ ἐτίθη ζῶα, * οὐκ D 669
 ἦσαν, φησί, χιτῶνες δερμάτινοι, ἀλλὰ τὸ γήϊνον ὃ περιζέμεθα

19 vgl. oben c. 4, 9; S. 412, 12 u. Ancoratus c. 62, 3; I 74, 12ff; dazu ep. ad
 Joh. episc. Hieros. = Hieronymus ep. 51, 5, 2; S. 403, 14ff Hilberg: *numquid coria-*
rius aut scortiarius erat deus, ut conficeret pelles animalium et consueret ex eis
tunicas pelliceas Adam et Evae? manifestum est ergo, inquit, quod de corporibus
nostris loquatur

M U

1 (ἐκ) *, vgl. Z. 12 2 μακαρίου M 4 * etwa (εἰρημένων ἐξελεξάμεθα) *
 5] ἃ (Zahl! zu λόγῳ bezogen M; dem Stil des Epiph. würde ἃ(τινα noch
 mehr entsprechen * | παραθέμενος M 5 τὴν . . ἀνατροπὴν Corn.] τῆς . . ἀνα-
 τροπῆς M U 6 * etwa (ἀναιροῦντος τὴν ἐλπίδα) * 7 vor κακοηθείας + καὶ U
 9 vor εἴρηται + εἰρημένα U | πάντος M 9f καὶ ἐπὶ *] καὶ ἐπὶ M καὶ
 ἔπη U 12 ἐκ < U 14 καταπαύσομεν M U 16 vor στέμμασιν + (ὥς)? *
 στέμμασιν] αἰὶ M 17 λέξωμεν M U 19 φάσκοις M | ἐπισκωμματίζων U
 20 τοῖς Corn.] τοὺς M U 21 * etwa (οὐκ ἦν ἐκεῖ βρυσσεύων. διὸ δὴ τὸ ἐν τῇ
 γραφῇ ἐπισημανθὲν) *; vgl. auch S. 508, 22f

σῶμα. καὶ πανταχόθεν ἐλέγχῃ τῇ τοῦ διαβόλου ἐπιπνοίᾳ καὶ τῇ 6
τοῦ ὁφείως δολιότητι παρακολουθῶν, φθορὰν ἀπιστίας τῇ ἀνθρω-
πότητι ἐργαζομένου καὶ τὴν Εὐὰν ἐξαπατήσαντος καὶ ἀεὶ τὰς δια-
νοίας τῶν ἀκεραίων ψυχῶν τῇ πανουργίᾳ † ἐν ταῖς αὐτῶν διανοίαις
5 παραφθείροντος. ἴδωμεν τοίνυν εἰ δύναται τὰ ὑπὸ σοῦ εἰρημένα 7
ἔχειν στάσιν, ὃ τοσαῦτα μοχθήσας καὶ εἰς μάτην ἐλάσας τὸν περὶ
τῆς τοσούτων βίβλων συγγραφῆς ἀγῶνα. εἰ γάρ ἐστιν ἀληθές, ὃ 8
περὶ σοῦ ἄδεται, ὅτι ἑξακισχιλίους βίβλους συνεγράψω, ὃ ματαιόπονε.
[καὶ] τὸν πάντα κάματον εἰς ψόγους καὶ δόλους ματαιότητος ἀναλώ-
10 σας φρούδως καὶ κενὴν τὴν σὴν ἐργασίαν καταστήσας, διὰ τῶν ἀναγ-
καίων πταίσας δι' ὧν παρεχάραξας τὴν ἀνάστασιν, ἀνέλπιστον

8 ἑξακισχιλίους βίβλους] nach Rufin hat Epiph. diese Angabe später öffent-
lich noch bestimmter wiederholt vgl. dessen Brief an Joh. v. Jerus. bei Hierony-
mus c. Ruf. III 23; Migne 23, 474 B *hic est ille delirus senex . . . qui sex milia*
Origenis libros te praesente cantavit u. de adult. libr. Orig. XXV 398 Lommatzsch
(= Hieronymus c. Ruf. II 21; Migne 23, 445 A) *quidam ex ipsis, qui se velut evan-*
gelixandi necessitatem . . . habere putat de Origene male loquendi, sex milia librorum
eius se legisse, quamplurima fratrum multitudine audiente confessus est; Epiph.
hat jedoch diese Behauptung Rufins — anscheinend aber nur den Punkt, daß er
selbst die 6000 Bücher alle hätte gelesen haben wollen, vgl. c. Rufin. II 13; Migne
23, 436 A — in einem (verlorenen) Brief bestritten vgl. Hieronymus c. Ruf. II, 22;
Migne 23, 446 B *habemus epistulam supradicti pontificis, in qua huic calumniae*
tuae, dum adhuc esses in Oriente, respondet et apertissimum mendacium libera veri-
tatis fronte confutat. Hieronymus bezweifelt aber auch die Zahl an sich, vgl. c.
Ruf. II 22; Migne 23, 446 A *quod vero ille non scripsit, quomodo iste legere potuit?*
numera indices librorum eius, qui in tertio volumine Eusebii, in quo scripsit vitam
Pamphili continentur: et non dico sex milia, sed tertiam partem non reperi-
es. ep. 82, 7, 2; S. 114, 11 Hilberg; beachte auch ep. 84, 2; S. 130, 24 Hilberg *mille et*
eo amplius tractatus, quos in ecclesia locutus est edidit; innumerabiles praeterea
commentarios. — Aufgenommen wurde die Zahl bei Cedrenus und Suidas II 1, 1279
Bernhardy; im Abendland ist sie seit Beda zumeist in 5000 entstellt. Zur Sache
vgl. Redepenning, Niedners Zeitschr. f. hist. Theol. 1851 S. 66 ff u. Klostermann,
Sitz. Ber. Berl. Akad. 1897 S. 855 ff.

M U

1 ἐλέγχεται U | ἐπι(π)νοία * | τῇ² < M 3 ἐργαζομένου *] ἐργαζόμε-
νος M 4 † ἐν ταῖς αὐτῶν διανοίαις] lies etwa τῆς αὐτοῦ ἐπιπνοίας * 5 παρα-
φθείραντος U 6 ὃ Pet.] ὡς M U | τὸν] τῶν U 9 [καὶ] * | δόλους] δοί-
πους M 10 φρούδως] σφουδρῶς U | κενὴν *] κενῶς M U 11 πταίσας δι'
< U | τὴν ἀνάστασιν < U

τὴν τῆς ἐμπορίας σου καματουργίαν περιποιήσω. εἰ γὰρ οὐκ 9
 ἀνίσταται τὸ σῶμα, οὐδὲ ἡ ψυχὴ τι κληρονομήσει. | μία γὰρ καὶ ἡ P592
 αὕτη κοιωνία τοῦ τε σώματος καὶ τῆς ψυχῆς καὶ μία ἐργασία.
 κάμνουσι δὲ πιστοὶ ἐν σώματι καὶ ψυχῇ διὰ τὴν μετὰ ἀνάστασιν τῆς
 5 κληρονομίας ἐλπίδα. ἥτις κατὰ σὲ οὐ γενήσεται. ἄρα ἡ πίστις ἡμῶν
 (κενή). κενὴ δὲ καὶ ἡ ἐλπίς ἡμῶν κατὰ τὸν ἐκ πνεύματος ἁγίου
 ἀποστολικὸν καὶ ἀληθῆ λόγον. ἀνάστασιν δὲ παλιμβόλως καὶ 10
 αὐτὸς ὁμολογῶν. πεφαντασιασμένην δόκησιν καὶ οὐκ ἀληθινῶς ἔχων
 ἀναγκάζῃ μόνον τὸ ὄνομα λέγειν. ἀνάστασις γὰρ ποία ψυχῆς δύνα-
 10 ται λέγεσθαι τῆς μὴ πιπτούσης μηδὲ θαπτομένης; ἀλλὰ δήλη ἐστὶν 11
 ἐκ τοῦ ὀνόματος ὅτι τοῦ πεσόντος σώματος καὶ ταφέντος ἡ ἀνά-
 στασις πανταχοῦ τε καὶ ἐν πάσῃ γραφῇ ἐστὶν κηρυττομένη ὑπὸ τῶν
 υἱῶν τῆς ἀληθείας. εἰ δὲ οὐκ ἀνίσταται, οὐκ ἐν ἡ διὰ πασῶν γρα-
 φῶν κηρυττομένη ἀνάστασις. εἰ δὲ ἀνάστασις οὐκ ὑπάρχει, ματαία 12
 15 ἡ τῆς | τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως προσδοκία. οὐ γὰρ ψυχῶν ἀνά- D670
 στασίς ἐστι τῶν μὴ πεσουσῶν, ἀλλὰ σωμάτων τῶν τεθαμμένων. εἰ 13
 δὲ καὶ μέρος τοῦ σώματος ἐγείρεται, μέρος δὲ ἀποτίθεται, ἄρα τοῦτο
 τὸ μέρος πῶς ἔσται; οὐ γὰρ δύναται ἐν σώματι εἶναι μέρη ἐγειρό-
 μενα καὶ μέρη ἀποτιθέμενα καὶ καταλιμπανόμενα.
 20 Ὅτι δὲ ἐστὶ σῶμα ψυχικὸν καὶ ἐστὶ σῶμα πνευματικόν, οὐκ ἄλλο 14
 σῶμα πνευματικόν καὶ ἄλλο ψυχικόν, ἀλλ' αὐτὸ ψυχικὸν αὐτὸ πνευ-
 ματικόν, *. ὅτε μὲν γὰρ ἐσμεν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ τὰ σαρκὸς πράττο- 15
 μεν | φθαρτὰ ἔργα, σώματα ἔχομεν ψυχικά· δουλεύομεν γὰρ τῇ ψυχῇ ἐν Ὡ352
 τῷ κόσμῳ ἐν ἀτοπίαις, ὡς καὶ σὺ ἔφης ἀπὸ μέρους. ὅτε δὲ ἐγειρόμεθα, 16
 25 οὐκέτι τῆς ψυχῆς ἡ δουλεία, ἀλλὰ πνεύματος ἡ ἀκολουθία. ἀπ' ἐντεῦθεν
 ἡδη ἔχουσα τὸν ἀρραβῶνα διὰ τοῦ εἰρημένου »εἰ ζῶμεν πνεύματι, πνεύ-

5 f vgl. I Kor. 15, 17 — 9 vgl. Ancoratus c. 86, 2; I 106, 10ff c. 87, 2ff
 I 107, 19ff Panarion haer. 42, 5, 1ff; II 100, 11ff — 20 vgl. I Kor. 15, 44 —
 26 f Gal. 5, 25; Röm. 8, 13

M U

1 τὴν ... καματουργίαν] τὸν κάματον U | περιποιησάμενος M 2 οὐδὲ
 ἡ ψυχὴ τι] σὺν τῇ ψυχῇ, οὐδέ τι M 4—7 κάμνουσι δὲ — ἀληθῆ λόγον < U
 6 <κενή> * 7 παλιμβόλως] πάλιν βοᾷς ὡς M παλινβόλως U 8 νοῦ πεφαν-
 ताσιασμένην + <ὡς>? * | ἐπιφαντασιασμένην M | ἔχον U 9 ἀναγκάζῃ μό-
 νον] ἀναγκαζόμενος M | γὰρ *] οὖν MU | ποίας M 9f δύναται λέγεσθαι] οὐ
 δύνασαι λέγειν M 10 ἐστὶν < M 12 πανταχοῦ] πάντῃ U 16 τῶν² < M
 17 τοῦ σώματος *] τῆς ἀναστάσεως MU 18 πῶς] lies ποῦ? * | ἐν] ἐν M
 21 ἀλλ' αὐτό] ἀλλὰ τὸ M 22 etwa <παντὶ τῷ νοῦν ἐρωμένον κεκτημένῳ δη-
 λον> * 23 ἔχομεν] ἐστὶν U 26 εἰ < M

ματι καὶ στοιχῶμεν· εἰ δὲ καὶ πνεύματι στοιχῶμεν, τὰς πράξεις τοῦ
 σώματος θανατοῦντες ζήσομεν». οὐκέτι γὰρ γάμοι. οὐκέτι ἐπιθυ- 17
 μίαι. οὐκέτι ἀγῶνες τοῖς ἐγκράτειαν ἐπαγγελλομένοις, οὐκέτι παρα-
 πτώματα ἀγνείας ἀντίπαλα. οὐκέτι ἐνέργειαι αἱ ἐνταῦθα πραττόμεναι,
 5 ἀλλ' ὥς φησιν ὁ κύριος, οἱ καταξιωθέντες ἐκείνης τῆς ἀναστάσεως
 οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίσκονται, ἀλλ' ὥς ἄγγελοί εἰσιν.

64. Ὡς καὶ μετετέθη Ἐνὼχ τοῦ μὴ ἰδεῖν θάνατον, καὶ οὐχ 64, 1
 ἠύρίσκετο. οὐ μετετέθη δὲ καὶ κατέλιπε τὸ σῶμα ἢ μέρος τοῦ σώ-
 ματος. εἰ γὰρ κατέλιπε τὸ σῶμα, εἶδεν ἄρα θάνατον· ὁ δὲ σὺν
 10 σώματι μετατεθεὶς οὐκ εἶδε θάνατον. ἐν σώματι γὰρ ζῶντι ὑπάρχει,
 πνευματικῶς φερόμενος καὶ οὐ ψυχικῶς διὰ τὴν μετάθεσιν, | καίτοι P 593
 γε ἐν σώματι ὢν πνευματικῶ. ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ Ἡλίου ὡσαύτως *, 2
 ὅτι ἀνελήφθη ἐν ἄρματι πυρίνῳ, καὶ ἔστιν ἔτι ἐν σαρκί, σαρκί δὲ πνευ-
 ματικῇ καὶ οὐκ ἐπιθεομένη τοῦ αἰ. (ὥς) ὅτε ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὑπῆρχε,
 15 διὰ κοράκων τρέφεσθαι καὶ ἀπὸ τοῦ Χορὰτ χειμάρρου | πίνειν μη- D 671
 λωτήν τε ἐνδύεσθαι, ἀλλὰ τρέφεται ἑτέρα τινὶ τροφῇ πνευματικῇ,
 ἣς ἔστι χορηγὸς ὁ τὰ κρύφια γινώσκων καὶ ἀόρατα κτίσας θεός,
 ἀμβροσίαν τινὰ καὶ ἀκήρατον ἔχων τὴν ἐδωδήν.

Καὶ ὁρᾷς ὅτι αὐτὸ τὸ σῶμα τὸ ψυχικὸν αὐτὸ πνευματικόν, ὥς 3
 20 καὶ ὁ κύριος ἡμῶν ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν, οὐκ ἄλλο σῶμα ἐγείρας,
 ἀλλ' αὐτὸ τὸ ὄν, καὶ οὐχ ἕτερον παρὰ τὸ ὄν, αὐτὸ δὲ τὸ ὄν εἰς
 λεπτότητα μεταβαλὼν πνευματικὴν καὶ πνευματικὸν ὅλον συνενώσας,
 εἰσερχόμενος θυρῶν κεκλεισμένων, ὅπερ οὐκ ἐνδέχεται κατὰ τὰ 4
 ἡμέτερα σώματα ἐνταῦθα ὑπάρχειν [τοῦτο] διὰ τὸ παχυμερές καὶ
 25 οὐπω εἰς λεπτότητα συνενωθὲν πνευματικὴν. τί οὖν ἦν τὸ εἰσελθὼν 5
 θυρῶν κεκλεισμένων; ἄλλο παρὰ τὸ ἐσταυρωμένον ἢ αὐτὸ τὸ ἐσταυ-

5f vgl. Luk. 20, 35 — 7ff vgl. Ancoratus c. 98, 6ff; I 119, 7ff — 7 vgl. (Gen.
 5, 24) Hebr. 11, 15 — 12 vgl. II Kön. 2, 11 — 14f vgl. I Kön. 17, 5f —
 20ff vgl. Panarion Christentum 3, 4; I 230, 23ff — 23 Joh. 20, 19. 26

M U

1 εἰ δὲ — στοιχῶμεν < M 2 ζήσομεν *] ζήσωμεν MU 5 ἀλλὰ U
 6 εἰσὶν ὥς ἄγγελοι U 7f οὐκ εὑρίσκετο M 8 οὐ] οὐχί U 12 πνευματικῶ *]
 πνευματικὸς M πνευματικῶς U | * etwa <ἐλθεται> * 14 τοῦ (gehört zu τρέ-
 φεσθαι) *] τῶν MU | <ὥς> * 15 κοράκων + τε M | χορὰτ U 16 τε]
 δὲ M | τρέφεται *] τρέφεσθαι MU 18 ἀμβροσίαν M 21 ἀλλὰ M | τὸ
 < M | ὄν¹] ὄν M ὄν aus ἐν U 24 [τοῦτο] *, lies vielleicht δλως 25 εἰσελ-
 θὼν M 26 ἐσταυρωμένων M

ὡσμέρον· πάντως που οὐ δυνήσῃ, Ὠρίγενες, μὴ ὁμολογῆσαι αὐτὸ τὸ
 ἑσταυρωμένον. ἐλέγχει σε γὰρ διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ ἀκριβολογίας. 6
 πειπνῶν αὐτῷ «μὴ γίνου ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός». ἔδειξε γὰρ τύπον
 ἔλκων καὶ τύπον λόγχης, καὶ αὐτὰς τὰς οὐλὰς ἀφῆκεν ἐπὶ τοῦ σώ-
 5 ματος, καίπερ συνενώσας τὸ σῶμα εἰς μίαν ἐνότητα πνευματικὴν. Ὡ354
 ἰδύνατο οὖν καὶ τὰς οὐλὰς ἀπαλείψαι, ἀλλ' οὐκ ἀπαλείφει, ἵνα ἐλέγξῃ 7
 σέ, ὅ θεήλατε. ἄρα οὖν ἦν τὸ σῶμα τὸ ἐν τῷ μνημείῳ ταφέν τὸ τριή-
 μερον καὶ σὺν αὐτῷ ἀναστάν ἐν τῇ ἀναστάσει. ἔδειξε γὰρ καὶ ὅσῃ
 καὶ δέσμα καὶ σάρκας, ὥς εἶρηκεν ὅτι «ἴδετε ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ
 10 ὅσῃ οὐκ ἔχει, ὥς ὁρᾷτέ με ἔχοντα». πῶς οὖν εἰσῆλθε θυρῶν 8
 κεκλεισμένων; ἀλλ' ἵνα δείξῃ ὅτι σῶμα μὲν ἐστὶ καὶ οὐ πνεῦμα τὸ
 ὁρώμενον, ἀλλὰ σῶμα πνευματικὸν καὶ οὐχ ὑλικόν, καίτοι γε σὺν
 ψυχῇ καὶ θεότητι καὶ ὅλη τῇ ἐνανθρωπήσει, αὐτὸ ὃν ἀλλὰ πνευ- 9
 ματικόν, αὐτὸ τὸ ποτὲ παχυμερές λεπτομερές, αὐτὸ τὸ ἑσταυρω-
 15 μένον * καὶ αὐτὸ τὸ νεκρωμένον ἀκράτητον, συνενωθὲν καὶ συγ- P594
 κρωθὲν τῇ θεότητι καὶ μηκέτι λυόμενον, ἀλλ' εἰς αἰὶ διαμένον, μη- D672
 κέτι ἀποθνήσκον. ἀνέστη γὰρ Χριστὸς ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν κεκοι- 10
 μημένων· ἀναστὰς δὲ οὐκέτι ἀποθνήσκει. θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι
 κυριεύει.
 20 65. Ἰνα δὲ γινῶς καὶ τοῦτο, δι' ἣν αἰτίαν ἀπαρχὴ τῶν κεκοι- 65, 1
 μημένων λέγεται ὁ Χριστός — καίτοι γε οὐκ αὐτοῦ ἀρξαμένου ἀνί-
 στασθαι· πρὸ αὐτοῦ γὰρ ἀνέστησαν δι' αὐτοῦ Λάζαρος καὶ ὁ υἱὸς τῆς
 χήρας, καὶ ἄλλοι καὶ διὰ Ἡλίας καὶ διὰ Ἐλισσαίου. ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκείνοι 2
 πάντες ἀναστάντες πάλιν τεθνήκασιν, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἀπαρχὴ τῶν
 25 κεκοιμημένων. ἀναστὰς γὰρ οὐκέτι ἀποθνήσκει, ὥς † ἡ μέλλουσα
 ἀνάστασις εἶναι διὰ τῆς αὐτοῦ ζωῆς καὶ φιλανθρωπίας. εἰ δέ 3
 ἐστὶν ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων καὶ ἀνέστη ὅλον τὸ αὐτοῦ σῶμα
 σὺν τῇ θεότητι, (φαίνεται ὅλη) ἡ αὐτοῦ ἐνανθρωπήσις ἀναστᾶσα,

3 Joh. 20, 27 — 9 Luk. 24, 39 — 17f I Kor. 15, 20 — 18f Röm. 6, 9 —
 20ff vgl. Ancoratus c. 92, 3ff; I 113, 9ff

M U

1f πάντως που — τὸ ἑσταυρωμένον < M 1 ὁμολογῆσαι + (ὅτι)? *
 2 σε < M 4 τύπον] τόπον U 6 οὖν] γοῦν? * 9 καὶ δέσμα < M | εἶδετε U
 11 ἀλλὰ < M 12 καὶ οὐχ ὑλικόν < U 13 nach ἐνανθρωπήσει + (ἠνωμένον)? *
 15 * etwa ζωοποιηθέν? * 16 ἀλλὰ M 17 vor νεκρῶν + τῶν M 18 ἀνα-
 στὰς δὲ), vgl. Z. 25 * 21 ὁ < M 23 διὰ? < M 24 πάντες < M | οὕτω
 καὶ] viell. verderbt: οὕτως (δὲ οὐκέτι· διὰ τοῦτο)? * 25 † ἡ μέλλουσα ἀνάστα-
 σις εἶναι] lies wohl ἡμῶν μέλλων ἀνάστασις εἶναι * 28 (φαίνεται ὅλη) * | ἡ < M

- [καὶ] μηδενὸς ἐξ αὐτῆς καταλειφθέντος, οὔτε σώματος οὔτε ἑτέρου
 τινός· οὐ γὰρ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς Ἰουδαίαν, οὐδὲ δώσεις
 τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν. καὶ τὸ μὲν περὶ ψυχῆς ἐν τῷ 4
 Ἰουδαίαν σημαίνει τὸ μὴ καταλειφθῆναι, τὸ δὲ »τὸν ὅσιον«, ἵνα δείξῃ τὸ
 5 ὅσιον σῶμα [τὸ] μὴ ἐωρακὸς διαφθοράν, ἀλλὰ ἀναστὰν ἀφθόρον τὸ
 τριήμερον καὶ τῇ ἀφθαρσίᾳ συνηνωμένον εἰς τὸν αἰῶνα.
- Σὺ δὲ φάσκεις, ὅ οὗτος, ταῦτα τὰ σώματα εἶναι τοὺς δερμα- 5
 τίνους χιτῶνας, οὐδαμοῦ τῆς ἀκολουθίας τοῦτο ἐχούσης, ἀλλὰ διὰ
 τὰ ἐν σοὶ ἀπ' ἀρχῆς σπέρματα καταβληθέντα τῆς ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων
 10 ἐθνομύθου διδασκαλίας καὶ διὰ τὸν ἐκεῖθεν παροξυνθέντα σοὶ κακό-
 τροπον λογισμὸν τῆς περὶ τῆς ἀναστάσεως ἀπιστίας, φημὶ δὲ τῶν
 Ἑλλήνων σε εἰς τοῦτο ἀγαγόντων καὶ διδάξαντων. »ὁ γὰρ ψυχικός 6
 ἄνθρωπος« φησὶν »οὐδέχεται τὰ τοῦ πνεύματος· μωρία γὰρ αὐτῷ
 ἐστίν, ὅτι πνευματικῶς ἀνακρίνεται«. εἰ μὲν γὰρ πρὸ τῆς παρα- 7
 15 κοῆς οἱ χιτῶνες τοῖς περὶ τὸν | Ἀδὰμ ἐγένοντο, πιθανὸν | ἂν ἦν σου ὅ 356
 τὸ ψεῦσμα καὶ δυνάμενον ἐξαπατῆσαι· ὅτε δὲ φαίνεται κατὰ τὸ τὴν 673
 Εὐὰν πλασθῆναι *. πόθεν δὴ ἄρα ἐπλάσσετο; ἀλλὰ ἀπὸ σώματος δῆλον·
 »ἐπέβαλε« γὰρ φησὶν »ἐκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδὰμ, καὶ ὑπνωσε, καὶ
 ἔλαβε μίαν ἐκ τῶν πλευρῶν αὐτοῦ«. πλευρὰ δὲ οὐδὲν ἕτερον τυγ- 8 P 595
 20 χάνει ἀλλὰ ὁστέον. ὁκοδόμησε γὰρ »σάρκα ἀντ' αὐτῆς«. σαρκὸς δὲ
 ὀνομαζομένης πῶς ἔτι προσδοκᾶται ἡ ταύτης ποιήσις; καὶ ἀνωτέρω 9
 φησὶ »ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν».
 »καὶ ἔλαβε« φησὶ »χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον».
 ὁ δὲ χοῦς καὶ σὰρξ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἀλλὰ σῶμα. εἶτα μετέπειτα 10
 25 »καὶ ἀναστὰς Ἀδὰμ ἀπὸ τοῦ ὕπνου εἶπε, τοῦτο ὅστω ἔκ τῶν ὁσ-
 τῶν μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς μου». οὐπω δὲ χιτῶνες δερμάτινοι,

2 Psal. 15, 10 — 7 Die Deutung der δερμάτινοι χιτῶνες auf den Leib tat-
 sächlich längst vor Origenes in gnostischen Kreisen üblich, vgl. Oden Salomos 25, 6
 Irenäus I 5, 5; I 50 Harvey (Valentin) Hippolytus Refut. X 13, 4; S. 274, 13f Wendland
 (Valentin) Excerpta ex Theod. 55, 11; III 125, 9 Stählin — Die philosophischen
 Vorgänger bei Bernays, Theophrast über die Frömmigkeit S. 143f — 12—14 I Kor.
 2, 14 — 18f. 20 Gen. 2, 21 — 22 Gen. 1, 26 — 23 Gen. 2, 7 — 25f Gen. 2, 23

M U

1 [καὶ] * | σῶμα U 1f ἑτέρου τινός *] ἕτερόν τι MU 2 ἐγκαταλείψης M
 | δώσης M 4 σημαίνειν M | τὸ δὲ »τὸν ὅσιον« *] τὸν δὲ ὅσιον MU 5 [τὸ] *
 7 ὅ οὗτος + ὠρίγενες M 10 ἐκεῖ U 11 δὲ] δι' M 11f τῶν Ἑλλήνων *] Ἑλλήνων
 τῶν MU 12 καὶ διδάξαντων < U 15 ἐγένοντο U | ἦν ἂν U 16 κατὰ *]
 μετὰ MU 17 * etwa (ἥδη ἡ σὰρξ ὑπάρχουσα, πῶς οὐκ εὐληπτος ἡ σοῦ μωρία) *
 | δὴ Öh.] δὲ MU | ἄρα + (ἡ Εὐὰ)? * 19 ἐκ < U 25 τοῦτο + νῦν U
 26 vor δερμάτινοι + οἱ U

αὐτῶ τὸ παρὰ σοῦ πνεῦμα ἀλληγορούμενον ὑπῆρχεν. ὅστων τοίνυν
 ἐκ τῶν ὁσίων μου καὶ σὰρξ ἐκ τῶν σαρκῶν μου, δῆλον ὅτι σώματα
 ἴσαν καὶ οὐκ ἦν ἀσώματος ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὐὰ. καὶ ἔλαβεν ἀπὸ 12
 τοῦ ξύλου καὶ ἔφαγεν, ὡς ὑπεροθεύθη ὑπὸ τοῦ ὄφεως καὶ γέγονεν
 5 ἐν παρακοῇ. καὶ ἤκουσε τὴν φωνὴν τοῦ θεοῦ περιπατοῦντος ἐν τῷ
 παραδείσῳ τὸ δειλινόν, καὶ ἐκρύβη ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὐὰ ἐν τῷ ξύλῳ.
 καὶ ὁ θεὸς φησι τῷ Ἀδὰμ »ποῦ εἶς; ὁ δὲ ἐλεγχόμενος ἀποκρίνεται
 »τὴν φωνὴν σου ἤκουσα καὶ ἐκρύβην. ὅτι γυμνός εἰμι. γυμνὸν δὲ 13
 ἄρα ποῖον ἔλεγε; τὴν ψυχὴν ἔλεγεν ἢ τὸ σῶμα; τὰ δὲ φύλλα τῆς
 10 συκῆς τίνα ἔσκεπε, τὴν ψυχὴν ἢ τὸ σῶμα; καὶ τίς σοι εἶπε 14
 φησὶν »ὅτι γυμνός εἰ, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου οὗ ἐνετειλάμην σοὶ τοῦ-
 του μόνου μὴ φαγεῖν ἀπ' αὐτοῦ, ἔφαγες; καὶ φησιν »ἡ γυνὴ ἣν
 ἔδωκάς μοι ἔδωκέν μοι, καὶ ἔφαγον. πόθεν δὲ ἐδόθη ἡ γυνὴ ἀλλὰ
 ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τουτέστιν ἀπὸ τοῦ σώματος, πρὶν ἢ τοὺς χιτῶνας
 15 αὐτοῖς δοθῆναι; καὶ τῇ γυναικὶ φησι »τί ὅτι τοῦτο ἐποίησας; ἡ 15
 δὲ εἶπεν »ὁ ὄφεις | ἠπάτησέ με καὶ ἔφαγον καὶ ἔδωκα καὶ τῷ ἀνδρί μου. D674
 ὁ δὲ θεὸς τῷ ὄφει ἐπιφέρει τὴν κατάραν καὶ τῇ γυναικὶ τὴν ὀδύνην
 καὶ τῷ ἀνθρώπῳ τὸ ἐν ἰδρωτί φαγεῖν τὸν ἄρτον. καὶ μετὰ ταῦτα 16
 λέγει »ἰδοὺ, Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν· μὴ ποτε ἐκτείνῃ τὴν
 20 χεῖρα καὶ ἄψῃται τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα.
 καὶ μὴ ὑπολάβῃς δέ, ἀκροατά, ὅτι ἀποφαντικῶς εἶπεν ὁ κύριος ὅτι 17
 »ἰδοὺ, Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν». ἐλεγκτικῶς γάρ, τὴν οἴησιν
 τοῦ Ἀδὰμ πεισθέντος τῇ πλάνῃ τοῦ ὄφεως μεμφόμενος λέγει· μὴ ὁ
 ἐνόμισε γενέσθαι ἐγένετο, τουτέστιν μὴ Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ
 25 ἡμῶν· ἐπιθυμήσας γὰρ Ἀδὰμ ὑψηλότερος γενέσθαι εἰς τὸ ἥττον
 ἐξέπεσε. τὸ δὲ »ἐκβάλωμεν αὐτόν, μὴ ποτε ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα εἰς 18
 τὸ ξύλον τῆς ζωῆς καὶ φάγῃ καὶ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα» οὐ φθο-
 νῶν ὁ θεὸς λέγει, ἀλλὰ ἐπεμέλετο τοῦ ἐλαττωθέντος σκεύους δι'
 ἑαυτοῦ. ἵνα μὴ μείνῃ ἡλαττωμένον εἰς τὸ διηνεκές· ἀλλ' ὡς ἄριστος 19

3f Gen. 3, 6 — 5f Gen. 3, 8 — 7 Gen. 3, 9 — 8 Gen. 3, 10 — 10—12 Gen.
 3, 11 — 12f Gen. 3, 12 — 15f Gen. 3, 13 — 19f. 26 Gen. 3, 22 — 28ff vgl. Metho-
 dius de resurr. I 43ff; S. 289, 9ff Bonwetsch (= oben c. 35ff; S. 455, 20ff)

M U (bis Z. 20 αἰῶνα; das Folgende καὶ μὴ ὑπολάβῃς — θανάτῳ τὸν ἄνθρωπον
 S. 50S, 4 ist ausgelassen)

2f σώματα — ἀσώματος] σώματος M 5 ἐν¹ < M 5f ἐν τῷ παραδείσῳ
 < M 6 ξύλῳ] ξω M 7 vor τῷ Ἀδὰμ + ἐν M 8 δέ] τε M 12 ἦν]
 ἦν M 13 ἀλλὰ] ἀλλ' ἡ U 16 καὶ³ < U 17 τῷ ὄφει < U | ἐπιφέρει]
 ἐπάγει U 18 τὸ] τῷ M 20 τῆς ζωῆς < U 24 μὴ *] ἰδοὺ M 29 ἡλατ-
 τωμένον *] ἡλαττωμένος M

κεραμεὺς τὸ βλαβὲν δι' ἑαυτοῦ ἀγγεῖον ἐπιστρέψας εἰς τὸ ἴδιον
 φύραμα τὴν γῆν, ἐν τῇ ἀναστάσει ἀναπλάσῃ ἐν μηδενὶ ἡλαττωμένον
 τὸν δίκαιον, ἐν δόξῃ ἀθάνατον καὶ δυνάμενον ἀπολαύειν τῆς βασι-
 λείας, καὶ τὸν ἄδικον ἐν τῇ τελείᾳ ἀναστάσει δυνάμενον ὑποφέρειν
 5 τῆς κρίσεως τὴν τιμωρίαν. οὐ γὰρ πονηρόν τι ἐφύτευσεν ὁ θεός· 20
 μὴ γένοιτο, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ξύλον ἐφύτευσε, καιρῷ [δεκτῷ] δέοντι
 διὰ τοῦ ἰδίου προστάγματος ἐπιτρέπων αὐτῷ λαβεῖν ἀπ' αὐτοῦ.
 ἀλλ' ἔρεις δι' ἐναντίας· πῶς οὖν πληροῦται τό »ἐν ᾗ δ' ἂν 21
 ἡμέρα φάγησθε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε«, εἴπερ εἶχε φαγεῖν
 10 ἐξ αὐτοῦ; πάντως γὰρ φαγὼν οἶον δὴ ποτε καιρῷ ἐπλήρου τό »θα-
 νάτῳ ἀποθανεῖσθε«. πρὸς δὲ τὸν τοῦτο λέγοντα πάλιν φημί »ὁ 22
 θεός <ὁ> εἰδὼς τὰ μέλλοντα πρὶν γενέσθαι, γινώσκων πρὸ τοῦ αὐτοῦ
 προστάγματος ὅτι ἀπατηθεὶς ἦσθιεν ἀπ' αὐτοῦ, ὥρισε τὸν | θάνατον D675
 διὰ τὴν μέλλονσαν ὑπ' αὐτοῦ παράβασιν γενέσθαι. ἐν τούτῳ γὰρ 23
 15 πλανώμεναι αἱ αἰρέσεις βλασφημοῦσι τὸν θεὸν λέγουσαι »καλὸς ὁ
 θεὸς τοῦ νόμου ὅτι ἐφθόνησε τῷ Ἀδὰμ καὶ ἐξέβαλεν αὐτὸν λέγων·
 ἐκβάλωμεν αὐτόν, μὴ ποτε ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα καὶ λάβῃ τοῦ ξύλου
 τῆς ζωῆς, καὶ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα«. ἐλέγχεται δὲ αὐτῶν ἡ 24
 ἄνοια συκοφαντοῦσα. καὶ γὰρ οὐ μόνον οὐκ ἐκώλυσε φαγεῖν ἀπὸ
 20 τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς ἀπ' ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ προετρέψατο φήσας »ἀπὸ
 παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει φάγη«. ἦν δὲ καὶ τὸ ξύλον
 τῆς ζωῆς ἐν ἀπὸ πάντων τῶν ξύλων τοῦ παραδείσου <τῶν> πρὸ
 ὀφθαλμῶν τοῦ Ἀδὰμ. μόνου δὲ τοῦ ξύλου τοῦ εἰδέναι γνωστὸν ἀγα- 25
 θοῦ τε καὶ κακοῦ εἶπε μὴ φαγεῖν. ἡ δὲ τοῦ Ἀδὰμ ἀπληστος διάνοια
 25 ἀκέραιος οὖσα καὶ * τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Εὕας ἀπὸ τοῦ διαβόλου ἀπα-
 τηθείσης μᾶλλον ἐναντίον τῆς ἐντολῆς εἰργάσατο. ἐπειδὴ οὖν ἐν 26
 ἐλαττώματι γέγονεν δι' ἑαυτοῦ ὁ Ἀδὰμ, οὐκ ἠθέλησεν αὐτὸν ὁ θεὸς
 ζῆν εἰς τὸν αἰῶνα ἐν ἐλαττώματι, ἀλλ' ὥς ἄριστος κεραμεὺς εἰς τὸ
 ἴδιον φύραμα τὸ ἀφανισθὲν σκεῦος δι' ἑαυτοῦ ἠεδόκησε μεταβαλεῖν,
 30 ἵνα ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ ἐκ τοῦ ἰδίου φυράματος πάλιν ὥς ἐπὶ τὸν

8 Gen. 2, 17 — 14ff gemeint sind die Manichäer; vgl. dieselbe Formel
 καλὸς ὁ θεὸς τοῦ νόμου Ancoratus c. 108, 1; I 132, 2 u. Panarion haer. 66, 83, 2
 — 20 Gen. 2, 16 — 23 vgl. Gen. 2, 17

M

2 ἀναπλάσῃ *] ἀναπλάσει M 6 [δεκτῷ] * 7 lies ἐπιτρέπων? * 9 εἶχε *]
 παρεῖχε M 12 <ὁ> * 13 ὅτι ἀπατηθεὶς vor ἦσθιεν *] hinter γινώσκων M
 16 ἐφθόνησε M 22 <τῶν> * 25 * etwa <ἀκούουσα> * 26 vor ἐναντίον
 + <τὸ>? * 27 ἐλαττώματι *] ἐλαττώμασι M

τροχὸν μεταβάλλοι. ἀνασχεύσας καὶ ἀνακαιτίδας τὸ σκεῦος ἄνευ
ἐλαττώματος εἰς τὸ δύνασθαι διηγεζῶς ζῆν. ἔνθεν τὸ πρῶτον μὲν 27
ἀπειλεῖ θάνατον, τὸ δὲ δεύτερον οὐκέτι θάνατον λέγει, ἀλλὰ ἡ γῆ εἰ
καὶ εἰς γῆν ἀπειλεύσει, μὴ παραδεδωκὼς θανάτῳ τὸν ἄνθρωπον. * *
5 καὶ μεθ' ἑτέρα καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς χιτῶνας δερματίνους καὶ ἐρέδυσσε 28
τοὺς περὶ τὸν Ἀδὰμ καὶ ἐξέβαλεν αὐτοὺς ἐκ τοῦ παραδείσου. καὶ
ὁρᾷ ὅτι μάταιος ἡ παρὰ σοῦ καιροτομουμένη κενόφρωνία, Ὁρίγενες.
πρὸ πόσου γὰρ χρόνου ἦσαν σώματα τοῖς περὶ τὸν Ἀδὰμ.

66. Εἰ δὲ τοῦτό σε ἀνακρίνει καὶ οὐ δύνασαι, ψυχικῶς διανοοῦ- 66, 1
10 μενος τοῦ πνεύματος δέξασθαι τὴν χάριν. | ἄπιστε καὶ ἐπέκεινα τῶν D676
ἀπίστων τεγγένων, λέγε | μοι ἐκάστην ἐπόθεσιν ἐκ θεοῦ γεγενυῖαν. P596
πόθεν ἔχει τὴν θαυματουργίαν καὶ ἐκπληξιν; πόθεν ἐξ οὐκ ὄντων 2
οὐρανὸς τέταται ἐν μετεώρῳ ἀναπεπτασμένος; πόθεν ἐστιλβώθη Ö358
ἥλιος καὶ ἐκτίσθη ἡ σελήνη καὶ τὰ ἄστρα; ἐκ ποίου πρωτοτύπου
15 ἡλίου ἐλήφθη ἡ γῆ, ἐξ οὐκ ὄντων γινομένη; ἀπὸ ποίων φύσεων
ἐτμήθη τὰ ὅρη; πόθεν ἡ σύστασις ὅλου τοῦ κόσμου, ἡ ἐξ οὐκ ὄντων 3
θεῶ πορισθεῖσα; πόθεν τῶν νεφελῶν ἡ σύστασις, ἡ ἐπὶ θῆξιν σκέπει
τὸν οὐρανόν; πόθεν τοῦ κώρυκος καὶ τῆς σκνιγῆς διὰ προστάγμα- 4
τος θεοῦ τῷ θεράποντι αὐτοῦ Μωυσῇ ὁ πορισμός; πῶς τὴν ξυλίνην
20 ῥάβδον εἰς ὅσῳ μετέβαλεν ἐψυχωμένον καὶ ἔρποντα; πόθεν τῇ χειρὶ
τοῦ Μωυσέως τὸ εἰς χιόνα μεταβάλλεσθαι; οὕτω καὶ τότε ἠθέλη- 5
σεν ὁ θεός, ὃ ἄπιστε, καὶ δερματίνους φύσει χιτῶνας ἄνευ ζώων
ἄνευ τέχνης τινὸς ἀνθρωπίνης καὶ πολυμόρφου ἐργασίας, ἅμα (τε)
θέλων ἐποίησε τοῖς περὶ τὸν Ἀδὰμ, ὥς ἀπ' ἀρχῆς ἅμα ἠθέλησε καὶ
25 οὐρανὸς καὶ τὰ πάντα γεγέννηται. καὶ περὶ τούτων πολλάκις ἔφη-
μεν καὶ ἐν ἄλλοις τόποις καὶ ἀνωτέρω. καὶ τοῖς μὲν βουλομένοις 6
* τὸ ζῆν σύντομος ἡ σωτηρία καὶ εὐθυλέγκτος ἡ κακοπιστία, τοῖς

3 Gen. 3, 19 — 5 Gen. 3, 21. 23 — 11 ff vgl. Ancoratus c. 62, 4 ff; I 74, 15 ff
— 18 vgl. Exod. 8, 17 — 19 Exod. 4, 3 — 20 Exod. 4, 6 — 25 vgl. zu Z. 11

M U (von Z. 5 μεθ' ἑτέρα an)

4 * -] der Zusammenhang ist hier unbedeutlich: das folgende μεθ' ἑτέρα stammt
wohl vom Abschreiber her, der einige Sätze übersprungen hat. Jedenfalls war
zur Begründung des μὴ παραδεδωκὼς θανάτῳ zunächst noch Gen. 3, 20 angeführt
6 ἐκ] ἀπὸ M 7 παρὰ σοὶ M | Ὁρίγενες < U 12 ἔχειν U 13 ἀναπεπταμέ-
νος M | ἐστιλβώθη M 14 ἡ] καὶ U 15 γενομένη M 17 vor θεῶ + τῷ U
| νεφῶν U | θίξιν MU 18 σκνίπος M 19 Μωυσῆ] Μωυσεῖ MU 20 ἐπε-
ψυχωμένον U 21 τὸ] τῷ U | τότε] τὸ M 23 <τε> * 25 f ἔφην M
27 * <αἰρεῖσθαι> *

δὲ μὴ θέλουσι τὸ τῆς σωτηρίας καταδέξασθαι διδασκαλεῖον οὐδὲ ὁ
 πᾶς αἰὼν πρὸς διαλογὴν ἐξαρχέσειε, »κωφενοῦσης αἰ τῆς ἀκοῆς
 δίκην ἀσπίδος (κωφῆς) καὶ τὰ ὅσα βυούσης, τοῦ μὴ καταδέξασθαι
 φωνὴν ἐπιδόντος φαρμάκον τε φαρμακευομένου παρὰ σοφοῦ» κατὰ
 5 τὸν θεῖον λόγον· τοῖς δὲ νίοις τῆς ἀληθείας, οἶμαι, ὠφέλιμος οὐκ
 ὀλίγως, ἅν τε (οὐ) διὰ πλάτους ὁ λόγος εἰρημένος ἐνταῦθά μοι
 κεῖται.

67. Ἐλεύσομαι δὲ εἰς τὸν περὶ ἀναστάσεώς σου ἐκ τοῦ πρώτου 67, 1
 ψαλμοῦ λόγον. ὅταν γὰρ ἐξαπατήσης τοὺς ἀγνοοῦντας, τὸ σὸν
 10 φρόνημα ὑποβαλλόμενος, ὃ ματαιοπόνη, καὶ ἐλπης, (ὅτι) τινὲς τῶν
 ἀπλουστέρων νομίζουσι τοὺς ἀσεβεῖς μὴ τεύξεσθαι ἀναστάσεως, καὶ D677
 ὕστερον δείξης τοὺς αὐτοὺς ἀπλουστέρους πάλιν ἐρωτωμένους ὑπὸ
 σοῦ ὅτι ποίου σώματος ἔσται ἡ ἀνάστασις καὶ ὡς ἀντεπαπορήσεις
 διὰ σεαυτοῦ ἐκ προσώπου τῶν ἀπλουστέρων κατὰ σὲ λεγομένων *
 15 (καὶ γὰρ τοῦτο ἀνάγκη σαφῶς λέγειν), ἀγαθοὺς ἀποκαλεῖν τοὺς ἀπλου-
 στέρους παρὰ σοὶ λεγομένους· οὐ (γὰρ) διὰ σεαυτοῦ ὁ λόγος οὐδὲ τῷ 2
 λόγῳ σου ἡ χάρις, ἀλλὰ τῇ ἀληθείᾳ τῇ ἀναγκαζούσῃ σε λέγειν τῶν
 δούλων τοῦ θεοῦ βελτιότητός τε καὶ ἀγαθότητος τεκμήρια. καὶ 3
 γὰρ καὶ ὁ ἐκτὸς λόγος λέγει »ἀπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας«. ἀπλοῦς
 20 δὲ εἰώθαμεν τοὺς ἀκάκους λέγειν, οἷς ἔπαινος παρὰ τῷ σωτῆρι ἐμ-
 φέρεται ἐν πολλοῖς τόποις, (ὡς) τῷ »γίνεσθε ἀκέραιοι ὡς περι-
 στεραί» καὶ τῷ »ἄφετε τὰ παιδία ἐλθεῖν πρὸς με· τῶν | γὰρ τοιού- Ὡ360
 των ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν», τουτέστι τῶν ἀπλουστῶν.

ἀπεκρίθησαν δέ σοι οἱ ἀπλουστεροί, ὡς λέγεις, τούτου τοῦ σώμα- 4
 25 τος οὐ περικείμεθα εἶναι τὴν ἀνάστασιν. ἀνταπορούμενοι δὲ ὑπὸ σοῦ
 καὶ ἐρωτώμενοι· ὅλου ἢ μέρους; αὐτοὶ ἀνταποκρίνονται λέγοντες ὅτι
 ὅλου τοῦ σώματος. σοῦ δὲ κατὰ τὴν μέθοδον τῆς σου πολλῆς φλυα- 5
 ρίας φάσκοντος, μηδὲν τοῦτο δύνασθαι διὰ τὰ ἐκ τῶν σωματίων
 ἐκρεύσαντα αἵματά τε καὶ σάρκας καὶ τρίχας καὶ τὰ ἄλλα τὰ διὰ
 30 πτυέλων ἐξ ἡμῶν ῥέοντα καὶ μυκτήρων καὶ σκυβάλων, πολλῇ σου

2—4 Psal. 57,5f — 9 vgl. oben S.419,5ff — 21 Matth.10,16 — 22 Matth.19,14

M U (bis ἀναστάσεως Z.11; das Folgende bis S. 510, 18 ἔφης ἀνατραπήσῃ ist durch Blattaussfall verloren gegangen)

2 κωφενοῦσης + (αὐτοῖς)? * 3 (κωφῆς) * 4 φαρμάκον τε] φαρμακοῦ-
 ται U | φαρμακευομένη MU 6 (οὐ) * 8f σου ἐκ τοῦ πρώτου ψαλμοῦ < U
 10 (ὅτι) * 12 δείξης *] δείξη M 14 * etwa <ποιούμενος αὐτῶν κατα-
 γελαῖς, ἀναγκάζῃ> * 16 (γὰρ) * 21 (ὡς) τῷ *] τὸ M 22 τῷ *] τὸ M
 27 σου² *] ἐκ M 30 ἐξ ἡμῶν *] ἐξημερῶν M | πολλῇ *] πολλῆς M

τῆς ἱατροσοφιστικῆς κακοπίστου γνώμης μαγγανεία. ὥς καὶ ἤδη διὰ
 πολλῶν ἐξήλεγεῖν σου τὴν μυθοποιίαν ὁ καλλίων ἡμῶν πρεσβύτερος
 καὶ μακαριστὸς ἀγὼς Μεθόδιος. ἀλλὰ καὶ ἅψ' ἡμῶν τῶν σμικρῶν 6
 ὀλίγα ἀκούσῃ. πᾶν γὰρ αἰὶ τὸ ζητούμενον καθαρώτατον ζητεῖται.
 5 τὰ δὲ περιττὰ ἐκ τοῦ καθαροῦ ἀποβαλλόμενα ἀκαταζήτητά ἐστιν.
 τὸ γὰρ ἱμάτιόν ἐστιν ὅλον, ἐξότε τῆς ὑγῆς ἔσχεν τὴν ἰστοσυρίαν, καὶ 7
 αὐτὸ μὲν ἐστὶ τὸ ἀπὸ τοῦ ἱστοῦ τεμνόμενον, οὔτε <τινὸς> αὐτῷ
 προστιθεμένου | οὔτε ἀφαιρουμένου. κναφεῖ δὲ διδόμενον οὐχ ἡσσόνως D678
 παρὰ τοῦ κναφέως ἀπαιτηθήσεται, ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ τοῦ κναφέως
 10 τελειότατόν ἐστι κομιζόμενον· ὥς δῆλον πᾶσι καθέστηκεν ὥς αὐτὸ 8
 μὲν ἐστὶν ἐν τελειότητι, οὐδὲν δὲ μείον σῶμα γεγέννηται πλὴν τῆς
 τῶν ῥύπων ἀποβολῆς καὶ τῆς ἀκαθαρσίας· καὶ οὐ πάντως που ἐπειδὴ
 τὸν ῥύπον ἀπέβαλεν, τούτου ἕνεκα μετὰ τοῦ ῥύπου ἀπαιτηθήσεται
 παρ' ἡμῶν ὁ τεχνίτης, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ ἱμάτιον σῶον καὶ ὑγιὲς καὶ
 15 καθαρώτατον. ἕτερον δὲ πάλιν ἐπόδειγμα· παρὰ σοὶ μὲν γὰρ περὶ 9
 τῶν ἐκκρινομένων διὰ φλεβοτομιῶν καὶ νοσημάτων καὶ σκυβάλων
 καὶ ἐκκρίσεως πτυέλων τε καὶ μυκτῆρων τὸ ζήτημα παρηνέχθη, ἀπ'
 αὐτῶν δὲ ὦν ἔφη ἀνατραπήσῃ. | οὐ μόνον γὰρ τοῦτο ἐστὶν ἐν σῶ- 10 P597
 ματι, ἀλλὰ καὶ κνώδαλα ἐξ ἡμῶν φύεται ὥς εἰπεῖν, φθεῖρες καὶ κό-
 20 ραις, οὔτε ἐκτὸς τοῦ σώματος ὄντα οὔτε ἀπὸ τοῦ σώματος λογιζό-
 μενα. καὶ οὐδεὶς ποτε ἐπεζήτησε κόνιν τὴν ἐκ τοῦ σώματος ἐκκρι- 11
 θείσαν εἰς περιποίησιν, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς ἀναίρεσιν οὐδὲ φθεῖρα τὴν
 ἐξ αὐτῆς τῆς σαρκὸς γεγεννημένην, οὐδὲ ζημίαν τὴν ταύτης ἀπώλειαν
 ἠγήσαιο τίς. (οὕτως καὶ) τὰ ἅψ' ἡμῶν ὄνεντα, εἰ καὶ † οὕτως 12
 25 ὑπάρχει κατὰ τὸν σοῦ λόγον, οὐ μωρῶς παρ' ἡμῶν ζητηθήσεται οὐδὲ
 θεὸς ταῦτα εἰς ἡμῶν σύστασιν ἀγάγοι, ἀλλὰ δίκην ῥύπου ἐξ αὐτοῦ
 τοῦ ἱματίου ὑπάρχοντος, ἀπ' αὐτοῦ δὲ δι' ἐκκοσμίαν ἀποβληθέντος
 ἐν δευτέρῳ καταλείψειεν. ἐκεῖνο δὲ σαφῶς τὸ ἐντελὲς ἱμάτιον μήτε
 λείπον μήτε περιττὸν τῇ αὐτοῦ ἀγαθότητι τῆς τέχνης ὁ δημιουργὸς
 30 ἀγάγοι· πάντα γὰρ αὐτῷ δυνατά. εἰ δὲ οὐχ οὕτως ἦν, ὦ τὰς 13

M U (von Z. 18 οὐ μόνον an)

3 vor Μεθόδιος + καὶ M 4 ἀκούσει M 7 <τινὸς> * 8 προστιθεμέ-
 ρον *] προστιθέμενον M | ἀφαιρουμένον *] ἀφαιρούμενον M | οὐκ M | ἡσσό-
 νως *] ἡσσον ὥς M 11f τῆς τῶν ῥύπων ἀποβολῆς καὶ τῆς *] τῶν ῥύπων καὶ
 τῆς ἀποβολῆς τῆς M 21 κόνιν] κοινωνεῖν M 22 φθεῖραν M διαφθορὰν U
 23 τῆς σαρκὸς <U 24 ἠγήσοιτο M | τις < M | <οὕτως καὶ> * | † οὕτως]
 vielleicht πολλαχῶς * 26 ἀγάγη M ἀγάγοι U 27 ἀπολιθέντος M 28 ἐν-
 τελὲς M 30 δυνατά Dind.] δύναιται M δυνατεῖ U | ὦ] ὥς U

- φρένας ἀδικηθεὶς ἐκ τῆς πολυλόγου σου ἐπινοίας, | εἶχεν ἄρα ὁ σωτὴρ Ὡ 362
 ἡμῶν καὶ κύριος, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὁ ἐλθὼν διὰ <τὸ> πᾶσαν ἀσφάλειαν
 τῆς ἡμετέρας ζωῆς ποιήσασθαι, τὴν ἡμῶν ἐλπίδα ἐν ἑαυτῷ τε πλεῖ-
 στα ἀνατυπωσάμενος εἰς τὴν τῆς ἀληθείας αὐτοῦ πρὸς | ἡμᾶς σύστα- D 679
 5 σιν, μέρος αὐτοῦ [εἶχεν] ἀποθέσθαι, μέρος δὲ ἐξεργεῖται κατὰ τὴν μυ-
 θώδη σου ἀνασκευὴν καὶ πλήθους λογισμῶν ματαίων συλλογὴν, ὃ
 φιλονεικεῖ. αὐτὸς γὰρ εὐθύς διελέγχων σου τὸν τρόπον φάσκει 14
 λέγων ὅτι »ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ,
 μόνος μένει· ἐὰν δὲ πέσῃ καὶ ἀποθάνῃ, πολλοὺς κόκκους φέρει».
 10 καὶ τίνα ἄρα ἔλεγε κόκκον; παντὶ τῷ σαφές ἐστι καὶ ὁμολόγηται 15
 παντὶ τῷ κόσμῳ ὅτι περὶ ἑαυτοῦ ἔλεγε, τουτέστιν περὶ τοῦ σώματος
 τῆς σαρκὸς τῆς ἀγίας ἧς ἀπὸ Μαρίας εἴληφε καὶ ὅλης αὐτοῦ τῆς
 ἐνανθρωπήσεως. τὸ δὲ πεσεῖν καὶ ἀποθανεῖν, ὡς λέγει »ὅπου τὸ 16
 πτώμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἄετοί», περὶ τῆς αὐτοῦ τριημέρου τοῦ
 15 σώματος κοιμήσεως ἔλεγεν, ὡς καὶ αὐτὸς ὁμολογήσεις· ἡ γὰρ θεότης
 αὐτοῦ ἀκοίμητος ἀπώττος ἀκράτητος ἀτρεπτος. ἀπέθανε τοίνυν 17
 ὁ κόκκος τοῦ σίτου καὶ ἀνέστη. ὅλος οὖν ὁ κόκκος ἀνέστη ἢ λείμμα
 αὐτοῦ; ἀνέστη ἄλλος κόκκος παρὰ τὸν ὄντα ἢ αὐτὸς | ὁ ὢν εἰς τὸ P 598
 εἶναι; * τὸ διὰ τοῦ Ἰωσήφ κεκηδευμένον ἐν σινδόνι καὶ ἐν μνήματι
 20 καινῷ τεθὲν ἀνέστη, πάντως ὅτι οὐκ ἄρνήσῃ. τίνα τοίνυν εὐ- 18
 ηγγελίζοντο ἐγγερέθαι οἱ ἄγγελοι ταῖς γυναιξίν; ὡς φασὶ »τίνα
 ζητεῖτε; Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον; ἀνέστη, οὐκ ἔστιν ὧδε. δεῦτε, ἴδετε
 τὸν τόπον». ὡσεὶ ἔλεγε· δεῦτε, ἴδετε τὸν τόπον καὶ συνετίσατε τὸν
 Ὠριγένην, ὅτι οὐκ ἐνὶ λείμμα κείμενον ἐνταῦθα, ἀλλὰ ὅλον ἀνέστη.
 25 καὶ ὅπως γινῶς ὅτι ὅλον ἀνέστη, <φησὶν> »ἀνέστη, οὐκ ἔστιν ὧδε», 19
 ἵνα ἀποκρούσῃ σου τὴν φλυαρίαν, ὅτι λείμμα αὐτοῦ οὐκ ἐγκατελείφθη,
 ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἡλωθέν, αὐτὸ τὸ νυχθὲν τῇ λόγχῃ, αὐτὸ τὸ κρατηθὲν
 ὑπὸ τῶν Φαρισαίων, αὐτὸ τὸ ἐμπτυσθὲν <ἀνέστη>.
 68. Καὶ τί μοι τὰ πλήθη λέγειν πρὸς ἑλεγχον τούτου τοῦ ἔλεει- 68, 1
 30 νοῦ τῆς <τε> ἐν αὐτῷ γεννηθείσης φλυαρίας; ἄρα οὖν ὡς ἀνέστη καὶ
 ἑαυτοῦ τὸ | σῶμα ἠγειρεν, οὕτως καὶ ἡμᾶς ἐγερεῖ. ἀπὸ τούτου γὰρ 2 D 680

8f Joh. 12, 24 — 13 Matth. 24, 28 — 19 vgl. Matth. 27, 59 — 21 Matth. 28, 5f

M U

2 vor κύριος + ὁ M | ὁ¹ < U | δι' ἀσφάλειαν πᾶσαν U | <τὸ> * 3f vor
 πλεῖστα + τὰ U 5 [εἶχεν] * 6 ματαίαν U 8 εἰς τὴν γῆν < M 9 πέσῃ
 καὶ] πεσὼν U 15 ὁμολογήσης M 17 ὅλος οὖν — ἀνέστη < M 19 * <ἀλλ'
 ὅτι τὸ σῶμα> * 25 <φησὶν> * 26 ἐγκαταλείφθῃ M 27 ἀλλὰ M
 28 <ἀνέστη> * 30 <τε> *

ἰδεδίκεν ὁ ἅγιος ἀπόστολος τὴν ἡμῶν ἐλπίδα, γήσας ὅτι πῶς λέ-
 γουσί τινας ἐν ὑμῖν ὅτι ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστι; εἰ δὲ ἀνάστασις
 νεκρῶν οὐκ ἔστι, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται. εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερ-
 ται, κενὸν ἄρα καὶ τὸ κήρυγμα ἡμῶν, ματαία καὶ ἡ πίστις ἡμῶν.
 5 εὐρισκόμεθα δὲ καὶ ψευδομάρτυρες τοῦ θεοῦ, ὅτι εἶπαμεν ὅτι ἤγειρε
 τὸν Χριστὸν ὃν οὐκ ἤγειρε καὶ τὰ ἑξῆς. καὶ ὕστερον ἐπιφέρει λέ- 3
 γων »δεῖ τὸ φθαρτὸν τοῦτο | ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν 364
 τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν· καὶ οὐκ εἶπε τὸ θνητὸν μόνον οὐδὲ
 τὸ φθαρτὸν μόνον οὐδὲ τὴν ἀθάνατον ψυχὴν, ἀλλὰ τὸ φθαρτὸν
 10 τοῦτο μετὰ προσθήκης τοῦ τοῦτο καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο μετὰ προσ-
 θέκης τοῦ τοῦτο. αὐτὸς οὖν ὅλος ὁ κόκκος αὐτοῦ ἀνέστη καὶ 4
 οὐ μέρος ἀνέστη ἀλλὰ ὅλος ἀνέστη καὶ οὐκ ἄλλος κόκκος παρὰ τὸν
 ὄντα ἀνέστη ἀλλὰ αὐτὸς ὁ πεσὼν ἐν τῷ μνήματι ὅλος ἀνέστη.
 καὶ πῶς ἰσχύει σου ἡ κενοφωρία; δύο γὰρ κόκκους οἶδεν ἡ θεία 5
 15 γραφὴ εἰρημένους, ἓνα ἐν τῷ εὐαγγελίῳ καὶ ἓνα παρὰ τῷ ἀποστόλῳ.
 καὶ ὁ μὲν εἰς τὴν πᾶσαν σαφήνειαν δηλοῖ κατὰ τὰ τελείως ἐν αὐτῷ 6
 ἐνεργηθέντα, ὅπερ ἐστὶ πρωτότυπον τῆς (ἡμῶν) ἀναστάσεως. τοῦτο
 γὰρ καὶ διδάσκων καὶ ποιῶν ὁ σωτὴρ τὰ πάντα ἡμῖν εἰς παράστασιν
 βεβαίως εἰργάσατο. εὐθὺς γὰρ ἔλεγε περὶ τοῦ κόκκου καὶ ἤγειρε τὸν 7
 20 κόκκον, ἵνα ἡμῖν τὴν πίστιν τῆς ἐλπίδος βεβαιώσῃ τῆς ἡμῶν ἀνα- P 599
 στάσεως ἐν ἀληθείᾳ. ἀπὸ τούτου διαδεξάμενος ὁ ἀπόστολος, πνεύ- 8
 ματι ἁγίῳ φερόμενος, τὴν μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐσομένην δόξαν τῶν
 ἁγίων διηγούμενος ἡμῖν καὶ τὴν (ἐλπίδα) τῆς ἀπολαύσεως τῶν ἀγα-
 θῶν δείκνυσι πάλιν διὰ τοῦ κόκκου τοῦ σίτου, κατὰ τῶν ἀπίστων 9
 25 ἐπικηρυκευόμενος· »ἀλλὰ ἔρεῖς μοι, πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί; ποίῳ
 δὲ σώματι ἔρχονται; καὶ φησὶ πρὸς τὸν τὰ τοιαῦτα λέγοντα
 »ἄφρων· ὁ γὰρ ὅλως περὶ | ἀναστάσεως ἀμφιβάλλων ἄφρων ἐστὶ καὶ D 681

1—6 I Kor. 15, 12—15 — 7f I Kor. 15, 53 — 25 I Kor. 15, 35

M U

2f δὲ — οὐκ ἔστι <, a. R. v. sp. Hd nachgetragen ἡ ἀνάστασις νεκρῶν
 οὐκ ἔστι M 3f εἰ δὲ — ἐγήγερται < M 4 καὶ¹ < U | ἡμῶν¹ ὑμῶν M
 5 εἶπομεν U | ὅτι² < U 6 ὃν οὐκ ἤγειρε < U 10 τοῦ *] τῆς MU
 10f καὶ τὸ θνητὸν — τοῦτο < M 11 τοῦ *] τῆς U 13 ἀλλ' U 14 πῶς *]
 ποῦ MU 16 εἰς *] εἰς MU 17 (ἡμῶν) * 18 παράστασιν + (ἀληθείας)? *
 19 εὐθὺς γὰρ ἔλεγε *] εὐθὺς. ἔλεγε γὰρ MU | vor ἤγειρε + τοῦ U 21 δια-
 δεξάμενος] δεδοξασμένος M 23 (ἐλπίδα) * | ἀπολήψεως M 25 ἐπικηρυ-
 κευόμενος U 26 vor φησὶ + ἃ M 27 ἄφρων U

ἀσύνετος. εἰτά φησιν ἄφρων, οὐ ὁ σπείρεις οὐ ζωογονεῖται, ἐὰν 10
 μὴ ἀποθάνῃ. καὶ ὁ σπείρεις. οὐ τὸ γεννησόμενον σῶμα σπείρεις ἀλλὰ
 γυμνὸν κόκκον εἰ τύχοι σίτου ἢ τῶν ἄλλων σπερμάτων, καὶ οὐ ζωο-
 γονεῖται, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ. ὁ δὲ θεὸς δίδωσιν αὐτῷ σῶμα ὡς ἡθέ-
 5 λησε, καὶ ἐκάστῳ τῶν σπερμάτων ἴδιον σῶμα. καὶ ὁρᾷς ὅτι οὐκ 11
 ἀλλάσσεται τὸ σῶμα. οὐδεὶς γὰρ σπείρας κριθᾶς ζητεῖ σῖτον οὐδὲ
 μελάνθιον τις ἴσπειρε καὶ εἶρε κριθήν. ἀλλὰ τὸ σπειρόμενον αὐτό
 ἐστι τὸ ἐγειρόμενον. ἐὰν δὲ καὶ καταλειφθῇ <τι> ἐξ αὐτοῦ κάτω ἐν 12
 τῇ γῇ καὶ ἀναστῇ ἐξ αὐτοῦ τὸ βλάστημα, ὥδε μὲν ἐν τούτῳ τῷ
 10 φθαρτῷ σίτῳ καὶ μὴ εἰς κρίσιν ἐρχομένῳ τὸ μὲν καταλειφθὲν ἄχρη-
 στον, τὸ δὲ ἐξ αὐτοῦ ἐγειρόμενον κάλλιον. ἡθέλησε δὲ δεῖξαι τὴν 13
 φαιδρότητα διὰ τὴν ἀπιστίαν τῶν μὴ τὴν ἐλπίδα τοῦ θεοῦ καταδο-
 κούντων. τάληθῇ μὲν γὰρ ὁ κόκκος τοῦ σίτου λεπτότατος. ποῦ
 δὲ ἐν τῷ τοιούτῳ κόκκῳ τῷ σμικροτάτῳ καὶ ῥίζαι καὶ βάρεις καὶ
 15 κάλαμοι καὶ [αἱ] γονατίδες καὶ αἱ τοσαῦται σύριγγες καὶ κεφαλίδες
 καὶ θῆκαι καὶ ἀνθήρικες καὶ κόκκοι πολυπλασιάζοντες;

69. Ἵνα δὲ καὶ σαφέστερον εἰπωμεν τὰ ὅμοια τούτοις διηγού- 69, 1
 μενοι· πόθεν τῷ Μωυσῇ, υἱῷ τῆς Ἰωχαβέθ. υἱῷ τοῦ Ἀμράμ, τὸ νύξαι
 πέ|τραν ἐν ῥάβδῳ καὶ προ[σ]ενεγκεῖν ὕδωρ ἐξ ἀπόρου ὕλης, τὸ ξηρὸν Ὁ366
 20 εἰς ὕγρον μεταβαλεῖν; τὸ πατάξαι θάλασσαν καὶ διαιρεῖν εἰς δώδεκα
 ὁδοὺς ὁδοιπορίας ἐν θαλάσσῃ τῷ κελεύσματι <θεοῦ>; τὸ ποταμὸν
 εἰς αἶμα μεταβαλεῖν; τὸ βάτραχον ὑπὸ θῆξιν συναγαγεῖν τοσοῦτον; 2
 τὸ τὴν σκνίφα ἐπιπέμψαι Αἰγυπτίοις; τὸ χάλαζαν μῖξαι μετὰ τοῦ
 πυρός; τὸ νύκτα μέλαιναν καὶ σκοτομήνην Αἰγυπτίοις ἐπικεράσαι ζο-
 25 φώδῃ; τὸ τὰ πρωτοτόκια κτείνειν τῶν Αἰγυπτίων ἐν θανάτῳ; τὸ 3
 στύλῳ πυρὸς καθοδηγεῖν λαὸν δι' αὐτοῦ | ποιμαίνόμενον; τὸ ἄρτον D682
 ἀγγέλων ἐπενέγκαι εὐχῇ καὶ ἰκεσίᾳ; τὸ ὀρτυγομήτραν | ἀνιέναι καὶ P600
 κορέννεν τοσαύτας μυριάδας ἀνδρῶν διὰ προστάγματος θεοῦ; τὸ 4

1—5 I Kor. 15, 36—38 — 18 vgl. Num. 20, 11; Exod. 17, 6 — 20 vgl. Exod.
 14, 21 — 21f vgl. Exod. 7, 20 — 22 vgl. Exod. 8, 6 — 23 vgl. Exod. 8, 17 —
 vgl. Exod. 9, 23 — 24f vgl. Exod. 10, 22f — 25 vgl. Exod. 12, 29 — 25f Exod.
 13, 21f — 26ff vgl. Exod. 16, 13; Psal. 77, 25

M U

1 ἄφρων U 7 κριθᾶς M 8 <τι> * 13 τὰ ἀληθῆ M 14 μικρο-
 τάτω M 15 καλάμη U | [αἱ] * 16 ἀνθήρικες M 17 δέ] σοὶ M
 18 Μωυσῇ *] Μωυσεῖ MU 19 προ[σ]ενεγκεῖν * 21 <θεοῦ> * | τὸ] τὸν M
 22 θίξιν MU 24 σκοτομήνην Dind.] ἐσκοτομήνην M ἐσκοτομένην U 25 τὰ
 < U | πρωτότοκα M 26 πυρὸς] πρὸς M 28 κορέννεν M | τὸ] τοῦ M
 Epiphanius II.

ἀκούσαι φωτὴν θεοῦ· τὸ καταξιοθῆναι ἀνὰ μέσον τοσούτων μυριά-
 δων θεοῦ φωτὸς ἀκούειν καὶ συνομιλεῖν θεῷ· τὸ διὰ τεσσαράκοντα
 ἡμερῶν καὶ διὰ τεσσαράκοντα νυκτῶν μὴ ἐπιζητῆσαι τὰ χρεώδη τῶν
 κατὰ τὴν φύσιν τῆς ἡμετέρας πλάσεως· τὸ μεταβληθῆναι τὴν σάρκα
 5 εἰς παιδρότητα ἡλίου καὶ ἀκτῖνα φωτεινῆς, στροβοῦσαν λαὸν πρὸς
 τὸ μὴ δύναισθαι ἀτειρῆσαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ·
 τὸ τὴν χεῖρα σαρκίνην οὕσαν μεταβληθῆναι εἰς χιόνα· τὸ κελεῦσαι τῇ 5
 γῇ χᾶραι τὸ στόμα πρὸς ὑποδοχὴν τῶν περὶ Κορὲ καὶ Δαθὰν καὶ
 Αἰθιῶν καὶ Αἰνᾶν· τὸ ἐπὶ τέλους ἀκούσαι ἀνάβηθι εἰς τὸ ὄρος, 6
 10 καὶ τελεῦσαι· τὸ μὴ γινώσκειν ἄνθρωπον τὴν αὐτοῦ ταφὴν· ση-
 μαίνοντος τοῦ θείου γράμματος [ὥς] ὑπὸ ἀνθρώπων τὸ σῶμα Μωυ-
 σέως μὴ κεκηδεῦσθαι, ἀλλὰ καθὼς ὑποτίθεται ἡ διάνοια, ὑπὸ ἀγίων
 ἀγγέλων· καὶ πάντα ταῦτα ἔτι ὄντος αὐτοῦ ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ, 7
 ἔτι ἐν τῷ ψυχικῷ τούτῳ σώματι καὶ πνευματικῷ ἅμα τελείως γενο-
 15 μένῳ. λαβόντες δὲ ἀπ' ἐντεῦθεν τὸν ἄρραβῶνα * εἰς ὑπόδειγμα 8
 τῆς τελείας τότε βλαστήσεως, ὅτε πληροῦται τὸ εἰρημένον σπείρεται
 ἐν ἀτιμίᾳ, ἐγείρεται ἐν δόξῃ· σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν
 δυνάμει. πῶς γὰρ οὐκ ἀσθενὲς τὸ σπειρόμενον καὶ μὴ γινώσκον 9
 τοῦ σπείρεται· πῶς οὐκ ἄτιμον τὸ ἐν μνήματι βαλλόμενον καὶ κόνιν
 20 ἐπαμύμενον, λακιζόμενόν τε καὶ θρουπτόμενον καὶ ἀναισθητοῦν·
 πῶς οὐκ ἔτιμον τὸ ἐγειρόμενον καὶ εἰς αἰῶνα διαμένον καὶ ἐν ἐλπίδι 10
 τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας ἐν οὐρανῷ βασιλείαν κτῶμενον, ὅπου
 λάμπουσιν οἱ δίκαιοι ὥς ὁ ἥλιος, ὅπου ἔσονται οἱ σάγγελοι, ὅπου
 μετὰ τοῦ νυμφίου χορεύουσιν, ὅπου οἱ περὶ Πέτρον | καθέξονται ἐπὶ D683
 25 δώδεκα θρόνων, τὰς δώδεκα γυλὰς κρίνοντες τοῦ Ἰσραὴλ, ὅπου λήπον-
 ται οἱ δίκαιοι ἡ ὁψθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν

1 f vgl. Exod. 19, 3; 33, 11 — 2 f vgl. Exod. 24, 18 — 4 f vgl. Exod. 34, 29 ff —
 7 vgl. Exod. 4, 6 — 7 f vgl. Num. 16, 31 ff — 9 vgl. Deut. 32, 49 f — 10 Deut.
 34, 6 — 16 I Kor. 15, 43 — 23 Matth. 13, 43 — Luk. 20, 36 — 24 Matth. 25, 10
 24 f Matth. 19, 28 — 26 f I Kor. 2, 9

M U

3 διὰ < M | χρεώδη M 5 στροβοῦσα M 6 αὐτοῦ] Μωυσέως M
 7 μεταβεβλησθαι M 8 τῶν] τοὺς M | καὶ¹ < M 9 ἐπὶ τέλους] τὸ τέλος U
 10 καὶ καὶ M 11 [ὥς] * 11 f Μωυσέος U 12 μὴ] μηκέτι U 13 ταῦτα
 πάντα U | τῷ κόσμῳ τούτῳ U 14 ἔτι + (ὄντος)? * | τούτῳ] ἔτι M | σώ-
 ματι < U | ἅμα + καὶ πνευματικῶς M 14 f γινομένῳ M 15 * etwa (τῆς
 ἐλπίδος ἡμῶν χρώμεθα αὐτῷ) * 20 ἐπαμύμενον M 21 πῶς + (δὲ)? *
 τὸ + τὸ M 22 ἐν οὐρανῷ] οὐρανῶν U 23 λάμπουσιν *] λάμπωσιν M U
 25 θρόνους U 26 οὐκ ἴδεν M

ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν·
 ἡμῶν τοίνυν ἡ ἀνάστασις ἐν θεῷ καὶ παντὸς ἀνθρώπου, δικαίου τε **11**
 καὶ ἀδίκου, ἀπίστου τε καὶ | πιστοῦ, τῶν μὲν ἐγειρομένων εἰς ζωὴν **Ö 368**
 αἰώνιον, τῶν δὲ εἰς κρίσιν αἰώνιον. | **P 601**

- 5** 70. Καὶ σιώπα Βαβυλὼν, ἡ ἀρχαία πάλιν ἡμῖν ἀνακαινιζομένη **70, 1**
 σύγχυσις· πεφίμωσο Σόδομα καὶ ἡ τῆς πολλῆς σου δεινότητος πρὸς
 θεὸν κραυγὴ ἀνερχομένη· »ἥξει γὰρ ἐκ Σιὼν ὁ ῥυόμενος καὶ ἀπο- **2**
 στρέψει ἀσεβείας ἀπὸ Ἰακώβ» καὶ »σαλπίζει, καὶ οἱ νεκροὶ ἀναστήσου-
 νται» καὶ »ἡμεῖς ἀρπαγησόμεθα εἰς συνάντησιν αὐτῷ εἰς ἄερα· ὥς καὶ
10 ὁ καλλίων (ἡμῶν πρεσβύτης καὶ) μακάριος εἶπε Μεθόδιος, τοῖς δὲ αὐτοῖς
 καὶ αὐτοὶ (ἐπ)οικοδομοῦντες προσεθήκαμεν. ἀπὸ γὰρ τῶν συνεξευγ- **3**
 μένων ἐκάστης λέξεως ἔστιν ἰδεῖν τὰ ἐπίχειρα. διαιρῶν γὰρ ὁ ἅγιος
 ἀπόστολος τῶν δύο τρόπων τὸ εἶδος εἰς μίαν ἐλπίδα συνήγαγεν ἀπὸ
 τοῦ »ἡμεῖς ἀρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς συνάντησιν αὐτοῦ», ἵνα
15 δείξῃ ὄντως τοῦτο τὸ σῶμα καὶ οὐχ ἕτερον παρὰ τοῦτο (ἀνιστάμενον).
 ὁ γὰρ ἀρπαγὴς οὐπω τέθνηκε. δεικνὺς δὲ ὅτι »οὐ φθάσομεν τὴν **4**
 τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν», ἵνα τὸ παρὰ ἀνθρώποις ἄπορον θεῷ εὐ-
 πόριστον καὶ δυνατόν ἀποδείξῃ (»ἡμεῖς γὰρ οἱ ζῶντες οὐ μὴ φθάσω-
 μεν τοὺς κεκοιμημένους καὶ τὴν αὐτῶν ἀνάστασιν»), ἔδειξε τοὺς
20 ζῶντας καὶ ἀρπαζομένους, ἵνα ἀπὸ τῶν ζώντων δείξῃ τὰ ἐκείνων
 σώματα ὁλοσχερῇ ἐγειρόμενα καὶ ἀπὸ τοῦ ἐκείνους πρωτεύειν τῶν
 περιλειπομένων ζώντων τὸ δυνατόν τοῦ θεοῦ ἀποδείξῃ.
 »Ἀναστήσονται γὰρ οἱ νεκροὶ καὶ ἐγεσθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνη- **5**
 μείοις», φησὶν ὁ προφήτης. ἵνα δὲ καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἰεζεκιήλ τοῦ
25 προφήτου ἐν τῷ ἰδίῳ ἀποκρύφῳ ῥηθέντα περὶ ἀναστάσεως μὴ παρα- **D 684**
 σιωπήσω, καὶ αὐτὰ ἐνταῦθα παραθήσομαι. αἰνιγματωδῶς γὰρ **6**

5 vgl. Gen. 10 — **6** vgl. Gen. 18, 20f — **7f** Jes. 59, 20 — **8** I Kor. 15, 52
 — **9. 14** I Thess. 4, 17 — **16. 18** I Thess. 4, 15 — **23** Jes. 26, 19 — **24ff** vgl. über
 das Apokryphon Ezechiel Fabricius cod. pseudepigr. V. T.² I 1117ff Zahn, Forsch.
 z. Gesch. d. neutest. Kan. VI 310f, auch Resch, Agrapha² S. 330f. 381f dazu Holl,
 das Apokryphon Ezechiel (Festschrift für A. Schlatter 1922, S. 87ff; dort auch die
 indischen, rabbinischen und anderen Parallelen zu unserem Stück)

M **U** (bis **Z. 22** ἀποδείξῃ; **23**—**S. 516**, **12** εἴτε φάύλων ausgelassen)

6 ἡ τῆς πολλῆς σου] ἦτις σου πολλῆς **M** **10** (ἡμῶν πρεσβύτης καὶ) *, nach
S. 510, 2f | **Μεθόδιος** εἶπε **M** **11** (ἐπ)οικοδομοῦντες * **15** (ἀνιστάμενον) *
16 δὲ] δὴ **M** **17f** εὐπόριστον] ποριστόν **M** **18** δυνατόν] δυνάμενον **M** | μὴ < **M**
18f φθάνωμεν **M** **20** ζῶντας + (ἅμα)? * | ἀπὸ τῶν ζώντων < **M** **21** ἐκεί-
 νους Corn.] ἐκείνον **M U**

διηγούμενος λέγει περὶ τῆς δικαίας κρίσεως ἣ κοινωνεῖ ψυχὴ καὶ
 σῶμα, ὅτι βασιλεὺς τις ἐν τῇ αὐτοῦ βασιλείᾳ πάντας εἶχεν ἐστρατευ-
 μένους. παγανὸν δὲ οὐκ εἶχεν ἀλλ' ἢ μόνον δύο, ἕνα χολὸν καὶ ἕνα
 τυφλόν, καὶ ἕκαστος (αὐτῶν) κατ' ἰδίαν ἐκαθέζετο καὶ κατ' ἰδίαν
 5 ὦκει. γάμους δὲ ποιήσας ὁ βασιλεὺς τῷ ἰδίῳ υἱῷ ἐκάλεσε πάντας 7
 τοὺς ἐν τῇ αὐτοῦ βασιλείᾳ. περιεφρόνησε δὲ τῶν δύο παγανῶν, τοῦ
 τε χολοῦ καὶ τοῦ τυφλοῦ· οἱ δὲ ἡγανάκτησαν ἐν ἑαυτοῖς καὶ ἐπιβου-
 λὴν ἐργάσασθαι τῷ βασιλεῖ ἐπερόουν. παρέδεικον δὲ εἶχεν ὁ βασι- 8
 λεὺς, καὶ ἀπὸ μήκοθεν ὁ τυφλὸς ἐλάλει τῷ χολῷ λέγων »πόσον ἦν
 10 ἡμῶν τὸ κλέσμα τοῦ ἄρτου μετὰ τῶν ὄχλων τῶν κληθέντων εἰς
 τὴν εὐφροσίαν; δεῦρο τοίνυν, καθὼς ἐποίησεν ἡμῖν, ἀμυνώμεθα
 αὐτόν· ὁ δὲ ἕτερος ἠρώτα »ποιῶν τρόπον; ὁ δὲ εἶπεν »ἀπέλθωμεν 9
 εἰς τὸν παράδεισον αὐτοῦ καὶ ἀφανίσωμεν ἐκεῖ τὰ τοῦ παραδείσου.
 ὁ δὲ εἶπεν »καὶ πῶς δύναμαι, χολὸς ὢν καὶ μὴ δυναμένος ἐπισαίνειν;
 15 ὁ δὲ τυφλὸς ἔφη »αὐτὸς ἐγὼ δύναμαί τι πράττειν μὴ ὀρῶν ποῦ
 ἀπέρχομαι; ἀλλὰ τεχνασώμεθα«. τίλας χόρτον τὸν πλησίον καὶ 10
 πλέξας σχοινίον ἠκόντισε τῷ τυφλῷ καὶ εἶπεν »κράτει, καὶ δεῦρο
 πρὸς τὸ σχοινίον πρὸς με· ὥς δὲ ἐποίησεν ὁ προετράπη, ὅτε ἔφθασε
 λέγει »δεῦρό μοι γενοῦ πόδες καὶ βάστασόν με, καὶ γίνομαί σοι ὀφθαλ-
 20 μοί. ἄνωθεν ὁδηγῶν σε δεξιὰ καὶ εὐώνυμα«. τοῦτο δὲ ποιήσαντες 11
 κατέβησαν εἰς τὸν παράδεισον· εἶτα λοιπὸν εἴτε ἠδίκησαν εἴτε καὶ
 οὐκ ἠδίκησαν, ὅμως τὰ ἴχνη πέφηεν ἐν τῷ παραδείσῳ. καταλύσαν- 12
 τες δὲ ἐκ τῶν γάμων οἱ εὐφρανθέντες καταβάντες εἰς τὸν παράδεισον
 ἐξεπλάγησαν τὰ ἴχνη εὐρόντες ἐν τῷ παραδείσῳ καὶ ταῦτα ἀνήγγειλαν
 25 τῷ βασιλεῖ, λέγοντες »ἅπαντες στρατιῶται ἐν τῇ βασιλείᾳ σου καὶ
 οὐδεὶς | ἐστὶ παγανός. πόθεν τοίνυν ἴχνη παγανῶν ἐν τῷ παρα- D685
 δείσῳ; ὁ δὲ ἐθαύμασε, [καὶ] ὥς μὲν ἡ παραβολὴ δηλονότι τοῦ 13
 ἀποκρύφου λέγει ὥς πρὸς τὸν ἄνθρωπον αἰνιττομένη, ὁ θεὸς δὲ
 οὐδὲν ἄγροεῖ. ἡ δὲ διήγησις λέγει ὥς μετεστείλατο τὸν χολὸν καὶ
 30 τὸν τυφλόν καὶ ἠρώτησε τὸν τυφλόν »μὴ σὺ κατηῆλθες εἰς τὸν παρά-
 δεισον; ὁ δὲ ἔφη »οἶμοι, κύριε· ὁρᾷς ἡμῶν τὴν ἀδυναμίαν, οἶδας ὅτι

5 vgl. Matth. 22, 2 (Luk. 14, 16) — 31 ff fast wörtlich ebenso im Talmud;
 vgl. Holl a. a. O. S. 91

M

4 <αὐτῶν> * 11 ἀμυνώμεθα Dind.] ἀμυνόμεθα M 14 ἐπισαίνειν]
 ἐπιβαίνειν Dind.; Verschlechterung 27 [καὶ] * 28 αἰνιττομένη *] αἰ-
 νιττεται M; Sinn: das Gleichnis redet von einer Verwunderung des Königs; so
 entspricht es der Art des Gleichnisses, das menschliche Verhältnisse zum Bild
 nimmt; auf Gott, der eigentlich mit dem König gemeint ist, paßt dieser Zug
 selbstverständlich nicht.

<οὐχ> ὁρῶ ποῦ βαδίζω». εἶτα ἐλθὼν ἐπὶ τὸν χωλὸν καὶ αὐτὸν 14
 ἠρώτα »σὺ κατῆλθες εἰς τὸν παράδεισόν μου»; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν
 »ὦ κύριε, πικρᾶναί μου τὴν ψυχὴν ἐν τῷ μέρει τῆς ἀδυναμίας βού-
 λει». καὶ λοιπὸν ἡ κρίσις ἀργεῖ. τί οὖν ποιῶ ὁ κριτῆς ὁ δίκαιος; 15
 5 ἀναγνοῦς ποίῳ τρόπῳ ἀμφοτέρω ἐξεύχθησαν ἐπιτίθῃσι τὸν χωλὸν
 τῷ πηρῷ καὶ τοὺς ἀμφοτέρους ἐτάξει μάστιγι. καὶ οὐ δύνανται ἀρνή-
 σασθαι. ἑκάτεροι ἀλλήλους ἐλέγχουσιν, ὁ μὲν χωλὸς λέγων τῷ τυ- 16
 φλῷ »οὐ σὺ με ἐβάστασας καὶ ἀπήνεγκας»; καὶ ὁ τυφλὸς τῷ χωλῷ
 »οὐκ αὐτὸς ὀφθαλμοί μου γέγονας»; οὕτως τὸ σῶμα τῇ ψυχῇ καὶ 17
 10 ἡ ψυχὴ τῷ σώματι εἰς ἑλεγχον τῆς κοινῆς ἐργασίας συνάπτεται. καὶ ἡ
 κρίσις τελεία γίνεται περὶ ἀμφοτέρων, σώματός τε καὶ ψυχῆς, * τῶν
 ἔργων [τῶν] γεγεννημένων εἴτε ἀγαθῶν εἴτε φαύλων.

Καὶ ὁρᾶτε οἱ τῆς ἐαυτῶν ζωῆς ἐπιμελόμενοι ὅτι πάντες οἱ κατὰ 18
 τῆς ἀληθείας ἐνεχθέντες ἐαυτοῖς τὴν ἀδικίαν προσεπορίσαντο. ὥς καὶ
 15 ὁ ἅγιος προφήτης Δαυὶδ λέγει »συνέλαβε πόνον καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν».
 πᾶς γὰρ ὁ ἐαυτῷ συνάγων τὸν πόνον τῶν ἀλλοτρίων διανοημάτων 19
 ἐαυτῷ τίκτει τὴν ἀδικίαν καὶ τοῖς πειθομένοις· »λάκκον ὥρυξε καὶ
 ἀνέσκαψεν αὐτόν, καὶ ἐμπεσεῖται εἰς βόθρον ὃν ἐοργάσατο». ἀλλὰ 20
 πρὸς ταῦτα πάντα εἴ τις ἔχει ἀντιλέγειν, ἡκέτω· εἴ τις <θέλει> θεῶ
 20 ἀντιπράττειν, τολμάτω. θεὸς γὰρ ἰσχυρὸς »οὐ κοπιᾷσει οὐδὲ | πει- D686
 νᾷσει οὐδὲ διψήσει, οὐδὲ ἔστιν ἐξεύρεσις τῆς φρονήσεως αὐτοῦ». ἐν ᾗ
 τὰ λελυμένα σώματα ἐγείρει, ἐν ᾗ τὸ ἀπολλύμενον σφύζει, ἐν ᾗ τὸ 21
 τεθνηκὸς ζωογονεῖ, ἐν ᾗ τὸ φθαρτὸν ἀφθαρσίαν ἀμφιέννυσιν, ἐν ᾗ
 τὸν κόκκον τὸν πεσόντα εἰς ἀνάστασιν φέρει. ἐν ᾗ τὸν σπαρέντα καὶ
 25 ἀποθανόντα εἰς περισσοτέραν γαιθρότητα ἄγει ἀνακαίνιζων· ὥς ἐν
 πολλαῖς γραφαῖς ἐμφέρεται, αἰνιττομένης τῆς ἡμῶν ἀναστάσεως.

71. Ἐν δὲ τῷ <τοῦ> Δαυὶδ περὶ τοῦ ἐγκαινισμοῦ τοῦ οἴκου Δαυὶδ 71, 1
 ψαλμῷ ὥς καρδοκῶν | ὁ προφήτης καὶ πνεύματι ἁγίῳ σκοπῶν τὸ P602
 μέλλον εὐλόγως περὶ ἀναστάσεως ἔφη· »ὑψώσω σε, κύριε, ὅτι ὑπέ-
 30 λαβές με, | ἀνακαίνιζων μου τὸν οἶκον», τουτέστιν τὸ σῶμα τὸ πεσόν, Ö370

4 vgl. Luk. 20, 15 — 15 Psal. 7, 15 — 17 Psal. 7, 16 — 20 Jes. 40, 28

M U (von Z. 13 καὶ ὁρᾶτε an)

1 <οὐχ> Dind. 9 τὸ] τῷ M 11 περὶ *] παρὰ M | * <ῥμοῦ αἰτίων> *
 12 [τῶν] * | εἴτε ... εἴτε *] μήτε ... μήτε M 16 πᾶς] πῶς M | ἐαυτὸν M |
 τὸν πόνων U | διανοημάτων] διὰ νοσημάτων M 19 ἔχειν M | εἴ τις²] ἐπὶ τῷ U
 | <θέλει> * 20 ἀντιπράττων U | τολμάτω] καμάτω U 20f πεινᾷσει οὐδὲ < U
 27 δὲ] μὲν U | <τοῦ> * 28 ψαλμῷ *] ψαλμὸς MU 29 εὐλόγως < M

καὶ οὐκ ἠ΄ φρασεας τοὺς ἐχθροὺς μου ἐπ' ἐμέ. καὶ ὁ Σολομῶν ἐν παροι- 2
 μίαις ὡσαύτως εἰς τὴν ἐκεῖσε ἐτοιμασίαν τὰ πάντα τῆς ἐλπίδος παρα-
 σκευάζων προὔτρεπε θάσκειν ἐτοιμάζει εἰς τὴν ἔξοδον τὰ ἔργα σου·
 ἔξοδον λέγων τὴν ἀπ' ἐντεῦθεν ἀπαλλαγὴν) καὶ ἐτοιμάζου· φησὶν
 5 εἰς τὸν ἀγρόν, ὁμοῦ πᾶσι τὴν γουθεισίαν ἐπεκτεινόμενος τοῖς κατὰ
 ἀγρόν τε καὶ κατὰ ἄστυ, λογίοις τε καὶ τοῖς τὰς βαναύσους τέχνας
 ἐπιχειροῦσιν, οἷς οὐδεμία ἐργασία κατὰ ἀγρόν ἐπιζητουμένη· πόθεν 3
 γὰρ λινοτρογίς καὶ ἀργυροχόος, ποιηταῖς τε καὶ λογογράφοις ἢ κατὰ
 τὴν ἄρουραν ἐτοιμασία; συλλήβδην γὰρ ὁμοῦ ἢ φωνὴ ἀδιακρίτως τοὺς
 10 πάντα κέκληκεν ἐπειποῦσα ἐτοιμάζου εἰς τὸν ἀγρόν, <τί> ἀλλ' ἢ
 τοῦτο αἰνιττομένη, ὅτι παντὶ ἀνθρώπῳ πολίτῃ τε καὶ ἀγροίκῳ ἀπό-
 θεσις τοῦ σώματος ἀγρός, τὸ διὰ τὴν ταφὴν τέλος; εἶτα μετέ- 4
 πειτα τὴν αὐτὴν τῆς ἀναστάσεως σημαίνων ἐλπίδα θάσκει καὶ
 ἀνοικοδομήσει τὸν οἶκόν σου. οὐκ εἶπεν οἰκοδομήσεις τὸν οἶκον·
 15 ἅπαξ γὰρ ὠκοδομήθη ἐν τῇ πλάσει τῇ κατὰ τὴν γαστέρα, ὅτε αἱ
 μητέρες ἐκύτσκον ἕκαστον ἡμῶν ἐν τῇ πλάσει· ἀπὸ δὲ τῆς | γῆς ἢ D687
 ἀνάστασις ἢ ἀπὸ ἀγροῦ, οὐκέτι οἰκοδομουμένη ἀλλὰ ἀνοικοδομου-
 μένη, διὰ τὴν ἐπενεχθεῖσαν αὐτῇ καθαίρεισιν ἐν τῷ τῆς ταφῆς πτώ-
 ματι· ὥς καὶ ὁ σωτήρ ἔφη ἑλίσσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρι- 5
 20 σὶν ἡμέραις ἐγείρω αὐτόν· ἢ οἰκοδομῶ αὐτόν, σοφία ὢν καὶ ἐν
 τοιαύτῃ φρονήσει· * ἥς οὐκ ἔστιν ὑπὸ ἀνθρώπων ἐξεύρεσις, ἐν
 ἣ ἔξ ἀπόρων τόπων διακινθέντων ἡμῶν τῶν σωμάτων, τῶν μὲν εἰς
 τέφραν τῶν δὲ ἐν θαλάσῃ τῶν δὲ ὑπὸ σαρκοβόρων οἰωνῶν τῶν
 δὲ ὑπὸ θηρίων τῶν δὲ ὑπὸ σκολήκων φθαρέντων, * γέρει.

1 Psal. 29, 2 — 3 Prov. 24, 42 — 13 Prov. 24, 42 — 19 Joh. 2, 19 —
 21f vgl. Jes. 40, 28

M U

1 ὁ < U | Σαλομῶν U 2 εἰς τὴν] ἔκτην M | ἐκεῖσε] ἐν Σιών M
 4 ἔξοδον λέγων — ἀπαλλαγὴν hinter ἀγρόν M | φησὶν < M 6 vor ἀγρόν
 + τὸν U | τε¹ < M | ἄστυ, λογίοις] ἄστειο λόγοις M 7 κατ' ἀγρόν M
 9 vor ἀδιακρίτως + ἢ M 10 ἐπειποῦσα κέκληκεν U | <τί> * 11 αἰνιττομένη *]
 αἰνιττεται MU 12 τὸ διὰ — τέλος] διὰ τὴν ταφὴν καὶ τὸ τέλος U | διὰ τῆς
 ταφῆς? Jül. 13 σημαίνων < M 14 ἀνοικοδομήσω M | οὐκ — τὸν οἶκον < U
 15 οἰκοδομήθη M 16 ἢ < M 17 ἢ ἀπὸ ἀγροῦ < M (vgl. Z. 18) 17f οἰκοδο-
 μουμένη . . . ἀνοικοδομουμένη (sc. πλάσει) *] οἰκοδομουμένη . . . ἀνοικοδομουμένη
 MU | ἀλλὰ ἀνοικοδομουμένη < U | ἀνοικοδομουμένη + ἢ ἀπὸ ἀγροῦ οὐκέτι
 οἰκοδομουμένη M 18 ὑπενεχθεῖσαν M 20 ἐγερῶ U 21 τοιαύτῃ] τῇ αὐ-
 τοῦ U | * etwa <ὑπερέχων> * 23 τῶν δὲ²] τῆς δὲ U 24 θήρων U | etwa
 <τὰ λείψανα· συνάγει καὶ ὁλοσχερεῖς ἡμᾶς εἰς παλιγγενεσίαν> * vgl. S. 520, 7f

Εἰ γὰρ τὰ <ὄντα> ἐξ οὐκ ὄντων ἐποίησεν εἰς τὸ εἶναι, πόσῳ δὴ 6
 μᾶλλον τὸ ὄν εἰς τὴν ἰδίαν κατάστασιν εὐχερῶς ἀποκαταστήσει; ἵνα
 δικαίαν ὀρίσῃ κρίσιν, ἵνα μὴ ἕτερον ἀνθ' ἑτέρου κρίνῃ, ἵνα μὴ ἀπο-
 στερήσῃ τὸ καμὸν. εἰ γὰρ ψυχῆς ἢ ἀπόλαυσις καὶ οὐρανῶν βασι- 7
 5 λείας κληρονομία, μετασχέτω τὸ σῶμα ὧν βούλεται· τριγυρῶσαν οἱ
 περὶ τὸν Γεδεὼν καὶ μὴ κακουχεῖσθωσαν ἐν μηλωταῖς καὶ αἰγείοις
 δέρμασι, μὴ μίτην καμνέτω Ἰωάννης ἐκ καμήλων ἔχων τὸ ἔνδυμα,
 μὴ ἐν ἀναχωρήσει τὴν σάρκα ὑποπιάσωμεν, μὴ τὰ σώματα | ἡμῶν P603
 8 δαμάσωμεν ἐν ἀγνείᾳ. εἰ δὲ ἄρα κοινωνεῖ σῶμα ψυχῇ ἐν πολι- 8
 10 τείᾳ ἐν ἀγνείᾳ ἐν νηστείᾳ καὶ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς, οὐκ ἄδικος ὁ
 θεός· ἀποστερεῖν τὸν κάματον τοῦ κεκμηκότος καὶ μὴ ἀποτίσαι τὴν
 μισθαποδοσίαν τῷ ἅμα τῇ ψυχῇ κεκμηκότι σώματι. εὐθὺς γὰρ 9
 εὐρεθήσεται ἀργὴ ἢ κρίσις· εἰ γὰρ ἡ ψυχὴ μονωτάτῃ εὐρεθήσεται,
 ἀντιλέξειεν κρινομένη ὅτι οὐκ | ἀπ' ἐμοῦ τὸ αἴτιον τῆς ἁμαρτίας. Ö372
 15 ἀλλὰ ἀπ' ἐκείνου τοῦ φθαρτοῦ καὶ γήϊνου σώματος τὸ πορνεύειν τὸ
 μοιχεύειν τὸ ἀσελγαίνειν· ἐξότε γὰρ ἀπ' ἐμοῦ ἀπέστη, οὐδὲν μοι τοῦ-
 των πέπρακται, καὶ ἔσται εὐαπολόγητος καὶ παραλύουσα τὴν τοῦ
 θεοῦ κρίσιν. εἰ δὲ καὶ τὸ σῶμα καθ' ἑαυτὸ ἀγάγοι ὁ θεός — δύναται 10
 γάρ, ὥς καὶ ἄνω μοι διὰ τοῦ | Ἰεζεκιήλ διεδήλωται· εἰ καὶ διὰ παρα- D688
 20 βολῆς τὸ ἔργον γεγένηται, ἀλλὰ τὸ εἶδος εἰς ἀλληγορίαν τῆς τότε
 παραβολευθείσης ἀληθείας ἐτελειώθη, ὥς συνήχθη ὁστέον πρὸς ὁστέον
 καὶ ἀρμονία πρὸς ἀρμονίαν, καὶ ξηρῶν ὄντων τῶν ὁστέων καὶ οὐ-
 δέπω ψυχῆς οὐδὲ πνεύματος τοῦ κινουντος ἐν αὐτοῖς ὄντος, [καὶ]
 εὐθὺς τὰ σώματα συνήχθη καὶ κατὰ τὸν τοῦ προφήτου λόγον ἔστε-
 25 ρεώθη. καὶ εἰ θέλει ὁ θεός, δυνατός ἐστι τοῦτο ποιῆσαι ἄνευ 11
 ψυχῆς παρεῖναι τε καὶ κινεῖσθαι, ὥς καὶ τὸ τοῦ Ἀβελ αἷμα σῶμα ὄν

6f vgl. Hebr. 11, 37 — 7 vgl. Matth. 3, 4 — 10 vgl. Hebr. 6, 10 —
 12ff vgl. Ancoratus c. 87, 3ff; I 108, 4ff Panarion haer. 42, 5, 7; II 101, 4ff —
 19ff vgl. Ezech. 37, 4ff; dazu Ancoratus c. 88, 1ff; I 108, 20ff c. 99, 5; I 120, 11ff
 — 25ff vgl. Gen. 4, 10; dazu Ancoratus c. 94, 4; I 115, 20 Panarion haer. 9, 3, 1;
 I 199, 15

M U

1 <ὄντα> * | δὴ] γε U 2 ἀποκαταστήσειεν U 3 κρίνοι M 4 ψυχῆς
 + <μόνον>? * 4f βασιλείας οὐρανῶν U 5 ὧν *] δ MU 6f καὶ μὴ — δέρ-
 μασι < U 8 ὑποπιάσωμεν M 9 ἐν¹] τῇ U | δ' U | ψυχῇ < U 9f πολι-
 τεία M 10 vor ἐν ἀγνείᾳ + ἡ M 11 vor ἀποστερεῖν + <τοῦ>? * 12 τὴν
 ψυχὴν M 13 εὐρίσκεται M 18 ὁ < M 19f διὰ παραβολὴν U 20f τῆς τότε
 — ἀληθείας] τοῖς γε παραβολευθεῖσι τῆς ἀληθείας M 21 παραβολευθείσης] lies
 προφητευθείσης? * 23 ὄντος < M | [καὶ] * 25 ὁ < U | τοῦτο] τοῦ U

μετὰ θάνατον ἐκθέγγετο καὶ οὐ ψυχὴ· οὐ γὰρ ψυχὴ ἐστὶ τὸ αἶμα,
ἀλλὰ σῶμά ἐστι τὸ φαινόμενον. ἀλλ' οὐ δυνήσεται σῶμα ἄνεν 12
ψυχῆς κριθῆναι. ἀντιλέξεις γὰρ καὶ αὐτό. λέγον ὅτι οὐκ ἐγὼ ἡμαρ-
τον. ἀλλὰ ἡ ψυχὴ· μὴ. ἐξότε ἀπεκρίθη ἀπ' ἐμοῦ, μὴ ἐμοίχευσα. μὴ
5 ἐπόρνευσα. μὴ εἰδωλολάτρησα; καὶ ἔσται ἀντιλέγον τὸ σῶμα τῇ τοῦ
θεοῦ δικαιοκρισίᾳ καὶ εὐλόγως ἀντιλέγον. τούτου ἕνεκα τοίνυν 13
καὶ δι' ἄλλα πολλὰ καὶ ἀναγκαῖα ὁ θεὸς ἐν τῇ αὐτοῦ σοφίᾳ τὰ τε-
θνεῶτα ἡμῶν σώματα καὶ τὰς ψυχὰς εἰς παλιγγενεσίαν φέρει ἐν τῇ
αὐτοῦ ὑποσχέσει τῆς φιλανθρωπίας, εἰς τὸ τὸν κεκμηκότα ἐν ὁσιό-
10 τητι ἀπολαβεῖν τὴν πᾶσαν ἀπὸ θεοῦ καλὴν ἀνταπόδοσιν καὶ τοὺς τὰ
μάταια πεποιηκότας ὁσαύτως κριθῆναι, σῶμα ἅμα ψυχῇ καὶ ψυχὴν
ἅμα σώματι.

Καὶ εἰς περισσοτέραν πληροφορίαν τῆς ἡμετέρας ζωῆς παραγενό- 14
μενος ἐν σαρκὶ καὶ ἐνανθρωπήσας τελειότατα * εἰς τὸ στηρίξαι τὴν
15 αὐτοῦ πίστιν ἐν ἡμῖν, προκινώσων τὴν μέλλονσαν ἐν σοί. Ὁρίγηνες,
ἀπιστίαν γίνεσθαι * τὸ ἀμφιβαλλόμενον μᾶλλον παρὰ σοὶ καὶ ἐν
πολλαῖς αἰρέσεσι, ταῖς τῆς ἀπιστίας σου ὁμοίαις Μανιχαίων καὶ
Μαρκιωνιστῶν, καὶ λοιπὸν τὰ πάντα ἐν ἑαυτῷ τελειώσας εἰς βε-
βαίωσιν καὶ στερέμνιον τῆς πίστεως αὐτοῦ καὶ ἀληθείας ἐναργῶς
20 ἐποίησεν. ἀναστὰς | γὰρ ἐκ τῶν νεκρῶν ἤγειρε σὺν αὐτῷ πολλὰ 15 D689
σώματα τῶν ἁγίων καὶ εἰσῆλθον μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν,
ὥς καὶ ἐν ἄλλοις τόποις διηγησάμεν. καὶ οὐκ εἶπεν· ἀνέστησαν 16
ἅγιοι. ἵνα μὴ δῶ πρόφασιν τῇ μεθόδῳ τῆς κακοτροπίας, ἀλλὰ φύσει
αὐτὸ τὸ παρὰ τοῖς ἀπίστοις ἀμφιβαλλόμενον ἐκείνο ἐσπούδασεν * εἰς
25 βεβαίωσιν τῆς ἡμῶν περὶ ζωῆς γνώσεως, σώματα εἰπὼν τῶν
ἁγίων. καὶ οὐ μόνον ὅτι ἤγειρεν, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἐνεφάνισαν (ἐαν- 17
τοὺς) πολλοῖς ἐν τῇ πόλει, ἐφ' οἷς ἐπληροῦτο διὰ τῆς αὐτοῦ δυνά-

2ff vgl. Ancoratus c. 88, 6; I 109, 18ff (dazu die Talmudstellen bei Holl,
Das Apokr. Ezech. Festschrift für A. Schlatter S. 90f) — 20ff vgl. Ancoratus c. 100, 2;
I 121, 2ff Panarion haer. 42, 12, 3 refut. 24h; II 173, 4ff haer. 46, 5, 10; II 209, 26ff
— 20 vgl. Matth. 27, 52f

M U (bis ἅμα σώματι Z. 12; 13—S. 522, 5 τῇ ὑμῶν πλάνῃ ausgelassen)

1 γὰρ < M 2 τὸ φαινόμενον—δυνήσεται < M 3 λέγων MU 4 ἀπε-
κινήθη U 5 ἀντιλέγων M 6 ἀντιλέγων M 7 διὰ πολλὰ ἄλλα U 10 ἀπὸ *]
ἐπὶ MU | ἀνταπόδωσιν M 13 εἰς *] εἰ M 14 * etwa (αὐτὸς ὁ λόγος ἐφάνη
ἐν ἡμῖν) * 16 * etwa (βουλούμενός τε κυρῶσαι) * 19 ἐναργῶς *] ἐνεργῶς MU
22 εἶπεν *] εἶπαν M 24 ἐκεῖνο *] ἐκεῖ ὁ M | * etwa (κυρῶσαι) * 25 εἰ-
πὼν *] εἶπον M 26 μόνον + (εἶπεν)? * 26f (ἐαυτοὺς) *

μεως τό ἐξάγων πεπεδημένους ἐν ἀνδρείᾳ, ἵνα εἴπῃ τὰς ψυχὰς τῶν
 ἐγηγεμένων σωμάτων. οὗτοι γὰρ ἦσαν οἱ δέσμιμοι τῆς παρεμβολῆς,
 οἱ ἐν Αἰδῇ πεπεδημένοι· καὶ φησὶν ὁμοίως τοὺς παραπικραίνοντας, 18
 τοὺς κατοικοῦντας ἐν τάφοις, ἵνα εἴπῃ τὰ σώματα τῶν ἀναστάντων,
 5 καὶ οὐκ εἶπεν· τοὺς παραπικρανθέντας ἢ παραπικραινομένους, ἀλλὰ
 τοὺς παραπικραίνοντας. ὁφθέντες γὰρ ἐν τῇ πόλει πολλοῖς οἱ 19
 πρόσφατον τελευτήσαντες μετὰ τῶν παλαιοτάτων — νομίζω γὰρ
 ὅτι ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ ἤρξατο τὴν ἀνάστασιν ποιῆσθαι, οἱ δὲ πρόσφα-
 τοι * τῶν αὐτῶν σωμάτων, * τεθαμμένους αὐτοὺς ἐν τῷ Γολγοθᾶ
 10 τόπῳ ἐπ' αὐτὸν * σταυρωθεὶς καὶ πληρῶν τὸ γεγραμμένον ἔγειρε
 ὁ καθεύδων καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν καὶ ἐπιφανύσει σοι ὁ Χρι-
 στός, ὁ ἐπάνω σου ἐσταυρωμένος, — καὶ ἄλλων μετ' αὐτῶν ἐκ τῶν
 ἰδίων (αὐτοὺς) ἐπιγινωσκόντων πρῶτον μὲν ἐξέπληττον τοὺς ὁρῶν-
 τας. εἰ γὰρ τις συνέτυχε πατὴρ τέκνῳ ἀναστάντι ἢ ἀδελφὸς ἀδελφῷ 20
 15 ἢ (συγγενῆς) συγγενεὶ πρὸ ἐτῶν εἴκοσι ἢ δέκα τελευτήσαντι, καὶ ἐκ
 τοῦ θαύματος ἐρωτῶντες· οὐκ εἰσὶν ὁ δεῖνα ὁ ἐν τῷδε τῷ τόπῳ ταφείς
 ὑφ' ἡμῶν; πῶς ἀνέστης καὶ ἦλθες; ἀντερωτώμενοι δὲ ὑπὸ τοῦ ἀνα- 21
 στάντος πάλιν ὅτι· τί ἐπράχθη ἐνταῦθα πρὸ τριῶν ἡμερῶν παρ' ὑμῖν,
 ὅτε ἡ γῆ ἐκλονεῖτο, καὶ λέγοντες ὅτι πλάνον τινὰ ἀπατῶντα τὸν
 20 λαὸν Ἰησοῦν ὀνόματι κρατήσαντες ἐσταυρώσαμεν καὶ | ἐπάσματο ἡ D690
 πλάνῃ, ἐκείνου δὲ λοιπὸν ὁμολογοῦντος τὴν χάριν τοῦ κυρίου καὶ τὴν 22
 ἀλήθειαν καὶ λέγοντος οὐαὶ ὑμῖν ὅτι τὸν ἀρχηγὸν τοῦ κόσμου τῆς
 σωτηρίας ἠρνήσασθε καὶ ἐσταυρώσατε· ἐκεῖνος γὰρ ἠγείρεν ἡμᾶς ἐν
 τῇ αὐτοῦ ἰσχυρᾷ δυνάμει τῆς θεότητος καὶ ἐνανθρωπήσεως, ἐκεῖ
 25 λοιπὸν ἐπληροῦτο ἡ θεία γραφή, τό ὁμοίως τοὺς παραπικραίνοντας,
 τοὺς κατοικοῦντας ἐν τάφοις. ἀκούοντες γὰρ παρὰ τῶν ἐγηγε- 23
 μένων ὅτι διὰ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ ἀνέστησαν παρεπικραίνοντο, ἕως θά-
 νάτου ἐπιχειρήσαντες τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἀρνήσασθαι τε καὶ

1. 3 Psal. 67, 7 — 7ff vgl. Panarion haer. 46, 5, 1 u. 6ff; II 208, 15ff u.
 209, 10ff (dazu Holl, Sitz. Ber. Berl. Akad. 1918 S. 540ff) — 10 Ephes. 5, 14 —
 22f vgl. Hebr. 2, 10 — 25 Psal. 67, 7 — 28 vgl. Act. 3, 15

M

1 ἐξάγων *] ἐξαγωγῶν M 9 * ergänze etwa (ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ τῷ Γολ-
 γοθᾶ ἐτάφησαν, ἐπιτεθέντων ἐπὶ τὸ τοῦ Ἀδὰμ σῶμα) * 9 * (καὶ οὕτως ἅμα τῷ
 Ἀδὰμ) * 10 * etwa (ἠγείρεν ὁ ἐκεῖ) * 11 καθεύων M 13 (αὐτοὺς) ἐπιγινω-
 स्कόντων *] ἐπιγινωσκομένων MU 14 γὰρ *] δέ M 15 (συγγενῆς) Dind. |
 συγγενῇ M | ἐτῶν *] τῶν M | τελευτήσαντι *] τελευτησάντων M 17 ἀντερω-
 τώμενοι *] ἀντερωτώμενος M 18 παρ' ὑμῖν *] παρ' ὑμῶν M 24 ἐκεῖ] καὶ M

σταυρώσαι. τάχα δὲ καὶ τοῦτο εἰς ὠφέλειαν τῶν θεασαμένων 24
τοὺς ἐγγεγραμένους εὐχάσατο ὁ φιλένθρωπος κήρυξ. νομίζομεν γὰρ
ὅτι θεασάμενοι τοὺς ἐγγεγραμένους καὶ κατανυγέτες ὠφελήθησάν τε
καὶ πιστέυσαν πολλοί. διὸ καὶ ὑμεῖς. Ὁριγενιστάι. πείσθητε καὶ
5 πιστεύσατε καὶ μὴ πολλοὺς ἀπολέσητε τῇ ὑμῶν πλάνῃ.

72. Ἀλλὰ ἀρκέσει μοι ταῦτα πρὸς τὸν ἐθελόσοφον Ὁριγένην, 72, 1
τὸν ματαιῶς ἐν τῷ ἐπιθέμετον ὄνομα Ἀδαμαντίου καὶ πρὸς τὴν
αὐτοῦ ἀτοπίαν κατὰ τῆς ἀληθείας | ἐν πολλοῖς μέρεσι τῆς πίστεως P 604
κακῶς ἐπινενοημένον ὀλεθρίαν διδασκαλίαν. παρελθὼν δὲ καὶ τοῦ- 2
10 ταν τὴν αἴρεσιν καθέξῃς τὰς ἄλλας διασκέψομαι, ἐπιπόθητοι. θεὸν
συτήθως ἐπικαλούμενος ἀρωγὸν τῆς ἡμῶν ιδιωτείας, πρὸς τὸ δυνη-
θῆναι ἀντισχεῖν πρὸς πᾶσαν κατὰ τῆς ἀληθείας ἐπεγειρομένην φωνὴν
μάταιον καὶ ἡττηθεῖν κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἡσαίου ῥηθέντα ὅτι
πᾶσα φωνὴ ἐπικραστήσεται ἐπὶ σέ, πάντα αὐτοὺς ἡττήσεις, οἱ δὲ 3
15 ἔργοι ἐδοῦνται ἐν αὐτῇ. ἵν' οὕτως ἐν θεῷ τὸ ἐπάγγελμα περαιωσά-
μενοι τοῖς βουλομένοις ρουνεχῶς ἐντεγχάνειν εἰς γυμνάσιον ἀληθείας
καὶ φάρμακον ἰάσεως περὶ ἐκάστου θηρὸς καὶ ἰοβόλου ἐρπετοῦ, τῶν
προσώπων τῶν | αἰρέσεών φημι, δίκην ἀντιδότου καὶ ταυτησὶ τῆς Ö 374
τῶν Ὁριγενιστῶν. φρίνον δίκην | μεμορφωμένης ἐκ νοτίδος πολλῆς D 691
20 κνκῶντος καὶ φωνῇ μείζονι ἐπικραυγάζοντος, λαβόμενοι τὴν τοῦ 4
κυρίου ἀνάστασιν προπότιον ὥς εἰπεῖν, ἀποβλύσωμεν τὸ γλισχροῶδες

7f Der Name Ἀδαμάντιος ist wohl Signum. So verstehen ihn offenbar
Eusebius h. e. VI 14, 10; II 552, 9 Schwartz Ἀδαμάντιος, καὶ τοῦτο γὰρ ἦν
Ὁριγένει ὄνομα Hieronymus vir. ill. 54 Origenes, qui et Adamantius ebenso Epiph.
selbst oben c. 1, 1; S. 403, 2 u. Suidas s. v. Ὁριγένης II 1, 1270 Bernhardt. Unsicher
bleibt jedoch, wie in andern Fällen, ob Origenes sich selbst das Signum bei-
legte oder es ihm von andern beigelegt wurde. Zweifelhafte Werts sind darum
die Deutungen bei Hieronymus ep. 33, 4, 11; S. 255, 11 Hilberg *Adamantium*
nostrum . . . , qui tanto in sanctarum scripturarum commentariis sudore laboravit,
ut iuste adamantis nomen acceperit u. Photius cod. 118 τοῦτον τοίνυν τὸν Ὁριγέ-
νην. ὃν καὶ Ἀδαμάντιον ἐπονομάζεσθαι φασιν, ὅτι ἀδαμαντίνους δεσμοῖς ἐφώκεσαν
οὓς ἂν δῆσειε λόγους — 14 Jes. 54, 17

M U (von Z. 6 ἀλλὰ ἀρκέσει an)

6 ἀλλὰ < M | ἑτεροφιλόσοφον M 7 Ἀδαμαντίου *] Ἀδαμάντιον MU
S vor κατὰ + καὶ U 9 ἐπινενοημένον *] ἐπινενοημένην MU 11 ἀρωγὸν U |
ιδιωτείας MU 14 φωνή + ἡ U 16 γυμνασίαν U 20 κνκῶντος] κω-
κντῶ M

τοῦ ἰοῦ τοῦ φρόνου καὶ ἐρπετώδους μοχθηροῦ τὴν ἀδικίαν. συμ- 5
βέβηκε γὰρ αὐτῷ καὶ τοῦτο μετὰ πάντων τῶν πειθομένων αὐτῷ
πάσχειν, δι' ὃ καὶ στενάζω ὑπὲρ αὐτοῦ, ὅτι οἱμοὶ πῶς ἐβλάβης,
πόσους δὲ ἄλλους ἐβλαψας, ὥς ὑπὸ δεινῆς ἐχίδνης δηχθεὶς. ὑπὸ τῆς
5 κοσμικῆς προπαιδείας φημί, καὶ ἄλλοις δηλητήριον γέγονας.

Φασὶ γὰρ οἱ φυσιολόγοι τὸν μυωξὸν ἐμφωλεύειν καὶ τὰ γεννῆ- 6
ματα αὐτοῦ ἐπὶ τὸ αὐτὸ πολλὰ τίκτειν, ἕως πέντε καὶ ἔτι, τὰς δὲ
ἐχίδνας τούτους θηρᾶσθαι. καὶ ἂν εὖρη ὅλον τὸν φωλεὸν ἢ ἐχίδνα, 7
μὴ δυναμένη τοὺς ὅλους κατασφάγειν, ὑπὸ ἓν ἐσθίει εἰς κόρον ἕνα ἢ
10 δύο, τῶν δὲ λοιπῶν κατακεντήσασα τοὺς ὀφθαλμοὺς σιτία φέρει καὶ
ἀνατρέφει τυφλὰ γεγονότα, ἕως ὅτε βούλεται ἕκαστον αὐτῶν προσέ-
ρειν καὶ τοῦτον ἐσθίειν. ἂν δὲ συμβῇ τινὰς ἀπείρους περιτυχεῖν 8
τοῖς τοιοῦτοις καὶ λάβωσιν αὐτὰ εἰς ἐδωδὴν. δηλητήριον ἑαυτοῖς λαμ-
βάνουσιν (τὰ) ἀπὸ τοῦ ἰοῦ τῆς ἐχίδνης ἀνατεθραμμένα. οὕτω καὶ 9
15 σύ, ὦ Ὁριγενες, ἀπὸ τῆς προειρημένης Ἑλληνικῆς παιδείας τυ-
φλωθεὶς τὸν νοῦν ἐξήμεσας ἰὼν τοῖς πεισθεῖσί σοι καὶ γέγονας
αὐτοῖς εἰς βροῶμα δηλητηρίου, δι' ὧν αὐτὸς ἠδίκησαι ἀδικήσας τοὺς
πλείους.

D 692

M U

2 τῶν < M 2f πειθομένων αὐτῷ πάσχειν δι' ὃ *] παθῶν, ὥς ὑπὲρ αὐτοῦ
πάσχω M U 4 δὲ] τε U | ὡς] πῶς? * | ὑπὸ?] ἀπὸ M 6 μυωξὸν U 8 εὖροι U
13 δηλητηρίου M | αὐτοῖς U 14 (τὰ) * 15 Ὁριγένη u. < ὦ U 16 ἐξέ-
μεσας M | vor ἰὼν + τὸν U 18 πλείονας M 18 nach πλείους folgt in U
die Unterschrift des Kapitels κατὰ Ὁριγένους τοῦ ἀδαμαντίου, hierauf die des
Buches: τέλος σὺν θεῷ τοῦ ὅλου πρώτου βιβλίου τῶν παναρείων εἰς τρεῖς βίβλους
διαιρούμενον ἐν ᾧ περιέχονται αἰρέσεις ἐν κεφαλαίοις (Zahl fehlt). — Dagegen
fährt M hinter πλείονας fort: εἴπαμεν δὲ κατ' αὐτοῦ τοῦ Ὁριγένους ἐν ταῖς ἄνω
διαλαλιαῖς ὥς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἐβλασφήμησε, ποιητὸν θεὸν ὀρισάμενος καὶ μὴ
δύνασθαι ὁρᾶν τὸν πατέρα, ὡσανύτως καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα μὴ δύνασθαι ὁρᾶν τὸν
υἱόν, καὶ ὥς τὴν ψυχὴν προυπάρχουσαν παρεξηγήσατο καὶ ἄνω πλημμελήσασαν
(dahinter οὐ χάριν halb ausradiert) εἰς τὸ σῶμα κατῆχθαι, καὶ ὅτι ὁ διάβολος
ἀποκατασταθήσεται εἰς τὴν ἰδίαν ἀρχήν. ἐμακαρίσθη τοίνυν Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς
καὶ οἱ λοιποὶ ἅγιοι, ὅτι κοινωνοὶ αὐτοῦ ἔσονται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, καὶ
ἀλληγορικῶς εἶναι παραδείσον καὶ τὰ ὕδατα ἐπάνω τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὰ ὑποκάτω
τῆς γῆς καὶ οὐκ ἄληθεία. Dann Unterschrift κατὰ Ὁριγένους τοῦ καὶ ἀδαμαντίου.
Hierauf unter einer Leiste τέλος εἴληφεν πανάριον βιβλίον ἱερώτατον καὶ ἱερὸν
ποιμαῖνος u. schließlich, wieder unter einer Leiste ἐγράφη χειρὶ Ἰωάννου πρεσβυ-
τέρου ἐν ἔτει ςφξε ⁴ ιν ᾗ: πάντες δὲ οἱ ἀναγινώσκοντες εὐχεσθε ὑπὲρ ἐμοῦ διὰ τὸν

τίποιον. Das Mehr in M gegenüber U ist, wie schon der unepiphanische Stil (διαλαλιὰ u. παρεξηγηῆσθαι sind dem Epiphanius unbekannt) zeigt, der aus S. 410, 8ff geschöpfte Zusatz eines Lesers, dem die letzte Auseinandersetzung mit Origenes noch nicht ganz genügte. Man beachte auch, wie sich in der Wendung: dann würde Johannes der Täufer — das Urbild des Mönchs! — mit dem Satan zusammen im Himmel sein, die eigentümlich mönchische Auffassung verrät.

2367

THE INSTITUTE OF MEDIAEVAL STUDIES
10 ELMSLEY PLACE
TORONTO 5, CANADA,

2367.

